This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

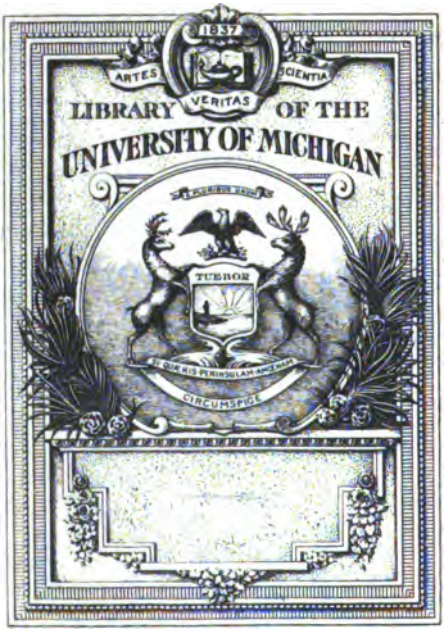
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

839.33
B67

Boeij, Timon

WOORDEN-TOLK
OF
VERKLARING
DER VOORNAAMSTE ONDUITSCHE EN ANDERE
WOORDEN,
In de hedendaagsche en aalöude Rechtspleginge voorkoomende,
MITSGADERS
KORTE SCHETS
VAN DEN
OORSPRONK EN HET DEPARTEMENT DER
HOVEN VAN JUSTITIE
EN ANDERE VOORNAAME
STAATS-COLLEGIEN.
DOOR

Mr. THYMON BOETY,
OUDSTE SECRETARIS EN SUBSTITUT GRIFFIER VAN DEN HOVE VAN HOLLAND, ZEELAND EN VRIESLAND.

EERSTE DEEL.

IN 'SGRAAVENHAAGE,
By JOHANNES GAILLARD,
MDCCLXXIII.

Met Privilegie van Haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland en Weſtvriesland.

PF
G40
.L2B

COPIE.

DE STAATEN VAN HOLLAND, EN WESTVRIESLAND, doen te weeten: Alzoo Ons te kennen is gegeeven by JOHANNES GAILLARD, *Boekverkooper* in *'s Hage.*

Dat hy *Suppliant* voorneemens was te drukken, een Werk geintituleert, *Woorden-Tolk* of *Verklaaringe van de voornaamſte Onduitſche, en andere Woorden, in de bedendaagſche, en al oude Rechtspleginge voorkomende*, door MR. THYMON BOEY, *Oudſte Secretaris*, en *Subſtituut Griffier in den Hove van Holland, Zeeland, en Vriesland*, dan gemerkt de *Suppliant* beducht was, dat anderen het zelve Werk immediaat zouden nadrukken, doen nadrukken, of elders nagedrukt zynde hier te Lande Inbrengen, Verhandelen, of Verkoopen, tot groote ſchaade van de *Suppliant.*

Zoo keerde de *Suppliant* zig tot Ons, zeer onderdaniglyk verzoekende, dat wy den *Suppliant* gelieſden te Octroyeeren, om alleen en met ſecluſie van alle anderen, in alſulken Formaat als de *Suppliant* zoude komen goed te vinden, te mogen Drukken, doen Drukken, Uitgeeven, en Verkoopen, *Woorden-Tolk*, of *Verklaaringe van de voornaamſte Onduitſche, en andere Woorden, in de bedendaagſche, en al oude Rechtspleginge voorkomende*, met verbod dat niemand buiten de *Suppliant*, of zyn Recht verkrygende het voorſz. Werk in 't geheel of ten deele, met geene vermeerderingen, veranderingen, of in andere Formaaten, of onder een ander, of veranderde Titul, of naam van eenige *Autheur*, zoude mogen drukken, doen drukken, of elders gedrukt zynde, hier te Lande Inbrengen, Uitgeeven, Verhandelen, of Verkoopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebrachte, verhandelde, of verkochte Exemplaaren, en zodanige boete als wy gewoon waaren daar tegen te Statueeren en ten dien einde te verleenen Brieven van Octrooy in Communi Forma.

Zoo is 't dat Wy de zaake, en het voorſz. verzoek overgemerkt hebbende, ende geneegen weezende ter beede van den *Suppliant*, uit Onze regte Wetenſchap, Souveraine Magt, ende Authoriteit, den zelven *Suppliants* Geconſenteert, Geaccordeert, en Geoctroyeert hebben, Conſenteeren, Accordeeren, en Octroyeeren hem by deezen, dat hy geduurende den Tyd van Vyftien eerſt agter eenvolgende jaaren het voorſz. Werk geintituleert *Woorden-Tolk*, of *Verklaaringe van de voornaamſte Onduitſche, en andere Woorden, in de bedendaagſche, en al oude Rechtspleginge voorkomende*, door MR. THYMON BOEY, in dier voegen als zulks by den *Suppliant* is verzocht, en hier vooren uitgedrukt ſtaat, binnen den voorſz. Onzen Lande alleen zal mogen Drukken, doen Drukken, Uitgeeven, ende Verkoopen, verbiedende daar omme alle ende een iegelyken het zelve Werk in 't geheel, ofte ten deele te Drukken, naar te Drukken, te doen naardrukken, te Verhandelen, ofte Verkoopen, ofte elders naargedrukt binnen den zelven Onzen Lande te brengen, uit te geeven, ofte te Verhandelen, en Verkoopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebrachte, verhandelde ofte verkochte Exemplaaren, ende een boete van Drie Duizend Guldens daar en boven te verbeuren, te appliceeren een derde part voor den Officier die de Calange doen zal, een derde part voor den Armen ter plaatze daar het Caſus voorvallen zal, ende het reſteerende derde part

voor den *Suppliant*, ende dit telkens zoo meenigmaal als dezelven zullen werden agterhaald, alles in dien verſtande, dat Wy den *Suppliant* met deezen Onzen Octrooye alleen willende gratificeeren tot verhoeding van zyne ſchaade door het nadrukken van het voorſz. Werk, daar door in geenige deele verſtaan den innehoude van dien te authoriſeeren, ofte te advoueeren, ende veel min het zelve onder Onze protectie ende beſcherminge eenig meerder Credit, aanzien, ofte reputatie te geeven, nemaar de *Suppliant*, in cas daar inne iets onbehoorlyks zoude influeeren, alle het zelve tot zynen laſte zal gehouden weezen te verantwoorden, tot dien einde wel expreſſelyk begeerende dat by aldien hy deezen Onzen Octrooye voor het zelve Werk zal willen ſtellen, daar van geen geabrevieerde, ofte gecontraheerde mentie zal mogen maaken, nemaar gehouden weezen het zelve Octroy in 't geheel, en zonder eenige Omiſſie daar voor te drukken, of te doen drukken, en dat hy gehouden zal zyn een Exemplaar van het voorſz. Werk op groot Papier, gebonden, en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van Onze *Univerſiteit te Leyden* binnen den tyd van Zes Weeken na dat hy *Suppliant* het zelve Werk zal hebben beginnen uit te geeven; op een boete van zes hondert Gls. na expiratie der voorſz. Zes Weeken, by den *Suppliant* te verbeuren ten behoeve van de Nederduitſche Armen van de Plaats alwaar de *Suppliant* woond, en voorts op pœne van met 'er daad verſteeken te ſyn van het effect van deezen Octroye, dat ook den *Suppliant*, ſchoon by het ingaan van dit Octroy een Exemplaar geleevert hebbende aan de voorſz. Onze Bibliotheecq, by zo verre hy geduurende den Tyd van dit Octroy het zelve Werk zoude willen herdrukken, met eenige obſervatien, noten, vermeerderingen, veranderingen, correctien, of anders hoe genaamt, of ook in een ander Formaat, gehouden zal zyn wederom een ander Exemplaar van het zelve Werk geconditioneert als voren te brengen in de voorſz. Bibliotheecq, binnen den zelven Tyd, en op de boeten en pœnaliteit als voorſz. Ende ten einde de *Suppliant* deezen Onzen Conſente, ende Octroye moge genieten als naar behooren, Laſten Wy allen ende een iegelyken dien het aangaan mag, dat ſy den *Suppliant* van den inhouden van deezen, doen, laaten, en gedoogen, ruſtelyk, vredelyk, ende volkomentlyk genieten ende gebruiken, ceſſeerende alle belet ter contrarie.

Gegeeven in den Hage onder Onzen Grooten Zegele hier aan doen hangen op den veertiende Mey in 't jaar Onzes Heeren en Zaligmakers Duyzend Zevenhondert drie en Seeventig.

(was geparapheert) W. BENTINCK,
(Lagerſtond)
Ter Ordonnantie van de Staaten,
(was geteekent) C. CLOTTERBOOKE.

Aan den *Suppliant* zyn nevens dit Octroy ter hand geſteld by Extract Authenticq. *Haar Ed. Gr. Mog. Reſolutien van den* 28. *Juny* 1715. en 30. *April* 1728. ten einde om zig daar na te reguleeren.

AAN

AAN DEN
LEEZER.

Dat 'er in de Practyk van 't Recht veele vreemde Woorden voorkomen, die al vry wat oeffening in de Practyk vordren, om te weeten wat dezelve beteekenen; en dat van veelen de rechte zin weinig of niet gevat werd, geloof ik, dat niemant ligtelyk zal ontkennen, die meer of min de Practyk zelve by de hand gehad, of by anderen gezien heeft.

Ik heb, zo ik vertrouw elders beweezen, dat het Hof van Holland niet onder het Huis van Bourgondiën veel min door den Raad van negenen die uit drie Vreemdelingen beſtond in den jaare 1428. is opgeregt, daar even te vooren, by de Huwelykſche Voorwaarde van Vrouwe *Jacoba* met den Hertog *Jan van Tourreinen* in den jaare 1415. bedongen en vaſtgeſtelt was, *dat men geen dienſtluiden zoude zetten, dan de beſte en nutſte, die men zoude moogen vinden*, DIE GEBOOREN ZOUDEN WEEZEN VAN DEN LANDEN VOORSCHREEVE EN GEEN VREEMDEN.

Echter ſtelle ik buiten allen twyfel dat onder het Huis van Bourgondiën de Juſtitie hier te Lande een geheele andere gedaante heeft gekreegen, onze oude formulieren, en wyze van Rechtspleging vernietigt zyn geworden, en de Franſche Practyk ingevoert.

Ik zal zelfs niet tegenſpreken, dat het mogelyk is, dat onder die Regering het Hof van Holland tot een Sedentair Collegie is gemaakt (ſchoon my egter zulks nergens, met een volkoome zekerheit, is gebleeken).

De Oudheidkundige Heer *Wagenaar* ſchynt zelfs van deeze gedagten niet vreemd, zo wy een beſluit mogen trekken uit het geen wy leezen *in zyn Vaderlandſche Hiſtorie* 3. *D. p.* 356. *en* 358. doch genomen het was beweezen, meen ik echter, dat daar uit niet volgt, dat het Hof onder dat Huis zoude zyn opgeregt; men weet dat het Parlement van Parys, dat meede eertyds met den Koning rond reisde, en recht ſprak, onder *Philippe le Bel* 1315. is Sedentair gemaakt, en nooit heeft men in Vrankryk beweert, dat het Parlement van Parys onder dien Vorſt is opgeregt.

Dan het zy met dit alles zoo het wil, dit is ten minſte zeker, dat 'er een verändering is geſchied, en dat van die verändering genoegzaam elk Practicaal woord een bewys uitlevert. Wy weeten dat die verändering is geſchied omtrent dien tyd, en wy vinden dat zy allen, immers voor het grootſte gedeelte, uit de Franſche taal zyn ontleent. De poogingen gedaan om 'er Hollandſche voor in de plaats te ſtellen zyn vrugteloos, en misſchien niet wel bedagt geweeſt; hoe pryslyk het ook zyn mooge, dat men in zyn Moedertaal ſprekende, die zuiver houd, zonder vermenging of gebruik te maken van vreemde of baſtaart woorden, behoort men, (immers myns bedunkens) daar van uit te zonderen zulke woorden, die by een ieder zyn aangenomen en als een Burgerregt verkregen hebben, in alle kunſten en weetenſchappen, en ook ontwyfelbaar in de Rechtspleginge. De betekenis der woorden vind zynen oorſpronk alleen in de wil der menſchen. Dus

dient

dient men om den zin te weeten in welken een woord aangenomen en gebruikt word, te onderzoeken wat het gemeen wil, dat men door die woorden moet verſtaan, want offchoon een Taalkundige wel onderzoekt den eerſten oorſpronk van het woord, en hoe het is ſaamen gevoegt, en waar van afgeleit, levert dit onderzoek nogtans geen bewys uit, dat het woord in de Practyk zó moet opgevat worden, als het de Etymologie zoude mede brengen, zomtyds vloeit het, maar veeltyds niet, dit heeft in alle kunſten en weetenſchappen plaats. Ik heb getragt om in dit Werk aan te toonen, (en ik hoop dat ik 'er in geſlaagt zal zyn) dat het onnodig is, als men woorden heeft om een zaak aan te duiden, of te beteekenen, dat men zyn toevlugt neeme tot nieuwe woorden, en dat men die gaat uitdenken, die ons van de zaak zelve dikwils een minder klaar denkbeeld geeven, en om welk te verſtaan men zeer dikwils het Baſtaartwoord moet te hulp roepen; by voorbeeld ieder weet wat men door het woord *Procureur* verſtaat, het zelve door Taalman verklaart zynde, zullen 'er weinigen weeten, wat men met dat woord beteekent. Boven dien, voldoet dat woord, om dat zo ras wy het hooren, het ons juiſt het denkbeelt geeft van het welk door het woord *Procureur* werd aangeduid. Even zo op het hooren van het woord *Penſionaris* maakt zig in ons Land, ieder een denkbeeld van de kwaliteit van den Perſoon, die men aldus heet, 't welk vrugteloos in de uitdrukkinge van *Loontrekkent Raadsman* te vinden zoude zyn, men kan een Loontrekkent Raadsman weezen, zonder dat geen te zyn, 't welk men by ons noemt een Penſionaris; ieder kunſt en weetenſchap heeft zyn eigen bewoordingen, die men volgen en gebruiken moet, wil men voor een ieder verſtaanbaar ſpreeken, en zo is het ook gelegen met de Practicale woorden.

De woorden dan die ons daagelyks in de Practyk der Rechten voorkoomen naa te ſpeuren en te verklaaren, zulks aan de Vaderlandſche Jeugd, die zig in de Practyk zoekt te oeffenen meedetedeelen, ook den ongeletterden, die zomwylen daar in belang hebben, is al wat ik beöogt hebbe, hoe verre ik dat oogmerk moge bereikt hebben, laat ik aan kundigen over.

Ik flatteere my met geen algemeene goedkeuring, myn werk is niet van dien aart, boven dien, heb ik te veel gelegenheid gehad om de menſchen te leeren kennen, en naa te ſpeuren uit wat grondbeginzelen men gemeenlyk over een werk oordeelt, en hoe dikwils zaaken geheel aliëen van het voorwerp in die beöordeling invloed hebben, dan dat ik my met die ydele waan zoude ſtreelen.

Na de gedagten van zommigen zal ik zekerlyk te veel, na die van anderen te weinig gezegt hebben, of wel de bal geheel mis geſlaagen, of op zeekere articulen woorden verklaart, die geen uitlegging verdiende, want men is gewoon in een ander te onderſtellen de kundigheeden die men bezit, men zal 'er veele woorden in vinden, die zy meenen zullen tot dit werk niet te behooren, en in 't geheel tot onze Practyk niet te ſpecteeren, hoe zeer zy in onze Practyk dienen geweeten, en veelen van die in ſtukken onder 't Huis van Bourgondiën by ons gevonden werden; dan zal ik te breedvoerig, dan weêr te kort geweeſt zyn. Wat doet (zal mogelyk iemand vraagen) in zulk een Woordeboek, 't geen omtrent de Hooge Staatscollegiën uit anderen geëxcerpeert is, hoe zeer men die Collegiën echter dient te kennen, en haar behandeling van zaaken, wil men weeten in de Practyk tot wiens departement zekere ſaaken behooren, en 't geen ik 'er van gezegt heb maar een korte ſchets is om de jeugd tot verder onderzoek aan te ſpooren.

De

De Woorden en Formulieren van onze aalöude Rechtsplegingen, nu niet meer in gebruik zynde, zullen zommigen voor onnut houden, wat een aantal woorden, zal men mogelyk vinden, die ik heb overgeſlaagen, men zal op myn ſtyl, ſpelling, en verſcheide tot myn leedweezen ingeſloopen Drukfeilen, en diergelyke, zekerlyk niet zonder grond, het een en 't ander te berispen vinden, al het welk ik hoope dat een weldenkend Leezer wel goedgunſtig zal willen verſchoonen.

Myn oogmerk is alleen geweeſt, myne gedagten zo klaar my doenlyk was, te uiten, zo ik daar in reüſſeere acht ik in een Werk van dien aart genoeg gedaan te hebben.

Ik heb zonder eenige inzigten myne gedagten onbewimpelt voorgeſtelt, over der zelver beöordelinge, zal ik my in 't alderminſte niet bekommeren, wy leeven in een Land, daar een ieder vry denken, ſpreeken en ſchryven mag, als hy de Waare-Godsdienſt, zyn Overheid, en evenmenſch niet te na ſpreekt, en wie weet, of alle reflectiën en Critiques, die men tegen dit alles maken zal, niet dienen zullen om een Werk van deezen aart door den tyd in een veelmeerder volmaaktheit na myn dood het ligt te doen zien, dat myne hartgrondige wenſch is, terwyl veele Practiſyns klaagen, dat ons een diergelyk Werk mankeert.

Een zaak hoop en wenſch ik alleen, dat een weldenkend Leezer altyd in het oog houden zal, dat ik dit Werk niet aanbiede als een volleedig Practicaal Woordenboek, daar toe bezit ik geen kundigheit genoeg in de Practyk, dat ik volmondig erkenne, vervolgens al wat ik boven de Etymologiſche en Practicale verklaringe der woorden geeve, is een zuivere toegift, men zal 'er egter ſaaken in vinden en ſtukken geallegueert, die men elders

te vergeefs zoeken zoude, gelieven dan Ervaren Practiſyns, dit Werk door den tyd met haar kundige en geleerde aanmerkingen te verëeren, en te vermeerderen, kan zekerlyk hier uit een zeer nuttig Werk gebooren werden. Doch wat daar van ook zyn mag, ik heb voldaan aan myn oogmerk, namenlyk al wat in myn vermogen was, toegebragt om de Vaderlandſche Jeugd, en ongeletterde Medeburgeren, zo veel in my was, ten nutte te zyn, zonder eenig het minſte belang of voordeel.

Terwyl inmiddels deezen mynen arbeid my heeft doen ondervinden de Waarheit van het zeggen van CICERO *pro Arch. Cap. 7. dat de letteröeffeningen een hulp en trooſt zyn in tegenſpoed.*

In myn zwakke toeſtant van gezondheit, hebbe ik veelen en zelfs pynelyke uuren daar meede doorgebragt, ja dikwils heeft het my verdrietige gedagten doen verzetten, dus heb ik al eenigzints de vrugten geplukt van mynen arbeid, maar rykelyker zal ik my beloont vinden, by aldien het aan eerlyke, deugdzame en kundige Luiden behaagen mag, en zal my verder aan vitteryen, uit wat grondbeginzel zy ook moogen voorkomen, niet bekreunen, voorāl niet van de zulken, die in 't verborgen en zonder naam gemeenlyk haar gal uitſpuuwen, vaſtſtellende met den Geleerden Profeſſor *Wolff*, dat alle eerbewyzingen van ons niet af hangen, en dat niemand uit zig zelven een ander Lof en Eer bewyzen kan, of hy moet in of door zig zelven in ſtaat zyn om de deugden, volmaakt en bekwaamheden van een ander regt te kunnen beöordeelen, waar toe al vry wat verëiſcht werd, en waar toe een ieder zig regt dient te kennen.

WOOR-

WOORDEN-TOLK
OF
VERKLARINGE

Van de voornaamſte

ONDUITSCHE EN ANDERE WOORDEN

In de hedendaagſche en alöude Regtspleginge voorkomende.

A A.

AANGEBOORE REGT, is het geen men met of door zyn geboorte op de wereld brengt, dies zegt men *aangeboore vryheit*, waardoor men verſtaat die vryheit, die imant als met ſyn geboorte op de wereld brengt, waartoe behoort die vryheit om in ſyn geloov niet bedwongen te kunnen worden; en in 't byzonder, om zoodanig beroep te omhelzen als men verkieſt, en in die zin kan men ook noemen de bevoegtheit om te werken tot onze behoudenis, de vermeenigvuldiging van onze aart, de zorg voor het geen uit ons gebooren is, de liefde tot de vryheit, en tot onze eige beſcherminge en bewaaring; ook kan men een aangeboore regt noemen, dat men niet kan afgetrokken worden van zyn dagelykſche en competente Regter, wanneer men geboore word in een Land, daar zulks is vaſtgeſteld; voorts al 't geen men in den menſch noemen kan, en betrekkelyk is tot die Wet, die God in de menſch gelegt heeft, en in ons als gebooren word naa de beoordeelinge van ons reedelyk verſtand, te kenne geevende, wat zaaken uit haar aart eerlyk en oneerlyk zyn, met een verbinteniſſe van Gods weegen om die te volgen: en overzulks, heeft dat regt verſcheide grondregulen; als leeft eerlyk, kwetſt niemant, geeft een yder het zyne, doet een yder dat gy wilt dat men u doen zal, en diergelyke, §. 1. *inſtit. de Jure naturali.* Grotius *de Jure Belli ac Pacis Lib.* 1. *C.* 1. *n.* 10.

en in ſyn Inleid. 1. *B.* 2. *d.* §. 5. v. Leeuw. *R. H. R.* 1. *B.* 1. *d.* §. 7. Huber 1. *B.* 1. *C. n.* 4. *en* 8.

AANLEGGER, eiſcher, actor. Klager, is die geene, die een zaak begint of onderneemt, en byzonder in een regtskundige zin die imant voor een Regter roept, hem daar met regt aanſpreekt, of beklaagt. Dit moogen alle Perſoonen doen, die iet te eiſchen hebben, en aan dewelke zulks niet is verboden; onder dat verbod zyn minderjaarigen en Quiſtgoederen, ten zy met aſſiſtentie van haar Voogden of Curateuren, ook getrouwde Vrouwen zonder aſſiſtentie van haar Mans, ten zy dezelve voor eige rekeninge handel dreeven, en in zaaken haar koopmanſchap betreffende, ook die gebannen of by de vyand zig onthouden, afvallige van 't Geloove, dat is geëxcommuniceerde, ziet daarvan *Merula Lib.* 4. *tot* 40. *Cap.* 6. *n.* 2., oneerlyke, meineedige, Hoogſte-Magtſchenders, en diergelyken, ook ſtaat zulks Kinderen tegen haar Ouders niet vry, dan na verkrege oorlof van den Regter. Welk verzoek men by het Hof doet by het verzoek om Mandament, maar in de Steeden moet dit alvorens worden verzogt; dog alle deeze Perſoonen gedagvaart zynde, hebben geen *veniam agendi* nodig. En word niemant gedwongen Aanlegger te zyn tegen zyn wil en dank, ten waare hy bedreigt wierd, en Pericul te wagten had, ingevalle hy daar inne naalatig was, als wanneer de noot moet werden aangemerkt als de moeder der Regtspleging, ten einde imant in zyn goed regt hinder of letſel leidende, zig zelve niet zoude regten, of door ſyn eige goeddunken en authoriteit zig op ſyn weederparty wreeken. *Maranta. part.* 3. *de ord. Judic. n.* 136.

AANVANCK, by aanvanck iet aanvaarden, zegt men van zekere ſolemniteit of plegtigheit waarmede men zig in 't bezit ſteld van een vaſt goed, wat dit zy, en op wat wyze zulks geſchied, zal men in 't breede by *Oudenhoven Beſchryving v. Zuidholl. bl.* 533. vinden, *in de Coſtumen van den Jaare* 1571. *art.* 20, 21, en de manieren of plegtigheden daar omtrent in agt te neemen, by den zelven *bladz.* 495. en dat dit een zeer oud regt was, blykt by een *Handveſt van Hertog Jan van Henegouwen in den Jaare* 1303. *aan die van Zuidholland gegeeven bladz.* 468, 471. *en* 476.

AANWAS, is het geen door de werking der natuur tot iets aankomt, dus noemt men een *aan-*

was

was of *aanwerp* van Slyk, die, dewelke geſchieden wanneer de Stroom of Zee ongevoelig iets aan het Land aanbrengt, om zig daar meede te vereenigen, dat *jure naturali* aan de eigenaars van 't Land toekomt, waaraan de *aanwas* geſchiet, elk ter breette van ſyn Land, ter plaatſe van het *aanwerp*, dog men begrypt in Holland en Weſtvrieſland dat de *aanwaſſen* als een gevolg van de Wateren de Graaflykheit toekomen, *Placaat* 22. *Mey* 1559. *Groen. de LL. abrog.* §. 23. *de rer. diviſ.* dit werd wederom by anderen tegengeſprooken, waarom *H. de Groot* 2. *B.* 9. *D. n.* 14. zeer wel zegt, het zeer onzeker is, wat voor regt moet gehouden worden, door de verſcheidenheit van gewoontens, en geweeze vonniſſen. Dit egter vaſt ſtaande, dat in Landen, die by de Graaflykheit werden uitgegeeven op zeekere roetalen, den *aanwas* buiten die roetalen de Graaflykheit toekomt. *L.* 16. *ff. de acquir. rer. dom. arg. L.* 1. §. 6. *D. de flum. de Groot ibid.* en werden bedykte *aanwaſſen* gehouden voor vrugten van een Leen, en onbedykte als een gevolg daar van. *de Groot inleid.* 2. *B.* 42. *D. n.* 18.

AASDOMS-REGT, is een woord te zaamen geſtelt van *azing* en *doemen*, en betekent een uitſpraak of vonnis gedaan of gegeeven door Schout en Buren. Het Verſterf-regt, dat by ons zyn benaaming heeft van het woord *Azing*, word het Vrieſche regt geheeten, alwaar van ouds de Schout het regt vorderde, en het Vonnis geweezen wierd by de Buuren, welkers Voorzitter *azing* genoemt wierd, en terwyl het woord *doemen* oudstyds *wyzen* en *uitwyzen* betekende, kreeg een vonnis of uitſpraak van een *Azing* met de *Buuren* de naam van *Azingdoem*, of *dom*, en by verkorting van *Aasdom*, deeze naam van *Aasdoms-regt* is gegeeven aan dat Verſterf-regt, dat by Haar Ed. Groot Mog. is geſtatueert by het *Placaat op de Succeſſien in dato* 18. *Dec.* 1599. niet teegenſtaande het zelve uit het *Aasdoms-* en *Scheependoms-regt* is genoomen, ten verzoeken van de Steeden Haarlem, Leiden, Amſterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Woerden, Naerden, Monikendam, Muiden, en Purmereinde, mitsgaders het Dykgraafſchap van Rynland, en 't Land van Woerden, die dit volgen, uitgezondert Waddingsveen, Reewyk, Boskoop, Sluipwyk, Bloemendael, en Middelburg.

Dit regt heeft tot zyn Grond-

ſlag, *het naaſte bloed erft het goed*, wel verſtaande, dat nedergaande bloed, gaat voor opgaande, en opgaande voor zydmaagen. Ziet *Hugo de Groot Inleid.* 2. *B.* 28. *D.*

Ziet *Verſterf-regt*, *Scheependoms regt.*

ABANDONNEEREN, is een onduitſch woord, van het Franſche *abandonner*, men verſtaat 'er door in 't algemeen iets cedeeren, verlaaten, zyn hand aftrekken van iet dat in of onder onze magt is, dat vrywillig of onbedwongen geſchiet, naar de omſtandigheeden van zaaken, *Menage* geeft ons verſcheide bedenkingen omtrent de oorſpronk van dit woord in ſyn *Etymologiſch Woordenboek*, alle gehaalt uit het oorſpronkelyk woord *Ban*, (waar van op zyn plaats zal geſprooken worden) wanneer een verzekerd Schip is onbekwaam geworden, of zo verzekerde Scheepen, of goederen genoomen, bedorven, of zonder regt verkryginge zyn verlooren geraakt, moogen de geaſſureerden, dezelven, by ſchriftelyke Acte door de Bode van de Aſſurantie-kamers overlaaten aan de Aſſuradeurs, dat men *abandonneeren* noemt, die gehouden zyn drie maanden daarnaa de geteekende ſomme te voldoen. Scheepen geſchikt na Groenland of Straat-Davids, van welke men, zes maanden na de terugkomſt van het laaſte Schip van daar; of Scheepen gezonden naar eenige plaats in Europa, of naar Barbarye, de Canariſche Eilanden, de geheele Middelandſche Zee, de Levant, Archipel of daar omtrent, van welke men, in zes maanden na hun vertrek; of Scheepen die verder zeilen moeten, van welke men in een Jaar, taal nog teken vernoomen heeft, worden zo goed als verlooren geagt, en mogen de geaſſureerde vragen Conſignatie van de getekende ſomme ter Aſſurantie-kamer, die met de intereſt van vier ten hondert terug gegeeven word, zo de Scheepen naderhand behouden aankoomen; dog zo zulks na jaar en dag, in 't eerſte, of na, twee Jaaren, in het tweede geval, geſchiet, houd de intereſt op. Zo een verzekert Schip, in Europa en de verdere beſchreeve paalen, door uitheemſche Mogentheden, opgehouden of bekommert werden mogt, moet men zes maanden, of twaalf maanden, indien het buiten de gemelde paalen gebeurt, vertoeven, eer men het Schip en de verzekerde Goederen in het zelve, die geen bederf onderworpen zyn, aan de Aſſuradeurs mag *abandonneeren*, welke zes

of twaalf maanden beginnen te loopen van de tyd, waarin de Aſſuradeuren, of het meerendeel derzelven, in Amſterdam of Rotterdam zynde, door de Bode der Aſſurantie-kamer, kennis gegeeven is, terwyl de Geaſſureerden verpligt blyven de ſchade aan Schip en Goed te voorkomen en 't ontſlag van 't een en 't andere te bevorderen; dog grove en bederfelyke Goederen mogen, naar gelegenheit van zaaken, vroeger, en kort na dat de Aſſuradeurs kennis van 't geval gekreegen hebben, worden *geabandonneert.* Eiſch van Schade en Avary gors, binnen Europa en de paalen boven gemeld, moet ten langſte binnen een Jaar, en te Lande of over de zoete Wateren binnen de helft van gemelde tyd, gedaan en geregtelyk vervolgt worden, op pœne van verſtek. Ziet *Aſſurantie*, *reaſſurantie*, *Avary*, *premie.*

ABDICATIE, is een onduitſch woord, van 't Franſche *abdiquer* en beteekent een vrywillige afſtand *Jure ſuo ſe abdicare dicitur* zegt *de Wolff in Inſtit. Juris Naturæ & Gentium Pars 2. Cap. V. n.* 341. *ſi quis ſua ſponte declarat, ſe jus quoddam, quod in alium transferre nequit, diutius habere nolle, veluti ſi Magiſtratum ante tempus deponit.* Ieder mag vervolgens van zyn regt, als van een zaak, die hem toebehoort, afſtaan, daarmede naa zyn wil handelen, en dat aan een ander overgeeven, mits dat het niet geſchied ten nadeele van een derde; als by voorbeeld, wanneer imant van ſyn Goed afſtond om ſyn Crediteuren te benadeelen. Vervolgens ſchoon men zig van dit woord bedient om uit te drukken al wat men verlaat, is het eigentlyk het meeſte toepaſſelyk op de verlatinge van een Commiſſie, Ampt of Magiſtraats bediening, en verſchilt daarin van de *reſignatie*, dat de *abdicatie* is een zuivere afſtand zonder eenig beding, daar de *reſignatie* een conditioneele afſtand is ten faveure van een derde.

ABIGEATUS, is een Latynſch woord, en betekent iet daar men zig dryvende meeſter van maakt. Dit woord komt van *abigere*, dat voor zig uitdryven beteekend. En geſchiet vervolgens deeze misdaat of diefſtal, met het afleiden, verjagen en voor zig doen uitgaan van het Vee, dat men ten ſyne voordeelen zoekt zig toe te eigenen. *Abactores ſunt qui abigunt & abducunt pecora ex paſcuis, armentis aut gregibus, lucri faciendi gratia.* Naa de Roomſche Wetten was het een extraordinair, maar geen publiek

delict, om dat het maar was een ſoort van een diefſtal. *L.* 2. *ff. de Abig.* en wierd ook by haar geſtraft *pœna extraordinaria*, en naa de omſtandigheden dog ook wel met de doot of deportatie. *Lex.* 1. *ff. cod.*

ABJURATIE, is een onduitſch woord, dat *afzweering* betekent, en word in het algemeen genoomen voor de ſolemneele en plegtige *afſtand* die imant doet van de dwalinge die hy meent ontdekt te hebben in een Leer of gevoelen op het ſtuk van de Godsdienſt die hy in 't openbaar had aangenoomen en beleeden.

ABOLITIE, is een onduitſch woord, het welk *uitwiſſchen* betekent *te niet doen*, in een regtskundige zin verſtaat men 'er door het *uitwiſſchen* of *te niet doen* van een Daat, waar over imant als ſtrafbaar in Regten word betrokken, hier uit volgt, dat het verzoek van *Abolitie* eigentlyk tendeert, om het ſtrafbaare dat in een gepleegde daat mogt gevonden worden volkoome *uit te wiſſchen* en te *vernietigen*; De Requeſte om *Abolitie* moeten daarom inhoude een compleet relaas, en naa waarheit, van de omſtandigheden van de zaak, om dat door de *Abolitie* het ſtrafbaare, het welk in de zaak mogt zyn, *uitgewiſcht* of *te niet gedaan* word, dat niet geſchieden kan, zonder dat de daat geheel en in zyn omſtandigheden word voorgedragen, en wel naa waarheit, zonder bewimpeling, dog waar toe de confeſſie niet nodig is van daar inne kwalyk of onbehoorlyk gedaan te hebben. De *Abolitie* word door S. D. H. als Erfſtadhouder en uit naam van de Hoog Overheit, uit kragte van ſyn Commiſſie, verkreegen, en de misdaat *uitgewiſcht* en *vernietigt*, als uit de Oppermagt, kwytſcheldende de ſtraffe door de Wet daarop geſtelt, zo dat 'er niets meer, zelfs geen onderzoek na de omſtandigheden overblyft, waarom geen interinement in *Abolitie* nodig is: dezelve wierden in de Graaflyke tyd door den Graaflyke Stadhouder, uit naam van de Graaf gegeeven, en is vervolgens by de Acte, waar by Willem de Eerſte, Prince van Orange onſterfelyker Gedagteniſſe, heeft geaccepteert de aan Hem gedefereerde Hooge Overigheid *in dato* 5. *July* 1581. by het 24. *art.* geſtatueert, dat by Hoogſt dezelve als *by der Overhand zullen moogen werden verleent, alle Gratien, als Remiſſien, Pardonnen, Reſpyten, Quinquerellen, Legitimatien, en diergelyke van weegens de Graaflykheit als boven, naar behoorlyk advis van de Of-*

Officieren en Wethouderen van de Plaatſen of anderen als naar ouder gewoonte; die magt is aan alle de volgende Heeren Stadhouderen insgelyks wettig gedefereert, dewelke nu dezelve *ter relatie van de Staaten*, naar ingenoomen Advis van den Hove van Holland, verleenen, of afſlaan. En is tuſſchen de *Abolitie*, Pardon, Remiſſie, en andere Gratien, dat onderſcheit, dat dezelve, als volkoomen *uitgewiſcht*, niet by den Hove behoeven te werden geinterineert, egter moeten dezelve aan den Hove worden gepreſenteert om aldaar te worden geregiſtreert, *vide Reſ. van den Hove* 16. *Oct.* 1692. als mede voor deeze in de Graaflykheits Rekenkamer na de Soeninge met de geledeerde party. Ziet *Bor. v. Crimineele zaaken.* 7. *D. tit. Abolitie. n.* 1, 2. & 5. en over welke regiſtratúre eertyds in ſommige gevallen wel by het Hof is gedifficulteert. *Reſ. v. d. Hove* 14. *July* 1695.

ABONNEEREN, beteekent compoſeeren, eſtimeeren, op zekere bepaalde prys ſtellen iets, waarvan de inkomſten, onzeker en willekeurig waaren; en eigentlyk iets bepaalen, komt van 't woord, *bonne*, dat men wel eer gebruikte voor *borne*, want oudstyds beteekende het woord *bonne* bepaalinge, limite, waarvan *borne* is geformeert met de byvoeginge of verandering van een der twee *n*, in *R. Glaber Rodolphus*, die leefde ten tyde van Koning Robert, *Hiſtor. lib.* 2. *cap.* 10. werd gezegt *multi illi limites, quos alii* bonnas *nominant ſuorum recognoverunt agrorum. Vide Menage Diction. Etymologicon*, die meent dat *bonna* kan komen van βωνὸς, dat beteekent een kleine verhevenheit van aarde, een heuvel, een *bute* in 't Frans waarvan moogelyk het woord *aboutir*, aanpaalen, aangrenzen.

ABOUTISSEEREN, is een onduitſch woord van het Franſch *aboutir*, dat eigentlyk aangrenzen en bepaalen beteekent, de Ouden wierpen heuvelen van aarden op om bepalingen te maaken en ſcheidingen tuſſchen haare Landeryen, die den Regtsgeleerde *Paulus* noemt *bodones*, of *botones*, *in de titul finium regundorum*, deeze heuvelen draagen de naam in de *leges Ripuariæ tit.* 60. §. 4. van *butinæ*, *ſi ibidem infra terminationem aliqua judicia* (men moet leezen *absque judicio*) *ſua arte, vel butinæ, aut mutuli facti exſtiterint, ad Sacramentum non admittatur. ſed in præſenti cum legis beneficio Cogatur reſtituere.*

ABREVIATIEN, is een onduitſch

duitſch woord, dat *verkortinge* beteekent, komt van het Latynſche woord *ab* en *brevis*, *kort*, en beteekent *verkortinge* van zeekere woorden, in welkers plaats men dikwils zeekere Noten of Caracters ſtelt, het welk in alle Notarieele Actens en publieke Geſchriften niet geſchieden mag, en waarom de Notariſſen in haar Actens geen *et-cetera* moogen ſtellen op haar eed, zonder die uit te leggen.

ABROGEEREN, is een Franſch woord, dat beteekent *caſſeeren*, *annulleeren*, *vernietigen* en *buiten gebruik ſtellen*; men bedient zig van die uitdrukkinge ten opzigte van Wetten en Coſtumen; de Souverain door het *abrogeeren* van een Wet ontſlaat ſyn Onderdaanen van de verbinteniſſe om daaraan te gehoorzaamen; dezelve geſtatueert hebbende, kan hy die ook *abrogeeren*, als hy het goedvind, want dat régt behoort tot de Opperſte Magt, even gelyk dat van veranderinge daarin te maaken, het welk daarin legt opgeſlooten; dus kan de Souverain alleen die veranderen en vernietigen, waaraan alle Wetten onderworpen zyn, uitgezondert, die uit haar aart en natuur onveranderlyk zyn. Ouder Ordonantien zyn *geabrogeert* door latere, en de Coſtumen werden *geabrogeert*, door een contrarie gebruik geduurende een zeer lange reeks van jaaren.

ABSENT, is een onduitſch woord, dat *afweezig zyn* beteekent; *abſent* te zyn word gezegt, die geene, die geduurende eenige tyd zig onthoud buiten de plaats van ſyn ordinaire wooninge en verblyf, mits dat men niet weet waar hy zig ophout. *Lex.* 199. *ff. de Verbor. ſignif.*

Imant die *abſent* is, wert altyd onderſtelt te leeven, tot dat men het tegendeel bewyſt, of de *abſentie* moeſt zoo lang hebben geduurt, dat het leeven van een menſch (dat hondert jaaren zyn kan) die niet konde bereiken, want dat een menſch werd gepreſumeert te leeven hondert jaaren, leeren de *L.* 8. *ff. de uſu & uſuf. &c. reditu &c. L.* 56. *ff. de uſufruc. & quemadmod. quis utat. fruat. en de L.* 23. *Cod. de Sacro-Sanct. Eccleſ.* 1.

Egter voor de *Novella* 117. *van Juſtinianus*, wanneer een Man een zeekere tyd afweezent was, zonder dat men van hem eenige tyding hoorde, vermogt de Vrouw te hertrouwen. *L.* 7. *de repud. nov.* 22. *Cap.* 14. Maar de Keizer Juſtinianus door ſyn *Nevella* 117. *Cap.* 11. verboot uitdrukkelyk

aan

aan de Vrouw geduurende de afweezenheit van haar Man te trouwen, hoe lang die ook zyn mogt, offchoon zy geen tyding ter wereld van dezelve ontfangen had, en als wanneer zy de tyding van fyn doot kreeg, begeerde de Keizer, dat zulks nog niet zoude moogen geſchieden, als op een klaar en egt bewys, waar naa zy nog gehouden was een Jaar te wagten. Ziet *de Auth.* *Hodie* die geinſereert is in 't *Codex* naa de *Wet* 7. *de repudiis*, als meede *de Noten van Godofredus op dat Cap.* 11. *van de Nov.* 117. hier meede heeft het Canonique Regt zig geconfirmeert en heeft dus in alle Roomſche Landen nog plaats. By ons word by den Regter uit de omſtandigheden der zaaken geoordeelt, alvoorens imant te admitteeren tot een ander huwelyk.

In 't Civile kan men imant abſent reekenen, die geroepen in Regten, teegen zig een default laat gaan.

In 't Crimineele, is het die geenen, die men aan een misdaat ſchuldig houd, en die niet te vinden is, nog ondekt kan worden waar hy zig ophoud, teegen zoodanig een kan wettig werden geprocedeert by contumacie en de condemnatie daarop volgen, van corporeele, pecunieele, jaa zelfs van doot ſtraf, naa de natuur van 't delict, hoe zeer de abſentie van een gecauſeerde, geen zeeker bewys van ſyn ſchuld uitlevert, geeft ſyn vlugt een ſterke preſumtie teegen hem *quando fuga fit poſt delictum, maxime ex quo eſt incepta inquiſitio, inducit præſumptionem. Franc. Marc. tom.* 1. *p.* 133.

Omtrent die geenen die ten nutten van de Republiek of om andere wettige reedenen abſent zyn, ziet de geheele *tit. Cod. de reſtitutionibus militum, & eorum qui Rei-publicæ cauſa abſunt. & L.* 140. *ff. de regul. jur. L.* 44. en de geheele *titel ff. ex quibus cauſ. major.*

ABSTINEEREN, zig van iet onthouden, iets niet aantrekken, een Regter by voorbeelt, die meent dat hy om bloedverwantſchap of andere redenen tot beoordeelinge van een zaak niet bevoegt is, en geen volkoome reedenen van recuſatie heeft, verzoekt zig daarvan te moogen *abſtineeren*, zoo kan ook een collaterale Erfgenaam, die geen acte heriditair pleegt, gezegt worden zig daar van te *abſtineeren*, daar een directe Erfgenaam gehouden is by een authenticque acte daar aan te renuntieeren.

ABSOLVEEREN, is ontſlaan, maar niet volkoome vry verklaa-

klaaren. Imant kan gezegt worden by den Regter te zyn *geabſolveert*, by gebrek van bewys van de misdaat hem te laſten gelegt, (ik zegge by gebrek van bewys) want die daar zynde, kan niemant *geabſolveert* worden, ten waaren, de bewyzen by den Regter bevonden waaren, niet voldoende om hem te condemneeren, of om verder te procedeeren, in welk geval imant onder handtaſting, dat is beloften van ten allen tyden zig weederom te zullen ſiſteeren, ontſlaagen word, dat geen volkomen ontſlag is, *dum fatius ſit facinus Nocentis remanere impunitum, quam innocentem damnari. Leg. abſentem ff. de pœnis, & humanæ rationis innocentes dicere quos abſolute nocentes pronuntiare non poſſumus ut ait Paulus Lib. 4. Sent. tit. 12. nam ut dicitur in Leg 2. Cod. de probationib. ad condemnandum reum deſiderantur probationes luce meridiana clariores.*

ABTSREGT, is een regt dat in oude geſchriften genaamt word het regt tot het beſte *Katheyl.* dat Kilianus zegt te zyn *prætioſiſſimum pecus domeſticum, aut aliud ornamentum*, de Abten van Egmont hebben wel eer in Abswoude *Hollandiæ pago* dat regt gebruikt en genooten onder de naam van *Abtsregt*, of dooden pant, *ſub nomine manus mortuæ, ſive optimi catalli, quo patronus in defunctiorum bonis jus habet ejus pecoris pecudisve caput, vel quicquid in ſupellectile ornamento & mundo, aut inſtrumento habetur pretioſiſſimum eligere. Burgund. Cenſur. for.* 1, 2, 3. Welk regt men in Vlaanderen noemt *het beſte hoofd Burgund. ad conſuetudinis Flandriæ* 15. *de jure manus mortui ſive optimi catalli, ubi & de origine hujus juris de qua & videre eſt L. Goris tract. III. part.* 2. *cap.* 13. *n.* 14. *p.* 253. in Abtsregt, dat een half uur gaans ten Zuiden der Stad Delft legt, en aan de Abdye van Egmond behoorde, heeft dit regt meede plaats gehad, dog is 1595. van de Staaten voor zes hondert guld. eens geredimeert; men vind nog overblyffelen van dit regt in eenige Godshuizen in Holland tot het beſte Pand, opperſte Kleed, enz. met zeekere ſomme geld af te koopen, in 't byzonder in de Steeden Delft, Schiedam &c. en ſchynt dit regt oorſpronkelyk te weezen van het regt der Patroonen over hunne *laſſi adſcriptitii* Lyfeigenen, en van de oude dienſtbaarheit der Ingezetenen. *Burgund. dict. tract. Cenſura For: d. cap. n. 6.* ziet ook *van der Schelling in ſyn Holl. Tiendregt* 1. *D. cap.* 12.

ABUIS, is een misſlag, ook wel een

een verkeerd of kwaad gebruik van een zaak, dus zegt men een *abuis* begaan voor een misslag begaan, zoo zegt men dat 'er *abuisen* zyn ingekroopen, om te zeggen, dat 'er misbruik is gemaakt van het geen te vooren een gebruik was, het welk nuttig en dienstig was, men verstaat 'er door in 't algemeen, al dat geen, dat teegen het gebruik in de Wetten, Costumen en Usantien geschiet, dit woord is samengestelt van *ab* en *usus*, dies is 'er *abuis* zoo draa 'er een contraventie is aan onze verpligting, en gelyk de oefening van het regt, is de geoorloofde daat, die imant bevoegt maakt, om te doen in gevolge dat regt, (het regt alleen bestaande in de magt om iet te kunnen doen,) en ieder een het regt hebbende om te voldoen aan syn verbinteniſſen, werd men gezegt een goed gebruik te maaken van syn regt, als men syn pligt betragt, waar teegen overgestelt is het *abuis* of *misbruik*, dat ieder een begaat, die zig niet bepaalt of verder gaat als de paalen van syn wettig gezag hem toelaaten, hier op agt te geeven behoort eigentlyk tot de opperste Regter, *qui vice Sacra Principis judicant*, maar aan wat inconvenienten zulks niet by ons telkens zoude onderheevig zyn, als daar van wierd gebruik gemaakt, heeft de ondervinding genoeg geleert; een exceptie ergens teegen te proponeeren van *abuis*, oordeelde men in Vrankryk een zagter middel als van appel, waarom men zig daar van bediende wanneer de Geestelykheit iets ondernam tegen de Wetten van het Ryk, tot dat François de eerste goedvond, dat men daar van formeel zoude appelleeren als van *abuis*: tegen de Bulle van de Paus zelve, kan men zig daar van bedienen, schoon men als dan niet direct teegen die Bulle, maar teegen de executie van die Bulle appel als van *abuis* proponeert, in welk geval het Parlement te meermaalen de Procureur Generaal heeft aangemaant te appelleeren teegen de executie van die Bulle, als een *abuis* of *misbruik*, dog staat het den Geestelyke Regter ook vry, wanneer de Wereltlyke teegen haar gezag iets onderneemt gelyk appel van *abuis* te vraagen, en werd die actie nooit gepræscribeert, om dat de zelve het gemeene welzyn betreft. *Rebuff. in prœmio de unionibus* zegt *abusus enim continuo & popetuo gravat, idioque ab eo in perpetuum appellatur* en *Chopin. Lib. 2. de Sacr. polit. tit. 6.* drukt zig dus uit, *in iis,*

aliisque publicam diſciplinam ſpectantibus, non tollitur provocandi ex abuſu facultas, quanticumque temporis ſilentio, veritati enim nemo præſcribere poteſt. 't Was te wenſchen dat al over lang zoo een algemeen zagt middel was uitgevonden, en een weg geopent, om met een volkoome hoop van redres te kunnen voor ſtellen de menigvuldige ſoorten van *abuiſen*, die hier en daar teegen 'sLands aloude Conſtitutien en Wetten ongevoelig zyn ingeſloopen; dog zulks is booven myn bereik, en behoort tot dit Werk niet.

ACADEMIE, is een ſtigting tot bevordering van Konſten en Wetenſchappen; dus heeft men de *Academien der Wetenſchappen, des Sciences, des Belles-Lettres, & l'Academie Militaire* &c. Zy worden zomwylen wel eens *Univerſiteiten* genaamt; dog dan verſtaat men 'er door Lighaamen te ſaamen geſtelt uit verſcheiden Gemeenſchappen of Faculteiten. Dezelve zyn de Kweekſchoolen van de Jeugd, waar uit den Staat, de Juſtitie, en Kerk haar Voorſtanders haald. *Voſſius in ſyn Etymologicon* op dat woord zegt, *quod proprie ita dicebatur nemoroſus extra Athenas locus in quo Philoſophiam primus docuit Plato*, ziet verder ſyn gedagten aldaar op dat woord. Van de roem der Leidſche *Academie*, en hoe Leiden, naa dat Haarlem de præſentatie daarvan alvoorens aan Haar gedaan door Granvelle had afgeſlaagen, liever een hooge School als remiſſie van Laſten tot erkenteniſſe van haar groote dapperheit, van Prins Willem de Eerſte verkreegen heeft. Ziet *Grot. Hiſt. Belg. Lib. 5. Amſing Beſchryving van Haarlem, en 't Octrooy door Hoog gemelde Prins aan die van Leiden geaccordeert. 8. Feb. 1575.* Van Sententien van de Senaat van de *Academie* tot Leiden valt geen Appel maar Reviſie, ziet *de Ampliatie van de Inſtructie van den Hove van 1662. conform het Advis van 12. Maart 1628. en Reglement op de Reviſien*, ziet ook *op 6. Oct. 1656. Gr. Pl. B. 3. Deel f. 544.* In de Vereenigde Neederlanden bevinden zig nog, buiten die van Leiden in Holland, te Harderwyk, de Gelderſche; te Utrecht, de Utrechtſche; te Franeker, de Frieſche; en te Groningen, de Groningſche *Academien.*

Van de Privilegien der Profeſſooren, Doctoren en Studenten, ziet *Everhardus Bronkhorſt in ſyn Tractaat de Privilegiis Studioſorum Doctorum & Profeſſorum*, van Leeuwen *Cenſ. Forenſ. Lib. 1. Cap. 3. n. 12.* Rebuffus *de Privilegiis & immu-*

nitatibus doctorum, Rotenburg *de ſtatu jurib. & privilegiis doctorum omnium facultatum*, Benius *de privil. Juris Conſult.* en meer anderen.

ACCARER, beteekent *confronteeren*, dat geformeert is van 't woord *front*, om dat men de getuigen die men confronteert met de geaccuſeerde in haar præſentie brengt, en als aangezigt tegen aangezigt ſtelt, en komt overeen met het woord van *care*, dat in Languedoc en Gaſcogne beteekent *aangezigt*, dit woord word van het Griekſch afgeleit, want by de Poëet *Sopbocles* vint men κάρα in dezelve betekenis in zyn Tragœdie, geintituleert *Electre p.* 137. van de editie van *H. Etienne*; zie *M. Menage etymolog.*

ACCEPTATIE, is een onduitſch woord, het welk *overeenkomſt met aanneeminge* beteekent, men verſtaat 'er door de toeſtemminge van imant tot iet, het welk hem aangebooden of gevergt word, en een conſent van die geenen, die iets ontfangt of aanneemt, en dus een goedkeuring van het geen ten onze behoeven is geſchiet.

Dit woord word by ons meeſt gebruikt met betrekkinge tot Wiſſel-brieven, wanneer die geene op welke die getrokken zyn, die aanneemt te betaalen, die dan gezegt word die *te accepteeren*, waar door hy genoemt word *Acceptant*. De *acceptatie* van een donatie is ook nodig om die beſtendig te doen zyn, want 't is de ſamen overeenkomſt van den Gever en Acceptant, die de kragt geeft aan de acte van Donatie. *Quia non poteſt liberalitas nolenti æquiri, L.* 19. *ff. de donationibus, invitis beneficium non datur Lex.* 69. *ff. de reg. jur.* 10. *ff. de donationibus leg. ult. cod. de revocanda donatione.*

Hier van moet men uitzonderen de donatien die by huwelykſche voorwaarden geſchieden, alwaar de *Acceptatie* als evenredig geſchiet, want beiden de Contractanten præſent zynde by 't paſſeeren van 't contract, en de celebratie van 't huwelyk daar op volgende, of ſchoon 'er geen mentie gemaakt word van de *acceptatie* van 't gedonateerde, word de *acceptatie* gehouden als een ſtilzwygend gevolg van 't huwelyk, en dus kan men zeggen, dat daar de *acceptatie* is als het ſubſtantieele van het contract, ſchoon zy niet uitdrukkelyk in de woorden van het contract zelve te vinden is. Ziet *belofte.*

ACCEPTILATIE, is een verklaringe van een Schuldeiſcher, dat hy een onbetaalde ſchuld

voor betaalt houd, vervolgens word daar door den Debiteur bevryt, en het regt van den Crediteur vernietigt. Het was by de Romeinen een imaginaire betalinge of een kwytſchelding, volgens een zeekere ſchikkinge van woorden, waar op den Debiteur ſyn Crediteur vroeg, dewelke, by aldien hy geneege was hem ſyn ſchuld kwyt te ſchelden, die beantwoorden, en dat hy voor ontfangen hield, het geen hy waarlyk niet had ontfangen, en dus ſyn Debiteur kwyt ſchold zonder iet te ontfangen.

ACCES, is een onduitſch woord overeenkomſtig met het Hollandſche *toegang*, men verſtaat 'er door de permiſſie tot *Acces* dat eigentlyk het *Acces* niet is, maar de gunſtige toeſtemminge van den Regter, om te koomen by imand, ſomwyle by een gevangen, dat wel eens geweigert word naa omſtandigheeden, zoo is geweigert by het Hof aan een Roomſch Prieſter het *Acces* by een Roomſchgezinde gevange, by *Reſ. v. d. Hove* 11 *Dec.* 1681. en aan een Rabbi by een Jood die ſtond gehangen te worden, by *Reſ. v. 't Hof* 23 *Jan.* 1704.

ACCESSOIR, is een onduitſch woord, betekenende *aankominge*, *byvoeging*, en veronderſtelt dus iets, waar toe het een of ander *by* of *aankomt*, dat *iets* werd het principaal genoemt, dus is het acceſſoir een gevolg en afhankelykheit van het Principaal, of liever een gevolg van het geen van meerder aanbelang is, dit is een algemeen woord, en bevat de intereſſe, de vrugten, de gevolgen en aankleeven van de principale zaak; dus een Landgoed aan imand toegeweezen zynde, behooren hem ook de vrugten en productèn, als een gevolg van het zelve, en gelyk het *acceſſoir* volgt de natuur van de principale zaak, volgt daar dan ook uit, dat zoo ras de principale zaak vervalt, het *acceſſoir* geen plaats meer heeft, *L.* 178. *ff. de reg. jur.*

ACCOLEEREN, beteekent die ſtreep of aanhaaling die men met de pen aan de kant van een rekening doet, om eenige volgende poſten betrekkelyk te maaken tot het apportil, by een voorige poſt geſtelt.

ACCOMMODEMENT, dit is een onduitſch woord dat *verdrag* betekent, men maakt een *verdrag* of *accoord* met zyn Party over een proces, om dat te eindigen, of over een kweſtie die nog niet voor den Regter is gebragt; om daardoor voor te koomen een proces,

ces, dat daar uit zoude kunnen ontſtaan, dog zulks vermag niet te geſchieden ten nadeele van een derde.

ACCORD, is een verdrag of beding, dewelke zeekere Perſoonen omtrent een zaak aangaan, die zig daar over verdraagen, malkanderen over en weeder kwytſchelden; maar gelyk een transactie niet geſchiet, *ſine aliquo dato, promiſſo vel retento*, ziet men daar uit het onderſcheid tuſſchen een *transactie* en *accord*. Ziet *transactie*.

ACCRESSEEREN, *aanwaſſchen, aangroeijen*. Men noemt *le droit d'accroiſement*, of het regt van aanwas, een regt, dat plaats heeft tuſſchen meede Erfgenaamen en meede Legatariſen, van te neemen of te houden de portie van die geenen, die dezelve weigert, of niet kan aanvaarden, ſomtyds noemt men *le droit d'accroiſſement* of aanwas, ook wel *le droit de non decroiſement* van afneeming of vermindering; dog *le droit d'accroiſſement* is eigentlyk het regt tot de portie van die geenen die daar aan renuntieert, en het regt van *non decroiſſement*, in teegendeel het regt om die te behouden; dat klaarder zal worden door dit voorbeeld, het zelve Landgoed is gelegateert aan *Titius* en aan *Mævius*, met die bewoordinge, *ik geef en legateere myn land Tusculanum aan Titius en Mævius*, uit kragte van 't welk, dat goed naa doode van den Teſtateur tuſſchen haar moet worden verdeelt, maar als nu een van beiden het alleen accepteert, groeit die andere portie aan, by den anderen die in 't volkoome bezit raakt, door het regt van *accroiſſement*, dit is gefundeert op de Wil van den Teſtateur; maar zoo den Teſtateur gezegt had, *ik legateer myn goed Tusculanum aan Titius en daar naa in 't zelve* Teſtament *ik legateer het aan Mævius*; zoude hy aan yder het geheel hebben gelegateert; dog zy kunnen 't beiden niet bezitten, byaldien zy beiden dat Legaat accepteeren, om dat een van beiden door het aanvaarden den andere zoude beletten te genieten het geheele goed dat aan hem gemaakt was; maar een van beiden deficieerende, neemt den anderen het geheele goed naa zig, niet door het regt van *accroiſſement* of aanwas maar door het regt van *non decroiſſement*, dat is afneeming of vermindering, om dat hy moeſt worden geconſideert te hebben het geheel van den beginnen, door een uitdrukkelyke wille van den Teſtateur, en

als

als zy overeenkoomen beiden te neemen yder de helfte, moet men onderſtellen dit de ſtilzwygende wille des Teſtateurs geweeſt te zyn, het is niet even eens, als de Legatariſſen niet zyn ſamengevoegt als met woorden, en niet betrekkelyk tot de gelegateerde zaak, en als of den Teſtateur had gezegt, *ik legateer aan Titius en Mævius myn Landgoed Tusculanum, en ik wil dat Titius daar van hebben zal drie kwart en Mævius het andere vierde deel*, in welk geval dat regt nog van aanwas nog van vermindering plaats heeft. De reeden is, om dat den Teſtateur hebbende uitgedrukt, wat deel yder der Legatariſſe hebben moet in de gelegateerde zaak, *ſunt conjuncti verbis tantum, ſed re disjuncti at jus accreſcendi locum habet tantum inter legatarios quibus eadem res legata eſt; quod quidem non evenit, quando partes factæ ſunt ab ipſo teſtatore. Quapropter hec caſu, pars ejus qui non vult aut non poteſt legatum agnoſcere in hereditate manet, & acquiritur heredi. Vide Cujacium Lib. 15. obſerv. cap. 4. & Lib. 24. Cap. 34.*

ACCUSEEREN, *beſchuldigen*, een *Accuſateur* of *Beſchuldiger*, is die geenen die een Crimineele vervolgt, *vel ad vindictam publicam* als de Procureur-Generaal, of een Graaflykheits Officier, of om vergoedinge van geleede ſchaade, daar is een groot onderſcheit tusſchen een *Accuſateur* en een *Denunciateur* van een misdaat, want een *Accuſateur* is de Civile party die belang heeft, in de vervolginge van den Crimineele, en is verpligt party te blyven teegen die geene die hy heeft beſchuldigt, dus heeft hy de ſtraffe te wagten, zoo hy valſchelyk imant heeft beſchuldigt, en dat zoo bevonden word, daar een Denuntiateur eigentlyk maar is een aanbrenger van een misdaat, die den daader aan den Procureur Generaal of Officier aanwyſt, en dus geen belang hebbende in de vervolginge of in de *vindicta publica*, is hy niet verpligt te blyven de Party van de beſchuldigde, en loopt vervolgens geen gevaar van de ſtraffe der valſche beſchuldiging, ten waare de omſtandigheeden hem ſchuldig maakten. Een beſchuldigde al was het van een capitaale misdaat, verlieſt zyn ſtaat niet, dus mag hy paſſeeren alle actens en contracten, *in reatu conſtitutus bona ſua adminiſtrare poteſt, Leg. 46. §. 6. de jure Fiſci*, want een menſch kan worden beſchuldigd en weezen zeer onſchuldig, hoe meenigmaal is Cato

niet

niet geaccuſeert, als meede Ariſtophanes, maar zyn zy beiden niet volkoomen vry geſprooken? de Perſoneele dagvaarding ſtelt imant ook wel *ſub reatu*, maar daar is niet als de condemnatie die hem berooft van zyn ſtaat, jaa de condemnatie zelfs, zoo imant daar van vermag te appelleeren of geappelleert heeft, maakt de Actens by hem gepaſſeert niet invalide, hy vermag zelf een erfenis te aanvaarden *pendente accuſatione*, hy kan met effect van zyn goed diſponeeren, naa het appel, zoo hy ſterft, voor dat die by zyn condemnatie in appel is geconfirmeert, want ſtervende hangende het appel, ſterft hy *integri juris: quia morte Crimen extinguitur, & appellatione extinguitur judicatum*, ziet hier over *Mornac. præf. ad tit. de pignor.* en meer anderen.

ACQUIESCEEREN, is een onduitſch woord, dat *toeſtemmen* beteekent, of ergens in beruſten, zoo word imant gezegt in Gods voorzienigheit te beruſten, die zyn vertrouwen op God ſtelt, niet wanhoopt, met zyn lot te vreede is, en met een bedaart gemoed afwagt, het geen de Goddelyke Voorzienigheid over hem beſlooten heeft. Men verſtaat 'er in 't algemeen door, een uitdrukkelyke of ſtilzwygende onderwerping aan een contract, uitſpraak of gewysde, en dus een renuntiatie aan hoger beroep, en conſent, dat ſchoon men vermag te appelleeren, de executie zyn volkoome effect ſorteeren kan: als men aan een Sententie acquieſceeren wil, waar van men eerſt heeft geappelleert, verzoekt men brieven van acquieſcement, en dan krygt men de boeten van appel of reformatie weederom. Volgens het 200 *Art. van de inſtructie van 't Hof*, en 218 *van den Hoogen Raad*, en werden deeze brieven ter Rolle gepreſenteert, en het acquieſcement verzogt.

ACQUISITIE, is een onduitſch woord, dat *verkryginge van iets* betekent, men verſtaat 'er door de daat, waar door imant een eigendom van iets verkrygt, en word dikwils de verkreege zaak zelf, een *acquiſitie* genaamt.

ACQUIT, is een onduitſch woord, dat *kwyting, voldoening, betaalinge* betekent, men verſtaat 'er door een daat, waar door imant ontlaſt en kwyt geſcholden word, het verſchuldigde, naa dat hy het zelve heeft voldaan of genoege gegeeven.

ACTE, is een onduitſch woord, dat een *daat, werk*, of *bedryf*

beteekend, men verſtaat 'er door in 't algemeen al wat dient om iets te bewyzen, en te juſtificeeren, en heeft voorts meenigvuldige betekeniſſen, zeer dikwils word dit woord gebruikt om uit te drukken al het geen de juſtitie betreft, en van weegens dezelve is in geſchrifte gebragt; maar in het algemeen, verſtaat men door het woord *Akte*, een inſtrument gepaſſeert voor een Notaris of ander publiek Perſoon; alle geſchriften die men overleevert aan den Regter, het zy in het voldingen van een zaak, of om te dienen tot bewys om daar op regt te doen of om van een gewysde te provoceeren, noemt men meede *Actens*, even als de daat die imant doet, om zig in poſſeſſie van een erfenis te ſtellen, en meer andere daaden.

ACTENS EN DINGTALEN, omtrent het onordentelyk te boek brengen van dezelven, is by het Hof een redres gemaakt 13. *Nov.* 1526. te vinden in het 2. *Mem. van de Griffier de Jonge, fol.* 76 *verſo.*

ACTENS VAN VERZOEK, daar verſtaat men door, de aſſignatien van de Raad van Staaten, waar op de Provintien haar toeſtemminge op den Staat van Oorlog gegeeven hebbende, verzogt worden haar aandeel in de gemeene laſten te voldoen, aan die geenen voor welke dezelve zyn geſchikt, en betrekkelyk zyn op alle de poſten in de Staat van Oorlog uitgedrukt.

ACTIE, is een onduitſch woord, dat *aanſpraak*, *aantal* beteekent, men verſtaat 'er door het regt, dat imant heeft om voor den Regter te kunnen vervolgen het geen, waar toe hy vermeent geregtigt te zyn, en het voorſtellen van dat regt is het geen wy *een eiſch in regten noemen.* Waar van *imant actioneeren* is, zyn regt teegen imant vervolgen, men dient op den aart en eigenſchappen van dien zeer te letten, om dat daar uit het onderſcheide regtsgebied en regtsbedwang volgen moet, zoo uit oorzaak van de Perſoon, als van de Schuld, en het goed daar de ſchuld op is geveſtigt, waar toe dan imant, die raadzaam vind de voldoeninge van zyn prætenſien in regten te vervolgen, zulks moet doen ter plaatſe, en voor den Regter daar toe competent ende bekwaam zynde. Ziet *competentie*, anders word hem by zyn Party teegen geworpen een declinatoire exceptie tot Renvooy, en hy gecondemneert in de koſten, en om dat een *actie* is een reëel regt dat imant heeft

heeft teegen een ander, zoo ſchynt my toe, dat de Staaten met veel fundament naa regten verbooden hebben, de zogenaamde Windhandel in actien, om dat de actien van de Ooſt-Indiſche Compagnie, reëele pretenſien zynde tot laſten van de zelve, niemant een pretenſie behoort te kunnen formeeren gegrondveſt op iets dat in de wereld niet is, en dus niemant verkoopen kan, als dat hy reëel en met 'er daat bezit in die Compagnie, op pœne teegen de Verkopers van een vierde van de Prys Ziet de *Placaaten van* 27. *Febr.* 1610. 15. *July* 1621. 3. *Juny* 1623. *en* 16. *Sept.* 1677.

ACTIO CESSA, is een Latynſch woord, dat *overgifte van een verkreege regt aan een ander* beteekent, en komt te ſtaade wanneer een meede-deelgenoot in de ſchult, de ſchult geheel betaalt, in welk geval, de Crediteur hem geeven moet een *Ceſſie van actie*, om hetzelve van zyn deelgenoot te kunnen weeder eiſchen, en wel voor de betaling.

ACTUEEL, is een onduitſch woord, dat beteekent *reëel* en *met 'er daat*, zo dat wanneer men ſpreekt van een actueele betalinge, zulks een effectiveen reëele betalinge beteekent.

ADDITIE, is een onduitſch woord, dat *byvoegſel* beteekent, men verſtaat 'er door in de Practyk nieuwe ſchrifturen, die men overleevert, naa dat men gedient heeft van zyn ſchrifturen van *re*- en *dupliek*. Zy dienen tot wederlegginge van het gepozeerde by zyn Partye, en vermits de Advocaten zeer dikwils lang daar naa doen wagten, en daar door de zaaken ophouden, is by het Hof goedgevonden, naa de *additien* en *advertiſſementen* in de beſchreve zaaken niet te wagten *Reſ. v. d. Hove* 23. *Sept.* 1604.

ADEL, Edelen wierden in Holland oudstyds genaamt, niet alleen die door Keizers, Koningen, Hertogen of Graven Edel gemaakt waaren, maar allen Welgeboore en Ryke Lieden, daar naa die alleen, die Heerlyke Goederen of Ampten, naamentlyk een hoog of laag Regtsgebied &c. of eenige Landen als vrye en oncynsbaare ingezeetenen, in togt of eigendom bezaaten, en eindelyk allen van zoodaanige voorouderen afkomſtig. *Erfgrav. Bed. C.* 3. *p.* 45. *Le Febure des Fiefs p.* 171.

Men kan eigentlyk den *Adel* verdeelen in drie Claſſen, de eerſte zyn die geenen, die van onheugelyke tyden afſtammen van Adelyke Huizen, daar

voor alomme erkent en gehouden zyn, de 2de zyn (die als afſtammelingen) van haar genobiliteerde Vader of Grootvader daar door zyn veradelt, en zulks door de Gunſt van een Vorſt hebben verkreegen, en het derde ſoort, dat by ons wel niet als zoodanig bekent is (maar egter daarom zyn oplettenheit verdient, en dezelve van de gemeene Burgers onderſcheit) zyn die geenen, welkers familien door Hooge en gediſtingueerde Ampten in den Staat veradelt zynde, dat ook haar deſcendenten veradelt, en wy *Patricii* of Patriſche familien noemen, en in de meeſte Landen de 3de Claſſes de Edelen maakt. Men noemt de eerſte *Nobles de Race*, de tweede *Noble de Naiſſance*, en de derde *Nobles d'Offices*; derzelver ſpeciale voorregten hier te verhandelen is buiten het beſtek van dit werk.

In Holland erkend men onder de Ingezeetenen, geen andere voor Edelen, dan die uit aloude Riddermatige geſlagten geſprooten, als zoodanige in de Ridderſchappen der Vereenigde Nederlanden zyn beſchreeven, en derzelver wettige afſtammelingen. Om in de Ridderſchap van Holland beſchreeven te worden, word vereiſcht, dat imant is geboo-

ren uit een Adelyk Riddermatig Hollandſch geſlagt, ten minſten dat imant van derzelver Voorouderen elders is beſchreeven geweeſt, alwaar men niet gewoon is Hollandſche Edelen uit te ſluiten, bezittende een Hooge of Ambagtsheerlykheid, of wel een ander Adelyk Stamhuis of Ridderlyke Hofſtad uit welke ſyn Voorouders of anderen beſchreeven zyn geweeſt, van niemant dan van de Provintie van Holland ter leen gehouden wordende, *Reſ. van de Ridderſchap Ao. 1666. Art. 5. by Aitsma fol.* 393. (het welk oudstyds eer de Ridderſchap op de jegenwoordige voet Electief gemaakt was, genoeg was om daar in geadmitteert te worden, en waar uit niemant der Hollandſche Edelen, behoorlyk gekwalificeert, geſlooten wierd) tot dat de troebles in deeze Nederlanden zyn ontſtaan, wanneer men heeft opgehouden te beſchryven, die geenen, die de Spaanſche zyde volgde, geldende geenzints, om alhier beſchreeven te worden een vreemde Nobilitatie of Adelmaking, zelfs niet van de Keizer. Zynde ſpetiaal door Hertog Jan van Beijeren 1422. bevolen, dat niemant in Holland, buiten bewilliging van de Graaf Veradelt, zelfs niet

van

van de Keizer, alhier voor een Edelman zouden moogen gehouden, maar in alles als een gemeen Burger aangemerkt moeten worden. Ziet *van der Houven Handv. Cron.* 1. *d. f.* 67. dat nog naader is geconfirmeert by een *Hollandſche Reſolutie van* 11. *Dec.* 1666. alwaar alle præeminentien en voorregten van Regeering, Magiſtrature, Bedieninge, Jagt of anderen aan haar direct of indirect uit dien hoofde worden geweigert; en dit is ook de reden, waarom de Staaten of Hoven van Juſtitie geen Eertitulen admitteeren, op dat niet daar uit eenig gevolg of erkenteniſſe, ten dien einde dikwils zoude getrokken worden: dezelve ſtaan ter eerſter inſtantie voor 't Hof van Holland te regt, waar uit veele beſluiten, dat het ampt van Raad in den Hove van de aloudſte tyden een nobiliteerende of veradelende kwaliteit was, om dat niemant hier te Landen konde of vermogt te worden geoordeelt dan van zyn EVENKNIE, dat is van dezelve waardigheid ten opzigte van geboorte, als Edelen door Edelen, Welgeboore door Welgeboore, Vrygeboore door Vrygeboore, die men allen EVENKNIE noemde, dus vermogt de Graaf over de twiſten der Edelen niet dan met Edelen, en over pynlyke zaaken der gemeene vrye Ingezeetenen niet dan met Welgeboore mannen Vierſchaar ſpannen, *Erfgr. Bed. Cap.* 3. *p.* 45. dat door van *Loon* en veele andere oudheidkenners geconfirmeert word, ook wierd een dootſlag of kwetſing van een Edelman veel hoger geboet als van een onedele, als te zien is, *by Handveſte van Jan v. Henegouwen aan die van Kennemerland gegeeven, op St. Willebords avond van den jaare* 1303. De Ridderſchap is wel het eerſt en aanzienlykſte Lit van Staat, dog heeft in Holland geen andere voorregten, dan dat zy als de eerſte van de negentien Leeden van Staat, de opperſte Magt mede helpt repreſenteeren, en derzelver Leeden de hoogſte en aanzienlykſte Ampten des Lands uit dien hoofde bekleeden; zy moeten zelfs in Perſoon compareeren in de Vergadering, en mogen niemant met een Procuratie zenden, volgens *Reſol. van Holl. genoomen tot Haarlem in Aug.* 1572. (dat voormaals door de groote Edelen plag te geſchieden:) in alle Regts zaaken zyn de Procuratien onder hun handteekening en zegel van waarde, *Art.* 53. *van de Inſt. v. den Hove Ao.* 1531. Ook neemt het Hof kenniſſe alleen en

by præventie van obligatien by dezelve gepaſſeert, en van faiten der Edelen, *Art.* 8 *en* 12. *Inſt. Curiæ Holl* v. 1531, en zyn Hollandſche Edelen, hoewel Militairen, onderworpen de jurisdictie van den Hove *Reſ. Hol* 30. *Sept.* 1654, en werden dezelve als integreerende Leeden van Staat niet by een open Mandament, maar by beſloote Miſſive geciteert, *Reſ. Hol.* 17, 19. *Maart* 1678. 8. *Feb.* 1679. dog is by het Hof gereſolveert 14 *May* 1726. niemant als die in gemelde *Reſolutie van Holland van* 19 *Maart* 1618. genoemt zyn, by beſloote Miſſive te dagvaarden.

ADIEEREN, is een onduitſch woord, dat *aanvaarden* beteekent, men gebruikt dit woord gemeenlyk, om uit te drukken, dat men een erfenis aanvaart of aanneemt, dit geſchiede by de Romeinen door een plegtige Acte, waar by een vreemd Erfgenaam voor de Magiſtraat verklaarde, dat hy zig als Erfgenaam gedroeg, dat by ons geſchied door alderhande Actens, zelfs door een ſimpele verklaaring van imant, dat hy voorneemens is de erfenis te aanvaarden, of door daaden, die dat duidelyk en klaar te kennen geeven, welke aanvaarding alleen hem erfgenaam maakt, en hem regt geeft om erfgenaam te kunnen zyn, men *adieert* een erfenis, wanneer men door een ronde verklaaringe en openbaar bewys verklaard en bekent dat men erfgenaam is, en het met 'er daat toont, in het koopen en verkoopen, huuren en verhuuren &c. dog zoude het laatſte kunnen geſchieden, zonder præjudicie van aanvaarding, byaldien dit enkel was geſchiet ten beſten des boedels, tot voorkoming van ſchade, en behoud der goederen, even als het verzorgen van het geene tot een matige begravenis naa des overleedens ſtaat en conditie nodig is geweeſt, zonder voorneemen om zig daar door als erfgenaam te gedragen, dog is men als dan verpligt te verklaaren, dat men in die zin als erfgenaam niets doet, of onderneemt, *Voet* 2. *B. tit.* 19. *n.* 6. *Gail. Pract.* 2. *B.* 128. *aanm. Huber.* 2. *B.* 24. *Cap. n.* 17 *en* 18. en kan de aanvaardinge, ten waare de Erfgenaam daar eerder toe gedwongen wierd, geſchieden, wanneer hy wil, kunnende door geen verjaring daar van uitgeſlooten worden, dan van 30 jaaren, dog byaldien hy van de Crediteuren of die daar aan geleegen is word aangedrongen om zig te verklaaren, moet hy daadelyk tyd van beraad verzoeken, het welk,

welk, dan ook niet eerder ingaat, dan naa dat het verzoek is geſchiet. *H. de Groot, ibid. Huber. 2. B. 24. Cap. n. 23.* Vide *jus deliberandi.*

ADJOURNEMENT, *dagvaarding, dag-beteekening*; in 't Latyn *in jus vocatio*, is die Acte die wy noemen *exploict*, waar by imant een zeekere dag word beteekent, om te compareeren of gemagtigden te zenden, voor de competente Regter, om te aanhooren, zoodanige eiſch en concluſie &c. Sommige meenen dat dit woord komt van *quaſi in ſolem, it eſt, in diem dictio*, om dat die daat de Zon als een bepaaling en getuigen hebben moet, en dat die *dagvaardingen* moeten worden belegt voor de middag, zoo als bevoolen is by de *Capitularia van Charlemagne*; alwaar gezegt word, dat de Regters nugteren moeten zyn, als zy partyen regt doen. *Rectum autem & boneſtum videtur, ut judices jejuni cauſas audeant & diſcernant.* Daar van komt *adjourneren* en *adjournement*, dat *Menage* zegt, dat in oud Franſch beteekent *de morgenſtond*, of *aanbreeken van den dag. M. Caſeneuve* verzeekerd ook, dat het woord van *jour* oudstyds beteekende de *morgenſtond.*

ADJUDICATIE, is een onduitſch woord, dat *toewyzing* in 't Regt beteekent, men verſtaat 'er door al het geen aan imant word toegeſtaan of toegeweczen, en in 't algemeen die daat, waar door imant iet word toegekent, door die geene tot wiens beoordeeling dat ſtaat; zo is de ſlag van de hamer of op het bekken van een Vendumeeſter of Uitroeper in een publike verkoping, de *adjudicatie* van het verkogte goed.

ADMINICUL, is een onduitſch woord, dat een *ſtut* of *ſteunzel* beteekent, men verſtaat 'er door een onvolmaakt *bewys* of *hulpmiddel* om tot een volleedig bewys te geraaken.

ADMINISTRATEUR, is een aangeſtelde Beheerder der naa te laatene goederen, dezelve moet, even als een Voogd en Curateur te regt ſtaan voor den Regter van de plaats daar de *adminiſtratie* is gevallen, tot welkers waarneeming men niemant dwingen kan, immers niet zonder merkelyke reedenen. *Huber. 5. B. 44. C. n. 14.* Vide *Executeur*, en de Miſſive van den Hove, om aan Voogden, Curateuren en Executeurs en diergelyke geen *adminiſtratie* loon te doen genieten als van penningen by haar effectif uitgegeeven en ontfangen, van 29 *Juny* 1742.

ADMIRAALSCHAP, is een Socie-

cieteit of Maatſchappye van Scheepen, verſcheide luiden toebehoorende, tot verweeringe aangegaan op zeekere voorvoorwaarden; de meeſten ſtrekken om by malkanderen te blyven en zig te beſchermen, die in nood is in te wagten, voor onraad te waarſchouwen, waar toe zeekere teekenen worden geſtelt, en word een van de ſcheepen tot het Admiraalſchip gemaakt, met magt om de anderen te rade te ontbieden, en de weg te wyzen, zy zyn gehouden malkanderen by te ſtaan, op pœne van te vergoeden de ſchaaden die anderen daar door lyden &c. en word de ſchaade van ſcheepen, die haar op haar zeilen verlaatende vooruit vaaren, by het gemeen niet gedraagen, de *Groot Inleid.* 3 *B.* 22. *d.*

ADMIRALITEIT, dit woord hebben wy van de Spanjaarden ontleent, die een Oppergezaghebber ter zee de naam van *Almirant* geeven, zy ſchynen het aan de Arabiers verſchuldigt te zyn, die een Heer *Amir* noemen. Men wil dat dit woord omtrent het midden der twaalfde eeuwe in deeze beteekenis, allereerſt by de Chriſtenen in gebruik geraakt zy, *vide du Cange Gloſſarium mediæ & infimæ Latinitatis, voce* AMIR.

De oorſpronk der *Admiraliteits Collegien* en derzelver ſtaat is alhier voor den jaare 1597. niet wel aan te wyzen, de aanwas van de Koophandel omtrent de vyftiende eeuwe gaf de eerſte gelegentheit tot het uitruſten der Oorlogſcheepen, en het heffen der belaſtingen op ſcheepen en goederen, dog 't een en ander geſchieden doen door de byzondere Steden, men vind dat Amſterdam en Kampen in den jaare 1408. twee vaartuigen bemanden om de Koopvaardyſcheepen te beveiligen, om welke te onderhouden een pondgeld van ſcheepen en goederen geheeven wierd, *Beka Chron. auct. apud Matth. anal. tom.* 3. *p.* 336., men onderhield doen nog geen geregelde Scheepsmagt. Onder het Huis van Ooſtenryk vind men naderhand een Admiraal aangeſteld, met Oppermagt over het zeevarend Krygsvolk, dat een van de aanzienlykſte Ampten van 't Land was. Ziet *Bor.* 4. *B. bl.* 126. het verval in het beſtier der Zee zaaken bewoog Keizer Maximiliaan 8 January 1487. zyn Admiraal te magtigen om een Luitenant-Admiraal en eenige Raaden aan te ſtellen om regt te doen in Zee zaaken, (*Recueil v. de Admiraliteits Plac.* 3. *d. bl.* 13.) dog men vind geen bewys, dat 'er zoo een Col-

Collegie is ingeſtelt; naderhand heeft *Keizer Karel de V.* 27. *Dec.* 1540. een nader Ordonantie op de Zeevaart makende, den Admiraal diergelyke magt gegeeven, (*Adm. Plac.* 3. *D. bl.* 27.) en het ſchynt my toe, dat tot die tyd de Gouverneurs en Raaden der Provincien, nevens den Admiraal de Zee zaaken beſtierd hebben, het Hof van Holland verleende Brieven van repreſaille aan die van Zierikzee teegen de Ooſterlingen, 1. *Mem. v. Roſa, fol.* 2. *verſo.* nog aan dezelve teegen de Engelſche, *ibid. f.* 188. aan een Burger van Hoorn teegen die van Cleef, *ibid. f.* 193. ook op verſcheide plaatſen teegen de Ooſterlingen, Engelſche en anderen, en die geenen die ter Kaap voeren, waaren gehouden alvorens aan den Raad te doen een ſpeciale beëedigde belofte, van geen goederen als van de vyand te zullen buiten, en geen te zullen verdeelen, voor dat aan den Raad zoude kennisſe gegeeven zyn wat goederen genoomen waaren, 4. *Mem. v. Roſa, f.* 80 *verſo*, in den aanvang der beroertens met Spagne, wierden 'er beſtellinge ter Zee uitgegeeven, op de naam van Willem Prinſe van Orange als Admiraal v. Holl. en Zeel., de eerſte zyn van 1569. *Bor V. B. bl.* 208. ook ſtelde Hy den Heer van Dolhain, en 't volgende jaar den Heer van Lombres aan tot zyn Luitenant-Admiraal, en gaf terzelver tyd eenige beveelen uit tot beeter beſtieringe van 't Krygsvolk op Zee, naaderhand heeft Hy met een byzondere Raad, die aan Hem 1573. toegevoegt was, en uit 9 Raden en 2 Secretariſſen beſtond, over Zee zaken geraadpleegt (*Bor VI. B. bl.* 330.) en was aan 't Hooft van een Vergadering van Gecommitteerde Raaden ter *Admiraliteit*, die geen vaſt verblyf had, dog doorgaans te Delft, alwaar de Prins zyn Hof hield, by een bewam, (*van der Schelling, Byvoegſel op v. Zurk tit. Admiraliteit.*) Dit Collegie droeg de naam van *Admiraliteit van Zuid-Holland*, *Bor* 8. *B. bl.* 102. terwyl de Zee zaaken in Noord-Holland, door Gecommitteerde Raaden van Weſt-Vriesland en het Noorder-kwartier beſtiert wierden. (*Velius Cron. v. Hoorn* 4. *B. bl.* 259.) In Zeeland wierden de zaaken van de *Admiraliteit* door de Gouverneur en Raaden en de Luitenant-Admiraal van de Prins beſtierd. (*Smallegange* 4. *B. bl.* 425.) De Staaten van Holland ſtelden in den jaare 1585. een nieuwe inſtructie op voor hun

Gecommitteerde Raaden ter *Admiraliteit*, die toen te Rotterdam of in den Haag by een kwamen, en uit afgevaardigden van de zes groote Steeden beſtonden, den Admiraal zat 'er in voor, en de openvallende plaatſen, wierden met ſyn voorkenniſſe vervult door de Staaten. (*Groot Plac. B. 5. D. bl.* 41.) In 't volgende jaar ſtelde Leiceſter op verſcheide plaatſen der Vereenigde Nederlanden eenige nieuwe Collegien ter *Admiraliteit* aan, dat byzonder in het Noorderkwartier niet zonder veel teegenſporreling toeging, daar men gaarne gezien had, dat de Gecommitteerde Raaden aldaar in 't beſtier der Zee zaaken, ten minſte gedeeltelyk, gebleeven waaren, (ziet *Velius Kronyk van Hoorn* 4. *B. bl.* 261.) dog hy liet zig niet verzetten. Tot hier toe waaren de *Admiraliteits Collegien* Provinciaal geweeſt, en de middelen op het uiten inkoomen van ſchoepen en goederen, door de Staaten der byzondere Provincien, naar eigen goedvinden, verhoogd en verlaagd; (ziet *de Deductie van de Staaten v. Holland van* 1654. 1. *D. C.* 5. §. 17. *p. m.* 40. dog men beſpeurde daar in zoo veele ongemakken dat 'er in den jaare 1597, een algemeen beſluit genoomen wierd, om alle de *Admiraliteits Collegien* van de Staaten Generaal afhankelyk te maaken. Vervolgens wierd 'er op den 13. Auguſtus van dat zelve jaar, op naam van de Algemeene Staaten, een inſtructie voor de *Admiraliteits* Raaden en Bedienden opgeſtelt; de Staaten Generaal hadden reeds in den jaare 1589. een Opper *Admiraliteits Collegie* aangeſtêld, beſtaande uit zes Perſoonen, twee uit Holland met Weſt-Vriesland, twee uit Zeeland en twee uit Vriesland, beneevens Graaf Maurits als Admiraal Generaal; ziet *Bor* 26. *B. bl.* 33. dog dit wierd nu afgeſchaft, en men ſtelde proviſioneel, en alleen voor de tyd van een jaar, vyf nieuwe *Admiraliteits Collegien* aan, welke egter tot heeden toe in weezen gebleeven zyn.

Van deeze vyf zyn 'er drie in Holland, een in Zeeland, en een in Vriesland, die malkanderen in deeze rang volgen.

1 't Collegie op de Maaze of te Rotterdam.
2 't Collegie te Amſterdam.
3 't Collegie in Zeeland, dat te Middelburg gehouden word.
4 't Collegie in Weſt-Vriesland en het Noorder-kwartier, dat om de drie maanden, te beginnen met den eerſte December,

ber, nu te Hoorn, en dan te Enkhuizen gehouden word.

't Collegie in Vriesland, dat te Harlingen word gehouden.

In alle deeze Collegien zit zyn Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder als Erf - Admiraal - Generaal voor, en by vacature van allen de voornaamſte Ampten, word daar toe een bekwaam Perſoon door zyn Doorlugtige Hoogheid gerecommandeerd aan het Collegie, uit welkers nominatie, imant daar toe by Haar Hoog Mog. werd aangeſtelt.

De Leeden van dien Raad moogen elkander in de vierde graad van Bloedverwantſchap, of in de derde van Maagſchap door huwelyk niet beſtaan, en moogen in Holland de requesten, om daar van gedifpenſeert te zyn, niet geleezen worden. *Reſ. van Conſid ten tyde van de Witt bl.* 773. Zy moeten eerſt den eed van zuivering doen, daar naa die op haar inſtructie. Te vinden *in 't Groot Pl. B. IV. D. bl.* 1254. Ziet ook *Adm. Plac.* 1. *D. bl.* 49. en 't *Groot Pl. B.* 3. *D. bl.* 1237. Zy moogen geen deel hebben in ſcheepen die ter Kaap vaaren, geen goederen koopen, door 's Lands Oorlogſcheepen buit gemaakt en verbeurt verklaart; geen geſchenken aanneemen, of imant boven een ander begunſtigen, in het ſtuk der inkoomende of uitgaande regten. Zy moogen geen deel hebben in eenige oorlogs-behoeftens, eet of andere waaren, aan 't Land geleeverd, de Afgevaardigden zitten, beurt om beurt, ieder een volle week voor, volgens de rang van hunne Provincien en Steeden, en voeren de titul van Edele Mogende Heeren.

Het Collegie van de Admiraliteit op de Maaze, dat de Vlag en voorrang heeft boven het Collegie te Amſterdam, om dat het veel ouder is, (ziet *Brand Leven van de Ruiter bladz.* 458.) en alwaar ook het *Opper-Admiraliteits Collegie*, in den jaare 1589. opgeregt, en by Proviſie geplaatſt geweeſt is, als te zien is *uit de Commiſſie op den* 22. *April* 1589. voor Balthaſar Franszoon als Raad ter *Admiraliteit* en *M. Balens Beſchr. v. Dordregt* 1. *D. bladz.* 409. beſtaat tegenwoordig uit 12 Raaden, waar onder één uit de Ridderſchap van Holland, en die der Steeden Dordregt, Delft, Rotterdam, Schiedam, Gornichem en den Briel, beneevens één uit de Provincien, Gelderland, Zeeland, Utrecht, Vriesland en Overyſſel, te ſaamen 12 uitmaakende.

Het Collegie te Amſterdam beſtaat insgelyks uit 12 Raaden, één uit de Ridderſchap van Holland, en zes uit de Provincien van Gelderland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overyſſel, en Groningen, en de Hollandſche Steeden, Haarlem, Leiden, Amſterdam, Gouda, en Edam, zenden 'er ook ieder een Afgevaardigden, de in- en uitgaande Regten beloopen hier jaarlyks meer als in de vier overige Collegien, men legt dit Collegie daar en boven omtrent een derde van de extraordinaire Subſidien toe, (ziet *Wicquefort Hiſt. des Prov. Unies Livr.* 1. *p.* 25.) wanneer de Provincien in een extraordinaire uitruſting ter Zee bewilligt hebben; hier teegen draagt het weederom meer naa proportie in de koſten der buitengewoone toeruſtingen ter Zee; dit Collegie ruſt daar en boven, in Vreedens tyd zelve, doorgaans merkelyk meer Scheepen uit, dan een van de andere Collegien, tot beveiliging der Koophandel, dog word dat getal der Oorlogſcheepen, welke de Koopvaardy Vlooten geleiden in Oorlogs tyden merkelyk vermeerderd.

Het Collegie in Zeeland heeft negen Leeden, waar onder zes Afgevaardigden van de Zeeuwſche Steeden, Middelburg, Zierikzee, Goes, Thoolen, Vliſſingen en Veere. De Stad Amſterdam heeft 'er altyd een Gedeputeerde, en Dordregt, Delft en Rotterdam zenden 'er om de zeven jaaren een by beurte, de negende is die van de Provincie van Utrecht, deeze Gecommitteerden der zes Zeeuwſche Steeden, zyn teffens Gecommitteerde Raaden, dog in kwaliteit van Raaden ter *Admiraliteit* leggen zy den eed af aan de Algemeene Staaten; zy houden in hunne Provincie de voorrang boven de Afgevaardigde van de Steeden.

Het Collegie in 't Noorderkwartier heeft elf Leeden, de Steeden Amſterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Monnikendam, en Medenblik hebben ieder een Afgevaardigde, de Provincien Gelderland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, en Overyſſel zenden 'er elk ook een, de Afgevaardigden van Amſterdam en Zeeland zitten 'er voor hun leven, wordende de anderen om de twee of drie jaaren verandert.

Het Collegie in Vriesland beſtaat uit tien Leeden, als vier uit die Provincie, één uit Gelderland, één uit Holland, één uit Utrecht, één uit Overyſſel, één uit de Stad Groningen, en één uit de

de Ommelanden, en word de Afgevaardigde uit-Holland om de drie jaaren, uit de Steeden Schoonhoven en Purmerende beurtelings gekoozen.

De voornaamſte Ampten der *Admiraliteiten* zyn, die van Fiſcaal, Secretaris, Ontfanger-Generaal, Commis-Generaal, Vendumeeſter, en Equipagemeeſter.

De Fiſcaal voert den titul van Raad en Advocaat-Fiſcaal; hy heeft alleen een overweegende ſtem, hy is gehouden de voorregten der *Admiraliteit* voor te ſtaan, zonder te gedoogen, dat men eenige inbreuk op dezelven doe, hy ſtelt zig Party teegen allen die 's Lands Regt zoeken te verkorten, in Oorlogs tyden draagt hy zorg, dat geen Kapers werden uitgeruſt zonder behoorlyke Commiſſie, hy mag geen deel in Kaperye hebben, hy geeft agt, dat de byzondere Ontfangers van 's Lands Regten de verſchuldigde penningen ter behoorlyke tyd opbrengen. Die in gebreeken blyven dagvaard hy voor den Raad, alle die geſlooken of 's Lands Regten verkort hebben, worden door hem geactioneert, het ſtaat hem niet vry buiten kennis van den Raad met imant te componeren. Alle de boetens en het geen van de verbeurt verklaarde goederen komt, werd in vier gelyke deelen verdeelt, die door het Gemeene Land, den Advocaat Fiſcaal, de Commis-Generaal van het Collegie, onder 't welk de aanhaling is geſchiet, en den Aanbrenger, wie het ook zoude moogen zyn, genooten worden. Ziet *de Reſ. v. hun Hoog Mog. van* 15 *May* 1726. *en de Adm. Plac. IV. D. bl.* 252.

De Secretaris der *Admiraliteit* moet de eerſte in de vergaderinge koomen, en daar het laatſt blyven, voor de Bewaringe van alle de Papieren van den Raad zorgen, haar beſluiten naarſtig aanteekenen, en dezelve ſpoedig expedieeren, en maaken dat alles volgens die beſluiten vaardiglyk verrigt word, en mag voor die expeditien niet meer vorderen, als by den Raad hem is toegelegt. Alle Collegien hebben maar eene Secretaris, dog dat van Zeeland heeft een Secretaris en een Griffier.

Ieder Collegie heeft een *Ontfanger-Generaal*, aan welke de Convoijen en Licenten worden betaalt, zelfs ontfangt hy ze voor een gedeelte, en het overige word door de byzondere Ontfangers van ieder Comptoir opgebragt. Tot den ontvangſt van het Premie-regt heeft ieder Collegie zyn alge-

meene en byzondere Ontfangers, de Ontfanger-Generaal der Convoijen en Licenten, moet binnen zes maanden naa verloop van ieder jaar, aan de Generaliteits Rekenkamer, rekening doen van het geen hy ontvangen en op ordonancie van de Raaden ter *Admiraliteit* betaalt heeft, dog daar word somtyds wel wat langer meede gewagt. Men vind derzelver *Inſtructie in de Pl. en Ordon. van de Admiral.* 1. *D. f.* 61.

De Commis-Generaal draagt door middel van de Commiſen ter Recherche zorg, dat 'er geen goederen geloſt of vervoerd worden, zonder behoorlyk te zyn aangegeeven, hy mag zig met geen Koophandel bemoeijen, de Commiſen ter Recherche eenige goederen, die of geheel niet, of ten opzigte van derzelver hoeveelheit of hoedanigheit kwalyk zyn aangegeeven, aangehaald hebbende, geeven zy daar van kennisſe van de Commis-Generaal, die het de Fiſcaal aandient, om daar op de Calange te konnen doen, de Commiſen-Generaal geeven ook verlof, om op Zondag en Feeſtdagen te mogen laden en losſchen, het welk anders niet geſchieden mag. Ziet de *Inſtructie van de Commiſen-Generaal van* 11. *July* 1597. Men vinde *in 't Groot Pl. B.* 1. *D. Col.* 2310. *en in 't Recueil der Adm. Plac.* 1. *D. fol.* 71.

De Vendumeeſter heeft opzigt over de verkoop der verbeurt verklaarde goederen, ook is hem de zorg en bewaaring van de Pakhuizen toebetrouwd waar in die goederen zyn opgeſlaagen, hy moet dezelve voor gereed geld aan de meeſtbiedende verkoopen, en moeten de Kopers, booven de prys hunner gekogte goederen, van ieder pond vlaamſch twaalf grooten opgeld betaalen, de Vendumeeſter geniet 'er 2 van, mits dat hy in ſta voor de penningen der verkogte goederen; zyn Contrarolleur een, en de Secretaris een halve groot. De Vendumeeſter moet twee Borgen ſtellen, op ſommige Plaatſen van dertig duizend guldens, op anderen voor minder, naar dat de magt der Collegien groot is.

De Equipagemeeſter draagt zorg voor de uitruſtinge der ſcheepen, en den inkoop van het geen tot gebruik der *Admiraliteits Collegien* vereiſcht word, hy mag niets inkoopen buiten goedvinden van den Raad, geen deel hebben aan 't geen aan het Land geleeverd word, nog eenig geſchenk van de Leveranciers ontfangen; van ieder Schip met zyn toebehooren

ren moet hy een nette Lyſt houden, en op het gedrag van de Meeſters der Werven agt geeven en hunne Werkrollen naa zien, en moet de oude Scheepen met kenniſſe van den Raad, ten meeſte voordeele doen verkoopen &c.

De Admiraliteit maakt ook gebruik van een Klein Zegel, met het Wapen van de *Admiraliteit*, dat een gekroonde Leeuw is, met een zwaard en zeven pylen in zyn voorſte pooten, ſtaande in een zeeſchulp teegen twee ankers, met deeze drie letters, *P. P. P.* beteekenende *pugno pro patria*, dat is: *ik vegt voor 't vaderland*, dat aan alle Loscedullen, Paspoorten, Schippers Verklaringen, en andere Actens der *Admiraliteit* gehegt word, en waar van het bewint in alle de Collegien aan een Commiſſaris is toevertrouwd, uitgezondert in Zeeland, alwaar dat zegel door de Griffier word waargenoomen, die tien ten hondert van 't zegel geniet, de andere Commiſſariſſen van het Klein Zegel trekken ook geen vaſt wedde, maar alleen vier duiten van ieder Zegel, groot of klein.

Deeze Collegien hebben het opzigt op de beveiliging der Zee, Havens, en Stroomen van de gantſche Zeevaart; zy moeten Oorlogſchepen uitruſten, om de Koopvaarders voor de Vyand en voor Zeerovers te bewaren: zoo draa de Staaten Generaal beſlooten hebben, hoe veel Schepen zy ten Oorlog willen uitruſten, word de ganſche uitruſting aan de *Admiraliteits Collegien* toe vertrouwd, en ieder Collegie verzorgt de uitruſtinge die hem is aanbevoolen; tot het goed maaken der koſten dienen voornamentlyk de in- en uitgaande regten op de Scheepen en Koopmanſchappen gelegt, welke door de *Admiraliteiten* geheeven worden, dog waar toe in Oorlogs-tyden merkelyke ſommen door de Provincien worden opgebragt, naa een voorgaande petitie van de Raad van Staaten, en worden de toegeſtemde penningen by de *Admiraliteit* ontfangen en beſtiert. De byzondere Collegien zyn verpligt rekening van 't geen zy ontfangen en uitgeeven aan de Generaliteits Rekenkamer te doen, zy hebben ieder een afzonderlyke Jurisdictie, en vonniſſen over het verkorten van 's Lands inkomende en uitgaande Regten. Zo hier in, door *Admiraliteits* Bedienden, een lyfſtraffende misdaat begaan werd, doen de Raaden ter *Admiraliteit* daar over by arreſt regt, dog

dog in Civile regtsgedingen de waarde van zes hondert gulden te boven gaande, mag men van haar Hoog Mog. binnen vier maanden Reviſie verzoeken, dewelken daar toe eenigen uit hun, en uit de Raaden der byzondere Geregtshoven benoemen, welken ter plaatſe daar het Collegie gehouden word, neevens eenige uit den Raad ter *Admiraliteit* over 't vonnis zitten, waar toe volgens herhaalde Reſolutien van Haar Hoog Mog. elk die Reviſie van een arreſt der *Admiraliteits Collegien* verzoeken wil, voor af twee hondert guldens in handen van de Secretaris van 't Collegie moet ſtellen, welke ſomme tot een boete verſtrekt indien de Reviſie niet vervolgt word, dog vervolgt wordende, onder anderen gebruikt word tot betalinge der dag gelden, reis- en teer-koſten van de Heeren Reviſeurs: en moet de zaak binnen twee maanden naa de verzogte Reviſie in ſtaat van wyzen worden gebragt, een maand daar naa de Reviſeurs verzogt, en de zaak zo ſpoedig voortgezet worden, dat 'er binnen twee volgende maanden uitſpraak over kan gedaan worden, en by die zelve Reſolutien word ook vaſt geſteld, dat de Reviſie geſchieden moet door zeven Gecommitteerde Raaden van 't Collegie dat het vonnis geweezen heeft, en agt adjuncten. Ziet *Groot Pl. B.* 3. *D. bl.* 1240. Dog in geval 'er pryzen gereclameerd of wederom opgeëiſcht worden, heeft 'er een Reviſie plaats, die door een minder getal van Heeren geſchied, te weeten door drie Raaden ter *Admiraliteit* en vier adjuncten Reviſeurs, ziet *Reſ. v. de Staaten Gen.* 16. *April* 1677. *en Groot Pl. B. V. D. bl.* 309.

De Collegien ter *Admiraliteit* zyn in 't geheel aan de Staaten Generaal onderworpen, naa welkers Placaten zy zig moeten ſchikken, en aan welke zy onderrigtinge moeten vragen, zo aan hun zwarigheden ontmoeten, en zenden ook dikwils Afgevaardigden naa den Haag, om met Hunne Hoogmogende over het geen de welſtand der Zeevaart betreft te handelen.

Haar Perſoneele jurisdictie ſtrekt zig alleen uit over haar Bedienden, en over geen anderen, al verkorten ze zelfs 's Lands Regten, oeffenende alleen regtsgebied over de goederen, die men zonder behoorlyke betalinge van 's Lands Regten poogt te laaden of te loſſen; op welke maniere van procedeeren, als meede op de aan-

aangevinge der goederen, verſcheide reglementen zyn gemaakt, ziet daar over *de Placaten der Admiraliteit, en ſpeciaal dat van 13 July 1725.* en hebben de Steeden, daar de Collegien ter *Admiraliteit* reſideeren, alleen regt om alle misdaaden, binnen der Steede vryheid voorvallende, voor Scheepenen te doen beregten; ziet *Handv. v. Amſterd. 1. D. 1. B. C. 2. bl. 3. en Cap. 7. bl. 15. van de druk van 1663. en de Holl. Conſ. 1. D. C. 311. bl. 505. enz.*, dog hier van moeten buiten twyffel uitgezonderd worden, die misdaden, over welke het regtsgebied met toeſtemming der Provincien, en der Steeden en Leeden derzelven is afgeſtaan, uit kragte van het welk zy dit ook oeffenen omtrent de Poorten, Havenen en Stroomen der Steeden, alwaar zy in en omtrent de wagthuizen en ſluitbomen, en langs de kaden luiden aanſtellen, om op het geen 'er in- en uitgevoerd word agt te geeven; (*Groot Pl. B. 2. D. bl.* 2185.) en ten anderen op eenige plaatſen binnen de Steeden, zynde doorgaans de gewoonlyke Laad- en Los-plaatſen der buiten 's Lands vaarende Scheepen; (*Groot Pl. B. 3. D. bl.* 1232.) dog hoe verre de verſchillen over deeze jurisdictie, tuſſchen de *Admiraliteit* en de Regeering der Steeden geloopen zyn, is over bekend, ziet *Cod. Bat. van van Zurk tit. Admiraliteit* §. 3. *n. 2. bl.* 22.

Van de directie der Militaire Zee-magt zullen wy hier als eigentlyk tot dit werk niet behoorende niets ſpreeken, en is elders genoeg te vinden.

ADMITTEEREN, beteekent imant tot iets *toelaaten* en *ontfangen*; zoo kan imant gezegt worden *geadmitteert* te zyn, om ſyn gepoſeerde in Regten te bewyzen, een Doctor in Regten naa de examinatie van ſyn brief van Promotie en gedaane eed, word *geadmitteert* tot Advocaat en diergelyke.

ADMODIATEUR, is imant die in Pagt iets aanneemt onder de laſt van de voordeelen daar van met den Eigenaar te partageeren. De *Ferriere* meent, dat dit woord komt van *modio* of van het woord *moiſſon*, dat wel Oogſt of Inzameling van Koren beteekent, en in de Franſche coſtumen de Pagt of Vrugten die een Landman aan zyn Landheer moet opbrengen, *qui fundum colit ſub certa præſtatione frugum, ita colonus partiarius is eſt, qui agrum ea lege colendum ſuſcepit, ut pro cultura fructuum dimidia pars vel alia ei cedat.*

ADMONESTEEREN, verma-

nen, waarſchouwen. Wanneer in Vrankryk by het Parlement of een der Geregtshoven, imant is overtuigt van zeekere buitenſporigheeden, of eenige ongeregeltheeden te hebben begaan, zoo werd hy door den Regter *geadmoneſteert*, dat is vermaant, op zeekere pœne, wanneer hy weederom daar toe komt te vervallen, dit geſchiet met beſloote deuren, en heeft geen ſequeele van infamie, en heeft veel overeenkomſt met het geen wy *Capitulum ad aures* noemen.

ADOPTIE, is een onduitſch woord, dat eigentlyk beteekent een toeëigening van iets, men verſtaat 'er door in 't algemeen: de daat waar door een kind dat het onze niet is uit de natuur, ons kind word naa de wet.

In het Roomſche regt waaren bekent tweederlei ſoorten van *adoptien*, de zuivere *adoptio*, en de *adrogatio*.

De *adoptio* was, wanneer een zoon des huisgezin *filius familias* door zyn vader aan imant wierd overgegeeven om in zyn magt te zyn.

De *adrogatio*, wanneer een vader des huisgezin zig zelve overgaf, om te worden een zoon des huisgezin, van die geenen van wien hy wierd *geadopteert*.

Dan is 'er nog een derde ſoort van *adoptie* bekent, dat men *affiliatio* noemt, dat eigentlyk een conventie of overeenkomſt is, waar door imant op zeekere voorwaarden in een familie werd aangenoomen, om deel te hebben in de erfenisſe van die geene, die hem alzoo aanneemt.

ADULTERIE, Overſpel, is de vleeſchlyke converſatie, of vermenginge, begaan door een Man of Vrouw met een ander Perſoon, als met die geenen, waar aan hy of zy zig verbonden heeft, om die met niemand anders te hebben: het Huwelyk kan vernietigt worden, uit dien hoofde, blyvende egter de verpligtinge tot de opvoedinge van de kinderen, om dat niemant zig door een daat, van die verpligting bevryden kan; zoo kan ook het zelve werden te niet gedaan, wanneer een van de gehuwde Perſoonen den anderen verlaat malicieuſelyk, (zoo men dat noemt,) of weigert te voldoen aan de pligt des huwelyks, door welke weigering het huwelyk ook verbrooken wordt. Ziet *Overſpel*.

ADULTERINUS, is een Kind gebooren uit Overſpel, ziet *Baſtaert*.

ADVENTITIA, *bona*, waaren die goederen, die een zoon des huisgezin, geduurende dat hy

hy in zyn vaders magt was, verkreeg, en niet direct kwaamen van zyn Vader. Als de goederen, die hy van 's moeders zyde had verkreege, geduurende hy nog onder de vaderlyke magt was, het geen hem door de fortuin gelukkig te beurt viel, of het geen hy door de liberaliteit of mildadigheit van zyn vrienden genoot, *uno verbo, quidquid filio familias advenit extra rem patris, peculio adventitio annumeratur.*

ADVERS, is het geen teegen iets is overgeſtelt, dus noemt men een tegendinger een party *advers*, in termen van de Practyk, waar door men verſtaat, die geenen, teegen wie men een Proces voert, een tegenparty, een wederparty.

ADVERTISSEMENTEN, zyn *waarſchouwingen, onderrigtingen*, men verſtaat 'er door die ſchrifturen, dewelke men inleevert naa 't voldingen voor de deciſie van de zaak, waar in men de zaak in kweſtie naader adſtrueert, en de middelen waar op men zig fundeert, en daar by weederlegt het geſuſtineerde van zyn partye.

ADVEU, is een Franſch woord, dat *toeſtemming, bekentenis, belydenis* beteekent, men verſtaat 'er door de erkentenis en confeſſie die imant doet van een gebeurde zaak.

ADVIS, beteekent eigentlyk, een *waarſchouwing*, een *vermaning*, of *berigt*; men verſtaat 'er door in 't algemeen, in de Practyk, de Raad die een of meer Practiſyns of Regtsgeleerden, het zy ſchriftelyk, het zy mondeling, aan haar Clienten geeven; dit woord is geformeert van *viſus* het *participium* van *videre*, dus is *adviſeeren* zien, gewaar worden: want men verſtaat niet alleen door *videre* het geen men met het oog ziet, maar ook dat geene dat men door zyn begrip bevat, want *videtur* beteekent, het komt my zoo voor, dus is, *videre*, conſidereeren, als blykt uit de paſſage van Ovidius,

— *video meliora, proboque*
Deteriora ſequor.,

Daarom neemen wy het woord *advis* voor raad, en *adviſeeren* zig, op iets beraden of ergens op denken, en wel onderzoeken. Vide *Menage Etym. in verbo advis.*

Men noemt ook de Sententien of Deciſien van Heeren Commiſſariſſen van de Rolle *adviſen*, waar van geen andere reede weet uit te denken, als alleen, dat men daar van in reauditie aan den Raad kan koomen, en dus zulks als geen volkoome Sententie kan worden aangemerkt, maar veel eer als

een uitſpraak, dan wel voor een formeele Sententie moet worden gehouden, die alleen door het acquiſſement van Partyen zyn kragt krygt, en daar door gehouden word voor een volledige Sententie.

ADVOCAAT, is imant in Regten ervaaren, dewelke op een Univerſiteit of Academie verkreegen hebbende de Titul van Doctor of Licentiaat, voor een Hof van Juſtitie is beëdigt, ingeſchreeven en geïmmatriculeert; de vereiſchte bekwaamheeden hebbende, om door zyn mondelinge en ſchriftelyke raad te kunnen verdeedigen en handhavenen, de belangen, en hulp toe brengen aan die geenen, die zyn byſtand verzoeken: dezelve waaren by de Romeinen, en verdienen by ons ook te zyn, in de allerhoogſte agting, indien zy die kwaliteit met Edelmoedigheit waarneemen, en haar lighaam moet worden aangemerkt als een Kweekſchool van Mannen van Staat, *Advocatorum Corpus* zegt *Mornacius ad leg.* 10. *Cod. de diverſ. jud. eſt dignitatis ſeminarium*, over een komende met Cicero, *quid tam regium, tam liberale, tam magnificum, quam opem ferre ſupplicibus, excitare afflictos, dare ſalutem, liberare periculis, & retinere homines in Civitate.*

Men verwondere zig dan niet, dat men in Spagnen, Italien, en Savoijen, dezelve als Edelluiden aanmerkt, jaa welkers Adel zelfs op hunne Kinderen en Naakomelingen over gaat, en waarom gelyk *Ferriere* aanteekent in ſyn Woordeboek in Vrankryk, even als in de Nederlanden, die kwaliteit niemant in zyn Adel degradeert; gelyk *Tiraqueau in ſyn tractaat de nobilitate Cap.* 29. *n.* 12. *en* 14. het een Edele bedieninge noemt, *dum ſcientia & virtus nobilitant*, dog dat aanzien en luiſter ziet niet op de zulke die als, ten tyde van Apuleus zoo laag dagten, dat zy verdiende de naamen van *vultures togatos, venale genus & mancipia Palatina*, (die wy hoope dat nu niet meer gevonden worde) die eer verdienen alleen, die geene, die alvoorens een zaak op zig te neemen van gewigt, de kwaliteit van Regters aanneemen, en de zaaken in haare Studeerkamer, in die reſpectable kwaliteit, wel wikken, weegen en beoordeelen, en daar overleggen, of den uitſlag voor haar Meeſters kan voordeelig zyn, wat zy in ſtaat zyn by te brengen tot verdeediging van derzelver zaaken, en deſtructie van het geſuſtineerde van Partyen, hoe zy haar ſuſtenue kort en klaar zul-

zullen voordraagen en in het dagligt ſtellen, de Wetten duidelyk en klaar op het geval toepaſſen, en de faiten zoodanig voordragen, dat zy haar goede trouw aan den Regter uit haar ſtukken kunnen bewyzen, want wat is 'er meer ſtrydig met de Geregtigheit, als de faiten met zulke kunſtgreepen en uitvlugten te bewimpelen die naa de leugen zweemen, *dum veritas ſola ſit oratoris virtus propria*, en met die wapenen alleen behoort een eerlyk en deugzaam Advocaat zyn Party te beſtryden, *nam Cauſidicus debet ſumma fide, pari conſtantia & non minore verecundia cauſam agere, legibus & veritate ſemper armatus, & ſic præſidium, amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, invidis vero metum inferre*, zig van geen draijerye bedienende, die de zaaken of faiten zouden kunnen verduiſteren of verwarren, *dum improbi ſit, & perfidi, dicere quod alienum eſt a cauſa, aut aliquid eorum, quæ ad cauſam pertinent, omittere*, terwyl het dikwils gebeurt, dat een der Regters zig bepaalt in zyn deciſie, door iet waar aan een ander minder auctoriteit geeft, terwyl wederom een ander, door een ander argument bewoogen, egter met den zelve in de deciſie, ſchoon op onderſcheide gronden, concurreert. Zoodaanig een dan, die dit alles betragt, zal nooit verderfelyke raad geeven, of een ongefundeerde zaak aanneemen, veel min zyn kundigheit en welſpreekenheit misbruiken, om de waarheit als met ſchaduwagtige wolken te benevelen, maar alleen alle ſyne pogingen aanwenden om ſyn Meeſters regtvaardige zaak in een volkome dagligt alle luiſter en glans by te zetten.

Dezulke zal men nooit met deugzaame Clienten over haar welverdiende beloningen zien twiſten, die geſtelt is tot een remuneratie van die alleredelſte arbeit, en daarom *honorarium* genaamt word, *quod non mercedis nomine* (zegt het Roomſche regt,) *ſed honoris cauſa ultro ſponte alicui offertur, in remunerationem potuis accepti ab eo beneficii, quam in laboris compenſationem, unde cum honorarium ad honorem dum taxat, pertinet, nulla poteſt deſiniri conventione, nullave ordinaria actione peti, Lex ſi quis Advoc. Cod. de poſtulando & Novella* 124.

Omtrent derzelver admiſſie en dienſt, hebben de Staaten van Holland en de Hoven veele Reſolutien genoomen, en onder anderen gewilt, dat wiens zoon, ſchoon-zoon, broeder of zwager, in een zaak als *Ad-*

vocaat heeft gedient, in dezelve geen Rapporteur, Commiſſ. of Regter zoude kunnen zyn, *Reſ. v. Holl.* 23. *Maart* 1669. en zyn de *Advocaten* te Leuven, Douay of Dole geſtudeert hebbende, niet admiſſibel in Holland tot eenige Eerampten of Officien. *Pl. v. Hol.* 12. *Maart* 1595. *en Reſ. v. Hol.* 1631. Egter is een *Advocaat* die te Leuven geſtudeert had, naa diſpenſatie van den eed (*de propaganda fide*) geadmitteert, 13. *Maart* 1721. en worden jegenwoordig nog daagelyks *Advocaten* geadmitteert, die op uitlandige Roomſche Academien zyn gepromoveert, mits renuntieerende aan den eed aldaar gedaan, of onder declaratoir van geen zodanige eed gedaan te hebben, en werden allen die geenen, die tot Geneve zyn gepromoveert, gehouden van te moogen jouïſſeeren van dezelve voorregten als alle anderen door geheel Europa, *Reſ.* 16. *Febr.* 1594. ook gelden de Leidſche Promotien in Vrankryk, gelyk de gepromoveerde aldaar ook by ons werden geadmittert, volgens een Tractaat tuſſchen zyn Majeſteit Hendrik de 4de en den Staat. *Grot. Hiſt. Lib.* 5. *ad annum* 1596. De Joden zyn tot *Advocaten* niet admiſſibel, volgens *Reſol. v. den Hove* 19. *Oct.* 1658, de *Advocaten* moeten zonder ſtok of deegen, en niet dan met mantel en bef in den Raad of voor Heeren Commiſſariſſen compareeren. *Ordre van den Hoogen Raad* 10. *Sept.* 1680. En moogen niet Pleiten zonder tabbaart, *Reſ. v. den Hove* 20. *Nov.* 1585. Vide 1. *Mem. v. Hanneman fol.* 202. en is by het Hof een Ordonantie gearreſteert 12. *Maart* 1655. omtrent haar rang in het ſtaan in de banken van de Rolle, te zien in het gedrukte *Reglement en Ordre van den Hove op de Rolle in dato* 21. *Oct.* 1669. *Art.* 39, 40, 41, 42, en moogen de *Advocaten* en Procureurs malkanderen niet injureeren of met ſcherpe en piekante woorden bejeegenen, en is een *Advocaat* gecondemneert in een hypocras over zyn irreverentelyk ſpreeken in een Pleidooy van de Procureur Generaal 18. *Nov.* 1528. te vinde 3. *Mem v. Sandelyn f.* 228. Zy moeten omtrent haar declaratien naa reede te werk gaan, *Reſ. v. de Staaten v. Holl* 7. *Aug.* 1562. en moogen geen overeenkomſt maaken om een gedeelte van de voordeelen te genieten, *inſtruct. van den Hove van Holl. art.* 71. nog van ſalaris te genieten alleen in cas van triumph. Ibidem *art.* 81. *in fine.* En moogen geen *Advocaten*, Procureurs

reurs en Deurwaarders of anderen van malkanderen transport van ſalaris neemen, *art.* 83. *inſtr. Curiæ Holl.* 1531. maar moogen hunne Clienten gedient hebbende voor den Hove, woonende buiten het reſſort van de zelve, by mandement van debitis of andere proviſien dagvaarden by edicte; *Reſ. v. d. Hove* 4 *Sept.* 1617. edog worden geen condemnatien gedecerneert op Obligatien voor derzelver ſalaris gepaſſeert, *Reſ. v. 't Hof* 1 *Dec.* 1673. zy zyn niet verantwoordelyk voor haar Adviſen, want Partyen hebben de vryheit om die te volgen, want haar Adviſen, zyn maar raadgevingen. *At nemo ex conſilio mandati obligatur L.* 2. §. *ult. ff. mandati niſi tamen conſilio fraus ſubſit; quo caſu de dolo actio competit L.* 47. *ff. de Reg. Jur. L.* 6. §. 5. *L.* 32. *ff. mandati.* Ook moogen geen Schouten of Secretariſſen *Advocaten*, *Procureurs* of *Woordhouders* zyn voor dezelve Dorpen of Geregten daar ſy dienen als Schouten en Secretariſſen, *Placaat v. Holl.* 1. *Aug.* 1603.

ADVOCAAT FISCAAL, ziet FISCAAL.

ADVOE' of ADVOUE', is een Franſch woord, dat zyn oorſpronk ontleend van *Advocatus*, beteekent eigentlyk een voorſtander van Abdyen, Klooſters en Kerkelyke Geregtigheeden, en vermits het by de Geeſtelyke Wetten verboden was, dat de Geeſtelykheit zig bemoeide met wereldſche zaaken, wierden 'er zoodanige toegeſtelt, die men *Advoés*, *Advoyers*, of in 't Latyn *Advocati* noemde, en by het 99. *Canon van 't concilie van Carthago* vind men de tyd van inſtelling. *Poſt Conſulatum Stiliconis indulta eſt Advocatorum defenſio pro cauſis Eccleſiæ*, ziet hier over *Menage in Dict. Etymolog. en Caſeneuve origine Francoiſes*, de Heer *de Riemer in zyn beſchryv. van den Haag* 2. *D. p.* 226. zegt, dat die Advouez daar naa ook de naam van Schutsheeren der Steeden gedraagen hebben, en eindelyk ook van Magiſtraten, die men naaſt met de Schouten zouden kunnen over een brengen. Te Yperen beteekent zulks een Voogd, die met dertien Scheepenen te regt zit, ziet de *Coſtumen aldaar Rubric* 1. *art.* 2, 3, 6, 8. en *du Cange Gloſſ. Mediæ & infimæ. Latin. in voce Advocati Eccleſiarum.*

AFFAIRE, is een Franſch woord, waar onder men verſtaat *Choſe a faire*, dus neemt men het voor *negotium*, en is eigentlyk *agendum*, al wat te doen is, *tout ce qui eſt a faire*, ſommige meenen dat het komt van 't Italiaanſch woord, *affare*,

fare, dat komt van *ad facere* en van daar een *agenda*, men neemt het wel voor een twiſt of Proces dat men met imant heeft, in 't Civil of Crimineel, onder wat jurisdictie het ook is.

AFFECTEEREN, is een Franſch woord, van meer dan eene beteekenis, men verſtaat 'er door *veinzen*, zoodanig willen ſchynen, als waar voor men gaarne zoude willen gehouden worden, het beteekent ook *t' zaamen voegen*, *verbinden*, en in die zin, een vaſt of immeubel goed, *affecteeren*, is dat hypothequeeren voor de verzeekering van een ſchuld.

AFFERMEEREN, is een onduitſch woord, dat *verpagten*, in *pagt* iet uitgeeven beteekent, gemeenlyk verſtaat men 'er door, Landeryen in *pagt* uitgeeven. Dit woord kan zoo wel gebruikt worden ten opzigten van die geenen die iets *pagt* als die iets *verpagt*. Ziet *Menage zyn Dict. Etymologicon*, alwaar verſcheide gedagten over de oorſprong van dat woord gevonden worden, en onder anderen gezegt word, *inde igitur firmæ nomen, quod præſtita fide de non expellendo Conductore, firmaretur contractus*; FIRMA *igitur nihil aliud eſt, quam conductio firmata ut in legibus Bojariorum* FIRMATA EMPTIO *ſub titulo de firmatione*, Spelman zegt, dat het een origineel Sakſiſch woord is, dat eertyds alle leevens middelen beteekende, waar toe hy bewyzen by brengt, als meede, dat oudstyds de Landen daar voor in plaats van geld *verpagt* wierden. (ziet dezelve &c.)

AFFILIATIE, is een ſoort van *adoptie*, ziet *adoptie*.

AFFINITEIT, is de verbintenis of vermaagdſchap die uit het Huwelyk gebooren word, en de vrienden van beide zyde vermaagdſchapt aan de gehuwde, die vermaagdſchap bepaalt zig alleen by de dus vereenigde Perſoonen, en word niet gecontracteert tuſſchen die vrienden onderling, waarom vader en zoon kunnen trouwen moeder en dogter, en twee broeders twee ſuſters; zoo als een man die een voor-zoon heeft, die kan uit trouwen aan zyn tweede huisvrouws dogter.

AFFIRMATIE, is de verzeekering die imant geeft van de waarheit van een zaak; in het Civile kan men de *affirmatie* niet ſplitzen, men moet die geheel aanneemen of geheel verwerpen, ziet *getuigen*.

AFFLICTIE, beteekent *kwelling*, *droefheit*, *ongenoege*, door een *affictive* ſtraf verſtaat men een Lyfſtraf, waarin een Crimi-

mineele by den Regter is geëondemneert.

AFFRANCHISEMENT, is een onduitſch woord, dat *vrymaking*, *ontſlaging*, *verloſſing* beteekent, men verſtaat 'er eigentlyk door, die vry ſtelling die een Meeſter van zyn Slaaf doet, hem ſtellende op vrye voeten, en buiten zyn magt, en in 't generaal, de vrydom en ontheffing van al het geen een laſt is onderheevig, het zy Reëel of Perſoneel.

AFFRETTEMENT, beteekent *bevragtig*, men verſtaat 'er door het Contract van huur van een Schip, ziet *Fret.*

AGASTIS, een Actie van *agaſtis* noemt men in veel Provintien in Vrankryk, een Actie tot vergoeding der ſchade, veroorzaakt door de Beeſten van imant in zyn Buurman of anders Land. Het behoort tot de laage Juſtitie, dezelve is ordinair zeer gering, ſomtyts van weinig ſtuivers, als by de *Ordonantie van Poitou art.* 75. De *Coſtume van Normandie* zegt dat zy verjaart is naa een jaar, en geeft maar twintig daagen om die te moogen inſtitueeren, anderen maar 8. &c.

AGIO, is het ſurplus, het welk men in 't wiſſelen van 't geld booven de waarde van het geld geeft.

Dit is een Italiaanſche uitdrukking, waar van de Bankiers en Wiſſelhandelaars zig bedienen, en beteekent *handel*, *koopmanſchap*, *koop*, *verkoop*, *verwiſſeling van Bank-briefjes* als anderzints, en word gezegt van het verhoogen, te booven gaan, of ſteigeren, van de ordinaire prys, die men neemt of geeft op zeekere ſomme, om zig ſchaadeloos te ſtellen, van het verlies dat men daar op zoude konnen doen: want als aan imant gelegen legt te hebben een andere ſpecie van Geld, of iets in de plaats, waar van de intrinſique waarde hoger is, als het geen hy heeft, is het vervolgens billyk, dat hy daar voor zeeker *agio* geeft, dat eigentlyk de meerder waarde van 't Geld is.

AGRARIA, zoo wierd genaamt de Wet die *Spurius Caſſius* deet publiceeren voor de verdeelinge der Landeryen omtrent het jaar naa de ſtigting van Rome 268. Men vind in de *Digeſta* nog twee andere *Leges Agrariæ*, den een van *Ceſar* en de andere van *Nero*, maar die zien maar op de bepalinge van 't Land, en hebben geen andere betrekkinge met die van *Spurius Caſſius*; voor het overige dient men aan te merken, dat die benaming *Agrariæ* is een algemeene benaming, betrekkelyk op alle, welken gemaakt zyn op de verdeelinge en uitdee-

deelinge der Landeryen, ziet hier op naa de *Dictionaire van Trevoux*, op dat woort, alwaar veele Wetten worden opgetelt, aan dewelke de Romeinen die benaminge hadden gegeeven.

AGREATIE, beteekent *goedkeuring*, men verzoekt Brieven van *agreatie*, als Partyen Litiganten, hangende het Proces, de zaak accordeeren, en wel principalyk, om daar door weederom te krygen, de Boetens der Appellen of Reformatien, welke Boetens men in 't geheel weederom krygt als men geaccordeert heeft, en op het accord de *agreatie* verzoekt; des moeten de Brieven van *agreatie* ten naaſten Regtdag worden gepreſenteert, volgens het 201. *art. van de Inſtructie van 't Hof, en* 219. *art. van die van den Hoogen Raad*; men verzoekt deeze Brieven ter Rolle.

AGTERBORG, noemt men imant, die zig voor een Borg ten behoeve van een Crediteur verbind, ten dien effecte, dat byaldien den Crediteur ſyn verhaal niet kan bekoomen van de Borg, naa dat die is uitgewonnen, hy als dan het geheel of het kort aan den Crediteur zal voldoen.

AGTING, zo noemde men hier te Landen in de oude Practyk een Uitſpraak of Ordre, maar geen Vonnis, *geagte taal* ſpreeken, was in de Vierſchaar behoorlyk, en *ad rem* ſpreeken; *Erfgraev. Bed.* 30. *D. p.* 463. *Kiliaan* zegt, dat *achten* of *echten* is, *Citare reum ad ſe purgandum &c.* dus moeſt men door de vraag van een *agting* in de oude Regtspleeging verſtaan, een verzoek van magt om imant te moogen doen citeeren.

ALEU, is een onduitſch woord, dat *vryheit, bevryding, onbelaſting* beteekent, dit woord komt van *allodium* (*quod vide*) de Franſche voegen 'er by *Franc aleu*, en verſtaan daar door iets, dat geen Heerlyke of Seigneuriaale koſten onderhevig is, *cujus fundi proprietas a nemine recognoſcitur*, die begeerig zyn om de etymologie van dit woord verder na te ſpeuren, kunnen zig voldoen in de *Dictionaire de Trevoux*, en het geen de Heer *Menage in ſyn Etymologiſch Woordeboek* daar van zeer ampel aanteekent.

ALIBI, is een zuiver Latynſch woord, en beteekent *elders*, als men zegt, dat een geaccuzeerde zyn *alibi* tragt te bewyzen, verſtaat men daar door, dat hy zoekt te bewyzen, dat ten tyde dat de misdaat op zekere plaats begaan wierd, hy zig *elders* bevond.

ALIENATIE, is een onduitſch woord,

woord, dat somtyds *haat* en *afkeer van iets* beteekent, ook wel *vervreemding*, zoo is een Acte van *alienatie* iets, waar door imant den eigendom van het geen dat hy met regt bezit op een ander transfereert; het zy op een voordeelige voorwaarde, als by donatie, of op een bezwaarde, als is, de verkoop en verruiling, ik zegge, mits dat hy het met regt bezit, om dat alle *alienatie* van het geen waar op een ander regt heeft, ongeoorlooft is, waar uit volgt, dat, als ik iet heb gekreegen van imant die daar toe geen regt had, ik zulks niet kan *alieneeren*, om dat het altoos is gebleeven aan zyn eigenaar.

ALIMENTATIE, is een onduitsch woord, dat *verzorging van voedzel* beteekent, dit woord komt van *alimenta*, voedzel, dat van *alere* voeden, men verstaat daar door, al wat nodig is tot het leeven, naa de tyd en kwaliteit van de Persoonen, en daar onder is begreepen, het voedzel, de kleederen, en de inwooning. *L.* 234. §. 2. *ff. de verb. sign.* Naa de kwaliteit van de Persoonen, *& pro modo facultatum Lex* 6. §. 5. *de Carbon. edict.* dezelve zyn verschuldigt of door de dispositie van den mensch, of door de dispositie van de Wet, te weeten, die der natuur. *Bronkhorst ad tit. de reg. juris Lib.* 8. *p.* 25. De eerste zyn, die aan imant zyn of gedonateert of gelegateert, de anderen zyn, die de ouders en ascendenten verpligt zyn te geeven aan haar kinderen en kinds kinderen, tot dat zy in staat zyn om de kost te winnen, waar toe haar geen particuliere Wet verbind, maar die, welke met den mensch aangebooren en ingeschaapen is, en leert, *quod alimenta liberis denegare, necare est.* Hier toe zyn de Ouders verpligt ider egaal te contribueeren, ten waare eenige zonderlinge reedenen, *cum ex æquitate hæc res descendat, & charitate sanguinis Mornacius ad L.* 5. §. *de cognoscendis & alendis liber.* en wanneer 'er Ouders worden gevonden, zo ontaart, dat zy zig die pligt zouden willen onttrekken, kan den Regter haar daar toe dwingen. *per dict. Leg.* 5. §. 7. *ff. de agnos & alend. Liber.* Deeze verpligting gaat zelfs over tot de Erfgenaamen van de eerst overleedene, als *Surdus* aanmerkt in zyn tractaat *de alimentis Lib.* 1. *quæst.* 45. *en* 46. in deeze bewoordinge, *vir & uxor inopes superstites, alendi sunt ab heredibus defuncti*; dog, of en wanneer dezelve aan kinderen kan geweigert en onthouden worden: ziet by *Bronk-*

borſt de reg. jur. pag. 26. namentlyk om dezelve reede waarom een Zoon kan onterft worden, *arg. L. ſi quis a liberis* 5. §. *idem judex ff. de agnoſcendis & alendis Liberis*, waar van *Bronkhorſt dicto capite* de billykheit beweert.

De verpligtinge tot onderhout van een der conthoralen, de andere arm zynde houd ook niet op, als om wettige en by den Regter gejuſtificeerde reedenen; als by voorbeeld, wanneer een Vrouw ter zaake van Overſpel is gecondemneert &c. blyft de Man geduurende het Proces tot de diſſolutie van zyn huwelyk gehouden zyn Vrouw te *alimenteeren*, volgens de Leere van alle de Doctoren, *quod accuſatione adulterii, uxor ali debet; non item poſtquam fuit condemnata, etiamſi dotem non habeat.*

Zoo moet de Vrouw de Man ook onderhouden, ſchoon geſcheiden, *quando maritus facultatibus lapſus eſt, non culpa, ſed fortunæ vitio, nihil enim tam humanum, quam fortuitis caſibus mulieris, virum vel uxorem viri, participem eſſe Leg.* 23. §. *ſi maritus ff. ſol. matr. lex. ult. in princ. Cod. de nupt. Conjuges non proſperæ tantum, ſed omnes fortunæ ineunt Societatem*, ook moeten in alle Plaatſen de Armen, dat zyn de zoodaanigen, die met haar handen arbeit de koſt niet kunnen winnen, daar zy t'huis hooren, onderhouden worden; ten waare dezelve uit die Plaatſen, het zy Steeden of Jurisdictien vertrokken waaren, en in jaar en dag niet geretourneert, waar naa de Geregten daar in niet meer gehouden zyn. *Reſ. v. Holl.* 8. *Aug.* 1682. *Vid. de Papegaay* 2. *D. p. m.* 434. en valt van Sententien van *alimentatie* geen Appel, maar alleen Reformatie, ten zy om merkelyke redenen, volgens de Inſtructie van den Hove, *& ita de jure, nam a Sententia, lata ad pias cauſas non licet appellare Bald. ad L.* 1. *C. de S. S. Eccleſ. in addit.* Ziet *Armen.*

ALLODIAAL, is een onduitſch woord, dat *vry*, *vryhavig* beteekent, men verſtaat 'er door zoo een goed, dat zo *vry* is, dat daar op den Leen Heer niet eenig regt heeft. Ziet *Aleu.*

ALLUVIO, is een Latynſch woord, dat een *aanſpoeling*, een *ongevoelige aanwas* of *vermeerdering* van het Land aan een Rivier leggende beteekend. Ziet *Aanwas.*

AMBAGTS-BEWAARDERS, zyn Regeerders van eenige Polders, men geeft haar die naam als zy van Schout en Scheepenen van de Dorpen zyn geſepareert, gelyk in Schieland; dezelven hebben het op-

opzigt over de Polders, en committeeren uit haar drie Molen-meesters, die het opzigt over de Molens in de Polders hebben; zy moeten ook zorgen, dat de omslag gemaakt word, wat een yder tot onderhoud in de Polder geeven moet; daar zyn ook Kroosheemraaden, die het opzigt over de Slooten hebben, en Slik-heemraaden, die het opzigt over de Wegen hebben, te Bodegraven zyn ook Straatheemraaden, die opzigt over de Straaten hebben.

AMBIGUITEIT, is een onduitsch woord, dat *twyfelagtigheit* of *dubbelzinnigheit* beteekent, men verstaat 'er door in het algemeen, die woorden, dewelke de meening van den schryver of spreeker onderheevig maaken aan twee of meerderlei uitleggingen, en beletten de regte bevattinge of meening van den zelve regt te verstaan. Ziet de *titul. ff. de rebus dubiis*, men moet onderscheit maaken tusschen de *duisterheit* en de *dubbelzinnigheit*, de eerste is, waar aan geen regte of verstaanbaare zin te geeven is, de tweede maakt de zin van een dispositie of geschrift, twyfelagtig en onzeker, *ambiguitas est, cum id quod dictum vel scriptum est, duas res, pluresve significare videtur, vel cum ejus, quod dicitur vel scribitur intellectus ducitur in duas partes: cum idem sermo duas sententias exprimit. Obscuritas vero aliud est; in obscuro enim, quod dictum sit quæritur, in anbiguo enim dictum sit hoc an illud: & ambiguum quidem semper obscurum est, sed non contra, nam non omne obscurum etiam ambiguum est.*

De uitdrukkingen waar aan geen zin te geeven is, worden verworpen, en gehouden als niet geschreeven, maar maaken de dispositie van een Acte daarom niet, nul en van onwaarden, *quia utile per inutile non vitiatur.*

En met betrekkinge tot die uitdrukkingen waar in *dubbelzinnigheit* is, aan dezelve moeten favorabele en gunstige uitleggingen worden gegeeven, in een Acte of Testament, zoo die te haalen is uit de Wil van een Testateur. *Lex. 24. ff. de reb. dubiis Lex. 5. Cod. de necess. serv. hered. instit.*

AMENDE, is een onduitsch woord, dat eigentlyk *verbeetering* beteekent, men verstaat 'er in 't algemeen door, een Boete of Geldstraf, in 't Latyn *muleta*, dat een soort van straf is, die men imant oplegt tot *verbeetering* en *correctie* van zulke misslaagen, die geen groote straffe verdienen; ouds-

tyds zeide men *emenda*, daar is geen twyfel aan, of dit woord komt van *emendare*, dat verbeeteren of herſtellen beteekent; de Regtsgeleerden verſtaan in 't algemeen daar door, ſtraffen met woorden, en met 'er daat, *de Lex.* 7. *paragr. Præterea* Digeſtor. *de injuriis*, *Libertum conquerentem quod Dominus ei convicium dixerit, vel leviter pulſaverit, vel emendaverit*, en *de Lex.* 9. *de Plano.* Digeſt. *de officio Proconſulis*, *Libertum non obſequentem emendare aut verbis, aut fuſtium caſtigatione.* Men verdeelt gemeenlyk die ſtraffe in *amende*, honorabel, en profitabel, de eerſte gaat gepaart met een ſoort van infamie, ſchoon zy honorabel genoemt word, met relatie tot die geenen aan wie dezelve geſchiet, en geenzins ten opzigte van die dezelve moet doen, zoo als men de tweede profitabel noemt, niet ten opzigte van die betaalt, maar van die dezelve ontfangt, de *amende* die imant in 't Crimineele word opgelegt, ten behoeve van de Hoog Overheit, is zeekerlyk infameerende, en word by ons genoomen, uit de goederen van de Gecondemneerde, voor de ſomme waar in imant gecondemneert is ten behoeve van zyn Civile Partye, dat ons wel gefundeert toeſchynt, uit verſcheide reedenen die men vinden kan in de *titul van 't Codex de jure Fiſci*, maar in Vrankryk is men van een ander gevoelen, conform aan het geen in *Lex.* 10 *en* 11. de *jure Fiſci* gezegt word, want in de *Lex.* 10. *non puto delinquere eum, qui indubiis quæſtionibus contra Fiſcum facile reſponderit*, en *in de Lex.* 11 nog klaarder *non poſſunt ulla bona ad Fiſcum pertinere, niſi quæ Creditoribus ſuperfutura, id enim bonorum cujusque intelligitur. quod æri alieno ſuper eſt*, want de beleediging van de Hoog Overheit, houden zy maar voor een gevolg, van die geenen die aan de Civile Party is geſchiet, dus kan die Geldboete niet koomen als naa de reparatie of herſtelling van de Civile lezie, en zoo oordeelt *Rebuffus* over de Ordonantie des Konings, onder de titul van Regten van de Koning en de Fiſcus.

AMNESTIE, is een algemeene vergiffenis van alle verongelykingen, men moet zeggen *amniſtie* en niet *amneſtie*, naa de gedagte van *Menage*, om dat het komt van het Griekſche woord ἀμνησία, dat in 't algemeen beteekent, een *vergetelheit*, en in 't particulier gemeenlyk gebruikt word, voor een vergeeten van beleedigingen, het is eigentlyk de Wet, waar

waar by den Souverain vergiffenis verleent, van een misdaat teegen Haar begaan of geſchiet, met begeerte, dat dezelve vergeeven en vergeeten blyve. Men moet onderſcheit maaken tuſſchen de *abolitie* en de *amneſtie*, boven dien behoort men in agt te neemen, wanneer de Souverain de *Amneſtie* verleent, ter zaake van een oproer of diergelyk, het zelve moet worden aangemerkt als een transactie, ten einde de ruſt weederom herſteld mag worden, en dus ontleent de *amneſtie* haar kragt van een overeenkomſt, waar aan dient voldaan.

AMPLIATIE, is een uitbreiding van iets, aan iet meer ruimte geeven, in de Franſche Practyk, zegt men *amplier le terme d'un payement*, dat is den Debiteur meer tyd tot betaling geeven, *amplier un Criminel*, de beoordeeling van een Crimineel Proces uitſtellen, en *amplier un Priſonnier*, aan een Gevangen meer gemak en vryheit geeven, en dus de ſmert der Gevangeniſſe dragelyker maken.

AMPT, daar door verſtaan wy een Civile Publieke Bedieninge, het zelve word ook wel in de taal der Middeleeuw een Ambacht genaamt, zoo zeide men het *Schryf-ambagt* voor het Secretariſchap Kilianus, zet het woord Ambagt, en Bedieninge (als woorden van eene betekeniſſe) over, door het Latynſche woord, *officium*, *munus publicum*, en in 't Franſch *office*, *charge publique*, *prevoſté*.

Dezelven wierden oudstyds door de Graven verpand, verpagt of verkogt, zoo vind men dat Hertog Willem van Beijeren, in gevolge van een Brief van 12. Maart 1408. afgezonden aan alle zyne Schouten, Balliuwen, Tollenaaren, en Rentmeeſters in Holland, Zeeland, en Weſtvriesland, aan ieder van dezelve, op verbeurte van hun Ampt, ter leen vorderde en bekwam hondert Nobelen, onder toezegginge dat geen derzelve van hun Ampt afgezet zoude worden, ten waare aan hun de geleende Penningen weederom aangeteld waaren, en hoe verre het daar meede ging kan men ligtelyk oordeelen, als men vind dat in den jaare 1417. de Regeerders der Stad Delf aan de Gravin Jacoba telden 2000 Vrankiſche Kroonen, op beloften dat zy 't Geregt aldaar niet meer zoude verpagten, en dat de Schepenen niet meer de boetens zoude moogen deele met den Schout, en dat voortaan niemant anders als de Gravin of Graaf in der tyd

de

de vier Burgemeesteren en 7 Schepenen jaarlyks kiezen zoude, *Priv. v. Delf p.* 46. Ook is het gebleeken aan het verpande Balliuschap van Kennemerland in den jaare 1354. met 600 Schilden, en aan die van Leiden door het verpagte of verpande Schout en Schepenschap van die Stad in den jaare 1387. met 2500 Vrankische Schilden, het welk in den jaare 1484. met nog meer Penningen te tellen is geloft. Ziet *van Leeuwen Handv. van Rynland p.* 415. Ook is weederom het teegendeel aan andere Steeden gebleeken, wanneer *Philips* zo even als hy in den jaare 1433. onze Graaf geworden was voor 75 Wilhelmus Schilden jaarlyks te betaalen aan die van Leiden gaf, dat Vroon en Visscheryen omtrent Leiden, en in de groote Meer, en aan Amsterdam wierd gegunt voor uitgeschoote Penningen de vrydom van Tollen, en het goude Water van ouds, en seedert den jaare 1508. het Schoutschap van die Stad, in eigendom, erfpagt, of pande, voor hun uitgeschoote Penningen, het welk die Stad nog bezit. *Erfgrav. Bediening XII. D. p.* 111. Nu beleeven wy gelukkiger tyden, alle Ampten Staaten, Officien en Bedieningen die by den Heere Prince Erf-Stadhouder op nominatie van Haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland begeeven worden, (en die men de Principale Officien van den Lande noemt; ziet *de Riemer* 2. *D. f.* 47.) worden wel gehouden voor by Provisie begeeven, en word daarom de Clausule van by Provisie en tot weederzeggens toe wel in alle Actens geinsereert, *Ref. v. Holl.* 20. *July* 1660. dog niemant word in zyn Staat en Officie, als om aller pressanste en gewigtigste reedenen, of van ontrouw en kwaade faiten vermaant en gediffameert zynde, en daar van blykende, verdraagen, en een ander in zyn plaats gestelt, zelfs volgens het *art.* 7. *van de Crim. Ord. Anni* 1570. en oordeelt het Hof privatively van suspensien van charges en possessien van Beneficien volgens *Ref. v. Holl.* 14. *Sept.* 1674. en op fundament van 't 8. *art. van des zelfs Instructie Anni* 1531. en zyn allen die eenige Ampten, Officien en Beneficien, Politiek, Militair, 't zy Geestelyk of Wereldlyk, in Holland bekoomen, gehouden den Eed van Zuivering te doen, ziet *Ref. v. Holl.* 24. *Feb.* 1656. en wel in 't byzonder de Pensionarissen en Secretarissen, 15. *May* 1657. en ten opzigte van an-

andere Politike Ampten, ziet *Reſ. v. Holl. 26. Maart 1675. Gr. Plac. B. 3. D. fol. 102, 103.* als ook die van 8. *Febr.* 1690. *ibid. 4. Deel bl.* 379. 22. *Dec.* 1679. *ibid.* 516. 20. *Dec.* 1715. *5. D. bl.* 689. 15. *Feb.* 1716.

Voorts hebben de Heeren Staaten Generaal, en die van Holland verbooden alle verkoopingen en reſignatien van Militaire Charges, of daar voor eenige recognitien te geeven of te ontfangen, directelyk of indirectelyk, *Pl. van de Staaten Generaal 7. Febr.* 1637. *en* 8. *Maart* 1649. *Holland* 15 *Maart* 1619. 25. *Maart*, 1. *April* 1628. *en Pl. v. Holl.* 27. *Maart* 1649.

ANATOCISMUS, is een *Contract van Woeker*, waar in men door bereekening van intereſſe het Capitaal of de Schult heeft verhoogt teegen de Wet, en dies een converſie van intereſſe tot Capitaal; een Crediteur mag zyn Debiteur geen Contract doen paſſeeren van de intereſſe, of agterſtallige renten, of die op eenigerhande wyzen vermengen met het Capitaal, en zulks beweezen zynde, kan zoodanig een Contract, ter zaake van woeker, worden vernietigt en geannulleert, waar van de reede zeer billyk ſchynt, om dat men niet wettig vorderen mag intereſſe van intereſſe, want even gelyk vrugten geen andere vrugten voort brengen, zoo kunnen en moogen de intereſſe die men als vrugten van het Capitaal moet aanmerken, geen andere vrugten of intereſſe weederom voortbrengen, vervolgens kan een Crediteur die de zelve heeft ontfangen, gedwongen worden, die op het Capitaal af te reekenen, dit is conform aan 't Regt. Men vind egter luiden van een ander gevoele, die meenen, dat in een Land daar de Circulatie van het geld, het welzyn van de Commercie en Handel maakt, zulks geen plaats behoord te hebben, by voorbeeld, ik avancere imant van tyd tot tyd geld tot een matige intereſt, myn geld is my gelt waardig, hy mankeert op zyn tyd my dat te geeven, die intereſſe zyn myn geld geworden, indien hy my die voldoet, zyn die my zoo veel waardig; als ik hem dan uit inſchikkelykheit, en om hem niet te ruineere hem die laat behouden; mag ik dan niet zonder woeker, de waarde van myn geld genieten? daar de natuurlyke Wet leert, dat ik alle ſchaade, die ik veroorzaak, moet repareeren; die nu myn geld houd, of my die beloofde en verſchuldigde intereſſe niet voldoet, brengt my ſchaade toe,

die hy my gehouden is te vergoeden, dies ſchynt het billyk dat hy my daar van ook intereſſe geeft, egter is dat Regt by de Romeinen niet ingevoert als om billyke reedenen naa de Conſtitutie van die Republiek. De woeker nu in deeze Landen meer en meer toeneemende, is het om de zelve reedenen, dat conform aan die Wetten hier dient regt gedaan.

ANDWOORT, geandwoort zynde, en door de genoome contrarie concluſie gelitisconteſteert, vermag men daar in niets naaderhand veranderen, dan onder beneficie van requeſte Civil, daar toe van de Hoog Overheit geobtineert.

ANIMADVERSIE, is een onduitſch woord, waar door men ſomwyle wel verſtaat, de aandagt die men ergens op geeft, dog beteekent *Correctie*, of *reprimende*. Zo zegt *Cicero animadvertere in aliquem* imant ſtraffen; en *Pitiſcus* zet *animadverſio* over, door *ſtraffe*, *tuchtiging*, *kaſtyding*, vervolgens wanneer in de Publicatien voorkomt, dat teegen de ſchuldige zal worden geanimadverteert, moet men daar door gemeenlyk verſtaan, niet een lyfſtraf, maar een tuchtiging en kaſtyding.

ANNATES, zyn in 't algemeen de inkomſte van een jaar, en word gederiveert van 't woord *annus*, en in het particulier verſtaat men 'er door het regt dat de Paus pretendeert van een jaar inkoomen van een Kerkelyk Beneficie, men meent dat dit gepretendeerde regt zyn oorſpronk heeft van Paus Jan de twaalfde, die, om daar van beeter voldaan te worden, Commiſſariſſen zond door het geheele Chriſtenryk, om zig te informeeren op de jaarlykſche inkomſten van elk Beneficie, waar van als doen een Tarif of algemeen Tolboek is geformeert, dat nog in de *Camera Apoſtolica* word gevonden, dog naa welk zyn Heiligheid zeer ſlegt betaalt word, zynde het zelve eerſt gebragt op de helft by 't Concilie van Conſtans, daar naa by dat van Bâle in de Pragmatike Sanctie geheel vernietigt, eindelyk weederom op een zeekere voet herſtelt by een concordaat op ſommige Plaatſen.

ANNOTATIE, is een onduitſch woord, dat *aanteekening* beteekent, men verſtaat 'er door een *annotatie van goederen*, 't beſlag dat op de goederen van een voortvlugtige, van weegens de Juſtitie gedaan word, dit geſchiet by ons niet, als op ſpeciaal bevel van den Regter,

ter, en had plaats ten tyde van de confiſcatie van goederen, wanneer imant voortvlugtig was, dat veel voordeel aan het Land zoude toebrengen, konde zulks by een Wet in zeekere gevallen worden bepaalt. In Vrankryk en andere Plaatſen meer, heeft een Deurwaarder geen ander bevel noodig als de Acte van Apprehenſie, waar op hy de voortvlugtige niet vindende, de goederen annoteert.

ANNULLEEREN, is een onduitſch woord, dat *vernietigen, te niet doen* en *herroepen* beteekent, men *annulleert* een Reglement, Statut, Proceduuren, Sententie of Acte, door een ſpeciale herroepinge, of naader bevel.

ANTICHRESE, is een Griekſch woord, en beteekent *teegen bezitting* of *een ſoort van pand.* Men noemt *antichreſe* het regt van te genieten, of nut te trekken uit een verbonde zaak in plaats van geleent geld, tot vergoedinge der intereſſe, en men verſtaat 'er gemeenlyk door *een overeenkomſt*, waar by den Debiteur conſenteert en toeſtaat, dat zyn Crediteur geniet een erfenis, die hy hem hypothekeert, voor en in plaatſe van intereſſe van Penningen aan hem geſchooten, tot dat hy is voldaan, *mutuus eſt pro credito pignoris uſus Lex.* 11. §. 1. *ff. de pignorib. & hypoth. Lex.* 17. *cod. de uſuris*, dusdaanig een Contract, is zyn geboorte aan Griekeland ſchuldig, en aangenoome by de Romeinen, en heeft in ſommige Provintien in Vrankryk plaats.

ANTICIPATIE, is een onduitſch woord, dat *voorkominge, voorbaat* beteekent, men vraagt een *Mandement van Anticipatie*, dit is een bevel, van den Regter aan wien geappelleert is, om met zyn Partye op het Appel ten zeekere korte en preciſe daage voort te Procedeeren. De zelve kunnen geligt worden in tweederhande gevallen; voor eerſt als den Gecondemneerde het Appel heeft geinterjecteert. Ten tweede, als den Deurwaarder den Regtdag al te lang mogt hebben gelegt, ziet het 207. *art. van de Inſtructie van het Hof, en* 215. *van den Hoogen Raad*, als meede *Merula pag.* 189. *in notis.*

Deeze *Mandamenten* koomen principaal te pas in zaaken daar groote haaſt by is, als Matrimonieele en diergelyke.

Men kan geen *Mandament van Anticipatie* ligten, zoo lang 'er geen Appel is geinjecteert, ziet *Merula fol.* 189. *in notis.*

En moet de Suppliant om *Mandament van Anticipatie* by zyn Requeſt toonen, dat het

Appel is geinterjecteert, ziet de *Papegaay* 1. *D. pag.* 251. anderſints word zyn verzoek afgeſlaagen, vermits men niet kan weeten of de Gecondemneerde het Vonnis ten zynen laſten geweezen, wil acquieſceeren dan niet, en is dienvolgende by den vollen Raad van het Hof, aan imant die een Vonnis van een Subalterne Regter bekoomen had tot zyn voordeel, waar van de Gecondemneerde zyn Appel binnen de tien daagen niet had geinterjecteert, en zulks zyn appellatie niet doen aanteekenen, maar van zig had afgegeven ſimpelyk, dat hy wilde appelleeren, en den triumphant verzogt en bekoomen hebbende *Mandament van Anticipatie*, en het zelve behoorlyk zynde geexploicteert, de zaak voldongen en daar op gepleit, is den Impetrant zyn eiſch, in cas van *Anticipatie*, ontzegt 11. *Nov.* 1657. tuſſchen *Jacob Abas* Impetrant in cas van *Anticipatie*, contra *Manuel Dias Henriques* Gedaagde.

In cas van *Anticipatie*, en mag men geen eiſch doen in cas d'Appel of Grieven proponeeren, of moet de boete van 't vol Appel, zynde 40 gls., eerſt en alvoorens hebben geconſigneert in handen van den Rentmeeſter van de Exploicten van den Hove. Vide *v. Alphen in zyn Papegaay* 22. *Hooft. p. m.* 251. Als 'er een Vonnis is, dat uit zig zelve niet appellabel is, moet men geen *Anticipatie* verzoeken, om dat men daar door zoude erkennen de zaak appellabel te zyn, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 251.

Voor het Hof kan een Gedaagde in cas van *Anticipatie* aanneemen, om nog binnen agt daagen zyn Grieven te proponeeren, volgens het 207. *artic. van de Inſtructie van het Hof en van den Hoogen Raad binnen* 14 *daagen*, volgens 215. *artic. van der zelver Inſtructie*, voor het Hof wierd maar één default verleent, vide *art.* 207. *van de Inſtructie*, en voor den Hoogen Raad twee, volgens het 230 en 231. *artic. van Haar Lieder Inſtructie*, waar in dat ook de profyten van de defaulten te zien zyn, en als een Gedaagde in cas van *Anticipatie* de Sententie nog wil acquieſceeren is hy niet gehouden in de koſten van de *Anticipatie*, zo als te meermalen by den Hoogen Raad is verſtaan.

ANTIDATEEREN, is een onduitſch woord, dat *voor teekenen*, *den dag vervroegen* beteekent, men verſtaat 'er door den datum van iets vervroegen, en den dag eerder ſtellen

als

als de Acte is gepasseert, als of men op den eerste of andere dag van een maand of jaar iet stelde, dat niet als in 't laatste van die maand of jaar is gepasseert, dat frauduleus en bedriegelyk is, *Lex.* 28. *ff. de Lege Cornelia de Falsis.*

ANTIDOTAAL, is een onduitsch woord, dat *een teegengift* beteekent, men presenteert een *Requeſt antidotaal* als men bedugt is, dat de Partye eenige Provisie van Justitie van den Hove zoude willen verzoeken, 't zy van appel, arrest, pœnaal of anderen, dat men vermeent ongefundeert te zyn, waar teegen men dan overgeeft een Request, dat men noemt *antidotaal* (dat dienen moet als *een teegengift*) om zulks niet te verleenen, welke Requesten worden bewaart, tot dat het Requeſt van de Party word gepresenteert, en worden als dan beiden geleezen, en door 't Hof gedisponeert als behoort, *Papegaay* 1. *D. p.* 677.

ANTIQUITEIT, is een onduitsch woord, dat *oudheid*, of *iets in voorige eeuwen* of *tyden gebeurt* beteekent, de oudheid bestaat ten opzigte van het bewys, in die egte en probable oudheit van het stuk, dat tot bewys dient, of in de oudheit der monumenten of gedenkstukken en getuigenisse der oudste van de laats, welke verklaaren zulks van alle tyden zoo gezien te hebben, of dat zy van haar voorouders hebben gehoort, dat het alzoo is gepractiseert, of dat zulks in haar tyd zig zoo bevond, *Antiquitas* (zegt een vermaard Regtsgeleert Fransch Schryver de Heer *Brillon*, op het woord *Ancien*) *in materia probationum duo operatur: primum, facit præſumere ſolemnitatem requiſitam interveniſſe quamvis non appareat; ſecundum probationem minus perfectam ſupplet, & perfectam corroborat.*

ANTITESE, zoo noemt men een Figuur van de Rhetorica, dat een *tegenstelling*, een *oppositie*, of *tegenzetting in een rede* beteekent.

APOCRIPH, is een onduitsch woord, dat *onwettig*, *bedekt*, *onbekent* beteekent.

APOSTILLE, is een onduitsch woord, dat *kantteekeninge* beduit. *Voſſius* in zyn tractaat *de Vitis Sermonis pag.* 551. zegt, dat *apoſtilla* genomen word voor *explanatio, quia, qui ſua diſcipulis dictarent, identidem in ore haberent*, Post illa *puta ad hæc, vel illa auctoris verba, adſcribite.* Menage zegt, dat Voſſius zig bedriegt, dat *poſtilla* ontleent is a *ponendo*, als of men zeide *parva nota ſeu explanatio adpoſita*, het welk veel waarschynlyker

lyker is, want men een apoſtil noemt, al het geen als een *nota* en renvooy aan de kant van een Acte is geſtelt, en moeten alle *kantteekeningen* in een authentiek en publiek inſtrument behoorlyk worden geverifieert. Men noemt *apoſtillen*, die *kantteekeningen*, die men ſtelt bezyden een rekening, betrekkelyk tot de poſten, die men by debat of conteſtatie wil teegenſpreeken of betwiſten, de welke vervolgens, door imant daar toe bevoegt behooren geſtelt te zyn, en behoorlyk te kunnen worden geverifieert.

APPEL, is een beroep, van een lager op een hoger Regter, over een Vonnis, waar by de Verweezene of Gecondemneerde meent bezwaart te zyn, inhoudende *de clauſule van inhibitie* of gebod om met de executie ſtil te ſtaan, hier op is by den Raad een Reglement gemaakt op den 11. July 1573. te vinden *in het* 3. *Mem. van Sandelyn fol.* 45. en een ander by *beiden de Hoven van Juſtitie.* Collegialiter vergadert, wegens het *appelleeren* van Sententien van 2. *Febr.* 1588. te vinden *in het* 2. *Mem. van Hanneman.*

Het ſtaat een yder vry te *appelleeren* van Sententien, Vonniſſen, Appointementen en andere diſpoſitien waar by hy meent te zyn gegraveert, volgens het 198. *en* 205. *articul van de Inſtructie van den Hove.*

Ook kan een derde Perſoon *appelleeren* voor zyn intereſt, volgens *Merula fol.* 185.

Egter zoo is in verſcheide opzigte verbooden te *appelleeren*, en wel eerſt met opzigte tot de zaaken van het Hof aan den Hoogen Raad.

Als van Conceſſien of het verleenen van Mandamenten van ſimpele Dagvaardingen, Brieven van Complainte &c. volgens de *Inſtructie van den Hoogen Raad art.* 102.

Van zaken Poſſeſſoir, volgens het 19. *art. van de Inſtructie van den Hoogen Raad*, ziet *het* 2. *Deel van de Papegaay* 123 *en* 127.

Van Arreſten of andere extrajudicieele Actens, die maar effect van Dagvaarding hebben, volgens het 100. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad.*

Van Sententien geweezen in materie van Policie, Alimentatie, Dykagien, reparatien van Wegen, Bruggen, Paſſagien en diergelyke, volgens het 101. *art. van de Inſtructie van den Hoogen Raad, en het* 217. *artic. van die van het Hof.*

Men mag ook geen *appel* vraagen tegen Boeten van Officieren, volgens *het* 99 *articul van*

van de gemelde Inſtructie van den Hoogen Raad, dog dit moet verſtaan worden met diſtinctie, namentlyk van Keurboetens, te weeten zodanige die uitgedrukt zyn in de Placaten of Reſolutien, maar niet indien de boete niet is geëxprimeert, by Keure of Placaten, en dus arbitrair zyn.

Van Sententien of Appointementen verleent, ten verzoeke van den Procureur-Generaal, nopens de Policie, Correctie der Suppooſten &c. volgens de *Inſtructie van het Hof art.* 218.

Van de definitive Vonniſſen van het Hof, beneeden de 800 gls. volgens het 22. *art. van de naadere ampliatie van de Inſtructie van* 24. *Maart* 1644.

Van kleine zaaken, de welke ook in het geheel niet provocabel zyn, als zyn de zaaken beneede de twee hondert gulden, *volgens het* 23 *en* 24. *art. van de voorn. nadere Ampliatie*, dog dit is naderhand verandert, tot de ſomma van vier hondert guldens, *by het* 10. *art. van het Reglement van den jaare* 1728.

Van proviſioneele Sententien beneeden de 1500 gls. *art.* 19. *van de meergemelde nadere Ampliatie de Anno* 1644. dit is meede by het voorſchreve *Reglement van den jaare* 1728. *verandert tot* 3000 gls.

Van Sententien in ſubmiſſie geweezen, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 2. *Deel fol.* 573 *en* 574.

En mag onder de hier voorgemelde ſomme, nooit Intereſſe of Proces koſten gereekent worden.

En kan men aan het Hof niet *appelleeren* in de volgende zaaken.

Als van proviſioneele of interlocutoire Vonniſſen van de Geregten van de Steeden of van 't platte Land, ten waare die ten definitive niet zoude zyn reparabel, volgens het *derde art. van de Ampliatie van de Inſtructie van* 1579. en de Reſolutie van de Staaten van Holland, van 19. *Maart* 1622. *by van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 304.

Van Vonniſſen in materie van Dykage, Watergangen, Sluizen, Policien, Boetens van Officieren, Correctien en diergelyken, volgens *het* 214. *art. van de Inſtructie van 't Hof.*

Van Vonniſſen van de Houtveſterye van 100 gls. en daar beneeden, vide *Plac. van* 25. *Juny* 1621. meede te vinden *in de Papegaay* 1. *D. f.* 244. en moogen ten opzigte van die geenen die pretendeeren gekwa-

kwalificeert en in poſſeſſie te zyn om de Jagt te exerceeren, geen proviſien poſſeſſoir worden verleent, volgens de *Reſ. van de Staaten v. Holland v.* 22. *Nov.* 1670.

Van Vonniſſen over Stads Accynzen, volgens *Reſolutie van de Staaten van* 1591. te vinden by *Bort in zyn traktaat van Crimineele zaaken tit.* 11. *het eerſte Deel meede in de Papegaay* 1. *Deel. p.* 307.

Van Vonniſſen van groote Steeden, als Dordregt, Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Gouda en Rotterdam, beneden de 600 gls. en van de andere beſloote Hollandſche Steeden (den Haage daar onder begreepen) beneeden de 300 gls. van Balliuw en Welgeboore Mannen beneden de 120 gls. van de Geregten van Dorpen beneeden de 80 gls., volgens het *Placaat van Holland van* 8. *May* 1674. te vinden *by de Inſtruktie num.* 77. kunnende van alle die Vonniſſen maar Reformatie verleent worden.

In materie van Huwelyk valt geen *appel*, Reformatie, Provocatie, Reviſie of eenige andere proviſie van Juſtitie als 'er kweſtie is tuſſchen Ouders en Kinderen, en het oordeel van den Regter komt over een met het geſuſtineerde van de Ouders of langſtlevende van dien, waar van ſpreekt de *Reſol. van Holland van* 5. *Dec.* 1597, geconfirmeert by het *eeuwig Edikt van* 27. *Sept.* 1663. in de *Papegaay te vinden* 1. *D. p.* 310. Dog waar onder geen Grootvaders of Grootmoeders worden verſtaan, vide *Placaat* 31. *July* 1671.

Van Vonniſſen van Hoogheemraden van Delfland van 200 gls. en daar benevens, volgens hun Privilegie, vide *Papegaay* 1. *D. f.* 306.

Mag ook niet *geappelleert* nog gereformeert worden, van Vonniſſen van laage Regters, in zaaken van Viſſcheryen, tuſſchen Zeeluiden geweezen, volgens het 22. *artic. van de Ordonantie van de Groote Viſſcherye en Haringvangſt* de *Anno* 1597. vide *de Papegaay ut ſupra.* maar moeten de zelve worden, gebetert naa diſcretie van den Regter daar de ſcheepen af vaaren, indien zy zyn geweezen naa behoorlyke kenniſſe van zaaken, ziet *Placaat van* 20. *Maart* 1611. *art.* 91.

Van alle Vonniſſen van de Stad Middelburg, die ten definitive reparabel zyn, kan meede niet *geappelleert* worden, maar wel gereformeert volgens der zelver Privilegie, ziet

ziet de *Papegaay* 1. *D. fol.* 311. als meede het *Tractaat en Verdrag tuſſchen beiden de Staaten gemaakt* 3. *Aug.* 1587. *art.* 8. *en het Accord met den Hoogen Raad van* 10. *Nov.* 1586. *art.* 5. *junct. art.* 26. *proviſ. Accord van* 11. *Juny* 1674. Gelyk regt hebben ook die van Arnemuiden volgens *het Octrooi van de Prins van Orange van* 12. *Juny* 1579.

De Vonniſſen van de Zeeuwſche Steeden, ſtem in Staat hebbende, zyn by proviſie executabel onder cautie tot 600 gls., van de Smalſteeden tot 60. en van de Geregte ten platten Lande tot 30 gls., ziet *het* 26 *en* 27 *art. van 't proviſioneel Accord, tuſſchen Holl. en Zeel. van den jaare* 1674.

Voorts kan niet *geappelleert* of gereformeert worden van Vonniſſen van de ſtemmende Steeden by arreſt geweezen tot 100 gls., van de Smalſteeden tot 30 gls. en van den Geregte ten platten Lande tot 15 gls., mits dat die niet hebben ſequeele van infamie, of andere merkelyke præjudicie, ziet het *Placaat van* 8. *May* 1674. te vinden *by de Inſtructie n.* 77.

De Zeeuwſche interlocutoire Vonniſſen zyn meede niet *appellabel*, volgens het 9. *art. van het Verdrag van* 3. *Aug.* 1587.

En moeten alle zaaken beneeden de 1600 gls., by Heeren Commiſſariſſen op Rapport in den Raad werden afgedaan, volgens *het zevende articul van 't Reglement van den jaare* 1728.

En hebben de Vonniſſen in zaake van Dykage haar executie onder cautie, niet tegenſtaande *appellatie* of reformatie, ziet *art.* 214. *van de Inſtructie van den Hove junct. art.* 23. *van 't nader proviſioneel Accord tuſſchen Holl. en Zeeland van* 11 *Juny* 1674.

Ook kan niet worden *geappelleert* of gereformeert van Hollandſche Vonniſſen in Crimineele zaaken, extraordinair en op confeſſie geweezen, volgens *Reſolutie van de Staaten van Holland van Sept.* 1591. te vinden *in de Papegaay* 1. *D. pag.* 307. en moet een Officier die vermeent dat de Geaccuſeerde ten onregte is geabſolvert, daar van *appelleeren*, waar naa de Geappelleerde, indien hy zig daar by bezwaart vind, hoger kan *appelleeren*, volgens het oud gebruik, *Octrooy van de Staaten v. Holland* 27. *Aug.* 1562. en mag geen *appel* worden verleent, wanneer een Gevangen word ontvangen in een extraordinair Proces, en geadmitteert defenſie te doen *ex Carcere Reſ van den Hove* 13. *Nov.* 1715. nog van het interinement van Brieven van

Remiſſie, om dat het Hof ſpeciaal by den Souverain tot de verificatie en interinement van dien is gedelegeert, volgens *Reſolutie van den Hove van 22. Octob.* 1606. en mag geen *appel* werden verleent by den Hoogen Raad van de proviſioneele ſuſpenſie van een Officier, als ſtrydig met *het 7. art. v. de Inſtructie*, zelfs heeft het Hof geweigert daar over in conferentie te koomen, *Reſ. van den Hove* 30. *Juny* 1676. en is by een permanente Wet vaſt geſtelt, dat alle dieven, landloopers, vagabonden en ſtraatſchenders, die over dieveryen of geweldenaryen eens publiek zullen zyn geſtraft aan den lyve, en naderhand weederom aan dezelve misdaat ſchuldig bevonden zyn, niet zullen mogen provoceeren of *appelleeren* aan een Hooger Regter, die anderzints tot het verleenen van *appel* zouden bevoegd zyn, ſchoon tegen zulke booswigten niet alleen op haar confeſſie, maar ook op atteſtatien, bewys-ſtukken en getuigen, jaa zelfs in een ordinair Proces zoude mogen zyn geſententieert, *Plac. van Holl.* 17. *Jan.* 1618. te vinden *in 't Groot Plac. B. V. D. bl.* 764 *&c.*

Ook valt 'er geen *appel* van Zeeuwſche Vonniſſen, meede in Crimineele zaaken extraordinair en op confeſſie geweezen, volgens *het* 20. *artic. van meergemelde Accord van den jaare* 1674.

Als meede van geen Vonniſſen van die van Zuidholland, geweezen in cas voorgemeld, volgens *der zelver Handveſten en Privilegien.*

Nog van Vonniſſen in gelyke gevallen, by die van Rynland geweezen, meede volgens *haarlieder Coſtumen en Keuren.*

En in reguarde van *appellen* van Actens van curatele of van confinement, moet den Hoogen Raad dezelve voet houden als die by het Hof en laage Regters gehouden word; dat namentlyk den Hoogen Raad van zulke Actens geen Mandamenten van *appel* of reformatie terſtont verleenen zal, maar dat zy, die ſuſtineeren door het verleenen van die Actens bezwaart te zyn, zig alvorens zullen moeten addreſſeeren aan het Hof, en aldaar allegueeren redenen van bezwaar, en waarom dat zy meenen, dat zulke Actens behooren te worden ingetrokken, en dat de diſpoſitie by gemelden Hove daar op te vallen, als dan eerſt provocabel zal zyn aan gemelden Hoogen Raad; ziet *de pointen van accommodement tuſſchen beiden de Hoven geapprobeert by Haar*

Haar Ed. Groot Mog. Anno 1725. *art.* 4.

Al wie van een Vonnis van een ſubaltern Regter aan het Hof wil *appelleeren*, moet binnen 10 dagen zyn *appel* doen aanteekenen, dat men *interjecteeren* noemt, volgens *het* 198 *art. van de Inſtructie van het Hof*, dan moet men binnen 20 dagen naa die aanteekening zyn *appel* vervolgen, dat men noemt *proſequeeren*, volgens het 204. *art. van gemelde Inſtructie.* Binnen die zelve tyd van 20 dagen moet men zyn Mandament van *appel* ligten, dat aan de Gedaagde doen exploicteeren, en het Geregt, dat het Vonnis geweezen heeft, inthimeeren, volgens het 206. *art. van de Inſtructie van den Hove.* (maar daar van verzoekt men dikwils Relief).

Dog is den 9. Sept. 1609. eene Sion Lus in *appel* verklaart niet ontfankelyk, vermits hy van een Vonnis geweezen op den 17. had geappelleert den 27. ziet de *Papegaay* 1. *D.* 23. *Hoofſt. p.* 293.

Die van een Sententie van den Hove aan den Hoogen Raad wil *appelleeren*, moet binnen 10 dagen ter Griffie zyn *appel* doen aanteekenen, dog dan verder bezorgen, dat binnen zes weeken daar naa niet alleen het Mandament geligt en geëxploicteert is, maar ook dat de Regtdag dient.

Zoo imant de hier voor bepaalde tyd mogt hebben laten verloopen, moet daar van Mandament van Relief verzoeken, en daar toe gefondeerde reedenen allegueeren, dat by den Raad niet verleent word, dan om merkelyke reedenen in Regten gefondeert en in den Proceſſe geverifieert, *conform het* 216. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad*, de welke 1. *Maart* 1583. de Suppooſten en een iegelyk hebben geadverteert, dat zy geen Requeſte Civil zullen interineeren, dan met kennis van zaaken, en conform aan het gemelde 216. *artic. van Haar Inſtructie.*

Zoo de Triumphant van een Vonnis, binnen de 10 dagen die voor de interjectie geſtelt zyn, of ook naa dat de interjectie is gedaan, binnen de voorſchreve 20 dagen uit kragte van het zelve Vonnis iet komt te verrigten, en het zelve ter executie legt, moet men by het Requeſt om Mandament van *appel* ook verzoeken, reparatie van attentaten; dog als naa het exploict van het Mandament door den Triumphant iet gedaan word,

kan men by eiſch in cas d'*appel* die reparatie van attentaten nog vraagen.

Die van een Vonnis *geappelleert* hebbende, ten dage dienende niet compareert, en imant voor hem interveniееrende, vermag de Gedaagde teegen hem verzoeken comparuit, zoo als zulks is verſtaan, en by het Hof verleent is 12. *May* 1626., en vermag men daar na geen *appel* op nieuws vraagen, maar wel reformatie, ziet de nadere *Ampliatie van de Inſtructie art.* 25.

De Gedaagde renuntieerende van 't Vonnis, moet gedogen, dat verklaart word, dat by aldien Partyen van elkander iets willen eiſchen, dat zy zulks moeten doen voor den Hove, om reede, dat den Appellant door zyn verzogt *appel*, zig heeft begeeven onder den Regter *ad quem*, zynde door den Regter *a quo* eens gegraveert, en is zulks by het Hof zo verſtaan, *v Alphen in zyn Papeg.* 1. *D.* 23. *Cap. p.* 299. als ten daage dienende aan 't Vonnis gerenuntieert word, mits raulyks eiſch te moogen doen voor den Hove, moet zulks binnen het jaar geſchieden.

De Boete van *appel* voor 't Hof; is 40 gls., voor den Hoogen Raad 75 gls., volgens het 9. *articul van de nadere Ampliatia* 1644.

In materie van *appel* gaan 2 defaulten, het profyt van het eerſte is een ander Mandament.

Dat van het tweede is, dat het Vonnis word te niet gedaan, en den Impetrant geadmetteert raulyks intendit over te leggen, en een ander Mandament om het zelve te zien verifieeren met inthimatie. Vide *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *Deel pag.* 294.

't Profyt van het verſtek van andwoort, is het zelfde als het tweede default, ziet *de Papegaay ut ſupra*, als meede de woorden ARREST, CURATEELE, PROROGATIE VAN JURISDICTIE, REFORMATIE, SENTENTIE en VONNISSE.

APPOINTEMENT, is een onduitſch woord, dat *ſchikking*, *richting*, *naricht* beteekent, komt van *adpunctare*, dat *du Cange* aldus verklaart, *litigantes ad hoc punctum adducere ut de facto invicem conveniunt*: wy verſtaan gemeenlyk door een *appointement*, een interlocutoire diſpoſitie van den Regter neevens een Requeſt geſtelt, waar by Partyen bevoolen worden te Compareeren ten fine van accord, of om aan het een of ander proviſioneel verzoek te vol-

voldoen; men Dagvaart ook ten Hove alle Suppooſten en Perſoonen die in den Haag woonagtig zyn by *appointement*, het welk als dan inhoud een bevel om aan het verzoek, by Requeſte gedaan, te voldoen, ten waare de Gedaagde eenige reedenen had ter contrarie, die hy gehouden zal zyn ten zekere dagen voor den Regter te allegueeren, en is vervolgens ten haare opzigte van de zelve kragt als een Mandament.

APPRECIATIE, is een onduitſch woord, dat *waardeering*, *op prys ſtelling* beteekent, en hoe zeer de *appreciatie*, *eſtimatie* en de *evaluatie* ſchynen het zelve te beteekenen, is 'er egter dit onderſcheid in, dat de *eſtimatie*, geſchiet door kundige luiden, dat de *evaluatie*, geſchiet van zaaken, die beſtaan in gewigte, getallen of maate, en de *appreciatie* van waaren of koopmanſchappen, waar omtrent Partye, weegens de prys, niet zyn over een gekoomen.

APPROPRIEREN, is een onduitſch woord, dat *toeeigenen* beteekent, en *appropriance*, of *appropriement* toeeigening. *d'Argentré ſur le tit. 14. de l'anciene coutume de Bretagne*, zegt dat l'appropriance *is de forma ex qua, civili quidem, ſed ductio a Gentium jure, dominium ab alio ad alium tranſit & transfertur, & proprium fit acquerentis, quod erat alienum.*

AQUITER, is een onduitſch woord, dat *betaalen*, *voldoen* beteekent.

ARBITER, is een gewillekeurde Regter, aan welkers oordeel zig de Partyen onderwerpen, die gehouden zyn Partyen te ſcheiden, der zelver geſchillen te decideeren, en hun Vonniſſen te ſtryken naar Regten en Coſtumen, zonder buiten het compromis te moogen gaan.

En kunnen Vrouwen, Stommen, Dooven, Krankzinnige geen *arbiters* zyn, en zoo, wanneer twee *arbiters* niet accordeeren, zoo moet een derde verkooren, en aan de zelve by gevoegt worden, *L. item ſi unus 17. § 6. principaliter. D. d t. niſi pactum intervenerit de tertio non aſſumendo.*

De magt van de *arbiters* kan niet worden geſepareert, *atque adeo requiritur, ut omnes judicent aut nullus Lex. 17. §. 2. ff. de Recept. ſi in tres fuerit compromiſſum, ſufficit conſenſus eorum modo tamen præſens fuerit & tertius, alioquin, abſente eo, licet duo conſentiant arbitrium non valet, quia ſcilicet in tres fuit compromiſſum, & potuit preſentia ejus trahere eos in ejus Sententiam.*

Als de *arbiters* eens aangenoomen hebben het compromis, kunnen zy zig het zelve niet meer onttrekken, als met conſent en toeſtemming van Partyen, ziet *Mornac. ad Leg. 15. ff. de recept. qui arbit. receper.*

Zy moeten haar uitſpraak doen op de tyd die het compromis inhoud op pœne van nulliteit, ten waare die tyd met conſent van Partyen is uitgeſtelt. *Lex. 21. §. 8. ff. de recept. qui arbit. receper.*

De uitſpraak eens geformeert zynde, kunnen de *arbiters* die niet veranderen, of reformeeren. *L. 19. in fine en de L. 20. ff. eodem titulo.*

Ook moogen zy niet verder gaan als het compromis inhoud, *arbitri enim poteſtas ipſo compromiſſo coercetur, ita ut ejus fines egredi non liceat L. 32. §. 11 en 15. L. 25 cum ſeqq. ff. eodem.*

Een zaak voor *arbiters* of *goede mannen* geſubmitteert zynde, maakt die litiſpendent, *art. 10. Ampl. van de Inſtructie 21. Dec. 1579. Accord met Zeeland 13. Aug. 1587. art. 9. Proviſ. Accord 11. Juny 1674. art. 28. Inſtr. Curiæ Flandriæ art. 301.*

Uitſpraaken op *arbitrages* gedaan, opereeren ook exceptie van litisfinitie, en kunnen de zelve by *arbiters* niet verandert worden, en word geen relief van de transactie gegeeven.

Condemnatie op een uitſpraak van *arbiters* van het Hof verzogt wordende, kan de exceptie declinatoir niet geproponeert worden, volgens *een appointement van den Hove*, naa het hooren van de oudſte Advocaten. *16 Nov. 1547.*

Reductie van een uitſpraak van *arbiters* moet gedaan worden voor den Regter der Plaats, daar de arbitrage gegeeven is, en daar van gerenuntieert zynde, word maar effect van reformatie verleent, naader *Ampl. van de Inſtructie van 24. Maart 1644. art. 20 en art. 24. prov. Accord van Holl. en Zeel. 11. Juny 1674.*

ARBITRAGE, is een Regtsoefening van Particulieren, over geſchillen van met malkanderen twiſtende Partyen, uit kragte van een volmagt ten dien einde op hun gepaſſeert, de zelve worden genaamt *arbiters* en zyn onderſcheiden van *arbitrateurs* of *goede mannen*, dat vriendelyke ſcheidsluiden zyn, die de zaak niet naa ſtriktheit van het regt, maar in 't vriendelyke afdoen. Ziet *goede mannen.*

ARCHIVEN, komt van *ἀρχεῖον* of *arcba*, dat een *koffer* beteekent

kent om papieren in te bewaaren, men verſtaat 'er gemeenlyk door, de oude titulen, en chartres. dienende tot bewys van de Regten, Prætenſien, Privilegien en Voorregten van een Land, Stad, of aanzienlyk Geſlagt.

ARGLIST, is een kwaad bedrog aangelegt om imant te verkorten, hier teegen heeft het middel van herſtelling geen plaats, als de handeling ten weederzyde door *argliſt* is aangegaan, want als dan is de handeling van den beginnen af nietig, maar wel, als een van beiden door *argliſt* zynde verkort, hem aan de handeling niet wil houden, ziet *H. de Groot in zyn Inleiding* 3. *B.* 48. *D.*

ARISTOCRATIE, is een Griekſch woord, waar door men verſtaat die forme van Regeering, waar in de Oppermagt, zodanig als zy oorſpronkelyk in 't volk beruſt, in handen is van zeekere daar toe benoemde Perſoonen, die men de Groote of Voornaamſte van 't Land noemt, dus hebben die, in de *Ariſtocratiſche Regeering*, het geen het volk heeft in de *Democratiſche*, en vermits zy te zaamen bezitten het regt van 't volk, vertoonen zy ook te zaamen het zelve, dat in de Monarchaale Regeering door *één* alleen vertoond word, dog niet onbepaalt, want zoo de Oppermagt ſpruit uit een contract, zoo als by ons de Graaflyke Regeering was, dewyl de Graaf volgens zyn eed verbonden was te onderhouden 's Lands Privilegien en Wetten, had hy geen meer magt, als aan hem daar by was gegeeven; zoo zy ſpruit uit een ſtilzwygende verbintenis, en dat 'er niets is geſtipuleert, bedongen of beſchreeven, moet men uit de omſtandigheeden opmaaken, hoe verre het volk zig heeft willen verbinden of onderwerpen aan hem, of aan die geenen, aan wie zy de Opperſte magt hebben opgedragen.

ARMEN, men verſtaat daar door zoodaanige behoeftige en nooddruftige menſchen, die buiten ſtaat zyn haar koſt te kunnen winnen, en geenzints Lediggangers en Bedelaars. Wanneer by Teſtament *ten behoeve van den armen* is gediſponeert, word verſtaan ten behoeve van de Gereformeerde publieke *armen* gediſponeert te zyn, zonder onderſcheit van welke Religie den Teſtateur was, mits die van den bloede, nood hebbende, worden gepræfereert *interpret. Staaten v. Holl.* 12. *Aug.* 1609. 18. *Aug.* 1610. zy moeten werden gealimeert ter plaatſe daar

zy

zy woonen, en daar uit vertrokken zynde, behooren niet meer tot de Plaatſen waar uit zy vertrokken zyn; en kunnen de zelven, of haar kinderen worden gerenvoyeert ter plaatſe daar zy een jaar zyn woonagtig geweeſt. *Waarſchouwinge van Holl.* 3. *Aug.* 1682. Vrienden, of anderen die een jaar *arme* kinderen naa zig hebben genoomen en onderhouden, moogen die niet abandonneeren, om ten laſten van publieke Arm- of Godshuizen gebragt te worden. *Ibidem.* En eiſchen uit kragte van die Waarſchouwinge, de Schouten en Geregten Cautie van de Steeden en Plaatſen voor d'Alimentatie van Perſoonen en Kinderen, die onder hen ter woon en om arbeit koomen, als ook die Landen koomen huuren en bewoonen. Hier omtrend is door de Stad van Gouda interpretatie verzogt, vide *Reſ. van Holl.* 24. *Maart* 1694. en hebben 30. *May* 1722. die van Broek- en Waterland, ſuſtineerende geen Ingezeetenen teegen hun zin te moeten laaten woonen onder haar Jurisdictie, niet teegenſtaande de ordre van het Collegie van Gecommitteerde Raaden in het Noorder-kwartier, geligt een Mandament van Maintenue teegen het inkoomen, en van Complainte van den H. Raad teegens de *Reſolutie van Haar Ed. Groot Mog.* 5. *July* 1724.

Die niet vermogen haar Advocaat en Procureur te loonen moeten bedient worden *Gratis* en *Pro Deo* by die geenen, die het Hof daar toe ordoneert, vide 78. *art. van de Inſtructie van den Hove*, en is ter occaſie van het klein Zegel belaſt, dat *armen* die *Pro Deo* bediend worden, Acte moeten hebben van hunne Magiſtraten ten blyke van hun armode, en word dan *Loco Sigilli* gezet, Pro Deo, *art.* 39. *Ordon. op het klein Zegel Anni* 1677 *en* 1716.

ARREMENTEN, noemt men de laatſte Actens van de Proceduren, die gehouden en gemaakt zyn in een Proces, dat gediscontinueert, of ſtil heeft geſtaan, door de doot van imant, of dat men die actie aan een ander heeft over gedaan en getranſporteert.

Dit woord ſchynt te koomen van het Latynſche *arrhæ*, waar van men heeft gemaakt *arrementen*, dat men by de Franſche *erremens* noemt, moogelyk om dat de producten, die men in een Proces doet, kunnen aangezien worden als een ſoort van *arrhæ* of onderpand die de Partyen elkander geeven tot de uitſpraak van 't Proces

ces toe, men moet by het reëntameeren van het Proces, Copie geeven van de laaſte *arrementen*, dat zyn de laaſte producten in de Proceduuren.

Imant gecondemneert zynde de *arrementen* van den Proceſſe aan te neemen, en van het zelve te doen in gebreken blyvende, is by het Hof verſtaan, dat de Gecondemneerde by gyſelinge daar toe moet worden geconſtringeert.

Als imant in Rau-Actie gedagvaart is, en dag van beraad genoomen hebbende, den Impetrant komt te overlyden, en de Gedaagde zyn Erfgenaam tweemaal heeft doen roepen, om de *arrementen* van den Proceſſe aan te neemen, en Procureur acceptant te ſtellen, zoo mag de Gedaagde, voor 't profyt van 't tweede default verzoeken abſolutie van de inſtantie met de koſten; maar indien by den Gedaagde voor 't overlyden van den Impetrant is geandwoort, en by den Impetrant dag genoomen was om te repliceeren, zou de Gedaagde als dan, voor 't profyt moogen verzoeken abſolutie van den Eiſch *cum expenſis* van beide de inſtantien, dog als imant in cas van beneficie van Inventaris gedagvaart zynde, compareerende en dag genoomen hebbende om te andwoorden, of geandwoort hebbende, en de zaak niet zynde voldongen, komt te overlyden, zullen de Impetranten, de Erfgenaamen van den Overledene, maar eens doen dagvaarden met inthimatie om de *arrementen* van den Proceſſe aan te neemen, vide *Inſtr. van den Hoogen Raad art.* 249.

Als een zaak voldongen is, en anders niet reſteert, dan om de zaak te bepleiten, en dat middelertyt een van de Partyen komt te ſterven, is de andere Party niet gehouden, de Erfgenaamen van zyn weederparty te doen dagvaarden, om de *arrementen* van den Proceſſe aan te neemen, maar word de zaak, zoo die is gepreſenteert geweeſt, bepleit *Papegaay* 1. *D. p.* 102. in deeze inſtantie gaan twee defaulten volgens *het* 115. *art. v. de Inſtructie van den Hove*, en is meede deeze inſtantie *ſummariæ cognitionis*, die voor Commiſſariſſen word bepleit en waar in niet word gewiſſelt.

ARRERAGES, voor deeze zeide men *ariérages*, en men ſprak het ook zoo uit, zegt *Menage*, en komt van het woord *d'arriere*, dat van *ad* en *retro* gederiveert word, het beteekent

revenues, en *renten die agter gebleeven zyn*, van een of meer voorgaande jaaren.

ARREST, dit woord heeft meer dan eene beteekenis, *arreſt* beteekent ſomtyds het *beſlag* of *band oplegging* die men op goederen doet, ſomtyds het *apprehendeeren* of *aangrypen* van imant die men in bewaaringe hout, gevange neemt, en veeltyds *iet vaſt ſtellen*, *beſluiten* en *reguleeren*; ook verſtaat men door een *Gewyſde by arreſt*, een Vonnis of Sententie geſlaage by een Hooger Regter, waar van men niet kan of vermag te appelleeren. *Menage* meent, dat de Sententien van de Souveraine Hoven, *arreſten* genoemt zyn, naa het Griekſche woord ἀρρητὸν, dat een decreet, een beſloote en vaſtgeſtelde zaak beteekent, ook wel *placitum* genaamt, waar van het Franſche woord *plaiſir*, welke woorden niet gebruikt worden als door de Souverainen, en opperſte Regtbanken; zoo wierdt het Parlement in Vrankryk, onder de eerſte en tweede *Race* of Geſlagt-rekening der Koningen van Vrankryk, genaamt *Placitum*, en men ziet nog, dat die Koning in het ſlot van zyn *arreſten* zig bedient, van die woorden, CAR TEL EST NOTRE PLAISIR, waar door men niet moet verſtaan, *want dit behaagt ons zoo*, door dien het woord *plaiſir* eigentlyk niet beteekent welbehaagen of believen, maar wel 't geen aldus is, *vaſtgeſtelt* en *gearreſteert*, ziet *Menage*, *Caſeneuve* en anderen hier op naa, van die gewyſden die men *deciſien by arreſt noemt*, ziet hier voor op het woord APPEL.

Men verſtaat dan door een *arreſt* (als hier voore is gezegt) een aanhouding van Perſoon of Goed, van een Schuldenaar door zyn Crediteur gedaan door authoriteit van den Regter, met nevensgaande citatie, en geſchieden de *arreſten* doorgaans om twee reedenen. 1. Om Jurisdictie te funderen. 2. Om aan zyn agterwezen te geraken, en daar van ſecuur te zyn.

Dog geeft het doen van *arreſt* in Holland geen præferentie voor andere Crediteuren, zoo als het wel doet in andere Provincien en Koninkryken, als in Vriesland, Duitsland, Engeland &c.

De Gearreſteerde mag daar van opheffinge verzoeken onder Cautie, het welk den Arreſtant moet toeſtaan, blyvende nog boven dien aan den Gearreſteerde de magt, om te ſuſ-

ſuſtineeren dat hy of zyn goed niet arreſtabel was, en kan dien volgende een declinatoire exceptie proponeeren; en word geen *arreſt* ontſlaagen, ten zy alvorens Cautie ter Secretarye is geſtelt, en een Acte aan des Arreſtants Procureurs behandigt, die contentement neemende, of zulks weigerende jugeeren egter Scheepenen van de deugdelykheid, vide *Groot Priv.* 1476. *art.* 37. en moet een *arreſt* beklaagt worden te Amſterdam en in de meeſte Steeden ter naaſte Vierſchaar; in Zuidholl. ter naaſte Regtdag, en op Goederen binnen 14 dagen, *manier v. Procedeeren te Amſterdam C. 6. art.* 17. *Handveſten v. Zuidholl. &c.*

Daar zyn verſcheide gevallen waar ontrent geen *arreſten* kunnen gedaan worden; zoo zyn de Perſoonen, Domeſtiken of Goederen van Ambaſſadeurs of Miniſters van vreemde Mogentheeden hier te Lande koomende reſideeren, of paſſeerende, om geen ſchulden, die zy hier te Landen mogten hebben gemaakt, arreſtabel, *Placaat van Haar Hoog Mog. 9. September* 1679. met attache van de reſpective Provincien, ziet de *Waarſchouwinge van Haar Hoog Mog. van* 9. *Sept.* 1674. te vinden *in de Papegaay* 1. *D. f.* 298. naa 't overlyden van de zelve vreemde Miniſters vermag zelfs geen *arreſt* op der zelver boedel werden gedaan, exempel by de *Reſol. v. Holl.* 30. *July* 1681. en vermag insgelyks niemand van de Gedeputeerden ter Generaliteit, Raad van Staaten, Generaliteits Rekenkamer, en Admiraliteiten worden *gearreſteert* over ſchulden voor haar Commiſſie gemaakt, *Reſ. van de Staaten Generaal* 27. *July* 1653. en is nog naader verſtaan, dat Hoog gemelde Gedeputeerden om geen Civile ſchulden gedurende haare Commiſſie, anders dan voor hunne Competenten dangelykſche Regter kunnen worden aangeſprooken, *Reſolutie Gen.* 3. *May* 1680. conform de *Reſolutie v. Holland* 3. *Sept.* 1587. ook zyn de Heeren van de Ridderſchap of Gedeputeerden ter Vergaderinge van Haar Ed. Groot Mog. gedurende de Vergadering of in 't gaan of koomen niet *arreſtabel*, ſchoon de zelve om gemeene Lands ſchulden anders alhier kunnen aangeſprooken worden, *Reſ. v. Holl.* 4. *Octob.* 1588. 23. *July* 1653. 6. *Octob.* 1678. ziet ook *Merula f.* 179. *in notis.* en zyn voor een lager Regter niet *arreſtabel* alle die onder een Hooger Regter behooren, als Raaden, Miniſters, Advocaten,

Procureurs, Deurwaarders en Bodens van den Hove van Holland, die op Koppermaandag haar Eed by den Hove vernieuwen, en in den Haag woonen, *arg. ex art.* 48. *Inſtr. van den Hove, en Advys by Turbe van Advocaten en Procureurs beleit* 5. *Dec.* 1654. ziet hier van by *Bort C.* 4. *n.* 35 *& ſeqq.* en zyn Ingezeetenen van de groote Steeden in Holland meede ten platten Lande niet *arreſtabel, arg. Plac. v. Holland* 7. *January* 1647. Ook is een Hooft Officier in 't ſtuk van zyn officie in een andere Jurisdictie gedelinqueert hebbende, aldaar niet *arreſtabel*, ziet *de Papegaay* 1. *D. f.* 349. Geen Ingezeetenen van dezen Staat, en zyn Majeſteit de Koning van Pruiſſen moogen teegen malkanders Perſoonen of Goederen feitelykheeden gebruiken, maar moeten hunne geſchillen by minnelyke communicatie afdoen, *Tract.* 4. *September* 1638. *art.* 19. *item* 8. *Maart* 1678. *art.* 9.

Weederzydſche Onderdanen van Holland en Zeeland moogen in elkanders Provintien gaan en koomen met hunne goederen, zonder met *arreſten* of bankvaſtmakingen in Perſoonen of Goederen eenigſints geincommodeert te worden, behalve dat yder zyn eige goed zal moogen vervolgen en aanhouden, tot dat over beloofde kooppenningen contentement zal hebben ontfangen, *Proviſ. accord v. Holl. en Zeeland van* 11. *Juny* 1674. *art.* 5.

Ook moogen die, welke in de plaats van het Contract in den handel gevonden worden over dezelve ter dier plaatſe worden geconvenieert, zonder egter ter zaake van dien, in Perſoon *gearreſteert* of geincommodeert te worden, *ibidem* en moogen geen Ingezeetenen in Zeeland *gearreſteert* worden over een Civile ſchult, ten zy eerſt verwonnen zyn, uitgezondert weegens Domeinen, zoo ook niet luiden van buiten die borg ſtellen kunnen, daar Partyen aan bewaart zyn, *Groot Privilegie van Vr. Maria Anni* 1476. *art.* 37. Ook moogen twee Perſoonen van buiten de Stad Middelburg en Jurisdictie van dien, malkanderen niet doen *arreſteeren* nog elkanders goederen bekommeren, ten waare in cas van vlugt, of vertrek buiten den Landen met haare goederen, of ſuſpicie van dien, 't welk den Arreſtant als dan moet doen blyken, of dat het Contract van de ſchult in quæſtie binnen Middelburg of Jurisdictie van dien was gemaakt, of buiten 's Lands om binnen Middelburg volbragt te

worden, vide *Coſtume v. Middelburg art. 6.*

En moogen geen Ingezeetenen of Inwoonders van Holland, den anderen in de Provintie van Utrecht en *vice verſa* ter zaaken van matrimonieele of andere Actien in Perſoon of Goederen *arreſteeren*, nog onder prætext van zulke *arreſten* jegens elkanderen buiten de Provintie hunner woonplaats eenige Proceſſen moveren of Regtsvordering plegen, *accord tuſſchen Holland en Utrecht* 23. *Aug.* 1657. vide *de Papegaay* 1. *D.* 24. *Cap. p.* 351. volgens voorige concordaten, en zelfs *de Unie van* 1579. en *accord met den Biſſchop* 26. *Sept.* 1462. het zelve is ook met Zeeland geconvenieert. *Proviſ. accord Anni* 1674. *art.* 8.

Die van 's Gravenhage moogen in haar luider Jurisdictie op niemants Perſoon *arreſt* verleenen, zoo wel binnen als buiten de Markten, maar wel op Goederen: 't Octrooy daar toe 17. *Feb.* 1562. aan den Haag verleent, 1. *Mem. v. Ernſt. f.* 130. *en 't Ampel Berigt van 't Hof f.* 112. en van het *Octrooy* 6. *July* 1659.

Als een Perſoon die men *arreſteeren* wil in den Haag is, verzoekt men by 't Hof een Appointement van *arreſt*, maar zoo hy buiten den Haag is een Mandament, ziet 1. *D. van de Papegaay* 24. *Cap. p.* 340. en moogen geen Civile Perſoneele *arreſten* belegt worden op de Voorpoorte, maar in de Caſtelenye van den Hove, volgens *Reſ.* 5. 10. *Oct.* 1747. en is den Arreſtant gehouden alcoos by proviſie de koſten te betaalen, zoo wel de ordinaire als extraordinaire, vide *Reſ. van den Hove van* 9. *Nov.* 1623. *en* 11. *April* 1669. en moet een Gearreſteerde op de Voorpoorte van den Hove ontſlaage wordende, aan de Cipier, booven zyn verteeringe, betalen voor ſluiten, ontſluiten en pondgelt 6 gls. 15 ſt., en voor yder recommandatie op hem gedaan 24 ſt., zonder meer, in gevolge de *Reſolutie van den Hove* 23. *Febr.* 1657.

Een Gearreſteerde mag den gezegde dag anticipeeren, mits den Procureur van den Arreſtant 24 uuren te voorens waarſchouwende, deeze in gebreke blyvende van te andwoorden, word verzogt comparuit, *art*, 26. *nader Ampliatie van de Inſtructie van den Hove* 1644.

Obligatien, Rentebrieven of Intereſſen op 's Lands Comptoiren, zyn niet Arreſtabel, volgens *Pl. en Reſ. v. Holl. van*

18 en 22. *Maart* 1661. ziet de *Papegaay* 1. *D. f.* 355.

Op Gelden in de Bank valt geen *arreſt*, gelyk ook niet op het regt of actie tot het ingebragte aldaar, zoo ook niet op het geen Ingezeetenen van de zeven Provintien in de Bank van Venetien hebben, ord. op de Wiſſelbank tot Amſterdam met *Octroey van de Staaten van Holland ultimo January* 1609. *en ook* 16. *Dec.* 1670. *accord tuſſchen Venetien en Holland* 15. *July* 1671.

Op Tractementen van Predikanten valt geen *arreſt*, als ten hoogſte voor de helft.

Op Weduwe Tractementen ganſch niet, *Reform. Stat. Gener.* 1. *April* 1660. *art.* 32, 38. voorts zyn Weddens van Profeſſoren, Waapenen van Krygsluiden, Boeken van Studenten en diergelyke, niet *arreſtabel*, en kunnen de Tractementen van Officieren en Krygsluiden, volgens *Reſolutie van den Lande* niet verder *gearreſteert* worden dan voor een derde, ook zyn Voogden niet *arreſtabel* over ſchulden van haar Pupillen, en is een doot Lighaam niet *arreſtabel*, ten waare om een misdaat bevorens begaan; hoe Deurwaarders Goederen in *arreſt* moeten ſtellen, en verkoopen, ziet het *Reglement van den Hove* 28. *Maart* 1680.

Als een Mandament verleent, maar nog niet geëxploicteert is, kan men van de conceſſie van zodanig Mandament appelleeren aan den Hoogen Raad, vide *Merula f.* 178 *in notis*, maar als het Mandament reets is geëxploicteert, kan men niet appelleeren, waar van de redenen te zien zyn, *by Merula ut ſupra.* Als een *arreſt* alleen is gedaan om Jurisdictie te fundeeren, zo ceſſeert dat *arreſt*, zo dra door den Gedaagde de Jurisdictie is erkent. Alle *arreſten* zyn ontſlagbaar onder Cautie, ten waare die gedaan waren op imands eige goed, of zulken, waar op den Arreſtant een ſpeciaal of legaal regt had.

Alvorens op een *arreſt* eiſch te doen, moet door den Impetrant obedientie worden verzogt, en door de Gedaagde verklaart te obedieeren. Zoo de Gedaagde naa de verklaarde obedientie teegen het *arreſt* iet kwam te doen, kan hy uit kragte van de verklaarde obedientie, en daar op gedecerneerde condemnatie geëxecuteert en gegyſſelt worden tot herſtelling, vide *Bort in zyn tractaat van Arreſten* 6. *Deel n.* 16.

In

In cas van Salaris moet geconcludeert worden.

1. Tot decretatie of beveſtiging van het *arreſt*.

2. Dat het gearreſteerde goed zal worden verklaart, verbonden en executabel, of wel alleen executabel naar tyds gelegenheit. Als het *arreſt* alleen maar verleent is tot zekere tyd, zo moet by eiſch geconcludeert worden tot continuatie van het *arreſt* ten uiteinde van de zaak. De Gedaagde in cas van *arreſt* mag den dag van regten anticiperen, volgens *nadere Ampliatie van de Inſtructie van den jaare 1644. art. 26.*

De Gedaagde in cas van *arreſt*, kan in opzigte van de verdere termynen in het Proces den Impetrant telkens anticipeeren, alzo een Impetrant altyd gereed moet zyn; de Gedaagde van *arreſt* kan ook concludeeren, zoo ten principale als by proviſie tot afdoeninge, zonder of onder Cautie, naa gelegenheit. In deze inſtantie gaan vier defauten, voor het profyt van het eerſte, word het *arreſt* gedecreteert ten uiteinde van de zaak, de verdere profyten zyn als in *Rau-Actie*. Voor het profyt van 't verſtek van andwoort word de Gedaagde gecondemneert te namptiſeeren, en den Impetrant geadmitteert ten principale intendit over te leggen, en een ander Mandament met inthimatie om het voorſz. intendit te zien verifieeren.

ARRHES, dit woord komt van *arrha*, dat *onderpand* beteekent, by ons een Godspenning, die tot een onderpand en verzeekering dient, en door den Koper aan den Verkoper gegeeven word in geld, of andere zaaken, ten blyke, dat de Koop is aangegaan en geſlooten, en word ſomtyds op de Kooppenningen afgereekent, dat men dan *geld op de hand noemt*, of wel om imant ſchadeloos te ſtellen, als den Koper niet voldoet aan zyn beloften, vervolgens hebben zy haar effect, naar dat men met den anderen is over een gekoomen.

ARTICULEN, zyn afdeelingen, waar meede men een zaak in een Schriftuur voordraagt, dewelke dikwils in grooter getal en meer als noodig is door de Practiſyns worden geſtelt, en waar in den Hoogen Raad willende voorzien, heeft geordoneert, dat tot redres van alle exceſſen in het articuleeren van allerlei Requeſten en Concluſien, alle Advocaten en Procureurs zig præciſe zullen gedragen en reguleeren, naa het 6. *artic. van het reglement tot verkortinge van de Proceſſen*

van

van 9. *Maart* 1728., zonder het zelve tot misbruik te extenderen, en dat zy dien volgende in allerlei zaaken by provocatie van den Raade Provinciaal geintenteert wordende voor den H. Raade, zoo in hunne Requeſte van Appel of Reformatie, als in hunne Concluſien zullen hebben te obſerveeren, het oud gebruik en korte formulieren zonder *articulen*, van ouds voor dato van het voorſz. Reglement geobſerveert zynde geweeſt, en moogen dien volgende, geen gearticuleerde Requeſten aan den Hoogen Raad præſenteeren in zaaken, waar in nooit eenig appointement diſpoſitif, het zy van Wiſſelen van Inventaris en Stukken, en daar naa pleiten, het zy van acte maaken en dienen, of van productie doen plaats hebben kan, maar die zonder dat, haare complete deciſie op een pleidooy, ter Rolle van den Hoogen Raad gedaan wordende, moeten erlangen, of zelfs by ſimpel appointement in margine van de Requeſten hun volle beſlag moeten hebben, als Requeſten om Conſtrainte, een preciſe dag tot pleidoy en diergelyke; voorts om Mandament van Anticipatie, Deſertie, om arrementen van den Proceſſe aan te neemen, Procureur acceptant te ſtellen, condemnatie of executie te zien dirigeeren, om ſimpel Requeſt Civil teegen Judicieele verzuimeniſſen, Requeſt in Judicio, om appointement in cas van ſalaris, en diergelyke, niet anders dan Pleidooyen ter Rolle kunnende uitleeveren: in alle welke zaaken geen gearticuleerde Requeſten, nog ook geen gearticuleerde Concluſien moogen gebruikt worden, ook moogen niet gearticuleert worden Concluſien van en teegen exceptien, by welken geperſiſteert word van en teegen verzoeken die ter Rolle gedaan worden, en generalyk van en teegen alle incidenten, van die natuur zynde, dat zy op zig zelve, en afzonderlyk van de Principale zaak worden voldongen, en naa voorgaande Pleidooy zonder verwiſſeling van Inventaris en Stukken, worden gedecideert, en moeten de Concluſien ten verbalen in gyſeling, volgens oude Practyk, geverbaliſeerd worden zonder *articulen*, *Ordre van den Hoogen Raade* 20. *January* 1733.

Men noemt ook *articulen* de vraag Pointen waar op een geaccuſeerde door Heeren Commiſſariſſen van den Hove, in 't byzyn van den Procureur-Generaal, word gehoort, waar op imant zullende worden gehoort,

hoort, en weigerende te andwoorden, daadelyk in de Caſtelenye van den Hove werd gelogeert, *Reſ. v. den Hove 6. Dec.* 1678.

ASCENDENTEN, zyn de Ouders uit wien wy gebooren zyn, en der zelver Ouders en dus alle onze Voorouderen; daar zyn ook collaterale *aſcendenten* als Oomen Moeyen, oud Oomen en oud Moeyen &c.

ASSERTIE, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat, een verzeekering, of een betuiginge die men aan imant van de waarheid van iets doet, waar toe men zig op zyn eer, en zyn gewiſſen beroept, als om tot een verzeekering te verſtrekken.

ASSIGNATIE, is een onduitſch woord, dat *tydſtelling*, *dagſtelling*, *tyd*, *uur* of *plaats beſtemming* beteekent, in de geldhandel verſtaat men 'er door, het ſchriftelyk bevel of verzoek, dat een Schuldenaar aan zyn Schuldeiſcher geeft, om zig te doen betalen door zeekere Perſoonen uit zeekere penningen in zyn bevel uitgedrukt, of anders een enkelde overwyzing aan myn Schuldenaar, om door de zelve myn Schuld aan myn Schuldeiſcher, die gelyke ſomma van myn hebben moet, voor myn reekening te voldoen, en verbint op zig zelven niet, ten zy dezelve word aangenoomen, §. 3. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* en word den Overwyzer daar door van zyn Schult niet ontſlaagen, ten zy zulks uitdrukkelyk geſchiet, of dat de zelve voor betalinge word aangenoomen, *de Groot Inleid.* 3. *Boek. C.* 44. *n.* 6. *Lex.* 21. *ff. de novat.* ook word hy niet by weigering, tot eenige vergoedinge van ſchade verbonden.

Een *Aſſignatie* verſchilt van een Wiſſel hier in, dat de eerſte is een Verzoek-ſchrift, de tweede een Bevel; de eerſte behoeft men niet te accepteeren nog zonder acceptatie te betalen; de tweede moet men accepteeren en betalen, of reedenen geeven; de eerſte geweigert zynde te accepteeren en te betalen, behoeft niet te werden geproteſteert, de tweede moet op de weigering van acceptatie op de vervaldag by refus van betalinge abſolut worden geproteſteert. Vide *Wiſſel.*

Een *Aſſignatie* is ook een ſoort van Dagvaarding, dog niet als een *adjournement*, imant geroepen zynde voor een Regter om getuigeniſſe der waarheit te geeven in een zaak, word door een Deurwaarder geaſſigneert of verzogt, om voor dien Regter ten beſtemde daagen te verſchynen (ſchoon alle die verzoeken door een

Regter gedaan beveelen zyn) maar een *adjournement* is een direct bevel om ten zeekere beſtemde daage in zyn eige zaak voor zyn competente Regter te verſchynen.

ASSOCIATIE, is een verdrag van maatſchappye en verbintenis van zeekere Perſoonen door het zelve belang vereenigt, dat men anders *maatſchappye* noemt, *quod vide.*

ASSURANTIE, is een onduitſch woord, dat *zekerheit, verzeekering* beteekent; het is een contract, waar door men voor zeeker geld, inſtaat voor het gevaar, waar aan een zaak is, of zal bloot geſtelt worden, die ſoorten van contracten of overeenkomſten van verzeekering, waar by dan den een, mits genietende zeeker voordeel *premie* genaamt, het gevaar, welk een ander loopt, ten zynen laſten neemt, is zedert ruim twee eeuwen hier te Lande zeer gemeen geweeſt, aan de Ouden was deeze overeenkomſt ten eenemaal onbekent, men vindt'er in 't Roomſche regt geen zweemzel van, *Bynkershock quæſ. jur. publ. Lib.* 1. *C.* 21. *p* 153. zelfs maakt 'er het Wisbuiſche Zee-regt, het welk voor 't grootſte gedeelte ons oud Nederlandſch Water-regt is, in de dertiende of vroeg in de veertiende eeuw ontworpen, (*ziet A. Verwers Zee-regten Voorr. bl.* 8.) in 't geheel geen gewag van; het oudſte dat men vind, is een *Placaat van Keizer Karel de V. van* 22. *Jan.* 1549. waar by blykt, dat het doen hier te Lande reeds in gebruik was; *Groot Plac. IV. D. bl.* 1220, 1224. *'t Placaat van* 19. *July* 1551. dat hier op volgde, en de Zeevaart betrof, (*dat men vind in 't Groot Plac. B.* 1. *D. Kol* 790 *en* 792.) maakt wel van Groote Avary, of gelyk men nu ſpreekt van *Avary Gros*, maar niet van *Aſſurantie* gewag, zy bleef egter in gebruik en wierd by de vermaarde Ordonantie van *Philips de* 2*de van* 31. *Octob.* 1563 op nieuw geregelt. (*Groot Plac. B.* 1. *D. Kol.* 821 &c.) Den Hertog van Alva voor hebbende een geheel nieuw Zee-regt in te voeren, verbood by proviſie 31. *Maart* 1568. alle *Aſſurantie* zonder onderſcheit, maar zulks den Koophandel zeer benadeelende, wierd in *October* 1569. daar toe weederom verlof gegeeven; dog met veel bepalingen. Daar over waaren die van Antwerpen zeer te onvreede, die eindelyk 20. *Jan.* 1570. een nieuw Placaat verwierven, ziet *Groot Pl. B.* 1. *D. Kol.* 828 839. ſommige hebben getwyfelt of het is aange-

noo-

noomen, maar men vind het in de Mem. v. den Hove van Holland geregiſtreert, ziet *Repertor. bl.* 140, 141. men vind ook dat Placaat en de Inſtructie van zyn Commis Diego Gonzales Gante; in de eerſte uitgaaf der *Handveſten van Amſterdam van* 1597. *bladz.* 171, 183. en is in de oudſte Ordonantie van de *Aſſurantie-kamer* te Amſterdam dit Placaat in veel punten gevolgt, zelfs bewyzen de Spaanſche woorden van POLICE, DESPASCHES, CASCO, RESTORNO, en anderen, in cas van *Aſſurantie* gebruikelyk, genoegzaam waar men ze van ontleend heeft. De regtspleging in dit ſtuk, en de geſchillen hier over vallende, wierden oudstyds voor 't Geregt gebragt, die regt ſpraaken naa de *Placaaten van* 1563 *en* 1570. en naa de Coſtumen van andere Koopſteeden, voornamentlyk naa die van Antwerpen, tot de opregting der *Aſſurantie-kamer*. Die verzeekering mag geſchieden, voor 't Geregt, onder de hand, of voor Notaris en Getuigen, mits daar van Copye houdende, en mag die niet zyn contrarie aan de goede trouw, en moet contineeren de naam van de Schipper en het Schip, volgens *de Ordonantie van* 1563. *tit. v. Aſſurantie* gelyk den teneur der zelve ook te zien is, *art.* 35. *van de Ordonantie van* 20. *January* 1570. maar de aanwas der Koophandel t'einde der zeſtiende eeuwe, en 't aanhoudend verzoek van voornaame Koopluiden gaf gelegenheid tot de opregtinge van een Kamer van *Aſſurantie* tot Amſterdam, en tot de vaſt ſtellinge van een Ordonantie of Keure op 't ſtuk van *Aſſurantie* of *Avarye*, het welk gebeurde 1598. In den jaare 1612. werd de opregtinge van een *Aſſurantie-kamer* en de Ordonantie en Inſtructie daar op gemaakt, *by Octrooi van de Staaten van* 17. *July* beveſtigd, *Handv. v. Amſt. bl.* 652. dezelve is in den jaare 1744. geheel vernieuwt, *Handv. v. Amſterd. bl.* 662. en deeze Ordonantie met de vermeerderinge van den jaare 1756. is het, waar naa men zig aldaar regelt, en vermits die van Rotterdam en Middelburg meede haar Ordonantien hebben, zoo hebben die van Amſterdam *art.* 36. en die van Middelburg *art. fin.* van haar Ordonantien verklaart, nul te zyn alle Contracten Contrarie aan haar Ordonantien gemaakt, het welk die van Rotterdam insgelyks *art.* 1. van haar Ordonantie verklaaren; dog in de laatere van Rotterdam, die by Haar

Ed. Groot Mog. is geratificeert, 1721. ſtaat dit eerſte articul niet.

En moogen in Amſterdam niet *aſſureeren* die van de *Aſſurantie-kamer* en hunne Bedienden, maar moogen voor haar wel doen verzeekeren, *art.* 30. *Ord. Amſterd. en Octrooi Holl. Reſ.* 17. *July* 1612. van *Rotterdam* 12. *Maart* 1604. *art.* 30. en *Middelburg* 30. *Sept.* 1600. *art.* 29. dog moogen nu allen die van de Kamer en haar Bedienden *aſſureeren*, volgens ampliatie op *de Ordon. van de Kamer van Aſſurantie binnen Middelburg in Zeeland van* 4. *Febr.* 1719. *art.* 4. *Gr. Plac. B. V. D. bl.* 1287, te Rotterdam mag op Scheepen, aan deeze zyde der Linie blyvende, twee derde, maar op Scheepen verder zeilende de helft verzeekert worden, *Ordon. Rotterd. art.* 4. te Middelburg zonder onderſcheit, maar niet boven de helft, *Ordon. artic. aldaar* 4.

Kweſtien over *Aſſurantien*, die relative zyn tot de Beurzen der Steeden Amſterdam, Rotterdam, en Middelburg, of die aldaar ter deciſie werden gebragt, koomen voor de Commiſſariſſen daar toe geſtelt (hebbende geen prorogatie plaats in *Aſſurantie*) aan de welke van de *Aſſurantie*, ſchaade, en verlies blykende, op de Proviſie diſponeeren, waar van aan Scheepenen of wel immediaat aan 't Hof kan worden geappelleert, *naader Ampliatie van de Inſtructie van den Hoogen Raad en Hove Provintiaal* 24. *Maart* 1644. *art.* 8. *Ordon. v. Amſterdam art.* 33, 34, 35, 36. *en infine van de Ordon. v. Rotterd. en Middelburg.*

Aſſuradeurs onder differente Jurisdictien woonende, en in een en dezelve Police van *Aſſurantie* geteekent hebbende, moeten ter eerſter inſtantie geroepen worden voor de Kamer van *Aſſurantie* daar zy zig by prorogatie aan hebben geſubmitteert, *Reſolutie van de Staaten van* 12. *July* 1736. Ziet *Avary.*

ASSUREMENT, is een oud woord, dat in 't algemeen beteekent, *Sauveguarde*, *protectie* of *beſcherming*, en *verzekering*, de zelve geſchiet in Vrankryk by Eede, die imant voor den Regter doet, van niet te zullen beleedigen of misdoen aan een ander in zyn Perſoon of goed, van welke Eed den Regter een Acte uitgeeft, en wanneer hy die komt te overtreeden, word hy rigoureuſlyk naa bevindinge van zaake geſtraft, vide *Sauveguarde.*

ATTACHE, is een onduitſch woord, dat *verbintenis*, *verpligting* beteekent; men verſtaat

'en

'er door een authoriſatie of commiſſie op een Deurwaarder of Boode, om uit kragte van dien, een Sententie ter exeutie te leggen, en zyn dus de brieven van *attache* die, de welke haar kragt geeven, en tot ſtavinge dienen van andere beveelen, om ter uitvoer te brengen dat geen, waar toe zy uit haar zelve geen magt hadden; en moogen geen Sententien van andere Regters, alhier zonder dezelve ter executie werden gelegt, en valt van brieven van *attache* van den Hove op Sententien, door een ander Regter geweezen, geen appel, *exempel in de Reſ. v. Holl. 6. Juny* 1699. en werden by die Letteren van *attache* de Deurwaarders van den Hove geauthoriſeert, de Sententien van de andere Regters geweezen ter executie te leggen naar de ſtyle van den Hove: de zelve wordende verzogt van het eene Hof aan het ander, op een geweeze Sententie, en vermag den gerequireerde Regter niet treeden in 't examen of onderzoek van de zaak zelve *Reſ. v. den Hove* 30. *October* 1715.

De zelve zyn verleent op Letteren Requiſitoir van den Raad van Brabant alhier, *by Reſ. 1. July* 1701.. meede verleent op Letteren Requiſitoir van 't Hof van Utrecht op zeekere executie van een willige condemnatie by dat Hof verleent; *Reſ. v. den Hove* 10. *July* 1702. dog geweigert op een acte van tauxatie van den Domein Raad van den Heere Prince van Orange, onaangezien de Letteren Requiſitoir, *Reſ. van 't Hof* 19. *Oct.* 1711. de zelve verzogt zynde by Letteren Requiſitoir van het Parlement van Bourdeaux, jaa zelfs van de Koning, op zeekere Sententie is zulks geweigert, *Reſ. v d. Hove* 27. *May* 1716. 23. *April* 1717. als meede aan Burgemeeſteren en Regeerders van Bruſſel, om dat geen reciprocatie plaats kan hebben, tuſſchen het Hof en die Stad, *Reſ. v. den Hove* 2. *Nov.* 1719.

ATTENTAAT, is een onduitſch woord, waar door men gemeenlyk verſtaat *een kwaadt toeleg op iets*, en in 't algemeen, al wat ondernoomen word teegen het gezag van den Souverain of bevel van de Juſtitie.

ATTERMINATIE, is een onduitſch woord, dat *zeekere bepaling van tyd* beteekent; men verzoekt van het Hof brieven van *atterminatie*, *inductie* en *reſpyt*, dat voorſchryvens zyn om imant te beweegen, over te haalen, en te raaden tot een goedwillige tyd vergunning ter voldoeninge van een ſchult,

wanneer imant door de tyd, daar toe oogſchynlyk een middel ziet, zy worden verleent door den Regter aan wien het Committimus is geaddreſſeert, en niet toegeſtaan, dan naa dat imant heeft aangetoont de ſchaade of verlies die hy buiten zyn ſchuld heeft geleeden, naa voorgaande verhoor van zyn Crediteuren, of wel het meerendeel van dien, niet zoo zeer in 't getal als na de grootheit van de ſchult, en naa dat men diesweegens cautie heeft geſtelt. *Van Leeuwen* 4. *B.* 41. *D. n.* 7. *Huber* 5. *B.* 43. *Cap. n.* 1. *Holl. Conſ.* 2. *Deel C.* 135.

Die eens *atterminatie* heeft verkreegen, verkrygt niet weederom *atterminatie*, maar wel *brieven van reſpyt, Neoſtad Dec. Cur. Holl.* 48. *Chriſtineus Dec.* 130. *n.* 3, 4. en valt daar van geen appel, als de *atterminatie* verleent word op de Confeſſie van de Schuld, en Gratie van de Souverain. Ziet *Leon. Dec. Cur. Holl. C.* 18. En is *op den* 9. *Dec.* 1604. by het Hof verſtaan en op de Rolle gepubliceert, dat geen *atterminatie* van betaling zal worden verleent, ten waare die verzogt wierd ten daage van den eiſch, en dat van de reedenen, waar op die gefundeert wierden, bleek, de cautie niet wordende geſtelt, vermag den Ged. werden geëxecuteert, zonder dat den Impetrant gehouden is, zig naa de verleende *atterminatie* te reguleeren.

ATTESTATIE, is een getuigenis van een of meer Perſoonen van zaaken, die zy gezien, gehoort of bygewoont hebben, en bereid zyn met Eede te ſterken, en te bekragtigen, waar van het weezentlyke deel is, de reede van wetenſchap, en mag de Notaris geen Copye van de zelve geeven, zonder concent of toeſtemminge van de Principale geintereſſeerden, zelfs niet aan de Depoſanten, maar moet by hem ſecreet gehouden worden.

ATTESTATIE DE VITA, is de getuigeniſſe van imants leeven, waar op men gewoon is Lyfrenten te voldoen, ziet hier omtrent *het Placaat van de Staaten van Maart* 1654. als meede dat *van* 7. *Febr.* 1761. het welk naader is geamplieert en geëlucideert, en zelfs de *formulieren daar van by de Staaten voorgeſchreeven in dato* 14. *January* 1762.

AUBAIN, is een onduitſch woord, dat een *vreemdeling* beteekent, of die in een ander Land gebooren is, als waar in hy woont, *quaſi alibi natus.*

De Vreemdelingen in Vrankryk waaren oudtstyds verpligt aan

aan de Koning jaarlyks, op den dag van St. Remy, te betaalen twaalf deniers Pariſis, om aldaar te moogen woonen, en dat regt noemde men *Chevage*, om dat yder *Chef* of hooft van het huis, dat betaalen moeſt, als hy een Vreemdeling of Baſtaard was, ziet *Bacquet in zyn traktaat van 't regt van Aubaine Cap.* 3 *en* 4. dit word heeden niet meer betaalt.

En moogen de Vreemdelingen in Vrankryk alles doen volgens het regt der volkeren, als koopen, verkoopen, huuren en verhuuren, maar jouïſſeeren niet van het *jus Civile*, *itaque non habent teſtamenti factionem neque activam neque paſſivam*, zoo als de andere Inwoonders of genaturalizeerde Vreemdelingen; en is het regt van *Aubaine* eigentlyk het *jus Fiſci*, *Cui Peregrinorum in regno decedentium, bona veniunt*; dog by *het* 20. *artic van de Kamerikſche Vrede geſloten den* 5. *van Oogſtmaand van den jaare* 1529. is het regt van *Aubaine*, volgens welk, in Vrankryk en in een gedeelte der Nederlanden, niemant van zyn nabeſtaande Erven kon, dan die geboore was in het Land, alwaar de Erfenis gelegen was, voor de Nederlanders in Vrankryk en voor de Franſchen in de Nederlanden afgeſchaft. *Wagenaer Vaderl. Hiſtorie* 4. *D. p.* 504. en in een byzonder *Tractaat door den Staat geſloten met Vrankryk den laaſte Octob.* 1596. is nog onder anderen bedongen, dat de oude verbinteniſſen omtrent het regt van *Aubaine*, en den Vryen handel in andere opzigten zoude ſtand grypen, zoo verre zulks door het jegenwoordige Verdrag niet wierd verandert. Geevende de Koning van Vrankryk nog weegens het regt van *Aubaine* een byzondere verklaringe in Oogſtmaand van het volgende jaar, ziet *Wagenaer Vaderl. Hiſt.* 8. *D. p.* 451.

De Franſche Vlugtelingen, en der zelver Nakomelingen zyn egter hier van uitgezondert, zy kunnen op geenerly wyzen Erven van hunne Nabeſtaande in Vrankryk; 't welk dan ook de reede is geweeſt, dat de Staaten deezer Landen in 't jaar 1709. reeds verklaart hebben, dat de Onderdanen van Vrankryk uit de boedels van Franſche Vlugtelingen hier te Landen, 't zy by Verſterf, by Erf-ſtelling of by making, niets altoos genieten zullen, *Groot Plac. B. V. D. bl.* 74.

AUCTORISATIE, is een onduitſch woord, dat *magtiging*, *gezaggeeving* beteekent, men verzoekt van den Hove een

Au-

authoriſatie, wanneer de omſtandigheeden der zaaken vereiſchen, dat men iet doen wil waar toe men meent uit zig zelve in regten niet bevoegt te zyn, dezelve werden in den vollen Raad en niet by Heeren Commiſſariſſen verleent.

AUDIENCIE, is een onduitſch woord, dat *geboor*, of *aandagt*, *waar meede men imant boort* beteekent, men verſtaat 'er ook wel door, de Plaats daar een Vorſt of Regter verhoor verleent aan de Partyen, om haar zaaken voor te draagen; zoo zegt men, de Vorſt heeft een publike *Audiencie* verleent, daar is in de *audiencie* van den Raad of in de *audiencie* van de Rolle gepleit &c.

AUTENTICA, daar door verſtaat men die verzaameling, die door een onbekend Auteur is te zaamen gevoegt, van de laaſte Conſtitutien van de Keizer Juſtinianus genaamt de *Novellæ*. De reeden waarom men die NOVELLÆ *Autentica* heeft genoemt, is, om dat aan dat woord als een zeeker gezag en geloofwaardigheit gehegt is, dus is die Verzameling genoemt, *autentica quaſi plurimum valens, quia poſteriores leges, quæ prioribus contrariæ ſunt derogant.*

AUTENTIECQ, is een onduitſch woord, dat *geloofwaardig* en *iet dat voor goed en egt aangenoomen word* beteekent, men verſtaat 'er door iet dat alle de vereiſchte voorwaarden heeft, door de Wet bepaalt, om tot bewys te kunnen dienen, en gemeenlyk een Acte die met alle de nodige vereiſchtens gepaſſeert is voor een publiek Perſoon, en waar aan men gewoon is in Regten geloof te geeven.

AUTOGRAPHA, zyn *eige handſchriften*, men verſtaat 'er door die geſchriften, die in 't geheel geſchreven zyn met de zelve hand, van die geenen, die 'er den opſteller van is, of tot wie zy betrekkelyk zyn, en ſchynt te weezen van een en de zelve beteekeniſſe met *Olographa*, dog welk woord meer betrekkelyk word gemaakt, tot een Teſtament, geſchreven met de eige hand van den Teſtateur, daar *autographa* meeſt gebruikt word van alle andere particuliere geſchriften.

AVARY, is een onduitſch woord, dat *haven regt*, of *het regt* of *tol*, dat elk Schip dat in een haven valt, moet betaalen, men verſtaat 'er in 't algemeen door, de ſchaade en ongelukken overgekoomen aan het Schip en Goederen van de Inlading en vertrek, tot de wederkomſt en Uitlading toe; en verſchilt daar inne van het gee-

geene men *avary gros* noemt, dat het eerſte zyn betrekking heeft op Schip en Goederen; en het tweede op de Goederen maar alleen, als het werpen van Goederen over Boord, het kappen van Maſten, Ankers, Kabels, Touwen, Groſſen, Takels, Want &c. het welk kan geſchieden indien het derde deel der Inlanders of het meerendeel van 't Scheepsvolk zweert volgens Wisbuiſche Zee-regten, en volgens het Placaat van Koning Philips, dat de werping nootzakelyk is geweeſt. *Bynkershoek 8. B. XI. Hoofd. bl.* 1041.

Die in Schipdienſt in de verweering teegen de Vyand of Zeerovers word beſchadigt, gekweſt, verminkt, gekrenkt of komt te ſterven, word de ſchade en vergoedinge met de volle huur, voering en koſten van begravinge gereekent op *groote avary*, dat is als gemeene laſt, die gedraagen moet worden, by Schip en Goed, ten zeggen van Goede Mannen, *Placaat van 19. July* 1551. *titul. van Zee-regten art.* 28. *Placaat van den laaſte Octob.* 1565. *titul. Schipbrekinge art.* 2.

Niet anders beſproken zynde, word de ſchaade die door de Vyanden of Zeerovers aan eenig Schip of Goederen, buiten verzuim van haar eigen Volk word aangedaan, gedraagen als *groote avary* over alle Scheepen en Goederen, als zy vaaren in Admiraalſchap, *de Groot Inleiding* 3. *B.* 22. *D.*

Indien door het werpen, ſtranden, kerven of andere reedenen ſchaaden zyn veroorzaakt, door dien de Schipper het Schip had overladen, of onbehoorlyk geladen of op den Overloop, in de Boot of anderzints, komt zulks alleen tot laſten van den Schipper, en zyn Reders in 't Schip, en word niet gebragt over de Koopmanſchappen; gelyk ook in geen *avary* gereekent word 't gunt by onweeder of ongeluk gebroken, geſtrand, verdorven of verloren word. Ziet *de Groot in zyn Inleiding* 3. *B.* 29. *D.* en de daar aangehaalde plaatſen.

B.

BAAR of VOOR DE BAAR UITGAAN, een *Baar* is een inſtrument waar op men iets draagt, in 't Latyn *feretrum*, men verſtaat 'er in 't algemeen door een Lykbaar, die ook *Sandapila* genaamt wordt. Voor de *Baar* uitgaan, is afſtand doen van een Boedel, en wanneer een Vrouw voor de *Baar* uitging alleen met haar dagelykſche ook wel met geleende kleederen, was zy bevryt van de Schulden, die ſtaande Huwelyk waaren gemaakt, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 1.1. *D.* dog heeft dit geen plaats in Kooplieden Vrouwen die haar in tegenwoordigheit of afweezen van haar Mans met de koopmanſchappen in 't verkoopen en koopen openbaarlyk hebben onderwonden, als de welke zegt *de Groot Loc. cit.* gehouden zyn voor haar Mans Schulden te verandwoorden; Van diergelyke Boedel afſtand is een notabel exempel van de Wed. van Hertog Philips van Bourgondien, die Haar Mans Boedel in den jaare 1404. gerepudieert heeft, het welk men in de *Vaderlandſche Hiſtorie* v. *Wagenaar* 3. *Deel* 355. zeer nadrukkelyk vind aangeteekent, hoe zy naa alvoorens gevraagt en geobtineert te hebben een Voogd, die afſtand deed, gaande voor de *Baar* uit met een Halm in de hand, die zy zoude weg werpen &c. De Heer *Wagenaar* merkt ook aan als iets zonderlings, dat in dat zelfde jaar iets diergelyks geſchiede door de Hertoginne Wed. van Philips van Bourgondie, Schoonvader der Grave van Ooſtervant, die insgelyks haar Mans Boedel verſtootende, haar Gordel afdeet, en nevens haar Beurs en Sleutels op de kiſt lei. *Monſtrelet. Vol.* 1. *Ch.* 18. *f.* 17., ook by *Paſquier in zyn Recherch. de la France L.* 10. *p.* 376. uit welke voorbeelden blykt, dat onze

ze Vorſten ook aan 's Lands Wetten en gewoonten onderworpen waaren.

De Ordonantie *van de Vierſchaar van Gouda fol.* 73. brengt meede, dat zy zulks doen moet als de doode gekiſt is, en dat ter preſentie van Scheepenen en twee geloofwaardige Getuige, *Keure van Oudew. art.* 130. te Leiden voor Scheepenen en twee Getuigen.

Item tot Utrecht, wanneer een Wed. voor de *Baar* uitgaan wil, moet dat doen zonder Huick en zonder Covel, en dat met dagelykſche kleederen zonder eenig goed uit den Boedel te hebben, en konde men daar naa bewyzen, dat zy eenig goed uit den Boedel had, zoo zoude zy des Boedels pligtig zyn, *Coſt. van Utrecht tit.* 23, *art.* 21. en des aangaande, *Coſt. van Sluis Rubr.* 18. *tit.* 14. mits daadelyk naa de Begraveniſſe de Sleutel conſigneerende in handen van de Wet op pœne van verſteeken.

BAATTREKKING, is wanneer imant zonder voorgaande regtgunning, ſchenkinge, of toezegging *baat trekt*, of zoude koomen te *trekken* uit een anders goed, en men verpligt is tot weedergeeving; of wanneer imant, als ſchult heeft betaalt iet, dat hy niet ſchuldig was, en heeft de intrekking van toezegging, gedaan zonder redelyk gezag of oorzaak, dan plaats, vide *H. de Groot Inleid.* 3. *B.* 30. *D.*

BACCALAUREATUS, dat de Franſche ook *Bachelier* (in 't Latyn *Baccalaurus*) noemen, is de eerſte of laagſte der drie Graaden die men in een Univerſiteit of Academie verkrygt, zynde de twee andere die van *Licentiaat*, en *Doctor*.

BACHELIER, noemde men oudstyds die geenen, die de *Banniere* of het *Vaandel* van een ander volgde, en die ſtond of tragte naa de *Chevalerie* of *Ridderſchap*, of het gezag had over een Bende, onder een *Bannier* of *Vaandel* behoorende, door welk woord van *Bannier* of *Banniere* men ook verſtond, de zamenvoeginge der Vaſallen om den Souverain in den oorlog te dienen. Die de Etymologie van dit, en het volgende woord, gelieven naa te ſpeuren, zullen zeer veel geleerde giſſingen daar omtrent in het Etymologiſch Woordeboek van *Menage* vinden.

BAILLI, is van de zelve beteekenis, als *voogdye*, *beſcherming* of *behoeding*, waar van het woord *Bailliſtre*, waar door men in veele oude Franſche Coſtumen een *Voogd* verſtaat.

BAILLIU, dit woord komt van *Bail*, een oud Franſch woord,

dat *Gouverneur* beteekent, en waarſchynlyk van het woord *Bajulus* afkomſtig is, ziet hier op naa het Woordenboek van *Menage*, die zeer fraaije giſſinge van verſcheide Geleerde omtrent dat woord citeert.

BAILLUAGE, is de plaats daar de Bailliu zyn regt oefend; en word genoomen voor de uitgeſtrektheid van zyn Jurisdictie.

BALANS, is het ſlot van een rekening, van een Inventaris of ander geſchrift, behelzende het *debet* en *credit* teegen elkander als in een ſchaal gewogen; het zelve komt van het woord *bilanx*.

BAN, ziet SCHOUTEN BAN.

BANDER of BAANDER HEEREN, wierden zoo genaamt, om dat zy Heeren waaren van de *Banden* of *Benden* die zy leiden, of Heeren der *Bannieren* of *Vendelen* die zy oprigten, ziet de *Beſchryving van Zuidholland pag.* 101. deeze waaren zoo groot in getal, dat op de Huldiging van Graaf Willem de derde, binnen Haarlem, in den jaare 1305. aldaar verſcheenen duizent Hollandſche Ridders en hondert *Baanderheeren*, ziet de *Holl. Cronyk onder de zelve Willem de* 22. *Graaf*.

BANK, is de geldhandel waar door men van de eene op de andere plaats, het zelve doet behandigen, het zy door Wiſſelbrieven, andere overeenkomſt, of t'zamenhandel, en noemt men die Handelaars BANQUIERS.

BANNALITEIT, noemt men zeeker, Heerlyk of Seigneuriaal Regt, waar door de Inen Opgezeetenen verpligt zyn den Heer te dienen op zeekere voorwaarden.

BANNEN, verkondigen, *edicere*, *publicare*: een *vierſchaar bannen* is verkondigen, waar en wanneer den Regtdag weezen zal, dat het werk was van de Bailliuën, Droſſaarden, Ruwaarden, Schouten, en Azingen, wanneer zy of zelfs een aanklagt, of eiſch teegen imant doen wilden, of wanneer imant een Regtdag had begeert, en de reeden waarom men een ontzegging of verjaging van een Misdadige uit het Land of Plaats een *banniſſement* noemt, is, om dat zulks oudstyds by uitroepinge, zelfs by het blaazen van een trompet geſchieden, en nu by publicatie, zoo vind men ook in de Franſche Coſtumen en Handveſten de woorden *bannies* en *bannir* voor Publicatie en Publiceeren, men hiet ook *ban de mariage* de huwelyks proclamatien; ſomtyds word door het woord *banne* wel de Vierſchaar zelve verſtaan, en door de Scheepenen *die binnen banne zyn*, die, welke

in

in de Stad zyn. Volgens de gedagte van de oudheidkundige Heer *van der Wal, in zyn Aanmerkinge op de Priv. v. Dord. fol.* 144.

Ziet omtrent het *Bannen* by de Officieren en Magiſtraten in de Steeden *de Reſolutien van de Heeren Staaten van Holland van 9. July* 1580. *en 29. April* 1581. *en het Tractaat van vereeniging tuſſchen Holland en Utregt*, op welk fundament de zelve Provintien uit elkanders Jurisdictie *Bannen, van April* 1534. *in 't 2. Mem. van de Jonge f.* 37.

En is den Hoogen Raad geauthoriſeert om te moogen *Bannen* uit Ooſt- en Weſtindien, zoo verre het reſſort van Haar Hoog Mog. ſtrekt, *Reſ. v. Holl.* 30. *July* 1647, en moet van een Banniſſement, met geld wordende geredimeert, 2 derde parten door den Officier worden verandwoort, volgens Reſolutie van de Graaflykheits Rekenkamer, vide *Reſ. v. den Hove* 22. *Oct.* 1675.

BANNUS, beteekent in de ſchriften der middel eeuwen, dikwils een *Dienſtplegtigheit*, anders genaamt *Hofdienſt*, ziet *du Cange Gloſſarium in voce Bannus, Bannum.*

BANQUEROET, is de verwarring van zaaken van een Koopman; dit woord komt van het Italiaanſch *Bancarotta, Menage* teekent aan, dat dit woord en *faillite* beiden Italiaanſch zyn, om dat oudstyds het in gebruik was in Italien, dat de Wiſſelaars of die geld leenden op de Markt op Banken zaaten, waar van daan ook by ons het woord *Bank van Leeninge* &c. *Salmaſius* zegt ook *menſam nummullariorum hodie Bancam vocamus*, en die geenen die haar Banken verlooren, *& qui ita foro cedebant*, gezegt wierden *bank breukigen*, als welkers Banken gebrooken waaren, en *faillito*, dat in het Italiaanſch ook een *Banqueroetier* beteekent, en waar van het woord *falliet* by ons gekoomen is, ontleent zeer waarſchynlyk zyn oorſpronk van *fallere*, bedriegen. Dezelve moogen zig ſchuilhoudende of weg loopende met onbetaalde ſchulden geen vervreemdinge van haar goederen doen, waar door haar Schuldenaaren eenigzins zoude zyn verkort op ſtraffe van onwaarde, maar alle vervreemdingen te vooren by een die meer ſchuldig is dan hy betaalen kan, gedaan zynde grypen ſtand, ten zy de zelven binnen s'jaars naar de kenniſſe by de inſchulders worden vernietigt, de welke zulks vermogen te doen, indien hy, die de goederen heeft bekoomen, de zelve heeft bekoomen voor niet, of voor kleine waarde, of

immers wetenſchap heeft gehad dat de vervreemdinge geſchiede om den inſchuld te verkorten, en moet in zulk een geval de zaak weeder gegeeven worden met de vrugten, mits dat aan de andere zyde ook weeder gegeeven word het gunt daar op zoude moogen betaalt zyn. De *Groot Inleid.* 2. *B.* 5. *D.*

BARONNEN, waaren Vryheeren die het Hoogſte Regtsgebied oefende, en welkers Heerlykheeden vry waaren van s' Gravenbede, als te zien is *by de uitſpraak van Hertog Philips van Bourgondien van* 11. *Juny* 1452. Jegenwoordig hebben in de Vereenigde Neederlanden meeſt alle Edelen, die naam aangenoomen, welkers Voorouders, maar de naam van Jonkheeren of Ridders droegen, zoo dat die naam van Ridder by de zelve eigener auctoriteit in die van Baron verandert, jegenwoordig by na by ons onbekent, immers niet meer in gebruik is. Dat zelfs hebben naa gevolgt anderen, wiens Voorouders in Vrankryk of elders nobiliteerende Ampten bekleed hebben, zoo dat men zelfs Deſcendenten van die geenen, wiens Voorouders, niet anders als uit de aldaar gekogte Ampten, even *nobles d'offices* zyn geweeſt, zelfs zonder eenige verwandſchap aan Adelyke Huizen van 't Land jegenwoordig al mede met die tytel van *Baron* ziet pronken, dog zulks aan haar geen meerder aanzien, veel min eenige rang of voordeel by zettende, word zulks by weldenkende luiden, als een onverſchillige zaak aangezien.

Dog dit zy niet gezegt van de Deſcendenten van die Adelyke Vlugtelingen uit *Vrankryk*, die zig hier hebben neder gezet, en welkers Adel zekerlyk gepaart gaat met die van de eerſte Huizen in ons Vaderland, aan de welke zy ook door huwelyken zyn vermaagſchapt, en dus in allen deelen met de zelven als in een gelyke rang moeten gehouden en aangezien worden.

BASILICA, is een verzameling van Roomſche Wetten, overgezet in 't Griekſch door bevel van de Keizers *Baſilius* en *Leon.* De *Baſilica* behelzen het regt, dat men volgde onder de Keizers van het Ooſten, tot den ondergang van dat Ryk, wy hebben die verzameling niet compleet, de Regtgeleerde van de zeſtiende eeuwe en onder anderen *Cujacius* hebben gearbeit om het te voltooijen, en in den jaare 1647. heeft *Fabrot* 'er ons een editie van gegeeven in zeven Deelen in Folio,

lio, behelzende de Griekſche text met een Latynſche overzettinge, in welke verzamelinge, men nog verſcheide ſtukken vind, die niet volkomen zyn.

BASTAERT, komt my voor een onduitſch woord, dat een *onegt of onwettig kind* beteekent, *Cujacius* op de *Novella* 18. en *Burcholten* op het eerſte Boek van de *Inſtituten* meenen dat dit een Nederduitſch woord is, te zaamen geſtelt van *Boes* of *Boos-aart*, dat zeggen wil *degeneris animi*, deeze gedagten is voornamentlyk gegront, op de laaſte Wet van 't *Codex de naturalibus liberis*, alwaar de *Baſtaerden* genoemt worden *degeneres homines*; *Spelman* meent dat het is geformeert van *bas*, dat in meer dan eene taal, zegt hy, *laag* en *verwerpelyk* beteekent, en *ſtird*, dat geboorte zoude willen zeggen, zoo dat een *Baſtaerd* zoude beteekenen *een man van een laage en ſlegte geboorte.* Die de moeite neemen wil van *Menage* naa te zien, zal nog meer giſſinge van Geleerde, op dit woord vinden.

Baſtaerden zyn, die gebooren zyn buiten wettig huwelyk uit twee ongehuwde Perſoonen, die naa regten te ſaamen hadden mogen trouwen, de welke men gemeenlyk *Speelkinderen* noemt. *Overwonne Baſtaerden* noemen wy, die gewonnen zyn in Overſpel, of uit twee die malkanderen in bloet of zwagerſchap te naa beſtonden, dan dat zy met elkanderen hadden moogen trouwen.

De eerſte kunnen op tweederlei wyzen gewettigt worden, door huwelyk van de Ouders, of door Gunſt van de Hooge Overheit.

Volgens de oude Regten der Franken was het huwelyk der Ouders alleen, zonder haar byzyn niet voldoende; men vind in de *Regeeringe, en Coſtumen van den Briel pag.* 240. (dat een fraai overblyfzel der oudheit is, geſchreeven omtrent het jaar 1400), *dat zoo wanneer Vader en Moeder met malkander vergaaren in wittachtigen bylic, en zy die Baſtaerden mit haar neemt, als zy trouwt onder haar faly, en onder dat boek, dat zy dan dair naa ghetrouwet zyn, & amittunt maculam genituræ*, ook moeſt het Kind, terwyl de huwelyks plegtigheit verrigt wierd, onder de rok van de Moeder ſchuilen, om wanneer het Kind daar van onder kwam, een ſchyn te geeven, als of het na het huwelyk geboren was, waarom de zelve *Martelkinderen* wierden genaamt, en by ons hieten die plegtigheid,

on-

onder de Heuik trouwen. du Cange Gloſſar. med. Lat. T. 3. p. 103. en men vind Huwelyken van byzitten, waar by de Kinderen die zy te voren hadden, niet wierden gewettigt, ziet de geleerde Aanmerking van de Heer *van der Spiegel over de oorſpronk der Vaderl. Regten p. 120.*

De laaſte is de wettiging door gunſt van de Hooge Overheit, zy raakt ook de maagen niet, dan die daar in bewilligen, en gaat ook niet over Leengoederen, ten zy zulks zonderling zy vermaant, en werd zoodanige gunſt niet ligtelyk geaccordeert. *Hugo de Groot Inleid. 1. B. 12. D.*

BEDROG, is een daat, waar door men aan een ander met wie men te doen heeft, buiten zyn weeten, met liſt eenige ſchaade toebrengt, ziet DOLUS.

BEHOUDENS EEN IEDER ZYN REGT, is een clauſule die altoos ſtilzwygende werd verſtaan, onder alle Gratien, Privilegien, en Actens van den Souverain, om dat haar Oppermagt zig niet uitſtrekt over de particuliere bezittingen van de Onderdaanen, *itaque beneficium Imperatoris latiſſimam recipit interpretationem, ſi nullius privati læſionem contineat. Secus vero ſtrictam L. 3. ff. de conſtitution. Principis juncto Gotofred.* ibid.

BELOFTEN, is de verbinteniſſe om aan imant iet te geeven of voor hem iets te doen ten zynen nutte, men kan de zelve ook definieeren, *quod promiſſio, ſit deliberata & ſpontanea fidei obligatio de re poſſibili, gratæque Promiſſario*, daar zyn verſcheide ſoorten van beloften, de eene verpligten die geenen die de zelve heeft gedaan om te volbrengen, dat hy *belooft* heeft, *aliæ conſiſtunt in dando*, als om te geeven een zekere ſomme, de anderen om iets te doen, *aliæ conſiſtunt in faciendo*, als om voor imant een huis te bouwen, *Leg. 74 & 75. ff. de verb. oblig.*

Daar zyn mondelinge en ſchriftelyke *Beloften*, en zyn de laaſte weederom Notariaal of onder de hand, en gelyk alle die verbinteniſſen onderſcheide uitwerkingen hebben, dient ieder op zig zelve te worden verklaart.

BELONING, is iet, dat men geeft in geld, of in iet anders tot erkenteniſſe van genote weldaden zonder verband.

BENEFICIEN, zyn gunſtige uitzonderingen, door de Wet of Souverain aan imant vergunt. Ziet BORGEN.

BENEFICIE VAN INVENTARIS, is een gunſt om de ſtaat van een Boedel te mogen maaken, zonder zig daar door

door tot het aanvaarde van de zelve te verbinden. De brieven van *Beneficie van Inventaris* verzoekt men van den Hoogen Raad, die uit naam van de Hooge Overheit de zelve ingevolge *het* 23. *art. van haar Instructie* verleent, met Committimus aan het Geregt van de Stad daar het Sterfhuis is gevallen, en indien ten Platten Lande aan de naaſte Stad, waar door verſtaan word, die Stad, onder welkers verpagting het zelve Dorp behoort.

Dit *Beneficie* komt te pas, als imant tot Erfgenaam is geſtelt, en men vreeſt, dat de Boedel met groote en importante ſchulden mogt belaſt zyn, en de ſimpele aditie ſchadelyk zoude kunnen zyn.

Die geimpetreert zynde, moet de Deurwaarder de Crediteuren dag beteekenen om te compareeren in 't Sterfhuis, om de goederen aldaar te zien *Inventarizeeren* en voorts dezelve dagvaarden voor 't Geregt waar aan 't Committimus houd om de zelve te zien interineeren.

Die zonder *Beneficie van Inventaris* begeert te ſuccedeeren, excludeert den anderen die het *Beneficie* begeert, al beſtaat hy den Overleedene nader in den bloede, en werd den *Inventaris* gemaakt ten overſtaan van den Schout met eenige uit den Geregte aldaar, of zoodaanig Officier, als zy daar toe willen committeeren, indien ten platten Lande, werd de *Inventaris* gemaakt voor Schout en Scheepenen, en het Committimus zynde geaddreſſeert aan den Hove van Holland word tot de *Inventariſatie* verzogt ende gecommitteert eén Secretaris van den zelve Hove.

De Impetrant moet ſuffiſante Cautie ſtellen voor de waarden der *geinventarizeerde* Boedel, naa de eſtimatie daar van gedaan, of te doen, en die in handen hebbende, en des verzogt zynde, exhibeeren, en daar van Copye geeven, volgens het 39. *artic. van de Ordonantie van Keizer Karel de Anno* 1544.

En kan den Impetrant geen Cautie ſtellen, doet hy præſentatie, en verzoekt een Curator tot adminiſtratie en bewaaringe der Goederen, om ten meeſte nutte van de Crediteuren de Goederen te verkoopen, en de daar van provenieerende Penningen ingevolge de Sententie in cas van præferentie, te diſtribueeren, mits dat hy, van de zelve Curator, uit de Penningen provenieerende van de Goederen, werde gerembourzeert van de koſten van het ligten en ex-

ploicteeren van de brieven van *Beneficie van Inventaris* met de gevolge en aankleeven van dien, en offereert aan den zelve Curator rekening, bewys en reliqua te doen ten behoeve van de Crediteuren, van zyn adminiſtratie, die hy tot die tyd heeft gehad, ſuſtineerende daar meede te moogen volſtaan en ongehouden te weezen eenige verdere Cautie te ſtellen.

De brieven van *Beneficie van Inventaris* moeten binnen zes weeken geimpetreert en den *Inventaris* gemaakt worden binnen 14 daagen naa de impetratie, maar die tyd verſtreeken zynde, word wel relief verleent.

Die een erffeniſſe wil aanvaarden onder *Beneficie van Inventaris*, moet zulks doen conform het *Placaat van Keizer Karel van* 20. *May* 1544. en den 26. *der zelver maand gepubliceert*, en volgens de *Inſtructie van den Hove*, anders doende, word hy verſtaan ſimpel Erfgenaam te zyn.

En moeten alle kweſtien in, en over Boedels onder *Beneficie van Inventaris* aanvaart, geventileert worden, daar het Sterfhuis is gevallen, en het Committimus geaddreſſeert is, volgens *Reſolutie van Holland van* 10. *July* 1677. te vinden *in de Papegaay* 2. *D. p.* 225. als 'er brieven van *Beneficie van Inventaris* met Committimus aan 't Geregt der Stad Leiden verleent zyn, is men aldaar altoos gewoon Sequeſters in den boedel te ſtellen, die den boedel van den Impetrant over neemen, dit werd wel te Leiden gepractiſeert maar nergens anders, voor zo verre ik weet: Van Brieven van *Beneficie van Inventaris* wegens Perſoonen die naar Indien gevaren zyn, en op de reis komende te ſterven, moet het Committimus werden geaddreſſeert aan het Geregt van die Plaats, waar van zy uitgevaaren zyn, volgens de *Publicatie van den Hoogen Raad van* 17. *January* 1736.

Die Leenen van zyn Ouders behouden wil, moet zig als Erfgenaam onder *Beneficie van Inventaris* gedraagen of *is in* de ſchulden gehouden.

De Impetranten van *Beneficie van Inventaris* willende dagvaarden de Erfgenaamen van een Crediteur van den boedel om de arrementen van den Proceſſe aan te neemen, moeten zig weederom addreſſeeren aan den Hoogen Raade, de welke als dan zulks verleenende, werden zy ten dien einde gedagvaart voor die van den Geregte daar het Sterfhuis is gevallen en het Committimus is ge-

geaddreſſeert geweeſt, en zoo wanneer imant in cas van *Beneficie van Inventaris* zynde gedagvaart, compareerende en dag genoomen hebbende om te andwoorden of geandwoord hebbende, en de zaak niet zynde voldongen, komt te ſterven, zyn de Impetranten gehouden, de Erfgenaamen van den Overleedene maar eens te Dagvaarden met inthimatie om de arrementen van den Proceſſe aan te neemen, niet teegenſtaande in andere zaaken de Erfgenaamen tweemaal moeten gedagvaart werden om de arrementen van den Proceſſe aan te neemen, vide *Inſtructie van den Hoogen Raade art.* 248.

De Erfgenaamen van den Overleedene gedagvaart zynde, en compareerende, en naderhand eenige van hen aflyvig werdende, kan men des niet tegenſtaande zonder voorgaande herdagvaardinge met de andere Erfgenaamen voort Procedeeren, vide *Inſtructie van den Hoogen Raad art.* 249.

Reekeningen van inſolvente Boedels moeten binnen het jaar en zes weeken werden gedaan, volgens *Publicatie van de Staaten van* 25. *Aug.* 1691. in deeze materie is maar een default, en voor het profyt van dien werden de brieven geinterineert. Ziet verder *van Leeuwen in zyn R. Holl. regt.* 3. *B.* 10. *Deel*, *Sande Lib.* 4. *tit.* 12. *deſ.* 3. *de Groot Inleid.* 2. *B.* 21. *D. Huber.* 2. *B.* 24. *Cap. Merula* 4. *B. tit.* 24.

BERGLOON, ziet STRANDEN.

BESAKEN, dit woord komt meenigmaal voor in oude Handveſten voor beſchuldigen aanklagen, imant in Regten aanſpreeken, ziet *Mieris Charterboek* 2. *D. f.* 682. 3. *D. f.* 87.

BESCHREVE SAAKEN, noemt men die zaaken, die niet mondeling by pleidooije maar by geſchriften in Regten geadſtrueert aan den Regter werden voorgedraagen; de Staaten hebben by een Acte gewilt, dat alle zaaken, beſtaande in pointen en deciſien van Regten, zullen moogen werden beſchreeven by Memorie 18. *Dec.* 1582. *in 't Mem. v. Ernſt f.* 223 *verſo.*

BESIT, is de daadelyke behouding van een zaak met wil, om die voor ons en niet voor een ander te behouden; eenig *Bezit* is ter goeder, eenig ter kwader trouwe; ter goeder trouwe is, wanneer den *Bezitter* waarlyk meent, eenige eigendom aan de *bezeete* zaak te hebben, en zulks onbelemmert en verjaart aan hem gebleeven is; ter kwader trouw, wanneer hy dat niet meent,

van Leeuwen 2. *B.* 8. *D. n.* 1 *en* 3. en werd tot de verjaaring, naar het meeſte gevoelen, dertig jaar tot roerende, en een derde van een Eeuw tot onroerende vereiſcht, *de Groot* 2. *B.* 7. *D. n.* 36.

BESIT REGT, is het *regt*, dat uit het *Bezit* volgt, namentlyk dat ieder het geen hy *Bezit* mag houden, en die hem zulks zoude willen afhandig maaken weederſtaan, vide *L.* 1. *Cod. unde vi. L.* 7. §. 3. *ff. quod vi aut. clam. en de L.* 3. *ff. de juſt. & jure.* waar in den Bezitter moet blyven, tot imant anders den eigendom bewyſt, en is by Handveſt verbooden niemant onverwonnen te ſtellen buiten 't *Bezit*, *Handv. v. Vrouw Maria v. Bourgondien* 14. *Maart* 1576. ziet *H. de Groot Inleid.* 2. *B.* 2. *Deel.*

BESLOOTE MISSIVE, wanneer aan de Hoven Provizien van Juſtitie werden verzogt teegen groote Perſonages, die van de Ridderſchap of ſtemmende Steeden, ook wel teegen Balliuwen in hunne kwaliteit, werden de zelven niet daadelyk verleent, maar de Requeſten aan dezelve, alvorens daar op finaal te diſponeeren, toegezonden, ten einde den Hove binnen zeekere bepaalde tyd te berigten, van de geleegenheit van de zaake, ziet het Octrooi van Koning Philips voor de Staaten van Holland *van* 27. *Auguſty* 1562. *in 't Groot Plac. B. vol.* 2. *Col.* 1494. *de Reſolutie van de Staaten van Holland van* 6. *Sept.* 1591. onder anderen te vinden by *van Alpben Papegaay* 1. *D. fol.* 307. *van Zurk Cod. Batav. tit. Hof.* §. 10. *in de Aanteekeningen, aanhangzel van het Leven van H. de Groot bl.* 6. en werden de brieven, waar meede zodaanige Requeſten werden toegezonden, genaamt *Beſloote Miſſiven*, waar in ook naa geleegenheit der zaake de *clauſule van ſurcheance* werd geſtelt, *van Alpben* 2. *D. bl.* 463.

En geen berigt, of niet ten genoege van den Hove inkomende, worden gemelde Perſoonen of Steeden by *Beſloote Miſſive* beſchreven, by wyze van Dagvaardinge, om te compareeren op zeekere daar by te præfigeere daagen, en werd daar op voort geprocedeert, als of 'er een Mandament was verleent, dog heeft het Hof goed gevonden niemant daar by te Dagvaarden, als die by *Reſolutie van Haar Ed. Groot Mog. in date* 19. *Maart* 1678 zyn genomineert, ziet de *Reſolutie van den Hove op dat Subject* 14. *May* 1726.

BESLOOTE TYDEN, daar door verſtond men in de middel-

eeuw

eeuw Heilige daagen of Vacantie daagen, op welke de gewoone regtspleginge ſtil ſtonden ; volgens het Saxiſche Landregt mogt 'er op de zelve, zelfs geen regterlyke Eed, uitgezondert in ſommige gevallen, worden afgevorderd, hier om ſtaat 'er in den Saxen Spiegel *Lib.* 2. *art.* 10. *in gebunden tagen* (dat beſlooten en Heilige daagen zyn) *mag men niet Schweeren denn den fried und auch auff den mann der mit der band baffigen that gefangen wirt.* Het is daarom een afwyking van het gewoone regt, wanneer in de Landregten van Oirſchot gezegt word *art.* 2. *bl.* 420. *dat men ten allen tyden Eeden zal mogen doen, niet teegenſtaande al-waart beſlooten tydt.*

BETALINGE, is een opbrenging van de zaak, die imant ſchuldig is, gedaan door den Schuldenaar of imant van zynent weegen, mits bekwaam zynde, tot het opbrengen aan den Inſchulder, bekwaam zynde om te ontfangen, *de Groot* 3. *B.* 39. *D.*

BEUNAAZEN, waar door men hedendaags verſtaat onvrye Makelaars; is een woord, zegt de Heer *Wagenaer in zyn beſchryving van Amſterdam* 11 *St. f.* 455. ontleend van onvrye Kleermakers, zoo genaamt, om dat zy op de *Beun*, dat een *Solder* beteekent, (ziet *Kilianus in verbo Boene* of *Beune.*) plagten te *aazen* of hun koſt te zoeken, en word vervolgens verkeerdelyk *Beunhaazen* genoemt, men verſtaat 'er door allen die buiten de Gildens zynde, het werk der Gildebroeders oefenen.

BEVRAGTEN, is voor zeekere bedongen penningen Goederen in een Schip Laaden, om ter beſtemde plaatze in behoorlyke ſtaat te leeveren. Een Schipper hier te Lande aangenoomen zynde, om buiten 's Lands te vaaren, en aldaar te Laaden voor beſprooke Loon, daar naa door bekommering van Hoogerhand, daar ter plaatze niet kunnende vaaren, of dat de Koopman niet goed vind te Laaden, is den Koopman gehouden in beide gevallen het geheele Loon te betaalen; maar zoo hy buiten 's Lands gekoomen zynde, by Hoogerhand, zonder des Koopmans toedoen, bekommerd of verboden word eenig goed in te neemen of te Laaden, is de Koopman gehouden in de halve vragt; dog indien de Schipper hier te Lande of buiten 's Lands, eer hy de reis begon, gedwongen wierd op 's Heeren Loon, door Oorlog of anderzints zyn reis te ſtaken, zyn Koopman en Schipper van

ontſlaagen, en moe-
eds gemaakte koſten
dragen.
opman ter beſtemder
gereet zynde, om het
e Laaden, mag de
doen wagten nog 15 daagen, mits betaalende zyn Legdaagen, daar naa zyn zy van malkanderen, en de Koopman gehouden Vragt en Legdaagen te voldoen.

De Schipper is gehouden te beteren de ſchaade door mankement van zyn Schip, of des zelfs toebehooren, maar alles wel voorzien zynde, is niet gehouden in de ſchaade, door onweeder of onvoorziene gevalle veroorzaakt, en moet ook het Schip voorzien zyn van goede Touwen tot Laading en Ontlaading.

De Goederen door hem of zyn Schipsgezellen beſchadigt, moet hy naa de waarde vergoeden, maar in de ſchaade door verminderinge, uitloopen, ſmelten, verergeren &c. buiten zyn ſchuld, is hy niet gehouden.

Een Schipper gehuurt voor de Zomer, moet dienen tot St. Martyns dag, ten waare hy ten zelve daage nog in Zee was, als wanneer hy dienen moet tot zyn weederkomſt, zonder Loons vermeerdering.

Een *Bevragter* een Schip gehuurt hebbende, om zyn wille daar meede te doen, zoo het Schip zonder verzuim komt te verongelukken, is gehouden in de halve ſchaade, en vermag ook het Schip aan een ander verhuuren. Ziet verder al het geen daar *Bevragter* en Schipper in gehouden is, by *H. de Groot in zyn Inleiding* 3. *B.* 0. *D. en de Placaaten aldaar geciteert.*

BEVRUGTING, het is een regul in Regte, dat het Kind of Kinderen, waar van een Moeder *bevrugt* is, gehouden worden voor gebooren; wat hun voordeel betreft, *qui ſunt in utero pro jam natis habentur, quoties de eorum commodis agitur Lex.* 7. *ff de ſtat. hom.* maar wanneer het betreft het belange van een derde, zoo komt de *Vrugt*, die nog in des Moeders lyf is, in geen aanmerking, om aan een derde te verzorgen eenig voorregt of vrydom, *dict. Leg.* 7. *ff. de ſtat. homin.* uit dat grondbeginzel, dat die geenen die geconcipieert zyn, gehouden worden voor gebooren, betrekkelyk tot haar belang, volgt, dat het genoeg is, dat een Kind is geconcipieert in de tyd dat het fideicommis is gemaakt, om te zyn de preſumtive Erfgenaam van den Overleedene, het zy in een directe of collate-

terale linie zonder onderſcheit, en dat die geene die geconcipieert zyn, ten tyde van de makinge van een fideicommis of ſubſtitutie, regt hebben tot de geſubſtitueerde Goederen, als zy in 't geval zyn van daar toe te zyn admiſſibel, maar dat die geenen, die nog geconcipieert nog gebooren zyn ten tyde van de making van het fideicommis of van de ſubſtitutie geen regt kunnen pretendeeren tot de geſubſtitueerde Goederen, die dan overgaan tot de naaſte Erfgenaam, niet tegenſtaande de ſubſtitutie, die als dan *caduc* word, en vervalt, en niet weederom kan herleeven door het opkoomen van die geenen, die geadmitteert zouden zyn geweeſt, indien maar waaren geconcipieert geweeſt ten tyde van de makinge van het fideicommis of ſubſtitutie, waar van de reede is, dat de Wet geen anderen tot de ſucceſſie van den Overleedene roept, als die geëxteert hebben ten tyde van zyn doot, *at ii qui nondum concepti erant tempore mortis defuncti non fuerint tunc temporis in rerum natura; unde ei nulla ratione poſſunt ſuccedere L. 1. §. ſciendum, L. 6 en 7. ff. de ſuis & legitim. bæredib. L. 1. §. ſi quis proximior ff. unde cognati*, vide *etiam* §. 8. *Inſtitut. tit. de bæreditatib. quæſ. ab inteſt. defer.*

De reegel die meede brengt, dat die geene, die geconcipieert zyn, gehouden werden voor gebooren, als het op haar belang aankomt, heeft ook plaats in 't regt van naaſting, dus een Bloetverwant van de zyde en linie van den Verkoper is daar toe geadmitteert, als is hy geboore naa de verkopinge van het Goed dat de naaſting ſubject is, 't is genoeg dat hy gebooren is, ten tyde dat de Actie van naaſting is geintenteert.

BEWAERGEEVING, is een overeenkomſt waar door imant eenig tilbaar of roerend Goed een ander te *bewaaren* geeft *om niet*, om het zelve weeder te bekoomen t'zyner beliefte, zelfs met de vrugten en baaten die uit de bewaarde zaak zouden moogen ſpruiten, en moet die *bewaaring* geſchieden om gunſt, anders zoude het een verhuuring ſchynen, de *Groot Inleiding* 3. *B.* 12. *D. n.* 8 & 9.

BEZEEGELING, ziet HYPOTHEEK.

BIFFEEREN, is zoodaanig doorſchrappen en rojeeren, dat men daar niets meer van zien of leezen kan.

BISSEXTILIS, *dies* is de dag, die telkens om de vier jaaren by

by de maand van Februarius gevoegt word, om goed te maaken de zes uuren die de Zon jaarlyks in zyn omloop meerder heeft, als de drie hondert vyf en zeſtig daagen.

Die dag werd *Biſſextus*, of *Biſſextilis* genaamt, om dat hy is tuſſchen gevoegt of *geintercaleert* naa den 23. Febr. die is de zesde Calendas van Maart, om dat men in dat jaar twee maal rekende den 6de van de Calendas Martii, *Biſſexto Calendas*, men noemde die dag die *geintercaleert* of tuſſchen gevoegt is, en ook het jaar daar dit in voor komt, *annus Biſſextus* of *Biſſextilis*, ziet *de Lex.* 98. *de verbor. ſignific.*

Om dit klaarder te bevatten, moet men opmerken, dat *Romulus* het jaar inſtelde van tien maanden, waar van de eerſte *Maart* was, tot aan *Dec.*, het welk vervolgens beſtond uit drie hondert en vier daagen, maar gelyk dit getal nog met de loop van de Zon, nog de Maan overeenkomſtig was, zoo gebeurde het zeer dikwils, dat de Saiſoenen ſcheenen te verloopen, waar door de Prieſters zig verpligt vonden, van naa de maand *December* nog eenige daagen te voegen, om te koomen tot het tydſtip, waar op de Zon zyn loop begon, en welke daagen geen naam van een maand droegen; en eindelyk verdeelt wierden in twee maanden die men *Janus* en *Febrius* noemde, dus wierd het jaar gebragt op 12 maanden, dat egter niet meer maakten als drie hondert en vyftig daagen, en dit getal nog niet voldoende aan de Zonneloop, voegde men by de laaſte maand, dat *February* was, tien daagen en een vierde part van een dag, om præcis te koomen tot een egaliſatie van de loop van de Zon, en die by gevoegde daagen hiete men *intercalares* en de maand van *February*, aan welke zy toegevoegt waaren *menſis intercalarius.*

Des niet teegenſtaande bleef 'er nog veel verwarring over, dat *Julius Cæſar*, in 't jaar 46. voor de geboorte van onzen Zaligmaker verpligte, om in kwaliteit als Hooge Prieſter, die rekening te veranderen, naa een wyze geformeert door *Calippus Cizicus*, en *Ariſtareus van Samos*, en om alle misſlaagen en moeilykheeden voor te koomen goed vond, die *dies intercalares* of tuſſchen gevoegde daagen weg te neemen, en het Civile of Burgerlyke jaar te ſchikken naa de loop van de Zon. Hy verdeelde dan die tien tuſſchen geſtooken of *geintercalleerde* daagen van het jaar

jaar onder de zeeven volgende maanden: aan *January*, *July* en *December* wierden toegevoegt 2 daagen yder; aan *April*, *Juny*, *September* en *November* yder eene dag.

Maar vermits de grootſte verwarring nog kwam van dat vierden van de dag, dat men nog had opgemerkt, dat aan de tydrekening ontbrak, om de loop van de Zon jaarlyks te egalizeeren, booven de drie hondert vyf en zeſtig daagen, ſtelde hy in, het *annus Biſſextilis*, dat wy een Schrikkeljaar noemen; en beval, dat om de vier jaaren, eene dag uit die kwart daagen, die elk van zes uuren waaren, zoude worden geformeert, en dat die zoude werden gevoegt by de maand *February* als de korſte in 't jaar, en in de dag die men noemde *ſexto Calendas Martii*, dat den 24. *February* was; en gelyk die dag wierd gerekent voor twee, en dat men zeide *bis ſexto Calendas*, is die tuſſchen gevoegde, of *geintercalleerde* dag, zoo zy 't noemde, genaamt *Biſſextus*, en het jaar daar die in voorkomt *Biſſextilis*.

BLAMEEREN, imant laſteren, dit komt van het woord *blame*, dat men in de Franſche praktyk noemt die beriſping, die den Regter, imant van een misdaat overtuigt, doet, voor al van zig te hebben bedient van een bedriegelyke handel in een proces, en heeft een ſequeele van infamie, niemant kan daar toe verweezen werden als naa zyn confeſſie, recollement en confrontatie van getuigen. De Gecondemneerde tot *blame* in de Kamer van den Raad verſchynende, legt daar op zyn knien, wanneer de Præſident hem aanzegt, dat den Raad hem over deeze of geene misdaat, bedrog of falſiteit *blameert*, en is gemeenlyk de extenſie van die condemnatie aldus, *nous ordonnons, que le dit . . . . ſera mandé à la Chambre, pour être blamé d'avoir commis les excès mentionés aux procès: lui faiſons defenſes de récidiver, ſur telle peine que de raiſon: le condamnons en . . . . . Livres d'amende en . . . . . Livres de réparation civile envers le dit . . . . . , & aux dépens du proces.*

BLANC SIGNE', is een wit papier, waar op imant beneeden zyn naam heeft geteekent, en overgegeeven ter goeder trouwe, om zig te verbinden, tot het geen den Houder daar zal gelieven booven te ſtellen.

BLASPHEMIE, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat alle woorden en daaden, ingerigt tot veragting of ſmaat

van 't Goddelyk Opperweezen, en gelyk wy verpligt zyn door onze woorden en daaden God te verheerlyken, is 'er geen ſtrafwaardiger misdaat, niet alleen naa de Goddelyke, maar zelfs naa de Natuurlyke Wetten bekent. Want ſchoon daar door de Menſch niet ſchynt benadeelt in zyn particulier, is het niet te min een misdaat van dien aart, waar door het gantſche Menſchdom beleedigt wordt: vervolgens is den Regter verpligt boven alles, zulks te weeren, en zoo veel in hem is meede te werken, om God door zyn evenmenſch te doen verheerlyken.

Voorts wat men voor *Blasphemie* houd, en hoe die moet worden geſtraft, ziet *Menochius de arbitr. Judic. L. 2. C. 375. Berlichius Concluſ. practic. p. 4. Concl. 1 en 2. Anſelm. Tribon. Belgic. C. 7, 8, 22.* Het Hof heeft te meermaalen, zoo in den jaare 1684 als 1685. dezelven gebannen op pœne van de doot, en wel in den jaare 1688 en 1690. teegen gediſtingueerde Perſoonen daar over rigoureuſelyk geprocedeert; ook heeft zyn Majeſteit *Willem de derde*, als Stadhouder, nooit daar van Pardon willen verleenen, zoo my is verzeekert, dat ook in de Noten van *van Zurk tit. Majeſteit* aangeteekent gevonden word.

BODEMARY, is de geld leening, op de Bodem of Kiel van een Schip, waar van den Uitleender het gevaar van de Zee loopt.

BODEMARY BRIEF, is een Contract waar by de Eigenaars, of ook wel de Schipper buiten 's Lands verleegen zynde, geld ontfangt op de Kiel of Bodem van het Schip, onder conditie, indien het Schip behouden overkomt, het zelve weederom te geeven met de Intereſſe van dien, en heeft *Bodemary* præferentie voor alle andere ſchulden, en vermag een Schipper in gebrek vallende aan geene zyde van de Zee, dat is voorby de Engte van Doveren of door de Zond, geld neemen op de Kiel van 't Schip by *Bodemary*, of anderzints tot het vierde van de waarde van den Bodem en hooger niet, dog by uiterſte noot, en niemant kunnende vinden die geld leenen wil, en geen Goederen hebbende, die hy kan verkoopen, vermag hy met raad van zyn Scheepsgezellen, de Scheeps Touwen verzetten of verkoopen, maar deet hy dit buiten nood, leert *de Groot*, dat hy alle ſchaaden zoude moeten vergoeden, *de Groot Inleid. 3. B. 2. D. n. 59.*

BOE-

BOEDEL, is in 't geheel begrypende, al het gunt een alleen of meer te zaamen in gemeenſchap toebehoort met de laſten, *de Groot Inleiding* 2. *B.* 11. *D.*

En moet de kweſtie, zoo 'er een valt, in cas van Boedelſcheiding, en Erfverdeelinge, worden vervolgt ter plaatſe daar het Sterfhuis is gevallen, volgens het 2. *articul van het proviſioneel accord tuſſchen Holland en Zeeland van den jaare* 1607. en *art.* 14. *van het nadere proviſioneele accord van* 1674, *beiden by de Inſtructie van 't Hof te vinden.*

En de verſchillen over de Inſolventie *Boedels* moeten werden geventileert, ter plaatſe daar de Inſolventie is gevallen, volgens *'t Placaat van* 10. *July* 1677. ziet *van Alphen in de Papegaay* 2. *Deel. tit. v. Beneficie van Inventaris f.* 221 *& ſeqq.*

BOEDEL AFSTAND, ziet CESSIE en BAAR, of VOOR DE BAAR UITGAAN.

BOEDELMENGING, of *gemeenſchap van Goederen*, verkrygt men door 't huwelyk, of buiten 't huwelyk, en heeft plaats in 't eerſte geval, wanneer een huwelyk by ons in Holland werd aangegaan, naa Landregten, vide *de Groot* 2. *B.* 11. *D.* En heeft tot gevolg, dat ſtaande huwelyk de Goederen van een der Egtgenoten voor des anders Schulden, zelfs die te vooren zyn gemaakt, aangeſprooken moogen worden, zonder eenige vergoedinge, wel verſtaande, als de aangebragte Goederen voor het aangaan van 't huwelyk niet zyn begroot, edog indien de Goederen zyn begroot, en eenige ſchulden verzweegen, zoo en valt daar wel geen vergoeding ſtaande huwelyk, maar moet, het huwelyk geſcheide zynde, de vergoedinge als dan geſchieden.

Buiten huwelyk, wanneer de langſtleevende by Teſtament of overkomſt blyft in den Boedel zitten, zonder ſcheiding, in welk geval egter werd verſtaan, dat de legitime vry en onbelaſt moet koomen op de kinderen, zonder dat de langſtleevende Boedelhouder of Boedelhoudſter, uit kragten van de uiterſte Wil, de vrugten van dien gebruike of genieten mag, dus de kinderen wel koomen voor de helft in de winſten, maar geenzints deelen in de ſchaaden die 'er in die tyd mogten vallen, *de Groot Inl.* 2. *B.* 13. *D. n.* 3. *v. Leeuwen* 4. *Boek* 23. *D. n.* 7.

BOEKDRUKKERS, moeten hunne woonplaatſen aangeeven aan de reſpective Magiſtraten en Overheid, daar zy koomen

woonen, *Placaat Staaten Gen. voor alle de Provincien* 4. *Jan.* 1651. het Reglement op het viziteeren en drukken der Boeken, ziet *Reſ. v. Holl.* 9. *April* 1675. *Gr. Pl. B.* 3. *D. bl.* 479.

BOETE, ziet op 't woord AMENDE. Van Civile *Boeten* van laage Regters ten behoeve van Officieren, valt geen appel maar reformatie, ten zy de zelve ſequeele hadden van infamie, of andere redenen ter contrarie, *Inſtr. Curiæ Holl. art.* 214, 218, & *Supr Curiæ* 99. *Plac.* 28. *Sept.* 1528. en moeten de Ambagtsheeren en Volk van Wetten alle *Boeten* en *Breuken* in ontfang, en hunne portien in uitgaave brengen, en moeten de zelve geheel gevordert en verandwoort worden, *art.* 39, 40. *van de Inſtructie van de Rekenkamer* 27. *Maart* 1593. *Ordon. ultim. May* 1561.

BORDEELEN, zyn oneerlyke huizen, dienende tot verleidinge van Mans en Vrouwen, haar de gelegenheid verſchaffende tot het pleegen van hoererye; veele Doctoren zyn van gevoelen dat het *Lenocinium* of de boevenhandel, op zig zelve een misdaat is, zoo zwaar ten minſte als het Overſpel, *Lenocinium gravius & majus eſt Crimen adulterio, quia ſcilicet adulter in ſe tantum & in unicam duntaxat fœminam peccat, leno autem peccat ipſe, & duos peccare facit & idcirco gravius eſt puniendus. Leg. Athletas. §. Lenocinium. ff. de infamia. Barthulus ad Legem, is, qui reus ff. de publicis judiciis*, ziet HOERen en HOERHUIZEN.

BORDERELLEN, komt van het Franſche woord *Bordereau* dat *Menage* meent, dat zoo genoemt is, om dat men die Papieren niet dan aan de einden beſchryft, te weeten aan de eene kant de Specien, en aan de andere zyde haar Waarden; dog wy verſtaan daar door zeekere getallen onder malkanderen geſtelt, behelzende de ſomma eigentlyk in een rekening vervat, en het montant van yder Capittel van den ontfang en uitgaaf.

BORG, is die geenen die inſtaat voor een verbinteniſſe door een ander aangegaan; daar zyn tweederlei ſoorten van *Borgtogten*, als Perſoneel of Reëel; de Perſoneele zyn meede tweederlei, in de eerſte verbind zig imant enkel als *Borge*, en in de tweede meede als Principaal.

In het eerſte geval, competeert hem het *beneficium ordinis & excuſſionis*, meede brengende, dat men den Schuldenaar eerſt moet uitwinnen en executeeren, voor en aleer men den *Borg* voor het te kort koomende

mende kan aanſpreeken, en wanneer 'er twee zyn, nog het *beneficium diviſionis*, meede brengende, dat twee of meer *Borgen*, de Schult moogen ſplitzen, en naa dat hy uitgewonnen is, yder voor hun aandeel voldoen, dies moet imant als Principaal *Borg* wordende, uitdrukkelyk aan het eerſte beneficie, en zoo 'er meer zyn aan het eerſte en tweede renuntieeren.

Een Weduwe of Meerderjarige Dogter, zig als *Borge* en Principaale Schuldereſſe verbindende, moet meede nog booven dien renuntieeren aan het *beneficium Senatus Conſulti Vellejani*, meede brengende, dat den Regter op *Borgtogt* van Vrouwen geen regt zal doen.

En is het een getrouwde Vrouw, zoo moet de zelve in het Hoofd der Acte van haar Man zyn geauthoriſeert tot het paſſeeren van de zelve, en dan nog uitdrukkelyk renuntieeren. 1°. Aan 't *Beneficium Senatus Conſulti Vellejani*. 2°. Aan 't *Beneficium Autenticæ Cod. ſi qua mulier*, meede brengende dat de *Borgtogten* van Vrouwen voor haar of met hunne Mans gedaan zullen werden gehouden als niet geſchreeven. 3°. Het regt van haar Huwelykſche Voorwaarden, en 4°. gezamentlyk aan 't *Beneficium Ordinis & Excuſſionis*, 5°. en laaſtelyk aan *het Beneficium Diviſionis*.

De Principaale Debiteur hem in zyn Obligatie onderwerpende de Judicature van den Hove, en geſtelt hebbende tot zeekerheit van zyne Crediteuren eenige *Borgen*, zonder dat daar omtrent de Jurisdictie van den Hove is geprorogeert, zoo moogen de *Borgen ex continentia cauſæ*, en den Principale Debiteur gelykelyk voor den Hove geroepen worden, en indien de *Borgen* wilde excipieeren, om gerenvojeert te worden voor haar daagelykſche Regter, zoude de exceptie werden gerejecteert, en zy lieden gecondemneert peremptoir te andwoorden, mitsgaders gecondemneert in de koſten, gelyk zulks by den Hove op den 10. *Dec.* 1613. alzoo is verſtaan, en ſtaat *op den ontfang in de Rolle van groote Zaake* 26. *Nov. op Jan Marchys.*

BORG (CONTRA) is die zig ten behoeve van den *Borg* of *Borgen* verbint, by aldien zy, naa dat den Debiteur uitgewonnen is ſchaade mogten koomen te lyden, hy als dan het zelve zal vergoede.

BORGTOGT REEEL, is, wanneer een onroerend Goed, door een Hypotheek-brief of Losrenten, ſpeciaal verpand word voor den Geregte, als dan

werd het verbonde Goed geagt als de *Borgtogt* zelve te zyn, insgelyks wanneer gemeene Lands Obligatien by een Notariale Acte worden verpand, zoo worden de zelve voor een reëele *Borgtogt* gehouden.

BORNES, zyn Teekenen of Landſcheidingen, waar meede de Landeryen van Particulieren, of Jurisdictien werden bepaalt, het welk oudstyds door opgeworpen heuvelen van Aarden geſchieden, *Glaber Lib. 2. Cap. 10. multi enim limites, quos alii bonnas nominant, ſuorum recognoverunt agrorum*, want men was oudstyds gewoon *Bonnes* voor *Bornes* te zeggen, ziet hier voor op het woord ABONNER.

BOTTINGEN, was een zeekere belaſtinge die men hier te Lande aan de Graaf betaalde zoo hoog als hy bedongen had, naar de Rykdom der wereldlyke; en oneedele Inwoonders ofte der Ingezeetenen van de Steeden of platte Land; de naam van *Bottingen* is van een onzeekere beteekenis, ſommige leiden het af van het woord *bot* 't welk de Steeden op 's Gravenbeeden deeden, dog de Heer *Wagenaar in zyn beſchryvinge v. Amſterdam*, meent, dat zulks geen ſchyn heeft, om dat de gewoonlyke *Bottingen*, niet ingevolge zeeker *Bod*, het welk men verhoogen of verlaagen kon, maar ingevolge van een vaſtgeſtelde ſchikking wierden opgebragt, en in een Handveſt der Stad Leiden van 1266, word voor het woord *Bottingen* het Baſtaard Latynſche woord *Caligia* of *Callega* geſtelt, het welk Schattinge of Belaſtinge beteekende (ziet *J. van Hout Dienſtboek der Stad Leiden bl. 9.* en *du Cange voce Callega*) en diergelyke zin had ook het woord *Bot* van ouds in 't Anglo Saxiſch (vide *du Cange voce Bot*) waar van veel ligt by onze Voorouders, zoo wel *Bottingen* als boete gemaakt is, zy wierden jaarlyks, of om de drie jaaren gevordert, ziet *Mieris Charterb. 2. D. bl. 639*, en ook wel buiten gewoon opgebragt. Als de Graaf ten Hoove des Keizers trekken moeſt, ook tot zyn rantzoen als hy gevange was, of wanneer Hy, zyn Zoon of Broeder Ridder wierd geſlaagen, wanneer Hy, zyn Zoon, Dogter, Broeder of Suſter houwelykte; en hier van daan komt het ſpreekwoord *Botje by Botje leggen*, want gelyk men zeide een ſchot, zoo zeide men ook een *Bot* betaalen, ziet meeſt alle *de oude Keuren van onze Hollandſche Steeden*, Boxhorn *Cron. Holl. p* 187. J. Boutelgier *ſum. rur. Lib. 1. tit. 66. en* Loiſeau *Cap. 5.*

BRA-

BRABANT, (RAAD VAN) dit Oppergeregtshof, dat de naam draagt van *Raad* of *Leenhof van Brabant* en Lande van Overmaaze, beſtaande uit 9 Leeden, waar van de oudſte of eerſte is getituleert Preſident, of eigentlyk eerſte Preſideerende *Raad*, die te gelyk is Stadhouder van de Leenen, benevens een Advocaat-Fiſcaal of Procureur-Generaal en een Griffier, wierd in den jaare 1586. eerſt door Prins Maurits Prinſe van Orange, proviſioneel ingeſtelt; het geen daar toe aanleiding gaf, was, dat de Stad Bruſſel met het Oppergeregtshof en Kancelary van *Brabant* zig bevond onder de Heerſchappye van Spagne, terwyl eenige andere Steeden van die zelve Provincie de zyde hielden van de Vereenigde Nederlanden, waar door de Ingezetenen, niet alleen van die, maar ook van de andere Steeden, welke dagelyks gereduceert wierden, zig alzoo verſtoken vonden van de middelen van Appel van de Vonniſſen der onder Regtbanken, als ook van alle zodanige gunſten, relieven &c., die niet dan door een Hooger Regter plagten te werden verleent. De Burgers van Bergen op Zoom bragten hunne klagten hier over aan den Grave van Leiceſter, Gouverneur-Generaal der Vereenigde Nederlanden die den 25. *Febr.* 1586. aan den gemelde Prins, toen ter tyd Bezitter van Bergen op Zoom, magt gaf tot het ſtellen van eenige Perſoonen, tot nader bevel, om op de zelve wyze, en met het zelve gezag als de Kancelary te Bruſſel, in zaaken van Appel, regt te doen, en dewyl zy dies tyd in *Braband* om den oorlog niet veilig konde reſideeren, vergunde hy dien Raad als Stadhouder van Holland om te Delft of 's Gravenhage te moogen vergaderen, en aldaar regt te oefenen; maar nadien 'er over het Territoriaal bedenkinge viel, zoo wierd tot meerder geruſtheit de toeſtemminge van den Hove van Holland verzogt en op den 18. *Nov.* des zelven jaars verkregen; naderhand is deze *Raad* door Haar Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, volgens *der zelver Reſolutie van* 26. *Sept.* 1591. abſolutelyk beveſtigt, zulks dat deze *Raad* jegenwoordig beſlist alle zaaken van de Steeden van *Braband* en Landen van Overmaaze, behorende onder het reſſort van de Generaliteit, uitgezondert, dat ten opzigte van Maaſtricht, als behorende te zamen aan Haar Hoog Mog. als Hertog van *Brabant*, en

en den Prinſe en Biſſchop van Luik, tuſſchen hooggem. Heeren Prinſen, byzondere receſſen en conventien aangegaan zyn geworden; de gemelde *Raad* is gevormt genoegzaam op gelyke wyze, als den *Raad van Brabant* die te Bruſſel reſideert; welkers Inſtructie door deeze *Raad* meeſt al gevolgt word.

De Acte van de Graaf van Leiceſter van 25. *Febr.* 1586. en de Commiſſie van Graaf Mauritz, ingevolge van die authoriſatie, tot opregtinge van dien *Raad*, de vergunninge aan de zelve van Territoir te Delft of in den Haag van dato 23. *Aug.* 1586. de confirmatie van den Hove van Holland 18 *Nov.* 1586, de verdere erectie van dien *Raad*, de Commiſſien van Haar Hoog Mog. met de Prerogativen, waar in de zelve aan de Cancelerye te Bruſſel word gelyk geſtelt, van 26. *Sept.* 1591. en de conceſſie van Territoir, zoo in 't Crimineel als Civil in den Haage, als meede het gebruik van de Gevange Poort, en Schavot door haar Ed. Groot Mog. verleent 4 en 5. *Decemb.* 1596. vind men in *het Groot Placaat Boek V. D. bl.* 894-898.

Die *Raad* met haar Miniſters en Suppooſten, ſtaat te regt voor den Hove van Holland, ziet *Reſol. v. Holl.* 19, 24. *Sept.* 1682, 16. *Nov.* 1706. en 14. *Jan.* 1707. Ziet het *Woordeboek van Luiſcius* die deezen *Raad* zeer nauwkeurig beſchryft, en opgeeft een lyſt van alle Leeden en Griffiers van deezen *Raad* van 1591 tot 1726.

BREVET, komt van het Latynſche woord *brevis* dat men vind voor *Chartula of libellus brevis in Codice Juſtiniani Lege* 5. *de Conveniendis Fiſci debitoribus & Lege ultima de fide inſtrumentorum, & de Apochis, & in Lege* 1. *de Apoch. & Lege ultima de appellationibus.* Van *breve* heeft men gemaakt *brevettum*, en van daar hebben de Franſchen het woord *brevet*, beteekenende een *reſcriptum Principis.* Salmaſius *over Simplicius pag.* 7. zegt *Libelli ſupplices qui offerebantur Principi, etiam breves appellati. Honorum codicillos qui dantur a Principe hodieque Breveta vocamus, id eſt breves*, oudstyds verſtond men, zegt *Menage* door 't woord *brevet* een Brief, zoo dat ons Hollandſch woord, Brief daar van wel van daan zoude kunnen koomen; men noemt in Vrankryk ook een *brevet* een Notariale Acte waar van geen minut blyft, dat men een *Obligation ou Procuration en brevet noemt*, dat by ons geen plaats hebben kan, om dat de Notaris van alle zyn Ac-

Actes een Prothocol houden moet; men verſtaat 'er ook door een Acte op Parkement door een Secretaris van Staat geëxpedieert, waar by de Koning van Vrankryk een gratie of gifte van zeekere ſomme aan imant hebbende geaccordeert, die belaſt met zeekere uitkeeringe aan den houder van zoo een *Brevet*, dat men dan een *Brevet de retenue* noemt.

BREUKEN, door dit woord verſtaat men alle overtreedingen, of *inbreuken* teegen de Wet, waar door imant in een *Broke*, dat is boete vervalt. *Broken* en *Breuken* is *frangere legem Kilianus* op *Broken* en *Broke*.

BRUIK, is een geregtigheit om nut te trekken van zeekere zaaken met bepaalinge, zonder die aan een ander te kunnen overdoen, §. 1. *Inſtit. de uſu & habitat. L.* 11, 12. *ff. eodem*, als het regt van bewooning van een huis met zyn huisgezin. *L.* 2. §. 1. *L.* 3, 4. *ff. eod. de Groot Inleid.* 2. *B.* 44. *D. van Leeuwen R. H. R.* 2. *B.* 9. *D.*

BRUIKLEEN, is, waar by iet ter minne en zonder eenig winſtbeding, zonder te *Verbruiken* geleend word, met beding dat het zelve, zoo goed en kwaad wederom zal worden gelevert. *L.* 1. *ff. commodati*, zulks dat het ongeluk of ſchaade, dat aan zulk goed, by misbruik of verzuim van den ter *Leen* Ontfanger werd veroorzaakt, hy zulks zoude moeten vergoeden, §. 1. *Inſtit. quib mod. re contrah. oblig. L.* 5. §. 2. *ff. commodati.* Ziet hier van *de Groot in zyn Inleiding* 3. *B.* 9. *D.* van Leeuwen *R. H. R.* 4. *B.* 10. *D.*

BULLE, noemt men in 't algemeen de Brieven uit de Cancelarye van Romen, ook die van Promotie by een Univerſiteit of Academie aan een Doctor of Licentiaat verleent, mogelyk om dat die in de Roomſche Landen ook by de Geeſtelykheit werden geëxpedieert, de geleerde *Salmaſius* meent, dat zy die naam draagen van het uithangent Segel, als hy zegt in zyn *Specimen Confutationis animadverſionum Heraldi pag.* 325. *Vocavit infima Latinitas dependentia Sigilla* BULLARUM *nomine; quia & bullæ formam haberent, & eodem modo dependerent ex chartis, ut illæ ex pectore Prætextatorum, nam veteribus Romanis* BULLA *dicebatur aurea quod inſigne erat Puerorum, quæ dependebat a pectore ut notat Feſtus. Kirchmannus in Tractatu de annulis Cap.* 8. *p.* 45. *Sigilla autem illa, quæ literis Principum appendebantur a ſequioris ævi ſcriptoribus tam Græcis quam Latinis* BULLÆ *appellabantur, unde ipſas Principum Literas, Pontificumque decreta, interdum Bul-*

las dici leginus, non quod in iis conſuleretur aut decerneretur aliquid ab Imperatore vel Pontifice, ſed quod BULLA *id eſt majus ſigillum, vel ceræ impreſſum, vel capſulæ cuidam ex auro, aut argento, aut plumbo, incluſum, literis illis appenderetur, non aliter ſane, quam olim Bullæ pueris prætextatis, hinc* BULLARE *nihil aliud eſt quam* SIGILLARE *apud Petrum Bleſenſem & alios.*

BURG, Borg of Borgt, beteekent een *Stad* of *byeenwooning van Menſchen* die omtuint, of met Wallen, Muuren en Gragten geſterkt is, *locus ædificatus & munitus, Kilianus*; ook wel een *Schans* of *Beſchanzing*, dat geſchiede mogt met aarden, en ook wel op een vlakte met hout.

BURGEMEESTERS, Poortmeesters, Raadsmannen, en Beraders, zyn alle de zelven, zoo als zeer omſtandig en ten allerklaarſte beweezen word, door de oudheit kundige Heer *van de Wall* in zyn *Priv. van Dordrecht in notis fol. 92. & ſeqq.* voegt daar by de *Riemer* in zyn *beſchryvinge van den Hage 2. D. p. 63.* en wierden die geenen, aan welke de daagelykſche zorge en de bewaaringe van die *Borg*, Poort of Stad bevoolen was, door de gemeene *Burgeren*, ten dien einde jaarlyks gekoozen, men noemde Haar in de kwaade Latynſche Taal altyd *Burgimagiſtri*, maar nooit *Burgi domini* of *Burgenſium magiſtri*, alzoo zy ook met 'er daat geen Heeren of Meeſters van dien *Burg* waaren, en dus is het of uit onkunde, of laffe vleijerye, (twee oorſpronken waar uit veel onheilen voor de vryheit dikwils zyn ontſtaan) dat men dit Ampt het *Burgermeeſterſchap* genoemt heeft; het zoude eigentlyk moeten zyn, het *Burgmeeſterſchap*, waar van zy als Gouverneurs en Opzienders waaren; egter moeſten de *Burgers* aan de Graaf zweeren houw en getrouw te weezen, en aan *Burgmeeſteren* onderdanigheit.

BURGERREGT, was het regt of magt dat aan een Inwoonder van zoo een Burg, Stad, of met Poorten beſlooten Plaats gegeeven wierd, om aldaar neeringe te doen en andere vryheeden te genieten, mitsgaders het voorregt om Burgmeeſteren en Raaden, als ook veele andere Amptluiden te helpen kiezen in hunne Wyken in de Morgenſpraaken; en in het Schot geldende, mogten zy tot alle belaſtingen der Steeden of Ingezeetenen van dien hun ſtem geeven, en behielden dat regt tot dat zy verwonnen over ſchult, ontpoortert, of over misdaaden of anderzints eerloos verklaart wierden, vide *Balen beſchryv. v. Dordregt p. 785 en 794.* hier uit is klaar, wat

een

een *Borgerſtem* was, namentlyk het reſultat der Morgenſpraaken, of der ſtemmen van de meeſte Wyken in een Stad. En werden in Holland voor *Burgers* gehouden, die met valabele preuves van de Magiſtraat van haar reſidentie, haar *Burgerſchap* bewyzen, en aantoonen dat zy met 'er daat haar *domicilium* daar houden met haar geheele huishoudinge, en niet *pro forma*, een Acte van *Burgerſchap* hebbende verkreegen, aldaar een kamer *quaſi* hebben en in een andere Stad of Provintie woonen, vide *Reſol. v. Holl.* 24. *Dec.* 1674.

BURGERS, door 't woord *Burgers* of *Borgers*, in een ruime zin genoomen, verſtond men oudstyds wel alle de Inwoonders van een *Borg* of *Burg*, maar eigentlyk allen, die het *Burgerregt* door geboorte, of anderzints verkreegen hadden, ook wel genaamt *Burgzaaten*, en worden niet alleen voor *Burgers* gehouden die, de welken en haare Voorouderen in de Stad gebooren zyn, maar ook in de Voorſtad en Regtsgebied van dien zig onthouden, als Bleikers, Molenaars en anderen, de welke de *Burgeren* van de Stad ten dienſte zyn, en in alles Stads-regten onderworpen zyn, om dat een wet of gewoonte van een Stad, ook in de Voorſtad plaats heeft. *L.* 2. *L.* 87. *ff. de verb. ſignific. L.* 99. §. 1. *ff. eodem.* Ziet *van Leeuwen in zyn R. H. R.* 1. *B.* 10. *D. p.* 42.

BURGERWET, noemen wy, zegt de Heer *de Groot in zyn Inleid.* 1. *B.* 2. *D. n.* 16. die tot haare naaſte oorſpronk heeft de wille van de Overheit van een Burgerlyke gemeenſchap, en verbind vervolgens geen anderen als die Burgerlyke gemeenſchap, waar voor zy zyn ingeſtelt, en leert ons het byzonder Burgerregt, wat yders regt is tot eenige zaaken, of de middelen om het zelve regtelyk voor te ſtaan en te vervolgen; en gelyk de zelve niemant verbinden, als de gemeenſchap waar voor zy zyn ingerigt; zoo volgt daar uit, dat wanneer vreemde *Wetten* in een Land worden aangenoomen, de verpligting die daar uit geboore werd, alleen ſpruit uit de wille van de Hoog Overheit, de welke goed vind, dat zy in zyn Land werden naa gekoomen en geobſerveert; dog moeten alle *Wetten* in alles altyd zyn, over een koomende, met de natuurlyke gebiedende of verbiedende *Wetten*; dus kunnen zy niet ongeoorlooft doen zyn, het geen, waar toe men natuurlyker wyze is verpligt, nog geoorlooft, dat vol-

gens de natuurlyke *Wet* verboden is, aan welke natuurlyke verpligtingen de *Burgerlyke Wetten* kragt by zetten, door de ſtraffen die teegen de Overtreeders werd geſtatueert, uit welke vrees een ſterker verpligting werd geboore, als uit de natuurlyke *Wet*, door de bepaalinge van de ſtraf, die men in de natuur *Wet* niet vind. Ziet WET.

BUUREN, noemde men oudstyds *Landzaten* ten platten Lande woonende, niet eereloos, de zelve hadden het regt om met Schout en Azing te regt te zitten, en ook om op de gemeene Werven haar *buurſtem* te geeven, mits dat zy ook Schot en Bottingen betaalden, en dus nog Ridders nog Schildknaapen waaren, ziet *de Rekening van Philippus van Dorp over den jaare* 1407. ook *Kilianus*, en *de Holl. Cron. p.* 330.

BUURWEGEN, zyn *Weegen* die verſcheide *Buuren* te zaamen toebehooren, en moogen niet geſlooten worden, dan met gemeene bewilliging, en de vrugten daar van koomen de gezamentlyke *Buuren* toe. *L.* 3. *ff. de locato & itin. publ. Sanden Lib.* 5. *tit.* 5. *def.* 1.

BYLBRIEF of WATERBRIEF, is een Schuldbrief, die de Scheepmaker hout op een Schip, weegens reſtant van Kooppenningen, wanneer een Schip of Schuit word verkogt op Waterregt, dat is behoudens het regt van ſpeciaal Hypotheek op het verkogte, zoo lang de kooppenningen der zelve niet ten vollen zyn betaalt, en moogen voor geen Notaris, wanneer de Scheepen booven de vier Laſt groot zyn worden gepaſſeert, als zynde de 40. penn. ſubject, volgens *de Ordonantie der* 40. *penning art.* 13. uitgezondert te Amſterdam, alwaar het tranſport van een Schip of een portie van dien gedaan voor Notaris en Getuigen, na 't blyk van betalinge van den 40. penn. zoo valide is, als of 't voor Burgemeeſteren en Scheepenen ware geſchied, *Turbe van Practiſyns te Amſterdam* 19. *April* 1667., en zoo word het verſtaan en gevolgt, alhoewel by *Ordonantie van den* 40. *penn.* als boven gezegt en anders verboden by *Reſ. Holl.* 20. *Jan.* 1699. en direct ſtrydig met den Eed der Notariſſen.

C.

CA.

CACHOT, is een plaats onder de grond, alwaar men een Crimineele opſluit.

CADUC, is een onduitſch woord, dat *bouwvallig*, *zwak*, *gekrenkt* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, iet dat niet kan beſtaan betrekkelyk tot een Legaat, Clauſule of Diſpoſitie die geen effect hebben kan, *caduca ſunt in teſtamento ſcripta quæ deficiunt.*

CALENDRIER, is de beſchryving van alle de daagen van 't jaar, waar in men de Feeſten andere Ceremonieele-daagen aangeteekent vind, en heeft zyn oorſpronk van 't woord *Calendæ* dat de eerſte dag der maand was, wanneer de Romeinen in den Tempel zaamen kwaamen, om van de Prieſters te verneemen de Feeſten, die in die maand voor kwaamen, en de wyze waar op die te celebreeren; hoe zeer deeze dagreekening by ons in geen gebruik is, is het egter nodig die te weeten, om te verſtaan de oude geſchriften, werdende deeze reekening ook nog heeden gevolgt in de expeditien van 't Hof van Romen.

CA.

De Romeinen deelden haar maanden in drie deelen, en telden alle de daagen van de maanden betrekkelyk tot die drie hoofddeelen, de eerſte heeten zy *Calendæ*, de tweede *Nonæ*, en de derde *Idus*.

De *Calendæ* waaren altoos de eerſte daagen der maand, ſommige leiden dit woord af van 't Griekſche καλῶ, dat *roepen* beteekent, om dat te Romen in de vroegſte tyden, wanneer men de maanden, naa de Maan reekende, en die begonnen met de nieuwe Maan, de Prieſter, die belaſt was met die obſervatie, zoo ras hy de zelve zag, zeide, *te Colo Luna*, of *Juno Novella*, *Macrob*, en liet vervolgens het volk byeen roepen en

en vergaderen, om haar aan te kondigen de *Nonæ*, en de *Idus*, die varieerenden.

De *Nonæ* waaren dan de vyfde, en dan de zevende dag, en op de dag van de *Calendæ*, zeiden de Prieſters op welke van die twee daagen de *Nonæ* invielen. Voor de veranderinge van de *Calendriers*, wierden op de Aſtronomiſche Obſervatien, zonder een vaſte regul, de *Nonæ* op een van die twee daagen bepaalt, maar naa dat *Numa Pompilius*, het jaar had gereguleert naa de Son, en eenige maanden had geſtelt op een endertig daagen, wierden de *Nonæ* geſtelt op de zevende dag van de maanden die 31 daagen hadden. Hy ſtelde eerſt vier maanden van 31 daagen, als *Maart*, *May*, *July* en *October*. *Julius Cæſar* voegde nog een, een-en-dertigſte dag by de drie andere maanden, te weeten *January*, *Auguſtus* en *December*; dog vond niet goed de dag der *Nonæ* in die maanden te veranderen, zoo dat in die drie maanden ſchoon van een-en-dertig daagen, de *Nonæ* vielen op den vyfde dag even als op de andere maanden die geen een-en-dertig daagen hadden.

De *Idus* waaren altoos agt daagen naa de *Nonæ*, dus in de maanden daar de *Nonæ* waaren de zeevende, waaren de *Idus* den vyftiende, en die waar van de *Nonæ* waaren de vyfde, waaren in *Idus* den dertiende, en betrekkelyk tot die drie voornaame tydverdeelingen telde de Romeinen alle de daagen van de maanden, en de daagen naa de betrekkingen die zy hadden op een van die tydsverdeelinge, die nog ſtonden te koomen; by voorbeeld *tertio Calendus*, was niet de derde dag naa de *Calendæ*, maar de derde dag voor de *Calendæ* en dus de reſt in die zelve Evenredigheit: en om dit klaarder te begrypen; de *Calendæ* in alle de maanden van 't jaar waaren de eerſte. In de vier maanden *Maart*, *May*, *July* en *October* waaren de *Nonæ* den zevende, en de *Idus* den vyftienden; in alle de anderen de *Nonæ* den vyfden, en de *Idus* den dertienden; in de maanden daar de *Nonæ* waaren den zevende, was de tweede dag van die maant geteekent *ſexto nonas*, en de volgende daagen tot zeven altoos verminderende: wanneer de *Nonæ* waaren den vyfde, was de tweede dag van de maand *quarto nonas*, de daagen die vooraf gingen de *Idus*, die telde men na proportie; de volgende dag van de *Idus* telde

men

men naa de *Calendæ* van de volgende maand: In de vier maanden van een-en-dertig daagen, die de *Idus* den vyftiende hadden, was, de feſtiende van de maand, *decimo ſeptimo Calendas, Aprilis*, indien 't in de maand van *Maart* was, en zoo voorts; in de drie maanden van een-en-dertig daagen, die de *Idus* op den dertienden hadden, was de veertiende dag van de maand *decimo nono Calendas*; in de vier maanden van dertig daagen, was den veertiende van de maand *decimo octavo Calendas*, in de maand van *February*, die maar agt en-twintig daagen heeft, was de dertiende van de maand altyd *decimo ſexto Calendas*, en de *dies intercalaris* of tuſſchen gevoegde dag van het *annus Biſſextilis* of Schrikkeljaar maakte daar in geen verandering, om dat die dag niet viel als naa den vier-en-twintigſte dag van die maand die *ſexto Calendas* was, die men tweemaal telde, waar van daan dat jaar zyn naam ontleent van *bis ſextilis*. Ziet Bis Sextilis.

CALENDRIER, is een ſchriftuur, behelzende een kort beſtek van de ſtukken die op den Inventaris moeten werden geproduceert. De Suppooſten moogen in hunne Inventariſſen en *Calendriers*, agter yder product maar alleen maaken een korte applicatie en aanwyzinge waar toe de zelve is dienende, en daar in geen Documenten, Notulen, nog Dingtaalen uitſchryven, nog daar agter hun Pleidooi repeteeren *Regl. 7. Juny* 1658. *naader Ordre 6. October* 1674 en is aan de Advocaten gelaſt, in het formeeren van hunne *Calendriers* zig daar naa præciſe te reguleeren, en zig te wagten van in de middelen te inſereeren de ganſche inhoud van de Documenten, die zy koomen over te leggen, en van te narreeren het contenuë van de Notulen, en Dingtaalen, en van het uitſchryven van geheele Wetten of andere regts-paſſagien, en voor al van hunne Pleidooijen weederom in geſchrifte te brengen, alles op pœne als in de *Ordre van den 6. Octob.* 1674. en *nieuwe Regl. van 24. Febr.* 1722. Des niet te min ſtaat het hun vry hunne voornaamſte argumenten, benevens de ſolutien op de argumenten van hunne partyen op een beknopte en ſommiere wyze in de *Calendriers* ter needer te ſtellen by maniere van Pleit-memorie, of wel hunne Pleit-memorie zelfs tot adſtructie van hun geſuſtineerde in de zak te ſteeken, *naader Reglement van den Hoogen Raad van 24. Febr.* 1722.

CA-

CALUMNIATEUR, is imant, die uit kwaadaardigheit een onſchuldige een misdaad te laſten legt; by de Romeinen, wierd de injurie, imant aangedaan door een *Calumnieuſe accuſatie*, geſtraft met de zelve ſtraf, die de geaccuſeerde zoude hebben moeten ondergaan zoo hy van de misdaat was overtuigt geworden, de *Lex Remnia*, die *Marcellus* hiet *Remmia in Lege* 1 *&* 2. *ff. ad Senatus conſultum Turpilianum*, beval dat de *Calumniateurs* met een gloeijend Yzer, met de letter K voor haar voorhoofd zouden gebrandmerkt worden; maar dit wierd geabrogeert door *Conſtantzin in Lege* 17. *Cod. de poenis, qua prohibuit faciem hominis, quæ ad ſimilitudinem cæleſtis eſt figurata, maculari.* Ook maaken de Wetten een groot onderſcheit tuſſchen de *Calumnie*, en de misſlag in de beſchuldiging, en gelyk de zelve ſtreng zyn tegen die geenen, die ter kwaader trouw imant beſchuldigen, zoo zyn zy weederom aan de andere zyde vol van toegeventheit, voor die geenen, die ter goeder trouwe, en by misſlag imant hebben beſchuldigt, als te zien is in *Lex* 1. §. 3 *ff. ad Senatus conſultum Turpilianum*, meede brengende, dat die geene, die zyn accuſatie niet bewyſt, daarom altoos geen *Calumniateur* of Laſteraar is, de beoordeeling daar van is aan den Regter gelaaten, de welke den Beſchuldigde hebbende vry verklaart, vervolgens examineert, welke reedenen den Beſchuldiger hebben bewoogen, die hy naa bevind van zaaken of ſtraft of vry ſpreekt, *de Lex* 3. *Cod. de Calumniatoribus* leert ook, dat de onſchult van den geaccuſeerde altoos geen vaſt bewys is voor de *Calumnie*, en zoo houd ook de *Lex* 233. *ff. de verborum ſignificatione* alleen voor *Calumniateurs* die tot haar accuſatie gebruik hebben gemaakt, van bedrog, en kunſtenaryen.

Men moet derhalven onderſcheiden drie zoorten van accuſatien, de *calumnieuſe*, de *ligtvaardige*, en die, welke tot haar grondſlag heeft *een gegronde dwaaling*: de *Calumnieuſe* is, die alleen voorkomt, uit de kwaade trouw en ongeregtigheit, waar door men moet verſtaan een accuſatie, met een toeleg om een onſchuldige te verderven, waar toe gebruik is gemaakt van bedrog; zoodaanig een, kan, naa de omſtandigheeden, niet anders als naa de ſtrengheit der Wetten werden geſtraft.

De *Ligtvaardige*, is die ter goeder trouwe onvoorzigtiglyk, dog zonder eenig belang is geſchied,

ſchied, de zelve geſchied zynde zonder oordeel uit caprice, en buiten waarſchynlykheit of goede reedenen, is wel ſtrafbaar, maar in veel minder graat, en behoort ten minſten den geaccuſeerden in alles ſchaadeloos te ſtellen.

Maar die *gegrond is op een waare dwaalinge of misſlag*, en daar den Beſchuldiger zig kan en mag beroepen op zyn goede trouw, verdient hy in zoo een geval, geen de minſte ſtraf; want het waare belang, dat de misdaaden geſtraft worden, en de kragt der zaamenloopende omſtandigheeden die hem, in de goede trouw zynde, daar toe hebben aangezet, behooren hem van alle ſchaade te bevryden, ziet hier over *Covaruvias in praxi Criminali quæſt.* 27.

CANCELERYE, is de plaats alwaar gezegelt worden de Beveelen van de Hoog Overheit, zo ter zaaken van Juſtitie, als anderzints, tot ſtaving van haar autenticiteit en gezag.

CANCELIER, is het hoofd van de Juſtitie in den Raad van den Souverain, *Budeus*, *Cancellarium vocat legum præſidium, juris aſilum, morum inſtitutorumque aram, æqui bonique columen*, hy is ook *Juſtitiæ & legum Cuſtos. Nov. Valentini de homicid.*

Omtrent de oorſpronk van dit woord zyn by de Geleerde veele gisſingen, ſommige meenen, dat het komt van *Cancellare* als uit dit vaersje van *Sarisberienſis* is af te neemen:

Hic eſt qui Regni leges Cancellat iniquas
Et mandata Pii Principis æqua facit.

En in een oud *Gloſſator* by *Loiſeau Lib.* 4. *de offic.* geciteert, word gezegt, *Cancellarius eſt, qui habet officium ſcripta & reſponſa Principis atque mandata inſpicere, & male ſcripta Cancellare, & bene ſcripta ſignare*, maar het is bynaa met een volkoome zeekerheit, dat dit woord zyn oorſpronk niet daar van ontleent, maar van *Cancellis* dat tralien beteekent, waar meede was afgeperkt de plaats alwaar de Keizer regt ſprak, om hem te bevryden voor het gedrang van de Partyen, en waar door hy konde zien en gezien worden, het was de poſt van die geenen, die men *Cancellarii* hieten, digt aan die tralien te ſtaan, ziet *Caſſiodorus Lib.* 2. *Inſtit. Div. & Hum.* ſpreekende van *Marcellinus*, *Patritii Juſtiniani fertur egiſſe Cancellos, & Lib.* 12. *diverſarum form. ſic enim proprie noſtros Cancellos agitis, ſi læſorum impia clauſtra ſolvatis & Libr. XI. earum formularum, hoc igitur laudabile præjudicium, ſen-*

tentiam gratioſam, militiam domeſticam, a XII. indictione, Cancellorum tibi decus attribuit, &c. reſpice quo nomine nuncuperis; latere non poteſt, quod intra Cancellos egeris. Fines quippe lucidas fores, Clauſtra patentia, feneſtratas Januas: Et quamvis Studioſe claudas, neceſſe eſt, ut te cunctis aperias. Si intus ingrediaris, obſervantium non potes declinare conſpectus. Erricus Lib. VI. de vita S. Germani.

Voluſianus erat præcelſo nomine quidam,
Urbis Patricio, toti dilectus & urbi
Atque a Cancellis priſco de more Miniſter.

Ziet *Caſaubonus* over *Vopiſcus*, in 't leeven van *Carinus*; *Salmaſius* over de Hiſtorie van *Auguſtus p.* 483.; *Spelman* in zyn *Gloſſarium*, en *Loiſeau* in zyn *Boek des Offices*, alwaar te vinden is, al wat op dit woord kan werden gezegt.

CANON, is een onduitſch woord, dat onder anderen een *regt*, *wet*, en *inzetting* beteekent; door dit woord verſtaat men gemeenlyk een geeſtelyk regt, uitſpraak of regul over een Leerſtuk van de Godsdienſt of kerkelyke tugt, waar toe men waarſchynlyk het woord van regul of voorſchrift liever heeft willen gebruiken, als dat van bevel, om dat het meer het werk van de Geeſtelykheit is, te vermaanen en reguls voor te ſchryven als te beveelen, of te gebieden.

CAPITAAL, is een woord van verſcheide beteekeniſſe, men zegt een *Capitaale Letter*, voor een groote of hoofdletter; een *Capitaale Vyand*, voor een onverzoenlyke vyand; een *Capitaal Crimen*, voor een halsſtraffelyke misdaat; ook noemt men *Capitaal*, (en dit is de zin waar in het zelve meeſt in de Practyk voorkomt) de hooftſomma van een vrugtdragent effect, of van een ſchuld waar van men renten betaalt.

CAPITATIE, is een laſt, die hooft voor hooft op de Ingezeetenen word gelegt.

CAPITULATIE, is de conventie of overeenkomſt, waar door de Vorſt, het Volk, en die hun regt hebben, bepaalen de wyze, waar naa de Heerſchappye of Oppermagt zal worden beſtiert, dus is de *Capitulatie* een noodzaakelyke grondwet, zoo de Oppermagt moet weezen bepaalt, voor 't overige zyn 'er geen altoos beſtendige grondwetten; en gelyk men alle overeenkomſten verpligt is zorgvuldig naa te koomen, zoo kan men in zoodanige *Capitulatie* niets veranderen, zonder vol-

volkome bewilliginge van die geenen, met wien zy is aangegaan. Gemeenlyk verſtaat men door *Capitulatie* de Acte, waar by men bepaalt de Voorregten die men toeſtaat, en de manier waar op men die moet ter uitvoer brengen, en behandelen.

CAPTATOIR, is een onduitſch woord, dat *inwemende, vleiende* beteekent; men geeft de naam van *Captateur* aan een vleyer, die door vleyeryen en kunſtgreepen zig van iets zoekt meeſter te maaken, als van een erfeniſſe of diergelyke, het komt van *Captator. Captatoriæ* (zegt de *Lex* 70. en 71. *ff. de hæredib. inſtituendis*) *ſunt illiæ diſpoſitiones, quibus captamus & reposcimus nobis vel aliis liberalitatem eorum in quos hac de cauſa noſtram exercemus, ſub hac conditione ſi legi a nobis impoſitæ paruerint: & aucupium illud hæreditatis ſecretum voluntatis alienæ appellatur.*

By voorbeeld, ik inſtitueere *Titius* myn Erfgenaam, voor zoo veel, als hy my zal inſtitueeren, die inſtitutie is *Captatoir* en teegen de Wet, en zoude ook *Captatoir* zyn, als zy inhield deeze uitdrukkinge, Ik inſtitueere *Titius* myn Erfgenaam voor zoo veel als hy *Sempronius* zal inſtitueeren, maar die diſpoſitien, die uit een erkenteniſſe geſchieden, zyn niet Captatoir, *illa non eſt Captatoria inſtitutio, quæ non captandæ in futurum alienæ hereditatis gratia fit, ſed remunerandæ jam factæ inſtitutionis cauſa.*

By voorbeeld, de inſtitutie is niet *Captatoir*, maar zeer geoorlooft, als zy is ingerigt in die termen, Ik inſtitueere *Titius* tot myn Erfgenaam voor zoo veel als hy my, of voor zoo veel als hy *Sempronius* heeft geinſtitueert.

CARGAZOEN, is een Scheepslading, die een Koopman inlaat en aan zyn Commiſſionaris buiten 's Lands in commiſſie zent, ook wel aan een Schipper op half winſt meede geeft, en waar over de Schipper de beſtiering is toebetrouwt.

CASSATIE, vernietiging, beteekent een *te niet doeninge* van een Sententie van een Hooger Regter, die een voorig gewyſde, acte, of proceduren *caſſeert* en *vernietigt*, ter zaake van nulliteit.

CASTELEYN, is eigentlyk imant die magt heeft over een ſterk Huis of Slot (komt van 't woord *Chateau*, en moet dien volgende met een Ch geſchreeven worden) waar aan zeekere jurisdictie gehegt is, en is *Chatelenye* de uitgeſtrektheit van het gebied

bied of jurisdictie van dat *Caſteel*, met het geen daar aan behoort.

CASTELEYN, of CONCIERGE van den Hove, is die uit naam van de Hoog Overheit imant in bewaaring hout, de zelve ontfing voor deeze zyne Commiſſie van Haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staaten v. Holland en Weſtvrieſland, dog nu van den Hove; hoe veel te betaalen voor 't regt van een Gegyzelde daags ziet *Reſ. van den Hove van* 23. *Nov.* 1696. 1. *Mem. v. Kinſchot fol.* 85. hy mag maar eens declareeren voor 't regt van de *Caſtelenye* wanneer 'er meer als eene verkopinge op eene dag geſchiet, volgens *Reſ. van den Hove* 28. *July* 1740. Voor den zelve is by den Hove een Reglement gemaakt, waar by bepaalt is, wat hy declareeren mag, zoo omtrent verkopingen, als weegens arreſten en verteeringen, in *dato* 1. *May* 1767.

CASUS FORTUITUS, zyn Latynſche woorden, die *iets toevalligs* beteekent, een zaak die onverwagt, en onvoorzien gebeurt van hoogerhand, dat men nog voorzien, nog beletten kan, als door overſtroomingen, brand, onweder, geweld, oploop of tumult, inſtorting van een huis en diergelyke gebeurteniſſen, men kan uit hoofde van de natuur van zyn contract in die toevallen niet gehouden zyn, om dat men geen contracten (immers zeer zelden) vind, waar in de contractanten elkanderen guarandeeren voor diergelyke toevallige ſchaden, ook leerd de reede *quod res ſua domino perit; præterea nemini poteſt imputari, quod humana providentia regi non poteſt:* Deeze regul is egter aan twee exceptien onderworpen; de eerſte is, wanneer de zaak verlooren gaat door toedoen van den Bezitter, als wanneer het *Caſus fortuitus* of toeval een gevolg is geworden van een daat, vervolgens is die geenen, die die daat gedaan of daar toe geleegenheit heeft gegeeven gehouden in de ſchade, door die daat veroorzaakt; even eens is het geleegen, zoo wanneer het *Caſus fortuitus* is een gevolg van de wederhoudenheit of het retardement van die geenen, die de zaak moeſt weederom geeven of opleeveren, waar uit nog volgt, dat zoo wanneer, die geene, aan wien het gebruik van een zaak is toegeſtaan, en hy 'er zig van bedient tot een ander einde, hy zig door zyn onvoorzigtige daat ſchuldig maakt aan de ſchade daar door veroorzaakt.

De tweede is, wanneer imant zig uitdrukkelyk heeft verbon-

den

den tot vergoedinge van de toevallige ſchade, geduurende de tyd van zyn bezit, *quia pacta dant legem contractibus.*

't Is waar, dat men niet kan beletten, die *Caſus fortuiti*, en dat niemant kan verpligt worden te præſteeren het onmoogelyke, maar die zig verbind om die te vergoeden, verbind zig niet om die te beletten, dat geenzints onmoogelyk is, *ſi quidem huic indemnitatis præſtationi nec natura, nec leges ſunt inpedimento.*

CASUS POSITIE, is een onduitſch woord, dat *een ſtelling* of *voorſtel van het geval* beteekent; men verſtaat 'er door in de practyk een Schriftuur waar by de queſtie, die door den Regter moet werden gedecideert, genarreert en voorgeſtelt word; de zelven moet drie daagen voor de Pleidooi in den Raad werden geleevert in gevolge de *Reſolutie van den Hove van* 10. *April* 1725.

CASUS REGIUS, of CAS ROYAUX, zyn die misdaaden, die directelyk worden begaan teegen de Oppermagt of Souverain, en waar door zyn aanzien en gezag word beleedigt die men *Regii*, of *Royaux* noemt, om het directe belang, dat de Souverain heeft om die te doen ſtraffen, tot bewaaringe van zyn regten, gezag en de algemeene zeekerheit.

De kenniſſe daar van behoort notoirlyk in Holland en Zeeland tot het Hof van Juſtitie, *qui non tantum* NOMINE, *ſed* VICE *Sacra Principis judicant*, aan welke ſpeciaal is aanbevoolen te waaken voor de Vryheit en Regten van den Landen by het 8. *art. van Haar Inſtructie van den jaare* 1531. die ook by den aanvang van haar Ampt ſolemneel dit bezweeren, evenwel ziet men, dat Subalterne Regters meede kenniſſe neemen en ſtraffen, die misdaaden, die men in alle Landen voor *Caſus Regii* houd, dog welken egter hier in Holland by geen ſpeciale Reſolutie bepaalt zyn, men telt daar onder in de *eerſte* plaats altoos de misdaat van gequeſte Majeſteit in al zyn deelen, in 't algemeen; ten *tweede* de weerſtand die imant biet aan de beveelen van de Hoog Overheit, of de uitvoeringe van dien door zyn Officieren; ten *derde* de ongeoorloofde ſaamenkomſten; ten *vierde* de ſeditie, of Burgerlyk oproer; ten *vyfde*, het publiek geweld, te weeten, als dat gewapender hand geſchiet; ten *zesde* het ſlaan en vervalſche van de Munt; ten *zeevende* het ſtrandregt, waar by men, naa myn

gedagte, nog zoude kunnen voegen; ten *agtſte* de Judicature en correctie over alle Hooge Amptenaaren; ten *negenden* het ſtooren en ontruſten van den openbaaren Godsdienſt; en ten *tiende* het *Crimen raptus* of vervoeringe met geweld van imant. Dit zyn, naa myn gedagten, de *Caſus Regii*; dog zegge nogmaals, hebbe die nooit præcies gedefineert gevonden. Wenſchelyk was het, dat, benevens andere kweſtien, zulks eens vaſt wierd bepaalt tot welker kenniſſe die privativelyk behooren.

CAUTIE, is een onduitſch woord, dat *voorbehouding*, *voorziening* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een verzeekeringe, die imant voor een ander geeft om zyn verbintenis te voldoen, zoo vermag de Gedaagde voor de *litis conteſtatie* vraagen *Cautie* voor de koſten, als den Impetrant een Vreemdeling is; dog is niemant gehouden verder *Cautie* te ſtellen, dan hy kan, en by gebreke van dien werd hy geadmitteert *ad juratoriam cautionem* zoo verre hy maar een eerlyk Perſoon is, want niemant om zyn armoede wille zyn goed regt verliezen moet; zelfs is imant, gevange zynde, onder *Cautie juratoir*, van zyn koſten binnen zes maanden te betaalen ontſlaagen, vide *Reſ. van den Hove* 17. *en* 23. *May* 1607. en mag die geene, dié in Holland *Cautie* moet ſtellen, volſtaan met een *Cautie* ſubject de judicature van den Hove van Holland, om dat het Hof over al jurisdictie heeft, en de Borgen kan doen executeeren, ziet *W. v. Alphen in zyn Papegaay* 1. *D.* 24. *Capit. pag.* 346. Ziet Borg.

CAVEL CEDULLE, is een onduitſch woord, dat een *deelbrief* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door in de Practyk een Acte van Schiftinge, Scheiding en Verdeelinge van iets, als tuſſchen Erfgenaamen van goederen, die door imants afſterven zyn naagelaaten, en waar in yder zig verbind, met zyn aanbedeelde genoegen te zullen neemen, en den een den anderen te bevryden voor alle evictien en uitwinningen.

CEDULLE, dit woord komt van *Schedula*, dat het deminutif is van *Schedæ*, dat een klein briefje of ſtukje papier beteekent; men verſtaat in het Franſch door 't woord *Cedule* een onderhandſche Obligatie, waar van wy zeekerlyk het woord van *Huur-cedulle* ontleenen, als een Obligatie of Verbintenis van Huur en Verhuuring, die

ook

ook onder de hand kan geſchieden en waar om men 'er by voegt *Notariaal*, als zy voor de zelve is gepaſſeert.

CELEBRATIE, is een onduitſch woord, dat *gedenkplegging*, *viering*, *plegtigheit* beteekent; dit woord word toepaſſelyk gemaakt op al het geen met ſolenniteiten verzelt is, als onder anderen die toepaſſelyk zyn op de voltrekkinge van een huwelyk in *facie Eccleſiæ* conform aan de civile Wetten.

CERTE PARTY, is eigentlyk de Acte van Verhuuring, (of van affrettement) tuſſchen den Koopman en de Schipper van een Schip, waar by de Schipper voor zeekere Loon aanneemt des Koopmans goederen te laaden, op zeekere geſtelde plaats te ontlaaden, anderen wederom in te neemen, en ten geſtelde plaatſe te vervoeren: men moet dit ſchryven *Charte partye* om dat het komt van *Charta partita* door dien men oudstyds gewoon was die contracten te ſchryven op Parkement, het zelve door en uit te ſnyden, en aan den Schipper en Koopman yder een ſtuk te geeven, die in malkander paſten.

CERTIFICATIE, is een onduitſch woord, dat *verzeekering*, *verklaaring* beteekent; men verſtaat 'er door een ſchriftelyke getuigeniſſe die men van een zaak geeft, de welke voor den Regter gegeeven wordende, ingerigt moet zyn op zoo een wyze, dat de zelve van de waarheit van het gecertificeerde volkoome zeeker kan zyn.

CESSIE, is een onduitſch woord, dat *afſtand*, *overgeeving*, *overlaating* beteekend, men verſtaat 'er door in de Practyk de daat waar door men aan imant zyn goed, regt, of actie overgeeft.

Het beneficie van *Ceſſie* was by de Romeinen geintroduceert door de *Lex Julia* om te matigen de Wet der twaalf Tafelen, waar door de Schuldeiſchers meeſter wierden van de vryheit in het leeven van haar Schuldenaaren, die inſolvent waaren, maar de *Ceſſien* te meenigvuldig wordende, oordeelde men daar aan te moeten hegten een zeekere ſchande en ſmaadheit, dus noodzaakte men door geheel Italien de *Ceſſionanten* te draagen een muts of hoed van een Orange couleur, en te Roome een Groene, om gelyk *Pasquier* het aanmerkt in zyn *recherches Liv.* 4. *Chap.* 10. dat die geene die *Ceſſie* doet, door zyn dwaasheit is arm geworden. Deeze ſtraf heeft men ook in Vrankryk ingevoert op het laaſt van de ſeſtiende eeuwen, dog niet op gelyke wyze

in

in alle Provincien. Eindelyk is het overal uitgekomen op het draagen van een groene muts of (*bonnet verd*), waar toe alle *Ceſſionanten*, het zy dat zy haar goed by ongeluk hebben verlooren of niet, verpligt zyn, egter zyn de Vrouwen die *Ceſſie* doen, daar van bevryd, *propter pudorem & infirmitatem ſexus, quandoquidem eas excuſant, vetantque eas cœtui publico demonſtrari.* Dit word egter in Vrankryk zoo niet meer gepractiſeert; 't is genoeg dat zy zoo een muts by zig draagen, om die des noods te kunnen vertoonen, om daar door zig te bevryden van een perſoneel Arreſt.

CESSIE, (BRIEVEN VAN) is een weldaat die van de Hoog Overheit werd verkreegen, waar door een Schuldenaar werd bevryt van de gevangeniſſe, en niet verder gehouden is te voldoen, dan behoudens zyn noodruft *de Groot* 3. *B.* 51. *D.* vide *tit. ff. de Ceſſionibus Bon. Fid. & Cod. qui bona cedere poſſint*; de zelve Brieven zyn by den Hoogen Raad zeedert des zelfs Erectie verzogt en de verleent, volgens het 23. *artic. van haar Inſtructie*, met committimus aan den Geregte daar den Verzoeker woont, en moet den Impetrant ten daage dienende in Perſoon ongegort en blootshoofds compareeren, en zyn Brieven van *Ceſſie* præſenteeren, en ten zelven daagen pertinente ſtaat en inventaris leeveren van zyne goederen, ſchulden en inſchulden, zonder daar inne iet te verzwygen, en is niet genoeg dat hy het zelve by Eede verklaart, het zy in handen van een Secretaris van den Hove, of die van den Geregten, daar 't committimus aanhoud, maar moet doceeren van zyn ſchaade en ongelukken, die hy gehad heeft. Indien de Supplianten woonagtig zyn in beſloote Steeden, werd eerſt en alvoorens een Miſſive geſchreeven aan de Magiſtraat en den Geregte der Plaats om te hebben henluider advis; zoo zy ten platten Lande woonen, word de verzogte proviſie, zonder voorgaande verzoek van advis, verleent met committimus aan die van den Geregte ter naaſter Steede van des Suppliants woonplaats en wanneer den *Ceſſionant* van domicilium is verandert binnen het jaar, moeten de Brieven werden geaddreſſeert aan den Regter van zyn voorige woonplaats, ten waare de *Ceſſionant* na de verandering van domicilium alle zyne ſchulden had gecontracteert, *Reſ. v. de Staaten van Holland* 14. *Sept.* 1736., en moeten de Brieven van *Ceſſie* gepræſenteert worden in regten

ten binnen een maand naa de impetratie; volgens het *Placaat van Keizer Karel van 26. May* 1544. en al is de *Ceſſie* geinterineert mag men nogtans condemnatie op zyn agterweezen verzoeken. Ingevallen men de *Ceſſie* wil debatteeren, moet volgens de Inſtructie een ſequeſter geſtelt worden over de goederen, en by requeſt Mandament van Arreſt op de Perſoon van den *Ceſſionant* verzogt worden, met de clauſule van authoriſatie om hem op de Voorpoorte van den Hove te doen leggen, vide 227 *en* 228. *art. van de Inſtructie van den Hove*, mitsgaders *de Ampliatie art.* 6., item het 248. *en* 249. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raade*, heeft imant t'andere tyden Banqueroet geſpeelt, zoude hem het zelve obſteeren, en is geraaden daar van Pardon te verzoeken, ten daage van de *Ceſſie* dienende, eerſt en alvoorens concludeerende ten interinemente van de brieven van Pardon, en als dan zyn concluſie neemen noopens de *Ceſſie*: de *Ceſſionant* en kan zig niet behelpen met zyn Brieven van *Ceſſie* teegen zyne Crediteuren, die Sententie reets teegen hem hebben geobtineert, ziet het *Placaat van Keizer Karel* hier vooren geciteert, en moeten de onkoſten van 't impetreeren van Mandament van *Ceſſie* gaan uit de goederen die den Impetrant aan zyne Crediteuren cedeert. By den Hoogen Raad is op den 24. *Juny* 1649. geſtatueert en op de Rolle gepubliceert dat allen de geenen, die eenige Requeſten aan den Hoogen Raad zullen præſenteeren, om te hebben Brieven van *Ceſſie*, gehouden zullen zyn in de Requeſte te inſereeren, neevens de naamen en toenaamen van de Verzoekers, ook de naamen en toenaamen, mitsgaders woonplaatſen en verblyf van de principaalſte Crediteuren, ten opzigte van de welke zy bewoogen worden Brieven van *Ceſſie* te verzoeken, op pœne, dat by faulte van dien, op de Requeſte ter zaake als vooren overgeleevert, niet en zal werden gediſponeert, laſtende alle Suppooſten zig daar naa te reguleeren.

Imant uit kragte van een Mandament van den Hove of anderzints gearreſteert zynde, mag verzoeken van den Hoogen Raad Mandament van *Ceſſie* met committimus aan den voorſz. Hove ten daage dienende, de Crediteuren willende excipieeren en ſuſtineeren dat het committimus moet werden geaddreſſeert, aan die van de Plaats daar den Arreſtant woon-

woonagtig is, werd de exceptie gerejecteert, en de Crediteuren geordoneert op het verzogte interinement peremptorie te antwoorden, gelyk zulks by den Raade is verſtaan 2 *Nov.* 1657. vide *van. Alph. Papeg:* 1. *D.* 19. *Hoofdſt.*

De *Ceſſie* by den Hoogen Raad eens verleent zynde met committimus aan den Hove van Holland, werd niet ingetrokken, alhoewel Steeden of Particulieren zouden ſuſtineeren, die Brieven ſub- en obreptif geobtineert te zyn, maar moeten Partyen geintereſſeerden, die daar meede meenen verkort te weezen, het zelve op de Rolle, by weegen van exceptie, allegueeren, en is zulks 19. *Dec.* 1661. alzoo verſtaan.

Het interrinement word ook verzogt by 't Hof als de *Ceſſionant* by het zelve is gearreſteert, maar het committimus moet koomen aan de woonplaats van den *Ceſſionant*, of daar hy laaſt woonde, en moet de queſtie over het domicilium door den ordinaire Regter worden gedecideert, *Reſ. Holl.* 23 *Sept.* 1688. zoo ook te Middelburg, *Accord van die Stad met den Hoogen Raad d.* 10. *Nov.* 1586. *art.* 9.

Een Weduwe woonende te Amſterdam, en van den Hoogen Raad geobtineert hebbende Brieven van *Ceſſie* met committimus aan den Hove, volgens het 8. *art. van de Inſtructie*, hebben de Crediteuren zig daar teegen geoppoſeert, en geſuſtineert, dat ingevolge dat Privilegie Weduwen en Weezen haare Debiteuren wel mogten roepen ter eerſter inſtantie voor den Hove, maar niet haar Crediteuren, in welk reguard het committimus moeſt worden geaddreſſeert aan die van den Geregte van Amſterdam, daar zy woonagtig was, en is zulks zoo by den Hove verſtaan 29. *Juny* 1675.

Imant om Schulden gelogeert zynde op de Voorpoorte van den Hove, en door den Cipier hooger getrakteert zynde, als waar op hy was geſtelt, en booven dien penningen hebbende geleent, en geligt hebbende een Mandament teegen de Cipier, en daar over Proces ontſtaan zynde, is hem zyn eiſch met de koſten ontzegt, 17. *Octob.* 1670. *van Alphen Papeg.* 2. *D. p.* 225.

In cas van *Ceſſie* is maar een default noodig, en voor het profyt van dien, werden de Brieven geinterineert, en als den Impetrant niet compareert, werd verleend Comparuit abſolutie van de Inſtantie, en ontzegginge van de *Ceſſie.*

CES-

CESSIE VAN ACTIE, ziet ACTIO CESSA.

CHAMBELLAGE, is een onduitſch woord, dat *de dienſt van een Kamerheer van een Vorſt* beteekent; men verſtaat 'er door een regt, dat by een Leenverheffing betaalt word, om dat oudstyds een Leenman by de Vorſt wierd geintroduceert door een *Chambelan* of *Kamerheer* wanneer hy kwam om daar hulde te doen, het welk nu ter Leenkamer geſchiedende, ontfangt nu het zelve de Kamerbewaarder van die Kamer, en dus is dat regt by ons het regt van de Leenkamer, voor *de Leenverheffing*.

CHARTRES, is een onduitſch woord, dat *betoom-* of *bewyſſchriften* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door de oude bewyſſtukken van een Geſlagt, heerlyke Goederen, of Societeit; dit woord werd verkeerdelyk gezegt *Chartres*, en moet zyn *Chartes*, om dat het komt van het Latynſche woord *Charta*.

CHEF, is een onduitſch woord, dat eigentlyk een *Overſte* of *Opperhoofd* beteekent, en werd dikwils genoomen voor en in plaats van een articul of hoofdpoint; men zegt in 't Franſch *le Chef de l'accuſation*, dat eigentlyk is het voornaame voorwerp van de klagt, *Chef d'œuvre* is een proefſtuk gemaakt door imant om Meeſter in een Gilde te worden.

CHIROGRAPHE, is een eigenhandig geſchrift, of onderhandſche acte, komt van χειρ hand en γραφω ik ſchryve.

CHYNSREGT, is de geregtigheit om zeeker inkoomen jaarlyks te beuren, en is onlosbaar, imant behoud het aan zig, ſchoon hy den eigendom van zyn antilbaar goed overgeeft, onlosbaar, waar in het verſchilt van de renten, die in deeze Landen altoos gehouden werden losbaar te zyn, wanneer het den Rentheffer belieft; maar Chynſen en behoeft den Chynsbeurder niet te laaten losſen of hy wil, *de Groot Inleid. 2. B. 46. D. v. Leeuwen R. H. R. 2. B. 12. D.*

CINXEN, is, Pinxteren, Sinckſen, Pentecoſte, *quaſi dicas quinquageſima, vel quinquageſimus nempe dies a Paſchate, Kilianus.*

CIRCUMSTANCIEN, zyn de incidenten, en particulariteiten die een zaak verzellen, waar op een Regter dient te letten, voor al in Crimineele zaaken, om dat zy zeer dikwils oorzaak zyn, dat zaaken, die even de zelve ſchynen, op diverſche wyze werden beoordeelt. *Circumſtantia magnam in-*

ducunt juris diverſitatem Lex 52. §. 2. *ff. ad Leg. Aquil. Lex* 31. *ff. de excuſationib. tutor.* en heeft deeze regul plaats in het Civile, zy heeft het veel meer in het Crimineele, waar in de omſtandigheeden zeer vermeerderen of verminderen de atrociteit of gruwel van het Crimen, en vervolgens de ſtraf waar meede een misdaadige behoort te werden geſtraft. *Lex* 7. §. *ult. ff. de injur. Lex* 4. *Cod. eod.* en de *Lex* 10. *Cod. de Epiſcopis & Clericis.*

CITATIE, is een oproeping, voor een regtbank, een geregtelyke aanſpraak of dagvaardinge gedaan door een Deurwaarder, Bode of daar toe by den Regter gequalificeert Perſoon, ingevolge van een Regterlyk bevel aan imant, die onder zyn regtsgebied behoort, om voor de zelve op zeekere geſtelde of bepaalde tyd te verſchynen; in den Briel en in ſommige andere Steeden meer, moogen geen *Citatien* geſchieden, dan met kenniſſe van de Præſident Burgemeeſter het welk ook met kenniſſe van de Schout in ſommige Dorpen word gepractiſeert; maar voor het Hof moet men een Mandament hebben, welk Mandament de Commiſſie op een Deurwaarder is, om zyn Party te dagvaarden voor 't Hof, welke Mandamenten niet als door een Deurwaarder kunnen worden geëxploicteert; en aangaande de tyd van dagvaardinge volgens de *Inſtructie op het ſtuk van de Ordonantie op de Juſtitie* moet in de Steeden en ten platten Lande drie daagen tyd gegeeven worden, de tyd voor 't Hof is veertien daagen voor die in Holland woonen, en drie weeken voor die in Zeeland woonen, *vide art.* 9. *van de Ampliatie van de Inſtructie van* 21. *Dec.* 1579. en moeten de regtdaagen voor het Hof altyd worden gelegt op de eerſte regtdag van de Week, ten waare &c. ziet 44. *art. van de Inſtr. van 't Hof*, en voor den Hoogen Raad op dingsdag, die geene die elders woonen als in Holland en Zeeland moeten ten minſte 14 daagen tyd hebben, indien men zeeker weet, dat zy ergens vaſt woonen, maar die men niet weet waar zy woonen, moeten gegeeven worden de tyd van zes weeken, gelyk als men by Edicte dagvaart volgens *Publicatie van den Hove van* 10. *Sept.* 1732. te vinden *by de Inſtructie.* De dagvaardingen moeten geſchieden aan de Perſoonen zelfs of aan imant van haar huisgezin of buuren met Copie van het Mandament volgens het 91. *en* 99. *art. van de Inſtructie*, en het 8. *art. van*

de

de Ampliatie van de zelve Inſtructie van den 21. Dec. 1579.

Ziet DAGVAARDING, en DAGVAARDING IN PERSOON.

En moet beneevens de dagvaardinge aan den Gedaagde werden gegeeven Copye authentiek van de brieven van verbande Obligatien en Accorden of andere inſtrumenten, waar op van weegen den Eiſcher ten daage dienende namptiſſement of condemnatie zal verzogt worden.

CITATIEN, noemt men ook allegatien van een Wet, of Auteur om iet te bewyzen.

CITATIE REQUISITORIAEL, is een geregtelyke aanſpraak of dagvaardinge van imant onder een andere Regter gezeeten, naar dat men daar toe bevoorens van des zelfs competente Regter conſent of permiſſie bekoomen heeft.

CLANDESTIN, is verborgen, geheim, niet openbaar; men verſtaat 'er door alles dat bedektelyk en frauduleus geſchiet. *Clandeſtine* trouw is, wanneer twee Perſoonen onder de 25 en 20 jaaren, teegen wil, toeſtemminge, en buiten kenniſſe van haar Ouders, zig naa elders geretireert hebbende, aldaar onder een valſch voorgeeven een huwelyk voltrekken.

CLAUSULE, is het ſlot, einde of beſluit van iets, als *de Clauſula orationis*, 't ſlot van een reede; men verſtaat 'er door in een practicale zin, een verklaaringe, uitbreidinge en bepaalinge van een overeenkomſt, of begeerte, voorkoomende uit de wil en magt die een yder heeft van by de contracten of verbinteniſſe die hy aangaat, te voegen die conditien en voorwaarden, die hy goedvind, de welke daar by gevoegt ten tyde van het paſſeeren van het contract zyn obligatoir, en een gedeelte daar van uitmaaken, naa de regul *Pacta dant legem contractibus*, mits dat de zelve niet zyn onmoogelyk om naa te koomen, of ſtrydig met de goede zeeden of het algemeene regt, ook niet direct contrarie of aanloopende teegen den aart en beſtaan van het contract, waar by zy gevoegt zyn, dus moet men in agt neemen, deeze drie zaaken in een contract, 1. het weezentlyk beſtaan van dezelve, 2. het geen daar uit voortvloeid, als een natuurlyk gevolg, en 3. dat geen dat daar aan accidenteel is, by voorbeeld, daar zyn drie zaaken, die het weezentlyke van een verkoop uitmaaken, te weeten de toeſtemminge van de contracteerende Partyen, de zaak die verkogt word, en de bepaalde en zeekere prys van de zelve. Het

geen een weezentlyk gevolg is van dat contract, is de waarborg in de oplevering daar de Verkooper toe verpligt is, en dat het verlies van het verkogte komt voor reekening van den Kooper zoo ras het contract is geslooten, al was het schoon nog niet geleevert; het geen daar nu accidenteel by komt, is alleen het geen men daar by als een particuliere conventie voegt, als 't geeven van een Godspenning, en diergelyke; maar men vermag niet eenige conventie of beding maaken, die zoude wegneemen het subſtantieele of weezentlyke van het contract, *quia res non poteſt intelligi, ſine ſua ſubſtantia.*

CLAUSULE SALUTAIR, noemt men die, welke men by zyn concluſie voegt, onder de bewoordinge *ofte tot anderen* &c. Deeze *Clauſule* behelſt in zig, dat den eisch zig niet verder uitſtrekt tot myn pretenſie als den Regter oordeelen zal dat my behoort te volgen.

CLERK, het woord *Clerk* beteekent eigentlyk een Perſoon wiens kruin geſchooren en tot de Kerkdienſt is gedeſtineert; men heeft, om dat de zelve zeer lang de eenigſte geletterde waaren, ten minſten daar voor gehouden wierden, die naam beginnen te geeven aan de Luiden van Studie, daar van zegt men nog in 't Franſch *un grand Clerc* voor een bekwaam Man, in teegenſtellinge van een *Mauclerk* een weet niet; men onderſcheide de *Clerici*, dat geletterde Luiden waaren met de *Laici*, die niet geſtudeert hadden; van dat woord komt vervolgens *Clergé* de Geeſtelykheit, en *Clergie*, een oud woord, dat *litteratuur* beteekent. *Ordericus Vitalis Lib.* 3. zegt *Radulfus autem quintus Frater, Clericus cognominatus eſt, quia peritia literarum, aliarumque artium, apprime imbutus eſt.* *Loyſeau* in de 57. en 58. *paragraaph* van zyn vyfde Capittel van het tweede boek *des Offices* merkt aan, dat dit woord heeft drie beteekeniſſen, als, een Geeſtelyke, een gelettert Man, en imant die voor een ander ſchryft, in deeze laatſte *zin* is het, dat wy in 't algemeen een *Clerc* noemen, die, by een Collegie, Miniſter, Advocaat of Procureur gebruikt word, om zeekere zaaken af te ſchryven, en die gemeenlyk om het geheim te bewaaren onder Eed zyn.

CLERKEN IN DE GRIFFIE VAN DEN HOVE, moeten Eed doen van zuiverinq, getrouwheit, en ſecreteſſe, de zelve zyn eerſt onder Eed gebragt by *Reſ. v. den Hove v.* 24.

July

July 1704. en haar Schryfloonen gereguleert by de Staaten, 12. *Dec.* 1755.

CLERKEN VAN PROCUREURS, de *Klerken van Procureurs* zyn geordoneert zig te reguleeren naa het 56. *art. van de Inſtructie Reſ. v. den Hove* 13. *May* 1586. vide 1. *Mem. van Hanneman f.* 277. en is 29. *Maart* 1688. een Conventie geſlooten over de vrydom der Opperklerken van de Procureurs van den Hove, betrekkelyk tot de Schutterye, te vinden in 't 9. *Mem. van Kinſchot f.* 198. *verſo* de *Clerken van de Procureurs* moogen met geen Degen te Hoof koomen, *Reſ. van den Hove* 8, 9. *Maart* 1735. De *Klerk* van de Secretariſſen is eerſt beëedigt 29 *May* 1737.

CLIENT, is een gunſteling, een afhangeling van een groot Heer, men noemde met die naam by de Romeinen een Burger die zig onder de beſcherming begaf van een Magtiger, aan wien hy zig tot zeekere eindens onderwierp, die naam heeft men naaderhand aan de Vaſallen gegeeven betrekkelyk tot haar Leenheer, en in de Practyk verſtaan wy daar door imant, die zyn zaak in handen van een Advocaat of Procureur heeft overgegeeven om die te verdeedigen.

CLOTURE, is dat geen, waar binnen iets is beſlooten, in een regtskundige zin verſtaat men door dat woord het Slot van een reekening, wanneer de zelve tuſſchen de Partyen is vaſtgeſtelt en geſlooten, met dat effect, dat den Rendant, of Gerendeerde uit kragte van dien, vorderen kan de voldoeninge van het zelve, en de laaſte voldoeninge van het batige ſlot.

CODICIL, by de Romeinen beteekende het woord *Codicilli*, *tafel* of *rekenboeken*, *geheug* of *gedenkſchriften*; in een regtskundige zin verſtaan wy daar door een bevel van imant, zonder inſtitutie van erfenis over zyn goederen naa zyn doot, ziet *de Groot Inleiding*, 2 *B.* 25. *Deel*, of een minplegtige acte als een teſtament, waar by men niet anders als particuliere beſtellingen omtrent zyn naa te laate goed maakt, zonder van de geheele erfaating te diſponeeren, de Heer *de Groot* noemt het een onvolkoome uiterſte wil, verſchillende daar in van een teſtament, dat men by de zelve geen volkoome erfeniſſe kan laaten, of gelaaten zynde benoomen worden, maar alleen dienende tot enkele makinge en erfaatinge over de hand, ziet *de Groot Inleiding* 2. *B.* 25. *D.*, zoo dat wel het meeſte gebruik van *Codicillen*

daar

daar in beſtaat, dat daar by, behalve en beneevens een teſtament, buiten of anders als in het zelve teſtament ſtaat, iets kan werden gemaakt, beſprooken, of verandert, het welk in geen volkoome erfſtaatinge of erfneeming beſtaat, daar anders geen twee teſtamenten te gelyk zouden kunnen beſtaan, maar het laaſte het eerſte zoude vernietigen, ten zy het zelve door de *Codicillaire* clauſule, by ons gebruikelyk, wierd ſtaande gehouden in het geen daar in by het laaſte geen uitdrukkelyke veranderinge wierd gemaakt, v. *Leeuwen R. H. R.* 3. *B.* 2. *D.*

COGNATEN, zyn vereenigde Perſoonen met betrekking tot het bloet, of verbintenis van geſlagt; In de zyd-linien onderſcheit men de *Cognaten* van Agnaten, noemende Agnaten van de Mans zyde en *Cognaten* die van de Vrouws zyde aan malkanderen beſtaan.

COGNOSCEMENT-BRIEF, is een geſchrift, dat een bekentenis of erkentenis van iet inhoud; men verſtaat 'er door in 't algemeen de erkentenis of bekenteniſſe van een Schipper weegens de Goederen tot zyn bevragting ontfangen, om naa elders te vervoeren.

COHABITATIE, is de zaamenwooninge met imant.

COLLATERAAL, is de bloedverwantſchap *a latere* of van ter zyde, als Broeders, Oomen, en Neeven, en is teegen overgeſtelt aan de regte linie, die verdeelt word in opgaande en needergaande; opgaande zyn die in der Ouderen plaats geſtelt worden, als Oomen, Moeijen, Oud-oomen en Oud-moeijen; de nedergaande zyn Neeven en Agter-neeven.

COLLATERAALE SUCCESSIE, is de zydelingſche erfopvolging, waar op de Heeren Staaten in den jaare 1585. een belaſtinge hebben geſtelt, en waar omtrent veele Placaten worden gevonden in 't *Gr. Plaeaatboek*; het beſtek van dit Werk, laat niet toe alle de zelven, met de veranderingen en élucidatien hier op te tellen, men kan de zelven daar in naa zien; en is by de Staaten verklaart een reëele laſt des boedels te zyn by *Reſolutie* 21. *Dec.* 1728., en geen Perſoneele van den Erfgenaam.

En moet van alle huizen, dienende tot Vergaderplaatſen of Kerken van Roomſchgezinden, het regt van 't *Collateraal* werden betaalt 3 maal in hondert jaar, ziet *Reſ. Holl.* 14. *Aug.* 1737. en een naader tot élucidatie en ampliatie van dezelve genoomen 21. *dito.*

COLLATIE, is de confrontatie; en

en vergelykinge van twee zaaken of Perſoonen met malkanderen, die by elkanderen gebragt zynde vergeleeken worden, ook wel van een affchrift met het origineele geſchrift; men verſtaat 'er ook door in een regtskundige zin de vermenginge die geſchiet door het inbrengen van goederen door die geenen, die bevoorens uit een boedel iets hebben genooten, die gevoegt werden by het geen zig in den boedel bevind, om als uit eene maſſa te werden verdeelt, in zoo veele portien of deelen, als zulks behoort, zoo onder die geenen die ingebragt hebben, als de anderen, die daar toe zyn geregtigt.

Door de Wet der twaalf Tafelen, of ſchoon die genaamt is de *fons & origo omnis publici & privati juris*, wierden de geëmancipeerde kinderen aangemerkt als vreemden, en vervolgens uitgeſlooten van de erfenis van haar Ouders, maar volgens het Roomſche regt, de *Prætor* haar ook naader daar toe geroepen hebbende, oordeelde men, die inbrenginge noodig, om een égaliteit tuſſchen de kinderen te vinden, *a Prætore injuncta fuit emancipatis bonorum collatio*, 1. *ut injuria, quam emancipati ſuis faciunt, contrario collationis commodo repenſaretur*, 2. *quia Prætor emancipatos ad Parentum ſucceſſionem vocat, quaſi reſciſſa emancipatione, ſemper in familia remanſiſſent, hic autem color poſtulat, ut quemadmodum quaſi ſui ſuccedunt, ita quaſi ſui ea patri cenſeantur acquiſiviſſe, quæ revera ipſi acquiſiviſſent, ſi non fuiſſent emancipati*, 3. *ut inter liberos ſervetur æqualitas, quæ maximum eſt Concordiæ inter Fratres retinendæ vinculum*, en zegt de *Lex penult. Cod. de collationib. hodie liberi omnes ſive ſui juris ſunt, ſive in poteſtate conſtituti, dotem & donationem propter nuptias a patre profectam in medium conferre tenentur, æqualitatis inter liberos ſervandæ cauſa; Cui rationi accedit, quod dos & donatio propter nuptias dari cenſeantur quaſi mortis cauſa, in anteceſſum futuræ ſucceſſionis, & ut cedant in legitimam: at ea quæ veniunt in legitimam, veniunt & in collationem, non tamen vice verſa*, ziet nog de *L.* 1. §. 15. *ff. de collation. bonor. de L. ultima Cod. de collation. en Leg. ultima Cod. de bon. qu. libor.* dus moet die inbrenging door ſommige, of door alle de kinderen gedaan werden van goederen van hunne Ouders bevoorens genooten, en is ingevoert om een gelyke verdeelinge onder de Kinderen in agt te neemen,

Waſſenaar Pract. C. 13. *n.* 20. *Huber.* 3. *B.* 32. *Cap.* 1. en moet in collatie koomen al het geen een kind of kinderen tot uitzetting, vordering van Huwelyk, neering, koopmanſchap of anderzints, (als voor de koſt naa hun uitzet) hebben genooten, dog geenzints het geen hy daar meede gewonnen heeft, zelfs het koopen van een Ampt voor een Zoon, mits dat het ſtrekt tot voordeel, en niet zoo zeer tot een laſtig en moeilyk beſtaan, *de Groot Inl.* 2. *B.* 11. *D.* v. *Leeuwen* 3. *Boek* 16. *D. Huber.* 3. *B. n.* 4, 6, 9, en heeft zelfs plaats ten opzigte van kindskinderen, niet alleen van 't geen zy zelfs uit den boedel van haar Grootvader of Grootmoeder genieten, maar ook het gunt haar Ouders hebben genooten, voor zoo verre zy erfgenaamen van hun Ouders zyn geweeſt, en in zoo een geval verſtaan worden, de plaats van hunne Ouders te bekleeden, zoo zy by plaatsvulvulling of repreſentatie erven, v. *Leeuwen ibid. n.* 3.

Dog heeft geen plaats in 't geen een Vader aan zyn Zoon, ter bevordering van zyne Studien heeft te koſte gelegt, of tot uitruſtinge in den Oorlog heeft gegeeven, ook niet dat hy tot de bruiloft van een van zyne kinderen heeft verſtrekt, v. *Leeuwen ibid. n.* 6. *Huber ibid. n.* 7. *en* 11. *Holl. Conſ.* 1. *D. C.* 130. 3. *D. Conſult.* 159.

COLLECTE, is een onduitſch woord, dat beteekent een *inſameling*, een *geldzameling*; de Pagten in Holland afgeſchaft zynde by *Publicatie van* 25. *Juny* 1748. is goed gevonden de gemeene Middelen te doen collecteeren, waar naa op de manier van Procedeeren *in* gemeene Middelen een Reglement is gemaakt, 23. *Aug.* 1749. Het *Collecteeren* voor Kerken, Godshuizen, Geeſtelyke, Collegien, Conventen, Roomſche Perſoonen of anderen zonder conſent van de Hooge Overheit is verbooden op arbitraire ſtraffen, zelfs teegen die geenen, die 'er toe gecontribueert hebben van 600 gl. boeten, *Pl. Staaten Gen.* 27. *Meart* 1612. 24. *April* 1649. Zeeland 16. *April* 1642. en is ook het *Collecteeren* voor Kerken, huizen van Predikanten, Slaaven &c. buiten conſent der Magiſtraaten ongeoorlooft, *Reſ. Holl.* 23. *Nov.* 1675.

COLLEGATARIS, beteekent een *meedemaking beurder*, of imant aan wie een en de zelve zaak in 't gemeen is gemaakt of beſprooken.

COLLOCATIE, is een onduitſch woord,

woord, dat *ſchikking*, *plaatſing*, *beſtelling* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, de plaats en rang daar Crediteuren in geſtelt worden, yder om te werden voldaan in een boedel, naa zyn privilegie, onderdom en natuur van zyn Schult.

COLLUSIE, is een onduitſch woord, dat *t'ſaamenſpanning*, *heimelyk verſtandhouding met imant om een ander te bedriegen* beteekent; men verſtaat 'er dus door de heimelyke overeenkomſt tuſſchen Perſoonen om een derde in zyn regt te benaadeelen.

COMMANDEMENT, is een onduitſch woord, dat *gebod*, *laſt* of *bevel* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicaale zin, een exploict of geregtelyke weet, gedaan door een Deurwaarder of Bode, uit kragte van een Geregtelyk Bevel, voorzien van de vereiſchte regts voorſchriften in die materie gebruikelyk, om te oeffenen een zeeker bedwang. Vide CITATIE, DAGVAARDING, EXPLOICT.

COMMINATOIRE STRAF, is een bedreiging van ſtraf uitgeſprooken by een vonnis of contract teegen die geenen, die het daar by bepaalde niet naakoomen, of iet doen of onderneemen teegen een of meer daar in geſtelde beveelen of ſtipulatien.

COMMISE, daar in word onderſteld het woord *peine*, dus *peine commiſe*, begaane ſtraf, *pœna commiſſa*, dat by de Regtsgeleerde beteekent, *pœna in quam quis incidit*, als *commiſſa ſtipulatio*, *ſtipulatio ex qua agi poteſt*; zoo dat men abuſivelyk zegt *peine commiſe*, in plaats van te zeggen *peine ſtipulée*, om dat de breuke of verbeurte niet begaan, of verſchuldigt is, voor dat men aan het geſtipuleerde of bedonge heeft gemankeert, ziet de paragraph. *Alteri* 19. *van de Inſtit. de inutili ſtipulatione*, dus door het woord *Commiſe* verſtaan werdende een begaane misſlag, die ſtraf verdient, heeft men hier door zelfs begreepen de confiſcatie van de goederen, die men niet behoorlyk heeft aangegeeven om de inkoomende en de uitgaande of andere Regten daar van te betaalen, waar om men zegt *mercedes cadunt in commiſſum*; dog in welk geval men zig gemeenlyk bedient van het woord *Confiſcatie*, *res improfeſſæ*, *& pro quibus vectigal ſolutum non eſt Commiſſæ dicuntur, quia in commiſſum cadunt & Fiſco adquiruntur L. Commiſſa*, *ff. ult.* §. *quoties &* §. *ſi quis profeſſus ff. de publicanis & vectigalib. Lex* 3. *Cod. de*

vectigalib. & Commiſ. Leg. ſi ea cauſa §. in commiſſum ff. de minorib.

COMMISSARISSEN, ſyn in 't generaal Perſoonen die men heeft verkooren, aan welkers voorzigtigheit en kunde men zeekere zaaken heeft toebetrouwt. *Commiſſarius dicitur Perſona electa cujus fidei, prudentiæ ac ſolertiæ res aliqua commiſſa eſt.* Ziet REQUESTKAMER en ROLLE.

COMMITTIMUS, dit Latynſch woord beteekent, *wy beveelen of belaſten*, en werd gemeenlyk gebruikt, wanneer de Hoog Overheit, of een Hooger Regter, die proviſioneel aan imant een gunſt verleent, het onderzoek over de gefundeertheit, aan der zelver daagelykſche en competente Regter overlaat, om, het zelve gedaan zynde, als dan naader te diſponeeren, ten welken einde hy hem committeert.

COMMODATUM, is een contract, waar by men aan imant zonder loon, zeekere zaak tot zyn gebruik toeſtaat voor zeekere tyd, met beding, dat naa het gebruik, en de daar toe bepaalde tyd, de zaak in ſpecie werd gereſtitueert, aan die de zelve geleent heeft, en verſchilt daar in van een gebruik *Precario* aan imant toegeſtaan, dat daar de Leening of conceſſie van het gebruik werd toegeſtaan zonder bepaalinge, nog van het gebruik, nog van de tyd, dus kan imant die *precario* iets heeft geleent, het weeder vraagen als het hem goed dunkt, daar men het *commodatum* niet kan weeder eiſchen als wanneer de tyd is geëxpireert, voor de welke men de zaak geleent heeft.

COMMORIENTES, *te gelyk ſtervende*, door deeze Latynſche uitdrukkinge verſtaat men die geenen, die door ſchipbreuk, brand, of ander toeval op een en de zelve tyd ſterven; om zig te bepaalen omtrent de verdeelinge der zelver goederen, moet men de ordre en gemeene bepaalinge der natuur, en de billykheit altoos in 't oog houden, en liefſt inclineeren voor die geenen, die zyn voordeel uit het vooraf ſterven trekt, ziet TWYFELAGTIGE ZAAKEN.

COMMUNICATIE VAN STUKKEN, is aanwyzing, vertooning, en dikwils het geeven van een afſchrift van een brief, acte, contract, vonnis of uitſpraak &c. waar in de Party belang heeft, om zulks te zien en te onderzoeken.

COMMUNIE, of gemeenſchap, is wanneer twee of meer Perſoonen alle haare goederen die zy te ſaamen koomen te erven

of

of te acquireeren onverdeelt met den anderen blyven bezitten, *L. 4. ff. pro Socio.* of wel anders ſtilzwygende gemeen maaken, zoo als by ons tuſſchen Man en Vrouw ſtilzwygend gemeenſchap werd getroffen, van alle goederen zonder onderſcheit, ten waare het zelve met eenig beding voor het aangaan en voltrekken van het huwelyk, by huwelykſche voorwaarden was bepaalt of weg gegeeven, het welk zoo in het tweede, en verdere, als in het eerſte huwelyk plaats heeft, ziet hier van *S. v. Leeuwen R. H. Regt 4. B. 23. D.*

COMMUTATIE, *verwiſſeling*, *commutatie* van ſtraffe, is wanneer de ſtraf aan een Crimineele opgelegt verandert of vermindert word, dat niet door den Regter die geoordeelt heeft, maar alleen door de Hooge Overheit mag geſchieden.

COMPARATIE, is een onduitſch woord, dat *vergelyking* beteekent, of *teegen overſtellinge* van twee zaaken om te onderzoeken of de zelve gelyk en overeenkomſtig zyn; de *Comparatie* van een geſchrift, is de waarmaaking en beveſtiginge, by vergelykeniſſe van een ander geſchrift dat gemeenlyk geſchiet door ervaare Schryfmeeſters, die het ſtuk, waar over geſchilis, vergelyken met andere ſchriften die niet twyffelagtig zyn; dog welke verklaaring als dan nog maar voor een halve preuve, of bewys gehouden werd, om de onzekerheit van de kunſt van die vergelyking.

COMPAREEREN, beteekent *verſchynen voor den Regter* of *publiek Perſoon*, uit zig zelve, of daar toe geroepen, of verzogt, en in de Practyk, eigentlyk zig aanbieden om te beandwoorden aan een voorgaande Geregtelyke citatie.

COMPARITIE, is een onduitſch woord, dat *verſchyning* beteekent; men verſtaat 'er door een verſchyning voor den Regter, de zelve worden by den Hove by een appointement op de Requeſte geordoneert, en moogen niet gehouden worden, ten zy de acte daar toe aan den Hove werd vertoond, *Reſ. van den Hove 14. Oct. 1669.* in 't 12. *Mem. v. Pots f.* 148.

De *Comparitien* moogen niet werden gecontineert als op ſpeciaal bevel van den Hove, en niet by onderling verdrag van de Procureurs, *Reſolutie van den Hove 16. July 1668.* en geen gehouden, ten zy geëxhibeert werde het korte appointement of continuatie, en moeten daadelyk werden voldaan, vide *Reſ van den Hove 14. Oct. 1669.* en van *22. Feb. 1665.* Hoeveel te reekenen by Heeren Com-

miſſariſſen op te geeven 11. *Jan.* 1666., by aldien de Procureurs dat niet prompt voldoen, moogen zy geen termyn ter Rolle houden, *Reſ.* 1. *April* 1675. en is aan allen de Procureurs, daar toe ontbooden zynde, aangezegt promptelyk het *Comparitie-geld* te voldoen, 26. *Feb.* 1665. waar omtrent nog een naader Reſolutie is genoomen op den 11. *Febr.* 1772.

COMPARUIT, dit Latynſche woord beteekent *is verſcheenen*, en komt van *comparo* verſchynen; zoo den Impetrant of Eiſcher ten daage dienende niet compareert, verzoekt den Gedaagde in Rau-actie teegen hem *Comparuit*, dat is de pœnaliteit of ſtraffe, dat hy is niet gecompareert, en voor het profyt van dien abſolutie van de inſtantie, met de koſten, en werd in cas d'appel, het zelve appel verklaart deſert, de Sententie of Vonniſſe waar van is geappelleert, geconfirmeert, en den Appellant gecondemneert in de boeten en koſten.

COMPATIBEL, is een onduitſch woord, dat *overeenkomſtig* beteekent; men bedient zig van die uitdrukkinge, wanneer een Perſoon zig bekleet vind met meer dan eene laſt, of bedieninge, die hy zonder voorafgaande ontſlag of diſpenſatie kan en mag waarneemen, waar teegen overſtaat *incompatibel*. Ziet INCOMPATIBEL.

COMPENSATIE, is een onduitſch woord, dat *verevening*, *gelykſtelling* beteekent; door de *Compenſatie* van koſten verſtaat men, dat yder zyn eigen koſten draagen moet, ook is *Compenſatie* de vermenging van de eene ſchult met den andere, en is de betaaling over en weeder uit een ſchult van gelyke aart of groote, waar toe de zelve over en weeder van de zelve klaarheit en liquiditeit dient te zyn.

De natuurlyke billykheit heeft dit middel ingevoert, om zig te verweeren teegen een Crediteur die iets van ons vordert, daar hy aan de andere zyde onze Debiteur is, waar van de reede is, dat men niet behoort iet te ontfangen, dat men verpligt is terſtond weederom te geeven. *Dolo facit qui petit quod redditurus eſt eidem L.* 8. *ff. de dolo. ex parte rei, utilius eſt non ſolvere, quam repetere ſolutum. Lex* 3. *ff. de ſolutionibus*; dus ontgaat men door de *Compenſatie* twee betaalingen, die anders zouden moeten geſchieden door die geenen, die met malkanderen de ſchult compenſeeren.

De *Compenſatie* is gefundeert op 't regt, en men heeft daar toe

toe geen brieven van gratie noodig, *compenſatio ſolutioni æquiparatur, & tollit ipſo jure actionem Lex 4. ff. qui potiores in pignor.* en heeft maar plaats in een klaare en liquide ſchult, teegen een van dezelve aart, dat is te zeggen een ſchult die aan geen conteſtatie is onderworpen, en daadelyk kan gevordert worden, *ut compenſationi locus ſit, requeritur, ut ex utraque parte omnia paria ſunt*, waar uit volgt, dat men geen enkelde Obligatie kan compenſeeren, teegen een jaarlykſche geconſtitueerde rente, ook niet iets dat men daadelyk ſchuldig is, met een andere ſchult die niet is vervallen, of aan zeekere conditien geaccroscheert; een ſchult op tyd is niet klaar en liquide, ten opzigte van de *Compenſatie*, om dat men ze niet kan vorderen, want de ſtipulatie van tyd in een contract, maakt een gedeelte van 't contract; daar uit volgt, dat als de ſchult zuiver was in zyn oorſpronk, en den Debiteur had geobtineert van zyn Schuldenaar of de Juſtitie uitſtel van betaalinge, zoodanig een uitſtel niet zoude kunnen beletten de *Compenſatie*, om dat het geaccordeerde uitſtel, geen gedeelte maakt van de Obligatie of contract, en het hart zoude zyn, dat zoo een gratie uit meedelyde of toegeevenheit geaccordeert, den Crediteur zoude benaadeelen. *Papon Lib. 12. tit. 6. n. 3. aliud enim eſt diem obligationis non veniſſe, aliud humanitatis gratia tempus indulgeri ſolutionis. Lex 16. §. ultim. ff. de compenſationibus.*

COMPETENTIE, is een onduitſch woord, dat *bevoegtheit* of *bekwaamheit* beteekent; men noemt een Regter *competent*, die bevoegt is om over een zaak te oordeelen, het zy uit de natuur van de actie, of de magt aan hem gegeeven over zeekere Perſoonen; dus moet men, by aldien men imant in Regten vervolgen wil, wel onderzoeken, en overweegen onder wat Regter hy behoort, om dat den Aanlegger, als hy regt hebben wil, altyd den Gedaagde volgen moet: en zyn de Regters *competent*, of uit hoofde van de Perſoonen, of uit hoofde van de zaak.

Wy zullen eerſt onderzoeken hoe uit hoofde van de Perſoonen den Regter *competent* word. Dat geſchiet door de Plaats daar imant zyn woonplaats heeft, en ingevalle imant op twee plaatſen te gelyk woont, heeft het Hof begreepen, dat die Regter *competent is*, daar hy zyn Schot en Lot betaalt, en die op beide plaatſen betaalende, heeft den Aanlegger de keuze waar

hy

hy hem roepen wil, en maaken Buitenplaatſen geen Domicilium.

Predikanten in het ſtuk van haar dienſt, leer en leeven, zyn onderhoorig, by ons, onder de Kerkenraad en Claſſis, dog in Civile en Crimineele zaaken onder de ordinaris Juſtitie, volgens Kerken ordre van 1618 en 1619. Ziet KERKELYK REGT.

De Krygsluiden zyn convenibel, of voor den Hoogen Krygsraad, of voor die van haar guarnizoen, dog even als de Kerkelyken naar de gedagten van veelen, alleen voor zoo veel haar dienſt betreft; dog de kweſtie daar over gebragt zynde ter deciſie van de Heeren Staaten, dient die te werden afgewagt alvoorens daar omtrent iets finaals te decideeren.

Die van de Univerſiteit van Leiden, te weeten de Profeſſoren, zyn Convenibel voor 't Hof, volgens het 39. *artic. van de Statuten van de Univerſiteit*; dog Studenten, Secretaris, Bodellen &c., betrekkelyk voor den Rector en Adſeſſooren, met een Burgemeeſter en twee Schepenen der Stad Leiden, volgens het zelve 39. *articul*; het ſcheen bedenkelyk of een Student zig niet mogt onderwerpen aan een ander Regter; dog hier omtrent hebben de Heeren Staaten zig verklaart, dat zulks alleen een meerderjaarig Student of Lidmaat zoude moogen doen, maar geen minderjaarige, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. pag.* 33. en *S. van Leeuwen R. Holl. R.* 5. *B.* 6. *D. n.* 3.

Alle Suppooſten zyn voor het Hof Convenibel, vide *van Leeuwen Roomſch Holl Regt pag.* 539. alwaar opgeteld word, wie onder de Suppooſten behooren, en werden daar ook toegebragt, Dykgraaven, en Heemraaden van Rynland, Delfland, en Schieland, zynde hier van te vinden *een advys by Bort in zyn tractaat van Arreſten 't vierde D. n.* 37.

Uit hoofde van de zaak werd een Regter *Competent*, wanneer de zaaken aan hem ſpeciaal zyn gedemandeert of uit den aart van haar Jurisdictie tot hem behooren.

Zoo moeten alle kweſtien over gemeene Lands middelen geventileert worden niet by Schepenen, maar by Schepenen Commiſſariſſen, (als daar toe ſpeciaal by den Souverain gecommitteert) in de Steeden van de verpachtinge oudstyds, volgens 't 18. en 19. *art. van 't Generaal Placaat*, van de zelve word gereformeert aan Heeren

ren Gecommitteerde Raden, vermits daar van geen appel valt, en worden deeze kweſtien nooit op de Dorpen geventileert, maar moeten koomen voor Schepenen Commiſſariſſen van de Steeden onder de verpagtinge daar dat Dorp behoord, en vermits 'er in Holland tweederlei Laſten zyn, de eene Steedelyke en de andere betreffende het gemeene Land, dog over welke beiden Schepenen Commiſſariſſen oordeelen, moet men van haar deciſie, te weeten van de Steedelyken aan het Hof, en van die der gemeene Lands Laſten aan Heeren Gecommitteerde Raden zig beroepen.

Ook moeten alle zaaken in cas van Erfſcheidinge dienen ter plaatſe daar de kweſtie valt, volgens het *groot Privilegie van Vrouw Margareta, Gravin van Holland* 1476. *by van Zurck Cod. Bat. p.* 279.

In cas van Naaſting daar 't goed geleegen is, volgens *opgemelde Privilegie.*

In cas van Boedelſcheidinge en Erfverdeelinge, ter plaatſe daar het Sterfhuis gevallen is, volgens 't 2. *art. van 't Proviſioneel Accord tuſſchen Holl. en Zee-Zeeland de anno* 1607. en *art.* 14. *van 't naader Proviſ. Accord van* 1674. beiden by de *Inſtructie v. den Hove* te vinden.

Voogden, Curateuren en Adminiſtrateuren moet men roepen voor den Regter van de Plaats daar de adminiſtratie is geſchiet.

Kweſtien in cas Matrimonieel moeten gedecideert worden in de Stad of Plaats daar de Gedaagdens woonen, volgens *'t perpetueel Edict van* 1663. dog moeten in de Steeden daar Ordonantien zyn op Huwelyks-zaaken, als Dordregt, Amſterdam, Haarlem &c. aldaar deeze kweſtien ter eerſter inſtantie koomen voor Commiſſariſſen van Huwelyks-zaaken, en zoo wanneer kweſtie valt in materie van Huwelyks-zaaken tuſſchen Ouders en Kinderen, en den Regter zyn begrip met dat van de Ouders overeenkomſtig is, kan in deeze inſtantie niet werden geappelleert, of gereformeert: maar moet zoo een Vonnis geſlaagen worden uit een geheel Collegie, of ten minſten twee derde der Preſenten uit kragte van het gemelde Edict, te vinden *by de Inſtructie van den Hove n.* 66.; dog het ſtaat de Ouders vry van te appelleeren.

Alle kweſtien over Zee-zaaken en Avaryen moeten koomen voor het Zee-geregt, hier omtrent heeft geen prorogatie plaats, nog allegatie van minderjaarigheit, nog Weduw-

ſchap, volgens *de naadere Ampliatie van de Inſtructie de anno* 1644. *art.* 8.

De verſchillen over Inſolvente Boedels moeten geventileert worden ter plaatſe daar de Inſolventie gevallen is, volgens *'t Placaat van* 10. *July* 1677. *Papegaay* 2. *Deel tit. v. Beneficie van Inventaris f.* 221. *& ſeqq.*

Alle zaaken uit hoofde van Guarant en Indemniteit, volgens het 117. *artic. van de Inſtructie* koomen voor 't Hof.

Ook werd een Regter *competent* door middel van reconventie, zoo imant reconventie deet, en te gelyk wilde proponeeren exceptie van incompetentie en renvooi.

Als imant een Delict begaat, en op de daad geapprehendeert word, werd daar door ook den Regter van de Plaats *competent*, volgens *'t Placaat van* 1677.

Ook door middel van arreſt, dog welke niet ligt in de Steeden verleent worden op de Goederen van de Ingezeetenen, als meede niet by den Hove op Hollandſche Ingezeetenen, om dat de zelve meede moeten werden gereekent als haar Burgers.

COMPLAINTE, beteekent *aanklagte, beklag*; men verſtaat 'er door het geregtelyk beklag van imant, die in het daadelyk, weezentlyk, en reëel regt, dat hy tot iets heeft, geſtoort word, met verzoek om daar in te werden gemaintineert en verbod van daar in verhindert en getroubleert te werden.

Hier omtrent dient men eerſt te remarkeeren, dat men over de Jagt, geen *proviſie poſſeſſoir*, het zy *maintenue* of *complainte* ligten mag, volgens een *Reſolutie van de Staaten van Holland van den* 12. *November* 1670. te vinden by *Bort in zyn Tractaat van Complainte tit.* 3. *n.* 16. *p.* 820. en in wat zaaken men verder geen *complainte* ligten kan is meede by *Bort* te zien in 't gemelde *Tractaat tit.* 3.

Die *complainte* ligten wil, moet het volgende toonen.

1°. Dat hy zelfs poſſeſſie heeft, ziet het 39. *artic. van de Inſtructie van den Hove*, of ook wel zyn Voorzaaten, Huisgezinnen, of Huurders, volgens het 195. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad*; 2°. Dat die poſſeſſie is ruſtig en vreedig, mitsgaders deugdelyk, conform de bovengemelde 39. *en* 139. *art. van de Inſtructie*; 3°. Dat die poſſeſſie is, meer dan van jaar en dag, volgens het meergemelde 195. *art. van de Inſtructie van den Hoogen Raad* en de Leere van *Bort* in zyn voorgemelde *Tractaat tit.* 5. *n.* 6.; 4°. Dat binnen het jaar geturbeert is, *vide* insgelyks *Bort tit.*

tit. 6. *n.* 7. En is de aantooninge van de turbatie abſolut nootzaakelyk en een weezentlyk requiſiet in materie van *Complainte*, vide *art.* 39. *van de voorſz. Inſtructie van het Hof en* 195. *van die van den Hoogen Raad* als meede *Bort loco citato. tit.* 6. *n.* 3.

Als niet blykt van de turbatie vervalt den Impetrant in de koſten, ſchaaden &c. conform het 195. *en* 205. *art. van de Inſtructie van den Hoogen Raad* of 43. *art. van die van 't Hof.*

Deeze Mandamenten worden zoo wel by het Hof als by den Hoogen Raad verleent, ter keuze van den Verzoeker, volgens de reſpective *articulen der Inſtructien* boven gemeld en *Bort tit.* 1. *n.* 43. waar dit van daan komt is meede te zien by *Bort tit.* 1. *n.* 44, 45, 46, 47.

En vermits men van beide Hoven van Juſtitie in Holland een Mandament van *Complainte* vraagen mag, is tot vermydinge van alle ſtrydigheeden tuſſchen de Hoven, goed gevonden dat het Hof daar, alwaar het verzoek eerſt werd gedaan, commiſſie tot het exploicteeren van de *Complainte* geeven zal, mits daar van, en van de naamen en qualiteiten van Partyen aan het ander Hof kennis geevende, het welk dan diergelyke verzoeken gehouden is af te ſlaan, vide *Reſ. v. Holl.* 3. *Maart* 1661.

De Mandamenten van *Complainte* van het Hof, en die van den Hoogen Raad verſchillen van den anderen in de drie volgende Pointen.

Eerſtelyk, moeten Commiſſariſſen van het Hof hun informeeren niet alleen op de poſſeſſie, maar ook op de regten en titul van den Impetrant, volgens het meergemelde 39. *art. van der zelver Inſtructie*, maar Commiſſariſſen van den Hoogen Raad behoeven hun maar alleen te informeeren op de poſſeſſie, volgens het meergemelde 195. *art. van haar lieder Inſtructie* en *Bort tit.* 1. *n.* 54. *en* 55.

2°. Werd voor het Hof het Mandament van *Complainte* aanſtonds geëxploicteert, alvorens de informatien genoomen werden, vide *tit.* 39. *ut ſupra*; maar voor den Hoogen Raad moeten Commiſſariſſen zig eerſt informeeren op de middelen en poſitiven van het Mandament, en het zelve als dan doen exploicteeren, vide *art.* 196. *van de Inſtructie van den Hoogen Raad* en *Bort loco citato.*

3°. Moet voor het Hof den Gedaagde, indien hy contrarie faiten poſſeſſoir of deſtructif poſeeren wil, daar van Copye geeven aan den Impetrant, vi-

de *Bort tit.* 7. *n.* 34.; dog voor den Hoogen Raad geeft men die Copye niet, ziet meede *Bort tit.* 1. *n.* 56.

Voorts mag men in deeze materie geen *peremptoire exceptie* proponeeren, en daar by perſiſteeren, volgens de Leer van *Bort in zyn Tractaat van Complainte tit.* 7. *n.* 39.

Men kan in deeze materie geene *reconventie* doen, dewyl Commiſſariſſen maar gelaſt zyn zig te informeeren op des Impetrants poſſeſſie, volgens het hier vooren aangehaalde *articul van de Inſtructie van den Hoogen Raad* en *Bort tit.* 7. *n.* 45., die egter contrarie poſſeſſie wil ſuſtineeren, ſtaat zulks hem vry, dog moet in dat geval ook *Complainte* ligten, volgens *Bort tit.* 7. *n.* 46.; in *Complainte* mag men niet intervenieeren voor de Beklaagdens, dewyl de *turbatie* anders genaamt *trouble de fait* een ſpecie van delict is, volgens het 238. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad*, ziet *Bort tit.* 7. *n.* 42. *en* 43. die nogtans meede intereſſe in de zaak heeft kan zig met de Beklaagdens voegen, en daar toe admiſſie verzoeken, *Bort tit.* 7. *n.* 44.

Als de Gedaagdens of Beklaagden niet compareeren, werd verleent *default*, en het *retabliſſement* by Commiſſariſſen gedecerneert, en voor den Hoogen Raad een tweede citatie, ziet de *Papegaay* 1. *D. p.* 129.

Voor het profyt van het tweede default word den Impetrant gemaintineert *cum expenſis*, volgens het 112. *art. van de Inſtr. van het Hof en* 206. *van den Hoogen Raad.*

Als den Impetrant niet compareert, word hy verklaart vervallen te zyn van zyn impetratie, en werd het retabliſſement gedecerneert ten profyte van de Gedaagdens, mitsgaders den Impetrant gecondemneert in de koſten, ſchaaden en intereſſe, volgens het 205. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad.*

De Heeren Commiſſariſſen tot de *Complainte* gecommitteert, zyn gehouden op het retabliſſement te diſponeeren, zonder die zaak in den Raad te moogen brengen, volgens *Reſolutie van den Hove van* 26. *July* 1590. te vinden by *Bort* in zyn meergemelde *Tractaat tit.* 7. *n.* 10.

Volgens *Reſolutie van Holland van* 16. *Septemb.* 1591. moogen teegen de Steeden geen proviſien van Juſtitie verleent worden, ten zy die eerſt in handen van de Steeden zyn geſtelt; dog dit is in materie van *Complainte* niet abſolut noodzaakelyk, vide *Bort tit.* 4. *n.* 21 *en* 22.

22. alwaar een geval daar van gevonden word *n.* 24, 25, 26.

Voor het Hof zouden niet altoos Heeren Commiſſariſſen behoeven gecommitteert te worden, maar zouden ook kunnen committeeren andere notabele Officieren, vide *de Inſtructie art.* 39. en plagten voor deeze wel de Secretariſſen van den Hove daar toe gecommitteert te worden, gelyk oude formulieren meede brengen, zegt *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 132.; dog dit is in ongebruik geraakt.

In *Complainte* word aan de Gedaagde of Beklaagde, niet anders gepermitteert, als *contrarie faiten poſſeſſoir* en deſtructif te poſeeren, werdende voorts geen eiſch gedaan of gelitisconteſteert, vide *Bort tit.* 7. *n.* 35 *en* 40.

In deeze materie werd zeer kort geprocedeert van drie tot drie daagen of naar geleegenheit ter diſcretie van Heeren Commiſſariſſen, volgens de laaſtgezegde *tit. n.* 81.

Commiſſariſſen alles hebbende geëxamineert werd geprocedeert tot het retabliſſement, en moeten Partyen weederzyds gedagvaart worden, om op de executie der Brieven van *Complainte* te zien diſponeeren, vide *Bort tit.* 8. *n.* 1.

Als aan Heeren Commiſſariſſen van de poſſeſſie en turbatie ten genoege gebleeken is, werd het *retabliſſement* gedecerneert, en den Impetrant by proviſie gemaintineert, en de Gedaagden geordoneert de turbatie af te doen, als meede Partyen gedagvaart over drie weeken, om het exploict te zien decerneeren, ziet *Bort tit.* 8. *n.* 2. Heeren Commiſſariſſen blyven *in loco* tot laſten van de Gecondemneerde, tot zoo lange dat aan het *retabliſſement* is voldaan, volgens *Bort tit.* 9. *n.* 2. Zoo niet ten genoege blykt van de *poſſeſſie* en *turbatie* werd verklaart geen *retabliſſement* te vallen, maar word de executie gedaan van de Brieven van *Complainte* alleen by ſimpele dagvaardinge als in *maintenue*, en word dan voorts in *maintenue* de *Complainte* vervolgt en geconcludeert als by *Bort* te zien is *tit.* 8. *n.* 10.

COMPLICE, is een onduitſch woord, dat gederiveert word van de *ablativus* van *Complex*, dat van *Complicare* komt, als of men zeide *compliqué, impliqué dans le même Crime*; men noemt *Complice* die geenen, die beſchuldigt of verdagt is deel te hebben aan een begaane misdaat of complot, of hem daar in behulpzaam te zyn geweeſt, die men in regten noemt *Socius & particeps Criminis.*

COMPOSITIE, is een *accoord* of *afmaaking* met imant aangegaan, de welke men gratie bewyſt, of iets kwytſchelt; alle Officieren van de Graaflykheit zyn verpligt, alle Crimina, Delicten, en misdaaden ter kenniſſe van den Regter te brengen, om naa de Wetten en Ordonantien geſtraft te worden, en moogen de zelve niet compoſeeren over dootſlagen, valſche getuigeniſſen, munt, muiterye, blaſphemie, moordt en diergelyke, *art.* 13. *van de Crimineele Ordon.* en *art.* 9. *van de Inſtructie van den Hove*, *Placaat van* 4. *October* 1540. *art.* 1. *Ordon. van den jaare* 1544, *art.* 3, 4, 25, 27, *naader Ampliatie van de Inſtructie anno* 1644. *art.* 30.

COMPROMIS, is een onduitſch woord, dat een *weederzydſche verbintenis* of *verblyf* beteekent; in een practicaale zin verſtaat men 'er door een acte geteekent door Partyen, waar by zy overeen zyn gekoomen, om aan twee of meer Arbiters over te laaten de deciſie van haar geſchil, en zig verbinden over en weeder zig aan der zelver uitſpraak te zullen houden, met onderwerpinge aan zeekere geld boete, by aldien zy daar aan zouden koomen te mankeeren, de welke in de acte moet werden uitgedrukt en de bepaalt; die acte moet inhouden en bepaalen de tyd binnen welke de uitſpraak moet geſchieden, want zonder die bepaalinge, is het compromis nul, om dat de uitſpraak altoos zoude kunnen werden uitgeſtelt; men moet in het *Compromis* zeer naadrukkelyk bepaalen de zaak waar over is gecompromitteert, en kan het zelve zig niet uitbreiden tot andere kweſtien, die *tuſſchen* Partyen zouden kunnen ontſtaan, om dat zy bepaalt tot die zaak maar Regters zyn geſtelt: en moet booven de geſtipuleerde tyd, tot de uitſpraak, de ſubmiſſie van Partyen, en de boeten teegen die geenen, die zig aan de uitſpraak niet onderwerpen, duidelyk en klaar werden geſtelt.

En zouden Partyen, niet teegenſtaande zy by het *Compromis* zig hadden geſubmitteert, zelfs onder renuntiatie van appel aan de arbitrale Sententie of uitſpraak, daar van kunnen appelleeren als zy vermeende, dat teegen het regt en billykheit die uitſpraak aanliep, om dat onder die clauſule altoos is begreepen, mits, dat de Arbiters moeten oordeelen naa het regt en billykheit, dog zulks word gemeenlyk voor gekoomen, met daar op alvoorens Condemnatie van een van de

de Hoven te verzoeken, waar door die uitſpraak als met een confirmatoire Sententie werd bekragtigt.

En vervalt de magt aan de Arbiters gegeeven, 1. door de doot van de zelve, of die van Partyen, *Lex* 27. §. 5. *en de L.* 40. *en* 49. *ff. de recept. quæſt. arb.*, 2. door de expiratie van de tyd aan de Arbiters vergunt tot het doen der uitſpraak, *L.* 21. §. 5. *en de L.* 50. *ff. eod. tit.* ten waare die tyd was geprorogeert, 3. door een transactie tuſſchen Partyen over de gecompromitteerde zaak. Ziet ARBITERS.

COMPTABEL, is een onduitſch woord, dat *verandwoordelyk* beteekent; men noemt *Comptabel* allen de geenen, die eenige verandwoordinge ſchuldig zyn, uit hoofde van een geldhandel of iets anders, waar meede zy belaſt zyn, of geweeſt zyn, als Voogden, Curateuren, Gevolmagtigden &c.

COMPULSOIR, is een onduitſch woord, dat *bedwang*, *aanſpooring*, *aanmoedigen* beteekent; dit woord werd gederiveert van het Latynſche *verbum Compello*, dat *bedwingen*, imant met kragt en geweld tot iets *noodzaaken* beteekent; men verſtaat 'er door in een practicaale zin, een geregtelyk bedwang, waar door een publiek Perſoon genoodzaakt werd viſie, exhibitie, extraditie of copye te geeven van een acte onder hem beruſtende, welke weg men dikwils is verpligt in te ſlaan, en die clauſule in een Mandament te verzoeken, om dat de publieke Perſoonen, zonder auctoriteit van den Regter niet bevoegt zyn, copye uit te geeven van actens, waar van de minuten onder hen beruſten aan imant anders, als de geintereſſeerde Partyen.

CONCESSIE, is een onduitſch woord, dat *toegeeving*, *toelaating*, *verlof* beteekent; men verſtaat 'er door al het geen aan imant werd toegeſtaan, het zy door gunſt of gratie van de Hoog Overheit, als Privilegien, Beneficien &c. of anderzints, door imant in wiens magt zulks is.

CONCIERGE, is een bewaarder van een Paleis, Slot, of Gevangenhuis, dit woord werd naa de gedagte niet alleen van *Menage* in zyn *Etymologiſch Woordenboek*, maar van de meeſte Taalkundige begreepen, dat abuſivelyk met een C werd geſchreeven om dat het komt van *conſervare*, dat is bewaaren, ziet daar over veele andere giſſingen nog by den bovengemelde Schryver.

CONCLUSIE, is het beſluit, het welk naa opneeminge of

of optelling der ſtemmen by meerderheit genoomen word, bepaalende wat geſchieden moet; men verſtaat 'er ook door het einde waar toe een eiſch in Regten is ingerigt, de welken onderſcheiden zyn naa den aart der zaaken, en kwaliteit van de actien, en gelyk alle Perſoneele actien ſpruiten uit een verbintenis, en verpligting, zoo concludeert men tot het geeven, of doen van iets, *verbum enim* DARE *ſignificat*, *dominium transferre*, & FACERE *omnes præſtationes perſonales complectitur, ex quacumque cauſa proveniat, ſive ex contractu, ſive ex delicto aut quaſi delicto.*

CONCUBINAGE, is een onduitſch woord, dat de *onechte t'zamenleeving*, *t'zamenwooning* of *onwettige byſlaaping* beteekent; men verſtaat 'er in 't algemeen door de daad, waar door een ongetrouwde Vrouw aan een ongetrouwde Man toeſtaat, om met haar vleeslyk te converſeeren en in die ongeoorloofde gemeenſchap te leeven.

CONCURRENTIE, is een onduitſch woord, dat een *Jaamenloop*, een *byeenkoomen* beteekent; men verſtaat 'er in 't algemeen door een evengelykheit van regt, hypotheek of Privilegie, die men te zaamen tot de zelve zaak heeft.

Concurrentie van Regters is, wanneer twee Regters gelyk regt hebben om over een zaak of misdaad te oordeelen, in welk geval men zig aan beiden kan en mag addreſſeeren, of dat het beiden vry ſtaat zig van de Perſoon of zaak meeſter te maaken.

CONCUSSIE, is een onduitſch woord, dat een *afkneeveling*, of *geld afperzing*, zonder bevel van de Overheit, beteekent; deeze misdaad werd by de Regtsgeleerden genaamt *Crimen repetundarum*, en is het misbruik, dat imant in een Ampt, Waardigheit of Commiſſie geſtelt, maakt van zyn gezag of magt, om geld af te perſen, of iets anders, van die geenen, waar over hy uit hoofde van zyn Ampt geſtelt is, waar van gehandelt word in de *titels van de Pandecten en het Codex ad legem Juliam repetundarum.*

Deeze misdaad telt men onder de *Crimina publica*, en de beſchuldiging kan vervolgt werden niet alleen van die geenen, teegen wie die misdaad is begaan, maar door een iegelyk, men kan ze zelfs teegen imant intenteeren, het zy dat hy zyn Ampt nog bekleet of niet, *Lex* 4, 5. & *ult. cod. ad legem Juliam repetundarum*, en heeft daar teegen by ons zoo wei-

weinig als by de Romeinen præſcriptie plaats, *quantum ad injuſte exactorum repetitionem*, jaa zelfs zy vervalt niet door de dood van de ſchuldige, maar men kan daar over ageeren teegen zyn Erfgenaamen, volgens de *Lex* 2. *ff. ad legem Juliam repetudarum*, in deeze bewoordinge, *datur & hac lege & inter hæredes actio intra annum, dumtaxat a morte ejus qui arguebatur*, het welk men moet verſtaan omtrent de repetitie van het onregtvaardig genot van den Overleedene, betrekkelyk tot zyn Ampt, waar van den Erfgenaam niet behoort te profiteeren. *Lex ult. ff. ad legem Juliam peculatus*, want gelyk de *Lex* 5. *in princ. ff. de calumniatoribus* zegt, *eſt conſtitutum turpia lucra hæredibus extorqueri, licet Crimina extinguantur; ut puta ob falſum, vel judici ob gratioſam ſententiam datam, hæredi extorquebitur, & ſi quid aliud ſcelere quæſitum.*

CONDEMNATIE, is de beoordeeling van den Regter, waar by imant werd vervallen verklaart van zyn eiſch of prætenſie; men verſtaat ook door WILLIGE CONDEMNATIE de onderwerping die imant doet aan den Regter in een contract, verklaarende te vreede te zyn zig in den inhouden en naarkoomen van dien vrywillig te doen en te laaten condemneeren, waar op den Regter naa bevind van zaaken, en aart van het contract, *Condemnatie* decerneert, dat het effect van een geweeze Sententie heeft, en kan op gelyke wyze teegen de naalatige ter executie werden gelegt.

En moogen de *Condemnatien* van den Hove binnen de vyf jaaren ter executie worden gelegt, dog die tyd verſtreeken zynde, moeten de gecondemneerden andermaal gedagvaart worden, om executie op de verjaarde *Condemnatie* of Sententie te zien decerneeren.

De zelve werden verleent by Heeren Commiſſariſſen van den Hoven, daar op bedenkelykheit vallende, in den Raade; en moogen niet by Heeren Commiſſariſſen werden verleent, zonder te hebben geleezen den inhoude van de contracten, accorden &c. volgens *Reſ. van* 14. *April* 1587. te vinden in 't 2. *Mem.* 9. *de Griffier Hanneman f.* 27. en is wel gedecerneert op een acte obligatoir, niet jegenſtaande revocatie van de procuratie, *Reſ. van den Hove* 10. *Maart* 1745. en by de Staaten goed gevonden, dat van de zelve, relief zal moogen werden verleent, by aldien blykt, dat imant daar toe is gedwongen, *Reſol. Holl.* 26. *Maart*

Maart 1652. ook is op den 4. *April* 1663. by het Hof naa deliberatie goed gevonden en gereſolveert, dat op actens, inhoudende Procuratie op een Procureur of Procureurs *nominatim*, en by aflyvigheit op die geenen, die in der zelver plaats zal ſuccedeeren geen *Condemnatie* zal werden gedecerneert, en is 22. *Jan.* 1671. ook een *Condemnatie* geweigert by den Raad op het voordraagen van Commiſſariſſen, waar in geen Procureurs *nominatim* waaren genoemt en alleen maar de oudſte en jongſte Procureur, vide *W. v. Alphen Papegaay* 2. *D. p.* 91. en werden ook niet gedecerneert op Obligatien die de Practiſyns haare Clienten doen paſſeeren, met een valſche *cauſa debiti*, *Reſ. van den Hove* 1. *Dec.* 1673. *Papegaay* 2. *D. p* 91.

Op wat wyze een *Condemnatie* of een gewysde van den Regter teegen imant werd ter executie gelegt, zal men op het woord Executie vinden; daar zyn gevallen, waar in, ſchoon men een *Condemnatie* heeft, men egter nog noodig heeft den Regter te adieeren, om te verzoeken, dat hy daar op *Condemnatie* gelieve te decerneeren, en wel eerſtelyk, wanneer *Pieter* ten behoeve van *Paulus* had gepaſſeert een Notariaale Obligatie met inſertie van de *Willige Condemnatie*, en *Pieter* komt te ſterven voor dat de Obligatie is voldaan, zoo kan *Paulus* geen *Condemnatie* verzoeken teegen *Pieter*, want de Procuratie by de Obligatie aan de Procureurs gegeeven door de doot van gemelde *Pieter* ceſſeert, en gevolglyk heeft men in zoo een geval noodig Mandament om *Condemnatie* te zien decerneeren; maar by aldien by het leeven van den Debiteur reeds *Condemnatie* gedecerneert is, heeft men maar noodig een Mandament om executie te zien decerneeren. Ten tweede, als beiden de Contractanten nog leeven, maar de geconſtitueerde Procureurs zyn overleeden, heeft men noodig een Mandament om *Condemnatie* te zien decerneeren, waarom men gemeenelyk, een of twee meer benoemt. Ten derden, als wanneer de Procuratie, door een van beiden de Contractanten, is gerevoceert, in deeze inſtantie gaat maar een default en voor het profyt van dien, word de *Condemnatie* gedecerneert, het profyt van het verſtek van andwoort is het zelfde.

De Secretaris *van Alphen* in zyn *Papegaay* 1. *D. p.* 82. distingueert of de acte onder *Willige*

lige Condemnatie is een Notariaale of onderhandſche acte, en zegt, dat in het eerſte geval maar een default gaat, dog in het tweede, twee; zynde dan het profyt van het eerſte default een ander Mandament met inthimatie, en van het tweede als booven; hier meede ſtemt over een *de manier van Procedeeren tit. 2. Cap. 5. §. 11.* Deeze inſtantie *ſummariæ cognitionis* zynde, werd maar voor Heeren Commiſſariſſen bepleit en daar in werd geen dispoſitif genoomen, nog gewiſſelt, als in proviſien en exceptien.

CONDITIE, is een onduitſch woord, dat *voorwaarde*, *beding*, *beſprek* beteekent; men verſtaat 'er in een regtskundige zin door een clauſule geſtelt in een acte, het zy *donatie inter vivos*, of teſtament, welkers beſtaanbaarheit afhangt, van een toekoomende en onzeekere gebeurtenis; uit die definitie volgt, dat een *Conditie* betrekkelyk tot de voorleede of teegenwoordige tyd, eigentlyk geen *Conditie* is, en vervolgens niet belet, dat die acte zyn volkoome effect heeft, want de weezentlykheit van een *Conditie* brengt meede, dat zy afhangt van een toekoomende gebeurtenis, *itaque tunc tantum poteſtatem conditionis obtinet, cum in futurum confertur*, en in zoo een geval blyft het effect van de acte in *ſuſpenſo*, daar in teegendeel, wanneer zy afhangt van de zeekerheit van een gebeurde of daadelyk exteerende zaak, die acte een daadelyke uitwerking heeft, zoo heeft een ſtipulatie, als *Mævius leeft* een daadelyk effect, ſchoon de Contractanten niet weeten of hy leeft, even eens is het als een Teſtateur had gezegt, *Ik legateer aan Titius duizent ducatons, zoo hy met Mævia is getrouwt*, want heeft hy haar getrouwt, geniet hy het legaat, heeft hy ze niet getrouwt, vervalt het legaat. §. *conditiones Inſtit. tit. de Verbor. Obligat. Leg.* 37. & 39. *de reb. Credit. Leg.* 120. *ff. de Verb. Obligat.*

Daar zyn veelderhande ſoorten van *Conditien*, de voornaamſte verdeelinge van de zelve is, in moogelyke en onmoogelyke; de moogelyke zyn, die met de Natuur en Wetten niet ſtrydig zyn, en de zelven zyn in onze magt, of hangen af van 't geval, of dependeeren van beiden, als by voorbeeld: *Titius zal myn Erfgenaam zyn, by aldien by zes maanden over my den Rouw draagt*, (dat is in zyn magt) maar als imant gezegt had, *Titius zal myn Erfgenaam zyn, als dat Schip gelukkig uit America zal te rug koomen, dat*

zoude dependeeren van 't geval; of wel van iets dat van imant zyn doen en 't geval te zaamen afhangt, als by voorbeeld: *Ik lezateer iets aan Sempronius, mits by myn Zoon, by den Turk gevangen, vry koopt.*

De onmoogelyke *Conditien* zyn, die in de Natuur en Wetten haar onmoogelyk vinden, of daar meede ſtrydig zyn, als een Teſtateur legateert aan *Titius*, mits dat hy met zyn hand aan den Hemel reikt, of wel, mits dat hy imant moet dooden, dit zyn onmoogelyke *Conditien*, om dat *quæ probroſa ſunt & legibus prohibita, Viro probo impoſſibilica videntur.*

Als aan *Conditien*, die in onze magt zyn, niet werd voldaan vervalt het legaat of acte, waar in zy geſtelt zyn, en moet die geenen, aan wie die vervulling ſtaat, en het zelve heeft geweeten, zig die ſchaade imputeeren: ook zyn de beloften en conditioneele legaaten niet verſchuldigt, als naa dat aan de *Conditien* voldaan is, en by mankement van dien, is de diſpoſitie vernietigt, en werd gehouden als niet gemaakt; dog als daar aan is voldaan, werd de acte als zuiver en zonder voorwaarden gehouden, *conditio ſemel exiſtens retrotrahitur ad initium, unde evenit, ut actus, cui adjecta fuerat Conditio, pure initus cenſeatur.* En hebben die *Conditien*, die ten deelen van onze magt, en ten deele van het geval afhangen, het zelve effect in Regten; dog werden de contracten en de diſpoſitien onder de leevendigen geannulleert, door de onmoogelyke *Conditien*, dog heeft zulks geen plaats in de Teſtamenten.

Nog verdeelen zig de *Conditien* in uitgedrukte en *ſtilzwygende.*

Uitgedrukte *Conditien* zyn, die men gemeenlyk extendeert met de bewoordinge *by aldien*; ik zeg gemeenlyk, om dat de zelve niet altyd zoo werden uitgedrukt, ook ſomtyds door het woord *wanneer*, by voorbeeld: Ik inſtitueere *Titius* tot myn Erfgenaam, *wanneer* hy zal trouwen; die onzeekere tyd bevat een *Conditie*, *Leg. dies incertus ff. de conditionib. & demonſtrationib.* en blyft dan die Erfenis zoo lang in *ſuſpenſo*, en belet, dat de zelve aan de Erfgenaamen niet overgaat.

Somtyds word de *Conditie* uitgedrukt, of door een *mits* of *ablativus abſolutus*; Ik legateer dat aan *Cajus*, betaalende duizent gls. aan *Sempronius*, of mits dat hy duizent guldens aan den zelven betaale, ook werden die wel uitgedrukt door de woorden, *tot dat*, of *zoo lang als*, by voorbeeld: Ik maak

het

het vrugtgebruik aan *Titius*, *tot dat* hy jaarlyks twee duizent guldens zal inkomen hebben, of wel *zoo lang* als hy de zaaken van myn Zoon zal waarneemen, welke laaſte uitdrukkingen alleen geſtelt worden ter bepaalinge van voorgaande diſpoſitien, *hæc verba, deducto argumento a contrario, contradictionem inducunt extinctivam præcedentis voluntatis*, vide *Bartholum ad Leg.* 1. *&* *Leg.* 71. *ff. de conditionib. & demonſtrationib.*

De ſtilzwygende *Conditien* zyn, die door authoriteit van het Regt daar onder worden verſtaan.

CONFESSIE, is een onduitſch woord, dat *bekentenis, belydenis* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin, de verklaaringe, die imant ondervraagt zynde naa de waarheit, op een zaak geeft; wanneer die voor den Regter geſchiet, noemt men die *judicieel*, en niet voor den Regter *extra judicieel.*

In Civile zaaken is een *Confeſſie* voor den Regter gedaan een volkoome bewys, *in cauſis civilibus & pecuniariis, confeſſus in judicio pro judicato, & propria quodammodo ſententia damnatur, Leg.* 1 *&* 3. *ff. de confeſſis, & Leg. unic. Cod. eodem*; maar dat gaat niet aan in Crimineele zaaken, om dat het zoude kunnen gebeuren, dat imant uit wanhoop zyn leeven moede zynde, iets confeſſeerde waar aan hy niet ſchuldig was; dus leevert zyn *Confeſſie* geen volkoomen bewys uit, zoo lang het niet door andere bewyzen en adminiculen is geſterkt, conform volkoome aan't Roomſche regt, *in cauſa Civili duntaxat, & pecuniaria confeſſus in judicio pro judicato habetur L.* 1. *&* 3. *ff. de confeſſionib. in Criminalibus Vero confeſſiones eorum pro exploratis facinoribus haberi non oportet, ſi nulla probatio religionem cognoſcentis inſtruat quia nemo auditur perire volens, Leg.* 2. § 1. 17. *& ult. ff. de quæſtion.*

De *Confeſſien* extra judicieel, of niet voor den Regter gedaan, leveren geen overtuigend bewys uit, *Confeſſio vero extra judicium facta poteſt quidem prodeſſe ad probationem, ſed confeſſum non facit, Leg. pen. ff. de Ceſſion. bonor. & Lex* 56. *ff. de re judic.*

Men moet nog aanmerken, op dit ſubject, dat in het Civile de *Confeſſie* niet deelbaar is, of kan geſepareert of geſplitſt worden, dat is, dat men geen hoofdpoint kan aanneemen in zyn voordeel om te dienen tot overtuiging teegen

die geenen, die iets judicieel heeft beleeden, en verwerpen alle de andere hoofdpointen die dienen tot zyn ontlaſting; by voorbeeld: Ik beken en *confeſſeer* voor den Regter, dat ik aan imant ſchuldig ben het geen hy van my eiſcht, zonder dat hy van de ſchuld eenig bewys heeft, maar ik declareer te gelyk, dat ik de zelve ſchuld voor 't grootſte gedeelte voldaan heb, kan men myn *Confeſſie* niet ſplitſen, maar myn Eed moet het decideeren; want men kan myn *Confeſſie* niet admitteeren, voor zoo verre ik my verklaar zyn Schuldenaar te zyn, en verwerpen myn declaratoir, ten opzigte van de betaalinge die ik op die ſchuld heb gedaan; en de reede daar van, is deeze, dat in het Civile men præſumeert dat de *Confeſſie* van den Debiteur niet doleuslyk geſchiet, om dat die geene, die in de goede trouw een ſchult bekent, die hy had kunnen ontkennen, niet kan gepræſumeert worden ter kwader trouw te hebben voorgewent een betaalinge, die hy niet had gedaan; dog is in teegendeel in materie Crimineel, waar in de *Confeſſie* wel kan werden geſplitſt, en men zig daar van kan bedienen voor zoo verre zy den geaccuſeerde bezwaart, terwyl den Regter niet verpligt is op zyn geconfeſſeerde verder agt te geeven als conform aan zyn bewyzen, zoo wanneer die zyn gezegde teegenſpreeken; als by voorbeeld, imant *confeſſeert* een manſlag, maar zegt, die uit nootweer gedaan te hebben, kan den Regter dat eerſte aanneemen, en zyn andere geallegeerde verwerpen, als hy contrarie bewyzen heeft.

Dog of ſchoon hier vooren gezegt is als een generaale Regel, dat de *Confeſſie* in het Civile niet deelbaar is, zoo is dat niet gegrond op een Wet, en ik meen dat den Regter die wel mag deelen en ſplitſen naa de omſtandigheeden; daar is zelfs een formeele Wet, te weeten *de Lex* 26. §. *ult. ff. depoſiti* daar den Regtsgeleerde *Paulus* imant voorſteld, die by een Brief bekende, dat hy onder zig een pand had van tien pond goud, en voegd 'er by, dat de Vader van die dat gedeponeert had, hem ſchuldig was tien daalders, en decideert die Regtsgeleerde, dat die Brief niets bewyſt, als het onderpant, en geenzints de ſchuld, om reede, dat het de waarheit is die hem heeft doen bekennen dat hy dat onderpand had, maar, dat de *Confeſſie* van die

die ſchuld de zelve *ſource* niet heeft, en men met reede zoude kunnen vermoeden, dat dit was uitgedagt, om dat pand onder zig te houden.

Hier uit ziet men, dat het voornaamſte werk van den Regter zyn moet, zoo veel moogelyk het hert van de menſchen te doorgronden, en te penetreeren de reedenen, die imant iet doen zeggen, en naa te gaan de oorſpronk en gronden van zyn *Confeſſie*, en het oogmerk, dat hy zig daar in zoude kunnen voorſtellen, door dien het zoo in het Civile als Crimineele altyd daar op aankomt, dat men de zuivere waarheit ontdekt, want indien men in zommige omſtandigheeden niet ſplitſte de *Confeſſie*, zoude men meenigmaal oor en oog voor de waarheit ſluiten, en zig als een Slaaf verbinden aan een inbeeldige maxime van Practyk.

CONFISCATIE, is een onduitſch woord, dat *verbeurtmaaking*, *beſlag*, of *aantaſting van iet* beteekent; in een regtskundige zin verſtaat men 'er door de toewyzinge in regte van een zaak ten voordeele van de Fiſcus, of die geenen, die daar toe is geregtigt.

De *Confiſcatie* ſchynt ingevoert tot een dubbelde ſtraf, ook vallende op de Erfgenamen van de Crimineelen, om daar door de zulke, die de vreeze des doots niet konde bedwingen van het kwaade te weederhouden, en te beweegen door het verlies van haare goederen, en het ongeluk waar in zy haare Weduwe, Kinderen, en Familie zouden ſtorten; dog vermits de zelven aan die misdaaden onſchuldig, daar door wierden geſtraft, en zeer zelden imant, die een dootsſtrafwaardige misdaat begaat, weederhouden word, door het ongeluk, dat hy daar door op zyn Familie haalt, ook gepræſumeert moet werden zelden daar op te denken, is de *Confiſcatie* by Haar Ed. Groot Mog. afgeſchaft, by *Reſolutie van den* 21. *May* 1732. en by Zeeland 12. *Jan.* 1736.

CONFLICT, is een onduitſch woord; dat *tweeſpalt*, *oneenigheit* beteekent; men verſtaat door een *Conflict* van jurisdictie, de betwiſting tuſſchen Officieren van onderſcheide Jurisdictien, die elk meenen en ſuſtineeren ter beoordeelinge van een zaak geregtigt te zyn.

CONFRERIE, is een onduitſch woord, dat *meede broederſchap* beteekent; men noemt hun ook wel Gildebroeders, het is eigentlyk een genootſchap van zeekere Perſoonen wettig ingeſtelt, om eenige godvrugtige

ge werken, of andere exercitien te doen; dit woord komt van *Confratria* dat afgeleit word van *Confrater*, zoo kan men ook zeggen *Conſoror*, ziet verder omtrent de Etymologie van dit woord *Menage*.

CONFRONTATIE, is een onduitſch woord, dat *vergelyking, teegen malkander ſtellinge* beteekent, en is eigentlyk de vertooninge, die men aan een beſchuldigde doet van de Getuigen die teegen hem verklaart hebben, of van meedeſchuldigen die hem met een misdaat hebben belaſt, ziet ACCARER.

CONFUSIE, is een onduitſch woord, dat *vermenging, t' zaamen-* of *onder-malkandermenging* beteekent; in die zin is en *Confuſie* van regt en actie een vereeniging van 't regt zoo actif als paſſif betrekkelyk tot een en 't zelve voorwerp, en dus een middel om te ontbinden en te vernietigen een Obligatie, wanneer de ſchult, die ik van imant te vorderen heb, met het geen ik hem ſchuldig ben te zaamen koomen; dat geſchied, wanneer een zuivere Erfgenaam zig vind Crediteur en Debiteur van de Overleedene van wie hy erft, waar door de ſchuld, door de aanvaarding van de Erfeniſſe zig als geconfundeert en vermengt vind in de Perſoon van den Erfgenaam, *concurſu Creditoris & debitoris in eandem Perſonam fit Confuſio; veluti cum debitor Creditoris, vel Creditor debitoris, vel tertius utriuſque hæres exiſtit. Leg. debitori, ff. de fideijuſſoribus, Leg. Licet Cod. ad Legem Falcidiam*, de reede is, om dat men geen Crediteur en Debiteur van zig zelve zyn kan.

Maar heeft deeze *Confuſie* of vermenginge geen plaats ten opzigte van een Erfgenaam onder Beneficie van Inventaris, die niet teegenſtaande die kwaliteit, zoo de naalatenſchap niet toereikt om de ſchulden te betaalen, zyn regt tot voldoeninge van het aan hem verſchuldigde kan vervorderen, of by præferentie aan de andere Crediteuren, zoo zyn ſchult is geprivilegeert, of by concurrentie of volgens de ordre van het hypotheek, met de andere Crediteuren, en præferentie van de Legatariſſen, waar van de reede is, dat het effect van het Beneficie van Inventaris, is of ſtrekt om te beletten, dat de kwaliteit van Erfgenaam niet en præjudiceert aan die geenen, die zyn toevlugt tot dat Beneficie genoomen heeft.

Zoo ook wanneer den Eigenaar van een Grond, die een domineerent Serviſut heeft,

Eige-

Eigenaar word van de grond van het Lydend Servitut, eindigt dat Servitut, *Lig.* 1. *ff. quemadmodum Serv. amitt.* of wel dat het *uſufruct* vereenigt werd met den *eigendom Lex* 4. *ff. de Oblig: & actionib.*

Dog volgens de regul *ceſſante cauſa, ceſſat effectus*, werd die actie, die door de *Confuſie* of vermenging is vernietigt, weederom gebooren, wanneer die ophoud, *vide Leg.* 30. §. 1. *ff. de Serv. prædior. urban Leg.* 38. *ff. de legatis primo.*

CONJECTURES. Ziet INDICES.

CONJURATIE, zaamenzweering, ligue, ſecreete cabaale, of heimelyke verbinteniſſe om te attenteeren op het leeven van een Vorſt, of groot Perſonage, of de publieke Vryheit.

CONSANGUINITEIT, is een onduitſch woord, dat *bloedverwandſchap* of *maagſchap* beteekent; door de *Conſanguiniteit* verſtond men by de Romeinen de Bloedverwanten van 's Vaders zyde, maar beteekent by ons enkel *Bloedverwantſchap*, dus is de *Conſanguiniteit* de band van verbinteniſſe van die geenen, die uit het zelve Geſlagt afſtammen; egter noemt men *fratres Conſanguinii* die van de zelve Vader gebooren zyn, en niet van de zelve Moeder, die van de zelve Moeder en niet van de zelve Vader *fratres Uterini*, en die van eene Vader en Moeder zyn *fratres Germani.*

CONSENT, is een onduitſch woord, dat *toeſtemming*, *bewilliging* beteekent; men verſtaat 'er door in Regten de eensgezintheit van Partyen op een ſtuk, waar van zy volkoome kenniſſe hebben, en het zelve goedkeuren.

CONSIGNATIE, is een bewaaring van geld, of iets anders geſtelt in handen van een Regter of publiek Perſoon, daar toe gemagtigt.

Deeze uitdrukkinge van *Conſigneeren* en *Conſignatie* komt van het Latynſche woord *Conſignare*, dat *verſegelen* beteekent, om dat men oudstyds gewoon was het gedeponeerde geld te verſegelen.

Dezelve geſchied *willig*, of *onwillig*; *Willig*, wanneer myn Schuldeiſcher, het geen ik hem ſchuldig ben, niet wil ontfangen, op zoodaanig een wyze, als ik hem dat geeven wil, en ik hem het zelve, om daar door den intereſt te ontgaan, wettiglyk door een Geregtsbode, of een Notaris met twee Getuigen, met opene Beurſe, en klinkende Gelde aangeboode hebbende, het zelve op koſte van ongelyk onder den Regter doe brengen, of onder een

publiek Perſoon laat, *Leg.* 1. §. *ult. L.* 7. *ff. & L.* 6. *& L.* 19. *Cod. de uſuris.*

Onwillig, zoo wanneer de *Conſignatie* aan imant door een gewysde van den Regter word opgelegd, *L. unic. Cod. de ſequeſtrat. pecun.*, dat dan eigentlyk genaamt word *ſequeſtratie*, hier toe behooren ook de proviſien van namptiſſement, waar by imant werd verweezen by proviſie aan zyn party het geëiſchte te voldoen, onder borgtogt van het zelve weederom te geeven, zoo zulks ten principale, dat is by een definitif Vonnis of Sententie verſtaan werd te behooren.

En is by het Hof gereſolveert dat in den Raad een Boek zal zyn, waar in de Griffier en Secretariſſen van den Hove telkens met haar eige hand zullen aanteekenen de ſomma van penningen onder haar geconſigneert, *Reſ. van den Hove* 17. *Febr.* 1701.

En kunnen de *Conſignatie* penningen niet werden gelegt by den Griffier van den Hove als onder Cautie, *Reſ. van den Hove* 4. *Maart* 1602. 21. *Jan.* 1695. en 16. *Nov.* 1714.

En competeert de zelve geen *Conſignatie* penningen van ſoldy ordonantien, *Reſ. van den Hove* 3 *July* 1727.

CONSORTEN, is een onduitſch woord, dat *deelgenooten metgezellen*, *medegenooten* beteekent; men verſtaat 'er door die geenen, die een gemeen belang in de zaak hebben, men zouden ook *Conſorten* kunnen noemen, die in een en de zelve zaak by een en de zelve Practiſyn of Practiſyns worden bedient.

CONSPIRATIE, is een onduitſch woord, dat *zaamenſpannig*, *t'zaamen aanſpanning* beteekent; men verſtaat 'er door de vereeniging van eenige *Perſoonen*, teegen een Vorſt, of welzyn van den Staat: die een *Conſpiratie* aan het ligt brengt, is vry van alle ſtraffen, en werd booven dien gerecompenſeert *na* geleegenheit en gewigt van de zaak of aanſlag die ondekt zal zyn, *Plac. Curiæ Prov.* 27. *Nov.* 1587.

Kwaadſpreeken van de Staaten Generaal, Staaten van Holland, Raad van Staaten *en andere* van de Hooge Overheit, of die in ſpyt of ſpot van de zelve iets zeggen, worden zonder Genade aan Lyf of Leeven geſtraft, *d. Pl.* 1587. *artic. Br.* 1590. *artic.* 9. *en* 11., ziet *van Zurk Cod. Bat. tit. Majeſteit.*

CONSTEEREN, is een zaak doen vaſt ſtaan en beveſtigen, door zeeker blyk in Regten, of door een onderzoek of Proces Verbaal.

CONSTITUANT, is een onduitſch woord, dat *bevel gever*, *magt*

magt gever, beteekent; men verſtaat 'er door imant die magt of bevel geeft om in zyn naam iets te verrigten.

CONSTITUTIE, is in 't generaal de verzeekering of beveſtiging van iets, en dus in zyn eigentlyke beteekenis een *Ordonantie*, *Deciſie* of *Reglement* van de Hooge Overheit, of ſuperieure Regter.

CONSTRAINTE, dat men *Contrainte* noemen moet, is een geoorloofde wyze van bedwang, waar door imant kan verpligt worden te doen, te zeggen of te lyden, dat geen, waar toe hy verpligt of veroordeelt is.

CONSULTATIE, is het advis dat een Advocaat geeft na het examen van een point van Regten, Coſtume of Uſantie, ziet ADVOCAAT.

CONTESTATIE, is een geregtelyke teegenſpraak.

CONTRABANDE, noemt men alle Waaren en Koopmanſchappen, die verkogt, of getransporteert zyn teegen publieke verbooden van den Souverain, by een gepubliceert Placaat of Ordonantie, ontleenende dit woord zyn naam van het woord *ban* ſolemneele uitroepinge, of van het Italiaanſche woord *Contrabando*, dat teegen *ban* en *publiek verbod* beteekent.

CONTRACT, is de generaale benaaminge van alle overeenkomſten, en eigentlyk een verbintenis over en weeder om wat te geeven of te doen, waar van het weezentlyke beſtaan is de vrye Wil, van de contracteerende Partyen, welke in den beginne vrywillig, maar naa het paſſeeren verpligtende word, *Contractus ſunt ab initio voluntatis, ſed ex poſt facto fiunt neceſſitatis, liberum eſt ab initio contrahere vel non, ſed poſt initum contractum uni e contrahentibus altero invito non licet a contractu recedere*, *L.* 5. *Cod. de Obligat. & actionib.* Zy kunnen vervolgens niet werden aangegaan als van die geenen, die een vrye Wil hebben, en zulks niet door die geenen, aan wie zulks of door haar zelven, of door de Wet is verbooden; door zig zelven, als zinnelooze, en doof geboore, (ziet egter hier omtrent STOMME en DOOVEN;) door de Wet als kwiſtgoederen (die men Stads kinderen noemt) *L.* 1. *in princ. ff. de Curat. furioſ. L.* 10. *ff. eod.*, en alle minderjaarige zonder kenniſſe of toeſtemming van haare Voogden, en byzonder niet in het leenen van geld, *L.* 19. *ff. de minorib. Inſtit. & auctoritate tutorum*, waar teegen zy een regtelyk verzet hebben *per Senatus Conſultum Macedonianum & totum titulum ff. & Cod. eodem*, ten waare een Vader aan zyn Zoon had toe-

[illegible] eigen koop- [illegible] 1. §. 1. [illegible] als meede [illegible] Vrouwen, zon- [illegible] Mans, [illegible] 5. v. 35. [illegible] een Vrouw, [illegible] te [illegible] 4. [illegible] Regt [illegible] of [illegible]

[illegible] spruiten [illegible] Volkeren, en [illegible] men zegt naa [illegible] Volkeren, om dat [illegible] vinden in [illegible] maar zy zyn eigent- [illegible] Civile regt, [illegible] tot haare forme en [illegible] die van het Ci- [illegible] corspronk, for- [illegible] alleen vinden [illegible] regt, als zyn de [illegible] schriftelyke ver- [illegible]

[illegible] verdeelinge is, [illegible] zyn of met, of [illegible] en de derde, dat [illegible] weeder obliga- [illegible] koop, of [illegible] Persoon ver- [illegible] nomi-

nati, of met naam noemt, zyn die, waar aan het Civile regt of een particuliere naam gegeeven, of die geconfirmeert heeft die haar onderscheiden, dus dat daar uit geboore word een actie, die haar als eigen is, en die de naam draagt van 't *Contract* waar uit zy spruit, welke naam aan haar zoo eigen is, dat zy alleen maar applicabel is op die Conventie, waar aan het Civile regt die gegeeven, of vindende, dat zy daar aan voegde, geconfirmeert heeft.

De naamen die het regt der Volkeren heeft uitgedagt, en door het Civile regt niet zyn geconfirmeert of bevestigt als de *permutatie*, of *verruiling*, en de *transactie* of *het verdrag* zyn maar algemeene naamen, die men vervolgens niet kan tellen onder de *Contracten* met naamen, om dat zy op meer dan eene handel toepasselyk zyn en ook niet zyn geconfirmeert door 't Civile regt, ten die effecte, dat daar uit spruit een actie, die alleen tot een zeek zoort van Conventie of ove eenkomst behoort.

Men telt onder de *Contract nominati*, het *mutuum*, *comm datum*, *depositum*, *pignus*, (men in 't Fransch noemt. *prêt*, *le commodat*, *le depôt*. *gage*,) de stipulatie, de o

g

gatie of verbintenis in geschrifte, de koop, de huur, de maatschappye, en het mandaat, waar van wy yder op zyn benaming zullen spreeken.

De vier eerste neemen haar oorspronk uit de overgifte van de zaak, en brengen zonder dat, geen actie voort; wat de stipulatie aangaat, die word geformeert naa het Roomsche regt uit de solemniteit der woorden, de verpligting of obligatie die men Contracteert by geschrifte, word genomen uit een schriftelyke erkentenis, en eindelyk de vier laaste, de *koop, de huur, maatschappye en mandaat,* spruiten alleen uit de overeenstemminge van Partyen, die krachtig genoeg is, om te konnen genoemen worden in effect, [illegible] elk van de zelve [illegible].

De Conventies innominati of naamlooze Conventien, zyn die gene, die eigentlyk geen naam hebben, [illegible]

noemt, *actio in factum, utilis præscriptis verbis.*

Het getal der zelve is niet te bepaalen, om dat 'er zoo veel kunnen zyn, als men onderscheiden Conventien of overeenkomsten onder de menschen maaken kan, maar het Roomsche regt, om zulks egter eenigzints te bepaalen, heeft de zelve gebragt tot vierderhande soorten.

De eerste is de *Conventie*, waar by ik met imant ben overeengekoomen van hem een zeekere zaak te geeven, en hy wederom aan my daar teegen iets in de plaats, by voorbeeld: ik geeve hem een boek, en hy zal my geeven een horologie, die Conventie is een project van een *Contract* zonder eigentlyke naam, in regte egter behoort onder de benaminge van *do ut des*, dat wy noemen verruiling, dat de outste is van alle *Contracten.*

De tweede is, dat ik met imant overeenkom om hem te geeven een Paard, en hem [illegible]

De derde is, [illegible] voor imant naar [illegible]

toegelaaten zyn eigen koopmanſchap te doen, *L.* 1. §. 1. *& ultim. ff. eodem*, als meede alle getrouwde Vrouwen, zonder kenniſſe van haar Mans, *de Groot Inleid. L.* 1. *C.* 5. *n.* 35. *Van Leeuwen R. H. R.* 1. *B.* 6. *D.* als alleen dat een Vrouw, doende openbaare koopmanſchap of neering, vermag te handelen in zaaken haar neeringe betreffende, *de Groot Loc. cit. Sande L.* 2. *tit.* 4. *D.* 4. *v. Leeuwen Loco cit. verſ.* 8.

Naa het Roomſche Regt zyn 'er verſcheide diviſien of verdeelinge der *Contracten*.

De eerſte zyn, die ſpruiten uit het regt der Volkeren, en het Civile regt; men zegt naa het regt der Volkeren, om dat zy haar oorſpronk vinden in dat regt, maar zy zyn eigentlyk van het Civile regt, betrekkelyk tot haare forme en effecten, daar die van het Civile regt haar oorſpronk, forme en effecten alleen vinden in het Civile regt, als zyn de ſtipulatien, en ſchriftelyke verbinteniſſen.

De tweede verdeelinge is, dat de *Contracten* zyn of met, of zonder naam, en de derde, dat zy zyn over en weeder obligatoir, als die van koop, of alleen maar een Perſoon verbindende als de geld leeninge.

De *Contracten* die men *nominati*, of met naam noemt, zyn die, waar aan het Civile regt of een particuliere naam gegeeven, of die geconfirmeert heeft die haar onderſcheiden, dus dat daar uit geboore word een actie, die haar als eigen is, en die de naam draagt van 't *Contract* waar uit zy ſpruit, welke naam aan haar zoo eigen is, dat zy alleen maar applicabel is op die Conventie, waar aan het Civile regt die gegeeven, of vindende, dat zy daar aan voegde, geconfirmeert heeft.

De naamen die het regt der Volkeren heeft uitgedagt, en door het Civile regt niet zyn geconfirmeert of beveſtigt als de *permutatie*, of *verruiling*, en de *transactie* of *het verdrag* zyn maar algemeene naamen, die men vervolgens niet kan tellen onder de *Contracten* met *naamen*, om dat zy op meer dan eene handel toepaſſelyk zyn, en ook niet zyn geconfirmeert door 't Civile regt, ten dien effecte, dat daar uit ſpruit een actie, die alleen tot een zeeker zoort van Conventie of overeenkomſt behoort.

Men telt onder de *Contractus nominati*, het *mutuum*, *commodatum*, *depoſitum*, *pignus*, (dat men in 't Franſch noemt, *le prêt*, *le commodat*, *le dépôt*, *le gage*,) de ſtipulatie, de obligatie

gatie of verbintenis in geſchrifte, de koop, de huur, de maatſchappye, en het mandaat, waar van wy yder op zyn benaaming zullen ſpreeken.

De vier eerſte neemen haar oorſpronk uit de overgifte van de zaak, en brengen zonder dat, geen actie voort; wat de ſtipulatie aangaat, die word geformeert naa het Roomſche regt uit de ſolemniteit der woorden, de verpligting of obligatie die men *Contracteert* by geſchrifte, werd gebooren uit een ſchriftelyke erkentenis, en eindelyk de vier laatſte, de koop, de huur, maatſchappye en mandaat, ſpruiten alleen uit de overeenſtemminge van Partyen, die kragtig genoeg is, om te doen gebooren worden de actie, die uit elk van de zelve ſpruit.

De *Contractus innominati* of naamelooze *Contracten*, zyn die geenen, die eigentlyk geen naam hebben, die haar gegeeven of beveſtigt is door het Civile regt, en die van eenvoudige overeenkomſten, die zy eerſt waaren, in 't vervolg *Contracten* zyn geworden, door de vervullinge en het naakoomen van de Conventie van een van de Partyen; uit de zelve werd niet gebooren een actie die haar alleen eige is, maar een algemeene, die men in regten noemt, *actio in factum*, *utilis præſcriptis verbis*.

Het getal der zelve is niet te bepaalen, om dat 'er zoo veel kunnen zyn, als men onderſcheiden Conventien of overeenkomſten onder de menſchen maaken kan, maar het Roomſche regt, om zulks egter eenigzints te bepaalen, heeft de zelve gebragt tot vierderhande ſoorten.

De eerſte is de *Conventie*, waar by ik met imant ben overeengekoomen van hem een zeekere zaak te geeven, en hy weederom aan my daar teegen iets in de plaats, by voorbeelt: ik geeve hem een boek, en hy zal my geeven een horologie, die Conventie is een project van een *Contract* zonder eigentlyke naam, in regte egter bekent onder de benaaminge van *do ut des*, dat wy noemen verruyling, dat de oudſte is van alle *Contracten*.

De tweede is, dat ik met imant overeenkom om hem te geeven een Paard, en honderd ducaten voor de moeite die hy voor my neemen zal van naa Parys te gaan om daar voor my iet te koopen, die Conventie is een project van een *Contract*, dat men noemt *do ut facias*.

De derde is, als ik aanneem voor imant naar Romen te

gaan, om daar te ontfangen iet, dat men hem ſchuldig is, en hy zig aan my verbind om zeekere ſomme daar voor te geeven booven en behalven de teerkoſten, dat een project is van een *Contract*, dat men noemt *facio ut des.*

De vierde of laaſte is, wanneer twee Perſoonen met malkanderen overeenkoomen, den een by voorbeeld, dat hy myn zaaken te Amſterdam zal verrigten, en ik de zyne te Parys, dat het project is van een *Contract*, dat men noemt *facio, ut facias.*

Die *Contractus innominati* of naamloozen, *Contracten*, krygen haar beſlag niet als door het naarkoomen van de Conventie door een van de Partyen, en tot die tyd toe is haar overeenſtemming geen *Contract*, maar een project of voorſtel en ſimpele Conventie, die naa de Civile Wetten niet obligatoir is. By voorbeeld, ik ben overeen gekoomen aan imant te geeven duizent gls. om te gaan naa Lyons, om daar myn regt te vervolgen tot invordering van zeekere ſchuld, en hy heeft aangenoomen dat te zullen doen op die voorwaarden, tot dus verre is 'er geen *Contract* maar een eenvoudig accoord, maar als ik hem het beloofde geld reëel geeve, verandert die eenvoudige overeenkomſt of accord in een *Contract*, dat wy noemen *do ut facias*, en ik kan teegen hem ageeren en inſtitueeren de actie, die gebooren word uit de naamelooze *Contracten*, en contendeeren, dat hy zal werden gecondemneert te voldoen aan de Conventie, waar aan ik bereids heb voldaan.

De Regtgeleerden hebben zig niet vergenoegt, om alleen maar die actie te geeven aan die geenen, die zyn Conventie had naa gekoomen, om dat de tyd van de vervullinge van dat engagement voorby zynde, men dikwils zulks vrugteloos zoude vraagen, en de liquidatie van de ſchaade en intereſſe, afhangende van het oordeel van den Regter en van de omſtandigheeden, zomwylen zeer moeilyk en onzeeker is. Dus hebben zy goed gevonden, aan die geene, die gegeeven of gedaan had het geen hy had beloofd, toe te ſtaan om van zyn Conventie af te zien, om dat daar aan van de andere zyde niet was voldaan, en weederom te eiſſchen het geen hy gegeeven had, door een actie genaamt *condictio cauſa data, cauſa non ſecuta*, een actie die niet gebooren word uit een *Contract*, om dat zy niet ſtrekt om het zelve te doen executeeren,

ren, maar die uit de natuurlyke billykheit voortvloeit, die niet begeert, dat die geene, die zyn Conventie niet is naagekoomen, ingevolge van welke hy iets heeft ontfangen, zulks ongeſtraft zoude moogen behouden.

Maar werden by ons, alle Conventien aangegaan tuſſchen twee of meer Perſoonen, gehouden voor *Contracten*, als de zelve zig daar by over en weeder verbinden, of een ten opzigte van den anderen, om iet te geeven of te doen, dat nog met de Wetten, goede Zeeden of eerbaarheit ſtrydt; en 't geen de Romeinen *pacta* noemde, is by ons obligatoir, en produceert een actie; en betrekkelyk tot de Conventien die zy *innominati* noemden en naa het Civile regt eerſt *Contracten* wierden, door het naakoomen van het geconvenieerde aan de eene zyde, de zelve zyn by ons beſtaanbaar alleen door de overeenſtemminge, en kan imant in regten worden aangeſprooken en gecondemneert in de naarkoominge van de Conventie, als ik aanbiede aan myne zyde daar aan te voldoen.

CONTRADICTIE, is de *teegenſtrydigheit*, *verſcheidenheit*, en *klaarblykelyke teegenſtand van twee denkbeelden*, *die het onderwerp en eigenſchap uitleeveren van een voorſtel.*

Een *Contradictoire* acte, is een acte die iets teegenſpreekt, men zegt in *judicio contradictorio*, iets gedecideert, van een uitſpraak, daar Partyen haar zeggen teegen gehad hebben, en is het teegengeſtelde van een gewysde by default.

CONTRADICTIEN, (*quaſi contraria dicta*) zyn alle ſchriftuuren dienende tot weederlegginge van het geproduceerde van Partyen, men noemt een gewysde in *judicio contradictorio* daar Partyen haar teegenzeggen over gehad hebben, en is het teegengeſtelde van een gewysde by default.

CONTRAROLLE, is een dubbeld regiſter dat men houd by de Juſtitie of Financie, om zig daar door te verzeekeren by Brand als anderzints, en uit de overeenkomſt te doen conſteeren of beveſtigen de waarheit van de origineele aanteekeninge.

CONTRASIGNEEREN, is een onduitſch woord, dat *teegen teekenen* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door de meedeonderteekening van een Secretaris, of een ander Perſoon onder de teekening van een Bevel of Acte van een Meerder en

en Hooger Perſoon geteekent, om van de egtheit van dien klaarder te doen blyken, zoo zyn de actens van een Vorſt of groot Perſonage gecontraſigneert door zyn Secretaris.

CONTRAVENTIE, is een onduitſch woord, dat *overtreeding*, *verbreekinge* beteekent; men verſtaat 'er door de inexecutie, of naalatigheit in het uitvoeren van imant zyn woord, pligt, of gebod, en beteekent in een bepaalder zin genoomen, de naalatigheit in het naakoomen van de beveelen van een Ordonantie of Wet; het woord *Prevaricatie* wil wat meer zeggen, en is eigentlyk de misdaat van een Officier in zyn Ampt, daar de *Contraventie* alleen de uitwerkinge is, van naalatigheit of onkunde. Ziet PREVARICATIE.

CONTRIBUTIE, is een onduitſch woord, dat *toebrenging*, *opbrenging* beteekent; men verſtaat 'er in 't algemeen door het opbrengen van iet, dat verdeelt moet werden tuſſchen meer dan een Perſoon, het zy Crediteuren of anderen, of van een Laſt waar in verſcheide Perſoonen moeten draagen; zo zegt men in den Oorlog *Contributien* uit ſchryven, voor Brandſchattingen, ook wel voor al het geen men aan de Vyand moet opbrengen, om voor plunderinge, of andere zwaarder belaſtinge of ſchaaden bevryd te zyn.

CONTUMACIE, komt van het Latynſche woord *contumacia* en beteekent *ongehoorzaambeit*, *halſtarrigheit*, *weederſpannigheit*; in de Practyk is *Contumacie* de weigering van een Crimineele gedagvaarde om in Juſticie te compareeren; in 't Crimineele werd imant by *Contumacie*, zoo als in 't Civile by default gecondemneert, ſchoon egter zulks niet precies overeenkomt.

CONVENTICULEN, is een onduitſch woord, dat *ſluipvergaderingen* of *heimelyke byeenkomſten* beteekent; men gebruikt dit woord gemeenlyk, om uit te drukken die heimelyke of ſtille zaamenkomſten daar men van Kerkelyke of Religie-zaaken handelt of ſpreekt; dog waar onder men niet moet verſtaan, die byeenkomſten, daar Godvreezende Luiden by den anderen koomen om tot elkanders ſtigting, leeringe en opwekkinge een uurtje door te brengen, maar die, welke ingerigt zyn, om heimelyk en in 't verborgen verkeerde gevoelens voort te planten, waar om die byeenkomſten in Zeeland by de *Placaaten van date* 23. *September* 1684. en 11. *April* 1696.,

1696., zonder dat daar een Predikant by en præsent is, verbooden zyn.

CONVENTIE, is een onduitsch woord, dat *overeenkoming*, *verdrag* beteekent; in een Practicaale zin is het de overeenkomst van twee of meer Persoonen over de zelve zaak, met een oogmerk om een Obligatie te contracteeren; by de Romeinen waaren tweederlei zoorten van *Conventien*, te weeten, het simpele *pactum*, en het *Contract*; maar by ons zyn alle *Conventien*, die niet stryden met de Wetten of goede Zeeden, Contracten, waar uit een Civile Obligatie of verbintenis gebooren werd.

CONVERSIE, is een onduitsch woord, dat *omkeering*, *omwenteling*, beteekent; men verstaat 'er door in de Practyk de verwisseling van iets, het zy van de eene acte in een andere acte, of van een Obligatie, in een jaarlykse rente of diergelyke.

CONVICTIE, is een onduitsch woord, dat *overtuiging* beteekent; men verstaat 'er eigentlyk door het bewys van de waarheit van een fait, of van een Leerstuk waar over men getwist heeft; zoo zegt men ook *convincant* van iet, dat klaar, évident, en demonstratif is, de depositie van twee irreprochabele Getuigen passeert voor een *convincant* bewys.

CONVOCATIE, is een onduitsch woord, dat *zaamenroeping* beteekent; men verstaat 'er door de zaamenroepinge van Persoonen om zig op eene plaats te doen vinden, tot zeeker einde, zoo zegt men de *Convocatie* van imants Crediteuren, de *Convocatie* van de Erfgenaamen in een sterfhuis, en diergelyke.

COPIE, is een afschrift van een acte, waar van men het Origineele onder zig heeft; een Notaris mag maar een Gros, maar zoo veel Copien men noodig heeft, uitgeeven, *vide* GROSSE.

CORRUPTIE, is een onduitsch woord, dat *bederving*, *verderving* beteekent; in een Practicale zin verstaat men 'er door de omkoping die men doet van een Regter of ander Persoon, waar door men de zelve Eer, Eed en Pligt doet vergeeten, daar teegen heeft de Souverain zoo veel moogelyk voorzien, en betrekkelyk tot de Justitie, gewilt, dat die van het Hof of Hoogen Raad nog der zelver Ministers geen giften of gaaven van eenige dingen, ook niet van eetbaare spys of drank

die koopbaar is, van imant die een Proces voor Hen heeft of zal kunnen hebben, ontfangen zal op privatie van hun Ampten, *Inſtr. v. d. Hove v. Holl. art.* 16. 231. en *Ampl. anno* 1644. *art.* 1, 2, 3, 4, 5, 6. *Hoogen Raad art.* 10, 17.

Zoo wie aan imant van beiden de Hooven of haare Domeſtiken iets heeft belooft of heeft gegeeven voor of naa de Sententie, of zelfs om expeditie van een Sententie, word gecondemneert in de waarde, waar over geageert word, drie parten voor den Aanbrenger, een vierde voor den Armen, *art.* 3. *& ult. van de Ampl. van* 1644.

Raaden, Fiſcaal, Procureur Generaal, Griffier en Secretariſſen moogen niet zyn van den Raade van imant, die zaaken voor den Hove heeft, nog Magiſtraten, Bewindhebbers, Dykgraven of Heemraden, nog Penſioen trekkende Perſoonen, zyn, nog eenige Officien van Heeren of Vrouwen aanvaarden, *art.* 7. *ibid.* en *Ampl.* 1644. en *Inſtructie van den Hove art.* 231.

Die eenige Ampten, Officien, Beneficien, 't zy politiek, 't zy militair, 't zy geestelyk of wereldlyk in Holland bekoomen, zyn gehouden den Eed van zuivering te doen, ziet *Reſ. Holl.* 24. *Febr.* 1656, en in 't byzonder de Penſionariſſen en Secretariſſen, *Reſ.* 15. *May* 1657. en ten opzigte van andere politieke Ampten, *Reſ.* 26. *Maart* 1675. *Gr. Pl. B.* 3. *D. bl.* 102, 103., als ook de *Reſol. van* 28. *Febr.* 1690. *Gr. Pl. B.* 4. *D. bl.* 379., 22. *Dec.* 1619. *ibid.* 516, 20. *Dec.* 1715. 5. *D. bl.* 689. 15. *Jan.* 1716. *ibidem.*

En moogen geen Ampten verhandelt of recognitien daar voor gegeeven worden aan die de collatie daar van doen, *Reſ. Holl.* 24. *Febr.* 1656., 15. *May* 1657. 6. *April* 1658., 26. *Maart* en 15. *April* 1675. Ziet AMPTEN.

COSTUME, is een onduitſch woord, dat *gewoonte* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin, een *onbeſchreeve* Wet, en Burgerlyk regt, beveſtigt door langheit van tyd, ingevoert en aangenoomen door lang pleegen, en een ſtilzwygent conſent en bewilliging der luiden, niet ſtrydende met de Wet der natuur, zoodanig een *inveterata conſuetudo, non immerito pro lege cuſtoditur, & hoc eſt jus quod dicimus moribus conſtitutum. L.* 32. §. 1. *ff. de Leg.* en is tweederlei Generaal, en Speciaal, de Generale word gehouden als voor een

een Wet en Ordonantie, *L. de quibus* 32. §. 1. *ff. de Legibus*, de Speciaale is aan een zeekere plaats gebonden, de zelve heeft kragt van Keure.

Door welke Perſoonen een *Coſtume* mag ingevoert worden, en of het zelve moet geſchieden by conſent, weeten, en gedoogen van de Hoog Overheit. Ziet *Merula Lib.* 1. *tit. V. C.* 1. Dog om een *Coſtume* in te voeren, zyn principalyk deeze naavolgende puncten nodig.

Eerſtelyk, een overeenſtemming met het Goddelyke en het natuurlyke Regt en reeden.

Ten tweede, een meenigvuldig gebruik, en voornaamentlyk dubbelde regtspleeging.

Ten derde, dat het zelve begonne zy, en zyn aanvang genoomen heeft met zoodanig voorneeme en opſtel, dat het zelve in toekoomende tyden gedaan en onderhoude zoude worden.

Ten vierde, werd daar toe vereiſcht een noodige en bekwaame tyd. Ziet hier van *Merula Man. v. Proced. Lib.* 1. *tit.* 5. *C.* 1.

CREDITEUR, is die geene aan wie men iets ſchuldig is, waar uit hy een Perſooneele actie heeft teegen zyn Debiteur, die hy op een goede en wettige wyze kan intenteeren; dus moet men om zig van imant *Crediteur* te kunnen noemen, een regt hebben om teegen imant een gefundeerde eiſch in Regten te kunnen inſtitueeren, waar teegen men geen exceptie kan proponeeren, volgens de *L.* 10. *ff. de Verb. ſignif.*

Men kan dan vervolgens van niemant *Crediteur* zyn, als uit een obligatie, dat een band is waar door wy verpligt zyn iets te geeven of te doen. Welke verbinteniſſe ſpruit uit een van deeze vier zaaken, te weeten uit een contract of quaſi contract, een delict of quaſi delict.

En zyn alle *Crediteuren* of gehypothekeerden, of niet gehypothekeerde, welkers ſchuld uit een ſimpele obligatie ſpruit, en die zyn weederom of ordinaire of gepriviligeerde; dog gelyk een *Crediteur* dikwils verſcheide weegen en middelen heeft om zyn Debiteur te bedwingen tot voldoeninge, is de vraag, of een *Crediteur* van alle de zelve te gelyk gebruik kan maaken, zonder dat den eene belet, dat men zig van de andere bediene; want men moet onderſcheit maaken tuſſchen een actie en een contrainte of bedwang; en is het zeeker, dat wanneer verſcheide actien aan een *Crediteur*

teur competeere uit een en dezelve ſchuld, de keuze die hy doet, hem beneemt de magt om van de anderen gebruik te maaken, dat by de Romeinen zonder diſtinctie niet geobſerveert wierd, maar wel by ons, *ubi numquam admittitur concurſus actionum ita ut ſi plures actiones ratione ejusdem rei competant. una electa, altera ſemper perimatur.*

Maar belangende de contraintes die een *Crediteur* kan ter executie leggen om voldoeninge te erlangen, ſtaat het hem vry gebruik te maaken van allen, zonder dat de keuze van den eene de andere belet, *is qui jure publico utitur, non videtur injuriæ faciendæ cauſa hoc facere, juris enim executio non habet injuriam L.* 13. §. 1. *ff. de injuriis*; dus een *Crediteur* die heeft doen bezetten en executeren de meubelen van zyn Debiteur, kan ook reëel bezetten zyn vaſte goederen, zelve de executie dirigeeren teegen de Perſoon, zoo hy daar toe is geregtigt, en de reede daar van is deeze, dat alle die middelen tendeeren tot het zelve einde, naamentlyk om van zyn agterweezen voldaan te zyn, en dus is het hem geoorlooft, tot dat hy volkoome is betaalt, die allen te werk te leggen.

Crediteuren niet geroepen in cas van præferentie wat regt die hebben, ziet *Reſ. v. d. Hove* 9. *Dec.* 1604.

CRIMEN, is een daat verboode door de Wet, begaan met liſt, waar door het gemeene belang beleedigt wordt; of ſchoon men door de woorden van *Crimen* en *delict* zeer dikwils het zelve verſtaat, zoo is het woord *Crimen* egter meer gebruikelyk, en van applicatie op gruwelyke en verfoeijelyke misdaaden, die direct het publiek beleedigen, en men is gewoon dat van delict, meer te gebruiken voor mindere misdaaden, waar door Particulieren werden benadeelt wat de *publica Crimina* belangt, is een yder geregtigt die aan te brengen, maar de particuliere delicten werden vervolgt door niemant, als die daar door is beleedigt, ook vermeerderen of verminderen de omſtandigheeden merkelyk, de grootte van de misdaat, en vervolgens ook de ſtraffe, en gelyk de misdaaden begaan worden door argeliſtigheit en bedrog, zoo kunnen die geenen, die daar toe incapabel zyn, *daar* over nog in regten *vervolgt* nog geſtraft worden, als zyn die geenen, die geen regt gebruik hebben van haar verſtand, *non vero ii qui ſpe impunitatis dementiam aut furorem ſimulant*, als meede de kinderen *quia ſcilicet animum delinquendi habere*

non

non intelliguntur; men is ook niet ſtraf baar over het geen by toeval geſchiet, voor zoo verre als daar in geen opzettelyke wil is geweeſt, dog niets is ſtrafwaardiger als een misdaat met opzet en overleg gedaan, voor al wanneer die begaan word door zoo een, die door zyn ſtaat en rang aan anderen tot een voorbeeld moet verſtrekken. *Criminoſior Culpa eſt inquit Salvianus, ubi honeſtior ſtatus eſt peccantis, peccati quoque major invidia. Furtum in omni homine magnum facinus, ſed damnabilius abſque dubio, ſi Senator furatur. Cunctis fornicatio interdicitur, ſed multo gravius ſi de Clero aliquis, quam de populo fornicitur. Atrocius ſub ſancti nominis profeſſione peccamus, ubi ſublimior eſt prærogativa, major eſt culpa. Criminoſior eſt ejus impudicitia qui promiſit Caſtitatem. Nihil eſt Philoſopho turpius vitia obſcæna Sectante, quia præter eam deformitatem, quam vitia in ſe habent, ſapientiæ nomine plûs notatur.*

De wil alleen van een misdaat te begaan, die niet is volbragt, werd door de Juſtitie niet geſtraft, *quia cogitationis pœnam nemo patitur*, want de menſchelyke zwakheit niet kunnende doordringen tot het hart der menſchen die kwaad in haar zin hebben, blyft daar van alleen de ſtraf gereſerveert aan God die de herten en nieren der menſchen doorgrond.

Maar die geenen, die het kwaat hebben voorgenoomen, en middelen gebruikt om het ter uitvoer te brengen, en daar in zyn belet, verdienen by naa de zelve ſtraf als of zy het geperpetreert hadden, en in die zin kan men de wil voor de daad neemen, *in Maleficiis voluntas ſpectatur non exitus. Leg.* 14. *ff. ad Leg. Cornel. de Sicar. en de L.* 1. *Cod. de malef. in delictis conatus puniendus eſt, ſi ad aliquem effectum perductus fuerit*; *quin etiam in atrocioribus Criminibus ad proximum uſque actum, ſi conatus pervenerit, eadem prorſus pœna puniendus eſt, ac ſi Crimen omnino fuiſſet conſummatum*; dus in een voorgenoome moort al het geen daar toe ſtrekte uitgevoert, dog de zelve mislukt zynde, moet ten allerzwaarſte worden geſtraft; het teegendeel heeft plaats als imant van een kwaad voorneemen, dat hy had kunnen uitgevoert hebben, uit eige beweeging en een regt berouw afzier, en aan imant bekent maakt, het geen teegen hem was ondernoomen, zyn meedepligtigen ondekt, en hem geleegenheit geeft om zig daar teegen te kunnen verzeekeren,

de zelve kan niet vervolgt werden ter zaake van de wil die hy gehad had van die misdaad te begaan, door dien de voorneemens, die geen uitwerking hebben, niet zyn van het ressort van de menschelyke Justitie, want gelyk die voorneemens zonder uitwerking de Societeit niet beleedigen, zoo straft de Societeit de zelve niet, door dien de gemeene ruſt daar door niet geſtoort wordende, zy niet onderzoekt het hart der menſchen maar de beoordeeling daar van aan God overlaat. Men zoude moogelyk vraagen, waarom ſtraft men dan een verdrag, gemaakt om imant te ſlaan of te dooden? maar de reede daar van is, om dat zoo een verdrag of die conventie een reëele daat uitleevert, en wel van dien aart, dat zonder haar uitwerking, de ruſt van de Societeit of zaamenleeving word geſtoort, want het verdrag om imant te dooden of te ſlaan is voltrokken, zoo ras men is overeengekoomen, dat imant dat zoude uitvoeren voor een zeekere ſomme geld of andere belooning, en den andere heeft aan of op zig genoome om het daar voor te zullen doen. Waarom de Wetgeevers gewilt hebben, voorziende hoe gevaarlyk het voor de gemeene ruſt zoude zyn, af te wagten de vervulling van zoo een conventie, dat de zelve zouden geſtraft werden, zoo ras beweezen was, dat zy was aangegaan, zonder dat daar op was gevolgt een waar en efficacieus berouw.

De misdaaden zyn of *capitaal* of niet *capitaal*; *capitaal* noemt men zulke die een doodſtraf, het zy natuurlyke, of Civile verdienen.

Niet *capitaal* zyn die met minder ſtraffen, als banniſſement, geeſſelen en brandmerken, amende honorabel, en profitabel, teekenen van infamie &c. werden geſtraft; weinig misdaaden werden 'er gevonden welkers ſtraffe niet by een Placaat of Ordonantie van den Souverain is bepaalt, maar als men zulke vind, die niet bepaalt zyn, is de bepaalinge der ſtraffe daar van aan den Regter overgelaaten, egter zoo, dat niemant met de dood kan werden geſtraft, als ingevolge een Wet, dus zoude men in een geval, daar de dood ſtraffe op applicabel ſcheen en geen Wet gevonden wierd tot de Hoog Overheit zyn toevlugt moeten neemen.

CRIMINEELE ORDONANTIE, naa de *Crimineele Ordonantie*, en ſtyl van Procedeeren

ren in Crimineele zaaken van 5. *en* 9. *July* 1570. werd alhier geoordeelt; dog het verdient wel zyn opletting, dat die zelve Ordonantie, ten tyde der Nederlandſche Beroerten opgeſtelt onder het Gouvernement van den Hertog van *Alva*, zoo men meent door *Viglius*, altoos door den geheime Raad, waar van hy Præſident was, die zelfs te kennen heeft gegeeven, dat *Vargas*, (in onze Nederlandſche Hiſtorien zoo bekent) en andere Leeden van den Raad der Beroerten, veele pointen daar hadden ingevoegt, geenzints overeenkoomende met 'sLands Privilegien, jaa, waar by de zelve merkelyk waaren verkort, dat ook de zelve Ordonantie uitdrukkelyk by het 5. *articul van de Pacificatie van Gent geſloten* 8. *Nov.* 1576. is opgeſchort, (ziet *het Groot Plac. B.* 1. *D. f.* 3. en *Wagenaar in zyn Vad. Hiſt.* 6. *D. p.* 293.) *tot dat by de Generaale Staaten anders daar op geordoneert zy*, welke ordre of voorzieninge aan my nergens is voorgekoomen, egter die Ordonantie, die nog boven dien nooit hier is gepubliceert, immers daar niet van blykt, kragt van Wet gekreegen heeft, en het eenige rigtſnoer is van alle *Crimineele* Proceduren; men heeft wel te meermaalen gedelibereert, om de zelve te revideeren, zelfs is nog by haar Ed. Groot Mog. daar omtrent een Reſolutie genoomen 1. *May* 1732. en zyn zelfs 25. *May* 1735. eenige pointen gearreſteert; dog wenſchelyk was het dat eenmaal iets daar omtrent wierd gearreſteert, dat egter wel zal geſchieden, terwyl het Hof nu al ruim een eeuw geleeden op den 14. *Jan.* 1668. op die materie aan de Heeren Staaten heeft geadviſeert, welk Advis men 23. *Maart* daar aan volgende men heeft goedgevonden te examineeren en te overleggen hoe beſt de *Crimineele* Proceduren te belyden, zoo als men nog uit de *Reſol. van* 19. *Sept.* 1676. zien kan; dog zulks zynde een werk van geen gering aanbelang, is zoo gemakkelyk niet ter uitvoer te brengen geweeſt; dus is en blyft die Ordonantie, nu volkoome kragt van Wet verkreege hebbende, de rigtſnoer der regtspleeging, voor zoo verre daar inne by Placaaten en Reſolutien geen verändering is gemaakt; de bepaalinge der ſtraffen over de misdaaden ontbreekende, volgt men het Roomſche regt, ſtaande het aan de Regters alleen vry kennis te neemen, en te on-

onderzoeken of de geaccuſeerde vervallen zyn in de pœne van de Wetten, waar naa alle misdaaden ter kenniſſe van den Regter gebragt zynde, moeten werden geſtraft, ten einde dat daar de boeten, breuken en amende klaar en zeeker zyn, zy daar toe verweezen worden, en daar die arbitrair zyn by den Regter naa kenniſſe van zaaken getaxeert, en niet by de Officieren, die Party zyn, en moeten alle Regters in het vernieuwen van de Wetten (of Regtbanken) zweeren goede en opregte Juſtitie te doen, zoo veel in hen is, naavolgende de Ordonantien, zoo daar eenige zyn, en de misdaaden te zullen ſtraffen naar uitwyzinge van de geſchreeve Wetten, in alle goede Juſtitie naa hunne beſte weetenſchap, en omtrent de extraordinare Crimina, delicten en contraventien, daar de pœne of boeten gelaaten zyn ter arbitrage van de Regters, moeten zy die regtvaardiglyk arbitreeren, in zaaken van groot aanbelang advis neemende van goede en geleerde Mannen, die zweeren zullen hun advis te geeven naar hun beſte verſtand, naar God, de Practyk en hunne conſcientie, zulks dat de pœne niet excedeere de kwaliteit van de delicten, nog de zelve niet ongepunieert blyve, en zoo de Officieren anders zien, moeten zy daar van appelleeren, *art.* 13, 56, 57, 58. *van de Crim. Ordon.*

Voorts mag niemant niet *fugatif* of *in flagranti delicto* geattrappeert wordende, te regt geſtelt worden, dan voor zyn daagelykſche en competente Regter, *Plac.* 15. *Sept.* 1677. *Papegaay* 2. *D. p.* 426. *en mag* in *Crimineele* zaaken, daar den Officier appelleert, Partye appelleeren daar naa, indien hy een Sententie tot zyn nadeel krygt, *Octroi in dato.* 27. *Aug.* 1562. Dog hebben de Staaten goedgevonden conform aan het advis van den Hove in *dato* 30. *April* 1718. *op den* 17. *Juny* daaraanvolgende te ſtatueeren, dat een gecondemneerde in een ordinair Proces niet zal worden geadmitteert tot Appel, wanneer hy bevoorens is geſchavotteert.

CRIMINEELE PROCEDUREN, de zelve zyn tweederlei, ordinair en extraordinair, hoedaanig de zelve werden aangelegt en vervolgt, en wat daar omtrent eerſt en voor af te doen ſtaat, kan men zien by *Bort in zyn Tractaat van Crimineele zaaken tit.* 5.

By het Hof werden de *Cri-*

mi-

mineele Proceduren aangelegt of door een Mandament van dagvaardinge in Perſoon, of door een Mandament *Crimineel* en apprehenſie van de Perſoon *vide Bort ut ſupra tit.* 11. 2. *D. n.* 8. *en* 9. De Procureur Generaal mag geen *Crimineele Proceduren* beginnen als op ordonnantie van den Hove, volgens het 19. *artic. van de Inſtructie van den Hove.* Als 'er tot een delict Lyfſtraf ſtaat werd verleent een Mandament *Crimineel*, volgens *Bort tit.* 5. *n.* 13. En zoo hy te vinden is werd hy geapprehendeert, zoo niet by Edicte en klokkeſlag gedagvaart, volgens gezegde *titul. n.* 17. *en* 18. zoo een apprehenſie werd genoemt een reëele Citatie, en is ook conform het 9. *artic. van 't Placaat van Keizer Karel de anno* 1544. Als tot het delict ſtond confiſcatie van goederen, zoo wierden ook de goederen van den Delinquant daadelyk geannoteert en geinventariſeert; dog de confiſcatie afgeſchaft zynde by *Reſ. van Holland van* 1. *May* 1732. geſchiet zulks nu niet, (hoe zeer het te wenſchen was, dat tot recouvreering der *Crimineele* koſten, ten behoeven van den Landen, een expedient wierd uitgedagt, door dien nu de goederen der *Crimineele* veeltyds verduiſtert worden).

Als extraordinaar geprocedeert werd by apprehenſie, werd den Delinquant gehoort op articulen, ziet de *Papegaay* 1. *D. p.* 564. en *Bort tit.* 9. *n.* 1. Dit hooren geſchiet voor twee Heeren Commiſſariſſen van den Hove, ter preſentie van den Procureur Generaal en de Griffier of een van de Secretariſſen, ziet *Bort ut ſupra tit.* 9. *n.* 3. *en* 4. De Gevange zoo lang hy niet is afgehoort blyft buiten acces, *Bort ut ſupra n.* 5. De Gevange is gehouden op alle de vraagpointen te andwoorden, dog niet onder eede, *n.* 6. als het examen is voltrokken, en de Procureur Generaal vind de reſponſiven ſuffiſant, verzoekt hy regt op de confeſſie en concludeert tot condemnatie *Bort tit. ut ſupra n.* 15. maar zoo hy de confeſſie niet voldoende vind, procedeert hy tot nader verhoor en confrontatie van Getuigen *n.* 16. de Gevange nog niet tot confeſſie te brengen zynde, werd verzogt dat hy mag werden gebragt ter ſcherper examen, *Bort. tit.* 9. *n.* 31. dog niet dan in zaaken daar hy Lyf of Lit zoude moeten verbeuren, ziet *Bort ut ſupra n.* 32. In extraordinaire Proceduren word nooit eiſch gedaan, of eenige notulen gehouden, *Bort ut ſupra n.* 46.

46. en de *Papegaay* 1. *D. f.* 546. Als een Gevange op geen van alle de voorige bewyzen tot confeſſie te brengen is, of het fait hem beweezen word, werd hy in een ordinair Proces ontfangen, en de Procureur Generaal gelaſt teegen hem te neemen zoodanige eiſch en concluſie als hy te raade worden zal, *Bort ut ſupra n.* 19. Van Mandamenten *Crimineel* werden geen Copie van het exploict aan de Gedaagdens gegeeven, ziet de *Papegaay* 1. *D. f.* 582. *in notis*, en daarom ſtaat in zoodanige Mandamenten niet de ordinaire clauſule *latende Copie* &c.

In *Crimineele* zaaken gaan vier defaulten, by het eerſte default werd veeltyds verleent apprehenſie, en werd naa het verleenen van het vierde default geprocedeert by Intendit.

Omtrent appel in *Crimineele* zaaken, en wanneer dat plaats heeft en wanneer niet, is in het breede te zien by *Bort in zyn Tract. v. Crimineele zaaken tit.* 11.

CURATEUR, is een Bezorger over meerderjaarigen en derzelver Goederen, die door gebrek van verſtand of overmaatige verkwiſting buiten ſtaat zyn, of geſtelt zyn hun eige Perſoon of goederen te beheeren, indien zoo imant is een getrouwt Man, werd gemeenlyk over hem en zyn goederen tot *Curator* geſteld een van zyne zyde, en een van zyn Vrouws zyde; dog een gehuwde Vrouw houd tot *Curator* haar Man, maar werd de Vrouw niet geſteld tot *Curatrice* van haar Man, maar by wylen wel toegelaaten tot bewind der goederen, *de Groot Inleid.* 1. *B.* 11. *Deel.* De zelve worden by den Hove van Holland, of Magiſtraten in de Steeden aangeſtelt, zy zyn gehouden verandwoordinge te doen ter plaatſe daar haar adminiſtratie is gevallen, en vermoogen als Adminiſtrateurs reekenen, dog waar omtrent het Hof een zeer aanmerkelyke Sententie heeft uit geſprooken *Nov.* 1741.

De zelve moogen geld uitzetten op Soldy Ordonantien, *Reſ. Holl.* 13. *May* 1678. en is by het Hof favorabel geadviſeert op de requeſte van imant, om, ſchoon onder Curateele zynde, met eenige modificatie te moogen teſteeren; *Reſ. Holl.* 29. *May* 1731.

Het blykt ook uit de *Reſ. v. de Staaten v. Holl. v.* 19. *Maart* 1682. dat het Hof doen al omtrent de aanſtellinge van Curateuren in de Inſolvente Boedels in de Steeden heeft geadviſeert.

Het Hof ſtelt *Curateuren* over Boedels van Profeſſooren, *Reſ. Holl.* 16. *May* en 25. *July* 1658.

De

De Griffier van den Hove is gehouden een Lyſt te formeeren van de Boedels, onder *Curateele*, en het oog te houden op het doen van reekening, *Reſ. v. d. Hove* 9. *Juny* 1723. en is by het Hof by *Publicatie op den* 3. *Nov.* 1741. goedgevonden en verſtaan, dat alle Voogden, Executeurs, Tuteurs, Adminiſtrateurs en diergelyke, by het Hof albereids aangeſteld of die in het vervolg nog zullen aangeſteld worden in het doen van Reekeningen van haar adminiſtratie geen andere tantiesmes in uitgaaf zullen moogen brengen, nog geleeden zullen worden, als van zoodanige poſten, de welke by haar Lieden waarlyk en met 'er daat zullen ontfangen, en uitgegeeven zyn, en daar omtrent illucidatie zynde gevraagt, is goedgevonden by het Hof daar over te ſchryven aan Haar Ed. Gr. Mog. ten einde daar omtrent een generaale Landwet mogt werden vaſtgeſtelt, *Reſ. Holl.* 4. *May* en 27. *Juny* 1742. Waar op by de Staaten een Beſoigne is gedecerneert, *Reſ. v. den Hove* 4. *July* 1742.

D.

DAGVAARDINGE, is een geregtelyke oproeping of aanſpraak, ziet CITATIE.

Imants naaſte vriend overleede zynde vermoogen de Erfgenaamen, geallieerden door huwelyk, jaa de Borgen zelfs binnen de neegen daagen na het overlyden niet in Regten betrokken werden, want tot den neegenden dag toe ſchynen zy te werden gepræſumeert te beweenen haar overleede vriend, vide *Merula Lib.* 4. *tit.* 24. *C.* 12. *n.* 8.

Alle exploicten van daaginge of executie moogen by gebreeken of abſentie van Perſoonen, aan wie de zelve behooren, gedaan worden aan imant van zyn huisgezin of gebuuren, *Inſtr. van den Hove art.* 111.

DAGVAARDING IN PERSOON, is wanneer imant voor den Regter geroepen word om zelfs in Perſoon te compareeren, en zig te defendeeren, wanneer *Dagvaardingen in Perſoon* plaats hebben, en in wat gevallen, ziet *Bort in zyn Tractaat van Crimineele zaaken tit.* 6. *n.* 43. *en* 44.

Van zoodanige Mandamenten van *Dagvaardingen in Perſoon* worden aan de Gedaagden geen Copie gegeeven, vide *Bort ut ſupra n.* 48. *en* 49. en valt van de zelve geen appel volgens het 217. *artic. van de Inſtructie van den Hove* en de *Papegaay* 1. *D. f.* 564. een Gedaagde in Perſoon moet zelfs compareeren en blootshoofds ſtaan in de Rol, volgens *Bort tit.* 7. *n.* 1. dog mag een Procureur *in judicio* hebben, *Bort ibid. tit.* 7. *n.* 11.

De Procureur Generaal mag verzoeken dat de Gedaagde op articulen mag werden gehoort, en word daar in gemeenlyk geconſenteert, mits dat naa het voltrokke verhoor of examen aan hem zal werden gegeeven Copie van de articulen, en van de door hem daar op gegeeven reſponſiven.

Noo-

Noopens welk verzoek de Procureur Generaal gewoon is zig te refereeren ter diſpoſitie van den Hove, en werd het zelve gemeenlyk by het Hof gehouden in advis.

Een Gedaagde in Perſoon gehoort zynde, kan de Procureur Generaal Regt verzoeken op de confeſſie, zoo hy meent dat daar toe genoeg is geconfeſſeert, ziet *Bort tit. 7. num.* 38. dog zoo hy dat niet goed vind, word door hem overwoogen wat te doen, als te zien is *loco citato n. 53, 54 en 55.* Zoo wanneer het fait of delict, waar over de Gedaagde in Perſoon is gehoort, niet is van zeer groote importantie, werd den Gedaagde wel onder handtasting ontſlaagen, volgens *n. 65, 66 en 67. & ſeqq.*

Dog op zyn confeſſie zynde gecondemneert, kan hy niet appelleeren, volgens *Reſolutie van de Staaten van Holland van den jaare* 1591. en over een en het zelve fait geſtraft zynde, mag hy meede niet appelleeren, volgens het *Placaat van de zelve Staaten van* 17. *Juny* 1718.

Default in cas van *Dagvaarding in Perſoon* by de Procureur Generaal geobtineert, en by de zelve verzogt zynde apprehenſie, is aan de Procureur Generaal in zeeker geval gelaſt van het default te renuntieeren en op nieuws de Gedaagde in Perſoon te dagvaarden, *Reſ. van den Hove* 16. *Maart* 1700.

DAINGEN, beteekent in de oude geſchriften, *dadingen, transactien*, ziet de Heer *de Riemer in zyn Beſchryvinge van den Haag 2 D. in de Coſtumen fol.* 48. *in notis.*

DATIO, is een Latynſch woord, dat *begiftiging, vereering, geeving* beteekent, en is vervolgens de acte waar by men iet geeft, en verſchilt van de *Donatio* daar in, dat het laaſte is een mildaadigheit, daar de *Datio* in teegendeel beſtaat in een gift van iet daar geen mildaadigheit meede vermengt is, zoo noemde men by de Romeinen een voldoening een *Datio in ſolutum*, en zoo kan men ook als imant zyne goederen aan zyn Crediteuren over geeft, die daat een *Datio* noemen.

DEBAT, is een Franſch woord, dat *twiſt, geſchil, tweedragt* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin in 't algemeen een betwiſtinge van iets, of het ſchriftelyk onderzoek van een betwiſte zaak.

Ook een ſchriftuur van wederlegging van de articulen van ontfang, uitgaave of andere poſten, die een rendant in zyn reekeninge gebragt heeft, om

de zelve te doen royeeren; ook noemt men een ſchriftuur van *contra debat*, die door den Rendant werd ingeleevert, om de gedebatteerde articulen van zyn gedaane reekening te juſtificeeren.

DEBET, is een Latynſch woord, dat *hy is ſchuldig* beteekent; men verſtaat in een regtskundige zin door dit woord de ſomma die in handen blyft van imant, naa dat hy de reekening, die hy gehouden was te doen, gedaan heeft, en werd gemeenlyk genaamt een *ſlot van reekening*.

DEBITEUR, is een onduitſch woord, dat *ſchuldenaar* beteekent, en is die geene, die gehouden is iet in geld of goed te voldoen, 't zy uit kragte van een gewyſde, van een contract, geſchreeve of niet geſchreeve, of een quaſi contract, delict, of quaſi delict, en werd dit woord van *Debiteur* teegen over geſteld aan dat van *Crediteur*.

By de Jooden en Romeinen waaren de inſolvente Crediteuren bloot geſtelt aan de allerſtrengſte ſtraffe; de Romeinen vergenoegde zig niet met haar in de boeijen te ſlaan, zy maakte ſomtyds gebruik van het regt dat zy hadden uit kragten van de Wet der twaalf tafelen, en verdeelde de Leedemaaten der Crediteuren, zoo als zy haar goed zoude verdeelt hebben; onze Voorvaderen vergenoegde zig met de zelve tot Slaven te maaken, en ſomtyds kwaamen zy dat voor met zig vrywillig in de ſlavernyy te begeeven. Onze zeeden en leevenswyze zagter zynde, hebben ons geleert de zelve met meer menſchlievendheit te behandelen; *Julius Cæſar* heeft haar geaccordeert het Beneficie van Ceſſie, en by ons jouïſſeeren zy nog van het zelve, buiten en behalve de andere middelen die heeden het regt en practyk haar aan de hand geeft, door het verzoeken van Brieven van *inductie*, *attermination*, en andere middelen.

DEBITIS, is een Latynſch woord, dat beteekent *gylieden zyt ſchuldig*, teegen een groot aantal van Perſoonen, die aan ons ſchuldig zyn verzoekt men een Mandament van *Debitis*, 1°. om te ontgaan het verzoeken van een Mandament of Appointement teegen yder Debiteur in 't byzonder, 2°. om dat de bewyzen gemakkelyker op een dan op verſcheide plaatſen kunnen werden vervaardigt en geleevert, 3°. om zig niet bloot te ſtellen aan verſcheide of ſtrydige Vonniſſen in eene zaak; *L.* 10. *de Judiciis & Brunnemannus ad hanc legem*, *manier van*

Pro-

Procedeeren voor den Hove gedr. 1729. *tit.* 2. *C.* 1. *bl.* 61. & 63.

Mandamenten van *Debitis* moeten by den Deurwaarder geëxploicteert worden zoo 't doendelyk is op eene dag aan alle Crediteuren in eene Stad woonende, *art.* 47. *Regl. van den Hove* 28. *Maart* 1680.

En duurt het Mandament een jaar, waar naa het van geen waarde is, en zyn de exploicten uit kragten van het zelve gedaan naa het jaar nul, *man. van Proc. tit.* 2. *C.* 1. §. 2.

Gelyk ook zyn de citatien aan Debiteuren voor ſchulden, naa dato van de Impetratie van dien, verſcheenen of gemaakt, en werden de zelve Gedaagdens compareerende en daar op excipieerende geabſolveert van de inſtantie *cum expenſis*, *W. v. Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 73. En mag een Impetrant uit een *Mandament van Debitis* niet allen zyne Crediteuren dagvaarden voor den Hove, maar alleen die geenen, die zig ſpeciaal aan de Jurisdictie van den Hove hebben onderworpen, dog zoo den Impetrant ageert als Vader en Voogd van zyne onmondige kinderen, vermag hy, volgens het *agtſte articul van de Inſtructie van den Hove*, zyne Crediteuren ter eerſter inſtantie voor den Hove roepen. Dit moogen ook Advocaat en Procureur, voor haar verdient Salaris, voor den Hove doen. En moet in de Mandamenten van *Debitis* niet werden geinſereert de Clauſule van Edicte, alzoo men niemant uit een ſimpel Mandament kan dagvaarden voor den Hove, die buiten der zelver Jurisdictie woonagtig is, maar moet de Jurisdictie altyd werden gefundeert by arreſt; dog werd in de *Mandamenten van Debitis* in reguarde van Advocaten en Procureurs en andere Suppooſten in cas van Salaris de Clauſule van *Edicte* geſtelt, om dat een ander Regter daar van geen kenniſſe neemen mag, alzoo de Suppooſten niet gehouden zyn haar declaratien by imant te laaten taxeeren, als by den Regter voor de welke zy haar Meeſters in een zaak hebben gedient; in deeze inſtantie gaan vier defaulten als in Rau-actie. De Gedaagde niet compareerende en uit een ſchuldregiſter geconvenieert werdende gaat men dus voort: men doet den Impetrant koomen in de Rol, op de plaats daar de Deurwaarder ſtaat, dan word de zaak door de Procureur aan Heeren Commiſſariſſen voorgedragen, en gezegt, dat de Gedaagde niet compareert, dat men Copie gegeeven heeft van het inſtru-

ſtrument waar uit geageert word, dat ook den Impetrant prèſent is om zyn ſchuldregiſter met Eede te ſterken, als wanneer den Impetrant voor Heeren Commiſſariſſen werd gebragt, die hem ſtaande Rol daar op den Eed afneemen; dog werd gemeenlyk Procuratie gegeeven op een Procureur die dan in naame en ziele van zyn Meeſter zweert.

DECEPTIE, dit woord komt van 't Latynſche *Deceptio*, dat *bedrog* of *misleiding* beteekent; imant die over de helft van de prys is misleid kan herſtelling vraagen, ziet LESIE.

DECERNEEREN, is een onduitſch woord, dat *beſtemmen*, *beſluiten* beteekent; dit woord gebruikt men in de Practyk om uit te drukken de Beveelen of Decreeten van den Regter, zoo in 't Civile als Crimineele, men zegt condemnatie teegen imant decerneeren, apprehenſie op een Crimineele decerneeren &c.

DECISIE. is een onduitſch woord, dat *beſliſſing* beteekent; men verſtaat 'er door een genoome beſluit over een twyfelagtige of betwiſte zaak.

De *Deciſie* van een Wet, van een gewysde, is de uitſpraak of de beoordeeling van het geſchil of point van Regten, waar over men twiſte; de Advocaten geeven haar *Deciſien* op de aan haar voorgeſtelde vraagen, dog die hebben geen andere kragt als van een Regtsgeleerde en Doctoraale raad, maar de uitſpraaken van Arbiters over de aan haar geſubmitteerde geſchillen zyn *Deciſien* die kragt van gewysden hebben, men noemt de *Deciſien* van *Juſtinianus* de vyftig Ordonantien van die Keizer, die hy gaf naa de Publicatie van zyn eerſte *Codex*, waar in hy de groote queſtien, die de Regtsgeleerden onderling verdeelde, decideert. Men noemt *Deciſien* van den Raad der zelver gewysden.

DECISOIR, dit adjectivum *drukt* uit, het geen dient tot deciſie van een conteſtatie; de *Deciſoire* middelen van een Proces, zyn die, welke dienen om de zaak finaal te beſliſſen; *men* noemt een *Deciſoire* Eed, *die* van welke de afdoeninge of uitſpraak van een zaak afhangt.

DECLARATIE, is de ſchriftelyke of mondelinge verklaaringe die men ergens van geeft.

DECLARATIE VAN *KOSTEN*, is de ſtaat van de *koſten* van een Proces door een Advocaat, Procureur of Deurwaarder opgeſtelt, om voldoeninge te erlangen voor zyn vacatien en verſchotten, en vermag imant, gebruik gemaakt hebbende van Advocaten, Pro-

cu-

cureurs of Deurwaarders en van de zelve bekoomen hebbende haarluider *Declaratie*, zoo hy meent de zelve te hoog te zyn geſtelt, zonder figuur of forme van Proces, ook zonder daar toe eenig requeſt over te leeveren of diminutie te maaken, de voorſchreeve *Declaratien* alleen onder den Hove te leeveren, om aldaar, naa dat den Advocaat, Procureur of Deurwaarder daar op mondeling zal weezen gehoort, getaxeert te worden als naa behooren, volgens het 59. *artic. van de Ordon. van den Hove op 't ſtuk van Salaris van de Advocaten, Procureurs of Deurwaarders, in dato* 16. *Jan.* 1659. en zyn de reſpective Hoven van Juſtitie bevoegt af te vorderen de Advocaten, Procureurs of Deurwaarders haar loopende Regiſters, zoo als de Secretaris *van Alphen* zegt te meermaale geſchied te zyn, en moeten de *Declaratien* van Verſchot en Salaris, in cas van overdaginge, aan de Griffier werden overhandigt om door den Raad te werden getaxeert, in gevolge de *Reſolutie van den Hove* 12. *Juny* 1750.

Op tweederhande wyze word de *Declaratie van koſten* overgenoomen:

1°. Teegen de Meeſters zelfs ligt men Appointement in cas van Salaris, wanneer zy geen Buitelanders zyn, anders moet men een Mandament ligten met Edicte; teegen Zeeuwen werd maar een Appointement geligt. 2°. Wanneer een Proces gewonnen is, geeft men zyn *Declaratie* over aan de Procureur van Partyen, of men maakt een libel van koſten, en leevert die ter Furneerkamer, en moet dan de Procureur de zelve willens of onwillens overneemen, om dat de koſten een gevolg van het Proces zyn, die dan dag neemt om te termineeren, het welk ordinair een maand is, dit is als ze beiden, en de Procureur en de Gedaagde nog leeven; dog de Gedaagde doot zynde, ligt men Mandament teegen de Erfgenaamen, om *Declaratie van koſten* over te neemen, dog als men teegen Erfgenaamen van een gecondemneerde dit Mandament ligt, zoo voegt men 'er by om Procureur acceptant te ſtellen. In deeze materie gaat maar een default, volgens het 118. *artic. van de Inſtructie van den Hove*, welkers profyt is verſtek van diminutie, en is het profyt van het verſtek van andwoort, dat de Gedaagde gecondemneert word om *Declaratie van koſten* over te neemen, en is omtrent de koſten, die aan Partyen in reekening kun-

nen gebragt worden, in 't generaal te obſerveeren: 1°. Dat 'er geen koſten geleeden worden, dan die noodzaakelyk zyn geweeſt, zoo kan men op een requeſt en op eene concluſie maar een beſoigne in reekening brengen, blyvende de anderen, indien 'er meer gevallen zyn, voor reekening van den Triumphant. 2°. Moogen in de *Declaratie van koſten* maar gebragt werden drie reizen, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. pag.* 76. en dan moet men zig telkens in de Griffie addreſſeeren aan de Klerk, die daar aanteekening van moet houden, die dan vraagt wanneer men gekoomen is, en wanneer men wederom vertrekt, en ook of men om geen andere affaires komt, dan het Proces concerneerende, waar naa die reis in het Reſidentieboek werd aangeteekent, waar voor men dan 30. ſtuiv. betaalt om dat 'er een acte van werd gemaakt. 3°. Werden ook in reekening geen ſecreete ſchriftuuren geleeden, het geen wel een harde zaak ſchynt, vermits die noodzaakelyk zyn, dog waar in den Hoogen-Raad verandering heeft gemaakt by haar *Reglement van* 26. *Nov.* 1726. *art.* 5. *en* 6, dat naamentlyk de ſchriftuuren van zaaken die rauwlyks voor den Hoogen Raad geinſtrueert worden, gereekent moogen worden, dog niet van zaaken die in appel aldaar devolveeren, als alleen die ſchriftuuren, die teegen nieuwe incidenten daar voorvallende, gemaakt worden, ook in cas van Reviſie, en gyzelingen worden die gereekent conform aan dat Reglement, en moogen de Advocaten niet meer als 9 ſtuiv. per blad reekenen, maakende *vier articulen* een blad uit; de Procureur heeft voor het copieeren 2 ſtuiv. per blad except de Copie van de Inventaris, voor welkers extenſie en groſſeeren hy een ſchelling heeft, en 2 ſtuivers voor copien daar van aan Partyen te ſuppediteeren, ook moet men de Concluſie van eiſch en den Inventaris aan Partyen leeveren op koſten van zyn Meeſter; dog by aldien de Partyen, naa het wiſſelen van Inventaris, Copien van eenige ſtukken requireert, werden de zelve hem ten zynen koſten gegeeven: volgens het 82. *artic. van de Inſtructie van den Hove*, en 't *Placaat van* 4 *October.* 1540. moeſten de Practiſyns hun Salaris vorderen binnen het jaar, dat in onbruik is geraakt, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. pag.* 79.

Indien een van de Partyen meent in de taxatie te weezen be-

bezwaart kan hy reviſie van koſten verzoeken, dog de zelve ſtuit geen executie.

De taxatie werd gedaan door Heeren Commiſſariſſen en over de reviſie zitten de Heeren van den Raad.

Den Declarant mag zoo wel als de Gedeclareerde in de reviſie van koſten koomen, en dat de reviſie van koſten mag werden verzogt, leert ons *Merula L. 4. tit. 104. C. 1. n. 2. en p. 688.*

DECLARATOIRE ACTE, is de acte die de verklaaringe van het gebeurde inhoud, of de uitlegginge en opheldering van het fait, zonder een nieuwe obligatie of verbinteniſſe te bevatten, of te behelzen.

DECLINATOIRE EXCEPTIE, ziet EXCEPTIE.

DECREET is een onduitſch woord, dat *beſluit, inzetting, gebod* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door een Raadsbeſluit, men verdeelt de zelve in *onwillige* en *willige.*

DECREET (ONWILLIG) noemt men een Sententie of Condemnatie, waar by den Regter verklaart het hypotheek of gearreſteerde goed, verbonden en executabel; en behoeft de Deurwaarder als dan geen aanwyzing te verzoeken, maar vermag, naa gedaane ſommatie en renovatie, de zelve goederen arreſteeren, en daar op procedeeren, welke proceduuren voltrokken zynde, legt den Deurwaarder de verkooping op een Markdag binnen de Stad alwaar 't binnen of naaſt geleegen is, en onſteekt, ten overſtaan van Scheepenen, een klein Waskaarsje op een Tailloor, en zoo lang het brand mag, yder bieden, die met het uitgaan van het voorſz. Waskaarsje in 't hoogſte bot is blyft kooper, op de voorwaarde van de verkoopinge by een Deurwaarder gemaakt en voorgeleezen, het welk gedaan zynde, werd den geëxecuteerde, den kooper en oppoſant gedagvaart t'eene zeekere bekwaame dage voor den Hove, ten fine als in 't 188. *art. van de Inſtructie van den Hove.*

Ten daage dienende, zoo imant compareert concludeert den Impetrant tot interpoſitie van den *Decreete cum expenſis,* waar inne de Oppoſanten, alleen meede Crediteuren zynde, conſenteeren behoudens haar regt van preferentie, en werd teegen de non Comparanten verleent acte om gevoegt te werden by den *Decreete.* Welverſtaande dat de middelen van oppoſitie, en van de andwoorde op de zelve Concluſie van oppoſitie ter Rolle moeten

werden gelibelleert, alzoo dien aangaande nooit eenige dispoſitien werden gegeeven om by memorie, eiſch, andwoort reof duplicq te ſchryven, dan ſtaat Partyen ten wederzyde vry tot juſtificatie van de middelen in haar Concluſie geſtelt, zoodaanige munimenten onder Inventaris te produceeren, als zy geraaden vinden, en teegen de verdere productie te maaken advertiſſement of deductie. Zoo de geëxecuteerde dag genoomen heeft om te zeggen jegens d'Exploicten, en daar van in gebreeke blyft, werd voor het profyt van 't verſtek den Impetrant verleent acte om gevoegt te worden by den *Decreete* zonder meer.

Zoo een derde wil ſuſtineeren, dat die goederen, die werden geëxecuteert, niet de gecondemneerde maar hem toebehooren, vermag hy daar teegen een Mandament pœnaal vraagen, ſchoon de inſtructie het contrarie zegt, egter is het zelve dikwils by den Hove zoo verſtaan, om reedenen dat een oppoſant niet behoeft te gedoogen, dat zyn goederen en huizingen zouden publiek aangeſlaagen, en verkogt en hy daar door in zyn Credit verzwakt worden, of anderzints; volgens de inſtructie kunnen zy 't zelve voorkoomen, mits hem ſtellende en bekent maakende als oppoſant jegens de executie; in welke gevallen de goederen werden geſubhaſteert, en als voore verkogt, als wanneer de derde oppoſant werd gedagvaart, en als voore eiſch gedaan zynde, zoo contendeert de zelve derde, dat die goederen hem toekoomen, en dat, mitsdien den Impetrant van *Decreet* zyn eiſch en *concluſie* zal werden ontzegt en *gecondemneert* de Proceduren van executie, proclamatie, ſubhaſtatie, verkopinge en gevolgen van dien, als kwalyk en ten onregte gedaan, koſteloos en ſchadeloos af te doen, *daar*ine præmitteerende de middelen van eigendom, waar op de zaak voldongen zynde, verleent werd acte om gevoegt te werden by den *Decreete*, en werd *hinc inde* van ſtukken onder Inventaris gedient, daar van gewiſſelt, en geleevert een advertiſſement, meede zonder eenig dispoſitif; zoo als den derde oppoſant in gebreeke blyft te andwoorden, dag genoomen hebbende, werd gelyk profyt teegen hem verleent, als teegens de geëxecuteerde of eenig ander oppoſant.

Het *Decreet* geinterponeert zynde, werd by de zelve interpoſitie geordoneert, dat de goederen, by het aftrekken van

't Se-

't Segel, ten Hove zullen werden verkogt en dag gepræfigeert, het welk by den Deurwaarder in de maniere als de voorgaande proclamatien verkondigt zynde, worden de goederen als dan aan de meeſtbiedende by 't aftrekken van 't Segel van den Waſſche verkogt, en zoo die koop verhoogt werd, is de koper by de brandende waſſche Kaarſe ontſlaagen en eerder niet, dan geniet een dubbelt rantſoen, in plaatſe hy een enkeld rantſoen op de eerſte verkopinge aan den Deurwaarder heeft gegeeven.

De Koper is gehouden de kooppenningen te brengen onder de Griffier van den Hove in conſignatie, en zoo hy des in gebreeke blyft te doen, werden de goederen op nieuw verkogt by een Alzo dat men zoo noemt, om dat de verkundiging die daar van geleezen ende gepubliceert word begint met Alzo N. *by 't aftrekken van 't Segel van den Waſſche gekogt heeft &c.* welke Alzo geleezen en gepubliceert weezende, zoo imant meer bied, is den voorgaande Koper wederom ontſlaagen, en zoo 't minder geld, vermag hy om de reſt geëxecuteert werden met de koſten daar op gevallen, *Papegaay* 1. *D.* 30. *Hooftd. p.* 452. 455.

By *Reſol. van den Hove in dato* 12. *Jan.* 1632. is de Deurwaarders gelaſt en geordoneert in alle voorwaarden van verkopingen van goederen by executie en uitgank van de brandende waſſche Kaarſe, te ſtellen, dat die koper blyft van de voorſz. huizingen en erven, de zelve vry zal ontfangen behoudens den Heer zyn Regt, namentlyk, de Graaflykheits Erfhuuren, Chynſen, Hooftpenningen, Kapoengelden, en andere diergelyke kleine Renten, indien de zelve huizinge en erven, daar meede belaſt zouden moogen zyn.

Zoo wanneer imants onroerende goederen voor een anders ſchult by executie geproclameert werden, moet men verzoeken van de Deurwaarder ontfangen te werden in oppoſitie, en des niet teegenſtaande werd voort gevaaren met de proceduuren van executie tot de eerſte verkopinge van de brandende waſſche Kaarſe, overmits de zelve van geen præjudicie is, en niemant en depoſſideert, en daarom en mag men by geen Mandament pœnaal, dat een extraordinaar middel is, in deeze gevalle de executie doen ſurcheeren, ziet voorts *de Inſtructie van den Hove art.* 177. *en.* 187. en is het zel-

gelve by den Hove diverſche maalen alzoo verſtaan.

En vermits de geëxecuteerden op het aftrekken van het Segel van den Waſſche dikwils verſcheide continuatien verzoeken en obtineeren, tot merkelyke præjudicie van de Impetranten van executie en andere Crediteuren, heeft het Hof tot voorkominge van dien, geordoneert 22. *January* 1632. dat geen continuatien van verkopinge by *Decreete* zullen moogen werden verzogt, dan om zeer merkelyke en pregnante reedenen, en ten zy den Requirant eerſt en alvoorens ter Griffie gefurneert zal hebben zoo veel penningen als noodig zullen weezen, zonder dat ook de Procureurs van de Impetranten van executie voortaan zullen moogen conſenteeren in de continuatie van eenige *Decreeten*, ten zy de zelve aan Heeren Commiſſariſſen van de Rolle toonen by geſchrifte, daar toe expreſſe laſt te hebben van haarluider Meeſters, ordoneerende het Hof wel expreſſelyk dat by faulte van al het zelve, de verkopingen niet zullen moogen werden gecontinueert, maar haar voortgang zullen moeten hebben.

En is daar naa op den 2. *May* 1637. naader expreſſelyk geordoneert, dat by faulte als voore van te fourneeren de kosten van de nieuwe proclamatie, of ſchriftelyk beſcheit van de laſt van den Impetrant van *Decreet*, de verkopingen niet zullen moogen werden gecontinueert, maar voortgang zullen hebben, en dat meede van nu voortaan in de koſten van de executie de Deurwaarders niet en zullen werden geleeden *of toegetaxeert* meer, dan eene ſommatie en renovatie en een arreſtneeming, mits dat de Proclamatie daar op volgen zal in conformité van de Inſtructie, ten waare de zelve Deurwaarder deed blyken, by expreſſe ſchriftelyke acte van den Impetrant van executie, dat hy gelaſt was, het vervolg van de executie uit te ſtellen en te delaieeren. *Papegaay* 1. *D.* 30. *Hooftd. p.* 472. In materie van *onwillig Decreet* is maar een default, en voor het profyt van dien werd verleend acte om te voegen by den *Decreete*, het profyt van het verſtek van andwoort ziet *de Papegaay* 1. *D. f.* 462. Ziet CONDEMNATIE, EXECUTIE, DEURWAARDER, PRÆFERENTIE *en* VERJAAREN.

DECREET (WILLIG), een Mandament van *willig Decreet*, is een dagvaardinge waar by men allen en een iegelyk, by klokke-

keslag dagvaart, die eenig regt op het verkogte goed zoude willen pretendeeren, de zelve koomen meest te pas, als men vreest dat imant eenig hypotheek, servitut, rente of eigendom op het verkogte zoude willen sustineeren; zoo wanneer eenige goederen zyn verkogt onder die conditie en presentatie van de zelven te zullen leeveren by *willig Decreet van den Hove*, verzoekt de Koper daar toe Mandament, het welk inhoud authorisatie op een Deurwaarder om de zelve goederen driemaal naa den andere te proclameeren, en te dagvaarden allen de geenen, die daar op eenig regt zouden pretendeeren, dog als men imant weet die eenig regt daar op sustineert, moet die speciaal gedagvaart worden; *Papegaay 1. D. p. 44.* met zoodanig interval van tyd, dat telkens de zaake ten Hove kan dienen, en teegen de non Comparanten default verleent worden, en vermag de Deurwaarder, zonder dat het default genoomen is, niet voortgaan tot de tweede of derde citatie.

Als alle defaulten gegaan zyn leevert den Impetrant zyn intendit over, inhoudende de conditien van koop en de proceduuren in materie van *willig Decreet* gevallen, en leevert de zelve; beneevens de Inventaris en andere stukken tot verificatie van zyn voorsz. intendit onder den Hove, en werd het *Decreet*, als dan geinterponeert, en indien daar opposanten zyn werd dien aangaande meede regt gedaan.

Den Impetrant of Koper ligtende de Sententie, moet betaalen aan de Griffier van den Hove het rapport geld, de 40. penn. van de kooppenningen, item de 80. penn. van de goederen die het zelve subject zyn, of moet anders aan de Griffier doceeren, dat de 40 en 80. penn. is betaalt aan de Secretaris van de Plaats daar de goederen geleegen zyn, en blyft de zak met alle de stukken onder den Hove; zonder dat die mag werden geligt.

Imant op een huis of land, waar over *willig Decreet* werd verzogt, hebbende een Rente, moet hem opposeeren, en vermag te zeggen, dat hy consenteert in de interpositie, mits dat het verkogte zal blyve belast met het capitaal en verloope intereste van dien, vide *Papegaay 1. D. p. 416.* waar jegens, zoo den Impetrant dag van beraat neemt, en het *willig Decreet* laat steeken; zonder het te vervolgen, heeft den opposant magt om het te doen interponeeren; maar het staat hem,

hem vry den Impetrant of Koper (zoo den Koper van het verkogte transport heeft,) beiden den Verkoper en Koper raulyks te dagvaarden of te convenieeren voor den Hove of competente Regters, en te eiſſchen de verloopen en de onbetaalde Renten; of zoo den Koper nog geen transport heeft, zoude den oppoſant, beneevens de concluſie van oppoſitie, ook kunnen contendeeren tot betaaling en namptiſſement van de voorſchreeve Renten, en die condemnatie verkreegen hebbende, de zelve aan 't hypotheek ter executie kunnen leggen, zonder dat hem daar in kan obſteeren het voorgenoome of begonne *Decreet*, ziet *van Alphen in de Papegaay* 1. *D. C.* 29. *p.* 446, 447.

Perſoneele actien tot laſten van den Koper kunnen op 't *willig Decreet* by oppoſitie niet geëiſcht werden, maar alleen reëele actien op 't goed zelve, *Papegaay* 1. *D. p.* 44.

Als men weet of vreeſt dat imant in tyd en wyle op het verkogte goed eenig regt van eigendom, legaal, hypotheek of ſervitut zoude moogen willen pretendeeren, is geraden teegen zoodanige Perſoon of Perſoonen 't voorſchreeve Mandament van *willig Decreet* ſpecialyk te verzoeken, en voorts teegen alle anderen, en als imant niet gehoort is op een *Decreet* daar hy een hypotheek of ſervitut op heeft, mag hy den Verkoper niet aanſpreeken, maar moet in reformatie koomen teegen het *Decreet*.

Op den laaſte *January* 1608. is by haar Ed. Groot Mog. aan de Stad van Amſterdam Octrooi verleent, dat geen onroerende goederen tot Amſterdam geleegen of *onder de Jurisdictie* van dien, zullen moogen geleevert worden by *willig Decreet* van den Hove of van de Stad Amſterdam, dan onder conditie, dat nog de Verkopers zelve, nog imant, eenige penningen voor de koop belooft, zullen moogen ontfangen, dan onder cautie van twee ſuffiſante Borgen voor de Wet van Amſterdam te ſtellen, van die te reſtitueeren indien 'er imant kwam beter regt hebbende, en by aldien de goederen verkogt worden, met de laſten van de daarop ſtaande Renten, of andere ſchulden, dat die niet geloſt moogen worden, voor en aleer die geenen, aan wien die geloſt worden, gelyke cautie geſtelt hebben.

En heeft de deſolate Boedelkamer van Amſterdam geſuſtineert, dat onder de by haar geſtelde Curator moeſten koomen de penningen van het by exe-

executie verkogte goed voor den Hove, dog is by het Hof begreepen zulks te moeten koomen onder de Griffier waar naa de Curator zal moogen verzoek doen als te raade. *Reſ. van den Hove 19. Sept. 1732.*

En werden geen continuatie van *Decreeten* by het Hof verleent, ten zy de Requiranten alvoorens ter Griffie fourneeren zoo veel penningen als tot een nieuwe verkundiging noodig zullen zyn, *Reſ. Hof 28. April 1605. in 't eerſte Mem. v. Duyk. f. 155. verſo.* en is dit by het Hof naader geconfirmeert, als meede dat ſchriftelyk van de laſt daar toe van de Meeſters zoude moeten blyken, by *Reſol. van den Hove 1. May 1617. 22. Jan. 1632. en Reglement van de Deurwaarders art. 44. van den jaare 1680.* of *Decreet* koſten regt van preferentie hebben, ziet *Reſ. v. den Hove 16. Feb. 1606.* als meede waar op te letten in het taxeeren der koſten van de Deurwaarders in materie van *Decreet, 11. Jan. 1625.*

By het Mandament van *willig Decreet* werden de Deurwaarders geauthoriſeert, om de Gedaagde voor de eerſte, tweede en derde reis te dagvaarden, zonder dat telkens, naa het verleenen van een default, een nieuw Mandament noodig is, maar naa het verleenen van het derde default, werd een Mandament gedepeſcheert; de vier defaulten gegaan zynde, werd daar by gemaakt een intendit en voorts de ſtukken onder een Inventaris behoorlyk ter Griffie geleevert.

Dat men van *willige* of *onwillige Decreeten* mag appelleeren, ſchynt by de Inſtructie van den Hove niet verboden, immers is het toegeſtaan behoudens de geappelleerde zyn exceptie en defenſie, *Reſ. Holl. 13. April 1691. 19. Dec. 1692.*

DECRETALEN, noemt men de *brieven, andwoorden en adviſen van de Paus van Romen*, geſchreeven aan Biſſchoppen, jaa zelfs aan Particulieren, die men ook *Decretalen* noemt, als zy uitwyzen, de leerſtukken van de Roomſche Godsdienſt, en dus in die Kerk kragt van Wet hebben.

DEFAILLANT, is die zyn Civile zaak laat beoordeelen by default.

DEFAULT, is een onduitſch woord, dat een *gebrek, ondeugt, mangel* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een geregtelyk verzuim, ook wel het oordeel van den Regter die van dat verzuim een acte of blyk geeft, en daar voor iets aan de Party toevoegt, want imants zaak ten beſtemde dage

op de Rolle gepræſenteert en opgeroepen zynde, zoo de Gedaagde als dan niet compareert of een Gemagtigden van ſynent weegen zend, verzoekt den Impetrant *Default*, tot zoodanig profyt als het regt en de inſtructie meede brengt, als voor het eerſte *Default* in zaaken van appel zoo aan den Impetrant de *inhibitie* maar is verleent tot zeekere dag toe, en de Gedaagde niet compareert, wert de zelve gecontinueert tot den dag van de antwoorde toe; insgelyks werden meede gecontinueert de beveelen pœnaal die *ad certum diem* waaren verleent.

In Rau-actie de Verleider van een obligatie geroepen zynde, om te betaalen de ſomma die hy ſchuldig is, en niet compareerende werd de obligatie gehouden voor erkent, en den defaillant gecondemneert de geëiſchte penningen te namptiſeeren onder cautie de *reſtituendo*, indien namaals bevonden werd zulks te behooren: op regiſters en ſchuldboeken, geſterkt by affirmatie van eede, verkrygt men op het eerſte *Default* meede namptiſſement.

En werd *eene* citatie maar gerequireert in materie van executie, ook op interinement van *Ceſſie*, als meede om *declaratie van koſten over te neemen*, en *arremenien van den Proceſſe aan te neemen*, *Inſtr. H. Raade art.* 247. twee *Defaulten* zegt de *Inſtructie van den Hove art.* 114. Item naa de *litis conteſtatie* werden partyen verſteeken van 't geen waar toe de dag dient, zoo zy *Default* laaten gaan, *Inſtr. H. R. art.* 254.

En werd op het eerſte *Default* altyd den defaillant verſteeken van alle *exceptien declinatoir* en hem vergunt een andere *citatie* met de koſten.

Voor 't profyt van het *tweede Default* als men ageert teegen Erfgenaamen van die geenen, die de obligatie verleeden heeft, werden de zelve gecondemneert op het *tweede Default* te namptiſeeren, en een derde citatie in cas van guarand teegen een derde, *Inſtructie art.* 115. in alle zaaken werd men verſteeken van alle exceptien dilatoir en vergunt een derde citatie.

Voor 't profyt van het *derde Default* werd men verſteeken van alle *exceptien peremptoir*, en vergunt een vierde *citatie ex ſuper abundanti*, welke vierde citatie gedaan zynde, en de Gedaagde nog niet compareerende, werd den Impetrant geadmitteert zyn *intendit* over te leggen, met de verificatien daar toe dienende, om het zelve gezien by den Hove gedis-

diſponeert te werden naa behooren: indien den Eiſſcher zynen eiſch niet bewyſt, werden de Defaillanten wel geabſolveert van den eiſch, maar evenwel gecondemneert in de koſten, *propter contumaciam.*

Als de *Defaulten* werden gedecerneert, werd gemeenlyk de Procureurs toegelaaten, dat men die nog zal moogen purgeeren binnen zeekere tyd, dog niet als met conſent van hunne Meeſters; ook mag men daar naa nog werden gehoort teegen de *Exploicten*, volgens het 122. *art. van de Inſtructie.*

By het 39. artic. van de Inſtructie van den Hove van 1462. was voorzien, dat geen *Defaulten* conditioneel gegeeven mogten werden, behoudens en alle noodzaaken uitgeſcheiden tot onſchult van die niet compareerde, het zelve is niet gebragt in de Inſtructie van 1531. dat de Præſident van *Bynkershoek* oordeelt *Obſ. Jur. Lib.* 3. *Cap.* 25. dat het zoo had behoort, en veel beeter te zyn dan geduurig de *Defaulten* te purgeeren.

Als teegen imant *Default* werd verleent, en geconſenteert een ander Mandament om te zien wyzen het verdere profyt van 't *Default*, mag ook het zelve Mandament verzogt en verleent worden al was de acte van *Default* ſchoon vervyſjaart, *Reſ. van den Hove* 31. *Juny* 1616.

DEFENSIE, is een onduitſch woord, dat *verweering*, *verdeediging* beteekent, het is de daat, waar door men weederſtaat die geene, die ons wil beleedigen, en vermits niemant gehouden is te leiden, dat een ander hem beleedigt, mag hy gebruik maaken van alle geoorloofde middelen, zonder welke hy de beleediging niet zoude kunnen afweeren. Deeze regul heeft tot zyn grondſlag veele deciſien van het Roomſche Regt, als die van *Gajus in Leg.* 55. *de Reg. Juris nullus videtur dolo facere, qui ſuo Jure utitur*, die van *Paulus ad Leg.* 151. *eod. nemo damnum facit, niſi qui id facit, quod facere jus non habet*, en van den zelve Regtsgeleerde *non videtur vim facere qui ſuo Jure utitur. L.* 155. *eod.* in een Practicale zin verſtaat men door *Defenſien* de reedenen die een Gedaagde doet allegeeren, om geſtelt te worden teegen den eiſch die men teegen hem doet.

Daar zyn verſcheide ſoorten van *Defenſien* of verweeringen, naa de actien die men intenteert, en de middelen die men daar kan teegen allegueeren, en ſchoon die oneindig en onbepaalt ſchynen, kan men de zel-

zelve egter reduceeren tot eenige algemeenen.

In de actien poſſeſſoir, zyn de *Defenſien*, dat men niet getroubleert heeft, of wel dat men is geregtigt geweeſt om het te doen, of dat men pretendeert te zyn in een wettige poſſeſſie, of eigendom te hebben aan de zaak, waar in de party pretendeert getroubleert te zyn.

In de reëele actien, zyn de *Defenſien*, dat de erfeniſſe, of zaak waar over de actie werd geintenteert, ons toebehoort, of uit zeekere titul, of uit preſcriptie, dat den Eiſſcher geen titul van eigendom heeft, of dat die hy zig adſcribeert niet voldoende is om te bewyzen zyn eigendom aan de zaak.

In de hypothecaire actie, ſuſtineert men, of dat de titul waar uit den Eiſſcher ageert is nul, of dat de ſchuld is voldaan, of dat 'er een preſcriptie is, of reedenen waarom hy het niet kan ontfangen, of dat zyn tituls zyn valſch.

In de perſoneele actien, dat men het geëiſchte niet ſchuldig is, om dat men het betaalt heeft, of om andere reedenen.

DEFINITIF, is een onduitſch woord, dat *bepaalend*, *beſliſſend* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin, de beoordeelinge die decideert en termineert volkoome het geſchil, en conteſtatie tuſſchen Partyen.

DEFLORATIE, dit woord werd ontleent van het Latynſche *deflorare*, ergens de bloem van plukken, *Borel in zyn Woordeboek, agter dat van Menage*, waar toe ik liever den Leezer wil renvoyeren als het hier plaatſen, geeft daar van een omſtandige zelfs anatomiſche uitlegginge; men verſtaat 'er door het verlies van de *Maagdom* van een jonge Dogter, in 't Latyn *devirginare*, de actie daar over werd gepræſcribeert in vyf jaar, ziet *Holl. Conſ.* 1. *D. p.* 249. en geconverſeert hebbende met een Man, die zy wiſt gehuwelykt te zyn, competeert haar die actie niet, *ibid. fol.* 376. *Conſ.* 226.

DEGRADATIE, is een onduitſch woord, dat van *gradus*, een trap, gederiveert word, als of men imant een trap laager, of van de trap (ſcilicet van eer) deed afgaan; men verſtaat 'er door de ſchandelyke berooving van een order, kwaliteit of waardigheit door een condemnatie; *Degradatie* van een geestelyke order is die geenen, die hy moet ondergaan eer hy met de doot werd geſtraft, men vind daar van zelfs eenige blyken in *de Novella* 83. *van Juſtinianus*, *illud palam eſt, ſi reum putaverit eum, qui convenitur Præſes*

ſes Provintiæ, & pœnâ judicaverit dignum; prius hunc Spoliari a Deo amabili Epiſcopo Sacerdotali dignitate, & ita ſub legum fieri manu. Dit was by de Heidenen al in gebruik, want de *Veſtales* ter doot verweezen zynde, wierden niet overgegeeven ter executie, of de Prieſters beroofden haar van haar Veſtaalſche kleedinge, dog geſchied jegenwoordig zelden of liever nooit die publieke *Degradatie*; de *Degradatie* van een Edelman geſchied by de Sententie, waar door zyn Adel niet alleen maar die van zyn Deſcendenten vernietigt word; die van een Militair geſchied met hem zyn Deegen af te neemen, of te breeken, en het wegjaagen als eereloos.

DELAI, is een Franſch woord, dat *vertoeving, opſchorting, uitſtel* beteekent; men verſtaat 'er door de tyd, die aan imant werd toegeſtaan, door de Wet of Coſtume, Regter of Partye, om iet te geeven of te doen.

DELEGATIE, is een onduitſch woord, dat een *laſt*, *bevel* of *volmagt* beteekent; zoo noemt men een *Gedelegueerde* een afgezondene een gemagtigde; *gedelegueerde Regters*, die, welke over een zaak ſpeciaal ter beoordeeling gekooren zyn, dog in 't generaal de daat, waar door men imant in zyn plaats ſtelt.

DELIBEREEREN, is een onduitſch woord, dat *beraaden, overweegen* beteekent; men verſtaat 'er door naa wiſſeling van gedagten over en weeder, de zaak wel onderzogt en overwoogen hebbende, iets beſluiten of vaſt ſtellen.

DELICT, ziet CRIMEN.

DELINQUANT, is een onduitſch woord, dat *een misdaadige, een ſchuldige* beteekent; imant die begaat, of begaan heeft een Crimen of Delict, tuſſchen welke twee woorden een groot onderſcheit is, ſchoon meenigmaal voor eensluidende woorden gehouden.

Zynde eigentlyk een *Delict* een overtreeding der civile Wet, en een *Crimen* een ſchending van de natuurlyke Wet, waar op de Wetten van een Volk of Plaats zyn geveſtigt, en dus een overtreedinge van beiden.

De *Delicten* kunnen beleedigen het algemeen of particulier belang, waarom de Romeinen, die ook hebben onderſcheiden in algemeene en particuliere misdaaden; de Wetten hebben naaderhand, die nog verdeelt in hoofdſtraffelyke en niet hoofdſtraffelyke, bevoorregte, en gemeene Delicten.

DEMISSIE, is een onduitſch

woord, dat gederiveert werd van het Latynſche *Demiſſio*, dat *neederlaatinge*, *neederdrukking* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin de afſtand of renunciatie die imant aan een zaak, waar toe hy geregtigt of waar van hy in 't bezit is, doet; men verſtaat daar door ſomwyle ook wel een afſtand in ſchyn, dat men in 't regt noemt *fictio brevis manus*, dat een gelykſtelling is van een overgifte die 'er zoude moeten geſchieden, over en weeder, wanneer men by verkortinge de overgifte, die geſchied is by een voorgaande geleegenheit, toepaſſelyk maakt op een laatere en preſente reede.

By voorbeeld, als imand, die aan een ander zeekere zaak geleent of verhuurt had, of onder hem gedepoſiteert, aan hem die verkoopt of geeft in't vervolg, ſchoon hy hem die dan niet onder die titul overgeeft, zoo draa hy conſenteert dat zy de zyne werd, verkrygt hy daadelyk den eigendom, als of hy die onder de titul van koop had ontfangen.

En dat conſent van de kant van den Eigenaar, en afſtand van het regt dat hy daar op had, is een ſoort van *Demiſſie*.

Men noemt ook een *Demiſſie* in materie van Officien of Beneficien, als die geene, die daar meede is bekleet, die afſtaat in handen van die geenen, die daar van de begeeving heeft, om daar meede een ander te begunſtigen, welke *Demiſſie* men een zuivere afſtand noemt, dog wanneer men in faveur van imant iet afſtaat, noemt men zulks een *reſignatie*.

DEMONSTRATIE, is een onduitſch woord, dat een *betoog*, een klaar en wiskunſtig *bewys* beteekent; men verſtaat 'er door de aanwyzing van onderſcheide omſtandigheeden, aanhankelykheeden of appendentien van een zaak, om de zelve daar uit te beeter te leeren kennen, aan te duiden of te bewyzen.

De verkeerde *Demonſtratie* vicieert niet, als de gelegateerde zaak maar exteert, en aan de Legataris kan werden gelevert, en elders conſteert van de wille van den Teſtateur, en dienen de *Demonſtratien* eigentlyk en alleen om te hebben een volleedige kenniſſe van de Perſoonen en zaaken die men wil deſigneeren, vervolgens zoo zy op een klaarblykelyke wyze anders kunnen gekend worden, kan een valſche *Demonſtratie*, waar van men zig zoude moogen hebben bedient, niet ſchaadelyk zyn aan de diſpoſitie die men daar van, of by die geleegen.

genheit heeft gemaakt; ik onderſtelle dat een Teſtateur die by *donatie* was geworden Eigenaar van een huis in den Haag, dat legateerde aldus: *Ik legateer aan Titius myn huis in den Haag, dat ik gekogt hebbe*, die valſche of onwaare *Demonſtratie* waar van hy zig zoude hebben bedient, ſpreekende van zyn huis in den Haag, maakt zyn diſpoſitie niet nul, het is genoeg, dat hy dat huis in den Haag heeft, de titul, waar door hy dat huis heeft gekreegen, heeft in het geheel geen betrekking op de diſpoſitie, *L.* 17, 33, *en* 72, §. 7. *ff. de conditionib. & demonſtrat.*

DENATUREEREN, is een onduitſch woord, dat *ontaarden* beteekent; men *Denatureert* een zaak, wanneer men door weezentlyke omſtandigheden, daar van af of by te doen, de zaak, als in het geheel van aart en eigenſchap doet veranderen.

DENEGATIE, is een onduitſch woord, dat *ontkenning*, *loochening* beteekent; men verſtaat 'er door, in een Practicale zin, die exceptie, waar door imant formeel en uitdrukkelyk ontkent het fait, waar op den Eiſcher zig beroept.

Stel eens, dat een Leenheer ageert teegen een Vaſal over zyn regt, en dat de Vaſal geheel en al ontkent Vaſal van dien Leenheer te zyn, moet hy zulks doen, door het proponeeren van een *Denegatoire exceptie*, welke exceptie den Eiſcher verpligt te bewyzen het fait, dat den Gedaagde ontkent, *nam cum facti negantis nulla probatio ſit, talis exceptio rejicit onus probandi in adverſarium*, dus moet in 't voorgeſtelde geval den Leenheer zyn regt bewyzen, en niet de gepretendeerde Vaſal, die ſuſtineert de Vaſal niet te zyn van den Eiſcher.

DENIER, is een oude geld ſpecie of Romeinſche munt, die een dragma woog, of het agtſte gedeelte van een once, en waardig was tien aas; men begon die te ſlaan te Rome in 't zilver 484, ſchoon egter te dier tyd de goude en zilvere ſpecien al te Romen bekent waaren, maar zy kwaamen van buiten, men reekende voormaals by ponden, ſchellingen en *deniers*, en de waarde van een *denier* op drie duiten.

DENUNTIATIE, is een onduitſch woord, dat *aankundiging*, *bekendmaaking* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin, een daad waar door imant, zonder zig party te ſtellen, aan een derde daar in belang hebbende, een zaak bekend maakt, en den Auteur daar van, of noemt of

zoodanig beſchryft, dat hy daar aan kenbaar is.

DEPARTEMENT, is een onduitſch woord, dat *eigentlyk* beteekent een verdeeling onder ſommige menſchen, van verſcheide voorwerpen van werk, de welke geſchied zoo ten opzigte van de Plaats en Perſoonen, als bezigheeden en zaaken; het werd gederiveert of afgeleid van het woord *departir*, dat *verdeelen*, een zaak onder verſcheide Perſoonen *diſtribueeren* beteekent; men verſtaat 'er ook wel door een beſtiering en beheering die aan imant ergens over gegeeven of opgelegt is; zoo zegt men, dat is niet van myn *Departement*, dat is, daar over heb ik niet te zeggen, een Miniſter heeft dit of dat *Departement*, dat is, aan hem is toebedeelt, daar over opzigt of gezag.

DEPENDENTIE, is een onduitſch woord, dat *afhankelykheit* beteekent; men noemt de *Dependentien* het acceſſoir, of het geen aan de hoofdzaak gehegt is.

DEPENS, is een Franſch woord, dat *koſten* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin, al het geen men heeft uitgegeeven om te koomen tot de beoordeeling van een zaak, in 't Franſch gebruik men veeltyds het woord *frais* ſchoon onderſcheiden van het woord *depens*, dat eigentlyk is, het geen men ter dier zaaken heeft uitgeſchooten, dat met *miſe* van Juſtitie gemeenſchap heeft, dat beteekent het uitgeſchoote geld, ter dier zaaken, zoo als men zegt *la miſe excede la recette*, den uitgaaf gaat den ontfang te boven, dus zyn *koſten* en *miſe* van Juſtitie, de *koſten* van de Procedures, en de *miſe*, het geen het Land, den Bailliu, of Regter tet dier zaaken heeft uitgegeeven.

DEPORTATIE, is een onduitſch woord, dat *verbrenging*, *vervoering* beteekent; door imant van iets te *deporteeren*, verſtaat men ſomtyds imant van een zaak doen afſtaan, of imant een magt ergens over onttrekken, de *Deportatie* was by de Romeinen een ſtraf, waar by imant wierd veroordeelt zyn verblyf voor altoos te houden op een Eiland, niet ongelyk aan een eeuwig Banniſſement by ons; de Gedeputeerden by de Romeinen wierden in den Burgerſtaat voor dood gehouden en verlooren haar eer en Burgerregt, en mogten niet teſteeren, en haar erfeniſſe verviel aan 't Land, by ons verſtaat men 'er gemeenlyk door, imant met ſchande van zyn ampt en bedieninge afzetten.

DEPOSITARIS, is een onduitſch woord, dat *bewaarder van iet* beteekent; men verſtaat 'er in 't algemeen door die geenen, die met een onderpant is belaſt, zoo kan een Griffier, Secretaris, Ontfanger, Rentmeester of publiek Perſoon gezegt worden *Depoſitaris* te zyn van de goederen die onder hun, door tuſſchenkomſt van den Regter of vrywillig, ter bewaaring zyn gebragt. Ziet PANDGEVING.

DEPOSITIE, is een onduitſch woord, dat *afzetting*, *neederzetting* beteekent; dit woord heeft meer dan eene beteekeniſſe, ſomtyds verſtaat men daar door de berooving van imant zyn waardigheit of ampt, dat geregtelyk geſchiet wanneer imant daar van werd vervallen verklaart.

De *Depoſitie* van Getuigen, is de declaratie die een Getuige daar van in het Geregt of voor den Regter doet, het zy by onderzoek, of willige verklaaring.

Het beteekent ook, *bewaargeeving*, *onder regt legging*, zoo zegt men iets onder een Regter of publiek Perſoon deponeeren, ook wel het pand, of iets dat men imant te bewaaren gegeeven heeft.

DEPOSSIDEEREN, is een onduitſch woord, dat *buiten bezit ſtellen* beteekent; men zegt imant van iet gedepoſſideert te zyn, wanneer hy van het bezit van een zaak is berooft, waar in hy daadelyk weederom moet werden herſtelt, *ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus*, *toto titulo extra de reſtitutione ſpoliatorum*. Ziet SPOLIATIE.

DEPOUILLEEREN, is een onduitſch woord, dat *uitſchudden*, *ontkleeden* beteekent; men verſtaat 'er door imant van iet berooven, dit woord komt van *dispoliare*, berooven.

DEROGATIE, is een onduitſch woord, een *vernietiging*, *verbreeking* is het teegengeſtelde van *rogatie* dat *een verzoek*, *een beede* beteekent, dus is het een daat teegenſtrydig met een voorgaande, waar omtrent men in 't algemeen moet aanmerken, *quod poſteriora derogant prioribus*.

Een *Derogatoire* acte of clauſule noemt men, een clauſule of acte die iet vernietigt, even als of imant erkende iet ſchuldig te zyn, niet jegenſtaande hy een quitantie daar van had gekreegen, zoo een acte zoude men kunnen noemen *derogatoir*. In materie van teſtamente, is het de clauſule in een teſtament geinſereert, met een declaratie of erkentenis van den Teſtateur, waar by hy wil en de begeert, dat geen teſtament, dat hy in 't vervolg zoude koomen

te maaken beſtendig zal zyn, ten waare die clauſule daar in was geinſereert.

DERTIEN DAG, dat is de *dertiende dag* na Kersmis, anders Drie Koningen dag, *Kilianus* op het woord *Dertien dag*, *Cronyk van Holland van die Klerk uit de lage Landen by der Zee bl.* 121. *zegt dit geſchiede recht ander Hoochtyt van den dartbien dag, zoe dat die Coninc doe rechteveert tot Coelen toech om zyn offerbande den Heiligen drie Koningen te brengen.* Vergelykt hier meede *Veldenaer Kronyk van Holland bladz.* 40. *en* 41. *Het Handveſt van Hertog Aelbrecht aan Zwammerdam en Rewyk van* 1391. Dynsdag naar *dertienden dag*, na den beloope van onzen Hove.

DESAVEU, is een onduitſch woord, dat *ontkenning*, *loochening* beteekent, en is het teegengeſtelde van *aveu*; men verſtaat 'er door een expreſſe en formeele ontkenteniſſe van een gegeeve toeſtemminge.

DESCENDENTEN, is een onduitſch woord, dat *afſtammelingen* beteekent; men verſtaat 'er door, allen die van een gemeene tak van Bloedverwantſchap afſtammen, als kinderen, kindskinderen, in een directe nedergaande Linie.

DESERTIE, is een onduitſch woord, dat *naalating*, *verlating*, *verzuim* beteekent; men verſtaat door een *Deſertie* van appel, het ſtilzwygen van een Appellant, of zyn verzuim, om in de tyd, by de Wet bepaalt, zyn appel te vervolgen, dat hy geinterjecteert heeft of doen aanteekenen, van een geweeze Vonnis. *Cum Appellans ſuam intra tempus Lege definitum provocationem non proſequitur. Lex* 6. *Cod. quomodo & quando Judex*, *& Lex* 18. *Cod. de appellationibus.*

Binnen welke tyd men gehouden is zyn appel te proſequeeren, kan men zien in het 226. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad, en art.* 204. *van de Inſtructie van den Hove.* In materie van *Deſertie* gaat maar een default, ziet *het* 114. *artic. van de Inſtructie van het Hof.* Het profyt van dien is, dat de zaak verklaart werd *Deſert* te zyn, en het *profyt* van het verſtek van andwoort is het zelfde.

Imant een Sententie of Vonnis tot zyn laſten hebbende, waar in geen executie plaats heeft, als by voorbeeld: zoo wanneer aan een Eiſcher zyn eiſch is ontzegt met compenſatie van koſten, en den Succumbant blyft een geheel jaar ſtil zitten, mag hy naaderhand niet provoceeren, appelleeren, of reformeeren, zelfs niet onder beneficie van relief, ten

ten zy om reedenen in Regten bekent, volgens *het* 8. *art. van het Reglement van* 1728. en mag ook den Succumbant zoodanigen Triumphant dagvaarden om hem te zien verklaaren vervallen van alle regt van provocatie.

Binnen wat tyd men van een Vonnis, zoo van een laage Regter aan het Hof, als van den Hove aan den Hoogen Raad appelleeren moet, volgens het 198. *artic. van de Inſtructie van den Hove*, om het zelve voor *Deſertie* te bewaaren, ziet op APPEL. En is deeze materie ook een *inſtantie ſummariæ Cognitionis*, die zonder wiſſeling voor Heeren Commiſſaren werd bepleit.

DESIGNATIE, is een onduitſch woord, dat *aanwyzing*, *beduiding*, *te kennen geeven* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin, de declaratie of aanduiding die imant moet doen. Zoo moet imant die uit een perſooneele actie ageert, deſigneeren, en aantoonen de oorſpronk van de obligatie uit kragte van de welke hy ſuſtineert, dat de Gedaagde gehouden is hem te betaalen het geen hy eiſcht, zoo het uit een contract is, moet hy deſigneeren den aart van het zelve, zoo het een reëele actie is, die den eigendom raakt van een erfenis, of zeeker regt, dat op een Landgoed legt, moet hy deſigneeren en declareeren de natuur of eigenſchappen van het zelve, zoo het een huis is, zyn belendingen &c.

DESISTEEREN, is afzien of afſtand van iets doen, of van een regt, dat men zoude moogen hebben, om iets in regten te vervolgen, of van een appel van een ſententie, in een woord, *Deſiſteeren*, *abandonneeren*, en *renonceeren* zyn woorden van de zelve beteekenis.

DESPACHE, is een Spaanſch woord, waar door men verſtaat *een Vonnis van de Kamer van Aſſurancie*, waar omtrent men aldus procedeert: Commiſſariſſen bevindende, dat in geval van ſchaade of bekommering van ſchip en goed, de Aſſuradeuren behoorlyke aanzegginge is gedaan, moogen hem, drie maanden daar na, verwyzen tot namptiſſement van de geëiſchte penningen, of van een gedeelte der zelven, met toelaatinge van het genamptiſeerde te moogen ligten onder borgtogt van het met de intereſt te zullen vergoeden, indien zulks naderhand bevonden mogt worden zoo te behooren, mits dat aan den Verweerder op zyn verzoek voor af Copie der beſcheiden en dag

om te andwoorde gegeeven word.

Teegen imant die weegens ſchaade gedagvaart zynde, niet verſchynt, word het eerſte, tweede en derde default verleent, en dan ten principaale of by proviſie gediſponeert; van de proviſioneele vonniſſen valt geen appel, dog van vonniſſen ten principaalen, en van de *gedespacheerde* avaryen Groſſen kan aan Schepenen geappelleerd werden binnen den tyd van tien dagen.

De Aſſuradeurs moeten de ſchaade en avaryen, in welken zy verweezen zyn, terſtond voldoen, of intereſt betaalen, de *Despachen* of Vonniſſen van Commiſſariſſen worden op gelyke wyze als die van Schepenen ter executie gelegt. Tegen zulken, die weegens ſchaade gedagvaart zynde, niet verſchynen, word van drie tot drie dagen by defaulten geprocedeerd, en tegen Gedaagden, weegens avarye Groſſe, niet verſchynende, van agt tot agt dagen, wordende met het derde default hun goed gewaardeert uit het Manifeſt, waar van zy niet beroepen mogen: kwaade trouw of bedrog gepleegt in het teekenen of laaten teekenen van Policen van Aſſurancie, word volgens de ordonancie aan den Lyve, en zelfs met de dood geſtraft, verwyzende Commiſſariſſen, zoo zy iets diergelyks ondekken, Partyen aan Myn Heeren van den Geregte, aan welken zy alle ſtukken en beſcheiden in handen ſtellen. Ziet voorts *Wagenaar Beſch. v. Amſt. 3. St. VII. D. p.* 440. en ASSURANCIE.

DESTINATIE, is een onduitſch woord, dat *een voorneemen, een beſtemming* beteekent; men verſtaat 'er door de *ſchikking* of beſluit, dat imant heeft genoomen om van zeekere zaak gebruik te maaken.

Het effect van de *Deſtinatie*, is de verbintenis van een *zaak* met het gedeſtineerde voorwerp, tot dat einde, waar toe het is bepaald en geſchikt door een uitdrukkelyke declaratie, of door een daat daar men niet aan kan twyfelen, zoo *zyn* penningen ergens toe *gedeſtineert*, als afgeſcheide van anderen, en gedeſtineert zynde tot de koop van een ſtuk goed, worden zy als onroerende goederen, ten reſpecte van die geenen, met wie die *ſtipulatie* is gemaakt, aangemerkt, zoodanig dat de zelve toebehoorende aan imant, die met een ander is geaſſocieerd, niet meer vallen in de gemeenſchap.

DESTITUTIE, is een onduitſch woord, dat *verlaating* beteekent, het komt van het Latynſche

ſche woord *deſtituo*, dat *verlaaten*, ten *beſte geeven* beteekent; ook beteekent het woord *deſtitutio*, *woordbreeking*, *trouwſchending*, *bedrog*; men verſtaat, door imant ergens van te *destitueeren*, imant van iet berooven, of ontzetten, imant van zyn ampt *deſtitueeren* is imant uit zyn ampt of officie zetten, in welk geval men dient alvoorens te onderzoeken of imant, buiten misdaat, daar van kan berooft worden, en dus eerſt te zien of imant by proviſie daar in geſtelt is voor niet, of dat hy het zelve heeft verkreegen onder zeekere belaſtinge, voor zeekere ſomme geld, of tot een belooninge van gedaane dienſten.

In 't eerſte geval is het zeeker, dat die eenvoudig regt heeft van aanſtelling ook imant kan afzetten; in het tweede, meent men dat niemant kan werden afgezet, als naa dat hem zal zyn gerembourſeert, zyn ter dier zaake uitgeſchoote geld, of voldaan de eſtimatie van de dienſt, uit welkers hoofde hy daar in geſtelt is.

Waar uit proflueert, dat niet teegenſtaande de uitdrukkinge in een commiſſie, van *tot ons kennelyk weederzeggen*, zulks de magt niet geeft, aan imant die van zoo een officie heeft gediſponeert, om *ad nutum* imant, die dat *titulo oneroſo* heeft verkreegen, te kunnen of te moogen afzetten, als om een misdaat, en *Loiſeau in zyn traité des Offices Livre 5. Cap. 4.*, meent, dat de Officieren van Ambagtsheeren of andere niet kunnen werden afgezet, dan om misdaaden, het zy ſy het bezitten *titulo onoroſo* of niet.

DEURWAARDERS, zyn Amptenaaren geſtelt tot adſiſtentie van de Juſtitie, in de uitvoeringe van haar beveelen, en om de Zelve te verzellen in alle Ceremonien; haar benaaminge toont ook aan, dat zy zyn Bewaarders van de deuren van de Raadkamer en Audientie, even gelyk de *Huiſſiers* in Vrankryk ook haar naam draagen, van het oude Franſche woord *Huis*, dat een groote openſlaande deur beteekent, behalven het geen hier voore gezegt is, is haar voornaame werk, alle geregtelyke weeten te doen, en de noodige exploicten, om de gewysden van den Hove ter executie te leggen, en de Gecondemneerden, door daar toe geſtelde middelen tot voldoeninge te bedwingen, die wel moeten werden uitgevoert, met gepaſt ontzag voor de Juſtitie, dog met die moderatie en menſchlieventheit, waar meede de Juſtitie altyd moet ge-

paart gaan, ten welken einde voor haar veele reglementen zyn gemaakt, het formulier van haar Commiſſie is te vinden in de *Reſolutien van Holl. van* 16. *Maart* 1656., als meede het *Reglement op der zelver functie gemaakt by het Hof en Hooge Raad* 17. *Jan. en* 7. *Febr.* 1659. en 18. *Maart* 1680. Zy moogen geen exploict doen als met de ſtok in de hand, waar op het Waapen van den Hove ſtaat, *Reſol. in dato* 5. *July* 1531. te vinden *in 't eerſte Mem. van de Jong f.* 64. *verſo.* Zy moeten haar namptiſſementen, die zy ontfangen of geëxecuteert hebben, brengen in de Griffie, *Reſ. van den Hove Febr.* 1557. vide 1. *Mem. van Ernſt fol.* 69. *verſo*; ook is 'er een ordonantie op het ſtellen van Randſoen by de verkoopinge van de brandende waſſche Kaarſſe gemaakt. 22. *Dec.* 1568. die *in 't vierde Mem. v. Ernſt fol.* 284. gevonden werd. Als meede waar naa haar te reguleeren in het doen der verkoopingen van goederen die met eenige renten, ten behoeve van den Lande, zyn bezwaart, *Reſ. v. d. Hove* 2. *Dec.* 1600. in 't 2. *Mem. van Regteren f.* 116., als meede hoe te handelen door ſtorm en onweeder belet wordende in het voltrekken der Sondaagſche of Markdaagſche gebooden, *Reſ. van den Hove* 30. *Oct.* 1674. vide 15. *Mem. van Pots fol.* 250. *verſo.* Zy moeten haar relaazen ſchryven op geſegelt papier, *Reſ.* 9. *July* 1625. 1. *Mem. van Criep. fol.* 37. en moogen geen appellen exploicteeren zonder caution te neemen van de boeten, 3. *Sept.* 1634. *in 't* 6. *Mem. van Criep. fol.* 122. *verſo.*, en geen goederen in arreſt ſtellen als in præſentie van den Officier en twee Schepenen of Buuren, 19. *Nov.* 1576., *zevende Mem. van Ernſt fol.* 146. En moogen de ordinaris *Deurwaarders* geen exploicten doen in Haag en Haag-ambagt, *Reſ. van den Hove van* 8. *May* 1596. vide 1. *Mem. van Regteren fol.* 167. *verſo*, naa de verkoopinge moeſten de zelve, ten tyde van de Graaflykheits Rekenkamer, bekent maaken de naamen der Impetranten van willig en onwillig decreet, om het regt der Graaflykheit te conſerveeren, *Ordre van den Heegen Raade* 22. *Dec.* 1588. *Groot Pl. B. fol* 1096. in het voorenſtaande *Regl. art.* 41, 42, *Gr. Pl. B.* 3. *D. bl.* 655. Zy moeten in alle verkoopinge ſtellen, *behoudens den Heer zyn regt*, als Erf-huuren, Cynſen, Hofpenningen, Kapoengelden, &c. *Acte van den Hove* 12. *Jan.* 1632. *Regl. art.* 40., en executeerende de onroerende goederen, moe-

moeten zy zig informeeren op de Staaten en des Lands renten, op pœne van nulliteit der exploicten. Zy hebben geen retenſie op eenige penningen, die zy uit kragte van eenige exploicten ontfangen hebben, voor ſalaris, voor en al eer taxatie van haar declaratie zy gedaan, en moeten de penningen van de verkoopinge aanſtonds koomen aan den Impetrant *Regl. art.* 34., de *Deurwaarders* moogen geen Depoſitariſſen of Sequeſters zyn van gedepoſiteerde of geannoteerde penningen, *art.* 12. *Crim. Ordon. de anno* 1570. en zyn de zelve by het Hof geauthoriſeert te moogen ter executie leggen de Sententien van de Houtvesterye by *Reſolutie van* 1. *April* 1594. *en* 12. *May* 1596. en moogen geen executien, ook niet van de Houtveſterye weigeren of overgeeven aan haar Confraters, nog ophouden of interrupt laaten loopen, en geen dilayen geeven, als op acte van den Impetrant, die zy voegen moeten by hunne declaratie op arbitraire correctie, en word daar en booven in hunne declaratien niet meer geleeden als een enkelde en doorgaande declaratie van executie, *Regl. art.* 1, 5, 19. En moeten haar koſten van executie aan de Heer Præſident ter taxatie overgeeven, volgens *Reſol. van den Hove* 2. *Oct* 1693. En moeten alle Officieren van Juſtitie de *Deurwaarders* van 't Hof, verzoekende adſiſtentie, de zelve adſiſteeren op verbeurte van haar officie en arbitraire correctie, *art.* 13. *Inſtr. van den Hove*, *Pl.* 18. *Decemb.* 1549. 22. *Dec.* 1552. 11. *July* 1555. 26. *April* 1563. 22. *Oct.* 1584. 22. *Febr.* 1582. Reſistentie aan een *Deurwaarder* gedaan zynde, werd de zelve by goede verklaaringe gerelateert, en aan de Procureur Generaal overgeſchreeven, *Regl. art.* 7. Die eenige Billetten of Dagingen, door een *Deurwaarder* geaffigeert, afſcheurt of bederft, word extraordinair geſtraft, *Inſtruct. Deurw. van Zeeland* 19. *July* 1607. *artic.* 31. zoo dat zelfs imant wiens goed by erreur door een *Deurwaarder* geproclameert en geaffigeert ſtaat, hy het zelve niet mag doen, maar moet in oppoſitie koomen, en de *Deurwaarder* moet hem in oppoſitie ontfangen, ziet dat *Regl. art.* 18.

Gelyk de eerſte *Deurwaarders* van den Hove alleen moeten doen de exploicten in den Haag en Haag-ambagt, zoo moeten zy ook alleen viſiteeren de gegyzelden en gearreſteerden alhier in den Haage, ſchoon door andere *Deurwaarders* hier ge-

gebragt, *Reſol. van den Hove* 1. *Febr.* 1678. en moogen geen ſalaris van de Comparitien vorderen, *Reſol. van den Hove* 15. *Nov.* 1650. en afgaande voor de Comparitien, zyn zy gemulcteert in een amende van twee zilvere Ducatonnen by *Reſol.* 25. *Maart* 1697. en is by Haar Ed. Groot Mog. een Reglement op haarluider declaratien gearreſteert. *Sept.* 1754.

Ziet EXECUTIE, DECREETEN *en* DECLARATIE VAN KOSTEN.

DEVOLUTIE, is een onduitſch woord, dat *neederdaling*, *afrolling* beteekent, komt van het Latynſche woord *Devolveren*, dat *afrollen*, *neederwaartsrollen* beteekent; dit woord werd gemeenlyk gebruikt, om uit te drukken een beneficie, dat door de dood, onbekwaamheit, by mankement van titul, of onkundigheit van den Bezitter op imant vervalt; men kan ook zeggen, dat een ſententie in cas d'appel een *devolutif* en een *ſuſpenſif* effect heeft; *devolutif*, om dat hy voor een hooger Regter brengt de kenniſſe van een zaak, om te onderzoeken of 'er wel of kwalyk is geoordeelt; en *ſupenſif*, om dat het appel de executie van een ſententie opſchort.

DICTUM, is een Latynſch woord, dat *een gezegde* beteekent; men verſtaat 'er door een gewysde, zoo genaamt, om dat men oudstyds gewoon was de uitſpraaken in 't Latyn te doen, men zeide *Dictum fuit per arreſtum Curiæ*, ook vind men in oude ſtukken wel een *zeggen* voor een ſententie of gewysde; wy noemen *Dictum* een uitſpraak van Commiſſariſſen, en *ſententie* een gewysde van den Raad.

DIENSTBAARHEIT, *is* een onderwerping aan *imant* zyn dienſt; men verſtaat 'er door een *ſervitut*, dat een geregtigheit is, om iet buiten het gemeene regt te hebben of te doen op een ander mans grond, ten behoeve van het zyne. *Ziet* SERVITUT.

DIENSTBODEN, zyn die in dienſt van een ander zyn; die geenen die in effective dienſt en huishouden van hunne Meeſters en Vrouwen *zyn en* woonen, volgende woonplaats en het regt der zelven, en moeten zig gedraagen in 't naarkomen van hun dienſt en werk, volgens het *Placaat van den Hove van May* 1608. *en* 29. *Nov.* 1679.

Die van zyn Hoogheit, als Stadhouder, zyn notoire Suppooſten, *Reſol. Hof* 16. *Nov.* 1683.

DIFFAMARI, wat deeze actie *ex lege Diffamari* zy, en in welke gevallen imant na de heden-

dendaagſche Practyk actie competeert *ex lege Diffamari* leert *Voet ad Pandect. L. V. tit. 1. n. 22.*, niemant heeft een actie ten zy de *Diffamatie* beweezen word, het welk plaats heeft, wanneer imant zyn actie tegen een zeker Perſoon wil inſtitueeren, maar dat bewys is onnodig, als hy zonder imant te noemen by edicte allen en een iegelyk oproept die eenig actie of regt vermeenen te hebben, en grypt dit niet alleen ſtand, wanneer imant zig tegen een gemeen gerugt, van een misdaad hem aangetyd, tragt te verzetten, zig te zuiveren, en zyn onſchuld tegen allen en een iegelyk te verdeedigen, maar ook in andere gevallen, breeder te vinden by de gemelde Profeſſor *Voet d. L. V. tit. 1. n. 22.* ziet ook verſcheide *Reſolutien en Deciſien van den Hoogen en Provinciaale Raaden*, agter de *Holl. Conſ. & Adviſen* 3. *D.* 1. *Stuk bl.* 12. en kan een ieder, een geprivilegeert Perſoon zynde of niet, van het Hof verzoeken een Mandament om actie te inſtitueeren, uitgezondert, dat geen Zeeuwen *ex lege Diffamari* moogen gedagvaart worden, volgens *het* 16. *artic. van het naadere proviſioneele Accord van* 1674. en werden de Mandamenten om actie te inſtitueeren by het Hof altyd verleend, om zulks voor den Hove of voor des Impetrants dagelykſche en Competente Regter te doen, deeze Mandamenten moogen ook gevraagt worden tegen alle onzekere en onbekende Perſoonen, de welke eenige prærenſien op het een of ander goed zouden willen maaken, dog dit word dan by publicatie en klokke ſlag gedaan *ad valvas Curiæ*, en moeten daar van ook advertentien in de Couranten gedaan worden; daar gaan twee defaulten in deeze materie, het profyt van het eerſte, is een ander Mandament, en by het tweede, word de Gedaagde gecondemneert om zyn actie te inſtitueeren, *cum expenſis*, deeze inſtantie is ook *ſummariæ cognitionis*, en werd voor Heeren Commiſſariſſen, bepleit en daar in werd geen diſpoſitif genoomen, nog gewiſſelt.

DIGESTA, dit Latynſche woord komt zeeker van het *verbum digerere*, dat *ſchikken* en *in ordre ſtellen* beteekent; men noemt de *Digeſta* de verzaameling van de beſte uitſpraaken der Roomſche Regtsgeleerden, aan welke het geoorlooft was in het openbaar op kweſtien van regten te andwoorden, die verzaameling is geſchiet op bevel van de Keizer *Juſtinianus*, en tot een lighaam van regten of

Corpus Juris gebragt, men noemt de zelve ook *Pandecten* de aanhalinge of citatien werden in 't verkorte beteekent door een D., ook ſomtyds met twee f. aan malkanderen gebonden ff., het welk zyn oorſpronk heeft van de Griekſche letter π. waar van men zig bediende om de Pandecten aan te haalen, dat onweetende Copisten voor twee ff. aan malkander gekoppelt hebben aangezien, en op die wyze is ingekroopen, in gebruik geraakt, en gebleeven.

DILAI, ziet DELAI.

DILATOIRE EXCEPTIE, ziet EXCEPTIE.

DIRECTIE, is een onduitſch woord, dat *beſtiering*, *beleit* beteekent; men noemt in Vrankryk *un contract*, *d'union & de direction*; de beheeringe en ſchikkinge die de Crediteuren maaken omtrent de goederen die haar zyn geabandoneert van haar Debiteuren, welke adminiſtratie gemeenlyk geſchiet door eenige der voornaamſten, die daar over ſluiten een contract, waar aan men die naam geeft, en die gekooren Crediteuren hiet men *Directeurs*, om dat zy belaſt zyn om voor alle de anderen te waaken, en te dirigeeren dat de Crediteuren door gepaſte middelen haar voldoeninge erlangen, en moet zoo een contract behelzen een exacte ſtaat van de goederen en ſchulden van den inſolvente boedel, en behoorlyk zyn gepaſſeert voor een Notaris en Getuigen, aan alle de Crediteuren geinſinueert en door de Regter gehomologeert, de welke die Crediteuren die zig daar aan niet willen ſubmitteeren hoort, en des noots by een interlocutie naa verhoor van Partyen verklaart, dat hy *ten opzigte* van dien Oppoſant, dat contract houd voor gehomologeert.

DIRIMEEREN, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche *verbum dirimere* word gederiveert, dat *ſcheiden*, *deelen*, *verdeelen* beteekent; men verſtaat 'er door in de practyk een vernietiging, men noemt een *dirimeerende* oorzaak, zoo een, die de zaak zoo vernietigt, *als of* zy niet in de waereld was geweeſt; men verſtaat door een *empeſchement dirimant* in een huwelyk, zoo een defect dat het zelve geheel annulleert en vernietigt, daar alle andere beletſelen maar genoemt worden *empeſchementen* en *probibitien*.

DISJUNCTIE, is een onduitſch woord dat *ontbinding*, *verdeeling* beteekent; men verſtaat 'er door de ſcheiding van een zaak met een ander, wanneer den Regter twee zaaken die aan malkan-

kanderen verknogt ſcheenen, van malkanderen afſcheid, en afzonderling meent te moeten beoordeelen. In het regt neemt men dikwils de *particula conjunctiva* voor *de disjunctiva*, en de *disjunctiva* voor de *conjunctiva* naa de omſtandigheeden, *Lex 52. ff. de Verborum ſignificatione & de L. 4. Cod. de rerum & verbor. ſignificat.*

DISPENSATIE, is een onduitſch woord, dat ſomtyds *een uitdeeling*, *een bedeeling* beteekent; ook wel het *bewint over iets*; zoo zegt *Cicero diſpenſatio ærarii*, voor 't bewind over 's Lands penningen; dog men verſtaat in 't algemeen door 't woord *Diſpenſe* en *Diſpenſatie*, een ontſlag, een bevryding, en wel voornamentlyk die toegeevenheit van de Hoog Overigheit, of Regter waar by hy aan imant iet toeſtaat tegen de Wet of ordinaire Practyk, dog hebben Haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland by haare *Reſolutie in dato* 10. *Dec.* 1671. goedgevonden, geen *Diſpenſatien* te verleenen tegen Ordonantien en Placaten van de Staaten, egter werden in ſommige gevallen wel *Diſpenſatien* verleent.

DISPOSITIE, is een onduitſch woord, dat *ſchikking*, *beſtelling*, *beſtiering* beteekent; zoo kan men noemen al het geen by de Wet, Coſtume, of beoordeeling van den Regter is bepaalt; onder *de menſchen* noemt men gemeenlyk een *Diſpoſitie* al het geen een particulier beveelt, betrekkelyk tot zyn Perſoon of goederen, mondeling of ſchriftelyk, de zelve werden verdeelt in *Diſpoſitien* onder de Leevende, of by uiterſte wil.

De *Diſpoſitien* onder de Leevende zyn die by ons leeven effect hebben.

En die ter zaake van de doot, zyn Teſtamenten Codicillen, Donatien ter zaake van de doot, die geen effect kunnen hebben als naa ons overlyden.

De *Diſpoſitien* onder de Leevende zyn onherroepelyk, om dat, *de præſenti vires capiunt, quæ propter quod ſemel placuit, reſpectu Diſpoſitionum inter vivos non poteſt poſtea diſciplicere: contractus quidem ab initio ſunt voluntatis, ſed ex poſt facto neceſſitatis*, daar in tegendeel de *Diſpoſitien* ter zaaken des doots, *de præſenti vires non capiunt, ſed tantum poſt mortem diſponentis, quam ob rem mutare poteſt voluntatem, uſque ad ultimum vitæ ſpiritum; unde illud actioma.* IN ULTIMIS DISPOSITIONIBUS AMBULATORIA EST HOMINIS VOLUNTAS, ATQUE ADEO ULTIMA SEMPER PRÆFERTUR POSTERIORI.

DISPOSITIF, is dat gedeelte van het gewysde, dat behelst het geen den Regter heeft uitgesprooken op de contestatie of het geschil tusschen Partyen; men noemt ook *Dispositif*, het slot van een adres aan den Regter gedaan, contineerende het verzoek zelve.

DISSOLUTIE, is een onduitsch woord, dat *ontbinding*, *smelting*, *losmaaking* beteekent; door de *Dissolutie van een huwelyk*, verstaat men zoo een ontbinding van een huwelyk, dat de vernietiging van het zelve is, dat niet geschiet, dan door de doot van een der Egtgenooten, door overspel, moet willige verlaating, onbekwaamheit tot de voortteeling, of zeer langduurende absentie, ziet het geen hier voor gezegt heb op het woord *Absent*.

DISTRACTIE, is een onduitsch woord, dat *aftrekking*, *afscheuring* beteekent; men verstaat 'er ook door een scheiding of separatie; als een Crediteur de hand gelegt hebbende op goederen die zyn Debiteur toebehooren, en te gelyk op anderen vermag den Eigenaar daar van vraagen *Distractie*.

DISTRIBUTIE, is een onduitsch woord, dat *uitdeeling* beteekent; men verstaat 'er in 't algemeen door de verdeeling die imant van iets doet, zoo *Distribueert* de Heer Præsident de zaaken onder de Leeden van den Raad om te rapporteeren, de Griffier de onder hem geconsigneerde penningen, naa het gehoude *judicium præferentiæ & concurrentiæ*.

DISTRICT, is het regtsgebied, uitgestrektheit en bepaalinge van het regtsbedwang van zeekere plaats, *Menage* zegt, dat dit woord komt van het Latynsche *verbum distringere*, waar door men in de oude *Latiniteit* verstond, *oordeelen*, *beveelen*, *straffen*, en citeert. *G. Le Breton Lib. 5. van zyn Philippide.*

Se quoque promittit passurum mente benigna
Quicquid eis super his Francorum Curia dicet
Quæ Regni Proceres distringere debet &c.

en de Lex. Bojar. tit. 6. Si talis homo potens hoc fecerit, quem ille Comes distringere non potest hinc dicat Duci suo & ille distringat, in het oude Fransch beteekent ook *destraindre*, tourmenteeren, straffen.

DIVERTEEREN, is een onduitsch woord, dat *afwenden*, *afkeeren* beteekent; men verstaat door het *Diverteeren* van goederen het versteeken of verbergen van dezelven, die ter kwaader trouwe wegmaakende; vervolgens een misdaat begaa

doo

door een erfgenaam, die eenige goederen van een naalatenſchap, verborgen of verſtooken heeft, of wel door een der Conthoralen, die agtergehouden of verborgen heeft, de goederen van de gemeenſchap; naa het Roomſche regt kon die geenen, die gediverteert of verſtooken had, de goederen tot een boedel behoorende, vervolgt werden in regten door de actie, die men noemde, *expilatæ hereditatis*, ten opzigte van de Vrouw, die goederen had verſtooken, behoorende tot haar Mans boedel, competeerde geen actie van dieſſtal, maar alleen een particuliere actie die men noemde *rerum amissarum*, by ons vermag men daar naa te informeeren, de zelven arreſteeren, revindiceeren &c. de verborgen of verſtooken goederen vervolgen ordinaar en extraordinaar.

DIVISIE, is een onduitſch woord, dat *verdeeling* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen die verdeeling, die men doet onder Lieden die iets gemeen bezitten, tusſchen meede-erfgenaamen, mede-eigenaars, geaſſocieerden, de langſtleevende der Conthoralen en de erfgenaamen van de vooroverleedene.

DIVISIE, het BENEFICIE VAN DIVISIE, is geintroduceert door de Keizer ADRIANUS, ten faveure van meer dan eene Cautionaris, die zig Borge geſtelt hebben ten behoeve van een en dezelve Debiteur. Uit kragte van dat *beneficie*, wanneer een van de Borgen word vervolgt tot voldoeninge van de ſchult, proponeert hy de exceptie, die daar uit reſulteert of gebooren word, te weten, van voor niet meer als zyn aandeel, en niet voor het geheel gehouden te zyn; maar heeft dat *beneficie* geen plaats ingevallen de Borgen voor haar aandeel kunnen voldoen, ten tyde van de litisconteſtatie, ook kan dit *beneficie* geen plaats hebben, wanneer alle de Borgen voor haar portie ſolvabel zyn voor de litisconteſtatie, want indien zy alle ſolvabel waaren, en het gebeurde naa de litisconteſtatie, dat een van de zelve wierd inſolvent, zoude de Borg, van wie men de geheele ſchuld had geëiſcht, en de exceptie van *Diviſie* geproponeert had, gedekt zyn tegen de inſolventie, die naderhand aan een van de Borgen was overgekomen, en de ſchaade zoude vallen op de ſchuld-eiſcher, en niet op de andere Borgen; en gelyk de meede-ſchuldige geen Borgen zyn, zoo had dit *beneficie*, ten hunnen opzigte, geen plaats; de Keizer *Juſtinianus* was de

eerſte die door *de Novella* 99. dit *beneficie* ook uitbreiden, tot de Schuldenaaren die zig *in ſolidum*, of elk hoofd voor hoofd, verbonden hadden, maar by ons, houd dat *beneficie* op, zoo ras yder *in ſolidum* of voor 't geheel verbonden is, ook vergeet men niet, de Schuldenaaren te doen renuntieeren aan dat *beneficie*, door dien yder zoo wel Schuldenaar als Borgen, zig altoos als Borge en principaale Schuldenaar *in ſolidum* of voor de geheele ſchuld verbind.

DOBBELEN, en valſch ſpeelen, zyn twee zaaken die niet alleen ſtrekken tot verderf van alle goede zeeden, maar van het allernaadeeligſte gevolg zyn voor den Burgerſtaat, waar teegen door de Hoog Overigheit niet genoeg kan werden gewaakt; de Graven, uit alles zoekende voordeel te trekken, vind men, dat de *Dobbelſchoolen* in de Steeden hebben verpagt, en ſomtyds uit gunſt weg geſchonken, als uit meenigvuldige oude ſtukken blykt, dog wederom wierd 'er voor geld of om andere reedenen aan ſommige als een gunſt geaccordeert een privilegie om die te moogen weeren, zo vind men dat Hertog *Albregt* in den jaare 1395. belaſt, dat niemant binnen der Vryheit van Amſterdam ooit eenige *Quaeckborden* of *Dobbelſchoolen* hanteeren of houden zou, nog van 'sGraven weegen, nog der Steede weege, en dat wie daar *Dobbelde* of *Quaeckede* by nagt of by dag, of *Quaeckborde* of *Dobbelſchoole* hield in zyne huize, verbeuren zoude een boete van thien ponde, *Handv. bl.* 115. het ſchynt (zegt de Heer *Wagenaar in zyn beſchr. v. Amſterd.* 3. *St.* 5. *D. f.* 48.) *nogtans*, dat men in gevolge van dit verbod, alleen de ſpelen van bloot geval, waar in de Kerk van ouds meer ongeoorloofdheit meende te vinden, dan in de ſpelen, waar in ook eenige ſchranderheit, of behendigheit te paſſe kwam, voor geoorloofd gehouden heeft, immers in onze oudſte Keuren (zegt hy) word allerlei *Dobbelen* en *ſpelen* verboden, uitgenoomen *Scaken*, Scyfſpelen en Quairten, (Hy meent) dat het kaartſpelen Quairten genaamt werd, om dat een kaartſpel uit vierderlei figuren beſtaat, als *ruiten*, *harten*, *ſchoppen*, *en klaveren*, want het geen wy nu een kaartſpel noemen, heeten oudstyds een *Quairtſpel* of ſpel van vieren, ziet *de Keuren van Amſterdam fol.* 212. *verſo.* Men weet dat dit ſpel eerſt op het einde der veertiende eeuwe in Vrankryk uitgevonden werd, om

om Koning *Karel de VI.* in zyn zwaarmoedige vlaagen te vermaaken, ziet *Velly. en Villaret Hiſt. de France Tom. 12. p. 155.* ook vind men tot Amſterdam verboden meer te verſpeelen, dan 't geld dat men by zig, en de kleederen die men aan heeft. *Keurb. A. f. 22.* In 't jaar 1681. is by de Vroedſchap beſlooten by een Keur te verbieden meer dan 25. guldens op eene dag te verſpelen, als ook geſchiet is, by *Reſ. van 15. 24. July in de Handv. bl. 506.* zelfs beſlooten Burgemeeſteren ten zelfde tyd geen Officien, Beneficien, of Digniteiten, ter hunner begeevinge ſtaande, te zullen opdragen aan imant die grover ſpeelde, dan de jongſte Keure toeliet, *Handv. bl. 506.* en zyn ook alle dwaaze weddenſchappen op het leeven of dood van eenige Vorſten, op het inneemen der Steden en diergelyke dingen in den jaare 1601. afgeſchaft, en werd daar op geen regt gedaan, *Handv. bl. 507.* en hebben Haar Hoog Mog. teegen het onbehoorlyk ſpelen in de Steden van de Generaliteit voorzien by haar *Reſolutie in dato 20. Dec.* 1746.

Ook heeft het Hof van Holland het *Dobbelen* en grof ſpelen verbooden 10. *Maart* 1749. en by een naader *Publicatie van 4. Jan.* 1763.

DOCTOR, is een Latynſch woord, dat *Leermeeſter*, *Onderwyzer* beteekent; men noemt alzoo die geenen, die op de Leidſche Academie of anderen, zyn gepromoveert, zy hebben het regt om te genieten alle de privilegien en voorregten, daar aan vaſt zynde.

En joniſſeeren die geenen, die te Leiden gegradueert zyn in alle Faculteiten (de Theologie alleen uitgezondert); in Vrankryk van alle privilegien waar meede de *Doctoren* en de Studenten van dat Ryk zyn begiftigt en zulks *vice verſa*, door het Octrooi van Koning *Hendrik de IV. gegeeven in Juny* 1596. ziet *Reſ. v. Holl. 1. Maart* 1635.

DOCUMENT, is een onduitſch woord, dat *een preuve*, *een bewysſtuk* beteekent; men geeft die algemeene benaaminge aan alle bewysſtukken in Regten, van wat aart zy ook moogen zyn, die eenig ligt in een betwiſte zaak kunnen geeven.

DOENDE, men ſtelt gewoonlyk onder alle requeſte *dit doende &c.* men was oudstyds gewoon daar by te voegen, (dat nu door die *&c.* moet verſtaan worden,) *zult wel doen*, ſoo als men vind by het ſlot van een requeſt aan de Keizer by die van Vlaardingen gepreſenteert op den 21. *April* 1553. *naa Paaſſchen*, in de *Handveſten*

f.

f. 116. geſtelt *dit doende zal U Roomſch Keyzerlyke Majeſteit wel doen*, en in een brief van den jaare 1574. by wyze van requeſte by *Bor Neerl. Oorlog. 2. St. 7 B. bl.* 486. ſtaat meede *dit doende zult wel doen*, ook vind men onder requeſten in latere tyden aan den Hove van Holland gepreſenteert, *'t welk doende, zullen U Edele Mogende aan de Juſtitie genoeg doen.*

DOLUS, of BEDROG, is een Latynſch woord, dat *argelistigheit*, *loosheit*, *bedrog* bereekent, waar van een *doleuſe bandel* een bedriegelyke; men verſtaat 'er door die ſcherpzinnige bekwaamheit waar van men zig bedient om imant te bedriegen.

Men diſtingueert in 't regt het *Bedrog* in *Perſoneel* en *reëel*; het Perſoneele is, dat imant begaat met een oogmerk om een ander te bedriegen, even als of ik een huurcedul produceerde die geſtelt was hooger als de prys, die den huurder daar voor betaalde, om daar door myn Huis of Land meer te doen gelden, welk bedrog ontdekt zynde, meen ik, dat die geene, die daar door hooger gehuurt of gekogt had, een actie zoude competeeren, om dat niemant voordeel behoord te trekken, uit zyn bedrog, tot een anders nadeel, *nemini fraus ſua patrocinari debet L. 1. ff. de dolo malo, & æquum eſt, ut fraus in ſuum auctorem retorquatur, Leg. penult. Cod. de Legat. Deceptis non Decipientibus jura ſubveniunt Lex 2. Cod. ſi minor ſe majorem dixerit*; het *reëele*, legt in teegendeel opgeſloote in de zaak zelve, als by voorbeeld: imant had voldaan reëel aan zyn contract, en geleevert het geen daar in was geſtipuleert, en vertoont het geen hy *leeverde*, waar onder zig bevonden ſtukken van minder waarden, als de Koper die bereekent had, of dat imant Land had gekogt, waar onder eenige ſtukken van minder waarden als de Koper gezien had, en hem waaren aangeweezen, welke hy geſchat had op de prys van de daar naaſt aan leggende, zoo zou den Kooper zig moeten wyten, dat hy met geen meer *naauwkeurigheit* daar op had agt gegeeven, om welke reedenen de reſtitutie alleen behoort plaats te hebben in het Perſoneele, en geenzints in het reëele *bedrog*, om dat den Verkooper, ſchoon hy het heeft geweeten, niet verpligt was zulks te zeggen, ten waare 'er een *leſio* was *ultra dimidium*.

DOMAIN, is een onduitſch woord, dat *grond eigen*, of *erfgrond* beteekent; men verſtaat 'er ook wel door 's Lands inkom-

komſten, maar gemeenlyk, die goederen die aan 't Land of Overheit toebehooren en daar van onafſcheidelyk zyn.

By ons moogen geen alienatien van de Graaflykheits Domeinen, hoe die ook zoude moogen zyn, geſchieden, zonder Staatsgewyze Vergadering, en by Reſolutie der Steden by *een eeuwig Edict van Holland* 15. *Sept.* 1620. *Inſtructie van de Rekenkamer in Zeeland* 20. *July* 1596. gemelt in een notabel advis van 't 4. *Deel van de Holl. Conſ.* 374. *n.* 2.

En ſtaat al het geen de Domeinen aangaat, alleen ter kenniſſe van den Hove, die van de Reekenkamer (nu Heeren Gecommitteerde Raaden) daar eerſt op gehoort zynde, *art.* 6. *en* 8. *van de Inſtructie van den Hove*, de welke moeten werden verzogt Commiſſariſſen te zenden om de ſtukken te hooren leezen, *Reſ. van den Hove* 16. *en* 17. *Juny* 1716. en is notabel dien aangaande het *Advis van den Hove aan Haar Ed. Groot Mog. van* 2. *Dec.* 1613.

Men kan die verdeelen in zulke, *die beſtendige en bepaalde of vaſte inkomſten geeven*, en *in toevallige.*

De eerſte zyn, die van ouds aan het Land behooren, waar onder men telt Landeryen, Bezittingen en Regten, die aan de Hoog Overheit toebehooren, waar onder men ook reekent de laſten en ſchattingen, het regt van de tollen en gabellen, de belaſtingen op inen uitgaande goederen &c. dus kan men die vaſte inkoomen nog verdeelen in *veranderlyke*, en *onveranderlyke*; de vaſte of zeekere zyn, die geen vermeerderinge of vermindering onderworpen zyn, en dus altoos de zelve blyven, als de ontfangſten, die altoos naa voorgaande reekeningen zig reguleeren, en beſtaan in cynſen en renten, waar van de productien niet kunnen veranderen; dus men die wel vaſte en onveranderlyke noemen kan, ſchoon de zelven by toevallen egter nog kunnen vermeerderen en verminderen naar omſtandigheit van zaaken.

De caſueele zyn alle die men op den vyand overwind, of by andere toevallen acquireert.

DOMICILIUM, is een onduitſch woord, dat *wooning*, *huis*, *verblyfplaats* beteekent; men verſtaat 'er eigentlyk door de plaats daar een Vader des huisgezin woond, en daar hy een vaſt en permanent verblyf gekoozen heeft, *Domicilium eſt locus in quo quis Sedem & Larem poſuit & ſummam rerum ſuarum*, *L.* 7. *Cod. de incolis*, en niet daar imant voor een gedeelte

van 't jaar zyn verblyf hout; dit woord is uit deeze twee Latynſche ſamengeſtelt, te weeten, *domus* en *colo*, want *domum colere* beteekent *een huis bewoonen.*

DOMINIALE goederen zyn die tot de Domaine van de Hoog Overheit behooren; men kan ook *Dominiaal* noemen zeekere regten, behoorende tot particuliere Heeren, wanneer die van Haar afhankelyk zyn. De Justicie is een Heerlyk en Seigneuriaal, en geen *Dominiaal* regt, maar een inkoomen van een Land, is een *Dominiaal* regt, en geen Heerlyk regt, de cynſen ſpruiten uit een Seigneuriaal en geen *Dominiaal* regt.

DOMINIUM, beteekent *de eigendom van een goed*, dat ons toebehoort, en waar toe wy 't regt van eigendom verkreegen hebben *juſto titulo.*

En verdeelt zig in een *Dominium directum*, *& utile*, en in een volleedige eigendom der zaaken, en een ſimpele of eenvoudige eigendom.

De directe eigendom is de magt of heerſchappye die men over iets voert ſelfs zonder te bezitten het regt van de nuttige of voordeelige eigendom, als wanneer een Eigenaar aan zig heeft gereſerveert by de alienatie, den eigendom van een gedeelte van het zelve, onder de titul van leen, cyns, of ander regt, en is de nuttige eigendom wanneer imant daar van het voordeel trekt, zonder daar van direct Eigenaar te zyn, zoo als men zoude kunnen noemen een Vaſal of Cynsbeurder, dog bezit een volleedige eigendom, alleen die geene, die by de eigendom ook heeft het volle genot en de vrugten, dat men in regte noemt *uſusfructus cauſalis*, om dat het is het effect en het gevolg van den eigendom, waar van het een gedeelte maakt, de eenvoudige eigendom is, die zonder vrugtgebruik is, dat plaats heeft, als den eigendom aan imant toebehoort, en dat een ander daar van 't genot heeft zyn leeven lang geduurende, wanneer het vrugtgebruik is een ſervitut, en in regten *genoemt* word *uſusfructus formalis*, *ſervitus nempe diſtincta & ſeparata a proprietate* daar in de volleedige eigendom het vrugtgebruik een gedeelte van den eigendom maakt.

DONATIE, is een onduitſch woord, dat een *vrywillige gift* beteekent, die uit geen verbintenis ſpruit, aangenoome van die geene aan wie de zelve is gedaan.

Daar zyn tweederlei ſoorten van *Donatien*, de *Donatie onder*

de

de leevende, en *ter zaake des doods.*

De Donatie onder de leevende, is die geſchied zonder eenige naadenken of beſchouwinge van de dood, uit een zuivere mildadigheit, met oogmerk om zig by zyn leeve te ontdoen van de gegeeve zaak.

De Donatie ter zaake des doods, is een mildadigheit die men bewyſt met een vooruitzigt van de dood, met uitdrukkingen, die dat klaar te kennen geeven, om niet eerder geconfirmeert te worden of eenige uitwerking te hebben, als naa de dood van den geever. Of wanneer imant in een ziekte of gevaar zynde iet geeft of maakt, onder conditie dat het zal gegeeven blyven, indien hy in dat pericul of van die ziekte komt te ſterven; dog zoo hy dat pericul of gevaar ontkomt, en van die ziekte niet ſterft, dat het gegeevene als dan wederom zal worden gegeeven of het gemaakte voor ongemaakt gehouden worden, §. 1. *Inſtit. de Donat. Lib.* 1. *en L.* 42. *ult. ff. de Donat. mortis cauſa.*

Die onder de leevende een *Donatie* doet, kan door middelen van regten worden gedwongen het gedonateerde over te geeven, daar men uit een gifte *ter* zaake des doods niet toe kan bedwongen worden, dus kan men op de *Donatien* onder de leevende, als onherroepelyk, daadelyk de hand leggen, daar de anderen herroepelyk en dus buiten onze magt zyn.

DOOT, is de ſcheidinge van ziel en lighaam, de bepaalinge van het menſchelyke leeven, dit is de natuurlyke *Doot*, maar het geen men de *mors civilis* of burgerlyke *Doot* noemt, is het geen ons alle magt beneemt in de burgerlyke ſaamenleevinge, als om te kunnen erven, van zyn goederen te moogen disponeeren, in een woord, die civiliter of voor den burgerſtaat *Doot* is, is geheel afgeſneede van de menſchelyke gemeenſchap en ſaamenleevinge, en kan geen deel hebben aan eenige burgerlyke voorregten of voordeelen; imant ondergaat de zelve of door een eeuwigduurende gevangeniſſe, of altoosduurend banniſſement; dus kan imant in die ſtaat geen huwelyk contracteeren, en in zoo een ſtaat getrouwt zynde, zoude hy niet kunnen genieten eenige voordeelen uit zoo een huwelyk, met opzigte tot zyn Vrouw, en verlieſt ook alle magt betrekkelyk tot zyn kinderen, vermits hy is afgeſneeden van de geheele ſaamenleeving, en aan der zelver regten geen deel hebben kan; egter wanneer in een contract van de *Doot* is

mentie gemaakt, moet men daar door de natuurlyke en niet de civile *Doot* verſtaan, waar uit vloeit, dat imant die belooft had iets te doen betaalen ten tyde van zyn *Doot*, en ten eeuwigen daagen wierd gebannen die ſomma niet zoude kunnen werden geëiſcht voor zyn natuurlyke *Doot*, volgens het gevoele van *Cujacius ad Leg.* 122. *ff. de verbor. obligat.* eveneens in de materie van ſubſtitutie leevert de civile *Doot*, het zelve effect niet uit, als de natuurlyke *Doot*, en zoude de ſubſtitutie daar door geen ſtand grypen, volgens de *Lex* 48 *ff. de jure Fiſci.*

DOOTSCHULDEN, zyn die gemaakt werden, en dienen, tot de begraavinge van een overleedene, als de kiſt, begraafplaats, draagen van het lighaam en andere noodzaakelyke koſten, daar uit proflueerende, naa de kwaliteit van de overleedene Perſoonen.

De zelve zyn boven alle andere ſchulden, zelfs boven huishuur, geprefereert, *impenſa funeris* zegt de *Lex* 45. *ff. de Religioſ. & impenſ. funer. omne Creditum ſolet præcedere cum bona ſolvendo non ſunt.* Dog zulks bepaalt zig by de noodzakelyke, en niet by die uit pragt geſchieden, waar omtrent men dient agt te geeven op de kwaliteit en omſtandigheden van den overleedenen, volgens de *Lex* 37. *ff. de Religioſ. & ſumpt. funer.*

DOOTSTRAF, in de oudſte tyden plagt een Dootſlag in deeze Landen, niet met de hals, maar met een zeeker getal van Vee of Wapenen, (ziet *Tacitus de Mor. Germ. Cap.* 12.) en naderhand met een zeekere ſomme geld geboet te worden. De Vrieſche en andere *Wetten*, voor en naa de tyd van *Karel den Grooten*, gegeeven, ſtellen dat buiten twyffel, ziet *Leg. Friſior. T. I. II. XX. Salior. tit. XLIII. Ripuar. tit. VII. L. Angl. tit.* 1. *Saxon. tit.* 11., en deeze gewoonte is eeuwen lang hier gevolgt; in een oud Handveſt van Haarlem van 1245. word op *voorbedagte moord* wel *Dootſtraf* geſtelt, dog *enkele* Doodſlag met 32. en *in* dese neergeſlagen huis geſchied met 64. pond geboet.

Dog dit is kort daar naa verandert, want in een Handveſt van Dordregt van 1252. vind men *quicumque homicidium fecerit illi pœna capitis inferetur*, v. *Balen Beſchr. v. Dordr. bl.* 240. *Mieris Ch. B.* 1. *D. bl.* 263. 264. en van die tyd af begon men den Dootſlag, hier te Lande, met de *Doot te ſtraffen*, eerſt in het Zuider-kwartier en daar naa in Weſt-vrieſland en het Noorder-

der-kwartier; immers in een Handveſt van Enkhuizen van den jaare 1299. en zelfs in een van 1346. vind men nog geldboete op dootſlag. *Handveſten v. Enkhuizen bladz.* 1. 2., hoewel men in laatere tyden aldaar het met den hals en zeſtig ponden heeft moeten boeten, *Handveſt. van Enkhuizen bladz.* 1, 3, maar vermits niets dierbaarder is als het leeven van een menſch, behoord niemant tot de *Doot* te werden verweezen, als wanneer de misdaat die hy heeft begaan, zulks verdient, en door de Wet daar op geſtelt is, en ten allerklaarſte conſteert, dat hy zig daar aan ſchuldig heeft gemaakt, want zegt de *Lex ultim. Cod. de probationibus, Satius enim eſt impunitum relinqui facinus, quam innocentem damnare Lex 5. ff. de pœnis, L. 16. Cod. eodem.*

En ſchoon het zeeker is, dat de opperſte Regters, die men *Souveraine Regters* noemt, *quia vice ſacra Principis judicant*, die in alle Landen een grooter magt hebben als anderen, want de *L. 1. ff. de Offic. Præfect. Præt.* zegt *Credidit Princeps eos, qui ob ſingularem prudentium, explorata eorum fide & gravitate, ad hujus officii magnitudinem adhibentur, non aliter judicaturos eſſe pro ſapientia, ac luce dignitatis ſuæ quam ipſe foret judicaturus, en Guido Papa in Dec. 29. ſupremi judices poſſunt, quæ poteſt Princeps*, behooren egter de zelve ten allerſtrikte gebonden te zyn aan de Wet als het op een *Doodſtraf* aankomt. En daar de Roomſche Wetten, aan de opperſte Regter de magt ſchynen gegeeven te hebben, om alleen naa billykheit te oordeelen, als blykt uit de *authentica Hodie, Codicis de judiciis*, alwaar gezegt word *Hodie jurant ſe facturos ſecundum quod eis viſum fuerit juſtius & melius*, zoo moet men agt geeven op de tyd wanneer hun die magt is gegeeven, of ten tyde der Keizerlyke Regeering, of ten tyde der Republiek waar door alleen de Roomſche Wetten op dat ſtuk te concilieeren zyn, want als de Oppermagt in handen van het Volk was, had de Magiſtraat maar alleen de uitvoerende magt der Wetten, daar die overgegaan zynde in handen der Keizers, de vryheit aan de Magiſtraten gegeeven wierd om naa hun gemoet en bevindinge de ſtraffen te kunnen bepaalen en matigen, en om die zelve reeden, is by ons, alwaar de Souverainiteit in het Volk reſideert, aan de Regters niets meerder gegeeven als een naauwkeurig onderzoek der misdaat en toepaſſinge op de Wet, en gelyk *Papinianus* zegt

in de L. 1. §. 4. ff. ad Senatusconſultum Turpillian. Facti quidem quæſtio, eſt in arbitrio judicantis, pœnæ vero perſecutio non ejus voluntati mandatur, ſed legis auctoritati ſervatur, en *Godofredus* over die Wet, *in legiſlatorum voluntate eſt pœnam Criminibus certam ſtatuere, Judicis non eſt ſtatuere, ſed ſtatutam legibus facto accommodare.*

En gelyk 'er niets dierbaarder is als het leeven van een menſch, zoo moet met een volkoome zekerheit blyken van de ſchuld, en dat de *Doodſtraf* duidelyk op die misdaat toepaſſelyk is, waar toe de Wetten behooren, klaar en duidelyk te zyn, zonder eenige de minſte dubbelzinnigheit of duiſterheit, waarom de Keizers *Valentinianus* en *Martianus in L. 9. Cod. de Leg.* begeeren dat de pœnale Wetten duidelyk, klaar en voor een ieder verſtaanbaar moeten zyn. *Leges* (zeggen zy) *Sacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominum vitas; intelligi ab omnibus debent, ut univerſi præſcripto earum manifeſtius cognito vel inhibita declinent, vel permiſſa Sectentur*, daar by voegende, *ſi quidem vero in iisdem Legibus latum fortaſſis quid obſcurius fuerit, oportet id ab Imperatoria interpretatione patefieri, duritatemque legum noſtræ huminati incongruam emendari.*

DORPELYK, *Dorpelyke* zaken zyn ſchandelyke, onbehoorlyke zaaken; *Kiliaan* vertaalt het door *ruſtice, inciviler, obſcœne, turpiter*, de groote *Vondel* maakt 'er gebruik van in zyn Palamedes:

Wat Dorperheit is dit, onedele Gemeente!
Wat bitze nyt verteert het merg in uw gebeente!

DOTE, is een onduitſch woord, dat *bruidſchat, huwelyksgoed* beteekent; komt van 't Latynſche woord *Dos* van dezelve beteekenis; men verſtaat 'er door die goederen die de *Vrouw* ten huwelyk aanbrengt, of het geen door Ouders, Vader, Moeder, Grootvader, Grootmoeder, in de opklimmende linie aan de kinderen of *kinds*kinderen werd ten *huwelyk* gegeeven.

DOUANE, is een Franſch woord, dat *tol, ſchattinge* beteekent; door dit woord verſtaat men het regt, dat de Kooplieden betaalen, voor de goederen en koopmanſchappen, die in het Koningryk van Vrankryk of in eenige Steden koomen of daar uitgaan, dat wy uitgaande en inkoomende regten noemen.

DOUARIE, is een onduitſch woord, dat *Weduwe bezit* beteekent; men verſtaat 'er door een

een gift by huwelykſche voorwaarde bedongen, die de Vrouw de langſtleevende zynde uit de goederen van haar Man zal genieten, vide *Bynkersboek* 2. *B.* 7. *H. bladz.* 366. en verſchild daar in van een dote, dat de dote aanſtonds in eigendom van de jong getrouwde Vrouw overgaat, en de *Douarie* zyn kragt ontfangt; als zy de langſtleevende is, en is de Heer Præſident van *Bynkersboek* ook van gedagte, dat zy voor een ſchult te houden is, en dus van de nalaatenſchap moet werden afgetrokken, voor dat de bepaalinge der legitime kan geſchieden, en dat de meerderheit in den Hooge Raade het een en andermaal ook zoo heeft begreepen, zulks bewyzende met Deciſien in *dato* 2. *Nov.* 1712. en 12. *May* 1718. 2. *B.* 7. *C.* en is, onherroepelyk wanneer zy by huwelykſche voorwaarde is geſtelt, dog herroepelyk by teſtament geconſtitueert zynde, *ibidem bl.* 366. *en* 367.

DOUARIERE, is een onduitſch woord, dat eigentlyk *een vrugtstrekkende Weduwe* beteekent; dit woord heeft zyn oorſpronk uit het woord *Douarie*, en dus mag een Weduw Vrouw, die een *Douarie* geniet, met regt *Douariere* geheeten worden, het geen men als een titul hedendaags aan de Adelyke Weduwe, ſchoon zy een *Douarie* trekken of niet, geeft.

DOUBLEEREN, is een onduitſch woord, dat *verdubbelen* beteekent; een ſtuk van een Proces *Doubleeren*, is een dubbeld van het zelve maaken, dat men een *duplicaat* noemt.

DREEF, dit woord komt van *dryven*, *voortleiden*, *voor zig uit doen gaan*; men verſtaat 'er door het regt om de Beeſten over imants Land te dryven, en begrypt zoo wel het ry- als het voet-pad, *L.* 1. *ff. de ſerv. præd. ruſtic.*

DRONKENSCHAP, is de ſtaat waar in imant, door het te veel en onmatig gebruik van zekere dranken gebragt word, waardoor hy het regt gebruik van zyne zinnen verlieſt; die ſtaat, waar in imant zig zelve brengt, excuſeert niet in Deliſten, waarom zelfs doodſlaagen op Kermiſſen begaan, niet werden geremitteert, *Placaat Holland* 30. *Januar.* 1545. ziet voorts by *Donellus de Jure Civ. L.* 24. *p.* 1221. 10. of en hoe verre *Dronkenſchap* handelingen, acten, verbinteniſſen, uiterſte wille, huwelyks contracten, het kennen of ontkennen van handſchriften, ſcheldwoorden, eeden, kragteloos maakt, *nullum eſt jusjurandum, qui quod dicat aut juret, non intelligit, ut puta nullum eſt juramentum furioſi, infan-*

fantis, ebrii quia bi qui jurent, quod affirment, nejciunt.

Men mag niemant, gewoon zynde zig *Dronken te drinken*, tot Leden van de Wet kiezen, én by abuis daar in zynde, en in die kwaade gewoonte continueerende, moeten zy afgezet worden, volgens het *Eeuwig Edict de anno* 1540. *art.* 18.

De rede waarom de Burgerwetten in Nederland, koop en verdere toezegginge in *Dronkenſchap* en zelfs in drinkgelagen gedaan, onder zekere bepalinge, voor nietig houden, ziet *P. v. d. Schelling* 14. 15. *en* 16. *Cap ingevoegd in 't derde Deel der Nederlandſche Displegtigheden.*

Ook ſchynen aan die misſlag voormaals wel Advocaten en Procureurs zig ſchuldig te hebben gemaakt, in die tyd; dat men nog des naar de middags Rolle hield, waarom het Hof by een ordonantie van 9. *Oct.* 1557. heeft geſtatueert, dat Advocaten of Procureurs met drank bevangen ten Hove komende, hunne rolle en præſentatie zullen werden doorgetrokken.

DROSSAERT, is imant, aan wie de bewaaringe van het regt van de Hoog Overigheit is toebetrouwt; den Schryver van de Erfgravelyke bedieninge in Holland, merkt aan, in zyn *X. Deel p.* 192. dat de Graven, zig ontſlaage hebbende van de laſt om zelfs regt te vorderen, uit hun naam alle Pynelyke zaaken hebben doen vervolgen door zeekere Perſonen als hun Stedehouders, onder de onduitſche naam van BALLIU, of Duitſche (zegt Hy) als RUWAARD en DROSSAART, die van 's Graven wegen de aanklagt of eiſch deeden over alle misdaaden der *Ingezetenen* van zeer veele *Landſchappen*, en van veele Steden en Dorpen in Holland en Zeeland geleegen, als te weeten, met naame van BALLIUWEN over Rynland, Delfland, Woerden, Schiedam, Vlaardingen, Oudewater, Wateringen, Zuidholland, Poortvliet, Kapelle en Nieuwerkerk, Kennemerland, Brederode, *Amſtelland*, Waterland en Zeevang, *Gooiland*, Loosdregt, Nieuwburg, Beverwyk, en des Lands van Voorne, met de naam van BALLIUW en SCHOUT over Gouda, Rotterdam, en 's Gravenſande: met de naam van DROSSAART over Gornichem, 't Land van Arkel en Heusden, &c. Deeze naam van *Droſſaart* werd ook gegeeven aan den Officier van den Hove, of geſubſtitueerde van den Procureur Generaal, die by het Hof word aangeſteld, vide *Reſol. van den Ho-*

Hove 5. *Februrry* 1714. voor wie een Reglement by Haar Ed. Groot Mog. op des zelfs declaratie is gearresteert den 2. *Sept.* 1754.

DROPVANG, is een middel om den *Regendrop* te vangen; men verstaat 'er door een regt om zyn ontfangen heemelwater te laaten vallen op een anders grond, want naa het gemeene regt moet yder zyn water leiden op het zyne; die een anders *Drop* op zyn grond moet ontfangen, mag dat erf niet te naa betimmeren, maar moet voor den *Drop* ten minsten vyf duim of een halve voet laaten, of zoo veel meer of min als de gewoonte van de Plaats of Keure meede brengen, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 34. *Deel.*

DUEL, is een byzonder gevegt tusschen twee of meer Persoonen; daar teegen is by den Souverain door verscheide Wetten voorzien; de Politieken of Militairen, die beroepen of doen beroepen, of het beroep aanneemen, het zy de *Plaats* binnen of buiten Holland zy, zyn van hun ampt vervallen en inhabil verklaart, en werden boven dien gemulcteert, *Pl. Holl.* 22. *Maart* 1657. en heeft dit Placaat ook plaats teegen Huisluiden en andere geringe Persoonen van wat kwaliteit en conditie die zyn, en zyn welgeboore Mannen van Rynland en alle anderen gelast zig daar naa te reguleeren, by *Resol. v. Holl.* 1. *Aug.* 1661. ziet *de Keuren v. Rynland*, en moet kennisse gegeeven worden van het beroep aan Heeren Gecommitteerde Raaden, het Hof, Officieren of Geregten die zulks kunnen weeren, en die het verzuimt, werd als Fauteur arbitrair gestraft, *Placaat Holl.* 1657., die bootschap, billet of cartel weegens den Beroeper aan den Beroepene gebragt heeft, en die belooft heeft onder de naam van Secunde of anders, by het *Duel* te zyn, worden meede van alle ampten, digniteiten en præéminentien berooft en gestraft, en in Braband aan Lyf en goed, ziet *Placaat* 1657. *en* 1684. *art.* 6. 7. *Pl.* 1610. die aan de Justitie kennisse geeft van het *Duel* werd de injurie vergeeven, én de cartel-draager het niet te kennen geevende, werd even als den Provocant gestraft, en zoo het een knegt is, die wist, dat hy een cartel droeg gegeesselt, *Plac.* 1684. *art.* 7. Die beroepen zynde niet compareert, blyft in zyn eer, en mag niet misagt of miszegt worden, *Plac.* 1610. *art.* 3. komt imant tot *Duel* en word hy gedoot, het zy als Party, Secunde of Getuige, zyn

Lyk word eenige tyd opgehangen, met confiſcatie (eertyds) van goederen, *art.* 9. *Pl.* 1684.

Het Lyk van een die in *Duel* blyft, mag niet als by avond of nagt zonder Blazoen of Wapen te hangen of te doen draagen ter aarden gebragt worden, op een boete van hondert gulden voor yder daar by als gevolg zynde præſent geweeſt, *Plac.* 1657.

DUPLICQ, is de Schriftuur die den gedaagde leevert tot wederlegginge van het *Replicq*, waar van den eiſcher heeft gedient teegen zyn andwoort op des zelfs gedaane eiſch.

DWERSNAGT, beteekent een *etmaal*, om dat in een etmaal de nagt *dwers* tuſſchen twee dagen inſchiet, in zekere Frieſche overeenkomſt van den jaare 1477. by *Gabbema verhaal van Leeuwaarden fol.* 81. leeſt men, van iets *dwers overnagt*, dat is, op de naaſtvolgende dag of binnen 't etmaal *te berigten*, en in de oudſte Keuren van Amſterdam, (ziet der zelver *Keurboek A. f. 5 verſo. verg. Handv. bl.* 583.) worden deeze woorden gevonden, *zo zoudet een Dwersnagt overſtaan*, dat is, *den anderen dagbes voir middach.*

E.

EC. ED.

ECROU, of ESCROUE, beteekent een *Lyſt*, *Regiſter*, *Rolle van Namen*, dus de *Ecroue* van den huize van de Vorſt of Graaf, beteekent de *Lyſt* of *Rolle* die den Hofmeeſter of Theſaurier van de Graaf of Vorſt houd, volgens welke hy alle de Officieren en Bedienden daar op ſtaande, en geen anderen hunne émolumenten en wedden moet voldoen; dit woord wierd eertyds geſchreeven *Eſcroix*, dog by misſlag, want *Eſcroix* is een inſtrument behoorende tot de Steenhouwerye, men ziet over de beteekenis deezer woorden *Borel Treſor des recherches & antiquites Gauloiſes*, *Menage Diction. Etymol. de la langue Françoiſe*, *Furetiere Dict. Univ.*

EDELBOORTIG, noemt men die gekoomen zyn wettelyk van een Vader, wiens geſlagt van ouds voor Adelyk bekent was, of door 's Lands Overheit *Edel* gemaakt. Het onderſcheit der

ED.

Edelen en on-edelen is eertyds hier te Landen vry groot geweeſt, alzoo een doodſlag of andere misdaat gedaan aan een *Edelen*, hooger wierd geboet als aan een on-edele, ook een on-edele jeegens een *Edele* in veele zaaken niet en mogt oirconde of wyzen over een *Edelman*.

De *Edelen* waaren ook Schot vry, al 't welk nu ophout, het eerſte om dat de regtspleeging voor allen even en gemeen is gemaakt, niet alleen by gewoonte, maar by Handveſten. Het laaſte, om dat het Schot ophoud, en de gemeene middelen égaal geheeven worden over *Edelen* en on-edelen, *de Groot Inleid.* 1. *B.* 14. *Deel*; dog ſtaan egter de Hollandſche *Edelen*, ſchoon Militairen zynde, alleen voor heo Hof te regt, volgens de *Reſ. v. Holl.* 30. *Sept.* 1654. Ziet voorts ADEL.

EDICT, is een *Ordonantie* of *Bevel* dat de Souverain doet pu-

bliceeren uit eige beweeging voor het welzyn van 't Land. *Edicere* is een Latynſch woord dat *beveelen* beteekent, men verſtaat 'er door een algemeen verbindend bevel; men verſtaat door *by openbaare Edicte, iet verkondigen*, dat bevel aan 't gemeen bekent maaken, dat gemeenlyk naa het trekken van de klok, om het Volk te doen vergaderen geſchiet, en door een Deurwaarder van den Hove, of in de Steden by een Secretaris afgeleezen zynde, gemenlyk aangeplakt word aan de Hofdeuren of Stedehuizen.

Deurwaarders en Exploictiers van den Hove moeten by alle dagvaardinge, zoo in Crimineele als Civile zaaken, uit kragte van de Clauſule van *Edicte ad valvas curiæ* te doen, aan de Gedaagdens, die zig buiten de Jurisdictie van den Hove onthouden, dog welkers vaſte woonplaats of reſidentie aan hun zal weezen bekend, by hunne acte van dagvaarding (de welke zy neevens ingelegde Copie Mandament, by hun geſloote Miſſive gehouden zyn, by de eerſte afgaande poſt, naa huhne gedaane dagvaardinge over te zenden) geeven, den termyn van veertien daagen, booven en behalve zoodanige convenabele tyd, als tot overbrenging van de voorſz. beſlote Miſſive met het Copye Mandament, en acte van dagvaardinge aan den Gedaagde, ter plaatſe van zyn voorſz. woonplaats of reſidentie, en het bekwaamelyk weeder overzenden van des zelfs ordres en Inſtructie aan zyn Gemagtigden met de ordinaris poſt noodig zal geoordeeld worden, naa geleegenheit van de plaats van de woning of onthouding van den Gedaagde, *Ordre van den Hove* 30. *Sept.* 1732. en moeten in dagvaardinge by *Edicte* om default te obtineeren geëxhibeert worden de recepiſſe van de Poſtmeeſter, die de brief aanneemt te beſtellen, en een van de Poſtmeeſters aan wie die beſtelt is of een ander kragtig en voldoende bewys, *Reglem. van den Hoogen Raade 26. Nov.* 1726. *art.* 1.

En ten opzigte van *die* geenen, welkers plaatſe van onthoudinge ten eenemaal is onbekend, en die by affixie *ad valvas Curiæ* werden gedagvaart, moeten zy de zoodanige den dag van regten leggen op zes weeken, aanvang neemende met den dag van het doen der voorſz. dagvaardinge en gedaane affixie, op pœne, dat zy hier in gebreekende, die exploicten andermaal ten hunnen koſten zullen doen, *Ordre van den Hove* 30. *Sept.* 1732.

EDU-

EDUCATIE, is een onduitſch woord, dat *opvoeding* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door het *onderwys der kinderen in het opwaſſen*, dat een pligt is van de Ouders, die ſpruit uit het natuurlyk regt, en zelfs betrekkelyk tot de zeeden, de menſchen is aanbevoolen door het Goddelyke; want ſchoon de magt der Ouders zig zoo verre by ons niet uitſtrekt, als wel by de Romeinen, zyn en blyven de kinderen egter in de onderdanigheit en gehoorzaamheit van hunne Ouders, het is vervolgens haar pligt bepaalt agt te geeven op haare zeeden te waken en te zorgen voor haar opvoedinge, waarin de kinderen gehouden zyn haar exactelyk te gehoorzaamen, als zynde een pligt waar toe de natuur en Wet haar verbind, haar Ouders daar toe een Goddelyk regt verkreegen hebbende, door dien de Heilige Schrift ons leert *Deuter. 6. vers 6. en 7.* dat, naa dat God de Wet aan zyn Volk had gegeeven, hy haar beveelt door Moſes die aan haar kinderen geduurig voor te houden, met deeze woorden, *Ende deeze woorden die ik u heeden gebieden, zullen in uwe herten zyn; ende gy zultze uwe kinderen inſcherpen, en daar van ſpreeken, als gy in uwe huizen zittet, en als gy op den weg gaat, en als gy nederligt, en als gy opſtaat*; dus zyn de Ouders gehouden en verpligt haar kinderen geduurig voor te houden die Wet, van welkers onderhouding haar geluk en welzyn tydelyk en eeuwiglyk afhangt, want het voornaame werk is niet, de kinderen ter waereld te brengen, dat is het werk der natuur, maar haar op te voeden in de Deugd en Godvrugt en haar te behoeden en te ſtuiten in die *fames peccati*, waar in wy allen, zedert den val van Adam, geboore worden.

EEDT, is de beveſtiging die men doet van een zaak, waar meede men God, als een Vreeker van de leugen en ontrouw, tot getuigen aanroept, dat men de waarheit gezegt heeft, of zeggen zal, omtrent die zaak waar over men is, of zal worden ondervraagt; dus is het de aanroeping van Gods alderheiligſte Naam, waar by wy Hem, die de waarheit zelve is, verzoeken als getuige te willen zyn van onze beveſtiging, en ons te willen ſtraffen, by aldien wy de waarheit of niet zeggen of bewimpelen; en is den *Eedt* als het verbondzeegel der menſchen, de band van de algemeene trouw, en het allerzekerſte onderpand, dat wy van onze beloften geeven kun-

nen, aan te merken; zynde in der daat de verzeekering der goede, de ſchrik der kwaade, en de teugel die haar weerhout, terwyl men die niet kan verbreeken, zonder aan God zelve zyn woord niet te houden, en zyn eige gemoed als te verraaden, in het allerheiligſte en wezendlykſte deel. Wie zou dan niet ſchrikken, en zig niet wagten van een ligtvaardige en veel meer van een valſche *Eedt*, of van zoo een *Eedt*, waar by men, door een mentaale reſervatie iets bedriegelyk te rug houd, egter is het de deugd alleen, en niet den *Eedt* die de menſchen belet de waarheit te verduiſteren, want den *Eedt* doet in ons geen gevoelen van deugd gebooren worden, waarom die geene, die de onwaarheit in teegenwoordigheit van den Regter durft ſtaande houden, veeltyds bekwaam is zyn *Eedt* te verbreeken, egter heeft men goedgevonden om meerder gewigt aan het zeggen der menſchen en haar verklaringen voor de Juſtitie by te zetten, die aanroepinge van Gods heilige Naam, (ſchoon tot ſchande van het menſchdom) daar by te voegen, en gelyk men dan zyn toevlugt heeft genoomen tot den *Eedt*, om de waarheit van een fait te ondekken, of te bekragtigen een gegeeve woord of belofte, zoo zyn de *Eeden*, welke zoude tot onderwerp hebben een belofte teegen de Wet, niet verbindende, om eenig effect te produceeren.

De *Eedt* moet zyn gedefereert of door den Regter of door een van Partyen, aan die geenen, die de zelve doet, zonder het welk men daar geen agt op geeven zoude, in beide gevallen noemt men de zelve *Judicieel*, om dat zy door de auctoriteit van de Juſtitie werd afgelegt, maar die alleen, die door de Party werd gedefereert, noemt men *deciſoir*, ten bewyze, dat die zoodanig de conteſtatie tuſſchen de Partyen decideert, dat men door geene middelen of prætexten, zig daar teegen kan of mag verzetten, en kan die *geenen*, aan wie de zelve is gedefereert, zig die niet onttrekken, en zoo hy het doet, moet hy notoirlyk werden gecondemneert, *quia manifeſtæ prævitatis eſt, nec jurare velle, nec ſolvere. Leg. manifeſtæ ff. de jurejurando*, waar van men egter moet uitzonderen de gevallen, waar van men geen compleete kenniſſe heeft, zoo kan een erfgenaam zig excuſeeren, om dat hy niet werd gepræſumeert een compleete kenniſſe te hebben van de daad van den Overledene.

Men

Men vind een verklaaringe van den Hove op het afleggen van den *Eedt* in judicieele zaaken van 8. *Maart* 1588. 2. *Mem. v. Hanneman f.* 139.

Volgens de oude formulieren geſchiede de *Eedſweering* oudstyds hier te Landen, by neederknielinge, door aanrakinge met de vingeren van het Kruis, en handlegging op het Heilig Euangelie, waarnaa hy zeide de woorden die den Schout of Regter hem voorſtaafde, verzoekende vervolgens daar meede vry, kwyt en los te weezen van 't geen waar van hy zig dus by *Eede* ontſchuldigende, en waarvan een vonnis, of acte, gegeeven wierd; of wel by aanrakinge van de Heilige Reliquien die hy bedekte binnen haar vier takken; waar toe den Taalman, of voorſpraak, den Regter bad of vroeg, of het hem lief was, (dat is, of hy goedvond) *dat die zweeren moeſt, zoude nederknielen en hem op die heiligen helpen, als 't gewyſt was*, waar naa den Regter *jaa* geandwoord hebbende, nam hem die Taalman by der hand, en zeide *God Wouds*, (dat Kilianus zegt te beteekenen, *ſi dis placet*, of in 't Franſch *ſi Dieu veut*) en deet hem nederknielen, en de hand op die Heiligen leggende, beval hy hem die ſtil te houden, waar naa die Taalman zeide, *Stavens begeerd die man*, en noemde hem, en ik in ſyne woorden, en dan moeſt den Regter den *Eedt* ſtaven, dat is, voor zeggen, en dat gedaan zynde, bad den Taalman den Regter, of het hem lief was, dat hy opſtond, en gaf hem die Regter verlof, zoo ſtond hy op; waar naa de Taalman zeide, *naa den aanſpraken daar by meede aangeſprooken is, en den andwoorde, dat by geandwoort heeft, en naa den onſchult die hy hier gedaan heeft, en naa den Regten van den Lande, dat hy quyt en vry weeſen ſal van den aanſpraak, daar by hier af aangeſproken was, is 't regt; en begeerde hy een vonnis*, dat is een geregtelyk bewys, ziet *van Eik in zyn Handv. van Zuidholland pag.* 121. *en de Erfgrav. Bed.* 19. *D. p.* 299. ziet VANCHEILIGEN.

EEDT DER GRAVEN. VAN HOLLAND, hoe zeer moogelyk zommige zullen meenen, dat in dit Woordeboek niet wel geplaatſt is den *Eedt* die de Grave van Holland aan de Staaten gewoon en verpligt waaren te doen, als meede die der Staaten aan de Graaf deeden, heb ik gemeent, dat daar uit zullende blyken, dat de Oppermagt der Graven, alleen zyn oorſpronk nam uit een contract, onze Voorvaderen bevoegt

voegt zyn geweeſt, de zelve daar aan mankeerende, die Oppermagt te doen ophouden, en hem van die waardigheit vervallen te verklaaren; de zelve word gevonden geregiſtreert in het vyfde *Memoriaalboek van de Griffier. J. van Dam fol.* 45. *&c.* en luit aldus.

Den Eedt gedaan by ons Genadichs Heere, de Prince van Spagnen als Grave van Holland, 26. *Sept.* 1549. Geëxtraheert uit het 5. *Memor. van de Griffier J. v. Dam, fol.* 45. *verſo.*

Op huiden zes en twintig dach van Septembris vyftienhondert negen en veertig. Naardien de Staaten van den Graaffchap en Landen van Holland en Weſtvriesland agtervolgende de wille en goede geliefte des Keyſers Onſer aldergenadichſte Heere geconſenteerd hadden te ontfangen, hulden en ſweeren den Doorluchtigſte Prince onſen Genadichſte Heere Philips Prince van Spaignen, van beyden Cicilien, van Jhruzalem &c. Eertshertoghe van Ooſtenrycke, Hertoge van Bourgoingen, &c. Grave van Habsburch, van Vlaanderen &c. voor heuren toekomende Overſten, Heere en Natuurlyke Prince, na d'Overlyden van zynder Majeſteit. Zo Compareerde voor zyne Princelyke Doorluchtigheit, die Edelen en Gedeputeerden van de Zeſſe groote Steden van den voorſz. Lande van Holland, Repreſenteerende de Staten van den zelve Landen, den welke voorgeleſen word in Duytſche Taale, den eedt die zyne Princelyke Hoogheit Hen doen zoude, luidende aldus van woorde tot woorde.

Ik Philips by der *Gracien* Gods Prince van Spaingen, van beyde Cicilien, van Jhruzalem &c. Eertshertoghe van Ooſtenryk, Hertoge van Bourgondien &c. Grave van Habsburch, Vlaanderen, *Holland* &c. Gelove en Zweere, dat ik tot mynder aankomſt en Succesſie tot den Lande en Graafſchappe van Holland, zal weezen een goed en Regtveerdich Heere der zelver Graaffchappe, en der Heerlykheid van Weſtvriesland, en dat ik alle der Ede-

Edelen, Steeden, Gemeenten en onderſaaten zo Geeſtelyk als Wereldlyk ende 's Lands van Hollands en Weſtvrieslands Privilegien en Vryheeden, by mynen Voorzaten Graven en Gravinnen van Holland verleend, en voorts heure gewoonten, herkomen, Uſagien en Rechten, die zy nu Generalyk en beſonder hebben en gebruiken, zal wel en getrouwelyk houden en doen onderhouden, en de voorts doen al het geen dat een goed en Gerechte Prince ende Heere van rechtswegen te doene behoort. Zoo moet my God helpen en alle zyne Heiligen.

En daar na zo deede zyne Princelyke Hoocheit den zelven *Eedt* op het Heylich Euangelie, ende las de zelve *Eedt* in 't Latyn van woorde te woorde zo hier naa volcht.

Ego Phls Dei Gracia Princeps Hiſpaniarum, utriusque Ciciliæ, Hieruſalem &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ Hollandiæ &c. prometto ac Juro, quod in adventu meo & ſucceſſione Patris & Comitatus Hollandiæ & Dominii Friſiæ Occidentalis, bene ac fideliter Servabo, ac Servari faciam, omnia Nobilium, Oppidorum, Vicorum omniumque Subditorum, tam Eccleſiasticorum, quam Laicorum totius Patriæ Hollandiæ ac Friſiæ Occidentalis Privilegia, & immunitates a Prædeceſſoribus meis Comitibus ac Comitiſſis Hollandiæ eis conceſſis, reliquasque omnes conſuetudines, obſervationes, uſus & jura, quæ nunc tenent & habent, tam in Generali, quam Particulari, & quod deinceps omnia & ſingula facturus ſum, quæ bonus & juſtus Dominus & Princeps de jure facere tenetur. Ita me Deus adjuvet & omnes Sancti ejus.

En dat geſchiet zynde, deeden de voornoemde Staaten zyn Princelyke Hoogheit hunne behoorlyke en gewoonlyke *Eedt*, zo hier na volgt:

Wy Edelen en Gedeputeerden van de zeſſe groote Steeden van Holland en de Weſtvrieſland Geloven en Zweeren, dat Wy na de aflyvigheit van de Keiſerlyke Majeſteyt onzen Allergenadichſte Heere, (die God een lang zalig leven verleenen wil) U Doorluchtigſte Prince en onze Genadichſte Heere Philips Prince van Spagnien, van beide Cicilien, van Hieruzalem &c. Eertshertoghe van Ooſtenryk, Hartoge van Bourgoingne &c. Grave van Habspurch, Vlaanderen, Holland &c. als onzen gerechtige gebooren Landsheere en Prin-

ce, Grave van Holland en Heere van Vrieſland, Uwer Genade Hoogheyt, Heerlykheyt en Gravelyke Regten getrouwelyk bewaren en onderhouden zullen, allen Uwe Genade Dienaeren ende Officieren, elcken nae zynen toebehoren heuren dienſt doende, ende exerceerende, obedieeren en aſſiſteeren, goed, getrouw, en dienſtig weezen, tot beſchermeniſſe van Uwer Ghenade Perſoon en Staaten, als wy van Rechts en reedenen weeghen ſchuldig zyn te weeſen, en voorts al doen, dat goede getrouwe onderzaten der Graafſchap van Holland ende Heerlykheit van Weſtvrieſland ſchuldig zyn te doen, zo moet ons God helpen en alle zyne Heyligen.

Van al 't welke de voorſchreeve Staaten begeerd hebben hen gelevert te worden acte, die zyn Princelyke Hoogheit hun verleend heeft, te weeten deeze jeegenwoordige.

Aldus gedaan binnen der Stede van Dordrecht ten daghe en jaere voorſchreve, daar by zynde, den Prince van Piemont, en den Hertoghe van Alva, Groot Hofmeeſter der Keyſerlyke Majeſteyt, den Heere van Beveren, Admiraal van der Zee, Stadhouder Generaal van Holland en Utrecht, en den Heere van Molenbaix Ridders van der Oordene, de Markgraave van Aſturge en van Piſcaire, de Graven van Hoorne en Van Meghen, Heere Anthonis van Toledo Opperſtalmeeſter van zynder Princelyke Hoogheyt, Heere Viglius van Swichem, Ridder, Doctor in der Rechten, Hoofd Preſident, en Meeſter Everhart Nicolai, Raad en Meeſter van der Requeſten *Ordinaris* s' Keyſers Secreeten Raade, en meer anderen. (Getekent) Phls. (onderſtond geſchreven) my jegenswoordig (en geteekend) Verreyken.

EERTITULEN, teegen de Uſurpatien van *Hooge tituls*, *Waapens* en *Digniteiten* is voorzien by een *Reſol. van Holl. 5. Sept.* 1659. en goedgevonden die niet meer in Requeſten aan de Staaten te admitteeren, *Reſ. v. Holl.* 20. *Maart* 1667. Ook is by het Hof verſtaan, dat men de *titul* van Jonker zal moogen laaten ſtaan in de narrée van de Requeſten, of allegatien van Schrifturen, maar dat men die in de Dictums of Dispoſitien niet zal gebruiken, *Reſ. v. d. Hove* 8. *July* 1608.

EENRANSCHE LUIDEN, daar door verſtaat men *eigenzinnige*, *hoofdige*, *ſtugge*, *balſtarrige Luiden*, dezelve mogt men in den Briel niet tot Raaden

den aanneemen, of in eenige andere ſtaat des Gerigts ſtellen. *Beſchryvinge van den Briel* 1. *D. fol.* 245.

EFFECT, is een onduitſch woord, dat *daat*, *uitwerkzel*, *vrugt* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin, het gevolg of de uitwerkinge van een wet, overeenkomſt, of daat.

Civile *effecten* noemt men de regten, en voordeelen aan imant toegeſtaan, door de Civile en Politique Wetten van den Staat, en beſtaan in de magt van teegen imant in Justitie te kunnen ageeren, van zyn goederen te kunnen disponeeren by teſtament, officien en beneficien in een Land te kunnen bekleeden, dit hiet men het civile leeve, en die geenen, de welke die *effecten* civil niet bezitten of kunnen oeffenen, hiet men *Civiliter Mortui*, of civile dooden, waar onder men zoude kunnen tellen die ten eeuwigen daagen gebannen zyn, om dat de zelve daar door geen deel meer hebben aan de regten of voorregten van haar Vaderland.

EGALITEIT, is een onduitſch woord, dat *effenheit*, *gelykheit*, *evenredigheit* beteekent; men verſtaat 'er door in Regten die regul van billykheit die men in agt neemt in een gelyke verdeeling. Waar uit gebooren is de Collatie die de kinderen moeten doen naa het overlyden van hun Ouders, inbrengende het geen haar is gegeeven, om met de naagelaate goederen van haar Ouders in een gelyke deeling te werden gebragt. Ziet COLLATIE.

EGTSCHEIDING, is de ſcheiding van Man en Vrouw van bed, tafel, bywooning, en goederen, de zelve kan met geen effect geſchieden, dan door een proviſioneel accord, onder de Egtgenooten zelfs ontworpen, waar in niets wederregtelyks gevonden word, door den Regter bekragtigt, of door een proviſioneele Sententie, dog altoos by proviſie en in hoope van verzoeninge, blyvende den Band des huwelyks in zyn geheel en ongekreukt, *van Leeuwen* 1. *B.* 15. *D. n.* 3. *Bynkershoek* 2. *B.* 8. *Hoofdſt. p.* 384.

EIGENDOM, is de toebehoorte (zegt *de Groot* 2. *B.* 3. *D.*) tot een zaak waar door imant, ſchoon het bezit niet hebbende, het zelve vermag regtelyk te bekoomen, en dus de magt om te disponeeren naa zyn wil van 't geen hem toebehoort voor zoo veel de Wet zulks niet verbiet, ziet *van Leeuwen* 2. *B.* 3. *D. n.* 1. want het bezit en eigendom verſchillen, dat imant iet kan bezitten zon-

der eigenaar te zyn, en in teegendeel is den eigenaar niet altoos de bezitter. En dewyl den eigenaar dan het regt heeft om weder te bekoomen het verloore bezit, volgt daar uit, dat hy het mag weder eiſſchen van den bezitter, of ſchoon hy het ter goeder trouwe bezat, en geld daar voor gegeeven had, ook zonder den bezitter zyn geld weder te geeven, volgens de *L. 2. C. de Furt. en de L. 23. Cod. de rei vindic.* by Handveſt van Vrouwe Maria van Bourgondien van 14. *Maart* 1476. is de Ingezeetenen van Holland, Zeeland en Vrieſland vergunt metten Heere van de Plecken te aanvaarden haare goederen henluiden ontſtoolen, ontdraagen of anderzints ontvreemd, tot allen Plecken daar zy die betrappen, agterhaalen en bevinden zullen mogen, zonder verbeuren, ziet meede de *Handveſte van Zuidholland p.* 114, dog dit heeft geen plaats als imant iet ter goeder trouwe heeft gekogt op een vrye markt, want de zelve moet men zyn geld weder geeven, zoo veel hy by Eede verklaart, dat het hem gekoſt heeft, indien hy het aan zyn verkoper niet weet te verhaalen, dit heeft plaats omtrent allen die zulks openbaar zeekere tyd ten toon hebben gehangen: als de oude Kleerkopers het gekogte agt dagen ten toon hebben gehangen, werden zy verſtaan van de dieverye geen kenniſſe te hebben gehad, en ter goeder trouwe gekogt te hebben, *Plac.* 17. *Maart* 1563. maar gebruiken egter gemeen regt ter plaatſe daar geen byzondere Placaten ter contrarie zyn, ziet de *Keuren van Leiden art.* 83.

Voorts is den *Eigendom* vol of gebrekkelyk; volle, *is den Eigendom* waar door imant met de zaaken alles doen mag naar zyn geliefte, en 't zynen boete, dat by de Wetten niet verboden is; de gebrekkelyke, is waar aan iet om zulks te mogen doen ontbreekt.

EIGENDOMS VERWAGT, is een geregtigheit die imant heeft op een zaak van een ander, waar door den *eigendom* t'eeniger tyd op hem *moet koomen*, welke geregtigheit niet by handeling of beſprek werd bekoomen, maar by teſtament of legaat, *de Groot Inleid. 2. B.* 47. *D.*

EISCH, is iets dat men *vraagt* of *vordert*, imant zyn *eiſch in regten* moet weezen pertinent, uitdrukkelyk, en niet generaal, maar men moet ſpecificq uitdrukken, wat men *eiſcht* en waar toe men *eiſch* doet; ten tweede, moet men letten of in de concluſie proviſie of nam-

tiſſement nodig is; ten derde, of 'er te pas komt te *eiſchen* vergoedinge van koſten, ſchaden en intereſſe, of dat 'er goederen zouden moeten werden verklaart verbonden en executabel; ten vierde, moet men by zyn concluſie voegen de Clauſule Salutair ofte tot andere.

Den *eiſch* eens gedaan zynde en de Gedaagde dag genoomen hebbende, kan die zoo lang 'er nog niet is geandwoord werden verandert en vermeerdert, mits dat van de eerſte werd gerenuntieert, maar naa dat geandwoord is, mag ze niet vermeerdert, edog wel vermindert worden, zelfs wel op de Pleidooi, dog om te vermeerderen moet men requeſt civiel hebben en relief verzoeken, maar een Aanlegger eens geageert hebbende, en gelitisconteſteert zynde, mag 'er niet uitſcheiden, zoo om de koſten als om de reconventie te vermyden.

EISCHER, ziet AANLEGGER.

ELECTIE, is een onduitſch woord, dat *verkiezinge*, *keuze* beteekent; men verſtaat 'er eigentlyk door de keuze of de verkiezing van imant tot een waardigheit, of iets anders, door die geene, die daar toe regt heeft.

EMANCIPATIE, is een daat die de kinderen ſteld buiten haar Ouders magt, of aan een minderjaarige geeft de magt om van zyn goederen te disponeeren. Ziet VENIA ÆTATIS.

EMENDERE, is een onduitſch woord, dat *verbeteren*, *corrigeeren*, *reformeeren* beteekent; wanneer een Regter in appel de ſententie van den Inferieure Regter vermeerdert of vermindert, werd hy gezegt die te hebben geëmendeert; in Vrankryk gebruikt men die uitdrukkinge, *emendant la Sentence*, dat wy ſterker uitdrukken, door de woorden, doende dat zy als Regters ter eerſter inſtantie hadden behooren gedaan te hebben.

EMOLUMENT, is een onduitſch woord, dat *profyt*, *voordeel*, *inkomſt* beteekent; die imant uit hoofde van zyn ampt of bediening geniet.

EMPESCHEMENT, is een onduitſch woord, dat *hinder*, *beletzel*, *teegenſtand* beteekent; daar zyn beletzelen die uit de Perſoonen zelfs voorkoomen, anderen veroorzaakt door de omſtandigheeden, de bloetverwantſchap, by voorbeeld, in een verboode graad, belet dat een huwelyk valabel is tuſſchen zeekere Perſoonen aangegaan en gecontracteert; men onder-

ſcheit tweederlei ſoorten van beletzelen, wanneer die oorzaak niet alleen belet het contracteeren van een huwelyk maar zelfs dat huwelyk nul doet verklaaren, gecontracteert zynde, men hiet zulks *dirimeerende empeſchementen*, daar men de obſtaakelen, beletzelen of verhinderinge, tegen een huwelyk dat nog niet is aangegaan, en niet voldoende zyn om het zelve te annulleeren, kan noemen enkele *empeſchementen* of prohibeerende *empeſchementen* of beletzels.

EMPHYTEOSIS, is een contract van Erfpagt voor lange jaaren, met laſt van onderhouding, en verbetering van een grond, om daar op te bouwen, of van een huis om dat te vertimmeren voor zeeker jaarlyks penſioen, gemeenlyk nog met de belaſting, om naa zeekere tyd van de expiratie van het contract aan den Erfpagter nog zeekere ſomma gelds te zullen voldoen of toegeeven.

Men kan zoo een contract ſluiten voor zeekere bepaalde tyd, ſomtyts voor zyn leeven, jaa zelfs wel voor 't leeven van zyn kinderen en kindskinderen; *d' Emphyteoſe* of Erfpagt is dus een alienatie van het *proprium utile* in de perſoon van den Erfpagter geduurende de geheele tyd van de conceſſie, met een retentie van het *proprium directum* van den kant van den Verhuurder. Ziet ERFPAGT.

ENDOSSEMENT, is een onduitſch woord, dat *op zyn rugneming of draging* beteekent; men verſtaat 'er door een agter *opſchryving*, *agter opteekening*, en in materie van Wiſſel de onderteekening van den Eigenaar of houder van de brief op de rugge van de zelve, *het zy* om de zelve aan imant te transporteeren, of om de zelve aan een ander betaalbaar te maaken, of om te dienen voor quitancie; men kan ook verſcheide agter een volgende *Endoſſementen* maaken, en allen die geenen, die dus haar naam daar op ſtellen werden *Endoſſanten* genaamt, en de laaſte brenger van die ordre heeft voor waarborg alle de onderteekenaars hoofd voor hoofd, zoo trekkers als acceptanten.

ENGAGEMENT, beteekent in 't generaal *alle verbinteniſſen* die men ſchriftelyk of mondeling aangaat om iets te geven *of te* doen.

Somtyds beteekent het een alienatie, of imant voor een tyd van iets in bezit ſtellen; de dominiale goederen bezit men ook niet in volle eigendom, de poſſeſſie daar van ſpruit maar

uit

uit zeekere verbinteniſſen, Even gelyk de Erfpagten, maar zuivere *Engagementen* zyn. De uitdrukkinge van *Engagement* beteekent ook de daadelyke overgifte van iets om bezeeten te worden by een Crediteur tot de actueele en volmaakte voldoeninge van de ſchult toe, waar voor het *Engagement* of verbintenis gemaakt is, ten einde de vrugten daar van ſtrekken tot voldoeninge van de interesſe van het geld.

ENLEVEMENT, is een onduitſch woord, dat *wegvoering*, *ontvoering*, *roof*, beteekent; en in 't algemeen een *feitelyk middel* om iets weg te neemen of zig daar van meeſter te maaken. Ziet VERVOERINGE.

ENQUESTEN VALETUDINAIR, zyn onderzoeken, ter zaake van zwakkelykheit, of *onge*zondheit, men bedient 'er *zig* van, zoo wanneer een proces is geordoneert beſchreeven te worden, en een van Partyen bedugt is, dat alvoorens te koomen *ad terminos productionis*, zyn getuigen, die hy van node heeft te produceeren, zouden moogen koomen te ſterven, het zy dat de zelve ziek, zeer oud, of zeevarende luiden zyn, of voorgenoomen hebben te vertrekken of met 'er woon zig te begeeven buiten de Jurisdictie van den Hove, vermag de zelve getuigen *Valetudinair* (zo men dat noemt) doen hooren op zoodanige poſitiven als men van meening is in het proces te poſeeren, gelyk men ook vermag te doen exhibitie of demonſtratie van of op eenige goederen, die met 'er tyd zouden moogen veranderen eer men tot de voorſz. tyd van productie zoude kunnen koomen, waar toe gepræſenteert zynde requeſt aan den Hove werd geappointeert *fiat requeſte in judicio ter præſentie van Partyen of haar luider Procureur*, of anderſints wel appointement, waar by tot het hooren van de zelve getuigen Heeren Commiſſariſſen werden geauthoriſeert, die uit kragte van 't zelve appointement aan een Deurwaarder geeven een acte om de getuigen voor haar te citeeren; zynde die geene, die de zelven *Valetudinair* willen doen hooren, gehoude Partyen te leeveren dubbelt van de poſitiven waar op hy de zelve wil doen hooren, waar jegens Partyen vryſtaat te leeveren contra interrogatorien.

Als de getuigen *Valetudinair* gehoort zyn, en naaderhand op de tyd van productie nog in leeve zyn, moeten de zelve nog nader gehoort worden, *Papegaay* 1. *D. f.* 599. maar overlede of nog abſent zynde, word by

by requeſte in Judicio verzogt, dat de *Enqueſte* gehouden zal worden als ordinair, en mitsdien gevoegt by het proces. Ziet *Merula L. 4. Tit. 65. C. 18. n. 5.*

Welke *Valetudinairs Enqueſte* belegt zynde Secreet blyven, en beſlooten, ter tyd en wyle toe, dat de zaake beſchreeven en geinſtrueert zynde, *hinc inde* van productie is gerenuntieert. *Vide de Papegaay van Alphen 1. D. 43. Hoofdſt. en Merula Lib. 4. tit. 65. Cap. 17. v. 5. item Ampliatie van de Inſtructie art. 19. item Practyk van Wieland 6. tit. Cap. 6. & 7.*

ENQUETE, of ENQUESTE is een onduitſch woord, dat *onderzoek*, *naſpooring* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door het onderzoek naa de waarheit van een zaak door verklaringe van getuigen, hoe zeer het onderzoek in Crimineele zaaken ook is een ſoort van *Enqueſten*, is men egter gewoon, het zelve Crimineele informatien te noemen.

ENREGISTREEREN, is een onduitſch woord, dat *inſchryven*, *opſchryven* beteekent, of in het geheel of ten deelen een acte overſchryven in een Blaffert, Rol of Boek.

ENTERINEMENT, is een onduitſch woord, dat *waarmaaking*, *beveſtiging*, *bekragtiging* beteekent; men verſtaat 'er door in een practicale zin de daad van een Regter, volkome kragt geevende aan een acte, de welke zy anders uit zig zelve niet zoude hebben, deeze uitdrukking komt van een oud Gaulois woord *enterin* dat *entier* of geheel beteekent, *enterineeren* is dan goedkeuren, beveſtigen, en een volkoome uitvoerende kragt aan een acte geeven. Ziet INTERINEMENT.

ENTRECOURS, is een onduitſch woord, dat *tuſſchen beiden loopen* en *doorloopen* beteekent, *Entrecours* en *Parcours*, beiden die woorden zyn van de zelve beteekenis, om regt te verſtaan de beteekeniſſe van dezelve, dient men te weeten, dat wanneer oudstyds in ſommige Landen een vrye Man of Vrouw zig aldaar kwam ter needer te ſtellen, en de dienſtbaarheit daar plaats had, hy of zy daar door wierd een eigendom van dien Heer, en in ſlavernye vervielen, van het oogenblik af aan, dat hy of zy daar domicilium gekoozen had, wederom op andere Plaatſen naa jaar en dag, dit gaf geleegenheit, dat de nabuurige Vorſten met malkanderen Tractaten ſlooten, waar by de vrye Inwoonders, die geen Edelluiden waaren, mogten *doorloopen*, zig voor

voor een tyd ophouden, en zig neederzetten in het een of ander Land zonder voor ſlavernye te vreeze.

Zoo dat Tractaten van *Parcours*, en *Entrecours* eigentlyk zyn verbinteniſſen, aangegaan tuſſchen naaburige Vorſten, uit kragten van de welken, die geenen, die zyn Plaats en Burgerregt verliet, Burger en Inwoonder wierd van dat Landt, waar hy zig kwam ter needer te zetten, en daar genoot de zelve voorregten en privilegien van andere Burgers en Inwoonderen.

Ziet hier over *Lauriere in zyn Gloſſarium*, op het woord *Parcours*, en in zyn *Aanteekeningen op Loyſel Liv. 2. tit. 1. reg. 21.* en *Bouvot* op het woord *Communauté*, en *Parcours*.

EPARGNES, is een onduitſch woord, dat *ſpaarzaambeit, zuinigheit* beteekent, in Vrankryk droeg het Treſor Royal of Koninglyke Schatkiſt, ten tyde van *François de 1.*, Koning van Vrankryk, die naam, en was de plaats daar men alle de penningen bragt, die zuiver, naa aftrek van alle laſten, aan de Koning kwaamen uit alle de generale ontfangſten, pagten, toevallige inkomſten en andere penningen tot de Schatkiſt van de Koning behoorende, vide *Ferriere, Diction. in voce Treſor Royal*; het is waarſchynlyk, dat de naam van Rentmeeſter van de *Epargnes* ook hier is ingevoert, ten tyde dat de *Fiſcus* van de Graaf en het *ærarium*, of 's Lands Schatkiſt onderſcheiden waaren. Ziet Fiscus.

EPAVES, is een Franſch practicaal woord, waar door men verſtaat *leedigſtaande roerende goederen*, hier en daar verſtrooit, en waar van men geen Eigenaar weet; dit woord komt van *expaveſcere*, dat de *afdwalinge van verſchrikte beeſten* beteekent *animalia expavefacta*, zoo het my waarſchynlyk voorkomt, dus zyn het *vaga animalia, quorum dominus ignoratur, & qui a domino non habentur pro derelicto, quæ proinde non ſunt vere deperdita, ſi quidem poſſunt recuperari*, daar onder behooren niet de wilde dieren, om dat die niemant toebehooren; egter zyn 'er in Vrankryk Costumen, waar in men door dat woord verſtaat *mobilaire* goederen, die verlooren zyn, voornal in de materie van 't Strandregt; men noemt *Epaves maritimes* alle de goederen die koomen aandryven uit de Zee, wiens Eigenaar onbekent is, ziet *Traité de Police tit. 3. Liv. 5. tit. 26. Chap. 4. Sect. 7.* en *Epaves de Riviere*, al wat men in de Rivieren geabandoneert en verlaaten vind; zelfs zyn

'er Coſtumen, waar in men door 't woord *Epaves* Vreemdelingen verſtaat, die als voor van haar Land afgedwaalt gehouden en aangenoomen worden.

EQUITEIT, is een onduitſch woord, dat *billykheit*, *betamelykheit* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin de gepaſte verzagting van de Wet, die de ſtrengheit daar van matigt, in aanmerking van zeekere omſtandigheden van een fait, dus is de *Equiteit* een gepaſt wederkeeren tot het natuurlyke regt, en als een afſnyding van verkeerde en ſtrenge gevolgen, die men zoekt te haalen uit de dispoſitie van de Wet, door de uitlegginge van zeekere uitdrukkingen in de zelve, aan de welken men door ſubtiliteiten ſtrydig met de regtvaardigheit, en meening van den Wetgever een verkeerde uitleiding geeft, de billykheit dan moet de rigtſnoer zyn van de Juſtitie, en geſteld worden boven de dispoſitie van de Wet zelve, als de kweſtie die men beoordeelen moet, niet uitdrukkelyk door de Wet is gedecideert, of dat de zin en bewoording van de Wet, ter zaake van haar dubbelzinnigheit, een andere uitlegging lyden kan, in zoo een geval kan den Regter tot de *Equiteit* overſlaan, en zig ſchikken naa het natuurlyke regt, dat men *ſumma ratio* noemt in *Lege* 43. *ff. de relig. & ſumpt. funer.* door dien men, met zig te ſterk te binden aan de ſtrengheit van de Wet, zoude kunnen onregtvaardig worden, *ſummum jus*, *ſumma quoque injuria*, *unde mitigatio legis*, *quam Cicero Laxamentum legis vocat*, *ſtricto juri eſt ante ponenda*, *maxime ſi Lex ſcripta aperta & clara non ſit.*

Maar geheel anders is het daar meede geleege als de Wet klaar, duidelyk en zeeker is, en nog in zyn bewoording of bepaaling eenige andere uitlegginge onderheevig is, want dan is den Regter verpligt die ſtiptelyk te volgen, en daar in iets onregtvaardigs vindende, is hem niets overig, als zyn toevlugt tot de Souverain *te neemen*, die daar aan alleen een verzagtende uitlegginge geeven kan, vide *L.* 1. *Cod. de Legibus.*

EQUIVOQUE, is een adjectivum, dat *dubbelzinnig*, *twyfelagtig* beteekent; dubbelzinnig ſpreeken, is zig bedienen van uitdrukkingen, die in meer dan eene zin kunnen worden opgevat, die zig daar van bedient in gevallen, waar in hy zyn gedagten klaar wil uitdrukken begaat een misſlag, die hy tragten moet te vermyden, maar

maar die zig daar van bedient met een vooruitzigt dat een ander daar aan zal geeven een andere zin of uitlegginge, als die, waar meede hy wil doen voorkoomen zyn gedagten uit te drukken, maakt zig aan de leugen ſchuldig, vermits de leugen en zoodanige dubbelzinnigheit inderdaad in alles over een komen. Het is vervolgens zoo weinig geoorlooft zig daarvan in die zin te bedienen als het geoorlooft is imant te bedriegen; dus is imant die zig daarvan bedient een Bedrieger, en zoo hy het met een Eedt beveſtigt, een volſlage Meineedige.

ERFDIENSTBAARHEIT, is een geregtigheit om iets buiten het gemeene regt te hebben of te doen op een anders grond of *Erf* ten dienſte van *het* zyne.

En werden bekoomen 1. door toezegginge, het gehenge daar op volgende, en als het goed aan meer dan een toekomt by de bewilliging van allen, 2. by *uiterſte* wil, als imant zyn Erfgenaam belaſt iet te gehengen en te gedoogen, 3. door verjaring van het derde deel van honderd jaar, uitgezondert indien zulk gebruik geſchiet *præcario.*

Zoo wanneer een volle Eigenaar van twee huizen het eene huis heeft gebruikt met eenige geregtigheden over het ander, en daar naa door opdragt de huizen in eigendom werden geſcheiden, zonder iet te ſtipuleeren, behoud yder zyn voordeelige en nadeelige ſervituten of geregtigheden als voore.

Een ſervitut kan vergunt en bekoomen worden ook met een *indien* of met een *mits*, ook met een gebruik op zeekere tyd, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 36. *D.*

En wederom verlooren:

1. Door vermengen van den eigendom van de heerſchende of dienſtbaare grond, als die beiden in eene hand koomen.

2. Door afſtand van den eigenaar der heerſchende grond.

3. Door toelating van iet dat met het ſervitut ſtrydig is.

4. Door vergaan van het heerſchende of dienſtbaar *Erf.*

5. By ophouden van des Vergunners regt.

6. Door onbruik van een derde deel van honderd jaar, *de Groot Inleid. ibid. C.* 37. Ziet SERVITUT.

ERFELYKE ZAAKEN, zyn die tot het erf of grond behooren, en is by de Staaten goedgevonden, dat alle *Erfelyke zaaken* zullen ter eerſter inſtantie, naar ouder herkoomen beregt worden binnen den Ambagte

of Plekke daar 't Erf geleegen is, *Merula Lib.* 2. *tit.* 1. *Cap.* 2. volgens *'t groot Privilegie van Vrouwe Margareta Gravinne van Holland* 1476.

ERFENIS AANVAARDING, imand Erfgenaam zynde geſteld, behoeft de *Erfeniſſe* niet te aanvaarden of hy wil, en mag die aanvaarden, of verlaaten, of beraat neemen, en moet zulks weegens Vrouwen, Weezen en Onmondigen geſchieden by der zelver Voogden, *de Groot* zegt *in zyn Inleiding* 2. *B.* 21. *D.* dat zulks beſtaat in het gemoet, het welk betuigt kan worden niet alleen door woorden, maar ook door werken. Die Regt tot een *Erfenis* bekoomen heeft, en hem iet van de naagelaate goederen onderwind, werd verſtaan de *Erfeniſſe* te aanvaarden, ten waare hy verklaarde zulks uit goedheit gedaan te hebben, (*L.* 20. *in pr. L.* 1. *Cod. de repud. hered.*) of by het regt daar toe geauthoriſeert, *L.* 1. §. 1. *ff. de jure deliberandi Placaat* 19. *May* 1544. *Inſtructie van de Vierſchaar der Stad Delft tit. van Deſolate Boedels art.* 14.

De aanvaarding moet zuiver en niet Conditioneel geſchieden, in 't geheel en niet ten deele, en eens gedaan zynde, kan niet herdaan worden, behoudens de minderjarige haar regt van herſtelling, ingevalle zy bevonden worden verkort te zyn, want die voor een deel Erfgenaam is geſteld, indien zyn meede Erfgenaam niet kan of wil Erfgenaam zyn, moet hy het zelve deel zoo wel als het zyne aanvaarden of 't een en ander laaten vaaren; dan waar meer Erfgenaamen zyn, mag niemant by den ſchuld eiſcher aangeſprooken worden als voor zyn *aandeel*, uitgenoomen in onſplitsbaare ſchulden, indien de maker van de uiterſte wil voor een tyd, niet voor altyd de deeling onder de Erfgenaamen heeft verboden, moet zulks naa gekoomen worden.

Wie de *Erfenis* heeft aanvaart is gehouden in alle de ſchulden, ook booven vermogen van de *Erfeniſſe*, door dien des Overleedens goed, *en het* zyne vermengt zyn, en hy getreeden is in de plaats van den Overleedene.

Dog dit kan ontgaan worden door 't regt van boedel-beſchryving of beneficie van *inventaris*, wanneer men daar toe verlof van de Hooge Overheit heeft verkreegen *de Groot Inleiding* 2. *B.* 21. *D.*

ERFENIS VERLATINGE, moet geſchieden naa dat de *Erfeniſſe* door de doot is vervallen, beſtaat in 't gemoet het welk

welk door allerley bekwaame teekenen kan uitgedrukt worden, maar een *Erfenis* eens zynde Verlaaten, mag daar naa niet aanvaart worden, niemant mag ook de *Erfenis* voor een deel aanvaarden, en voor een deel verlaaten.

Wie niet aanvaart, nog verlaat, heeft zyn beraat een jaar lang, welk beraat hy ook binnen het jaar ſtervende overlaat aan zyne naakomelingen, maagen of vreemden, de *Groot Inleiding* 2. *B.* 21. *D.*

Ziet BENEFICIE VAN INVENTARIS.

ERFGENAAM, is imand die treed in des Overleedens boedel: zyn laſt, en regt, in 't gemeen verkreegen hebbende, §. 1. *her. qualit. & different. L.* 157. §. 2. *ff. de reg. jur. Lex* 24. *ff. de verb. ſignificat.*

ERFKUSTING, beteekent *een geregtelyke verbintenis tot voldoening van een gekogt Erf*, voor welke dit *Erf* verbonden is, nog teegenwoordig een *Kuſting* of *Kuſting brief* genaamt.

ERFLAATING, is een beteekenis des wils, (zegt *de Groot*) benoemende wie men wil dat Erfgenaam zyn zal, *de Groot* in zyn *Inleiding* 2. *Boek* 14. *Deel.*

Dus ſtaat te zien, wie men mag, en wie men moet Erfgenaam laaten, of ſtellen: tot Erfgenaam mag men ſtellen bekende en onbekende, geboorен en ongeboore, die bekwaam zyn om by uiterſte wille te beuren.

Tot Erfgenaam moet men ſtellen, wettige kinderen ten aanzien van de Vader, maar ten aanzien van de Moeder en des Moeders Ouders ook wel onwettige: En Ouders, ook Broeders en Suſters, voor zoo verre een eerloos menſch tot Erfgenaam was geſtelt ziet *de Groot Inleiding* 2. *B.* 18. *D. n.* 24. die zegt, dat men daar over zyn actie zoude moeten inſtitueeren binnen vyf jaaren op verſtek, zonder dat ook de Erfgenaamen dat moogen doen, ten waaren de zaak was aangevangen by den Overleedene, dat wel plaats heeft onder vreemde Erfgenaamen, de zydmaagen daar onder meede begreepen, maar kinderen en andere afkomelingen ſchaat het niet, dat die zaak by de Overleedene niet is aangevangen. De kinderen moeten Erfgenaam zyn geſtelt ten minſte tot een derde deel toe van het geen zy by verſterf zouden gehad hebben uit den boedel, baaten en ſchaaden te ſaamen gerekent; dog zoo de kinderen meer zyn als vier, moeten zy Erfgenaam zyn geſtelt tot de helft, welke deelen men

noemt *legitime* of regtelyke deelen; maar een kind voor by gegaan zynde of onterft, mag verzoeken te nietdoeninge van de ganſche *Erflaating*, zulks dat aangaande Erfeniſſe 't regt van verſterf volkoome zal werden gevolgt, blyvende de uitterſte wil van kragt in het verdere, maar zoo een kind wel Erfgenaam was geſtelt, maar in een minder deel, of de goederen waaren minder waardig als haar geregtelyk deel, zoo mag de zelve daar van eiſchen vergoedinge van de andere Erfgenaamen, en moet het kind zyn voorzeyde deel hebben in volle en vrye eigendom zonder eenig bezwaar, en moet al wat het kind by voor uitmaaking, ten huwelyk of anderzints by leevende lyve geſchonken is, gerekent worden tot vervullinge van dat gedeelte.

Egter zyn 'er eenige oorzaaken, de welke by de uiterſte wille uitgedrukt en waaragtig bevonden zynde, regt geeven om de kinderen voor by te gaan en te ont-erven. Ziet de zelve by *de Groot* 2. *B.* 18. *D. n.* 19.

Ook zegt *de Groot* dat in deeze Landen van ouds is verſtaan, dat een dogter beneeden haar twintig jaaren haar ten huwelyk hebbende begeeven, buiten wille van Vader en Moeder, by de zelve Vader of Moeder mag werden voorby gegaan, ziet *de Groot loco citato* en de Doctoren daar geallegeert, ziet ook HUWELYK, LEGITIME PORTIE.

Wat de Ouders aangaat, dezelve moeten niet altyd, als Erfgenaamen by uiterſte wil worden gereekent, maar alleen, zoo wanneer zy anderzints by verſterf Erfgenaamen zouden zyn geweeſt *naa Landregte*, *Coren Obſ.* 10. *n.* 24. *Groenew. in Lege* 24. *Cod. de in officioſo teſtamento*, en *de Groot loco ſupra citato.*

Alwaar men ook, als *hier* vooren omtrent de *kinderen* is gezegt, zien kan, de redenen waarom men de Ouders mag voorbygaan als die naa waarheid zyn uitgedrukt, en zoo bevonden worden.

Vrienden, Maagen *of Erfgenaamen van 't bloet*, zonder naamen in een teſtament geroepen zynde, moet men verſtaan gemeent te zyn by zoodaanig gevolg en in die ordre als zy naa 't Landregt *van de* plaats zouden erven, ten waare 'er eenige merkelyke blyken of teekenen waaren van een andere wil van den Teſtateur *L.* 69. *peto* §. 3. *in verbum quid ergo D. de Legatis.*

ERFPAGT, is een erfelyk onſterfelyk regt, waar by den Heer

Heer van het onbebouwde land, het vrugt gebruik van het zelve aan imant eeuwig en erfelyk uit geeft op verbetering, mits daar voor genietende jaarlyks een Heerlyke rente, op verbeurte van het zelve, by gebrek van daadelyke betaaling, en 't regt van overboeken, t'elken veranderinge *L.* 1. *Cod. de jure Emphyt. L.* 1. *&* 2. *ff. ſi ager Vectigal*, en mag een Erfpagter zyn regt meede aan een ander overdoen, verkoopen of vervreemden, mits en behoudens den Heer zyn regt van Naaſting binnen 's jaars, naa dat het tot zyn kenniſſe is gekoomen, *Coſt. v. Rynland art.* 40. Ziet hier van *de Groot in zyn Inleid.* 2. *B.* 40. *D.* en moeten de reëele hondert en twee honderſte penn. voldaan en betaalt worden by die geenen, die de voorſz. goederen in *Erfpagt* bezitten, en het *utile dominium* zyn hebbende, *Reſ. Hol. op de propoſitie van de Heeren Gedeputeerden van Amſterdam* 27. *April* 1691. Ziet EMPHYTEOSE.

ERFZOEN, is een derde deel van het *Verzoengeld* komende ten voordeele van de *Erven*, dat is Erfgenamen van den gedooden. Ziet SOENINGE.

ERREUR, is een onduitſch woord, dat *dwaling* of *misſlag* beteekent; men dwaalt, als men een naa waarheit voorgeſtelde zaak, voor onwaar aanziet, en als men daar uit een affirmeerende of negeerende eigenſchap haalt; dus is eigentlyk een *Erreur* of dwaling, de niet overeenſtemming of verſcheiden beoordeelinge, die wy vellen over een zaak, anders als de zelve in der daad is; men onderſcheit ze in de *error facti vel juris*, of in de daat, of in 't regt, de dwaling in het regt is een onkunde van de bepaling van het regt; de dwaling in de daad, is een misſlag, die niemant ſchadelyk is, daar men zig van in het regt excuſeeren kan, om dat de daaden oneindig zyn, waar in zig vervolgens de Wyſte en Verſtandigſte kan bedriegen, daar het regt in tegendeel klaar en bepaalt is, en daarom niet geoorlooft is aan imant onweetende of onkundig te zyn van het geen in het Land, dat hy bewoond, plaats heeft.

Men noemt ook de *Erreur* of dwaling *ſpecieus* of *commune*; *ſpecieus*, dat is waarſchynlyk, dat zoodanig een is, die ons ontwyfelbaar voorkomt, en waar omtrent de allerkundigſte zig zouden kunnen bedriegen, zoo dat men nog van corruptie nog van kwaade trouw zelfs geen Regter zoude moogen of kunnen verdenken, die daar in ver-

vervallen was, zelfs niet in het vellen van een onregtvaardig oordeel, in *nullo enim errare Divinitatis eſt, non mortalitatis*, en in der daat, God oordeelt alleen over het geen is, den Regter over het geen ſchynt, dus zyn zy verpligt de Wetten te volgen, en naa de bewyzen die de daaden bekragtigen, te oordeelen, want by de menſchen is waarheit het geen volkoome beweezen haar voorkomt; dus kan een Regter, die alle de regulen van 't regt in agt heeft genoomen, en door de kragt van valſche bewyzen is misleit, niet verdagt werden gehouden; de Voorzienigheit die bepaalinge aan het verſtand der menſchen gegeeven heeft, laat ſomwyle toe, dat onze kennisſe ons misleit, dus is een Regter wel te verſchoonen, die alles heeft te werk geſtelt om de waarheit te ondekken, en zig dus te beveiligen teegen alle verkeerde beoordeelinge, ſchoon hy egter zig misleit vind.

Algemeene dwaling of *commune Erreur* is, die by een ygelyk voor waar en zeeker werd gehouden, dus doet de zelve veele gebrekkelyke zaaken voor goed keuren, die zonder de zelve volkoome nul en nietig zouden zyn, *error enim communis facit jus. L. 3. ff. de officio Prætorum & Lex 3. ff. de Senatus Conſ. Macedon. ad quas vide Mornacium & Brunnemannum.*

ESCROIX. Ziet ECROUE.

ESTIMATIE, is een onduitſch woord, dat *waardeering* of *op prys ſtellinge van een zaak* beteekent; men verſtaat daar door ook de geld ſomma die de waarde daar van maakt. Ziet APPRECIATIE.

ESTIME, is een onduitſch woord, dat *agting, hoogagting* beteekent; en beſtaat eigentlyk in het oordeel van anderen omtrent onze volmaaktheden, de uitdrukking daar van met woorden is de lof, het geen men imant door andere daaden, met of zonder woorden betoont, zyn eerbewyzingen; hier uit blykt, dat de lof en eerbewyzing van ons niet afhangen, en dat ook niemant door zig zelve, imant looven, en eerbewyzen kan, of hy moet uit zig zelve zig in ſtaat bevinden om regt te kunnen beoordeelen, de deugden en volmaaktheden van een ander; waar uit volgt, dat het niet onverſchillig is van wie men gepreezen word, en zeer weinig menſchen bevoegtheit hebben om ons te pryzen, maar gelyk wy verpligt zyn, om zoo veel moogelyk is ons zelve te perfectioneeren of te volmaa-

maaken, en onze ſtaat te verbeteren, zoo is het onze pligt te tragten om ons waardig te maaken, de agting, lof, en eer, van agting, lof en eerwaardige menſchen, en gelyk de volmaaktheit van de Ziel, beſtaat in de deugt, zoo kan die alleen ons met regt, agtinge, lof en eer verſchaffen. Ziet IGNOMINIE.

ETIQUETTE, is een onduitſch woord, dat *een opſchrift* beteekent, en in een Practicale zin *een opſchrift op een zak met ſtukken*; men verſtaat 'er door, in 't algemeen, het geen by verkorting iets inhoud, zoo zegt men in de Franſche Practyk, *étiquetter un ſac*, dat is op een ſtuk papier of parkement, even als by ons, op een zak de naamen van Partyen, en der zelver Advocaat of Procureur ſtellen, men meent dit afkomſtig te zyn van het ſchryven by verkorting van deeze woorden, *Eſt hic quæſtio, inter &c.*

ETYMOLOGIE, is een onduitſch woord, dat *de uitlegging van de oorſpronk der woorden* beteekent; men onderzoekt in de *Etymologie* de reede waarom men in de eerſte oorſpronk der woorden, de zelven tot zeekere uitdrukkingen en verklaaringe heeft gebruikt, waar van zy worden afgeleit, en waar uit zy zyn t'ſamengeſteld, en wat de zin en reede is van haar derivatie en compoſitie, de beteekenis der woorden hangt alleen af van de wil der menſchen, vervolgens dient men maar te onderzoeken, wat de zelve daar door hebben willen te kennen geeven, ziet *Puffendorf L. 5. C. 12. §. 3. en L. 3. ff. §. 5. de ſuppel. legat.*

EVANGELISEEREN, is een onduitſch woord, dat beteekent *een blyde boodſchap brengen*; men verſtaat 'er door in de Practyk iet naa behooren naazien; dit woord komt hier van daan, dat die geenen, die benoemt waaren te Hoof om een zak met ſtukken te examineeren, of alle de Producten zig daar in bevonden, en dus, of die compleet waaren, genaamt wierden *Evangeliſten*, en wierd die verzeekering, dat zulks zoo compleet was bevonden *Evangelie* genaamt, zoo dat een behoorlyke geëvangeliſeerde zak met ſtukken, beteekent een zak die compleet en wel geëxamineert is, in Vrankryk wierden oudstyds daarom de Koninglyke Secretariſſen en Notariſſen *Evangeliſten* genaamt.

Men noemt nog heeden ten daage in Vrankryk, aan de Geregtshoven, de Adſiſtenten van een Rapporteur die de ſtukken naazien, *des Evangeliſten*, of wanneer 'er twee Rapporteurs

in een zaak zyn, de tweede l'*Evangeliſte*, en als wanneer een Auditeur voor twee Heeren Rekenmeeſters een rekening doet, geeft men aan die tweede Heer, die de ſtukken naaziet, de naam van *Evangeliſte*.

EVENKNIE, dit woord, dat meenigmaal in oude ſtukken voorkomt, en zeer dikwils in de Memoriaalen van den Hove van Holland gevonden werd, beteekent eigentlyk *Bloedverwanten die malkanderen in dezelve graat van Maagſchap beſtaan*; het is een vertaaling van het Latynſche woord *genuculum* of *geniculum* dat in de taal der middel eeuw een graad van Maagſchap beteekende, dat *du Cange in zyn Gloſſ. med. & infim. Latin.* klaar bewyſt, als meede *Jo. Georg Eccardus in Commentar. ad Leg. Salic. tit.* 47. §. 3. op de woorden *uſque ad ſextum Geniculum*, dat is, tot den ſesde graad, en §. 4. *ſi autem nullus niſi poſt ſextum geniculum proximus fuerit &c.* men vind ook meenigmaal, dat men daar door heeft verſtaan, *conſorten* meedeſtanders, die in evengelyk getal zyn, of evengelyk regt ergens toe hebben, ook noemde men oudstyds hier te Landen aldus, die ten opzigte van haar geboorte gelyk of van de zelve waardigheit waaren, als Edelen, en Edelen, Welboore en Welboore, Vry en Vrygeboore, Vrygemaakte en Vrygemaakte, en die waaren met malkander *Evenknie* en mogt hier te Landen niemant dan door zyn *Evenknie* of meerder werden gevonniſt, zulks geen Lyfeigenen, Vreemdelingen, of eerlooze menſchen in het Gerigte mogten zitten of tuigen, en dien volgende onze Graven over de misdaaden der Edelen of hunne twiſten met Edelen, en over pynlyke zaaken der gemeene vrye Ingezeetenen, het zy Welboore, het zy Vrygelatene, het zy daar van afkomſtig, 't zy dienſtpligtige menſchen met geene dan Welgeboorne vermogten Vierſchaar te ſpannen, *Erfgrav. Regeering Cap.* 3. *p.* 45., van die gedagten is meede *van Loon* de groote naavorſcher van onze Vaderlandſche Oudheeden, die daarom het Raadsheer-ampt van den Hove van Holland, meent een edelmakende kwaliteit te zyn, om dat dien Raad over Edelen moetende oordeelen, dus ieder Lit Edel zyn moeſt, ziet *van Loon in zyn aloude Regeeringswyze in Holland V. D. p.* 661. *en zyn bygebragte bewyzen.*

EVEN-REDENHEIT of EVENHEIT, is, waar door twee dingen worden gezegt even te zyn ten

ten aanzien van iet anders, zoo worden gezegt even te zyn, de zwaarte van een pond ten aanzien van een enkelde kragt, ende de zwaarte van twee pond ten aanzien van tweevoudige kragt, veelen noemen die des Telkonsts evenheit, deeze des Meetkonsts, dog oneigentlyk *de Groot Inleid. 1. B. 1. D. in fine.*

EVENTUEEL, is een onduitsch woord, dat beteekent *iet dat van zeekere uitkomst afhangt;* zo is een *Eventueel* regt, het regt, dat nog van zeekere gebeurtenis, toeval of uitslag dependeert.

EVICTIE, is een onduitsch woord, dat *uitwinning, vrywaring, schadeloosstelling* beteekent, men verstaat 'er door in een regtskundige zin, de geregtelyke ontzettinge van een goed. *Domat* bepaalt het in het verlies dat den Kooper lyd van de gekogte zaak in 't geheel of ten deele door het regt van een derde.

EVOCATIE, is een onduitsch woord, dat *oproeping* zeggen wil, van het woord *Evocare*, dat *imant ergens van daan roepen* beteekent; men verstaat 'er door in een Practicale zin, de te rug zending of overbrengen van een geding van de eene Regtbank naa den anderen, zulks is by ons verbooden, by 't *Priv. van Phil. van Bourg. A. 1452. Mariæ 1476. art. 11. item 26. Maart 1580. art. 5. art. ultimo Instr. Curiæ Holl.* dog zyn in het Privilegie van 1452. vier zaaken uitgezondert, 1. in cas van rebellie, 2. van verschil der Steeden onder malkanderen, die men by den Raad aldaar niet mag berigten, 3. onrust en onvrede die den Raad aldaar niet nederleggen nog beregten mogt, 4. zoo daar iets gebeurde het welk men in Holland en Westvriesland met de regten der zelver Landen niet beregten mogt ter plaatse daar het gebeurde.

Dog wanneer in Crimineele zaaken twee Regters over de Jurisdictie twisten, kan den Hoogen Raad die zaak tot zig évoceeren, behoudens een yder zyn regt, *Voet ad Pand. Lib. V. tit. 1. n. 143.*

EVOCATIE, Crimineele zaaken werden geëvoceert, als op de reskriptie van laager Regters de zaak niet getermineert, of wettige, en valabele excusatie gedaan werd, zoo ook, als weegens gemeene middelen in de Steeden binnen de twee maanden geen regt gedaan word, *art. 36. Crim. ord. 1570. Res. Holl. 18. Sept. 1677.* Ziet voorts omtrent *Evocatie Merula fol.* 180. 181. en de Autheuren aldaar bygebragt en aangehaalt,

als wanneer by het Hof daar toe een Mandament werd verzogt, ſteld men het eerſt in handen van het Geregt der Plaats alwaar het Proces hangt om informatien, vide van *Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. fol.* 108. *en* 109.

Indien de zaak nog niet voldongen is werd 'er wel geëvoceert, maar ook Partyen geordoneert binnen 14 daagen voor den Hove voort te Procedeeren, volgens de laaſte retroacta, vide *de Papegaay* 1. *D. p.* 111.

Voor het Hof is maar een default nodig, maar voor den Hoogen Raad twee, volgens het 213. *en* 214. *art. van de Inſtructie van den Hoogen Raad.*

En werd voor 't profyt van 't eerſte default de zaak gehouden voor geëvoceert, en die van den Geregte geordoneert het Proces geëvangeliſeert en beſlooten over te zenden, *Papegaay* 1. *D. pag.* 111. deeze zaak is *ſummariæ cognitionis* waar in niet word gewiſſeld.

EXACTIE, is een onduitſch woord, dat *afperſſing*, *onregtmatige ſchattinge*, en *afkneveling* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen de bedriegelyke handel, waar door een publiek Amptenaar vordert een émolument of voordeel booven het geen hem regtvaardig toekomt, en ſtaan alle *Exactien* en Concuſſien van Officieren, Balliuwen, Schouten &c. ter kenniſſe van den Hove, volgens het 7. 8. 38. *art. van de Inſtructie van den Hove*, en zoo by gebreeken van Balliuwen van den Lande eenige Edelen, of Magtige Perſoonen aan Kerken, Vrouwen, Weduwen, Weezen of Landlieden onregt of overlaſt deeden, of hen dwingen wilden, of andere onnoozele menſchen overheerden, moet den Raad zulke Magtigen voor Haar ontbieden en zoodanige proviſien verleenen en voorzieningen doen als 't behoort, *Inſtructie van den Hove van den jaare* 1462. *art.* 85. *en van* 1531. *art.* 12.

EXCEPTIE, is eigentlyk een *uitzondering*, aan dit woord werden verſcheide beteekeniſſen gegeeven, en beteekent, 1. een *reſerve*, waar teegen geſtelt word een zuivere en eenvoudige conditie of voorwaarde, die men noemt een conditie zonder *reſerve*, een exceptie beteekent nog een gunſtige uitzondering van imant in zeeker geval; en gelyk nooit een wet, inſtelling of voorſchrift zoo naauw kan werden bepaalt, of het lyd eenige uitzondering, zegt men gemeenlyk *daar is geen regul zonder exceptie*, als meede: *quod exceptio firmat regu-*

gulam, dat de uitzondering de regul beveſtigt, en inderdaad uitzonderen van de ordinaire reguls en inſtellingen die geenen, die in 't geval van uitzondering zyn, is ſtilzwygende die wet of inſtelling ſterker voorſchryven aan die geenen, die in het geval van uitzondering niet zyn; eindelyk beteekent *Exceptie* een middel van defenſie of verweering, en hier onder zyn begreepen alle middelen, en verweeringe in regten, en zyn in 't algemeen, *declinatoir*, *dilatoir*, en *peremptoir*.

Declinatoire noemt men, wanneer imant weigert voort te procedeeren voor dien Regter voor de welke hy is geroepen, en verzoekt te werden gerenvoyeert tot zyn daagelykſche of competente Regter, of die geene, die bevoegt is kenniſſe van zaak te neemen, of voor welke de zaak reets litispendent zoude moogen zyn.

De *dilatoire Exceptie* ſtrekt alleen maar om te verkrygen dilay of uitſtel, en is *de peremptoire Exceptie* zoodaanig een, waar door de geheele zaak of kweſtie vernietigt zoude worden, of koomen te vervallen, als van *voldoeninge*, *præſcriptie* &c. alle *peremptoire Exceptien* moeten teffens geproponeert worden met de principaale concluſie van andwoort, begeerende regt by ordiné, uitgezondert *Exceptien van Renvoy*, *litispendentie*, of *litisfinitie*, by welke *Exceptien* men alleen mag perſiſteeren, wel verſtaande, dat daar meede onder begreepen is *transactie*, en uitſpraak van arbiters, mits dat daarvan blyke by publike inſtrumenten of door de eige hand van de partye.

De *Exceptien* moeten teffens geproponeert worden en dien onvermindert ten principale geandwoort, uitgezondert in *declinatoire*, en van *litispendentie* of *litisfinitie* waar onder ook *Exceptien* van transactie, uitſpraak van Arbiters van regten of verblyf aan de zelve gerekent worden *vide* 13. *art. ord. op de juſtitie in de Steeden, en ten platte Lande, art.* 88. *van de Inſtructie van 't Hof*, 10. *art. van de Amplitie van de Inſtructie van* 1597. ziet ook de verklaaringe van eenige Advocaten Procureurs over de materie van het regt omtrent het proponeeren van *Exceptien* declinatoir van *Octob.* 1547. *in* 1. *Mem. van de Griffier van Dam.*

En kan een *Exceptie* declinatoir by een gedaagde in Perſoon niet worden geproponeert als jegens de zelve abſolut verſtek van andwoort is verleent, maar kan de zelve alleen inkoomen teegen de nulliteit van de

exploicten zoo 'er eenige zyn begaan, *Reſol. van den Hove* 29. *April* 1716. en vermag een *Exceptie* van renvoi en incompetentie by een Gedaagde in Perſoon niet werden geproponeert als zynde contrarie aan de Inſtructie en ſtyle van den Hove *Reſol. van den Hove* 16. *Nov.* 1689.

EXCLUSIE, is een onduitſch woord, dat *uitſluitinge* beteekent; men maakt 'er een regtelyk gebruik van in 't geval van Succeſſie of opvolging, en is de *Excluſie* het regt waar door een nader Erfgenaam een verder uitſluit van de Succeſſie.

EXCUSATIE, is een onduitſch woord, dat *verſchoning* beteekent, waar van men gebruik maakt met redenen en middelen, door imant bygebragt om ontſlaagen te zyn van een Voogdy, Curateele of andere laſt.

EXCUSSIE, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche verbum *excutio* afgeleit word, dat *ſchudden*, *uitſchudden* beteekent; het *beneficium excuſſionis* word toegeſtaan aan een Cautionaris of Borg, of aan imant, die regt tot een ſchuld heeft verkreegen, of tot een geaffecteert of gehypotekeert goed, van niet te kunnen bedwongen worden tot betalinge, als naa de *Excuſſie* van den principale Debiteur of die geene, die het goed gekogt of gehypotekeert heeft; dus is de *Excuſſie* van een Debiteur, eigentlyk zoo een uitſchudding, dat hy word geëxecuteert, zyn goederen worden verkogt, en dat men eerſt daar naa, hy inſolvent geworden zynde, en zyn goederen verkogt zynde, zig kan addreſſeeren aan den Borg, om het welk te vermyden, men *in* de contracten van Borgtogt, duidelyk renuntieert en afſtaat, van het *beneficie excuſſionis*, want de *Excuſſie* geintroduceert zynde, in faveur van die geenen, *die* zig als Borg verbinden, *ceſſeert* dit beneficie, zoo ras men daar aan renuntieert, vermits het aan een ieder vryſtaat van een regt in zyn faveur geintroduceert af te zien, waar *van men* ook ſtilzwygende *afziet*, *als* men zig meede als Principaal verbint, of als men belooft te betalen, als den origineele Schuldenaar niet voldoet op de tyd in de acte gemelt, en uitgedrukt, en is dus de *Excuſſie een dilatoire exceptie*, waar van imant zig willende bedienen, zulks doen moet voor de litisconteſtatie.

EXECUTEUR, is in 't generaal imant, die met de uitvoering van iets is belaſt, door die geene, die regt en magt had hem

hem die commiſſie te geeven. Een *Executeur* van de Crimineele Juſtitie is de Beul, *Executeurs* van de Civile beveelen van de Juſtitie, zyn Deurwaarders, Exploicteurs, Bodens &c.

Een *Executeur* van een teſtament aangeſteld tot de uitvoeringe van de uiterſte wil van een Overleedene, zoo hem niets van de nalaatenſchap is gemaakt, heeft in zyn keuze of hy die laſt wil aanvaarden, maar hem iets gemaakt zynde, is hy daar toe verpligt of by weigering moet hy miſſen het geen gemaakt is, *Holl. Conſ. 6. D. & 1. St. C.* 23. en is van *Executeurs* en Adminiſtrateurs het loon, booven de ordinaire Vacatien, in gevolge een gewyſde van den Hove van Holland *in dato* 28. *July* 1725. de 40. penn. van den ontfang; en de 80. van den uitgaaf, des dat onder den ontfang niet zullen gereekent worden, de contante gelden in den boedel bevonden, als meede de effecten by haar aangekogt, en de penningen daar van ingekoomen, mitsgaders het geene zy weegens afgeloſte Capitaalen zouden hebben ontfangen, waar voor haar, voor ontfang, alleenlyk zal werden goedgedaan een *percento*, des dat zy geen adminiſtratie-loon voor hun beleggen van de voorſz. penn. in 't geheel of ten deelen zullen moogen prætendeeren.

EXECUTIE, is een onduitſch woord, dat *verrigting*, *volvoering*, *volbrenging*, *nakoming* beteekent; de *Executie*, van een Sententie is een daat, waar door een Sententie zyn volkoome beſlag krygt, de condemnatien van den Hogen Raad zyn Executabel tot tien jaaren, volgens het 263. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad*, die van den Hove moeten binnen de 5 jaaren ter *Executie* gelegt worden, volgens het 30. *artic. van de Ampliatie van de Inſtructie de Anno* 1590 en Vonniſſen van Amſterdam en Middelburg verjaaren niet, ziet *Merula Lib.* 4. *tit.* 2. *Cap.* 23. *in notis. num.* 34.

En die tyd verſtreeken zynde, moeten de Gecondemneerden andermaal werden gedagvaart om *Executie* op de verjaarde condemnatie of Sententie te zien decerneeren; maar by aldien, die geene, die gecondemneert is komt te ſterven, moeten de Erfgenaamen gedagvaard worden om *Executie* te zien decerneeren, want de Sententie weederom als vernieuwt moet zyn, terwyl die geene, daar ze teegen uitgeſproken is, 'er niet meer is.

Het

Het Hof verleent ook Mandamenten om *Executie* te zien decerneeren op Vonniſſen uit de Steeden en Dorpen, met dat effect, dat als 'er *Executie* gedecerneert is, men dan by het Hof de zelve kan dirigeeren.

In deeze Inſtantie gaat maar een default, volgens het 118. *art. van de Inſtructie van den Hove*, en is het profyt van het verſtek van andwoort het zelve als van het default. Indien naa dato van de verjaarde Sententie intereſſe zyn verſcheenen, word voor het profyt van het default *Executie* gecerneert, en aangaande de intereſſen word den Impetrant geadmitteert intendit over te leggen, en een ander Mandament met inthimatie, in deeze en andere zaaken, die ſummarié werden afgedaan neemt men geen dispoſitif, ook werd niet gewiſſelt, maar de zelve word terſtond op de Pleitrol gebragt.

Als een Vrouwsperſoon is gecondemneert iet te betaalen, het zy by contumacie of anderzints, en zy voor de *Executie* van de zelve condemnatie komt te trouwen of te herhuwelyken word de *Executie* gedepeſcheert teegen haar Man, zonder dat van noode is de zelve Man te roepen om *Executie* te zien decerneeren, zulks is verſtaan by *Reſolutie van den Hove van 29. May 1599.*

In *Executie* mag compenſatie werden geallegeert, en indien den Impetrant van *Executie* zulks niet wil gedoogen, mag men teegen de *Executie* verzoeken Mandament pœnaal, wel verſtaande, indien, 't geen men voor compenſatie wil allegueeren, liquide is.

En 't zelve, of de betalinge *in judicio* voor defenſie niet en is geallegeert, en de Gecondemneerde, by contumacie is gecondemneert, of dat de *Executie* werd gedaan uit kragte van een willige condemnatie van den Hove.

Indien de Deurwaarder *modum in executione* excedeert, kan 't zelve met een pœnaal werden geremedieert.

Namptiſſementen van den Hove, tot laſten van eenige in Zeeland gedecerneert en moogen binnen een maand, tot koſten van de geëxecuteerde niet geëxecuteert werden, nog binnen drie Weeken tot laſten van de geenen, die 8 mylen van 't Hof gezeeten zyn, nog binnen 14 daagen van die geenen, die naader zyn, by *Ordonantie van den Hove van 9. Dec. 1575. vide Mem. v. Ernſt. f. 35. verſo* en *Merula. Lib. 4. C. 7.*

De

De ſententien of condemnatien van den Hove, 't zy Definitive of Proviſioneele, waar by imant in zyn privé werd gecondemneert te betaalen zeekere penningen, werd teegen hem geëxecuteert by arreſt op zyn goederen, meubelen of immeubelen, en is het begin van de *Executie* de ſommatie, daar na volgt de renovatie, de welke geſchiet als in *de Papegaay 1. D. fol.* 452. is vermeld.

Voor 't Hof moet de ſommatie gedaan worden aan de Geëxecuteerde zelve, en word maar 24 uuren gegeeven, volgens het 173. *art. van de Inſtructie.*

Maar voor den Hoogen Raad moet de ſommatie gedaan werden aan de Procureur van de Gecondemneerde en gegeeven worden den tyd van 14 daagen, vide *artic.* 265. *van de Inſtructie van den Hoogen Raad.*

En volgt naa de renovatie de aanwyzinge van goederen die geſchiet ten keuze van de Gecondemneerde, de welke de goederen zynde verkogt, als men nog niet genoeg heeft ter voldoeninge van de ſententie, verzoekt nader aanwyzing van goederen om de ſententie daar aan te verhaalen. Dog zoo de Gecondemneerde naar voorgaande ſommatie of renovatie aan hem gedaan, geen aanwyzing doet op eenig goed, waar aan de *Executie* of condemnatie gedirigeert kan worden, zoo procedeert de Deurwaarder op zyn meubelen by arreſt, (ziet *de Papegaay* 1. *D. fol.* 452.) en neemt met hem twee Boodens, of Dienaars van de Juſtitie, en ſtelt die in de goederen van den Debiteur of Geëxecuteerde, laatende die daar in een dag twee a drie blyven, zoo zulks werd verzogt, en daar naa, of anderzints, zoo de Geëxecuteerde het zelve niet verzoekt, zoo procedeert hy tot inventariſatie en verkopinge van de voorſz. goederen als by de Inſtructie, *art.* 173. *& ſeqq.* tot het 190. *art.* incluſive in 't breede is aangeweezen, en by den Hoogen Raad, *artic.* 264. *& ſeqq.*

Zoo de Geëxecuteerde aanwyzinge doet op eenig onroerend goed, huis en land, moet de Deurwaarder van die aanwyzing neemen een acte by den Geëxecuteerde onderteekent, waar by hy het zelve aanwyſt, om daar aan *Executie* te dirigeeren en als dan ten overſtaan van den Geregte, waar onder die goederen geleegen zyn, de zelve goederen neemen in arreſt, daar af maakende pertinente acte, by die van den

Geregte onderteekent, en voorts daar op procedeeren als in het 189. *art. van de Inſtructie is vermeld*; *vide Merula Lib.* 4. *tit.* 93. *Cap.* 2. 3. *en* 5., *tit.* 94. *Cap.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. *en* 10., *tit.* 96. *C.* 1., *tit.* 98. *Cap.* 1.

Zoo de ſententie of condemnatie meede brengt, dat het hypotheek of het gearreſteerde goed voor de zelve condemnatie verklaart word verbonden en executabel, behoeft de Deurwaarder geen aanwyzinge te verzoeken, maar vermag naa de gedaane ſommatie en renovatie de goederen arreſteeren om daar op te procedeeren.

En moet de Deurwaarder, eerſt zulke verbonde goederen *Exeçuteeren* eer hy op eenig ander goed van de Geëxecuteerde kan procedeeren, welke voorſz. proceduuren voltrokken zynde tot het laaſte gebod incluis, legt de Deurwaarder de verkopinge op een Marktdag binnen de Stad alwaar 't goed binnen of naaſt geleegen is, en ontſteekt, ten overſtaan van Scheepenen, een klein Waskaarsje op een Tailloor, en zoo lang het zelve brand mag yder een bieden, die met het uitgaan van 't zelve Kaarsje in 't hoogſte Bot is, blyft Kooper, op de voorwaarde van de verkopinge by een Deurwaarder gemaakt en voorgeleezen, het welk gedaan zynde, werd den Geëxecuteerde, den Kooper en Oppoſant gedagvaart t'eenen zeekere bekwaame daage voor den Hove ten fine als in 't 188. *art. van de Inſtructie van den Hove* is vermelt. Ziet ONWILLIG DECREET.

Indien de *Executie* werd gedaan op meubilaire goederen, moet den Deurwaarder, die in arreſt genoomen zynde, volgens de Inſtructie van den Hove de zelve de tyd van zes geheele daagen bewaaren, en dan een Zondags en Markdaags gebod doen, en daar naa verkoopen, ten overſtaan van twee Scheepenen of een Secretaris van den Hove, zoo het in den Haage is, en by aldien imant opkomt als het arreſt is gedaan, zeggende die meubilaire goederen of eenige van dien hem toe te behooren, moet den Deurwaarder zoodanig Oppoſant of Oppoſanten in oppoſitie ontfangen, en ſtil ſtaan met zyn *Executie*, dog werd de Geëxecuteerde met relatie tot meubilaire goederen in geen oppoſitie ontfangen, volgens het 177. *art. van de Inſtructie van den Hove*, maar in opzigte van de vaſte goederen wel, vide *art.* 187. *van de zelve Inſtructie*, moet de Deurwaarder den zelve een korte dag in

reg-

regten præſigeeren om reedenen van oppoſitie te geeven, en den Impetrant daar van adverteeren, en moet met de verkopinge werden geſuperceedeert tot dat de zaak is gedecideert, overmits de verkopinge van meubilaire goederen zyn effect ſorteert, en een derde daar by geintereſſeert zynde, daar naa kan werden gehoort, den Oppoſant moet zyn oppoſitie doen Geregtelyk, het zy voor Scheepenen, of Notaris en Getuigen by inſinuatie, ziet *de Papegaay 2. D. fol* 482. en moet de Deurwaarder daar van acte neemen, want zoo hy ten daage dienende hem gepræſigeert niet compareerde, zoo word hy gecondemneert in alle de koſten daar op gevallen, die hy moet betaalen, en werd daar om geëxecuteert: en als hy gecondemneert werd, moet de acte van oppoſitie den Hove vertoont werden. *Van Alphen in zyn Papegaay 2. D. pag.* 482.

De Geëxecuteerde mag in zyn Perſoon niet geapprehendeert worden, ten waare hy geen goederen aanwyſt of by hem te vinden zyn, volgens het 194. *artic. van de Inſtructie van den Hove.* Ziet DECREET ONWILLIG, CONDEMNATIE, DEURWAARDER, PRÆFERENTIE.

Boeten van Fol appel, Mandamenten pœnaal, Attentaten en diergelyke mulcten by het Hof gedecerneert, hebben meede *Executie*, niet teegenſtaande appellatie, *Reſ. van den Hove* 30. *April* 1641.

Als de goederen by *Executie* zyn verkogt, hout men præferentie over de kooppenningen en om daar toe te koomen werd geprocedeert als te zien is in *de Papegaay* 1. *D. fol.* 477. voor deeze moeſten de præferentien voor den Hoogen Raad, volgens het 273. *art. van Haar Inſtructie* gehouden werden voor de finale verkopinge, dog is verandert by *Publicatie van den Hoogen Raad in dato 9. July* 1725. zulks dat nu de præferentien aldaar ook, als voor den Hove Provinciaal, gehouden werden naa de verkopinge; de Kooper van het geëxecuteerde goed, moet de penningen onder de Griffier brengen, en zulks niet doende, werd het goed ten zynen koſten andermaal verkogt, volgens het 191. *artic. van de Inſtructie van den Hove*, ziet *de Papegaay* 1. *D. fol.* 455.

Dog dit moet met onderſcheit verſtaan werden, naamentlyk, als de penningen zyn geprovenieert uit de verkoop van onroerende goederen, maar die ſpruitende uit meubilaire of

roerende goederen werd 'er meede gehandelt als vooren, te weeten, dat 'er ook præferentie over werd gehouden. Ziet PRÆFERENTIE.

EXECUTIE (PARATE), het regt van paratelyk te executeeren komt alleen de Hoog Overheit toe, en die geenen, die ſpeciaal by Haar Ed. Groot Mog. daar toe zyn geauthoriſeert of het regt verkreegen hebben by titul van koop van eenige van de voorſz. Domeinen.

En is tot invordering van des gemeene Lands middelen by de Staaten van Holland vaſtgeſtelt een *Executorie* 1588. en mag niemant voor hem zelve ſtipuleeren of bedingen een regt van *Parate Executie*, ziet *Merula pag.* 672. *n.* 1. *&c.* 674. *n.* 10. en de *Papegaay* 1. *D. f.* 507. 508. en by *Merula f.* 677.

Dog moeten, niet teegenſtaande zy dat regt alzoo verkreegen hebben, hun addreſſeeren aan den Hove, en verzoeken daar toe *Executorien*, en imant zoo paratelyk werdende geëxecuteert, en ſolutie of iets anders willende allegueeren, kan daar teegen koomen in oppoſitie, en van den zelve Hove verzoeken Mandament pœnaal, waar op ordinair een comparitie werd geordoneert met of zonder ſurcheance der proceduren van *Executie* naa de geleegenheit der zaaken. Ziet hier over *W. van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D.* 30. *Hoofdſt.* en *Merula Lib.* 4. *tit.* 100. *n.* 27.

De Rentmeeſter van de Abdyen van Rynsburg en Leeuwenhorſt hebben dat regt. *Reſ. Holl.* 14. *May* 1618.

En hebben haar Ed. Gr. Mog. het regt van *Parate Executie* voormaals aan de Heeren Princen van Orange en Naſſau vergunt op de Perſoonen en goederen van de Rentmeeſters van haar Domeinen *op den* 28. *Maart* 1679. geconfirmeert, en mag men, volgens ordonantie der Stad Amſterdam, op alle Scheepen kenniſſen vonniſſen, of actien ter Weeskamer gepaſſeert, kragt van Scheepe kenniſſe hebbende, *prima fronte* gaan procedeeren tot *Executie* by loos en eigenpan*ding* zonder verdere proceduuren te moogen inſtitueeren, vide de *Papegaay* 2. *D. p.* 469. Ook hebben de *Schouten* en Geregten het regt van parate *Executie* teegen Curateuren van inſolvente boedels, om die te bedwingen tot reddinge binnen een jaar en ſes weeken, *Pl. v. Holland* 25. *Aug.* 1691.

EXECUTORIE, is de acte of commiſſie op een Deurwaarder om de Executie van een Sen-

ten-

tentie te mogen doen; imant geobtineert hebbende condemnatie, daar by hem zyn geadjudiceert eenige penningen, en de gecondemneerde in gebreeke blyvende daar aan te voldoen, verzoekt men in de Griffie van den Hove, dat moogen werden gedepeſcheert een *Executorie* om de voorſz. condemnatie ter Executie te leggen; en duuren de zelve maar een jaar, en verjaart zynde, moet men in de Griffie van den Hove nieuwe *Executorien* ligten; dog als men een halfjaar naa dato van de *Executorien* ſommeert, en agt maanden daar naa renoveerde, behoeft men geen andere *Executorien* te hebben, om dat die binnen het jaar levendig is gehouden.

EXEMPTIE, is een onduitſch woord, dat *uitzondering*, *bevryding* beteekent; men verſtaat 'er door een privilegie of voorregt, waar by imant werd ontſlaagen of uitgezondert van de algemeene regul.

EXHEREDATIE, is een onduitſch woord, dat *onterving* beteekent; men verſtaat 'er door een dispoſitie, waar door men imant uitſluit van de Succeſſie, of erfeniſſe of een gedeelte van dien, welke hem, volgens de Wet of Coſtume was verſchuldigt, als een onterving van Ouders, of kinderen in hun wettig aandeel, waar toe het teſtament Geregtelyk moet werden gepaſſeert, de oorzaak der onterving duidelyk in het zelve uitgedrukt, en de oorzaaken, den regten genoeg, beweezen worden, *de Groot Inleid. Lib. 2. 18. D.*

EXOINE, is een woord waar van men zig in de Franſche Practyk bedient, dat eigentlyk *een verzeeker-brief* beteekent; waar door men de onmogelykheit aantoont van zig op zeekere plaats te laaten vinden, *Menage in zyn Etymologiſch Woordenboek*, geeft ons zeer veele geleerde Giſſingen aan de hand over des zelfs oorſpronk en derivatie; men maakt 'er gebruik van om uit te drukken de comparitie voor een ander die onmoogelyk voor den Regter verſchynen kan, in welk geval imant voor hem compareert, die declareert dat hy onmogelyk compareeren kan zonder gevaar van zyn leeven, volgens declaratoir van Medicinæ Doctores, of andere gewigtige beweeze reedenen, het welk men hiet *Exoine*, dat zeggen wil *quaſi non idoneus*, ten welken einde imant, die in Perſoon compareeren moet een aparte procuratie moet paſſeeren op imant alleen ten dien einden, die meede belooft, dat hy zoo ras moogelyk zal compa-

reeren; en heeft het zelve zoo wel in Crimineele als Civile zaaken plaats; in Vrankryk, die geenen, die *Exoineert* behoeft geen Cautie te ſtellen, dat hy compareeren zal, want werd de reede van excuſe wettig geoordeelt, is die niet noodig, werd de zelve gerejecteert, procedeert men teegen dezelve by contumatie.

EXPEDIEEREN, is een onduitſch woord, dat *afvaardigen*, *afzenden*, *iet afdoen* beteekent; men verſtaat 'er in de Practyk door een afſchrift van een geding, acte of ander ſtuk afleeveren, het zy het gros of gecollationeerd afſchrift van het zelve, ook wel het opmaaken en afleeveren van een diſpoſitie aan den Regter.

EXPEDIENT, is een onduitſch woord, dat *middel*, *wyze*, of *weg om iets te doen* beteekent; men verſtaat 'er door de ſchikkinge die men maakt voor de afvaardiging van iets, en werd afgeleit van het Latynſche woord *expedient*, beteekenende, dat *oorbaar* of *voordeelig is*, waarom het dikwils gebruikt werd, voor een middel om een zaak in reedelykheit te vinden of te ſchikken.

EXPERT, is een onduitſch woord, dat *ervaare*, *geoeffent*, *gelettert* beteekent; men verſtaat 'er door een Perſoon die grondige kenniſſe heeft van een Wetenſchap, kunſt, koopmanſchap of iet anders.

EXPLOICT, is een onduitſch woord, van meer dan eene beteekenis; men zegt *militaire Exploicten* van *krygsverrigtingen*, in een Practicale zin verſtaat men 'er door *een dagvaarding* of wel *een acte*, waar door imant word gedagvaart voor zyn competente Regter, om te betaalen of te geeven aan een Eiſcher, dat men ſchuldig is, en word in 't generaal genoomen voor alle actens die gepleegt worden door Deurwaarders, Exploicteurs, &c. men meent, dat dit woord komt van het Latynſche *explicare*, *quod expedire conficere*, *& peragere ſignificat*, ziet DEURWAARDER.

EXPOSANT, is een onduitſch woord, dat imant die iets *openlegt*, *voorſtelt* of *ontvouwt* beteekent; door deeze uitdrukkinge verſtaat men in de Practyk, imant die iets voordraagt of te kennen geeft, waar van daan het geëxpoſeerde zeggen wil, het verhaal gedaan, of de voorgeſtelde middelen, om iet van den Regter te verkrygen; zoo zegt men een *faux expoſé* een vals voorgeeven, of te kennen geeven.

EXTENSIE, is een onduitſch woord, dat *uitrekking*, *uitſpanning*, beteekent; men verſtaat 'er

'er door in 't algemeen een uitbreiding van iets, men maakt dit woord ook wel toepaſſelyk op een wet of coſtume, die men betrekkelyk maakt van het een tot het ander geval, dat men gemakkelyker doen kan van een Wet of Coſtume als van een gewysden, om dat die beoordeeling geſchiet zynde tuſſchen twee particulieren, men niet van applicatie of toepaſſelyk maaken kan op andere kweſtien, die zy niet bepaalt hebben, en waar omtrent de zelve gemeenlyk in omſtandigheeden verſchillen.

EXTINCTIE, is een onduitſch woord, dat *uitdoving*, *uitblusſing* beteekent; ook wel *vernieting*; men maakt deeze uitdrukkinge op verſcheide zaaken van applicatie, zoo is de *Extinctie* van de brandende Waskaars, het uitbranden van die Waskaars in publieke verkopingen by decreet gebruikelyk, *Extinctie* van een rente, is de vernietiginge van een rent, men hout een douarie voor geëxtingueert wanneer de Vrouw, die daar regt toe had, is overleeden, of wanneer met naar daar over is getranſigneert, of wanneer zy het regt om die te kunnen eiſchen heeft verlooren; een familie is geëxtingueert, wanneer daar van niemant meer overig is, een fideicommis of ſubſtitutie is geëxtingueert wanneer die goederen door ſterfgevallen of anderzints zyn vernietigt &c.

EXTORQUEEREN, is een onduitſch woord, dat *imant iets afperſen*, *ontwringen*, *afknevelen* beteekent; of *met gewelt moeilykheit*, *liſt* of *vleyerye imant iet afhandig maaken*; alle welke actens nul en van geen waarde zyn, zoo ras van de vrye wil, van die geenen, die zulks afhandig is gemaakt, niet conſteert ten volle.

EXTRACT, is een onduitſch woord, dat *een uittrekzel* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, al wat getrokken is, uit een acte, regiſter of ſchuldboek, men noemt *Extract* uit een regiſter het geheele ſtuk op zig zelve dat uit een regiſter getrokken is of geëxtraheert, zoo als zyn de extracten uit doopboeken, trouwboeken, regiſters der begrafeniſſen &c.

EXTRAJUDICIEELE, actens werden genaamt, niet alleen die, welke buiten kenniſſe van den Regter zyn gegeeven, maar ook allen die geen gedeelte maaken van een proces of behooren tot de inſtructie van het zelve, in teegenſtellinge van de actens judicieel, dat zyn die, welk behooren tot de inſtructie van een

een proces en daar van een gedeelte maaken.

EXTRAORDINAIR, noemt men als het geen niet daagelyks en gemeenlyk geſchiet, een extraordinaire audientie word verleent by den Regter in een zaak die geprivilegeert of bevoorregt is. Extraordinaire Crimineele proceduren noemt men, wanneer den Regter de ordinaire tryn en ſtyl van Proceduren niet volgt, maar naa een voltrokke examen, verhoor en confrontatie van getuigen, is het noodig op confeſſie van de Crimineele regt doet, welke proceduren niet zyn appellabel.

EXUE, Ziet Issue.

F.

FABRICEEREN, is een onduitſch woord, dat *iets maaken, bewerken, bearbeiden* beteekent; men verſtaat door een gefabriceert ſtuk, een ſtuk voor den dag gebragt, dat niet in de waereld was, en aan het zelve een ſchyn van waarheit gegeeven.

FACTEUR, is een onduitſch woord, dat *een zaak uitvoerder, een bewinthebber* beteekent; men verſtaat 'er door in regten imant, die op de Procuratie of commiſſie van een ander iets verrigt, en daardoor werd ook verſtaan imant die belaſt is met de koop en verkoop van zeekere Waaren en Koopmanſchappen, hy geniet het privilegie van zyn Committent of Principaal, *quapropter*, zegt *Papon. Liv. 6. tit. 5. n. 5. habet privilegium fori quod mandati competit.* Ziet MAKELAAR.

FACTUM, is een Latynſch woord, dat *een daat, een bedryf, een handel* beteekent; in een Practicale zin verſtaat men 'er door een geſchrift, behelzende in 't korte den geheele handel met de omſtandigheeden waar over tuſſchen de Partyen de conteſtatie is ontſtaan met de middelen, waar op men zyn pretenſie fundeert, en het andwoort op die pretenſien, of het gepretendeerde regt van Partyen: dat men gemeenlyk noemt *Memorie.*

FACULTEIT, is een onduitſch woord, dat *kragt, eigenſchap,* of *vermogen* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin, het regt dat men heeft om iet te doen, men zegt de *Faculteit* om te contracteeren om zig te verbinden, de *Faculteit* of magt om iets te alieneeren, om te teſteeren &c. waar omtrent men moet aanmerken, dat de *Faculteit* van te kunnen alieneeren, ſpruit uit het regt van eigendom, dat

wy hebben aan de goederen die ons toebehooren, *etenim quilibet eſt rei ſuæ moderator, poteſtque ad arbitrium de ea disponere, niſi lex arbitrium tollat*, dus ſpruit die *Faculteit* om zyn goederen te moogen alieneeren, die afhangt van den eigendom die men daar aan heeft, uit het regt der Volkeren, dog zoo is het niet geleegen met de *Faculteit* om te moogen testeeren, de zelve ſpruit niet uit het regt der Volkeren, vermits het een ſoort van Wet is, die den teſtateur aan zyn nakomelingen voorſchryft, dus werd zy geboore *ex auctoritate publica*, of publiek gezag, booven dien, een teſtament behelſt een dispoſitie over de goederen van den teſtateur, dat geen effect hebben kan, als naa zyn doot, als wanneer zyn regt van eigendom zal vervallen zyn, *itaque teſtamur non jure dominii, ſed jure legis.*

Het Woord *Faculteit* beteekent ook ſomwyle een particulier regt, welke men kan oefenen in gevolge van een Privilegie, of een zeekere overeenkomſt, welk regt en magt beſtaat in iets te doen of te laaten; en is drie-leedig, de eene is zuiver nuttig, als de magt om een erfenis te aanvaarden of daar aan te renunceeren, welk regt op de erfgenaamen of ſchuldenaars overgaat, de andere zuiver Perſoneel, als het regt van naaſting, en die ſoort van *Faculteit* kan aan een ander nog getransmitteert of gecedeert worden, de derde is van dien aart, dat zy niet transmiſſibel is, maar wel kan gecedeert worden, als het regt om te accepteeren de continuatie van een gemeenſchap, booven dien, is de magt om iets te doen twee-leedig, de eene ſpruit uit de natuur en de Wet, en de andere uit een overeenkomſt van Partyen, die geene, die uit de Natuur en de Wet voorkomt, en daar door van onze zuivere wil afhangt, kan niet verjaaren, om dat yder een van zyn regt en magt kan gebruik maaken als hy wil, dog waar omtrent men dient in agt te neemen, als booven gezegt is, dat dit moet verſtaan worden van die zaaken die wy uit ons aangeboore vryheit, of naar het algemeene regt moogen doen, als om van onze goederen te moogen disponeeren, te moogen gaan en weederkeeren op een publieke weg, maar de tweede ſoort die uit de overeenkomſt van Partyen ſpruit, of ons by een gewysde, of contract gegeeven is, daar in heeft wel deegelyk de

de præſcriptie plaats, ten waare het uitleeverde het weezentlykſte deel van het contract, zoo, dat het zonder het zelve niet zoude kunnen beſtaan.

FAILLITE, is de onmagt van een Koopman, of Banquier om te betaalen een vervalle ſchuld, en werd een Negociant gezegt gefailleert te zyn, wanneer hy zyn vervalle Wiſſels op zyn tyd niet voldoet, en is wel een ſoort van Banqueroet, maar veroorzaakt door brand, oorlog, verlies by de Zee of ander ongeluk, zonder zyn toedoen, of bedriegelyke verberging van zyne goederen, daar men in Vrankryk in teegendeel door het woord van Bankroetier verſtaat imant die met een bedriegelyke toeleg zyn goederen verſteekt, om daar van zyne Crediteuren te berooven, en de zelve zig toe te eigenen, en werden die geenen, die overtuigd zyn zoodanig een Banqueroet te hebben gemaakt, gehouden voor infaam, daar de anderen, die op booven gemelde wyze zyn gefailleert by het 144. *art. van de Ordonantie van* 1629. in Vrankryk daar van werden vry verklaart en niet voor infaame gehouden.

FAITEN, zyn of ons eigen, of een anders daaden, het is een zeekere zaak, dat imant teegen zyn eige daat, zig niet kan oppoſeeren, *nemo enim adverſus factum ſuum venire poteſt*, *Lex* 25. *ff. de adoptionib.*, daar wederom de daat van een ander nog voordeel nog naadeel aan imant kan toebrengen, *quia ſecundum jus, res inter alios acta, neque prodeſt alteri neque nocet.*

FALCIDIA (QUARTA), is een afkorting van het vierde, dat een Erfgenaam, daar het beſchreeve regt plaats heeft, mag doen op de Legaten; men noemt het *Falcidia*, om dat het is ingevoert door FALCIDIUS *Tribunus Plebis*, of Gemeensman, en beveſtigt onder de Regeeringe van den Keizer *Auguſtus*, om de Legaten te bepaalen, want volgens de Wet der twaalf Tafelen, was de magt om te moogen Legateeren zoo groot, dat een Vader des huisgezin zyn geheele naalatenſchap daar aan konde verſpillen, waarom men goedvond die vryheit te bepaalen, en wel ten faveure van de Teſtateurs, die dikwils ſtierven als *inteſtato*, om dat de Erfgenaamen ziende, dat zy daar uit geen of een zeer gering voordeel konden genieten, weigerde die aan te neemen, en gelyk nog de *Lex Furia*, nog de *Lex Neconia* niet voldoende waaren om die zwarigheit weg te neemen, publiceerde men de *Lex Falcidia*, waar by aan een Teſtateur

wierd verbooden te Legateeren meer als drie vierden van zyn goed, ten einde het vierde zoude vry over blyven, het zy men een of meer erfgenaamen had.

Die Wet, die eerſt maar was ingeſteld voor de Legaten naagelaaten by teſtament, wierd vervolgens uitgebreid tot Legaten en fideicommiſſen *ab inteſtato* naagelaaten, en de giften, ter zaaken des doots, om de overeenkomſt die zy hebben met de Legaten. *L.* 3. *Cod. ad Leg. Falcid. en L.* 1. *Cod. de Mort. Cauſ. donat.* Ook tot de donatien onder de leevende die geconfirmeert waaren door de doot van den Donateur. *L.* 12. *Cod. ad Leg. Falcid.* en ook tot het geen de Regtsgeleerden noemen *mortis cauſa capio*, dat is te zeggen, wanneer den Testateur heeft geinſtitueert zyn erfgenaam onder een beding, dat hy aan imant een zeekere ſomma geeven zal, waar toe den erfgenaam is verpligt, en genaamt is *mortis cauſa capio*, het welk ook onderworpen is aan de korting van het vierde volgens de Wet *Falcidia*, *per legem penultimam Codicis ad Leg. Falcid.* Volgens het geen wy hier vooren gezegt hebben, is die Wet *Falcidia* dan gemaakt om de geinſtitueerde erfgenaamen, door een zeeker voordeel aan te moedigen om zig als erfgenaamen te gedraagen: alle de geinſtitueerde erfgenaamen, die belaſt zyn met de uitkeeringe der Legaaten, hebben het regt van te genieten het beneficie van die Wet, dat is te zeggen, dat yder erfgenaam vermag, naa de portie waar in hy is geinſtitueert, aftrekken de *Falcidique* van de Legaten waar meede zyn portie is bezwaart, want de Wet *Falcidia* heeft willen zorgen voor het belang van alle de erfgenaamen, yder afzonderlyk, en niet van een alleen.

De *Falcidique* portie word afgetrokken van alle de goederen van den Overleedene, naa de begrooting des boedels ten tyde van zyn overlyden, en niet naa de tyd dat het teſtament is gemaakt of naa de tyd van de aanvaarding der erfeniſſe, vide *Huber* 2. *B.* 33. *Cap.* §. 3. 4. *en* 5. maar daar zyn zeekere zaaken, die men voor af moet trekken van de naalatenſchap van den Overleedene, en die niet werden bereekent in de aftrek van die vierde, daar zyn zelfs gevallen, dat de *Falcidique* ten eenemaal vervalt, of onzeeker is of de *Lex Falcidia* plaats heeft of niet, als den Teſtateur gemaakt heeft verſcheide Legaaten onder zeekere voorwaarden, of ter zaake

ke dat zyn ſchulden, nog niet alle bekend zyn, of om dat den erfgenaam verpligt is te onderneemen en te voeren een proces waar van den uitſlag onzeker is, als wanneer hy niet kan gedwongen worden door de Legatariſſen om de Legaten te betaalen als onder cautie van te reſtitueeren het geen zy ontfangen boven het geen haar de Wet *Falcidia* toekent, en de mits van trouw en eerlyk te handelen omtrent de gelegateerde zaak, die zy te vroeg hebben ontfangen. *Hæc cautio introducta eſt, ne interim priventur legatarii commodo legatorum & ne hæredes legata integra ſtatim præſtando, non levi damno afficiantur ſi forte poſtea legatarii fiant non ſolvendo, reddatque inutilem heredi conditionem indebiti legatariorum inopia toto titulo ff. ſi cui plusquam per Legem Falcid. licuer. Legat. eſ. dicet.* De *Lex Falcidia* heeft plaats in 't Land daar de beſchreeve regten plaats hebben, en daar de teſtamenten nul zyn zonder inſtitutie van een erfgenaam, dat is te zeggen, dat alles dat in dat teſtament ſtaat nul is, en geen executie hebben kan, wanneer het teſtament niet inhout de inſtitutie van een erfgenaam, of dat die geene die geinſtitueert is, zig niet als erfgenaam wil gedraagen, dus heeft men geadmitteert de aftrek der *Falcidique* portie ten einde de geinſtitueerde erfgenaam niet zoude repudieeren de erfeniſſe, wanneer den teſtateur gelegateert heeft meer als een vierde van zyn goed, maar men moet aanmerken, dat de aftrek van dat vierde geen plaats heeft, wanneer den Erfgenaam geen inventaris heeft gemaakt, Ziet *de Groot inleid. 2. B. 23. D. Voet 2. B. tit. 22. n. 6.* waardoor hy verpligt is de Legaaten geheel te betaalen, men imputeert op de *Falcidique*, niets als hetgeen den erfgenaam naa zig neemt, *hæreditario jure, aut ultimæ voluntatis titulo, nimirum legati; aut mortis cauſa donationes, non vero quæ pertinent ad hæredem titulo donationis inter vivos*, maar de vraag is of een donatie gedaan door een Vader aan zyn Zoon *in anteceſſum futuræ ſucceſſionis* geimputeert kan worden op de *Falcidique*, de welke die Zoon erfgenaam zynde geworden van zyn Vader, kan aftrekken van de Legaten, waar meede hy is belaſt.

Sommige Regtsgeleerden meenen jaa, anderen van neen, en ik meen dat men het laaſte behoort te volgen. De *quarta Falcidia* moet men afhouden *pro rato* dat de Legaten bedragen; en het ſtaat den erfgenaam

naam niet vry die af te trekken van eene Legataris alleen, volgens *de Lex* 73. §. *ult. ff. ad legem Falcidiam* en de §. *ult. Inſtit. tit. de Leg. Falcidia.*

FALSITEIT, is een onduitſch woord, dat *valsheit*, *leugen*, *bedrog* beteekent; men verſtaat 'er door een bedriegelyke vervalſing, om de waarheit als te vernietigen, te verdraayen, of te verduiſteren, of wel een bedriegelyke onderneeming in gerigt om te verbergen, of te verdraayen de waarheit van een zaak ten naadeele van een ander, deeze misdaat werd begaan tegen de Hoog Overheit, tegen het Gemeen, tegen een Particulier.

Teegen de Hoog Overheit, door het vervalſchen van de munt, of vervalſing van Patenten of andere ſtukken van den Souverain, als van des zelfs Signature en Segels &c.

Teegen het Gemeen, door valſche ellen, maaten en gewigten.

Teegen Particulieren, door valſche getuigeniſſen, valſche contracten, vervalſinge van ſchrift en handteekeningen, en veranderingen die men daar in maakt, door iets uit te ſchrappen, tuſſchen beiden te ſchryven, of op de kant by te voegen, en werd verder het *Crimen falſi* begaan, door woorden, ſchriften, of daaden.

FALSIFIEEREN, is een onduitſch woord, dat *vervalſen* beteekent; men verſtaat 'er door de daat, waar door men van een ſtuk, dat op zig zelve egt was, iets af of by doet, om daar aan een andere zin te geeven, als het waarlyk inhield, en is de *falſificatie* een misdaat van gelyke natuur als de *Fabricatie*, de *falſificatie* is de daat of vervalſinge zelve, en den daader is de *falſaris.*

FAMILLE, is een onduitſch woord, waardoor men *een huisgezin* een *huisbouding* verſtaat; men begrypt daar dikwils onder imants huisgenooten en bediende, dog men verſtaat 'er gemeenlyk door meer dan eene Perſoon, verbonden door bloetverwantſchap of affiniteit, en werd het Hoofd genoemt Vader des huisgezins, waar van de Zoonen en Dogters dependeeren. *Familiæ appellatione liberi quoque continentur*, *L.* 40. *ff. de verb. ſignif.* Ziet nog de *L.* 195. *van de zelve titul*, al waar men verder vind de onderſcheide beteekeniſſe van het woord *Familie*, en de Perſoonen en zaaken begreepen door die uitdrukkingen: in materie van ſubſtitutie, bevat dat woord niet alleen de directe linie van den teſtateur maar

maar ook de Collateraale, en by aldien imant eenvoudig is belaſt de erfeniſſe te laaten aan imant van zyn *Familie*, zonder andere deſignatie, kan hy die laaten aan wie hy wil, zonder agt te geeven op de naaſte of verdere graaden van bloedverwantſchap.

FATAAL, is een onduitſch woord, dat *onvermydelyk, al het geen door het nootlot bepaalt, of voorgeſchikt is* beteekent, in de Practyk noemt men *Fatalia appellationis*, de bepaalde tyd om te kunnen of moogen appelleeren, welke verſtreken zynde, dient men daar teegen te werden gereleveert, dat reedenen daar toe dienende, gemakkelyk word geobtineert, maar in alle zaaken waar in voor den triumphant geen executie plaats heeft, gelyk als wanneer den Eiſcher zyn eiſch is ontzegt met compenſatie van koſten, &c. moeten de Hoven van Justitie, indien den Succumbant een geheel jaar ſtil blyft zitten ten ſtrikſte obſerveeren de *fatalia reformationis* by der zelver inſtructie geſtatueert, zonder in die gevallen relief te admitteeren, als om reedenen in regten bekent, en mag den Overwinnaar in zoodanige zaaken naa de loop van de *fatalia reformationis*, in cas geen provocatie is geintenteert zig addreſſeeren aan het Hof voor 't welk de provocatie zouden moeten koomen en teegen deeze Succumbant verzoeken Mandament, om hem te zien verklaaren Vervallen van alle regt van provocatie.

En moet in deeze geprocedeert worden als in materie van deſertie, en is de Sententie daar in te wyzen, meede van het zelve effect, als een Sententie in cas van deſertie geweezen, *Reglement tot bekortinge der Proceſſen van 9. Maart 1728. art. 8.*

FAUT, is een onduitſch woord, dat *gebrek, feil, verzuim* beteekent; men verſtaat 'er door de daat of naalatigheit van iets op zeekere tyd, door onweetenheit, onbekwaamheit, of ruikeloosheid begaan; men onderſcheit de zelve in zwaare of grove, ligte en zeer ligte fauten; *Culpa lata, levis, & leviſſima.*

FAVEUR, is een onduitſch woord, dat *gunſt, hulp, dienſt* beteekent; men verſtaat 'er door een gunſtig voorregt, aan zekere Perſoonen, en zekere actens toegeſtaan, zoo als zyn de beneficien en gunſten aan Vrouwen en minderjarigen door de Wet geaccordeert, en anderen.

FELONIE, is een onduitſch woord, dat *ontrouw van een Leenman teegen zyn Leenheer* beteekent; al het geen men doet ſtry-

ſtrydig met de Leenverpligting kan men zoo noemen, de zelve heeft de confiſcatie van het Leen dikwils tot zyn gevolg, deeze misdaad werd zoo wel door den Leenheer teegen zyn Vazal, als door de Vazal teegen zyn Leenheer begaan.

Wachter in zyn *Gloſſarium Germanicum p.* 434. zegt *Felonia eſt perfidia clientis in dominum, aut domini in Vaſallum an a Græco* φηλᾶν *decipere, illudere? Sed hæc vocis interpretatio nondum explet menſuram Criminis, ejusdem cenſus ſunt derivationes eorum qui hærent in verbis* FALLEN *delinquere, aut* FELEN *errare, nam Felonia non eſt quodvis delictum, & multo minus error & hallucinatio, ſed Crimen quod infidelitate definitur. Cujusmodi eſt, ſi Vaſallus dominum gladio aut veneno petat, ſi in bello periclitantem deſerat, aut non liberet ſi poſſit, ſi inimicis domini adhæreat, & alia innumera, quorum ſyllabum contexuit ex Conſtitutione Conradina Spelmannus in voce. Ipſe* FELONIAM *derivat, a* FALLEN *cadere, quod illa ſit genus culpæ, ad quod feudum in manus, domini cadat, a relapſu igitur feudi ad dominum hoc eſt a pœna ipſius delicti nomen arceſſit, quod etiamſi haud frequenter contingat, ut ſcilicet nomen pœnæ delicto communicetur, an hic factum ſit, dubito. Nam Anglo-Saxonibus* FÆLE *eſt fidelis &* UNFÆLE *infidelis probante Somnero, & Benſonio ab* UNFÆLE *autem fiere potuit* ONFELIA *& per converſionem Syllabarum* FELONIA *hoc eſt perfidia. Quod ſi hæc conjectura non placet, alias proponam in gratiam eorum qui transpoſitionibus offenduntur. Nam* FELONIA *ſic dici potuit a* FEL *hoſtis veluti hoſtilitas: a* FALLEN *deficere, defectionem facere, quia* FELONIA *revera eſt defectio ab eo, qui ante fuit amicus, ſive domini a Vaſallo ſive Verſalli a domino. De Felonia Vaſalli vide* SPELMANNUM, *de Felonia domini* GUNDLINGIANA *Faſciculo* 42. 1. en verder omtrent de Etymologie, *Menage* in zyn *Etymologiſch Woordenboek.*

FEUDAAL, noemt men al het geen het Leen betreft, zoo zegt men *feudale regten* &c. en *feudataris* een Vazal, die van imant een huis of land ter Leen houd.

FICTIE, is een onduitſch woord, dat *verciering, verdigtzel vinding* beteekent; men verſtaat 'er door in een regtskundige zin, een onderſtellinge van de Wet, die aan een Perſoon of zaak een kwaliteit geeft, die hy uit de natuur niet heeft, om daar op te veſtigen een gevolg van een zeekere diſpoſitie, de welke zonder die onderſtelling ſtrydig zoude zyn met de reede en de waarheit.

De zelve zyn ingevoert alleen

leen tot gemak, en voordeel der ſaamenleeving, om dat zy van de zelve uitwerkinge zyn, als de waarheit, dus moeten zy die imiteeren, en niets aan onze denkbeelden voorſtellen, dat teegenſtrydig is met de waarſchynlykheit, vervolgens fingeert of onderſtelt men nooit een zaak die onmoogelyk is, *per rerum naturam*, *Gloſſ. ad leg. 28. ff. de vulg. pupil. ſubſt.*, alle onderſtellingen moeten dan de waarſchynlykheit behouden, en daar in als vernietigen alle ſchyn dat het zoude zyn een vinding of onderſtelling.

Het effect of uitwerking der *fictie* is, om te geeven aan een Perſoon of zaak een hoedanigheit, de welke zy uit haar zelve niet heeft *tantum operatur fictio in caſu fictitio, quantum veritas in caſu vero.*

FIDEICOMMIS, is een onduitſch woord, dat beteekent *het geen aan imant zyn trouw of eerlykheit is toebetrouwt*; men verſtaat 'er door in regte een verbonde erfenis, dat *de Groot* noemt een erflating over de hand, en is een mildadigheit, die wy omtrent imant oefenen, *verbis indirectis & precariis* door middel van onze Erfgenaam of van een ander die eenig voordeel geniet uit onze uiterſte wil, om zulks weederom geheel of ten deelen uit te keeren.

Een Teſtateur kan dan belaſten zyn Erfgenaam om de erfenis aan imant over te geeven, of een gedeelte van dien, of zeekere zaak in 't particulier, in 't eerſte geval is het een univerſeel of algemeen, in 't tweede een particulier of afzonderlyk *fideicommis.*

Men kan ook een Legataris belaſten aan imant een legaat geheel of ten deelen weeder te geeven, en op welke wyze ook die geenen, die een *fideicommis* maakt zig uitdrukt, by aldien maar van zyn wil conſteert, is het *fideicommis* beſtaanbaar; dog kan men niemant belaſten met een *fideicommis*, als die geenen, die by onze diſpoſitie eenige liberaliteit of voordeel hebben ontfangen. Men kan ook by een codicil, of clauſule codicillair geinſereert in een defectueus teſtament zyn Erfgenaam *ab inteſtato* met een *fideicommis* belaſten, en de reede ſteunt daar op, dat men onderſtelt te geeven, dat men niet beneemt als men het beneemen kan.

Jaa al was daar geen bewys, zegt *H. de Groot*, van zoodanige belaſtinge, en de directe Erfgenaam wierd daar over aangeſprooken, en ontkende zulks aan hem belaſt te zyn, en de *fideicommiſſaire* Erfgenaam ſtelde zulks aan zyn Eed, aanbiedende te zweeren, dat hy

zyn eiſch doet ter goeder trouwe, zoude de directe Erfgenaam den Eed weigerende, het zelve moeten voldoen, §. *fin. inſtit. de fideicom. L. fin. Cod. eodem Sande L. 4. tit. 5. def. 18. Holl. Conſ. 1. D. Conſ. 62. in fin.*

Wanneer men zegt: *Ik maak Jan myn goed, en indien Jan zonder kinderen ſterft, zoo wil ik, dat het zal gaan aan Paulus, zoo werd verſtaan, dat ſchoon Jan voor ſterft, zyn kinderen voor Paulus zullen gaan, Lex 85. ff. de hered. inſtit. Lex 10. §. 1. ff. de cond. & demonſt. en de L. 30. Cod. de fideicom.*

Maar of Jan erfgenaam zynde verſtaan word bezwaart te zyn, om de goederen aan zyn kinderen te moeten laaten werd getwyfelt, zegt de Heer *de Groot*, dog is meeſt aangenoomen dat zulks niet werd verſtaan, ten waare die kinderen waaren afkomelingen van den Teſtateur, of dat die kinderen meede bevonden wierden met eenige makinge bezwaart te zyn, of dat het teſtament eenige andere teekenen inhield, waar uit zoodanige meening naader zoude kunnen werden afgenoomen.

Imant belaſt zynde, indien hy zonder kinderen ſterft, het geen van de erfeniſſe zal overſchieten aan een derde over te laaten, mag daar niet meer uit behouden, als drie vierde deelen, en heeft hy meer als drie derde deelen verdaan, zoo mag hy en zyn Erfgenamen, en des noods ook de goederen die laaſt zyn vervreemt daar voor werden aangeſprooken, en is ook ſchuldig des verzogt, en by uiterſte wille daar van niet bevryt zynde, hier voor cautie te ſtellen, dog by gebrek, tot morgengaave, of noodig huwelyks goed, of tot verloſſinge van Gevangenen, mag hy ook het vierde deel vervreemden, *de Groot inleid. 2. B. 20. D.* Ziet VERVREEMDING.

Een *conditioneel fideicommis*, is zoodanig een, die onder zeekere conditie of voorwaarden het effect opſchort, tot dat het caſus van 't *fideicommis* gebeurt, dus wanneer een *conditioneel fideicommis* gelaaten is aan de naaſte van de familie, geeft men geen agt op de tyd dat het testament is gemaakt, of de doot van den Teſtateur, maar op die tyd, dat die conditie of voorwaarde komt te gebeuren, wat tyd 'er ook tuſſchen beiden zyn mag, zoo dat men tot het *fideicommis* admitteert die geenen, die gebooren zyn van Perſoonen die daar van waaren uitgeſlooten, het zy door haar eige renuntiatie, of om andere ree-

reedenen. *L.* 21. *Cod. de fideicom. Leg. eum qui ff. de condit. & demonſtrat. Leg. intervenit ff. Legat. præſt.* men admitteert ook daar toe die geenen, die niet gebooren waaren ten tyde dat het teſtament is gemaakt, of op het overlyden van den Teſtateur, mits dat de Moeder daar van maar was bevrugt, ten tyde, dat de voorwaarde by het teſtament bepaalt, is gebeurt, ziet BEVRUGTING.

Daar zyn ook ſtilzwygende *fideicommiſſen*, dog daar door verſtaat men geen wettige en ſecrete, maar de liberaliteit of mildadigheit, die imant doet aan een onwaardig of incapabel Perſoon om te kunnen Erven, en tot welkers reſtitutie imant die erven kan zig verbind, om door zyn tuſſchenkomſt, dat magtig te worden, en over te geeven, uit welke definitie men ziet, dat die ſtilzwygende *fideicommiſſen* niet anders zyn dan bedriegelyke kunſtgreepen, ingerigt om de Wet te éludeeren en der zelver diſpoſitien te verydelen, *L.* 1. *Cod. de delatorib.* waarom de Roomſche Wetten alle moogelyke ſtrenge middelen hebben in 't werk geſtelt om de zelve teegen te gaan, ziet de *L.* 11. *ff. de bis qui ut indign. aufer.* die ſtatueert, dat den Erfgenaam, *qui tacitam fidem contra legem accommodaverit*, niet genieten mag de *quarta Falcidia in ea parte qua fraudem adhibuit* de *L.* 18. van de zelve titul, wil, dat de geene, die dat op zig heeft genoomen in *fraudem legis*, gehouden zal zyn de vrugten, die hy daar van genooten heeft *ante litem motam* te reſtitueeren. *Garcias* een beroemt Spaanſch Regtgeleerde, heeft over het *tacitum fideicommiſſum* een zeer geleerd Tractaat geſchreeven.

Alle *fideicommiſſen*, ſubſtitutien, conditien van weederkeringe, in wat termen die ook zyn gemaakt, ſorteeren maar driemaal effect, de eerſte inſtitutie daar inne begreepen, *art.* 16. *edicti Alb. & Iſabellæ anni* 1611. en betaalen de goederen met *fideicommis* belaſt den 20. penn. zoo dikwils die uit kragten van het *fideicommis* koomen te verſterven, uitgenoomen alleen de *fideicommiſſen* die in *deſcendenti linea* blyven. *Plac. van Holland* 11. *Maart* 1723. *art.* 3. en van *Utrecht* 26. *Maart* 1668. *art.* 13., uit het voorſz. 3. *art. van 't Hollandſch Placaat* bedenkelykheit gemaakt zynde of het middel van den 20. penn. een laſt zy, waar meede de goederen en de effecten zelfs bezwaart zyn, dan een Perſoneele laſt by den gegraveerde Erfgenaam te betaalen uit

zyn eigen beurs zonder daar van eenige reſtitutie te vorderen, is tot wegneeminge van de zelve bedenkelykheit en voorkominge van proceſſen, verklaart by interpretatie van dat 3. *art.* dat het voorſz. middel van den 20. penn. is een reëele laſt, waar meede de goederen zyn bezwaart, en dat derhalve imant eenige goederen met laſt van *fideicommis* verkrygende, het voorſz. middel niet uit de beurſe van den gegraveerde Erfgenaam, maar uit de *fideicommiſſaire* goederen zelfs moet werden gedraagen en betaalt, *Reſ. en interpr. van* 21. *Dec.* 1718.

Ten waare de repetitie van den 20. penn. *nominatim* en in *ſpecie* in het teſtament uitdrukkelyk was verbooden, op de zelve wyze als het verſchot der 100. en 200. penn. van het capitaal der *fideicommiſſaire* goederen zelfs by verkopinge van die of eenige der zelve gerepeteert worden, *Notificatie* 28. *July* 1674. *Gr. Plac. B.* 3. *D. bl.* 1070. ten waare zulks ook *nominatim* en ſpeciaal by teſtament was verbooden, en ſchoon niet verbooden mogt zyn, werd egter ſomtyds tot verkopinge van zoodanige goederen aan haar Ed. Groot Mog. ſpeciaal Octrooi by requeſte verzogt tot meerder geruſtheit van de repetitie, op welk verzoek, zoo als op alle anderen van ontſlag van *fideicommis* die by de Staaten moeten geſchieden ingevolge het *Placaat van* 23. *July* 1670., haar Ed. Groot Mog. gewoon zyn te requireeren het advis van den Hove van Holland, en waar omtrent het Hof alvoorens daar van te dienen, requireert het berigt van Burgemeeſteren van de Stad, daar den Suppliant woond, de welke alvoorens te dienen van berigt, ingevolge het aanſchryven van den Hove ontbieden de geſubſtitueerde of præſumtive geintereſſeerden, de welke gehoort zynde, reſcribeeren aan den Hove naar bevindinge van zaaken, waar naa het Hof Haar Ed. Groot Mog. dient van advis, en werd alsdan Octrooi verleent of niet, of gedisponeert by Haar, Ed. Groot Mog. naa vereiſch van zaaken, *Placaat* 28. *July* 1674. *Gr. Plac. B.* 3. *D. pag.* 1070.

FIDEICOMMISSAIR, is die geene, aan wie men een erfenis of legaat, bezwaart met een *fideicommis*, naalaat.

FIDEJUSSIO, is een Latynſch woord, dat *een verbintenis als Borgh* beteekent; men verſtaat 'er door in regten een acceſſoire verbintenis waar meede een Borg zig verbint voor een ander, zon-

zonder novatie van de ſchult, dat is te zeggen, zonder dat de Principaale verbondene, daar door word gelibereert, dus heeft, door middel van de borgtogt, de Crediteur twee Perſonen beiden aan hem verbonden, te weeten de principaale Debiteur en de Cautionaris of Borg.

De *fidejuſſio*, of Borgtogt alleen zynde een acceſſoire obligatie, volgt zy het lot van de principale obligatie, vervolgens zoo ras de principale is vernietigt, is die van de borgtogt het ook, dus kunnen alle de zelve reedenen die geallegeert kunnen worden teegen de principale Schuldenaar ook dienen teegen den Borg: en het zyn alleen de Zuivere Perſoneele exeptien, die onafſchydelyk zyn van de Perſoon van den principaale Schuldenaar, waar van de Borg zig niet bedienen kan; by voorbeeld als de Crediteur geen actie heeft teegen zyn Debiteur die Ceſſie gedaan heeft, kan hy egter validelyk teegen den Borg ageeren.

FIDEJUSSOR, is die geene, die zig voor een ander verbonden heeft, beloovende voor hem te zullen voldoen, by aldien hy zyn Crediteur niet voldoet, zoo egter, dat de principaale Schuldenaar altoos verbonde blyft, waar uit volgt, dat de obligatie van de Borg niet vernietigt die van de principaale Schuldenaar, maar in teegendeel die verſterkt, en beveſtigt; het teegendeel gebeurt in de obligatie van de Borg, die alleen acceſſoir zynde, is vernietigt op het oogenblik als die van de principaale Schuldenaar is voldaan; de Borg, de welke zig verbindende voor den principaale Debiteur, niet heeft gerenonceert aan het *beneficium excuſſionis* kan niet geconſtingeert worden te voldoen, voor dat de excuſſie eerſt is geſchiet van de goederen der principaele Schuldenaar, wanneer meer dan een zig verbonden hebben voor de principaale Debiteur, kunnen zy zig bedienen van 't beneficie van diviſie, ten dien effecte dat yder niet gehouden, is meer dan zyn aandeel te betaalen, maar men doet haar ordinair renuntieeren, indien zy veelen in getal zyn, onderling aan 't *beneficie diviſionis* en ten opzigte van de principale Debiteur van 't *beneficie excuſſionis*, zoo dat zy daar door yder in *ſolidum* worden verbonden; de formulieren der ſtipulatien die by de Romeinen in gebruik waaren en by haar nootzaakelyk voor de borgtogt waaren zyn by ons onnut, de Borgen

zyn by ons verbonden op de zelve wyze als de principale Debiteurs, zonder dat andere formaliteiten van woorden nodig zyn nog de preſentie van de Borg, als men maar kan doen conſteeren van zyn conſentement door een procuratie by hem onderteekent.

Ziet BORG, CAUTIE, &c.

FIDUCIAIR, is een onduitſch woord, dat beteekent iet, *dat verkogt of gegeeven is om het wederom over te laaten aan die geene, van wien men het ontfangen heeft*; een *fiduciaire* Erfgenaam, is de Erfgenaam of Legataris die belaſt is door den Teſtateur om te reſtitueeren het geheel of een gedeelte van de erfeniſſe, of het geheel of een gedeelte van de gemaakte Legaten.

FIGURATIF, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat *iets dat de figuer van een zaak vertoont*, het *figurative* plan van een huis, is de vertoning van 't verheeve ontwerp of ſchets van een huis, en verſcheelt daar in van het Geometraale of van de meetkundige grondteekening, dat de zelve het huis maar aanwyſt met linien, en zyn die verheeve ſchetſen dikwils zeer dienſtig voor de inſtructie van een Regter wanneer 'er verſchil is over het locale emplacement van een huis niet alleen, maar ook van een ſervitut.

FILIALE PORTIE, is een kinds gedeelte, het geen een Vader of Moeder voorkinderen hebbende, aan zyn tweede of verdere Echtgenoot maaken mag, en is tuſſchen de legitime en *filiale portie* dat onderſcheit, dat de legitime uit de Wet, en de *filiale* uit de wil voorkomt; de legitime van meer dan een kind *is een deel in een gedeelte van't geheel.*, daar de *filiale is een deel in 't geheel*; en laaſtelyk, dat de eerſte noodzaakelyk moet geſchieden, en het tweede enkel en alleen van de begunſtiging afhangt.

FILIATIE, is een onduitſch woord, dat beteekent, *de afſtamminge van Vader en Zoon, in quæſtione ſtatus*, of verſchil over den ſtaat van een menſch moet men op een authentique wyze de *filiatie* bewyzen; want præſumtien en waarſchynlykheeden zyn daar niet toe voldoende; het is zeeker, dat men op geen Phyſique of demonſtrative wyze de *filiatie* bewyzen kan, en dat men alleen daar toe maar een morale of zedekundig bewys kan by brengen, die men niet haalen kan als uit de regiſters der doopcedullen, en trouwboeken, in de welke men de naamen van de Ouders vind aangeteekent, en welke boeken als publieke en geloofwaardige regiſters bewaart

waart en aangemerkt worden. Het allervaſte en irreprochabelſte bewys is dan, het geen uit die regiſters werd getrokken, maar buiten die, zyn de verklaringen, de publike erkenteniſſen en het geloof der Getuigen zwakke hulpmiddelen, zoo die regiſters zulks niet confirmeeren, vermits anderzints de ganſche ſaamenleeving zoude bloot geſtelt zyn, om daagelyks te werden ontruſt, by aldien zonder titul van *filiatie*, zonder verzeekering van imants ſtaat, een Bedrieger zig zoude kunnen indringen in een familie door hulp van Getuigen waar van de geloofwaardigheit, onzeeker of verdigt was, daar in teegendeel, die regiſters als geloofwaardige onderpanden van der kinderen geboorte zyn, en de Regters tot een onfeilbaare regul dienen in de beoordeelingen, naa de diſpoſitie van het regt en onder anderen de bekende Wet *non nudis* 14 *Cod. de probationib.* de opvoeding van een kind levert geen genoegzaam bewys uit van de *filiatie*, of afkomſt, maar men eiſcht andere bewyzen, te weeten de bovengemelde regiſters, zoo 'er die zyn, maar die 'er niet zynde, zoo word het voorgeſchreve door de Wet onmoogelyk, en moet dus door andere bewyzen werden geſuppleert, in welk geval men zyn toevlugt neemen moet tot de Getuigen, en tot Civile en Morale argumenten, die beſtaan in gefundeerde giſſingen over de ſtaat, de zeeden, en de reputatie van de Ouders, de opvoedinge die zy aan dat kind hebben gegeeven, en hoe het zelve door haar is behandelt, als meede het algemeene denkbeeld of gedagte die een yder daar van heeft, ziet *Covaruvias de matrimonio part.* 11. *Cap.* 8. *v.* 3. daar zoude nog een geval kunnen zyn, dat men tot het bewys door Getuigen zyn toevlugt zoude moeten neemen, als wanneer men twee kinderen vond, die zig beiden de zelve doopceel toeëigende, en ſuſtineerde te weezen het kind van de zelve Vader en Moeder, in welk geval de Ouders, die een van die voor het haare erkende, teegen de anderen zoude moeten vraagen de permiſſie om door titels en Getuigen aan te toonen en te conſtateeren de waaragtige geboorte van de eerſte, en zoo wanneer een kind vraagt alimentatie aan imant, die ontkent zyn Vader te zyn, moet den Regter die zaak als een *quæſtio præjudicialis* vooraf onderzoeken, en die onderzogt zynde, toekennen of weigeren de alimentatie, naa dat hy de *filiatie* zal hebben beweezen. *L.* 4. *Cod. de alend.*

liber. ac parentib. maar zoo den Eiſcher was in de poſſeſſie van de *filiatie*, zou den Regter hem een proviſioneele alimentatie kunnen adjudiceeren, zelfs voor dat hy zyn ſtaat had beweezen, om dat de poſſeſſie waar in hy was, voldoende was, behoudens de magt, om die te kunne op zeggen, indien den Eiſcher de *filiatie* niet bewees, want hy is in de poſſeſſie, van de *filiatie* als de Vader hem altoos zoo heeft getrakteert, in die kwaliteiteit, en hem in publieke of particuliere actens zoo heeft genoemt, en is vervolgens verpligt hem te alimenteeren *per L. §. 12. ff. de agnoſc. liber.* en de reeden is, om dat de præſumtie is in zyn faveur en het boven dien, *ſatius eſt eum qui forte filius non eſt, ali, quam eum qui forte filius eſt necari.*

FINE (TEN), of *ten einde*, in een generaale zin genoome, beteekent *het oogmerk van alle eiſchen, exceptien, pretenſien &c.* zoo als men zegt, ten dien einde produceert den Eiſcher of Verweerder zulke of zulke ſtukken, zo concludeert men *ten fine van niet ontfankelykheit*, dat in het generaal toepaſſelyk is op alle peremtoire exceptien, maar in een bepaalde zin verſtaat men daar door ook een exceptie, waar door den Eiſcher word afgeweert zonder te treeden in het grondig onderzoek van de zaak, of als men vermeent kwalyk te zyn gedagvaart, of dat den Eiſcher zyn eiſch zo niet volgen kan, het zy hy te laat opkomt, of na de geobtineerde præſcriptie, of dat hy niet is gequalificeert om zoodanig een eiſch te doen, &c.

FISCAAL (ADVOCAAT) om van dit aanzienlyk Ampt en Waardigheit, als meede van het Procureur Generaalſchap, waar meede het zelve heeden is vereenigt, een regt denkbeeld te maaken, dient men een weinig in 's Lands Oudheeden in te treeden, en teffens agt te geeven op het geen hier naa op het woord *Fiſcus* is geavanceert.

Wy weeten dat onze Hollandſche Graaven oudstyds in Perſoon te regt zaaten, aldaar de aanklagten deeden der misdaden, 't regt vorderden en executeerden, zoo als zulks uit alle de Schryvers van onze Vaderlandſche Oudheeden conſteert, en uit de benaaminge van Burggraaven, Dykgraaven en Markgraaven, dat Opperregters over Burgten, Dyken, en Markten waaren, ten klaarſte beweezen word, en welke naam van Graaf of Opperſte Regtsvorderaar zeer gepaſt aan die groote Vorſten is toe-

toegekent, om dat, zegt *Grotius in antiquitate Reipubl. Batav. Cap. 5.* zy *tanquam ipſorum Judicum Judices erant*, en boven dien, *quia Principum munus præcipuum eſt jus dicere*; dog als wanneer die wyze van regtspleeginge onder het huis van *Bourgondien* ten eenemaal ophield, en door de zelve vernietigt wierden alle onze oude formulieren van regtsvorderinge, en de Franſche Practyk ingevoert, (zoo als uit yder woord van de Practyk kennelyk is) en zeedert welke tyd de Graaven eigentlyk kunnen gezegt worden regulier en aanhoudend door Hunne Stedehouders te zyn gerepreſenteert, (ſchoon men die wel vroeger vind) en zy gewilt hebben, dat die het Hoofd zoude zyn van dien Raad die Hertog *Philip van Bourgondien in een brief van 9. Sept.* 1441. noemt *Nos Souverain Juſticiers*, niet om dat zy Souverainen waaren in het fait van Juſtitie, zoo als ſommigen, ganſch verkeert en teegen myn meeninge, hebben getragt uit te leggen, die niet ſchynen geweeten te hebben, dat men alomme door Souveraine Regters verſtaat die geenen, die *vice Principis & ejus nomine* by arreſt wyzen, en voor al, die door de Stadhouder van de Graaf aan haar Hoofd, met de volle luister en aanzien van de Souveraiiteit waaren bekleet, de zelve in 't fait van Juſtitie repreſenteerden, en uit zyn naam direct regt ſpraaken; was het noodig een Amptenaar te benoemen, om by dien Raad het regt uit naam van den Souverain te vorderen, door dien geen regtspleeginge zonder een Eiſcher, Beklaagde en Regter beſtaan kan, ten welken einde zy dan, naa het voorbeeld van de Luiden des Konings by de Parlementen in Vrankryk, by dien Raad voegden een Procureur Generaal en ook naderhand een *Advocaat Fiſcaal*; de eerſte als *de vindex Publicus Criminum*, en de tweede, om als de Raadsman en Regtsvorderaar te zyn van alle de particuliere belangen van de Graaf, met de gevolgen van dien, en dus van 't geen tot zyn privé Caſſa of Schatkiſt behoorden, waar uit ten klaarſte blykt, dat die Hooge Amptenaaren, nooit zyn aangemerkt op die tyd, als dienaars of executeurs van de wil van 't Hof, zoo als abuſivelyk by zeeker Regtsgeleerde is aangeteekent, ſchoon zy belaſt waaren met de uitvoeringe, zoo zeer niet van de beveelen van den Hove als wel van het geen op haar voorſtel door dien Regter als het regt, de Hoog Overigheit

competeerende, of aan de Hoog Overigheit zelve, of aan de Graaf in zyn particulier was toegekent, en dus als Uitvoerders der beveelen van de Hooge Overheit zelve moeſten werden aangemerkt, uit welkers naam het Hof regt ſpreekt: dus ziet men dan, dat deeze twee Hooge Ampten in die tyd geheel als onderſcheiden waaren, dog wanneer de *fiſcus* en het *ærarium* zyn geworden eene caſſa, zyn die departementen als vereenigt, en daar door die twee Amptenaaren als tot een geworden, zynde het de poſt van beiden, voor die gemeene Lands caſſa en der zelver belange te zorgen, en ten dien einden, der zelver Hoogheit en Præeminentien voor te ſtaan. Dog heeft men na myn gedagte daar naa ganſch abuſivelyk (het zy met eerbied gezegt) zig verkeerdelyk attacheerende aan de naamen van *Advocaat* en *Procureur* den een aan den anderen als willen ſubmitteeren, zoo als blykt uit beider Inſtructien van den jaare 1607. en uit de aanzegginge van het Hof aan den *Advocaat Fiſcaal* Crimineel, dat hy de Rolle van de Procureur Generaal zoude doen houden op dingsdag, *Reſ. van den Hove* 14. *Jan.* 1608. daar de Procureur Generaal nooit heeft kunnen werden aangemerkt als de Procureur of Taalman van den *Advocaat Fiſcaal*, maar als de algemeene Gevolmagtigde van de Hooge Overheit om te zyn de *Cenſor & vindex publicus Criminum*, zoo als zulks op het woord Procureur Generaal nader zal werden aangetoont.

Deeze Ampten van Advocaat Fiſcaal en Procureur Generaal zyn ook kort naa de Graaflyke regeering gecombineert 1582. ziet *de Reſ. v. de Staaten van* 12. *Dec. van dat jaar*, en daar naa wederom geſepareert en eindelyk in den jaare 1624. wederom vereenigt; van wat aart dit Ampt jegenwoordig is, en wat daar nu toe ſpecteert, blykt uit des zelfs Commiſſie en Inſtructie.

FISCUS, daar door verſtaat men gemeenlyk het *Treſoor* of de *Schatkamer van den Souverain*, het Latynſche woord *fiſcus* beteekent eigentlyk *eene teene mandje*, om dat men daar van zig bediende om geld in te leggen; de Romeinen, ten tyde van de Keizers, noemde *fiſcus* de Schatkiſt of caſſa van den Vorſt, om die te onderſcheide van de algemeene Schatkiſt of caſſa die men *ærarium* noemde, om dat men niet vermengde de particuliere Schatkiſt van de Keizers, met de penningen die geſchikt of gedeſtineert waaren

tot

tot het gemeene Lands onderhoud, *Vinnius ad §. 9. Inſtitut. Lib. 2. tit. 6.*

Dus was de Caſſa, die men *ærarium* noemde, geſchikt om te hulpe te koomen of tot ondersteuninge van de algemeene lasten van 't Land of het Keizerryk geheel onderſcheide van die, welke diende tot onderhoud van de Vorſt, maar zedert dat men die twee Caſſen heeft vermengt, zoo als ook by ons is geſchiet, zoo heeft men door het woord *fiſcus* beginnen te verſtaan alle de publieke Lands penningen.

Ten tyde, dat de *fiſcus* nog van 't *ærarium* onderſcheiden was, beſtond de *fiſcus* van de Roomſche Keizers, uit het goed der Crimineelen, de caduque erfeniſſen, en die, welke nagelaaten waaren, aan die niet konden erven, gevonde ſchatten, boeten, en diergelyken, welke men alle vind opgeteld in de *Lex prima ff. de Jure fiſci*; ook had de *fiſcus* veele voorregten en privilegien, allen te vinden in de tituls, zoo van de *Digeſta* als het *Codex de Jure fiſci.*

Men noemt nu de *fiſcus* de Schatkiſt van 't gemeene Land, hier van daan het woord *Confiſqueeren*, dat is, verbeurt verklaaren ten behoeve van den Landen, en *fiſcale Gronden of Landen*, die Gronden of Landen die tot het Domein van den Souverain of Hooge Overheit behooren, waarom die geene, die geſteld is die regten voor te ſtaan een *Fiſcaal* genaamt word, en wel Advocaat Fiſcaal, om dat hy is een Raadsman ende Voorſpraak, of Voorſtander van de Schatkamer en regten van den Souverain.

FLAGRANS DELICTUM, deeze twee Latynſche woorden beteekenen eigentlyk *een blakende*, of *nog brandende misdaat*; men verſtaat 'er door zoo een delict, dat zo begaan word door een Crimineele, dat hy op heeter daat daar over werd geapprehendeert, en dus *dat tydſtip* zelve, waar in imant de misdaat begaat, en moogen de Delinquanten, op het fait bevonden zynde, van wat kwaliteit die zyn, aangetaſt worden, met laſt, dat zy in handen van hunne Competente Regter zullen geleevert worden, en moeten daarom de Officieren, des verzogt, dubbeld van hunne informatien aan malkanderen geeven, *art.* 64. van de *Crimineele Ordonantie van* 1570. *art.* 8. *de Ord. A.* 1544. en moet aan het oordeel van de Competente Regter werden gelaaten de diſtinctie, zoo wel van de voortvlugtigheit, als van de apprehenſie *in flagranti delicto*,

en of teegen zulk een betigten die *in flagranti delicto* is geapprehendeert, om dat hy voortvlugtig of niet te vinden was, op de heete daad is geprocedeert, *Declar.* 16. *Dec.* 1678. *Groot Plac. IV. D. fol* 499. en kan by een generale Reſolutie of Placaat niet getermineert worden, wie *in flagranti delicto* is geapprehendeert, of tegen wien omtrent zyn voortvlugtigheit kan gezegt worden geprocedeert te zyn. *ibid.*

FLETRISSURE, is een onduitſch of liever een Franſch woord, dat *verwelking*, *verflenzing* beteekent; men verſtaat 'er door in een geregtelyke zin, het indrukzel van zeker teeken, of het brandmerk, dat de beul op imant zyn vel zet, ingevolge een Sententie, dog zeer dikwils word dit woord genoome voor alle veroordeelingen die een ſequeele van infamie hebben, het zy *facti* of *juris*.

FOL APPEL, zyn twee onduitſche woorden, die *een mal* of *dwaas beroep* beteekenen, en is om alle ydele en frivole appellatie te vermyden geordoneert, zoo by de Roomſche Wetten, als by Ons, dat alle die geenen, die kwalyk appelleeren zullen werden gecondemneert in de koſten, vervolgens noemt men een *Fol* (of dwaas) *appel* het appel of beroep aan een Hooger Regter, dat ligtvaardig en op geen goede of in regte gefundeerde gronden is geinterjecteert. Men moet de zelve voldoen alvorens de Mandamenten worden gezegelt, in handen van de Rentmeeſters van de Exploiten. De boete van appel is voor het Hof 46. gls., voor den Hoogen Raad 75.; van Reformatie voor het Hof 20., voor den Hoogen Raad 36., *artic.* 9., 10. *en* 13. *van de nadere Ampliatie.*

Een Officier van de Juſtitie een Vonnis in een Crimineele zaak tot zyn nadeel hebbende gekreegen, en daar van met kenniſſe van de Rekenkamer appelleerende, is niet gehouden in de boeten van 't *Fol appel. Manier v. Procedeeren tit.* 7. *Cap.* 1. *n.* 12.

FORCLOS, is een onduitſch woord, dat afgeleid word van het Franſche woord *forclore*, dat in 't Latyn *excludere*, en in 't Nederduitſch *uitſluiten*, *uitweeren* beteekent; men maakt het van applicatie op die geenen, die na de litisconteſtatie niet hebbende overgeleevert haare grieven, contradictien, of ſchriftuure op de tyd by de ordonantie of reſolutie van den Hove daar toe geordoneert en daar door, daar van zyn verſteeken, dit woord komt van *a foro excluſio.*

FO-

FORESTIER, is een onduitſch woord, dat *Houtveſter*, *Woudmeeſter*, *Boswagter* beteekent; men geeft die naam aan een Opziender der Boſſchen, dit woord komt voor in veele oude Placaaten en Reglementen op de Jagt in dien zin, en word gederiveert van het woord *foreſt* dat een Boſch beteekent.

FORMALITEIT, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat, zeeker omſtandigheden omtrent het opſtel of wyze om een geſchrift in te rigten, men verſtaat 'er door in een Practicale zin, zeekere bepaalingen of voorwaarden, die in een acte dienen geſtelt te worden, om die te doen beſtendig zyn, waar aan alle ſoorten van actens onderworpen zyn; men onderſcheit driederhanden ſoorten van *formaliteiten*:

1. De Perſoneele, die betrekkinge hebben tot de Perſoonen, als de authoriſatie, die de Vrouw van haar Man noodig heeft tot het paſſeeren van een acte; een minderjaarige van zyn Voogd; een minderjaarige Zoon van zyn Vader &c.

2. De uiterlyke *formaliteiten* zyn, die een acte doen beſtendig zyn, als de onderteekening van Partyen, der Getuigen en van de Notaris, daar zyn ook uiterlyke *formaliteiten*, de welke dienen om de acte zyn executie te doen hebben, de welke ſchoon anders volleedig, niet zouden kunnen ter executie gelegt worden, zonder de zelve, als de inſinuatie &c.

3. De inwendige *formaliteiten*, of die de wezentlykheit van een acte maaken zyn als de inſtitutie van een erfgenaam in een teſtament.

Onder deeze *formaliteiten* zyn vervolgens ſommigen die de wezentlykheit daar van uitmaaken, zoodanige zyn allen die, welke de Wet voorſchryft, op pœne van nulliteit, anderen zyn wederom als een abſolut gevolg, als de ordinaire extenſien, van Griffiers, Secretariſſen, Notariſſen, Deurwaarders, die in andere bewoording zouden kunnen zyn, zonder dat de nulliteit van de acte daar van een gevolg zoude zyn.

FORME, onder die benaminge begrypt men de uitdrukkingen, bepalingen, voorwaarden, en al 't geen vereiſcht word om een acte te doen beſtendig zyn, dus bevat het woord *forme* meerder in zig als het woord *formaliteit*, door dien de *forme* alles bevat daar de formaliteit maar zeekere omſtandigheden behelſt, waar aan men egter moet voldoen, wil men een acte doen ſtand grypen.

Het woord *forme* word ſom-

wyle gebruikt in teegenſtellinge van het woord *fond*, en dan verſtaat men door *forme* de proceduren, en door *fond* het onderwerp; daar zyn middelen dienende tot de *forme*, en anderen dienende tot het *fond* of onderwerp, de eerſte werden gebooren uit de proceduren als nulliteiten, exceptien, &c. maar de middelen die men *de fond* noemt, of van het onderwerp zyn *juris & facti*.

FORMULIER, is een geſchrift, vervattende de bewoordinge waar in een acte behoort te werden opgeſtelt om overeenkomſtig te zyn, aan de Practyk, ordonancie of wet; zoo is het *formulier* van een Eed, ook het opſtel, waar in den Eed behoort te werden gedaan &c.

Onze Graaven, Leenheeren, Dykgraven, Balliuwen, Schouten, Houtveſters &c. en allen Aanklagers of Eiſchers waaren gebonden aan zeekere *formulieren* of bewoordingen, met welke zy hunne klagten of eiſch vraagender wyze, aan de voorzittende Regteren in de Vierſchaar moeſten voorſtellen, en waar op de voorzittende, Vazal, Heemraad, Welgeboore Man, Azing, Scheepen of Meeſterknaap zyn andwoort geeven moeſt, ook met zeekere woorden, den gedaane eiſch afflaande of toeſtaande, de andere vragende of zy hem daar in volgde, zoo jaa, wierd met eenpaarige, zoo neen, met de meeſte ſtemmen beſlooten, het Vonnis geweezen, en zonder dilay of appel uitgevoerd, ziet hier over *Orlers, in zyn beſchr. van Leiden pag.* 34. 37. *Kennem. Privil. pag.* 156. *Boxhorn. Chron. van Zeel.* 2. *D. pag.* 82. *Eik Zuid. Privil. pag.* 205-218. *en de Erfgrav. Bedien. XIX. D. p.* 269.

Ziet *Vreede leggen*, *Vierſchaar ſpannen*, *Vierſchaar opbreken*, *Soeninge*, *Civile regtsvordering*, *Eedzweeringe*, *Ontpoorteren*, *Volgen*.

FORNICATIE, is een onduitſch woord, dat eigentlyk beteekent *een gewelf*, *overwulft*, of *iets dat boogswyze gemaakt is*; men verſtaat 'er door de zondige gemeenſchap en vermenginge van twee vrye Perſoonen; dit woord komt van *fornix*, dat een klein verwulſt kamertje beteekent, waar in de openbaare hoeren zig te Romen onthielden.

Het onderſcheit tuſſchen een *fornicatie*, en *ſtuprum* is, dat het eerſte is een vermenging met een vry Perſoon, dog van een ongebonde leeven, en het andere meede wel tuſſchen vrye luiden, dog van een beeter leevensgedrag.

FOURNEEREN, is een onduitſch

duitſch woord, dat *iets verſchaffen*, *iets opbrengen*, *opleveren* beteekent; zoo zegt men eiſch, andwoort, grieven of andere ſtukken *fourneeren*, dat is onder den Regter of imant leveren.

FRANC, beteekent *vry en onbelemmert*, *vry en franc*, of *by corruptie vrank*, zegt men van een goed, dat onbelaſt en niet gehypotekeert is, hier van daan het woord *frankeeren* bevryden, zoo is een gefrankeerde brief, een brief waar van het port betaalt is en daar van vrygeſtelt, *franchiſes* beteekent ook *vrydom*, gemeenlyk de vrydom van 's Lands Lasten, en impoſitien.

FRATERNITEIT, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat *de band* die Broeders en Suſters aan elkanderen verbind.

FRATICIDE, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche woord *fratricidium*, *tanquam cædes Pratris* of Broedermoort word afgeleit, en beteekent *de misdaat begaan door imant, die op zyn Broeders of Zuſters leeven een toeleg maakt.*

FRAUDEREN, is een onduitſch woord, dat *bedriegen* beteekent; men verſtaat 'er wel door ſmokkelen of het Land in zyn geregtigheit verkorten, men fraudeert de Wet wanneer men iets doet, dat eigentlyk met de bloote woorden van de Wet of conventie wel niet ſchynt te ſtryden, maar niet overeenkomt met de meeninge van de Wetgeever of Contractanten, ziet hier over *Puffendorf de jure Nat. & Gent. L. 5. C. 12. §. 7. en 10. Grot. de jure B. & P. L. 2. C. 16. §. 5. en 15. Vatel droit des Gens L. 2. Cap. 18. §. 291.*

FRET, is de acte van verhuuringe van een Schip geheel of ten deele, om te vervoeren de koopmanſchappen van het een naa het ander Land, waar door de Schipper een ſtilzwygend Hypoteek verkrygt op de goederen in zyn Schip gelaaden; ſommige meenen, dat dit woord moet werden gederiveert van *fretum*, en dat accordeeren over het *fret*, is *de naulo paeiſci*, of *naulum pendere*, anderen meenen wederom, dat dit woord zyn oorſpronk ontleent van het Hoogduitſche woord *fretten* dat belaſten en belaaden beteekent, dat my niet onwaarſchynlyk voorkomt, vide *Menage in dictionario Etymologico.* verbo *fret.*

FRIGIDITEIT, is een onduitſch woord dat *koelheit*, *flaauwheit*, *ſlapheit* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door, die onmagt van een Man, de welke

ke het huwelyk vernietigt, en de diſſolutie of ontbinding auctoriſeert, ziet *impuiſſane.*

FRUSTRATOIR, is een onduitſch woord, dat *imand te loor ſtellen* of *van iets ontzetten* beteekent; men noemt *fruſtratoire actens*, alle bewimpelde actens die met een heimelyke verſtandhouding zyn ingerigt, om imant te verkloeken, te bedriegen of in een verkeerd denkbeelt te trekken, met een oogmerk om de zelve daardoor in zyn regt te verkorten, zyn voorneemen te verydelen, en de zelve te verleiden.

FUNDATIE, is een onduitſch woord, dat *een grondveſtiging*, *een grondlegging* beteekent; men verſtaat 'er wel door in een Regtskundige zin, een donatie of gift van zeekere penningen, van een huis, ſtuk goed of jaarlykſe rente, ten behoeve van armen of andere menſchen, met een Godvrugtig oogmerk.

FURIE, is een onduitſch woord, dat *razernye*, *uitzinnigheit* beteekent, en is eigentlyk, hoe zeer men het ſomwyle voor een kortſtondige verwoedheit houd, die, de welke een geweldaadige buitenſporigheit of verwoedheit veroorzaakt, door een aanhoudende ongeſchiktheit van het verſtand en reeden, *furor eſt mentis ad omnia cæcitas* dus is den Regter verpligt aan een *furieus* menſch een Curator te geeven, maar als hy gelukkige tuſſchenpozingen heeft wanneer hy by zyn zinnen is, is dat geenen, dat hy op dat tydſtip doet, het welk men noemt *tempus intermiſſi furoris*, *aut dilucidi intervalli*, van waarde, volgens *de L.* 40. *ff. de regul. jur.* ook beneemt hem dat niet het regt, dat hy heeft in de burgerlyke ſaamenleving, hy behoud vervolgens zyn regt, prætenſien en goederen, ſchoon hem de adminiſtratie en directie daar van is benoomen, om dat hy is buiten ſtaat geſteld om zyn zaaken gaade te ſlaan, gevolgelyk behoud hy ook zyn regt van eerſtgeboorte tot een Leen, en is de Curator gehouden zulks te adminiſtreeren voor hem, ook vernietigt zoo een ongeluk aan een getrouwd Man of Vrouw overgekoomen, het huwelyk niet, maar authoriſeert de ſeparatie van bet, tafel en goederen.

G.

GABELLE, is een onduitſch woord, dat *tol* of *pagt* beteekent; de woorden *tollen* en *gabellen* worden by ons dikwils gelyk geſtelt als van een en de zelve beteekeniſſe; door *gabellen* verſtaat men gemeenlyk een gering tolgeld, dat men aan de hekken of weegen geeft, in Vrankryk beteekent *le droit de gabelle* alleen den impoſt op het Zout, zoo als *le droit des aides* alleen beteekent den impoſt op de Wynen.

Over dit woord werden by *Menage in zyn Etymologiſch Woordenboek* veele geleerde giſſingen gemaakt, waar toe de auctoriteit van veele Auteuren werd geciteert, die meeſt allen het van een Hebreeuwſch woord *Gabbé* of *Gabbari* afleiden. Waar onder de gedagten van *Wachter in zyn Gloſſarium pag.* 11. my het waarſchynlykſte voorkomt, die zegt, dat het woord *gabel* een oud Saxiſch woord is, dat *tributum* of tol beteekent en daar van moet afgeleit worden. *Gabel* zegt hy *eſt tributum & quævis exactio ſummæ poteſtatis, quæ cum antiquitus minutatim fere pendebatur dicta eſt* GABEL *a* GABE *donum, quaſi parvum munuſculum*, waar door het moogelyk by ons voor die tol, die men aan de hekken of wegen betaalt, dat een kleine ſtuiver of gering geld is, genoomen word, *poſtea* (zegt hy) *hæc vox ad omnes reditus & ſolutiones extenſa eſt, præcipue apud Anglo Saxones, quibus* GAFOL, GAFUL, *eſt tributum, cenſus, &* GAFOL GYLD *ſolutio, cenſus, uſura &c.* en zoo oordeelt 'er *Spelman* ook van in zyn *Gloſſarium Lat. Barb.*

GAIVES (CHOSES), zyn verlooren goederen, die door niemant werden geëigent, waar van het woord *gaiver* of *guesver*, dat *verlaaten* beteekent, en dat van *guesvement* voor *deguerpiſſement* meede verlaating beteekenende, en in de Franſche

Practyk ook wel, de overgifte van een erfenisse aan een Schulteischer beteekent. Ziet het *Woordenboek van Menage, choses gaives*, daar worden ook dikwils aan strand gevonden goederen door verstaan.

GARANDEEREN, is een onduitsch woord, dat *verwaarborgen* beteekent; men verstaat 'er door in een regtskundige zin, verandwoordelyk maaken en verbinden, dat imant het genot of vrugt ergens van hebben zal, of iets op zig neemen, en imant acquiteeren, indemneeren, en vry stellen van een acte of geregtelyk vervolg diesweegens.

Dit woord van *garand* is onwederspreekelyk afkomstig van het Duitsche woord *waren*, dat in zyn oorspronk beteekent zien en beschouwen, vervolgens verzorgen, agt geeven en gaade slaan, *Wachter in zyn Glossarium Germanicum p.* 1826. zegt WAREN *Cavere, cautionem adhibere vel præstare, ne quid mali præter spem & opinionem accidat, Veteres plerumque habent* WARNEN *sed* WAREN *vel* WEREN *eodem sensu obtinuisse ex compositis & derivatis eorum intelligimus. Benso-nius in voce Anglo Sax.* WER *cautus* WAERE *cautio Gloss. Pez. Cautela* GEUUERI. *Item cognoscitur ex Latinitate Barbara vetutissimi ævi, nam a Participio* WAREND *cavens ante per multa sæcula facta sunt* WARENS & WARANTUS *fidejussor* & WARANDIA *fidejussio* WARENDATOR *fidejussor*, WARENDARE & WARENTICARE *evictionem præstare & alia apud Glossarios & ex eodem fonte sunt Gallica* GARANT, GARANTIR & GARANTIE & *similia noti significatus.*

Garantie beteekent dan *zekerheit, vrywaring en schadeloos stellinge* van imant, wat *garant* is, en uit hoedanige oorzaake spruitende, ziet *Damhouder Practyk Civil Cap.* 134. en hoe teegen een gedaagde in cas van *garant* werd geprocedeert, ziet *art.* 115., 116., *en* 177. *van de Instructie van den Hove*, en werd een Mandament van *garand* altyd geimpetreert, *per emptorem alicujus rei immobilis contra emptorem*, om *gegarandeert* te zyn voor eenige schulden of lasten by den Verkoper, ten tyde van de contracte verzwegen, *Papegaay* 1. *D. p.* 90.

In *garand* heeft interventie plaats, en surcheert de principaale zaak, dat de indemniteit niet doet, en mag de gedaagde in cas van *garand* niet proponeeren de exceptie van renvoi, volgens het 117. *art. van de Instructie van den Hove en* 233. *van den Hoogen Raade*, zelfs geen Zeeuwen, ziet daar van een voorbeeld in de *Papegaay van*

Van

Van Alphen 2. D. p. 98. en mag een donator in Cas van *garand* niet werden geroepen.

In *garand* gaan twee defaulten, het profyt van het eerſte is een ander Mandament, en van het tweede, dat den gedaagde werd gecondemneert te *garandeeren*, het profyt van het verſtek van andwoort is het zelfde als het tweede default.

Tuſſchen *garand* en *indemniteit* is dit onderſcheit, dat *garand* plaats heeft in onroerende en *indemniteit* in roerende goederen, of anders *garand* is reëel en *indemniteit* perſoneel, dat is, het eerſte heeft plaats omtrent verkopinge van vaſte goederen, en het tweede omtrent verbinteniſſen, als wanneer imant belooft een ander te zullen indemneeren van een borgtogt &c. *Garand* ſurcheert de principaale zaak, *indemniteit* niet; in *indemniteit* behoeft den Impetrant geen interventie toe te ſtaan als in *garand.*

Ziet INDEMNITEIT.

GARNISOEN, is een onduitſch woord, dat *bezetting* beteekent, in 't algemeen de krygsmagt die men in een plaats legt ter bewaaringe van de zelve: in de Franſche Practyk, wanneer de goederen van imant zyn genoome in arreſt, zoo eiſcht den Deurwaarder een Bewaarder of Gardien van de zelve, die men daar voor ſuffiſant houd, en die niet kunnende vinden, zoo plaatſt men daar de bedienden van de Juſtitie, die men *la garnizon* noemt.

GASTDING, beteekent *Gaſtgeding*, of *een regtgeding* dat men voor gaſten of vreemden houd, en als wanneer een van beiden de Dingsluiden een vreemdeling is, dat is daar geen maalſteede houd, en zy malkanderen voor 't regt daagen, zo moet zoo een geding gaan voor het geding tuſſchen twee Poorters, waarom men zegt *gaſtding* gaat voor *poorterding*, vide *Inleid. van de Groot 1. B. 13. D.*

GECOMMITTEERDE RAADEN, van de Heeren Staaten van Holland en Weſtvrieſland, werden verdeelt in *Gecommitteerde Raaden* van het Zuider, en *Gecommitteerde Raaden* van het Noorder Quartier.

Het eerſte Collegie is opgeregt kort naa de doot van de Grondlegger van onze Vryheit *Prins Willem de eerſte van Oranje*, Stadhouder van Holland.

By het ſcheiden der Vergaderinge der Staaten, beſloot men op den 4. *Sept.* 1584. tot de volgende Staatsvergadering toe, één Heer uit de Edelen, en één uit yder der Steeden, Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, Gouda,

Rotterdam en Hoorn te magtigen om de voorvallende zaaken af te doen, zy mogten vergaderen daar zy wilden, en zes van Hun, mogten in abſentie van de anderen beſluiten, zy waaren gelaſt een inſtructie te formeeren voor een Collegie der Gecommitteerden of Gemagtigden der Staaten, het welk reeds by *Reſolutie van Holland van* 23. *Juny* 1584. beſlooten was op te rigten, en beſtaan zoude uit zeven Leeden, waar onder een Præſident en Theſaurier, die maar voor een jaar dienen zouden, en agt zouden geeven, op de betaalinge van de Logysgelden, van het Krygsvolk binnen de Provintie leggende, op de Grensveſtingen en Sterktens, op het betaalen van Turf en Kaarſen der guarnizoenen, de onkoſten der Bodens en Deurwaarders en diergelyken, voorts voor het invorderen van 'sLand laſten, reſtanten van oude omſlagen en andere ſchulden, en het opzigt zouden hebben over Geeſtelyke goederen, het onderhoud der Predikanten, en andere zaaken meer, ook die van de Admiraliteit, het bezorgen der Zeevaart, en uitruſten der Scheepen.

De Inſtructie voor dat Collegie wierd gearreſteert 12. *Oct.* 1584. en vervatte 55. *artic.* die naaderhand by reſumtie gebragt zyn op 52. waar op zy twee daagen daar naa den Eed deeden, hun getal wierd naaderhand met twee Leeden vermeerdert, ziet *Reſ. Holl.* 1. *April* 10. *en* 19. *Sept.* 1585. en beſtond dus uit 9. Perſoonen, twee daar van wierden naa het Collegie van het Noorder-quartier geſchikt, welk Collegie weederom twee in dit committeerden, *Reſol. Holl.* 10. *Febr.* 1585. *en* 3. *Febr.* 1588. dit Collegie is eindelyk, nog naa eenige verandering vaſtgeſtelt 17. *Febr.* 1590. op dien voet als het zig nu nog bevind, beſtaande uit de Heere Prince Erfſtadhouder en tien Leeden, de eerſte van weegens de Ridderſchap, die *ad vitam* gecommitteerd wierd, de negen anderen uit de Steeden, Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, en Gornichem, die gemeenlyk om de drie jaaren verandert worden, maakende de Steeden Schiedam, Schoonhoven, en den Briel met hun driën een Neegende Lit uit, die by beurten uit yder Stad voor 2 jaaren gecommitteert word.

Haare byeenkomſten worden door de Heeren Raadpenſionaris van Holland en twee Secretariſſen van Staat daagelyks bygewoont, zynde de jong-

jongſte gemeenlyk met de notulen en daagelykſche voorvallende zaaken van het Collegie belaſt.

Haar werk komt in het voornaamſte genoegzaam met dat van de Raad van Staaten overeen, en beſtaat dus, voornaamentlyk in het uitvoeren, en het doen ter uitvoer brengen van de genoome Reſolutien ter Vergaderinge van Holland, het opzigt over de zaaken van Oorlog de Provincie betreffende, en over de Provinciale geldmiddelen; ſommige hebben opzigt over de Fortificatien, anderen op 's Lands gemeene Middelen en de geſchillen daar over voorvallende; de meeſte zaaken werden commiſſoriaal gemaakt, en op der zelver rapport beſluit het Collegie.

In May werden de Commisſien gemeenlyk verdeelt, dog het opzigt over de byzondere Comptoiren der gemeene Middelen blyft altoos aan Gecommitteerde Raaden uit de zelfde Steeden bepaalt.

De *Ridderſchap* en *Dordregt* hebben opzigt over de Comptoiren van Haarlem, en Amſterdam, onder welke laaſte behooren Naarden, Weeſp, en Muiden.

Die van *Haarlem* en *Leyden*, over Gornichem, waar onder Heusden en Woudrichem, en den Briel, waar onder Geervliet en Heenvliet.

Die van *Delft* en *Rotterdam*, over de Comptoiren van Leyden en Gouda, waar onder Schoonhoven, Woerden, Oudewater, en Nieuwpoort.

Die van *Gouda*, benevens die van *Schiedam*, *Schoonhoven* of den *Briel*, yder op hun beurten, over Delft, waar onder 's Gravenhage, en Rotterdam, waar onder Schiedam behoort.

Zedert de vernietiging van de Graaflykheits Reekenkamer, heeft dit Collegie ook het opzigt over de Domeinen en der zelver Rentmeeſters.

De Ridderſchap, Haarlem en Amſterdam, over Noordholland, Kennemerland en Brederode in 't Zuiderquartier, benevens een der Secretariſſen van Staat.

Dordregt, Leyden, Gouda, en Gornichem, over het Rentmeeſterſchap van Zuidholland, met een der Secretariſſen van Staat.

Delft, Rotterdam, en Schiedam, of wel Schoonhoven (of den Briel) volgens de beurten der Ceſſie van die Steeden in 't Collegie, over het Rentmeeſterſchap van Voorn, de Beyerlanden en Putten.

Het opzigt dat Heeren Ge-

den in het werk der Hoogen Geregtshoven, Admiraliteits Collegien of geregten in de Steeden en ten Platten Lande, en zyn op de loop der rolle en pleidooyen aldaar verſcheide reglementen gemaakt, te vinden 2. *D. van 't Pl. B. f.* 1121. *en* 3053. en anderen.

Alle kweſtien over gemeene middelen werden afgedaan of door het Collegie van Gecommitteerde Raaden zelve, of door Scheepenen der Steeden, als Commiſſariſſen of gemagtigden der zelve; zoo Scheepen weigeren binnen de eerſte veertien daagen regt over deeze geſchillen te doen, werd hun daar toe nog veertien daagen by Heeren Gecommitteerde Raaden vergunt, en naa die tyd de zaak geëvoceert aan 't Collegie, *Groot Pl. B. 2. D. fol.* 1126. men kan van de vonniſſen van Scheepenen Commiſſariſſen ook reformatie verzoeken aan 't Collegie, en van haar Sententien valt geen appel, maar reviſie, waar toe de Staaten vyf Heeren uit de Vergadering benoemen, die met Leeden van 't Collegie, die daar overgezeeten hebben, de zaak revideeren, zy moogen aan niemant eenige laſten kwytſchelden, alleenlyk ſtaat het hun vry de geregtelyke invordering van 's Lands middelen tot de naaſte Staats-vergaderinge en tot tien of twaalf daagen in de zelve, dog langer niet, op te ſchorten, alle verdere opſchorting onbedagtelyk of anderzints verleent, zyn by uitdrukkelyke Staats Reſolutien voor nul en van geen waarden verklaart ziet die *van* 26. *Maart* 1670. die vrydom van Verpondingen, Hoorngelden, &c. of eenige andere middelen begeeren, moeten zig addreſſeeren, aan 't Collegie van 't Quartier onder welke die Landen geleegen zyn, *Reg.* 26. *Sept.* 1670. deeze moogen egter geen advis tot het toeſtaan vormen, als met zeeven eenparige ſtemmen, en de naamen der Raaden, die over dat advis gezeeten hebben, moeten aan de kant van het zelve geteekent ſtaan, en nog mag zoo een advis niet direct ter vergadering van Holland ingeleevert worden, maar moet voor af in de poincten der beſchryving gebragt, en aan de Leeden gegezonden zyn geweeſt welke Staatsgewys vergadert zynde daar op beſluiten.

Zy draagen zorg, dat 's Lands middelen wel en behoorlyk beſtuurt en beſteed worden, en tot zeekere gebruiken geſchikt, tot geen ander einde gebezigt worden, en in 't byzonder dat Hollands aandeel in de algemee-

meene Oorlogslaſten van tyd tot tyd betaalt worden; zy ſlaan ordonantien op de Ontfangers tot het betaalen van het Krygsvolk, 't Werkvolk, de Leveranciers en veele anderen, dog mag tot geen betaling van ordonantien of andere laſten beſlooten worden, dan by 't meerendeel van 't Collegie, drie Leeden moeten de ordonantien onderteekenen, beneevens een Secretaris, en moeten de zelve ter Finantie werden geregiſtreert; zy moogen geen oude Wedden verhogen of nieuwe toeſtaan, nog bewerken dat zulks ter Generaliteit geſchieden, zy houden ook contra reekening, zoo teegen de Raad van Staaten, als andere comptable Perſoonen, en zyn tot het naazien der Krygsreekeningen drie Commiſſariſſen geſtelt.

De Gecommitteerde Raaden woonen ook de Generaliteits Vergadering by, twee van hun worden daar toe Gecommitteert van maand tot maand, de eerſte met de tiende, de tweede met de negende, en zoo voorts. Zy moeten zorgen dat in die Vergadering niets beſlooten werd ſtrydig met eenige reſolutien van Holland, of wel met het regt en Hoogheit van die Provincie. Zy brengen de gemeene Staats reſolutien ter uitvoeringe, en doen by elke dagvaart verſlag van 't geen daar in is gedaan; in afweezenheit der Staaten verleenen zy Octroyen om van Leenen te disponeeren, ook *ſureté de Corps*, tot de naaſte vergaderinge toe, zy confirmeeren de collatien der Vicarien, en disponeeren by abſentie van de Staaten op alle voorvallende zaaken, die niet tot de Admiraliteiten behooren, of door de Staaten byzonder aan zig zyn behouden. Zy beſchryven de Staaten ook extraordinair zoo het noodig is, zy moogen niets beſluiten als met vyf Leeden, en altoos allen die in den Haag zyn convoceeren, men kan der zelver bezigheden omſtandiger vinden gemelt in der zelver Inſtructien, de eerſte is van 22. *January* 1594, en vervat 46. *articul.*; men vind by *Math. van der Houven Handv. Cron.* 1. *B.* 6. *Cap. fol.* 20. een Inſtructie van de zelve dag van 24. *artic.* van Heeren Gecommitteerde Raaden nevens Zyn Excellentie Prins Maurits, ten onregte voor die van Gecommitteerde Raaden by hem aangezien, ziet *de Riemer beſchryv. van 's Gravenhage* 1. *D* 4. *Hooftd. bl.* 154. *in notis*, de tweede Inſtructie van Gecommitteerde Raaden is van 28. *Sept* 1623. en de derde van 4. *Octob.* 1670.

alwaar egter eenige articulen, uit latere reſolutien, zyn bygevoegt, men vind de zelve in het *Groot Pl. B.* 3. *D. fol.* 92. De Gecommitteerde Raaden moogen elkanderen in bloedverwandſchap niet tot in de vierde graat, en in zwagerſchap niet tot in de tweede graat beſtaan, het zy die zwagerſchap duurt of niet, zy werden geadmitteert op een Credentiaal of geloofbrief der Steeden, en voor de eerſte reize gecommitteert wordende, doen zy den Eed van zuivering in handen van den eerſt præſideerende Raad, zy bezweeren hunne Inſtructie, en verklaaren de Staaten van Holland getrouw te zullen weezen, en alleen ten dienſt te zullen ſtaan, zonder van imant ongeoorloofde geſchenken te ontfangen, ook belooven zy geen deel te zullen neemen in eenige verpagtingen, of inkoop van eenige waaren die aan 't Land geleeverd worden, nog zig met het verkoopen van ordonantien, ten laſte van den Lande, te bemoeyen.

De Vergaderingen van Gecommitteerde Raaden werden dagelyks gehouden zonder eenige Vacantien, als alleen de Sondagen en Feeſtdagen.

Dingsdag en 's Woensdag 's morgens (de tyden van de Vacantien van de Hoven van Juſtitie alleen uitgezondert) zitten Heeren Gecommitteerde Raaden tot het hooren der pleitgedingen. De 2de Maandag in elke maand Vergaderen zy zoo veel doendelyk in volle getale, wanneer de Gecommitteerden over de byzondere Comptoiren verſlag van de maandſtaaten der zelve doen, ook werd dan geëxamineert de maandſtaat van den Ontfanger Generaal, *Gr. Pl. B.* 4. *D. fol.* 153. De twee Collegien van Gecommitteerde Raaden van het Zuider- en Noorderquartier zyn gewoon jaarlyks omtrent November door hunne Gemagtigden met afgevaardigden van Holland te handelen over de extraordinaire laſten in den Staat van Oorlog voor 't volgende jaar.

Gecommitteerde Raaden voeren de titul van *Edele Mogende Heeren.* In de onderteekening van de Stukken aan de Staaten, noemen zy zig Hunne Edele Groot Mogende Gecommitteerde Raaden, en niet aan de Staaten, de Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Weſtvrieſland, die titul gebruiken ook Gecommitteerde Raaden in het Noorderquartier, alleen met dit byvoegzel *in Weſtvrieſland en de Noorderquartiere*, *Gr. Pl. B.*

3.

3. *D. bl.* 83, 85, de beveelen aan 't Krygsvolk, wierden in de tyd 'er geen Stadhouder was, door Haar gegeeven op de naam der Staaten ter relatie van Gecommitteerde Raaden, *ibid.* 3. *D. bl.* 95. en in de vonniſſen of ſententien ſtellen zy ook doende regt uit de naam en de van weegen de Hooggemelde Heeren Staaten, *ibid.* 3. *D. bl.* 85.

GECOMMITTEERDE RAADEN, in 't Noorderquartier.

Het Collegie der Heeren Gecommitteerde Raaden in het Noorderquartier is zyn geboorte ſchuldig aan een beſluit by de Steeden van dat quartier, volgens de Raad van Prins *Willem de Eerſte*, op 33 *Juny* 1573. genoomen, om yder een Lit uit de Vroedſchappen naa Hoorn te zenden, die aldaar zyn verblyf zoude houden, en de daagelykſche voorvallende zaaken, den Oorlog betreffende, afdoen. Op den 22. *Dec. des zelven Jaars* wierd door de Steeden van het Noorderquartier, meede by raade van Prins *Willem de Eerſte* beſlooten, dat ieder Stad aan haar Vroedſchap zoude ſchryven, om drie Perſoonen te benoemen, uit welken den Gouverneur *Didexik Sonoy*, en de Commiſſariſſen van de Prins eenen noemen zouden, mits, dat ten einde van drie maanden uit de zeeven die dus gekooren zouden zyn, weederom drie zouden uitgaan, voor anderen, die van nieuws aankwaamen *Veljus bl.* 412. en van deeze tyd af, is het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden permanent geweeſt, en om dat men meende in het Noorderquartier, dat die van het Zuiderquartier arbeiden om het Collegie te doen afſchaffen, verzogt en obtineerde men van de Prins een declaratoir *in dato* 10. *Nov.* 1583. behelzende, dat die Vorſt, die van het Noorderquartier zoude handhaavenen, in het bezit van het Collegie geduurende den Oorlog, om op 's Lands zaken agt te geeven, en wel inzonderheit om te benaarſtigen de invorderinge van penningen ſpruitende uit de generale middelen van Conſumptie en Convoyen (*Bor* 26. *B. bl.* 57.) in de Somer van den jaare 1599. vertrok het van Hoorn naa Alkmaar om de Peſt, die 1601, alles aanwenden, dog te vergeefs, om dat Collegie weederom in haar Stad te krygen, het welk vervolgens altoos tot Hoorn is gebleeven.

Haar Inſtructie komt genoegzaam over een met die van Heeren Gecommitteerde Raaden in het Zuiderquartier, en vervat 36 *articulen*, en is waarſchyn-

ſchynlyk ter zelver tyd als die, op den 22. *January* 1590. ingerigt, zy moogen niet meer dan zes duizent gulden ten laſten van den Landen van Weſtvrieſland en 't Noorderquartier opneemen, daar Gecommitteerde Raaden van het Zuiderquartier tot dertig duizent, volgens haar inſtructie gaan moogen in gewigtige geleegenheeden; over 't aanſtellen van een Secretaris worden de Steeden van Weſtvrieſland en het Noorderquartier, als dan vertoonende de Staaten van die Landen door Gecommitteerde Raaden beſchreeven, welke Steeden op den 11. *Dec.* 1718. Staatsgewyze aldus vergadert zynde een Inſtructie voor de zelve haar Secretaris hebben opgeſteld uit 22. *artic.* beſtaande, hy legt by het aanvaarden van zyn Ampt zyn Eed van getrouwheit af aan de Steeden van Weſtvrieſland en het Noorderquartier, repreſenteerende de Staaten van de zelve Landen en aan Heeren Gecommitteerde Raaden: op de loop van de Rolle, en het beleggen van zaaken ter harer deciſie ſtaande hebben zy den 6 *July* 1725. een omſtandig reglement gemaakt, het Comptoir der Finantie van het Noorderquartier te Hoorn het welke onder opzigt van Heeren Gecommitteerde Raaden ſtaat, werd waargenoomen door de Secretaris als Commis van de Finantie, die eenige klerken onder zig heeft, zyn Inſtructie is 23 *Febr.* 1718. gearreſteert en behelſt 22. *articulen.*

Tuſſchen 't Zuid en Noordholland is, in voorgaande Eeuwen, over het aandeel van beiden die deelen in 't ſtuk van Finantie groote verſchillen geweeſt, Zuidholland bragt van ouds neegen en ſeventig gls. tien ſtuivers op, Noordholland twintig en tien in de hondert gls., men kwam eindelyk naa veel twiſtens over een *in Juny* 1668. dat het Zuiderquartier zoude draagen 81-15. en het Noorderquartier 18-5. in de hondert gls. men vind deeze overeenkomſt, verſcheide articulen behelzende, *by Aitsma*, 48. *B. bl.* 419. *&c. en in 't groot Plac. Boek* 3. *Deel bladz.* 785. dog het aller volkoomenſte in de reſolutien van Conſideratie ten tyde van de Raadpenſionaris de *Wit*, *bl.* 812. naaderhand zyn 'er weederom verſcheide zwaare oneenigheeden over ontſtaan, voor al in den jaare 1688. die aan zyn Hoogheid *Willem de derde*, verbleeven wierden, de welke op den 27 *Maart* van dat jaar daar over een Proviſioneele uitſpraak deet, voornaamentlyk

lyk de overeenkomſt van 1668. beveſtigende, alleen moeſt het Zuiderquartier tot yerligting van het Noorderquartier vier jaaren agter een, jaarlyks aan het zelve hondert vyf en zeſtig duizent zeeven hondert vyf en vyftig gulden uitkeeren *Ziet het Groot Pl. B. 4. D. bl. 701.*

GEDAAGDE, noemt men, die opgeroepen zynde tegen den Eiſcher, of Klaager, zig ſtelt, en zig verdeedigt in regten, op den eiſch andwoordende, en mag zig yder een, in regten betrokken zynde, hoedanig de zelve ook zy, habil of inhabil verdedigen, want de verdediging is een ſpecie van het natuurlyke regt, en mag over zulks aan niemant benomen werden; dog moogen Ouders door haar kinderen in regten niet werden betrokken als naa bekoome oorlof van den Regter, nog de erfgenaamen van een overleedene, als Ouders, Kinderen, Huisvrouwen, Bloedverwanten &c. nog des overleedene Borge, nog imant van zynent weegen, ten zy de neegen daagen van zyn doot overſtreeken zynde, *Lex 6. Cum ſit injuſtum, & authent. ibi poſit. Cod. de Sepulcro violato* en zyn Kinderen, Minderjaarigen en Krankzinnigen alleen Convenibel in de Perſoonen van hun Voogd of Curator.

De Verweerder of *Gedaagde* moet op de proviſie waar op hy is gedagvaart ten dagen dienende andwoorden, zonder eenig dilai te neemen, ten waare hem de Copyen niet geleevert waaren, waar op den Impetrant proviſie fundeeren wil, de *Gedaagde* alvoorens te andwoorden, dient naaukeurig te letten, of hem eenige exceptien *declinatoir* of *dilatoir* dienſtig zouden kunnen zyn, want alleen dag van beraad verzoekende, om te andwoorden zonder iets daar by te voegen, ofte te excipiëren, of contratie concluſie neemende, werd hy verſtaan in den Regter te bewilligen, daar meede hy dan van zyn *declinatoire* en *dilatoire exceptien*, *quæ ad judicem pertinent* verſteeken is. Van gelyke moet hy ook agt geeven alvoorens te andwoorden, of hy ook geregtigt is, om eenige reconventie teegen den Impetrant te moogen doen, want deeze moet meede *ante litis conteſtationem* of immers eer het appointement dispoſitif genoomen is, ingeſtelt en voldongen zyn, zoo men anders begeert, dat zy de prerogative hebben, om met de *conventie pari paſſu* getermineert te worden. Item mag de Gedaagde voor de litis conteſtatie verzoeken cautie voor de koſten, zoo wan-

neer den Impetrant een vreemdeling of ſuſpect de fuga is.

GEDAAGDE IN PERSOON, imant gedagvaart zynde by de Procureur Generaal om in Perſoon te Compareeren, en compareerende, word ten verzoeke van de Procureur Generaal gehoort op articulen, daar naa tegen hem eiſch gedaan zynde, verzoekt de Gedaagde copye van de articulen en reſponſiven, en dag van beraat, indien 'er geen proviſie verzogt word, en ingevalle dat 'er proviſie werd verzogt, verzoekt hy dag op morgen en agt daagen, naa de Leveringe, het welk *van Alphen in zyn Papegaay* zegt, by diverſche appointementen van den Hove zoo te zyn verſtaan; en indien de Procureur Generaal in zyn concluſie niet exprimeert de delicten, waar over hy den Gedaagde cauſeert, is hy gehouden de zelve mondeling te verhaalen, of te verklaaren, hem geen anderen te laſte te leggen, dan in de articulen ſtaan, gelyk het zelve meermalen by den Hove is verſtaan, vide de *Papegaay* 1. *D. p.* 578. en werd in Crimineele Citatien aan de Gedaagde geen copye van 't Mandament gelaaten, gelyk in Civile zaaken, en overzulks werd in 't voorſz. Mandament niet geſtelt, latende Copie volgens de Inſtructie *Papegaay* 1. *D. p.* 582.

GEERVLIETSCHE TOL, van de zelve word reets in een brief van den jaare 1195. geſprooken (*Mieris Charterb.* 1. *D. fol.* 129.) de oneenigheden daar over met de Vlamingen gereezen, vind men in *Wagenaar zyn Vaderl. Hiſtorie* 2. *D. bladz.* 237. de zelve werd op diverſche plaatſen gevordert, waar toe men meer Wagten heeft moeten aanleggen door 't verloopen der Stroomen; aanmerkelyk zyn de onuitgegeeve ordonantien op de Tollen van Hertog *Philips van Bourgondien van* 4. *July* 1456. van *Maximiliaan en Philips van Ooſtenryk van* 23. *Aug.* 1492. van *Maximiliaan en Karel van Ooſtenryk van* 24. *Jan.* 1511. *S. C.* die te Dordregt, zegt de geleerde Heer *van de Wall*, ter Weeskamer bewaart worden, om die reden verleende Hertog *Jan van Beieren* by een brief van 29. *Aug.* 1421. (te vinden by *Mieris in zyn Charterb.* 4. *D. f.* 595.) aan de Tollenaaren van deeze Tol vryheit, om een Wagt te mogen plaatſen te Zwartewaal, zoo op het water als op het land, in de bekende Tol ordonantie van Keizer *Karel de V. van* 1518. *in 't Plac. B.* 1. *D. f.* 1540. word niet alleen van de Tol van Geervliet, maar ook van zyn Wag-

Wagten geſprooken, die van tyd tot tyd, naa 't veranderen van de loop der Rivieren, zyn vermeerdert, zo dat ze nu reeds zyn tot 16 aangewaſſchen, naderhand is de voornaamſte ontfangſt van die Tol overgebragt naar Dordregt, daar het Hooftcomptoir nu nog gehouden werd, *van de Wall Priv. v. Dordregt fol.* 61. alwaar nog veel aanmerkingen verder hier omtrent gevonden worden.

GEESTELYKEN, de zelve hebben, zederd den gezuiverde Godsdienſt, en naa dat, met de Nederlandſche beroerten, alle Klooſters en Pauſelyke orderen in Holland zyn uitgeroeid en der zelver goederen ten behoeven van het gemeene Land van Holland tot onderhoud van de Kerken, Armhuizen, Schoolen, en anderen gemeene zaaken zyn aangeſlaagen, geen Geeſtelyke vierſchaar of eenig regtsgebied, en hebben de Kerkendienaaren by ons, daar in geen byzonder voorregt voor de Wereldlyke Perſoonen, of ander regtsgebied of vierſchaar behouden, als alleen in zaaken de Kerkelyke tugt betreffende, onder haar Ledematen, ingevolge het 34 en volgende *articulen van de Kerke ordening*, haar by de Staaten van Holland in *May* 1591. voorgeſchreven, behalve dat in Vrieſland, naa de Getuigeniſſe van *Sande. Lib.* 1. *tit.* 1. *diſin.* 1., de Kerkendienaaren voorregt hebben, dat voor den Hoogen Raad rauwlyks moogen te regt ſtaan, *v. Leuwen R. H. Regt* 1. *B.* 12. *D. in fine.*

De Judicature over Geeſtelyke zaken en goederen komt alleen aan de Staaten van Holland of hunne Gecommitteerde Raaden toe, *Reſ. Holl.* 12. *Dec.* 1625. 4. *July* 1658. geen Perſonen van de zogenaamde Pauſelyke Wereldlyke ordres, mogen teſteeren zonder Octrooi van de Staaten *Reſ.* 13 *May* 1734. en geen Pausgezinden van Leenen, al was 't by Octrooi, als voor 't Hof, ſchoon de Leenvolger van de Gereformeerde Religie was. *Publ. Hof* 23 *Jan.* 1665. *en Plac. van de Staaten v.* 4 *May* 1655. en moogen geen Perſoonen, binnen of buiten Holland disponeeren of donateeren ten behoeve van Geeſtelyke, Kloppen, Nonnen of geordende Pausgezinden, nog geeſtelyke Armen, Geſtigten, Godshuizen, maar koomen zulke goederen aan die geenen, die daar toe naa regten deezer Landen geregtigt zyn, *Plac. Holl.* 4. *May en Staaten Gen.* 14. *Octob.* 1655.

De Pausgezinden moogen niemant hunner kinderen, niet van de Paapſche Religie zynde, minder beneficeeren als hun-

hunne Roomſche kinderen genieten, ten waare 'er wettige reedenen waaren, die geëxamineert en gedecideert moeten worden, *ibid.* en moet het goed der kinderen, die hen binnen of buiten 's Lands tot de zoogenaamde Geeſtelyke ſtaat begeeven, naa der zelver doot koomen op hunne naaſte vrienden *ab inteſtato. Pl.* 1655. ten dien einde moeten ook alle zulke geinſtitueerde erfgenamen, legatariſſen, of donatariſſen, of heimelyke gebeneficeerden of geinſtitueerden aan de erven *ab inteſtato*, ook als zy ter zaaken van dien litigeeren, opregte viſie, of copyen authenticq van alle makingen en diſpoſitien geeven, en inventaris leveren van alle de goederen, papieren, boeken, brieven en munimenten, met beëedigde verklaringen van niets agter te houden, of ter kwader trouwe weerloos geworden te zyn, op pœne van infamie en veelvuldige reſtitutie &c. *ibid.*

GEMEENSCHAP VAN GOEDEREN, in 't ſtuk van huwelyk word, al het geen van wederzydſche Egtgenooten, ten huwelyk is aangebragt, of ſtaande huwelyk by hen verkreegen, onder den anderen met evengelyk regt bezeeten, dit is, uitgezondert in Vrieſland, in de Nederlanden als een gemeen Landregt aangenoomen, vide *H. de Groot Inleid.* 3. *B.* 22. *D.* §. 10. *Huber* 1. *B.* 3. *Cap. n.* 33 *en* 35. en heeft tot gevolg, dat de aangebragte goederen ſtaande huhuwelyk van een der Egtgenoten, en niet naa het afſterven van beiden, voor des anders ſchulden, die ook te vooren zyn gemaakt, aangeſprooken mogen worden, zonder eenige vergoeding, welverſtaande, mits dat de goederen voor het aangaan van het huwelyk niet zyn begroot, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 11. *D. n.* 10. *van Leuwen* 4. *B.* 23. *D. n.* 6. dog begroot zynde, en eenige ſchulden verzweegen, zoo valt daar wel geen vergoedinge, ſtaande huwelyk, maar het zelve door de doot geſcheiden zynde, zo moet egter als dan vergoedinge geſchieden, aan den Erfgenaam, vide *de Groot loco citato*, en mag dezelve geen plaats hebben, indien een jongman beneeden de vyf en twintig jaaren, en een dogter beneeden de 20. trouwt, zonder bewilliging der Ouders, vrienden of Overheit, dog dat het zelve in een tweede huwelyk, voorkinderen zynde, plaats hebben kan, werd by de Regtsgeleerden in het algemeen toegeſtemt, als zynde door het gebruik ingevoert, de Præſident van

van *Bynkershoek* ſchynt evenwel niet van dit gevoelen, en vraagt, hoe dat imant die in het openbaar niet mag geeven, zulks ſtilzwygende mag doen, dat is, door huwelyk met gemeenſchap van goederen? ziet hier omtrent de zelve 2. *B.* 2. *Hooftdeel*, *de Groot* 2. *B.* 12. *D.* §. 6., *van Leuwen* 4. *B.* 23. *D.* *n.* 5. *D.* 24. *n.* 8. *Holl. Conſ.* 1. *D. C.* 41. *en* 42. 2. *D. C.* 80, 242, 301. 3. *D. Cap.* 62. 4. *D. Cap.* 205 *en* 227. en neemt die gemeenſchap een aanvang, zoo dra het huwelyk in de Kerk of voor 't Geregt, na drie voorgaande Sondaagſche of Markdaagſche proclamatien ter behoorlyke plaatſe gedaan, is voltrokken, alwaar het dat door afſterven van een der Egtgenooten, de byſlaapinge daar op niet is gevolgt, om dat niet het byſlaapen iet doet tot het weezen des huwelyks, maar de bewilliging, en zo is het ook by den Hoogen Raad verſtaan, *de Groot* 1. *B.* 5. *D.* *n.* 24. *van Leuwen* 4. *B.* 23. *D.* *n.* 3. §. 2. *Holl. Conſ.* 1. *D. C.* 138. 2. *D. C.* 128.

GEMEENSCHAPS DEELING, is het regt, dat imant die met een ander iets gemeens of onverdeelt bezit, heeft, om daar van ten allen tyden ſcheiding te moogen vraagen, *L.* 14. §. 2. *ff. commun. divid. L.* 14. *ff. pro ſocio*, *de Groot Inleiding* 3. *B.* 28. *D.*

GENERALITEIT, ziet STAATEN GENERAAL.

GEOLE, beteekent *gevangenis*, men hiet *le droit de Geolage* in 't Franſch, het geen wy het regt van ſluiten en ontſluiten noemen, en word ſomwyle genoomen, voor al het geen de Cipier en anderen toekomt, ook weegens koſt en drank, *Joſephus Schaliger over het* 5. *Boek van de Poëet Manilius pag.* 462. *en Salmaſius in Auguſto p.* 437. Commentarierende, zeggen aldaar, dat dit woord komt van *Cavea*, waar van men gemaakt heeft *Cabia*, en eindelyk *Gabia* waar van de Franſchen *Geole*, en *Geolier*, ook hiet men in Languedoc *Gabio*, en in Picardie *Gaiole* en *Geole* een Koey, het geen de gedagten van die Geleerde Mannen confirmeert, is, dat dit woord word afgeleit van het Griekſche woord *galeagra*, dat *Cavea*, of *Gabia* een Kooy of Gevangenhuis zoude beteekenen, ook heeft een Kooy met een Gevangenhuis veel overeenkomſt, vermits in beiden, en Vogelen en Menſchen worden opgeſlooten, boven dien hebben de Kooyen oudstyds voor Gevangenhuizen gedient, *Doronville* in het Leeven van *Lodewyk de derde*, Hertog van Bourbon, ſprekende

van de Kinderen van *Pierre le Cruel*, die zyn Broeder *Hendrik*, Koning van Caſtilien gevangen hield, zegt, *lesquels il tenoit dans une cage de fer, & ils y furent mis en leurs age de huit ans. Philippe de Comines*, in de Cronyk van *Lodewyk de XI., Cap.* 136. zegt, dat die Koning zeer ſtrenge Gevangeniſſen had gemaakt, als Kooyen van Yzer, of van Hout met Yzere banden, en zwaare ſluitingen, en dat die waaren agt voet breet, en een voet hooger als een Mans lengte. Van dat woord *Geole* komt ook *engeoler* by een Metaphoriſche ſpreekwyze, van de Vogelaars ontleend, die door middel van een Vogel in een Kooy anderen weeten te lokken, en van *gaiole* komt *cajoler*, dat men ook gezegt heeft in plaats van *gajoler*, dat eigentlyk babbelen en praaten, als een Vogel in een *Gajole* of *Cage* beteekent.

GESIGT VERBOD, is het regt waar door imant werd verboden uit zyn Erf op een anders Erf te zien, het welk anders naa het gemeene regt yder vry ſtaat, ziet hier over *de Groot in zyn Inleid. 2. B.* 34. *D.*

GESTRANDE GOEDEREN, ziet STRANDEN.

GETUIGENIS, is een verklaringe of bekentmaking van een zaak gedaan door imant die zulks weet, gezien of gehoort heeft; dus zyn getuigen die geenen, die teegenwoordig zyn geweeſt, wanneer een fait gebeurde, en die men in Juſtitie oproept, om te verklaaren het geen zy weeten van het geval of fait waar over tuſſchen Partyen verſchil is. Daarom kan men de *getuigenis*, in een proces in faiten, noemen, de ziel of het wezentlykſte van het proces.

En kunnen de Perſoonen van beiden Sexe *getuigen* zyn; onder het getal van die geenen, die niet kunnen *getuigen*, telt men, de kinderen, de zinneloozen, en die geenen, die haar eer verlooren hebben door een Judicieele condemnatie, men zoude ook met regt daarvan kunnen uitſluiten, die geenen, die geld ontfangen hebben, om haar *getuigenis* te geeven, of geintereſſeert zyn in de zaak, waarom men ook geen bloetvrienden admitteert binnen de verboode graade *nemo eſt idoneus teſtis in rem ſuam, lege* 10. *ff. de teſtibus*; *& domeſticum teſtimonium reprobatur in judiciis, ſaltem hoc eſt teſtimonium eorum, quibus imperari poteſt ut teſtes ſint, reprobatur quoque teſtimonium eorum, quos reſpicit negotium de quo controvertitur, vel ratione cognationis, aut affinitatis, vel alia qualibet cauſa.* De naauwe verbinteniſſen

niſſen kunnen ook een *getuigenis* verdagt maaken, van een Vriend omtrent zyn Vriend, even als de haat of vyandſchap die een *getuige* heeft tegen een beſchuldigde of een van de Partyen tegen wien zyn *getuigenis* werd gevraagt; ook kunnen de Perſoonen die in imant zyn magt zyn, of daar van afhangen verdagt zyn van het belange van hunne Meeſters voor te ſtaan, waarom men haar *getuigeniſſe* mag recuſeren, ten waaren het zaaken waaren binnens Huis gebeurt, waarop men als dan zoo veel agt moet ſlaan als de reede vordert, *Leg. Conſenſu Cod. de repud. & Leg.* 3. *Cod. de teſtib. ad quam vide Gothofredum & Mornacium*, ook begeert de Juſtitie, die de waarheit alleen zoekt te weeten, geen andere *getuigeniſſen*, als van de zulken, die niet ontëert en zyn, en op welken woorden men ſtaat kan maaken, en daar aan geloof geeven, waarom die geenen, die met infamie genoteert zyn, geen *getuigenis* geeven konnen, volgens *de L.* 3. §. *pen. ff. de teſtib.* en moeten in allen gevallen, daar de admiſſie van *getuigen* plaats heeft, ten minſten twee zyn, dat genoeg is, ten waare in gevallen daar de Wet meer vordert; maar eene *getuige*, van wat kwaliteit hy ook zoude moogen zyn, is niet voldoende om een bewys uit te leeveren, *nam unus teſtis nullus teſtis*, *Leg.* 9. §. 1. *Cod. de teſtibus*, en moet men de *getuigen* hooren, naa dat zy alvoorens onder ſolemneele Eede hebben aangenoomen voor den Regter de waarheit te zullen zeggen.

Voorts werd by de Wet verbooden de *getuigeniſſe* van hooren zeggen aan te neemen *teſtis ex auditu fidem non facit. Lex divus ff. de teſtam. milit.* maar dit heeft geen plaats als imant verklaart, iets uit de mond van den Geaccuſeerde te hebben gehoort.

En is geconvenieert, dat Engeland en den Staat reciprokelyk by letteren requiſitoriaal *getuigen* zullen hooren, *Reſ. Holl.* 23. *July* 1653.

En moogen geen Ingezeetenen of anderen, naar beſchreve Regten of Practyk deezer Landen, ter zaaken van hunne depoſitien geaccuſeert worden, en werd, des begeert zynde, wel acte daar toe verleent, in zwaare zaaken, *exempel in de Reſ. van Holl.* 27. *Juny* 1686. *Getuigen* in Crimineele zaaken moeten uit hunne reſidentieplaats voor vacatien en loon geld ontfangen, en werden geſtraft iets verzwygende, of valſch getuigende, *Placaat van*

de Staaten Generaal 28. *April* 1691. *getuigen* moeten van officie weegen op de waarheit der faiten zoo wel tot de innocentie van de Geaccuſeerde, als om zyn ſchuld te doen blyken, ter arbitrage van den Regter ſeparatelyk geëxamineert worden, *art.* 24, 25, 26. *Crim. Styl. van Procedeeren.*

GEVANGENIS, is een *locus publicus*, geſchik ter bewaaringe, en niet tot ſtraffe der Misdadigers, *Carcer ad Cantinendos homines, non ad puniendos haberi debet. Leg. aut damnum §. ſolent. ff. de pœnis, ex eo quod Carcer custodia magis eſt, quam pœna, ſequitur incarceratos omnia ſua jura intacta & illibata retinere*, dog dit heeft maar plaats ten opzigten van die geenen, die ter bewaaringe geincarcereert zyn en niet *in pœnam delicti*, daar is vervolgens ook een onderſcheit tuſſchen een *gevangenis*, die men in Vrankryk een *Priſon* en een Raſp- of Tugthuis, dat men daar een *maiſon de force* noemt, en alleen maar dient om gecondemneerde op te ſluiten.

Alle *gevangeniſſen* moeten goed, niet geinfecteert of ſtinkende zyn, en moeten de Gevangenen hunne behoefte of nooddruft hebben van ſpys, drank en ſtroo, alzoo die *gevangeniſſe* dient tot bewaaringe en niet tot ſtraffe, en moeten de Gevangenen wel bewaart worden, en werd de onagtzaamheit rigoureuſelyk geſtraft. *Crim. Ordon.* 1570, *artic.* 39. *Reſolutie van den Hove*, 19. *Nov.* 1610. 16. *Maart* 1632. Die gevangen is, en regt begeert, moet regt gedaan worden boven anderen, en wel in drie daagen, of hy en zyn Vrienden moogen by requeſte klaagen, *Priv. van Vrouw Maria A.* 1476. *art.* 37. *Ordon. Crim. art.* 30 *en* 31. *en Crimineele Styl art.* 71. *Keuren van Zeeland C.* 1. *art.* 22. en als den Gevange bevonde werd innocent, zal den Regter poſtponeeren alle affaires, en hem ontſlaan en relaxeeren, en zo niet geheel blykt van de misdaat, maar alleen by ſuſpicie, zal de Gevangen ontſlagen worden onder cautie *fidejuſſoir* of *juratoir*, ten waare in *gravioribus delictis art.* 53. *Crim. Ordon.*

Voor 't vernieuwe van de Wet in de Steeden, moeten de Gevangenen zoo het moogelyk is geſlaakt worden, *Crim. Ord. art.* 32. *ibid.* en mag geen Poorter van Amſterdam, gelyk ook van geheel Holland, gegyzelt, gevangen of bekommert worden aan zyn lyf of goed, zoo verre hy ten genoege kan verborgen, dat hy regt zal verbeyden, dog verborging valt niet in moort, Vrouwe kragt,

of

of publiek gewelt, *Priv. van Hertog Alb. van Beyeren A.* 1387. *in de Handv. en Priv. v. Amſterdam.*

GEWAARDE RECHTER, beteekent imant, die het regt van een ander bewaart, en in des zelfs afweezen hem vervangt, waarom men 'er doorgaans door verſtaat een Ambagtsſchout, die het regt van den Ambagtsheer bewaart, in die zin, moet het verſtaan worden in verſcheide ſtukken by *Mieris in zyn Charterboek* 3. *D. bl.* 309. en op meer plaatſen, alwaar aan Ambagtsheeren in Zuidholland vergund word om in hun Ambagt een *Gewaarde Rechter* te ſtellen, men vind in de Privilegien van Enkhuizen een Handveſt gegeeven door Graaf *Jan de I. in het Jaar* 1299. aan de gemeene Onderzaaten van Weſtvriesland, *geen man die boedtſchuldig is, zal men dagen voor den Baljuw, dan voor zyn Gewaarde Rechter alleen*; men zegt ook gewaarder hand, voor *manus ſequeſtra*, Kilianus.

GIFTEN EN GAAVEN, moogen aan geen Regters gedaan of by de zelve aangenoomen worden, zelfs niet van eetbare ſpys of drank die Koopbaar is, *art.* 10. *van de Inſtr. v. den Hoogen Raad*, daar 't Hof ook Eed op doet, dog moet wel gelet werden op de woorden, en dat van imant, *'t zy Steeden, Collegien, Perſonagien of Particuliere Perſonen* (Nota) *die zy weeten Proces of Regtsvorderinge voor den voorſz. Raade te hebben of te zullen krygen*; dog daar door is aan de zelve niet verboden gaven te ontfangen van naaſtbeſtaande of andere vrienden, die buiten alle apparentie van Proces zyn, vooral indien werd geobſerveert het voorſchrift van *de L.* 6. §. 3. *ff. de Offic. Procons. & Legat.* daar teegen is ook by een Placaat van Haar Hoog Mog. voorzien. 1716.

Ziet CORRUPTIE.

GILDEN of GULDEN, is een broederſchap of gemeenſchap der Werklieden, of Handelaars. *Kilianus* zegt, dat *gulde* of *gilden*, is een *ſocietas contributionum, contubernium*, en een *gilden* der Ambagten, een *collegium opificum*, de zelve zyn hier te Landen al zeer oud, de tyd van der zelver inſtellinge is aan my niet voorgekoomen; in ſommige Steeden hebben de zelve deel aan de Regeeringe, als tot Dordregt, yder maakt op zig zelve een zeekere Regering uit, beſtaande uit een Deken en twee, drie of vier Byzitters, die men gemeenlyk Hoofdmannen noemt, die jaarlyks, of om de twee of drie jaaren, op zeekere gezette daagen, naar inhoud van haar

Gilden-brief, en gemeenlyk op die dag dat men haar Patroon zyn vierdag plag te houden, voor de Magiſtraat verandert worden, want ieder *Gilden* had oudstyds, onder het Roomſche geloof, zyn Schutheilig of Patroon, en in de Kerk een Kapel en Altaar, alwaar een Prieſter of Kapellaan, op zeekere gezette tyde de Kerkdienſt verrigte, wanneer de Gildebroeders daar moeſten verſchynen en offeren, en alle de *Gilden* die men jegenwoordig vind, die onder zoo een Patroon en Schutheilig niet behooren, zyn van andere *Gilden* afgenoomen of geſplitſt, dat door de toeneemende neeringe en handwerken heeft moeten geſchieden, de zelve voor zoo verre zy my zyn voorgekoomen, zyn:

Het Noach of Wynkoopers Gilden.

St. Jans of St. Franciscus, Kleermaakers Gilden.

St. Barbara of Metzelaars Gilden.

St. Joſeph of Ewouts Gilden, daar onder Timmerluiden, Schrynwerkers, Wielenmakers.

St. Oberts of Bakkers Gilden, waar onder ook Koekenbakkers, Paſtybakkers, Wafelbakkers.

St. Pieters of Viſchverkopers Gilden, waar onder ook Oeſterverkopers.

St. Anthonis of Vleeſchhouwers Gilden.

St. Nicolaas of Lakenkopers Gilden, en de kleine St. Nicolaas het Kruideniers Gilden, waar onder Vettewariers en Kaasverkopers, Kaarſemakers.

Adams of Tuinmans Gilden.

Cosmi en Damiaans Confrerie of Chirurgyns Gilden.

St. Lucas het Kladſchilders, en Glaſemakers Gilden.

St. Eloys, het Goud- en Zilverſmits Gilden, ook het Smits & Yzerkramers Gilden.

St. Crispyn of Crispinus, het Schoenmakers Gilden.

St. Pieter, het Swaartvegers Gilden.

St. Franciſcus, het Knoopmakers Gilden.

St. Jacobs, het Hoedemakers Gilden.

St. Cornelis, het Wevers Gilden.

St. Pieters Stoel, het Stoelemakers Gilden.

St. Maarten, het oude Kleerkopers Gilden.

St. Chriſtophel, het Tappers Gilden.

St. Valentyns Gilden, daar onder de buiten Schippers, Huurkoetſiers, Voerluiden, &c. mitsgaders veele anderen, die my niet zyn voorgekoomen dog die uit die Gildens genoomen en daar van afgezondert zyn.

GLO-

GLORIE, is een onduitſch woord, dat *Roem* beteekent; men verſtaat dikwils, dog zeer verkeerdelyk daar door een *inbeeldige verwaantheid*, zo zegt men dat imant bezit veel *glorie* die verwaant is, dog het is eigentlyk een vereeniging van lof van verſtandige en weldenkende Luiden tot imants eer, dus kan niemant een regtmatige *glorie* verdienen, zonder te bezitten waare deugtzame en zedelyke ziels vermogens.

GODDELYKE WET, voor *Goddelyke* gegeeve *Wet*, kennen wy, naa de komſte van onzen Heere en Zaligmaker *Jeſus Chriſtus* geen andere, dan die ons God de Vader, door zyn Zoon de Heere *Jeſus Chriſtus* heeft geopenbaart.

GODSHUIZEN, zyn huizen uit mildadigheit tot een Godvrugtig einde geſtigt, om armen en nooddruftigen te hulp te koomen in haare nood; dus kunnen en moeten de zelve werden aangemerkt als de onderſteuning der menſchelyke zwakheit teegen de onheilen der armoede.

De zelve zyn door de Hoog Overheit met veele privilegien, voorregten, en vrydommen begunſtigt, en werden voor Godshuizen gehouden, alwaar arme oude luiden of kinderen, die om hunne armoede niet kunnen gealimenteert worden, beſteet, en zieke Gaſthuizen, waar in armen, kranken en gekweſten worden gebragt ter Cure, *Reſ. Gec. Raade v. Holland* 27. *Febr.* 1674, en genieten de Gods en armhuizen vrydom van impoſitien, en zyn geëximeert van 200 penn. en andere laſten, *Reſ.* 17. *Dec.* 1682. *Pl. B.* 2. *D. bl.* 400. dog alle goederen, mitsgaders obligatien, Los en Lyfrenten, die by de Steeden, Godshuizen of andere Communiteiten die naa 17. *Jan.* 1719. den tyd van het concent van de 100 en 200 penningen zyn aangekogt of by eenige andere titul het zy lucratif of onereus verkregen zyn, de voorſz. 100 en 200 penn. ſubject, even of het zelve in het voorſz. concent was uitgedrukt *Public. Holl.* 17. *Jan.* 1719. *Gr. Plak.* 5. *D. f.* 1192. *Kerkelyke Pl. B.* 2. *D. bl.* 441. en is de voorſz. reſolutie niet applicabel op het voorſz. concent van 17. *Jan.* 1719. alleen, maar op de concenten, die naaderhand gedragen zyn, en die in tyd en wylen nog zullen gedragen worden, even als of de zelve diſpoſitie in alle de concenten ſpecialyk uitgedrukt was. *Publ.* 21. *Febr.* 1721. *Kerkel. Plac. B.* 2. *D. bl.* 450. edog zyn Kerken, Gaſthuizen, Weeshuis-

huizen en andere pieuſe geſtigten, zoo van de waare Gereformeerde Religie als van andere Proteſtantſche Gezindheeden, zelfs van de Remonſtrants gezinden, ook Lutherſchen, en Doopsgezinden, en geen anderen, gelyk meede alle publieke huizen, de welke ten dienſten van het gemeen gebruikt worden, en waar van geen huur werd getrokken vry verklaard van ordinaris, en extraordinaris Verpondingen, zoo meenigmaal de zelve zullen worden geheeven, het zy ze die vrydom te vooren genooten hebben, of niet, en zonder dat daar toe Octrooi zal behoeven verzogt en geobtineert te worden *Reſ. Holl. v. January* 1737. zoo nogtans, dat gelyke vrydom niet zal werden genooten by eenige diergelyke Kerken, Godshuizen of Weeshuizen, en andere pieuſe geſtigten of publieke gebouwen, welke in het vervolg zouden mogen werden geſtigt, ten zy de zelven alvoorens van haar Ed. Groot Mog. zouden hebben verzogt en geobtineert Octrooi van vrydom *ibid.*

Godshuizen en Landen by de Regenten verkogt wordende, moeten de Ontfangers dier plaatſen, die penningen op intereſt hen gepreſenteert werdende, obligatien daar voor geeven, en anderen in der zelver plaats afloſſen *Reſ. Holl.* 22. *Febr.* 1659. en moogen de voorſchreeve obligatien in weerwil der Regenten, niet worden afgeloſt voor en al eer de comptoire van alle capitalen zyn ontlaſt *ibid.*

Die in Godshuizen zyn groot gemaakt, laaten hunne goederen aan de zelven, en moogen de goederen by overlyden van die geenen, die in de zelve zyn onderhouden, aanvaart en de verkogt worden, zonder beneficie van inventaris, en zonder *ultra vires hereditatis* gehouden te zyn; ſchoon een Crediteur binnen 't jaar zig openbaarde *Reſ. Holl.* 20. *Dec.* 1635. en zo na 't jaar, de notificatie van het overlyden, en indaging van die iet te pretendeeren hebben, gedaan zynde, imant zig openbaarde, en tot laſten van den Overleden iet pretendeerde, die is verſteeken, zonder iet tot laſten van den Overleeden of de voorſz. huizen te hebben ten eeuwigen dage, *ibid.*

Of Godshuizen als een meenigte van Miſerabele en geprivilegeerde Perſoonen uitmaakende, het privilegium *Fori* hebben, het zy weegens de zelve geageert, of van de zelve iet geëiſcht werd, genood-

noodzaakt zyn hun daagelykſche Regter voorby te gaan, ziet *Voet ad ff. tit. de judic. n.* 119. *en* 120.

GOEDE MANNEN, *arbitrateurs* genaamt, (onderſcheiden van *arbiters*) zyn vriendelyke Middelaers in de welke Partyen vrywillig conſenteeren, en zig vereenigen, om by de zelve haar zaaken, differenten, en geſchillen, naar hun beſte goeddunken, zonder forme, ordre, of ſolemniteit van regten beoordeelt en getermineert te worden vide *Merula Lib* 1. *tit.* 7. *Cap.* 2. Ziet *arbiters*, en *arbitrateurs.*

GOODREGT, is het regt om een *Goot* te hebben, leggende of uitkoomende op een anders grond om het waater te loozen, en is een byzonder regt, en onderſcheiden van de waterloop *L.* 7. *ff. de Servit.*, hoedaanige *Goot*, als die komt te verſtoppen; moet die geopent en herſteld worden by die geenen, die het zelve regt alleen heeft, maar is die gemeen, zoude de zelve, by die geenen, die het zelve blykelyk had veroorzaakt moeten gereinigt en herſtelt worden, anders tot gemeene koſten van allen die geenen, die daar koomen te loozen, ten waare dat anders was bedongen *L.* 1. *ff. de Cloac. L.* 8. *Cod. de Servit. L.* 4. §. *ultim. & Seqq. ff. de damno infecto*, ziet ook *Chriſt. D. tit.* 14. *n.* 22. 23. *&c.*

Op een gemeene muur mag yder een een *Goot* leggen en die ter ſtraete uitleiden, en alsdan is die *Goot* gemeen; die *Gootregt* heeft, mag de *Goot* niet verhoogen, nog verlaagen tot meerder belaſting, en is ook ſchuldig de *Goot* alleen te onderhouden, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 34. *D. v. Leuwen.* 2. *Boek* 20. *Deel.*

GOUD EN ZILVER, aan imant gelegateert zynde, werd het gemunt geld verſtaan daar niet onder begreepen te zyn, maar wel een zilver tafel Servies of diergelyk, ten waare zulks aan imant afzonderling was gemaakt, want een Speciale makinge werd altyd verſtaan de Generale te verminderen, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 22. *D.*

GOUDSMEEDEN, alle goudt, zilverwerk, juweelen, geſteentens, en diergelyke koopmanſchappen die *Goud* of *Zilverſmeeden* verkrygen by koop of anderzints, moeten het zelve agt daagen voor het oog van een yder hangen, en mag die geenen, die het ontſtoolen of ondraagen is, dat met den Heer aanvaarden, mits aan den Kooper zyn uitgeſchoote penningen

gen reſtitueerende, *Ord. op het Goud en Zilverſmeeden in Holl.* 8. *Dec.* 1661.

En mag een yder zyn goederen hem ontvreemd of ondraagen, tot alle plaatſen, daar hy die vind agterhaalen zonder verbeuren. *Priv. van Vrouw Maria* 1476. *art.* 44.

GOUW, dit woord zegt *Kilianus* te beteekenen, *Regio*, een Land waar van Henegauwen, of Henegouwen *ager Haniæ* of *Hanoniæ*, *Pais d'Hannou*; als meede een ſtuk land dat rontsom in 't water beſlooten is.

GRAAF, was een Regter of Opperhooft by de Keyzer of Koning geſtelt over zeker byzonder Regtsgebied, of geregtigheit, die van wegens het publiek de Vierſchaar bande, de aanklagte deet, en het regt vervolgde en executeerde, zoo was een *Burggraaf* over een Burg, een *Dykgraaf* over Dyken, een *Goograaf* over een kleine Landſtreek, een *Landgraaf* over een groote Landſtreek, een *Markgraaf* over des Lands Marken en Grenzen, een *Palsgraaf* over het Paleis, *Comes Palatii*, een *Pluimgraaf* over Vogelen, *Watergraaf* over Wateren &c. alle die *Graven* wierden in 't Latyn *Comites* genaamt, en haar ampt uitgedrukt door *judiciaria Poteſtas*, welke naam zegt *Hugo de Groot*, *in zyn antiquitates Batav. Cap.* 5. niet oneigen aan Princen en Groote Vorſten wierd toegekent, *tanquam ipſorum judicum judices*, *quia Principum munus eſt præcipuum jus dicere.*

GRATIS, is een Latyns woord, dat *uit gunſt* beteekent; zo is een expeditie *gratis*, een, die uit gunſt voor niet gegeeven werd, en hoe zeer *gratis*, *nihil* en *Pro Deo* allen van de zelve beteekeniſſe, ten minſte van de zelve uitwerking zyn, zoo dient men in agt te neemen, dat men omtrent groote Perſonages dient te gebruiken het woord *nihil*, omtrent anderen die men begunſtige wil *gratis*, en voor den armen *Pro Deo.*

GRAVAMEN, is al het geen waar meede imant is bezwaart.

GRAVENGEDING, ('s) was de allerhoogſte regtspleeging, daar de Graaf zelfs te regt zat, houdende in zyn hand een bloot zwaart, waarom wy onze Graaven van ouds met een bloot zwaart in de hand geſchildert zien, welk *Gravending* naaderhand in een Hofgeding verandert is.

GRIEVEN, is een onduitſch woord, dat *zwaar*, *bart*, *bezwaarniſſe* beteekent, en word afgeleid van het Franſche woord *Grief*; imant bezwaart zynde door

door de conceſſien van mandamenten, proviſien, en authoriſatie op Deurwaarders, mag appelleeren en binnen 20 daagen, volgens het 31. *art. van de Ampliatie van de Inſtructie van den Hove*, zyne *Grieven* overgeeven, zonder een document of blyk anders dan de naakte Grieven. *Papegaay.* 1. *D.* 37. *tit. pag.* 432.

By het Hof is een ordonantie gearreſteert op het fourneeren van *Grieven*, volgens het 215. *art. van de Inſtructie.* 25. *Sept.* 1586, 1. *Mem. v. Hanneman. f.* 339.

En is een bevel by het Hof gegeeven, dat de Practiſyns zig zullen hebben te reguleeren in het formeeren van de *Grieven* naa het 215. *artic. van de Inſtuctie van den Hove*, te vinden *in het eerſte Memoriaal van de Griffier Pots. f.* 35.

By een geappelleerde *Grieven* zynde geproponeert, behoeft daar van geen copye aan de geappelleerde gegeeven te worden, nog die in de Griffie te laaten bewaaren, maar mag die ligten als het hem belieft, *Reſol. van den Hove* 27. *May* 1610.

Zeekere zaak op de rolle difinitivelyk afgedaan, en het Hof in reauditie gebleeve zynde by den appointemente, is begreepen daar teegen geen *Grieven* aan te neemen, *Reſol. van den Hove* 17. *Jannuary* 1614. en werden *Grieven* op *Grieven* niet aangenoomen, *Reſol.* 10. *Maart* 1620. ook geen *Grieven a minima* in reauditie geproponeert, en daar op geen regt gedaan, vide *de Papegaay* 1. *D.* 27. *tit. p.* 434.

GRIFFIER, noemt men de eerſte Miniſter van den Hove, en is een ampt van veel aanzien, hy was in de Graaflyke tyd, wanneer de Staaten door het Hof beſchreeven wierden ook Miniſter van de Staaten, hy bekleed het zelve op een Commiſſie van beiden de Heeren Staaten, van Holland en Zeeland; hy geniet alle de voorregten als de Leeden van de Raad; dit ampt wierd voor deeze aan de meeſt biedende (wanneer de Graven uit allen ampten recognitien trokken, ten hunne voordeelen) naar voorgaande bekoome admiſſie van den Hoove, verpagt tot dat de Heeren Staaten goedvonden by der zelver *Reſolutie v.* 24 *en* 30. *May* 1602. het zelve te maaken tot een Permanant ampt.

Men had reeds bevoorens in den jaare 1582. een ordre en reglement op de Griffie van den Hove geſteld en de gages van de Griffier gereguleert, vide *Reſol. v. Holl.* 4. *Feb.* 5.

18. *Maart en* 23. *April* 1582. dog nog goedgevonden het te doen verpagten, maar daar toe niemant te admitteeren als den Hove aangenaam, en goede Patriotten zynde, *Reſol. v. Holl.* 4. 26. *May, en* 24. *Juny* 1583. en een naader Inſtructie voor de Griffier gearreſteert 15. *Maart* 1593. te vinden in het 1. *Mem. v. Regteren f.* 2. dog het zelve in den jaare 1602. een Permanent ampt zynde geworden wierd door de Staaten een andere Inſtructie gearreſteert 24. *May* 1602. 1. *Mem. v. Duyk. f.* 3. benevens een ordre en reglement op de Griffie op den 8. *July* 1605. ook vond men goed, dat de *Griffier* cautie zoude ſtellen tot contentement van den Hove voor zyn ontfang van de namptiſſementen &c. *Reſol. Holland* 19. 24. *Decem.* 1619. en wierd doenmaals ook by de Staaten gereguleert het ſalaris van de Griffie van den Hove, ziet de *Reſol. van den Hove* 8 *Oct.* 1618. *en* 14 *Jan.* 1704. hy ſtelt onder Agreatie van den Hove, de Penningmeeſter en allen de Klerken van de Griffie aan; de *Griffier* is niet gehouden voor de originneele ſtukken, door de Procureurs geproduceert, te reſpondeeren, ten waare hy een recepiſſe gegeeven had, volgens *Reſol. v. den Hove* 22. *January* 1539. *in 't* 2. *Mem. van de Jong fol.* 239. en mag niet geſuſpecteert worden, al roerde de zaak eenige van zyn vrienden, zoo als zulks by den Hove is verſtaan 23. *Feb.* 1559. vide *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D.* 50. *Hoofd. p.* 679.

GRIFFIER VAN DEN HOVE, (SUBSTITUT) dit ampt droeg oudstyds de naam van *Subſtitut* van de *Griffier*, de welke zoo veel *Subſtituten* aanſtelden, ten tyde als de Griffie wierd verpagt, als hy goedvond ten zynen pericule; dog wanneer de Heeren Staaten het *Griffiers* ampt een Permanent ampt maakten, wierd dit een Miniſteriaal ampt van den Hove, blyvende egter de *Griffier* niet alleen behouden zyn regt van aanſtellinge van een *Subſtitut*, maar was zelfs daar toe gehouden, als blykt uit de woorden van des zelfs inſtructie by de Heeren Staaten gearreſteert den 24 *May* 1602. waar gevonden word, de *Griffier zal gehouden zyn nevens de Subſtitut Frans Criep*, (die op die tyd of was, immers zeeker wierd, *Subſtitut Grieffier van den Hove*) *te houden een bekwaam Subſtitut den Hove aangenaam &c.* waar uit my toe ſchynt, dat te dier tyd, de Heer *Duik*, *Griffier* geworden zynde (aan wien gemelde *Francois Criep* naaderhand

13. *Oct.* 1622. is geſuccedeert) heeft gecontinueert *Barent Minneſank*, de welke benevens gemelde *Criep*, geduurende de vacature van het *Griffiers* ampt door het overlyden van Mr. *Johan de Regteren* op den 25 *April* 1602 door het Hof was geauthoriſeert het *Griffiers* ampt waar te neemen, waarſchynlyk ter voldoeninge van het 65. *articul van de Inſtructie van den Hove*, waar by de *Subſtitut van den Griffier*, *of zyn principale Klerk geëed wezende* ſchuldig was van 'smorgens ten zes uuren in de Zomer, en ten zeven uuren in de Winter tot 'savonds ten zeven uuren incluis, in de Griffie hem te vinden bereid om Partyen te gerieven en te expediëren.

Des zelfs departement is de waarneminge van de Rolle, met het geen daar van dependeert, waar van hy ook de voordeelen geniet, de welke egter tot op heden op naam van de *Griffier* gehouden word.

GROND-EIGENAAR, is die geene, aan wie een *grond* in eigendom behoort.

Al wat gezaait of gepoot word op imants *grond* by de *Grondeigenaar* of een ander, komt de *Grond eigenaar* toe. §. 1. *Inſtit. de rerum diviſ.* dit werd verſtaan van poten, die in de grond zyn gewortelt, want de wortel werd hier in zoo verre aangezien, dat een nabuurs boom verwortelende in myn *grond* de myne word, als uit myn *grond* het voetzel trekkende, en een boom ſtaande ter half weegen van twee nabuurige Landen is gemeen tuſſchen hun beiden, *de Groot Inleiding* 2. *B.* 10. *D.* zonder dat gelet word wie die gepoot of geplant heeft, Ziet *Ordon. van de Vierſchaar tot Gouda. art.* 40. *en de Keure van Oudewater art.* 75.

GROSSE, is een onduitſch woord, waardoor men in de Practyk verſtaat het eerſte afſchrift, dat op het origineel of minut van een ſtuk is gemaakt, het zy van een contract, obligatie, ſententie of ander publiek geſchrift.

En werd *groſſe* genaamt, om dat men gemeenlyk gewoon is, die ſtukken met groote letteren te ſchryven, in teegenſtellinge van het woord *minut* dat het eerſte opſtel is, en zo genaamt word, om dat men gewoon is, het zelve met kleinder letteren te ſchryven, waar uit blykt, dat het ſchryven met groote en wyde letteren der Notariſſen, zoo hier als elders geen nieuwe uitvinding is.

GRUITGELD, *Gruit* was een ſoort van Plandgewas dat men als giſt gebruikte om het bier te doen giſten, (ziet *Spelman*

in Gloſſario voce grutum) dit gevoelen werd by na volkomen beweezen, in alle de oude brieven alwaar van *Gruitgeld* word geſprooken, in een ſtuk by *Heda Hiſt. Ultraj. pag.* 95 word het uitdrukkelyk genaamt *Negotium generale fermentatæ Cereviſiæ quod vulgo* GRUTT *nuncupatur*, in een ander ſtuk by *Mathæus de Nobilit. Lib. IV. p.* 910 *en* 911, *van elf May* 1338. *Jus fermentandi*, en tot meerder beveſtiging in een brief van 1074. by *Miræus opera Diplom. Tom.* 1. *pag.* 63. word de *Gruiter* beſchreven als een Perſoon die de ſtof toebereide, waar door men de bieren aan 't ryzen hielp, *donavit* ſtaat 'er *eidem Eccleſiæ & Fratribus inibi Deo Servientibus Scrutum* (lees Grutum) *ejusdem oppidi, hoc eſt poteſtatem ponendi & deponendi illum qui materiam facerent, unde levarentur cereviſiæ*, naderhand heeft men zig van Hop of Hoppe beginnen te bedienen, het welk in den beginne merkelyk het *Gruitgeld* benadeelde, en aanleiding gaf tot de invordering van het Hoppegeld.

GYSELING, die iet ſchuldig is, het welk in doen beſtaat, en daar in nalaatig is, word daar toe by *gyſelinge* gedwongen, *Ord. op de Juſtitie voor de Steeden anno* 1580. *art.* 31. *Ampl. van de Inſtructie van den Hove van* 1579. *art.* 13, 14, 15, 16. *Hoogen Raade art.* 275. Of als de Sententien, zyn teegen Collegien, Voogden en diergelyke, *Papegaay* 1. *D. f.* 487. een Impetrant van *gyſeling* moet de Gyzelkoſten afſpreeken en daar voor Cautie ſtellen. Een Gegyſelde in *gyſeling* niet compareerende, werd voor het Hof verleent default en een andere *gyſeling* met apprehenſie, volgens het 14. *art. van de Ampliatie van de Inſtructie van* 1579. Teegen een Zeeuw werd maar verleent default en een andere *gyſeling* op meerder pœne, vide *Papegaay* 1. *D. fol.* 488. *en Merula fol.* 670. dog voor den Hoogen Raad werden in deeze materie twee defaulten verleent het profyt van het eerſte is een andere *gyſeling* op meerder pœne, en 't profyt van het tweede is een andere *gyſeling* met apprehenſie, volgens het 275. *art. van de Inſtructie van den Hoogen Raad, en de Papegaay* 1. *D. f.* 488.

De Gegyſelde in *gyſeling* zynde en geen devoir doende om aan de ſententie te voldoen, word teegen hem geprocedeert als te zien is in het 15 *en* 16. *art. van de voorſz. Ampliatie van 't Jaar* 1579. *en het* 276. *artic. van de Inſtructie van den Hoogen Raad.*

Een Gegyſelde uit de *gyſe-*

ling

ling gaande, moet teegens hem geprocedeert worden volgens de Inſtructie, en een tweede *gyſeling* verzogt worden, vide *Papegaay* 1. *D. f.* 489.

Als een Gegyſelde in *gyſeling* compareert, verzoekt hy door zyn Procureur om op de duidelykheit of onduidelykheit van de *gyſeling* te compareeren, voor Commiſſariſſen, vide *Papegaay* 1. *D. f.* 189. en werd dan voorts ten verbaale eiſch gedaan, de Gegyſelde moet dan aanſtonds andwoorden, en kan anders uit de *gyſeling* niet ontſlaagen worden; geandwoord hebbende, werd hy doorgaans by proviſie ontſlaagen, mits verſchietende de koſten in *gyſeling* verteert, voorts werd dan ten verbaale de zaak voldongen en verdraagen om te wiſſelen, en werden dan de ſtukken onder weederzydſche inventaris gelevert onder Commiſſariſſen, benevens een Deductie en dan regt verzogt, en als een Gegyſelde aan zyn termyn niet voldoet, werd ter Rolle geinſinueert om wederom in *gyſeling* te compareeren, en mag in *gyſeling* geen Recommandatie als in arreſt werden gedaan, of eenige andere actie geinſtitueert werden.

En moeten de concluſien ten verbaale in *gyſeling*, volgens oude Practyk, geverbaliſeert werden zonder articulen, volgens *Ordre van den Hoogen Raade van* 20. *January* 1633.

En moogen de Deurwaarders geen *gyſeling* reitereeren, ten waare op de voorgaande *gyſeling* behoorlyk default en andere proviſie gedecerneert waren, naar ſtyl en Ordonantie van den Hove, op pœne van Correctie, *Ordon. van den Hove* 6. *Oct.* 1552. *Ampliat. Inſtructie* 1579. *art.* 14, 15, 16. voor default in cas van *gyſeling*, al is 't dat Partyen om 't zelve te purgeeren geadmitteert worden, moet zes gulden boeten aan de Rentmeeſter van de Exploicten betaalt worden, *Ordon. van den Hove* 19. *Dec.* 1608.

GYSELING (GEDECRETEERDE), een ſententie in *gyſeling* geweezen zynde en de Gecondemneerde niet voldoende, komt daar uit voort een andere inſtantie, die men gedecreteerde *gyſeling* noemt, om hier toe te koomen, werd niets anders gedaan, dan de zaak ter Rolle gepreſenteert, en de Procureur van de Gegyſelde geinſinueert om zyn Meeſter binnen agt daagen, zo het een Hollander is, een Zeeuw binnen 14 daagen, of zoo het een verdere Buitenlander is binnen meerder tyd wederom in *gyſeling* te doen komen.

De Gegyſelde op zoo een inſinua-

ſinuatie en belegde tyd niet compareerende, werd verleent default en apprehenſie.

In een gedecreteerde *gyſeling* word geen eiſch gedaan, of een geding gehouden, maar levert de Gegyſelde alleen over een acte van voldoeninge, zoo den Impetrant met die acte van voldoening geen genoege neemt, levert elk maar zyn ſtukken onder Commiſſariſſen, met een Deductie tot adſtructie van zyn geſuſtineerde.

Van ouds pleegen de Impetranten van gedecreteerde *gyſeling* geen reedenen te geeven aan de Gegyſelde waarom de acte van voldoeninge niet goed was, maar nu zyn zy zulks gehouden te geeven, volgens het 4. *art. van het Reglement van den Hoogen Raad van dato* 26. *Nov.* 1726.

H.

HABILITEEREN, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat imant tot iet bekwaam maaken, of inſtaat ſtellen, om iet te kunnen doen, verrigten of op zig neemen, zoo is imant *habil* om te kunnen Erven, die de Wet tot de erfenis roept, of die in zyn Perſoon niets heeft, dat hem de aanvaarding van de zelve belet, zoo word een minderjaarige *habil* gemaakt om zyne goederen te kunnen adminiſtreeren, door het obtineeren van brieven van *venia ætatis* van de Hoog Overheit, imant die door een curateele of ander beletzel buiten de beheeringe van zyne goederen is geſteld, werd door de opheffinge van dat beletzel *gerehabiliteert.*

HALM, waar door men verſtaat een *koornhalm*, *ſtoppel* of *riet*; hier meede wierden driederlei plegtigheden gepleegt, of verrigt:

1. Met het wegwerpen van den *halm*, wierd een boedel of erfenis gerepudieert, ziet voor de *Baar uitgaan.*

2. Met het nederleggen van de zelve wierd een vreede gelegt op den dorpel, ziet *de Coſtumen en regtspleging van den Briel 1. D. f.* 335.

3. En met het overgeeven van den *halm* wierden Landeryen overgedraagen, *ibid. fol.* 267. ziet ook hier over *Spelman in Gloſſar. in* FESTUCA.

HALSLOSSINGE, beteekent *het Zoengeld*, welk van ouds aan de Maagen van een Nedergeſlaagen plagt betaalt te worden, door welke betaalinge den *Hals* van den Dootſlaager, die verbeurt was, *geloſt* wierd, men leert dit uit de politique Regeering van den Briel van *Jan Mathyſen bl.* 340. in deeze woorden: *ende daar t'enden zal die Regter met recht en vonnis, des onwillige maegsgoed verkoopen, alſo lange als dair is, en leeveren hem dat voir die maechſoen: ende*

gebreck dair an, men zal cracht wyſen an ſinen live: ende dat en macb niemant keren met recht, want die ſchult beboirt betaelt te weſen voir ander ſchult, want 'et Halsloſſinge is.

HANDVEST, is een beveſtiging of verzekering door imants hand of ondertekening, men noemde het oudstyds ook wel een handbetoon, of ſchriftelyk bewys of betoon van iet dat gepaſſeert was.

HANDVREEDE, is een bevrediging, waar by imant met zyn eige hand plegtig beloofde die te zullen houden voor zig zelve, zyn Wyf en alle zyne Maagen, zoo als blykt uit een verdrag, dies weegens ter Hooge Vierſchaar van Zuidholland 1433. gemaakt, te vinden by *Oudenhoven bl.* 475. ziet ook *de Coſtumen van den Briel by Alkemade* 1. *D. bl.* 328. op verbeurte zelfs van lyf en goed, ziet VREEDE.

HANS, dit woord zegt *Kiliaan* te beteekenen, *Socius*, *Collega*, *Compagnon* of *Medebroeder*, de Duitſche Hanſe *Societas Teutonica*, Hanſe Steeden, *Sociæ & liberæ civitates fœderatæ*, en dat hanſen, of verhanſen, (dat wy waarſchynlyk ten onregte verhenſen noemen) is imant als medelit in een gezelſchap ontfangen, *in numerum Sociorum recipere* en is vervolgens, 't geen wy een *Hensbeker* noemen, een *Hansbeker* of *poculum aſſociationis.*

HARO, hoe zeer dit tot onze Practyk niet behoort, zal het mogelyk ſommige niet onaangenaam zyn, daar van de uitlegging hier te vinden om dat de zelve in veele Franſche Edicten voorkomt.

Haro, of *Clameur de Haro*, dat men ook noemt *Quiritatio Normanorum*, is dat publiek geroep van imant, die men gewelt aandoet, en die yder te hulp roept, of wel van imant, die zyn party vind, en om hulp vraagt, om hem voor den Regter te kunnen brengen, werdende als dan beiden in verzekering genomen, tot dat den Regter haar zaak heeft onderzogt, ten minſten by proviſie; dit geſchreuw van *Haro* heeft naa de gedagte van ſommigen zyn oorſpronk van *Raoul* of *Roul* eerſte Hertog van Normandie, die een Vorſt was van een zeer voorbeeldige regtvaardigheit, waarom het Volk gewoon was hem altoos te hulp te roepen, tegen alle geweld en oppreſſie, dog anderen geeven daar aan een andere oorſpronk, ziet dit alles in het *Woordenboek van Trevoux.*

Het geroep van *Haro* heeft voornamentlyk ook plaats als imant word geinſulteert, of als men imant vervolgt, die aan imant

imant iet ontnoomen heeft, voor deeze bediende men zig alleen van het geroep van *Haro* in Crimineele zaaken, als brand, roof, en moord, of over een Eminent gevaar, op dat yder zoude uitloopen op dat geroep, om hem aan de Juſtitie over te leeveren, of meede *Haro* op hem roepen, op pœne van de ſtraf by de Coſtume van Normandie geſtatueert.

Als 'er *Haro* geroepen is, zyn Partyen verpligt cautie te ſtellen, de eene om de zaak te vervolgen, en de andere om zig te verdedigen, waar naa de zelve werd in ſequeſtratie geſtelt, en decideert het vonnis over de boeten.

Dit is de reeden, dat in alle de Privilegien, en brieven die het Groot Segel van de Cancelarye van Vrankryk paſſeeren, geſtelt word, van die beveelen van de Koning ter executie te leggen, *non obſtant Clameur de Haro, Charte Normande, & autre Privilege*, en is zelfs gedecideert by een arreſt *du Grand Conſeil van 19. Jan. 1695.* dat een Deurwaarder van het Chatelet te Parys, die procedeerde ingevolge zeekere brieven van *pareatis* onder het Groot Segel, niet had behooren te defereeren aan het geroep van *Haro*, ziet het *Woordeboek van Ferriere en Basnage op het 54. art. en de vyf volgende van de Coſtume van Normandie.*

HARTOG, beteekent *Opperhoofd van het Krygsvolk*, by den Prince gekooren, en in een Landſchap geplaatſt, zy wierden by de Romeinen *Duces* genaamt, dat niet anders als Voorganger, Leidsman, of Heer van de Togt beteekende.

HEBERGEMENT, was een regt, dat eertyds den Heer competeerde om te logeeren of te verblyven des nagts by zyn Vaſal, waarom men veele oude Slooten vind ter leen by onze Graaven uitgegeeven, *mits dat het voorſz. huis Ons een opene herberg zyn zal, ook wel voor Ons en Ons hofgezin*, zelf was men verpligt den Graaf van Leeftogt te moeten voorzien, het welk de Heer *van de Wal in zyn Privilegien van Dordregt* meent, dat zyn oorſpronk had, van de zogenaamde Vroon of Hof dienſten, welke de Ingezetenen deezer Landen volgens een aloude gewoonte onder de Frankiſche eertyds plaats hebbende, aan hun Landheeren ſchuldig waaren, ziet de zelve in zyn 1. *ſluk fol.* 30. en ook op *fol.* 322. dog het welk jegenwoordig is verandert, te betaalen in zeekere maat Koorn, of wel in Geld en welke jaarlykſche regten men nog in Vrankryk noemt met de naam

van *Alberges*, ziet *Geraud en ſon Traité des Droits Seigneuriaux Cap. 7. num. 6.*

HEERGEWADEN, zyn vereeringen die den Leenman den Heer ſchuldig is ten tyde van het Verley, ziet hier van *Hugo de Groot in zyn Inleiding 2. B. 41. D. en van Leuwen Roomſch Holl. R. 2. B. 16. D.* en beſtonden gemeenlyk in een Valk, Havick, Sperwer, &c. dog werden nu door zeeker geld afgekogt.

HEEMRADEN, of van ouds *Heimraden*, ontleenen haar naam van *heim*, dat *Kilianus* zegt te beteekenen *ſepes*, *ſeptum*, een omheining en omtuining waar in zeeker uitgeſtrektheit van Land beſlooten was, en welke wallen en omheininge tegen de hooge watervloeden, men al vroeg in deeze Landen heeft moeten opwerpen, waar uit haar oudheit gemakkelyk is af te neemen, waarom men ſchoon al in de dertiende eeuwe daar van gewaagt, egter geen præcieſe bepalinge van de opregtinge van onze groote Hoogheemraadſchappen vind, zy hadden niet alleen daar over het opzigt, maar waaren ook Luiden die binnen dien *heim* te regt zaten met den Schout, om ter lager Vierſchaar in Civile zaken tuſſchen Partyen te Vonniſſen, ziet *Velius Cronyk van Hoorn in notis fol.* 28, zulks is ook klaar beweezen uit de oude formulieren der Civile Regtspleginge, ziet *van Eik in zyn Handveſten van Zuidholl. en de Erfgravelyke Bedien. 19. Deel.* Jegenwoordig hebben de zelve alleen maar over Dyken, Dammen en Sluizen gebiet.

HEEREWEG, is een *Weg* gemeen voor al het Volk die by yder een mag werden gebruikt, en waar van de vrugten de Graaflykheit toe behooren.

HEERLYKHEEDEN, de Edelen Woonde oudstyds in een meer of min ſterk Slot, waar omtrent zy haar Landeryen Bosſchen, en Wateren hadden, haar Dienſtluiden die daar omtrent woonden, haar Landen bebouwden, en haar Wateren beviſten, waar omtrent zig ook vrye Luiden ter needer ſtelden, en is dit voegen van woning by woning omtrent de Adelyke Slooten de opkomſt van verſcheide Dorpen en Steeden, over welken die Heeren met bewilliging der Graven Regtsgebied voerden en waarſchynlyk ook de opkomſt en geboorte van 's Gravenhage, zedert het bouwen van het Graaflyke Slot aldaar.

Deeze Heerlykheeden waaren tweederlei Hooge of Vrye en Ambagts Heerlykheeden, de Hooge en Vrye Heerlykheeden oefende Hoog of Straffendregt. De Ambagtsheerlykheeden alleen,

leen middelbaar of laag regtsgebied, wordende het Hooge door de Graaf of zyn Balliu geoefend; door de zwaare Oorlogen hadden de Graaven meer en meer nodig der zelver hulpe, waar uit de Leenen geſprooten zyn, en veele Heerlyke goederen aan de Edelen geſchonken en hunne voorregten zeer zyn vermeerdert, ziet hier over *Wagen. in zyn Vad. Hiſtorie 2. D. pag.* 311. *& ſeqq.* en veele vrydommen vergunt als men in een uitſpraak van Hertog *Philips* omtrent de vrydom van Bede, en welke Heerlykheeden daar van vry, en weederom andere ſubject waaren, vinden kan, *in het XI. Mem. v. den Hove van Roſa f.* 58. *verſo.* dat ook de Heer *Wagenaar* ons meededeelt *in zyn* 4. *Deel p.* 15.

HELLER, of Myt, was een kleine of geringe munt, waar van 'er drie een penning maakte, ziet *Wagenaar Vad. Hiſt.* 3. *D. p.* 184.

HERBERGEN, zyn huizen daar men ſpys en drank verkoopt aldaar mag, volgens *het Privilegie van Hertog Maximiliaan van* 26. *May* 1480 *art.* 9. geen Vierſchaar werden geſpannen dog zulks is als een yder weet in onbruik, door dien men by naa ten platten Lande geen andere Regthuizen, dan Herbergen vind. Hoe zeer de Vierſchaare ten huizen der Schouten of Secretariſſen zoo wel als in de Herbergen zoude kunnen gehouden worden, ook is by *Placaat van de Staaten van Holland van dato*, 20 *Febr.* 1589. geordonneert, dat die in Herbergen gaan drinken en daar gelaagen houden, hunne Meſſen of ander kwetzelyk geweer de Waard of Waardin in bewaaring moeten geeven, en dat zy het zelve niet moogen weder eiſchen voor haar vertrek, op pœne van drie gulden, en moogen zelfs de Herbergiers niet tappen, voor de overgifte van het geweer volgens *dat Placaat art.* 1, 2, 3, en moeten zig de Waarden voorzien van Meſſen zonder punt *ibid. art.* 4. wenſchelyk was het, dat zulks wierd gerenouvelleert en geobſerveert. Als meede dat men op de Ruſt en Beede daagen, geen gelaagen zoude moogen zetten onder de Predikatien, dan voor reizende Lieden, als meede niet des avonds naa tien uuren, daar zulks tot laat in de nagt dikwils nu het verblyf is van het ligte volk, ziet *de Politique Ord. in Zeeland van* 8. *Febr.* 1583. *en Reſolutie van Holland van* 8. *Maart* 1597. zoo is ook by verſcheide Keuren als van Broek, Weſtzanen, oud een nieuw Beierland geſtatueert,

dat men niemant hoger in de Herbergen mag borgen als tot tien ſtuivers, op een boete van twee en veertig Kennemer Schellingen, welke Keure by den Hove van Holland zyn geapprobeert 20. *May* 1620. *May* 1629, 15. *Juny* 1640. dog die ik ook geloove weinig te worden geobſerveert; maar dat geen Tappers hunne bieren moogen verkoopen dan by behoorlyke geëikte toegelaate kannen en maaten, werd ongetwyfelt wel in agt genoomen, volgens *het Placaat v. Holland van* 17. *Sept.* 1620.

HEREDITAIR, noemt men al het geen imant erfelyk toe behoort, en verſtaat men daar door gemeenlyk de goederen die uit haar aart op onze erfgenaam overgaan.

HERITAGE, is de ſucceſſie, opvolging of erfeniſſe, men verſtaat ook in de Franſche taal en voor al in de Practyk door dat woort, Landen, en in 't generaal de vaſte goederen die iemant bezit, het woord *heritage* zegt *Coquille tom.* 2. *quæſt.* 238. beteekent onbepaalt een immeubel goet, op wat wyze wy ook zulks hebben verkreegen, voor deeze zegt dien Auteur beteekende het een onroerend goed, dat men by ſucceſſie had bekoomen, het welk een eigendom is, of door naaſting waar aan eenige coſtumen de naam van eigendom geeven, en in der daat het woord *heritage* komt van *héréditè.*

HEREDITEIT, onder dit woord word begreepen de geheele maſſa des boedels van goederen, regten en laſten die de erfenis in zig bevat, zoo als den Erfgenaam repreſenteerende de Perſoon van den Overleedene, gehouden is, ſchoon hy niet met de Schuldenaaren van den Overleedene heeft gecontracteert, egter door die bekoome erfenis, dat een quaſi contract is, in alle de active en paſſive ſchulden van den Overledene. Ziet ERFGENAAM.

HEVEN, zyn builen die men imant ſlaat of ſtoot, *Beſchryv. van den Briel* 1. *D. f.* 256.

HEVENTEIT, is een tyd van Zeven jaaren, dat een Polder is bedykt; men vind in de Coſtumen en regtspleginge van den Briel. 1. *D. fol.* 269. *dat als een Polre eerſt is bedykt zo mag men 't Land en de Polre verkopen binnen de eerſte zeven jaaren zonder bot of gifte, ſlegts met den eigendom over te geeven voir Scepenen, want het hiet na oude Coſtume geen zeker Land te wezen. ten zy zeven jaren oud in zynre dykagie, dats te zeggen een heventyt.*

HOEREN EN HOERHUISEN, het zal niet nodig zyn te definiee-

nieeren, wat men daar door verſtaat, de Magiſtraten en Officieren in Steeden, Dorpen en Forten, zyn verpligt alle *Bordeelen, Hoer-, Mot-,* en *Ravotbuizen* uit te roeijen, en niet te tolereeren, *Egtregl. van de Staaten Generaal* 18. *Maart* 1656. *Ampl. Politiq. Ordon. in Zeeland* 18. *Maart* 1666. *art.* 2. *Plac. Beroerende de Hoer en Ravotbuizen in den Hage* 1. *Octob.* 1586. *teegen de Bordeelen* 5. *July* 1559. *binnen Ryswyk en daar omtrent* 17. *Octob.* 1598. die in zyn eige huis Bordeel houd, vervalt, voor de eerſte reis daar op bevonden zynde, in een boete van 100 gls. en werd voor de tweede reis gegeeſſelt en gebannen, *Egtregl. van de Generaliteit art.* 78. *Zeel. art.* 7. die zyn huis tot een Bordeel wetens houd of verhuurt, word voor de eerſte reis gemulcteert voor een jaar huur, en de tweede reis arbitralyk geſtraft, *Pol. Ord. Zeel.* 1 *Febr.* 1583. *art.* 28. *Ampliatie* 18. *Maart* 1666. *art.* 9. *Egtregl. Staat. Gen.* 18. *Maart* 1656. *art.* 77, 78. *Hoeren* en Hoereerders worden voor de eerſtemaal gevangen en te water en broot gezet, *by Pol. Ord. Zeel.* 8. *Febr.* 1583. *art.* 26, 27. die daar naa wederom ſchuldig aan hoerery bevonden zyn, worden met banniſſement, geeſſeling of anders geſtraft, *D. Ampl. A.* 1666. *art.* 5. *Egtregl. art.* 76.

Die een eerbare dogter meer of minderjarig met ſchoone woorden van trouwbeloften, of anderzints ontëert door byſlaapen, moet ze doteeren, naa haare qualiteit, zoo hy ze niet trouwt, tot arbitrage van den Regter en 100 gls. boeten, en die zulks meer aan andere jonge dochters doet, vervalt van zyn alimentatie, beneficie, of officie; en word naa gelegenheit van Perſoonen en zaaken arbitrair geſtraft. *D. Egtregl. art.* 86. *&c.*

Een Voogd, een Schoolmeeſter, een Cipier, die de geene, welkers bewaringe hem is toebetrouwt, als meede die een Zinneloze beſlaapt, of welke hy dronke had gemaakt, een Jood een Chriſten meisje ſtupreerende, of wel die imant beſlaapt, die hy niet zoude hebbe moogen trouwen, of die veele fatzoenlyke meisjes kort naa malkanderen misbruikt, of zoo een knegt zyns Heeren dogter geſchonden heeft, zoodanige worden zwaarder geſtraft, *Voet ad. D. tit. ad. L. Jul. de adult. n.* 1. *en* 2. *Boekelman Differ. Cap.* 50. Zo is te Haarlem een Schoolmeeſter, die een van zyn Schooldogters ontëert had gegeeſſelt en

en gebannen. *Groenew. ad C. ſi quis eam cujus tutor fuerit corrup.* te Leiden een getrouwd Man zyn winkeldogter ontëerende is booven de boete van Overſpel, voor eenige jaaren gebannen, een voogd zyn pupille aldaar geſchonden hebbende is gegeeſſelt. Ziet hier over *van Leuwen R. H. R 4. B. 37. D.*

HOFAART, is een Hofgeding of het gewysde van een Hoger Regter, ziet *S. v. Leuwen Costumen van Rynland in zyn aanmerkingen pag.* 245. *H. de Groot Inleid. tot. de Holl. Regtsgel* 3. *B.* 4. *D. n.* 115. hoe een *Hofaart* wierd ingebragt, en in zulke gevallen geprocedeert, ziet 81. *art. van de Coſtumen van Rynland by gemelde v. Leuwen p.* 263. *en volgende*, die ook by zyn aanmerkingen, die oude gewoonte poogt op te helderen, en zig tot nog andere articulen gedraagt.

HOF VAN HOLLAND, het Hof van Holland Zeeland ende Vrieſland, waarvan de Graaven in der tyd het Hoofd waaren, en op welkers naamen eertyds der zelver beveelen wierden gegeeven, als naaderhand op die van haare Steedehouders, als haar plaats bekleedende, en nu nog op naam van den Heer Erfſtadhouder, als de Graaflykheit op dat ſtuk repreſenteerende; is zo oud als de Graaflyke Regeeringe zelve, want of ſchoon dat Hof met den Graaf eertyds alomme rond reisde, en regt ſprak, even als het Parlement van Parys met de Koning, dat door *Philippe le Bel* maar Sedentair is gemaakt 1315. en moogelyk ons Hof van Holland, Zeeland ende Vrieſland weinig jaaren laater, zoo heeft nooit imant in Vrankryk geſuſtineert of durven ſuſtineeren, dat het gemelde Parlement eerſt in dat jaar door die Koning is opgeregt, daar hier ſommige (ſchoon niet allen uit het zelve grondbeginzel) durven beweeren, dat uit den Soen, die tuſſchen Vrouw *Jacoba van Beieren* en Hertog *Philips van Bourgondien* op den 3. *July* 1428. is geſlooten, en waar by, ingevolge het zesde articul, was bedongen de opregtinge van een Raad, om te verſtaan der zaaken roerende den Landen van Holland, Zeeland en Vriesland, 't welk zoude zyn geëffectueert op den 18. *Aug.* van dat zelve jaar by zeekere beveelinge (zoo het genaamt werdt) van neegenen beſtaande uit neege Leeden, waar van drie door vrouw *Jacoba*, drie door den Hertog, en drie anderen van andere Landen zouden benoemt worden, zulks zy dat zoude goedvinden, dat het zel-

zelve zouden zyn het Hof van Holland, Zeeland ende Vriesland, daar in de huwelykſche Voorwaarde van die zelve Vrouw *Jacoba van Beieren* met den Hertog van *Touraine* op den 6. *Aug.* 1415. en dus zoo kort te vooren, ſpeciaal was bedongen, dat de oude Voorregten, Handveſten, Vryheeden en Gewoontens, zouden bewaart, *en geen Vreemdelingen, maar alleen van de oudſte en beſte* INGEBOORE *Amptenaaren* IN EN BUITEN DEN RAAD (die 'er toen al was) *zouden bevordert worden.* Dit alles zoude dan zoo maar zyn omver geworpen, en de oude Handveſten, Vryheeden en Gewoontens met de voet getreeden, en een Raad opgeregt, die voor een derde uit Vreemdelingen zoude beſtaan, en die zoude hebben moeten beöordeelen de Edelen van den Landen, (al meede teegen de uitdrukkelyke Privilegien,) en die zoude zyn opgeregt, door die twee Vorſtelyke Perſoonen by een particulier, tuſſchen hen Lieden geſlooten, Tractaat, en wel zonder tuſſchenkomſte of goedvinden van de Staaten, zonder welkers concent zy niet trouwen mogten en aan wien de Vorſten by haar huldiging gehouden waaren te zweeren 's Lands Privilegien voor te ſtaan (de verdere argumenten, tot ſtavinge van dit myn gevoelen zyn vervat, in myn twee uitgegeeve Werkjes, onder de benaaminge van *Bedenkinge over de oudheit, aanzien en gezag van den Hove, en de Oudheit van den Hove naader onderzogt en uit de Oppermagt der Staaten met den Graave verder beweezen*, in den jaare 1760, en 1761. waar toe ik my hier refereere).

Dit Hof dan van Holland, Zeeland en Vriesland, draagt die naam, om dat het al heel vroeg Regtsgebied oefende over Holland, Zeeland ende Vriesland; waar door men Weſtvrieſland moet verſtaan, over welke drie Landen een Heer het gebied voerde.

Het beſtaat uit een Præſident en elf Raaden, een Griffier, een ſubſtitut Griffier, drie Secretariſſen en een Rentmeeſter van de Exploicten, (wy ſpreeken hier niet van den Advocaat Fiſcaal en Procureur Generaal, om dat de zelve als Advocaat Fiſcaal van Holland, zoo tot het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden als tot beiden de Hoven van Juſtitie gelyke betrekkinge is hebbende) de Præſident werd gelyk de andere Raaden en Miniſters by Syn Doorlugtige Hoogheit den Prince Erfſtadhouder uit

een overgeleeverde nominatie der Staaten geëligeert, en door de Staaten van beiden de Provincien by beurte aangeſtelt. Holland, doet zulks de eerſte en tweede reis, Zeeland de derde; Holland wederom de vierde, vyfde en zesde reis, Zeeland de zevende en zoo vervolgens, *Gr. Pl. B.* 3. *D. bl.* 695, 697. Hy werd door Gedeputeerden van de Staaten van beiden de Provincien, in wiens handen hy den eed aflegt, even als de Præſident van den Hoogen Raad geintroduceert in den Raad, *ibid.* 5. *D. fol.* 24. Van de Raaden werden 'er agt door de Staaten van Holland, en drie door die van Zeeland, dat geboore Zeeuwen moeten zyn, volgens *'t Octrooy* 27. *Jan.* 1532. *en Keuren van Zeeland Cap.* 5. *art.* 9. aangeſtelt, volgens het *Accord van de beiden Staaten van* 7. *Maart* 1607, twee van gemelde Hollandſche Raaden werden op de præſentatie van de Ridderſchap door de Staaten aangeſtelt.

Vader en Zoon, Regtsweer of anderen, in gelyke graat van bloedverwantſchap of aangehuwde Maagſchap ſtaande, kunnen niet te gelyk in Raade zyn, in een en het zelfde Geregtshof, *art.* 232. *Inſt. Curiæ Holl.* zy moeten allen Doctoren of Licentiaten in Regten zyn, die der Ridderſchap alleen uitgezondert, volgens *Reſolutie van Holland* 8. *Sept.* 1588. dat egter niet meer geobſerveert word, zynde altoos alle Doctoren of Licentiaten; zy moogen van niemant eenige Wedden of Jaargeld genieten, dan van de Hooge Overheit, zy moogen ook geen Bewindhebbers der Ooſtindiſche Maatſchappye zyn, nog Dykgraaven, Heemraaden, of Vroedſchappen der Steeden.

De Griffier werd volgens een overeenkomſt van 1734. door beiden de Staaten beurtgewyze aangeſtelt, de ſubſtitut Griffier door 't Hof, en de Secretarisſen, drie weegens Holland en twee weegens Zeeland agter den andere volgende.

Het Hof doet regt volgens de Inſtructie van den jaare 1531. voor zoo verre zedert daar inne geen verandering is gemaakt, en het toen vaſtgeſtelde op de tegenwoordige tyd en omſtandigheden kan worden toegepaſt; en behooren volgens die Inſtructie tot de kenniſſe van 't Hof, alle zaaken ſpecteerende tot de Regten, Hoogheit, Vryheit, Heerlykheit, Leenen en Domeinen van Holland en Zeeland, waar onder ook behoord de misdaat van gekweſte Majeſteit, het ſlaan van valſche Munt, openbaar

baar Geweld, het houden van ongeoorloofde Byeenkomſten en andere zaaken, die men *Caſus Regii*, of *Cas Roiaux* noemt, dog waar van ook veelen aan Heeren Gecommitteerde Raaden zyn gedemandeert. Voorts neemt het Hof kennisſe van de geſchillen tuſſchen Steeden en Heerlykheden, van daadelykheden tuſſchen Edelen en anderen, en van zaaken 's Lands Dienſt en Ampten betreffende; alle Advocaten, Procureurs, en Suppooſten, moogen hunnen Meeſters voor haar Salaris voor den Hove dagvaarden. Zaaken van Weduwe, Weezen en andere miſerabele Perſoonen, kunnen ter eerſter inſtantie voor den Hove gebragt worden, ten waare zy by tranſport aan de ſchult gekomen waaren, en is wel bedenkelykheit gevallen, of imant, het zelve privilegie met een ander gemeen hebbende, kan gebruiken, dog is verſtaan van jaa, ſchoon tegen 't Roomſche Regt, in de zaak van *Cornelia Knegt*, Wed. *Melkpot*, van Purmerende, contra Mr. *Joban Peſters*, minderjarig Jongman, woonende te Schiedam; insgelyks de zaaken het ſtigten van Kerken, en het bezit van Kerkelyke preuve betreffende. Het Hof oordeelt over obligatien van Edelen en anderen die zig particulierlyk de Jurisdictie van den Hove onderworpen hebben, en wanneer in een zaak verſcheide Perſoonen zyn verbonden, die onder verſcheide Regters en in diverſche kwartieren woonen, is het toegelaaten de zelve te ſaamen ter eerſter inſtantie voor het Hof, *tanquam ad communem judicem* te daagen, *ne continentia cauſæ dividatur*, en geen verſcheide of contrarie ſententien in eene zaak werden geweezen, ook over de klagten wegens oppreſſie en knevelaryen door Balliuwen en andere Amptenaaren, Edelen en andere voornaame Perſoonen imant aangedaan, over voorregten, gewoontens, keuren, klagten in 't geval van nieuwigheden en ongebruik, en werd ook by het Hof geoordeeld over verjaarde en ongecorrigeerde delicten, men kan zig ook voor den Hove ter purge ſtellen; het Hof oordeelt ook over interinement van pardon, verleent ook mandamenten pœnaal, voorts appel of rereformatie van alle Civile gewysden in Holland en Zeeland, het Hof neemt meede kenniſſe van alle poſſeſſoire zaaken, als maintenue, complainte en ſpolie, en werd volgens der zelver Jurisdictie ook competent door arreſt, door dagvaardin-

ge om actie te institueeren, dog egter zo, dat het ter keuze gesteld word van den Diffamant, of hy zyn Party wil convenieeren voor 't Hof of voor zyn dagelykſche en competente Regter, *ex continentia cauſæ*, als by voorbeeld in huwelyks zaaken, als imant een actie heeft uit hoofde van een engagement, zo moeten de Ouders ook volgen om te gehengen en te gedoogen, ook door mandamenten om executie te zien decerneeren op verjaarde vonniſſen, volgens het 118. *artic. van de Inſtructie*, als meede uit het zelve *art.* door mandamenten om condemnatie te zien decerneeren, mitsgaders door ſchriftelyke onderwerpingen aan de Judicature van den Hove, dat men prorogatie noemt, dog die in alle gevallen geen plaats heeft. Ziet PROROGATIE.

Voorts heeft het Hof regt, om naa zeekere tyd, indien de Subalterne Regter weigert regt te doen, de zaak daar van te evoceeren, en daar op regt te doen; het Hof heeft regtgebied over de Præſident, Raaden, Miniſters, Edelen en Suppooſten van den Hove en anderen, volgens bepalinge van de *Reſolutie van Haar Ed. Groot Mogende in dato* 14. *Maart* 1765. De Staaten van Holland en Zeeland, als byzondere Perſoonen aangemerkt, ſtaan even als de Graaf zelve oudstyds voor den Hove te regt.

Het Hof vermag ten opzigte van Edelen en Suppooſten en opgezeetenen ten platten Lande, in abſentie van de Staaten, verleenen dispenſatie van huwelyks gebooden, mits dat alvoorens een huwelyks gebod is gegaan; hoe verre men van haare ſententien en die der Steeden mag appelleeren, ziet APPEL. Zaaken van Politie, of regeering zyn de Geregtshoven ontrokken. *Gr. Pl. B.* 3. *D. bl.* 669., dog nimmer is by de Staaten bepaald, wat men voor zaaken van Politie houden moet: zy moogen geen proviſien verleenen teegen de Steeden zonder de zelven daar van kenniſſe te geeven. *Pl. B.* 2. *D. bl.* 1061. 1063.

De Hoven doen beiden Regt uit de naam en van weegen de Hoog Overheit en Graaflykheit van Holland, Zeeland ende Vrieſland, welke woorden in alle de ſententien moeten geſtelt worden, ziet *Gr. Pl. B.* 3. *D. f.* 662.

HOFREGTEN, zyn de onkosten die by het verley of vernieuwinge van een Leen moeten betaald worden, aan den Stadhouder of Regiſtermeeſter van de Leenen.

HOFSTEDE, de Heer *Wagenaar* teekent aan in zyn *Beſchryving*

ving van Amſterdam, dat het woord *Hofſtede* gemeenlyk in oude brieven geen andere beteekenis heeft, dan van *Erve*, citeerende een brief van Hertog *Albrecht* van den jaare 1387. al waar men leeſt van een huis ſtaande aldaar op de Middeldam, *dat men breect van der Hofſtede daar 't opſtaan ſal*, &c. vide 1. *B. pag.* 8. *in notis.*

HOIRS, zyn Erfgenaamen deſcendeerende in een directe linie, maar nademaal dit woord algemeen is, zyn oorſpronk neemende van *bæres* dat *Erfgenaam* beteekent, worden daar door niet alleen verſtaan, de directe, afſtammelingen maar zelfs andere Erfgenaamen het zy in directe of collaterale linie, zelfs de teſtamentaire, dog als men zegt aan imant *ou ſes legitimes hoirs*, iets te maken, verſtaat men daar door altyd zyn wettige Deſcendenten; men vind dit woord dikwils in oude geſchriften zonder h, geſchreven, in een verbond van Graaf *Aelbrecht* met de *Kabeljauwſche* van 23. *May* 1351. by *van Balen Beſchryvinge van Dordregt bladz.* 742. *dat Albrecht onze Broeder dan regt oir en Landsheer is, en in 't verbond van Graaf Jan van Avennes en Graaf Jan van Holland met eenige Hollandſche en Zeeuwſche Steeden van den jaare* 1299. by *Balen Beſchr. v. Dordregt bl.* 726. *col. b.* meer dan eens *hoere naecomelinghe*, die van *hoere lichame ſien*, of komen zullen, mans hoofde en *hoer oiren.* Zo vind men ook *oirſchult* voor erfſchult, in de Cronyk van Holland van den ongenoemden Klerk, *bladz.* 3. *Dien allen anderen Coningen, Vorſten, Heeren ende Lande van regter oirſcult ſculdich zyn mit onderdanicheyt te gemoeten*, zie wyders *Boxhorn Aanteekening op Veldenaars Cronyk bladz.* 192.

HOLLAND, ziet STAATS VERGADERING VAN HOLLAND.

Het Graafſchap van Holland is van ouds verdeelt geweeſt in vier deelen, het eerſte werd genaamt Noordholland, waar onder zyn begreepen de Dykgraafſchappen van Rynland, Delfland, Schieland en Woerden, met de Steeden Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Oudewater, Woerden en Vlaardingen, mitsgaders 's Gravenhage; het tweede Deel werd genaamt Zuidholland, en begrypt in zig de Steeden Dordrecht, Gorcum, Worcum, Schoonhoven, Heusden en Geervliet in 't Land van Putten met de Landen en Dorpen daar onder behoorende. Het derde Deel werd genaamt het Land van Voorne, waar in geleegen de Steeden Brielle en Goederede met vee-

le ſchoone Dorpen; het vierde gedeelte werd genaamt Kennemerland en Weſtvriesland, waar onder Kennemerland, Amſtelland, Gooyland, Waterland, en de Eilanden Texel, Wieringen, Vlieland, der Schelling en Grinde, met de Steeden Haarlem, Amſterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam, Purmerende, Naarden, Muiden, en Weeſp. Ziet hier van *Bor in 't zevende Boek van zyn Nederlandſche Oorlogen, folio mihi* 21, *de Groot Holl. Regtsg.* 2. *B.* 27. *D. M. v. d. Houven, Hando. Cron.* 2. *B. Cap.* 3.

HOLLANDSCHE TUIN, het zal moogelyk ſommigen niet onaangenaam zyn, die veel van de Hollandſche tuin hebben hooren ſpreeken, zonder daar van de oorſpronk te weeten, alhier, (ſchoon eigentlyk tot de ſtoffe der verhandelinge van dit werk niet direct ſpecteerende,) daar van den oorſpronk te vinden, *Willem van Beieren*, Graaf van Holland, Hageſtein, Everſtein en Gorkom lang belegerd hebbende, deet, in dat beleg van Hageſtein in den beginne des ſomers van den jaare 1406. twee blokhuizen maaken, boven en beneeden aan de Lek, en aldaar de Stroom met lange maſten toeheyen en zyn Leger ſluiten met een wyde en diepe graft, om de Beleegerden alle gemeenſchap te Water en te Land met hunne vrienden van buiten te beletten, en om middelerwyl door Wapenen of hongersnood de Belegerden tot opgeeven te dwingen; die zig zoo dapper en manhaftig weerden, dat de aanſtaande Winter en de geſloote wateren de zelve ligtelyk gelegenheit tot ontzetting ſcheenen te geeven, ten waare daar in by tyds wierd voorzien, waar toe de Graaf binnen zyn beſchanzingen, deet vlegten een hoge Tuin van Willige takken, binnen en rond om welke de Tent en onzer Edelen en Steden met hunne Schilden of Wapenen voor aan, zodanig geplaatſt waren, dat niemant ongemerkt uit of in Hageſtein konde koomen.

En wanneer onze Ridderſchap, Edelen en Steeden naaderhand de Capitulatie van Hageſtein bezegelde, gebruikte zy een Segel, zoo een Tuin afbeeldende, en deede nog lang daar na ter Gedagtenis van dien hun geld, met zodanig een Tuin en des Graven of Hollands waapen daar in, munten, dat haar gemeen Segel tot de tyden onzer Dwingelanden uit den huizen van Bourgondien en Ooſtenryk gebleeven, en zelfs wederom naa onze verkreege vryheit, het Se-

Segel der Staaten geworden is, ziet *Erfgrav. Reg. 18. D. p. 260. Heda Penningboek, Houwel, O. Vredius Sigilla p. 60. en Prov. p. 368.*

HOOGEN RAAD, dit Hoog en aanzienlyk Gerigtshof is opgeregt ten tyde wanneer men aan den Groote Raad tot Mechelen, door Hertog *Karel van Bourgondien* in den jaare 1473. ingeſtelt, op welke men zig van de meeſte Geregtshoven deezer Landen, en ook van 't Hof van Holland beroepen mogt, de welke wel ten tyde van zyn doot 1477. ſcheen vernietigt, dog weederom door *Philips van Ooſtenryk* 1503. was herſtelt, en naaderhand door Keizer *Karel de V. en Philippus de II.* beveſtigt en in zyn gezag vermeerdert. (*Gr. Pl. B. 5. D. bl.* 828. *Gouthoeven Cron. bl.* 106.) niet meer konde appelleeren, of zig daar aan onderwerpen, ten tyde der Neederlandſche beroerten, en die ſtad het met de Spanjaarden hield, die men als vyanden van den Lande aanzag; het Hof van Holland dat te Utregt zat wierd wel by Reſolutie van de Staaten van Holland 8. *May* 1578. gelaſt te wyzen by arreſt, dog in Holland was men op dat ſtuk ganſch oneens, in *February van den jaare* 1580. handelde men daar over in 't byzyn van Prins *Willem de Eerſte*, men ſloeg voor te Haarlem een Raad van appel op te regten. Dordregt meende, dat men de Geheime Raad, tot Antwerpen zig onthoudende, met Leeden uit alle de Provintien moeſt vermeerderen, en daar van een Raad van Appel maaken, dog eindelyk in *April* van dat jaar ging men 'er toe over, om 'er een te Haarlem op te regten, die uit tien Leeden zoude beſtaan, en een Præſident; dog dit beſluit wierd niet ter uitvoer gebragt; 1582 hervatte men weederom daar over de diliberatien, den Hertog van Anjou die toen Gouverneur Generaal was, zoude uit 21 Perſoonen, by de Staaten Generaal te benoemen, zeeven kiezen, die vonniſſen zouden over alle zaaken, die men ter eerſter inſtantie voor den Hooge of Geheime Raad plag te brengen, en voort over alles, wat volgens de voorbehoudinge der voorige Graaven, tot 's Vorſten eige kenniſſe ſtond, die benoeming moeſt binnen drie weeken geſchieden, of den Hertog vermogt die zelve te benoemen, en 'er meede voortgaan, Holland voldeet hier egter niet aan, vreezende 's Lands geregtigheeden daar by te zullen verkorten, zegt *Hooft* 19. *B. Pl.* 817. tot dat eindelyk Prins

Prins *Willem de Eerſte*, aan wie de Hoog Overheit en Regeering der Landen was opgedraagen, met goedvinden der Staaten, dien Raad opregte, waar voor een inſtructie wierd vervaardigt, gedagteekent tot Antwerpen 31 *May* 1582. waar op men terſtond de ſtukken der Regtsgedingen, Holland betreffende, voor den Hoogen Raad tot Mechelen of geheime Raad te Antwerpen litispendent, ligten, en voor den nieuwlings opregte Raad in Holland bragt, ziet *Bor* 17. *B. bl.* 29. (330). Middelburg onderwierp zig eerſt 1586. aan den Raad. *Gr. Pl. B.* 4 *Deel. bl.* 552. den derde *Auguſtus* van 't volgende Jaar, en de geheele Provincie van Zeeland, dog maar alleen bepaalt voor 3 Jaaren, met welke Provincie te meermaalen de overeenkomſten zyn vernieuwt en verandert. Dezen Raad heeft, van zyn eerſte opregting af, beſtaan uit een Præſident, negen Raaden, zes weegens Zeeland, een Griffier, Subſt. Grieffier, en een Rentmeeſter van de Exploicten, de verdere bedienden zyn een Penningmeeſter, twee ordinaire Klerken, en twee Deurwaarders. De Procureurs voor den Hoogen Raade zyn de zelve als voor den Hove, en 16 in getal, daar en booven zyn 'er nog vier voor den Hoogen Raad extraordinair aangeſtelt die voor het Hof niet dienen.

De electie van de Præſident geſchiet door den Heere Prince Erfſtadhouder uit een drietal; by de Staaten van beiden Provincien, Staatsgewyze vergadert, benoemt. *Gr. Pl. B.* 4. *D. bl.* 3. de Raaden worden door elke Provincie afzonderlyk benoemt en aangeſteld, meede naa de electie van S. D. H. de Griffier op gelyke wyze als de Præſident, de Subſtitut Griffier beurtelings by Holland en Zeeland, de Rentmeeſter door Holland, de Penningmeeſter door de Griffier, die ook de koſten van de Griffie draagt en betaalt.

Die Raad neemt kenniſſe van alle zaaken die by appel van 't Hof voor de zelve gebragt worden, en ter eerſter inſtantie tuſſchen twee vreemde Kooplieden geen vaſte wooning of verblyf in Holland en Zeeland hebbende volgens *art.* 18. *v. de Inſtructie* ook van alle zaaken poſſeſſoir met het geen daar aan vaſt is, als Complainte, Maintenue en Spolie, en van alle andere zaaken, van welke naa regten en ordonantien geen appel valt, eindelyk van eenige zaaken de Zeevaard betreffende, volgens het 20. *art. v. de In-*

Inſtructie als wanneer twee Scheepen buiten 's Lands malkander beſchadigt hebben, of in andere diergelyke gevallen, begreepen *in de ordonantie op de Zeeregten*, blyvende egter het vaſtgeſtelde omtrent de Zeevaart in zyn geheel, neemende den Hooge Raad wel kenniſſe ter eerſter inſtantie van zaaken, den Briel, Vlaardingen &c. rakende, dog niet van Amſterdam en Rotterdam; in zaaken by appel voor den Hoogen Raad gebragt, werd geen inhibitie verleent van 't vonnis, wanneer de zelve niet booven de drie hondert gls. beloopen, van zaaken die in de eerſte plaats voor den Hoogen Raad gebragt kunnen worden, kan men zig ook op de zelve beroepen, met voorby gaan van 't Hof. By het Hof regt gedaan zynde in het plenair poſſeſſoir, valt 'er van der zelver Sententien geen provocatie aan den Hoogen Raad, nog by wegen van appel met inhibitie, nog by wegen van reformatie. Van willige condemnatien by het Hof verleent, kan men niet appelleeren aan den Hoogen Raad, van vonniſſen by Dykgraaf en Hoogheemraden geweezen, en van alle vonniſſen, zaaken van Dykage betreffende, valt ook appel aan den Hoogen Raad, mits dat de Heemraadſchappen geen privilegie hebben die zulks verhinderen, en dat de uitvoeringe der vonniſſen niet opgeſchort werden, ook neemt den Hoogen Raad kenniſſe in appel *omiſſo medio* van de vonniſſen der Zeeuwſche Steeden Middelburg, Vliſſingen en ter Veere. Voorts verleent den Hoogen Raad alleen alle brieven van beneficie van Inventaris, van Relief, en van Ceſſie en diergelyken, zo nogtans, dat de zelve werden geinterineert by den daagelykſche Regter, by aldien de Verzoeker in een Stad woont, of het ſterf huis in een Stad gevallen is, want van het platte Land, komt de zaak voor 't Geregt der naaſte Stad, die naa genoome kenniſſe van zaaken, de verleende brieven afwyſt of goedkeurt; teegen willige Condemnatien van den Hoogen Raad kan men niet als pœnaal van den Hoogen Raad zelve verzoeken, als men van een authoriſatie van het Hof, waar by imant onder Curateele is geſteld of geconfineert, aan den Hoogen Raad wil appelleeren, moet men eerſt grieven proponeeren aan het Hof, zoo als het Hof ook omtrent laager Regters handelt; ziet het Accommodement tuſſchen beiden de Hoven van Juſtitie over eenige voornaame jurisdictie kwe-

tien van 26. *Juny* 1725. den Hoogen Raad vermag ook uit Ooſt en Weſtindien bannen, *Reſ. Holl* 30. *July* 1647. den Hoogen Raad heeft in Crimineele en Civile zaaken jurisdictie over alle haar Leeden en Bedienden, over de Præſident, Raaden, Griffier, en ſubſt. Griffier, Rentmeeſter van de Exploicten, de vier Procureurs alleen voor haar dienende, de Penningmeeſter, Klerken, Boetefeu, Denuntiateur van 't uur, en de Schoonmaakſter van de vertrekken, ziet dit Accommodement 25. *July* 1725. Holland en Zeeland hebben zig verbonden den Hoogen Raad ten opzigten van elkanders Ingezetenen geen beveelen te geeven: wanneer den Hoogen Raad of het Hof een zaak voorkomt, waar aan zy twyfelen, of zy wel iets moogen beſluiten, wyzen zy de Verzoekers af, met een appointement van *fiat ſermo Ordinibus* aan de Staaten.

Geſchillen tuſſchen Landen, of Steeden van Holland of Zeeland vallende, zyn buiten bewilliging van de Staaten, de jurisdictie van den Hoogen Raad niet onderwerpen, *Gr. Pl. B.* 2. *D. fol.* 837. 845.

HOLOGRAPHIE, men noemt een *teſtamentum holographum*, een die geheel en al geſchreeve met de hand en geteekent is door die geenen die het teſtament of de dispoſitie heeft gemaakt, *Teſtamentum apud Feſtum appellatur, Holographum, quod totum manu teſtatoris ſcriptum eſt & ſubſignatum.*

HOMMAGE, is een Franſch woord, dat *hulde, huldiging, onderwerping van een Leenman aan zyn Leenheer* beteekent, en dus de pligt, die op het aldernaauwſte den Vaſal aan zyn Leenheer verbind; men weet dat van *homo* komt *hominium* en *homagium* en daar van daan *homage*, en dat door het woord *homo* dikwils een dienaar werd verſtaan is kennelyk, zoo zyn die woorden, *alienum ſervum* van het eerſte *Cap. van de Lex Aquilia* aangehaalt by den Regtsgeleerde *Caius L.* 2. *ff. ad legem Aquiliam* verandert in *alienum hominem by Juſtinianus de Lege Aquilia*, het welk zoude kunnen nog naader werden beweezen door een groot aantal ſchryvers van de zuivere en laatere Latiniteit, men zal 'er hier alleen maar twee bybrengen den een uit de Wetten der Viſigothen *Libr.* 169. *tit.* 1. *L.* 18. *quicumque domino ſeu per ſe, ſive per hominem ſuum requirenti fugitivum ſuum & agnoſcenti, reddere diſtulerit*, en het andere van *Ennodius Ticinenſis Epiſt.* 29. *Libr.* 9. *rogo ut portitotem preſentium, hominem meum,*

meum, Deo vobis inſpirante ad meum effectum Eminentia Veſtra jubeat commeare, en daar komt het van daan, dat met betrekking tot de pligt en onderwerping van het dienſtbaare Leen aan het Domain, de Vaſal genaamt is *homme*, dat dienaar beteekent, en de Leenpligt *hommage*, dat dienſt beteekent, want de Leenpligt, hoe aanzienlyk het Leen ook zyn mag, is altoos een dienſtbaarheit, die den Vaſal aan zyn Leenheer ſchuldig is, niet tot laage en geringe dienſten, die van de abſolute wille van den Leenheer afhangen, maar die, waartoe zyn Leenroerigheit hem verpligt, dat eigentlyk is de gehoorzaamheit om hem te volgen in den Oorlog, die hy door zyn erkenteniſſe en belofte van Hulde en Manſchap en vervolgens door zyn betalinge van Hofregten en Heergewaade belooft heeft, en ſchuldig is.

HOMOLOGATIE, is een onduitſch woord, dat *goedkeuringe beveſtiging, ſtaving* beteekent, dat zyn oorſpronk vind in de Griekſche Taal, en beteekent een concent en approbatie, wy verſtaan dien volgende door *homologatie* de beveſtiging en confirmatie die in Juſticie geſchiet van actens tuſſchen partyen geſlooten en aangegaan, als transactien, attermi-natien, of arbitrale Sententien, waar door aan die contracten een ſolemniteit en teffens kragt werd bygezet, en is dus de *homologatie*, als een gewysde, die de executie daar van beveelt, even zoo als de *homologatie* van een arbitrale uitſpraak de zelve het effect en executie van een regterlyk gewysde doet hebben.

HONORAIR, is een onduitſch woord, dat beteekent iets *dat alleen om de eer geſchiet*, men verſtaat 'er door een beloning, die men geeft, aan die geenen, welke de eer van haar profeſſie niet toelaat een zeker bepaalt loon te ontfangen, als Advocaten, en Medicinæ Doctoren, dus is een *honorarium*, dat men geeft, als een voldoening van haar arbeid aan zoodaaning een, die zulks zeer gevoeglyk kan en mag ontfangen maar die het ſchandelyk by naa zoude zyn te vraagen, *honorarium dicitur, quod non mercedis nomine, ſed honoris cauſa ultro & ſponte alicui offertur, in remunerationem potius accepti ab eo beneficii, quam in laboris compenſationem, unde cum honorarium ad honorem duntaxat pertineat, nulla poteſt definiri conventione, nullave ordinaria actione peti. Leg. ſi quis advocatorum, Cod. de poſtulando & Novel. 124.* en inderdaat men zoude als ontëeren

ren een zoo Edele Profeſſie, indien men die by dag als een Werkman ſoude willen bepaalen, met een gefixeert ſalaris, en een vaſte en zeekere beloninge, by de Romeinen was daarom ook geen ordinaire actie om het *honorarium* te eiſchen bekent, hoe zeer de Magiſtraat daar van kenniſſe nam *per cognitionem & perſecutionem extraordinariam.*

HOSPITAAL, Ziet GASTHUIS.

HOUTVESTERYE, de tyd van de opregtinge van dit Collegie is niet wel aan te wyzen, het is egter zeeker, dat het is een van de oudſte en aanzienlykſte van het Land, men vind al 1376. van een HOUTVESTER gewaagt; *van Leuwen* teekent aan *in zyn Batav. Illuſtrata* 13. *Hooftſtuk fol.* 1513. dat *Antoni van Bourgondien*, Graaf van La Roche in Ardennes *anno* 1470. Houtveſter wierd, die daar weederom van ontſet wierd; door *Maximiliaan* en *Maria*, die het aan het Stadhouderſchap verknogten, dus wierd *Wolfert van Borſelen*, Heere van Veere, Stadhouder van Holland *anno* 1478. Houtverſter, en Opper Duinmeyer van Holland en Caſtelein van 't Jagthuis Teylingen, en wierd ter zelver tyd een Luitenant Houtveſter aangeſtelt die zyn verblyf op het gemelde Jagthuis hebben moeſt, *Gr. Pl. B.* 4. *Deel bl.* 523. In 't jaar 1520. wierd het wederom van het Stadhouderſchap geſcheiden, en aan *Joban van Duivenvoirde*, Ridder van het gulde Vlies, gegeeven; dog in en naa de Neederlandſche beroerten, wederom door de Heeren Stadhouderen uit den Huizen van Orange bekleet, dog naa de Doot van Prins *Willem de Derde van Orange*, Koning van Groot Brittanien, die 14 *Maart* 1702. voorviel, wierd deeze Hooge en aanzienlyke waardigheit aan de Heer *Willem Bentinck*, Grave van Portland, opgedraagen, dog naa hem wierd maar een Luitenant Houtveſter aangeſteld, tot de herſtellinge van het Stadhouderſchap, waar meede het als toen wederom wierd vereenigt en aan Hoogſt de zelve opgedraagen.

Het Collegie van de *Houtveſterye* of Jagtgerigt beſtaat uit een Luitenant Houtveſter en Meeſterknaapen, welkers getal op drie plagt bepaalt te zyn, naaderhand is het tot 4 vermeerdert, en eindelyk zyn 1716. 'er nog uit de Steeden by gevoegt, zo dat het nu uit agt beſtaat; de Luitenant Houtveſter heeft een Onderhoutveſter, voorts is dit Collegie voorzien van een Secretaris, ook

was 'er een Advocaat Fiscaal, dog dit ampt is teegenwoordig niet vervult; de Lt. Houtvester heeft een Procureur, en booven dien, zyn 'er nog vyf anderen voor dat Collegie, de Ordonantie van procedeeren voor dit Collegie van 31. *July* 1545. is te vinde *in 't eerste Mem. van de Griffier van Dam.* zy plagten viermaal 's jaars ten huizen van den Luitenant Houtvester te regt te zitten, dog thans maar tweemaal de 2de maandag in *May* en de tweede in *Octob.* De Koddebeyers, of Duinmaijers imant bekeurt hebbende, moet zulks den Lt. Houtvester of zyn gesubstitueerde werden aangebragt, die daar op dan ten langste veertien daagen daar naa den Overtreeder doet gysselen en daagen ter naaster, regtdag; en by aldien zig imant teegen de dienaaren van de Houtvesterye oppoſeert, hen dreigt of slaat, of queſt, werd Crimineel geaccuſeert als publiek gewelt doende, en in verzeekering genoomen, *Plac.* 1684. *art.* 57. en de dienaars delinqueerende *quid juris* vide *ibidem.* In zaaken niet hooger dan 100. gls. werd, volgens het Placaat van Keizer *Karel d. V.* van 31. *July* 1545. kort regt gedaan, in gewigtige zaaken volgt men de gewoone termynen, maar wanneer Meesterknaapen, om de grootheid van de zaak niet durven jugeeren, geeven zy het den Hove te kennen, die dan de Procureur Generaal doen ageeren *Placaat* 1517. *art.* 6, 7, 9. *en* 1648. *art.* 65. haar vonnissen niet hooger dan 100 gls. beloopende, zyn geen appel maar reformatie subject, en werden dus by provisie geëxecuteert *Gr. Plac. B.* 1. *D. fol.* 1420. in vonnissen van meer belang volgt appel of reformatie aan 't Hof Provinciaal en van daar aan den Hoogen Raad, en zyn alle delicten, en mesusen waar van de boeten niet excedeert 20. gls. en die jaar en dag eerst koomen tot kennisse van den Houtvester met het jaar gepreſcribeert, die 20 gl. exedeeren met drie jaaren *art.* 61. *van 't Placaat van* 1674. *en* 1684. en hoe verre den Houtvester mag compoſeeren, ziet *dat zelve Plac. van* 1684. *art.* 13. en zyn alle Deurwaarders van den Hove geauthoriseert om de Vonnissen der *Houtvesterye* ter executie te leggen, volgens *Resolutien van* 1. *April* 1594 *en* 12. *May* 1596. Ziet *de Papegaay* 1. *Deel p.* 451. dog mag in cas posſeſſoir, dat is, wanneer imant beweert in het bezit te zyn van de vrye Jagt by het Hof of Hoogen Raad,

geen proviſie, waar by hy in de poſſeſſie geſtelt word, verleent worden: by verbot of gyzeling aangeſprooken zynde moet hy zig op de gewoone wyze voor den Lt. Houtveſter en Meeſterknaapen verdedigen, mits dat hem vryſtaat daar van aan het Hof en vervolgens aan den Hoogen Raad te appelleeren of te reformeeren *Gr. Pl.* 1. *D. fol.* 516. voort werd dit Collegie zeedert 1737, bygewoont door den Raad en Rentmeeſter Generaal der Domeinen van Noordholland, Kennemerland en Brederode in het Zuiderquartier.

Ziet verder *alle Placaten en ordonantien op de Wilderniſſen* in orde gebragt door *Merula*, gedrukt in den Haage 1605. als meede in zyn *Jagt bedryf* en zyn *Vogelarye* of *Vlugt bedryf.*

HOUVE, een *Houve* of Wooninge, by de kwaade Latynen *Hoba*, *Houva*, *Manſus* genaamt, was een ſtuks Lands groot 12 bunderen Brabants, of 18 morgen 144 roeden Rhynlands met een woonplaats daar op, of wel een woonſteede met zoo veel Lands als een Juk Oſſen op een jaar konden ploegen.

HUISSIER, is het ampt, dat wy Deurwaarder noemen, en eigentlyk zyn Officieren van de Juſtitie, als bedienden aan de zelve toegevoegt, tot adſiſtentie, om de zelve te verzellen in alle Ceremonien, en der zelver beveelen op het fait van Juſtitie uit te voeren, haar naam als die van Deurwaarder, is ontleent van *huis* dat een *deur* beteekent, die zy voor de Leeden van den Raad moeten openen, zoo noemt men in 't Franſch een *audience a huis Clos* een audiencie met beſlooten deuren. Ziet DEURWAARDER.

HUISRAAT, aan imant gelegateert zynde, verſtaat men daar door al het geen eigentlyk tot dienſt van het huis behoort, als ſtoelen, tafels, banken &c., *de Groot Inleiding* 2. *B.* 22. *D. en de L.* 1. *&* 6. *ff. de Supel. Leg.*

HULDE. Ziet MANSCHAP, HOMAGE.

HULPE, dit woord werd dikwils genoome in oude ſtukken voor *bewys getuigenis*, thans na ſtyl van Regten voor *preuve* of *bewys*, men vind in een Keure van Beweſterſchelde by *Mieris* 2. *D. f* 419. *drie Schepenen kenniſſe is een volle hulpe van Schepenen.*

De geleerde Heer *van de Wall* teekent aan, een oud Formulier van Dingtaale van Dordrecht, alwaar ſtaat, *ende ic ſegge* (dus ſpreekt de Schout teegen een Vrouwenkrager) *dat ic ſchuldich bin over di te rechten, na den rechte van der Stede als*

als over een Vrouwe crafter, en woutſtu daer teghens zeggben, du en hebſte deſe Vrouwecraft niet gedaen, des heb ic HULPE *als recht is,* en eenige regels daar na, *ic zeg dat tie onſchult hem niet baten en mach, en dat ic* HULPE *heb als recht is.*

HUUR, en Verhuuring is een contract of overeenkomſt, by welke imant het genot of gebruik van een zaak, of van zyn eige dienſt of arbeit overgeeft voor een tyd onder beding van zeeker Loon, dus heeft het drie wezentlyke eigenſchappen, de *overeenſtemming*, het *gebruik of arbeit*, en het *loon.*

Ook moet het voor een bepaalde tyd geſchieden, onroerende goederen mogen niet langer dan voor tien jaaren werden verhuurt, ten waare de huurcedulle geregtelyk was gepaſſeert, en ſchoon men naa regten de gehuurde zaak aan een ander weederom mag verhuuren, is daar teegen in ſommige Steeden by Keuren voorzien, dat zulks niet kan of mag geſchieden zonder bewilliging van den Eigenaar, ook mag de verhuuring niet geſchieden dan op een behoorlyke gezeegelde huurcedulle, conform aan de ordonantie op het Klein Segel, en imant weigerende daar aan te voldoen, kan daar toe door middel van Regten worden geconſtringeert, omtrent de Huizen binnen drie maanden, en van Landeryen zes maanden naa het ingaan van de *huur*; en is den Huurder verbonden, het gehuurde tot geen ander einde te mogen gebruiken, dan tot den dienſt waar toe het geſchikt of verhuurt is, en wel op een behoorlyke wyze, hy moet het zelve wel bewaaren en gaade ſlaan, en mag het voor de beſtemde tyd niet verlaaten, of de ſchaade daar uit reſulteerende is voor zyn rekening, als meede dat geene, dat door zyn toedoen of agteloosheit is veroorzaakt, ook moet hy zyn huurpenningen op de beſtemde tyd promptelyk voldoen, en wyders is hy gehouden en verpligt tot al het geen by conventie, wetten en gewoontens is voorgeſchreeven. Waar teegen weederom den Verhuurder van zyn kant gehouden is, den Huurder het vrye gebruik en genot van het gehuurde te bezorgen, het zelve in zoodanige ſtaat te leveren en te onderhouden, als dienſtig is tot het gebruik waar toe het is verhuurt, en moet den Huurder lyden, dat de nodige reparatien geſchieden, dog is niet verpligt veranderingen buiten zyn concent te gedoogen, die naa expiratie van de

huur

huur of wel loopende de zelve, met force of geweld den nieuwe Huurder of Pagter teegenſtaat, zonder ordentelyk zyn *huur* of naahuur aan te toonen, moet aan den Lyve en goed naa kwaliteit van zyn Perſoon worden geſtraft, *Ord.* 11. *Juny* 1452. *by van Leuwen Handveſten van Rhynland f.* 495. *en* 11. *Febr.* 1515. *Polit. Ordon. Holl. A.* 1580. *art.* 30. en mogen geen Pagters of Huurders na expiratie van hun *huur*, die aanſtonds by de huurcedulle moet blyken, op het goed blyven, *Pol. Ord.* 10. *April* 1580. zulks geen oude Pagters, geen *huur* toonende, in regten mogen werden gehoort, zonder hunne handen van de Landen te hebben getoogen. *Pl.* 1658. *art* 1, 2.

Men mag niets betimmeren, bepooten of beplanten, zonder concent van den Grondheer, *Ord. Zeel.* 1664. *art.* 5. en mag het getimmerde, bepoote of beplanten door den Huurder aan niemant werden overgedaan zonder toeſtemminge van den zelve, *ibid. art.* 3. dog verbetering met concent van den Eigenaar gedaan, moet by taxatie goed gedaan worden aan den zelve, zonder dat den Huurder onder dat prætext daar op mag blyven, maar moet naa de évacuatie zyn actie van vergoeding inſtitueeren *Pl.* 26. *Sept.* 1658. *Gr. Pl.* 2. *D. f.* 2115. *art.* 10., die zonder concent eenig getimmer geſtelt heeft, moet het voor de expiratie van de *huur* weg breeken of van de grond brengen, of het blyft ten profyte van den Eigenaar, *Pl.* 1658. *art.* 12. en moet van alle *huur* van huizen, landen of andere onroerende goederen, en continuatie van de zelve, een huurcedulle gemaakt worden op een behoorlyk Segel, op het verlies van het effect van de *huur*, de actie daar uit ſpruitende en het regt van legaal verbant, *Plac. Holl.* 3. *April* 1677., edog zyn daar van uitgezondert de huisjes, by de week verhuurt en min dan 3. gls. in verpondinge doende, en mag geen *huur* van landen of huizen in Holland ſtilzwygende werden gecontinueert, *Ord op 't Kl Segel* 3. *April* 1677. *art.* 59. *en Plac. Holl. op 't Segel* 28 *Aug* 1716., en is dat 59. *articul* van het voorig *Placaat* by een naader van 22. *Dec.* 1733. geamplieert, behelzende, dat om voor te koomen de exceſſive Fraudes van het middel van het Klein Segel, door het niet paſſeeren van huurcedullen by geſchriften het 59. *artic.* van de Ordonantie zal werden geämplieert daar meede, dat de Huurders

en

en Verhuurders die binnen drie maanden ten opzigte van de Huizen, en zes maanden ten opzigte van de Landen, door haar gehuurt en verhuurt werdende, geen huurcedulle zullen hebben gepaſſeert, zullen verbeuren het beloop van de *huur*, mits niet excedeerende de ſomma van zes hondert gls. en aan die requiſiten zynde voldaan, heeft den Huurder als hy in zyn wettige poſſeſſie werd geturbeert de magt, om een mandament van Maintenue te vraagen, waar teegen weederom den Verhuurder een regt van præferentie heeft voor zyn penningen, zelfs voor de Dootſchulden en Rouwkleederen, en de magt om teegen den Huurder, op zyn tyd niet willende verhuizen, een authoriſatie de *facto* daar toe van den Hove of mandament van Complainte te vraagen.

HUWELYK, is een verzaameling van Man en Wyf tot een gemeen leeven, meedebrengende een wettig gebruik van malkanders Lighaam; het *huwelyk* werd gehouden voor voltrokken zoo haaſt in de Kerk of voor de Overheit de Trouw is beveſtigt, *de Groot Inleid.* 1. *B.* 5. *D.*

De ſolemniteit van het *huwelyk* moet geſchieden ter plaatſe der inſchryvinge (ziet HUWELYKS GEBODEN) by het Geregt, door de Secretaris of gezwoore Subſtitut, of in de Kerk by een Predikant of Proponent, dog de geleegenheit zulks vereiſchende, mag het zelve elders binnen het Diſtrict van Haar Hoog Mog. of de Geunieerde Provincien gedaan werden, met vertooninge van een atteſtatie van 't Geregt of Kerkenraden, dat de Gebooden onverhindert zyn gegaan, *Egtr. art.* 27. *Ref. Stat. Gen.* 21. *Aug.* 1683. en de kweſtien voorkoomende moeten werden beoordeelt door den Regter van de Plaats, volgens *het Perpetueel Edict de anno* 1663. en in de Steeden daar Ordonantien zyn op *huwelyks zaaken*, als te Dordregt, te Amſterdam, Haarlem &c. moeten deeze kweſtien eerſt koomen voor Commiſſariſſen van *huwelyks zaaken*, en als 'er kweſtie valt tuſſchen Ouders en Kinderen, en den Regter valt in het begrip van de Ouders, kan in die inſtantie niet geappelleert of gereformeert worden, maar moet zoo een Vonnis zyn geſlaagen uit het volle Collegie of ten minſte twee derde præſent, uit kragte van het Edict, te vinden *by de Inſtructie van den Hove N.* 66. dog het ſtaat aan de Ouders vry om te appelleeren.

De Graden van affiniteit, bin-

binnen welke, op pœne als tegen inceſtueuſe geſtatueert, niemant trouwen mag, zyn, dat geen Aſcendenten moogen trouwen met Deſcendenten in *infinitum*, geen heele of halve Broeders en Suſters met Oomen of Moeyen, of met hun Broeders en Zuſters kinderen meede in *infinitum*, *art.* 5, 6, 7. *Polit. Ord. van Holland* 11, 12, 13, 14, 15. *Polit. Ordon. in Zeel.* 55, 56, 57, 65, 66. *Egtregl.*

Insgelyks weegens de Graden van Zwagerſchap moogen Man of Vrouw geen bloetvrienden, een van beiden binnen de voorſz. Graden beſtaande, trouwen, en dus is verbooden het *huwelyk* van een Stiefvader of Stiefmoeder, met een Stiefdogter of Stiefzoon, van een Schoonvader en Schoonmoeder met een Schoondogter of Schoonzoon, en is ook ſpeciaal tot élucidatie van het voorſz. 7. en andere *articulen* verbooden met zyn overleedene Vrouws Broeder of Suſters Dogter te trouwen. *Pol. Ord. Holl. art.* 8, 9, 10, 11. *en art.* 17, 18. *Pol. Ord. van Zeeland en art.* 58, 59, 60, 61, 62, 63 *en* 67 *en* 68. *Egtregl. ter General. en voorſz. élucidatie van Holl.* 21. *May* 1664. na gelyke *Reſolutie van* 21. *July* 1646. en by aldien Ingezeetenen malkanderen beſtaande in de voorſz. Graden, zig buiten 's Lands laaten trouwen, werden de zelve, hier wederkerende, als Bloedſchenders geſtraft. *Egtregl. art.* 69.

Ook is verbooden het trouwen van een Man met zyn overledene huisvrouws Stiefmoeder, en aan een Vrouw met haar overledene Mans Stiefvader, *Public. Holl.* 23. *Feb.* 1736.

En is door deeze Analogie verbooden het *huwelyk* tuſſchen Perſoonen, daar den een met des anders bloedvriend, in de voorſz. Graden te vooren in onegt vleeſchlyk heeft geconverſeert, alzoo mag niemant trouwen met zyn Ooms concubine. *Egtr.* 1656. *art.* 64.

Die by voorgaande *huwelyk* in overſpel hebben geleeft, moogen niet met malkanderen trouwen, het zy het overſpel tuſſchen getrouwde, of met een getrouwt Man of Vrouw met een ongetrouwde is gecommitteert op pœne van nulliteit, en arbitraire correctie, boven de ſtraffe daar toe by de beſchreeve regten geſtatueert, *Reſol. Holl. en Publ. van den Hove van* 25. *Juny* 1666. *Pl. Holl.* 16. *July* 1674. *Ampl. Pol. Ord.* 18. *Maart* 1666. *art.* 12. *Egtr. art.* 83.

De Weduwen onder de vyftig

tig jaaren moeten het *annum luctus* houden, en mogen binnen de 9. maanden naa haar Mans doot niet trouwen, maar de Weduwen en Weduwenaars van 50 jaaren en daar boven, moeten de eerbaarheit plaats geeven, en niet trouwen, de Weduwen binnen de zes, en de Weduwenaars binnen de drie maanden, ten waare by de Magiſtraat om reedenen dispenſatie was verleent, *art. 52. Egtregl. Groot Pl. B. 2. D. bl.* 2479.

Voort kan een *huwelyk* werden aangegaan door allen, aan wien zulks nog door haar zelve, nog door de Wet is verbooden, en moogen Jongelingen beneeden de 14, en jonge Dogters beneeden de 12 jaaren niet *huwelyken*, nog een Weduwe binnen de tyd dat zy door haar Man zoude kunnen bezwangert zyn, ook hebben de jonge Mans beneeden de 25, en de jonge Dogters beneeden de 20 jaaren de bewilliging van haar Ouders nodig, boven welke jaaren de Ouders het niet dan om zeer wettige reedenen moogen weigeren, *Polit. Ord. art.* 3. en word van Weeskinderen wel de bewilliging van Voogden, dog meer uit eerbaarheit wille, dan uit noodzaakelykheit vereiſcht, ziet hier over *van Leuwen Roomſch H. R. 1. B. 14. Deel*, en ſtaan de wettelyke reedenen, die de voortgang van het *huwelyk* beletten, aan de beſcheidenheit van de Overheden, dog zyn de voornaamſte het berouw; wanneer Zoon of Dogter heimelyke trouwbeloften in weerwil van zyn of haar Ouders aangegaan hebbende, daar van berouw heeft en zy hunne Ouders willen gehoorzaamen, of als een Bruidegom een goede ſomme gelds ten *huwelyk* belooft hebbende, in teegendeel met veel ſchulden belaaden bevonden word, of een onverwagt banqueroet of onmagt der Ouders tuſſchen beide komt, ook wanneer imant, hangende de trouwbeloften, met een ander zig verloopt, of wanneer een ongeneeslyk gebrek tot de voortteeling ontdekt word, *van Leuwen 4. B. 25. Deel n. 3, 5, en volgende.* Ziet verder de *Politique Ordonantie, en van Leuwen 1. B. 14. Deel*, als meede *de Groot in zyn Inleid. 1. B. 5. Deel.*

Die ten tweede *huwelyk* treeden wil, moet eerſt aan zyne Weezen bewys doen, op een wyze in regte voldoende, volgens Coſtume van de Plaats, op verbeurte van een agtſte van de Vrouws of Mans goederen, ten profyte hunner Weezen, booven de boeten

der Weeskamer of Geregten daar toe geſtelt, *art.* 58. *van 't Egtreglement*, by waarſchouwinge gerenouvelleert 3. *April* 1708., imant zonder dat men van hen hoort, vyf jaaren uitblyvende, mag de verlaatene, naa genoome informatie by de Magiſtraat, trouwen. *Egtregl. art.* 90. *Ampl. van de Politique Ordonantie van Zeeland* 18. *Maart* 1666. *art.* 16. In Holland ſtaan geen jaaren, hoe lang naa tyding of wederkomſt van de Man moet gewagt worden, ſtaande zulks ten beſcheidenheit van den Regter, *van Leuwen R. H. R. Lib.* 1. *C.* 15. *n.* 4. Ziet ook *Brouwer de Jur. Conn.* die malitieuslyk is verlaaten, zal naa genoegzaame blyke van den tyd en malitieusheit, tot trouwen toegelaaten worden, en den Verlaater gebannen worden, *art.* 91. *van 't Egtregl. Ampl. Pol. Ordon. in Zeeland A.* 1666. *art.* 17.

Over des Vrouws goederen is des Mans voogdye zeer groot, hy ſpreekt voor haar te regt, hy vervreemt en bezwaart haar goederen, ook die zy buiten de gemeenſchap heeft gehouden, naa zyn welgevallen, zonder dat hy haar bewilliging daar toe van noden heeft, *de Groot Inleid.* 1. *B.* 5. *D.* een Man eenige ſchulden makende uit wat oorzaak het ook zoude moogen zyn, werd de Vrouw, ook zonder haar wille daar door verbonden, zulks dat zy ook naa de doot voor de helft mag werden aangeſproken, dog wanneer de Mans goederen door eenige misdaat werden verbeurt, blyven des Vrouws goederen onbeklemt, *de Groot Loc. cit. n.* 35. hier teegen mag een gehuwde Vrouw in Regten niet verſchynen, dan als gemagtigde van haar Man, zy mag haar Mans nog haar eigen goet niet vervreemden of bezwaaren, zy mag ook geen ſchulden maaken, haar zelven of haar Man verbinden, dog mag een Vrouw doende openbaare Neering of Koopmanſchap wel handelen in alle zaaken haar Neering en Koopmanſchap betreffende, en dien volgende haar en haar Man verbinden, ook de goederen van de Neeringe vervreemden en belaſten, alle andere Vrouwen moogen alleen handelen van het geen haar huishoudinge aangaat, en voor zoo veel haar zelven en haar Man verbinden, het welk een Man niet beletten kan, of hy moet zyn Vrouw dat bewint geregtelyk verbieden, en dat doen afkundigen; dog ſchoon de magt van een Man zig zoo verre uitſtrekt over zyn Vrouws goed, kan dat evenwel door twee mid-

middelen ingebonden worden, te weeten door huwelykſche voorwaarden en boedelſcheidinge. (Ziet HUWELYKSCHE VOORWAARDE). Dog mag in Zeeland een Man zyn Vrouws goed niet verkoopen nog belaſten, ten zy om noot wettelyk bekent, en dat zy 't verley doet, *Keure van Zeeland C. 3. art. 46.* die voor de aanteekening van de ondertrouw of zonder getrouwt te zyn, by een woonen als Man en Vrouw, of ontydelyk bruiloft houden, of van haar toekoomende Bruidegom of Mans gedefloreert of bezwangert zyn, verbeuren 40 gls. yder half en half zonder compoſitie, conniventie of detractie, en moeten de Ouders voor hunne kinderen inſtaan, *art. 48. Egtregl. Pol. Ord. Zeel. 3, 4. en art. 8.* en die een jonge Dogter in Zeeland min of meerderjaarig zynde perſuadeert, verleit en defloreert, moet haar naa haar kwaliteit doteeren, (zoo hy ze niet trouwt) tot arbitrage van den Regter, en tot breuke betaalen hondert gls., en 't zelve aan andere eerbare jonge Dogters doende, vervalt van zyn officie en beneficie, en werd ook naa geleegenheit van de Perſoonen en zaaken arbitralyk geſtraft in Zeeland met twee hondert gls. boete, gelyk meede de gedefloreerde, *Egtregl. art. 86. Pol. Ordon. in Zeeland anni 1666. artic. 14. en nader Ampl. 24. Jan. 1673.* en moeten de Kerkenraaden alle huwelyks gevallen voor de Magiſtraat brengen, *Egtregl. 1656. art. 93.*

Ziet HUWELYKS GEBOODEN, HUWELYKSCHE VOORWAARDEN en TROUW BELOFTEN.

HUWELYKSCHE VOORWAARDEN, is een handeling tuſſchen toekomende Egtgenoten aangaande haar goederen, ook wel genaamt *contract ante nuptiaal*, om dat het voor het aangaan van het huwelyk moet werden ingeſtelt, by die acte werden dan tuſſchen de Bruidegom en Bruid overkomſt en conditien gemaakt, aangaande de gemeenſchap van haar aan te brenge goederen, waar van het wezentlykſte deel is, de uitſluitinge van de gemeenſchap en ſchulden; de Vrouw mag daar by bedingen haar vrye keuze, om naa het ſcheiden van het huwelyk te koomen in de helfte van de winſt en verlies, of haar aangebragte goederen naa haar te moogen neemen, dan wat niet uitdrukkelyk by *huwelykſche voorwaarden* is bedongen, blyft onder de gemeenſchap over zulks de gemeenſchap van goederen zynde uitgeſlooten,

blyft de gemeenſchap van winſt en verlies, ſtaande huwelyk vallende, waar in de erfeniſſen met de laſten van dien niet zyn begreepen, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 12. *D.* het zelve kan niet werden verbrooken of herroepen dan door uiterſte wil, en krygt dus niet zyn volle kragt dan naa de doot van de eerſt ſtervende, *van Leuwen* 4. *B.* 24. *D. n.* 12. en in die betrekkinge kan 'er ſtaande huwelyk geen veranderinge in gemaakt worden, dan onder gemeene bewilliging en zeekere limitatien, en werd by de Regtsgeleerde getwyfelt, of by *huwelykſche voorwaarden* met effect kan werden belet, dat een Man de aangebragte goederen zoude moogen bezwaaren of vervreemde buiten bewilliging van zyn Huisvrouw, om dat de Vrouw geheel ſtaat onder de Voogdye van haar Man, vide *van Leuwen R. H. R.* 4. *B.* 24. *D. n.* 4. blyvende egter vaſt ſtaan, dat by huwelyks ſcheiding het kort aan de *huwelykſche voorwaarde* uit des Mans goederen moet worden gereſtitueert; dog is *de Groot* van gedagte, dat zulks wel uitdrukkelyk kan en mag verbooden worden, vide *de Groot Inleid.* 1. *B.* 5. *D. n.* 39.

HUWELYKS GEBOODEN, ieder die zig ten huwelyk wil begeeven moet drie *huwelyks gebooden* of proclamatien verzoeken ter plaatze van zyn reſidentie op pœne teegen die zig in de Generaliteit anders laaten inſchryven van 50. gls. *Pol. Ord. v. Holl.* 1580. *art.* 3. *Reſ. v. Holland* 3. *Jan.* 1606. *Pol. Ord. Zeeland* 8. *Feb.* 1583. *art.* 6. *Egtregl. ter General.* 1656. *art.* 5. geldende het zelve in het Land van Overmaaze, *Reſ. Staaten Gen.* 21. *Aug.* 1683.

En moogen aan Jongemans beneeden de 25 Jaaren en jonge Dogters beneeden de 20 jaaren geen *huwelyks gebooden* gegunt of gegeeven worden, ten zy de zelve toonen aan de Magiſtraat of Kerkendienaaren het concent van haare Ouders of de langſtleevende van dien, maar booven de 25 en 20 jaaren zynde en Ouders hebbende, en geboode verzoekende zonder te toonen concent van de Ouders, moeten de Magiſtraten of Kerkendienaaren voor 't proclameeren der gebooden de Ouders voor hen ontbieden, en zoo de zelve in veertien daagen naa de inſinuatie weigeren of in gebreeken blyven te komen, zal de weigering gehouden worden voor concent, en de gebooden toegeſtaan worden, maar zo de Ouders komen en reedenen geeven, waarom zy niet concenteren en daar niet toe

toe kunnen werden geïnduceert, moogen zy niet getrouwt worden voor en aleer dat by de Magiſtraat met kenniſſe van zaaken het hen werd geordoneert, *Pol. Ord. in Holl.* 1. *April* 1580. *art.* 3. werdende onder het woord Ouders, Vader en Moeder alleen verſtaan en niet Grootvader en Grootmoeder, veel min eenige verdere vrienden *in linia aſcendenti vel Collaterali*, ſchoon de zelve in andere gevallen in plaats van Ouders kunnen gehouden worden, *Plac. Holl.* 31. *July* 1671. maar in Zeeland werd het concent van Voogden, en naaſten van den Bloeden by manquement van Ouders omtrent de minderjarige vereiſcht, *art.* 7. 8. *Pol. Ord. in Zeeland* 8. *Febr.* 1583. en is de ſtraf van die zonder concent der Ouders in Holland trouwen en in de Generaliteit, dat zulk huwelyk is nul, *art.* 13. *Polit. Ord. Holl.* 1580. *Egtregl. art.* 43. *& ſeqq.* alles conform aan het *Pl.* 1540. *art.* 17. daar ook de complicen, of die met raad en daat daar toe hebben geholpen, geſtraft worden; in Zeeland verbeuren Poorters hun poorterſchap, en booven dien 60 Pond *Pariſis* voor den Heer, en tien gelyke ponden ten profyte der Steeden en Plaatſen daar zulks geſchiet, zoo ze teegen wil en dank van de Ouders of Voogden trouwen, *Pol. Ord. Zeel. art.* 6. maar huwelyken in verboode graaden aangegaan zyn nul en van onwaarde, *d. Ordon. artic.* 22.

Het Hof mag ten reſpecte van Edelen en Suppooſten en opgezeetenen ten platten Lande, en Burgemeeſteren en Regeerders ten opzigte van Ingezeetenen van haar Steeden om redenen daar toe dienende, verleenen diſpenſatie van de interval des tyds; tot het gaan der huwelyks proclamatien by abſentie van de Staaten, mits ten minſte alvoorens *een* gegaan zy, *Decl. v. de Staaten v. Holl.* 24. *Maart* 1662. *en* 26. *Nov.* 1678. *en Reſ.* 19. *July* 1702. en is die magt zelfs geaccordeert aan Burgemeeſteren en Regeerders der Steeden, al waaren de Staaten vergadert betrekkelyk tot Zeevarende Luiden of door zwaare ziektens overvallen, en naader, zoo omtrent het Hof als de Steeden gerenouvelleert, 2 *Febr.* 1722. en ſtaat het geduurende de tyd der Proclamatien aan een yder vry weegens bloet of zwagerſchap of voorige trouwbeloften inſpraak te doen. *Pol. Ord. Holl. art.* 6. *by het negentiende art. van het Egtregl.* moogen de proclamatien niet geſchort worden op bloote inſpraak, maar

maar de Oppoſanten aan de Magiſtraat geweezen werden en hunne laſt gevolgd worden in 't opſchorten of 't voortgaan der *Gebooden.*

Die zyn naam, toenaam, kwaliteit, woon of reſidentie plaats, voor die daar hy in ondertrouw meede is aangenoomen ter kwaader trouwe verzwygt, verandert, of vervalſt, zal arbitrair aan den Lyve, naar exigentie van zaaken geſtraft werden, *d. Egtregl. Stat. Gener.* 1656. *art.* 35. die ter kwaader trouwe zonder apparent fundament de geboden ſchut, verbeurt voor den arme 50 gls. behoudens de actie van injurie, *art.* 21. *Egtregl.* 1656.

De *Gebooden* zonder wettelyk teegen zeggen gegaaan zynde, en niet eerder, worden de Perſoonen by de Kerkendienaaren of Magiſtraten getrouwt, op pœne van 50. gls. (ten zy wettig belet was) voor de eerſte maand, en voor de tweede maand 100 gls. en de derde maand 200 gls., en werden als dan geregtelyk gedwongen, de onwilligen voor tien Jaaren gebannen en aan 't Lyf geſtraft, en booven dien gemulcteert in haar goed naa de kwaliteit der Perſoonen, zynde de kinderen alzo geteelt, onegt, zo lang zy ongetrouwt blyven, *art.* 3. *Pol. Ord. Holl.*, 9, 23 *Zeeland*, *art.* 25. *General.* Officieren in dienſt van den Staat zyn in de derde maand van haar tergiverſatie vervallen van haar officie, gemeene Soldaten of andere geringe Luiden werden aan den Lyve, na exigentie van zaaken, geſtraft. *art.* 26. *van 't Egtregl.*

Die imant voor, in, of naa de proclamatie ligtvaardiglyk laat zitten, blyvende ongetrouwt, of ſubreptive met een ander vleeslyk converſeerende, ondertrouwende of trouwende, zonder blyk van ontſlaginge, door behoorlyke regtsvordering, zal de geintereſſeerde zyn party ter eerſter inſtantie beklaagen, en zal de Officier *ex Officio* zig met hem voegen, en die bevonden werd malitieuſelyk te hebben gedaan, zal booven de pœne in de beſchreeve regten gemelt, arbitralyk geſtraft worden, *Egtr. art.* 22. *Pol. Ord. art.* 23. Ziet TROUWEN.

HUWELYKS GIFT, volgens het Roomſche Regt was een Vader verpligt, zyn Dogter van *huwelyks goed* te voorzien, by ons geſchiet het vrywillig door Vader en Moeder, en vermits zy beiden gelyke betrekkinge hebben, zoo werd het *huwelyks goed* dat de Vader eenvoudig geeft zonder iets verder uit te drukken verſtaan uit

uit gemeenſchap gegeeven te zyn, *van Leuwen Cenſ. For. Lib. 1. C. 12. n. 18.* welke *gift* eenvoudig en zonder bepaaling geſchiet zynde, zoo werd verſtaan dat de Vader daar op alle regt verlieſt, en dat het zelve neevens des Overledene andere goederen overgaat aan des zelfs Erfgenaamen, *Groenew. ad Leg. 2. §. 13. Cod. de rei ux. act.*

HUWELYKS MAKELAARDY, is een loonvordering door imant weegens zyn tuſſchenkomſt over een aangegaan of geſloote huwelyk; het gemeene gevoele is, dat zulks kan gevordert worden, en waarom vermag imant, die volgens laſt moeite heeft aangewent, niet volgens taxatie van den Regter ſalaris vorderen, naar maate van de moeite, verlies van tyd en koſten, die hy op een eerlyke wyze in een zaak gedaan heeft, dit ſteunt zelfs op een gewyſde van den Hoogen Raad *in dato 5. Dec. 1720.* vide *Bynkershoek 2. B. 3. D.*

HYPOCRISIE, is een onduitſch woord, dat *ſchynheiligheit* beteekent, *eſt fictio peccatoris, ſe justum ſimulantis*; men verſtaat 'er door een uiterlyke vertooninge van godvrugtigheit, men is een *Hypocriet* of Schynheilige, wanneer men door zyn uiterlyke daaden, woorden, ſtem, weezen, aangezigt, en houdinge, een zeekere zedigheit, overeenkomſtig met de Godsvrugt, wil vertoonen, waarmeede ons gedrag en daaden niet overeenſtemmen, en vervolgens, dewyl ons uiterlyk gedrag behoort overeenkomſtig te zyn met onze innerlyke gevoelen, is de ſchynheiligheit, zoo wel naa de natuurlyke als Goddelyke Wetten verbooden, en voor het menſchdom het allergevaarlykſte kwaad.

HYPOTEEK, is een Griekſch woord, beteekenende *een onderpand van een onroerend goed*, en werd gederiveert van het Griekſche woord ὑποτήκη dat *pand* beteekend; *hypotheca eſt contractus quo res immobilis, nuda conventione obligatur creditori*, men noemt het ook wel bezegeltheit, om dat het voor de Overheit of Magiſtraat van de Plaats daar 't goed geleegen is, verleeden, bezeegelt, en aangeteekent word, en mag niet voor een Notaris werden gepaſſeert.

Het zelve is *Conventioneel* of *Legaal.*

Conventioneel is, dat by conventie, of overeenkomſt werd verkreegen, en is weederom generaal of Speciaal. Generaale is van allerlei goed, Speci-

aal van dit of dat goed in het byzonder.

Om een generaal *Hypoteek* te conſtitueeren, is het genoeg, dat het maar voor een Geregt in de Provintie van Holland geſchied zonder onderſcheit, *Polit. Ordon. art.* 35. *de Groot* 2. *B.* 48. *D. num.* 28. uitgezondert alleen tot Amſterdam, alwaar generaal *Hypoteek* voor een ander Geregt geveſtigt aangaande de onroerende goederen aldaar geleegen van onwaarden is, *Octrooy van* 8. *Maart* 1594. *de Groot Inleid.* 2. *B.* 48. *D. n.* 48. dog ſpeciaal *Hypoteek* moet by de Magiſtraat van de Plaats, daar het geleegen is, ſchriftelyk verleeden, bezegelt, en aldaar in een Regiſter of Prothocol aangetekent worden, en boven dien de 40. penn. van het gunt, waar voor het belaſt of verpand is, ten behoeve van het gemeene Land betaalt worden, *Placaat van* 9. *May* 1529. *en* 12. *July* 1611. *art.* 24. en van de 40. penn. *art.* 10. *en* 11. *de Groot Inleiding* 2. *B.* 48. *Deel num.* 36, 37, en moogen geen brieven van vervreemding of *hypoticatie* van onroerende goederen gepaſſeert of uit gegeeven worden, ten zy die wel geregiſtreert zyn voor den Geregte daar de goederen geleegen zyn. *Pol. Ord. Holl.* 1580. *art.* 37. *Plac. Holl.* 22. *Juny* 1695. *art.* 28. en moet de bewaaringe by yder Geregt in een kiſt werden gedaan, *art.* 38. *van de zelve Pol. Ordon.* En is het onderſcheid in regten tuſſchen een generaal en ſpeciaal *hypoteek*, dat jonger ſpeciaal, gaat voor ouder generaal, *Pol. Ord. art.* 35. maar onder meer ſpeciale en generale verbanden, die gelyk regt hebben, en op een en 't zelve goed geveſtigt zyn, gaat het oudſte altyd voor, volgens den regul, die eerſt komt, die eerſt maalt, *L.* 2, 4, 7, 8, 11. *ff. qui pot. in pign.* dog verlieſt zyn kragt van præferentie, zoo wanneer het gehypotekeerde goed verbonden is voor het bewys der kinderen.

Voorts moogen geen goederen die gehypothekeert zyn verkogt worden ten profyte van de hypothecaris ten zy blyke, dat andere gehypothekeerden behoorlyk zyn gedagvaart, of de goederen blyven bezwaart met de verzweege *hypotheeken*, en moogen van de geïntereſſeerden uitgewonnen worden, *Plac. Zeeland* 2. *Febr.* 1671. *Groot Plac. B.* 4. *D. fol.* 1051. het regt van generaal *hypotheek* verleeden voor de Wet, en Geregt, waar van de

40. penn. betaalt is blyft op onroerende goederen, niet jegenſtaande de zelve naamaals ſpeciaal zyn gehypothekeert, *Polit. Ordon* 1. *April* 1580. *art.* 35 *Plac. Holl* 5. *Febr.* 1665. verandert en overgebragt in het voorſz. *Plac. v.* 1695. *art.* 35 *en* 37.

Te Amſterdam en de Jurisdictie van dien moogen geen renten of ſchulden betaalt worden als onder cautie van de gehypothekeerden, *Octrooi van de Staaten van Holl.* 30. *Jan.* 1608. Obligatien op Weeskamers regt en buitenlandſche Bodemeryen en Kuſtingen, op verkogte goederen en panden ter minne, zyn vry van 40. Penn., *Plac.* 1695. *artic.* 36, 37. Declaratoir verzogt zynde van de Staaten van Holland of houders van Kuſtingen onder ſpeciaal verband en generaal op Perſoonen en goederen, niet zoo wel waaren geprefereert op het onroerende goed van den Koper, als op het verkogte, is zulks gelaaten aan de Juſtitie, *Reſol. Holl.* 29. *Febr. en* 13. *Sept.* 1692. uit het voorſz. *Plac. van* 1665. *ef* 36. *artic. van 't Plac. van* 1695. zoude imant moogen zeggen *neen*, om dat de 40. penn. niet is betaalt waar om hy onder de Perſoneele Crediteuren ſchynt te moeten koomen, zoo de *hypotheek* de Kusting niet kan voldoen. Ziet ook PRÆFERENTIE.

Legaal Hypotheek is, de welke alleen ſpruit uit de Wet, zonder eenige overeenkomſt van Partyen, en præferentie geeft zonder agt te geeven, op de ouder of jonger ſchult, dog die eindigt, zoo ras de Perſoneele verbintenis is geeindigt, en is die *Legaale Hypotheek*, die men ook wel ſtilzwygende noemt, geaccordeert als een particulier privilegie ten Perſoneele faveure van den Crediteur of wel uit aanmerkinge van de oorzaak van de ſchuld.

Als een Chynsbewaarder tot bekooming van zyn Chynsregt, een Dykring voor de onkoſten tot onderhoud van Dyken, Molens, Sluizen, &c. imant die geld geleent heeft of arbeid gedaan tot het bouwen van een Schip, uit kragte van zyn Bylbrief, imant die geld geleent heeft tot geneezing of begraafeniſſe van imant, en het gemeene Land op de goederen van imant, die eenig bewind over haar middelen gehad heeft, en de ſchuld daar uit ſpruit, anders niet, *Sande L.* 3. *tit.* 12. *in fine*, een Weeze op zyn Voogds goed, voor ſchaade

die hy geleeden heeft, een Verhuurder van een Huis of Land op de meubilaire en ontilbaare goederen van den Huurder, de Steeden op de goederen van Bewindhebbers voor ſchaaden door haar bewind geleeden, de Schipper op het Schip en Koopmans goederen voor zyn vragt, en loon van zyn Scheepsgezellen, een Vrouw op het goed van haar Man tot verzeekering van haar aangebragte goed, de Legatariſſen en fideicommiſſaire Erfgenaamen op de goederen van den Overleedene tot voldoeninge van de making, en anderen.

I.

JAAR EN DAG, de ſpreekwys, *jaar en dag*, die in verſcheide Handveſten voorkomt, en in de Privilegien, Keuren en Ordonantien van veele Steeden gevonde werd, heeft tweederlei beteekenis; men verſtaat 'er door, 1. een volkoome *jaar*, als by voorbeeld: van den eerſte *January* dezes *jaars* tot den eerſte *January* des volgende, beiden ingeſlooten, 't welk dan op een *jaar en dag* uitkomt; 2. een *jaar* en zes weeken, en deeze tweede beteekenis is 'er door het gebruik, of by naader verklaringe aan gegeeven; in de eerſte zin word de bewoording, *jaar en dag*, gebruikt in een Handveſt der Stad Amſterdam van den jaare 1342. vorderende, *dat niemant tolvry vaeren eer hy jaar en dag Poorter is geweeſt*, en dat de tolbrieven *binnen het jaar* vernieuwt worden, ziet *de Handv. bl.* 10, 11, de verklaring in de tolbrieven, dat imant, *jaar en dag* Poorter is geweeſt, word ook in de zelfde beteekenis opgevat, ziet de zelve *Handveſten bladz.* 56, 57, 124, 136. *&c.* in de tweede zin meen ik dat men moet opvatten, daar geſprooken word van de tyd, naa verloop van welke iemant zyn Poorterſchap verwoont heeft, in de oude Coſtumen van Utrecht, word zulks uitdrukkelyk in deezer voegen verklaart, *zo wie dat kyeſt, jaer ende dag uter Stat te varen voer misdaet*, het welk in ſommige gevallen, aan iemant die de boete waar in hy verweezen was, niet voldoen wilde, vryſtond, *dat is een jaer en tue en veertig daegen*, ziet *Utrechts Gr. Plac. Boek* 3. *D. bl.* 282. *verg. bl.* 276. binnen zulk' een tyd, namentlyk, had hy zyn Poorſchap verwoond: en die te Haarlem zyn Poorterſchap verwoond had, was, volgens Octroi op de Magiſtraats beſtelling van 1651., niet verkiesbaar

tot de Regering, dan na dat hy het Poorterſchap op nieuws verkreegen, en naa het doen van der Poorter Eed, *een jaar en zes weeken*, dat is, *jaar en dag* in de Stad gewoond had, *Groot Plac. B. IV. D. bl.* 399. *de Bruyn Haerlem* 1. *D. bl.* 140., vermoedelyk moet de uitdrukking *jaar en dag* ook in de zin van een jaar en zes weeken genoomen worden, in een *Handv. v. Amſterdam bl.* 557. daar geleert word, dat Scheepenen Vonniſſen, zoo wel als Scheepen Kenniſſe, daar niet verjaaren, al zynze *over jaar en dag oud*, om dat elders gebruikelyk was, dat imant die *een plecht* had op een verkogt Huis, binnen jaars en zes weeken zyne zaak vervolgen moeſt, of hy verloor zyn regt. *Groot Utr. Plaq. B.* 3. *D. bl.* 285. *vergel. met de Groot Inleid. tot de Holl. Regtsgel.* 2. *B.* 7. *D.* §. 8. *bl.* 89, 90. 30. *D.* §. 4. *bl.* 188. 36. *D.* §. 5. *bl.* 201. 41. *D.* § 48, 50 *bl.* 225, 226. 3. *B.* 6 *D.* §. 12. *bl.* 333.

JAGTGERIGT. Ziet HOUTVESTERYE.

JANUARY, is de eerſte maand van het jaar; voor deeze begon men het jaar te reekenen met Paaſchen. *Requeſens* had by *een Ordonantie van den* 16. *van Zomermaand* 1575. bevoolen het jaar voortaan alomme met den 1. *January*, en niet meer met Paaſchen aan te vangen, vernietigende dus den zoogenaamde ſtyl van den Hove, die veel duiſterheit en verwarring in oude en latere ſchriften had beginnen te veroorzaaken, *Bor* 8. *B. bl.* 120. (644). en uit de Regiſters der Reſolutien van de Staaten van Holland is af te neemen, dat men hier, reeds eenige jaaren geleeden, het jaar met den 1. *January* begonnen had, ook had men reeds in den jaare 1532. getragt deeze veranderinge des jaarſtyl ten Hove door te dringen, *Regiſt. van Mr. Aert van der Goes bl.* 187. verder is by *de Ordonantie van Police van* 1. *April* 1580. te vinden *in het Gr. Pl. Boek* 1. *D. f.* 330. geordoneert, dat tot voorkoominge van geſchillen, die veeltyds ontſtonden door het ſchryven van differente ſtylen, als *ſtilo Curiæ*, *ſtilo Oppidi*, *ſtilo Delphenſi & ſtilo Theſaurico*, de Hoven Provinciaal en alle Steeden, Dorpen, en Collegien, geen andere ſtyl zouden moogen gebruiken, dan die gehouden word voor de gemeene ſtyl, en dus het jaar zullen moeten beginnen met *prime January* en eindigen met den laatſte *Decemb.* Ziet STYL.

IGNOMINIE, is een onduitſch woord, dat *hoon* of *ſmaat* betee-

kent; het zelve werd teegen over geſtelt aan het geen men *eſtime* of *aging* noemt, en is de beoordeelinge van anderen omtrent onze onvolmaaktheeden, vervolgens de hoon uit een gebrek van zedelyke deugden, voorkoomende uit ons zelve, volgt daar uit, dat zelfs het goed van imant, en zyn fortuin een voorwerp zyn kan van verſmading, zoo hy de zelve heeft verkreegen door misdryf. Ziet ESTIME.

IGNORANCIE, is een onduitſch woord, dat *onweetenheit* beteekent; het is een gebrek van kenniſſe van een zaak die men kan of moet weeten; die onweetent is, in een kunſt of weetenſchap, die hy in het openbaar exerceert, zoude zulks wel behooren uit te leeveren, teegen den zelve, een actie van koſten, ſchaade en intereſſe, om dat niemant behoort profeſſie te doen van een zaak, waar in hy onkundig is; dog zulks werd zoo ſtreng niet geobſerveert; en excuſeert de onweetenheit niet van het natuurlyke regt, dat alleen beſtaat in de reede en natuurlyke regtvaardigheit, die God als in het herte der menſchen gelegt heeft, als een rigtſnoer van zyn gedrag, zoo zoude imant die geſtoolen had, zig niet kunnen verontſchuldigen, zeggende niet geweeten te hebben, dat zulks verbooden was, *quia furtum jure naturali prohibitum eſt*, zoo excuſeert niet de *ignorance* omtrent de zaaken die een yder weet *Lex* 9. §. 2. *de juris & facti ignorantia*, zoo excuſeert niet een voorgewende onweetenheit, als imant daar uit eenig voordeel zoude kunnen haalen ten naadeele van een derde, *quod peccat ignarus, & quod peccatur per ignorantiam excuſabile eſt, ubi ſola ignorantia errati cauſa eſt, ſed ubi non ignorantia ſed ignavia errati cauſa eſt, non excuſat*. en in der daat wie zoude kunnen lyden, dat imant zig verontſchuldigde omtrent onweetenheit van een daat; die hy zelfs had gedaan *L.* 6 *ff. de juris & facti ignorantia*, om dat het niet waarſchynlyk is, dat imant zulks zoo ras uit het geheugen zoude verliezen, ten waare het zoo lang geleeden was, dat imant zulks zoude kunnen vergeeten; egter zoude men zig kunnen bedienen van een *ignorancie* van zyn eige daat, hoe grof die ook zoude mogen zyn, wanneer het 'er op aankomt om zyn ſchaade voor te koomen, als by voorbeeld: wanneer imant weinig op zyn zaaken lettende, had vergeeten, dat hy imant had voldaan, en hy betaalde hem nog eens, anders

ders zoude zoo een Crediteur teegen alle reedelykheit en billykheit aan ter kwaader trouw zyn voordeel trekken uit de onagtzaamheit van zyn Debiteur. *L.* 25. §. 1. *ff. de probationib.* ziet nog *de Lex ultim. Cod. de teſtim. L.* 2. §. *pen. ff. ſi quis in jus vocat. non.*

ILLEGITIEM, is een onduitſch woord, dat *onwettig* beteekent; men noemt *illegitiem* al het geen teegen de dispoſitie van de Wet is, of daar meede niet over een komt, zoo is woeker handel een *illegitime* handel, en diergelyke, men noemt ook *illegitime* kinderen, zoodanige, die door een verbintenis van Man en Vrouw, niet overeenkomſtig met de Wetten gebooren zyn.

ILLUSOIR, is een onduitſch woord, dat *verblindend, verleidende, bedriegelyk* beteekent; in een Practicale zin verſtaat men 'er door, iet dat vrugteloos en zonder eenige uitwerking is, een vonnis is *illuſoir*, dat men niet kan ter executie leggen, men maakt een acte *illuſoir*, met daar van de uitwerking te beletten &c.

IMMEMORIAAL, in een onduitſch woord, dat *ongedenkbaar, boven 't geheugen, onheugelyk, en dus aloudt en over oudt* beteekent, zo dat de menſchen daar van geen geheugen meer hebben; men verſtaat door een *immemoriale poſſeſſie*, gemeenlyk een bezit, dat imant over de hondert jaar van een zaak heeft gehad, om dat zulks in 't algemeen het getuigen der menſchen te booven gaat. Hoe zeer, dat wanneer men een hondert jaarige poſſeſſie wil bewyzen, men een acte dient te hebben, om daar van een begin te toonen; dog word gemeenlyk voor een *immemoriale poſſeſſie* gehouden, zoo een, waar van niemant, de oudſte menſchen zelfs, het begin onbekent is; en ſubintreert de *immemoriale poſſeſſie*, in zaaken daar geen præſcriptie plaats heeft in de plaats van de titul, men defereert met veel reede aan zoo een langduurige poſſeſſie, om dat het onregtvaardig zoude zyn, die geenen, die zoo lang een reeks van jaaren daar van genot hebben gehad zonder tituls, die door langheit van tyd zouden kunnen verlooren zyn, buiten haar ſchuld, daar van te ontzetten.

IMMISSIEN, is een onduitſch woord, dat *vermenging, inmenging* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin, zig met een zaak bemoeyen of die aantrekken, de præſumtive Erfgenaam kan in die kwaliteit zig *immiſceeren* in de zaaken

ken of beheeringe van een boedel, en dat *immiſceeren* in, of manieeren en behandelen van een boedel *animo hæredis*, is een ſtilzwygende *aditie*: by de Romeinen wierd *immiſſio*, en *aditio* onderſcheiden, men noemde *immiſſio*, de daat waar door de wettige Erfgenaam, of haar Afſtammelingen, in de magt van den Overleedene zynde, zig zyn nalaatenſchap *immiſſeerde*, pleegende actens hereditair, men noemde *aditio* de daat waar door een vreemde Erfgenaam in de magt van den Overleedene niet zynde, de zelve aanvaarde, welke beiden bewoordingen by ons een en het zelve beteekenen. Ziet ADIEEREN.

IMMUNITEIT, is een onduitſch woord, dat *vrydom*, *bevryding*, *verſchooning* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen een voorregt, privilegie, uitzondering, bevryding van een laſt, pligt, of ſchattinge.

IMPERITIE, is een onduitſch woord, dat *onkunde*, *onwetenheit* beteekent; men verſtaat 'er door de onervarenheit in de kunſt die men oeffent of het ampt dat men bedient, de zelve excuſeert niet, wanneer zy naadeel toebrengt aan imant, en ſchaade veroorzaakt door een fait, dat betrekkinge heeft tot de kunſt die men oefent, *inprudentiæ artificis non ſuccurritur, quia unus quisque peritiam in arte ſua præſtare debet; quamobrem, ſi quis per imperitiam alicui nocuerit, tenebitur, ſi quidem imperitia culpæ adnumeratur, ſic nemo debet ſuſcipere id, in quo novit ſuam imperitiam vel imprudentiam alteri damnoſam fore. L.* 132. *de reg. jur.* Zoo moet een Voerman een Werkman en anderen imant ſchadeloos ſtellen, indien de fault door haar onkunde is veroorzaakt, dog hebben de Advocaten, Medecinæ Doctoren, Procureurs, Notariſſen en anderen het geluk van daar van bevryt te zyn, zoo men haar geen dolus of bedrog kan aanwyzen, hoe zeer haar fauten door *imperitie* begaan, zeer dikwils niet reparabel zyn, en de ruine en doot van imant veroorzaaken.

IMPERTINENT, is een onduitſch woord, dat in 't algemeen *ongerymt*, *onbehoorlyk* beteekent, men verſtaat 'er door in de Practyk alles dat tot de zaak niet behoort, zo kan men al het geen tot bewys of opheldering van een kweſtie dient, *impertinent* noemen, en is dit woord tegen over geſtelt aan *pertinent* dat tot de zaak behoorende, die aangaande, en betreffende, beteekent.

IMPETRABEL, is een onduitſch woord, dat *verwerfelyk*, *ver-*

krygelyk beteekent; men noemt *impetrabel* een zaak of gunſt die men verkrygen kan.

IMPETRANT, noemt men imant, die een Gunſt of Gratie heeft geobtineert, of van een Hof heeft verkreegen een proviſie van Juſtitie.

IMPOSITIEN, is een onduitſch woord, dat *een oplegging*, beteekent; van deeze uitdrukkinge bedient men zig veel tyds, in de zelve zin als die van impoſten, dus zyn het laſten gelegt op het Volk, of zaaken, ten dienſte en nutte van het Gemeene Land.

IMPOST, door dit woord verſtaat men zeekere *Schattinge*, die men op een Volk legt, die ſchattingen of contributien zyn tweederlei, ſommige zyn reëel of daadelyk, als die, welke men geniet en voortſpruiten uit de zaaken zelfs, anderen zyn Perſoneel, die yder een hoofd voor hoofd betaald; dog wanneer het Volk bepaalt de ſomma die zy moeten geeven, hiet men het *Subſidie*, en het geen men eigentlyk *impoſt* noemt, is het geen uit een ingewilligde ſchattinge voorkomt; een van de voornaamſte en eerſte gronden van het *pactum ſociale* of verbond der Burgerlyke gemeenſchap of Societeit, brengt meede, dat een yder moet werden gehandhaaft in het vreedzaam genot, van het geen hem toebehoort, dus zoude de onbepaalde magt van te belaſten, en die belaſtingen te ontfangen, zyn een vernieting van die voorwaarden, waar op het *pactum ſociale* is aangegaan, waar om alle Regtsgeleerden van eenige naam, volmondig ſtaande houden en erkennen, dat geen belaſting wettig op een vry Volk kan gelegt worden, als met toeſtemminge van dat Volk zelve, of haar Repreſentanten, dat by ons de Staaten zyn, die het Vrye Neerlands Volk repreſenteeren, en dus zyn de belaſtingen Staatsgewyzen ons opgelegt met concent van alle de Edelen en Steeden, daar toe wettig geauthoriſeert zoodaanige belaſtingen, die Neerlands Volk vrywillig als op haar legt, en draagt.

De *impoſten* op Wyn en Bier wierden in Holland van ouds door Collecten of Inzamelaars van 's Lands weegen aangeſteld, ingevorderd; de Edelen ſloegen voor anno 1555, dat men de zelve moeſt verpagten, waar in Dordrecht en Amſterdam de meeſte zwarigheit maakten, dog lieten zig overhaalen; de verpagtinge geſchiede voor het eerſt kort naa Paaſchen 1556, en men bevond, dat 'er doen tweemaal zoo veel van kwam als

als bevoorens by collecte, dit heeft ſtand gegreepen tot in den jaare 1748. wanneer de verpagtingen afgeſchaft en de collecte weederom, dog op veel beter voet, is ingevoert, die men nu voor veel nuttiger en voordeliger voor den Staat hout, Ziet *Wagenaar Beſch. v. Amſt.* 1. *D. bl.* 267. *en Vad. Hiſt. V. D. bl.* 419. *enz.*

IMPRESCRIPTIBEL, noemt men alles waar omtrent geen preſcriptie plaats heeft, ziet PRESCRIPTIE.

IMPRUDENCIE, is een onduitſch woordt, dat *onvoorzigtigheit* beteekent; men verſtaat 'er ook wel door een agteloosheit, waar omtrent men moet aanmerken dat een daat gedaan door *Imprudencie* niet excuſabel of verſchoonbaar is, zoo ras de zelve aan imant eenige ſchaade heeft toegebragt.

IMPUBERES, zyn, die de jaare van huwbaarheit nog niet hebben bereikt, het welk op veertien in de jongelingen en twaalf voor de meisjes bepaalt was by 't Roomſche Regt; dus zyn die *Impuberes*, of kinderen, of nader aan de kindſche of huwbaare jaaren, men telt haar voor kinderen tot de zeven jaaren, dog die diſtinctie die de Romeinen maakten, heeft by ons geen plaats, een minderjaarige kan niet zonder zyn Voogd contracteeren, maar in het Crimineele werd geobſerveert, dat die naa by zyn aan de kindſche jaaren, als haar verſtand nog niet volkoomen hebbende, aan de ordinaire ſtraffen van de Wet niet zyn onderworpen, *quia ſunt doli incapaces, delictum autem intelligi non poteſt abſque dolo*, maar die verder zyn geavanceert, en naa by aan de huwbaare jaaren een misdaat begaande, zyn ſtrafbaar, ingevolge *de Lex* 7. *Cod. tit. de pœnis*, alwaar gezegt word, *impunitas delicti propter ætatem non datur, ſi modo in ea quis ſit, in quam Crimen, quod intenditur, cadere poteſt*, waar uit reſulteert, dat die *dolo capaces* zyn, kunnen delinqueeren, en geſtraft worden, wel is waar *publice intereſt omni ratione impuberibus ſubveniri, ita ut ætati ſit condonandum, ſed magis publice intereſt delicta non manere impunita, ſi a doli capacibus commiſſa ſunt, ne ſcilicet ſpe impunitatis alii invitentur ad delinquendum*, waar omtrent den Regter altoos in agt neemt, *ut pœna atrocitas mitigetur ætatis commiſeratione*, waarom zy ook altoos ligter werden geſtraft.

IMPUISSANCE, is een Franſch woord, dat eigentlyk *onmagtig, kragteloos, zwak* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door die onmagt, welke imant buiten

ſtaat ſtelt om aan de huwelyks-pligten te kunnen voldoen, het zy die valt in de Man of in de Vrouw, die van de zyde van de Man kan veroorzaakt zyn door een van die drie defecten, *niminim erectionis*, *intromiſſionis*, *& immiſſionis ſeminis in vas fæmineum*, uit een van die drie reſulteert, *de impotentia coeundi*, *quia tres illæ facultates ad coitum neceſſarie requiruntur*, van de kant van de Vrouw, *ſi adeo arcta ſit, ut cum ea carnale commercium haberi nequeat*, (dat men zelden ziet,) dog die defecten in Man of Vrouw zig bevindende, en de voortteeling een der weezentlykſte deelen des huwelyks zynde, veroorzaakt zulks, klaar beweezen zynde, een gantſche vernietiging des huwelyks, zoo zy altoos duurende, ongeneesbaar en voor het aangaan van het huwelyk in een van beiden zo bevonden zyn.

IMPUNITEIT, is een onduitſch woord, dat *ſtraffeloosheit*, *vrybeit van ſtraffe* beteekent; de ſtraffeloosheit moet van den Regter niet afhangen, wanneer de misdaat volkoome is beweezen; in een twyfelagtige zaak is het zeeker, dat het beter is een ſchuldige vry te laaten, als een onſchuldige te ſtraffen, of die zoude kunnen onſchuldig zyn, men mag zelfs een verzagting zoeken tuſſchen ſtraffeloosheit, en de grootſte ſtrengheit, maar als het Crimen volkoome in Juſticie is beweezen, is het de pligt van de Regter het zelve niet ſtraffeloos te laaten, het is de hoop van de onduikinge van de ſtraf, die de kwaade aanzet tot het misdoen, zoo dat men niet alleen is onregtvaardig door het ſtraffen van een onſchuldige; maar men werd het ook door een ſchuldige vry te laaten, om een eenige te behouwen, bederft men een heele meenigte, om dat men hem gelegenheit laat om in 't vervolg wederom te misdoen, beneemende een voorbeeld aan 't gemeen om haar van diergelyke misdaaden af te trekken door de zelve te zien ſtraffen. Zoo deeden de Koningen van Egypten, verzeekert, dat men geen misdaadige kan ſtraffeloos laaten zonder het Land en Burgerſtaat te benaadelen, aan de Regters by haar inſtallatie zweeren, dat zy zelfs aan haar gebooden werdende een misdadige onſchuldig te verklaaren, of een oordeel te vellen teegen de Wet, zy daar aan niet zouden voldoen; de Regters die geen agt geeven om de ſchuldigen naa de Wetten te ſtraffen, verraden den Burgerſtaat, en ſtellen de goeden ten

prooy

prooy van de boosdoenders, het welk een groot Politicus heeft doen zeggen, dat de Ryken zoo zeer niet vergaan om de misdaaden, als wel om de ſtraffeloosheit van de zelve, de Heilige Schrift leert ons ook dat de Stam van *Benjamin* geheel vernietigt wierd, om dat zy niet hadde geſtraft een Man die een Vrouw gewelt had aangedaan, en het voorbeeld van de Koning *Achab*, in het woord van God, om dat hy geen regt had geoeffent teegen *Benhadad*, moeten alle Regters doen beeven, die door vreeze, of al te groote zwakheit of toegeevenheit niet durven ſtraffen; dus mag men beſluiten, dat een Regter een misdaadige niet mag naalaaten te ſtraffen of te ontrekken aan de verdiende ſtraffen, zonder zyn gemoet te bezwaaren, zyn pligt te verzuimen en zig zelve ſchuldig te maaken aan een groote misdaat.

Impuniteit van delicten, om meedepligtigen te ondekken, kan alleen by den Souverain, dog ook wel by de Steeden als 'er *periculum in mora* is, gegeeven worden, onder approbatie en bekragtiging daar naa van de zelve, *Reſ Holl.* 3. *Maart* 1661. *en* 17. *Sept.* 1676. zulks is wel toegeſtaan aan de Bewindhebbers zoo van de Ooſt- als Weſtindiſche Compagnie, om Lorrendrayers of andere contraventien te ondekken, *Reſ. Holl.* 22. *Febr.* 1681. 26. *Nov.* 1682.

INBALKING, is het regt om een balk of anker te hebben in een anders gebouw, want naa het gemeene regt mag niemant timmeren buiten zyn Pasloot, en het geen verder uitſteekt moet ingetoogen worden; die regt van *inbalking* heeft, of van inankering, mag in plaats van de vergaane balken of ankers wel nieuwe maaken, dog niet anders dan de voorige zyn geweeſt, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 34. *D.*

INBOEL, aan imant zynde gelegateert, begrypt men daar door al het tilbaar goed, dat in een huis werd gevonden, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 22. *D.*

INBRENGINGE, ziet COLLATIE.

INCAPABEL, is een onduitſch woord, dat *onvermogende*, *onbekwaam*, *onmagtig* beteekent; men verſtaat 'er door zoo een, aan wie het vereiſchte ontbreekt, om iet te kunnen doen of verrigten in de burgerlyke ſaamenleving. De Wetten hebben met een goed oogmerk, om te voorzien teegen alle bedrog, en te verzeekeren het goed en bezittingen van een familie teegen alle verleidinge,

zeekere Perſoonen onmagtig verklaart om te kunnen geeven of ontfangen, welke onmagt of uit de Perſoonen zelfs voortvloeit of tot haar zyn betrekkinge heeft; onder het eerſte ſoort kan men tellen allen die in den Burgerſtaat als voor doot gehouden worden, en welkers Perſoon door een ander moet werden gerepreſenteert, uit wat hoofde zulks ook zoude moogen ſpruiten, de tweede ſoort werd geboore uit de Wet, die de giften, het zy onder de leevende gedaan, het zy by teſtament gemaakt aan die geenen, die een al te groote magt op den Geever of Testateur hebben, de zelve houd als geſchied door een verleidende en bedriegelyke ingeeving te zyn geſchiet, dog zulks is, myns weetens, in ons Land by geen ſpeciale Wet verbooden, dog wel in Vrankryk, ten tyde van *François I.*, in den jaare 1539. en de declaratie van *François II.*, anno 1549., alwaar by byzondere Wetten verbooden zyn alle giften, direct of indirect gedaan, aan Voogden, Curateuren, Bewaarders van imant of andere Perſoonen onder wiens magt of directie den Donateur of Testateur ſtond, tyde van zyn donatie of van 't paſſeeren van zyn teſtament, dit is by de Coſtume van Parys *artic.* 276. vernieuwt, dog met een veel gunſtiger bepaaling, en daar van zyn uitgezondert Vaders, Moeders, Grootvaders, Grootmoeders en de geheele opgaande linie, mits, dat ten tyde van het paſſeeren van het teſtament of van het ſterven, die Ouders of Groot Ouders in geen tweede huwelyk waaren overgegaan, dog is de ſtrengheit van die eerſte Wet bepaalt gebleeven, met betrekkinge tot Medicinæ Doctores, Chirurgyns, Apothekers aan wien een zieke eenige mildadigheit zoude hebben gedaan, die booven de bepaalinge van waare erkenteniſſe zoude moogen gaan, ook in opzigte van alle Opzienders, Procureurs, Solliciteurs en anderen aan wie men zoodanig de adminiſtratie of directie van zyne goederen heeft overgegeeven of toevertrouwt, dat daar van imants welzyn en eer afhangt, en in 't algemeen aan allen die geenen, die men met grond kan en mag onderſtellen, dat een volmaakte magt over den Geever of Teſtateur gehad hebben, een ſterke præſumtie zelfs van ſuggeſtie, of van zoo een bedriegelyke aanraading of ingeeven heeft zelfs in Vrankryk by verſcheide Coſtumen doen verbieden, aan twee met elkandere vereenigde Lieden door

een

een wettig huwelyk elkanderen direct of indirect te bevoordeelen, volgens *de Coſtume van Parys art.* 282. alleen zulks maar permitteerende aan een Man en Vrouw, onder die mits, dat het zelve plaats zoude hebben over en weder, en die zelve præſumtie van bedriegelyke aanrading of ingeeven belet ook aldaar alle voordeelige diſpoſitien van twee Perſoonen, die met elkander in een ongeoorloofde zaamenleeving hebben geleeft; ook moogen de Baſtaarden insgelyks in het algemeen niet werden bevoorregt, zelfs moogen zy van haar natuurlyke Vader en Moeder niets anders genieten als zeekere legaten of het vrugtgebruik, en nog niet als onder zeekere bepaalingen geproportioneert naa de gegoetheit van den Donateur of Teſtateur, en het getal of kwaliteit van zyn Erfgenaamen. Die *incapaciteit* ſtrekt zig nog uit door de Wet tot Ouders en Kinderen van Perſoonen, aan welke het niet was geoorloft een huwelyk aan te gaan, en in 't algemeen omtrent allen, die men kan præſumeeren of aanmerken als zoodanigen, door welkers tuſſchenkomſt, men zoude tragten die Wet te éludeeren of te verydelen, de erkenteniſſe zelfs van een ſchuld, hoe uitdrukkelyk ook by een teſtament aan imant gedaan, die volgens het regt, van den Teſtateur niet had kunnen of moogen erven, werd altoos gepræſumeert te zyn bedrieglyk, en om die wet te éludeeren en zyn kragt te beneemen geſchiet te zyn, waarom zelfs aan zoo imant geen regt werd vergunt, om dat te mogen eiſchen, ten waare hy met goede en in regte voldoende bewyzen konde aantonen, dat den Teſtateur zulks aan hem wettig en deugdelyk verſchuldigt was.

INCEST, is een onduitſch woord, dat *bloedſchande* beteekent; men verſtaat 'er door de ongeoorloofde vermenginge van Perſoonen, die de Wet verbiet zig met elkanderen door het huwelyk te vereenigen, door een al te naa bloedverwandſchap; dit woord komt van 't Latynſche woord *inceſtus* in plaats van *non caſtus* naa de gedagte van ſommigen, anderen meenen weederom, dat het woord van *inceſtus*, daar van daan komt, dat de Ouden de naam van *Ceſtus* gaaven aan de gordel of *cinctura Veneris*, die men aan de jonge getrouwde gaf, en weigerde aan die geenen, die een ongeoorloofd huwelyk aangingen, het welk dan zonder die-

die *Ceſtus* of dat men een Bruidsriem of gordel noemde, en waardoor men die *cinctura Veneris* verſtond, en dus als een *inceſtus* gecontracteert was, het is een hals ſtraf baare misdaat wanneer het zelve in de opgaande of needergaande linie geſchiet, waar van alle beſchaafde Volkeren een regtvaardige afſchrik hebben.

INCIDENT, is een onduitſch woord, dat *een inval, en toeval* beteekent; men verſtaat 'er in een Practicale zin door een different, of geſchil tuſſchen beiden gekoomen ter gelegenheit van een ander geſchil of krakkeel; zeer dikwils uitgedagt, of om de zaak te verwarren, of om die te traineeren ende de beoordeelinge van de zaak op te houden, vermits de zelve in 't algemeen voor de hooftzaak dient getermineert, waar door langwyligheit der Proceduren word veroorzaakt, een kwaad, zegt de Raadsheer *van Heemskerk in notis op zyn Batav. Arcad. pag.* 534. dat altyd zal verboden, en altyd gepleegt worden, aller menſchen begeerten zyn teegen dit Monſter, de inſtellingen van alle Natien, ſtaan tegen deeze kwynende ziekte op, die geen Hercules knodſe tot nog toe heeft konnen temmen, als het eene hooft afgeſneden is, komen 'er nog meer uit voortſpruiten, en de geneezinge is dikmaals zwaarder als de ziekte, en gelyk wy te vooren ziek waaren van gebreken, zo nu van remedien, daar by voegende een zeer groot aantal van Oudheitkundige en Regtsgeleerde reflexien.

INCLUSIF, is een onduitſch woord, dat *ingeſlooten, dat door zeekere tyd, of getal bepaalt is* beteekent; men verſtaat door deeze uitdrukking, dat de zaak waar over men handelt of ſpreekt begreepen is in 't geene men voorſtelt, en werd teegen over geſtelt aan het woord *excluſif* dat het teegendeel beteekent.

INCOMMUTABEL, is een onduitſch woord, dat *onverwiſſelbaar, onverwiſſelyk* beteekent; men verſtaat 'er door iets, dat onvermydelyk is, dat aan geen verandering is onderworpen, men noemt een *incommutabele* eigendom, zoo een eigendom, waar van men imant niet ontzetten kan.

INCOMPATIBEL, is een onduitſch woord, dat *ongelykaardig, teegenſtrydig* beteekent; men noemt *incompatibele* ampten, beneficien of bedieningen, die zonder ontſlag of bevrydinge in een en de zelve

Per-

Perſoon niet kunnen zaamen koomen of door de zelve bedient werden.

INCOMPETENT, is een onduitſch woord, dat *een onwettelyke bevoegtheit* beteekent; en word teegen over geſtelt aan het woord *Competent*, het welk betrekkelyk tot een Geregt, beteekent, de magt om voor haar een zaak te laaten inſtrueeren, om die te kunnen beoordeelen, men moet aanmerken, dat 'er een zeer groot onderſcheit is, tuſſchen de *incompetentie van jurisdictie*, en het *privilegium fori*, dat imant heeft, uit kragte van het welk hy moet werden gerenvoyeert aan een ander Regter. De *incompetentie van de jurisdictie* kan in alle ſtaaten van het proces werden geallegueert, om dat het in de magt van Partyen niet is aan een Regter een jurisdictie te geeven, die hy niet en heeft. *L.* 3. *Cod. de jurisdict. omn. Jud* wanneer de *incompetentie* is *ratione materiæ*, en niet wanneer hy ſpruit *ex Perſonis*, en dat den Verweerder uitdrukkelyk of ſtilzwygende heeft geconſenteert in de jurisdictie van een ander, als zyn ordinaire Regter. Ziet *prorogatie*, maar zoo den Regter is *incompetent*, en den Verweerder een privilegie heeft van te moeten of kunnen werden gerenvoyeert aan een ander Regter, moet hy daadelyk, alvoorens zig in te laaten, dat privilegie allegueeren, anders zoude hy daar van vervallen zyn door het pleegen van een eenige acte, waar door hy de competentie van die jurisdictie erkende, dit is 't gevoelen van *Bartholus in L. ſi convenerit ff. de jurisdictione*, *en L. ſi quis in conſcribendo Cod. de pactis*, deeze exceptie is peremptoir, de zelve proponeeert men ſomwyle alleen, men voegt 'er ook wel renvoi by.

INCORPOREEL, is een onduitſch woord, en beteekent *iet dat geen ligbaam heeft*, men noemt in het regt *incorporeele* zaaken, die men nog zien nog aanraaken kan, maar die wy alleen bevatten door ons begrip, als de Regten, Actien, Succeſſien, Servituten en andere dingen meer.

INDECIS, is een onduitſch woord, dat *onbeſliſt*, *onbewezen*, *onvoleindt* beteekent, ook wel *onbepaalt*, waar omtrent men nog geen beſluit heeft genoomen, men kan *indeciſe* poſten in een reekening noemen, die poſten waar over den Regter, voor wie de Reekening door den Rendant gedaan is, nog geen uitſpraak heeft gedaan, en door den gerendeerde zyn tegen geſprooken, of gedebatteert,

teert, of om dat voor de zelve geen ſuffiſante bewyzen zyn bygebragt, of dat de zelve ontbraken de noodige formaliteiten.

INDEFINITIF, is een onduitſch woord, dat *onbepaalt*, *zonder eenige reſtrictie* of *bepaaling* beteekent.

INDEMNITEIT, is een onduitſch woord, dat beteekent *een bevrydinge* of *ſchaadeloos ſtellinge*, ſpruitende uit een daat of verbintenis voor een ander, de acte waar by imant aanneemt en belooft een ander te bevryden en ſchaadeloos te ſtellen, van alle de gevolgen van zeekere daat, werd genaamt *een acte van indemniteit*, by voorbeelt: twee Perſoonen, verbinden zig yder *in ſolidum* voor geleende penningen, dog den eene geniet daar van maar het voordeel, in dat geval geeft, die de penningen genooten heeft, aan den ander een *acte van indemniteit* voor alle ſchaaden en koſten, die aan hem uit kragte van zoo een obligatie zouden kunnen werden veroorzaakt, zoo hebben de Staaten tot verzeekeringe van die geenen, die zig voor 's Lands vryheit in de breſſe durven ſtellen Staatsgewyze gereſolveert op den 19. *July* 1663. dat imant in 's Lands Vergaderinge ſpreekende, tot conſervatie van de Vryheit of adviſeerende in zaaken het Land aangaande, of over executien en voltrekkingen van Commiſſien op haar gedefereert en uitvoering van reſolutien by de Staaten genoomen eenige zwaarigheit overkoomende, aan Lyf, goed, eer, ſtaat of Officien, zulks van hen, en haare Weduwen, kinderen en erfgenaamen zal werden afgeweert, gerepareert, en vergoed, zonder dat obſteeren zal de laps van tyd of preſcriptie van jaaren om hunne actien te vervolgen, waar toe alle de Provinciaale goederen, waar ook geleegen, verbonden zyn, vide *Aitzma Lib.* 43. *f.* 686.

Een gedaagde, in cas van *indemniteit*, mag niet excipieeren, *ziet v. Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 94. in deeze inſtantie gaan maar twee defaulten.

Voor het eerſte werd verleent een ander mandament met inthimatie, en voor het profyt van het tweede, word de Gedaagde gecondemneert den Impt. te indemneeren vry, koſt en ſchaadeloos te houden.

Het profyt van het verſtek van Andwoort is het zelfde als het tweede default. Ziet GARAND.

INDENTURA, is een inſnyding van

van iets tands-gewyze, men gaf die naam in de middeleeuwen aan een geſchrift, 't geene tands-wyze was uitgeſneeden, om dat men te dier tyd gewoon was van ſtukken van aanbelang afſchriften te maaken, gemeenlyk op perkement, waar naa men agter het ſlot, of tuſſchen het ſlot van het eerſte, en begin van het tweede, eenige letteren van het A. B. C. of wel een geheel woord ſtelden, als *Indentura*, *Syngrapha*, *Memoriale* of diergelyke, vervolgens ſneed men de gemaakte ſchriften tandsgewys of ook wel midden door die letteren, om van de egtheit te kunnen verzekert zyn, wanneer de ſtukken van ieders afſchriften in een ſlooten. Men maakt hier van nog in zeekere gevallen in Engeland gebruik, en zulks had ook by ons plaats, Ziet *du Cange Gloſſarium in indentura*, *aantekeningen op de Hiſtorie van het Utrechtſe Bisdom.* 1. *D. Bladz.* 639. en in het *Nouveau Traité Diplomatique Tom.* 1. *pag.* 358-385. alwaar op *pag.* 374. een afbeeldinge te vinden is van verſcheide doorgeſneeden handſchriften.

INDICES, is een onduitſch woord, waardoor men *giſſinge*, en een zeeker *onvolmaakt bewys* verſtaat, waar uit men zeekere waarſchynlyke gevolgen trekt, om de waarheit van een zaak te ondekken, dit woord komt van *indicere*, dat bekent en openbaar maaken beteekent, vervolgens zyn het geen vaſte bewyzen waar op de Regters kunnen doorgaan, dog verſcheiden *indices* zaamenloopende, leeveren uit een beginzel van een preuve of bewys, dog het hangt van de voorzigtigheit van den Regter af, om op dat ſtuk niets vaſt te beſluiten, als naa een ryp overleg en veel omzigtigheit.

INDIGNE, is een onduitſch woord, dat *onwaardigheit*, *imant die niet waardig is*, *of niet verdient* beteekent; men kan imant onwaardig of *indigne* noemen, die aan de zeekere wezentlyke pligten mankeert, waar aan hy ſchuldig is, ten opzigte van zyn Ouders, Naaſten of andere Vrienden en Weldoenders, daar is een wezentlyk onderſcheit tuſſchen de *indignes*, onwaardigen en de *incapables* of onmagtigen, de *incapaciteit* is een reëel gebrek in de perſoon, en een verbod of prohibitie voortvloeiende uit de Wet, daar de *indigniteit* een accidenteel, of van ter zyde aankoomend gebrek is, voorkoomende uit het gedrag en conduite van die geenen, die de natuurlyke magt of capaciteit heeft van te

ſuccedeeren, maar die in zig zelve, en door zyn daat iets in zig heeft, dat een opſtakel of beletzel uitlevert, waar om hy die magt of capaciteit niet exerceeren of oefenen kan. *Incapax nihil omnino capere poteſt, adeoque ipſi aufertur tanquam indigno legibusque Romanis Fiſco addicitur*, Ziet *de titulus* 9. *Lib.* 34. *ff.* & *tit.* 35. *Lib.* 6 *Cod.*, alwaar over de *indigni* gehandelt word.

INDIRECT, is een onduitſch woord, dat *averechts, verkeert, langs een kromme weg lopende* beteekent; ook al het geen *dat teegen de gemeene reguls*, door *ſlingſe en verdraayde wegen* gedaan word, of waardoor men contravenieert de Wetten of Coſtumen: in alle de gevallen waar in men kan aantoonen, dat zulks is geſchiet om de Wet te éludeeren of te verydelen, is de daat per ſe nul, en van geen effect.

INDISSOLUBEL; is een onduitſch woord, dat *onverbreekelyk*, iets dat niet kan *ontbonden, verdeelt, of verbroken worden* beteekent.

INDIVIS, beteekent *het geen te zaamen gevoegt, en niet verdeelt is*, daar *devis* zeggen wil, iets dat verdeelt is, en komt van het woord *dividere* verdeelen, dus van iets *indivis*, of *pro indiviſo* jouiſſeeren is het regt, dat de meede Eigenaars van een en de zelve zaak hebben op het geheel, en te gelyk op elk deel van het zelve dat de Regtgeleerden noemen *totum in toto*, & *totum in qualibet parte*. een gevolg van dit grondbeginzel is, dat de acquiſitie, die een meede Eigenaar doet van een vaſt of inmeubel goed, waar van hem maar een gedeelte toekwam, zulks niet kan werden aangezien als een verandering van eigendom, maar alleen als een beveſtiging van zyn voorige eigendom, indien een erfenis *pro indiviſo* aan een der Erfgenaamen is toegeweezen, heeft hy een regt verkreegen op het geheel.

INDUCTIE, beteekent eigentlyk *een inleiding, een invoering*; men verſtaat 'er ook wel door een aandrang een dringreede in de Practyk werd het genoome voor de aanraading en hulpmiddel om imant te beweegen, en over te haalen om aan een Schuldenaar tyd tot betaalinge te verleenen, waar toe men van den Hove kan verzoeken een Mandament, dat men noemt van *inductie* met Committimus aan die van den Geregte van de Plaats daar den Suppliant woonagtig is, en zo ten platten Lande voor die van de naaſte Stad, ten waare de

Sup-

Suppliant was een Suppooſt van den Hove: de impetrant van Mandament van *inductie* moet cautie ſtellen, volgens *de Ordonnantie van Keizer Karel van* 19. *May* 1544. *art.* 32, 33, *en* 34. *te vinden by de Inſtructie van den Hove* en zoo wanneer eenige van de Crediteuren compareeren, en die van den Geregten accordeeren Partyen op de verzogte atterminatie, werd teegen de non Comparanten te gelyk ſurcheance verleent, *Papegaay* 1. *D. p.* 203. in deeze materie is maar een default, en voor het profyt van dien en van het verſtek van andwoort, werd aan den Impetrant de verzogte atterminatie geadjudiceert. *Mandamenten van inductie* ſurcheeren geen executien van Vonniſſen tot des Suppliants laſten zynde, indien egter zoodanige Vonniſſen ter executie wierden geſtelt, zoude men daar teegen pœnaal kunnen verzoeken, Stadhoudende, tot dat op de *inductie* zoude weezen gedisponeert.

INFAAM, is een onduitſch woord, dat *eerloos*, *oneerlyk*, *of die in een kwaade naam is* beteekent; men noemt gemeenlyk imant *infaam* die zyn eer en goede naam verlooren heeft; want de eer die ons aangenaam en recommandabel maakt in den Burgerſtaat, hangt af van een regelmatig gedrag overeenkomſtig met de reeden en Wetten.

Daar is een *infamie* door de daat, die men *facti* noemt en een door 't regt die men *juris* noemt.

De *infamie* door de daat, is die uit een ontëerende oorzaak ſpruit, en alle agting doet verliezen by reſpectabele Luiden ſchoon de Wet daar aan geen *infamie* gehegt heeft, *hinc illi, quorum fama, facto turpi gravatur, absque juris auctoritate, non numquam improprie & abuſive dicuntur infames quatenus eorum pudor, apud bonos & graves vivos quodammodo jugillatur*, en om de woorden van *Ulpianus* te gebruiken *illi verbis quidem edicti non habentur infames, re tamen ipſa & opinione hominum non effugiunt infamiæ notam*, *L.* 2. *in princ. ff. de obſeq. parent. & patro. præſt.* dog die beoordeling moet niet geſchieden op loſſe gerugten, maar op goede en beweeze gronden, want hoe meenigmaal heeft men niet gezien en ondervonden, dat iemant door vuile laſteringen, waar aan men alle ſchyn van Waarheit wiſt te geeven, om deeze of geene politike inzigten, dikwils gediffameert zyn, daar weederom anderen, aan de vuilſte misdaden ſchuldig, door politike inzigten en belangen zyn

geëert, en zelfs tot aanzienlyke poſten bevordert zyn, dus werd zy alleen geboore uit een ontëerende gebleeke misdaat, handel, of profeſſie, zoo werden ook aangemerkt de Kwakzalvers, publike Hoeren, Koordedanzers, Comœdianten &c. dog als zy zig tot een ordentelyk en geſchikt leeven begeeven, en die koſtwinning of levenswyze verlaaten, zoo hout die *infamie* geheel op; dog heel anders is het geleege met de *infamia juris* of van het regt, dat is die, welke door de Wet alzo is verklaart, als een gevolg van de misdaat, waar door de ſtraf als een teeken der *infamie* op zoodanig een word beveſtigt en beruſt, als die van banniſſement, of corporeele ſtraffe, en alle die geenen, die imant incapabel maaken eenige publique ampten of waardigheeden te bekleeden, volgens *de L. 1. ff. ad Leg. Jul. de vi priv.* die zegt, *Condemnatus, omni honore, quaſi infamis carebit*, egter is 'er ook een ſoort van *infamia juris*, die naa een zeekere tyd ophoud, dog geduurende dewelke, imant zyn ampten niet mag waarneemen en exerceeren, of eenige nieuwen *acquireeren*, jaa zelfs geen getuigenis in regten geeven, als imant, teegen wie een apprehenſie is verleent, en naa de gedagten van veelen, imant ook die Crimineel in Perſoon is gedagvaart, ſchoon die *infamie* ten eenemaal ophoud, zoo ras zy zig hebben gepurgeert, en van de hun aangetygde misdaat hebben geſuivert; en moogen geen zaaken, ſequele van *infamie* hebbende, anders, dan by het geheele Hof gejugeert worden. *Reſ. v. Holl. noopens de beſoignes van den Hove* 14. *Sept.* 1674. *en met Gedep. van Zeeland* 27. *Oct.* 1677.

INFEUDATIE, word genoomen voor de bezitneeminge van een Leen, door de geloofte van hulde en manſchap aan den Leenheer, dat ook wel *inveſtiture* genaamt word. Ziet INVESTITURE.

INFIRMEEREN, *verzwakken, ontzenuwen, kragteloos maaken.*

INFORMATIE, is een onduitſch woord, dat *kundſchap, onderzoek, navorſching* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een judicieele daat, of geregtelyk onderzoek naa de waarheit van een zaak door verklaringen en getuigen, met die naam kan men zelfs noemen het geheele verbaal van onderzoek, *informatien* in 't Crimineele, dog in een Civile zaak hiet men het gemeenlyk *enquęſten*. Het is bekend, dat waarheit by ons even als by de Latynen *veritas* in latere eeuwen

wen te meermaalen voor onderzoek, en *informatien*, gebeezigt word. *Carpentier in voce veritas*, *Keuren van Zeeland van 't jaar* 1290. *artic.* 4. *en* 82. *Mieris Charterb.* 1. *D. bl.* 512, 518. 2. *D. bl.* 544. *en* 556. en dat het beleggen van die *informatien* genaamt wierd, bezitten van waarheit, dat wy nu naa onze ſtyl zouden noemen præcedente *informatien*. Dit geſchiede over zeekere zwaare misdaaden door 's Graven Balliuwen of Regters dewelke, in de Plaatſen onder hun hoorende, een plegtige ommegang deeden, en hier en daar zogten uit te vorſchen wat 'er teegen 's Graven regt en Hoogheit geſchied was, ziet *van der Eyk Handv. van Zuidholl. bl.* 119. *Lams Handveſten van Kennemerland bladz.* 10., ten welken einde de Procureur Generaal by de Inſtructie van *Carel van Bourgondien van* 4. *Sept* 1462. *art.* 5. gehouden was *tweewerf 's jaars een ommegank te doen over al in den Balliuwſchappen en Schout ambagten van Holland, Zeeland ende Vrieſland, ende tot elke Plaatſe te blyven ſekere redelyke dagen en tyd, om te onderſoeken die opſetten dier gemaakt mogten weſen tegen die rechten en Hoogheid van zyn voorſz. Heere en Vader, en den Geeſtelyke Perſoonen, Weduwen, en Wezen, en ook tegen armen onnoſelen menſchen, om aldaar informatien te doen van alle beklag die men hun doen zoude, en ſpeciaal van alle exceſſen en Criminelyke zaken en feyten, die nog ongecorrigeert ſtonden, en verjaart waaren; desgelyks van ſtate en Regimente van den Dykgraven en Heemraden van den voorſz. Lande, ende dat gunt, dat by hem aldus bevonden zoude wezen, moeſt hy by goede verklaringe in geſchrifte ſtellen, en van alles in der Camere van den Rade rapport doen, ende voorts daar op vervolgen, die behoorlyke proviſien, die notelyk daar toe dienen, en behooren zouden &c.*

Volgens de blyde inkomſte van *Philips de Goede van* 14. *Aug.* 1459. *Plac van Brab.* 4. *D. bl.* 395. waaren de Officieren en Wethouderen in Brabant verpligt, om zulks ook tweemaal in 't jaar te moeten doen. Maar dewyl dergelyke omgangen den Ingezetenen veeltyds tot bezwaar verſtrekten, en de Graaflyke Schouten dikwils de waarheit bezitten wilden, zonder dat hun eenige misdaaden waaren aangebragt, zo wierden die van Zuidholland by een openbaar Handveſt van Keizer *Karel* daar teegen beveiligt, en den Balliu van Zuidholland bevoolen niet meer dan eens 's jaars een ommegang te doen. Ziet *Oudenhoven bladz.* 144. *Ba-*

lem

len bl. 25. ten waare dat 'er een misdaat tot zyn kenniſſe gebragt wierd, in welk geval hy zig naar de Plaats daar de misdaat geſchiet was begeeven mogt en daar van *informatie* neemen, en de plegtige formulieren hier by gebruikelyk, vind men in een Handbetoon van den jaare 1445. by *van der Eyk in zyn Handv. van Zuidholl. bl.* 389-392.

INFRACTIE, is een onduitſch woord, dat *inbreuk*, *overtreeding*, *ſchending* beteekent; men verſtaat 'er in 't algemeen door de verbreekinge, of violatie van een Wet, Ordonantie, Coſtume, of Privilegie.

INGRAET, is een onduitſch woord, dat *ondankbaar* beteekent; men verſtaat 'er door imant die uit ondankbaarheit een ontfange weldaat vergeet; een menſch die zoo laage ſentimenten heeft, van een ontfange weldaat te vergeeten, is onwaardig die genooten te hebben, welke ondankbaarheit in het Roomſche regt gehouden word voor een wettige reede om de gegeeve gift of donatie te herroepen. Ziet de Wetten uit het *Codex de revocandis donationib* alwaar de reedenen tot die herroepingen worden opgetelt (helaas zulks is geaboleert! en is jegenwoordig te algemeen om een misdaat te kunnen zyn.) dog gaat zulks niet over tot de Erfgenaamen van den Donataris, zoo hy die ondankbaarheit geweeten en ontveinſt heeft, en niet teegen den zelve heeft geageert tot revocatie van zyn donatie *nu'la licentia concedenda donatoris ſucceſſoribus, hujusmodi querimoniarum primordium inſtituere; Etenim ſi ipſe qui hoc paſſus eſt tacuint, ſilentium ejus manet ſemper; & non à poſteritate ejus ſuſcitare concedatur, vel adverſus eum qui ingratum eſſe dicitur, vel adverſus ejus ſucceſſores Leg. ult. Cod. de revocand. donation.*

INHABIEL, is een onduitſch woord, dat *onbekwaam*, *onmagtig* beteekent; men verſtaat 'er door die geenen, die niet in ſtaat of bevoegt zyn, iets te doen of te ontfangen. Een *impuiſſant*, of een onbekwame tot de voortteeling *is inhabiel* om te moogen trouwen, een Baſtaard is *inhabiel* om geadmitteert te worden tot een ſucceſſie *ab inteſtato*; kinderen die *ex juſta cauſa* ontërft zyn, zyn *inhabiel* om te ſuccedeeren in de erfenis van haar Vader, &c.

INHIBITIE, is een onduitſch woord, dat *verbod*, *opſchorting* beteekent; men verſtaat 'er door in een Regtskundige zin een verbod gedaan door de Wet, of door den Regter,

ter, om iets te moogen doen, alle mandamenten van appel houden in de *Clauſule van inhibitie*, het welk is een Gebod van ſtil te ſtaan, en van op te houden met de executie. Indien de *clauſule van inhibitie* is verleent *ad certum diem* præciſe *en dien dag al*, moet den Impetrant ten præciſe daage, de zaak doen dienen en eiſch doen, want anders zoude hy geen *inhibitie* meer hebben, en dus zoude het Vonnis zyn executabel, maar indien de *inhibitie* alleen is verleent, ſtadhoudende tot zeekere daage, zonder præciſe *en dien dag al*, mag de Gedaagde de voorſz. zaake, ten voorſz. daage doen dienen, en is den Impetrant als dan gehouden eiſch te doen, of zoude anders teegen hem worden verleent *comparuit*, dog om zulks voor te koomen moet den Impetrant hem in dat geval andermaal aan den Hove addresſeeren en nieuwe proviſie in cas d'appel verzoeken, ten waaren de Gedaagde had genoomen *comparuit*, als wanneer maar ſimpele reformatie zoude kunnen werden verleent, vide *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D.* 23. *Cap. p.* 302.

In alle zulke zaaken daar *inhibitie* is verleent, ſtadhoudendende tot zeekere dage, moet den Impetrant meede concludeeren, dat by proviſie de Clauſule van *inhibitie* den Impetrant tot zeekere dage verleent, geëontinueert zal werden ten uiteinde van de zaak *cum expenſis*, als het Hof afdoet de Clauſule van *inhibitie* zonder meer, zoo mag den Regter, die het Vonnis geweezen heeft, voort procedeeren tot executie van zyn Vonnis, maar als het Hof verklaart, dat het Vonnis executie zal hebben, onder cautie, heeft de Gedaagde in cas d'appel optie om het Vonnis te doen executeeren, door een Deurwaarder van den Hove, of door de Bode van de Plaats daar 't Vonnis geweezen is.

INJURIE, is een onduitſch woord, dat *ongelyk*, *onregt* beteekent, in een Regtkundige zin verſtaat men 'er eigentlyk in 't algemeen door, al wat teegen het regt geſchiet, *injuria dicitur omne id quod non jure fit*, dog in een bepaalder zin genoomen, beteekent het, al het gunt, dat tot veragting van imant werd gedaan, door woorden, ſchriften, of daaden en moet in het requeſt, wanneer men zig daar over aan den Regter addreſſeert, werden geëxprimeert, de dag en jaar wanneer de *injurie* is geſchiet, en is men gehouden zyn ac-

tie dies weegens binnen 't jaar te inſtitueeren, en mag men met die geenen, die geinjurieert heeft, nog eeten, nog drinken, of eenige vriendelyke converſatie houden, of anders werd verſtaan dat de *injurie* vergeeven is, *W. v. Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 96.

Niemant mag een ander met ſcheldwoorden *injurieeren*, ſoufletteeren, ſlaan, ſchoppen of werd geſtraft als Appellant van Duël, en moet de *Geinjurieerde* daar van terſtond aan het Hof of Geregt kenniſſe geeven, om *de plano* en zonder figuur van proces daar in te worden voorzien, en malkanderen aantaſtende, al quetſten zy malkanderen niet, werden arbitrair, en na omſtandigheeden als Duëlliſten geſtraft, *Pl. Holl.* 22. *Maart* 1657. van *injurien* die aan Officieren of andere geprivilegeerde Perſoonen werden gedaan, neemt het Hof van Holland, en Zeeland alleen kennisſe, *art.* 8. *van de Inſtructie van den Hove, en Merula pag.* 171. *Lib.* 4. *tit.* 2. *Cap.* 16.

Die imant verwyt zaaken die vals bevonden worden, is gehouden in de zelve ſtraffe, die in cas de beſchuldiging waar was geweeſt, plaats zouden gehad hebben teegen de beſchuldigden, gelyk ook die zyn Aucteur niet wil noemen, *nader Ampl. Pol. Ord. in Zeeland* 24. *Jan.* 1673. *art.* 11.

En verſchoont niet in 't gemeen, of langs ſtraate zulks gehoord te hebben, *ibid.*

In cas van *injurie* gaan vier defaulten, en de profyten van dien, zyn als in *Rau actie, vide art.* 108, 109. *van d'Inſtructie van den Hove.* Het profyt van het verſtek van andwoord is even als dat van het derde default, te weeten admisſie om intendit over te leggen, en een ander Mandament om dat te zien verifieeren, in cas van *injurie* is ook nodig dat men de Getuigen in *forma probanti* belegt.

INKEN, zyn *wonden.* In zeker Handveſt van Graaf *Florens* van 13. *Nov.* 1290. aan die van Zeeland gegeeven ſtaat, *artic.* 34. *eins Edelmans inken die ſal men gelden thien ſchellingen, een onedel mans* 2½ *ſchellinc, ein bein inken, alſo vele als vier vleys inken, en als hy in 't herſen becken door en door gehouden is, die inken van dien doergate, zal men gelden, alſo vele, als ſes vlees incken. Mieris Charterb.* 1. *D. f.* 514.

INMATRICULEEREN, men hiet *matricule* een regiſter het welk men houd van de receptie van Officieren of van Luiden die in zeekere gemeenſchap, corps of ſocieteit koomen, waar van men een lyſt maakt;

maakt ; dus *inmatriculeeren* is imants naam in zoo een regiſter of lyſt ſchryven, ziet MATRICULE.

INNOCENT, is een onduitſch woord, dat *onſchuldig, vry van ſchuld* beteekent ; men noemt *innocent* in de Practyk, imant die beſchuldigt zynde, onſchuldig werd bevonden, het is een van de voornaamſte pligten van een Regter, behoorlyk onderzoek te doen, op dat de onſchuldigen niet geſtraft werden, *la Bruyere* zegt, dat een ſchuldige te ſtraffen tot een exempel ſtrekt aan het ſlegſte ſoort van Volk, maar dat de condemnatie van een onſchuldige, alle Luiden van eer raakt.

INOFFICIEUS, is een onduitſch woord, dat *onbeleeft, ongedienſtig* beteekent ; men verſtaat 'er door in een Regtskundige zin, al het geen tegen de pligt gedaan werd, *in officioſum dicitur omne id, quod contra pietatis officium factum eſt* een teſtament is *officieus* wanneer de Teſtateur heeft onterft of voorbygegaan zonder wettige reedenen die geenen, die hy verpligt was te inſtitueeren een donatie is *inofficieus*, als den Donateur zoo groot een donatie aan een van zyn kinderen heeft gedaan, dat de anderen niet genoeg overig vinden tot voldoeninge van haar legitime portie ; zoo ook met een huwelyks gift, aan een kind gedaan, dat de anderen van haar legitime niet kunnen worden voldaan.

INQUISITIE, is een onduitſch woord, dat *onderzoek, navorſing* beteekent, het word afgeleit van het woord *inquirere* onderzoeken ; men verſtaat hier ook door een Geeſtelyk Geregtshof in ſommige Roomſche Landen opgeregt om onderzoek te doen naa die geenen, die zy meenen, dat in 't geloof dwaalen. De Groote *Montesquiou*, oordeelt 'er van, dat het zelve is ſtrydig teegen alle goede ordre in den Burgerſtaat, en ondraagelyk in allerlei ſoorten van Gouvernementen, in een Monarchie zegt hy, leevert het niet anders als verklikkers uit, en traiters ; in de Republiken kan het niet anders maaken als ſchurken ; en in de diſpotique Regeering is het de ondergang van de Regeering zelve. Hoe onze Voorvaderen, zig teegen het invoeren van diergelyke een Regtbank van gewetens dwang hebben geſtelt, is een ieder uit onze Vaderlandſche Hiſtorie kennelyk.

INSCHULT, is, zegt *de Groot*, het regt van toebehooren, dat den eene menſch heeft op den

anderen, om van hem een zaak of daat te genieten. *L.* 3. *ff. de Oblig.*

INSINUATIE, is een onduitſch woord, dat *waarſchouwing*, *bekentmaking* beteekent; men verſtaat 'er door een Notariaale aanzegging, van het regt dat imant vermeent te hebben, of heeft, ten einde de geïnſinueerde zoude weeten, waar naa zig te reguleeren, is evenwel geen Regtelyke daat, door dien het buiten het Geregt geſchiet, en heeft dus geen reconventie daar teegen plaats. *Huber* 4. *B.* 35. *Cap. n.* 1.

INSOLEET, is een onduitſch woord, dat *ongewoon* beteekent, van het Latynſche woord *inſolitus* ongewoon; men verſtaat 'er door al het geen teegen het gebruik is.

INSOLVABEL. is een onduitſch woord, dat *onmagtig om te betaalen* beteekent, iets dat niet betaalbaar is, en *inſolvent* die niet betaalen kan, welke twee woorden dikwils genoomen worden voor die geenen, die zig buiten ſtaat vind om zyne Crediteuren te kunnen voldoen.

INSTALLATIE, werd in 't algemeen genoomen voor de daat, waar meede imant in het bezit geſtelt word van een ampt of bedieninge, ſchoon dit woord eigentlyk zyn betrekkinge heeft tot de Roomſche Geeſtelykheit, wanneer imant werd in bezit geſtelt van een Kerkelyk beneficie, de welke men op een ſtoel doet needer zitten by die gelegenheit in het Choor van de Kerk, en een Lofzang opzingen, geplaatſt zynde op een ſtoel of verheeve zetel, die men *ſtallum* noemt van het woord of propoſitie *in*, dat *op* beteekent en *ſtallum* een voetbank.

INSTANCIE, is een onduitſch woord, dat *aanhouding*, *aandringing op iets dat men gaarn had dat geſchiede* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door in de Practyk, alle de verzoeken, eiſchen, en vervolgen, die men in regten doet.

INSTITUTEN, zyn beveelen, inzettingen, geboden, ook wel onderwyzinge en leere; de *inſtituten* van *Juſtinianus*, zyn de korte grondbeginſelen van 't Roomſche regt, te zamen geſtelt door bevel van de Keizer *Juſtinianus* door de Regtsgeleerden *Tribonianus*, *Theophilus*, en *Dorotheus*, *Juſtinianus* gaf aan dezelve kragt van Wet, dezelve zyn verdeelt in Vier boeken, waar van ieder behelſt onderſcheide titels of hooftdeelen, en ieder hooftdeel verſcheiden onderdeelen, de eerſte werd genaamt het *Principium*, zynde het begin van een

een titul, de anderen noemt men *Paragraphen*; de Perſoonen, de Zaaken, en de daar uit volgende actien of aanſpraaken zyn drie onderwerpen, dewelke dit werk in zig bevat en ſtoffe uitleeveren voor de vier boeken van de *inſtituten*.

Het eerſte boek handelt van de Perſoonen, het tweede, derde, en de vyf eerſte titulen van het vierde over de zaaken; en de actien en Geregtelyke aanſpraaken werden verhandelt van de zesde titul van het vierde boek af, tot aan het einde.

De *inſtituten* kan en mag men aanzien als de grondſlag van de Roomſche regtsgeleerdheit, zy behooren het handboek te zyn van alle die zig in die hooge weetenſchap en kennisſe der Wetten zoeken te bekwaamen. De beknopte verklaaringen van die korte inhoud, helderen het verſtand van verſcheide duiſtere paſſages van het Codex, en van de Pandecten merkelyk op; maar verdient zonderling aangeprezen omtrent de ordre of ſchikkinge, waarin de zaaken daarin werden voorgeſtelt, die ons met een opſlag van een oog doen zien, het geheele Syſtema van de Roomſche regtgeleertheit.

INSTITUTIE, is een onduitſch woord, dat *inſtellinge*, *inzetting* beteekent, in een Practicale zin, verſtaat men door de *inſtitutie* van een erfgenaam, de benoeminge, die den Teſtateur doet in directe en beveelende uitdrukkingen van zyn opvolger in zyn nalatenſchap, en die hy dus roept tot het regt dat hy bezat.

INSTRUCTIE, is een onduitſch woord, dat *onderwys*, *leering*, *onderrigting*, *narigt* beteekent; *inſtructie* van een proces noemt men de proceduren, formaliteiten, die noodig en gebruikelyk zyn om een zaak te brengen in ſtaat van wyze, of om te kunnen beoordeelt worden by den Regter, en is een proces behoorlyk *geinſtrueert* wanneer van alle de ſtukken behoorlyk is gedient, en dezelve in ordre zyn gebragt.

Men noemt ook een *inſtructie*, een voorſchrift waar naa imant in het uitvoeren van zyn ampt, laſt, of Commisſie zig zal moeten gedraagen

De eerſte voorkoomende *inſtructie* van den Hove van Holland is van *Charles van Bourgondien van* 4. *Sept.* 1462. de tweede of laaſte is van Keizer *Karel in dato* 20. *Auguſtus* 153.., die geampliëert is 21. *Dec.* 1579. en nader 4. *Maart* 1644. voort zyn verſcheide zaken en reſolutien daar toe betrekke-

lyk te vinden in het regiſter, dat by dezelve gemeenlyk gevoegt word.

INSTRUMENT, is een onduitſch woord, dat *gereedſchap*, *werk* of *handeltuig* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin een geſchrift dienende tot bewys van het geen by imant of tusſchen eenige Perſoonen is gedaan of gehandelt, en zyn of publiek of privaat. *Publique* of *autenticque inſtrumenten* noemt men, die gepasſeert zyn voor eenige beëdigde Perſoonen als Griffiers, Secretariſſen, Notarisſen &c. *Private* noemt men die tusſchen particuliere Perſoonen zonder tusſchenkomſt van dezelve onderling, of zoo, men zegt als onder de hand zyn verleeden en gepasſeert.

INTENDIT, is een Latynſch woord van het *verbum intenderen*, ſpannen, uitrekken, *intendit*, hy ſpant; *Plinius* verſtaat door *intendere alicui rei*, iets aandagtig overleggen; men verſtaat 'er in een Practicale zin door de Schriftuur. Waar van den Impetrant dient, naa dat de Gedaagde is verſteeken van alle exceptien, declinatoir, dilatoir en peremptoir, defenſien en weeren van Regten, als wanneer hy is geadmitteert zyn *intendit* over te leggen, en aan hem is verleent een vierde mandament, waar by den Gedaagde en Defaillant voor de vierde maal *ex ſuper abundanti* of ten overvloede werd gedagvaart om des Impetrants *intendit* te zien overleggen en verifieeren, om de Sententie te hooren pronuntieeren *art.* 108 *en* 109. *Inſtructie van den Hove*, 't welk zynde geëxploicteert, zo de Gedaagde als dan ten daage dienende weederom niet compareert, werd verleent het vierde default, en voor het profyt van dien, acte en voegen by den intendit, welk *intendit* en *verificatien van dien* zynde overgeleevert, werd daar op regt gedaan, en de Gedaagde en Defaillant, het zy den Impetrant triumpheert of niet, by Sententie gecondemneert in de koſten als breeder te zien is, in de *Inſtructie van den Hove art. citato* 108.

INTENTIE, is een onduitſch woord, dat *oogmerk*, *meening*, *begeerte* beteekent; men verſtaat 'er door de meeninge of verſtand, waar meede men iets doet, men dient wel voor een vaſte grondregul te houden, dat men zig niet alleen behoort omtrent een acte of geſchrift op te houden met de bewoordinge, maar de meeninge en zin daar van grondig te onderzoeken, dat in alle

zaa-

zaaken zoo wel Crimineele als Civile plaats heeft, *voluntas enim & propoſitum maleficia diſtinguunt*, en zoo moet in de Wetten meer naa de zin en meening van den Wetgeever onderzoek gedaan worden, als wel dat men blyft hangen aan de eenvoudige en dikwils dubbelzinnige bewoordingen en uitdrukkingen. *Scire leges non eſt verba earum tenere ſed vim ac poteſtatem. L. 17. ff. de Legib.*

INTERDICTIE, is een onduitſch woord, dat *verbod*, ook wel *een gewyſde of Proviſioneel bevel* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door het verbod door den Regter aan imant gedaan, om zyn ampt, bediening, of profeſſie, waar te neemen, of zyn goederen te adminiſtreeren, of iets anders te doen, ook wel om iets te laaten, zyn hand daar van af te trekken, zig te onthouden van de adminiſtratie van goederen uit hoofde van krankzinnigheit, verkwiſtingen of andere reedenen, aan de welken, als dan een Curator gegeeven werd.

INTERESSE, is een onduitſch woord, dat *geldgewin*, *rente*, *jaarlyks inkomſt* beteekent; door dat woord, verſtaat men in 't algemeen, de waarderinge van het voordeel, dat imant zoude hebben kunnen trekken van het geld, dat men aan hem is verſchuldigt, en is by het Hof goedgevonden en verſtaan by *Reſolutie in dato 6. May* 1610. dat de Renten van penningen, waar voor hypoteek is, niet hooger zullen werden geadjudicieert als teegen den penning 16. en daar geen hypoteek is, niet hooger als teegen ſeven ten hondert, en dat het zelve in de willige condemnatien alzo zal werden geobſerveert.

INTERJECTIE, is een onduitſch woord, dat *tuſſchenwerping*, *tuſſchen beiden ſtelling* beteekent; vervolgens een appel van een Vonnis interjecteeren, is iet tuſſchen werpen of een belet toebrengen, waar door het Vonnis niet kan werden ter executie gelegt, dat men doet door 't appel aan een Hooger Regter, dat men binnen tien daagen, naa dat het Vonnis geweezen, of tot onze kenniſſe is gekoomen, moet doen aantekenen ter Rolle van de laager Vierſchaar, dat men noemt zig *conſtitueeren* Appellant, *Inſt. art.* 198. dat ook plaats heeft in het appelleeren van ſententien van den Hove aan den Hoogen Raade en genaamd werd *het appel interjecteeren. Inſtr Hoogen Raade art.* 216.

INTERINEMENT, *M Borel*, in zyn *Antiquités Gauloiſes*, zegt dat *interineeren*, beteekent

in

in zyn geheel ſtellen, en *interinité*, *integrité*, en dat het woord van *interinité*, komt van *integritas*, als of men zeide *entiereté*, en overeenkomſtig met die étymologie, zetten de Franſche Regtsgeleerden, *enteriner des Lettres Royaux* over, *integrare litteras Regias*; *Equinarius Baro*, *in legem* 29. *ff. de adopt.* zegt *inde conſtat judices non debere judicare*, *ſecundum reſcripta principalia* (*quod integrare litteras Regias dicunt*) *niſi vocatis iis*, *qui probabiliter contradicerent*, *& lædi poſſent reſcriptis a judice admiſſis*, boven dien, is het Latynſch woord *integrare* in een oud Woordenboek van Latynſche en Franſche woorden van *Pere Labbé*, overgezet door het woord *interiner*, en *Menage* zegt, dat in een oud Manuſcript *Gloſſarium* Franſch en Latyn, men de waare étymologie van dat woord vind, *intergritas*, zegt hy, *enterinets*, *integrare*, *enteriner*, van een oud woord ENTERIN *integer* en dat men zeggen moet *Enterinement* de zelve Auteur zegt nog op een andere plaats, *ſolidatus*, *ſoldz*. *fermer*, *enteriner*, *ſolidare ſolder*, *enteriner*, zoo dat *interineeren*, is de zaak in zyn geheel ſtellen, zyn beſlag doen hebben, en beſtendig doen zyn, ziet *Menage in zyn Woordenboek.*

INTERLIGNE, is een regul, die tuſſchen twee regels in geſchreeven is, dat niet geoorloofd is in een acte die gearresteert en geteekent is, ten zy uitdrukkelyk by de onderteekening gewettigt.

INTERLOQUEEREN, *tuſſchen ſpreeken*, beteekent in de Practyk, dat iets voor af zal werden beweezen en geverifieert, alvoorens de zaak te decideeren, en dus is een *interlocutoir gewysde*, zoodanig een, waar door de zaak niet gedecideert werd, maar die beveelt, dat iet zal gedaan worden tot opheldering of naader bewys van de zaak in queſtie, om dus naa een volleedige kenniſſe te kunnen decideeren; van zoo een gewysden vermag men niet te appelleeren.

INTERPOSITIE VAN HET DECREET, zyn onduitſche woorden, die *tuſſchenkomſt van een regterlyk bevel of beſluit* beteekenen.

Wanneer in materie van executie werd geprocedeert tot verkopinge van vaſte goederen, en den Kooper en Verkooper gedagvaart zynde teegen zeekere bekwaame daage, zoo als dan imant Compareert zoo concludeert den Impetrant tot *interpoſitie van den decrete*, dat is, dat al het verrigte zal werden verklaart geregtelyk, wel en te regt geſchiet te zyn, en

en hy geadmitteert met zyne begonne executie en verkoopinge te moogen voortgaan, en zoo wanneer in materie van willig decreet, alle defaulten behoorlyk zyn gegaan, leevert den Impetrant meede zyn *intendit* over, houdende de conditien van koop, en de proceduren daar in gevallen, beneevens den inventaris, en andere ſtukken dienende tot Juſtificatie van zyn intendit, waar naa het decreet werd geïnterponeert.

INTERPRETATIE, is een onduitſch woord, dat *uitlegging*, *verklaaring* beteekent; men verſtaat 'er door in een Practicale zin, het onderzoek van de waare zin en meening van iemant verklaart; of de uitlegginge van een dubbelzinnige zaak kenbaar gemaakt door woorden of andere teekenen, vervolgens noemt men een regtzinnige uitlegginge, die, de welke geſchiet naa zulke zeekere, gedemonſtreerde of beweeze reguls van uitlegginge, die partyen over en weeder genoodzaakt zyn voor egt te erkennen: indien alle de woorden eene bepaalde zin en betekeniſſe hadden, dat is te zeggen, indien men daar door altoos het zelve moeſt verſtaan, en zy niet zomwyle dit, en dan weederom wat anders beteekende, en dat die geenen, die ſpraaken of ſchreeven altoos middelen wiſten om klaar en voor een ieder verſtaanbaar haar gedagten te uiten, had men de *interpretatie* of uitleggingen niet noodig, maar het teegendeel dagelyks ondervindende, moet men daar toe zyn toevlugt neemen, en is zeekerlyk een zaak van geen klein gewigt, te meer door dien men zig niet altoos naa de letterlyke of Grammaticale zin rigten kan, daar zyn actens waar aan men gunſtige *interpretatien* of uitleggingen geeven kan, andere weederom, waar omtrent men ſtiptelyk aan de letter gebonden is, maar een duiſtere Clauſule geinſereert in een contract, werd altoos uitgelegt teegen die geenen, in wiens faveur die is geſtelt, als hy Meeſter geweeſt is om de zelve klaarder te ſtellen. *Veteribus placuit pactionem obſcuram vel ambiguam iis nocere, in quorum fuit poteſtate apertius dicere. L.* 39. *ff. de pactis.*

De *interpretatie* van een Wet is de zin en meening die men uit de Wet haalt, om de zelve te bepaalen of eenige uitbreiding te geeven, overeenkomſtig met de reede en de billykheit, daar zyn weinige Wet-

ten die zoodanige *interpretatie* niet nodig hebben, om dat de Wetgever niet alles heeft kunnen voorzien, en booven dien het zeer zeltzaam zoude zyn dat daar in geen uitdrukkinge gevonden wierden, waar aan een differente uitlegginge zoude kunnen gegeeven werden, en gelyk de termen of bewoordinge van de Wet maar de figuren zyn, en de reede en de zin de ziel van de Wet is, moet men zig voornaamelyk leggen om de waare zin en reede, die tot grondflag van de Wet gedient hebben, te ondekken, zonder van de waare dispositie van de Wet af te wyken, door een diftinctie, die de Wet niet gemaakt heeft, volgens de regul *ubi Lex non diftinguit, non diftinguere debemus*, dus moeten allen *interpretatien* gefundeert zyn op de reede en oorfpronk van de Wet, want flaafagtig zig te binden aan de woorden, of in teegendeel zig alleen maar te bepaalen aan de meening zonder agt te geeven op de bewoordingen, zoude alles willekeurig maaken, en dus de Wet vernietigen, waaromtrent de Wetten ons leeren in *de L.* 12. en volgende *tituls ff. de legibus. Quod non poffunt omnes articuli figillatim aut legibus aut Senatufconfultis comprehendi; fed cum aliqua caufa eorum manifefta eft, is qui jurisdictioni præeft ad fimilia procedere, atque ita jus dicere debet, nam ut ait Pedius, quoties lege aliquid, unum vel alterum introductum eft, bona occafio eft, cætera quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certe jurisdictione fuppleri*; dog waar omtrent men wel agt dient te geeven, dat dit in 't algemeen aan veele exceptien is onderhevig, en dat gelyk de Souverain aan zig altoos heeft voorbehouden de uitlegginge der Wetten, men veel liever in duiftere gevallen daar toe zyn toevlugt behoort te neemen, *nam ejus eft legem interpretari, cujus eft legem condere Vide Leg.* 1. *L.* 9. *& L. ultim.* §. 1. *Cod. de Legibus.*

INTERROGATORIEN, is een onduitfch woord, dat *ondervraging, afvraging* beteekent; men verftaat 'er door Geregtelyke vraagen aan imant gedaan, om te ondekken de waarheit van een zaak; en zyn *contra interrogatorien* de weedervraagen door den Regter gedaan op zeekere gegeeve andwoorden of bevoorens gegeeve verklaaringen.

INTERRUPTIE, is een onduitfch woord, dat *afbreking* beteekent; in een Practicale zin verftaat men 'er door het geen belet, de continuatie van

van een poſſeſſie, en dienen kan om te beletten het acquireeren der eigendom door een preſcriptie; en is die *interruptie* of *natuurlyk*, of *Civil.*

De *natuurlyke interruptie*, is een *interruptie facto*, die geſchiet, zoo ras 'er een daat komt, die ons daadelyk het bezit van iets beneemt, als wanneer den eigendom aan een ander is overgegaan, by voorbeelt: die geene, die uit de poſſeſſie van een goed is geſtooten, heeft opgehouden van dat te bezitten, ten zy hy weederom in zyn geheel is geſtelt, want men verkrygt geen præſcriptie, als door de contiueele en paiſible poſſeſſie, geduurende al de tyd die tot de præſcriptie is bepaalt, *L.* 15. §. 1. *ff. de diverſ. temp. præſcript. L.* 20. *ff. de Uſurpat. & uſucap.*

De *Civile* is, die geſchiet door een judicieele daat, die aan den Bezitter doet zien, dat de zaak die hy bezit aan hem niet toebehoort, en dat hy die ter kwaader trouwe continueert. Men dient hier nog aan te merken dat 'er een zeer wezentlyk onderſcheit is tuſſchen de natuurlyke en Civile *interruptie*, hier in beſtaande, dat de natuurlyke *interruptie*, niet alleen te ſtaade komt aan die de zelve heeft veroorzaakt, maar aan een iegelyk, die tot die zaak kan zyn geregtigt, daar de Civile alleen maar dienen kan aan die geenen, die de zelve heeft veroorzaakt, *naturalis interruptio quibuslibet prodeſt, civilis autem ei tantum qui litem conteſtatus eſt, ſi quidem etiam lite conteſtata uſucapio procedit; ſed ſi petitor vindicat, res illa reſtituenda eſt Lex* 5. *ff. de uſurp. & uſucap.*

Een proces kan ook werden verklaart interrupt; als in jaar en dag daar in geen termyn is gehouden, en werd *eo caſu*, den Eiſcher in gebreeke blyvende, de Gedaagde geabſolveert van de inſtantie, ten waare in cas d'appel, *quo caſu* de appellatie werd verklaart deſert, maar blyft de Gedaagde in gebreeke, werd den Eiſcher zyne concluſie geadjudiceert, want voor het profyt van het eerſte default word het proces verklaart interrupt en den Impetrant geabſolveert van de inſtantie *cum expenſis*, *Papeg.* 1. *D.p.* 105. maar moogen *utroque caſu* partyen by requeſte Civil verzoeken, om van de *interruptie* gereleveert te worden, en dien volgende in de zaak te mogen procedeeren volgens de laaſte retroacta, *& leviſſimis de cauſis reſtituetur, & notandum*, dat deeze *interruptie* niet valt *ipſo jure, ſed quod ad hoc requiratur ſententia judicis declaratoria*, en dat

men daar om Partyen moet dagvaarden om het proces te zien verklaare interrupt, vide *Groen. de LL. Abrog. & Leg.* 13. *Cod. de judiciis, Damhouder Practyk Civil. C.* 139. Ziet COMPLAINTE.

Sommige meenen dat door de doot van een der Litiganten een proces interrupt word, dog abusive, ziet *Merula fol.* 595. voor het Hof en den Hoogen Raad valt geen zaak interrupt schoon die jaar en dag heeft stil gestaan, dog indien men in zoodanig een zaak wil voort procedeeren, moet men alvoorens de Party Procureur daar toe ter Rolle insinueeren, zoo ook *interruptie* door het verloop van tyd plaats heeft, zoude men dat kunnen redresseeren onder beneficie van requeste Civil, ziet *Merula Lib.* 4. *tit.* 83. *Cap.* 2. *n.* 1. *pag.* 596. deeze instantie is *summariæ cognitionis*, en werd daar om zonder wisseling voor Heeren Commissarissen bepleit.

INTERVENTIE, is een tusschen komst door een derde om te ondersteunen het regt van den Eischer of Gedaagde of zyn eige particulier belang van *intervenire* tusschen koomen, dus is een *interventie* een geregtelyk middel, waar van men zig bedient, om zig te voegen in een Proces. *Intervenire* beteekent ook, zig voegen by een contract, dat bevestigen, daar in consenteeren, dat ratificeeren, of borg blyven voor de Contractanten, die intervenieeren wil moet aantoonen, dat hy interest en belang in de zaak heeft, en kan de *interventie* geschieden in alle de deelen van het proces, door de *interventie* raakt de origineele Gedaagde buiten het vervolgen van 't proces, zo nogtans, dat men altoos gewoon is in die *interventie* te consenteeren, onder die mits, dat de sententie in die zaak te wyzen, zoo wel teegen den Gedaagde als intervenient zal weezen executabel, zulks de zelve zoo wel teegen den Gedaagde als intervenient ter executie kan gelegt worden, *vide van Alphen in zyn Papeg.* 1. *D. p.* 32. *n.* 8.

INTESTATUS, is die zonder testament sterft, of die een testament gemaakt heeft, dat onbestaanbaar is, of vernietigt is, of geen Erfgenaam naalaat.

INTIMATIE, is een onduitsch woord, dat van *intimare* komt, dat *verkondigen* en *verklaaren* beteekent, en is een *peremptoire Citatie* naa welke geen andere meer geschiet *Merula Lib.* 4. *tit.* 24. *Cap.* 3. *n.* 9. *en Wieland* 2. *D.* 2. *Cap. n.* 3. §. 6. en moet den Regter *a quo*, of van wiens Vonnis word geappelleert geintimeert worden, om

zo hy het goed dunkt zyn Vonnis ſtaande te houden, *Inſt. v. d. Hove art.* 206. en is in een zeeker geval toegeſtaan de *intimatie* te moogen doen uit de Copie van een Mandament van Appel, *Reſ. v. d. Hove* 13. *Maart* 1620. en zyn Commiſſariſſen van de Rolle voor altoos gecommitteert om de *intimatien* van den Hoogen Raad te ontfangen by *Reſolutie van* 19. *Juny* 1607.

INVENTARIS, is een beſchryving van het geen men vind in een boedel, men verſtaat 'er door in de Practyk, het boedelſchrift of beſchryvinge van alle Actien, Schulden, en Crediten &c. die door imant met 'er doot zyn naagelaaten; en in een proces, de lyſt van alle de ſtukken daar toe behoorende, en mag in alle *Inventariſſen* en *Calendriers*, agter yder product alleen een korte applicatie gemaakt, en aanwyzinge waar toe de zelve dienen, gedaan werden, en daar in geen notulen, documenten, nog daar agter hun pleidooi gerepeteert worden, *Regl.* 7. *July* 1658. *nader ordre* 6. *Octob.* 1674. Ziet Beneficie van Inventaris.

INVESTITURE, is een onduitſch woord, dat *bekleeding*, *verſiering*, *oppronking* beteekent, men verſtaat 'er door in een Practicale zin, de receptie tot de hulde en Manſchap van den Leenman door zyn Leenheer; dit woord komt van het Latynſche woord *inveſtire*, dat kleeden en opſieren beteekent, *Menage in zyn Etymologiſch Woordeboek* geeft ons op het woord *inveſtire*, zeer veel geleerde bedenkingen, en meent met *Ferriere* en anderen, dat *veſt*, en *deveſt*, of *veſtir* en *deveſtir* ook de zelve oorſpronk hebben, om dat volgens zeekere Coſtume in Vrankryk, imant die een Chynsbaar goed wil transporteeren, en gehouden is daar van afte ſtaan, (dat men *deveſtir* noemt,) dat moet ſtellen in handen van den Heer, aan wie hy Chynsbaar is, die het aanneemt voor en uit naam van den Eigenaar, die zulks weederom van zyn hand komt te ontfangen, en hy dus in de poſſeſſie word geſtelt, dat men *deveſt & deſaiſine*, en *veſt* en *ſaiſine* noemt, en dat *inveſtire*, en *veſtire* en *deveſtire* haar oorſpronk neemen daarvan, dat oudstyds, die geene, die iet gaf of verkogt, waar van hy de reëele en waare overgift niet van konde doen, den Koper in de poſſeſſie ſtelde door de overgifte van zyn kleet of mantel, dat dan was *ſe deveſtir pour inveſtir autrui*, waarom de Pauſen aan de Aardsbiſſchoppen by haar inſtallatie het *Pallium* overgeeven &c. *Camden* tee-

kent aan, dat in Bretagne, zoo de Hertogen geinstalleerd wierden, met het omgorden van een swaart en kap op te zetten, en de overgifte van een goude of vergulde roede, met dit formulier, *nomen, titulum, statum, stylum, locum, sedem, præëminentiam honorem autoritatem, dignitatem Ducis, tibi damus, concidemus, atque per gladii cinturam cappæ & circuli aurei impositionem in capite, & traditionem virgæ aureæ realiter investimus*, dat men naaderhand in plaats van het kleet over te geeven, is bedagt geweest, om simulate overgift te doen, en alleen maar zyn schoot aan te bieden, presenteerende als een teeken van investiture een pand van zyn kleed of mantel, die op de knie hangt, het welk men daar om in de oude Practyk noemt *tendre le giron en justice* dat *Ragueau* zegt, plaats te hebben als den Gedaagde op de Citatie compareert, en in den eisch en conclusie van den Eischer concenteert, door welke actie hy schynt als zig te willen ontkleeden, om zyn Party te kleeden; ook heeft men naaderhand door Costume ingevoert het overgeeven van een stokje, anderen weederom om te conserveeren eeniger maaten de oude Costume van *investiture* door de overgifte van zyn kleedye, vergenoegde men zig de hand te ontkleeden, dat geschiede met de overgifte van de handschoen, waar van men veele voorbeelden vind, zoo dat men de *investiture* de naam gaf van *manus vestita*, in *Lege Bajuvariensium tit. 17. L. 2. antecessores tenuerunt & mihi in alodem reliquerunt & vestita est illius manus cui tradidi.*

JODEN, die natie, die de geheele Waereld door verspreit is, en in sommige Landen geheel niet, in anderen niet dan onder zwaare belastingen geadmitteert worden, wanneer zy hier woonen, zyn waarlyk Ondaanen van Haar Ed. Groot Moogende en Ingezeetenen der Neederlanden, en jouisseeren als anderen van de Tractaaten en Voorregten van den Staat voor de Ingezeeten, bedongen even als de zelve, vide *Res. v. Holland* 1657. omtrent haar huwelyken moeten zy zig naa de *Politique Ordonantie van* 1580. gedraagen, præcieselyk en zonder exceptie, vide *Res. v. Holl.* 8. *en* 28. *Febr.* 1700. dog zyn alle huwelyke op de Joodsche wyze voor den jaare 1656. aangegaan by de Staaten by dispensatie voor valide verklaart. *Res. Holl.* 30. *Sept.* 1656. dog werden somwyle by gracie daar van nog wel eens gedispenseert. Een Joodsche KETUBA geeft geen præ-

præferentie in Holland aan Vrouwen in een insolvente boedel van haar Mans; zulks is by *Sententie van den Hoogen Raade aldus gedecideert op den* 4 *Maart* 1687. en *by Vonnisse van Scheepenen van Amsterdam* 14. *Jan.* 1689. Jooden moogen met Christen Vrouwen niet trouwen op pœne van bannissement, ziet *het Egtreglem. ter Gen.* 18. *Maart* 1656. *art.* 50., en is een huwelyk van een Jood met een Christen Vrouw nul verklaard, en hy gebannen en beiden gemulcteert by Scheepenen van Amsterdam in 't laast van de voorige eeuw, en in *Octob.* 1694. is zeekere *Jac. Cohen* gemulcteert in 2000 gls. boeten, om dat hy schreef aan een Christen Vrouw geëngageert te zyn, en dat hy haar tot een Vrouw zogt, en is het huwelyk nul verklaart tusschen zeekere *Jacomyn Jans* getrouwt met een Jood *Sabbatha Sena*, zig een Christen veinzende en eenige jaaren getrouwt zynde geweest, leevende nogtans als een Jood, en hy gebannen 1694. En word teegen de Joodsche ban, of kerkelyke discipline geen provisie van Justitie verleent, ziet een exempel in de *Resol. v. Holland van* 16. *Jan.* 1686.

De Jooden, gewoon om langs de deuren te loopen om alles op te koopen, mogen met geen Goud of Zilver, 't zy materiaal of geld langs de huizen loopen, nog in 't heimelyk het zelve opkoopen of verhandelen, of worden daar over by den Officier, of goud- of zilversmidts Gilden bekeurt in de boeten van tien ducaten, de tweede reis dubbelt, *Placaat van Holland op de Werken van Goud en Zilver* 3. *Dec.* 1661.

JONKER, is een titul of benaminge die men aan Edelluiden geeft, het is als een *diminutivum* van Heer, als *Damoiseau* in 't Fransch van het woord *Dame*, dat *Menage* aantoont, dat men zo wel aan Adelyke Mans als Vrouwe gaf.

Zoodanige of diergelyke tituls moogen niet werden gebruikt in eenige *dictums* van Sententien, of dispositie van Mandamenten of provisien van den Hove, volgens *Res. v. d. Hove* 8 *July* 1608. Ziet TITULEN.

JOUISSANCE, is een onduitsch woord, dat *genieting*, *genot*, *bezitting*, beteekent; door dit woord verstaat men in de Practyk het gebruik of actueele genot van de vrugten of voordeelen van een zaak, het zy uit hoofde van eigendom, vrugtgebruik, pagt, of huur, want het genot van een zaak te hebben of die te be-

bezitten is geenzints van de zelve beteekenisſe, want men kan, zoo als men het noemt, ſchriftelyk iets bezitten, dat is te zeggen een eigendom hebben *juſto titulo*, maar dat is niet altyd daar van genot hebben, want men heeft eigentlyk genot of men jouiſſeert van een zaak, wanneer men daar actueel de vrugten van trekt, uit hoofde van eigendom, of als een vrugt bruiker, of huurder of pagter, dus kan men een zaak poſſideeren zonder daar van te jouiſſeeren, dat plaats heeft omtrent imant die zyn goed is gearreſteert, die geduurende, dat decreet, wel poſſeſſeur is uit zyn titul van eigendom, dog daar van geen genot heeft, voor dat het aan hem is geadjudiceert.

JOURNAAL, is een onduitſch woord, dat *dagboek*, *dagregiſter* beteekent; men verſtaat 'er door een aanteekening van daagelykſche voorvallende zaken.

Zoodanig een boek is een koopman verpligt te houden, met behoorlyke genummereerde bladen, behelzende zyn geheele negotie, wiſſelbrieven, active en paſſive ſchulden, en de pennningen, waar toe gebruikt &c. alles met behoorlyke dag en datum.

IRRELEVANT, is een onduitſch woord, dat *onoplosbaar* beteekent, het is het tegengeſtelde van *relevant*, waar door men iets verſtaat, dat wel te weederleggen is, van het Franſche woord *lever*, als of men opligte, en wegnam de zwaarigheeden en objectien daar teegen gemaakt.

ISSUE, is een onduitſch woord, dat *uitgang*, de *plaats daar men uitgaat* beteekent, men verſtaat 'er door *uittogt geld*, en werd gemeenlyk genoomen voor het regt dat men betaalt aan den Heer van het Land weegens de poſſeſſie van een ſtuk goed, dat men heeft geacquireert. *Menage* meent, dat dit woord komt van *iſſir*, dat *uitgaan* beteekent, dat ſommige meenen te koomen van *exire*, dog zegt hy, ik wil het liever deriveeren van een oud Latynſch woord *icium* dat *ſortie* en *iſſue* beteekent, ziet hier over *Menage in zyn Etymologiſch Woordenboek* verbo *iſſue* alwaar men zeer merkwaardige zaaken omtrent dit regt vind aangeteekent. Wanneer alhier, het zy by verſterf regt, of by uiterſte wil, goederen geërft wierden van imant, die in een andere Stad woonde, moeſt van alle die goederen voor der zelver uitvoering, ten behoeve van de Stad, voor regt van *exue* of

iſſue zeeker geld betaalt worden by wyze van tol, dat in de eene ſtad meerder en in de andere Stad minder was, ziet de oorſpronk van dit regt *Nic. Burgundus ad conſuetud. Flandr. Tract.* 14. *pag.* 76, *Groenew. ad autentic. omnes Cod. communia de ſucceſſionibus. Bort van de Domeinen van Holland* 7. *D. n.* 7, 8, *en* 9. *en Voet ad tit. D. quod quisque juris in alterum. &c. n.* 5. beweerende dat het zelve een overblyffel en verzagting is van het oude regt, volgens het welk de goederen van Uitlanders en Vreemden hier te Landen ſtervendende, vervielen aan de Graaflykheit met uitſluitinge van alle de Vrienden; dit regt werd niet alleen betaalt van roerende, maar ook van onroerende goederen, gevonden of geleegen onder de onderdaanigheit van die Stad, daar het ſterfhuis gevallen is, dog niet van onroerende goederen elders geleegen, ook niet van uitſtaande ſchulden of gelden onder de Schuldenaaren elders zynde. *N. Burgundus C. D. n.* 6. en meer andere Regtsgeleerden. *S. v. Leuwen* meent 3. *B.* 11. *D.* (dog ganſch abuſivelyk) dat dit regt alleen zoude moeten betaalt worden van roerende goederen, dit blykt uit het Octrooi van Delft, by hem zelfs aangehaalt van 27. *Maart* 1540. *te weten de* 20. *penn. van alle goederen* en *bladz.* 277. in de woorden *van de Sententie van den Hove van* 17. *Febr.* 1527. recht van *exue* van alle goederen en erfeniſſen en welkers goederen aldaar geleegen zyn, ziet de Sententie zelve onder de gedrukte *Sententien van den Hooge en Provinciale Raade in Holland bl.* 88. en het verdrag tuſſchen Dordregt en Amſterdam aangegaan in den jaare 1543. by *Balen Beſchr. van Dordregt bl.* 566.

Voorts vermag elk Ingezeeten in het byzonder uit geen Stad dezer Provincie met 'er woon en zyn goederen uitgaan, en zig alzo aan de laſten dier Stad ontrekken, ten zy hy zeeker gedeelte, in de eene plaats meerder in de andere plaats minder, by wyze van Tol, voor *exue* of *iſſue* geld betaale van zyne goederen, *Zurk Cod. Bat. op het woord Exue, Groenew. ad Leg.* 31. *ff. ad municipal: en de Heer Preſident van Bynkershoek. L.* 2. *quæs. jur. publ. Cap.* 25. §. 7. en dat dit meede te verſtaan zy van roerende en onroerende goederen, blykt niet alleen *uit de Sententien van den Hoogen en Provinciale Rade van Holland bladz.* 87. 96, *en* 114. maar ook uit een Sententie van den Hove, te vinden *in de Handveſten van Vlaardingen*

fol. 107. alwaar uitdrukkelyk ſtaat, *van alle zyne goederen zo roerende als onroerende.*

Sommige Steeden hebben dit regt verkregen by Octrooi van de Graven, anderen door langdurige oefeningen en by verjaringe, dog zyn veel Steeden verdragen, niets over en weeder van dit regt van *exue* te vorderen, men vind die by van *Zurk* opgetelt, ook by *S. v. Leuwen* op de aangehaalde plaatſen en by *Balen Beſchryv. van Dordregt bl.* 565. *Handv. v. Amſterd.* 1. *D.* 4. *B. C.* 9. *bl.* 159-161. dus dit regt meeſt gevordert word by wyze van Wedervergeldinge, dat is, van die Steeden, welke het zelve vorderen van de Stad, daar imant van daan trekt, en ook zoo veel als de zelve Steeden vorderen, het geen ten opzigte van erfeniſſen mede even eens in gebruik is.

JUDICATURE, is een onduitſch of liever een Franſch woord, dat *Regterſchap*, *Regtersampt* beteekent; men verſtaat 'er vervolgens door de profeſſie of het beroep van alle die geenen, die de Juſtitie ten dienſte ſtaan, vervolgens zyn de ampten van Raaden, Miniſters, Advocaten, en Procureurs, alle ampten en bedieningen van *Judicature.*

JUDICIAIR, is een onduitſch woord, dat *regtelyk*, *geregtelyk* tot *het regt behoorende* beteekent; men noemt *judiciair* al het geen tot de regtspleeginge behoort, en het geen geſchiet is volgens, of door autoriteit en gezag van de Juſtitie.

JURIDICQ, is een onduitſch woord, dat *geregtig*, *geregtelyk*, *behoorlyk* beteekent; men verſtaat 'er door al wat regelmatig, overeenkomſtig met 's Lands Wetten, en de Procedueren, die men gewoon is aldaar te voeren, geſchiet.

JURISCONSULTEN, die wy Regtsgeleerde noemen, zyn Perſonen in het regt geoeffent, grondige kenniſſe hebbende van de Wetten, inſtaat om te beandwoorden de regtsgeleerde vraagen die men haar voorſtelt.

JURISDICTIE, is een onduitſch woord, dat *regtsgebied*, *geregtsban* beteekent; men verſtaat 'er door, de magt en het publiek gezag, toegeſtaan aan die geenen, die daar meede is bekleet, om kenniſſe te neemen en te beoordeelen de geſchillen van Particulieren, of wel, de uitwerking van het Oppergezag meedegedeelt aan de Magiſtraaten of Regters, om uit haar naam regt te oefenen over de Onderdanen, welke magt om te beoordeelen de geſchillen of differenten van Particulieren niemant als de Souverain toekomt,

komt, de welke de zelve niet kunnende beoordeelen, verpligt is die magt meede te deelen aan anderen, die de zelve oefenen op zyn naam, en onder zyn oppergezag, over 's Lands Ingezeetenen in de beoordeelinge van hunne geſchillen, Ziet REGTERS.

JURISPRUDENCIE, of regtgeleertheit definieert de onvergelykelyke *Hugo de Groot*, een kunſt om naa regtvaardigheit te leeven, en beſtaat in de kenniſſe van Goddelyke en Weereldlyke zaaken, en wetenſchap van het geen regt en onregt is, naa de definitie van *Juſtinianus Lib. 1. Cap. 1. §. 1. Inſtitut:* dus is *de jurisprudencie*, een kenniſſe van Goddelyke en Weereldlyke zaaken voor zoo verre die toepaſſelyk kunnen werden gemaakt, op het geen regt of onregt is, *quatenus in, juſti atque injuſti conſiderationem cadunt, itaque jurisprudentia docet juſtum ſecernere ab injuſto, juſtum præcipiens, injuſtum prohibens*, de *jurisprudencie*, heldert op het begrip, en de Juſtitie bepaalt de wil, en zyn beiden onderling malkanderen van zeer groot nut, dog beiden onvolmaakt, zoo lang zy niet te zaamen zyn gevoegt; het regt en de regtsgeleertheit of *jurisprudencie* zyn ook twee geheele onderſcheide zaaken, zynde het regt een zaamenvoegzel van beveelen en voorſchriften, die den menſch leiden om te leeven overeenkomſtig met de geregtigheit en billykheit, dus is de *Juſtitie* een deugt, die yder een het zyne doet hebben, en alleen op zig zelve moet werden aangemerkt, en niet betrekkelyk tot de menſchen, en de *jurisprudencie* de weetenſchap, die ons brengt tot de beoefeninge van die deugt, en die vervolgens een onderwerp ſtelt, waar men dat vind, en eindelyk het regt een ſamenvoegſel van die voorſchriften de welke kunnen dienen, om die weetenſchap te verkrygen. &c. *juſtitia eſt virtus quæ perſe, & ex natura ſua conſideranda eſt, & jurisprudentia, eſt ſcientia, hoc eſt intelligentis & ſcientis habitus, jus autem eſt ars, quæ conſiſtit, etſi nemo intelligat*, Ziet REGTER en REGT.

JUS DELIBERANDI, zyn twee Latynſche woorden, beteekenende het regt *van beraat*; men maakt van dit regt gebruik, wanneer een Erfgenaam, om de twyfelagtigheit en onzeekerheit der naalatenſchap, zoo noopens de goederen als de ſchulden zyn beraat neemt, om de erfeniſſe te aanvaarden of te verwerpen, welk regt niet langer duurt dan een jaar, en binnen dien tyd moetende te geven,

laat hy dat over aan zyn naakomelingſchap, Maagen of Vreemden, welverſtaande, indien de Erfgenaam in zyn leeven geweeten heeft, dat de Erfenisſe op hem gevallen was, *de Groot Inleid. 2. B. 21. Deel §. 4. n. 8. Huber 2. B. 25. Deel n. 6.*

JUSTICIABEL, is een onduitſch woord, dat *Regtspligtig, onder imants regs ſtaande* beteekent; zo noemt men die geenen, die met 'er woonis gezeeten, of behoort tot een zeekere ordinaire Juſticie, of regtsgebied van een Plaats, en dus die geenen, die geroepen zynde, by een Regter gehouden is, aldaar te andwoorden.

JUSTITIE, *Grotius* definieert de *juſtitie* of regtvaardigheit, *een deugt des wils om te doen, dat regtmatig is*, men zou haar ook kunnen noemen, de deugt waar door men aan een yder geeft dat hem volgens 't regt toebehoort, niets doende, dat daar teegenſtrydig is, en alles toe brengende, dat daar toe ſtrekt en men naa het regt verpligt is, dus is zy een vaſte en onveranderlyke wil, of eigentlyk een vaſte en onveranderlyke gewoonte, en als een beſtaan van onze wil, die ons aanzet, om een yder het zyne te geeven, want het is niet genoeg om regtvaardig te zyn, dat men regtvaardige daaden doet, maar men moet die doen, met een opregt voorneemen om regtvaardigheit te oefenen, zonder eenige andere beweegrede, *juſtum enim non eſt qui juſta facit, niſi & velit ea facere* en die wil, moet beſtendig en onveranderlyk zyn, dat is te zeggen, dat het voorneemen om regtvaardig te zyn, zoó vaſt en onveranderlyk zyn moet, dat men daar niet van afgebragt kan worden, nog door gunſt, nog door haat, nog door belang of door eenige andere reede, *ex ſententia Stoicorum omnis virtus conſtantia eſt, vitium vero inconſtantia eſt, hinc apud Tullium juſtitia definitur conſtantia perpetuæ voluntatis*, wel is waar, dat het zeer zeldzaam is, in de menſchen te vinden, zulke opregte en onveranderlyke voorneemens, maar de *juſtitie* een deugt zynde, moet zy werden beſchreeven en bepaalt op haar zelve, en niet betrekkelyk tot den menſch, die vol zwakheit is, ſchoon God hem gegeeven heeft een gezonde reede, en een Regtvaardig oordeel, *virtutes enim ex natura ſua definiendæ ſunt, non pro conſiderationes ſubjecti.* Het voornaamſte voorwerp van de Geregtigheit is, om aan een yder het zyne te geeven, dog dat moet met reede

de geſchieden, en met een volleedige kenniſſe, zonder benadelinge van het regt van een derde; dat billyker of gunſtiger zoude moogen zyn, betrekkelyk tot de billykheit, de Godsdienſt, of het algemeene nut, of uit hoofde van eenige andere aanmerkingen, *vide L. 31. §. 1. ff. Depoſ. L. 1. §. pen. ff. Nautæ, Caup. &c. L. 34. ff. de Religios. L. 1. ff. de Uſurpat. & Uſucap. en de L. 24. ff. de Minorib.*

Die uitdrukkinge van aan een yder het zyne te geeven, toont ons aan waar in die deugt beſtaat, *juſtitia namque ad alios potiſſimum refertur, unde ab Ariſt. 5. Etich. definitur, bonum alienum, in quo convenit cum liberalitate, cum hoc tantum diſcrimine, quod liberalitas noſtrum aliis tribuat, juſtitia Cuique ſuum.*

De Geregtigheit word verdeelt, in de verdeelende of uitdeelende geregtigheit, genaamt *juſtitia diſtributiva*, en de verwiſſelende Geregtigheit, of het regt, dat den handel en verwiſſeling van eene zaak teegen een ander betreft, die men noemt *commutativa. De Diſtributativa*, is die ons aanwyſt en leert, de uitdeeling der ſtraffen en der beloningen, naar maate van de verdienſten en hoedanigheeden der Perſoonen, daar omtrent in agt neemende een meetkundige evenredigheit, of zoo als het regt het noemt een *Proportio Geometrica*, dat is te zeggen een gelykheit overeenkomſtig met de reede en betrekkelyk tot de onderſcheide hoedanigheeden der Perſoonen en omſtandigheeden, vervolgens vordert die Geregtigheit, dat de beloonin-gen onderſcheiden zyn, betrekkelyk tot de ſtaat der Perſoonen, als by voorbeelt: een Capitain en een Soldaat, zig beiden even roemrugtig, ieder in zyn betrekkinge gedragende in een gevegt, zoude haar beloningen onderſcheiden behooren te zyn, en agt dienen te werden gegeeven op de onderſcheide rang en kwaliteiten. De *juſtitie* eiſcht ook, dat men een misdaat ſtraft, maar agt geeft op de omſtandigheeden en ſtaat der Perſoonen, vervolgens een injurie aangedaan aan een Magiſtraats Perſoon, moet ſwaarder werden geſtraft, als wanneer zy gedaan was aan een gemeen Man.

De *juſtitia Commutativa*, of die geene, die men verwiſſelende, of den handel of verwiſſeling van de eene zaak teegen een ander noemen kan, leert ons een volmaakte gelykheit of evenreedigheit te houden tuſſchen de contractanten, daar omtrent in agt neemende, zegt het regt, een rekenkundi-

ge evenredigheit of *proportio Aritmetica*, dat zeggen wil, zoo een zeer naauwkeurige, zonder agt te geeven op de hoedanigheeden der Perſoonen, maar alleen op het verſchuldigde, en op de overeenkomſt, op dat ſtuk gemaakt tuſſchen Partyen, zoo dat de prys der zaaken geen andere betrekking heeft als op zyn waarde, en eens zynde bepaalt door de te zaamen handelende Perſoonen, zoo kan nog de gegoedheit, nog de kwaliteit van den Koper of Verkoper in aanmerkinge koomen, om die prys te verhoogen of te verminderen, even als wanneer imant aan een ander geleent hebbende tien ducaten, de zelve verpligt is weederom te geeven, zonder die ſomma te vermeerderen of te verminderen, betrekkelyk tot de gegoetheit of kwaliteit van die geenen, die de zelve ter leen ontfangen, of gegeeven heeft.

JUSTIFICATIE, is een onduitſch woord, dat *regtvaardiging*, *verdediging*, *verweringe* beteekent; men verſtaat 'er door het bewys dat men doet van zyn onſchuld, of wel het bewys, dat men by brengt tot verdeediging van zyn regt, het zy uit hoofde van een titul, door getuigen, of anderzints.

K.

KAMPREGT, is het regt om met imant te moogen Kampen, of Vegten, het welk hier te Lande voor deeze plaats had; de Wetten bepaalden welke Perſoonen, met elkanderen Kampen mogten, met welke wapenen, en op welke een wyze de Kamp moeſt geſchieden, ziet de *Vaderl. Hiſtorie van Wagenaar* 3. *D. p.* 118. *& ſeqq.* die een ander beſchuldigde van met verboode wapenen of verradelyk imant te hebben gedood, of aan Landverraat, Vrouwekragt of diergelyke zwaare misdaat ſchuldig was, zonder dat men nogtans zulks aan imant volkoomen konde bewyzen, wierd het aan de Graaf en zyn Mannen aangegeeven, die de zaak onderzogten, en dusdaanig bevonden hebbende, den Kamp toeſtonden, (door dien men zonder volleedig bewys, niemant vangen, veel min ter Pynbank brengen of doemen mogt) uit kragte van de zelve, wierd den beſchuldigde geregtelyk de weet gedaan, om veertien daagen daar naa, voor den Hove te verſchynen, om aldaar te aanhooren den eiſch, die teegen hem zoude werden gedaan en de genoomen, indien hy niet Compareerde, wierd teegen hem gedongen met lange termynen van dertig en meer daagen, en in andere Landen, meeſt van drie tot drie daagen, en naa die drie derde daagen, wierd hy den vierde dag op de Galge verwonnen, of uit den Lande gebannen, en wierden ook alle zyne goederen, zoo roerende als onroerende verbeurt verklaart en aangeſlaagen.

Dog indien hy verſcheen, en niet bybragt eenige reedenen, waar om hy ongehouden was te Kampen; naamentlyk dat

dat de Kamper lager als hy van geboorte was, 't zy half Edel, Poorter, Karel (dat is een Landbouwer of een Man zoo ſterk dat hy ten Landbouw bekwaam was) Onvry of Bastaard, of dat hy Verweerder Poorter van een Stad was, die zoodanig voorregt had, (ziet *Melis Stooke in zyn Rymcronyk, pag. 56. en de Privilegien van Delft, van Haarlem, Leiden en Amſterdam*) of wel dat de zaak zelfs, of het bewys van dien, zoodanig geſtelt was, dat naa Regten daar op geen Kamp vereiſcht wierd, zoo wierden zy *Kamp Vaſt* verklaart, met beteekening, waar zy ten zelve einde na 40 dagen hadden te verſchynen, op dat zy middelerwyl, niet alleen mogten alle haar huiſſelyke zaaken beſchikken, en ten koſten van de Graaf alles verrigten, en zelfs leeren Schermen, maar dat ook de Klager, indien hy door Gramſchap was vervoert, zig bedaaren, en met den Beſchuldigde verzoenen mogt.

De Kamp voortgaande, wierd op het Kampveld te Delft of te Leiden, (alwaar het Kampveld groot was 4 morgen lands,) ziet *Orlers Beſchryving van Leiden op het jaar* 1322, *pag.* 297. of in den Haag, een Park met Kryt geteekent, in het byzyn der Mannen, waar naa de Kampers zig, naa wederzyds gebiegt, en daar op het Sacrament des Autaars ontfangen hebbende, weederom ten heilige ſwoeren, den eene, dat hy met 'er waarheit aanklaagde, en den andere, dat hy des onſchuldig was, vervolgens in den Kamp verſcheenen; indien zy Ridders en Edellieden waaren, met volle wapenen, en te paard, indien zy Schildknaapen of oneedel waaren barrevoets. en met geſchoore hoofden, gekorte nagels aan handen en voeten, en in Zuidholland, met een Schild, Kluppel, en een ongebonden Vilt of Blootshoofts, met een gevronge Handſchoen, met overtrekzels van leywaat of gekookt leeder, aan den lyve ſpannende, met Zwaarden of Kluppels van Boeken of Mispelhout, en met Boekelaars.

De Waapenen ter weederzyden, door de Mannen onderzogt, en regt bevonden zynde, ging ieder der zelve Kamperen zitten op een der ſtoelen voor de Kampers in het Park gebragt, en de zelve als nog geweigert hebbende, zig te verzoenen, ſteegen de Edele Ridderen te paard, en trokken de Schild-

Schildknapen haar hunnen Handſchoenen aan, maar wierd aan de Onedelen in een bekken gebragt Olie, Smeer of Zeep om hunne leedere overtrekzels, of linnen, aan den lyve ſpannende kleederen, daar meede te beſmeeren, als ook Aſche, om hunne handen van het ſmeer te zuiveren, zoodanig, dat zy hunne Zwaarden of Kluppels of Beukelaars vaſt zouden kunnen houden, en eindelyk aan yder der zelve, het zy Edelen, Schildknapen of Onedelen een klompje zuiker in den mond gegeeven, om des te meer ſpeekzel te hebben, en beeter te kunnen ademen, waar naa zy geſteld wierden ter halver Winde en Zonne, en riep als dan den Kryter uit *een ieder doe syn beſt.* Hier op begon het gevegt, en als dat een weinig geduurt had, riep den Kryter, volgens het bevel der Mannen, *hout op*; en wierd als dan, aan hun gevraagt, of *zy als nog niet konden goedvinden den twiſt needer te leggen?* Zoo neen, wierden zy weederom ter halver Wind en Zonne, geſtelt, om ten tweedemaal met gelyk voordeel te beginnen, dit geſchiede tot tweemaal toe, indien den Aanklager in zyn beſchuldiging bleef volharden, waar naa de ſtryd ten derdenmaal wierd aangevangen, wanneer de Mannen, Opzienders, alles op zyn beloop lieten gaan, tot dat een van de twee ſchuld bekent had, of uit het park gedreeven, of geworpen, of gedood was, als wanneer den Overwonne, het zy levende, het zy gedood, ten Galge door de Mannen, ten overſtaan van de Graaf, gedoemt, en alle zyn goederen ten behoeve van den zelve ook verbeurd verklaard wierden.

Jaa dat meer is, indien die Kamp, het zy van weegen de Klager, het zy van weegen den Verweerder, was aan en ondergaan voor een ander, het zy Vrouwen het zy Mannen, zoo ging ook over die zaak weldigen, voor wien men gekampt hadde, even het zelve Vonniſſe des doots, met verbeurtmakinge aller goederen. Waar tegen ook de Graaf alle de onkoſten, ten *Kampregte* behoorende, ten zynen laſte nam, gelyk men het zelve zien kan, uit zeeker ſtuk der Graaflykheits Reekenkamer, alwaar alle die koſten werden opgeſtelt, *in de Erfgravelyke Bedieninge Cap. 3. p. 39. & ſeqq.* alwaar *Willem van Leuwen*, woonende te Alphen, gekampt had teegen *Boudyn Janszoon*, woonende tot Delft, zynde beiden Schildknaapen, en de laaſte in den jaare 1363. Hoogheemraad van Rhynland.

Ziet ook *S. V. Leuwen R. H. Regt* 4. *B.* 35. *D. n.* 4. en was het Vonnis van 't *Kamp-regt*, het hoogſte regt.

Ziet KRYTWAARDER.

KAPLAKEN, is een zeekere ſomme van Penningen of een nieuwe Vlag voor de Schipper, of iets anders boven zyn bedonge Vragt-loon.

KAROLUS, anders genoemt de Zilvere *Karolus*, en zedert *Karolus* gulden, eerſt gemunt 1544. was de grootſte zilvere penning, die tot dien tyd toe in deeze Landen gemunt was, de waarde was doe 40 grooten Vlaams, by deeze penning word nog doorgaans gereekent, maar de innerlyke waarde is zoodanig, dat by de verhooginge der munte de zelve is geſtelt op 35. ſtuivers en meer zoo als men in de Placaten en Muntbeeldenaars zien kan, onder anderen in het *Groot Pl. B.* 1. *Vol. bl.* 2697, 2673, 2769, *en* 2781. de afbeeldinge is ook by *Alkemade Munten der Graven v. Holland in de* 43. *plaat* 2. *voor bladz.* 177.

KEERSLUIDEN, zyn Luiden, die gekeerd, dat is begeert, verzogt, of gekooren zyn om den Zoen te bewerken, ziet *de Coſtumen van den Briel*, alwaar *in 't eerſte Deel fol.* 339. op 't ſtuk van een Zoen gezegt word, *ende die Zoen, en dat zeggen, zal men beſchryven in den zeggen* (dat is in het Regiſter waar in de *zeggen*, dat is, de uitſpraaken geſchreeven ſtaan) *in teegenwoordigheit van den Regter en Scepenen, die dat zoenzeggen met de Keersluiden bezegelen zullen.*

KENNINGHE, door dit woord, ſomtyds ook *kenniſſe* geheeten, verſtond men oudstyd alle Brieven, Handveſten, en Getuigeniſſen, zoo beteekent *kenniſſe* in een Handveſt van 27. *Aug.* 1562. een *getuigenis* (Ziet *Oudenboven Zuidboll. bl.* 383 *en* 385.) want het geen daar eerſt kenniſſe genaamt word, draagt in 't vervolg de naam van *getuigenis*, dus *wierden Scheepenen gezegt te kennen*, wanneer zy getuigenis droegen, *in de Handveſt. v. Amſterd.* 1. *D. bl.* 112. waar meede genoegzaam overeenſtemt het 24. *art van de Keuren gegeeven door Hertog Willem van Henegouwen in het jaar* 1327. *aan die van Beweſterſchelde*, by *Mieris Charterb.* 2. *D fol.* 419. alwaar men vind, *drie Scheepenen kenniſſe is een volle hulpe*, en t' ſchynt dat men van ouds heeft begreepen, dat de *Zegelingen* welke door *drie Scheepen* geſchieden, genoegzaam waaren, om aan de brieven een altoos duurende kragt by te zetten, zoo vind men, *in de Keuren van Oudewater in de Beſchry-*

ſchryving bl. 535. *en de waart ſake dat eenich man handveſte of boochgeniſſe begeerde, die eeuwelyk geduuren zoude, dat moeſte drie Schepenen bezegelen*, waar van waarſchynlyk de gewoonte, dat alle Opdragten, Veſtinge, Hypoteeken en diergelyke brieven, op ſommige plaatſen door twee, maar ook op anderen door drie Schepenen bezegelt worden; men noemde ook *kenniſſe* een uitſpraak van een Geregt over een zaak, en werd, in een Sententie van den Hove van 29. *Oct.* 1549. te zien in de Handv. van Vlaardingen, gevonden, *hadden eyntelyk die van den Gerechte voorſz. by heurluiden abuſivelyk vonniſſe, de Gedaachde de kenning gewonnen, en de Impetranten verlooren gegeven, waarby &c.* het welk zyn oorſpronk neemt, om dat de Eiſchers doorgaans gebruikte dit formulier, *dat zegge ik, dat gy my dat regtelyk ſchuldig, en albier in judicio gehouden zyt te kennen*, (dat is te erkennen).

Men noemde ook wel *kenniſſe* het verblyf aan de uitſpraak van twee onpartydige Mannen, by den Balliu daar toe te kiezen, die men *Kenners* noemde, waar van daan onze ſpreekwyze *ik leg het in kenniſſe*, dat is, ik laat u oordeelen of &c. waarſchynlyk zyn oorſpronk neemt.

KERKELYK REGT, of *Eccleſiaſtiek regt*, daar over zyn by ons geen byzondere Regters, en handhaven geen andere juſtitie, als over Kerkelyke zaaken, waar in zy zig gedraagen moeten naa de Kerkelyke ordeninge by de Staaten Generaal in den jaare 1619. Haar voorgeſchreeven, en op het laaſte Synode Nationaal gehouden tot Dordregt vaſtgeſteld in 't zelve jaar, zynde als doen vernieuwt de ordonantien van den jaare 1591. en 1612. vide *S. v. Leuwen R. H. Regt* 1. *D n.* 12. *van 't* 1. *Boek.* Dit Regt raakt alle Kerkelyke Perſonen, zo verre het een Kerkelyke zaak is, by voorbeeld, als wanneer op de leer of leeven van een Predikant, Zieketrooſter of diergelyke iets te zeggen of te beriſpen vald, en dan blyft zoodanige zaak in zyn geheel onder het *Eccleſiaſtieke regt*, waar in men procedeert, eerſt voor den Kerkenraad, daar den Delinquant woont, van daar aan 't Claſſis van 't Diſtrict, en van daar aan 't Synode: van de Vonniſſen van 't Synode valt geen hoger beroep, de welke twee in Holland zyn, het Zuid- en Noordhollandſche Synoden, die tweemaal 's jaars door de Gedeputeerden in een van de zelve Steeden gehouden werden.

KERKVOOGT, wierd de Man genaamt, om dat hy met de Vrouw in de Kerk zyn huwelyk had voltrokken, waar door hy Voogd en Beſchermer van zyn Vrouw, en van haar goederen wierd, mitsgaders Beſtierder van de zelve, en ook geduurende haar leeve magt had om die te verpanden en te vervreemden, ziet *de Groot Inleid. tot de Holl. Retsgel. 1. B. 5. D.* en hier agter op *ſtraatvoogd* of *gekoore voogd.*

KEUREN, een *Keur* is eigentlyk een *electio juris*, dat by de Hooge en Nederduitſchen *Koer*, of *Koorregt* werd genaamt, beſtaande in de magt om Wetten, Keuren en de Beveelen ten gemeene nutte te maaken, men verſtaat 'er in 't algemeen door particuliere ſtatuten, gebooden, of willen, die by de Magiſtraat van een plaats tot vorderinge van der zelver Police of Juſtitie gemaakt ende gepubliceert zyn; welk regt aan de Steeden en Collegien van Holland en Zeeland ſpeciaal is vergund by der zelver Graven, vide *Merula Lib. 1. tit. 4. Cap. 6.*, dog waartoe ſommige Steeden en Heeren, zelfs die Hooge en middelbaare jurisdictie hebben, welſchynen bevoegt te zyn uit kragte van haar jurisdictie, dog daar op egter verzoeken en noodig hebben approbatie van den Hove van Holland *tanquam vice Principis*, dat zy ook ſomwyle van haar Ed. Groot Mog. direct, naa het gewigt van de materie daar inne vervat, vragen, dog moogen geen *Keuren* werden gemaakt ſtrydig met de Placaten van den Landen *arg. Pl. v. Holland 12 May 1649. art. 17. Ref. Holl. 20 Octob.* 1560. dat plaats heeft omtrent alle Steeden zonder onderſcheit, door dien al het geen uit den boeſem van de Souverain voorkomt, ſpeciaal aan haar moet zyn vergunt, waar in geen verandering maakt, of het Steeden zyn, die zig noemen integrerende Leeden van de Souverainiteit, of daar ſtem hebbende, vermits dat regt van ſtemmen op de dagvaarten, niets gemeens heeft met de Regtspleeginge, ook is het regt of vertooning der Oppermagt onverdeelt, het welk by het ſcheiden van die Vergaderinge als verdwynt, betrekkelyk tot ieder Lit op zig zelve, zynde het onwederſpreekbaar een groot voorregt, deel te hebben in de deliberatien van de Souverain, en die meede als een Lit te helpen vertoonen, het welk aan die Steeden geen kleine luiſter byzet, dog waar van zy egter, die Vergaderinge geſcheide zynde, niets als die eer en luiſter meede t'huis bren-

brengen, zonder daar van in haar Burgerlyk beſtier of regtpleginge iets boven anderen te hebben geacquireert, als dat Haar ſpeciaal by haare Privilegien of Staatsbeſluiten wettig is toegekent.

KEVISKINT, is een baſtaart of onegtkind van *Kebs* of *Kebſe*, dat in de oude Saxiſche taal *een boer* beteekent, als ● zien is *ex proëmio Mathæi*, vergeleeken met het *Gloſſarium* van Wachter in *voce Kebſe*.

KINDEREN, zyn die in de eerſte graad van ons afſtammen, Zoonen of Dogters immediaat uit ons ongebooren, dog daar onder verſtaat men gemeenlyk wettige geboorene.

De kinderen, uit een wettig huwelyk geboore, volgen den ſtaat van haar Vader waar van zy de naam draagen, en des zelfs wapen voeren moogen, *Cum legitimæ nuptiæ factæ ſunt, patrem liberi ſequuntur, idque tempore conceptionis, vulgo quæſitus matrem ſequitur. Lex* 19. *ff. de ſtatu hominum*; dus volgen de kinderen buiten egt geteelt, de ſtaat van de Moeder, *Lex naturæ eſt, ut qui naſcitur ſine legitimo matrimonio matrem ſequatur, niſi ratio ſpecialis aliud indicat Leg.* 24. *ff. cod. liberi autem naturales patrem habere non intelliguntur; ſi quidem pater eſt quem juſtæ nuptiæ demonſtrant*, en gelyk het domicilium van een waardigheit, niet verandert het natuurlyke domicilium *nam domicilium quod obtigit caſu aliquo, non mutat cauſam originis*, zoo werden de kinderen van Officieren in de Guarniſoenen, en die van Miniſters van den Staat buiten 's Lands gebooren, gehouden voor inboorlingen van die Provincie, alwaar haar Vader gebooren is, *Reſ. Holl.* 14. *May*, 25. *Juny* 1686. de groote en zonderlinge magt der Vaders over haar *Kinderen*, onder haar hand ſtaande, is in deeze Landen onbekent, overzulks is het haar geoorlooft, haar jaren hebbende, van haare goederen te disponeeren by uiterſte wille, de Vader heeft geen Lyftogt regt over der zelver goederen, hy vermag ook niet by uiterſte wille de zelve vervangen, maar moet haar goed laaten gaan naa verſterf regt, en werden de onbeſtorve *Kinderen* mondig door huwelyk of handligting, blyvende altoos verpligt haar Ouders gehoorzaamheit en alle eerbiet te bewyzen, volgens de aangebore en Goddelyke Wet. Ziet voorts GEBOORTE, LEGITIME, SUCCESSIE, ERFENISSE.

KINDSGEDEELTE, is dat ge-

deelte dat een kind naa regten in zyn Ouders naalaatenſchap toekomt, Ziet LEGITIME.

KLEEDEREN, het dragen van 's Graven Livrey of *Kleederen* was in vroege Graaflyke tyden zeer gemeen onder de Grooten van het Land, men vind, dat de Edelen, die Graaf *Floris de vyfde* ombragten, ook zyn *Kleederen* aan hadden, en aan zyn tafel hadden gegeeten, *Chronica de Hollant & ej. Comit. p.* 547. *in fine, proditores, qui ſuis veſtibus induti, & de ſuis cibis eadem die aliti fuerant, injecerunt manus ſuas in eum. Wilhelmus Procur. Cronic. Egm. p.* 536. *adſunt ſæpe dicti milites, quibus veſtis ſua geritur, cibusque digeritur, ipſum Comitem Capientes S. de Beka in Chron. p.* 99. *Graſſatores (proch pudor) adhuc ejusdem Comitis veſtibus amicti, ac eodem die ſuis alimentis in Trajecto depaſti*, het welk meede voorkomt by *Melis Stooke Rymkronyk in Floris V. p.* 17. ook vind men in een brief, volgens *A. Matthæus de Jure gladii Cap. XXII. p.* 367. in de Rekenkamer beruſtende, *Deeze, die hier na volgen waaren van myns Heeren en van mine Vrouwe Cledinghe in 't jaar* 1353. *in de eerſte Baanrodze Kleder, myn Heer zelve, die Heer van Arckele, de Heer van Kuilenburch, de Heer van Ammerſoien, de Heer van Egmonde, de Heer van Rochefort, Monſeigneur Bertelmeus de Burghſz*, en het is niet denkelyk dat allen de zelven, als meede allen die genoemd werden by de moord van Graaf *Floris V.* van zyn Hofgezin zullen geweeſt zyn, en dit draagen van die *Kleederen* ging zo verre, dat niet alleen de zulke, die in publieke bedieningen waren, maar zelfs gemeene Poorters zig veeltyds in 't Graaflyke Livrey ſtaaken, al het welk zeer veel aanleiding gaf in tyde van verdeeltheden, als die der Hoekſche en Cabellauwſche en anderen, om de zelve te doen duuren, en veele verbitteringe verwekten, door dien men de Luiden haar gevoelen aan haar *Kleederen* konde ondekken, zo dat men by Wetten en Keuren daar tegen heeft moeten voorzien, en dat *Philips de Leydis*, op verſcheide plaatſen van zyn Boek *de Cura Reipubl.* 'er over klaagt, ziet by voorbeeld *Cas* 71. *pag.* 242. *in fine Cas* 78. *p.* 272. zo dat het niemant vreemd moet ſchynen, dat wanneer 's Lands Edelen zig voor de vryheit verbonden, zy zig door haar *Kleederen* en andere kenteekenen ook kenbaar maakten, als een ieder weet. Ziet *Wagenaar, Vad. Hiſt. 6.*

D. 22. B. pag. 149. & ſeqq. voorts was het draagen van vreemde Heeren en Vorſten *Kleederen* verbooden aan alle Poorters by menigvuldige Handveſten en Keuren, alleen haar geoorlooft zynde, die van haar eige Landsheeren te draagen, vide *Mieris Groot Charterb. 2. D. fol. 76, 797. 4. D. fol.* 237. waar van de reede was, dat zelfs verſcheide voornaame Geſlagten zig zoekende een aanhang te maaken, alle die hun zyde hielden in 't Livrey ſtaken, waar door zy gerekent wierden als in hun dienſt overgegaan, tot vermindering en kleinagting van 't Graaflyke gezag.

KLEINODIEN, werden door *Hugo de Groot* in zyn inleiding gedefinieert, *zaaken van kleine nood*; de zelve aan imant gelegateert zynde, verſtaat men daar door, al het goud, zilver, geſteentens, en diergelyke, waar meede het lighaam niet bedekt, maar verſiert word.

KLINKAARTS, was zeekere munt ten tyde van Hertog *Philips van Bourgondien*, eerſt gemunt (ook wel genaemt *Borgoenſche Schilden*) en deeden als doen, dertig grooten Vlaams of vyftien Hollandſche ſtuivers, en zyn anno 1621. geſteld geweeſt op 86 grooten Vlaams of 2 gulden 3 ſtuivers en zedert voor billioen verklaart *Bat. Arcad. in notis p. 224.*

KOOP, is een handeling, waar by bedongen werd den eigendom van zeeker goed, voor zeekere ſomma gelds, te leeveren, en te ontfangen: en werd de handeling voor voltrokken gehouden, zo haaſt de prys is vaſtgeſteld, al is het dat 'er nog geld gegeeven, nog des zaaks overgifte geſchiet is *L. 2. ff. de Contrab. Empt.* en van die tyd vermag den Koper om de prys van het verkogte; en de verkoper om de levering van het gekogte goed werden aangeſproken, ten waare dat uitdrukkelyk was bedongen, wanneer dat de aanvaarding van het gekogte goed, of wanneer de betalinge van de bedonge prys zoude geſchieden, want by aldien 'er zeekere tyd van aanvaardinge of leveringe is geſteld, komt de ſchaade en het gevaar ten laſte van den Verkoper, en de aangaande de betaalinge van de bedonge prys, indien daar niets is bygevoegd, word verſtaan, dat het om contant of gereed geld is geſchied, en zulks den eigendom van het verkogte goed, ook na de levering verſtaan word, den koper eigen te blyven, zo lang de bedonge prys niet is voldaan,

daan, maar zoo de koopmanſchap op dag of tyd was geſchiet, en een tyd van betalinge was geſtelt, als dan zoude de eigendom met de levering overgaan, en begreepen moeten werden, dat de koopmanſchap den Koper was toevertrouwt, door dien toerende goederen voor geleeverd en voldaan werden gehouden met de levering van dien; maar den eigendom van onroerend goed gaat niet eerder aan den Koper over, voor dat hem daar van wettelyke opdragt is gedaan voor 't Geregt van de Plaats, daar 't goed geleegen is, zoo het allodiaal en vry goed is, maar zoo het leengoed is, voor den Leenheer en Leenmannen, waar onder 't zelve Leen behoort. *Placaat van* 9. *May* 1522. *van den* 40. *penn. art.* 11. Ziet *de Groot Inleid.* 2. *B.* 5. *D. van Leuwen R. H. Regt* 2. *B.* 7. *D.* voorts mag men alle conditien maaken, die eerlyk en behoorlyk zyn, §. 24. *Inſtit. de inutilib. ſtipulat.* waar van ſommige aan zeekere koopmanſchappen als eigen zyn, ziet hier over *v. Leuwen R. H. Regt* 4. *B. het* 18, 19, 20. *Deel.*

KOOPMAN, daar door verſtaat men in 't algemeen al de geenen, die koopmanſchap dryven, en zig met koopen en verkoopen geneeren, om door dien handel winſt te doen.

Derzelver boeken, wanneer die behoorlyk zyn gehouden, verdienen by ons in Regten geloof, wanneer zy met Eede zyn geſterkt; dog in Vrankryk heeft dit maar plaats tuſſchen Koopluiden en Koopluiden, en niet betrekkelyk tot een derde, werdende dezelve aldaar voor geen publieke regiſters, die op haar zelve geloof verdienen, gehouden, want men oordeelt het daar niet reedelyk, dat imant buiten myn weeten, iets ten mynen laſte zoude moogen ſtellen, daar het in myn magt niet is geweeſt, om dat te kunnen beletten, booven dien werd ieder een die iets koopt gepreſumeert voor contant geld te koopen, waar toe geen quitantie nodig is, dus is de preſumtie in faveur van den Koper, want het is in de magt van den Verkoper om voor Contante of op Credit te verkopen, en het laatſte doende, had hy kunnen zyne præcautien neemen, en gelyk hy moet onderſtelt worden in het verkopen op Credit zig te hebben verlaaten op de goede trouw van den Koper, behoort ook aan zyn Eed de deciſie gelaaten te worden, dog by weigeringe is hy notoir gehouden, te voldoen *quia manifeſtæ turpetudinis eſt,*

nec

nec jurare velle nec ſolvere L. 38. *ff de jure jurando.*

KOPPERMAANDAG, noemt men de eerſte Maandag na dertien dag, dat de dertiende dag is na Kersmis, of drie Koninge dag; dit is de dag op welke het Hof naa de Groote Vacantie weederom een aanvang der beſoignes maakt, en op de welke de Advocaten en Procureurs gehouden zyn haar Eeden te vernieuwen en de Heeren Præſident, Raden en Miniſters, benevens de Procureurs Generaal Crimineel en Civil zig te excuſeeren van geen giften of gaaven, dienende tot corruptie, te hebben ontfangen.

Het woord Kopperen zegt *Kilianus*, dat beteekent vrolyk zyn, deeze dag draagt ook de naam van verloore Maandag, en Flora Maandag; de gedagten omtrent de benaaminge van dien dag kan men vinden by de Outheitkenners en onderzoekers, als *Alkemade in zyn Displegtigheeden* 1. *D. bl.* 163. *O. Vredius Hiſtor. Flandr. Tom.* 2. *p.* 347. *C. Burman Utregtſche jaarb.* 2. *D. fol.* 33. *en in de Bydragen tot opbouw der Vaderlandſche Letterkunde* 1. *D.* 4. *Stuk bl.* 498.

KORT REGT, men hiet procedeeren by *kort regt*, wanneer in de Steeden de Gedaagde gehouden is terſtond te moeten andwoorden by monde, den Eiſcher te repliceren, en de Verweerder te dupliceren, om daar op, en op de ſtukken en verificatien, die Partyen overleveren by de Regters, regt gedaan te worden, zonder dat Partyen haar dingtalen by geſchriften moogen overleveren, dat plaats heeft in de Steeden, wanneer hondert gulden in gelden, of in andere goederen of daar beneden geëiſcht word, ziet *Man. van proced. in de Steden en ten platten Lande art.* 11. men doet ook *kort regt*, wanneer men procedeert by Vlotregt, ziet VLOTREGT. Ook in materie van Wiſſel, waar in men by gyſeling op de Perſoon, en arreſt op de goederen procedeert, vide *Willekeuren van Amſterd.* 2. *Dec.* 1664.

Gelukkig zyn Partyen, als aan haar *kort regt* geſchiet, hoe zeer men in groote zaaken jegenwoordig een zekere forme en trein van proceduren volgen moet, ook houden alle onze oude Hollandſche Handveſten in, dat men alle man kort, onvertogen, en vlotveerdig regt doen zal, die het begeert, en dat ſomtyds zo ſpoedig, dat 'er op ſommige plaatſen, maar drie regtdaagen toe geſtelt worden, als blykt by het Hand-

veſt van Graaf *Florens*, gegeeven aan die van Monnickendam in den jaare 1283, en de Vonniſſen van Amſterdam mogten van ouds niet langer gedragen worden, dan drie veertien dagen, by Handveſt van *Graaf Willem* van den jaare 1342. als te zien is in de *Handveſt. van Amſterdam gedrukt* 1624. *fol.* 2. *col.* 2. *verſ. wat Vonniſſen.* Ook heeft *Hertog Albrecht van Beyeren* de Scheepenen van Hoorn Schriftelyk belaſt, alzo zy dikwils haare Vonniſſen verlangden tot koſten en moeite van die aan Haar regt verzogten, dat zy geen Vonniſſen zouden ſteeden, langer dan drie regtdagen, en dat zy dat uiten zouden op de vierde dag zonder eenig langer vertrek, ziet *Velius in zyn Beſchryving van Hoorn.* Na de oude Keuren van Zeeland *Cap.* 1. *artic.* 30. moeten Schepenen alle zaken, bereid om te wyzen, uiten binnen zes weken, of zulks niet doende, zullen gaan in een Herberg, die de Schout hun wyzen zal, en daar blyven by dagen en by nagte op heur zelfs koſten, tot 'er tyd toe dat zy haar Vonnis zullen geuit hebben: ende waart, dat zy 't niet en deden, t'en lettende nootzake, zo zullen zy elk verbeuren alle dagen tien ſchellinge ſwarten, en daar af zal den Schout die twee deelen hebben, en den Klager het derde deel.

Dit is zoo wel het oogmerk van de Heeren Staaten, als van onze Graven geweeſt, zo ziet men in het einde der voorreden van de Inſtructie van den Hogen Raad, dat de zelve daar na is ingeſtelt, dat de zaken aldaar vallende ten minſte kwetſinge, en ſlepen van Partyen, en met ſpoedige uitinge van de geſchillen en korte Regtsvordering zouden werden beleit en verrigt. Desgelyks zegt *Keizer Karel* in zyn voorreede van de Inſtructie van den Hove, dat hy de zelve heeft doen inſtellen om de proceſſen te verkorten, en om de zelve tot minder koſten van Partyen te moogen beleiden; zoo was ook de Ordonantie van kleine zaaken voor den Hove van Holland by de Staaten van den zelve Landen gemaakt tot vorderíng van de Juſtitie, en gerief van Partyen, als in de voorrede gezegt word; en de Ordonantie op het ſtuk van de Juſtitie binnen de Steeden en ten platten Lande van Holland, is ingevoert om de Ingezetenen van dien te doen geraaken tot expeditie van Juſtitie, ten meeſte dienſte en gerieve, en ten minſte koſten van Partyen, gelyk meede in de

dezelve Voorrede te zien is. Zo hebben de Heeren Staaten van Utrecht de Inſtructie van het Hof doen inſtellen, op dat de Juſtitie aldaar met goede ordre, en ten minſte koſte van Partyen, en met zo ſpoedige expeditie als eenigzints mogelyk is, geadminiſtreert zoude worden, meede in de Voorrede, desgelyks de Ampliatie van de zelve Inſtructie, om dat zy willen, dat de Juſtitie niet alleen opregtlyk werden geadminiſtreert, maar ook ten ſpoedigſte en ten minſte koſten en bezwaarniſſen van de Onderzaaten; als ook haar Ordonantie van de kleine Rolle tot meerder bevorderinge en expeditie van Juſtitie; als meede de Ordonnantie op de manier van procederen ten platten Lande aldaar, om Partyen te doen geraken tot expeditie van Juſtitie t' haare meeſte gerieve, en minſte koſten, als op de aangehaalde plaatſen breeder is te zien.

Dit hebben ons van alle tyden de Graven, de Staaten en het Roomſche regt voorgeſchreeven; doet *kort regt* zegt *Cicero Lib.* 3. *de legib.* laat alle Magiſtraten en Regters de Regtzaken kort afmaken gebiet de *Keizer Zeno in. L. omnes* 12. *Cod. de judiciis*, welke niet mogen uitgeſtelt worden, *L. Sancimus* 28. §. 2. *& de adminiſt. tit. L.* 2. §. *ult. in fine C. de jure jurando propt. calum dand.* en moogen ook door de Advocaten de zaken niet werden uitgeſtelt of getraineert *L. quisquis* 6. §. 4. *Cod. de poſtulando*, dewyl het geenszints behoorlyk is, dat het geen tot bekortinge der twiſtzaken is ingevoert, men tot het tegendeel verdraait. *Dict. L.* 2. *in fine Cod. de jure-jurando propt. calum. dand.*, *& ibi Gothofred.* want de onkoſten van Regtzaken, behoort men met *kort regt* goed te maken, *Cap. dispendia litum* 3. *de reſcript. in* 6. en de oneenigheden van twiſtende Luiden met een kort Vonnis af te maken, betaamt de billykheit en geſtrengheit wel, *Cap. jurgantium* 2. *de ſent. & re jud.*

KOST, daar door verſtaat men alleen ſpys en drank. Ziet ALIMENTATIE.

KOSTEN, door dat woord verſtaat men, in cas van proceduuren, al het geen men heeft beſteed om een Civile zaak in Regten te vervolgen.

In een inſtantie van Reviſie of Gyzeling imant by den Hoogen Raad gecondemneert zynde in de *Koſten*, mag den Triumphant, ten laſten van zyn Party, ook brengen de *Koſten* van zyn advertiſſement of deductie, *Regl.* 26. *Nov.* 1726. Die ge-

condemneert is in de Proces *Koſten*, behoeft die niet te voldoen, zonder dat alvorens ter zyner requiſitie werd gegeeven een ſpecificatie van de voorſz. *Koſten*, ten zy de zelve beſtaan uit vacatien van den Triumphant of Overwinnaar of uit ſalaris van Advocaat, Procureur of Solliciteur, zonder dat een libel van *Koſten* zal mogen werden geformeert, of zoo genaamde naakoſten gebragt werden ten laſten van den Gecondemneerden, ten waare de Gecondemneerde niet voldoende by accord, de zelve *Koſten* moeſten werden getauxeert, als wanneer een libel van *Koſten* zal moeten werden gemaakt, *Regl. van den Hoogen Raad* 26. *Nov.* 1726.

In de declaratie van *Koſten* mag tot laſten van Partyen niet meer werden gebragt als de onkoſten van drie reizen, en moet 't zelve by acte of verklaringe in Perſoon, in de Griffie te paſſeeren, blyken, volgens de *Ordonantie van den Hove in dato* 19. *July* 1574. *in 't zevende Mem. van de Griffier Ernſt fol.* 48. vide *de Papegaay* 1. *D. p.* 76. alwaar de zelve acte omtrent de taxatie van *Koſten.*

De Staaten van Zeeland hebben het Hof aangeſchreeven, dat in alle executien van goederen, de *Koſten* van de executie niet mogen gaan voor de reëele laſten te vooren daar op wettig geſtelt; die Miſſive is *van* 5. *Oct.* 1604. vide *Reſol. v. den Hove* 2. *Nov.* 1604.

En is by het Hof *gereſolveert*, dat men de Procureurs onder de *Koſten* van de decreeten zal mogen toe taxeeren, de *Koſten* van de inſtantien, zonder dat men nogtans daar om verſtaat, dat de zelve *Koſten* regt van præferentie hebben, indien de Crediteuren of de Geëxecuteerden daar op ſtonden, en de præferentie van dien niet wilde toelaaten, in welke gevallen, de zelve Crediteuren, en de Geëxecuteerden in haar geheel gelaaten worden, om daar teegen te mogen zeggen, *Reſol. van den Hove* 16. *Febr.* 1606. en hoe de Deurwaarders in materie van decreet mogen declareeren, ziet de *Reſol. van den Hove* 11. *January* 1625.

Ziet DECLARATIE VAN KOSTEN, SALARIS, DEURWAARDERS &c.

KROOSHEEMRADEN. Ziet AMBACTSBEWAARDERS.

KRYGSRAAT, (HOOGEN) is een zeer aanzienlyk Collegie, voerende de titul van *Hoogen Krygsraad* der Vereenigde Nederlanden, de zelve ontleent al haar aanzien, luiſter, en gezag

zag van de Hooge Waardigheit van Capitain Generaal, de welke goedkeurt en bekragtigt alle haare Vonniſſen; hoe verre haar magt zig uitſtrekt, is buiten myn beſtek; dit is zeker, dat 'er altoos zoo een Raad onder de Stadhouderlyke Regeringe is geweeſt, dat die 1580. al aan den Grooten *Willem de eerſte*, onſterfelyker Gedagtenis, is toegevoegt, als blykt uit de Reſolutien van Holland, en dat de zelve onder de volgende Heeren Stadhouderen is gecontinueert, dog telkens, wanneer de Stadhouderlyke Regeringe ophield, heeft geceſſeert, en nu, by de Herſtellinge van die aloude Regerings form, waar op deeze Republiek is geveſtigt, wederom is opgeregt in den jaare 1747. hebbende alhier in den Hage, daar de zelve permanent Reſideert, haar eerſte Seſſie genomen 14. Auguſtus van dat zelve jaar, beſtaande uit een Præſident, agt Leeden, mitsgaders een Advocaat Fiſcaal, en Griffier. Ziet MILITIE en STADHOUDER.

KRYTWAARDER, dit was een zeer aanzienlyk Ampt, dat beſtond in het opzigt over het Kampveld, (het welk met *Kryt* afgeteekent was) en in het bewaaren van de Wetten op de Kampvegten in gebruik.

Philips, Heere van Waſſenaar, Burggraaf van Leiden, bezat dit Ampt 1420. Hy en zyn Voorouderen hielden het van de Grave van Holland ter Leen; de Heer *Wagenaar* meendt met goede reedenen, om dat hy het nog lang naa zyn afſtand van 't Burggraafſchap bezeeten heeft, dat hy het als Heere *van Waſſenaar* heeft bekleet, ziet *Wagenaar Vad. Hiſt. 3. D. p. 442. in not.*

KUDDE, is een vergadering van te ſaamen weidende beeſten, de zelve aan imant zynde gelegateert, komt de vermeederinge of verminderinge tot baate of ſchaade van die, aan wie het goed is gemaakt, en heeft de making plaats, al was daar maar een beeſt overgebleeven.

KUREYT, Parochiaan, volgens *Kiliaan*, *Curio*, *Curiatus* van het Latynſche woord *Cura*, dat is zorg; om dat aan de Paſtoor de zorg over de Kerk en het onderhorige Volk was toebetrouwt en aanbevolen, *Voorberigt op de Batav. Sacra in 8. 1. D. bladz. 92. du Cange Gloſſar. med. of infim. Latinit. in cura, curata Eccleſia.*

KUSTINGBRIEF, is een ſchuldbrief ſpruitende uit een reſtand van kooppenningen, die den Verkoper houd op het verkogte goed, en gepaſſeert werd ten tyde van de opdragt, en

heeft voor alle verbanden præferentie omtrent de hooftſom, dog niet omtrent de verſcheene intereſſe, ten waare zulks uitdrukkelyk was bedongen, *de Groot Inleiding* 2. *B.* 48. *D.* *v. Leuwen* 4. *B.* 13. *D.* Ziet HYPOTEEK

KUSTINGE, door dit woord verſtond men oudstyd een *Eed*, *Kilianus* zegt, dat *Kuſtinge* is het *Juramentum Vidui vel Viduæ de bonis defuncti, juſte riteque in catalogum ſeu inventarium relatis*, in de Coſtumen en regtsplegingе van den Briel, vind men ook dat een *Kuſtëed* genoemt word, dien Eed, die vyf van de Bloedverwanten van een gekwetſte doen, waar meede zy de Belediger beſchuldigen, de wonden gegeeven te hebben vegtenderhand, en de kwetſuur begroot werd, *Beſchryv. van den Briel* 1. *D. fol.* 299.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

WOORDEN-TOLK
OF
VERKLARING
DER VOORNAAMSTE ONDUITSCHE EN ANDERE
WOORDEN,
In de hedendaagſche en aaloude Rechtspleginge voorkoomende,
MITSGADERS
KORTE SCHETS
VAN DEN
OORSPRONK EN HET DEPARTEMENT DER
HOVEN VAN JUSTITIE
EN ANDERE VOORNAAME
STAATS-COLLEGIEN.
DOOR
Mr. THYMON BOEY,
OUDSTE SECRETARIS EN SUBSTITUT GRIFFIER VAN DEN HOVE VAN HOLLAND, ZEELAND EN VRIESLAND.
TWEEDE DEEL.

IN 'sGRAAVENHAAGE,
By JOHANNES GAILLARD,
MDCCLXXIII.
Met Privilegie van Haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Holland en Weſtvriesland.

WOORDEN-TOLK
Ó F
VERKLARINGE

Van de voornaamſte

ONDUITSCHE EN ANDERE WOORDEN

In de hedendaagſche en alöude Regtspleginge voorkomende.

TWEEDE DEEL.

LAGAN, de Raadsheer van *Heemskerk*, *in notis*, *op zyn Bataviſche Arcadia*, zegt dat *Lagan* is leggend goed, 't welk legt in den bodem van de Zee: welk leggendt, vlietent, en werp goed, was gegeeven in Engeland oudstyds aan den Heer Admiraal by zyne opene brieven van Commiſſie, zegt *Coke in zyn zesde Boek fol.* 106. Maar *Wilhelmus Neubrigenſis in zyn* 3. *B. der Engelſche Hiſtorien*, pryſt zeer de Wet, door *Hendrik de tweede* ingeſtelt, waar by hy die oude en onmenſchelyke Wet, omtrent de Schipbreukige, in den aanvang zelfs van zyn Ryk, met een uitſtekende Godvrugtigheit heeft verbeetert, beveelende, de menſchen van het gevaar der Zee verloſt zynde, de pligt van menſchelykheit en goedwilligheit te bewyzen, ſtellende zware ſtraffen tegen die geenen, die de zelve in eenige zaaken mogten moeilyk vallen, of iets van hun goederen aanſlaan, *en ſes reliefs forenſes*, *Maitre Sebaſtian Rouillard part.* 2. *plaidoyé* 43. dog het Spaanſche regt verſchilt hier omtrent niet veel van het burgerlyke regt, gelyk te zien is by *Juan de Hevia Bolano Lib.* 3. *Cap.* 13. *num.* 17. *del commercio naval*, alwaar hy aldus zegt: zo van de goederen die by Storm in Zee geworpen zyn, ofte van het Schip en ingelade goe-

goederen, 't welk gebleeven is, iet geborgen word, het zelve hoort toe de Eigenaars, die zulks verlooren hebben, zonder dat imant het zelve mag bekomen, ofte zig aanmatigen, al kwam het aan in eenige zyner Haven, ofte uit eenige andere reden, en dat hy dienthalven voor zig zouden mogen hebben eenige Privilegien of Coſtumen, uitgenomen, indien de zelve zodanige zaken toebehoorden aan Vyanden des Konings ofte des Koninkryks, of aan Zeerovers, want dan behooren de zelve toe, den genen dieze bemagtigt, volgens de Civile en Koninglyke Regten, en de gene die de gemelde dingen ſteelt of neemt, vervalt in de lyfſtraf en geldboete daar toe by de Spaanſche Wetten geſtelt. *Ubi citat. L. 7. tit. 9. pag. 5. en L. 9. & 11. 10. Lib. 7. Recep. & ad dict. leg. 11. Gloſ. Gerger. Bat. Arc. v. Heemskerk pag. 292.* Ziet STRANDREGT.

LAND EN WONINGS, toebehooren, aan imant zynde gelegateert, is het geheele Bouwtuig daar onder begreepen. *L. 12. ff. de fund. Inſtr. Legat. de Groot in zyn Inleiding 2. B. 22. D.*

LANDGEMEENE ZAAKEN, zyn Rivieren, Wateren, Stroomen, den Oever, het Strand, 'sHeeren Wegen, Vaarten, de ganſche Burgerlyke gemeenſchap toebehoorende, of geſchikt tot het gebruik van een ieder in het byzonder, volgens de Wetten en Reglementen van ieder Landſchap. Zodanige zaaken kunnen niemant in het byzonder toebehooren, en zyn ten eenemaal buiten de behandelinge der menſchen, maar het is de Hoog Overheit, die het gebruik van dien vaſt ſtelt en bepaalt.

LANDMETER, is een Perſoon, die naa een behoorlyk examen omtrent zyn kundigheit, en blyk van zyn eerlyke handel en wandel, by het Hof van Holland behoorlyk is beëedigt en geadmitteerd, niemant mag zonder admiſſie tot *landmeter* zig laaten gebruiken in eenige jurisdictie of kan daar over werden geactioneert *exemp. in de Reſ. v. Holl. 14. Dec. 1598.* en is by den Hove gereſolveert voortaan geen *landmeters* meerder te admitteeren, zonder alvoorens te zien het advis van de Magiſtraat noopens het Comportement van haar eerlyke handel en wandel, en wel alvoorens haar te examineeren. *Reſ. Hof 12 Juny 1617.* en is een *landmeter*, doende een onregte metinge, alwaar het door onverſtand, gehouden in

alle

alle ſchaden die imant daar door komt te lyden. *L. 1. ff. ſi menſor falſum mod. dix. adde §. 7. inſtit. de Lege Aquilia.*

LANDREGT, is het regt, dat in deeze Landen in gebruik is, en plaats heeft, het zy van buiten ingevoert door het Roomſche regt, of by Placaten en Ordonantien door of van weegen de Hoog Overheit geſtatueert, verbindende alle de Ingezeetenen van het Land om de zelve te leeren kennen, en te gehoorzaamen, ſtellende een ieder voor, wat hy doen, en verbiedende het geen hy moet nalaaten. *Merula 1. B. tit. 4. C. 2. n. 2.*

LANDT STAND REGT, daar toe behooren de Wetten omtrent de Godsdienſt, het beleit van Vreede en Oorlog, van de Hoogheit en Palen van het Land, de magt en manier om Wetten te maaken, en Voorregten te vergunnen, magt om regt te ſpreeken van 's Lands goed, van de ſtraffen der misdaden, met de Ampten daar toe dienende, *de Groot Inl. 1. B. 2. D.*

LANDWINNING, is een *Surete de Corps* of verzoek om vryheit te moogen hebben om in 't Land te kunnen koomen, om immiddels, ordre op zyn zaaken te ſtellen, om te procedeeren tot de Soeninge met de Vrienden van de Needergeſlaagen, en remiſſie te verzoeken, alzoo den Impetrant van *landwinning* het delict nog vergeeven nog geremitteert is en werd ook maar verleent voor zeekere tyd van eenige maanden, vide *de Papeg. 1. D. f. 531.*

Hier op is een reglement gemaakt voor dootſlaagen *Jan. 1545.* te vinden *in het vierde Memoriaal van de Griffier van Dam f. 155. verſo.* en genoot de Graaf oudstyds daar voor een derde deel van de penn. als de Maagen genooten *Erfgrav. Bedien. Cap. 3. pag. 33.* Ziet SOENGELD.

Om daar toe te koomen addreſſeerde men zig, ten tyde van de Graflykheits Rekenkamer aan de zelve, nu aan Heeren Gecommitteerde Raaden, de Rekenkamer informeerde zig op het fait, en ſtelde de informatien in handen van den Advocaat Fiſcaal, om te hebben het advis van den Hove of het fait was Compoſibel dan niet, zoo jaa, wierd den Officier door den Raad geauthoriſeert om met advis van de Rekenkamer tot de compoſitie te procedeeren, en den Delinquant te verleenen behoorlyke brieven van Landwinninge, *vide Inſtructie van den Hove art. 10. en 't Placaat van Keizer Karel in dato 20. May 1544.* en indien het fait niet klaar was beweezen,

of konde worden, wierd het wel Compoſibel verklaart, maar onder de mits, dat den Suppliant by Eede affirmeerde, de poſitiven van zyn requeſt waar en de waaragtig te weezen, zoo als zulks *by den Hove is verſtaan* 18. *Sept.* 1590. *in in de Zaak van Pieter Claaſze, en nog eens* 9. *Jan.* 1596. en is ook wel het fait verklaart Compoſibel zonder die affirmatie, by aldien geen Getuigen by het fait waaren geweeſt, en dat alle Circumſtantien ten voordeele van den Suppliant liepen, dog is men gehouden niet te min te procedeeren tot Soeninge met de geintereſſeerde Partye, gelyk zulks verſtaan is in de zaak van *Pieter Claaſze Hofland* 22. *Nov.* 1617., dog werd geen *landwinning* verleent, als wanneer den Delinquant by zyn Officier is Balling lands gelegt, in welk geval, men by de Souverain verzoekt rappel van Ban, en mag geen *landwinning* by Officieren worden gegeeven als by advis van 't Hof en Rekenkamer, zoo als hier voor is gezegt. Ingevolge het 10. *art. van de Inſtructie van* 1531, en van de Procureur Generaal 7. *November* 1607. Ziet ook de *manier van Procedeeren voor den Hove tit.* 23. *C.* 2. *bl.* 447. en moet men van alle ongelukken, daar imant door blyft, hoe ongelukkig ook toe gekoomen, *landwinninge* verzoeken, alzo het zekerder, gereder, en min koſtbaar valt, als Purge. *Papegaay.* 1. *D.* 35. *Hoofd. p.* 528. Ziet SOENINGE.

LASTGEEVING, en *laſt aanvaarding*, is een overeenkomſt naa 't ruimgenoome regt, waar door den een den andere vertrouwt, iet dat geoorlooft is, voor hem of voor een ander te verrigten, het welk den ander om niet aanneemt; zegge voor niet, want Loon daar toe ſtaande, zegt *Hugo de Groot in zyn Inleiding* 3. *B.* 12. *D. n.* 2. *en van Leuwen in zyn Roomſch Holl. Regt* 4. *B.* 26. *D. n.* 1. ſchynt het veel eer verhuring te zyn, hoe zeer een dankbaare Erkenteniſſe daar voor ter beſcheidenheit mag werden genooten, ziet de pligten zoo van den *Laſtgeever* als Aanneemer *loco citato.*

LASTAADJE, beteekent *Ballaſt* in baſtaard Latyn der middel eeuwe, volgens de aanteekeninvan de Heer *Wagenaar in zyn Beſchryv. v. Amſterdam*; daar toe by brengende een brief van *Waldemar*, Koning van Denemarken van den *Jaare* 1324. *item liceat ipſis laſtadia ſumere in fluctibus maris ubi volunt*, vide *Boxborni Apol. pro Navigat. Holl. p.* 12. *adde du Cange Gloſſarium in voce Laſtagium.*

LEEN

LEEN, is een erfelyke onſplitsbaare togt (zegt *Hugo de Groot in zyn Inleiding* 2. *B.* 41. *D.*) op een anders ontilbaar goed met onderlinge verbinteniſſe van Schut aan de eene zyde, en pligt van Manſchap en Heergewade aan de andere zyde; die geenen, die het *leen* bezat wierd genaamt *Vaſal*, en die, van wien het *leen* wierd verheft den Leenheer. Ziet hier over, *Cujacius Lib.* 8. *Obſerv. Cap.* 14. *& ad libros feudorum*, in het Franſch werd het *fief* genaamt, dat hy zegt, dat van *fides* in 't Latyn *trouw*, werd gederiveert, om de getrouwheit, die den Leenman aan zyn Leenheer ſchuldig is; hoe zeer anderen daar aan een andere oorſpronk geeven, als in 't brede te zien is in het Woordenboek van Trevoux: de oorſpronk van het Leenregt is onzeeker; zeeker is het, dat in deeze Landen, de naamen van allen die aan de Graaf eenige van haare goederen opdroegen, of van de zelve ter *leen* ontfingen wierden opgeteekent in zeeker boek, dat men *Vaſſaticum* noemde, en naa dat die uitgegeeve goederen van minder of meerder aanzien en magt waaren, kreegen alle die opgeſchreve de naam van *Vaſſi* of *Vaſſalli*, met welkers hulp de Graaf vermogt, op heterdaat of daar naa onder het beleggen van een *ſtille waarheit* (nu genaamt *præcedente informatien*) alle misdadigers, ſchuldig aan zoodanige misdaat, welke zonder aanklagte van de Beleedigde af te wagten, door hem moeſten vervolgt worden, te vangen en in zyn gevangenis bewaaren, tot dat de zelve op behoorlyke tyd en plaats voor een wettige geſpanne Vierſchaar, wierden te regt geſtelt, met klimmende of winnende Sonne ten gebanne daage in des Graven geding, naa dat de misdadigen Edel of Oneedel waaren, voor daar toe bevoegde, en genoegzaame, het zy Edelen, het zy Welgeboore Mannen, als wanneer hy houdende in zyn hand een bloot ſwaart, ampt en Eedshalve, ook zonder daar toe van eenige Beledigden verzogt te zyn, de aanklagte had te doen, over opſtal, of oproer, Moord brand, Moord, Vrouwe kragt, en Raaroof, zynde alle deeze misdaden *publica Crimina Majeſtatis*, als *de ſicariis*, de *raptu virginum* &c. en *de ſepulcro violato*. *Le Febr. Fiefs pag.* 119. *Siccama in L L. Friſiorum, pag.* 85. *en* 135. *Erfgrav. Bedien.* 3. *D. p.* 30. *en* 31. En wierden de aanklagten over alle de *private delicta* of ordinaire misdaden, als Manſlag, wonden, hoon, dieſte en gemeene roof, aldaar gedaan ten overſtaan van de

Graaf, door die geene, die daar meede meende beſchadigt of beleedigt te zyn; zulks dat in dien de Beleedigden niet goedvonden de Graaf te verzoeken, dat hy Vierſchaar banden, om hun klagten te hooren of regt te doen, hy uit zyn eige zelfs geen eiſch ten laſten van zoodanige misdaadige maaken mogt, en dat wel volgens den oude regul, *daar een Klager is, moet een Regter zyn, maar daar geen Klager is, mag geen Regter zyn*, het welk zoo verre ging, dat in gevalle de Graaf weigerde of verzuimde de begeerde Vierſchaar te bannen, van die tyd af, alles van onwaarde was, dat hy kwam te onderneemen, *Ziet het Privil. van'Kennemerland des jaars* 1347. *pag.* 1, *en pag.* 14. *Enkhuizen Privil. pag.* 1. *Erfgravelyke bedieninge Cap.*3.*pag* 31. alleen vermogten de Graven, Balliuwen, Schouten, Scheepenen en Raaden der Steeden, des verzogt zynde of niet, een vreede te leggen, en Partyen te gebieden die te houden op verbeurte van zeekere Penningen ten behoeve van de Graaf, en der Steeden, of wel op groote ſtraffen, welke vreede moeſt gehouden werden, dog niet langer dan jaar en dag, of zekere korte bepaalde tyden of regtdaagen om middelerwyle door Soeninge of definitive Vonniſſen den Beleedigde genoege te doen hebben. Ziet VREDE BELEGGEN en SOENINGE.

De Leenen zyn by ons van tweederley ſoort, wy noeme *kwaade Leenen*, dat onze Voorouderen *Regte leenen* noemde, en zyn die verſterven op het oudſte en naaſte Manshooft onder des laaſten Bezitters wettige kinderen en verdere afkomelingen, of die by gebreken van dien, weederom aan den Heer vervallen, en op geen opgaande of zydmaagen koomen. *Neoſt. de feudis Cap.* 3. *& obſerv. rer. jud.* 8. *&* 9. *de Groot Inl.* 2. *B.* 41. *D. verſ. Erfelyk.*

Goede Leenen zyn, die men anders onſterflyke Leenen noemt, die niet vervallen zoo lang 'er imant gevonden word van Mans of Vrouwen afgekomen, die by verſterf des laatſten Bezitters Erfgenaam zoude kunnen zyn, en koomen meede altoos op de oudſte en naaſte, Mans voor Vrouwen, zo dat de jonger Man, gaat voor de ouder Vrouw, daar zy beiden even na zyn, *Ziet Neoſt. de feud. Cap.* 4. *n.* 11. hedaanige meeſt zyn de Hollandſche Leenen, en moogen de zelven verkogt, verruilt, weggegeeven, belaſt en bezwaart worden by het lee-

leeven van den Leenman, behoudens den Leenheer zyn regt van Naasting, of anders zyn Hofregten en Heergewaaden, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 42. *Deel* dog mag hy het zelve by uiterste wille niet wegmaaken, maar moet altoos koomen op den regte Leenvolger, ten waare hy daar toe speciaal Octrooi van de Hoog Overheit had geobtineert, dat zeer ligtelyk vergunt word; hoe het *Leen* bekoomen en verlooren werd, ziet *Groot Inleid.* 2. *B.* 42, *en* 43. *Deel.*

LEENEN, is een goed, dat onder myn hand en magt is overgeeven of ter hand stellen aan imant tot zyn gebruik, dit woord word genoomen of voor het contract, dat men in Regten *mutuum* noemt, of een leening over en weeder, of voor het woord *commodatum* of leening tot gebruik. *Cujacius* noemt het eerste *commodatum ad abusum*, en het ander *commodatum ad usum*; in de eerste beteekenisse is het een contract waar by men om niet een zaak geeft, bestaande in zeekere kwantiteit, onder beding, dat men op bestemde tyd een ander zal weeder geeven, van 't zelve soort, of gelykheit in substancie, kwantiteit en kwaliteit. Ik zegge om niet, om dat men geen interest kan verschuldigt zyn, als een gevolg van de leening, al was het zelve bedongen door den Debiteur in gevolge zyn beding, om dat het dan verhuring zoude zyn; wanneer men de leening neemt voor een *commodatum* of leening tot gebruik, is het een contract of overeenkomst waar by men iets voor niet leent tot een zeker gebruik, en voor zeekere tyd onder beding, dat naa verloop van die tyd, en wanneer men het gebruik daar van heeft gehad, men het zelve zal weederom geeven.

LEENHOF. Ziet LEENKAMER.

LEENKAMER, de Hollandsche Leenen zyn of gunsten der Graven en 's Lands Staaten, en dus uit den boesem der Graaflykheit voortgekoomen, of hebben haar oorspronk uit den boedel der Leenmannen, die hunne onleen goederen om zeekere redenen aan 's Lands Graven of Staaten hebbende opgedraagen, en de zelve op de voordeeligste voorwaarden, die zy bedingen konden wederom van haar ter Leen hebben ontfangen. *Bort van 't Leenregt* 1. *D. C.* 3. § 5. 19. 10. *p. m.* 7. *en* 8. Leenen van de Graaflykheit van Holland afhangende, en in Holland niet al-

alleen, maar ook in Gelderland en Utrecht leggende, wierden al ten tyden der Graven op meer dan Seſtienhondert begroot, *Erfgrav. Bed.* 8. *D. bl.* 122. dog het getal is zeedert het jaar 1723. op welke men de Allodialiſatie, voor een tiende der waarde, voor een yder open ſtelde, merklyk vermindert.

De geſchillen over de Leengoederen, wierden oudstyts door de Graaf en eenige by hem gekooren Leenmannen berigt, men vind dat *Karel de ſtoute* anno 1469. zyn Stadhouder magtigde om Leenmannen tot zig te kiezen om met hulp van de zelve alle Leenzaaken te berigten, ziet *het Groot Plac. Boek* 2. *Deel bladz.* 681. dog de zaaken wierden verwaarlooſt, en zonder behoorlyke ſtyl van Regten afgedaan, en men hield by aanhoudenheit aan by Keizer *Karel de V.* om hier in te voorzien, waar in hy eindelyk bewilligde 1519, opregtende een Leenhof, van twaalf Leenmannen, beſtaande uit zes Edelen en zes goede Mannen, Regtsgeleerden, en kundig in 's Lands gewoontens, uit het Hof of elders door de Graaf of zyn Stadhouder te kiezen.

Dit Leenhof moeſt eens ter Week in den Haag zitten, en door den Stadhouder of zyn gemagtigde werden by gewoont, de Inſtructie van hetzelve van dato 20. *Maart* 1529. is te vinden *in 't Plac. Boek* 2. *D. C.* 681. en dit is het eerſte dat vaſte zitting hield. En uit bepaalde Leeden beſtond, dog hier in raakte weederom verval, en de zaaken over Leenen wierden als andere zaaken voor het Hof gebragt, (*de Groot Inleid.* 41. *D.* §. 51. *p. m.* 227.) in de maand *May* 1660. beſlooten de Staaten de Heer Raadpenſionaris de Witt tot Stadhouder van de Leenen aan te ſtellen, en op den 30. *July* daar aan volgende Hem, neevens de Praſident en Raaden van den Hove, te magtigen, om voortaan het Leenhof uit te maaken, de Geregtzaken weegens Leenen af te doen, en over de verleyen te zitten, (Ziet *de Reſol. van Conſideratien ten tyde van de Raad Penſ. de Witt bl.* 503.) voor dit nieuwe Leenhof wierd 7. *April* des volgende jaars een nieuwe Inſtructie gearreſteert, volgens welke de Stadhouder van de Leenen, en de Præſident en Raaden van den Hove in der tyd tot Raaden van 't Leenhof wierden verklaart, mits alle Leenmannen zynde, *Gr. Plac. B.* 2. *D.*

Kol.

Kol. 2645. *en Reſol. ten tyde van de Witt bl.* 526. de Inſtructie beſtond uit 38. *art.* en men volgdt die nog in 't beſliſſen van Leenzaken, dog op den 11. *Juny* van den jaare 1674. reſolveerde de Staaten van Holland en Zeeland, om Beiden het regtsbied van het Leenhof van Holland, en dat van Burggraaf en Leenmannen van Zeeland te doen ophouden, en alle zaaken van Leenen weederom te brengen ter eerſter inſtantie voor het Hof Provinciaal en by provocatie aan den Hoogen Raad, *Gr. Plac. B.* 3. *D. bl.* 693.

Tegenwoordig werden alleen ter Leenkamer, die te gelyk de Regiſterkamer van Holland is, de Regiſters gehouden van de Leenen, die by verſterf, koop of door belaſting verbonden of gehypotekeert worden, ziet *Groot Pl. B.* 4. *Deel. bl.* 522. de Leeden van deeze Kamer zyn, een Stadhouder en Regiſtermeeſter van de Leenen, dat gemeenlyk aan het ampt van Groot Zegel Bewaarder gehegt is, of daar meede gepaart gaat, en door de eerſte of oudſte Heer van de Hollandſche Ridderſchap, of Raadpenſionaris werd bekleet, en drie Leenmannen, waar van een te gelyk Griffier is, deeze Kamer word bedient door een Klerk en Kamerbewaarder, dat gemeenlyk een Perſoon is.

LEGAAL, zegt men, van al dat geene, dat door de Wet is bepaalt, zoo zegt men *legale* ſtraffen van die, welke tot zeekere misdaaden door de Wetten zyn bepaalt, in teegenſtellinge van arbitraire ſtraffen, die van de beoordeelinge der Regters afhangen.

LEGAAT, is een ſoort van donatie, of gift aan imant gedaan by Teſtament of Codicil zonder naam van Erfgenaam of volkome beheeringe. Daar is niets van al wat onder de menſchen handelbaar is; (zegt de Heer *de Groot Inleid.* 2. *B.* 22. *D.*) of het is making onderwörpen, zelfs het geen toekomende is, als vrugten die nog te verwagten ſtaan, alwaar het zelfs met een verkeerde naam genoemt, of in zyn omſtandigheden kwalyk beſchreeven, als maar klaar blykt, wat gemaakt is; indien men niet weet wat van twee zaaken is gemaakt, mag den Erfgenaam met het minſte te geeven volſtaan, het geen aan het gemaakte is verbeetert, valt den Erfgenaaam toe, dog daar en teegen, al wat verergert of vergaan is zonder toe doen of naalatigheit van den Erfgenaam komt tot ſchaade van die geenen, aan wie het gemaakt is, indien het gelegateerde ergens meede is bezwaart, moet onder

derſcheit gemaakt worden of uit kragte van die bezwaarniſſe, den eigendom zoude kunnen worden verlooren, het welk plaats heeft in gehypotikeerde goederen, in welk geval den Erfgenaam het goed moet vryen, ten waare anders was gezegt, of dat zulks niet konde volgen, in welk geval hy te vreede moet zyn met het geen aan hem is gemaakt, zoo goed en kwaat als het is, hier onder zyn ook begreepen daaden, by voorbeelt, ik wil dat myn Erfgenaam een huis voor iemant zal bouwen, of dat hy hem van zeekere laſt zal bevryden; iemant de keuze van iets gemaakt zynde, mag hy kiezen het beſte, maar die keuze eens gedaan zynde, mag niet herdaan worden, en zoo die aan meer Luiden was gemaakt, moet die by lootinge beſlift werden. Een Teſtateur mag niet alleen legateeren, dat hem in volle of gebrekkelyke eigendom toekomt, maar ook zyn inſchuld, hy mag ook zyn Debiteur voor altoos van zyn ſchuld by *legaat* bevryden, of hem uitſtel van betalinge vergunnen, hy mag ook wegmaaken dat zyn Erfgenaam behoort, want hy moet zyn wil geſtand doen; men kan legateeren op alle wyzen die bekwaam zyn om iemant zyn meening uit te drukken, ook voor, naa, en in 't midden van een Teſtament; men kan ook veele zaaken maaken aan een menſch, en eene zaak aan veel menſchen, dan of in zulk een geval, den een niet willende of niet kunnende genieten uit de makinge, het geen gemaakt is in 't geheel komt aan den anderen of ten deele, blyft aan den Erfgenaam, word naa de waarſchynlykheit van de intentie *van den* Overleedene en omſtandigheeden beoordeelt; men kan ook by een *legaat* voegen een *waerom*, een *indien* en een *op dat*, een waarom, ſchoon niet waaragtig, breekt de making niet, maar de twee anderen ontbreekende, is de making kragteloos: alwaar ook iets gemaakt by wyze van boete, zoude zulks van kragte zyn, iemant heeft ook zyn vryheit aangaande de tyd, want hy kan ſtellen zeeker dag, of een onzekere dag, zo wanneer die of die komt te ſterven, welke onzekere dag ſtilzwygende een indien begrypt, te weeten, indien de Legataris langer leeft, want ſterft hy eerder, zyn Erfgenaam zou daar van niet genieten: het geen is gemaakt of gelegateert op verſcheide tyden, als te betaalen in drie jaeren, daar van moet 't einde van ieder jaar een deel betaalt worden,

den, zoo 't *legaat* overgaat op zyn Erfgenaam; de Legataris heeft een actie tot laſten van den Erfgenaam om het gemaakte te voldoen, hy heeft aantal aan 't geen hem gemaakt is, zo het heeft toegekoomen aan de Maker, nogtans mag hy eigener auctoriteit het bezit niet aanvaarden, maar moet den Erfgenaam daar over aanſpreeken, ten waare by Teſtament hem het regt van aanvaarden was vergunt; ten derde, heeft hy regt van onderpand op het goed van de Erfeniſſe, wel verſtaande als de ſchulden zyn betaalt, dog dit regt kan hem by uiterſte wil niet benoomen werden.

Een Erfgenaam vermag van alle *legaten* naa Evenredigheit zo veel aftrekken dat hy kan behouden booven de ſchulden, en dootſchulden, het vierde deel van den boedel, de waarde gerekent zo die was ten ſterfdage, 't geen den Overleedene den Erfgenaam ſchuldig mogt zyn meede gerekent als ſchuld, dat door de *Lex Falcidia* is ingevoert, dog heeft geen plaats, indien by de uiterſte wil de aftrek van dit vierde deel uitdrukkelyk is verbooden, gelyk meede buiten zoodanig verbod de makinge aan Godshuizen of Armen gedaan daar van vry zyn, als ook de goederen die zoo zyn gemaakt, dat zy niet vervreemt moogen werden; en verlieſt een Erfgenaam dit regt door naalatigheit in het voldoen van de wille van den Overleedene of door het niet maaken van ſtaat en inventaris. Ziet op alles *de Groot in zyn Inleiding 2. B. 23. D. en Simon van Leuwen 3. B. 9. Deel.* en is den Erfgenaam gehoude en verpligt de donatien en ordonantien, regtvaardig zynde te furneeren en te volbrengen, zoo haaſt als moogelyk is, en of iemant dezelve ſupprimeerde, die zal geſtraft worden als een falſaris, en betaalen het dubbelt van de voornoemde donatien of *legaten*, en die geene, die dezelve maar verzuimt te betaalen, zal booven de arbitraire amende, aan den Legataris betaalen zyn intereſt. *Placaat 2. Dec. 1586.* en moeten de betalingen van de 100. en 200. penn. by de Erfgenaamen van de boedels gedaan, aan de Legatariſſen werden gekort *Placaat van Holland van 25. Sept. 1694.*

LEGALISATIE, is een *getuigſchrift*, of ſchriftelyke verzekering door een Magiſtraat of Regter onder ſyn Zegel gegeeven, waar by hy de egtheit van de onderteekeninge van de acte en de qualiteit van de

Perſoon of Perſoonen, die het geteekent hebben, of voor wien de acte is gepaſſeert, verzeekert, ten einde daar aan alomme geloof kan en mag gegeeven worden.

LEGATARIS, is de Perſoon aan wien een Legaat is gemaakt. Ziet hier voore LEGAAT.

LEGISLATEUR, is de Wetgeever. Ziet WET.

LEGITIEM, is al het geen overeenkomſtig is met de Wet, legitime kinderen zyn kinderen uit een wettig huwelyk geboore; een kind geboore uit een getrouwde Vrouw word veronderſtelt een egt kind te zyn, *Filium eum definimus qui ex viro & uxore naſcitur L. 6. ff. de His qui ſui vel alieni juris ſunt*, volgens deeze grondregel heeft men altoos ſtaande gehouden, dat ſchoon zelfs de Moeder was overtuigt van Overſpel een kind voor wettig gehouden moet werden, *ratio eſt, quia pater is eſt, quem nuptiæ demonſtrant L. 5. ff. de in jus vocando*, ende *Lex* 11. *ff. ad Legem Juliam de adulteriis*, ten waare op een allerklaarblykenſte wyze, het tegendeel wierd beweezen, zoo verre zelfs, dat de verklaringen van Vader en Moeder beiden niet voldoende zyn om een kind voor onëgt te doen doorgaan, om dat de ſtaat van de kinderen niet van Haar, maar van 't bewys van een wettig huwelyk van haar Ouders afhangt, vervolgens, indien een Vader, of uit een vooroordeel of uit een drift, al was het onder preſentatie van Eede verklaarde zyn kind te zyn onegt, zoo zoude zyn verklaringe, waar of onwaar van geen gewigt zyn, om dat aan de Burgerſtaat ten hoogſte geleegen is, dat de ſtaat der menſchen zeeker zy, welke zeekerheit door onſchendbaare publieke Wetten is beveſtigt, die niet moeten afhangen van de caprice of eigenzinnigheit van Particulieren, *queſtio enim ſtatus, Cauſa non privata ſed publica eſt, quæ pendere non debet ex privatorum arbitrio*, van even zoo weinig gewigt zoude zelfs zyn, de verklaring van een Moeder, dat haar kind, ſtaande huwelyk geboore, onegt zoude zyn, om dat het bewys van zyn egte en wettige geboorte is de titul van het huwelyk van zyn Ouders, waar teegen haar declaratie of getuigenis niets vermag of opereeren kan; De Kinderen in een egte ſtaat van haar Ouders gebooren, worden door de Wet als in een geheiligde beſcherminge ter wereld gebragt, te weeten, wanneer de tyd van de bevrugting van de Moeder

over

over een te brengen is met haar geboorte, en dat 'er geen Phyſiſche onmoogelykheit is, dat Vader en Moeder als Man en Vrouw hebben geleeft, in welk geval die kinderen zoo voor wettig worden gehouden, dat wat poginge 'er ook mogten werden aangewent, om de waare egtheit van haar ſtaat te vernietigen, zulks daar teegen niets kan te weeg brengen, zoo dat nog bewys door getuigen, nog ontkenteniſſe van de Vader, zelfs niet van de Moeder, nog de verbinteniſſe van alle de Bloetvrienden op dat ſtuk, iets daar teegen vermogen, om dat de Wet hier als aan de Natuur te hulp komt, en dit onverbreekelyk ſtaande houd. vide *Leg.* 14. *Cod. de probat.* *de Lex* 3. *Cod. de Emancip. liberor. ende Lex* 9. *Cod. de patr. poteſt.*

LEGITIMATIE, is de daat waar door men een onwettig kind voor egt verklaart, dezelve geſchied, of door een huwelyk van de Ouders van de onegte kinderen, of door een gunſt van de Hoog Overheit; die door het Huwelyk geſchiet, is een *legitimatio Juris* of na het regt, de andere door *Gratie* of gunſt van de Hoog Overheit, die by de Staaten, zoo in Holland als Zeeland worden verleent. *art.* 34. *accord tuſſchen Holland en Zeeland van* 11. *Juny* 1674. Die door een daar op volgend huwelyk der Ouders geſchied, geeft alle de voorregten, die een wettig kind door zyn geboorte zoude gehad hebben, maar heeft de tweede door Gratie minder kragt, ſchoon zy even eens bedekt de vlak in de geboorte als de eerſte. Het is vervolgens zeer bedenkelyk niet alleen, maar bynaa zeeker, dat tot alle ampten waar toe de oude Handveſten vereiſchen een wettige geboorte, en dat iemant moet zyn van een getrouwt bedde, zulks door geen *legitimatie*, of *reſcriptum Principis* kan worden geſuppleert, en dit is de reede waarom de Brabanders van Koning *Philips* verzogten, dat de Baſtaarden, zelfs die door Hem gelegitimeert waaren, van hunne bedieningen mogten worden afgezet, als te zien is by *Anſelmus in Codice Belgico Tom.* 2. *p.* 36. & 37. *en by Bor in zyn Nederl. Hiſt.* 1. *D. bl.* 673. waarſchynlyk, op dat geen Baſtaarden van Vorſten of andere Groote Heeren, die by de Vorſt gemakkelyk de *legitimatie* voor haare Baſtaarden konden obtineeren, in de ampten zouden worden ingedrongen, teegen 's Lands vryheit en voorregten. De brieven

van *legitimatie* houden voorts gemeenlyk in, dat de gelegitimeerden, als wettige Perſoonen zullen ſuccedeeren in de goederen van hunne Ouders, en in allen, die hun zoude moogen aanbeſterven, behoudelyk dat zy niet zullen ſuccedeeren in de goederen van eenige van hunne Vrienden en Maagen, die in de *legitimatie* niet hebben geconſenteert; ook niet in goederen, waar toe reeds by anderen mogt regt verkreegen zyn. Vide *'t Formulier by de Staaten van Holland gedreſſeert* 14. *Febr.* 1699. te vinden in het 3. *D. van 't Groot Plac. Boek.* En is de compoſitie of diſpenſatie omtrent kinderen teegen verboode graaden van affiniteit of conſanguiniteit overgewonnen, verbooden by het 67. *art. van 't Egtreglement van de Generaliteit van* 1656. Ook helpen, of zyn hier van geen nut de brieven van *legitimatie* van vreemde Princen verkreegen, en moogen geen legitimatien van kinderen werden geaccordeert, dan onder betalinge van 10 Gl. aan den Armen, en indien 'er goederen zyn, zoo taxeeren die van de Rekenkamer (nu Heeren Gecomm. Raaden) die tot het 10de deel van de waarde der goederen ten behoeve van den Lande, en zyn het Luiden van hooger verwagtinge, moogen zy dat tiende deel wel verhoogen, volgens *Inſtructie van de Rekenkamer van* 27. *Maart* 1593. *art.* 97. de brieven van *legitimatie* moeſten ter Rekenkamer geinterineert en geregiſtreert worden.

LEGITIME PORTIE, is een wettig gedeelte, dat de kinderen toekomt in de goederen van haar Ouders, of een gedeelte der geheele Nalatenſchap of Erfenis, dat de Wet gebiet in een volle en vrye eigendom onbezwaart naa te laaten aan die geenen, die weegens bloed niet ontërft of voorby gegaan mogen worden (*Nov.* 18. *C.* 3. *en de Lex* 21. *Cod. de in officioſ. teſtam. Huber* 2. *B.* 22. *Cap. n.* 2.) en is in kinderen, dewelke vyf of meer in getal zyn de helft, en in vier of minder het geregte derde deel, als in dit Latynſche Vaersje niet onäardig word uitgedrukt:

Quatuor aut infra dant natis jura trientem,
Semiſſem vero dant natis quinque vel ultra.

en in Ouders, ook in Broeders en Suſters (by aldien oneerlyke Perſoonen voor haar zyn geſteld) insgelyks een derde, van het geen zy by verſterf

ſterf zouden moeten erven *Nov.* 18. *Cap.* 1.

LEISTEN, of *ter Leiſting koomen*, dat in de ſchriften der Middel-eeuwen veel voorkomt, beteekent in *Gyzeling gaan*, *Gyzelregt*. Dat plaats had wanneer iemant aan 't verdrag, waar by hy de betalinge van een ſchuld, of het volbrengen van een belofte op zig genoomen hebbende, daar aan niet voldoende, zig op een beſtemde plaats, gemeenlyk in een Herberg begeeven moeſt, en daar zoo lang op eige kosten in Gyzeling blyven, tot dat de ſchuld voldaan, of de belofte volbragt was. *Wachterus in Gloſſ. Germanico in voce Leiſten* beſchryft het aldus: *Senſu forenſi ſignificat Oſtagium præſtare, hoc eſt ſe ipſum obſidem redderen, per voluntariam incarcerationem, donec Creditori fuerit ſatisfactum*, ende Leitsmanung *monitum Creditoris de tali præſtatione. Kiliaan* vertaalt het door *præſtare*, *ſatisfacere perficere & durare*, *permanere.*

LEPROOSEN, in Holland of Zeeland gebooren, koomende met certificatien van de Plaatzen daar zy woonen, moogen te Haarlem, daar de *leproose* Proef werd gedaan, alleen geſchouwen werden, en moeten die alle vier jaaren vernieuwen, zy moeten teekenen draagen, als een Vlieger op de Borſt, een Klapper in de hand, en een witte band om het hoofd twee vingeren-breed; zy moogen geen meſſen of geweer draagen, op pœne zoo zy *leproojen* zyn, van gegeeſſelt en gebannen te werden uit den Landen, op haar lyf, en zo zy geen *leproojen* zyn van de galg; en moogen de zelven niet toegelaten worden om te trouwen. *Plac. van den Hove* 13. *April* 1586. *Gr. Pl. B.* 1 *D. f.* 475.

LESÆ MAJESTATIS, de misdaat van gequetſte of beleedigde Oppermagt, is tweeleedig, of *Goddelyke*, of *Waereldtlyke*; de *Goddelyke* is, die directelyk geſchiet teegen het Goddelyk Opperweezen, door verloochening van God en verlatinge van zyn waare Godsdienſt, Ketterye, Waarzeggerye, Simonie, Koophandel omtrent geeſtelyke zaaken, Sacrilegie, Kerkſchennis of ontheiliging der geheiligde zaaken, en Blaſphemie, Godslaſteringe; de *Waereldlyke* is die, waar door de Wereldlyke Oppermagt werd beleedigt, die God over ons Wettig geſtelt heeft, het zy door een ſamenzweering teegen den Staat, of teegen die geenen, die aan 't Hooft van de zelve is geſtelt, of die de voornaamſte Waardigheeden in de zelve be-

bekleeden, als Opperhoofden van een Leger, Gouverneurs van Plaatſen, &c. mits dat die ſaamenzweering haar Ampten en Bedieningen betreft. en in 't algemeen al wat de verbreeking of vernietiging van de beveelen der Oppermagt zoude kunnen te weeg brengen, ook de verbinteniſſen met Vyanden van den Staat aangegaan teegen Haar belangen, als meede het Oproer, het ſchenden van de veiligheit der publieke Weegen en Straaten, vervalſinge van de Munt; waar by nog ſommigen het Duël voegen, door al het welk de algemeene ruſt van den Staat wert geſtoort, en de publieke veiligheit geſchonden, waarom deeze misdaat met een *Sacrilegium* of Heiligſchennis gelyk geſteld word, *Proximum Sacrilegio Crimen eſt quod Majeſtatis dicitur Lex 1. in princip. ff. ad legem Juliam Majeſtatis*, en met veel reede, want die geene, die teegen zyn Overheid opſtaat, zonder de allerwettigſte reede verbreekt de beveelen die God gegeeven heeft, betrekkelyk tot de onderdanigheit en onderwerpinge aan die geenen, aan wien hy op zeekere voorwaarde, zeekere beveelen en beſtieringe heeft toegelaaten, zoo als ons de geheele Heilige Schrift door geleert werd, en ſpeciaal in het 13. *Cap. van Paulus Brief aan de Romeinen.*

Dus kan en moet die misdaat worden aangebragt van een iegelyk, jaa zelfs van die geenen, die anders niet zouden werden geadmitteert, al waaren zy genoteert met infamie, ziet de *Lex 1. in princ. §. 1. en de L. 8. ff. ad leg. Juliam Majeſt.* Een Zoon zelfs mag zyn Vader beſchuldigen, en een Vader zyn Zoon; zoo kan men ook gebruik maaken omtrent die misdaat van alle getuigeniſſen, dog werd zulks gelaaten aan de voorzigtigheit en de beſcheidenheit van den Regter, en worden niet alleen die geſtraft, welke die misdaat hebben begaan, maar ook allen die daar aan deel hebben, volgens *de L. 2, 3 en 4. ff. ad leg. Jul. Majeſt. 3. en 7. ff. de re Milit. de Lex 14. Cod. parum refert ſuis manibus, quis injuriam fecerit, an per alium. leg. 1. §. dejeciſſe ff. de vi & vi armata Leg. 130. ff. de reg. jur., qui junguntur in Culpa non ſeparantur a poena inquit Cicero. Philipp. 2. n. 29. & ut ait. S. Chryſolog. Sermone 173. ne ſint nomine & poena diſſimiles, qui fuerunt ſcelere Conſimiles, & junguntur vocabulo, quos Criminis junxit turpitudo; Bis enim peccat, qui peccanti auxilium commodat;*

modat; allen zelfs die kennis hebben van projecten en conſpiratien teegen het belang der Hoog Overheit zyn ſchuldig, meer of min, als zy het niet bekent maaken, en of ſchoon de bloote gedagte van een misdaat te willen begaan in alle andere misdaaden niet ſtrafbaar is, *nam nemo cogitationis poenam ſubire debet leg.* 18. *ff. de poen. niſi conatus ad aliquem effectum perductus fuerit, ut docent Doctores ad leg.* 1. *ff. quod quisque &c. & ad leg.* 1. *Cod. de Malefic.* begrypt men dat *in Crimine Majeſtatis, ſola cogitatio hujuſce perpetrandi Criminis, poenam meretur, etiamſi ad nullum fuerit effectum perducta, ſufficit, ſi de ea conſtet, quod quidem ſingulari jure ita fuit receptum, quo magis deterreantur homines ab hujusmodi Criminis admittendi cogitatione*; dit zyn de Gronden waar op men in de meeſte Landen in de materie van het Crimen *Leſæ Majeſtatis* procedeert; dog waar omtrent zeer wel werd aangemerkt in de Inſtructie van de Groote Keizerin van Rusland *Catharina de II.* door de Opſtelders van haar nieuw *Codex der Wetten Cap.* 14. §. 466. dat *alle Wetten moeten worden verklaart in klaare uitdrukkelyke en zeekere bewoordingen, want de zeekerheit van den Burgerſtaat geheel afhangt van de uitdrukking, in de Wetten teegen de misdaat van de gequetſte Majeſteit*, want werd gezegt in het volgende articul, *de Vryheit van de Burgerye werd niet ſterker beſtreeden, als in de publique of particuliere beſchuldigingen, en wat gevaar loopt men dan niet, zoo 'er eenige duiſterheit op dat ſtuk van zo veel aanbelang, overblyft, want het is van de deugtzaambeit der Crimineele Wetten dat de Vrybeit van den Burgerſtaat afhangt*, en een weinig verder, *wanneer de Wet beſchryft de misdaat van gequetſte Majeſteit door onzekere en onbepaalde uitdrukkingen, geeft zy geleegenheit aan een oneindig getal misſlaagen*, by voorbeelt, zegt Zy in de §. 470. in China, leert de Wet, dat al wie de Keizer in 't bewyzen van eerbiet nalatig is, ſtrafbaar is met de doot, en vermits zy niet bepaalt, wat het is naalatig te zyn in de Keizer eerbied te bewyzen, kan alles geleegenheit geeven, en tot een pretext dienen, om iemant van 't leven te beroven, en geheele familien willekeurig doen uit roeijen. Twee Perſoonen (ſtaat daar) belaſt zynde met het ſchryven van nieuws Papieren van het Hof, eenige omſtandigheeden, die onwaar be-

bevonden wierden, geſtelt hebbende by een onverſchillige zaak, zeide men, dat het liegen in een nieuws Papier van 't Hof, was mankeere aan de eerbied die men het Hof verſchuldigt was, en men deedt daarom dezelve ſterven. Een Vorſt eenige noten of aanmerkingen gemaakt hebbende by onagtzaamheit op een memoriaal, geteekent door de Keizer, verklaarde men daar door de zelve gemankeert te hebben aan de eerbied verſchuldigt aan *Bogdo Chan*, dat teegen die familie de aller verſchrikkelykſte vervolginge veroorzaakte, en hoe meenigmaal heeft men niet gezien, en in de Hiſtorien van verſcheide Landen gevonden, dat die geenen, teegen wien men geen misdaat vinden konden, als ſchuldig aan die van gequetſte Majeſteit, geſtraft en vervolgt zyn, zo dat het zeeker is, (volgens het 469. *art. van die Ordonn.*) dat niets gevaarlyker voor de vryheit is, dan dat de Wetten teegen die misdaat niet uitdrukkelyk en in algemeene bewoordingen zyn opgeſtelt.

LESIE, beteekent het nadeel of ſchaade die iemant leit, of hem werd aangedaan door een ander, of door een daat, die hy zelfs onbedagtelyk gedaan heeft.

Een Minderjarige die misleit is door te veel toegevenheit, of door bedrog van zyn Party, mag daar teegen in Regten opkoomen, maar die magt hebben de Meerderjarigen niet, ten waare zy geſterkt zyn door een Wet, die haar die magt geeft, om zig daar tegen te kunnen verzetten, als een bedrog in het Contract, wanneer iemant over de helft bedroogen is by een Verkopinge, als meede de ſchaade van een derde, of vierde, die iemant by een deeling komt te leiden.

LESIO ULTRA DIMIDIUM, dat is een naadeel dat iemant leid, die iets verkogt heeft met meer dan de helft ſchaade, by voorbeelt voor tien duiſent guldens, dat twintig waardig is, en vermits die ſchaade onmatig en gruwelyk is, hebben de Keizers *Maximianus en Diocletianus* toegeſtaan aan den Verkopers de magt van zig omtrent zoo een koop, weederom te doen in hun geheel ſtellen, door de tweede Wet van het *Codex de reſcind. Vend.* dit beneficie ſteunt op de billykheit, en is aan iemant, ſchoon meerderjarig geaccordeert, hoe zeer het teegen het algemeene regt aanloopt, *quia contractus ſunt ab initio voluntatis, & ex poſt facto neceſſitatis, ſed æquitate ſuadente intro-*

introductum eſt illud beneficium Conſtitutione Diocletiani & Maximiani, quæ extat in lege 2. Cod. de reſcind. vendit. cujus verba ſunt. Rem majoris pretii ſi tu, vel Pater tuus minoris distraxerit, humanum eſt, ut vel pretium te reſtituente emptoribus fundum venundatum recipias, auctoritate judicis intercedente, vel ſi emptor elegerit, quod deeſt juſto pretio recipias, minus autem pretium eſſe videtur, ſi nec dimidia pars veri pretii ſoluta ſit; op dat die Wet van applicatie zoude kunnen zyn, moet 'er verkogt zyn een inmeubel goet, ſchoon het woord *rem* zoo wel meubilaire als inmeubilaire goederen beteekent, om dat zoo in deeze Wet, als in de 8de Wet van dezelve titul, niet als van inmeubile goederen geſproken word; ook is de eſtimatie van de meubilaire goederen zoo zeeker niet, by voorbeeld, den een zoude een paart hondert ducaten ſchatten, voor 't welk den ander geen hondert gulden geeve zoude, vermits dan de reſciſſie ter zaake van een *leſio* of benaadeeling over de helft, volgens die *Lex 2. Cod. de reſcind. vindic.* alleen maar plaats heeft, in de verkopinge van vaſte goederen, zoo volgt daar uit, dat iemant die verkoopt zyn regt tot een erfeniſſe, zig daar van niet kan doen releveeren, al was dat die zes maal meer waardig was, ook niet teegen een contract van Erfpagt, nog van Landhuur, maar wel teegen een uitgift op renten, om dat zulks een reëele alienatie is; dog heeft geen plaats in de verruiling van een Landgoed, om dat daar in geen ſtipulatie van prys te pas komt, booven dien, is 'er in die verruilinge een Koper en Verkoper, en vermits by die *Lex 2. Cod. de reſcind. vend.* dat beneficie niet is geaccordeert aan den Koper, moet gepreſumeert werden, dat het aan geen van beiden is toegeſtaan, dog men moet daar door verſtaan een zuivere verruilinge, want zulks heeft wel deegelyk plaats, als een goed is verruilt teegen een geconſtitueerde rente, waar in de prys onderſtelt werd bepaalt te zyn, om dat die rente teegen contant geld kan werden gerekent, en vervolgens dat goet moet gehouden werden te zyn verkogt voor de prys, waar voor die rente zoude losbaar zyn; egter zyn Zommige van een contrarie gevoelen, als *Belardeau, in ſyn Obſervationes forenſes letter C. art. 35. en letter L. art. 3.* ook kan die reſtitutie *in integrum* geen plaats hebben in een transactie, dat gegrond ſchynt op de Wet. *Lucius §. ult. ff. de Tranſact.* van

de Wet *in ſumma ff. de condict. indeb. en de L. 1. Cod. de plus petionib.* om dat men die niet vraagen kan, wanneer het voordeel, dat men trekken kan is onzeker, even als het voordeel dat men kan hebben by de uitſpraak van een proces, ook altoos onzeker is, *quia quod ex hominum judicio pendet ſemper incertum eſt, Leg. de fideicommiſſo. Cod. de transact. lege ſi ea lege Cod. de uſur.* waar mede de transactie vergeleeken werd. *leg. minorem Cod. de transactionib.*, want gelyk een gewysde niet kan verbrooken werden onder voorwendſel van een *leſie*, of dat het zoude zyn onregtvaardig, ten zy het direct aan liep of ſtrydig was met de diſpoſitie der Wetten, volgens de *Lex 2. Cod. quando provocare neceſſe non eſt*, zo is het even eens geleege met de transactie; voorts werd nog gerequireert, dat de *leſie* moet excedeeren met 'er daat de helfte van de reëele prys van 't goed, volgens de uitdrukkinge van de Wet, dus die *leſie* de helft niet bedraagende, zoude 'er geen materie van vernietiging der koop zyn, waar van de eſtimatie moet werden gerekent ten tyde van het geſloote contract, om dat zulks de tyd is van degeboorte der Obligatie, en der actien daar uit ſpruitende, want zo dat goed naa de tyd van de verkopinge van meerder waarde geworden was, zoude de actie ongefundeert zyn. die *Lex 2. Codicis de reſcind. vendit.* geeft ook dat voorregt van reſciſſie alleen aan den Verkoper, en niet aan een Koper, en by gevolg kan die niet prætendeeren het zelve regt te hebben *nam beneficium illud contra jus commune introductum eſt, & quæ jure ſingulari contra jus commune introducta ſunt, non trahuntur ad conſequentias, proinde non extenduntur de re ad rem, de perſona ad perſonam, & de caſu ad caſum.*

LEUWEN, was een goude munt, men noemde die goude *leuwen*, ook wel *lyhoenen*, *lyoenen*; elke *leuw* bedroeg vyf ſchellingen groote, dat is, naar onze rekeninge, dertig ſtuivers Hollands, *Ziet de Riemer beſchr. v. d. Haag. 2. D. bladz. 31.*

LEVEN, het leven komt een ieder menſch zo verre toe, dat hy 't mag beſchermen, zelfs met ſchaade van den aanvaller, dat hy 't mag verbeuren met misdoen, dat hy het mag ten beſten geven voor 's Lands dienſt, maar vol regt heeft niemant over zyn leven, over zulks zyn altoos in Holland ſtrafbaar geweeſt, die haar zelven door opzet verdeeden, ſchoon van geen misdaaden be-

beſchuldigd zynde geweeſt, waarom haár lighaamen op een horden wierden geſleept, gehangen in een mik, en de goederen verbeurt verklaart, *de Groot inleid.* 2. *B.* 1. *D.* Ziet SELFSMOORD.

LEX DIFFAMARI, *ex lege diffamari* vermag een ſubaltern Regter in Holland niemant, het zy by forme van arreſt, of anderzints, by overdaginge doen citeeren voor zyn Vierſchaar, dan die geene, die buiten de Provincie woonen, en mag niemant uit Zeeland *ex lege diffamari* betrokken worden voor den Hove, maar moeten haar Partyen in *prima inſtantia* voor des diffamants Competente Regter dagvaarden, vide *het* 4. *artic. van het proviſ. Accord tuſſchen Holland en Zeeland*, en kan men voor den Hove *ex lege diffamari* betrekken allen de geenen, die eenige actie pretendeeren te hebben zonder nominatie van eenige Perſoonen, de welke als dan by edicte werden opgeroepen, vide *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 88. dog daar toe werd vereiſcht, dat iemant alvoorens moet hebben gevanteert een actie te hebben, het welk egter niet altyd geobſerveert werd, en waar over het Hof zig by Haar Miſſive nog onlangs 22. *Sept.* 1772. aan de Staaten heeft beklaagt, en verzogt dat daar in mogt werden voorzien.

LIBELLEEREN, is den eiſch, waar door men in Regten doet verklaaren, ophelderen, uitleggen, en kortelyk voorſtellen de middelen, waar op die is gegrond, met de gevolgen en concluſien, die men daar uit trekt of haalt: op dat den Verweerder zoude weeten en zien, waar over hy werd aangeſprooken, *ut perinde ſciat reus, utrum cedere aut contendere debeat; & ſi contendendum putet, veniat inſtructus ad agendum, cognita actione qua convenitur. Leg.* 1. *in princ. ff. de edendo.*

LIBELLEN, daar door verſtaat men in 't gemeen, het zy in Rym of Onrym, de geſchriften, waar door iemants eer of goede naam werd verkort, waar onder men ook kan ſchikken zeekere portraiten en ſpotprinten, die men publiek maakt, om dat het de uitwerking is van een boos hart, zyn zy veel ſtrafbaarder als verbaale injurien, die uit de eerſte gemoedsbeweeging kunnen voorkoomen, daar de *libellen* of pasquillen, zoo als men die noemt, overdagte beleedigingen zyn, en daarom ook als een *Crimen publicum* werden aangemerkt, en met een Lyfſtraf moeten geboet werden,

door dien zy zeer gemakkelyk zig laaten verſpreiden, en monumenten zyn, waar door de eer van iemant, die hem zoo dierbaar als 't leeve is, gerooft en geſchonden werd; de ſtraffe, is vervolgens daar over arbitrair, naa de omſtandigheeden, en Perſoonen, dog een enorme calumnie behelzende, zyn zy aan den Lyve ſtrafbaar en ſomwyle met de doot; dog het zyn niet altoos pasquillen en laſterſchriften, die men daar voor wel debiteert, wat nut de Rederykers, refereinen en publieke ſtraatdeunen zelfs, en andere geſchriften gedaan hebben ten tyde der Reformatie, en by andere gelegenheden tot bekominge van Neerlands vryheit, is uit zeker *Geuze Liedeboek* en zo veelen andere ſtukken van die, en andere tyden bekent, dog zulke laſterſchriften, waar door een eerlyk man in zyn goede naam en faam gelaſtert word, kunnen met geen iever genoeg van den Regter nageſpeurt, en de daar aan ſchuldig bevonden zynde, rigoureuslyk genoeg geſtraft werden.

LIBERATIE, is de bevryding van een ſchuld; van een geregtelyk vervolg; de ontheffing van een ſervitut, of iets anders, waar over men in Regten iemant kan aanſpreeken.

LIBERTEIT, is het regt om te moogen doen, al het geen de Wet ons toelaat, door dien de Wetten alleen de Vryheit van den Burgerſtaat verzeekeren, *ſervi legum ſumus, ut magis ſimus liberi*; een waarheit waar aan niemant kan of mag twyfelen, want de uitvoeringe van een willekeurige magt, en een afwykinge van de nauwkeurige onderhoudinge der Wetten veroorzaakt de grootſte ſlavernye. Ziet VRYHEIT.

LICENTEN, zoo noemt men de verlof-gelden, die men by de Admiraliteiten betaalt; men begon dezelve in *October van den jaare* 1572. in Zeeland van de inkomende, en uitgaande goederen te heffen, het welk in *October* van het volgende jaar in Holland wierd naagevolgt, in welk jaar dit middel nog agt hondert en vyftig duizent gulden opbragt. Ziet *Reid Nederl. Geſch. 1 B. bl. 9.* en beliepen de gelei en verlofbrieven door alle de Vereenigde Neederlanden naa de Gendſche Vreede ruim een milioen 's jaars.

LICENTIAET, noemt men iemant, die op een Univerſiteit of Academie die *Gradus* of trap heeft verkreegen of daar toe gepromoveert is, en by ons gelyk geſtelt werd met de *Gradus Doctoratus*, immers kan en mag hy jouiſſeeren van dezelve voor-

voorregten, waar van in Holland zig zommigen, dog zeer zelden bedienen, en gemeenlyk die zig (ſchoon ganſch verkeerdelyk) verbeelden, dat de titul van DOCTOR, niet wel paſt aan een Edelman. Ziet hier voore ADVOCAAT; het is eigentlyk de permiſſie of *licentie* aan een Baccalaurus of Bachelier, (welke titul by ons niemant vraagt,) in een van de drie faculteiten vergunt, om zonder publieke leſſen meer te hooren op de Academie tot *Doctor* te moogen werden gepromoveert, dat men egter niet verkrygt, als naa de jaaren der ſtudien, op de meeſte Academien daar toe bepaalt, zonder interruptie te hebben doorgebragt, dog zulks werd op onze Academien niet gerequireert.

LICITE, noemt men al het geen by de Wet niet is verbooden, *id omne licitum eſt quod non ex legibus prohibitum, quamobrem, quod lege permittente fit, poenam non meretur.*

LIEUTENANT, dit woord, zaamen geſtelt van *Lieu* en *tenant*, beteekent vervolgens een *Plaatshouder*, en dus, het zy in de Juſtitie, het zy in het Militair, een Officier die een anders plaats bekleet, *vicarius eſt, ſeu Officiarius, qui alterius vices gerit.*

LIGE, *verbinteniſſe*, dit woord is afkomſtig van het Latynſche *ligare*, binden, en gelyk oudstyds, (als door veele oude Franſche Coſtume blykt) een Leenheer en Vaſal, by het zweeren van hulde en manſchap, de duymen, en ſomtyds de handen van den Leenman en den Vaſal aan malkanderen gebonden wierden, ten teeken van een onverbreekelyke en altoos durende verbintenis, is daar van dit woord ontleent, en werd dus daar door de allerſterkſte verbinteniſſe verſtaan.

LIGNE EN LIGNAGE, afkomſt, geſlagt, ſtam, en is eigentlyk de ordre, en rang waar in de Bloetverwanten malkanderen volgen, men zegt *in een directe linie*, dat een opklimmende of neederdaalende is, en een *collaterale*, dat de zydlinie is, in de *neederdalende* zyn Soon, Kleinſoon, Agterkleinſoon &c. in de *opklimmende* Vader, Grootvader &c. in de *zydlinien* zyn Broeders en Suſters en derzelver *Deſcendenten.*

LIMITEN, zyn de teekenen van belendinge van Landen en Weegen.

LIQUIDATIE, *opheldering* en bereekening van onzekere regten of eiſchen, en de bepalinge van dezelven, tot een vaſte en zeekere prys, *liquide* zaaken of ſchulden hiet men, die klaar en

en duidelyk zyn, *liquide boedels*, die met geen ſchulden of proceſſen bezwaart zyn, dezelve dan liquideeren, is, die tot effenheit brengen, waar van die daat genaamt werd *liquidatie*, al het welk komt van het Latynſche woord *liquet* dat, *het is klaar en duidelyk*, beteekent.

LITIGIEUX, LITIGE, LITISPENDENCIE, is al het geen betwiſtbaar en onderheevig is aan een geregtelyke uitſpraak, zo is een *litigant* een Perſoon die een proces voert, *Litige* een Proces, different, en geregtelyke conteſtatie, *Litispendencie* een geſchil, dat in proces is, al het welk van het woordetje *lis*, dat *twiſt* beteekent, werd afgeleit, wanneer iemant over een en dezelve zaak, door dezelve Aanlegger elders meede werd gedagvaart, mag hy zig behelpen met de *exceptie van litispendencie* en concludeeren ten fine van niet ontfankelyk, en tot abſolutie van de inſtantie met de koſten.

LITIS CONTESTATIE, noemt men, wanneer op den eiſch in regten van den Aanlegger, door den Verweerder is geandwoort waar door dit word als een gedings beveſtiging, en vermag den Aanlegger, zoo lang 'er nog niet is gelitisconteſteert, van zyn aangevange inſtantie, zoo hy zulks raadzaam vind, renuntieeren, mits betalende de koſten, en de zaak weederom aanleggen ter plaatſe, en in maniere die hy voor hem dienſtig oordeelt, maar naa de *litis Conteſtatie*, wanneer het geding beveſtigt is, mag hy teegen de wil van zyn Party zulks niet doen, om dat Partyen als dan verſtaan worden, in den Regter bewilligt, en zig het oordeel van dien Regter onderworpen te hebben, en dus naa het gedaane andwoort, en de genoome contrarie concluſie, gelitisconſteert zynde, vermag men daar in niets veranderen, dan onder beneficie van requeſte Civil, daar toe van de Hoog Overheit geobtineert.

LITIS FINITIE, zoo noemt men een exceptie, van gewysde, en is een *peremptoire exceptie*, waar onder meede behoort de transactie of uitſpraak van Arbiters, ziet het 10. *art. van de ampliatie van de Inſtructie van* 21. *Dec.* 1579.

LITIS PENDENTIE, is een exceptie, die *Peremptoir* is, en die men proponeert, als de zelve queſtie voor een ander Regter ongedecideert hangt.

LOCAEL, plaatſelyk, daar door verſtaat men, het geen ſpeciaal en afzonderling tot een plaats behoort, dus noemt men *Coſtume Locaal*, een Coſtume die alleen op die Plaats of in dat

dat Diſtrict plaats heeft, en niet een algemeene Coſtume van dat Land of Provincie is.

LOCATIE, een verhuuring, en werd den Huurder een *Locataire* genoemt. Ziet HUUR.

LOFTOCHT, wierd genaamt, de vergunning of het verlof, dat aan een Misdadige gegeeven wierd, dat men hem op zyn reis of togt heen en weeder, die hy doen zouden om te koomen tot den Soen, niet zoude aangrypen, maar hem die veilig laaten volvoeren; men zeide oudstyds *loft doen* voor beloven, ziet *de Beſchryvinge van den Briel 1. D. f. 336.*

LOIAL, al wat wettig is, en naa de Wet geſchiet; men zegt in de Franſche Taal *une Marchandiſe loiale*, van een koopmanſchap die alle de vereiſchtens heeft die de Wet of Ordonantie vordert, en is *un homme loial* een man die trouw en eerlyk is; men noemt ook *feal en loial*, in materie van Leenhuldiging, dat wy houw en getrouw noemen, van het woord *foi*, en dus is een *feal* en *loial* man, een man die getrouw is, en zig naa de Wet gedraagt, waar van ook het woord *loiauté*, dat trouwheit of vroomheit beteekent.

LOMBARDEN, zyn plaatſen daar men op meubilaire goederen geld ſchiet; in de dertiende Eeuwe hadden zig eenige Koopluiden uit Italien, naar Vrankryk, Engeland en ook naa de Nederlanden begeeven met een oogmerk, om aan behoeftigen op zwaare intereſſe op onroerende, dog voor al op roerende goederen, geld te ſchieten; zy draagen in de ſchriften van die tyd de naam van *Cawarſini* of *Coarſini*, waar van men *Cauwerinne* kort *lombaarts intereſſe* heeft genoemt, ook werd *Kauwerine* of *Kawerſyne* vertaalt door *Kilianus Menſa ſive Taberna Ujurarii*, zynde dat woord afkomſtig van de *Coarcini*, waarſchynlyk de geſlagtnaam van een der eerſte van dat Italiaanſch volk, die door de wiſſelhandel groote woeker deeden, en waar uit, in de middel eeuwe, die geene, die Wiſſelbanken, en tafel hielden, *Cauarcini* of *Cauwertini* genaamt wierden, ziet *du Cange* en *Carpentier in voce Cauarcini* en *Cauwertini*. In de veertiende en vyftiende eeuwen, worden zy gemeenlyk *lomberden* of *lombaarden* genaamt, om dat doen de meeſte of eerſte uit Lombardyen herwaarts gekoomen waaren; te Schiedam bewoondeze in den jaare 1327. een ſteene huis (ziet *Wilhelm. Procurat. ad annum 1327. in Matthæi analect. tom. 2. p. 663.*) 't welk in die tyd, en daar ter

Steede, iets ongemeens was; uit een Handveſt van Delſt van 1342. blykt, dat zy in die Stad toen reeds eenige tyd hun verblyf gehad hadden, in een huis dat men de Camerette, ook wel het *lomberden* huis noemde, (ziet *Bleiswyk Beſchryv. van Delft bl.* 606. in een Keure der Stad Amſterdam van 6. *January* 1477. werd bevoolen, dat elk zyn panden voor Vaſten avond uit de *lombaart* moeſt loſſen, zonder daar af eenig woeker te betaalen, en voortaan geen panden in de *lombaart* meer te brengen of te ontfangen, *Keurboek a. f.* 87. dog dit hielt niet lang ſtand, men ſcheen ze niet te kunnen miſſen, men begreep te Amſterdam in 't jaar 1547, dat zy zo veel nadeel aan het gemeen deeden, dat men zyn beſt doen moeſt, om ze uit het Land te helpen jaagen, dog dit had meede geen gevolg, zy waaren in den aanvang der Spaanſche beroerte zoo in-veragting; dat by een Synode der Gereformeerde Kerken tot Dordregt 1574. gehouden, beſloten wierd, haar niet toe te laten tot de gemeenſchap der Gelovigen aan 's Heeren Tafel, en hoe veel Synoden en Aucteuren teegen de Bankhouders geweeſt zyn, om hen van het H. Nagtmaal te houden, ziet *Voet Pol. Eccleſ. p. 1. l. 2. n. 2. fol.* 944. naaderhand hebben de Staaten begreepen, dat het ſubject van de banken van Leening niet ſpecteerde tot de kenniſſe van Kerkenraden, Claſſen en Synoden, maar tot de voorzorg van de Politike Regering, gelyk ook de Kerk zig met overwinſt in geldhandelinge en banknegotie als anderzints, niet mag bemoeijen, nog de Bankhouders, of dienaars verklaaren, voor onregtveerdige Woekeraars, nog uit hoofde van zoodanige bankhoudinge, hun by de goede Ingezeetenen in verdagtheit brengen. *Ziet de Reſ. v. Holland* 30. *Maart* 1658. *en Kerkelyk Plac. Boek* 2. *D.* 374. *bladz.* en zyn in den jaare 1606, die Lombaardhouders van Leiden en Rotterdam Banqueroet geſpeelt, als meede in den Hage, waar naa eindelyk in den jaare 1614 by Amſterdam, en vervolgens by andere Steeden is begreepen, dat het belang der Ingezeetenen en der Steede vorderde, dat de Tafels van Leeningen voor der Steeden reekening wierden gehouden, het welk nog in de voornaamſte Steeden plaats heeft. Dezelven hebben præferentie op Juweelen, Obligatien, en andere Meubilen, goederen of panden ter minnen of effecten in de voorn. banken gedepoſiteert, zonder

zonder dat de 40. penn. daar van betaalt werd, *Placaat v. Holl. 5. Febr. 1665. 22. Juny 1695.* dog moet de 40. penn. van verkoping van Meubilen door banken van leening betaalt werden, *Plac. 16. Octob. 1691.*

LOON, is de prys die men voor gedaane dienſt, als een ſchuld betaald, dezelve ſpruit uit een voorgaande overeenkomſt.

LOOTSMAN, een *Lootsman* of *Pieloot*, is iemant die men gebruik op de Scheepen om de Gronden te peilen, dat met een loot aan een touw geſchied, waar van dezelve de naam draagt; zommige meenen, dat het Franſche woord *Pilote* (dat een *Lootsman* beteekent,) zoude komen van peilen, en loot, als iemant die met een loot de gronden peilt; *Menage in zyn Etymologiſch woordenboek* verwerpt ten eenemaal die giſſing, en meent dat het van een oud Franſch woord *Pila* of *Pile* zoude koomen, dat een Schip zoude beteekenen, dat hy oordeelt waarſchynlyk te zyn, om dat men in 't Franſch *Pile* noemt het renvers, of teegenzyde van de munt, dat de Latynen *navis* noemen, want in het kinderſpel, waar in de kinderen de munt om hoog werpen en by ons roepen kruis of munt, roepen de Franſchen *Croix* ou *Pile* en de Romeinen *caput* aut *Navis Macrob. Lib. 2. Saturn. Cap. 7. cum primus quoque Janus, qui creditur geminam faciem prætuliſſe, æra ſignaret, ſervavit & in hoc Saturni reverentiam, ut quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte ſui Capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur, quo Saturni memoriam in poſteros propagaret. æs ita fuiſſe ſignatum hodieque intelligitur in aleæ luſu, cum pueri denarios in ſublime jactantes,* CAPITA *aut* NAVIM, *luſu teſte vetuſtatis exclamant.*, waar naa de Chriſtenen naaderhand in plaats van een Schip, een kruis, en aan de ander zyde het beeltenis van de Vorſten hebben geſtelt, waar van waarſchynlyk by ons het *kruis of munt roepen* van daan komt. Ziet by *Menage* verſcheide gedagten en aanmerkingen over de oorſprong van dit woord *Pilote* of *Lootsman.*

Een Schipper is ſchuldig op alle plaatſen daar 't van noden of gewoonlyk is een *Lootsman* in te neemen, op verbeurte van 50 goude realen, boven de verbinteniſſe van koſten, ſchaaden, en winſtderving, die de Koopman, by gebreke van dien, zoude moogen leiden, *de Groot Inleiding 3. B. 20. Deel.*

En moogen de Scheepen die agt voet diep gaan, op de Maaze zeeven, en die buiten de tonnen zyn geen *Lootsluiden*

weigeren, of moeten, als zy het teeken van Lootſen gegeeven hebben egter loon geeven, die minder gaan, neemen of laaten de zelven. De Haringbuizen de zelve neemende, volſtaan met het halve regt *Placaat Holl.* 20. *Sept.* 1638. *en dat van* 1661. Ziet voorts *de Placaten en Ordonantien op het ſtuk van de Pilotage.*

LOPE, LOP, OF LOOP, beteekent een zekere *maat*; zo vind men een *loop* Korens, een *loop* Lands, een *loop* Zouts, in een brief van den jaare 1021.; by *Mieris in zyn Charterboek* 2 *D. bl.* 87. leeſt men *Friſones ſal afferentes, unum Lop Salis, & unum denarium ſolvent.* en in een verdrag van 16 *Octob.* 1347. by *Mieris* 2. *D. bl.* 743. ſtaat van *tien loep zalts, die in eine Schepe zyn, van elke lope ein Hollands, mer is dair boven tien lope inne, zo zal men den elfften loep geeven te tolle &c.*

LOTERYE, is een ſoort van Bancque, geldhandel, of hazard ſpel, waar door men zeekere ingelegde penningen aan het hazard of verlies bloot ſteld teegen een gans onzeekere kans van gewin. *Menage* teekent aan *in zyn Etymologiſch Woordeboek*, dat *Chriſtophle de Longueil in zyn* 33. *brief van het derde boek van zyn brieven*, ſpreekende van de etymologie van het woort *loterie*, zegt, *nova iſta aleæ ratio plane noſtra eſt, & a nobis* LOTERIA *quaſi* VASCULARIUM *dicas appellatur: ab argenteo ſcilicet vaſorum, ad abaci ornamentum apparatu, qui ita inter eos, quorum in ſortem conjecta ſunt nomina diſtribuitur ut cuique aliquod vas obtigerit.* (zoo als onze *loterye* kraamen op de kermiſſen plagten te zyn) uit die Paſſagie van *Longueil* ſchynt het, dat de *loteryen maar van* zyn tyd en niet ouder zyn, hy ſtierf 1522. oud 34. Jaaren by ons zyn zy laater ingevoert, want men vind dat het voorſtel om een *loterye* opteregten in Holland 1599. afgeſlaagen wierd, als ſtrekkende (gelyk men het doen begreep tot ondienſt van den Lande, ſchoon daar voordeel uit te trekken was,) ziet *Reſ. van Holl. van* 11. *en* 12. *Juny* 1599. het ſchynt ook uit het geavanceerde van *Longueil* dat het een Franſch en geen Italiaanſch woord is, zoo als ſommigen meenen, dat het van het woord *loteria* of *lotaria* zoude koomen daar in tegendeel het Italiaanſche *lotto*, *loterye* van het Franſche woort *lot*, dat een kans beteekent, zoude gederiveert worden, even als onze woorden, *lot* en *loterye*, OF dat men ook *lotir* zegt voor deelen partageeren, en *lot*, deel, of verdee-

deelinge, ziet *Ragueau*, en *Marot*, en verder omtrent de beteekenis en etymologie van 't woord *lot*, *Spelman*, *en du Cange in haar Gloſſaria*. Men vind het nu een gepaſt middel van Finantie: en is zeer ſcherp verbooden, zelfs hebben de Staaten van Holland gewilt, dat (om de ordinaire Generaliteits *loterye* geen naadeel toe te brengen,) geen nieuwe *loteryen*, zelfs niet die daar toe Octrooi hebben verkreegen, zouden moogen werden aangelegt, nog die begonnen zyn, zelfs by continuatie vervolgt of getrokken, veel min eenige penningen gecollecteert, of verdere preparatie of aanſtal tot het collecteeren of trekken van *loteryen* gemaakt, op pœne van 1000 gls. telkens, als daar teegen zal gedaan werden, en zulks tot anders by Haar Ed. Groot Mog. zal zyn verſtaan, *Reſ.* 10. *Oct.* 1714.

LUGT, die mag ieder tot betimmering gebruiken regt booven zyn erf, in de hoogte oneyndelyk, maar in de lengte en breete niet buiten zyn erf. *Hugo de Groot Inleid.* 2. *Boek.* 1. *Deel.*

LYFRENTEN, noemt men Renten, geſtelt of geconſtitueert op het Lyf of Leeven van iemant; die ten laſte van den Landen loopen, werden niet betaalt als op *atteſtatien de vita* voor de Magiſtraat of een Miniſter van de plaats, daar de trekkers woonen of onder reſſorteeren, gepaſſeert, *Plac Holl.* 5 *July* 1652, 19. *July* 1653, en niet voor een Notaris &c. 10. *Maart* 1654., en by aldien iemant op de naam van verſtorve Perſoonen *Lyfrenten* ontfangt of atteſtatien verleent, werd aan den lyve geſtraft, en den Aanbrenger beloont met twee Jaaren Renten, en nog den 20. penn. van de jaarlykſche Renten, *Placaat* 10. *Maart* 1654. en worden de zelve niet langer betaalt, als tot het laaſte jaar, 't welk iemant vol uit heeft geleeft, *Reſ. Holl.* 6 *Nov.* 1653.

LYFSTOEBEHOOREN, aan iemant zynde gelegateert, zyn alle Kleederen, Mantels, Huiken en Tabbaarden daar onder begreepen, *L.* 127. *D. de verborum ſignifiſat. L.* 22. *cum LL. ſeqq. ff. de aur. Leg. de Groot Inleiding* 2. *B.* 22. *Deel.*

LYFTOGT, zoo wanneer iemant de *lyftogt* van een Erfenis is gemaakt, mits dat hy de zelve aan een ander zal overgeeven, werd de *lyftogt*, (zegt *de Groot in zyn Inleiding* 2. *B.* 20. *D.*) eigentlyk genoomen voor een bezwaart eigendom.

M.

MAAGSOEN, was een derde deel van *'t zoengeld*, gaande aan de geregtigde Maagen en Borgen uit de vier geſlagt quartieren van een Nedergeſlagene.

MAAGTAALEN, zyn de optellingen der *Maagen of Bloedverwanten*, en is de maagſchap driederlei, opgaande, needergaande, en zydmaagen. Ziet *Ligne* of *Lignage*, en hoe de zelve opgetelt en bereekent worden, ziet *de Inleiding van de Heer de Groot in zyn tweede boek*, 27. *Deel;* men hout alleen voor Maagen, in het verſterf regt, die in egt, of uit egten gebooren zyn, uitgezondert, dat ſpeelkinderen, of die uit ſpeelkinderen zyn gebooren, de goederen van een overleedene by verſterf moogen erven in het geheel of ten deelen, voor zo veel zy den Overleedene beſtaan, door onegte teelinge van de Vrouw (*Lex* 8. *ff. unde cognati*, *Handveſten van Zuidholland p.* 119, 190, 404. *art.* 11.) en niet van een man; want ten aanzien van de Moeders zyde zyn onegte kinderen, zoo veel als egten, volgens het gemeene ſpreekwoord *een Moeder maakt geen baſtaard*, dus erven zy beneevens de egten, na het verſterf regt in de goederen van haar Moeder, en van allen die geenen, die haar van 's Moeders zyde beſtaan: en by haar Moeders uiterſte wille voorby gegaan zynde, of zonder Wettige reedenen onterft, konnen de zelve, zoo wel als de Wettige kinderen de uiterſte wille te niet maaken, ten waaren de kinderen waaren overwonne baſtaarden, de welken nog ſelve, nog haar naakomelingen door verſterf moogen erven, *Auth. ex complex. C. de inceſt. nupt.*

MAAKELAAR, is een Perſoon, door wiens tuſſchen komſt de koop van zeekere goederen werd

werd gedaan; der zelver ampt is zeer vroeg in deeze Landen bekent geweeſt, als onder anderen te zien is, uit een *Handveſt door Graaf Florens de V.* aan de Stad van Dordregt gegeeven 7 *Juny* 1284, alwaar gezegt word, *voort zoe en zullen wy nog niemand van ohzen wegben, ons nimmermeer onderwinden van gheinrehande makelaardye nog van Samencoepe binnen Dordrecht wech te geeven, noch te verkoopen, noch te verlienen, noch te verhuren, ne ware dat elc man, die goet man es ende Porter, hem daar an gheneren zal, als Scepene en de Raad mit onzen Baliv, en mit onzen Rechtere coeren viſieren en de over een draghen.* Het woord ſamencoper werd door *Kiliaen* vertaalt *inſtitor* dat zulk een beteekent, die uit naam en voor rekening van een ander koophandel dryft, en dewyl het woord *ſamen* iets aanduid, dat een byeenvoeging, een tot eenbrenginge, en een verwandſchap beteekent, zoude ik meene dat die woorden als van eene zin en betekeniszyn, dat in de Stads Keuren van Dordregt, door de geleerde Heer *van de Wall* geciteert, klaarder beveſtigt word: *item en zal geen poorter vreemde lieden goet verkoopen dan zamenkopers, en dat op tie boete van X. ponden, en correxi van ſchepenen goetdenken;* dat zeekerlyk was om te verhoeden, dat geen vreemden daar ter Steeden handel dreven, zo als klaarder blykt uit een volgende Keur, in deeze bewoordinge *item zo en zal niemant makelardye noch meterye vercopen nog verhueren in eenigher manieren, noch enighe maken, mer elc goet man dies behoeft, en poorter es of poorters kint, die zal 'er hem an gheneren, alzo die handveſt* (te weeten van Graaf *Florens de V.*) *inhout, ende zo wie hier over dede, dats op drie pont, en correxie van ſcepenen goet dincken, en de waert dat 'er yemant ghelt of gave, alſo veel ghelts zoude bi der Steden moeten gheven, ende des nyement te verdraghen. Item ſo en ſal gheen vreemt man goet koopen binnen Dordrecht, om dat weder binnen Dordrecht te verkopen, op tie boet van 60 pont. Ende zo wat Makelaar, die hier over waar, die verbeurde drie pont en correxi naa Scepenen goet dinken, en zo wat poorter die geen Makelaar en waar, of een vreemt man, die daar bi waar, en die daar toe bolpe, verbeurde drie pont en correxi van Schepenen, van de Wall, privilegien v. Dordrecht. f.* 58.

Het is als iets zonderlings aan te merken, dat het koopen en verkoopen door tuſſchenkomſt van *Makelaars*, ſchoon al zoo vroeg in gebruik, als hier voore is gemelt, en gemeen

meen, in de veertiende eeuw in Holland, ziet *Mieris Charterb.* 3. *Deel. bl.* 526, egter tot op het einde der vyftiende eeuwe toe, tot Amſterdam ongeoorlofd was, hebbende het Geregt by een Keure van 31. *January* 1495 verklaard, op koop door *Makelaars* gedaan, voortaan geen regt te zullen doen, *Keurb. B. f.* 11. dog werd by een Keure van 16. *Maart* 1530. alle Makelaardy verboden, ten waare de Perſoonen die zig daar meede geneeren wilde, voor of door het Geregt, daar toe bevoegt verklaart waaren, *Keurb D. f.* 152. *Verſ. &c.* Ziet verder de Heer *Wagenaar*, *in zyn Beſchryv. van Amſterd.* 2. *St.* 1. *B. f.* 467.

MAARSCHALK, beteekent in 't gemeen een *Opperveld-Heer*, die naam werd ook gegeeven aan die waardigheit, die wy Groot-Stalmeeſter noemen, de Titul van *Maarſchalk*, of Groot-Stalmeeſter der Graven van Holland was Erfelyk gehegt aan het bezit van de Heerlykheit van Naaldwyk in Delfland, men vind dat Hertog *Philip van Bourgondien*, in den jaare 1441 tot Middelburg zynde, en geen geleegenheit hebbende, om naar Holland over te ſteeken, aldaar eenige Edelen en Raaden 's Hofs van Holland by zig ontbooden had, en onder anderen den Heer *van Naaltwyk*, die daar *Erfmaarſchalk* en Rentmeeſter Generaal van Holland genoemt werd, in welkers handen hy den Eed als Graaf van Holland aflei, *Vaderl. Hiſt. v. Wagenaar* 3. *D. pag.* 548. Zyn Hoogheit, Prins *Frederik Henderik* deeze Heerlykheit gekogt hebbende van de Graaf *van Arenberg* voor drie maal hondert en ſeſtig duizend guldens, ziet *de Reſ. van Holl.* 6. *Aug.* 1612. *in den jaare* 1637. beſchreven zynde in de Ridderſchap van Holland, als eerſte Lit, oordeelt de Heer *Wagenaer*, of liever adſumeert, zonder eenig bewys, dat zulks is geſchied als door aankoop Eigenaar geworden zynde in den jaare 1612 van die Heerlykheit, uit welkers hoofde hy ook den titul voerde van *Erfmaarſchalk v. Holland*, ziet *Wagenaer XI. D. p.* 250, dog waar toe de Heer Stadhouder uit meer dan eene reede geregtigt was, dat ons hier te verre zoude doen afweiden, om dat nader te adſtrueeren. Ziet STADHOUDER.

MAATSCHAP, Societyt, ook wel genaamt *Vennootſchap*, is een overeenkomſt van twee of meerder Perſoonen, om door gemeenſchap van goederen of dienſt, gemeene baat of voordeel te trekken, *de Groot Inleid.* 3. *B.* 21. *Deel.* Ziet SOCIETYT.

MA-

MAGISTRAAT, noemt men die geene, aan wien de Souverain heeft toevertrouwt de oefening van een gedeelte van zyn Oppermagt; hy is afhankelyk van de Wille van de Souverain, of van die geene aan wie de Oppermagt is toebetrouwt; hier toe behooren, de Regenten der Steeden en alle Officieren van Judicature of Police, die regtsbedwang of gezag hebben over een Gemeente, zynde *quasi Magistri suarum jurisdictionum*, zoo dat dit woord van *magistraat*, in een bepaalde zin genoomen, eigentlyk niet anders zeggen wil, als het Hoofd of de te zaamen genoomen Hoofden van een ordinair regtsbedwang of Jurisdictie; wy verstaan 'er door gemeenlyk de Leeden uit de Burgerye gekoozen, om te waaken voor der zelver veiligheit, belangen en regten, zoo wel als voor de goede handhaavening der Police, dus men ze onderscheiden moet van Steedelyke Regters, die alleen de magt hebben om te oordeelen tusschen Partyen, zonder eigentlyk *magistraten* of meesters van het regtsbedwang of Jurisdictie te zyn, de welke een algemeen regt bezitten om te waaken voor de veiligheit van alle die aan haar regtsgebied onderworpen zyn; dog gelyk alle magt voortvloeit uit de Opperste magt, die by Ons in den Burgerstaat gevonden werdt, is het haar post te zorgen, dat den geheele Staat in haar Persoonen werd gerespecteert, waar van zy alleen al haar luister ontleenen, en die aan ieder van hun een gedeelte van haar gezag heeft toebetrouwt; dus is het hun voornaamste post, te tragten, zoo aan het Land, als ieder aan zyn Burgerye, nuttig te zyn, door opregtigheit, kundigheit, en iever, en alle andere deugden, die in zoo een aanzienlyke waardigheit werden vereischt, waar toe zy al haar tyd en vlyt dienen aan te wenden, om de waarheit, teegen de loogen of laster te verdeedigen, en de Hoogheit en Groot-agtbaarheit van den Staat, met het onderhout der Privilegien en Wetten staande te houden en te verdeedigen, door haare wyze en onzydige advizen, en uitspraaken; dies moeten zy by de opregtheit en vroomheit van haar herdt, de uitmuntenheit van haar verstand, haar alles wel onderscheidend oordeel, en den iever die zy steeds hebben aangewent om dié goede hoedanigheeden te verkrygen, voegen, een groote ondervindinge en ervarenheit in de zaaken, een onverzettelyke

ſtandvaſtigheit, en edelmoedige agtbaarheit, gepaart met een zeedige vriendelykheit en ſpraakzaamheit, vooral met een altoosduurende opletten-heit van zig door geen voor-oordeelen te laaten misleiden, die van alle tyden het groote ſtruikelblok geweeſt zyn, zelfs voor de grootſte Mannen; zy moeten zig bevlytigen, om aan haar Vaderland en Burgerſtaat nuttig te kunnen zyn, zig verbeeldende, dat het alleen die hoedanigheeden zyn, waar van zy haar Groot-agtbaarheit ontleenen, en geenzints de bloote titul van *Magiſtraat*, die wanneer zy de zelve qualiteiten niet bezitten, haar nog bemint, nog geëert maakt, maar beklaagelyk, jaa meenigwerf de veragting van de allergeringſte Burger, die met een gezond oordeel begaaft is, voor al in ons Land, daar al haar luiſter en aanzien daar van alleen ontleendt is, zy moeten nimmer uit het oog verliezen, dat zy zyn wel de eerſte, en aanzienlykſte van de Burgerye, dog afhankelyk van de Oppermagt, uit wiens boezem, alle gezag in den Burgerſtaat voortvloeit. Uit dien hoofde was, oudstyds aan de Graaflykheits Officieren niet aan de *Magiſtraat* de bewaringe van de ſleutelen van de Stad, en op zommige Plaatzen ook het geeven van de *leuze* of het Wagtwoord gedemandeert, en meer andere voorregten vergunt, dat met een groot aantal ſtukken zoude te bewyzen zyn; dog waar van wy 'er maar een zullen bybrengen, ten opzigte van onze Aloude en door de Graven, niet van de minſte bevoorregte Stad, (te weeten, die van Dordregt), dat uit het proces en ſententie van *Karel de Vyfde* in den jare 1520 tuſſchen de Procureur Generaal van Holland, en de Regeering van Dordregt gevoert en geweezen conſteert, daar de Schout van Dordregt *Jan van Drenkwaert Willemz. zig beklaagt, dat aan hem niet was gelaaten de bewaringe van de ſleutelen van eenige Stads poorten, gelyk zy die aan zyne voorzaten in Officio toegeſtaan en gelaaten hadden*, welk point de Keizer decideert, *dat die van de voorſchreeve Stad van Dordregt den tegenwoordige Schout en zyn Nazaten in Officio laaten zullen al zulke auctoriteit en præeminentien als tot dat Officie en Schout Ambagt aldaar behooren*, ziet *van Balen pag.* 544. *in fine en* 549 *in pr.* dit is naderhand by een Stads Keure 1631 verandert, ziet *dezelve Schryver pag.* 557., of nu die veranderinge daar in gemaakt, meer overeenkomſtig is met de doenmalige conſtitutie van Regering

is niet het geen ik bedoel, alleen maar willende beweeren en daar uit doen conſteeren, dat de Oppermagt om de Stad te bewaaren, niet aan Haar maar aan de Graaflyke Officier was gedemandeert, en dat geen particuliere *Magiſtraat* bevoegt is, buiten kenniſſe van de Hoog Overheit en Stadhouder, een Officier van 't Land te ontheffen van zyn verpligting en verandwoording, en dus de natuur van zyn Ampt te veranderen, en een Graaflyk voorregt te vernietigen. Ieder Ingezeten is verpligt aan Haar alle eerbied en agting toe te draagen, waarom ook de *Magiſtraat*, Officieren, Juſticieeren, Scheepenen, en Geregten in de Steeden, en ten Platten Lande direct zyn in beſcherminge der Hoog Overheit, en dus werden allen die Haar in woorden of werken beleedigen, of in haar auctoriteit verkleinen, ſtrengelyk, en arbitrair, naa exigentie van zaaken geſtraft, en zelfs die geenen, die haar in haare Perzoonen of goederen beleedigen met de doot, volgens het *Placaat v. Holland* 27. *Sept.* 1672, *en Staten Generaal* 1673.

MAJORAAT, is een altoosduurende ſubſtitutie, waardoor de oudſte van een Geſlagt in het bezit raakt van de voornaamſte goederen, zonder die te deelen met zyn andere Broeders, en zonder belaſting of hypotheek. Het *majoraat* is tot een *fideicommis*, het geen het *ſpecies* is tot het *genus*, dat is te zeggen, dat alle *majoraaten* zyn *fideicommiſſen*, maar niet alle *fideicommiſſen*, *majoraaten*.

Een gradueel, ſucceſſif, perpetuëel of altoosduurent *fideicommis* gemaakt aan een Geſlagt, ondeelbaar, en geſchikt altoos voor den Oudſte, zoude een *majoraat* zyn, maar zulks heeft eigentlyk geen overeenkomſt met een ordinaire *fideicommis*, waar omtrent de maaker is bepaalt; men kan een *majoraat* even als een *fideicommis* introduceeren, zonder het de naam van *majoraat* of *fideicommis* te geeven, vervolgens als de Teſtateur verbooden heeft, voor altoos de alienatie, en verklaart te willen conſerveeren zyn familie, naam, en wapen, is zoo een diſpoſitie gelyk aan de fundatie van een *majoraat*, wanneer zy uitdrukkelyk daar toe roept altoos iemant van de familie; de waare oorſpronk der *majoraaten* is in Spagne te vinden, en is gehaalt uit eenige Wetten gemaakt ten tyde der Koninginne *Johanna* 1505. by een vergadering der Staa-

ten, gehouden te Toro, Stad in Spagne in 't Koninkryk van Leon; die daar van grondig willen geinſtrueert zyn, dienen te leezen een zeer geleerd tractaat van *Molina* over de oorſpronk der *majoraaten* in Spagne.

MAIN, een hand, is een teken van gezag en magt, waarom men door de afbeelding van een hand boven een Schepter verſtaat de Opperſte magt, en genaamt vind *la main Souveraine* ook wel *la main de Juſtice.*

Mainbourg, beteekent een voogd en *main bournie* een Voogdye.

Main ferme een Chyns, ook wel een huur van hondert jaar.

Het onderſcheit dat 'er is tuſſchen een *main ferme* en een *fief* of Leen, is, dat het eerſte maar is voor 't Leeven, of op zyn beſt voor die van zyn Erfgenaam, daar het Leen volkoome erfelyk is, en dat in de *main ferme* men een jaarlykſche Chyns betaalen moet, daar men in een Leen alleen maar tot de hulde en manſchap verpligt is; men heeft dit geheeten *main ferme, eo quod manu donatoris firmabatur*, ziet hier over de *Dictionaire van Trevoux.*

Main forte, dat wy de ſterke hand noemen, is de onderſtand of hulp die men toebrengt om de beveelen van de Juſticie te doen gehoorzaamen en executeeren.

Main garnie, beteekent het bezit van een betwiſte zaak, dies zegt men in arreſt op meubilaire goederen, *qu'il faut guarnir la main du Souverain*, waar door men verſtaat een Bewaarder daar in ſtellen die uit naam van de Hoog Overheit dat goed bewaart.

Main levée, is een acte of daat die het arreſt vernietigt, of een ontſlag van 't arreſt.

Main miſe, is het arreſt, dat wy ook noemen *'er de hand op leggen.*

Main morte, is een doode hand, en werd gezegt van iet, waar van men geen vrugten trekt, zoo als de Geeſtelyke goederen, die van hand of meeſter niet veranderen, en daar door aan geen Heerlyke Regten, by verandering van Heer of Meeſter, onderworpen zyn.

Main Souveraine, hand van de Hooge Overheit, van deeze uitdrukkinge maakt men gebruik het allermeeſt in disputen of queſtien over een Leen. Wanneer den Leenheer zyn Vaſal niet wil ontfangen tot de hulde, of dat 'er tuſſchen twee Leenheeren daar over geſchil is, zoo vraagt men *des lettres de Main Souve-*

raine

reine in Vrankryk, waar by belaſt en bevoolen werd aan al en een iegelyk en ſpeciaal aan die geenen, voor wie de inſtantie daar over, litispendent is, den Impetrant te doen genieten alle de voordeelen van het Leen, geduurende het geſchil, even als of hy tot den Eed van hulde en manſchap was geadmitteert, geweeſt, mits, dat hy de voordeelen daar van zal conſigneeren tot het uiteinde van het Proces.

Main tierce, de derde hand, daar door verſtaat men gemeenlyk een Sequeſter, of een Perſoon onder wiens hand men ſtelt, de betwiſte zaak, die geen belang heeft, en de zaak moet reſtitueeren aan die geene, die daar toe werd geregtigt verklaart.

MAINTENUE, is eigentlyk de handhaving en beſcherming van iemants bezitting, en het bezit toegeſtaan by een definitive ſententie, die tuſſchen beiden is gekoomen als een gevolg van een Complainte, waar door den Regter den Impetrant van Complainte mainteneert in de poſſeſſie, alvoorens tuſſchen Partyen regt te doen ten petitoire.

De poſſeſſie van de zaak in queſtie, aan een van de Partyen toegeſtaan, is geen regtmatig gevolg van den eigendom, en heeft de *maintenue* even als de recredentie geen plaats als in materie poſſeſſoir, welke twee beoordeelingen, men wel moet onderſcheiden, zynde de *recredentie* niets anders, als een proviſioneele adjudicatie, hangende het proces over de poſſeſſie, daar de volle *maintenue*, is de volleedige poſſeſſie toegeweeze by een definitive ſententie aan die geene, die het beſte regt heeft omtrent het bezit of poſſeſſie, dus neemt door de volle *maintenue* het proces ten poſſeſſoire een volkome einde, dat men niet zeggen kan van de *recredentie*, die niets adjudiceert als *pro interim & pendente moto ſuper poſſeſſione judicio*, dat is te zeggen tot dat den Regter een volledige kenniſſe heeft genoomen, en beoordeelt aan wie de volle *maintenue* moet werden toegekend.

De mandamenten van *maintenue* werden zoo wel by het Hof als den Hogen Raad verleent, en houden alleen in een ſimpel bevel, en niet tegenſtaande, mag ieder zyn poſſeſſie continueeren, en gebruiken, zoo hy voor dato heeft gedaan, dog mag niets nieuws doen, waar door het goed zoude worden gedeterioneert; en mag men van ſententien in *maintenue* geweezen, niet ap-

pelleeren, of koomen in reviſie, het zy de ſententien zyn of proviſioneel of definitif.

Die van den Hoogen Raad verleenende Mandament van *maintenue*, werd den Deurwaarder daar in gelaſt, hem eerſt en alvoorens wel ende deugdelyk te informeeren op de poſſeſſie *vel quaſi* van den Impetrant, en van de turbatie hem daar in gedaan, en by aldien hem daar van komt te blyken, de Impetrant als dan te houden en te maintineeren in de poſſeſſie, en dat hy de informatien, by hem daar inne genoomen, daadelyk den Hoogen Raad beſlooten zal hebben over te zenden; en pleegen de Mandamenten, by den Hove verleent, het zelve meede in te houden, dog het Hof by experientie bevindende, dat zoodaanige informatien, by den Deurwaarder te neemen, onnodig was, en ook ſtrekte tot groote koſten van Partyen, werden heedendaags de Mandamenten, zoo niet meer geëxtendeert, maar 't zelve daar uitgelaaten, en ten daagen dienende behelpen haar de Impetranten, met de verklaringen en ander bewyzen by hen luiden genoomen, waar op zy haar regt en recredentie zyn fundeerende.

Het Hof verleent de Mandamenten van *maintenue* ingevolge het 39. *articul. van haar Inſtructie*, die van den Hoogen Raad, volgens het 19. dog werden de zelve meer by den Hoogen Raad, als by het Hof verleent om verſcheide redenen, als eerſtelyk, om dat den Hoogen Raad begrypt, dat zo iemant een ſententie ten zyne voordeele heeft in de recredentie, dat dan alle turbatie moet werden afgedaan ter zaake van de recredentie. Maar het Hof verſtaat, dat door zoo een favorabele ſententie iemant alleen geſtelt word in de poſſeſſie, zonder dat het afdoen der turbatien (het welk volgens haar begrip in het plenair poſſeſſoir eerſt te pas zoude koomen) noodig zoude zyn, edog dit werd huidendaags anders gepractiſeert; ten tweede om dat men lang onzeker is geweeſt, of men van *Sententien* in het poſſeſſoir geweezen mogt appelleeren dan niet, dog by accomodement van den jaare 1725, (te vinden *by de Inſtructie num.* 99.) is tuſſchen beiden de Hoven geaccordeert, dat van geen poſſeſſoire ſententien mag werden geappelleert; ten derde is nog de rede, om dat wanneer kweſtien onſtaan over Vicarien, Beneficien of Patronaatſchappen, het Hof verpligt is, in gevolge het 39. *artic.*

van

van der zelver Inſtructie, reguard te neemen op de titul en het regt, waar toe in teegendeel die van den Hoogen Raad niet verpligt zyn, examineerende alleen wie in de poſſeſſie is, zonder agt te neemen op den titul.

Men kan Mandamenten van *maintenue* verzoeken al is men geen jaar in de poſſeſſie geweeſt, zelfs al is men 'er nooit in geweeſt, dog dan doet men het *animo*, maar dan verzoekt men ook immiſſie; dog het is nodig, dat men aantoont binnen het jaar geturbeert te zyn, in deeze inſtantie gaan twee defaulten, het profyt van het eerſte is een ander Mandament met inthimatie, dat van het tweede is admiſſie om intendit over te leggen en dienen, volgens het 112. *artic. van de Inſtr. van den Hove*, in deeze materie valt reconventie; in materie poſſeſſoir heeft geen Reviſie plaats volgens het 285. *artic. van de Inſtr. van den Hoogen Raad*, men noemt in *maintenue* de proviſie *recredentie*, en de zaak ten principale *plenair poſſeſſoir*.

MAIRE, zoo noemt men in Vrankryk de eerſte Steedelyke Magiſtraat, die in een Scheepensbank voorzit, of wel in een andere Burgerlyke Regtbank, en beteekent dus *het hooft van een Geregt*, en *mairie*, dat laage Regtsgebied zelve.

MALCK, Kilianus zegt, dat het is, *quisque*, *unusquisque*, *allermalc*, *omnis*, *cunctus*, en *S. van Leuwen Bat. illuſtr. bl.* 698. *a*, *en b*, *om zunderlinge gunſt en vrintſchap die mallich van ons tot den andere heeft*, *end daer zal mallich van ons zyn offer brengen*, en in een Brief van Biſſchop *Florens van Wevelichoven* des jaars 1390. by *Mathæus de jure gladii Cap.* 19. *p.* 318. *behoudelic ons onzen Geſtichte*, *en elcker malcks zyns rechts*.

MALVERSATIE, is de bedrieglyke handel van iemant, gemeenlyk in de waarneeminge van zyn ampt of bedieninge.

MANDAAT, is een over en weeder verbindend Contract, aangegaan by een mutueele toeſtemminge van Partyen, waar by iemant belaſt, zeekere zaaken te verrigten, waar van den ander de naakominge vrywillig voor niet op zig neemt. Dit Contract is verbindende over en weeder, dus is de actie daar uit voortſpruitende, dubbelt, te weeten direct en contrarie: de directe werd gegeeven aan den *mandant* of Belaſter ten einde de mandataris zal werden verklaart, verpligt te zyn om aan hem zyn doen te verandwoorden, en te repareeren de ſchaade die hy zoude moogen hebben veroorzaakt; de

de contrarie of teégenſtelde word gegeeven aan de mandataris, tot vergoedinge van de door hem gedaane koſten tot de uitvoeringe van zyn laſt en ſchadeloosſtellinge daar omtrent.

MANDAMENT, is een ordre, commiſſie, of bevel om iets te verrigten; men verſtaat daar door een laſt aan een Deurwaarder onder het groot Segel van den Hove gegeeven, ten einde iemant voor den zelve Hove te dagvaarden teegen zekere bepaalde tyd.

Alle *Mandamenten* van den Hove werden gedepeſcheert, volgens den teneur en inhoud van de Requeſte, op den naam van den Stadhouder, Præſident en Raaden van den Hove van Holland, Zeeland en de Vriesland, en geteekent by de Griffier of een der Secretariſſen, en werden gezegelt by den Heer Preſident, de welke daar van aanteekening houd. Een *Mandament* geimpetreert zynde, moet het zelve by een van de Deurwaarders worden geëxploicteert, de welke geen exploict moogen doen, zonder alvoorens haar ſtok te trekken, (waar op het Waapen der drie Provintien ſtaat) op privatie van haar Officie (vide *Inſtructie van den Hove art.* 99) en zyn gehouden Partyen in Holland woonende, ten minſte 14 daagen te vooren dag te beteekenen, in Zeeland drie weeken, en moet den regtdag altyd werden gelegt op Maandag, ten waare anders by den Hove was geordoneert; dog de zaaken dienende voor den Hogen Raad, moet de Regtdag werden gelegt op Dinsdag, en het exploict werden gedaan aan de Perſoon, of ter zyner woonſteede, en de exploicteerende eenige *Mandamenten* van den Hoogen Raaden, moeten zy van gelyke doen, en niemant t' huis vindende, de Copie van de *Mandamenten* hegten aan de Deuren van des Gedaagdens huizinge (vide *Inſtructie van den Hoogen Raade art.* 105.) De Deurwaarders moeten ook aan de Gedaagde leveren Copye van 't *Mandament*, en indien de Gedaagde gedagvaart is op het verzoek van namptiſſement, moeten zy beneevens het *Mandament* ook leveren Copie van 't inſtrument, waar op den Impetrant zyn proviſie fundeert, of zoude anderzints de Gedaagde, ten dage dienende, moogen neemen dag, en verzoeken Copye waar op de proviſie word gefundeert, het welk hem in zulk een geval niet kan geweigert worden, en indien hy is gedagvaart, als Erfgenaam tot voldoeninge van een Obligatie, of andere acte by den

den Overleedene onder zyn hand gepaſſeert, en zulks geroepen is, om het zelve te kennen of te ontkennen ter goeder trouwe, vermag hy te neemen dag van beraad, al is het, dat 'er Copie van de acte of Obligatie, neevens het exploict is geleevert, dan zoo het inſtrument, waar uit geageert werd, is een publiek inſtrument, gepaſſeert voor den Geregte of Notaris en Getuigen, heeft het geen plaats. Een Deurwaarder de voorſz. Copien geleevert hebbende, beneevens het *mandament*, moet daar van mentie maaken in zyn relatie, die hy ſtellen moet agter 't *mandament*, inhoudende, wanneer, en aan wie hy het exploict gedaan, en de dag van Regten gelegt heeft.

MANSCHAP, dit woord beteekent eigentlyk *de pligt van een man*, en werd daar door in 't gemeen verſtaan de pligt, die een Leenman aan zyn Leenheer ſchuldig is, *Kilianus* zegt, dat het woord SCHAP beteekent *officium, munus*, zo is vriendſchap, de pligt van een Vriend; *Burgemeeſterſchap*, het Ampt van Burgemeeſter, *Prieſterſchap* de bedieninge van Prieſter *&c.*

Den Eed van hulde en *manſchap*, die den Leenbezitter aan den Leenheer doet, beſtaat in de Solemneele beloſte van hem gehouw en getrouw te zullen zyn, deszelfs voordeel te zoeken, hem ten beſten te raaden, te helpen en by te ſtaan, zyn agterdeel te weeren, en te ondekken, het geen ſtrekken zoude tot zyn ſchaade, *de Groot Inleid. 2. B. 41. D.*

MANSLAG, is de beroving van 't leeven van iemant, begaan door argeliſtigheit of bedrog, door boosheit, haaſtigheit, of voorbedagte kwaade opzet; men moet onderſcheiden vierderhande ſoorten van *doot* of *manſlaagen*; 1. die men vrywillig en met opzet doet, eigentlyk *moort* genaamt; 2. door onvoorzigtigheit, die begaan word zonder oogmerk om iemant te dooden, als wanneer ik by voorbeeld iet uit een Vengſter wierp, waar door iemant voor by gaande wierd gedoodt; 3. by toeval, zonder onvoorzigtigheit, als wanneer by het afhakken van takken van een boom iemant, naa dat men geroepen en gewaarſchouwt had, wierd gedoot; en 4. een dootſlag begaan uit noodzaakelykheit tot bewaaringe van myn eige leeven.

Alle *manſlag* werd gepreſumeert te zyn geſchied doleuſelyk, en met voorbedagte raad, daarom is die geene, die allegueert, dat het door onvoorzigtigheit, geval of nootweer ge-

geſchied is, gehouden en verpligt dit te bewyzen; en werd dikwils het voorneemen om iemant te dooden, geſtraft als de *manſlag* of moort zelve, en kan niemant, ſchoon een moord of *manſlag* confeſſeerende werden gecondemneert, zoo niet van de daat zelfs blykt; ziet *Julius Clarus Lib. 5. Sententiarum* alwaar men vinden zal de gevallen, waar in een dootſlag pardonnabel of ſtrafbaar is, ziet ook de *aanteekeningen*, die men vind aan het einde van het werk van dien *Auteur*.

De Dootſlag die met argeliſtigheit, haaſtigheit en met opzet geſchiet, is het geen wy een moort noemen; de zelve word begaan, met iemant zyn hand, door zyn waapenen, of geweer, of op andere wyze, jaa zelfs door iemant zyn tong, wanneer men hem valſchelyk van een misdaat beſchuldigt, door raadgeeving, wanneer men die goedkeurt, approbeert of gebied te doen, en eindelyk, wanneer men iemant onregtvaardiglyk ter doot condemneert.

Die, welke door onvoorzigtigheit geſchiet, als by voorbeelt, iemant willende ſchieten naa een but of voorwerp, treft by ongeluk iemant, en doot hem, de ſtraf van zoo een *homicidium* is arbitrair, maar dient egter geproportioneert te zyn naa de onagtzaamheit die iemant heeft begaan.

Die toevallig geſchiet, kan men noemen zoodanig een, die door geen negligencie, verzuim, of onvoorzigtigheit is begaan, maar enkel by toeval, en gelyk daar in nog *delict* nog *quaſi delict* is, volgt daar uit, dat die niet is ſtrafwaardig, mits dat blyke, dat zulks is geheel buiten de ſchuld van den Daader; by voorbeelt, als iemant die de takken van een boom afhakt, en geroepen heeft, dat iemant daar op agt zoude geeven, egter daar door wierd gedoot.

De Dootſlag uit noodweer geſchiet, is die, welke begaan is, in de noodzaaklykheit waar in iemant zig bevind om zyn leeven te moeten verdeedigen; de zelve is naa de ſtrengheit van de Wet ſtrafbaar met de doot, overeenkomſtig met alle Goddelyke en wereldlyke Wetten; egter word over zoodanig een dootſlag ligtelyk gracie by den Souverain verleent, om dat *defenſor Propriæ ſalutis in nullo peccaſſe videtur, ſi aggreſſorem occiderit, modo illud fuerit factum cum moderamine inculpatæ tutelæ.*

MARITALE MAGT, is het regt en gezag, dat de Man over

over de Vrouw en haar goederen verkrygt, naa de voltrekkinge van het huwelyk; de zelve beſtaat niet in een bloote eerbied die de Vrouwen aan haar Mans ſchuldig zyn, maar in een volkoome afhankelykheit, en onderwerpinge; de Man heeft uitkragte van dien, de Adminiſtratie van alle haare goederen, de verbinteniſſen door Haar, zonder zyn tuſſchenkomſt gemaakt, zyn van onwaarden, en zy kan zonder zyn adſiſtentie in regten niet ageeren;

MANOIR, is een oud Franſch woord, dat *een huis* beteekent, alwaar iemant zyn vaſt en gefixeert *domicilium* hout, men bedient zig egter nog van dat woord, in materie van Leengoed en als dan beteekent *manoir* het Kaſteel of woonhuis van den Leenheer, alwaar men gemeenlyk hulde doet, *manerium eſt habitatio, cum certa agri portione, a manendo dicta, Gallice* MANOIR, *quomodo in conſuetudinibus noſtris municipalibus vulgo accipitur, pro præcipua feudi domo, quæ cum univerſo ipſius ambitu penes primogenitum eſſe debet.* du-Cange in *hoc verbo.*

MANUMISSIE, is een onduitſch woord, dat *ontſlaging, loſlatinge uit de hand, vrylating* beteekent; na het Roomſche regt is het de gift van vryheit, die een Meeſter aan zyn Slaav doet, hem ſtellende buiten zyn hand en magt, ziet *de vyfde titul van 't eerſte boek der Inſtituten.*

MANUTENTIE, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat *handhaving, handhouding, iet dat men met de hand vaſt houd*; dit woord werd in 't algemeen gebruikt, om uit te drukken de handhaving der Wetten, en het wel doen onderhouden van de goede ordre en Police in een Regtsgebied, door een Magiſtraat.

MARC, dit woord beteekent in het oude Duitſch, een *Scheid-* of *Grens-teken*, waar door de Landeryen, ook geheele Landſtreken en Ryken van den anderen wierden onderſcheiden en onderkent. *Kilianus* op het woord *Marc, Marcboom, Marcken, Marckſteen*, &c. Die het gebiet over Grenzen of een Grens Provincie voerde, wierd genaamt Marckgraave, *Kilianus op Marcgrave*; *Th. de Rouk Neerlandſche Herault Cap.* 7. §. 21. en *Ol. Vredius in Hiſt. Com. Flandr. Lib. Prodromo* 2. *Cap.* 20. *p.* 287. *en* 288. op het woord *Marca* en *Marchio Ant. Matthæus Lib.* 4. *de nobil. Cap.* 6. Oulinks was het Marckgraafſchap meede ſlegts een ampt, dog naderhand hebben de Markgraven onder de zelve titul, zoodanige Landen of

Grenzen zig onderworpen en erfelyk gemaakt, even als de Paltsgraven en Landgraven deeden, *Luicius* Woordeboek op *Markgraven* en *Landgraven.*

MATERIE, is een onduitſch woord, *dat de ſtoffe waar uit iet is zamengeſteld* beteekent, in een Practicale zin bedient men zig van deeze uitdrukking, omtrent een proces, kweſtie of geſchil, zoo zegt men dit of dat heeft plaats in *materie Civil,* en niet in *materie Crimineel.*

MATEWONDEN. Ziet WONDEN.

MATRICULE, is een regiſter dat men houd van zeekere Officieren, of Leeden die in een Societeit of gemeenſchap werden aangenoomen, waar van men een lyſt maakt; men zegt dat een Advocaat is geïmmatriculeert, wanneer hy jaarlyks in de lyſt der Advocaten is opgeſchreeven; een Student als zyn naam by den Rector *Magnificus* in het *album ſtudioſorum* is aangeteekent &c.

MATRIMONIEEL, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat, al het geen op het huwelyk ziet, dus zyn *matrimoniëele* zaaken die, welke tot de huwelyken haar betrekkinge hebben. Ziet HUWELYK, TROUWEN &c.

MEDEREEDERSCHAP, is een maatſchappye of Societeit, die een of meer Scheepen onder hun gemeen tot gemeen nut en baat gebruiken, en werd de *meede reedinge* gedirigeert na het contract of gemeene Regten van de maatſchappye, de meeſte oneenigheeden in die Societeit vallen voor tuſſchen de Schipper en Reeders, en mag de Schipper, indien eenige Reeders niet willen meede reeden, de reys aanneemen met de willige Reeders, hetzy tot eige neering, 't zy tot huur, naa 't zeggen van goede Mannen, *Wisbuyſche Zeeregt, art.* 65. vide *de Groot Inleiding* 3. *B.* 22. *Deel.*

MEDESCHULD, is, wanneer meer Perſoonen haar te gelyk als zelfsſchuldigen verbinden, vide *tot tit. ff. de duobus aut plur. reis*, en moogen dezelve altoos volſtaan met te betaalen haar aandeel in de ſchuld, en werd het zelve genoemt *het beneficium de duobus aut pluribus reis debendi*, *Auth. hoc ita Cod. eod. Novell.* 99. *Cap.* 1. *de Groot Inleid. Lib.* 3. *n.* 12., *Neoſt. ſupremæ Cur. deciſ.* 98. Ten waare hem ieder, en elk een voor allen en *in ſolidum*, dat is zonderling, verbonden had, *de Groot loc. Cit. n.* 54. en daar en boven van het *beneficie de duobus vel pluribus reis debendi* duidelyk afſtand was gedaan, of dat de anderen meede Schulde-

denaaren onmagtig, of uitlandig waaren. *Auth. præſenti. Cod. de fidejuſſ.* en *V. Leuwen in zyn Roomſch Hollands regt.* 4. *B.* 4. *D. V.* 1.

MEDIATEUR, is een onduitſch woord, dat *middelaar*, *bemiddelaar* beteekent; men verſtaat 'er door, iemant die zig laat gebruiken om een ſchikkinge of bevreediging te bewerken over een verſchil tuſſchen twee Perſoonen, zonder het regt te hebben van het by te leggen of te beſlegten, en werd de naam van *mediatie* gegeeven aan de daat van een derde, waar door hy tragt de ſchikking of bevrediging te bewerken, dus is de *mediateur* belaſt met de zaak van Partyen, maar de diſſentieerende Partyen zyn niet gehouden te beruſten in het geen hem goed dunkt, om dat hy niet belaſt is met de uitſpraak of deciſie van 't geſchil, alleen bevoegt zynde, om middelen voor te ſtellen, waar door hem voorkomt dat het verſchil zoude kunnen geëindigt werden, daar toe de Partyen te ſonderen, te toetſen, en aan te raaden de aanneeminge van de voorwaarden, die hy voorſtelt, of die aan hem door een van de Partyen werden gedaan.

En nademaal hy belaſt is, met de zaak van beiden de Partyen, vermag hy den een niet boven den anderen begunſtigen, en dewyl men Partiaal noemt, die dat doet, en impartiaal die het niet en doet, moet hy impartiaal zyn, en vervolgens de voorwaarden voorſtellen ten gemeene nutte, en na den aart der pretenſien van beide Partyen, waar uit volgt, dat het de pligt is van een mediateur of middelaar, zyn gedagten en gevoelen te zeggen omtrent de aangeboode voorwaarden van beide zyden, en te verwerpen en af te keuren die, welke hy voor de Partyen onbillyk en onredelyk oordeelt.

MEERDERJARIGEN, zyn, die hun zelfs en hun eigen zaaken magtig zyn, en over zulks op hun eige naam dingtaalen moogen houden, en bereikt hebben den ouderdom van vyf en twintig jaaren, of door huwelyk, of op hun agtien of twintig jaaren door *veniam ætatis* (het welk van de Hoog Overheit werd geobtineert) mondig geworden zyn, dog moogen die van hunne onroerende goederen niet disponeeren, dan met kenniſſe van den Regter, ten waare zulks by hunne brieven aan haar uitdrukkelyk was toegeſtaan. *de Gooot Inleid.* 1. *B.* 10. *D.* §. 8. *V. Leuwen. R. H. R.* 1. *B.* 16. *D. n.* 10.; als meede hy

émancipatie, de welke geſchiet of in regten of ſtilzwygende, te weeten, zoo wanneer aan een kind werd toegelaaten, op zig zelve te woonen en neeringe te doen: de Kinderen op een dezer wyze van de Vaderlyke magt ontſlaagen zynde, bekoomen daar door het bewind van hunne goederen, en de magt om in regten te ageeren, blyvende egter altoos verpligt hunne Ouderen te gehoorzaamen, en alle eerbiet te bewyzen, volgens het aangeboore regt, en Goddelyke gegeeve Wet, *de Groot Inleid.* 1. *B.* 6. *D.* §. 4. *Van Leuwen R. H. R.* 1. *B.* 16. *D.* *n.* 10. de Heer *de Groot* meent, voor hun alhier een gemeen Landregt geweeſt te zyn, dat de minderjarigheit van een Jongman met zyn 15. en van een Dogter met haar 12. jaar eindigde, ziet *zyn Inleidinge tot de Holl. regtsgeleerdheit* 1. *B.* 7. *Deel.* dog daar omtrent wierd veel verſchil gevonden in zommige Steeden, alwaar de Voogdye tot het 15., en anderen tot het 18. en anderen weederom tot het 20. jaar duurde.

Daar waaren ook Steeden, als onder anderen te Gorinchem, daar een Jongman op zyn twaalfde, en een Meisje op haar veertiende jaar mondig wierd, zoo dat het waarſchynlyk voorkomt, gelyk de Heer *de Riemer* ook meent *in zyn Beſchr. van den Haag* 2. *D.* *bl.* 190. dat tot het mondig werden in Holland, volgens byzondere Privilegien en Steedelyke Wetten, onderſcheide jaren geſtaan hebben, ziet hier ontrent de zeer geleerde en merkwaardige aantekeningen van den nauwkeurige onderzoeker van onze Regtsgeleerde Vaderlandſche Oudheeden *de Heer van de Wall, in zyne Privil. v. Dordregt. fol.* 123. & *ſeqq.* Ziet OVERJARIGHEIT.

MEESTERKNAPEN, noemt men de Regters in 't ſtuk van de Houtveſterye, die op de klagte van den Heere Houtveſter of Luitenant Houtveſter of zyn Gemagtigd Regt doen en Vonniſſe ſpreeken; het zelve is een ampt van veel aanzien, waar toe niemant oudtyds dan Edelen, mitsgaders van de gequalificeerſte Mannen van Staat gepromoveert wierden. Ziet *Merula L.* 3. *tit.* 1. *C.* 3. en hier voor op HOUTVESTERYE.

MELIORATIE, is een onduitſch woord, dat *verbetering, verandering tot verbetering* beteekent, van het woord *melior.* beter; men verſtaat 'er in 't algemeen door de koſten die de bezitter van een Huis of Land aan het zelve gedaan heeft,

heeft, waar door de prys en waarde van het zelve is vermeerdert.

MEMORIE, is een onduitsch woord, dat *berigt, een verslag van zaken* beteekent; dus geeft men die naam aan een geschrift, dat hooftzakelyk inhoud een verhaal van het gebeurde, met de omstandigheeden van een zaak waar van men kenniſſe zoekt te hebben, of aan een ander mede te deelen; men noemt in de Practyk een *Memorie*, zoo een geschrift, waar in de faiten en Circumstantien zyn duidelyk voorgestelt omtrent een stuk, dat beoordeelt moet werden, waar aan men ook wel de naam van een *factum* geeft.

MENKEN, zyn zoodanige kwetzingen, waar door verlammingen en verminkingen werden veroorzaakt, ziet *Politieke regeering en regtspleginge van den Briel* 1. *D. fol.* 256.

MERCURIALEN, zoo noemt men de Vergaderingen, die men hout in de Souveraine Geregtshoven in Vrankryk, waar in de eerſte Preſident en Luiden des Konings het woord voeren, omtrent de goede ordre in de waarneeminge, en administratie van hunne ampten; dezelve zyn in Vrankryk ingestelt ten tyde van *Carel de VIII.* en *Lodewyk de XII.* en daar naa nog geconfirmeert by een Declaratoir van *Hendrik de III. anno* 1551. meede brengende, dat de zelven zullen moeten werden gehouden alle drie maanden, in het Parlement, en dat daar de Luiden van des Konings weegen (*Gens du Roi*) naarstig zullen onderzoeken naa het gedrag van de Leeden van den Raad, en of 'er ook door haar iets is gepleegt, niet overeenkomstig met haar waardigheit: by een nader Edict van *Lodewyk de XIV. van* 1684. is dit nog geconfirmeert, dog daar werd die Vergadering, tot dat onderzoek, gesteld op ſes maanden, met een streng bevel om zonder conniventie agt te geeven op de ordre en discipline van den Raad; die aanspraaken daar toe geschieden nog in 't Parlement, nu alternatif, of door de eerſte Præſident, of door de eerſte Advocaat en Procureur Generaal, en dat tweemaal des jaars, eens naa Saint *Martin*, dat is de eerſte Woensdag naa de groote Vacantie, en de andere 's Woensdags na *quaſi modo.* (het welk is de eerſte Sondag naa Paasschen.) men kan zeggen, dat die *Mercurialen* gelyken aan de Censure van de Romainen, en dienen tot onderhoudinge van de discipline van den Raad.

MES-

MESSEN, niemant mag ten platten Lande een *mes* met een ſcherpe punt draagen, waar meede men iemant ſteeken kan, op pœne van drie gulden, *Plac. Stat. Gen.* 4. *Juny* 1684. die iemant vreeſt (dat is bevreeſt maakt) met lange *meſſen* verbeurt tien ponden, volgens *de Keure van Zeeland C* 3. *art.* 41. *Keuren van Rhynland art.* 138.

MESURE, is een onduitſch woord, dat *maate* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen al wat dient, om te kennen en te bepaalen, de groote, de uitgeſtrektheit en het getal of maat van een ding.

MIDVASTEN, beteekent *half vaſten*; *mid* beteekent, *half*, *midden*, als in *middag*, *midnacht*, *midweek* dat Woensdag is, *Kiliaen* op die woorden, en *Meyers* woordenſchat. *Kiliaen* op halfvaſten verklaart het *medium jejunii quadragenarii*, *Dominica lætare.* Half vaſten was dan een bepaalde dag, te weten, als men de Sondag van die week, waar in Vaſtenavond valt meede telt, de vierde, anders de derde Sondag na Vaſtenavond, en ook de derde Zondag voor de Paaszondag, die *dominica lætare* genoemt werd, ook *de dag der Roſen*, als te zien is *in de Kerkelyke oudheden van Delfland, agter de gift van Lodewyck, Heer van Vliſſingen in den jaare* 1420. *op bladz.* 379. geſchiedende op die dag in de Roomſche Kerk de plegtige inweidinge van de Goude Roos, ziet *du Cange Gloſſar.* op de woorden *Dominica quarta quadrageſimæ* en op *de roſa aurea.*

MILICIE, is een onduitſch woord, dat *Krygsvolk*, *Oorlogsvolk* beteekent; men verſtaat 'er in 't gemeen door beſoldigde Krygsknegten.

De zelve waaren in de vroege Graaflyke tyden hier onbekent, de Edelen, die uit hun eige Hoofden vry waaren van alle Schattingen, gingen ten ſtryden, de Steeden leverde zeker getal Poorteren onder een voortrekkent Burgemeeſter of Schout, en de Dorpen hun getal Coggen of Schuiten, Riemen, of Landſaten, onder hunne Balliuwen en Schouten.

En wierden de Welborene ten ſtryden, en de Onwelborene tot graven en delven, en alle andere voorvallende arbeit gebruikt. Ook moeſten alle Leenmannen met hun vereiſte Manſchap, welgewapent, onder de Graven of hun Veldoverſte, optrekken.

Egter waaren de Poorteren niet gehouden verder te trekken, dan op de Wallen van hun Stad, om de vyand af te wee-

weeren; dog wanneer een Heyrvaart wettig was afgekundigt, moeſten zy, op ontbooden zynde, onder het bevel van hunne Overſtens trekken tot op de uiterſte palen van den Landen, welke Heyrvaarten, oudstydts maar 12 weeken duurde.

Dog als men onder het Huis van Beieren, dubbelde, ja drie en vierdubbelde Heyrvaarten afkundigden, wierden die uitgetrokke Burgers, door anderen verpooſt en afgeloſt, na dat zy bevorens waaren uitgeloot, dragende ieder de Levery of Monteering van hun Stad of byzonder Landſchap, welke Vrye, Onleen en uitgeloote Mannen ter beſtemder plaatze gekomen zynde, van dien dag af, door de Graaf uit zyn Domeinen of toegeſtaane Beede, met ſpys drank en beſoldingen voorzien wierden, waar toe men zelfs vind aangeteekent, dat de Graven niet alleen haar Domeinen, maar zelfs haar Kleinodien, verkogten en verpanden, als te zien is omtrent de Belegering van Utrecht 1345, op den jare 1406 van Hageſtein, en 1407 en 1408 van Gorcum.

En verbeurde alle vrye en gegoede Mannen oud boven de 18 en beneden de 60 jaren, wettig ter Heyrvaart geroepen, en niet gekomen zynde, was het een Hertog of Graaf, zyn Ampt, en daar en boven de Lyftogt der Landen, die hy in plaats van Loon of Beſoldinge plag te genieten, andere Gemeene hunne Ampten of Bedieningen, zo zy eenige hadden, en, alleen de Wapenen uitgezondert, de helft hunner roerende goederen.

Maar wanneer onze Graven uit den Huizen van Beieren, in den jaare 1400 beſtonden, de Heeren van Arkel, en der zelver Magen van hun magtige Heerlykheeden, allen op de palen van Holland gelegen, te berooven, welke Oorlogen met korte ſtilſtand van wapenen, van tyd tot tyd, tot 12 jaaren toe, duurde, kwam het zeer weinigen der Verafgelegene, en vooral de Zeeuwen niet gelegen, den kryg te volgen, waarom zoo Leenmannen als anderen goed vonden, die Landsdienſten af te koopen voor zekere penningen op Morgentalen of anderzints te vinden, waar voor men geringer Inlanders in beſoldinge aannam, en daar meede den Oorlog voerde; waar na de Graven uit den Huizen van Bourgondien, des Lands Ingezetenen met die beſoldigingen hebben beginnen te bezwaren,

en zelfs met vreemd Krygsvolk hebben beginnen te bedwingen, dat nagevolgt zynde onder het Huis van Ooſtenryk, heeft men eindelyk 1547, vier duizent Ruiters, dog alle Inlanders, moeten aannemen, onder de naam van *Benden van ordonantie.*

Dog waar op onze laaſte Graaf zig niet betrouwende 1559 uit den Lande trekkende, goedvond, quaſi voor zyn rekening, in weerwil der Staaten, aan te neemen 4000 Spaanſche Krygsknegten, (die benden van ordonantie hebbende laaten vervallen) waar op zoodanige tyden, als een ieder weet gevolgt zyn, dat men niet meer Ingezetenen, maar met Trommel en Trompet Vreemdelingen uit alle oorden van de Wereld in Kroegen en Herbergen heeft moeten aanneemen, en daar over met een volkome magt ſtellen Militaire Regters, onder de naam van Krygsraden.

Dog is by het 7. *artic. van de Unie van Utrecht* 1579. *Reſ. Holl.* 18. *Sept.* 1579. vaſtgeſtelt, dat geen *Militie* in de Steden van de Unie zoude mogen komen, of zy zouden gehouden zyn, zig aan de Regering aan te geeven, en aan de zelve den Eed van getrouwheit doen.

De Hollandſche Edelen, ſchoon Militairen, ſtaan onder de Jurisdictie van den Hoove, vide *Reſol. Holl.* 30. *Sept.* 1645. *Groot Pl. B. V. D. bl.* 105.

En moogen de Militaire, nog hunne Vrouwen of Kinderen, of iemant van haar familie geen tapneeringe doen, op poene van openbare geeſſeling. *Pl. v. Holland* 16. *Sept.* 1683.

Hier uit beweren zommigen, dat die geenen, die uit haar Geboorte of andere redenen onder een ander als den Militaire Regter behooren, niet verder als haar dienſt betreffende, daar aan onderworpen zyn, en dat het doen van Neringe aan de Militaire verboden is, om dat zy niet als Burgers zouden kunnen werden aangemerkt, en daar door de Militaire Jurisdictie ontrokken werden. Ziet STADHOUDER, en HOOGEN KRYGSRAAT.

MINDERJARIGEN, zyn alle ongetrouwde Perſoonen, die geen vyf en twintig jaaren oud zyn, zoo wel Dogters als Zoonen, zonder onderſcheid, *V. Leuwen R. H. R. 1. B. 12. D.* ik zeg *ongetrouwde*, om dat het huwelyk, een *minderjarige* mondig en zyn eige meeſter maakt, §. *ult. Inſt. de Patr. Poteſt. de Groot inleid. Lib. 1. D. 10. n. 3.* en werd

werd een *minderjarige* door zyn huwelyk wel voor meerderjarig gehouden om zyn goederen te adminiſtreeren, dog niet die van een derde, *Rodenburg de Jure Conjug. Cap. IV.* zoo ook niet die geenen, die *venia ætatis* hebben geobtineert, of een publiek Ampt bekoomen, en kan zoodaanig een *minderjarige*, ſchoon aangeſtelt by teſtament van een van zyn Ouders, tot Voogd, die Voogdye niet veilig aanneemen zonder authoriſatie van den Hove of van de reſpective Weeskamers.

MINISTER, is een onduitſch woord, dat *Dienaar* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door Staats Dienaaren, de *Miniſters* van vreemde Mogentheeden hier te Lande reſideerende, zyn in de directe beſcherminge der Hooge Overheit, vervolgens werden die geenen, die Ambaſſadeurs, Envoyez, Reſidenten, Agenten of publieke *Miniſters* in hunne Perſoonen, gevolg, logementen, Caroſſen, of iet hun toebehoorende, en van hun dependeerende, beleedigen, direct of indirect, met de Hoogſte ongenade, en als Volkſchenders geſtraft. *Pl. Holl.* 29. *Maart* 1651.

Haar Hoog Mog. erkennen en neemen geen Ingezeetenen van den Staat aan in qualiteit van *Miniſters* van eenige Koningen, Princen, of andere Potentaten, als onder expreſſe conditien, dat de zelve daar door niet werden geëximeert van de pligten van onderdanigheit reſpectivelyk, ook ten reguarde van de Jurisdictie over haar Perſoonen en goederen, zo in het Crimineel als Civil, en dat ook zoodanige Perſoonen, die verzweegen zoude moogen hebben Ingezeetenen van den Staat te zyn, en by ſub- en obreptie, zonder eenige Limitatie of conditie als *Miniſters* zouden weezen erkent en geadmitteert, niet en konnen en vermoogen te jouiſſeeren van het regt en prærogative, die alleen aan zoodanige uitheemſche *Miniſters*, geen Ingezeetenen van Staat zynde, werden geaccordeert en toegeſtaan, *Reſ. van Haar Hoog Mog.* 19. *Juny* 1681.

En is naader gereſolveert by Holland, nooit ter Generaliteit te conſenteeren in de admiſſie van Onderdaanen van den Staat als *Miniſters* van vreemde Vorſten, 8. *October* 1727. dog Agenten hier te Lande reſideerende, blyven aangemerkt als Onderdanen van den Staat, ſpeciaal ten opzigten van ordinaire en extraordinaire laſten, ſchattingen &c.

zo wel Perſoneel als reëel en van de Jurisdictie over haar, en hunne familiën zo in 't Crimineel als Civil, *Reſ.* 24. *Febr.* 1701.

En moogen zig geen Conſuls hier eenige auctoriteit of Jurisdictie over Perſoonen of goederen der Koopluiden aanmatigen, volgens *Reſ. van de Staaten Generaal* 24. *July* 1658. *en Reglement van* 4. *Aug.* 1670. dog onze Conſuls in de Levant inventariſeren en bewaaren de goederen van een Koopman of Factoor of iemant anders van de Neederlanders, die in de plaats van haar reſidentie overlyden, zo zy niet over het zelve hebben gedisponeert, en zyn gehouden de Erfgenamen daar van terſtont te adverteeren, *Ord. Stat. Gen.* 8. *Dec.* 1612. en moogen Haar Secretariſſen of de Notariſſen by haar gecreëert alle contracten, handelingen, bevragtingen, accorden, teſtamenten, en atteſtatien paſſeeren. *ibid.*

Hoe het Ceremoniëel voor Ambaſſadeurs en *Miniſters* van deezen Staat te houden met de *Miniſters* van vreemde Hoven, en hoe de *Miniſters* aan en by den Staat door hunne bedienden geen memorien moogen doen ingeeven ter Vergaderinge van Hun Hoog Mog. en de audientien mondeling of by memorie aan den Heer Præſiderende moeten verzoeken, ziet *Holl. Reſ. en adviſ. ter Generaliteit* 21. *April* 1690. 21. *Aug. en* 11. *Sept.* 1686.

MINUTE, is een onduitſch woord, dat *het onderwerp van een geſchrift* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk het origineel van de actens die gepaſſeert werden by de Notariſſen, of van andere publicque inſtrumenten, waar van men de Groſſe en authentieke Copyen uitgeeft; de *minuten* blyven beruſten onder de Notaris, om daar van ten allen tyde Viſie en Copye te kunnen neemen; de zelve moeten geteekent zyn door de contracteerende Partyen en de Notaris. Waar van hy de Groſſe, dat is het eerſte origineele afſchrift uitgeeft om in Juſtitie of elders daar van gebruik te kunnen maaken: en moogen de Notariſſen daar van aan niemant als aan de geïntereſſeerde Partyen Viſie, of Copye geeven, ten zy by bevel van den Regter, vide *Mornacium ad Leg.* 6. §. 4. *ff. de edendo.* Ziet GROSSE, en NOTARIS.

MISDAAT, is een doen of laaten, zynde uit zig zelve, of door eenige Wet ongeoorlooft zegt *de Groot inleiding* 3 *B.* 32. *D.* ziet CRIMEN, en DELINQUANT.

De

De zelve zyn Perſoneel, en moet een iegelyk boeten dat hy misdaan heeft, want niets is 'er onregtvaardiger en wreeder uit te denken, als dat men dikwils Kinderen en Naabeſtaande in de misſlaagen of misdaaden van haar Ouders of Vrienden doet deelen, zo moeten de Kinderen ook niet berooft worden van hunne waardigheit om des Vaders *misdaat*, *L. generali mandato* 24. *ff. de ritu nuptiar.* want zy zyn het bekleeden der eerampten niet onwaardig, die door een anders *misdaat* in haar eer benadeelt zyn, *L.* 7. *Cod. de Natur. Libr.* ook moet niemant in het bekleeden van eenig Eerampt belet werden, door de *misdaat* van zyn Vader *Lex* 3. *quod pater* 9. *ff. de munerib. & honorib.* terwyl de Zoon in geen regtsgeding in plaats van de Vader kan betrokken werden, *L.* 4. *Cod. ne filius pro patre*, overeenkomende met het Goddelyke regt, alwaar duidelyk geſtelt werd, dat de Kinderen, niet zullen geſtraft werden voor de Vader, nog de Vader voor de Kinderen, maar een ieder zal om zyne zonden ſterven. *Deut. Cap.* 24. *v.* 16. 2 *Reg. Cap.* 14. *v.* 6. 2 *Chronic. Cap.* 25. *v.* 4. want de ziele die zondigt zal ſterven *zegt de Heere*, de Zoone zal niet dragen de ongeregtigheit des Vaders en de Vader zal niet dragen de ongeregtigheit des Zoons, de Geregtigheit der Regtvaardige zal op hem zyn, en de Godloosheit der Godlooze zal op hem zyn *Ezech.* 18. *v.* 20.

MISE VAN JUSTITIE, is het uitgeſchoote geld, dat het Land, of den Balliu ten dienſte van de Juſtitie heeft gedaan, of daar aan beſteet; zo zegt men *la miſe excede la recette*, het uitgeſchote gaat den ontfangſt te boven. Ziet Defens.

MISERABELE PERSOONEN, daar onder behooren niet alleen de Weduwen en Weezen, maar ook ſtokoude Grysaarts, voorts, die door langduurende ziekte zyn uitgeput, en allen die om tegenſpoed natuurlyk meedelyden waardig zyn, beweert *Gail obſerv.* 1. *Lib.* 1. *n.* 4. en dat het zo is verſtaan by den Hove van Utrecht. zegt *Radeland deciſ.* 118. *n.* 1. en dat Weduwe en Weezen van dit privilegie geen afſtand kunnen doen, toont de zelve, volgens zommige *DD. cod. loc. n.* 2.

Daar onder werden egter de Soldaten niet gerekent, en zulks kunnen zy haar debiteuren ten eerſter inſtantie voor den Hove niet convenieeren, *Papegaay van Van Alphen* 2 *D. p.* 87.

MODIFICATIEN, zyn verzagtingen, bepalingen, uitzonde-

ringen van iets, in zeekere beveelen geſteldt.

MOETSOEN, is een derde deel van het Soengeld, mogelyk als of men zeide 't geen gegeeven wierd in erkenteniſſe van de moet der geenen, die Wapenroep gedaan, en het regt van de doode vervolgt hadden of *moeitzoen* het geen de zelve regtvervolgers gegeeven wierd voor hunne moeite &c.

MOHATRA, is *een woeker contract van koop*, waar by iemant van een Koopman Waaren koopt op Credit, tot zeekere hooge prys, om de zelve daadelyk aan de zelve Perzoon of een ander weederom te verkoopen voor contant geld teegen een veel lager prys, dat men by ons heedendaags *Swindel handel* noemt, by voorbeeld, een Koopman of zoogenaamde Swindelhandelaar, verkoopt aan iemant, die geld noodig heeft, voor duizent gulden aan koopmanſchappen, waar voor hy hem doet paſſeeren een Obligatie of Wiſſel, betaalbaar over zes maanden of een jaar, welke goederen op die tyd niet meer als vyf of zes hondert guldens waardig zyn, de Kooper om geld verleege zynde, verkoopt die weeder voor vier hondert Gls., (om dat de waarde hem daar voor zelden of nooit werd betaalt,) of aan denzelve Verkooper, of aan iemant door hem uitgezonden of opgemaakt om dat in te koopen, dus heeft hy hem niet meer als vier hondert gulden geſchooten op woeker, waar voor hy na verloop van een jaar duizent gulden vordert, dien handel is in Orleans by het 141 *articul van de Ordonantie van den jaare* 1560 verbooden, op poene van corporeele ſtraffe en confiſcatie van goederen van dien Verkoper, en werd genaamt *ſuppoſer un pret de marchandiſe* APPELLÉ PERTE DE FINANCE *qui ſe fait par revente de la même marchandiſe a Perſonnes ſuppoſées.* Ziet hier over *Rocheflavin Littera M. Liv.* 1. *tit.* 3. die een arreſt aanhaalt van 18. *April* 1551, dat zelfs verbiet aan alle Koopluiden van Toulouſe van contracten te maaken over koopmanſchappen van zeekere kwantiteit goed, met Luiden die met 'er daat geen Koopluiden zyn, op pœne van banniſſement, confiſcatie van de koopmanſchappen, en andere arbitraire ſtraffen, ziet *Ferriere* op het woord *Mohatra* en hier na *Swindelhandel.*

MONDBORGSCHAP, beteekent *een Voogdt*, die als de mond en Borg is van zyn Pupil, *Tutor enim defenſor eſt, ſic appellatus a tuendo, quia Perſonæ prin-*

principaliter datur, rebus vero per conſequentiam. vide VOOGDYE.

MONDIGEN werden genoemt, die in het regt door haar eige mond moogen ſpreeken, en dus haar eigen zaaken magtig zyn, en vervolgens op haar eige naam dingtaalen moogen voeren, die men ook anders *zelfsmonden* plag te noemen; onmondige die dat ontbreekt, wel verſtaande, dat ook deeze in zaaken van zwaar gewigt zelve moeten te regt ſtaan, *de Groot Inleid. 1. B. 4. D.*

Onmondige zyn alhier bekend om drie oorzaaken, 1. door Geboorte, als die benede de vyf en twintig jaaren zyn, 2. door huwelyk als alle Getrouwde Vrouwen, 3. door onbekwaamheit, om zig zelve te kunnen redden.

MONOPOLIE, heeft zyn oorſpronk van Griekſche woorden, die alleen *verkopen* beteekenen, en is een *monopoliſt* een Handelaar in zeekere Koopmanſchap, die door hem alleen werd gedaan, waar van hy zig meeſter heeft gemaakt, waar door hy zulks in 't gemeen verre booven de waarde doet, om dat men genoodzaakt is by hem alleen ter markt te koomen; die ongeoorloofde en hatelyke handel was by de Romeinen verboden, door de Keizer *Zenon in Lege unic. Cod. de Monopolis*, en zyn de *monopolien* en onbehoorlyke contracten, al waaren zy zelfs by Steeden, Gemeenten of Collegien aangegaan, gemaakt ten nadeele van andere Kooplieden en Ambagtslieden, en het geen daar na ſmaakt, als de gemeene Welvaart prejudicabel, verboden, op poene van confiscatie van zulke goederen, en arbitraire Correctie, en moeten de Hoven van Juſtitie zulke ſtatuten nul verklaaren, zonder, dat het nodig zy, zulke *Corpora* te calangeren, *Plac. V. Keiz. Karel V. 4. Oct. 1540. art. 7.*

MORGENGAAV, is een gift die de Bruidegom aan de Bruid gewoon is te doen des anderen daags naa 't voltrokke huwelyk, als een belooning van haar Maagdom of ontnoome eerbaarheit, en gelyk het een gevolg is van het huwelyk, en uit dat contract de Bruid verpligt is aan den Bruidegom toe te ſtaan dat genot, is hy naturaliter wel niet verpligt daar voor iet te geeven, *ergo juris naturalis non eſt, licet vi tamen ejusdem uxor accepta morgengave dominium acquerit, nam a voluntate transferentis dependet, quomodo, jus quoddam transferre velit, acceptatione enim non plus juris acquiri poteſt, quam transferens in eum transferre voluit.* ziet de Profes-

feſſor *Wolff in zyn inſtit nat. in Part.* 3. *Sect.* 1. *C.* 4. §. 915.

MUNICIPAAL, wierd by de Romeinen, die geene genaamt, die het regt en Privilegie had gekreegen van een Roomſch Burger, by ons hiet men een *municipaal regt*, de Coſtume die men in een Provintie obſerveert, of wel in zommige Steden, en Plaatſen. *Municipaale magiſtraten*, zyn die geſteltzyn om de regten en privilegien van de Steeden te maintineeren, en om te doen obſerveren goede ordre en Police.

MUNT, is een ſtuk goud, zilver, of metaal, of een zeeker gedeelte van die metaalen, waar aan de Souverain een zeeker gewigt en waarde heeft gegeeven, waar voor Hy wil, dat het zelve zal werden ontfangen en uitgegeeven, in de handelingen onder zyne Onderdaadaanen, en in een woord, een metaal gemerkt met de ſtempel van de Oppérſte Magt, waar van het gebruik en waarde meer afhangt als van zyn reëele waarde en van de ſubſtancie. In het Latyn genaamt *moneta*, waar van het Franſche woort *monnoie*, en waarſchynlyk het onze van *Munt*. *Antonius Theſaurus* Senateur in Savoyen, deriveert dit woord *a monendo*, zeggende, dat de ſtempel van de Vorſt waarſchouwt, en verzeekert; dat 'er geen bedrog begaan is in het ſlaan van dat ſtuk metaal, dat hy voor *Munt* doet doorgaan, zoo als zulks te zien is in een zeer geleerd Tractaat van den zelve, over de diverſiteit en veranderingen in de *Munt*, deeze Etymologie werd ook nog beveſtigt door *Papias* en door *Claude Bouteroue*, die zeer wel geſchreeven hebben over de *Munten* van Vrankryk; de Romeinen noemde het geld *Pecunia*, welke uitdrukking ſpruit uit het woord *pecus* dat Vee beteekent, om dat men het Hoofd of figuur van Beeſten op de eerſte *Munten* deet ſlaan, NUMA POMPILIUS liet geld maaken van Hout, ook wel van Leeder, en geduurende een zeer geruime tyd wierd te Romen geen geld van metaal geſlaagen, het zilver geld ſloeg men eerſt 480, en het goud 546 jaaren naa de fundatie van Romen, en JULIUS CÆSAR was de eerſte die zyn Beeltenis daar op deet graveeren op bevel van den Roomſche Raad, ziet hier over het *Gloſſarium van du Cange op* het woord *moneta*, daar men ook vind de waarde van verſcheide *munten* in diverſe Ryken, als meede *Grimaudet* in zyn Tractaat der *Munten*, alwaar men vinden kan, de uitvin-

din-

dinge van dien, wie de magt heeft, die te doen ſlaan, de waarde, de naamen van die geenen, die de zelve moeten onderzoeken en goedkeuren, de veranderingen en verwiſſelingen, hoe men daar meede de renten moet betalen, als mede over de misdaat van Valſche *munterye.*

Voor de uitvindinge der *Munt* bediende men zig van verruilingen en verwiſſelingen, maar de ongelykheit van de pryzen der waaren, heeft geleert de nuttigheit van de *Munten*, om koophandel te dryven, waar toe men tweederley *Munten* reekent, de eene die men reëel noemt, gelyk zyn alle gangbaare ſpecien; de anderen die inbeeldig is, en in reekening beſtaat, en een zeker getal ſpecien of reëele *Munten* bevat, zoo als in Vrankryk, *de Livres* of *Francs*, in Engeland, de *ponden Sterlings*; en in Zeeland, de *ponden Vlaams.*

Dog moet in de Zeven Vereenigde Neederlanden de *Munt* van gelyke en égale waarden zyn; daar was reeds by de Pacificatie van Gent vaſtgeſtelt, dat men de *Munt* van 't geld in Holland met de Provincien zoude égaleeren 8. *Nov.* 1576. *art.* 23. en by de Unie van Utrecht *art.* 12. *Placaat* 4. *Aug.* 1586. *art.* 17. *Reſol. Holl.* 3. *Aug.* 1663. en is ook geſtatueert, dat de Zeven Provincien met Eede de obſervacie zouden belooven, *Placaat van de Staaten Generaal* 21. *July* 1622. *art.* 38. welk Placaat de Bondgenooten hebben belooft vaſt en heilig te onderhouden, en zyn alle Muntmeeſters en bedienden verklaart infaam, inhabil, en gebannen, de welke *Munten* teegen het Placaat van de Staaten Generaal 8. *Maart* 1633. en mag niemant verboode vreemde *Munten* inbrengen of uitgeeven, of wigtige Smelten, *Placaat Stat. Gen.* 21. *July* 1622. *art.* 21, 22, *&c. en* 1. *Aug.* 1633. *Holl.* 20. *Febr.* 1602. men mag ook geen anderen als Provinciaale duiten uitgeeven *Plac. Holl.* 27. *Febr.* 1706. en werd alle vervalſinge, Contrefeiting van vreemde of dezer Landen *Munten Hegemunterye*, en Particuliere muntſlag, buiten ordonancie van den Staat, voor muntvervalſing gehouden, en worden zulke Onderwinders, Wiſſelaars en Leveranciers met de doot en confiſcatie van goederen geſtraft, niet teegenſtaande eenig particulier Octrooi of concent by Heeren Collegien, Magiſtraten, of andere gegeeven, *Ord. Crim. anni* 1570. *art.* 62. *Pl. Staaten Gen.* 19. *Dec.* 1589. *art.* 1. *en* 2. *Sept.* 1594. 21. *Maart* 1606. en

en 6 July 1610. *en Holland* 19. *Dec.* 1603. en zoo wie goude of zilvere penningen ſchroeidt, of mindert met Ciment of ſterkwater, of anders, werd, zulks beweezen zynde, openlyk met de doot geſtraft met confiſcatie van goederen, *Pl.* 1586. *art.* 22. & 23, *en Zeel.* 11. *Aug.* 1622. *art.* 4. en moogen de zelve niet uitgegeeven werden op confiſcatie der zelven, *Plac.* 1586. *artic.* 10. en al die eenig gelapt, gebroken, gewaſſchen, geſchroeidt, geligt of gezwaart geldt heeft, of dat uit te geeven verboden is, moet het zelve in de Wiſſel brengen, om de regte waarde daar van te ontfangen, op pœne als by het *Plac. van de Staaten Gen.* 1619, 13. *Febr. en* 6. *Febr.* 1653. *en Zeeland* 11. *Aug.* 1622. *art.* 34.

Ook mag niemant in huis hebben, veel min gebruiken, eenige perſen, heyen, of andere inſtrumenten daar men mede ſchroeyen, drukken, of ſtempen kan eenige metalen van goud, zilver, koper, yzer, dan met kenniſſe van den Officier en Burgemeeſteren van de Plaats, en dat alleen om te gebruiken tot publieke geconſenteerde handwerken, op pœne van duizent ducaten, voor de eerſte reys, voor de tweede, dubbelt, met arbitraire Correctie, *Plac. Staaten Gen.* 17. *July* 20. *Sept.* 1611; en moogen de Officieren, ten alle tyden, onvoorziens, met voorweten van Burgemeeſteren gaan in de huizen, van die met kenniſſe en permiſſie als voore, eenige der voorſz. perſen hebben of gebruiken, *Plac.* 1723., dog by dit Placaat is aan goud en zilverſmeeden niet benoomen de vryheit, om goude of zilvere Plaaten tot Trouw, Doot en Gedenkpenningen of eenige van de gepermitteerde Werken te maaken.

MUNTKAMER VAN DE GENERALITEIT, is al kort naa de Unie van Utrecht opgeregt; by het 12. *articul* van dat verbond, hadden de Provincien malkanderen belooft, dat zy op het ſtuk van de *Munt*, niet dan met gemeen goedvinden, ordonancien zouden maken, waar van niemant zonder een algemeene toeſtemming zoude moogen afwyken; ſchoon ieder Provincie op zig zelve Souverain is, en het regt heeft om *Munt* te ſlaan, als een zigtbaar teeken van Oppermagt, zyn zy egter met elkanderen over een gekoomen, dat de *Munt* van elke Provincie, die door den ganſchen Staat zoude gangbaar zyn, de zelve innerlyke waarde hebben moeſt, het welk

de

de opregtinge van een Generale *Muntkamer* noodzakelyk maakte, om op de zaaken, de *Munt* betreffende, te kunnen agt geeven.

Die Kamer beſtaat uit drie Raaden of Generale Muntmeesters, een Eſſajeur Generaal en een Secretaris, die door Haar Hoog Mogende werden aangeſtelt.

Die Kamer heeft opzigt over alle zaaken de *Munt* betreffende; zy verklaart de vervalſte of ligte *Munten* voor Billioen, vergelykt de nieuwe en oude *Munt*, beproeft of eſſajeert het geſlaage geld, en geldſtoffen, met al wat 'er toe behoort, doet de geſchillen af, die over de innerlyke waarden van 't geld ontſtaan, als meede die tuſſchen de Juweliers, Verzetters, zilver- en goudſmeeden opkoomen, welke de *Muntkamer* met geld boeten en verbeurt verklaringe ſtraffen kan; zy houd het oog op alle Eſſajeurs, Wiſſelaars, en Handelaars in Vreemde geldſpecien; zy decideert alle regtgedingen en geſchillen over het alloi, geſtalte en gewigt van 't geld by arreſt, en zonder beroep, en geeft agt dat de Placaaten op het ſtuk van de *Munt* gemaakt, naargekoomen werden.

Jaarlyks geſchiet 'er, ten overſtaan van eenige Heeren Afgevaardigden uit verſcheide Collegien, in de *Generale Muntkamer*, een nauwkeurig onderzoek van de goude en zilvere *Munten* van den Staat, waar toe men een zeer nette beſloote weegſchaal houd; de *Munt* van 't loopende jaar werd verzeegelt en bewaart, om daar meede die van het volgende jaar te vergelyken; als 'er iets teegen de Placaaten, op het ſtuk der *Munt*, werd bedreeven dat Lyfſtraf meriteert, neemt 'er de Raad van Staaten kenniſſe van, en offchoon de vervalſinge van de *Munt* ontwyffelbaar een *caſus Regius* is, waar van het Hof van Holland alleen ſchynt bevoegt, kenniſſe te moeten neemen, ziet men egter dagelyks, dat valſche Munters werden beoordeelt door de Regters in de Provincien en Steeden daar de misdaat is begaan.

Die Kamer gedraagt zig naa de Inſtructie van den Jaare 1535. door *Maria*, Koningin van Hongaryen, als Landvoogdeſſe der Nederlanden, op 't ſtuk van de *Munt* gemaakt, en andere menigvuldige Placaten na die tyd geëmaneert.

MUTATIE, is een onduitſch woord, dat *verwiſſeling*, *verandering* beteekent; in een Practicale zin verſtaat men 'er door de verandering van eigen-

dom, wanneer iets verandert van meester, en of schoon *in permutatione non intervenit pecunia, cujus numeratio venditionis causam inducat*, zoo moet men evenwel, by verwisseling of permutatie, als by voorbeelt in een Leengoed, alle heerlyke Regten, als by verkoop voldoen, want die Regten zyn verschuldigt voor het regt van *investiture* en als een teeken van erkentenis aan den Heer, *quod tam in permutatione, quam in emptione occurrit, in quibus novus possessor semper debet approbari*, daar en booven de verwisseling van een zaak is van de zelve uitwerking, als de prys is in een verkoopinge, *in emptione enim alia res, aliud pretium, in permutatione autem res alia fingitur esse loco pretii.*

MUTUEEL, is een onduitsch *adjectivum*, dat *onderling over en weder, wederzyds* beteekent, men maakt gebruik van die relative uitdrukkinge, om iets uit te drukken dat tusschen twee of meer persoonen plaats heeft; zoo noemt men een testament *mutueel*, daar twee Persoonen malkander, over en weder, de langstleevende tot Erfgenaam maaken &c.

MUUREN EN POORTEN VAN EEN STAD, zyn respectabele zaaken, die door de Wet beschermt werden, tegen alle aanvallen der menschen door de straffen, gestelt teegen die geenen, die aan de zelve geen eerbied toedraagen; *Romulus* die op zyn eige gezag had doen dooden zyn Broeder *Remus*, om dat hy als met veragting geklommen was over de eerste *Muuren* van *Romen*, beval by een zonderlinge Wet, dat allen die de *Muuren* schenden zouden, met de doot zouden werden gestraft; deeze straffe wierd naaderhand door de uitlegginge der Regtsgeleerden ook gestatueert teegen allen die violeeren of schenden zouden de *Poorten der Steeden*, die men zelfs naaderhand *heilig* noemde, als *quod ab injuriis hominis defensum atque munitum est Lex 6. ff. de rer. divis.* vervolgens allen de geenen, die een toeleg maaken tot verbreekinge van de eerbied, die men aan de *Stads-Muuren en Poorten* schuldig is, werd met de doot gestraft, *si quis violaverit muros* (zegt de Wet) *capite punitur: sicuti si quis transcendet scalis admotis vel alia qualibet ratione, nam Civibus Romanis alia via quam per portas egredi non licet, cum aliud hostile, & abominandum sit Lex 11. ff. eodem*, en werd by ons na de omstandigheeden van tyden en zaaken, de dootstraf ook gestatueert tegen die geenen, die *Stads Muu-*

Muuren beklimmen of *Poorten* forceeren; ook behooren de *Muuren en Poorten van een Stad*, niet aan de Steeden, maar Poorten, Muuren, Gragten, Bolwerken &c. en Fortificatien zyn een volkoome eigendom van de Souverainiteit, waar van het regt om de Steeden te moogen bemuuren, met Vestingwerken, of Gragten te omçingelen een groot deel is, dat de Graven oudstyds en naaderhand de Staaten aan zig hebben gereserveert; een meenigte van Privilegien en Octroijen geeven daar van overvloedige blyken, ziet *Mieris Charterb.* 1. *D. bl.* 557. 2. *D. bl.* 16. 3. *D. fol.* 45, 444, 610. 4. *D. fol.* 791. en de Præsident *van Bynkershoek quæs. jur. publ. Lib.* 2. *Cap.* 14., daar zyn veele Graaflyke brieven voor handen, waar by de Steeden tot straffe van hunne ongehoorzaamheit bevolen werd, de gemaakte *Muuren* te slegten, de Gragten te dempen en andere vastigheeden af te breeken. *Mieris Charterb.* 2. *D. fol.* 40. 3. *D. fol.* 93. *Lams Priv. v. Kennemerland, blad.* 78. waar uit volgt, dat geen Magistraaten der Steeden de *Muuren* van haar Stad moogen doen afbreeken, de steenen daar van vervoeren, de grond van een Bolwerk, of langs de Gragten, voor Tuinen uitgeeven of van dezelve eenig ander gebruik maaken zonder toestemminge van de Souverain, zelfs niet doen vermaken, schoon de zelve of door de Vyand, of door ouderdom vervielen, *muros autem municipales nec reficere licet, sine Principis vel Præsidis auctoritate, nec aliquid eis conjungere, vel superponere. Leg.* 9. §. 4. *ff. de rerum divis.*

MUUR EN MUURBESWARING, is het regt om op een anders *muur* iets te bouwen, want naa het gemeene regt, mag niemant bouwen op een anders *muur*, en op een gemeene *muur* maar ter halver grond. Een *muur* gesteld ter halve grond, by den een of ander van de naabuuren, werd daar door gemeen, en elk mag in plaatse van een gemeene glind of heining een *muur* maaken, maar niet in de plaats van de *muur* een heining, anders als voor een korte tyd, om de *muur* te hermaken: door een gemeene *muur* mag niemant Vengsteren maaken, nogte andere openingen, dan met gemeene bewilliging, en mag daar aan niet vastmaken, Ovens, Secreeten, of iets dat de gemeene *muur* zoude kunnen beschadigen; een

gemeene *muur*, en al wat daar aan vaſt is gemaakt, een heimelykheit of Secreet of iets anders, moet ten gemeene kosten onderhouden en gereinigt worden, maar het ſtaat een ieder vry, die uit de gemeenſchap wil ſcheiden, de geheele *muur*, met het geen daar aan vaſt is, aan zyn buurman over te laaten, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 34. *D.*

N.

NAAGEL VRIEND, *naagel maagen*, zegt *Kilianus* zynde bloetvrienden in de zevende graad, om dat men op het zevende Lit van 's menſchen lighaam de *naagel* vind, en daar na geen Lit meer, zoo dat met dat Lit alle maagſchap ophoud, ziet *Kilianus*.

NAASTING, is een regt, iemant toehoorende, op den Koper en Verkoper omtrent een onroerent goed, wanneer het zelve goed werd verkogt, om te treeden in des Kopers plaats, en moet geinſtitueert werden voor den Regter daar 't goed geleegen is, volgens 't Privilegie van *Vrouw Margariet van* 1476. ziet hier over *Hugo de Groot in zyn inleiding* 3. *B.* 16. *D.* daar deeze ſtof volleedig werd behandelt, en is het zelve tweeleedig, of *naaſting* door beding, of *naaſting* door Wetduiding; het eerſte is, wanneer men bedingt dat de Koper het gekogte goed, ten behoeve van den Verkoper, of ook wel binnen zeekere tyd, voor de zelve prys aan den Verkoper weederom zal moeten overdoen, of dat in het verkoopen, den Verkooper weederom altyd de *naaſte* zal moeten zyn, *van Leuwen* 4. *B.* 19. *D. n.* 1. De *naaſting* door Wetduiding, is een regt, volgens plaatſelyke gewoonte, dat een derde heeft op onroerent goed onder de hand verkogt, voor den Koper, om te treeden in zyn plaats, vide *de Groot inleid.* 3. *Boek* 16. *Deel n.* 2. 11. *en* 12.

Dog gelyk dit regt behoort onder de plaatſelyke onbeſchrevene Wetten, volgens *H. de Groot in zyn inleiding tot de Holl. Regtsg.* 1. *B.* 2. *D. n.* 25. zo moet een bloetvriend of naaſte landsgeleegene die *naaſting* doen wil, in geval van twyfelinge, bewyzen, dat het zel-

zelve regt aldaar ingevoert, en in gebruik gebragt is.

Dat regt heeft meeſt plaats omtrent de huizen en landen ten platten Lande, dog zelden omtrent de gronden en huizen in de Steeden; in Delfland heeft *naaſtinge* ten platten Lande niet over al plaats, onder anderen niet in het Ambagt van Pynaken, en ook niet in Vlaardinger ambagt, *S. van Leuwen Coſtumen en Keuren van Rhynland art.* 19. *n.* 4, 5, 6. *bl.* 170. *By het* 39. *art. van de Polit. ordon. van den jaare* 1580. is geordoneert dat alle Steeden, Heeren, Ambagtsheeren &c. binnen zes maanden, na dato van de publicatie der zelve, zouden aanbrengen en in geſchriften overleveren, alle Regten, en Coſtumen, van *naasting*, *naakoop*, *pontgeld* &c. als zyluiden toen gebruikten, om op de onderhoudeniſſe van dien by de Staaten in alle billykheit gedisponeert te werden, op pœne, dat naa verloop van de zelve tyd, niemant daar over gemoeit zoude moogen werden, maar de zelve gehouden zoude werden voor corruptelen en misbruiken. Diergelyk bevel is te meermalen gedaan, ook in materie Crimineel, als blykt *in 't Hoofd van de Crimineele ordonantie van 5. July* 1570. dog is egter nooit behoorlyk naagekoomen, volgens *S. v. Leuwen op de inleid. van de ord. op de Crim. Juſticie bladz.* 124. *n.* 14. *in* 8vo.

NAATREKKING, is, wanneer twee t'zaamengevoegde zaaken, de waardige de onwaardige nàa zig trekt, *van Leuwen* 2. *B.* 4. *D. n.* 1. *&* 2. *de Groot* 2. *B.* 9. *D.*

NAMPS, beteekent in oud Franſch een *pand*; men noemt *vif namps*, dat wy leevendige haav noemen, *morts namps* zyn meubelen, kooren, graanen, &c. hier van daan het woort *nantir* dat pand geeven beteekent, en *nantiſement* de verzeekering die iemant geeft, ter beveſtiging van het naakoomen van zyn verbinteniſſe.

NANTISEMENT, is een onduitſch woord, dat een *verzeekering* of *pandſtelling*, die den Debiteur aan zyn Crediteur geeft, beteekent; in zaaken daar iemant is gedagvaart om eenige penningen te betaalen, waar van by regiſter, ſchuldboek, of diergelyke liquide inſtrumenten van de ſchuld blykt, en werd voor het eerſte default, de affirmacie van de ſchuld alvoorens zynde gedaan, de Gedaagde gecondemneert te *nantiſeeren*, en voorts op de verdere defaulten te procedeeren.

Alle *nantiſementen* van den Hove,

Hove uit defaulten, koomen in handen van den Impetrant onder cautie *de reſtituendo*; volgens *de Ampliatie van de Inſtructie van* 1579. *art.* 11. en niet in de Griffie, volgens *het* 94. *articul van de inſtructie.* Die zyn party ten onregte heeft gedwongen te *nantiſeeren*, werd in het einde van de zaak in de koſten en ſchaaden gecondemneert, *art.* 212 *van de inſtructie van den Hoogen Raad*; en moogen *nantiſementen* teegen Zeuwen gedecerneert in een maand ten koſten van den Gecondemneerde niet geëxecuteert werden, nog in drie weeken ten laſten van die geenen, die agt mylen van 't Hof woonen, nog in veertien daagen ten laſten van die naader woond, *Ordon. van den Hove, Dec.* 1573. *vide Mem. v. Ernſt f.* 35. *verſo. item Merula Lib.* 4. *C.* 7.

NATURALISATIE, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat in 't algemeen de acte waar by iemant door gunſt van de Souverain werd in ſtaat geſteld om te genieten alle de Burgerlyke voordeelen, die een Inboorling geniet, deeze Gunſt kan alleen by de Hoog Overheit werden geaccordeert; dog geeft geen regt om eenige ampten te moogen bekleeden, ten zy het zelve in die brieven van Gratie uitdrukkelyk is geſtelt, vide *Reſ. Holl.* 25. *Sept.* 1670. en moogen *genaturaliſeerde* Ingezeetenen, niet langer dan een jaar uit de Provincie blyven op pœne van het verlies van hun regt van *naturaliſatie, Reſol. Holl.* 15. *May* 1687.

NEGATIVE, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat de verzeekering, waar meede iemant een zaak ontkent; men onderſcheit die *negative* in drie leeden; de *negative* van het fait, van het regt, en van de kwaliteit; een beſchuldigde ontkent op zeekere plaats, (daar een delict is gebeurt) geweeſt te zyn, dit is de *negative* van het fait; een *negative* van het regt is, wanneer men ſtaande houd, dat een acte niet behoorlyk naa zyn forme, door de Wet voorgeſchreeve, is gepaſſeert; en is de *negative* van de kwaliteit, wanneer (by voorbeeldt) een ſtuk Land, dat men zegt Leen te zyn, geen Leen is, welk laatſte, door die geene, die zig op die *exceptio juris* fundeert, moet werden beweezen.

NEGOTIATIE, noemt men gemeenlyk, de geld ſchietinge op zeekere intereſſe of voorwaarden, en is in Holland expreſſelyk verbooden (niet teegenſtaande het daagelyks opentlyk geſchiet,) geld te

geeven op *negotiatien* ten laſten van Uitheemſche Princen, ten zy die *negotiatien* met conſent van de Staaten geſchieden, op pœne van duizent gulden, *Plac. van Holl.* 7. *April* 1700.

Men verſtaat 'er ook door de deliberatien of beraadſlagingen over zeekere overeenkomſt of accommodement tuſſchen twiſtende Partyen; die beraadſlaginge zyn daaden, voorkoomende uit ons verſtand of de vermogen van onze ziel, waar na wy dienen te overwegen of een zaak dient gedaan of gelaaten, en wel op deeze of geene wyze; dus komt in overweginge, of het einde, of de middelen van het accommodement, vervolgens als men handelt over het accommodement van een geſchil, is men het al eens omtrent het einde, immers behoort men het te zyn, te weeten, dat men het geſchil van weerskanten wil ſchikken, dus dient men alleen te delibereeren of te beraadſlagen, over de middelen hoe, en op wat wyze, en daar in obſerveren het geen hier voor op *Mediateur* is gezegt. Ziet MEDIATEUR.

NEGOTIE, is een onduitſch woord, dat de handel die iemand dryft in geld of koopmanſchappen, beteekent.

NOODWEG, is een weg, die alleen werd gebruikt, tot den Oogſt, tot het transporteeren van een Lyk, of andere noodzakelykheit; alle Landen die niet uitkoomen aan de Heereweg, moeten by ons een *Noodweg* hebben, *L.* 12. *ff. de religioſ. Keuren van Delfland* 20. *April* 1591. *art.* 65, *&c. en van* 3 *en* 4 *July* 1591. *art.* 153. *en v. Rhynland van* 1 *en* 2 *Dec.* 1609. *art.* 145. die een *noodweg* moet lyden, mag zyn Land afgraven en ſluiten; maar ter *nood* verzogt zynde, moet hy opening doen, *Zyp. not. Jur. Belg. de via publica in princip.* Wanneer iemants Land niet komt aan de *Heereweg* of Buurweg, werd hem by het Geregt een *noodweg* aangeweezen, waar door hy naaſt en ter minſter ſchaade koomen kan aan de Heereweg, *de Groot inleid.* 2. *B.* 35. *D.*

NOTARIS, is een Publiek Amptenaar, by de Hoog Overheit aangeſteld, naa voorgaande onderzoek by den Hove van Holland naa des zelfs bekwaamheit, op voorſtellinge en recommandatie der Steeden of Plaatſen waar onder zy gehooren, of haar dienſt willen oefenen, (vide *Plac. van* 20. *Maart* 1524.) om in geſchrifte te brengen, naa de forme by de Wetten en Ordonantien voorgeſchreeven, alle Actens overeen-

eenkomſten, en uiterſte willen, die onder de Burgers en Inwoonders van een Plaats werden gepaſſeert; de zelve moeten zyn van de Gereformeerde Religie, *Reſ. Holl.* 13. *May* 1734. men kan haar aanzien, als bewaarders en bewindsluiden van een zuivere en willekeurige Jurisdictie, dewyl haar tegenwoordigheit en teekeninge dient ter beveſtiging van de waarheit, die voor haar beleeden en in geſchrifte werd gepaſſeerd.

Daar werden in de Burgerlyke zaamenleeving zeer weinig ampten of bedieningen gevonden van meer teederheit en aanbelang, ook is dit ampt uit het hier vooren gezegde, vervolgens van veel aanzien, en derogeert of vernietigt de oefening van het zelve, in Vrankryk en elders den Adel niet, indien een Edelman, dat ampt bekleedt, ſchoon de Wet haar noemt *Servi publici in Lege* 2. *ff. rem pupilli ſalvam fore. Non quod revera ſervi ſint, ſed quod populariter rogantur, & cuique ſerviant.* Zy moeten eerſtelyk een goede kenniſſe hebben van den aart en eigenſchappen van allerlei handelingen en overeenkomſten, tuſſchen de Luiden gebruikelyk; ten tweede, van alle Erfeniſſen en 't geen daar toe betrekkelyk is, zoo wel die by uiterſte wille, als die van haar zelve by verſterfregt *ab inteſtato* iemant aankoomen; en ten derde, moeten zy kundig zyn in het opſtellen van allerlei geſchriften en inſtrumenten, verklaringen, verband-brieven, &c.

Zy vermoogen buiten de Jurisdictie, alwaar zy gepermitteert zyn te reſideeren, naa de bekoome admiſſie van den Hove, haar ampt niet exerceeren, *Reſ. v. Holland* 27. *Sept.* 1607. (of *Nov.*) en is by de Staaten op den 2. *Dec.* 1608. dit nog nader goedgevonden, ziet *Mem. van Duik fol.* 61. *&c.* dog is daarom het geen voor hun is gepaſſeert van geen onwaarde, *V. Leuwen R. H. Regt* 5. *B.* 20. *Deel.* Zy moogen over geen uiterſte willen ſtaan van Perſoonen hun onbekent, ten waare de getuigen verklaarden, die wel te kennen, waar van zy expreſſe aanteekening houden moeten, *Placaat* 4. *Oct.* 1540. en is het Hof gelaſt geweeſt, daar omtrent een publicatie in te ſtellen, ingevolge *de Reſ. van Holl.* 1671., zy moogen voor haar naaſte bloetverwanten ook niets beleiden, en heeft dit plaats tot in de vyfde graat incluis, te weeten ten hunnen voordeelen, volgens de *L.* 4. *ff. de teſtibus*; maar wel ten hunnen naa-

naadeele, zoo dat een *Notaris* een obligatie of verbandbrief, ten laſte van zyn naaſte bloetvrienden, mag paſſeeren, vide *Leg.* 3. *Cod de diverſ. reſcript. & L.* 2. *ff. de fid. inſtrum. L.* 5, 6, 7, *Cod. de probation.*, en zoo hy een contract heeft doen paſſeeren van corruptie, *& contra leges ambitus* werd ſtrengelyk teegen hem geprocedeert, volgens *een Reſol. v. Holl. van* 17. *July* 1676, zy moogen geen ont-erfeniſſen van kinderen voor haar doen paſſeeren, het welk voor 't Hof of Scheepenen geſchieden moet, ziet *Waſſen. Pract. Notar. C.* 1. §. 2. *n.* 2. *van Leuwen Not. Pract. Lib.* 2. *C.* 2. zy moogen ook geen huwelyks Contracten of andere geloften paſſeeren, om te koomen tot een huwelyk, 't welk buiten conſent van Vader of Moeder, of naaſte vrienden, by Dogters onder de 20, en jonge Mans onder de 25 jaaren, werd aangegaan, op pœne by het *Edict. van* 1540. *art.* 17. geſtatueert, en waar in naader is voorzien, *art.* 3. *Pl. Holl.* 1. *April* 1580. Uit dit alles ziet men, dat 'er zeer veel tot de bedieninge van dit ampt werd vereiſt, en dat het geenzints genoeg is, zoo maar eenige generale vraagen van buiten te leeren, om zig daar toe als bekwaam te doen doorgaan, dat 'er ook niets gevaarlyker is, als een groot getal van de zelve te admitteeren, op dat het aanzien van het *Notaris* ampt en het beſtaan daar uit niet tot merkelyk nadeel van den Burgerſtaat verſtrekke, vermits de veelheit haar beſtaan daar uit als ondoendelyk maakt, en daar door dikwils aanleidinge gegeeven werd tot meenigvuldige onheilen; het blykt ook uit de *Reſolutien der Staaten van Holland van* 31. *Jan.* 9, 10. *Feb.* 1524. dat men doen al klaagde over de veelheit en onbekwaamheit van de zelve, waar op te dier tyd al ordre wierd geſtelt by een ordonantie van den Keizer, dat in ieder Stad een zeeker getal *Notariſſen* zoude zyn, en geen anderen als die by den Hove op de præſentatie van de Regenten der Steeden zouden zyn geëxamineert en bekwaam bevonden, voorts daar toe geadmitteert, beëedigt en in de Griffie geregiſtreert, 21. *Maart* 1524. *in het derde Mem. van de Griffier Sandelyn f.* 90. en ſchoon dat ampt by de Staaten op de nominatie van de Steeden wierd geconfereert, ſchynt egter het voorſtel van benoeminge altoos in de Vergaderinge van Holland door de Stad van Haarlem (waarſchynlyk als de eerſte Stad) met wien

wien de zaaken tot de Juſtitie behoorende, zoo als nog heeden, Commiſſoriaal wierden gemaakt, geſchiet te zyn, *Reſ. Holl. &c.* 8. *July* 9. *Sept.* 1581, dezelve wierden ten platten Landen niet toegelaaten, volgens *de Reſ. v. Holl. van* 5. *Dec.* 1584. en tien jaaren daar na is der zelver getal in de Steeden op 6 tot Dordregt, tot Haarlem 6, Delft 8, Leyden 8, Amſterdam 20, Gouda 6, Rotterdam 8, Gornichem 4, Brielle 4, Alkmaar 8, Hoorn 8, Enkhuizen 9, Edam 2, Monnikendam 2, Meedenblik 2, en in den Haage op 8, bepaalt, ziet de *Reſ. v. Holl. van* 11. *Maart* 1594. alle Hollandſche Steeden obſerveeren nog zeer exactelyk, van ieder in haar Stad, maar een zeker getal te admitteeren, in den Haag alleen, (die daar in met die Steeden door de Souverain werd gelyk geſtelt) en welkers getal van 22 op die tyd op 8 is vermindert, vind men geadmitteert, *als uit het berigtboekje van den jaare* 1772. *blykt*, HONDERT VIER EN TWINTIG NOTARISSEN, die gezegt worden van de Magiſtraat af te hangen, ſchoon een ieder weet, en ziet, dat drie vierde van de zelve of gebrek moeten leiden, of door Swindelhandel of andere ſchandelyke Practyken, haar koſt moeten zoeken, waar van men daagelyks, zoo voor de Hoven van Juſtitie, als de Magiſtraat zelve de onheilen ontwaar word.

De Heeren Staaten hebben aan den Hove geſchreeven over de examinatie der *Notariſſen* op den 8. *Sept.* 1592 en ingevolge van die aanſchryvinge is het formulier van der zelver admiſſie, gearreſteert 15. *Sept.* daar aan volgende, te vinden *in het Memoriaal van de Griffier Hanneman fol.* 286, *en* 297. en der zelver naader Reſolutie op dit ſtuk van 14. *Dec.* 1595. te vinden *in het Memoriaal van Regteren fol.* 142. *&c.* bevoorens had het Hof al op den 3. *July* 1578. gereſolveert en geordoneert, dat geen copyen authenticq, ſtipulatien of Procuratien of eenige andere actens die men gewoon was in de Griffie van den Hove te paſſeeren, zoude moogen werden gepaſſeert door de *Notariſſen* op pœne van arbitraire Correctie, en dat het Hof daar op geen regt zoude doen, vide 7. *Mem. van de Griffier Ernſt f.* 245. *&c.* het welk by geen reſolutie van den Hove of eenige andere acte of reſolutie van de Staaten gevonden hebbe verandert of vernietigt te zyn, en dus nog behoorde ſtand te grypen, egter volkome in ongebruik is.

Der zelver Prothocollen moe-

ten naa hun overlyden werden overgebragt in de Secretaryen in de Steeden, ingevolge *de Reſ. van Holland van* 10. *Dec.* 1669. die 13. *Dec.* daar aan volgende is gepubliceert, welk overbrengen naa hun overlyden zal moeten geſchieden ongeprejudiceert de Keuren derzelve Steeden 18. *Nov.* 1670. vide 12. *Mem. v. Pots f.* 284. *&c.* en is nog by een naader reſolutie van Hoog gemelde Heeren Staaten goedgevonden op den 18. *Maart* 1671, dat de Prothocollen van die geenen, die in diverſe Steeden hebben gewoont, ter Secretarye van de Plaats van hun overlyden zullen gebragt worden, al was het dat de Zoon in zyn Vaders plaats ſuccedeerde, *Reſ. Holl.* 1. *Aug.* 1676. en is in elke Stad in den jaare 1731. een Commisſaris der *Notariſſen* aangeſteld.

En zyn de *Notariſſen* gehouden de Viſitatie van die Commiſſariſſen van hunne actens te gedoogen, en zig, op advertentie ten dien einde ontfangen, gereet te houden, en zig voorts, zoo veel hen aangaat te gedraagen, naa de inſtructie voor de zelve Commiſſariſſen gemaakt, *Plac.* 22. *Dec.* 1733. al het zelve heeft ook plaats ten aanzien van Secretariſſen ten platten Lande, voor zoo verre de zelve paſſeeren eenige actens, die niet gebragt werden in de publieke regiſters en waar van zy Prothocol houden *ibid.*

En is de Commiſſaris van de *Notariſſen* voor den Hove gehouden jaarlyks een lyſt over te geeven aan de Griffier, van de *Notariſſen* onder hem reſſorteerende, ingevolge *de Reſolutie van den zelve Hove van* 1. *Dec.* 1752. ziet verder *het formulier van der zelver Eed, en de ordonnantien daar inne vervat.*

NOTIFICATIE, is een onduitſch woord, dat *een verzekerde en waare kennisgeeving aan iemant gedaan,* beteekent, van een zeekere zaak. Ziet INSINUATIE.

NOTORIETEIT, *is een* onduitſch woord, waar door men in Regten verſtaat die blykbare en openbare kenniſſe van een zaak, die een ieder gewaar word of kan gewaar worden; men kan die verdeelen in twee leeden, de *Notorietas Facti* of van de zaak of daat, en de *Notorietas Juris* of van het regt; de eerſte werd gebooren, uit die algemeene kenniſſe, zo als hier voore is verklaart; de tweede ſteunt op een gewysde of andere in regten geloof verdienende acte.

Op de eerſte vermag men op zig zelve geen regt te doen, want wie weet niet hoe de menſchen meenigmaalen door vooroordeelen, en bedriegelyke

lyke waarſchynlykheeden ingenoomen, aan zeekere zaaken, op ligtvaardige gronden, dikwils geloof geeven, en zommige zaaken door de tyd voor beweeze waarheeden aanzien, zig daar aan houden en die gelooven. ſchoon de uitkomſt doet zien, dat het daar meede geheel anders geſteld is; dog geheel anders is het geleegen met de geregtelyke *Notorieteit*, want de verklaringe van den Regter, zoo lang die ſtand grypt, dient zy tot een overtuigend bewys, van een daat, om dat een Regter verondersteld moet werden, een zaak dusdanig niet te hebben verklaart, als op goede volleedige gronden en bewyzen.

NOVALE LANDEN, dit woord gebruikt men om te beteekenen *Landen nieuwlyk beboud*, en die van onheugelyke of immemoriale tyd onbebouwt geleegen hebben.

NOVATIE, is een onduitſch woord, dat *vernieuwing* beteekent; men verſtaat 'er in een Practicale zin door, de verandering van een eerder obligatie of verbintenis in een latere, dus een vernietiging van de oude, door de nieuwe.

De zelve geſchiet op vierderley wyze.

De *eerſte* geſchiet door een verandering van de oorzaak alleen, zonder de verandering van Debiteur, als wanneer ik iet ſchuldig ben uit kragte van een obligatie, en ik dat verander in een jaarlykſche rente met zyn goedvinde.

De *tweede* geſchiet door een delegatie, wanneer de Perſoon van de Schuldenaar werd verandert.

De *derde* door de verandering van de Perſoon van den Debiteur, als wanneer ik een beding maak met Titius, dat hy u zal betaalen, dat ik u ſchuldig ben, in welk geval onze obligatie werd vernietigt en aan u een nieuwe actie werd geboore teegen Titius.

De *Vierde* geſchiet door de veranderinge van de Perſoonen van den Debiteur en Crediteur, als wanneer ik myn Debiteur gelaſt aan u Crediteur te betaalen, de ſomma die ik u ſchuldig ben.

NOVELLÆ, zyn de Conſtitutien, die de Keizer JUSTINIANUS deet publiceeren naa maten, dat 'er geſchillen ontſtonden, of dat het noodig was te beteugelen het misbruik, dat men van zommige Wetten maakte, die conſtitutien op onderſcheide tyden ingeſtelt noémde men *Novellæ*, om die van de oude *Conſtitutien* te kunnen onderſcheiden.

Zy wierden opgeſtelt in de Griek-

Griekſche Taal, eenige weinige maar uitgezondert, die voornamentlyk geſchikt waaren voor het Keizerryk van 't Weſten, en daarom gepubliceert zyn in de Latynſche Taal.

Patricius Julianus, Profeſſor in de Regten te Conſtantinopolen, heeft een verkorte Latynſche overzettinge gegeeven van de *Novellæ*, die bekent zyn onder de naam van *Epitome Juliani Anteceſſoris*, de welke ons in het vervolg is meedegedeelt, onder de titul van *Novellæ Irnerii & aliorum Juris conſultorum* van dien tyd. *Francois Pithou*, een voornaam Franſch Regtsgeleerde, heeft die uitgegeeven *cum Paratitlis & notis Petri Pithou*, zyn Broeder, en van andere Autheuren. Weinig tyd naa die verkorte overzettinge van *Julianus*, gaf een Autheur, wiens naam onbekent is, een geheele overzettinge van de *Novellæ* uit, en het is die overzettinge; waar van alle Natien, die het Roomſche regt volgen, gebruik maaken; men heeft daar aan de naam gegeeven van *Authentica*, om dat het is de overzettinge van de egte *Novellæ*, en om die te onderſcheiden van dat *Epitome Juliani Anteceſſoris*, maar men moet onderſcheiden die *authentica* met die, welke men naaderhand noemde *authentica Codicis*, dat extracten zyn uit de *Novellæ* genoomen.

Ziet AUTHENTICA.

NULLITEIT, is een gebrek, in de zaak zelve, of in de forme dat een acte of zaak uitlevert.

NUMERATIE, is een onduitſch woord, dat een *optelling* beteekent, en werd wel eens voor een *betaling* genoomen.

NUNCUPATIF, noemt men een teſtament, dat mondeling, woordelyk en by luider ſtemme is gemaakt.

O.

OBJECTIE, is een onduitſch woord, dat beteekent *teegenwerping*, komt van het Latynſche woord *objectare* teegenwerpen, de *objectien* die men ergens teegen maakt, verſchillen heel veel van de *reproches*, hoe zeer men die twee woorden van *objectien* en *reproches* zeer dikwils met elkanderen vermengt, men kan aan een getuige *objicieeren*, dat hy de Partye te naa in den bloede beſtaat, of dat hy daar meede een te familiare ommegang heeft gehad om in een zaak te getuigen, of dat hy in de zelve zaak als Advocaat of Procureur heeft gedient: door alle welke *objectien* of teegenwerpingen de eer en reputatie van de Getuigen niet werd gekrenkt; maar heel iets anders verſtaat men door het woord *reproches*, zegt *Bouchel*, in zyn *Bibliotheque du droit François*, zeggende; dat het verſchil tuſſchen die woorden is, dat de OBJECTIEN *non reſpiciunt turpitudinem teſtis, puta eſt Compater, Affinis, Advocatus, Procurator &c. & ſic de Similibus*, REPROCHES *vero reſpiciunt turpitudinem, videlicet quod eſt homo malæ vocis, & adulter, latro publicus, parjurus, juxta late notata per Gloſſam in Cap. præſentium, §. finali in verbo, & aliorum, de teſtibus, in ſexto; & Jaſon in legem admonendi* 31. *ff. de jure jurando*, vide REPROCHES.

OBLIGATIE, is een onduitſch woord, beteekenende *een verbinteniſſe*, van OBLIGARE verbinden, men verſtaat daar door die band, waar meede wy gehouden en verbonden zyn, iet te geeven of te doen, volgens het natuurlyke of Civile regt, onder die bepalinge zyn 'er driederlei zoorten van verbinteniſſen, de Natuurlyke, de Civile of Burgerlyke, en de

zoodanige die en natuurlyk en Burgerlyk te gelyk is; de zuivere natuurlyke verbinteniſſen zyn, die de natuurlyke billykheit ons leert, maar die ontbloot zynde van alle uitwerkende kragt, geen actie of bedwang uitleeveren, zodanig is by voorbeeld een *obligatie* van een minderjarige, die buiten kenniſſe van zyn Voogdt geld opneemt, de Civile of Burgerlyke *obligatien*, zyn weederom zulke, die de natuurlyke verpligting wel juiſt niet tot haar grondſlag hebben, maar door het Burgerlyke gezag ondersteunt zynde, een actie en bedwang uitleeveren, eindelyk zyn de *obligatien* uit beiden te zaamen geſtelt, te weeten de natuurlyke en Burgerlyke, die, de welke tot haar grondſlag hebben de natuurlyke billykheit, en teffens beveſtigt of geſtaaft zyn door het Burgerlyke of Civile regt, welke Wet aan haar een uitgeſtrekter of bepaalder magt geeft: waar door men de zelve weederom kan verdeelen in zoodanige, die uit haar zelve een condemnatie meede brengen, als zyn die geenen, waar by men vrywillig overgeeft, om zig in den inhoude van dien te doen en te laaten condemneeren; of die geenen, die men eerſt kan executeeren naa een voorafgegaane regtsgeding.

Zoo men agt geeft op de forme waar in de *obligatien* zyn gecontracteert, zoo zyn de zelve of geſchreeven of ongeſchreeven: de geſchreeven zyn wederom of Notariaal of onder de hand, de een en andere werden aangegaan door een zuivere overeenkomſt, of door de daadelyke verrigtinge van iet dat geleegenheit geeft tot een verbinteniſſe als in de pandgeeving, het ſtelle van Hypotheek.

Betrekkelyk tot de *Perſoonen die zig kunnen verbinden*, zyn die verbinteniſſe weederom ſimpel of enkeld op zig zelve beſtaande, waar in maar een tot de voldoeninge kan werden gedwongen, of reciprook en over en weeder verbindende, als alle koophandelingen, of ſolidair dat is daar ieder op zig zelve hooft voor hooft is verbonden, of wel te zaamen; beſchouwt men de tyd dat de *obligatie* duurt, zoo zyn de zelve weederom of altoos verbindende of met bepalinge van tyd, en gaan over op de Erfgenaamen, of bepaalen zig in de Perſoon die gecontracteert heeft; ziet men op de zaak waar in zy intervenieert of

tuſſchen komt, zyn zy of principaal of acceſſoir, en hebben tot onderwerp de verzeekering van andere *obligatien* als de borgtogt of de overeenkomſt door pand of hypotheek; eindelyk zyn zy of zuiver en eenvoudig op tyd, of conditioneel, en zoo men let op de bepaling waar aan zy onderworpen zyn, zyn zy of deelbaar of ondeelbaar, zeeker of onzeeker, bepaalt of onbepaalt, alles relatif tot het onderwerp der handelingen.

OBREPTIE, is een onduitſch woord, en beteekent *inſluiping*, van het Latynſche *verbum obrepere*, dat *inſluipen*, *zoetjes inkruipen*, beteekent; in de Practyk verſtaat men door *obreptie*, dat men in het voorſtel aan den Regter gedaan om iets te obtineeren, zig heeft bedient of daar heeft laaten als inſluipen onwaarheeden, waar door men zyn verzoek heeft weeten te obtineeren, en werd dit woord teegen over geſtelt, gemeenlyk aan dat van *ſubreptie*, waar door men een verzwyging of agterhouden van waarheeden verſtaat, die men verborgen gehouden heeft uit vreeze, dat zy zouden beletten het verkrygen van de verzogte gunſt. Ziet SUBREPTIE.

OBSESSIE, is een onduitſch woord, en beteekent *bedwang*, en werd gederiveert van het Latynſche woord *obſideren*, van rondſom bezetten en beleegeren; en dus is een *obſeſſie* een beletſel van de uitvoering van iemant zyn vrye wil in 't geheel of ten deele, geboore uit zwakheit van niet te kunnen weerſtaan aan de geduurige en aanhoudende beede en ſmeekinge van iemant, die op ons gemoet een zeeker vermoogen verkreegen heeft; en gelyk de weezentlykheit, van alle contracten en overeenkomſten is een vrye en ongedwonge wil, is een acte, die of door violencie of geweld, of wel door ſeductie, of *obſeſſie* in de wereld is gebragt, (dit beweezen zynde) onbeſtaanbaar; waarom ook alle donatien en diſpoſitien ten faveure van die geenen, onder wiens abſolute magt iemant ſtaat, behooren kragteloos te zyn *per præſumptionem juris & de jure* (als de Regtsgeleerden ſpreeken) *quæ plenam probationem facit, & adverſus quam non admittitur probatio.*

OCCUPEEREN, is een onduitſch woord, en beteekent *bezitten*, *zig meeſter van iets maken*, van het Latynſche woord *occupare*; in de Practyk verſtaat men 'er door, een Procureur die iemant in een Proces bedient, de welke gezegt werd voor iemant van de litigeerende Partyen te

te occupeeren, dat is als gevolmagtigde te ageeren, de welke, als meester van de zaak zynde, ook daar van *Dominus litis* genaamt werd.

OCTROOI, is een onduitsch woord, dat *voorregt* beteekent, van het Fransche woord *octroyer* bevoorregten, het welk zommigen meenen ontleent te zyn van het Latynsche woord *auctoritas* gezag; men verstaat 'er gemeenlyk door een gunst of voorregt door den Souverain aan iemant verleent.

OFFICIE, is een onduitsch woord, gederiveert van het Latynsche woord *officium*; men geeft 'er aan verscheide beteekenissen, dan eens verstaat men 'er door *pligt*, of *werk*, zomtyds beteekent het ook *dienst*, *vriendschap*, ook wel eens een *ambagt* of *handwerk*, dog in 't algemeen een *ampt* of *bediening*, die eenige rang en titul geeft; men noemt het ook wel iemant zyn staat, om dat het aan zeekere Persoonen iets hegt, dat hem een staat of bestaan geeft. Ziet AMPTEN.

OFFICIEREN, noemt men allen die geenen, die met een officie of ampt bekleet zyn, zoo in het Politiek, als Militair; dog in 't algemeen verstaat men in het Politieke door *Officieren*, alle Drossaarden, Balliuwen &c. die men by ons Graaflykheits *Officieren* noemt, direct staande onder het gezag van den Hove van Holland, en welkers abuizen, delicten, exactien, en concussien by het Hof werden beoordeelt, ingevolge *het* 7, *en* 8, *art. van de instructie van den Hove van den jaare* 1531.

OIRCONDE, door dit woord verstaat men getuigenis, *testimonium ampliſſimum*, zegt *Kiliaen*, aan veelen van onze Vaderlandsche Steeden is het voorregt geschonken, *dat een Man die geen huis nog land heeft, en in de Schotbrief niet staat, geen oir, of oorconde draagen mag teegen een Poorter. Mieris Chart. B.* 1. *D. bl.* 184, 190, 252, 274, 490. en in een Hantvest van *Florens de V.* waar by hy die van Haarlem in de Privilegien van zyn Vader bevestigt, werd daarom gezegt. *So wair dat enich twist of onminne ryst tuschen Poorters binnen der poorte, en twee Poorters of meer van der Stede die gelovet en eerachtich zyn, en op witachtigen bedde gewonnen zyn, al en zyn si geen Scepene, die mogen die twistende off die stridende verwinnen bi horen eede, ende oirconde dragen in alle dusdanige gevallen, is dat deſe oirconde, die oirconden setten an Live of an leemte van leden, geërft syn ten minsten tot tien ponden hollants, dat haer eygen is, mar die oirconde sullen doen*

van vuiſtſlagen, en van kleinre quetſinge, die ſullen geërft wezen ten minſte an goede off an erve van goede, dat hair eygen is te minſte tot 45 *ſcellingen Hollants*, diergelyk een voorregt bezaten veele Hollandſche Steeden, ziet *de geleerde aantekeninge van de Heer van de Wall, op de Privilegien van Dordregt* 1 *St. fol.* 28. Ziet GETUIGENIS.

OIRLEMSCHE goederen, zyn die goederen, die aan *uitlemſche oiren*, dat is, buitenlandſche Erfgenamen toebehooren, of aanbeſtorven zyn, ziet *de politieke Regeering Reglem. en Coſt. van den Briel* 1. *D. fol.* 311.

OIRVEDE OF OERVEDE, waar voor men ook wel *Urphede*, en *Urvede* ſchreef, was een Eed, by welke men beloofde niemant om geleede ongelyk, eenig leet te zullen aandoen; die Eed zegt de Heer *Wagenaar in zyn Vaderlandſche Hiſtorie* 3. *D. fol.* 371. was te dier tyd hier te lande zeer gemeen, ziet *Mathæi annal. Tom.* 1. *p.* 452, 463, 499. *Tom.* 3. *p.* 304, 325. *Brand, beſchr. van Enkhuizen bl.* 27. *Burman Utr. Jaarb.* 1. *D. bl.* 85. en geſchiede naa de Soeninge. Ziet SOENINGE.

OLOGRAPHE. Ziet HOLOGRAPHE.

ONBEHEERDE GOEDEREN, zyn die goederen, de welke geen Heer of Meeſter hebben, of waar van de Heer of Meeſter is onbekend, zoo als alle uit de Zee aandryvende goederen, waar van geen Eigenaar zig opdoet, de welke voor deeze aan de Graaf behoorde, vide *Philip. a Leidis fol.* 50. *en de Erfgrav. Bed. C.* 8. *p.* 120. Ziet ZEEVONDEN.

ONBEMAAGDE, zyn die geenen, die geen Maagen, dat is Bloetverwanten hebben, of welke onbekend zyn. Voor *onbemaagde* wierden voormaals gehouden allen, die geen Maagen naa lieten binnen 't vierde lit, welkers Erfeniſſen vervielen aan de Graaflykheit, nu heeft de zelve geen regt tot een Erfeniſſe dan by gebreke van 't tiende lit.

De Graaflykheit heeft niet alleen regt, als iemant ſterft *onbemaagt*, maar ook indien aan een van beide zyde, magen ontbreeken, en werd als dan, by gebrek van regtelyke Erven, dat deel voor vervallen gehouden, zoo als zulks van ouds is verſtaan, en ook uit het Landregt van 1580. genoeg is af te neemen; ook werden de Maagen gehouden te ontbreeken ten voordeele van de Graaflykheit, die binnen jaar en dag zig niet openbaaren, Handveſten by Hertog *Willem van Beyeren* aan die van Delft gegeeven op St. Marga-

riten avond 1360. *Handveſt* van Graaf *Willem* aan het Balliuſchap van Zuidholland *anno* 1314, gedrukt onder de *Handveſten pag.* 14. *Groeneweg. in L.* 4. *vacantia Cod. de Bon. vacant. N.* 1. *& L. unic.* §. 15. *cum autem Cod. de Cad. toll. de Groot inleid.* 2. *B.* 30. *Deel.*

ONDERHOUT, daar door begrypt men *koſt, kleederen, huisveſtinge* &c. het zelve aan iemant zynde gelegateert, verſtaat men dit te duuren zyn leeven lang, en werd ruimer of enger genoomen, naa de gelegenheit van de geene, die het maakt, en van die geene, aan wie het gemaakt is. vide *de Groot inleiding* 2. *B.* 9. *D. n.* 1. *en* 2.

ONDERWINDT, is een vrywillige aanneeming en aanmatiging van een anders zaaken, waar door iemant zig verbind, te doen al wat de redelykheit en behoorlykheit ten nutte van de *onderwonde* zaak meede brengt, evengelyk of zulks naa voorgaande laſtgeevinge aangenoomen was, §. 1. *inſt. de oblig. quæ ex quaſi contract. totus tit. ff. de negot. Geſt. en de Groot in zyn inleiding* 3. *B.* 27. *Deel.*

ONEREUS, is een onduitſch woord, *laſtig* beteekenende, van het Latynſche woord *onus* een laſt. Dit woord gebruikt men, om uit te drukken, al het geen meer laſt als voordeel geeft, ook wel betrekkelyk tot een ampt of iet anders, waar voor men de waarde in geld, of andere zaaken gegeeven heeft, dat men dan hiet te bezitten, *titulo onoroſo*, of in 't Franſch *a titre onereux.*

OND-ERFENIS. is de beroving, van het geen Kinderen of Ouders, naa de Wetten toekomt in de nalatenſchap van haar Ouderen, de welke niet zonder wettige reedenen geſchieden kan, en moet niet alleen die reede in de uiterſte wil of teſtament werden uitgedrukt, maar zelfs ook buiten dien werden beweezen. Ziet de *L.* 30. *Cod. de in offic. teſtam. Novell.* 115. *C.* 3. en werd de wettigheit van die reede gelaaten ter beoordeelinge en beſcheidenheit van den Regter; dat de reede is, waarom aan de Notariſſen is verboden over geen *ont-erfeniſſen* te ſtaan, als in teegenwoordigheit van Scheepenen.

De oorzaaken werden in die *Novella* uitgedrukt, ziet *de Groot inleid.* 2. *B.* 18. *D.* en zyn in de Kinderen; 1. zo een kind uit euvelmoet zyn handen aan zyn Ouders geſlaagen heeft; 2. of opentlyke laſter heeft aangedaan; 3. of de zelve van Lyfſtrafbaare misdaaden buiten 's Lands Hoogheit of de algemeene

meene welvaart betreffende zaaken had betigt; 4. zoo hy met gebouſte en ſlegt volk ommegang en gemeenſchap gehouden had; 5. zoo hy door vergift, of andere kwaade middelen getragt had zyn Ouders naa het leeven te ſtaan; 6. zoo een Zoon zig met zyn Vaders wyf of byzit vermengt had; 7. zo een kind zyn Ouders tot haar groote ſchaade verdagt gemaakt en aangebragt had; 8. zo een Zoon, des magtig zynde, zyn gevange Ouders geweigert had te verbergen; 9. zo een Kind, zyn Ouders door dwang verhindert had by uiterſte wil van haar goederen te disponeeren; 10. Zo een Kind in oneerlyke Schouwſpeelen, als Toneelſpeelder ſig had begeeven, en daar in volharde; 11. indien een Dogter, welke de Ouders hadden getragt eerlyk uit te huwelyken, haar in ontugt, en openbaar hoeren leeven, had begeeven, en daar inne volherde, (dog daar onder wierden niet gereekent, die door verleiding van een Jongman, by gebrek van de gave van onthouding tot een val waaren geraakt) *arg. L. 6. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. junct. L. 43. in pr. & §. 1. ff. de ritu nupt. L. 4. §. 3. ff. de bis qui not. infam.*; 12. indien de Kinders haar Ouders, tot Krankzinnigheit vervallen zynde, hadden verwaarlooſt; 13. indien de Ouders by de vyanden gevangen zynde, haare Kinderen des magtig, haar beſt niet gedaan hadden, de zelve te loſſen; 14. indien een Kind van regtgeloovige Ouders in Ketterye vervalle was dat is, in wangeloof teegen de Chriſtenheit, en het geopenbaarde Woord Gods, dat tot de gemeene verdeeldheeden der aangenoome Godsdienſten niet kan werden uitgerekt, zoo als by de *Pacificatie van Gent van den jaare* 1576. *art.* 23. bevoolen is; dat zoo aan eenige Kinderen om der Religie wille, by uiterſte wille van haar Ouders minder was gelaaten, als haar anders toekwam, het zelve door toedoen van de Overheit zoude werden vervult, dat ook by de Unie van Utrecht 23. *Jan.* 1579. naader is geconfirmeert, en by Haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland by Placaat van 4. *Mey* 1655. is vernieuwt, zoo dat alle Paapsgezinde Ouders, een of meer kinderen hebbende, daar van een of meer niet zouden weezen van de Pauſelyke Religie, haar kind of kinderen, Profeſſie doende van de zelve Paapſche Religie, niet meer en zullen moogen beneficeeren; het zy by Teſtament, Codicille,

Le-

Legaat, Donatie ter zaake van de doot of onder de leevende, of by contract, als haar kind of kinderen die van de Paapſche Religie niet en zyn, en dat voor zoo veel bevonden zoude werden, contrarie gedaan te zyn, de zelve uit haar Ouders naalatenſchap zoo veel zullen genieten, als iemant van de Pausgezinde kinderen, die allermeeſt zal weezen gebeneficeert.

En zyn de wettige oorzaaken, waarom een Kind zyn Ouders mag ontërven of voorby gaan, deeze; 1. indien de Ouders haar kinderen van Capitaale misdaaden ter doot betigt hebben; 2. dat zy door vergift of andere middelen naa het leeven van haar kinderen geſtaan hebben; 3. zoo een Vader zig met zyn Zoons Wyf of Byzit vermengt heeft; 4. indien de Ouders met bedwang haar kinderen belet hebben by uiterſte wille van haar goed te diſponeeren; 5. zoo de Ouders malkanderen naa het leeven hebben geſtaan of haar ſinnen door Vergift of andere middelen onmagtig hebben gemaakt; 6. indien de Ouders haar ſinneloos kind verwaarlooſt hebben; 7. indien de Ouders haare kinderen by den Vyand gevangen, des wel magtig, niet getragt hebben te loſſen; 8. indien Vader of Moeder van gelovige kinderen, tot wangeloof en ongoddelyke Ketterye zyn vervallen. Al het welk moet werden verſtaan van in 't geheel te ontërven, of voorby te gaan, want het zelve tot zeeker gedeelte is geoorlooft. *Ziet* LEGITIME.

ONTPOORTEREN, is iemant berooven van zyn Poorter regt, hoe en met wat formaliteiten zulks oudstyds geſchieden, vind men by *J. Orlers in zyn Beſchryvinge van Leiden en de Erfgravel. Bed.* 19. *D. p.* 301. Indien een Burger van Leiden, (en dit had plaats in meeſt alle onze Hollandſche Steeden) met ſchulden was bezwaard, en alle zyne goederen, zoo roerende als onroerende, by regtsvorderinge en volgens den loop van de Vierſchaar uitgewonnen en verkogt waaren, zoo en had men geen Regt op zyn Perſoon, zoo lange hy Poorter was, het welk hem eerſt en alvoorens ontnoomen moeſt werden, en genaamt wierd *ontpoorteren*, om daar toe te geraken, zoo moeſt den Schuldenaar van weegen zyn Schuldeiſcher of zyn Taalman of Volmagtigde een geregtelyke weete gedaan zyn, dat hy hem panden wilde aan zyn poorter regt, het welk gedaan zynde, ging de Schout, twee Scheepenen

nen en de Klerk, (daar toe verzogt zynde) op de Blaauwe Steen, (die legt nog op de Breedeſtraat, en tot Amſterdam was het Stads Waapen op den Dam in een ring geſtraat, het welk meede daar toe diende, en zulks vond men nog in andere Steeden) en daar zeide de Taalman, hebbende het bewys van zyn agterweezen in zyn hand, met ongedekte hoofde. Heer Schout, ik, als gemagtigde van N. myn Meeſter, verzoek hier te panden N., *zyn naam noemende* aan zyn poorterregt om daar aan te verhaalen een ſomma van.... die hy aan hem ten agteren is, volgende het bewys, dat ik hier in handen hebbe, het welk de Taalman dan nader uitdrukte, of het een vonnis of bezegeldheit was, en verzogt dat de zelve pandinge mogt werden geſchat, en zette de Schout mitsdien het onderſte van zyn Roede, die hy in zyn regter hand moeſt dragen, op den Blaauwe Steen, zeggende teegen den oudſte daar tegenwoordig zynde Schepen, Heer Scheepen ſchat de Panding, waar op de zelve andwoorde, de Schout voor zyn boete 2 Schellingen, alles den vierde Penning beter, en vroeg voorts de Taalman hoe lange zal de Pandinge ſtaan? en de Schout, den tweede of jongſte Scheepen het vonnis vermaand hebbende, wees die tot over dwersnagt, van 't welk den Schuldenaar, door den Taalman, by een Roededrager (dat is een Bode) verwittigt zynde, en de Pandinge den tyd by de Keuren voorgeſteld, volſtaan zynde, indien van weegen de gepande geen pandkeuringe wierd gedaan, 't welk hem vryſtond, en daar op partyen dikwylen wierden geweezen, aan een kenninge, droeg de Taalman de Pandinge den Schout in openbaare Vierſchaare op, om die te naaſten, of hem ten goede te ſchelden, waar op de Schout tweemaal, t'ellekens op een byzondere regtdag aan een volgende, mogt neemen zyn dwersnagt om zig te bedenken, maar den derde volgende dag weder de Pandinge hem opgedragen zynde, moeſt de Schout de Pandinge aan hem neemen, en dien Pander, te weeten de Schuldeiſcher zyn agterweezen met de koſten van executie voldoen.

In welke gevalle het Regt van den Pander kwam aan den Schout, en by hem, met zyne boeten van twee Schellingen met de koſten van de executie, en den vierde penning beter van den Schuldenaar mogt werden ingevordert, of de zelve den Pander ten goede ſchelden,

om zyn regt te mogen vervorderen: hoe het zy, de gepande moeſt daar van wettelyk werden verwittigt, indien de gepande als dan zyn Schuldeiſcher van alles, te weeten de hoofdſomme, de koſten en den vierde penning beter, indien ze den Pander begeerde te eiſchen, ('t welk wel in zyn vermoogen ſtond, maar niet zeer eerlyk gehouden wierd, en onder eerlyke vroome luiden niet gebruikelyk was) niet en betaalde, wierd naa verloop van de tyd, tot zulks by de Keuren voorgeſteld, gevordert en geprocedeert tot *ontpoorteringe* in deezer voegen; te weeten, dat de Schout met twee Scheepenen en de Klerk, ten verzoeken, en met den Taalman, weder gingen op den Blaauwe Steen: aldaar zynde, vermaande de Taalman als voren. Heer Schout, ik, gemagtigd van N., hebbe N. gepand aan zyn Poorterregt om, voldoeninge van zyn agter weezen, de Pandinge is my ten goede gehouden, myn Meeſter blyft onvoldaan, ik verzoek dat N. met onderhoud van alle de ſolemniteiten, mag werden *ontpoortert*, op dat myn Meeſter jegens hem mag voortvaren, als regt is; (by hem in zyn handen hebbende niet alleen de acte van Pandinge, maar 't beſcheit dat hem dezelve te goede geſcholden was,) de Schout zyn roede, als vore, weederom geſtelt hebbende op de Blaauwe Steen, vermaande den eerſte of oudſte Scheepen vonniſſe, wat in deeze verder diende gedaan, de welke zeide, dat de beſchuldigde Poorter als nog zoude werden uitgeroepen, of 'er iemant zoude weezen, die voor hem zoude willen borge blyven, en verandwoorden; 't welk gezegt zynde, wierd door de Roededraager uitgeroepen, is 'er iemant die voor N. Poorter dezer Stad, die aan zyn Poorterregt gepand is, als nog borge werde, of voor hem wil inſtaan? die koome hier voort en ſpreke: en naar 't uitroepen van een werf, ander werf, derde werf, en vierde werf overregt, vermaande de Schout de tweede Scheepen om 't vonniſſe, die dan ſprak deeze woorden: *nademaal teegen N. onzen Poorter tot nog toe wettelyk en volgende de Keuren is geprocedeert, en hy evenwel in gebreeke van betalinge is gebleeven, en dat niemant voort en komt die voor hem wil verandwoorden, inſtaan, en borge werden, zoo werden hem mits deeze weederzeit alle geregtigheeden en privilegien, die hem als Poorter dezer Stad toekwaamen, om jegens hem verder voort-*

gevaaren te werden als 't regt vermag, waar naa men hem mogt vangen en in hegtenis leggen; dog alvoorens moeſt den Schout hem driemaal om de Steen leiden, en telkens vraagen, of hem nog iemant verborgen wilde, waar naa men hem in de gevangeniſſe bragt.

ONVERANDERLYK REGT, is dat regt waar van God, de rigtſnoer en grondbeginzelen in ons gelegt heeft, te weeten, het aangeboore of natuurlyk regt, en het regt der Volkeren. Ziet AANGEBOORE REGT en VOLKEREN REGT.

ONWETTIGE, zyn, die niet wettig gebooren of gewettigt zyn. Ziet BASTAERDEN, en ILLIGITIME.

OORCONDE. Ziet OIRCONDE.

OORHAVE, zegt *Kiliaan* te beteekenen, de oorſpronk van iets, *origo*, *principium*, *origine*.

OOSTINDISCHE COMPAGNIE, is een Maatſchappye van Ingezeetenen der Vereenigde Neederlanden in den jaare 1602 opgeregt, aan de welke de Staaten Generaal voor de tyd van een-en-twintig jaaren de vrye vaart op de Indiën toeſtonden, ziet *het Groot Placaat Boek* 1. *D. Col.* 529, men bragt een Hoofdſom van meer dan vier-en-ſeſtig tonnen gouds Bankgeld by een, waar in zes Kamers ieder het volgende deel droegen,

Amſterdam - - -	3686430. gl.
Zeeland - - -	1275654.
Delft - - -	466562.
Rotterdam - - -	174562.
Hoorn - - -	268430.
Enkhuizen - - -	568562.
	6440200.

Deeze Maatſchappye werd beſtuurt door zeven-en-zeſtig Bewindhebbers, die in zes Kamers verdeelt zyn, als tot Amſterdam, te Middelburg, te Delft, te Rotterdam, te Hoorn, en te Enkhuizen. Boven dit getal, zendt de Ridderſchap van Holland twee Bewindhebberen in de Ooſtindiſche Maatſchappye, van welken de een in Noordholland, en de ander in Zuidholland zitting neemt; ook werden 'er neegen Hoofd-Participanten in de byzondere Kamers der Maatſchappye afgevaardigd, vier ter Kamer Amſterdam, twee ter Kamer Zeeland, en drie in de kleine Kamers, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen, zo dat 'er altoos één der Kamers zonder zulk een Hoofd-Participant is; zy werden beëedigd en genieten een jaarlykſche erkentenis van twee honderd gulden; wanneer 'er een beëedigde Hoofd-Participants plaats in een van de kleine Kamers openvalt, werd

de vervulling daar van gedaan in die Kamer, welke te voore zonder beëedigde Hoofd-Participant is geweeſt.

De Bewindhebbers, werden uit de Hoofd-Participanten gekooren, en die drie duizend gulden oud Capitaal aandeel in de Compagnie heeft, in de Kamers van Delft, Rotterdam, Hoorn, en Enkhuizen, en zes duizend gulden in de Kamers Amſterdam en Zeeland, werd als een Hoofd-Participant aangemerkt; wanneer 'er een Bewindhebber ſterft, of zyn ampt nederlegt, werden in de meeſte Kamers de Hoofd-Participanten, en in zommige alle de Participanten te zaamen geroepen, die uit den hunnen kiezen, zoo veel Gemagtigden, als 'er Bewindhebbers zyn.

In Zeeland kieſt men twee Gemagtigden uit de Hoofd-Participanten tegen een Bewindhebber.

Deeze Gemagtigden benoemen nevens Bewindhebberen een Drietal van Hoofd-Participanten, uit welken zyn Doorlugtige Hoogheit, als Opper Directeur Generaal van de Compagnie een kieſt. Een Bewindhebber moet 25 jaaren oud zyn; die malkanderen in de derde of vierde graad van Bloedverwandſchap beſtaan konnen te gelyk geen Bewindhebbers zyn.

De Kamer van *Amſterdam* bezit omtrend zeven twaalfde deelen van de Hoofdſom der Compagnie; zy beſtaat uit 25 Bewindhebbers, waar van 'er agtien zyn van wegens de Stad; vier werden 'er door Dordregt, Haarlem, Leiden en Gouda, en drie door de Provincien Gelderland, Utrecht en Vriesland afgevaardigt.

By de Kamer van Amſterdam onthouden zig twee Advocaten der algemeene Maatſchappye, die niet alleen der zelver belangen moeten voorſtaan, maar ook als Secretariſſen de Vergaderinge van *Zeventienen* bywoonen, en zoo wel de Reſolutien die daar genomen werden, als de Brieven naar Indiën in geſchriften brengen.

De Kamer *Zeeland*, die te Middelburg vergadert, bezit een weinig meer dan een vyfde gedeelte van de Hoofdſom der Compagnie; zy beſtaat uit 12 Bewindhebbers, die van wegens de Zeeuwſche Steeden gekoren werden en een afgevaardigde wegens de Provincie Groningen.

De Kamer *Delft* bezit omtrent een veertiende gedeelte van de gantſche Hoofdſom der Compagnie, en beſtaat uit zeven Bewindhebbers, van welke zes van wegen de Stad en de zevende door Overyzel afgevaardigt werd.

De Kamer *Rotterdam* bezit omtrent een vyf-en-dertigſte gedeelte van de gantſche Hoofdſom der Compagnie, en beſtaat uit zeven Bewindhebbers, waar van 'er zes van wegens de Stad, en de zevende wegens Dordregt werd afgevaardigt.

De Kamer *Hoorn* bezit omtrent een vyf-en-twintigſte gedeelte van de gantſche Hoofdſom der Compagnie, en beſtaat uit zes Bewindhebbers allen van wegens de Stad gekooren.

De Kamer *Enkhuizen* bezit omtrent een twaalfde gedeelte van de gantſche Hoofdſom der Compagnie, en beſtaat uit agt Bewindhebbers, waar van 'er zeven wegens de Stad en een uit Alkmaar gekooren werd.

Elke Kamer beſtiert haar eige zaaken, ſteld haar bedienden aan, en ruſt, volgens het beſluit der Kamer van Zeventienen, de Scheepen uit, en betaalt de Maandgelden.

Driemaal 's Jaars werd 'er een algemeene Vergaderinge gehouden, beſtaande uit Zeventien Afgevaardigden der byzondere Kamers, en daarom de Vergaderinge van Zeventienen geheeten, waar in de prys der Speceryen, de uitdeling die de Compagnie doen wil vaſtgeſteld, de Brieven die naar Indiën geſchikt zyn, in de Haagſche Beſoignes opgeſtelt, geleezen, de uitruſtinge der Scheepen beſlooten, de tyd der Verkopingen bepaalt, de ſtaat der Kantooren in de Indiën opgenomen, de Gouverneur Generaal, de Directeur, en de Raden van Indiën en alle anderen Hooge Bedienden der Compagnie benoemt werden, en voorts alle gewigtige zaken van de Compagnie behandelt en afgedaan werden.

Die Vergadering zit zes jaar agter een te Amſterdam, de twee volgende jaaren te Middelburg in Zeeland, en dan wederom te Amſterdam, alzo 'er in de andere Kamers geen Vergaderinge van Zeventienen werd gehouden. Agt Bewindhebbers werden 'er door Amſterdam, ter Vergaderinge van Zeventienen afgevaardigd, vier door de Kamer Zeeland, en één door ieder der vier overige Kamers, de Zeventiende werd 'er, by beurten, door de Kamers, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen bygevoegd.

Daar werd nog een andere Vergadering in den Haag gehouden, beſtaande uit tien Bewindhebbers, 4 van Amſterdam, 2 van Zeeland, en een van ieder der overige vier Kamers, de zelve werd gemeenlyk

lyk de Haagſche *Beſoignes* genaamt, zy onderzoekt alle de Brieven en Papieren die uit Indiën komen, en werden door een der Advocaten ontworpen de andwoorden, die naderhand ter Vergaderinge van Zeventienen werden ingeleverd, die dezelve naaziet en goedkeurt.

De Bewindhebberen voeren de titul van *Edele Heeren*, in de verzoeken en aanſpraken geeft men Haar die van *Edele Agtbare Heeren*, en uit de Indiën ſchryft men haar *Edele Groot Agtbare Heeren.*

OPINEEREN, is een onduitſch woord, dat beteekent *zyn gevoelen zeggen*, en werd gederiveert van het Latynſche woord *opinor*, *opinari*, dat denken, oordeelen, en gelooven, beteekent; men gebruikt dit woord in 't algemeen, in de Regtspleeginge, daar ieder Regter zyn gevoelen zegt, en ſtemt, dat men *opineeren* noemt.

OPPERMAGT, is de hoogſte magt in den Staat, ook Hoog Overheit of wel Souverainiteit genaamt; de zelve was eertyds by de Graaf met de Staaten, na het gevoelen van *H. de Groot*, nu by den Heere Prince Erfſtadhouder als repreſentant van de Graaflykheit met en benevens de zelven.

Wat door het woord Staaten moet werden verſtaan, hebben Ons de Zelve uitdrukkelyk verklaart, by Haar *Placaat van* 16. *Oct.* 1587., door deeze woorden, *dat een iegelyk zal gelieven te verſtaan, dat die Geenen, die verklaaren de Souverainiteit der Landen te weezen by de Staaten, zy daar door niet verſtaan te ſpreeken van eenige Particuliere Perſoonen of Gecommitteerden in het particulier, maar van haare Principalen, te weeten die Edelen en Steeden van den Landen, die zy uit kragten van haare Commiſſien repreſenteeren*, ziet *het Groot Plac. Boek* 1. *D. Col.* 46. en vermits buiten de Stadhouderlyke Regeering *door* de Edelen onweederſpreekelyk het geheele platte Land, en door de Steeden de ganſche Burgerye verſtaan wierd, zoo is het zeeker dat de Oppermagt of Souverainiteit by ons reſideert in het geheele Volk, dat nu door den Heere Stadhouder met de Edelen en Steeden als haar Volmagten, werd gerepreſenteert, ziet *de inleiding tot de Hiſtorie der Graafſyke Regeering bl.* 60. 61. *&c.* en het woord STADHOUDER.

OPPOSITIE, is een onduitſch woord, dat *teegenſtelling* beteekent, oorſpronkelyk van het Latynſche woord *opponere*, dat teegenſtellen, zig ergens teegen aanſtellen, beteekent, dit woord werd gemeenlyk gebruikt

bruikt in de Practyk, om uit te drukken een Geregtelyke daat, waar door men iet zoekt te beletten; zoo komt men in *oppositie* teegen een huwelyk, om te beletten de voortgang van het zelve, teegen een verkoopinge, om die te ſtremmen of te verhinderen.

OPTIE, is een onduitſch woord, dat *Keuſe* beteekent, koomende van het Latynſche *verbum optare* wenſchen, begeeren, ook verkiezen, en eiſchen als by *Terent. quodvis donum a me optato*, eiſcht van my wat vereering, gy wilt,

OP-ZIGT, daar door verſtaat men op de vertoning van iet, zoo zegt men in de Wiſſel-ſtyl, iemant betrekken *op zigt*, dat is, dat de zelve daadelyk, op de vertooning moet werden voldaan.

ORDINAIR, is een onduitſch woord, dat *gemeen*, *gewoon*, *daagelyks gebruikelyk* beteekent; in de Practyk verſtaat men door ordinaire proceduren, die, in welke men de ordinaire en gewoone train en ſtyl van procedeere houd, men noemt *een ordinaire Regter* de daagelykſche en Competente Regter, onder welke iemant zyn woonplaats en verblyf heeft, of uit eenige andere reeden daar aan onderhevig is, ziet PROCEDEREN.

ORDONANCIE, is een onduitſch woord, dat een *bevel* beteekent, van het Latynſche *verbum*, *ordinare*, iets in ordre ſchikken; men verſtaat daar door in het algemeen, een Wet, Statut, of Bevel van den Souverain, of van iemant die regt heeft om beveelen te geeven.

En in ſtuk van geldhandel, beteekent het een bevel aan een Ontfanger of Theſaurier, gegeeve om zeekere ſomma tot zeekere bepaald einde te voldoen, eigentlyk verſtaat men door het woord Ordonancie een bevel, waarby iet geboden of verboode word, verleent op het te kenne geeven van een Magiſtraat of een particulier, daar men door *Edict* verſtaat een gebod of verbod van den Souverain uit eige beweeging, ten nutte van de Onderdaanen, en door *declaracien*, de matiging, vermeerdering of vermindering van de diſpoſitie van een Edict of Wet.

ORIGINEEL, is een onduitſch woord, dat *oorſpronkelyk* beteekent, van het Latynſche woord *origo* oorſpronk; in de Practyk noemt men een *Origineele* geſchrift, dat eigenhandig is geteekent, door die het gepaſſeert heeft, ook wel de minut, waar van de Notaris een Gros of Copye uitgeeft, aan de daar

in

in belang hebbende Partye, ziet MINUT, en GROSSE.

OVERDAGING, is een dagvaarding, waar door iemant werd geroepen voor een ander Regter als waar onder hy behoort en woonagtig is, en heeft gemeenlyk plaats, als 'er proces is tuſſchen twee Ingezeetenen, woonende in Holland onder verſcheide Jurisdictien, als wanneer den Regter, die de *Overdaging* verzoekt, ten reguarde van de zaak is Competent, en 'er kweſtie is over reëele of erfelyke zaaken, of dat de Jurisdictie is geworden competent door arreſt, of ter zaake van een erfeniſſe in de Plaats gevallen, of dat de Overgedaagde aldaar eenige adminiſtratie heeft gehad, en geſchiet het zelve in deezer voegen. Dat den Eiſcher arreſt doet door een Geregtsbode op het goed aldaar geleegen om Jurisdictie te fundeeren, en dat gedaan zynde, het zelve beklaagt voor den Regter, de zaak aldaar ter rolle repreſenteerende, verzoekende letteren requiſitoriaal (het welk men tot Amſterdam Weetbrieven noemt, ziet *Amſterd. Secr. Cap.* 10. *p.* 227. *& ſeqq.*) aan die van den Geregte daar de Perſoon woont, die overgedaagt ſtaat te werden, het welk geconſenteert zynde, worden aan het Geregt van die Stad of Plaats de zelve gepreſenteert, de welke daar in conſenteerende, zyn Geregtsboode authoriſeert, om de dagvaardinge te doen, die zulks gedaan hebbende, daar van zyn relatie maakt, en aan den brenger overhandigt, waar op als dan voor het Geregt, dat de *Overdaging* heeft verzogt, werd voort geprocedeert, of den Gedaagde niet Compareerende by default, en indien de Gerequireerde Regter geen *Overdaging* wil admitteeren, moet men zyn toevlugt neemen tot de edictale citatie.

OVERJARIGHEIT, wanneer *overjarigheit* zyn begin neemt, is niet zeker, en ſtaat aan de beſcheidenheit van den Regter om te beoordeelen, ten waare in zaaken en gelegenheeden, daar de Wet zulks uitdrukt, als in zaaken van Voogdye en andere laſtige bedieningen van 't gemeen, als zyn togten en wagten, waar van een Man van zeventig jaaren naa regop zyn verzoek verſchoond werd, (§. 3. *Inſt. de excuſ. tutor. junct. L.* 2. *ff. de vacat. muner. L.* 3. *ff. de jure immunit. L.* 3. §. 6. 12. *ff. de munerib.*) en in veele Steeden op zyn zestig jaare, by der zelver Keuren of Coſtumen.

OVERSPEL, is de ontëering van een anders Egtgenoot; een Egt

Egt Man in *Overſpel* bevonden zynde, het zy met een gehuuwde Vrouw, of een ongehuwt Man met een gehuuwde Vrouw, verbeurt de zelve Man als eerloos en meinedig met 'er daat, zyn ampt en ſtaat, indien hy eenige heeft, en werd verklaart, onbekwaam om eenige ſtaat of ampt binnen den Lande of Steede te moogen bedienen, en indien het *Overſpel* is begaan en bedreeven, van een Egt Man met een getrouwde Vrouw werden zy beiden gebannen voor den tyd van vyftig jaaren, maar is het *Overſpel* begaan door een Egt Man met een ongetrouwde Vrouw, verbeurt de Man, boven het verlies van zyn ampt, een boete van hondert gls. voor de eerſte reis, en voor de tweede reis, werd hy gebannen voor vyftig jaaren, en gecondemneert in een boete van twee hondert gulden, en moet de ongehuuwde Vrouw te water en te brood werden gelegt, de tyd van veertien daagen voor de eerſte reis, en voor de tweede reis uit den Landen gebannen den tyd van vyftig jaaren; en indien een ongehuwt Man met een Egte Vrouw *Overſpel* bedryft, werd hy meede veertien daagen te water en te brood gelegt, en boven dien verbeurt een boete van hondert gulden voor de eerſte reis, en werd eeuwig gebannen voor de tweede reis.

Buiten al het welk de beledigde, 't zy Man of Vrouw, zyn regt teegen den Overſpeelder behoud, het zy tot ſcheidinge van 't huwelyk, als anderzints tot vergoeding en betering als naa Regten. *Politike ordon. art.* 15, 16, 17. 18. en *van Zeeland art.* 30.

Het welk daar in voornamentlyk beſtaat, dat den Overſpeelder tot voordeel van de beſchadigde vervalt van al het geen hem zo volgens het Landregt, als by Huwelykſche voorwaarde ofte anderzints uit de goederen van zyn Egtgenoot opgekoomen zoude hebben, *Pol. ord. art.* 18. *in verbo anderzints naa regten, juncta novella* 117. *Cap.* 8. §. 2. *en Cap.* 9. §. 4. *Damhoud. prax. Crimin. Cap.* 89. *n.* 28. *Covarr. de Sponſal. part.* 2. *Cap.* 17. §. 6. *n.* 1. 4.

Maar het *Overſpel* zeer moeilyk zynde te bewyzen, is by een Secrete Reſolutie, (dog die nu alomme bekent is) van Haar Ed. Mog. van 29 *July* 1679. aan de officieren gepermitteert, daar over te moogen compoſeeren, dog naar de gedagte van veele Regtsgeleerden niet in gevallen alwaar van het *Overſpel* indubitabel en onwederſprekelyk conſteert, en hoe verre

van die Reſolutie ſomwyle wel een misbruik werd gemaakt, is myn poſt niet hier te onderzoeken.

Onze Aloude Voorvaderen ſtonden toe, dat als een Man zyn Wyf in *Overſpel* bevond en in het byzyn der Maagen daar van overtuigd had, hy haar de Haarvlegten afſnyden, de kleederen ontneemen en haar geeſſelen mogt, en naakt ten huize uit jaagen, en haar dus vervolgen door de geheele Wyk, want zy waaren niet gewoon, als heeden te laghen met die gebreeken, als of het een geeſtige ſchranderheit was, zyn Man te bedriegen, en hem ontrouw te zyn, waar door niet zy, zoo als men nu gewoon is te denken, maar hy, het *Overſpel* bekent zynde, beſpottens en verragtens waardig by ſommige geoordeelt wierd, ook waaren die fraaije naamen van *Horendrager* en *Koekoek* by haar onbekend. *Cluver. Germ. antiq. Cap.* 42. *p.* 334. *en Erfgravelyke Bediening Cap.* 2. *p. m.* 24, en *als in Vrieſland een Wyf van Overſpel gewroegd wierd* (zegt *Schot. in zyn beſchryving van Vrieſland pag.* 115. *Cap.* 41. en de *Erfgrav. Bedien. Cap.* 2. *p.* 25.) *moeſt haar Man en de getuigen ten heilige zweeren, dat hy haar onſchuldig kende; maar indien hy dat niet doen wilde, of indien hem de daar toe vereiſte Getuigen om neevens hem te zweeren ontbraken, zo bad de Man de keuze, of hy haar wilde weederom tot zig neemen, dan of hy Haar dat hoofd wilde afſluan met den zwaarde daar zy onderging, doe zy dat Egtſchap beging*, want het was de gewoonte in Vrieſland, dat als de Bruid geleid wierd ten huize van de Bruidegom, een van de Maagen haar *quaſi* met een bloot zwaart als weerden, dat zy met een ſpeelpenning afkogt, dog waar onder zy door moeſt gaan, en welk zwaard bewaard wierd. (Ziet TROUWEN) Volgens de beſchreve Regten mogt ook een Man, zyn Wyf in *Overſpel* bevindende, haar neevens den Overſpeelder dootſlaan, en een Vader zyn Dogters Ontſchaker zonder eenige boete, *L.* 20. *& ſeqq. ff. ad legem jul. de aduld. auth. ſi quis. Cod. eodem L.* 30. *ad leg. aquil.* dog of zulks nog plaats behoort te hebben, werd by de Regtsgeleerden getwyfelt, ziet *de Groot Inleid. Lib.* 3. *Cap.* 33. *in fine en de Conſult. en Adviſen.* 1. *Deel Cap.* 331, en werd gemeent, dat zoodaanige daat, zoo niet verſchoont, immers niet met de ordinaire ſtraf van een Dootſlag, maar minder, behoort te werden geſtraft, en *Simon van Leeuwen in zyn R. H. R.* brengt een voor-

zyn

beeld by van eene *Jan Joostenz. Bax*, woonende onder Voorschooten, die zeekere *Christiaan Semartin*, zyn Buurman, een getrouwd Man zynde, by zyn Vrouw te bedde vindende leggen, zoo zwaar gekwetst had, dat hy weinig tyd daar naa stierf, waar over hy door den Balliu geapprehendeert zynde, (terwyl voor hem abolitie of Pardon wierd gevraagt) by Welgeboore Mannen, naar ingenoome advys van Regtsgeleerden, onder handtasting op den 26. *January* 1656. is ontslaagen, en zegt dat men die zaak daar by heeft gelaaten, *ziet van Leuwen* 37. *D. pag. mihi* 431.

OVERSTROMINGE, is wanneer het Land door de Zee of Rivieren zoodanig met Waater werd bedekt, en overstroomt, dat het daar meede gemeen blyft leggen, het welk naa verloop van 10 jaaren aan de Graaflykheit vervalt, vide *de Groot Inleid.* 2. *B.* 9. *D. n.* 1. *en* 2.

OVERSTUIVING, noemt men, wanneer een Land geleegen by een Duin, of Sandberg, zoodanig overstooven of met Zand bedekt werd, dat het de Wilderniſſe gelyk werd, waar door den Heer van die Wilderniſſe, dat overstoove Land, zoo wanneer het in die toestand tien jaaren onaangeheint blyft leggen, bekomt, vide *de Groot Inleiding* 2. *B.* 9. *D.*

OVERVONNISSE, of gelyk men op sommige plaatsen vind, BOVEN VONNISSE dingen, of spreeken, is naa al Vonnisse over de zaak in geschil weezende, is uitgespooken, daar tegen zeggen, ziet *de Riemer Beschryving van den Haag* 2. *Deel in de Cost. pag.* 18. *in notis.*

OVERWONNE BASTAARDEN, noemt men die geenen, die gewonnen zyn in Overspel, of uit twee Persoonen die malkanderen in het bloed of zwagerschap te naa bestonden dan dat zy malkanderen zouden hebben moogen trouwen, *de Groot Inleiding* 1. *Boek* 12. *Deel.* ziet BASTAARDEN en ILLIGITIME.

OUVERTURE, *opening*, is een Fransch woord van *ouvrier* openen, iemant een *ouverture* van een zaak geeven, is de zaak aan iemant verklaaren of voor hem open leggen, de *ouverture van een testament*, is de opening van het zelve, waar door men gemeenlyk verstaat de opening van een besloote testament. met welke solemniteiten dit geschiet, ziet BESLOOTE TESTAMENT, of wel het voorleezen van een ordinair testament, dat door

een Notaris aan de naaſte Bloetvrienden gemeenlyk word voorgeleezen.

OUWE, of AUWE, zegt *Kiliaan* een woord te weezen, dat beteekent een *beemde*, *weide*, *een land*, eindelyk *een plaats tuſſchen weiden in een valley*, waar van veele Steeden en Dorpen haar naam ontleenen, zulks zoude *Betouw* of *Batouw* weezen een vrugtbaarder Land als *Veelouw*, zynde vaal, ſchraal, heiagtig, ziet hier op na *Sligtenhorſt Beſchryv. van Gelderland pag.* 3. van gelyke beteekenis is ook het woord *Geuwe*, waar van de naam Henegouwe, Ooſtergouw, Weſtergouw, ook die van de Stad ter Gouw, als by *Hadr. Junius*, *Sligtenhorſt*, en *Kilianus* te zien is.

P.

PA. PA.

PACIFICATIE, *bevrediging*, is een onduitſch woord, oorſpronkelyk van het woord *Pax* vreede; men verſtaat 'er gemeenlyk door de herſtellinge der algemeene ruſt; waarom men de naam van *Pacificatie* gegeeven heeft aan die Edicten, Tractaten of Overeenkomſten, waar door men in onaangenaame omſtandigheeden iets proviſioneel tot bereikinge van dat heilzaame oogmerk, heeft vaſtgeſtelt, zoo is de *Pacificatie* tot Gent in de troubles der Nederlanden geſlooten in den jaare 1576. op den 8. *Nov.* in 't *Groot Plac.* 1. *vol. bladz.* 1. en elders te vinden, als een verbintenis, waar by men zig verbond om gemeenderhand, de Spanjaarde, en Uitheemſche uit deeze Landen te dryven en te weerſtaan.

PACTUM, is een Latynſch woord en beteekent *overeenkomſt*, *een verdrag*; by de Romeinen, was een *Pactum* maar een eenvoudige overeenkomſt, waar uit geen actie wierd gebooren, maar alleen een exceptie, by ons zyn de *pacta & conventa* van een en de zelve natuur, en verbinden op de zelve wyze, mits niets in zig behelzende, dat ſtrydig is teegen de goede zeden; men noemt *pacta ex lege Commiſſoria*, die overeenkomſt, die tuſſchen een Koper en Verkoper werden geſlooten, behelzende, dat by aldien de prys van het verkogte, niet binnen zeekere tyd betaald werd, de verkopinge zal te niet zyn.

De *Pacta ex lege Commiſſoria* na het Roomſche Regt vernietigde met volkoome regt het contract van koop, wanneer de Koper niet had betaald binnen de geſtipuleerde tyd, maar by ons leevert zulks niet uit *pleno jure* een verbreekinge van het contract, wanneer de betalinge

niet op zyn tyd geſchiet, de Verkoper heeft in dat geval alleen een actie om te vraagen, dat het contract mag werden gehouden voor vernietigt, welke verbreekinge niet geſchiet, ten minſte niet onwederroepelyk, dan door een gewysde of ſententie, die op die actie volgt, waar by het contract nul en verbrooken werd verklaart, om dat de Koper niet heeft betaalt, dus kan de Koper, ſchoon de termyn is geëxpireert, altoos tot de ſententie toe, door aanbiedinge van betalinge, beletten de vernietiging van het contract, en vermits de *pacta ex lege Commiſſoria* moeten onderſtelt werden te zyn ingevoert ten voordeele van den Verkoper, ſtaat het aan den zelve vry daar van gebruik te maaken, en dus in plaats van te concludeeren tot vernietiging van het contract, kan hy vervolgen den Koper tot voldoeninge van de geſtelde prys; maar de keuze van een van beiden de actien eens zynde gedaan, verlieſt hy daar door de andere.

Een actie die geboore werd uit een *pactum ex lege Commiſſoria* is een Perſoneele reëele actie; die geïntenteert werden kan teegen een derde, die het verkogte in bezit houd, om dat het goed niet anders zynde verkogt als onder de voorwaarden by het contract geſtipuleert, moet begreepen werden nog altoos toe te behooren aan den eerſte Verkoper, tot dat aan de verbinteniſſen, uitgedrukt in het contract van koop, is voldaan, waarom den Verkoper door die actie concludeert tot de vernietiging van het contract, en dienvolgende tot reſtitutie van de verkogte zaak; en moet die zaak werden gereſtitueert met de vrugten daar van genoten, maar by aldien evenwel immiddels den nieuwe Verkryger een gedeelte van de prys had betaalt, zoude hy niet gehouden zyn de vrugten daar van uit te keeren verder als naar mate van de ſchuld, die hy daar op nog gehouden was te betaalen; men voegt ſomwyle by zoo een *pactum Commiſſorium* die Clauſule, dat de Verkoper, die een gedeelte van de prys heeft ontfangen, zoude kunnen in cas van vernietiging van het contract by gebreeke van de betalinge, houden by forme van vergoedinge en intereſſe, dat gedeelte dat hy ontfangen heeft; mits weederom neemende de verkogte zaak.

PANAGE, is een Franſch woord, men noemt *panage le droit de paiſſon*, of het regt van Beeſten te weiden in een Boſch of gemeen

meen Land of Weide, dat men by ons noemt weiden in of op de Gemeente, waar toe ſommige Inwoonders van Dorpen, aan de Heide leggende, regt hebben; dit woord *paiſſon* komt van het Latynſche *verbum paſcere*, weiden.

PANDEN, beteekent, by de Schryveren der Middeleeuwen, *iemant in zeekerheit neemen* of *in bewaarderhand ſtellen.* (ziet *Mieris Chart. Boek* 1. *D. bl.* 158. *en* 2. *D.* 545.) in laaten tyden geeft het doorgaans te kennen, een Schuldeiſcher van Geregtsweegen in ſtaat ſtellen om zyn goederen te agterhalen uit de goederen van zyn Schuldenaar, ziet *du Cange in voce pandare*, en *van Loon zyn Aloude Regeeringswys.* 3. *D. bladz.* 218. *Wagenaar Beſchryv. van Amſterdam* 3. *D. bladz.* 27. alwaar men zeer omſtandig de Loos en eigenpanding, aldaar plaats hebbende, beſchreeve vind.

PANDECTEN, is een verzaameling van de voornaamſte Uitſpraaken en Deciſien, verſpreit door de Werken der Romeinſche Regtsgeleerden, de welke de Keizer JUSTINIANUS heeft doen verzaamelen, en daar aan de kragt van Wetten gegeeven. Deeze verzaameling is verdeelt in 50 Boeken, die de naam van *Pandecten* draagen, van een Grieks woord, dat *ik bevat alles* beteekent, men heeft ze ook *Digeſta* genaamt, om dat alle de ſtoffen en materien der zaaken daar in als wel gekookt en overwoogen zyn. Ziet DIGESTA.

PANDGEEVING, is een overeenkomſt, waar by men aan iemant eenig goed tot verzekeringe van zyn ſchuld in handen ſtelt, §. *fin. Inſtit. quibus modis reſ. contr. oblig. L.* 258. *ff. de verb. ſignif. en Grotius inleid.* 3. *B.* 8. *D. n.* 1. *van Leuwen* 4. *B.* 12. *D. n.* 2. Ziet HYPOTHEEK.

PANSIER, is een harnas, eigentlyk een borſtwapen. *Kilianus in voce Panſſier*, het is een verkorting van *Pans-yzer*, dat is een yzer wapenſtuk, dat de Panſſe of Buik bedekt, ziet *de oude Hollandſche Cronyk diviſ.* 27. *Cap.* 20. *f.* 252. *&c. Col.* 6. *en Goudhoeven. bladz.* 430. *Col.* 2.

PARAGRAPHE, is een onduitſch woord, dat beteekent *een afſnyding of verdeeling*; men verſtaat 'er gemeenlyk door de verdeeling van den inhout der Romeinſche Wetten, en dus wanneer een Wet lang is, en veele deelen in zig bevat, noemt men het eerſte *principium*, dat is 't begin, en de volgende werden verdeelt door de uitdrukkinge van *paragraphe*, met

met byvoeginge van een, twee, drie &c. dus is een *Paragraphe* by de Regtsgeleerden, dat een articul genaamt werd in andere geſchriften.

PARAPHEEREN, is een onduitſch woord, en beteekent *een handteekening ergens neevens ſtellen*; het woord *Paraphe* waar van het ontleend werd, beteekent eigentlyk, *een kennelyk teeken of trek met de penne gemaakt, dat men gewoon is by zyn naamteekening te ſtellen, om te beletten en voor te koomen dat de zelve word naa gemaakt*: een Zegel *Parapheeren*, is zyn handteekening neevens het Zegel ſtellen, en daar door als authentiſeeren.

PARAPHERNA, (BONA) zyn Latynſche woorden, oorſpronkelyk uit het Grieks, waar door men verſtaat, al het geen aan een Vrouw booven haar bruidſchap werd meede gegeeven, en ten huwelyk aangebragt; de goederen die de Vrouw, ſtaande huwelyk, acquireert of verkrygt, werden eigentlyk genaamt *adventitia*, of aangekoome goederen, maar zyn in 't algemeen begreepen onder de *parapherna*, voor zoo verre zy geen gedeelte maaken van het huwelyks goed. *Ita paraphernalia bona ſunt, res uxoris extra dotem conſtitutæ, vel ſunt res quas uxor uſu habet in domo mariti, neque in dotem dat*, dus zyn de *parapherna* van de Vrouw, eigentlyk haar *peculium*, *nam quæ Græci parapherna dicebant nos peculium appellamus*, vide *L. 9. §. 3. ff. de jur. dot.*

PARATITLA, is een uitdrukking, waar van de Keizer JUSTINIANUS zig heeft bedient in de eerſte Wet van het *Codex de Vet. Jur. Enucl.*, alwaar hy alleen maar toeſtaat, dat men *Paratitla*, en geen *commentarien* zal mogen maken op het *Codex* of op de *Pandecten*, men verſtaat gemeenlyk door dat woord, het kort begrip of inhoud van een Regtsgeleerd Boek, waar in ons een duidelyke verklaaringe werd gegeeven van alle de titels, en het geen de voornaamſte Uitſpraaken of Deciſien bevat. *Paratitla, hæc Barbara vox a Græcis deſumpta Librorum Jurisprudentiæ compendia titulorum Claves & ſummarias materiarum expoſitiones exhibentia, ſignificat, illa, ſi Generales regulas & præcipua rerum principia, non lucide minus quam apprime tradant, exquiſitam univerſæ doctrinæ quaſi medullam continere neceſſe eſt. Si vero, quod eſt imprimis neceſſarium, antiquis veteris jurisprudentiæ, ubi res exigit, monumentis, ea quæ poſterior ætas eſt complexa referant, & quid ex iis omnibus inter ſe collatis quodammodo conſta-*

ſtatum obſervetur, ponderoſa & luculenta brevitate explicent, quis dubitet quin qui ea merite & memoria ſedulo tenerint, temporis ſucceſſu pleniſſimam rerum cognitionem procul dubio aſſequantur. Het nut van die korte inhoud is klaar genoeg uit haar zelve, door dien het een korte en gemakkelyke leerwyze is, om de verwarringe van een onnoemelyk getal Wetten te vermyden, de welke, ſchoon onder verſcheide tituls geſchikt, egter dienen gebragt te werden tot zeekere grondregulen in een zeekere ordre.

PARCOURS. Ziet ENTRECOURS.

PARDON, is een onduitſch woord, dat *vergiffenis*, *kwytſchelding*, en *vergeeving* beteekent, de brieven van *Pardon* werden als alle andere gracien van dien aard, by Ons, door Z. D. H. als Erfſtadhouder, uit kragte van zyne Commiſſie, uit naam van de Hoog Overheit verleent.

Die *Pardon* heeft, moet even als een Remiſſionant mandament van het Hof verzoeken, en op het interinement dagvaarden den Procureur Generaal, den Officier van de Plaats en de geintereſſeerde Partye, ziet *Bort 6. D. n. 5.*

De brieven van *Pardon* moeten meede binnen zes maanden ter interinemente werden gepreſenteert door den Impetrant in eigener Perſoon.

De Impetrant zyn brieven van *Pardon* preſenteerende, legt niet op zyn knien, als in cas van Remiſſie, maar ſtaat alleen maar bloodshoofts voor Commiſſariſſen, ziet *Bort num. 7.* en *van Alphen in zyn Papegaay 1. D. f. 558.*

Voorts werden in *Pardon* gerequireert dezelve ſolemniteiten, als in cas van Remiſſie van noden zyn, vide *Bort ut ſupra n. 10.*

De Impetrant van *Pardon* concludeert ten interinemente van de brieven van *Pardon* naa haar forme en inhoude; vide *Papegaay 1. D. f. 550.*

Hier in werd maar een default verleend, en voor het profyt van dien, acte om te voegen by de brieven van *Pardon*, ziet *de Papegaay ut ſupra.*

De Impetrant van *Pardon* moet het fait rond uit bekennen.

Pardon mag men van alle *Crimina* verzoeken; men heeft ook daar van wel zien verleelen abolitie, maar van een doorſlag dient Remiſſie gevraagt, vide *Papegaay 1. D. f. 538.*

PAREATIS, hoe zeer by ons geen *brieven van Pareatis* werden verleent, en zulks vervolgens eigentlyk niet tot onze

Practyk behoort, heb ik gemeent egter dit woord te moeten eenigzints uitleggen, om dat zommigen die met onze brieven van attache, of letteren Requisitoriaal geheel gelyk stellen; de brieven of *Lettres de Pareatis*, zyn brieven van bevel, gegeeven by de Koning van Vrankryk, onder het Groot Zeegel, waar by *Le Premier Sergent ou Huissier* (by ons den eerste Deurwaarder) bevolen werd, uit naam van de Koning, een Sententie ter executie te leggen van een Regter die daar geen Jurisdictie of auctoriteit heeft, de welke vervolgens aan de Onderdaanen gelast daar aan te gehoorzaamen, schoon onder een ander Regter gezeeten, en brengt *het 6. articul van de 27 titul van de ordon. van* 1667. meede, *que tous arrets seront executez, dans toute l'étendue de notre Roiaume en vertu, d'un* PAREATIS *du grand Sceau, sans qu'il soit besoin d'en demander aucune Permission a nos Cours de Parlements, Baillifs, Sénéchaux, & autres Juges dans le ressort des quels on les voudra faire executer*; waar uit men ziet het verschil met onze brieven van attache of letteren Requisitoriaal, dat geen bevel maar verzoek brieven zyn. Ziet ATTACHE, en LETTEREN REQUISITOIR.

PARERE, is een onduitsch woord, dat beteekent *gehoorzaamen, gehoorzaam zyn*, van het Latynsche woord *pareo*.

PARERE, beteekent ook een *advis* of *andwoord* van een Koopman over een geschil van Commercie, en werd dan afgeleit van het Italiaansch woord *mi pare*, dat *my dunkt* beteekent, als zynde het ordinaire hooft of begin van zoo een advis. *Savary* heeft uitgegeeven een Werk geïntituleert *parere ou conseil sur le Commerce*, Advis of Raad op 't stuk van Koophandel.

PARISIS, is een woord, waar door men verstaat *een vierde daar en boven*, dat zyn oorspronk neemt hier van, dat voor deeze de munt van *Paris*, een vierde meer waardig was dan die van *Tours*, dus werd *Parisis* gestelt teegen *Tournois* en de *Sol Parisis* is waardig 15 deniers, daar de *Sol Tournois* maar waardig is 12., een pond *Parisis* is waardig een vierde daar en boven, of een vyfde over het geheel meer als een pond *Tournois*, dus de 20 *Sols Parisis* waardig zyn vyf en twintig *Sols Tournois*, en vervolgens de vyf ponden, vier ponden *Parisis* maaken, de Tarif van 1665. heeft de regten bepaalt naa de *Parisis*, dus moet men elk articul met een vyfde verhoo-

hoogen, hoe zeer die uitdrukking van *Pariſis* niet meer in gebruik is, en de Regters niemant meer condemneeren in zoo veel ponden *Pariſis*, en alle condemnatien zig niet verder uitſtrekken als tot zoo veel ponden *Tournois*, ziet hier over *het Woordeboek van Trevoux* op het woord *Pariſis*, en op het woord *Tournois*.

PARLEMENT, is een Franſch woord, dat men meent te koomen van een kwaad Latynſch woord, *Parlamentum*, dat weederom van *Parlare*, dat ſpreeken zoude beteekenen, waar van het Franſche woord *parler*, en dat, gelyk men *Parlement* moet deriveeren van *Parlare*, ſpreeken, zoo ook *auditoire* moet afgeleit werden van *ouir*, hooren; ook zegt *Menage* dat men het woord van *Emparlier* vind by oude Schryvers voor *Advocaat*. Ziet veele fraaye en geleerde aanmerkingen op dit woord in zyn *Etymologiſch Woordenboek*. Door een *Parlement* verſtaat men meede een Hoog of Opper Geregtshof, om in het hoogſte reſſort te beoordeelen de differenten van particulieren, en appellen te verleenen van gewysden van lager Regters.

Oudstyds, verſtond men door het *Parlement* de vergaderinge der aanzienlykſte en magtigſte Perſonagien van het Ryk, alwaar de Koning in voorzat, en gehoort wierden de klagten der Onderdanen, de Ambaſſadeurs ontfangen en alle reglementen gemaakt ten nutte van de Onderdaanen.

Het *Parlement* van Vrankryk, nu dat van Parys, was eigentlyk de Raad van de Koning, en van de Grooten van het Ryk, dat oudtstyds, naa het getuigenis van alle Schryveren, ambulatoir was, en van tyd tot tyd de Koning volgde om regt te doen, (even als of by ons de Graaf met zyn Raaden regt deet,) tot dat de zaaken vermenigvuldigende de Koningen van Vrankryk in verſcheide Provincien *Parlementen* hebben opgeregt, en de zelve gemagtigd om in hunne naam, zoo in 't Crimineel als Civile, regt te doen. Naa dat alvoorens *Philippe le Bel*, in den jaare 1315. het *Parlement* daar de Koning in voorzat, nu dat van Parys, had Sedentair gemaakt, en veer boven andere bevoorregt, en daar in had geplaatſt een Procureur Generaal, de welke direct in zyn handen den Eed aflegt, daar de Procureurs Generaal van alle andere *Parlementen*, aan die Geregtshooven Eed doen. Ziet *Ferriere in zyn Woordeboek art. Parlement de Paris.*

PARQUET, is een onduitſch woord, en beteekent een *ſtaketzel* of *kring* waar in iet is beſlooten, en is het *diminutivum* van 't woord *Parc*, dat een *beſloote plaats* beteekent. *Parquet* en *Barreau* zyn by naa van eene beteekeniſſe, om dat binnen dat *Parquet* of *Barreau* de Regters gezeeten zyn, en welke plaats met een rondom ſluitende boom van yzer of hout is afgeſlooten; men verſtaat 'er door de plaats daar de Regters gezeeten zyn, om regt te doen.

PARRICIDE, is een onduitſch woord, en werd gederiveert van het Latynſche woord *Patricida*, dat een *Vadermoorder* beteekent; in 't algemeen verſtaat men 'er door die geenen, die gedoot heeft, die hem naaſt in den bloede beſtaan, of de plaats van Vader, Moeder, Broeder of Zuſter bekleeden; *Solon*, de Wetgever van Athenen, had geen Wet gemaakt teegen de Kerkſchennis, nog teegen de Vadermoord, om dat de eerſte altoos in Atheenen was onbekent geweeſt, en de natuur van de tweede zoo een gruwel had, dat hy het Menſchdom daar toe niet in ſtaat kende.

De aloude Roomſche Wetten hadden insgelyks geen ſtraf bepaalt tegen de Vadermoord, waarſchynlyk om de reede die *Cicero* aanmerkt, dat teegen een onbekende misdaad een publieke ſtraf te bepaalen, veel eer is die aanwyzen, als die afweeren; men vond ook by de Romeinen geen voorbeeld van die misdaat, als vyfhondert jaar naar de doot van *Numa* haar eerſte Wetgeever, om dat die gruweldaat, tot die tyd toe te Roomen onbekent, gehouden wierd voor een gruwelſtuk, waar over de geheele Stad de Gooden verzoenen, en het zelve boeten moeſt; de ſchuldigen daar aan wierden verweezen een jaar *gevangen* te blyven, en moeſten *als onwaardig* de aarden te betreeden, een zeeker houte ſchoenzel draagen, en daar naa ſtrengelyk gegeeſſelt zynde, met roeden, dat het bloed langs haar lighaam liep, in een leedere zak genaait met een hond, een aap, een haan, en een ſlang, alzo in den Tiber geworpen werden.

PARTAGE, is een Franſch woord, beteekenende, *de ſcheiding*, *deeling*, en *uitreikinge* die men doet tuſſchen verſcheide meede Eigenaars, of van een gemeene erfeniſſe tuſſchen meede Erfgenaamen.

PARTYE, is een onduitſch woord; men verſtaat door *Partyen*, luiden die teegen malkan-

kanderen gekant en ſtrydig zyn, als den Eiſcher en Verweerder, men onderſcheit nog de *Partyen* en Principaalen, die de zaak direct aangaat, of intervenieerende, het welk die zyn, die tuſſchen beiden koomen voor haar particulier belang of geroepen zyn om de zaak te helpen bevorderen.

Civile *Party* noemt men in een Crimineele zaak, die geene, die de beſchuldigde tot voldoeninge in Regten vervolgt, of die voldoeninge vordert, om te onderſcheiden van de Publieke *Party*, dat altoos is de Procureur Generaal of Graaflykheits Officier.

PASPOORT, is een onduitſch woord, en beteekent *een ſchriftelyk bevel van den Souverain*, of van die geenen, die hy daar toe heeft gemagtigt, dienende tot zeekerheit voor de Perſoonen, of goederen, of koopmanſchappen in het doortrekken van zyn Land.

PASQUILLEN. Ziet LIBELLEN.

PATENTEN, is een onduitſch woord, gederiveert van het Latynſche woord *patere* open zyn, vervolgens verſtaat men door *patenten* opene brieven van den Souverain, waar by een octrooi, gracie, privilegie of ander bevel gegeeven werd aan allen, die de zelve zullen zien of leezen, waar aan alle Officieren, Regters en Onderdaanen gehouden en verpligt zyn te gehoorzaamen.

PATRIMONIE, is een onduitſch woord, gemeenlyk verſtaat men daar door allen de goederen van iemant, dog in een minder uitgebreide zin, beteekent het alleen de familie goederen, of het geen gekoomen is van iemant zyn Vader, Moeder, of andere Adſcendenten, dus hiet men een Patrimoniëel goed, een Vaſtgoed van de Voorouderen van iemant afkomſtig.

PATROON, by de Romeinen noemde men *Patronus* die geene, die aan een Slaaf zyn vryheit had gegeeven; de Advocaten werden ook *Patroni* genaamt, als luiden die onder haar *Patrocinium* of beſcherminge hebben, de Clienten of Luiden, die zy bedienen in Regten.

PATROON, men noemt ook naa de Canonique Regten, die geene een *Patroon*, die een Kerk geſtigt of begiftigt heeft, dat hem het regt geeft om iemant te benoemen, om den dienſt daar in waar te neemen; ten tyde der Reformatie hebben ſommige wel getragt, dat regt geheel te doen ceſſeeren, dog hebben Haar Ed. Groot Mog. verklaart, wel expreſſelyk, niet te zullen gedoogen, dat die geenen, die in een

wettige poſſeſſie van dat regt waaren, hen luiden dat zelve door eenige Kerkelyke conſtitutie zoude werden benoomen.

En is by Reſolutie van de Staaten van Holland, *in dato* 1. *Maart* 1654. geſtatueert, dat alle kweſtien over het regt van Patronaatſchap vallende, aan de ordinaire Juſtitie moeten gerenvoijeert, en de deciſie daar over aan de zelve werden gelaaten, en dat allen die het *jus patronatus* hebben, en 't *jus approbandi*, de zelven ook hebben het *jus reprobandi* of *improbandi*, zonder dat zy daar over voor de Hoven van Juſtitie kunnen betrokken werden by de Kerken, en zonder dat zy reedenen behoeven te geven, ziet *Reſ. Holl.* 17. *Sept.* 1687.

PAIJEMENT, is een onduitſch woord, dat *betalinge* beteekent, en is inderdaat de natuurlyke of Civile voldoeninge van het geen men aan een Crediteur of aan iemant, die zyn regt heeft verkreegen, verſchuldigt is, daar toe werd vereiſcht, eerſtelyk, dat de voldoeninge geſchiet van iet dat men ſchuldig is; want niets verſchuldigt zynde, werd het een *quaſi contract*, waar door die geene, die by abuis betaalt is van iets, dat men niet verſchuldigt was, verbonden werd, als of hy het ter Leen ontfangen had, waar uit een actie werd gebooren die men noemt *condictio indebiti*, die gegeeven is aan die geene, die de betaaling heeft gedaan.

PECULAET, is een onduitſch woord, en beteekent *Land dieverye*, van het Latynſche woord *Peculatus*; aan deeze misdaat maaken zig ſchuldig allen, die zig toeëigenen, detourneeren, of ten hunnen particuliere nutten gebruiken des Lands, of andere publieke penningen.

PECULIUM, is een Latynſch woord, en beteekent *het geld* of *goed* door iemants *naarſtigheit* of arbeid gewonnen, of verkreegen; men onderſcheide by de Romeinen tweederlei ſoorten van *Peculia*, het eene hiete men *Caſtrenſe*, en was het geen een Zoon des huisgezin had verkreegen door de Krygsdienſt, het tweede was het *peculium quaſi Caſtrenſe*, en beſtond in het geen iemant had overgewonnen in dienſt van de Kerk, of Staat.

PENSIOEN, is een onduitſch woord, dat beteekent een *Loon*, een *Wedde*, van het Franſche woord, *Penſion*, van de zelve beteekenis, waar door ook werd verſtaan zeekere ſomme gelds, die tot iemant zyn onderhoud werd gegeeven. Ziet LYFRENTEN.

PER-

PEREMPTOIR, is een onduitsch woord, dat *vernietiging* beteekent, en werd afgeleit van het Latynsche woord *perimere* vernietigen, verydelen; men verstaat 'er in de Practyk door de vernietiging van de actie of proces, omdat het op de tyd, door de Wet voorgeschreeven, niet is vervolgt, ingevoert zoo sommige meenen door de *Lex properandum*, *Codic. de judic.* Men hiet een *peremptoire exceptie*, een actie die de zaak ten eenemaal uitmaakt en decideert, en waar teegen vervolgens niet valt te zeggen, men mag daar by Persisteeren, zonder dat men behoeft te andwoorden, ziet *art.* 88. *van de instructie van den Hove*, en *het* 10. *artic. van de Ampliatie van den jaare* 1579.

En zyn de peremptoire exceptien, 1. die van *incompetentie*, 2. van *Litisfinitie*, 3. van *litispendentie*, indien een compromis onder willige condemnatie is aangegaan, is men van gedagten, dat die exceptie plaats heeft; te meer, om dat volgens het 10. *artic. van de Ampliatie*, ook plaats heeft *de exceptie van litisfinitie*, de uitspraak van arbiters reeds daar zynde.

PERMUTATIE, is een onduitsch woord, dat van het Latynsche woord *Permutatio* komt, en een *verwisseling* beteekent, het contract van *permutatie* is het eerste dat in der menschen zamenleeving heeft plaats gehad; voor dat men gebruik van de munt maakten, verwisselde men, het koorn voor wyn, en diergelyke, en is de *permutatie* veel favorabelder als de verkoping, om dat by manquement van voldoeninge van zyn Party men kan weederom eischen dat men gegeeven heeft, daar in materie van verkoop men zig heeft overgegeeven aan de goede trouw van den Koper.

PERQUISITIE, is een onduitsch woord, beteekenende *onderzoek*, van het Latynsche *verbum perquirere* onderzoeken, men noemt *perquisitie* in de Crimineele proceduren, de huiszoeking die een Deurwaarder doet ten huize of woonplaats van iemant teegen wien een Crimineele apprehensie is verleent, het welk moet geschieden ter laaste woonplaatse of residentie, waar van den Deurwaarder een relaas maakt, en laat Copye van zyn citatie aan het huis, en de Persoon daar niet vindende doet zyn exploict by edicte *ad valvas Curiæ*.

PERSOONEN, zyn de menschen, aangemerkt in de staat of conditie waar in de Wet ten hunnen opzigten zeeker regt heeft bepaalt, en zyn dus het eerste onderwerp van het regt.

PER-

PERSONEELE ACTIE, is die, waar uit men teegen iemant ageert, die verpligt is, iet te geeven of te doen ten onzen nutte, die actie noemt men *Perſoneel*, om dat zy met de Perſoon als vereenigt is, en haar volgt, en dus moet de Aanlegger zyn actie inſtitueeren ter plaatze daar zyn Party woonagtig is, *rationes redduntur ubi negotium geſtum eſt*, *L.* 1. *Cod. ubi de ratioc. L.* 4. §. *is etiam ff. de edendo. L. Heres abſenſ.* 19. *de judic.*

PETITOIR, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche *verbum petere*, eiſchen werd gederiveert; men verſtaat 'er door in de Practyk, het vervolg dat men doet om magtig te werden een goed, dat ons toebehoort, van die geene, die daar van in bezit is, daar toe bewyzende ons regt van eigendom; dit geregtelyk vervolg is teegen geſtelt aan het geen men poſſeſſoir noemt, waar toe men alleen is verpligt te bewyzen de poſſeſſie van de zaak in kweſtie, of dat men daar door gewelt is uitgeſtooten; wanneer 'er een conteſtatie is ten poſſeſſoire, en ten *petitoire* over een en de zelve zaak, dient men eerſt te doen inſtrueeren en beoordeelen het poſſeſſoir, waar naa die geenen, die geſuccombeert heeft, in de complainte, de zaak ten *petitoire* moet vervolgen, maar hy kan niet opkoome voor dat de trouble is afgedaan, en dat die geene, die gedepoſſideert is, zal weezen herſtelt; men kan vervolgens nooit het *petitoire* met het *poſſeſſoire* vermengen, of ten *petitoire* procedeeren, voor en aleer dat het poſſeſſoire beoordeelt en volkoomen getermineert is, dat men moet verſtaan, wanneer 'er kweſtie is ten poſſeſſoire, want het ſtaat een ieder vry te verlaaten de poſſeſſie en direct ten *petitoire* te procedeeren.

PILORI OOK WEL PILON, *is* een onduitſch woord, *waar* door wy verſtaan een kaak, en is een verheeve Paal door een Regter die Hooge Jurisdictie daar exerceert, op een Markt of publieke plaats opgerigt, en dient tot een blyk van de Hooge Jurisdictie; de zelve zyn veeltyds verſiert met de Wapens van de Souverain of der Plaats zelve, en daar aan is gemeenlyk een yzere beugel vaſtgemaakt, om een misdaadige daar aan te kunnen ſluiten, en ſomtyds geeſſelen.

PLACET, is een onduitſch woord, komt van het woord *Placeat* en beteekent *een ſmeekſchrift*, het zy aan de Souverain, Regter, of Miniſterie gepreſenteert, om een gunſt te vraagen, of zig er-

ergens toe aan te bieden, het komt van het Latynſche woord *Placeat* om dat de verzoekſchriften oudstyds, met dat woord begonnen, en is in 't Latyn *libellus ſupplex.*

PLAGIARIUS, is een Latynſch woord, en beteekent die geene, die *met bedrog verbergt een vry menſch of een ſlaaf*, die aan een ander toebehoort, volgens de Goddelyke Wet, *Exodus* 21. *vers* 16. wierd dit aan een doodſlag gelyk geſtelt; de Romeinen hebben onderſcheide ſtraffen geſtatueert teegen de ſchuldigen aan die misdaat, de ſtraf daar op geſtelt door de Wet *Fabia*, was maar een geldſtraf, maar in het vervolg is dat verandert in een extraordinaire ſtraf, gemeenlyk tot het werken in de Meynen; dikwils wierd die misdaat ook met de doot geſtraft, volgens de Keizerlyke conſtitutien, vooral ten opzigte van die geenen, die de kinderen aan de Ouders hadden ontrooft, en met reede, men oordeelde het niet billyk, dat die geenen, die de zelven door zoo een onmenſchelyke daat, een meerder droefheit deden lyden, als of de zelven haar door de doot waaren ontrukt, met een minder als de doodſtraf geſtraft wierden; veelen zyn van gedagten, dat de kinder-dieven *plagiarii* genoemt zyn van het woord *plaga*, dat een wond beteekent, *ſicque Plagiarii dicuntur, qui viventium filiorum miſerandas infligunt parentibus orbitates, Leg. ult. Cod. ad Leg. Fabiam de Plagiariis.*

PLAGIARIUS, is ook een naam, die men geeft aan die een werk op zyn naam uitgeeft, waarvan hy geen Autheur is; het is geoorlooft zig ten nutte te maaken de leere van een ander, en uit een anders werken ligt te trekken, maar die woordelyk uit te ſchryven, zonder die aan te haalen op zyn tyd en plaats, is met een anders veeren, zoo als door het voorbeeld van de Kraay, ons in de Fabelen geleert werd, pronken.

PLAISIR, *Tel eſt mon plaiſir*; wat zulks beteekent. Ziet op het woord ARRESTEBREN.

PLEBISCITA, waaren uitſpraaken die het Roomſche Volk deet, afzonderling van de *Senatores* en *Patritii*, op de voorſtellinge van hunne Magiſtraaten; tuſſchen de *Plebiſcita* en de *Leges* of Wetten was geen ander verſchil, als alleen de naam en de wyze waar op men die ontfing; om een Wet te obtineeren, moeſten de onderſcheiden Staaten van het Volk vergaderen, daar in teegendeel de *Plebiſcita* alleen voorkwaamen van het *Tribunal*

Plebis, de Wet wierd gegeeven ten verzoeke van de *Magiſtratus Patritius*, *de Plebiſcita* wierden gevordert door den *Tribunus Plebis*, of Gemeensmannen, dat een Volks Magiſtraat was, de wyze van de ſtemmen op te neemen verſchilden ook, zoo als men in het Roomſche regt zien kan, maar in 't gemeen waaren de formaliteiten der *Plebiſcita* altoos veel eenvoudiger, dan die, de welke men eigentlyk *Leges* of Wetten noemde; egter verbonden zy niet alleen de *Plebei*, of het gemeen, die daar van autheuren waaren, maar ook de *Patritii*, of ſchoon de zelve daar aan geen deel hadden.

PLEIGE, is een Franſch woord, beteekenende *een judicieele borgtogt*, *of iemant die zig voor den Regter verbind om iemant te repreſenteeren*, *of te voldoen een gewysden tot zyn laſten*; in de actens van ſubmiſſie dien aangaande drukt men zig altoos zoo uit, *qu'un tel s'eſt rendu pleige & caution d'un tel.*

Menage, citeerende *Salmaſius de modo uſurarum p.* 741. zegt, dat het komt van het woord *prægius*, dat gederiveert word van *præs*, *predis*, *nec magis mirum* (zegt hy) *bodie in Pandectis prædium & prædiatorum nullam extare mentionem*, *quam* VADUM & VADIMONIORUM, *cum tamen Jurisconſulti*, *ex quibus jus ſuum curavit compilandum Juſtinianus paſſim ea vocabula uſurparint*, *quæ omnia adeo vulgaria fuiſſe in Romano Imperio Conſtat*, *etiam extremo*, *ut &* VADIA *pro* PIGNORIBUS *Latinitas infima barbaraque dixerit*, *&* PRÆDES *pro* FIDEJUSSORIBUS *unde hodieque* PLEGIOS *eos appellamus*; *voce ex latina detorta*; *quaſi* P. REGIOS *vel* PREJOS, *media littera extrita*; *ut apud nos in omnibus mos eſt*, *nam & Romani* PRÆDES *etiam in litibus privatis*, *qui ſe fidejuſſores conſtituerint*, *nuncuparunt*, vide *ultro Menage in verbo Plege.*

PLEITEN, is een onduitſch woord, dat gederiveert werd naa de gedagten van ſommigen van het oude Franſche woord *plaid*, dat twiſt beteekent, waar van het Franſche woord *plaider*, pleiten afkomſtig is, en waar doór wy verſtaan, een regtzaak mondeling verdeedigen, voorſtaan, of betwiſten, anderen meenen weederom, dat zulks moet werden gederiveert van de bewoordinge *placet* of *videtur*, van welke uitdrukkinge de oude Regtsgeleerden zig plagten te bedienen, dog het eerſte komt my het waarſchynlykſte voor.

PLEIDOOY, is een onduitſch woord, dat van het hier voorgemelde woord *Pleiten* werd ge-

gederiveert; men verſtaat 'er door een redevoering gedaan door een Advocaat voor de Hoven van Juſtitie, of wel van een Advocaat Procureur voor Lager regtbanken (alwaar de laaſten ook tot het *Pleiten* werden geadmitteert,) dienende tot voorſtand van het regt van hunne Meeſter, en om te wederleggen het contrarie geſuſtineerde van haar Partyen, en werden verdeelt in eiſch, andwoord re- en duplicq.

Men moet zyn *Pleidooy* zoo veel moogelyk ſchikken naa de natuur van de zaak, en in een eenvoudige kweſtie, de zelve klaar, duidelyk en zonder eenige omweegen voordraagen; maar is de zaak van veel aanbelang, mag men zig wel van een verheevener ſtyl, en uitgezogte uitdrukkinge bedienen, zonder egter van verwaande, iedele en gemaakte ſpreekwyze gebruik te maaken, zig altoos bepaalende by de kweſtie, die verdeedigende met zulke goede en bondige argumenten, die alleen dienen ter beveſtiging van zyn geſuſtineerde en tot deſtructie van het geſuſtineerde van zyn Party, alles gepaart met welgeſchikte ſpreekwyze en toonvallen, en daarmeede over een koomende gebaarden. *Geſtus enim venuſtas, & pulcra ſonoræ vocis pronuntiatio, elegantis & rité ut decet elaboratæ orationis, ſplendorem mirum in modum adaugent, ſummoque illuſtrant decore*, dit dient voornamentlyk de oplettenheit te zyn van die geenen, die eenige roem in het *Pleiten* zoeken te behaalen, voor al te vermyden het geſchreeuw van ſommigen, die haar aſem verliezen om als uit te galmen een groot aantal van woorden, waar van den Regter en toehoorder, wat moeite hy zig ook geeven mag, geen gepaſte applicatie op de reëele defenſie van de zaak maaken kan, *quæ ventoſa & enormis loquacitas horrenda & deteſtabilis eſt & quale Rabulæ patrocinium ſuo ſæpe Clienti magis nocet quam prodeſt*, zegt een kundig Regtsgeleerde.

By het Hof zyn verſcheide reglementen op de *Pleidooyen* gemaakt, als dat geen zaaken in den Raad zullen werden bepleit, als die in Regten beſtaan, en waar toe geen bewys van getuigen werd gerequireert, ziet *de Ampliatie van de inſtructie art.* 27. *Reſol. van den Hove* 11. *Dec.* 1673. *in 't* 14. *Mem. v. Pots fol.* 295. *&c.* en is geordoneert de termynen van wiſſeling van inventaris en ſtukken præciſe te agtervolgen en naa te koomen, by *Reſol. van den Hove van* 22. *Oct.* 1696.

en is by het Hof een commiſſie benoemt om te voorzien teegen de meenigvuldige continuatien der *Pleidooyen* op de Rolle, *den* 10. *Dec.* 1715. en goed gevonden dat op de Rolle des Vrydags drie zaaken zullen werden gereguleert om de volgende week te bepleiten, *Reſ. v. d. Hove* 26. *Nov.* 1725. als meede een ordre en reglement teegen de exceſſen in het extendeeren der Schrifturen en *Pleidooyen*, 14. *Jan.* 1750. en een ordre omtrent de *Pleidooyen* op de Rolle, 24. *July* 1744.

En moeten alle zaaken geen duizent gls. in geld, of geldswaarden excedeerende, te weeten in Capitaal zonder Intereſſe, of Proces koſten daar by te rekenen, het zy raulyks, het zy door Provocatie voor de reſpective Hoven gekoomen of gedevolveerd, naa voorgaande wiſſeling van Inventaris en ſtukken werden bepleit voor twee Commiſſariſſen om op der zelver rapport, in de reſpective Collegien van den Raaden te werden getermineert, *Regl. tot bekorting van de Proceſſen van* 9. *Maart* 1728. *art.* 7.

En moeten de ſtukken ſpecteerende tot zaaken voor Commiſſariſſen van de Rolle bepleit, uiterlyk binnen drie daagen naa de gedaane *Pleidooy* overgelevert werden in de Griffie of gegeeven werden in handen van de Griffier of Subſtituut Griffier op pœne van drie gulden, zoo wel by den Advocaat, zoo hy niet tydelyk zyn Calendrier heeft gemaakt, als by de Procureur te verbeuren, de welke in gebreeken zal zyn de gelibelleerde Inventaris, indien hy daar van gebruik wil maaken binnen de behoorlyke tyd over te leveren, *art.* 15. *van het Reglement van den Hoogen Raad van* 7. *Juny* 1658. *Ampliatie* 22. *Jan.* 1670. *gerenoveert* 23. *Mey* 1676. en op dat het voorſz. 15. *artic. naa* de intentie van *den Hoogen* Raad des te beeter zoude werden geobſerveert, zoo is de tyd van drie daagen in het voorſz. Reglement en opgevolgde ordonantie geprefigeert, verlengt, ten aanzien van de zaaken van de Rolle die afgepleit zyn geworden, tot Dingsdags s'morgens om elf uuren van de eerſte daar aan volgende week, en ten opzigte van zaken die op de Rolle niet geheel afgepleit zyn geworden tot den eerſte Dingsdag ten elf uuren die volgen zal, naa dat binnens kamers zal afgepleit zyn, op pœne van 3. gls. als boove, en werd by Commiſſariſſen naa verloop van de voorſz. tyd in de afdoening der zaaken,

naa

naa de ſtukken van de nalatige party niet gewagt, en mag naa expiratie van de voorſz. tyd geen gelibelleerde Inventaris, nog eenige deductie, memorie, of diergelyke andere ſchriftuur aangenoomen werden, ten zy met ſpeciale kenniſſe en goedvinden van het Collegie van den Raade, *naader Reglement van den Hoogen Raad* 24. *Febr.* 1722.

En moeten alle Crimineele zaaken waar in voor de Hoven van Juſtitie *ordinario modo* is geprocedeerd, het zy dat de zelve van den beginnen *ordinario modo* zyn belegt, of dat de Geaccuſeerdens naa voorgaande extraordinaris proceduren by den Regter zullen zyn ontfangen in een ordinair Proces, naa voorgaande belegginge der getuigen *in forma probanti* en wiſſeling van ſtukken mondeling werden bepleit in het Collegie van den Raade en op het *Pleidooy* getermineert, en moet by provocatie op gelyke wyze daar in werden geprocedeerd, ten waare het Hof waar voor de zaak wierd beleit, om de groote volumineusheit of andere redenen ordoneerde de zelve te beſchryven, *Reglement tot bekorting van de Proceſſen voor beide de Hoven van* 9. *Maart* 1728. *art.* 1. Ziet WELSPREKENHEIT.

PLEIN POSSESSOIR, is een onduitſche uitdrukking, waar door men verſtaat de volle handhavinge en beſcherminge door de Juſtitie van die Party, die het allerwaarſchynlykſte regt heeft.

PLEIN POUVOIR, is een Franſch woord, en beteekent *volmagt.*

PLUS PETITIO, zyn Latynſche woorden, en beteekenen een *grooter eiſch als het verſchuldigde*; dit wierd door 't oude Roomſche regt geſtraft, zoo dat die te veel eiſchten verſtoke was van zyn eiſch met de koſten; dog welke ſtrengheit naaderhand door de ordonantien der Keizers is verzagt, ziet *de* §. 33. *inſt. de actionib.*

POENAAL, is een onduitſch woord, dat beteekent *het geen aan een ſtraf is onderworpen*, en werd afgeleit van het Latynſche woord POENA, *ſtraf.*

Een mandament *pœnaal* is een bevel uit naam van de Hoog Overheit, met gebod om iet te doen of te laaten op zeekere pœne teegen de Hoog Overheit te verbeuren, de zelve werden alleen by het Hof van Holland verleent, welk mandament aan iemant zynde verleent, en hy ten daage dienende niet compareerende, werd teegen hem verleent comparuit en abſolutie van de inſtan-

ſtantie met de koſten, en werd nog booven dien gecondemneert in de boete van 't mandament *pœnaal*, dat 10. gls. was, vide *Merula Lib. 4. tit. 2. Cap.* 24. en by de *naader Ampliatie van de Inſtructie* is verhoogt op 25. gls.; men mag op een mandament *pœnaal* niet excipiëeren, maar moet ten principale werden geandwoord, het welk zoo te meermalen by den Hove is verſtaan, alzo *pœnaal* Jurisdictie fundeert, en dat al het geen men op een exceptie zoude willen zeggen, men zoude moeten doen in *vim peremptorii* alzo de *judices ſubalterni*, of lager Regters niet bevoegt zyn kenniſſe te nemen van mandamenten by de Hoven verleent, vide *v. Alphen in zyn Papegaay 1. D. 26. Cap. p.* 430.

Men verzoekt een mandament *pœnaal* om te beletten of te ſtuiten zaaken die reeds begonnen zyn, of die men voorziet te zullen beginnen, vide *Merula f.* 175. *in notis.*

Zo het *pœnaal* en Rau-actie op een en het zelve fundament ſteunt, maakt het de jurisdictie van den Hove meede competent, dog anders niet, by voorbeeld, een Vrouw van haar Man mishandelt werdende, kan daar teegen *pœnaal* verzoeken, maar de actie van ſeparatie kan niet, dan met bewilliging van beiden voor het Hof geïnſtituueert werden.

Pœnaal moet altoos verzogt werden by den Regter daar de condemnatie gedaan is.

Als uit kragte van een Vonnis, kwalyk werd geëxecuteerd, kan men voor den Regter van die plaats koomen in oppoſitie, dat een ordinair middel is, en anders kan men van het Hof ook mandament *pœnaal* ligten.

Die kwalyk *pœnaal* verzogt heeft, werd verleent *nihil*, en gecondemneert in de boeten, volgens de *nadere Ampliatie van de inſtructie de anno* 1644. *art.* 17.

Als 'er een mandament van maintenue verleent is en de Gedaagde innoveert, zoo werd maar *pœnaal* verleent tot de dag in regten dienende, ziet *Merula fol.* 175. *in notis.*

Als iemant over een delict door twee differente Officieren werd geactioneert, kan hy teegen beiden *pœnaal* verzoeken, volgens de Leere van *Merula pag.* 176. *in notis.*

Pœnaal teegen het t' huis brengen van een kind, en om actie te inſtitueeren, kan te zaamen werden verzogt, of ook wel geſepareert, zoo als men wil, en in dat geval, als het gecombineert blyft met malkanderen, gaan 'er maar twee defaulten.

Een

Een Gedaagde, in cas *pœnaal*, kan den Regtdag doen anticipeeren, volgens *het 26. art. van de nadere Ampliatie van het jaar* 1644.

De Impetrant in cas *pœnaal* moet meede obedientie verzoeken, en op die obedientie condemnatie doen decerneeren, waarom dit geſchiet en van wat nut dit is, leert *Merula fol.* 176. *in notis.*

Als 'er door den Gedaagde naa het exploicteeren aan het mandament *pœnaal* iets mogt ondernoomen zyn, kan men by eiſch verzoeken reparatie van attentaten, ziet *de Pap.* 1. *D. f.* 430. Dat een herſtellinge is van alle dadelykheeden, die by iemant teegen het verbod van den Regter gepleegt zyn, maar als 'er geattenteert werd naa de verklaarde obedientie zoo kan gegyzeld werden, of ook wel attentaten *pœnaal* verzogt, vide *de Papegaay* 1. *D. f.* 437. *n.* 93.

Als een mandament *pœnaal* is verzogt, en daar werd door Commiſſariſſen *nihil* verleent, kan men daar van binnen drie maal 24 uuren præcies koomen in reauditie aan het Collegie van den Rade, en als daar geperſiſteert werd, appelleeren aan den H. Rade.

Als een mandament *pœnaal* verleent is, kan men ook van de conceſſie van dien appelleeren, dog zoo, dat volgens het 31. *artic. van de Ampl. van de inſtructie van* 1579. binnen 20 daagen grieven moeten werden overgegeeven met een Inventaris, procuratie, en acte van appellatie, en als aan de Grieven niet werd gedefereert, kan men verder appelleeren aan den Hoogen Raad.

In Cas *pœnaal* kan men niet excipiëeren, *Papegaay* 1. *Deel. f.* 430.

Ook mogen in Cas *pœnaal* geen reconventien gedaan werden, maar moet de Party zoo hy iets te zeggen heeft meede *pœnaal* vragen; dog zoo 'er Rauactie by is, kan daar omtrent wel reconventie gedaan werden anders niet.

De Impetrant in Cas *pœnaal* moet ook concludeeren tot décretatie van de beveelen *pœnaal.*

Als het *pœnaal* maar tot zeekere dag of tyd is verleent, moet men by eiſch concludeeren tot continuatie van de beveelen *pœnaal* tot het uiteinde van de zaak.

De Gedaagde in Cas *pœnaal* kan concludeeren ten principaalen, en ook by proviſie tot mutatie van de beveelen *pœnaal* in ſimpel bevel.

In deeze materie gaan vier defaulten, het profyt van het eerſte is continuatie van de be-

veelen *pœnaal*, ten uiteinde van de zaak, en een ander mandament, de profyten zyn als in Rau-actie.

POINT D'HONNEUR, is een Franſch woord en beteekent, *het punt van eer* of *het geen de eer betreft*, beſtaande eigentlyk in zeekere regulen en maximes, waar van de menſchen zig verbeelden, dat haar eer afhangt by aldien daar aan eenige benadelinge werd toegebragt, en het daar voor houden, wanneer men ten haaren opzigte daar in nalatig is of daar aan mankeert. In Vrankryk is daar voor een particuliere Regtbank, beſtaande uit de Marſchalken van dat Ryk, zy zyn Regters van het *point d'honneur* tuſſchen Edelluiden, en die geenen, die in Militaire dienſt zyn, dewelke naa zeekere Wetten, oordeelen.

POLICE, is een onduitſch woord, dat *Burgerlyk beſtier* beteekent, en werd gederiveert van het Griekſche woord πολις een Stad; men verſtaat 'er door, in 't algemeen, die ordre en ſchikkinge die men obſerveert en in agt neemt omtrent het burgerlyk beſtier in een Stad over Straaten, Markten, &c.

POLICE VAN ASSURANTIE, zyn onduitſche woorden, beteekenende *de Lyſt der verzeekerde goederen*; het woord *Police*, in die zin genoomen, is afkomſtig van het Italiaanſche *Polica*, dat een Lyſt of Cedulle beteekent, een *Police van Aſſurantie* of Aſſurancie Cedulle is dan een acte van Verzeekering van Schip of Goederen voor 't gevaar van de Zee of Vyand, het zy op de heen- of weederreys, waar by dezelve werden verzeekert in gevalle van ſchade, om het zelve tot zeekere prys te remediëeren of te beteren, vide *H. de Groot Inl.* 3. *B.* 24. *D. n.* 15, *en* 16. *van Leuwen* 9. *D. n.* 4. Zy moeten geſchreeven zyn op een behoorlyk Zegel, daar moet tot elke verzeekering een aparte *Police* zyn. De Makelaar *moet* daar van een dubbelt houden, de Aſſuradeurs moeten niet alleen, waar zy ook woonen, zig onderwerpen de judicature van de Kamer van Aſſurancie, maar zelfs kiezen *domicilium citandi & executandi* by de Secretaris van de Kamer, tot welke verbinteniſſen, alle Steeden daar Aſſurancie-kamers zyn, by de Staaten van Holland by een reſolutie van 12. *July* 1736. byzonderlyk zyn geoctroijeert, en zyn alle *Police* ſtrydig met de ordonantien, nul en van geen waarde. En moet by een publiek inſtrument of wel privaat handſchrift behoorlyk geteekent, meldinge werden gemaakt van de naam van de Schip-

Schipper, het Schip, en Plaats van waar, en waar heen, de reis leit, en werd dit verzuimt, geld geen aſſurancie, *de Groot ibid.* 11 - 18. *Bynkershoek* 4. *B.* 1. *Hooftd. Amſterd. ord. art.* 2. en begint de zelve te loopen van de tyd af, dat de verzeekerde Waaren zyn gebragt op de Kaay, Wal, of in de Schuiten en Barken, om daar meede in de Scheepen gelaaden te werden, en eindigt, wanneer de goederen zyn gekoomen ter gedeſtineerde Plaatſen en aan Land gebragt, *v. Leuwen ibid. n.* 10. *Amſterd. ordon. art.* 5. in de welke al het verdere tot die materie betrekkelyk te vinden is. Het Schip werd niet gehouden voor vertrokken voor dat het buiten Gaats is geraakt en de Tonnen of Baaken is gepaſſeert, ziet verder, *Wagenaar beſchryv. v. Amſterdam* 3. *St.* 7. *D. f.* 347. en op Assurancie, Prémie, en Reassurancie &c.

POLITIKE ZAAKEN, door 't woord *Politiek* werd beteekent, *het geen tot Welweezen van eene burgerſtaat beſt beraamt werd*, in welke zin alle ſchikkingen en beveelen die van een Overheid koomen, met betrekking tot het Welvaren van een Burgerſtaat, *Politiek* kunnen genaamt werden, om dat zy allen daar toe ſtrekken moeten: maar alzoo 'er onder de beheering van een Souverain verſcheide voorwerpen zyn, zoo heeft men daar omtrent onderſcheit beginnen te maken, en men heeft, afzonderende zaaken die uit de handelingen der menſchen voortſpruiten, en die, welke door de Civile Wet onder de Claſſe van delicten gebragt zyn, van die, welke de ordre en de ruſt van den Burgerſtaat op een andere wyze aangaan, aan deeze laatſte de naam gegeeven van *Politieke zaaken*, als behoorende tot de cognitie en de beſtellinge van de Magiſtraat.

Dog als men agt geeft op de driederlei ſoorten van vermogens, die in de Souverainiteit gevonden werden, beſtaande eerſtelyk, in het vermogen om Wetten te maken; het tweede, om die Wetten ter uitvoer te brengen; en het derde, om 't regt te oefenen, zal men wel haaſt zien, dat het laatſte aan de Magiſtraat door de Souverain niet zynde medegedeelt, men geen zaken onder benaminge, dat het *Politieke zaken* zouden zyn, aan het Regterlyk onderzoek kan, of vermag te onttrekken.

De Souverain aan wien alleen de Legislative magt competeert, heeft van die magt wel iets bepaaldelyk meede gedeelt aan ſommige Collegien en Steeden,

den, onder de benaminge van het regt om Keuren te maaken, en voorſieninge te doen omtrent de ordre en ruſt in den Burgerſtaat; en het is uit kragte van dat meedegedeelde vermogen, dat de Magiſtraten, dat is Schout, Burgemeeſteren en Scheepenen in de Steeden order ſtellen op de veiligheit der Straaten, het dragen van verbode geweeren, het reinigen van de Straaten en publieke plaatſen, op de brand, ook verzorgen de nodige proviſien tot onderhout der Ingezetenen, de prys ſtellen op de Eetwaaren, het opzigt hebben, en Keuren maaken op alle de Hallen, Markten, Herbergen, Huizen, waar men in 't publiek Kamers verhuurt, Huizen daar geſpeelt, oneerlyke handel gedreeven werd, over alle handwerken en neringen met der zelver Gildens en diergelyken, maar dit heeft men nog geëxtendeert, tot het uitzetten van onruſtige Burgers, en het verleenen van curateelen, en confinementen, met wat regt omtrent de drie laatſte articulen, is myn poſt niet te onderzoeken; zoo dit geſchiedt uit kragte van het eerſte meedegedeelde vermogen van den Souverain, is het zeker, dat daar by aan de zelve niet is meedegedeelt, dat vermogen, dat de Souverain aan een ander heeft toevertrouwt, te weeten, de beoordeelinge, en de magt om regt te ſpreeken tuſſchen Partyen, want evengelyk de Souverain, die de Wetten maakt, uit zyn Souveraine magt, Regters geſtelt heeft, om daar naa te oordeelen, volgt daar uit als een onbetwiſtbaare waarheit, dat geen Magiſtraat, aan wien hy bepaalt iets van die Legislative magt heeft meede gedeelt, dat vermogen te gelyk met een ander vermogen, dat is, de magt om regt te oefenen uit den boezem van de Souverain insgelyks voortvloeijende, en door de zelve aan een ander toegekent, zoude vermogen te exerceeren; en gelyk onder anderen de Groote *Montesquieu* in zyn *Eſprit de Loix*, zegt, dat de vereeniging van de Legislative magt, met de *Poteſtas Judiciaria* een diſpotismus uitlevert, is het onbetwiſtbaar, en voor al in ons Land, is dit het grootſte teken van onze Vryheit, dat aan ieder, die zig bezwaart of beledigt vind, Competente Regters zyn aangeweezen.

En al eens ontwyfelbaar vaſtgeſtelt zynde, dat de Magiſtraat, als Burgervaders bevoegt zoude zyn, willekeurig onruſtige

ge Burgers uit te zetten, actens van curateele én confinementen te verleenen, zoude de beoordelinge van de Gronden, waar op die verleent zyn, behooren tot de cognitie van de ordinaire Regters, die alleen van de Souverain ontfangen hebben de magt en het vermogen om regt te oefenen over de Ingezetenen, en, wanneer Haar Ed. Groot Mog. by haar Reſolutien zo van 12. *Juny* 1674. als 30. *Jan.* 1690. de Hoven van Juſtitie ſchynen ontnomen te hebben de kennisneminge van *politieke zaaken*, ſchynt het my toe dat men daar door moet verſtaan de verhinderinge in het maaken van die Keuren, Ordonantien en beveelen, waar toe de zelve, uit hoofde van de medegedeelde Legislative magt, bevoegt zyn, maar dat het zelve geen betrekkinge hebbe kan, op die zaaken, waar van de beoordeelinge aan de Hoven van Juſtitie en ordinaire Regters door den Souverain is toegekent.

POLLICITATIE, is een onduitſch woord, komt van het Latynſche woord *Pollicitatio*, dat *een belofte* of *toezegging* beteekent; men verſtaat 'er door een ſoort van donatie die geſchiet, door een eenvoudige belofte, dat is te zeggen, zonder overeenkomſt, dus verſchilt de *Pollicitatie* met het *pactum* of verdrag daar in, dat het *pactum* is een overeenkomſt van twee Perſoonen, daar de *Pollicitatie* maar is een aanbieding van eene kand, ziet *de titul. ff. de Pollicitationibus.*

POLYGAMIE, is een onduitſch woord, oorſpronkelyk uit het Grieks en beteekent *veelwyvigheit*, naa de Roomſche Wetten was deeze misdaat ſtrafbaar met *infamie. L.* 1. *ff. de his qui notant. infam.* by ons werd het voor een Crimineele misdaat gehouden; de kinderen uit zoo een huwelyk gebooren, werden egter voor wettig gehouden, zoo een van de twee der dus vereenigden heeft geverſeert in de goede trouw.

PONDEN, driederlei *ponden* zyn in Holland, en zelfs in boeten gereekent geweeſt, *ponden* Vlaams, waar van elk deet zes gulden; *ponden* Hollands, waar van ieder deet 15. ſtuivers, en anderen van 20. ſtuivers á veertig grooten, welke laatſte genaamt wierden Koopmans *ponden*, of een *pond* goed gelds, en in 't Land van Voorn een *pond* ſwaarte. Maar in 't Land van Putten en in Zeeland zyn de breuken van ouds te gelden, dat is te betalen geweeſt met *ponden Pariſis*, elk *pond* van 20. grooten, of 10. gemeene ſtuivers, ziet *Keuren*

van den Landen van Putten, *art.* 4. *Coſt. van Zeeland Cap.* 4. *art.* 21. *Coſtumen en beſchryvinge van Zuidboll. bl.* 559. *van Leuwen Coſtum. v. Rbynland.* §. 9. *n.* 2. *bl.* 146. Ziet PARISIS. *Kilianus* zegt dat een *pond* Artois was 20. gemeene ſtuivers, een *pond* Tournois 10. ſtuiv. een *pond* ouds elf gulden, een *pond* Lovens 48. ſt. een *pond* Pariſis 10. ſt. en een *pond* Steerlings negen gulden.

PONDGELT, is een naam aan een belaſting gegeeven; die by 't gewigt der goederen en waaren gevordert werd, *Kiliaen* zegt, dat het is *exactio in libras*, hier meede komt ook over een het *pondagium* der middeleeuwen, dat een belaſtinge was, die men in Engeland vorderde van uit en inkomende koopwaren, (*Spelmam Gloſſarium in pondagium*), die van Amſterdam kreegen 1416 vryheit, wanneer zy door de Schotſe Kapers zeer ontruſt wierden, om Volk en Scheepen te moogen uitruſten, en de onkoſten te vinden uit een *pondgeld* op alle Scheepen, en goederen die van der Zee koomen, en ter Zeewaarts varen, ziet *Mieris Charterboek* 4. *D. bl.* 370., die naam vinden wy te meermalen aan allerley belaſtingen gegeeven, zelfs is het Regt van Exue of Iſſue daar meede wel uitgedrukt, dog nu verſtaan wy door *pondgelt* de belaſtinge die in ſommige Ambagtsheerlykheeden, weegens den Verkoop der vaſte goederen, door de Schout werd gevordert.

POORTER, is zoodanig een die buiten de Stad geboortig, het regt van Burgerſchap, en om Burgerneering te doen verkreegen heeft, dat by ons aan een ieder, mits betaalende een gering geld, en doende den Eed van getrouwheit werd vergunt, de welke naa eenige jaaren *Poorters* te zyn geweeſt, meede volkoome regt van Burgerſchap verkrygen, en tot alle Stadsampten en waardigheeden beneevens andere Burgeren werden aangenoomen, zoo als uit verſcheiden Handveſten der Steeden blykt, en onder anderen uit het Handveſt door *Vrouwe Jacoba* op den 20. *Dec.* 1417. aan Delft vergunt, dat aldaar niemant Burgemeeſter of Scheepen weezen mag, of hy hebbe vyf jaaren lang of langer *Poorter* geweeſt; gelyk Handveſt is aan die van Leyden vergunt en by Graaf *Willem* op *Clemens avond* 1351. beveſtigd, dat aldaar niemant Schout nog Schepen, nog Raad, nog Kerkmeeſter, nog Gaſthuismeeſter, nog Heiligen Geeſt meeſter wezen zal, hy en hebbe eerſt *Poorter* geweeſt zeven jaaren lang,

lang, daar na vernieuwt by Hertog *Albrecht* op den 15. *Juny* 1386. gelyk Handveſt is door Hertog *Albrecht van Beyeren* op den 20. *Junuary* 1394. aan die van Amſterdam vergund, dat niemant Schout, Schepen of Raad wezen zal, hy en hebbe binnen der zelver Steede *Poorter* geweeſt ende *Staadelyk gewoont zeven jaaren lang 't einde een volgende* dat voor al hier op ziet, dat in de armelyke tyden van de 13. en 14. eeuwen, de verhuizinge van de eene plaats naa de anderen zeer gemeen waaren. En daarom mogten de Stedelingen en *Poorters* niet uit hunne huizen zyn voor lange tyd; want *Poorters* wordende, moeſten zy binnen een bepaalde tyd hunne goederen brengen binnen de Stad hunner woonplaatſe, en aldaar *Stadelyk* (dat is geſtadig) wonen, de brief aan die van Haarlem gegeeven op *S. Klemensdag* 1245. by *Boxhorn*, *aantekening op Veldenaars Chronyk bl.* 166. *Similiter cedent cuilibet noviter oppidano* 40. *dies ad inducendum res ſuas oppido morato.* Handveſt van Graaf *Willem van Henegouwen* aan Amſterdam verleent. 9. *Dec* 1342. *in de Handv. van Amſterdam* 1. *D.* 1. *B.* 2. *Cap.* 3. *en zoo wat Poorter zy ontfaen, die heeft zes weeken om hem te bereiden, en dan binnen te komen met 'er woon*, en daar gekoomen zynde, moeten zy daar blyven, ziet het Handveſt van Vrouw *Margariet* aan die van Zuidholland verleent 10. *Mey* 1346. by *van der Eyck beſchryv. van Zuidholl. bl.* 131. *voorts zoo zullen alle Poorters die Poorters regt genieten willen, met alle haare woonſteeden woonen binnen die poorten, daar zy Poorters zyn, behoudelyk al zulk regt als onze Poorteren ons daar af betogen hebben, met Handveſten, enz.* Ziet ook *het extract uit het Handveſt van Hertog Aelbrecht van Beyeren aan de Stad van Dordregt gegeeven*, 1395. by den zelven *van der Eyck bl.* 144. en van deeze gelde en zal geen *Poorter* van Dordregt vry weezen, nog Tolle vry vaaren voor onze Tollen, het en zy hy met zyn alenger (dat is geheele) woonſtad ſtadelyk woonagtig zy binnen onze Stede voorſz. *Handv. van Vrouw Jacoba voor de Groote Waart by van Balen beſchryvinge van Dordregt bl.* 520. en *verklaringe van de Coſtumen geuſeert binnen de Stad van Dordregt art.* 44. by *Balen bl* 555. en om dan door hun afzyn in de zaay- en maaytyd geen nadeel te lyden, verzogten zy by Handveſt vrydom en verlof, om zig in die tyden op het Land te mogen begeeven en zig daar op te houden zoo lange

zy daar nodig hadden, zonder dat haar vrydom daar door wierd verkort, ziet *het Handv. van Graaf Willem de V.*, die van Enkhuizen verleent 1354. onder de *Handveſten van die Stad, bl. 6. Col. a., Cuilibet autem oppidano, ſi neceſſe fuerit, cedent* 40. *dies in menſe Julio & Auguſto ad meſſes colligendas & totidem ad ſeminandum in Auguſto, extra limina prædicti oppidi, ita, quod dicto tempore exacto, redeat ad oppidum ibidem manſurus, vel moram facturus*, en in een door Koning *Willem* aan die van Alkmaar 1254. *voorts zoo mag een Poorter, is 't zaake dat hy iets te doen heeft, zes weeken uit der Poorte weezen, om zyn Hoy en Koren te haalen of te bavenen, op dat hy wederkomt als hy te voore deede*, ziet *Handv. van Alkmaar bl. 6. Col. a. Handv. van Graaf Floris de V. van* 1288. onder de *Handv. van Monnekendam en Waterland bl. 5. Col. 6.* agter *de Handveſten van Amſterdam van* 1624.; *elk Poorter die des behoef heeft zal hebben* 40. *dagen in de maand van Julio en in den Oochſt om zyn koren te gaderen, en alzo menige dag zyn koren te zayen in den Herfſt, buiten de drumpelen der voorſeide poorte, en als den tyd verleede is, dat hy weder komen zal tot der zelver Poorte en aldaar wonen*, mitsgaders het bovengemelde *Handveſt van Graaf Willem aan die van Amſterdam van den jaare* 1342., *en die binnen der Poorten woonagtig zyn, zoo mach elk Poorter buiten weezen, zyn Lenten te doen zes weeken, en in den Ooſt zyn bouwe te doen zes weeken, in de Handv. van Hertog Willem van Beieren van S. Maria en Magdalena avond* 1348. by *Balen beſchryvinge van Dordrecht bl.* 505. *of* 1349. by *van Eyck beſchryvinge van Zuidb. bl.* 134. dog iemant als *Poorter* ergens zynde geadmitteert, vermogt zonder verlies van zyn *Poorter regt*, niet elders gaan woonen, waar toe niet het conſent der Steeden, maar van de Graaf, of het Hof nodig was zoo als men vind in 't 1. *Mem. van Roſa fol.* 161. dat aan een *Poorter* van Haarlem conſent is verleent elders te moogen woonen, nog 8. *Oct* 1440. aan twee *Poorters* van Leyden, 2 *Roſa f.* 155. *en* 161. nog aan de Vrouwe van *Standeniere*, Heer *Ludewich* die Baſtaert wyf van Holland, dat zy zouden moogen woonen binnen Holl. Zeel. en Vriesland, waar zy geliefde, blyvende *Poorterſſe* van Haarlem, 5. *Roſa f.* 117. nog aan een *Poorter* van Heusden 24. *Maart* 1438. 5. *Roſa. fol.* 9. en aan meer anderen, alle behoudens haar Burgerregt aldaar. Voorts hebben de *Poorters* in alles gelyk regt met de Burgers

als

als uit verſcheide Handveſten blykt, ziet *van Leuwen zyn R. H. Regt.* 1. *B.* 10. *Deel. num.* 5.

POORTERGEDINGHE, in de meeſte onzer Vaderlandſche Steeden, hield men van ouds, volgens de Handveſten, driemaals 's jaars *Poortergedingen*, ziet *Mieris in zyn Charterb.* 1. *D. bl.* 219. 233. 283. of *jaargedingen* zoo men die noemde, de zelve waaren ingerigt om den eigendom en het regt op huizen en erven te beveſtigen, indien iemant in zulk een geding betoogde, dat is zyn bewys van eigendom jaar en dag zonder tegenſpraak bewees, bleef hy daar in; dog iemant uitlandig zynde geweeſt, had hy de vryheit om zig daar teegen te verzetten, op wat wyze die *jaar* of *poortergedingen* gehouden wierden, zegt den Oudheidkundige Heer *van de Wal in zyn privil. v. Dordrecht f.* 14., hier van blykt by de Stads Regiſters en Actenboeken; dog hy heeft niet kunnen naaſpooren wanneer deeze *gedingben* in onbruik geraakt zyn, ſchoon het vaſt gaat, dat ze lang naa het midden der voorige eeuwe nog onderhouden wierden, ziet *van Balen bl.* 623.

POSSESSIE, is een onduitſch woord, en beteekent bezitting, van het Latynſche *verbum poſſidere* bezitten, en werd daar door verſtaan het genot waar meede men iet bezit met regt of met 'er daat. Het Roomſche regt heeft onderſcheiden tweederlei ſoorten van bezittingen, de natuurlyke en de Civile *poſſeſſie*, de eerſte is een eenvoudig bezit van een zaak, zonder oogmerk om die te bezitten in qualiteit als Eigenaar, zoo als iemant bezit een goed, dat hy gepagt, gehuurt of in vrugtgebruik bezit; de tweede, te weete de Civile, is wanneer dat bezit verzelt is met een meening van het te bezitten als Eigenaar, en deeze is het eigentlyke en waare bezit, en verſchilt van de eerſte daar in, dat die geene, die de zaak maar natuurlyk bezit, daar op geen regt ter wereld heeft.

POSSESSOIR, een actie *poſſeſſoir*, is een geregtelyk vervolg, alleen betrekkelyk tot het bezit van zeeker goed, of zeekere geregtigheit, en ſtaat teegen over, het *petitoire*, dat een vervolg is van de zaak tot den eigendom van een goed, of zeekere geregtigheit.

In 't Roomſche regt, noemde men *interdictum*, dat wy een *poſſeſſoire* actie noemen, deeze actien inſtitueert men, of om te bewaaren de *poſſeſſie* waar in men werd getroubleert, of om te verkrygen die geenen, waar van men ont-

ontzet is, of om te verkrygen dat geenen, of dat regt, dat men nog niet heeft gehad.

De *poſſeſſoire* actie die men intenteert om gemainteneert te worden, in de *poſſeſſie* van een goed of regt, en om te doen ceſſeeren de trouble, die ons daar omtrent werd aangedaan, noemt men *Complainte*, die, waar by men vraagt geſtelt te zyn in de *poſſeſſie* waar uit men geſtooten is, noemt men de *redintegratie*, en eindelyk die, waar by men vraagt de *poſſeſſie* van iet waar toe wy meenen regt te hebben, ſchoon wy nog niet in 't bezit zyn geweeſt, noemt men *recredentie*. Ziet COMPLAINTE en PETITOIRE ACTIE.

POSTHUMUS, is een Latynſch woord, en beteekent *een kind naa 's Vaders doot gebooren*, zynde geboore *poſt humatum patrem*, dat de oorſpronk van dit woord is, zoo een kind verbreekt door zyn geboorte het teſtament van de Vader, waar in van het zelve geen gewag is gemaakt.

POSTULATIE, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche woord *poſtulare*, dat *verzoeken*, *eiſchen* beteekent, werd gederiveert; men verſtaat 'er door in de Practyk de oefening van de dienſt van een Procureur, wiens poſt het is, zyn Meeſter of Client in Regten te repreſenteeren, voor en uit zyn naam in regten eiſch te doen, en belangen te verdeedigen.

POURSUITE, is een onduitſch woord, dat afgeleid werd van het Franſche woord *pourſuivere*, vervolgen; men verſtaat 'er door alle geregtelyke vervolgen zoo in het Crimineel als Civil.

POYTIEREN, *Poytier* of *Puitierſchap*, beteekent *Hoere waardſchap*, koomende van *Putier*, *Puitier*, *Poitier*, 't welk eigentlyk een Koppelaar te kennen geeft; hier van werdt het gebruikt voor een Hoereerder, dog doorgaans voor een Hoerewaard; men vind *in de Coſtumen van Mechelen*, *alle Putiers die op ledighe Vrouwen leven, zal men vuyt de Stadt bannen op hun lyf zonder verdragh*. *Kiliaan* vertaalt het door *Ganeo*, *Scortator*; by de Franſche Schryvers der Middeleeuw vind men *Puterie* voor Hoererye.

PRAGMATIQUE, is een onduitſch woord, dat van het Griekſche woord πραγματικὸς, a πρᾶγμα *negotium* gederiveert werd, *unde* zegt *Voſſius* in zyn Etymologicon. *Negotialis ſtatus Ciceroni de invent. dicitur, qui Græce* πραγματικὸς. *Pragmatici vocantur Jurisperiti.*, *Menage* in zyn Etymologicon citeerende *Saumaiſe* in zyn *Hiſtoria Auguſti*. pag. 259. zegt *notum*

tum eſt pragmaticas Sanctiones, non niſi in publicis cauſis fieri ſolitas, ad præces Civitatum & Provinciarum, &c. PRAGMATICA *autem ejusmodi reſcripta dicebantur, quod longe tractatu & conſilio habito ſolemniter & multa verborum diſſertatione formarentur.*

PRAKTYK, is een onduitſch woord, ontleent van het Franſche woord *Pratique*, dat eigentlyk beteekent, *oefening*, of *gebruik*, *Henri Etienne cap.* 17. van zyn *Apologie d'Herodote*, ſpreekende van de Luiden van het Hof, die Hy *Practiciens* noemt, zegt *je crois bien que du temps qu'on les appelloit* PRAGMATICIENS (*en retenant l'origine du mot*) *les choſes alloyent autrement*, ziet *Kebl*, in zyn Woordeboek op 't woord *Pragmatici*. Wy verſtaan 'er door de wetenſchap om een Proces wel aan te leggen, en te inſtrueeren, en werd teegen overgeſtelt aan de kenniſſe van het regt, en het is in die zin dat men zegt, dat een Procureur wel kundig zyn moet in de *Practyk*, en een Advocaat in het regt. *Loiſeau* in zyn Opdragt voor zyn tractaat *du Deguerpiſement* zegt, *aujourdhui notre droit conſiſte plutôt en une traditive & cabale, qui ne s'apprend qui par uſage, & au manimens des affaires qu'en une vraye ſcience, reſultant des regles, & principes certains, qui ſe puiſſe apprendre par les livres, c'eſt pourquoi nous l'appellons vulgairement, Pratique, Uſage, ou obſervance*, de zelve is egter gegrond op de inſtructien van de Hoven en meenigvuldige Wetten en Reglementen op de *practyk* gemaakt, hoe zeer het een waarheit is, dat van tyd tot tyd nieuwigheeden werden ingevoert, waar teegen de Hoven van Juſtitie ſorgvuldig waken, op dat daar door de Proceſſen niet koſtbaarder en langduriger werden gemaakt, op dat men niet op ons, het geen *Juvenalis* aan de Romeinen verwyt, zoude kunnen toepaſſen. *Satyr.* 6.

Expectandus erit qui lites incboet annus
Totius populi, ſed binc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ, lento pugnamus arena
Et res atteritur longo ſufflamine litis.

Dat omtrent hier op uitkomt:

'k Moet wagten 't ganſche jaar
om hem met regt te winnen,
Dan zal nog myn verdriet en
hartzeer eerſt beginnen
Door zoo veel uitſtels, want men
maakt hier gans geen haaſt,
Maar ſpilt vergeefs zyn tyd en
geld, hoe zeer men raaſt.

PRAKTISYNS, noemt men alle die de *praktyk* oefenen, en in den aanleg en inſtructie van een Proces ervaren en kundig zyn, daagelyks de Hoven van Juſtitie en Regtbanken frequenteeren, grondige kenniſſe hebben van de ſtyl en ordre der regtspleeginge, en na de gebruiken en formulieren voorgeſchreeven by de ordonantien en reglementen, in ſtaat zyn om op te ſtellen alle acten en geſchriften die tot de regtsvordering behooren, en hout zig een Procureur als een goed *Praktiſyn* op met de forme van het Proces, terwyl een kundig Regtsgeleerde of Advocaat de zaak zelve in de grond onderzoekt, en dus de eerſte het geding aanlegt en de tweede de zaak naa het regt verdeedigt.

PREALABLE, is een onduitſch woord, dat *voor af*, of *eerſtelyk* beteekent, waar door men verſtaat het geen voor af dient te werden onderzogt, zoo moet men eerſt het poſſeſſoire beoordeelen alvoorens te treeden tot het onderzoek van het petitoire, zoo dient voor af te gaan de inſtructie of aanleg van een zaak voor de adſtructie in Regten, &c.

PREAMBULE, is een onduitſch woord, en beteekent *een voorreede*, of *voorafgeſprek*, dienende tot inleiding of verklaaringe van het geen volgen moet.

PRECARIO, is een onduitſch woord, en beteekent eigentlyk, *een herroepelyke leening, naa de wil van die geene, die de zelve gedaan heeft; eſt enim commodatum revocabile ad nutum concedentis*, en werd in de *Lex. 1. ff. de precario* gedefinieert *precarium eſt quod precibus utendi Conceditur tamdiu, quamdiu is qui conceſſit, patitur.* en verſchilt daar in van het *commodatum*, dat den Leender of Commodataris is gehouden *de dolo & omni culpa etiam leviſſima*, daar in teegendeel iemant die iets *titulo precario* genoomen heeft, alleen maar is gehouden *de dolo & lata culpa non vero de levi & leviſſima, L. 8. §. ff. de precario*, de reede van het onderſcheit die de Regtsgeleerde in die Wet geeft is, *quod totum hoc liberalitate deſcendit ejus qui precario conceſſit; & ſatis eſt, ſi dolus & culpa dolo proxima præſtetur, at is qui commodato dedit, cum in eo gravetur, quod ante uſum finitum non poſſit rem commodatam revocare, ſublevandus eſt in eo quod & ad culpam etiam leviſſimam agat.* en *Decius*, zegt op de Wet *Contractus ff. de regul jur. Breve & fragile beneficium eſt precarium, cum id quoque reſtitui debeat, vel confeſtim, vel quandocumque libuerit concedenti.*

PRE-

PRECIPUT, is een onduitſch woord, en beteekent een *voor uit gift*; men verſtaat 'er door een bepaald voordeel, dat men door de Wet of overeenkomſt geniet, het *preciput* is een voordeel of voornaam deel dat iemant voor uit trekt, als een *præcipuum jus*, waar van dit woord zyn oorſpronk ontleend.

PREFERENTIE, is een onduitſch woord, dat een *voorkeur*, of een *voordeeling* beteekent, van het Latynſche woord *præferre*, voorſtellen, booven-ſtellen; men verſtaat 'er door het voorregt, of voordeel dat iemant geniet, booven zyn andere mededingers, tot een zaak, het welk moet werden toegeſtaan aan die geenen, die het beſte regt heeft, naa de diſpoſitie van de Wet, maar in twyfelagtige zaaken, moet men het geeven aan die geenen, die het waarſchynlykſte regt heeft, en daar in volgen de reeden en billykheit, wy zullen hier vervolgens eenige generale maximes, gehaalt uit het Roomſche regt, by brengen; by voorbeeld, men moet in alle gevallen een ieder het zyne geeven, ten waare men daar in wierd belet, door een eiſch die meerder overeenkomſtig was met de billykheit; als, een dief deponeerde by iemant eens een geſtoole zaak, zoo eiſcht de goede trouw, dat ik weeder geef aan de depoſitaris, het geen hy by my heeft gedeponeert, maar dat hout op, zoo draa den Eigenaar zig openbaart, *L.* 31. §. 1. *ff. depoſiti;* zoo ook moet die geene, die ageert om ſchaade te vermyden of vermindering van zyn goed, gepreferreert werden aan die geenen, die alleen zoekt zyn goed te vermeerderen. Dit is de reede dat de Crediteuren van een Overleedene werden gepreferreert aan de Legatariſſen, *potior eſt cauſa ejus, qui certat de damno evitando, quam illius qui certat de lucro captando, Lex* 41. §. 1. *ff. de regul. jur.* en tuſſchen die geenen, die gelykelyk twiſtën of om een voordeel te genieten, of om zig van ſchaaden te bevryden, moet men altoos præfereeren die geenen, die een ouder of eerder regt hebben, volgens *de L.* 98. *ff. de reg. jur. en de L.* 9. §. 4. *ff. de publ. in rem act.*, als by voorbeeld, onder verſcheide gehypothekeerde Crediteuren, werd in agt genoomen de tyd, wanneer de zelve hypotheeken zyn gevestigt; naa de regul *qui prior eſt tempore, potior eſt jure*, en weegens andere præferentien, zyn eenige reglementen gemaakt; en is by den Hove verſtaan

21. *Mey* 1612. dat het Salaris van een Doctor, Chirurgyn en Apothecaris verdient aan eenige kranken Perſoonen regt van *preferentie* heeft voor andere Crediteuren, zoo ook nootzaakelyke reparatien gedaan aan goederen die by executie werden verkogt, als meede de dootſchulden van den geëxecuteerden, dog waar onder het Hof heeft begreepen 19. *Oct.* 1605. dat Rouwkleederen van Weduwe of Weduwenaar, rouwdraagende over een overleede Man of Wyf, niet moeten werden gereekent, nog ten laſten van het Sterfhuis kunnen koomen of *preferentie* voor eenige Crediteuren genieten, *V. Alphen Pagegaay* 1. *D.* 30. *Hoofdſt. p.* 485. ook is aan de Turfſchippers regt van *preferentie* geaccordeert, op inſolvente boedels voor haar verſchoote Impoſt op de Turf, *Reſ. Holl.* 25. *Aug.* 1724. en als wanneer eenige goederen by onwillig Decreet zyn verkogt, zoo werden de Koopenningen onder de Griffier van den Hove van Holland geleevert, en werd als dan by den Impetrant van het Decreet of Crediteuren van de geëxecuteerden verzogt, dat Partyen zullen werden geordoneert te Compareeren voor Commiſſariſſen om aldaar te diſputeeren op de *preferentie* van de penningen, geprovenieert van de verkogte goederen, het welk by den Hove werd geordoneert, alvoorens daar op zynde gehoort de Procureurs van de andere Crediteuren, en zoo in Cas van onwillig Decreet, geen Crediteuren zig opdoen, en zulks de *preferentie* en *concurrentie* geen plaats heeft, preſenteert den Impetrant de zaak tegen de Griffier, vide *V. Alphen Papeg.* 1. *D.* 30. *Hoofdſt. p.* 477. voor deeze moeſten de *preferentien* voor den Hoogen Raad, volgens *het* 273. *artic. van haar inſtructie*, gehouden werden voor de finaale verkopinge, dog zulks is veranderd by *publicatie van den H. Raaden in dato* 19. *July* 1725. zoo dat nu de *preferentien* aldaar meede als voor het Hof gehouden werden naa de Verkoping.

De Koper van het geëxecuteerde goed moet de kooppenningen onder den Griffier brengen, en zulks niet doende, werd het goed ten andere maale ten zynen koſten en pericule verkogt, volgens *het* 191. *artic. van de inſtructie van den Hove*, dog zulks heeft maar plaats als de penningen zyn geprovenieert uit de Verkoop van onroerende goederen; hoe men daar in procedeert is te zien

in de Papegaay 1. *D. f.* 477. meubilaire goederen verkogt zynde, zonder eenige oppoſitie, voldoet de Deurwaarder daar uit den Impetrant van executie, en doet rekening aan de Geëxecuteerde, volgens *het* 176. *artic. van de inſtructie van den Hove.* En moeten de Crediteuren, die volgens het verbaal van *preferentie*, penningen trekken, daar voor Cautie ſtellen, volgens *het* 192. *artic. van de inſtructie van 't Hof*, welk Cautie ſtellen geſchiet, om dat, wanneer naaderhand iemant opkoomende, verſtaan wierd, beeter regt te hebben, de penningen zouden moeten werden gereſtitueert; en als de Crediteuren het onder malkanderen oneens zyn, werd verdragen te ſchryven by eiſch in cas van *preferentie*, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. f.* 411. *en* 482.

De *preferentie* gehouden zynde, en de Griffier de penningen hebbende gediſtribueert, en een ander meede Crediteur, daar van geen kenniſſe hebbende gehad, kan op de *preferentie* daar naa nog ten zynen koſten werden gehoort, en vermag de zaak ten Hove preſenteeren jegens andere Crediteuren of haarluider Procureurs.

En hadden voor deeze notariale Obligatien of Scheepenkenniſſen Generaal verband inhoudende *preferentie* op roerende goederen voor Perſoneele ſchulden, maar hebben Haar Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van Holland goedgevonden by *Publicatie en Waarſchouwinge in dato* 5. *Febr.* 1665. te ſtatueeren, dat zoodanige Obligatien en Scheepen-kenniſſen geen regt van *preferentie* voortaan meer zullen hebben, ten zy de 40. penn., ten tyde van het paſſeeren van het verband ten behoeve van de gemeene zaak, zal zyn betaalt.

Ook is by de Staaten relief verleent met committimus aan den Hoogen Raad, teegen een ſententie van den Hoogen Raad in Cas van *preferentie* gegeeven, *Papegaay van V. Alphen* 1. *D.* 30. *Hoofdſt. p.* 485.

PRE'JUGE', is een Franſch woord, en beteekent een *voorgaande beoordeeling*, of een *vooraf vonnis* over een zaak, dat wy in de *Practyk* een *proviſie*, of *proviſioneel vonnis* noemen, dit woord werd zeer dikwils in de gemeene ommegang teegen de waare beteekenis, genoomen voor een opgevatte waan over zaaken, eer men haar in de grond onderzogt heeft, en genaamt *vooroordeel* in een kwaade zin.

PRELEGAAT, is een onduitſch woord, dat beteekent *een vooruitmaking*, waar door men ver-

ſtaat een legaat of making, of iets dat men voor af uit de maſſa des boedels trekken moet, eer men treed tot de verdeeling. Ziet LEGAAT.

PREOPINEEREN, is een onduitſch woord, dat beteekent zyn *gedagte* of *opinie* voor af zeggen.

PREPARATOIR, is een onduitſch woord, en beteekent *het geen voor afgaat*, en als tot een voorbereiding dient; zoo kan men een appointement van Comparitie een *preparatoire* dispoſitie noemen, om dat de zelve zyn geſchikt tot een voorbereidinge van vereeniging tuſſchen Partyen.

PRESCRIPTIE, is een onduitſch woord, dat *verjaring* beteekent, in de Practyk verſtaat men 'er door een exceptie van niet ontfankelykheit, waar door een actie werd afgeweezen naar de Wet door de tyd, naa deeze bepalinge kan men de *preſcriptien* verdeelen in twee leeden, de eerſte is om iet te verkrygen, de tweede tendeert om zig ergens van te bevryden, de eene heeft plaats in de reëele, en de tweede in de Perſoneele actien.

Een beroemd Regtsgeleerde noemt de *preſcriptie* de voorſtandereſſe, of beſchermſter van het menſchelyk geſlagt, ter zaake van de geruſtheit, de welke de zelve daar aan verſchaft, en met 'er daat zonder de *preſcriptie*, zouden de oudſte goederen de onzekerſte zyn, en men zoude nooit dan met bekommering bezitten de goederen van zyn Voorvaderen, booven dien, is de *preſcriptie* voor al nootzakelyk om te bedwingen de kwaade trouw, en te beletten dat niet tweemaal de zelve ſchuld werd ingevordert, zy werd dan te regt in de materie Civiel genaamt de *patrona generis humani*, en in 't Crimineel *finis ſollicitudinum*.

Dat de *preſcriptie* in de Wet der natuur niet is bepaalt, maar egter in zeeker opzigt met de Burgerwet en zelfs met het regt der Volkeren overeenſtemd, beweert de Hoogleeraar *Everardus Otto, præf. ad tom. V. Theſ. jur. pag.* 5.

In den jaare 1637. is by den Hove Provinciaal beſlooten, weegens *preſcriptien*, dien vaſten voet te houden, dat naa verloop van 33 jaaren en 4 maanden *preſcriptie* plaats zoude hebben weegens onroerende goederen en renten, maar of en hoe verre renten op roerend goed geveſtigt, en in een derde deel van een 100 jaaren niet geëiſcht zynde, gepreſcribeert werden, is niet abſolute nog zonder onderſcheit te bepaalen;

want

want of het goed waar op de renten zyn geconſtitueerd is niet meer onder den Schuldenaar, of zyn Erfgenaam, maar verkogt, of *ex titulo oneroſo* in handen van een derde gekoomen of het zelve is onder den Schuldenaar of zyn Erfgenaam gebleeven, of wel *titulo Lucrativo* by iemant anders bezeeten, diergelyk een onderſcheid werd 'er gemaakt weegens generale conventioneele hypotheeken in Holland (dog buiten Amſterdams regtsgebied) geveſtigt; en in het eerſte geval zyn de zelve aanſtonds van het verband ontſlaagen, en in 't andere geval, zoo de zelve *ex titulo lucroſo* zelfs in een derde hand bevonden werden, blyven zy met het verband geaffecteerd, ziet *Voet ad tit ff. de pign. & hypoth. n.* 12. *Boels berigt bl.* 191. en naa verloop van 30 jaaren werden alle goederen en alle perſoneele actien gepreſcribeert, ziet 76. *deciſ. van Loen.* en *Boel* daar over in *zyn berigt bl.* 195.

En gelyk de *preſcriptie* in zig bevat een alienatie, of vervreemding, zyn alle zaaken die niet kunnen vervreemd werden door de diſpoſitie van de Wet niet preſcriptibel, en daar onder behooren de Oppermagt, en de algemeene zaaken, als zyn de groote en publieke weegen, de vaarbaare rivieren, de wallen en grafften van een Stad, en alle de goederen die tot de Domeinen van de Overheit behooren.

PRESEANCE, is een onduitſch woord, en beteekent *voorzittinge*, van het Latynſche woord *præ* & *ſedere*, zitten; men verſtaat 'er door in 't algemeen, de rang en waardigheit die iemant bekleet in de voorzittinge in een vergadering, of andere ceremonieele byeenkomſt. Ziet RANG.

PRESIDENT, is een onduitſch woord, dat beteekent *iemant die in een vergaderinge voorzit*; de beide Hoven van Juſtitie alleen, kan men zeggen dat in Holland een permanent voorzittend Heer aan Haar Hooft hebben, die men de eernaam van *Preſident* geeft; zynde de eerſte Heeren of Leeden van alle andere Collegien, wel voorzittende Leeden van de zelve Collegien, maar aan de welke men eigentlyk de naam van *Preſidenten* by diſtinctie van de andere Leeden niet geeven kan, als zynde allen in rang égaal. Beiden die Heeren zyn van de andere Leeden van den Raad, booven verſcheide voorregten, ook daar in onderſcheiden, dat zy direct in handen van den Souverain Eed gedaan hebbende, door Gedeputeerden uit

de

de Illuſtre Vergaderingen der beiden Provincien, plegtig in den Raad werden geintroduceert. Door de zelven werden de zaken van Partyen aan die van den Rade gediſtribueert, om in 't Collegie te werden gerapporteert, zy vergaderen de opinien (in abſentie van den Stadhouder), pronuntieert de Preſident van 't Hof de appointementen by monde of geſchrifte terſtond na zy geſlooten zyn naa de meeſte opinien en ſtemmen, zy bewaaren het Zegel van Juſtitie; en hebben auctoriteit om te ontbieden de andere Raden, zelfs ten haaren huizen, en mag niemant van de Raadsluiden, Advocaat Fiſcaal, Procureur Generaal, Miniſters of Suppooſten uit den Hage trekken, dan by weete, verlof en conſent van den Stadhouder, Preſident, of die in zyn abſentie præſideert, haare verdere Prærogativen en departement kan men in de *inſtructien van beide de Hoven vinden.*

PRESUMPTIE, is een onduitſch woord, beteekent een *onderſtelling*, en werd gederiveert van het Latynſche *verbum præſumo*, dat iets van te vooren neemen, voor af neemen beteekent, men verſtaat 'er door de gevolgen die men trekt of haalt uit een bekende zaak, om te ontdekken de waarheit van een onzeekere, waar van men de bewyzen zoekt. *Mascardus, de probationibus Cap.* 1147. *n.* 20. zegt, dat in zaaken waar in de waarheit duiſter is, de giſſingen en *preſumptien* moeten werden geadmitteert, *receptiſſima eſt in jure illa propoſitio, in his quæ probatu ſunt difficillima, leviores probationes, ut ſunt conjecturæ & præſumptiones admitti*, by voorbeeld, in materie Civil als 'er kweſtie is over den eigendom van een goed, is de *preſumptie* voor den Bezitter, die gemaintineert moet werden in het bezit, tot dat zyn Party den eigendom bewyſt, *actore non probante, reus abſolvitur, & manet in ſuo loco poſſeſſio*, de *preſumptie* werd ook geadmitteert in duiſtere zaaken, die door bedriegelyke konſtgreepen zyn bedekt, *in his enim* (zegt *Maſcardus*) *ſimulatis actibus ac fraudulentis, qui occulte patrari ſolent ſufficit probatio per conjecturas & præſumptiones. loco citato num.* 3. de *preſumptien* zyn van tweederlei aard, ſommige zyn van die kragt, dat zy by naa tot de zeekerheit konnen gebragt werden, en dus de plaats bekleeden van bewyzen, zelfs in Crimineele zaaken, de andere zyn loſſe giſſingen, die ons nog in een twyfeling laaten; doch dit hangt veel af van de zeekerheit of onzeekerheit van

van de zaak waar uit men de *presumptien* haalt, en van de evenreedige gevolgen die men trekt uit een zaak tot bewys van het geen dient onderzogt, waar omtrent met zeer veel voorzigtigheit dient te werden gehandelt, om dat men te meermaalen heeft gevonden, dat de aller klaarschynlykste *presumptien* bedriegelyk zyn geweest, waarom *Cujacius* zeer wel zegt, op de *titul van het Codex ad Leg. Jul. Majest. quæ non est plena veritas, est plena falsitas, sic quod non est plena probatio, plane nulla est probatio.*

PRETERITIE, is een onduitsch woord; en beteekent, *iemant voorby gaan*, *overslaan*, van het Latynsche *verbum præterire*, voorby gaan; een *testamentaire dispositie*, verstaat men door *præteritie* de uitlaating, of het overslaan van iemant, die men niet mogt voorby gaan of uitsluiten van zyn erfenisse, als van Ouders of Kinderen, zulks geschiet zynde, is het testament kragteloos, en kan direct werden vernietigt, *Voet* 2. *B. tit.* 18. *n.* 14. *Hub.* 2. *B. C.* 20. *n.* 10. Ziet TESTAMENT, ONTERVING of EXHEREDATIE.

PREVARICATIE, is een onduitsch woord, dat *bedriegelyke handel* beteekent, werd gederiveert van het Latynsche woord, *Prevaricari*; men verstaat 'er gemeenlyk door een omkoop die den Regter zig laat doen, en is dus de trouwlooze handel van een Amptenaar; men kan zeggen dat een Regter zig aan *prevaricatie* schuldig maakt, wanneer hy door belang of gunst zig laat misleiden en afwykt van de waare geregtigheit door eigen belang of drift.

PREVENTIE, is een onduitsch woord, dat beteekent *een voorkoming*, van het Latynsche *verbum prævenire* eerder koomen, of voorkoomen; men verstaat 'er door een regt, uit kragte van het welk de kennisneeminge van een zaak vergunt werd aan een Regter of Regtsgebied met gelyke magt als de ordinaris en Competente Regter, dit Regt komt de Hoogste Regter in het Land direct uit naam van de Hoog Overheit of Souverain toe, en kan met geen andere Regter werden gemeen gemaakt; men onderscheit de *preventie* in zuivere *preventie*, en in zoodanig een, die renvoy onderhevig is, ingevolge de eerste, is den Opperste Regter bevoegt kennisse te neemen van de zaak, en dus heeft, in dat opzigt, geen renvoi plaats, in de tweede moet den Regter die geprevenieert heeft, de kennisneeminge der zaak renvoijeeren aan den ordinaris en

Competente Regter, aan welk renvoi den Opperſte Regter niet onderheevig kan en behoort te zyn, om dat de *præventie* een regt is, dat direct voortvloeit uit de Opperſte Magt, en even daarom in alle Landen aan den Opperſte Regter uit naam van de Souverain is vergunt.

In het Civile maakt de dagvaarding de *preventie*, en in het Crimineele, de apprehenſie, of het exploit gedaan aan de Perſoon of Woonſteede van den geaccuſeerde, *Leg. quis poſtea quam ff. de judiciis*, *leg. cum quidam.* 19. *ff. de jurisdict. omnium judic.* ook is op den 12. *Octob.* 1593. by de Heeren *Caſembroot* en *van der Meer* als Commiſſariſſen van de Rolle verſtaan, dat informatie *preventie* maakt, *Merula Lib.* 4. *tit.* 14, *Cap.* 4. *in notis.* vide *Clar.* §. *ult. quæſt.* 38. *n.* 28. *Bajard. ad Clar. d. quæſt.* 38. *n.* 84. *en* 86. *Gail. lib.* 1. *obſerv.* 29. *n.* 5.

PREUVE, is een onduitſch woord, beteekenende *bewys*, *blyk*, van het Franſche woord *prouver*, bewyzen; men verſtaat 'er door, een wettige gevolgtrekking uit een klaarblykende zaak, welkers zeekerheit ons doet beſluiten dat een andere daat waar of onwaar is, de zelve zyn gegrond of op de geloofwaardigheit van een acte in geſchrifte, of de verklaringe van getuigen, of het algemeene gerugt, en andere preſumptien die gebooren werden uit de omſtandigheeden, maar geen van die allen zyn volkoome bewyzende, ſchoon de Wet haar voor waar en zeeker houd, want zoo een acte of geſchrift zoude kunnen valſch zyn, de getuigen zoude kunnen omgekogt zyn of om andere reedenen teegen de waarheit hebben getuigt, het algemeene gerugt zoude kunnen onwaar zyn, men heeft geen bewyzen of *preuves* van nooden ter beveſtiging van zaaken, die natuurlyk zeeker zyn, waar omtrent de waarheit altyd werd onderſtelt, zoo lang het teegendeel niet is beweezen, men bedient 'er zig maar van omtrent onzeekere zaaken, ſchoon de waarheit daar van werd gepreſumeert, dus moet die geene, die pretendeert ergens eigenaar van te weezen, dat bewyzen, en moet in alle voorkoomende zaaken, die geenen, die iets avanceert, zulks ook bewyzen; die in Regten iets eiſchen, zyn verpligt de faiten die zy allegeeren te bewyzen, *ei incumbit probatio, qui dicit, non ei qui negat, quoniam factum negantis per rerum naturam nulla probatio eſt Leg.* 2. *ff. de probat. L.* 23. *Cod. eod. L.* 10. *Cod. de non*

non numerat. pecun. quod quidem de mera negatione intelligere oportet, non vero de ea quæ adfirmationem admixtan habet Dicta lege 2. ff. h. t. L. 14. ff. de contr. & com. ſtipul.

Het bewys dan van een onzekere negative is onmogelyk *per rerum naturam* zoo als de *L. 13. Cod. de probat.* zegt, dat is te zeggen *ratione naturali* want om een negative te bewyzen moet zy niet onzeeker, maar zeeker zyn, en bepaalt aan omſtandigheeden van tyd en plaats, of daar aan moet geſubſtitueert zyn een équivalente affirmative, als by voorbeeld, wanneer iemant zeide, ik ben op die plaats niet geweeſt, om dat ik elders ben geweeſt op die dag, en op die plaats, waar door de negative werd bepaalt door zeekere omſtandigheeden, en het zeggen *van ik was daar*, is de affirmative, en vervolgens zoo moet dat bewys werden geadmitteert, maar de natuurlyke reede leert ons, dat een onzeeker en onbepaalt voorſtel, al is de negative zonder eenige omſtandigheeden, niet inſtaat is om eenig ligt aan ons begrip by te ſtellen, dus moet een negative om admiſſibel te zyn, behelzen een affirmative die zig bepaalt aan omſtandigheeden van tyd, plaats en perſoonen, *quoniam vero actor ſemper aliquid intendit, ei regulariter incumbit onus probandi, adeo ut actore non prabante reus ſit abſolvendus, etiamſi nihil preſtiterit L. 4. Cod. de eden.* dus is de zaak van die geenen, die in het bezit is, altyd goed, wanneer die geene, die het goed reclameert zyn regt niet juſtificeert. Evengelyk zyn de Verweerders verpligt te bewyzen de faiten, waar op zy haar defenſie fundeeren, *quia tunc ipſe reus aliquid dicit & intendit atque adeo in exceptione partibus actoris fungitur. L. 19. ff. de probationib.*

Om dan een zaak wel te bewyzen, moet de *preuve* of beveſtiging daar van gedaan werden naa de forme door de Wet voorgeſchreeven of bepaalt, dus in een geval, daar een zaak moet beweezen werden door getuigen, dient men agt te geeven of de zelve zyn in zoo een getal als de Wet vordert, of zy behoorlyk zyn gehoort en geëxamineert, of 'er geen reedenen zyn, die haar getuigeniſſe verdagt maaken, of zy wettig tot het geeven van die getuigeniſſe zyn geroepen, en of omtrent haar depoſitien in agt zyn genoomen alle de formaliteiten die de Wet vordert, die over deeze materie luſt heeft iets te leezen dat alle aanmerkinge verdient, gelieve

naa te zien de Geleerde aantekeninge van de Heer Adv. *Luzac ſur les inſtitution du Droit de la Nature & des Gens, par C. L. B. de Wolff. ad num.* 778. *in notis.* door hem vertaalt in den jaare 1772.

PRINCIPAAL, is een onduitſch woord, dat het *voornaamſte*, het *hoofdzaakelykſte* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door het geen van 't meeſte belang is, en werd teegen overgeſtelt aan het *acceſſoire*, by voorbeelt, de renten of intereſſe zyn het acceſſoir van de hoofdſomme, die het principaal of capitaal is, de ploeg en alle andere bouwgereedſchappen zyn het acceſſoir van een Land en Boerewoning, het principaale kan zyn zonder acceſſoir, maar niet het acceſſoir, zonder principaal, by voorbeeld, zoo een Landgoed aan iemant was gemaakt met al zyn toebehooren, en die maaking was onbeſtaanbaar betrekkelyk tot het Landgoed, zoude die geenen, aan wie die maaking was geſchiet, geen regt hebben tot de bouwgereedſchappen.

PRIVILEGE, is een onduitſch woord, dat *voorregt* beteekent en is de vryheit om volgens zeeker regt, iets te doen of te laaten, aan een of meer Perſoonen, vergunt, waar van anderen verſteeken of toe gehouden en verpligt zyn, dus breidt het zig niet verder uit, als tot de Perſoon of Perſoonen aan wie het gegeeven is. *Privilegium eſt jus ſingulare, quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem publicam auctoritate introductum eſt, L.* 16. *ff. de legib. quam ob rem non protrahitur de Perſona ad perſonam, de re ad rem, neque de caſu ad caſum.*

Die voorregten kunnen werden vergunt by allen die geenen, die magt hebben om Wetten te maaken, en het is aan een Regter geoorlooft iemant een voorregt te vergunnen, mits dat het niet ſtrydig is met de Wetten der Hoog Overheit, *arg. L. ultim. ff. de jurisdict.* Zy zyn algemeen of byzonder; de algemeenen zyn die het ganſche Land in 't gemeen aangaan, de byzonderen die eenige Landen, Steeden, Dorpen, Vergaderingen, Lighaamen, of zeekere ſoorten van Menſchen betreffen, en toekoomen, ziet *Merula Prax. Civ. Lib.* 1. *tit.* 4. *Cap.* 3. *per totum*, en gaan, de *Privilegien*, Vryheeden en Octrooijen aan eenige Dorpen, in Jurisdictien geſepareert zynde, op de gemeene naam geaccordeert, op de geſepareerde Leeden over, immers ziet daar van exempe-

len

len in 't ſcheiden van Graft, en Ryp. by *octrooi van Holl.* 8. *Mey* 1607. *item* Wormer en Gisp 2. *Dec.* 1611. en werd het verleenen van de zelven even gelyk alle gracien als een merkteken van de Opperſte Magt by alle Regtsgeleerde aangeteekent, welke *Privilegien* zyn onherroepelyk zoo die geene, die de zelve heeft verleent geen abſolúit of volſtrekt Overheer is, welkers *Privilegien* in zoo een geval geconſidereert moeten werden als contracten, waar by de Prins als een contracteerende Party zig verbint, te meer als voor die *Privilegien*, gelyk by ons meeſt voor allen gegeeven zyn beden en ſubventien, zoo als gementioneert ſtaat in't *Privilegie* aan de Staaten van Holland verleent by *Karolus V.* den 7. *Mey* 1555. *van geen uitgeboorene tot Officien in Holland te admitteeren*, en in meer andere, zynde hy daar door uit kragte van een Contract aan zyn Onderdanen verbonden *Baldus in L. qui ſe patriſ. ult. C. unde Liberi. Abbas in C. 2. de jurejurando*, en is de bewaaring en voorſtand van de zelven, die onze Graven plegtelyk bezweeren moeſten, aan het Hof ſpeciaal gedemandeert, ziet het *privilegie van* 11. *Juny* 1452. *Groot Privil.* 14. *Maart* 1476. *art.* 21, 56, 57. *en't Priv. van Maxim. en Mar.* 26. *Mey* 1480. en moeten alle zaaken van *Privilegien* en voorregten van Landen, Edelen, Steeden, en andere Collegien, voor zoo verre die *in artic.* 8. tot de kenniſſe van den Hove ſpecteeren, by het volle Collegie werden behandelt, *Reſ. Holl. nopens de beſoignes van den Raad* 14. *Sept.* 1674. *item Reſ. Holl. & Zeel.* 27. *Octob.* 1677. en moet zig een ieder Edel of Onedel, Steeden, Slooten, Caſteleinen, Balliuwen, Schouten &c. reguleeren naa de ordonantie op de Juſtitie by de Staaten gearreſteert, zonder onder dekzel van *Privilegien* by faiten zig daar teegen te moogen behelpen op verbeurte van de zelven, en arbitraire correctie, en moet onverbrekelyk en zonder diſſimulacie Juſtitie werden geadminiſtreert, ziet *Plac.* 1. *April* 1521. als meede *de Voorreede van de Inſtructie van den Hove van* 1531.

PROCEDUREN, noemt men het geding van een regtszaak, daar onder begreepen alle de concluſien, acten en munimenten die dienen tot der zelver inſtructie, in een woord al het geen tot een *proces* zyn betrekking heeft.

PROCES, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat een geſchil tuſſchen twee of meer Per-

ſoonen, dat geëindigt werd door de Juſtitie of wel een Reëele of Perſoneele actie gebragt ter kenniſſe van den Competente Regter, om daar over tuſſchen Partyen regt te ſpreeken, het verſchil te beoordeelen, en te beſliſſen naa de Wetten en Coſtumen van den Landen.

PROCURATIE, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat een acte of mandaat, waar by iemant werd belaſt, iets voor een ander te verrigten, en werdt die geene, die daar meede belaſt werd genaamt Mandataris of Procureur.

De *Procuratien* zyn of Generaal, ziet de *L.* 58, *en L.* 6. *ff. de Procur.* of Speciaal *L.* 1. §. 1. *ff. de Mandato*, anderen zyn *ad lites*, anderen *ad negotia*; *ad lites* zyn, waar by aan iemant laſt werd gegeeven om een proces te vervolgen en voor den Laſtgever dingtalen waar te neemen, het zy als Eiſcher het zy als Verweerder; *ad negotia* zyn, waar by men iemant laſt geeft, om iet te doen of te ontfangen, en mag men daar toe niemant in zyn plaats ſtellen, ten waare de *Procuratie* inhoud de Clauſule van Subſtitutie, voorts mag men iemant belaſten met, of op zig neemen, alle zaaken die eerlyk en geoorlooft zyn, *L.* 1. §. 3. *L.* 22. §. 6. *ff. de Mandat.*, ziet hier van breeder *de Groot in zyn Inleiding Lib.* 3. *Cap.* 12. *van Leuwen R. H. R.* 4. *B.* 27. *Deel en Merula Lib.* 4. *ff. tit.* 18. *C.* 3, 4, 5, 6, 7.

PROCUREUR AD NEGOTIA, noemt men die geenen, die met een procuratie is belaſt, of iemant zyn Mandataris is, men onderſcheit de zelve in *Procureurs ad negotia*, en *ad lites*.

Procureur ad Negotia kan en mag ieder een zyn, die inſtaat is zyn eigen zaaken en goederen te adminiſtreeren, welkers magt ophout zoo draa de Procuratie of het mandaat is herroepen, dat men doen mag zonder reedenen te geeven.

PROCUREUR AD LITES, is een Amptenaar, die ingevolge een acte of Commiſſie by een van de Hoven van Juſtitie, of Subaltern Geregt aangeſtelt en beëedigt is, naa een voorafgegaan examen omtrent zyn kundigheit om in Juſtitie te repreſenteeren, en gaade te ſlaan de zaaken van haare Meeſters.

Oudstyds droegen de luiden haar zaaken zelfs voor zoo goed als zy konden, of lieten hun belang zeggen door zoo genaamde Taalluiden of Woordhouders, die aan haar wierden toegevoegd, als uit de oude formulieren van regtspleginge blykt; dit had plaats in de Steeden,

den, en ten platten Lande, en daar omtrent, nam men in agt de formulieren, (ziet REGTSPLEGINGEN) maar naa dat door het invoeren der Franſche Practyk onder het Huis van Bourgondien, de zaake op een andere wyze begonnen behandelt te werden, kroop het in, dat in alle zaaken *Procureurs* op kwaamen, op welkers getal nog pligt geen ordre geſteit was, waarom het Hof van Holland op *den* 30. *Juny* 1450. (ziet 3. *Mem. v. Boſſaert fol.* 95.) ordoneerde, *dat van nu voirtan nyemant geen Procureur zouden zetten, nog daar toe ontfangen wezen anders dan in die Camer of op het Hof in den Hage, zoe wanneer die Stedehouder en Raiden aldair vergadert wezen zouden om te beſoingeren en ten zaeken te verſtaen dair zy toe geordoneert en geſtelt zyn, en of yemant anders dien contrarie deede, dat en zoude van geen wairde wezen,* ingevolge van die reſolutie ſtelde het Hof aan en beëedigde vier *Procureurs*; den eed die zy deeden beſtond hier inne, *dat zy beloefden en zwoeren myns Genadige Heere Heerlykheit, en die eere van de Camer te zullen bewaeren den Heere van Lannoy Stedehouder, die Heeren van den Raden, en voirt den Griffier, Secretariſſen en Suppooſten van der Camere eere en waerdicheit te doen elc nae zynen beboiren, en voirt 't Secreet van der Camere helen en te zwigen; partien daer zy 's of verzogt zullen wezen wail en trouwelyk te raiden en te dienen, in beuren rechtvairdigen zaken, in zo verre zy dat weten en vorder niet, zonder eenige verſuimeniſſe, ſerpeleye, fraude of argeliſt dair inne te zoeken, of te bezigen in eenigen manieren, en dat op redelyke loon, zulc als noch by den Hove geordoncert zal worden,* ziet verder *ibidem f.* 117. *&c.*

Wanneer een Procureur, hangende het Proces, komt te ſterven vraagt men een Mandament teegen zyn Party om een *Procureur* acceptant te ſtellen, in welke inſtantie de Gedaagde geen dag van beraat heeft, volgens *Merula p.* 599. ſchoon men by inſchikkelykheit die ſomtyds verleent; in deeze materie gaat maar een default en het profyt daar van is, dat de Gedaagde gecondemneert werd *Procureur* acceptant te ſtellen, men noemt de zelve in het Neederduitſch Taalmannen, om dat zy voor haar Meeſters niet alleen ſpreeken maar ook de dingtalen houden, haare zaaken ter Rolle en te boek doen ſtellen, de zelve inſtrueeren, de ſtukken overleeveren, en tot de uitſpraak vervolgen, en voorts in het generaal repreſenteeren de Perſoonen van die

die geenen, wiens zaaken in Regten op haar naam dient, zy zyn 16. in getal, welk getal op den 28. *Sept.* 1525. by Vrouwe *Margareta* is geordoneert. Op haar dienſt zyn by den Hove veele reglementen gemaakt, als dat zy haar koſten in de Griffie moeten brengen om onder de Griffier te werden gediſtribueert van 10. *Jan.* 1557. 1. *Mem. v. Ernſt. f.* 42. als meede dat zy geen ſtukken onder Commiſſariſſen zullen moogen leveren zonder inventaris en korte declaratie tot wat einde de zelve zyn dienende van 4. *April* 1575. te vinden *in't* 7. *Mem. van de Griffier Ernſt fol.* 110. *&c.* en dat de Gedaagden in appel moeten geeven binnen 3 weeken aan de Rentmeeſter van de exploicten de laatſte termyn, 20. *Juny* 1546., 3. *Mem. van Van Dam f.* 237. de zelve moeten zyn van de Gereformeerde Religie, of ten minſte die toegedaan, ingevolge *de reſolutie van den Hove van* 16. *Aug.* 1644. zy moogen niet Compareeren voor Heere Commiſſariſſen zonder appointement van Comparitie 11. *Oct.* 1585. 1. *Mem. Hanneman f.* 190. *&c.* en is geordoneert dat de *Procureurs* verſteeke zynde van haare zaaken, haare Procuratien zullen leveren op pœne dat op haar naam zal werden regt gedaan, 7. *Mem. V. Rolland f.* 335. en dat zy de Rolle in Perſoon zullen moeten waarneemen, *Reſ. v. d. Hove* 21. *July* 1670. 13. *Mem. v. Pots. f.* 210. en is een ordre by de Leeden van den Raad gearreſteert in het examineeren van een nieuw aankomend *Procureur*, by *Reſ. van* 18. *Dec.* 1692. en goedgevonden dat haar actens van admiſſie met effect kunnen werden verpand, zoo dat de Gehypothequeerde daar op hebben regt van præferentie, mits dat daar van ter Fourneerkamer aanteekening is gedaan, by *Reſ. van den Hove in dato* 2. *Mey* 1731. ziet verder *Merula Lib.* 4. *tit.* 18. *Cap.* 1. *& ſeqq.*

PROCUREUR GENERAAL, is een Hoog en aanzienlyk Amptenaar, en eerſte Officier van de Graaflykheit; dit ampt is in dit Land ingevoert onder het huis van Bourgondien, naa dat de Graven in Perſoon geen regt meer vorderde; in Vrankryk werd hy genaamt *l'Homme du Roi*, als die Man die uit 's Konings naam by het Parlement regt vordert, doende directelyk ook daarom Eed in handen des Konings, zynde aldaar, als hier by ons aan hem de bewaaringe van het Regt der Hoog Overheit aanbevooren, uit welkers naam hy

hy eiſch doet, en vermits hy geen Regter is, en de Hoog Overigheit zelve geen regt doet, of doen kan, door dien de Wetgeevende magt en de uitvoeringe van dien te zaamen vereenigt een *diſpoſitismus* zoude uitleeveren, zoo brengt hy uit naam van de Zelve, onder het oog van den Opperſte Regter van het Land, al dat geene, het welk of de Hoog Overheit of des Gemeene Lands belangen betreft, dus is hy aan te merken als de *Cenſor Publicus*, in welke kwaliteit hy waaken moet op de goede handhavinge van een algemeene goede Police, en voor al dat de beveelen en ordonancien van de Hoog Overheit wel werden naagekoomen en geobſerveert, en de Juſtitie in beiden de Provincien van Holland en Zeeland wel geadminiſtreert, ten welken einde zyn Commiſſie hem als een Generale Procuratie van die beide Provincien dient, zynde hy geen Algemeene Taalman of Procureur, maar een algemeene Gevolmagtigde, tot dat einde, van de Souverain; men ſchynt naa de vroege Graaflyke tyden in een begrip gevallen te zyn, wanneer de Ampten van Procureur Generaal en Advocaat Fiſcaal waaren geſepareert, dat de Procureur Generaal aan den Advocaat Fiſcaal was geſubordoneert; dog als men den aart van beiden die Ampten met aandagt naagaat, zal men ten klaarſte bevinden, dat den Advocaat Fiſcaal, die ook de Man van de Graaf was, tot een geheel ander einde, even als nu den Advocaat Fiſcaal Civil, die alleen maar voor de belangen van de Graaf omtrent zyn Domeinen, en inkomſten zorgden, vermits een der voornaamſte inkomſten der Graven waaren de verbeurt verklaarde goederen en boetens, zig by het Hof geplaatſt vond, om als *Advocatus Fiſci*, (waar door men het treſoor of ſchatkamer der Graaf verſtond) te waaken voor zyn Particulier belang, daar de Procureur Generaal niet zoo zeer de Man van de Graaf alleen was, als wel die, van de volleedige Oppermagt die uit de Staaten met de Graaf beſtond, en in die kwaliteit by zyne Commiſſie als een Generale Procuratie had, en daar van zyn naam ontleende, om te zorgen voor der zelver Hoogheit en de Geregtigheeden, zoo wel als voor de algemeene ruſt, en om ten dien einde een wakend oog te houden op alle de Graaflykheits Officieren, die aan zyn Cenſure, onder de be-

beoordeelinge van 'sLands Hooge Geregtshof, gelyk nog heeden geſtelt waaren.

Jegenwoordig is dat Ampt door latere Inſtructien wel eenigzints van aart verandert, gelyk ook door de veranderingen naa de Graaflykheits regeering de geheele conſtitutie van het Hof merkelyk verandert is, blyvende egter altoos dat zelve Hof, zoo als het Parlement van Parys, naa dat het is Sedentair gemaakt, *anno* 1315. onder *Philippe le Bel*, dat zelve Parlement is gebleeven, ſchoon het zeer veel veranderingen heeft moeten ondergaan van tyd tot tyd, en nog dagelyks ondergaat.

Voor de zelve is, naa de Graaflyke Regeering, een inſtructie gemaakt *Juny* 1584. en dit Ampt is in den jaare 1624. met het Advocaat Fiſcaalampt gecombineert, en als tot een Ampt geworden, zoo dat nu, het departement van den Advocaat Fiſcaal Civil daar van afgeſcheide zynde, men met moeite zoude kunnen onderſcheiden, wat tot ieders Departement op zig zelve zoude behooren.

Het Hof heeft by reſolutie van 1447. goed gevonden, dat de zaken van de Procureur Generaal des Vrydags zoude werden behandelt, 1. *Memoriaal van de Griffier Boſſaert. fol.* 1.

PRO DEO, zyn Latynſche woorden, die beteekenen *om Gods wille*, waar van men zig bedient om uit te drukken de gunſt die men aan armen en behoeftigen toeſtaat, om voor niet en zonder gebruik van Zegels te werden bedient; het Hof heeft by *Reſol. van* 13. *Oct.* 1666. goed gevonden geen actens *Pro Deo* te verleenen, ten zy by een acte van de Magiſtraat, waar onder zy behooren, blyke van haar armoede, als meede, dat men alvoorens die te verleenen eerſt zal hooren de Buuren en Vrienden, wanneer het in den Haag gevraagt werd, en altoos examineeren of de zaak is gefundeert, en als dan *pro re nata*, vide *Reſol. van den Hove* 3. *April* 1699.

PRODUCTIE, is een onduitſch woord, en beteekent *voortbrengzel*; men verſtaat 'er door in de Practyk, de tituls, papieren, proceduren, en al het geen iemant leevert onder den Regter om zyn regt te verdeedigen.

En is by het Hof verſtaan, dat, naa dat by den Principaal is gerenuntieert van *productie*, de gevoegde geen naader *productie* doen mag 1448. 1. *Mem.*

van Boſſaert fol. 72. en werd een verklaaring van den Raad van de tyd tot het doen van *productie* gevonden in het 3. *Mem. van Sandelyn. f.* 144. *&c.*

PROFYT, is een onduitſch woord, dat *winſt* of *voordeel* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, het voordeel dat men geniet uit een Geregtelyk verzuim van zyn Party, die onderſcheiden zyn, naar maaten van de verzuimeniſſen: zoo werd teegen een gedaagde, niet compareerende, verzogt default en werd voor het profyt van dien de zelve verſtooken van alle exceptien declinatoir en voorts namptisſement van de geëiſchte ſomme of condemnatie van zoodanige proviſie, als den Impetrant by zyn Mandament heeft verzogt &c. de profyten in alle termynen te detailleeren zoude ons hier te verre doen uitweiden, men kan die alle vinden en in de manier van procedeeren voor den Hove van Holland, en op diverſche plaatſen meede in dit werk.

PROHIBITIE, is een onduitſch woord, dat *een verbod* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, een beletſel voorkoomende uit de Wet, of uit een overeenkomſt van Partyen, of een clauſule geſteld by een donatie, of diſpoſitie van uiterſte wil.

PROMESSE, is een onduitſch woord, dat *belofte* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door een verbinteniſſe om aan iemant iets te geeven, of iets ten zynen nutte te doen; daar zyn verſcheide ſoorten van beloften, de eene verpligten die geenen, die de zelve gedaan hebben, om iet te geeven, de anderen beſtaan weederom in iet te doen, *aliæ conſiſtunt in dando*, als om te geeven een zeekere ſomma, de anderen beſtaan in doen, *aliæ conſiſtunt in faciendo*, als om voor iemant een huis te bouwen, *Leg.* 74. *en* 75. *ff. de verbor. oblig* daar zyn woordelyke en ſchriftelyke promeſſes of beloften, en die zyn weederom onder de hand, of Notariaal, en gelyk de zelve zyn van diverſche aart, en verſcheide effecten produceeren, laat het beſtek van dit werk niet toe, dit volleedig te behandelen.

PRONUNTIATIE, is een onduitſch woord, dat beteekent, een *uitſpraak*; men verſtaat 'er door de verklaring of publieke bekentmaking die met luider ſtemmen van weegens den Regter door een Miniſter in de regtbank geſchiet. Ziet PUBLICATIE.

PROPOSITIE, is een onduitſch woord, dat *voorſtel* beteekent.

PRO RATA, zyn twee Latynſche woorden, die *naa maate* beteekenen; men verſtaat 'er door in de Practyk, *pro rata portione* of *parte* naa maate van dat gedeelte.

PROROGATIE, is een onduitſch woord, dat een *continuatie van uitſtel* tot betalinge beteekent.

PROROGATIE VAN JURISDICTIE, is de vrywillige erkenteniſſe en onderwerpinge die een Particulier doet aan een Regtsgebied, dat anders niet zoude Competent zyn om over de zaak te oordeelen, het zy met betrekking tot den Verweerder of tot de zaak in kweſtie, *L.* 1, 3, 14 *en* 18. *ff. de Jurisd. L.* 1 *&* 2. *ff. de Judic.* naa het Roomſche regt, kan een particulier in der daat niet geeven een Jurisdictie aan iemant die hy niet heeft, maar hy kan prorogeeren de Jurisdictie van een Regter, die zyn Regter niet is, of die niet competent is om over het verſchil te oordeelen, *ſi ſe ſubjiciant alicui Jurisdictioni & conſentiant: inter conſentientes cujusvis Judicis, qui tribunali præeſt, vel aliam jurisdictionem habet, eſt Jurisdictio. Conſenſiſſe autem videntur, qui ſciant ſe non eſſe ſubjectos Jurisdictioni ejus & in eam conſentiant, L.* 1 *&* 2. *ff. de judiciis*, ſommige ſuſtineeren: dat niemant vermag zyn competente Regter te ontwyken, en zig de Jurisdictie van een ander Regter te onderwerpen, als concerneerende de eer en privilegien van den Regter *Andr. Gail Lib.* 1. *obſ.* 40.; het is by ons een ordinair formulier by naa in de extenſie van alle actens obligatoir, dat men zig verbint onder bedwang van alle Heeren, Regten en Regteren, het welk egter zeedert de nieuwe *ampliatie van de inſtructie van den Hove van* 1644. *art.* 6. zig niet verder extendeert, als tot het regtsgebied van den Hove van Holland, ten zy het zelve in het byzonder werd uitgedrukt, waarom men gewoon is daar by te doen ſpeciaal den Hove van Holland, mits dat de ſomma van het different, tuſſchen twee Luiden in verſcheide Steeden woonende, niet meer bedraagt als hondert, en in de Dorpen vyftig gls., en tuſſchen Luiden, woonende in de groote Steeden, onder een en het zelve regtsgebied, booven de drie hondert gulden, en in de kleine Steeden booven de hondert en vyftig gls. ziet *de naader Ampliatie art.* 5 *en* 6, *ordonantie op de kleine zaaken van den jaare* 1579. *art.* 2. *Merula Pract. Civil. Lib.* 4. *tit.* 2. *C.* 14., die in Zeeland onder eene daagelykſche Regter woonen, moogen

den

den anderen niet verbinden elders te regt te ſtaan, en moet de *prorogatie* ook ſpecifice gedaan werden van die onder diverſche Jurisdictie woonen, het zy de obligatie een willige condemnatie inhoud van het Hof of Hoogen Raad *art.* 15. *van 't proviſ. nader accord tuſſchen Holl. en Zeel.* 1674. *junct. art.* 3. *Prov. accord van* 1607. het welk diſtincter ſpreekt, en in vigeur blyft, zoo verre het niet is geabrogeert, en *art.* 48. *d. a.* 1674.

En heeft *prorogatie* geen plaats in cas van aſſurantie.

De *prorogatie* van Jurisdictie, niet jegenſtaande zy buiten de geëxcipieerde gevallen dagelyks plaats heeft, en geſchiet, ſchynt egter verboden by het Privilegie van vrouw *Maria* anno 1476., inhoudende dat den Raad geen kenniſſe zal neemen in de eerſte inſtantie van zaaken, die tot de kenniſſe van Steeden en Dorpen behooren, en is geſtatueert, dat Ingezetenen van eenre Steeden, elkanderen ter eerſte inſtantie, om wat wereldlyke zaake dat het zy, betrekken zullen voor den Geregte der zelver Steede, en niet verder, nog ook tot geen andere Geregten of Plekken, uitgenoomen Leengoederen die ter eerſter kenniſſe gaan, daar die naa regten en oude herkoomen behooren.

Ook is by Hertog *Willem van Beieren, anno* 1352. expreſſelyk geordoneert, dat twee Perſoonen woonende in Rhynland, malkanderen niet moogen doen arreſteeren, betrekken, of verdagen ter eerſter inſtantie voor eenige Regteren of Vierſchaaren, buiten de Balliuwſchappen van Rhynland, maar dat zy zulks gehouden zyn te doen voor de Vierſchaar onder welke de Gedaagde reſideerd, of voor den Balliuw of Hoofdofficier en nergens anders, op de verbeurte van 10 pond. Dit hebben die van Leiden meede geordoneert by haare Keure, zoo dat aldaar de Clauſule van prorogatie onder de Ingezeetenen niet werd gepractiſeert.

PROTEST, is een onduitſch woord, dat een *betuiging* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door een Sommatie, die den houder van een Wiſſelbrief laat doen ter voldoeninge aan die geene, door wie een Wiſſelbrief getrokken zynde, de zelve of niet wil accepteeren, of voldoen binnen de bepaalden tyd, waar by hy betuigt en declareert, de ſchaade op zyn tyd daar door veroorzaakt, op hem te zullen verhalen, en zyn regt dien aangaande te zullen gebruiken en vervolgen daar en zoo hy te

raade worden en oordeelen zal te behooren. *Huber 4. B. 35. C. n. 3.*

PROTESTATIE, is een onduitſch woord, dat beteekent, *verzeekering*, *betuiging*; men verſtaat 'er door in de Practyk een betuiginge of declaratie, die iemant doet, teegen een daat, acte, of gewysde, het welk men betuigt te houden voor nul en van onwaarde, met een oogmerk, om zig daar teegen, het zy in Regten of door andere middelen, te verzetten.

PROTOCOL, is een onduitſch woord, dat gederiveert werd van het Latynſche woord *protocollum*, dat zyn oorſpronk heeft van de Griekſche woorden πρωτη κολλη *primo glutine*, dat de *eerſte Lym*, of *ſtyzel* beteekent, waar meede de blaaden wierden vaſtgeplakt, *Voſſius* in zyn *Etymologicon* op dat woord zegt, *protocollum dixeris librum, in quo acta primitus a Notariis ſcriberentur, quod unde nitidius exſcribi, vel etiam fuſius poſſent tractari. Novell. 44*, men ſtelde ook op dat eerſte blad, het merk van het papier, daar van komt het, dat ook *proto collum* beteekent, dat merk van het papier. *Cujacius* over de *nov. 44.* van *Juſtinian.* zegt *Protocollum quid eſt? alius majorem ut regiam chartam interpretatur, alius Schedam negligentius ſcriptam, alius exemplar formularum, quo Tabelliones uti ſolent, omnes errant vehementer. Ut hodie chartæ habent notam aliquam ex qua dignoſcitur, quis eam chartam præparaverit, ita habebant olim Chartæ brevem adnotationem, quæ declarabat quo Comite Largitionum (ſub cujus cura erant Chartariæ) quo tempore & a quo preparatæ fuiſſent chartæ, ex eo coarguebatur ſæpe falſitas, ſicut Lutetiæ audivi accediſſe, ut Senatus ſuſpectum Chirographum ex die in eo adſcripto, quo nondum ejus notæ Charta ulla erat in rerum natura, certiſſimo argumento quaſi falſum improbaret*, ziet verder by *Menage* in zyn *Etymologiſch woordenboek*, zeer veel aanmerkingen op dat woord.

Hoe Notariſſen *protocol* moeten houden van alle actens, met haar onderteekeninge en die van de Comparanten, en getuigen; en daar van uitgeeven Groſſen by hen geteekent naa gedaane Collatie, ziet *het Plac. van 4. Octob. 1540. art. 13. Gr. Pl. B. 1. D. f. 311.*

Op Copyen werd geen regt gedaan, ten zy behoorlyk voor een Publiek Perſoon, of voor 't Hof in præſentie van Partyen geautentiſeert zynde, *ord. van de Juſtitie in de Steeden 1 Sept. 1680. art. 18. inſtruct. van den Hove art. 68. Ampliatie anni 1579. art. 17.*

art. 17. *intr. Curiæ Brabant. art.* 8.

Volgens de Keuren van Zeeland *Cap.* 2. *art.* 33. mag niemant ontfangen werden om te zweeren teegen inſtrumenten, bezegelde brieven, handteekeningen &c. En is niemant gehouden zyn brieven te ſterken by Eede, dan van zaaken, die hy zelfs gedaan of gehandelt heeft, andere brieven daar hy by nog over is geweeſt zal hy ſterke met Eede, dat hy anders niet weet of die zyn deugdelyk. Ziet NOTARIS.

PROVISIE, is een onduitſch woord, dat *voorraat*, en *voorzieninge* beteekent, van het Latynſche woord *providere* voor uitzien, men verſtaat 'er in de Practyk door een gewysde van den Regter, waar by bevoolen werd vooraf, en als by voorraat aan zyn Party, voor en al eer de zaak ten principaale werd afgedaan, te voldoen de geëiſchte ſomma onder cautie of wel die te namptiſeeren, het welk geen plaats heeft als omtrent, Wiſſelbrieven, en Obligatien, waar van de handteekening werd erkend; van welke proviſioneele Vonniſſen men niet vermag te appelleeren, ziet *het Regl. van* 9. *Maart* 1728., dog moogen die niet werden geëiſcht, als op liquide zaaken, en moogen zelfs de Advocaten daar op niet pleiten, zoo wanneer daar op notoir geen proviſie en valt, op pœne van Condemnatie in de koſten van 't pleidooy ter taxatie van den Hove, *Ordonantie op de Rolle van den Hove van* 21. *Oct.* 1669.

PROVISIE, door dat woort, verſtaat men ook alle Mandamenten, en Dagvaardinge waar door iemant als de deur in Regten werd geopend, en waar by het geëiſchte bevoolen werd te voldoen, ten waare men eenige reedene had ter contrarie, waar toe de Party werd gedagvaart, om die te koomen allegeeren ten zeekere bekwaame daagen, voor den Regter.

Teegen Ordonantien, en Reſolutien van de Staaten, moogen geen proviſien werden verleent, ziet *de Unie van Holl. en Zeel.* 15. *April* 1576. *art.* 9. *f.* 26. *art.* 12. *van 't verdrag anno* 1607, *en* 18, 30, 48. *art. van dat van* 1674.

PRYS, is de eſtimatie of waarde van een zaak, die in een contract van koop niet anders kan zyn als gemunt geld, want by aldien men als *prys* voor een zaak iets anders gaf, zoude het geen verkopinge maar een verruilinge zyn, waar door men de *prys* met het verkogte niet zoude kunnen onderſcheiden.

den. De prys is by naa altyd zeeker, egter kan het gebeuren, dat hy onzeeker is, als wanneer men die aan een derde overlaat, of als den Koper belooft daar van te zullen geeven het geen van iets anders dat verkogt moet werden koomen zal, in welk geval de *prys* niet zeker is als door de waardeeringe of uitkomſt van iet, dat de zelve bepaalen moet. §. 1. *inſtit. tit. de empt. & vind. L. ult. Cod. de contrab. empt. & vind. L. 7. ff.* §. 1. *Cod. tit.*

PUBLICATIE, is een onduitſch woord, dat *afkondiging, voorſtelling* beteekent; men verſtaat 'er door een openbaare bekentmakinge, die met luider ſtemmen geſchied in een publique vergadering, op dat het aan een iegelyk zoude kennelyk zyn, als op de Rollen van de Hoven van Juſtitie, Puye aan de Raadhuizen, in en voor de Kerken &c., zynde het effect van die verkundigingen, dat een ieder daar door aan een ordonantie of Wet zoo gepubliceert, verbonden, verpligt, en onderworpen werd aan de ſtraffe teegen de overtreeders van dien geſtatueert, en werd iemant niet gehoort, allegeerende, dat hy van die publicatie niet heeft geweeten, om dat niemant gepræſumeert werd te ignoreeren, het geen in de Plaats van zyn wooning by publieke Perſoonen is bekent gemaakt, daar in tegendeel ongepubliceerde ordonantien, ook die geenen, die wel en volkoome wiſten dat de zelve was gemaakt, haar niet zouden kunnen verbinden *Bald. in L.* 1. §. *fin. de Cad toll. Merula Lib.* 1. *Cap.* 5.

PUPILLE. Ziet MINDERJARIGE.

PURGE, is een onduitſch woord, dat *zuivering* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een wegneeming en vernietiging van iets, defaulten purgeeren is de zelve zuiveren en wegneemen, men zoude kunnen zeggen een hypotheek purgeeren, dat is het zelve voldoen, en dus het goed van die belaſting zuiveren en bevryden. Men verſtaat daar door ook een proviſie van Juſtitie, by iemant geobtineert, om zig te zuiveren van zeekere beſchuldigingen, ten welken einde men zig aan den Hove addreſſeeren kan, alwaar alle Perſoonen by preventie moogen ontfangen werden ter *purge* ingevolge het 8. *art.* van de inſtructie ook Ingezeetenen van Zeeland, ziet *art.* 7. *van het proviſioneele accord van* 20. *July* 1674., dog hebben de zelve de keuze of zy zulks willen doen voor den Hove, of haar daagelykſche

en

en Competente Regter, ook Ingezeetenen in Zeeland dog ter keuze van den Verzoeker, of hy zig ter *purge* ſtellen wil voor 't Hof of voor des zelfs Competente Regter, volgens het 7. *artic. van 't proviſioneel accoord van* 1607 en het 19. *artic. van het nader accoord van* 1674.

Præventie of voorkominge geſchiet door de Impetrant van het Mandament van *purge*, en naaderhand proceduren begonnen zynde, kan men exceptie proponeeren, ziet *Merula. fol.* 174. *in notis n.* 53.

Alle Mandamenten van *purge* werden geëxploicteert aan de Procureur Generaal, item aan den Officier van de plaats daar den appellant woond, en het fait voorgevallen is, als ook aan alle die geenen, die zig Partye zoude willen ſtellen, volgens het 225. *artic. van de inſtruct. van den Hove.*

De Impetrant van Mandament van *purge* moet in Perſoon compareeren, zig als gevange ſtellen, en ſtaan bloots hoofts voor den ingang van de rolle, als hy eiſch doet, of als zyn zaak werd bepleit.

By aldien den Officier waar onder hy refforteert preventie allegeert, en proponeert een exceptie van renvooy, en daar op gepleit word is den Impetrant niet gehouden in Perſoon te Compareeren, veel min te ſtaan bloots hoofts.

En by aldien de Officier voor dato van het exploicteeren van het Mandament van *purge* informatien genoomen heeft voor Scheepenen of Welgeboore Mannen, zynde de Regters waar voor den Impetrant is convenibel, heeft preventie plaats en werd de zaak gerenvoijeert aan den daagelykſche Regter, dog by aldien de Officier maar dreigt te apprehendeeren, en daar door ſchynt den Impetrant te willen kwellen en matteeren, zoo mag hy conſenteeren, dat de zaak werde gerenvoijeert, mits dat de Officier hem binnen zeekere bepaalde tyd te regt ſteld, zonder door middel van apprehenſie teegen hem te procedeeren, onder ſufficante cautie, de *Judicio ſiſti*, waar van in de *Papegaay van Willem van Alphen* eenige concluſien te vinden zyn, en is het zelve ook in verſcheide zaaken zoo by den Hove verſtaan.

Indien 'er niemant opkomt om teegen den Impetrant van het Mandament te ageeren, werd de zelve verklaart puur, zuiver en innocent, van de misdaat hem te laſten gelegt.

In deeze materie valt maar een default, en voor het profyt van dien werd den Impetrant

verklaart puur, zuiver en innocent van het pretens delict in de Mandamente gemelt, en is het profyt van het verſtek van antwoord het zelfde, ziet *de Papegaay* 1. *D. f.* 520. *n.* 1. *en* 2.

En moet een Impetrant van *purge* op zyn eige koſten purgeeren, zulks de defaillanten in geen koſten gehouden zyn, ziet *Damhouder prax. rer. Crim. Cap.* 28. *n.* 19. *en de Papegaay* 1. *D.* 34. *Hooftdeel. p. m.* 514.

Die iemant doot ſteekt *moderamine inculpatæ tutelæ* mag daar van ten Hove komen in *urge*: n is op den 10. *Octob.* 1583. een Perſoon gecompareert, die iemand had gewond de welke zeven maanden daar naa was overleeden, de Vrienden ſtelden zig oppoſanten, de Procureur Generaal nam dag, dog alzoo de Impetrant bewees door de *Medici*, dat het geen doodelyke wond was geweeſt, ſchoon de Vrienden het contrarie ſuſtineerden, is de zelve by handtaſting ontſlagen, en aan hem Impetrant geconſenteert te moogen occupeeren by Procureur, ziet *de Papegaay L. C.*

Q.

QUADYEN, daar door verſtond men oudstyds, openbaare boos en kwaad doenders, inzonderheid de zulken, welke zig aan openbaar geweld, roven, ſteelen en diergelyke euveldaden ſchuldig maakten, dit woord komt dikwils voor in oude handveſten, ziet *Mieris Charterboek* 1. *D. bl.* 517. en 4. *D. blad.* 20 zoo vind men in de Keuren van Dordrecht, *item zo is gekoert om den gemeene oirbaer der Stede, en tegbens alderbande onraet van orloghe van ballingen, van poytieren, en quadyen die s'nagts wandelen, dat men &c.* ziet ook *Coſtumen en Regtspleeginge in den Briel* 1. *D. f.* 324.

QUALITEIT, is een onduitſch woord, waar door men in 't algemeen verſtaat de rang, de geboorte en ſtaat van de menſchen, men verſtaat 'er door in de Practyk de titul die Partyen zig aanmatigen of adſcribeeren, om hunne zaaken in regten als aanleggers of verweerders ter kenniſſe van den Regter te brengen.

QUANTI MINORIS ACTIO, OF ACTIO ESTIMATORIA, zyn Latynſche woorden, beteekenende den eiſch van zoo veel minder, men verſtaat 'er in de Practyk door de actie die het Roomſche regt geeft aan iemant die een gebrekkelyke zaak heeft gekogt, waar van hy het gebrek niet wiſt, in welk geval men teegen de Koper concludeert, dat naa de waardeeringe daar van te doen, ook de prys zal moogen werden vermindert, die gefixeert zal moeten werden naa het gebrek dat het verkogte heeft, en dat

den Verkoper zal werden gecondemneert in de koſten, ſchaade en intereſſe, en werd juiſt niet gerequireert, dat de Verkoper, moet geweeten hebben, het gebrek dat aan het Verkogte was.

QUANTI PLURIMI, zyn Latynſche woorden beteekenende *zoo veel hooger*, waar door men verſtaat in 't regt, de hoogſte prys waar op eenige goederen waaren, ten tyde dat daar van de betalinge moeſt werden gedaan, by voorbeeld, iemant moeſt betaalen op den eerſte April zeeker kwantiteit koorn, hy bleef daar van op die tyd in gebreeken, en wierd daar over in regten aangeſprooken, zoude hy moeten werden gecondemneert die prys te voldoen, waar op doen de markt was, of welke het op dien tyd gold, en hy dus zoude hebben moeten voldoen, en beſtaat het voordeel van de eſtimatie *quanti plurimi* daar in, dat als de prys naaderhand was vermindert, de Debiteuren daar over aangeſprooken zynde, zoude gehouden zyn *propter moram* te betaalen de eſtimatie of waarde op die voet van *quanti plurimi* (of zoo veel meer) *ea res valuerit tempore quo fuit ſolvenda.*

QUARTA FALCIDIA. Ziet FALCIDIA.

QUARTA TREBELLIANICA. Ziet TREBELLIANICA.

QUASI CONTRACT, zyn onduitſche woorden, die *by naa* of *ſchier een overeenkomſt*, beteekenen; men verſtaat 'er door, die verbinteniſſen, die voortvloeijen uit zeekere daaden, die men eigentlyk geen contracten noemen kan, om dat de uitgedrukte of ſtilzwygende overeenkomſt, die de weezentlykheit van een contract maaken, juiſt daar in niet werd gevonden, als by voorbeeld, zoo iemant, met een voorneemen om aan een afweezende van nut te zyn, voor zyn belang zorg droeg, zonder daar meede ſpeciaal belaſt te zyn, zoude hy zig daar door verpligten om rekening te moeten doen van zyn behandeling, waar teegen weederom die geene, wiens zaaken hy had waargenoomen, gehoude zoude zyn hem de noodige en nuttige koſten te reſtitueeren, en diergelyke: de adminiſtratie van goederen van een Pupil, die maakt ook tuſſchen de Voogd en de Pupil een verbinteniſſe over en weder, ſchoon de Voogd aan de Pupil gegeeven zoude kunnen zyn zonder zyn bewilliging, en de Voogd ſomtyds is aangeſtelt teegen zyn wil,

wil, zoo is ook de aanvaarding van een erfenis een *quaſi contract* uit kragte van het welk de erfgenaam, die de erfeniſſe heeft aanvaart, verpligt is, ten opzigte van de Crediteuren, Legatariſſen en fideicommisſaire Erfgenaamen, gelyk ook de debiteuren van den overleedenen aan hem in die kwaliteit, verbonden zyn; ziet *de inſtit. Lib.* 3. *tit.* 28.

QUASI DELICTEN, zyn onduitſche woorden, beteekenende *een zoo ſchynend delict of misdaat*; men verſtaat 'er door, het ongeluk of ſchaade die men aan iemand toebrengt door zyn toedoen, zonder wil om het te doen, waar in het *quaſi delict* verſchilt van het *delict*, om dat het laatſte altoos een kwaade toeleg is om iemant te benaadeelen, als by voorbeeld, wanneer iemant op een publieke weg iets werpende, daar door iemant kwam te kwetſen, waar uit een actie zoude kunnen geboore werden, verbindende die geene, die de ſchaade had veroorzaakt, om die te moeten vergoeden, ziet *de inſtit. Lib.* 4. *tit.* 5.

QUASI MODO, is de eerſte Sondag naa Paaſchen, op dien dag werd de Miſſe geleezen, die begint *quaſi modo*, die gehaalt is uit de eerſte Brief Pauli *Cap.* 2. *vers* 2. en werd ook genaamt *Octava Paſchæ*, of *dominica prima poſt Paſcham*, *beloke Paaſchen.*

QUERELA IN OFFICIOSI TESTAMENTI, zyn Latynſche woorden, beteekenende de *klagt over een ongedienſtig of liever onredelyk teſtament*, welk beklag men doen mag, wanneer de uitſluiting is gedaan tegen de Wet, en de pligt der Godvrugt, om dat men, die geenen, welke tot erfgenaam moeſt geſtelt werden, heeft ontërft of voorby gegaan. *Voet Lib.* 2. *tit.* 18. *n.* 1. *Huber* 2. *B.* 21. *Cap. n.* 11. Ziet PRETERITIE.

QUESTIE, is een onduitſch woord, dat *geſchil* of *vraagſtuk* beteekent; men noemt in de Practyk een kweſtie een verſchil over een daat of punct van Regten, die aanleiding geeft tot twiſten immers tot opheldering.

Naa deeze bepalinge moet men onderſcheiden de *queſtiones facti*, of *juris*, ook zyn 'er die *& facti & juris* zyn te gelyk, om dat zy moeten werden gedecideert naa de gronden van het regt op de bewyzen van de daat, en deeze kweſtien zyn de oorzaak van alle proceſſen, de beſliſſingen van de eerſte die gehaalt moeten

ten werden uit de omſtandigheeden der zaaken, zyn zoo ongemakkelyk niet om te vinden in 't algemeen, als wel die van het regt, vermits de duiſterheit van veele Wetten, de onderſcheide uitleggingen die men daar van heeft, de oppoſitien en omiſſien in de zelve, de daagelykſche krakeelen en twiſten veroorzaaken, die de ordinaire bezigheeden van de Hoven van Juſtitie en andere Regtbanken uitleeveren.

QUINQUENELLEN, is een onduitſch woord, dat *vyfjarig* beteekent; zoo noemde men oudstyds de brieven van uitſtel en ſurcheance, of opſchortinge, die aan een ongelukkig en inſolvent debiteur wierden toegeſtaan en verleent, mits dat hy oppervlakkig bewees, dat hy het grootſte gedeelte van zyn goed kwyt was, en men noemde die brieven *Quinquenelles* om dat zy voor vyf jaaren vergunt wierden, *Menage* en *Borel* in haar Etymologiſche Woordeboeken zeggen, dat men ook zegt *quinquinnelles* en *quinquernelles*, en dat het is een *dilatio quinquennalis*, of vyfjarig uitſtel.

QUISTGOEDEREN, die men in 't Latyn *Prodigi* noemt, en ook wel *Stads kinderen* om dat de Stad of Geregt haar als kinderen weederom aan de magt van iemant heeft onderworpen, zyn die geenen aan welke Geregtelyk is ontnoomen de adminiſtratie en beheeringe van haar goederen, *Prodigi* zegt *Tullius Cicero Lib. 2. de offic. art. 16. ſunt qui epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, Ludorum Venationumque apparatu pecunias profundunt, in eas Res, quarum memoriam aut brevem, aut nullam omnino ſunt relicturi*; zy werden aan onzinnigen ook in 't regt gelyk geſtelt, *de Jurisconſultus Paulus Lib. 3. Sentent. tit. 4.* geeft ons een formulier van de interdictie *bonorum* van een Prodigus, door deeze woorden, *quando bona tua paterna, avitaque, nequitia tua diſperdis, liberosque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico.*

QUITANCIE, is een onduitſch woord, dat een *kwyting* of *kwytingbrief* beteekent; men verſtaat 'er door een acte of geſchrift, waar by een Crediteur verklaart voldaan te zyn van zyn Debiteur, en waar door dus de ſchuld werd vernietigt, dit woord werd gederiveert van het Franſche woord *quite*, *dat vry en ontſlaage beteekent*, en waarſchynlyk van het Latyniſche woord *quietus* af komt dat *ſtil en geruſt* beteekent; om dat

dat door zoo een geſchrift of quitancie de Debiteur geruſt geſtelt werd, dat hy daar over niet meer zal werden gemaant, zoo als men meent, dat het Franſche woord *payer*, betalen gederiveert werd van *pacare* bevreedigen, ziet hier over het Etymologiſch Woordeboek van *Menage* op het woord *payer* die daar toe de auctoriteit van *Voſſius* en veele andere allegueert.

R.

RAAD of RAADSHEER, is de naam waar meede men gewoon is te noemen de Leeden van den Raad der Hoven van Juſtitie, men zoude ook aan die van het Hof gevoeglyk de naam van 's Heeren Raden kunnen geeven, om dat zy niet alleen met den Heer Stadhouder aan Haar Hooft, *vice Principis*, *& ejus nomine*, de Hoge Lands Juſtitie adminiſtreeren, maar ook in alle zaaken de Juſtitie betreffende als *Conciliarii Principis* of van de Souverain werden geraadpleegt, ziet omtrent haar departement *de inſtructien van beiden de Hove* en *Merula Lib. 4. tit. 9. Cap. 1. & ſeqq.* en verder, Hof en Hoogen Raad.

RAAD van BRABANT. Ziet Brabant.

RAAD van STAATEN, is het eerſte en aanzienlykſte Collegie van de Generaliteit; kort naa het vertrek van den Hertog van Alençon, terwyl men arbeyde om de Regeering deezer Landen op een beeter voet te brengen, ſtelde Holland, Zeeland en Utrecht op het einde van den jaare 1583. proviſioneel een Raad van Staaten in, die naa het getuigeniſſe van den Ridder *Hooft 2e. B. bl.* 885. uit zeven Hollanders, drie Zeeuwſche en twee Utregtſche Leeden zoude beſtaan, dog by *Reſol. van* 31. *Dec.* 1583. op zes Hollandſche, drie Zeeuwſche en drie Utrechtſche bepaalt wierd, de Prins van Orange zoude daar in het hoogſte gezag hebben, en die Raad zoude neevens Hem 's Lands zaaken beſtieren, de onverwagte doot van dien onvergelykelyke Vorſt, ſcheen het volgende jaar daar van een einde te zullen maken, dog die drie Provincien beneevens Braband,

band, Vlaanderen, Mechelen en Vriesland opvolgende eenigzints de maatregelen, door de Grondlegger van Neêrlands vryheit gelegt, ſtelden een Raad van Staaten aan, aan welke neevens Graaf Maurits van Naſſau in *Aug.* 1584. de Regering des Lands wierd opgedraagen, ziet *Bor.* 19. *B. bl.* 5. (456.) de zelve had in de beſtieringe van Oorlog en 's Lands penningen wel een groot, dog bepaald gezag, alle drie maanden moeſten zy aan de byzondere Landſchappen kenniſſe geeven van 't voornaamſte dat 'er voorviel, zelfs ten allen tyde waaren zy gehoude de Algemeene Staaten Raad te vraagen, die ten minſten tweemaal 's jaars moeſten beſchreven werden, ziet *de inſtructie in 't Groot Plac. B. 5. Deel fol.* 28, en het zette dien Raad geen kleine luiſter by, dat zy bevoegt waaren de Staaten te beſchryven; maar het aanzien en gezag van dien Raad, klom nog veel hoger in top, wanneer men 1585. de Graaf van Leiceſter by naa zonder bepaaling de Landvoogdye opdroeg, daar hy by naa alles naa zyn welgevallen beſtierden, naa zyn vertrek kwam de Raad van Staaten, die maar voor een jaar aangeſteld was, en naaderhand nog drie maanden was verlengt geworden, (volgens *Hooft* 25. *B. bl.* 1136.) weederom in zyn voorige ſtaat, en wierd aan de zelve 1588. de regeering der Vereenigde Neederlanden, en alles wat tot der zelver onderlinge beſcherminge en verbinteniſſe betrof opgedraagen. *Bor* 24. *B. bl.* 65. (238.) dog dit uitgeſtrekt gezag verminderde merkelyk, naa dat de Staaten Generaal haar permanente vergadering in den Hage hadden gefixeert, zeedert welke tyd haar gezag merkelyk is beſnoeyt, en by de inſtructie van den jaare 1651. te vinden *in 't Groot Plac. B.* 4. *D. bl.* 125. zeer is bepaalt.

Zyn Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erfſtadhouder heeft daar in zittinge, beneevens 12 Leeden der byzondere Provincien, als een uit Gelderland, drie uit Holland, waar onder een uit de Ridderſchap, twee weegens Zeeland, een weegens Utrecht, twee weegens Vriesland, een uit Over Yſſel, en twee weegens Groningen en de Ommelanden; eertyds plagt Gelderland ook twee Leeden in den Raad te hebben, en maar een uit Stad en Landen, maar naa dat Gelderland in den jaare 1672. in handen van Vrankryk was gevallen, verkreegen die van Groningen, die zig zoo dapper

teegen den Bisſchop van Munſter hadde verdedigt, het voorregt om twee Leeden tot den Raad te moogen afvaardigen, en als Gelderland weederom in den jaare 1674. met de andere Provincien vereenigt wierd, moeſt die Provincie zig met maar een Gecommitteerde vergenoegen, *Reſ. Stat. Gen. van* 20. *April* 1674. *Gr. Plac. B.* 3. *D. bl.* 49.

De Afgevaardigden zitten daar gemeenlyk voor drie jaaren, of zoo lang als de byzondere Provincien van welke zy afgezonden zyn, het goed vinden. De Heer uit de Hollandſche Ridderſchap en de twee Heeren Gecommitteerden weegens Zeeland zyn de eenigſte die aldaar voor haar leeven zitting hebben, de Steeden van Holland, de welke beurtelings afgevaardigden in den Raad zenden zyn zeven Zuidhollandſche, Dordregt, Delft, Haarlem, Gouda, Rotterdam, Leiden en Gornichem, en vier Noordhollandſche, Hoorn, Enkhuizen, Alkmaar en Amſterdam, welke Stad, ſchoon daar onder niet behorende, egter daar onder is geplaatſt, om dat 'er een en twintig jaaren zouden verloopen eer die Stad een Lit in den Raad van Staaten zoude kunnen zenden, indien zy onder de Zuidhollandſche Steeden ſtond, daar 'er nu maar neegen voorby gaan.

Men ſtemt in den Raad niet by Provincien als ter Generaliteit, maar by ſtemmen, de Leeden van den Raad leggen den Eed af aan de Algemeene Staaten, van welke zy ook haar inſtructie ontfangen; Jaarlyks werd door de Raad van Staaten een nette Staat, die men de Staat van Oorlog noemt opgemaakt, van de gewoonlyke uitgaaf voor 't volgende jaar, vervattende met een woord alle de laſten die door de Provincien met elkanderen gedraagen moeten werden, de zulken alleen uitgezondert, die uit de inkomſten der Generaliteits Landen en anderen werden betaalt, de zelve werden gemeenlyk in November of December door den vollen Raad ter Vergaderinge van Haar Hoog Mog. overgebragt, met een fraaije Reedevoering, die men de naam van Generale petitie geeft, de Provincien moeten 'er haar antwoord op geeven voor den eerſte *April* in tyde van Oorlog en in tyde van Vreede voor den 10. *Mey* des volgende jaars, anders werd haar ſtilzwygen voor een conſent of toeſtemminge gehouden, men heeft getwiſt, of de ſententien van den Raad appel onderworpen waren, als te zien is by *Aitsma*

19. *B.*

19. *B. bl.* 175. dog de zelve werden nu in reviſie beoordeelt waar toe zelfs een reglement is gemaakt. 5. *Sept.* 1768.

Hoe zeer nu uit de inſtructie als anderzints genoegzaam blykt, dat de zelve ten minſte eenigzints aan Haar Hoog Mog. onderworpen is, ontfangen egter de Gedeputeerden van de Raad van Staaten, in alle de Generaliteits Landen de zelve eer, die men aan Afgevaardigden van Haar Hoog Mog. bewyſt.

Aan de Raad van Staaten is toegevoegt een Theſaurier Generaal, dat een der aanzienlykſte ampten is, die de Titul van Raadsheer van Staaten voert, en zitting in den Raad heeft, zyn leeve lang gedaurende, des zelfs inſtructie van 3. *Nov.* 1700. is wel naderhand vermieuwt dog met weinige veranderinge, als meede een Ontfanger Generaal, die ook vryheit heeft om in den Raad te koomen, dog egter haar dagelykſche deliberatien niet bywoond, hy moet 'er zig daagelyks laaten vinden, om de noodige onderrigtingen te kunnen geeven, die zyn ampt betreffen, waar naa hy weederom moet vertrekken, egter werd hy by plegtige geleegenheeden als een Lid van den Raad aangemerkt, zyn inſtructie van den jaare 1707. door Haar Hoog Mog. gegeeven is te vinden *in 't Groot Plac. B. 5. D. bl.* 1502.

De Secretaris van de Raad van Staaten, (dat meede een ampt van veel aanzien is,) werd by Haar Hoog Mog. aangeſteld, hy woont daagelyks niet alleen der zelver Vergadering by, herinnert de Præſident de zaaken, die overwoogen moeten werden, houd aantekeningen van alle beſluiten, heeft het opzigt over het Comptoir der depeſches, en der zelver Bedienden, maar woont beneevens de Theſaurier Generaal, als Gecommitteerde van den Raad, de meeſte byeenkomſten der Gemagtigden by uit de Vergadering van Haar Hoog Mog. alwaar hun ſtem, zoo wel als die van de Gedeputeerden geteld word.

RABATTEEREN, is een onduitſch woord, dat eigentlyk beteekent, *needer laaten*, *laaten vallen*, *verminderen;* men verſtaat 'er gemeenlyk door, iets aftrekken, of in prys verminderen, of die afſlaan; ook wel iets afſlaan, of weigeren, men zegt, in de Franſche Practyk, *un defaut rabbattu*, dat is een verleent default weêr ingetrokken.

RACHETTEEREN, is een onduitſch woord, dat beteekent iets *weeder koopen.*

RADIATIE, is een onduitſch woord, dat beteekent een *uitwiſſing*, *doorbalinge* van iets, en is van de zelve beteekenis in de Practyk als het woord van *royeeren*, waar van men zig meeſt bedient, om uit te drukken iets dat door den Regter, of op des zelfs bevel werd doorgeſchrapt en vernietigt, men zoude eigentlyk moeten zeggen *rayeeren* en niet *royeeren* om dat het werd gederiveert van het Latynſche woord *radiare* dat eigentlyk ſtraalen uitſchieten beteekent; om dat ſtreepen waar meede iets doorgehaalt werd, als ſtraalen zyn, ziet hier over *Menage* in zyn Woordenboek op het woord *Raye* citeerende *Wagter* in zyn *Gloſſarium Germanicum pag.* 1267. *Reige Linea*, *Sulcus Litterarum vel numerorum*, *Gallis Raie.*

RANG, is een Hollandſch woord, waar door men verſtaat, de kwaliteit van iemant, of liever de ordre waar in iemant zig geplaatſt vind, in de zaamenleeving, en ſchoon de *Rang* en titulen, het zy men die als Chriſtenen of als Philoſophen beſchouwt, niet anders zyn als *Vana honorum ſimulacra*, *umbræ tenus laborantis ambitionis*, *humanæ cupiditatis vana nomina*, *in quibus nihil eſt quod manu teneri poſſit*, *quantis tamen agitationibus impellunt inanium opinione gaudentes*, ziet men ſommigen, dog geen anderen als laage geeſten, daar door zoo verre weg gerukt, dat zy zig daar door booven andere ſtellen, die zy in verdienſten nog kundigheit nimmer kunnen evenaaren, egter is het de pligt van alle die geenen, die zig in de ſtoelen der eere vinden geplaatſt, zig daar inne te doen reſpecteeren, dog met een gepaſte zeedigheit, gelyk aan de andere kant een ieder gehouden is aan haar de verſchuldigde eerbiet te bewyzen. Ziet PRESEANCE.

RAPPEL, is een Franſch woord, dat beteekent, *herroepinge*, *weederroeping*, van het woord *rappelleeren*, dat weederom roepen beteekent; men zoude kunnen zeggen iemant rappelleeren tot een ſucceſſie of erfenis, van iemant, die uit de natuur en het regt geroepen, dog overgeſlaagen en naaderhand weederom was geinſtitueert, en als weederom daar toe geroepen, men verſtaat 'er door in het algemeen in onze Practyk een *rappel van ban of banniſſement dat een Herroeping is*, die de Hoog Overheit doet, van iemant die by ſententie is gebannen.

RAPPORT, is een Franſch woord, dat *verhaal* of *berigt* beteekent; men verſtaat door

dat

dat woord, in de Practyk, het relaas of verhaal, van iemant met de uitvoering of onderzoek van een zaak belaſt aan die geenen, die hem daar meede belaſt heeft, en gemeenlyk de nauwkeurige ontvouwinge van ſtuk tot ſtuk, die een der Regters in den Raad doet van een Proces, met welkers onderzoek hy belaſt is, waarom men dat Lid van den Raad, noemt de *Rapporteur*, en is by den Hove op den 4. *Nov.* 1602. goedgevonden, dat ieder Lid van den Raad op zyn beurt zal rapporteeren, en dat die zyn beurt verzuimt een andere tour zal moeten afwagten, indien hy niet op de Rolle is.

En hebben de Staaten verſtaan, dat geen Regters in Holland zullen moogen weezen Rapporteurs, in zaaken waar in haar Zoon, Schoonzoon, Broeder of Zwager dienen als Advocaten of Procureurs, en dat zoodanige zaaken zelfs voor haar niet zullen moogen werden bepleit, *Miſſive* 25. *Maart* 1669. *en Reſ. van den Hove* 12. *April* 1669. ziet *het* 12. *D. Mem. van de Griffier Pots. f.* 52.

In 't algemeen, zoo als gezegt is, verſtaat men 'er door, een nauwkeurig verhaal van de bevindinge, van kundige luiden, die men met het onderzoek van een zaak heeft belaſt, zo is het rapport van een Doctor en Chirurgyn van zyn bevinding, omtrent de kwetzinge of neederlaag van iemant een *rapport*, dat de weezentlykheit van een beſchouwinge van een lighaam, en diergelyke maakt.

Men kan ook door dit woord verſtaan, het inbrengen, of in collatie brengen van goederen in een boedel waar toe iemant is verpligt, om dat hy die rapporteert, en dus weederom brengt in dien boedel.

RAPPORTGELDEN, zyn die penningen die weegens vacatien over een zaak aan de Heeren van den Raad werden betaalt, en bedraagt ieder rapport onder allen de Heeren van den Raad, de Heer Præſident en Griffier alleen uitgezondert, van een pleidooy 10-14 en van een beſchreeve zaak 15-14. en zyn geen Advocaten daar van vry volgens *Reſolutie van den Hove van* 12. *Jan.* 1605. en is de Griffier bevoolen om de *Rapportgelden* 20 daagen naa het pronuntieeren van de Sententie te doen executeeren, by *Reſol. van* 11. *Jan.* 1589. ziet 2. *Mem. v. Hanneman fol.* 238. ziet ook die van 31. *Jan.* 1678. en is goedgevonden dat voortaan op alle zaaken, daar lang op is gebeſoigneert, en zulks eenige rapporten verdient, en egter noodig gevonden werd daar in

te interloqueeren, men zal doen verſchieten alleen de rapporten tot die tyd daar in verdient, by zulke Partyen, als het Hof telkens adviſeeren zal, en dat zulks voortaan zoo zal werden agtervolgt, *Reſ. van den Hove van* 27. *Maart* 1612., en is verder vaſtgeſtelt, dat by den aanvang van zeekere zaak zynde goedgevonden, dat by lootinge zoude uitvallen twee Heeren die in Cas van reviſie als Adjuncten Reviſeurs in de zelve zaak zouden kunnen werden geaſſumeert, en in deliberatie zynde gelegt, of en voor welk gedeelte, die Heeren zouden participeeren in de verdeelinge der *rapportgelden*, op het examineeren en afdoen van de zaaken te vallen, is gereſolveert, dat die Heeren in de *rapportgelden* niet meer zullen deelen als *pro rato* van de tyd die zy als Commiſſariſſen de Rolle hebben waargenoomen, en dat zulks voor het toekoomende altoos zoo zal werden geobſerveert *Reſ. v. den Hove* 26. *April* 1609. en werden de *rapportgelden* van zaaken in de vacantie gedecideert verdeelt onder alle Heeren zoo abſent als preſent *Reſ. Hof* 8. *Maart* 1716., en is nog goedgevonden op den 12. *Dec.* 1737. dat een Heer gereed zynde rapport te doen van een beſchreeve zaak, en die zaak geaccordeert zynde, de zelve zal genieten het halve *rapportgeld.*

RAPT, over die misdaat handelt de *Lex unic. Cod. de raptu virg. vel viduar.* maar gelyk die Wet ſtrekt tot beſcherminge van de eer der Vrouwen kan die niet wel toepaſſelyk gemaakt werden op die geenen, die zig proſtitueeren, en ſchoon de zelve niet ſpreekt als van Mannen, moet men egter door een evenreedige uitlegginge verſtaan, dat de zelve omtrent Vrouwen ook plaats heeft, zoo dat een Vrouw die een Man zoude hebbe doen vervoeren, met gelyke ſtraffe zoude ſtraf baar zyn. Ook is de Schaker niet te verontſchuldigen om dat de perſoon die hy geſchaakt heeft, daar in heeft bewilligt, want de ſchakinge betreft niet alleen de Perſoon die geſchaakt is, maar ook haar Ouders die daar door zyn onteert, dus is het een zaak daar het Gemeen belang in heeft, en van groote aangeleegenheit, dat het zelve door alle moogelyke middelen werd geweert, ook zoude hy te vergeefs bybrengen tot zyn verontſchuldiging, dat hy haar niet oneerlyk had aangeraakt, om dat het genoeg is, dat de daad is ter uitvoer gebragt,

om

om ſtrafbaar te zyn naa de Wetten; want de Schaking is volkoome volbragt door de vervoeringe van de Perſoon of ſchoon zy *intacta* is gebleeven, om dat de *injurie* ten haare opzigte en die van haar familie altoos blyft; de Wet ſtraft den Schaker met de doot, en met confiſcatie van goederen ten voordeele van de geſchaakte perſoon, zoo zy een vrygeboore, maar zoo zy een Slavin of vrygemaakte is heeft de confiſcatie geen plaats, ook werd by die Wet aan de Vader van een geſchaakte Dogter toegeſtaan den Schaker zoo hy hem op de daat of vlugt bevind te dooden, *L. ult. in princ. Cod. de rapt. virg. & Leg.* 54. *Cod. de Epiſc. & Cler.* die *L. unic. cod.* ſtraft ook met de doot alle die haar hulp daar in hebben toegebragt en gaat zelfs zoo verre, dat zy het huwelyk tuſſchen den Schaker en Geſchaakte verbied, ziet hier over ook de *Nov.* 143. *in fine* deeze Wet werd egter by ons niet alzoo geobſerveert ten minſte niet met die ſtrengheit.

De Staaten van Holland hebben in den jaare 1629. pardon aan iemant verleent van dat Crimen, mits dat hy zoude betaalen 1000 gls. aan den Armen en volgens het Placaat van *Keyzer Karel van* 1540. geen voordeelen genieten van zyn Vrouws goederen, vide *Reſol. Holl.* 21. *Maart* 1629.

RAPT MET GEWELT, of *Raptus* is een Latynſch woord, dat *roof* of *berooving* beteekent; van het Latynſche woord *rapio* ik beroof; men verſtaat 'er gemeenlyk in de Practyk door de vervoering of Schaaking met kragt en gewelt van een eerlyke en deugdzaame jonge Dogter of Vrouw.

RAPT DOOR VERLEIDINGE, is de verleidinge zelfs van een jong Menſch door allerlei liſten en aanzoekingen waar meede men zig meeſter weet te maaken van haar hart en genegenheit, misbruik maakende van haar weinig ondervindinge, om haar te ontrekken aan de magt van Haar Ouders, Voogden of anderen die over haar geſtelt zyn. Haar Ed. Groot Mog. daar in willende voorzien hebben verſcheide pœnaliteiten geſtelt, om te beletten de voordeelen die men gemeenlyk by zulke huwelyken beoogt by haar Placaat van 25. *Febr.* 1751.

RAROOF. Ziet REEROOF.

RATIFICATIE, is een onduitſch woord, dat *bekragtinge* beteekent, of een verklaringe van onze toeſtemminge, ſtilzwygende of uitdrukkelyk met woorden, vervolgens die geene, die iets ratificeert, werd onder-

derſtelt daar in te hebben bewilligt, dus is het onverſchillig of hy daar in heeft bewilligt of niet, in 't algemeen verſtaat men 'er door de goedkeuring van een daat die men gedaan heeft, of die een ander in onze naam heeft gedaan, de uitwerking van de *ratificatie*, is *retroactief* of agter uit werkende, waarom de *ratificatie* als opklimt tot de dag van het paſſeeren van het contract wanneer het contract in zyn aart niet nul of nietig is, anders zoude de *ratificatie* geen *retroactive* kragt hebben.

Wanneer men een acte heeft gepaſſeert voor en in naam van iemant met belofte van die te doen *ratificeeren*, is de verpligting daar uit reſulteerende opgeſchort, tot dat men aan de voorwaarde van die te ratificeeren voldaan heeft, dus kan men de naakominge daar van niet vorderen voor en aleer de *ratificatie* is geſchiet.

Indien iemant een contract heeft gepaſſeert ingevolge een ſpeciale procuratie die naaderhand is geratificeert, loopen de intereſſe van de dag der teekening van het contract, maar heeft iemant een contract aangegaan voor een afweezende in zyn naam zonder Procuratie, onder belofte van *ratificatie*, loopen de zelve maar van de dag van de *ratificatie*, om dat 'er voor die tyd geen reëele obligatie of verbintenis is.

RATO CAVERE (DE), zyn Latynſche woorden, beteekenende *zorgen*, dat het beſloote zyn beſlag heeft, ergens voor inſtaan, en zig borg ſtellen.

RAUACTIE, noemt men een Actie, die Rauwelyks ter eerſter inſtantie wert geintenteert.

Indien men iemant ter eerſter inſtantie voor het Hof in regten wil aanſpreken, vraagt men een Mandament of appointement, by het eerſte dagvaard men die buiten den Haag woonen, by het tweede iemant die in en onder den Haag woont, en wert het appointement, geëxtendeert aan het Requeſt gehegt, aan een der eerſte Deurwaarders gegeeven om te exploicteeren.

Deeze Mandamenten en appointementen duuren niet langer als een jaar, en kunnen naa die tyd niet geëxploicteert werden.

In deeze inſtantie gaan vier defaulten, zoo wanneer den Aanlegger niet compareert of niemant van zynent weegen, zoo werd eerſt uitroeping gedaan door den Deurwaarder (dat ook wel door de Procureur geſchiet) als wanneer men den Regter toont, dat de Gedaagde behoorlyk is geciteert

en

en Competente tyd gegeeven, en het Mandament behoorlyk is geëxploicteert, en dat de uitroeping is gedaan, dan verzoekt men default, het welk geobtineert zynde, is het profyt van het eerſte default voor den Aanlegger, dat de Gedaagde verſteeken zal weezen van zyn exceptie declinatoir, dat is dat hy geen exceptie van incompetentie mag proponeeren: indien 'er proviſie verzogt is, werd ook voor het profyt van het eerſte default verleent adjudicatie van de verzogte proviſie, en ten principale een ander Mandament, dog by aldien men teegen Erfgenaamen ageert uit een inſtrument by een Overleedene gepaſſeert, geſchiet de adjudicatie van de proviſie op het tweede default.

't Profyt van het tweede default is, wanneer de Gedaagde op de tweede Citatie niet compareert, dat hy verſteeken zal zyn van de exceptie dilatoir en een derde Mandament.

De Gedaagde op de derde Citatie niet opkomende, werd het derde default verleent, en voor het profyt van dien, werd de Gedaagde verſtooken van alle exceptien declinatoir, dilatoir en peremptoir defenſien en weeren van regten, en werd den Impetrant geadmitteert om zyn intendit over te leggen, en een vierde Mandament *ex ſuper abundanti*, om het zelve te zien overleggen en verifieeren, mitsgaders ſententie te hooren pronuntieeren. De Gedaagde dan evenwel niet compareerende, werd hy gecondemneert ten principale in de koſten, indien den Eiſcher zyn intendit deugdelyk verifieert, dog als de verificatie dubieus en niet ſuffiſant is, werd den Aanlegger geadmitteert om zyn eiſch met Eede te mogen ſterken, maar als het Hof bevind, dat den Eiſcher zyn intendit niet verifieert, of dat hy tot den Eed niet behoorde toegelaaten te werden, werd den defaillant ten principaale geabſolveert van den eiſch, maar niet te min gecondemneert in de koſten van de defaulten.

Hoe men verder by defaulten procedeert, is te zien in het 108. *artic.* van de inſtructie van het Hof, in ſommige zaaken werd voor het profyt van het eerſte, in anderen by het tweede of derde default condemnatie geobtineert, ziet het boovengemelde *artic.* van de inſtructie.

Een default gegaan zynde, kan men het purgeeren, mits, gelyk men het bedingt refundeerende de koſten, het tweede gegaan zynde, werd meede wel

purge toegeſtaan, mits blyvende het effect van het tweede default, meede met refuſie van koſten, en dat terſtond *ſtante rotula* werd geantwoord.

Als iemant in het geheel niet compareert, werd op de defaulten regt gedaan, volgens het gemelde 108. *artic. van de inſtructie van den Hove*, en valt van die ſententien geen appel, om dat zy zyn by contumacie geweezen.

Men gelieve nog aan te merken, dat die van Zeeland voor het Hof niet konnen werden betrokken in zaken beneeden de hondert vyftig gulden, door een Hollander, en ceſſeert dan het privilegie van Weduwen en Weezen, volgens het 4. *artic. van het proviſ. Accord. van* 1674. ook moogen Zeeuwen teegen Zeeuwen elkanderen in R. A. voor het Hof niet betrekken, ten zy de Jurisdictie van het Hof is geprogeert 't geen niet geſchieden mag, indien zy onder eenen Regter wonen, volgens *het* 13. *en* 15. *artic. van het voorſz. proviſioneel Accord van* 1674.

REAUDITIE, *is* een onduitſch woord, dat *weederhooring* of een *naader verhooring* beteekent; iemant geobtineert hebbende een condemnatie tot zyn laſten door Heeren Commiſſ. van de Rolle, vermag daar van binnen drie daagen naa de pronuntiatie van het appointement komen in *reauditie* aan het volle collegie van de Raade volgens het 50. *art. van de inſtructie van den Hove en het* 77. *van die van den Hoogen Raad*, en die tyd hebbende laaten voor by gaan, is de zelve *reauditie deſert* en moet aan het voorſz. appointement werden voldaan, ziet *Merula fol.* 453. *Cap.* 1. *art.* 2. men verzoekt egter daar van wel relief by requeſte Civil, het welk ook wel om merkelyke reedene werd geaccordeert; op den 4. *July* 1640. is by het Hof geordoneert, en *ter* audientie van de Rolle gepubliceert, dat de *reauditien* binne drie daagen, naa dat de zelve in *Juditio* zullen zyn verzogt, zullen moeten werden vervolgt, zonder dat de Procureurs of haar Meeſters onder hen lieden de zelve *reauditie* zullen moogen continueeren, anders dan met authoriſatie of acte van den Hove by den Griffier geteekent op pœne van deſertie, en dat anderzints naa expiratie van de voorſz. derde dag, niemant in *reauditie* zal werden ontfangen.

De boete van *reauditie* is tien gulden, volgens het 16. *art. van de nadere Ampl. van de Inſtructie van* 1644. *Reauditie* loopt precies drie daagen de *momento ad*

ad momentum, ziet *Merula f.* 453. *en* 454. *in notis.*

Van het verleenen van Appointementen dispositif valt geen *reauditie*, volgens *Merula fol.* 454. *in notis* als meede de *Papegaay* 1. *D. f.* 431. een exempel vind men aangehaalt in de *Papegaay* 2. *D. p.* 464.

Ook valt 'er geen *reauditie* van defaulten by Commiss. in Gyseling verleent, ziet de *Pap.* 2. *D. f.* 466.

Nopens het verzoeken van Mandamenten, Provisien en Authorisatien op Deurwaarders kan men *reauditie* verzoeken, en werd van zoodanige dispositien van de boete van *reauditie* maar vyf guldens betaalt.

By het Hof is op het vervolgen der *reauditien* een reglement gemaakt op den 16. *Novemb.* 1649. te vinden in het 8ste *Mem. van de Griffier Rolland. fol.* 73. *verso.*

Van appointementen, houdende dispositif, te weeten, schryven by memorien of acte maaken en dienen, gegeeven by Heeren Commissarissen van de Rolle, vermag men geen *reauditie* verzoeken ingevolge de *Resolutie van den Hove* 18. *Dec.* 1587. de welke de Procur. in de Requestkamer is aangezegt.

Indien by het appointement van Heeren Commissen van de Rolle werd gepersisteert en den Requirant van *reauditie* by 't zelve appointement gecondemneert is te namptiseeren booven de 1500. gls. kan men het appel direct aan den Hoogen Raad vervolgen, *Papegaay* 1. *Deel* 27. *Hoofts. p.* 432.

Griven a minima mogen in *reauditie* niet werden geproponeert, en werd daar op geen regt gedaan, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. f.* 432.

Teegen conceslien van eenige Mandamenten, Provisien, Authorisatien, op Deurwaarders mag die geene, die meent daar meede bezwaart te zyn, appelleeren, en binnen 20 daagen volgens het 31ste *artic. van de Ampliatie van de Instructie van den Hove* zyn Grieven den Hove overleeveren, ziet *de Papegaay* 2. *D. p.* 464 *en* 465. zonder nogtans daar by eenig document of blyk te doen, dan alleen de naakte Grieven, *Papeg.* 1. *D.* 27. *Cap. p.* 432.

Ook is op den 23. *Mey* 1605. by *Resol.* goedgevonden, dat wanneer het appointement van Commissariissen niet werd geretracteert, en de boete van *reauditie* is betaalt, en de Partye naaderhand Grieven overlegt, waar op het appointement geretracteert werd, of dat het appointement naaderhand by den Hoogen Raad werd gealtereert, Partye egter de boeten

van *reauditie* niet moogen weeder eiſchen.

En is op den 14. *July* 1670. by het Hof gedelibereert wat te ſtatueeren teegen de frivole *reauditien*, dog 1. *Febr.* 1700. goedgevonden de boeten als van ouds op 5. gls. te laaten.

REALISEEREN, is een onduitſch woord, dat iets *weezentlyk*, of *daadelyk maaken* beteekent; men verſtaat 'er door met 'er daat in volkoomenheit doen, dat geenen, waar toe men is verpligt, ook is *realiſeeren*, iemant met opene beurſe en klinkende gelden door een publiek Perſoon doen aanbieden eenig geëiſcht geld, het welk geſchiet om van de weigering van het aan te willen neemen, te doen blyken, en dus de condemnatie in de koſten te ontgaan.

REASSURANCIE, is een nader of tweede verzekering; zoo een Aſſuradeur failleert, vermag de Geaſſureerde, mits hy aan de Curator, in des zelfs boedel, de geſloote poſt door de Bode der Aſſurancie kamer laat opzeggen, zig op nieuws op alle goede en kwade tydingen by anderen laaten verzeekeren; dog moogen volgens een oude gewoonte, de naamen van de derde en volgende Aſſuradeurs op een en de zelve Police, buiten bewilliging der geenen, die voor hun geteekent hebben, niet werden geroijeert of uitgedaan, ten waare de Geaſſureerde zelve, of iemant anders voor de geroijeerde Aſſuradeurs wilde inſtaan. *Hand. v. Amſterd. bl.* 541. *en Wagenaar, beſchr. v. Amſterd.* 3. *B. p.* 438. ziet *Aſſurancie*, *Avary*, *Police*, *Premie*.

REATUS, is een Latynſch woord, dat door den Heer de *Wolff* in zyn *inſtitutiones juris naturæ & Gentium* zoo werd uit gelegt; dat gelyk wy *jure naturali* een regt hebben om die geene, die ons beledigt heeft te ſtraffen, den beleediger ook ſchuldig is daar voor de ſtraffe te leiden, in welke verpligting zegt hy het *reatus* beſtaat, maar men verſtaat 'er door in 't algemeen de ſtaat waar in een aangeklaagde of beſchuldigde Perſoon zig bevind, of door een verleende apprehenſie, of door een dagvaarding in Perſoon, *reatus omne bonoris publici muneris excludit exercitium*, en heeft het Hof in *January* 1675. aan den Heere Prince Stadhouder geadviſeert, dat iemant in *reatu* zynde *pendente lite* niet tot eenige functien behoort te werden geadmitteert, egter verlieſt hy daar door niet alle andere Perſoneele Regten, en kan niet voor *Civiliter Mortuus* werden gerekent op die tyd, *nam*

in

in reatu conſtitutus bona ſua adminiſtrare poteſt. L. 46. §. 6. ff. de Jure Fiſci. ſchoon hy zelfs naaderhand tot de doot wierd verweezen, om dat die veroordeeling geen retroactive kragt heeft, en voor al niet zoo 'er appel plaats heeft, want *pendente lite*, ſterft iemant *integri juris*, *quia morte Crimen extinguitur*, *& appellatione extinguitur Judicatum.*

REBELLIE, is een onduitſch woord, dat *weederſpannigheit*, *weederboorigheit* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen, de weêrſtand, die gebooden werd aan de Hoog Overheit of beveelen van den Regter van weegens de zelve: deeze misdaat is een kwetzinge van de Oppermagt, en dus naa de omſtandigheeden met de doot ſtrafbaar; weêrſtand te bieden aan Deurwaarders of Exploictiers van de beveelen van de Hoog Overheit, kan men ook *rebellie* noemen, en moet ook met een extraordinaire ſtraffe geſtraft werden, om dat het is een violatie van het regt der Hoog Overheit in de Perſoon van zyn Officier, en een beleediging den Regter aangedaan in de Perſoon die zyn beveelen uitvoert, en teffens een ſchending van het publieke regt, dat in zeekerheit ſteld allen die geenen, die uitvoerders zyn, van de Mandamenten en beveelen der Juſtitie.

RECEPISSÉ, is een onduitſch woord, of liever een geheel Latynich woord, van het *verbum recipere* weder neemen; men verſtaat 'er gemeenlyk door een acte onder een particuliere handteekening, waar by men erkent iet te hebben ontfangen.

RECEPTIE, is een onduitſch woord, dat *aanneeming* of *admiſſie* tot iets beteekent.

RECLAMEEREN, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche woord *reclamare* werd gederiveert, dat *teegen roepen*, of *teegen ſpreeken* of *weêrgalmen* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk ergens teegen opkoomen, en daar teegen proteſteeren, als by voorbeelt een meerderjarige een acte gepaſſeert hebbende in zyn minderjarigheit, waar teegen hy meent zig te moeten verzetten, *reclameert* zyn minderjarigheit op die tyd, zoo *reclameert* iemand teegen een acte, die hy door geweld of bedrog heeft gepaſſeert, men kan ook het verkogte by *reclame* weedereiſchen, als iets is verkogt voor contant geld, waar door de koopmanſchap ſchoon geleevert, gehoude werd als niet in des Kopers eigendom te zyn overgegeeven, maar of goede-

ren op tyd verkogt, en den Koper die gegeeven zynde, kunnen werden *gereclameert*, als binnen de bepaalde tyd, of kort daar naa de Koper komt te failliëeren is bedenkelyk, maar de Heer Præſident *van Bynkersboek* meent met *S. v. Leuwen* dat ſchoon 'er Crediet gegeeven is *reclame* plaats heeft, indien de Koper, toen hy de Koop aanging, wiſt, dat hy niet in ſtaat was om te betaalen, en dus den Verkoper bedroogen heeft; dog het teegendeel blykt uit een aanmerkelyk getal van gewysden, zoo van Scheepenen van Amſterdam, als van het Hof Provinciaal en van den Hoogen Raad in 1725. bekragtigt. Wanneer de Verkopinge contant of naa Koopmans ſtyl is geſchiet. 3. *B.* 16. *Hoofd. van Leuwen.* 4. *B.* 17. *D. n.* 3.

En ſchynt het algemeen gevoele dat als 'er geen credit is gegeeven, dan de betalinge binnen of op de zes weeken moet, geſteld werden met korting van een per cente, zoo als ook een groot aantal Kooplieden in Rotterdam den 20. *July* 1745. getuigt hebben, en is zulks by een Keur tot Amſterdam vaſtgeſteld, dat een Verkoper voor contant geld hebbende verkogt, binnen zes weeken de betaalinge moet eiſchen, of anders van zyn regt van *reclame* verſteke zyn, en gehouden zal werden, als of hy op tyd had verkogt, te Leyden is het bepaalt binnen 14 daagen, *Bynkershoek ibid. bl.* 717, 720. *van Leuwen ibid. n.* 4.

En hebben Haar Hoog Mog. verſtaan en op den 23. *Octob.* 1676. verklaart, dat aan Ingezeetenen van den Staat, *reclameerende* haar eige goederen, gelaade zynde in Scheepen, toebehoorende aan Ingezeetenen van Geallieerden van den Staat, of van Neutralen, genoomen by de Vyand, en daar naa hernoomen door Scheepen van Oorlog of Commiſſievaarders deezer Landen, moeten werden gereſtitueert, alle haar voorſz. goederen, die ten tyde van de herneeminge in de voorſz. Scheepen preſentelyk gevonden wierden, zoo lang de hernome Scheepen en goederen niet zyn gebragt in eenige havens van de Vyand, en aldaar geconfisqueert, en gediſtraheert geweeſt, mits dat van de voorſchreeve hernoome goederen in conformité van de Placaten deezer Landen, by de voorſz. *reclameerende* Ingezeetenen, aan de voorſz. Hernemers moet werden goed gedaan een negende part van de voorſz. hernome goederen, *van Alphen Papegaay.* 2. *Deel. p.* 296.

RECOLLEMENT, is een onduitſch woord, dat beteekent, een *overhoring* of *weederhoring van iemand*; en werd afgeleit van het Latynſche woord *recolere*, dat iets overdenken, ergens zyn gedagten over laaten gaan beteekent, *ſi hæc tecum ipſe recolis* zegt *Cicero*, men verſtaat 'er in de Practyk door, de herhalinge, die door den Regter geſchiet van een getuigeniſſe voormaals gegeeven, om nauwkeurig te weeten, of hy getuige by zyn voormaals gegeeve verklaaringe of antwoorden op zeekere vraagen gegeeven perſiſteert, of hy die wil vermeerderen of verminderen, naa welke herhalinge en met Eede beveſtiging voor den Regter, de getuige niet meer kan werden geadmitteert om zyn gegeeve verklaringe of antwoorden te herroepen, of te veranderen, het welk vervolgens geſchiet om daar door als op nieuws verzeekering der waarheit van de gegeeve verklaaringen of antwoorden te bekoomen, en om aan de getuigen nog geleegenheit te geeven om die te kunnen veranderen, en de duiſterheeden daar inne gevonden werdende op te helderen.

En is by den Hove een Reſolutie genoomen 22. *Febr.* 1588. op het recolleeren van atteſtatien en certificatien te vinden in het 2. *Mem. van de Griffier Hanneman. fol.* 132.

RECOMMANDATIE, is een onduitſch woord, beteekenende *aanbeveelinge*, *aanpryzinge*, het zy ſchriftelyk of mondeling door iemant gedaan, de zelve is daarom niet verbindende als een borgtogt, *quia ſcilicet commendare, non vero mandare videtur* hoe zeer iemant, zyn vertrouwe op die *recommandatie* ſtellende, aan zoo een Perſoon die gerecommandeert is, iets vertrouwt heeft.

RECONCILIATIE, is een onduitſch woord, dat beteekent *verzoeninge*, *bevrcdiging*; men verſtaat 'er door de weederverbinteniſſe van Luiden die met malkanderen de vriendſchap geheel hadden verbrooken, door de *reconciliatie* vervalt de actie van injurie by ons, zoo wel als by de Romeinen, en dus wanneer iemant binnen jaar en dag zyn actie van injurie niet heeft geïnſtitueert, is de zelve vervallen, het zy de *reconciliatie*, ſtilzwygende of met uitdrukkelyke woorden is geſchiet, zoo dat zelfs wanneer Partyen met elkanderen hebben gegeeten, en malkanders gezontheit hebben gedronken, de injurie begreepen werd, door een ſtilzwygende *reconciliatie* te zyn geremitteert, dit is zoo gedecideert

cideert by een *Arreſt van 't Parlement van Dyon van* 14. *May* 1583. zoo als *Bouvot* aanteekent. *tit.* 2. *quæſ.* 12. ziet ook *van Alphen in zyn Papegaay.* 1. *D. p.* 96. die meede zegt zulks alhier ook plaats te hebben. Ziet INJURIE.

RECONVENTIE, is een onduitſch woord, dat een *weder overeenkomſt* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, een weder eiſch in Regten, of een actie waar door men van iemant iets vraagt, die van ons iets vordert, want gelyk men door een actie in *conventie* moet verſtaan een geregtelyk aanſpraak om te voldoen aan het geconvenieerde of bedongen, zoo is een actie in *reconventie*, die, welke men doet, om weederom voldaan te zyn van het geconvenieerde aan de kant van den Eiſcher, dus is het een actie geïntenteert teegen die geene, die bevoorens teegen de zelve Perſoon een actie geïntenteert heeft, waar in den Verweerder op zyn beurt Eiſcher werd, *reconventie* kan altyd gedaan werden in zaken daar de zelve niet ſpeciaal is verboden dog heeft geen plaats in cas pœnaal, om dat daar is een verbod van den Regter, ook niet in materie van complainte, als wanneer men ook een Mandament van complainte zoude moeten ligten, meede niet in cas van ſpolie, ziet *van Alphen in zyn Papegaay.* 1. *D. p.* 113, *en* 120. maar wel in cas van maintenue, dog niet in gyzeling, want die uit kragte van die ſententie ook iets zoude willen eiſchen, zoude ook moeten gyzelen, in materie van reviſie heeft ook geen *reconventie* plaats, maar men zoude ook een Mandament van reviſie moeten ligten, *Papegaay* 1. *D. pag.* 436. als meede niet in alle Crimineele zaaken; die Crimineel zig geactioneert vind, zoude wel kunnen proponeeren, dat hy geïnjurieert was, maar dan moet het Crimineele eerſt werden afgedaan, ziet *Merula.* 4. *B. tit.* 43. *C.* 6. *n.* 5., dog in Civile zaken geconvenieert zynde kan men in 't Crimineele geen *reconventie* doen, want eerſt moet men zien of de Crimineele zaak geadjudiceert werd. De *Reconventie* moet geſchieden teegen de zelve Perſoonen, die de conventie hebben aangelegt en in de zelve kwaliteiten; *Reconventie* moet geſchieden voor de *litis conteſtatie*, dat is voor dat 'er geantwoort is, *Merula p.* 428. en dan gaat de conventie met de *reconventie* te zamen en werd met de zelve voldongen en geïnſtrueert. *Reconventie* gedaan werdende naa de *litis conteſtatie*, be-

behoeft de conventie naa de *reconventie* niet te wagten, en dit geſchiet niet onder beneficie van requeſte Civil, en in dit geval is dan de conventie van de *reconventie* geſepareert, en gaan dan niet te ſamen voort.

Reconventie tegen *reconventie* mag men niet doen, maar dan kan men by requeſt Civil verzoeken aan den Hoogen Raad om ampliatie van den eiſch te moogen doen, *Merula Lib.* 4. *tit.* 43. *C.* 30. *Reconventie* gedaan zynde, moet den Eiſcher in conventie repliceeren en antwoorden in *reconventie*, dan moet den Gedaagde in conventie en Eiſcher in *reconventie* repliceeren, en in conventie dupliceeren, en is het dan wederom de tour van den Eiſcher in conventie, en Verweerder in *reconventie* om in de *reconventie* te dupliceeren: de Eiſcher in conventie weigerende te antwoorden in *reconventie* behoeft den Gedaagde ook niet te antwoorden in conventie, vide *Merula Lib.* 4. *tit.* 43. *C.* 4. *pag.* 5.

By het 59. *art.* van de Inſtructie van het Hof zyn alle termynen van 14 daagen tot 14 daagen voor een Hollander en voor een Zeeuw van 3 weeken tot 3 weeken vaſt geſtelt, maar indien de Party niet gereet is om te antwoorden, zoo werd verleent verſtek van antwoord *Salvo purge* te 14 dagen, en dan kan men binnen 14 daagen nog antwoorden, het effect van het antwoord is, dat iemant gedagvaart zynde om getuigenis der waarheit te geeven, hy ondertuſſchen daar toe is gecondemneert; het profyt van het verſtek van antwoord is ordinair adjudicatie van de concluſie, in 't generaal is het profyt van het verſtek van antwoord, het zelfde met het effect van het laatſte default, en in materie daar vier defaulten zyn, is het profyt van het derde default en het verſtek van antwoord eender.

RECOURS, is een Franſch woord, dat beteekent *toevlugt*; van het woord *recourir* wederom tot iemant loopen, wy bedienen ons van dat woord in de Practyk om daar meede uit te drukken, de toevlugt die wy neemen tot die geene, die ons iets moet guarandeeren, en noeme een *recurſoire actie* of *van Guarancie*, die, welke men teegen een derde heeft, die ons ingeſtaan of geguarandeert heeft voor een zeeker regt of daat. Ziet GUARANDEEREN.

RECREDENTIE, is een onduitſch woord, dat *weeder toebetrouwen*, *weedergeeven* beteekent; *Menage* zegt op het woord *recreance reddi aut recredi Synonima ſunt*, *nam recredere Pragmaticis*

maticis eſt reſtituere: unde & RECREDENTIA *pro vindiciis, ſui poſſeſſione reſtituta, notum Gallicis foris vocabulum*, men verſtaat 'er door in de Practyk een poſſeſſoire actie, waar by men vraagt, dat ons proviſioneel het genot mag werden toegeſtaan, tot dat de zaak ten *petitoire* zal zyn gedecideert, en werd die *poſſeſſio interim* genaamt *poſſeſſio fiduciaria.* Ziet COMPLAINTE en MAINTENUE.

RECRIMINATIE, is een onduitſch woord, dat *weeder beſchuldiging* beteekent; of beſchuldiging van iemant, die eerſt heeft beſchuldigt.

RECUSATIE, is een onduitſch woord, dat een *weigering*, *wraking*, of *verwerping* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een exceptie, waar by men verzoekt dat een Regter teegen wien men wettige reedene van verdenken heeft, of die om andere reedenen niet bevoegt is een zaak te beoordeelen, zig gelieve te onthouden, van de kennisneeminge van een zaak, die voor zyn regtbank gebragt is.

De Staaten van Holland en Weſtvriesland hebben by *Reſolutie van* 23. *Mey* 1602. vaſtgeſtelt, dat van doen voortaan in alle zaaken voor den Hoogen Raad voorvallende de Raaden zullen moogen werden geſuſpecteert, (en dus gerecuſeert) *intra ſextum Gradum tam affinitatis quam conſanguinitatis reſpective*, 't welk nogtans zal ceſſeeren, indien iemant van de Raaden beide Partyen even naa zyn beſtaande, behoudens nogtans dat *conſanguinii* zullen moogen werden geſuſpecteert *ad decimum gradum*, en indien iemant van de Raaden bevonden werd te weezen, 't naaſte bloed van Partyen, ſtaande in verwagtinge van d' een des anders ſucceſſie, zal ieder van de zelve Raad gehouden weezen, weetende, dat hy Partyen in maniere voorſz. is beſtaande, het zelve den Raad tydelyk aan te dienen, en hem te excuſeeren, en dat de zelve *Reſolutie* zal gevoegt werden tot de inſtructie van den Hoogen Raad, en neevens de zelve werden agtervolgt, en is op den 24. *Mey* 1607. nog by booven gemelde Heeren Staaten goedgevonden, en verſtaan, dat die van den Hoogen Raade haar niet en moogen excuſeeren nog geſuſpecteert werden in zaaken de Ooſtindiſche Compagnie raakende, alwaar 't dat iemant zelfs heredeerden in de zelve compagnie, of eenige Vrienden had binnen de verboode graden, onvermindert in andere zaaken de *Reſolutie* op de verboode graden genoomen.

REDERYE, is een maatſchappye van verſcheide Leeden, die een of meer Scheepen, onder hen gemeen zynde, tot gemeene baat gebruiken.

Zy zyn aan de Schipper niet meer gehouden als tot haar deel Scheeps, en van 't gunt zy verder zouden moogen hebben in de reedinge. *de Groot Inl.* 3. *B.* 20. *D.*

REDHIBITIE, is een onduitſch woord, dat een *weeder opleevering*, een *weeder voor den dag brenging* beteekent, en komt van 't Latynſche woord *redhibere;* men verſtaat in de Practyk door een *redhibitoire actie* die, waar by een Koper concludeert teegen de Verkoper, tot verbrekinge *nullité* of vernietiging van de koop, en dat dienvolgende de prys aan hem zal werden gereſtitueert met de intereſſe, te reekenen van de dag van de gedaane betaling. De Verkoper is uit den aart van het contract van verkoop gehouden te waarborgen aan den Koper, dat het verkogte niet heeft zekere gebreeken, die daar aan ſchadelyk, of het gebruik van het gekogte onnut zoude maken, en het is ingevolge, die regtelyke guarancie of waarborg, dat aan iemant de *redhibitoire actie* werd toegeſtaan; om de zelve plaats te doen hebben, werd vereiſcht, 1°. dat het gebrek is van dien aart, die naa het gebruik of coſtume van de Plaats behooren tot de *redhibitoire actie*, 2°. dat het gebrek niet is by de Koper bekend geweeſt, 3°. dat het niet is geëxcipieert of uitgezondert van de verpligtinge van de guarancie, door een ſpeciale clauſul in het contract, 4°. dat het gebrek exteerde ten tyde van het ſluiten van het contract.

Een Koopman of een ander die geen kenniſſe heeft gehad, of zelfs geen gegrond verdenken van het gebrek, dat de *redhibitoire actie* zoude uitleeveren, kan volſtaan met de reſtitutie van de prys, die men hem daar voor betaalt heeft, zonder koſten en intereſſe.

De *redhibitoire actie* kan uitgeſlooten werden door de ſtipulatien van het contract van verkoop, en door de laps van de tyd, die præſcriptie is meer of min lang by voorbeeld, naa het gebruik.

In 't algemeen zyn de *redhibitoire actien* uit gebrek van verkogte beeſten of paarden, maar zeekere weinige daagen naa de levering, en heeft die actie even als die van *quanti minoris* geen plaats in publieke verkopingen, die ten overſtaan van 't Geregt geſchieden.

REDINTEGRATIE, is een onduitſch woord, dat *weederher-*

ſtelling, of *in 't geheelſtelling* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een *poſſeſſoire actie*, waar door de geene die ontzet of geſpolieert is van een vaſt of inmeubel goed, zyn actie binnen jaar en dag kan vervolgen, en verzoeken *geredintegreert* te werden in de poſſeſſie, waar van hy is ontzet.

Zynde het een grond regel gehaalt uit het Civile en Canonique regt, *quod ſpoliatus ante omnia reſtituendus eſt, etiamſi qui ſpoliatus eſt, nullum jus in re habeat, quia nemo jus ſibi dicere poteſt, & alium de ſua poſſeſſione dejicere, alias partes quotidie ad arma proſilirent, ſicque pax & concordia Civium turbaretur.* vide COMPLAINTE.

REDUCTIE, is een onduitſch woord, dat een *vermindering* of *afkorting* beteekent; men verſtaat 'er ook wel door een naader bepalinge of uitdrukkinge van een ordonantie, coſtume, donatie, legaat of andere diſpoſitie van uiterſte wil, dog gemeenlyk in de Practyk verſtaat men 'er door een hooger beroep van appel of reformatie van een uitſpraak van Arbiters of goede Mannen.

Alle uitſpraaken van Arbiters en goede Mannen konnen niet ter executie werden gelegt ten zy dat daar eerſt condemnatie op is gedecerneert, indien by het compromis geen overgifte van willige condemnatie was gedaan, en uitſpraak geſchiet was zonder dat Partyen wilde voldoen, zoude men om condemnatie te krygen, den zelven raulyks moeten dagvaarden.

Van alle uitſpraaken van Arbiters in Holland, mag men koomen by Mandament van reductie aan het Hof of ter plaatſe daar Partye woont, en daar het compromis is aangegaan, ziet *Merula fol.* 204, *en de Papegaay* 1. *Deel pag.* 234. dog als by het compromis van *reductie* is gerenuntieert, kan men maar obtineeren Mandament van reformatie of van *reductie*, zonder de clauſule van inhibitie, volgens de *Ampliatie van de inſtructie van den jaare* 1644. *artic.* 20.

Men kan zig ook voor Notaris en Getuigen reducent ſtellen, ziet *de Papegaay* 1. *D. fol.* 235. in Gelderland en Overyſſel hebben alle uitſpraaken haar effect, zonder dat men daar van kan koomen in *reductie*, appel of reformatie, ziet *van Alphen in zyn Papegaay* 1. *D. pag.* 233.

En mag de Gedaagde als in cas d' appel grieven *a minima* proponeeren, en zoo wanneer iemant had belooft, jaa zelfs gezwooren van in *reductie* niet te zullen koomen, zoude die

be-

belofte nul zyn, ziet *van Alphen in zyn Papegaay 1. D. p.* 234.

En als by het compromis pœnaliteiten zyn geſtelt, teegen het koomen in *reductie*, zoo moet men daar aan eerſt voldoen, eer men in *reductie* koomen mag, ziet *Merula pag.* 193. *in notis n.* 23. *Contrarie in de Papegaay 1. D. pag.* 234.

Zoo iemant wil, dat de *reductie*, de natuur en kragt van appellatie heeft, moet hy binnen de tien dagen, naa dat de uitſpraak is gedaan voor Notaris en Getuigen hem Conſtitueeren reducent, van de zelve uitſpraak, en acte ligten, of anderzints binnen de tien daagen Mandament van *reductie* met de Clauſule van inhibitie en dat doen exploicteeren, en de voorſz. tyd verſtreeken zynde, moet men by zyn requeſt om Mandament van *reductie*, verzoeken de Clauſule van relief teegen de *indebité* verheffinge van zyn *reductie*, anders heeft het zelve alleen de kragt van reformatie, *Merula prax. Civ.* 4. *B. C.* 1.

Als by compromis ſpecifice en expreſſe is gerenuntieert van *reductie*, moogen alle uitſpraaken van goede Mannen by proviſie en onder cautie werden geëxecuteert, en de Succumbant willende van de uitſpraak koomen in *reductie* werd hem by den Hove verleent Mandament van *reductie* zonder de Clauſule van inhibitie, het welk zoo veel kragt heeft, als een Mandament van reformatie, ziet *Ampl. van de inſtructie van den Hove art.* 20.

Iemant willende koomen in *reductie*, en optineeren Mandament in 't zelve cas dienende met de Clauſule van inhibitie, moet hy in handen van de Rentmeeſter van de exploicten conſigneeren de boete van *reductie* te weeten 40 gls., en obtineerende een ſimpel Mandament van *reductie* zonder inhibitie, 20 gls. volgens de nadere *Ampliatie van de inſtructie, art.* 9, 10, *en* 11.

Iemant gekoomen zynde in *reductie* van zeekere uitſpraak en van den Hove hebbende geobtineert, en geëxploicteert zynde een Mandament in 't zelve cas dienende, en de Gedaagde in cas van *reductie* het zelve verzwygende, en zyn Party doende roepen om condemnatie te zien decerneeren, kan men ten daage dienende concludeeren *ten fine* van niet ontſankelyk, en abſolutie van de inſtantie *cum expenſis*, als het zelve fundeerende op de *litis pendentie.*

Iemant een zaak geſubmitteert hebbende aan eenige Ar-

biters in Zeeland, en bekoomende een uitſpraak tot zyn nadeel, en daar van willende koomen in *reductie*, is gehouden het zelve te doen voor die van den Geregte daar de uitſpraak is gedaan, en niet aan den Hove van Holland, ten waare de tyd om in *reductie* te koomen was verſtreeken, en men dus relief noodig had, wanneer men van het Hof zoude moeten verzoeken een Mandament van *reductie* met de Clauſule van relief en committimus aan de Geregte van de Plaats daar de uitſpraak was gedaan, ziet *artic.* 10. *van het prov. accort tuſſchen Holland en Zeeland van* 7. *Maart* 1607. *en Merula p.* 204. *in Notis num.* 1. ziet *de Ampliatie van de inſtructie* 24. *Maart* 1644. *art.* 20. *en art.* 24. *van 't prov. accort tuſſchen Holl. en Zeel.* 11. *Juny* 1674. en als wanneer iemant zig heeft geſubmitteert aan eenige Suppooſten van den Hove, of aan myn Heeren van den Raade, en daar op uitſpraak gedaan zynde, en geroepen werdende om daar op Condemnatie te zien decerneeren, vermag hy niet zulks te declineeren: of van *reductie* kan geappelleert werden, ziet *Merula fol.* 205.

In deeze materie gaan twee defaulten, het profyt van het eerſte is een ander Mandament, en van het tweede is de te niet doeninge van de uitſpraak, admiſſie om *intendit* over te leggen, en een ander Mandament om het zelve te zien verifieeren 't profyt van het verſtek van antwoord is het zelfde als 't tweede default, den Impetrant niet compareerende werd verleent comparuit.

REËELE ACTIE, is die, waar door men vraagt het bezit van iets, dat ons toebehoort, of het genot van zeker daadelyk regt op een erfenis, als zyn de Hypotheeken, Servituten &c. dus ageeren wy door die *actie* teegen die geenen, die *in* geenen deelen Perſoneel ten onzen opzigte is verpligt, men noemt die *actie reëel* om dat zy niet kan ingerigt werden teegen den Bezitter van een erfenis of zaak die ons toebehoort, op welke wy eenig regt hebben, om dat van het ogenblik dat hy dat verlaat, hy ontſlaage en gedechargeert is van de *actie*, deeze zaaken moeten ter eerſter inſtantie naa oude herkoomen werden beregt ter plaatſe daar het erf is geleegen.

REËROOF, OF RAAROOF, is de dooden in het Graf berooven van haar *Ree* of *Raa*, dat is dootkleed, *Meyer* in zyn *Woordenſchat* en *Kilianus* op *Reeuwer.* Ziet *Alkemade van 't Ceremonieel*

monieel der Begrafeniſſen blad. 16. *in de Aanteekeningen* en *bl.* 262. *de Riemer Beſchryving van den Haag* 1. *D.* 1. *St. bl.* 169. *in de Aanteekeningen*, deeze misdaat behoorden onder die misdaaden, die niet als door de Grafelyke Raad moeſten werden berigt, zoo als uit verſcheide ſtukken van de oudheit blykt, alwaar gezegt werd, dat Schepenen alle misdaaden zullen beregten uitgezondert, Moord, Moordbrand, *Reeroof*, Vrouwekragt enz. als onder anderen ook in de Voorwaarden van het Balliuw en Rentmeeſterſchap van Rotterdam *van* 9. *Nov.* 1431. *in myn oudheid van den Hove naader onderzogt p.* 223. alwaar gezegt werd, dat hy alle misdaaden uitgezondert de bovengemelde beregten zal, die hy de Gouverneuren en Raade zal aanbrengen, die de zelven zullen berechten, en waar van hy, die berecht wezende, hebben zal den vyfde penn. zeer dikwils, en ook in dit ſtuk vint men het woord *Zeeroof* voor *Reeroof* geſtelt, dog waar door men klaar ziet dat hier *Reeroof* moet verſtaan werden, om dat *Zeedriften* daar op volgt, ziet *ook de Annotatien op de Handveſten van Vlaardingen fol.* 36. *n.* 4.

REFORMATIE, is een onduitſch woord, dat *herſtelling*, *verbeeteting* beteekent; in de Practyk verſtaat men 'er door een Proviſie van Juſtitie die men vraagt, by beroep van een lager aan een hooger Regter van een Vonnis waar by men meent te weezen bezwaart, inhoudende een ſimpel bevel van het Vonnis te zien reformeeren of te niet te doen, dog waar door de executie niet werd belet, als niet contineerende de clauſule van inhibitie. Ziet *art.* 212. *van de inſtructie van het Hof* en 217. *artic. van die van den Hoogen Raad*, en mag het zelve altyd binnen 't jaar werden gevraagt, en voor den Hoogen Raad moet ook de regtdag voor het jaar dienen *loc. cit.* vide *van Leeuwen in zyn Roomſch Holl. Regt* 5. *B.* 25. *D. n.* 2. en de *inſtructie van den Hove art.* 206. *en* 212. indien het jaar is overſtreeken, kan men egter krygen Mandament van *reformatie* met relief als daar toe redenen zyn dienende in regten bekent, volgens het 8. *art. van 't Reglement van den jaare* 1728. dog als dan verzoekt men by het Mandament van *reformatie* ook relief teegen de *indebité* verheffinge en proſecutie van de *reformatie*, en werd het Mandament van *reformatie* geëxtendeert als dat van appel alleen met uitlatinge van de Clauſule van inhibitie, de

de Impetranten van *reformatie* moeten in handen van den Rentmeeſter van de exploicten conſigneeren de boete van *reformatie* die 20 gls. bedraagt, al eer het Mandament kan werden gezegelt of geëxploicteert, ziet *naader Ampl. van de inſtructie art.* 10, *en* 13, het welk het 212. *art.* van de inſtructie contrarieert, ziet hier over *Damhouder in Prax. Civ. C.* 227., *n.* 8, & 9. iemant voor den Hoogen Raad ſuccumbeerende in cas van *reformatie* werd gecondemneert in de boete, het welk voor deeze geweeſt is 25 gls. ziet *de inſtructie van den Hoogen Raad art.* 232., dog jegenwoordig 36 gls. die meede eerſt en alvoorens moet werden geconſigneert eer het Mandament mag werden gezegelt, ziet *de voorſz. nader Ampliatie, art.* 9. By het Hof werd niet meer verleent Mandament van *reformatie* met de Clauſule van ſurcheance van de koſten ingevolge een *Reſol. van* 13. *Maart* 1608. ziet *Merula pag.* 735. *in notis en de Papegaay* 1. *D. p.* 244. *n.* 5. en als wanneer van het Hof van Holland binnen 's jaars executie werd verzogt op een vonniſſe by Subalterne Regters geweezen, mag de Gedaagde conſenteeren in de executie onvermindert zyn *reformatie*, en doen voorts eiſch in 't zelve cas, dog hy zoude gehouden zyn alvoorens eiſch te doen de boeten van *reformatie* te conſigneeren. By den Hoogen Raad is verſtaan, dat *reformatie* niet ſurcheert de executie van de koſten in welke den Impetrant by den Hove van Holland was gecondemneert.

Voorts moogen geen Mandamenten van *reformatie* werden verleent van vonniſſen by arreſt geweezen, als zyn van beſloote Steeden beneeden de 100 gulden, en van Balluw en Welgeboore Mannen, mitsgaders van Geregte van Dorpen beneeden de 40 gulden, volgens 't *Placaat van Holland van* 1644. *te vinden by de inſtructie num.* 77.

In deeze materie gaan twee defaulten, 't profyt van het eerſte is een ander Mandament met inthimatie, 't profyt van het tweede is te niet doeninge van het vonnis, 't verſtek van antwoord is het zelfde, als dat van het tweede default, en mag een Gedaagde in *reformatie* ook grieven *a minima* proponeeren, dog geen reconventie doen.

REFRACTAIR, is een onduitſch woord, dat *weêrſpannig* beteekent, van het woord *refrangere* verbreeken, als iemant die verbreekt, en weêrſtaat de beveelen van die geenen, die over hem geſtelt zyn.

RE-

REGALEN, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat de regten die aan een Koning of aan de Oppermagt behooren, men kan die verdeelen in *Majora Regalia & minora*, de *Majora* zyn, die geenen, die aan de Opperſte Magt *Jure ſingulari & proprio* zyn gehegt, die aan een ander niet meede deelbaar zyn, om dat zy onſcheibaar zyn van de Opperſte magt, en daar van als kenteekenen zyn, waar onder in de eerſte plaats behoort de Legislative of Wetgeevende magt, en als een gevolg de faculteit om die te moogen uitleggen en veranderen, de Magiſtraten en Regters in het Land te benoemen, de gewysden te kunnen vernietigen en veranderen, Vreede en Oorlog te maaken, met Ambaſſadeurs of andere Afgezanten van vreemde Mogentheeden te moogen handelen, munt te doen ſlaan, en der zelver prys en waarde te bepaalen, belaſtingen te moogen leggen, op het Volk, en de zelve daar van te ontlaſten, abolitien en alle andere gracien te moogen verleenen teegen de Wetten, Vreemdelingen te naturaliſeeren, Baſtaarden te legitimeeren, Univerſiteyten op te regten, publieke markten te Octroijeeren, Poſterijen te ergeeren, en diergelyke, en eindelyk de magt, om zonder iemants conſent Staats gewys te moogen vergaderen; onder de kleine of *minora regalia* telt men, die niet zoo nauw met de Opperſte magt zyn vereenigt, of zy zyn, zonder die te verminderen, meededeelbaar, als het gebruik der groote Weegen, Rivieren, Tollen, en diergelyken, maar niet zegt een Groot Regtsgeleerde, *æqualitate participationis, ſed per derivationem, veluti lucerna accenſa de magno igne: ita ut concedenti nihil pereat de ſuo ſupremo jure.*

REGENTEN. Ziet MAGISTRATEN.

REGLEMENT, is een *bevel* dat gepubliceert is van die geenen, die daar toe bevoegt is om te dienen tot een rigtſnoer in het behandelen van zeekere zaaken.

REGRES; is een onduitſch woord, dat *weederkeering* beteekent, van het Latynſche woord *regreſſus*; men verſtaat 'er door in de Practyk, het regt om weederom tot iets te koomen of te geraaken.

REGT, gelyk een ieder gehouden is om te voldoen aan zyn natuurlyke verpligting, is het een ieder geoorlooft te doen dat geenen, zonder het welk hy aan die verpligting niet voldoen kan, en die magt of zeedelyk

delyk vermooge om daar toe te werken, werd genaamt *regt*, dus heeft iemant een *regt* tot Spys, om dat hy zonder de zelve zyn lighaam niet behouden kan, waar toe hy natuurlyk verpligt is, ziet *de Wolff inſt. Jur. Nat. & Gentium. C.* 2. §. 46.

Wy verſtaan 'er door gemeenlyk een verzameling van beveelen, waar door de menſch werd verpligt te leeven overeenkomſtig met de regtvaardigheit en billykheit, en is de wetenſchap van het geen regtvaardig en billyk is, dat is te zeggen, die konſt of wetenſchap die behelſt, de voorſchriften die ons aanwyzen en doen onderſcheiden wat billyk en onbillyk is, op dat wy in zeekere omſtandigheeden, die ons daagelyks voorkoomen, aan een ieder het zyne zoude kunnen geeven.

Het zelve gebiet ons daarom eerlyk te leeven, niemant te benaadeelen, en ieder het zyne geeven, dog welke drie leſſen zig wel tot een kunnen bepaalen, want die eerlyk leeft, benaadeelt een ander niet, en geeft ieder het zynen, maar die diſtinctie, maakt door het eerſte, een eerlyk Man, door het tweede een goed Burger, en door het derde een goed Magiſtraat.

Het *regt* verſchilt hier in van de Regtsgeleertheit, dat het de kenniſſe is van die voorſchriften, dus is de geregtigheit een deugt, het *regt* de oefening van die deugt, en de Regtsgeleertheit de kenniſſe van het *regt*, het zelve, voor zoo verre het een kenniſſe is van het geen regtvaardig is, heeft drie voorwerpen, de Perſoonen, de zaaken, en aanſpraaken als middelen om aan het zyne te geraaken, *Perſonæ quæ litigant, res de quibus litigatur, & actiones per quas litigatur.*

Het *regt* werd verdeelt, in algemeen en particulier *regt*, ziet *Aangeboore regt*, *Volkeren regt*, *Burger regt*, *Roomſch regt* &c.

REGTERS, zyn in het algemeen die geenen, aan wien de magt is gegeeven om te beoordeelen de geſchillen van Partyen, en aan een ieder toe te kennen, het geen hem behoort naa de Wetten, dus is haar werk de oefeninge van een wettig gezag, waar door een ieder tot zyn pligt werd gehouden, de disordre in de juſticie geweert, het kwaade voorgekoomen, of geſtraft, en de algemeene ruſt en ordre geconſerveert werd: de klagten die iemant aan den *Regter* doet, moeten zyn aan zoo een, die bevoegt is de zelve te beoordeelen, de welke men dan noemt Competent, want alle

le *Regters* ontleenen haar magt en gezag van de Opperſte magt, aan de welke die van te kunnen oordeelen, door God gegeeven is, en waar van dus die geenen, die de zelve oefenen de repreſentanten zyn.

Voormaals deede de Koningen zelfs in Perſoon regt, dog niet kunnende in het vervolg daar aan voldoen, ſtelden zy Wyze en Voorzigtige Mannen als haar Steedehouders om haar plaats te vervullen, die in het Hoogſte reſſort, en by arreſt regt deeden, de welke daarom Souveraine *Regters* werden genaamt, *quia judicant vice Sacra Principis: at credit Princeps, eos, qui ob ſingularem induſtriam, explorata eorum fide & gravitate ad ejus officii magnitudinem adhibentur, non aliter judicaturos eſſe, pro ſapientia ac luce dignitatis ſuæ, quam ipſe foret judicaturus. Leg. un. §. pen. ff. de offic. Præf. Prætor.*

Om een volmaakt *Regter* te zyn werd zeer veel vereiſcht, het is niet genoeg verſtant en wetenſchappen te bezitten, de voorzigtigheit, waarheit en opregtigheit dienen door te ſtraalen in alle haare gewysdens, zoo dat een wys en wel onderſcheident oordeel altoos als de leytsman dient te zyn van haare advyzen en toeſtemminge, terwyl haar regtmatigheit tot een hulp aan de ongelukkige en een ſchrik aan de boosdoenderen verſtrekt; die dan tragt met die aller aanzienlykſte waardigheit te werden vereert, dient niet alleen, het hart wel geplaatſt te hebben, en te bezitten een natuurlyke of aangeboore opregtheit, maar booven dien, een onbeweeglyke ſtandvaſtigheit, gepaart met een algemeen en onderſcheident oordeel, want of ſchoon een *Regter* weet te onderſcheiden, wat billyk is, en de wil heeft om dat te volgen, en een genoegzaame ſtandvaſtigheit om te weêrſtaan aan zeekere middelen die men gebruiken kan om hem te misleiden en te verkloeken, heeft hy die dikwils zeer nodig om te kunnen weêrſtaan, de aanhoudende beede van een Naabloedverwand, van een Vriend, van een Groot Heer van aanzien en credit, met welke zwaarigheeden hy te worſtelen heeft, om geen onregt te doen, of toe te laaten, *ut nec odio, nec amicorum gratia nec avaritia, ſed ſola juſtitia duce jus ſuum cuique tribuat, ita ut ſit innocentiæ templum, temperantiæ ſacrarium, & Themidis Ara.* Indien hy dan zig niet met die goede hoedanigheeden vind begaaft, en booven dien van zyn eerſte jeugt af zig niet daar toe nut-

tig en bekwaam heeft gemaakt, behoort hy naa die waardigheit, voor het gemeen van zoo veel aanbelang, niet te adſpireeren. Jaa zelfs al bezat hy allen de eerſten, als hy de tweede te weeten de grondige kenniſſe der Wetten, Statuten, en Ordonantien, en andere kundigheeden, die hy noodig heeft om de voorvallende zaaken, wel te kunnen beoordeelen, ontbeert, begaat hy zelfs een misdaat, zoo hy tot die waardigheit zoekt te geraaken, want hy voor God niet minder ſchuldig is, zoo hy door onregtvaardigheit, of door onkunde in dat geene, dat hy verpligt was te weeten een onregtmatig vonniſſe heeft helpen vellen, *Concludamus ergo*, zegt Mornacius, *duos ſales eſſe oportere in Judice, unum Scientiæ, ignorantia enim judicis plerumque eſt calamitas innocentis. Alterum ſecuræ conſcientiæ ad L. 4. ff. familiæ erciſcund.*

De *Regters* zyn of ordinair, of extraordinair, dat is Gedeligeerde, Arbiters, of Arbitateurs.

Ordinaire zyn die vrye eige Jurisdictie of Geregtsdwang hebben, *Judices ſunt ordinarii, qui ſuo jure ordinario, ipſis a Principe conceſſo, jus dicunt iique ſunt vel ſummi vel inferiores, & ſubalterni, vel ad certas cauſas deputati, ut habent Academiæ fundatarii, & ſimiles extraordinarii, ut delegati, Dambouder Prax. Rer. Civ. Cap. 2.*

De *ſummi judices*, of Opperſte *Regters* zyn die geenen, die in het hoogſte reſſort zonder appel oordeelen, en welkers gewysden men *arreſten* noemt, dezelve zyn by ons de Hoven van Juſtitie, ziet Hof en Hoogen Raad, *illi enim vice Sacra Principis judicant, qua propter ab eorum Judiciis appellari non licet illaque reſcindi non poſſunt niſi extraordinario modo. Quin illorum Magiſtratuum Curia ipſummet Juſtitiæ Templum eſt, firmiſſimumque totius reipublicæ præſidium: illi vero ſunt veri ac genuini legum interpretes, & ſacerdotes ipſiusmet Juſtitiæ, & ſane parum intereſt Jus eſſe in Civitate, niſi ſint Magiſtratus qui Jura regere poſſint. L. 2. §. 13. ff. de reg. jur.*

Hoe verre de *Regters* in affiniteit en conſanguiniteit recuſabel zyn, vide *Reſ. Holl.* 21. *Maart* 1667.

By het Hof zullen in den Raad niet werden geadmitteert, Vader en Zoon, Gebroeders en Regtſweers of anderen in gelyke graden, in conſanguiniteit of affiniteit, niet tegenſtaande eenige brieven ter contrarie by ons gegeeven of nog te geeven zegt de *inſtructie van Keyzer Karel de anno* 1531. *art.* 232.

En het 13. *articul van de inſtructie van den Hoogen Raad* brengt meede, dat in den Hoogen Raad meede niet zullen weezen Vader en Zoon, Broeder en Regtſweers, te weeten Broeder of Zuſters kinderen, nog anderen in gelyke grade 't zy van Bloede ofte by Huwelyk. Ziet RECUSATIE.

De Wet verbiedende, dat twee Zwaagers te gelyk *Regters* zyn, heeft geen plaats, als d'een aan des anders overleedene Zuſter alvoorens is getrouwt geweeſt, maar het Zwagerſchap werd geëxtingueert met de doot van die geene, door wie de zelve is gecontracteert. *Reſ. Holl.* 30. *Sept.* 1666.

Gedelegueerde Regters zyn eigentlyk Perſoonen, die by de Hoog Overheit tot het decideeren van een zeekere zaak of zaaken buiten de ordinaire Juſtitie werden gedelegueert. *Dec. in tract. Crim. Lib.* 4. *Cap.* 25. *n.* 20. *Dambouder Prax. rer. Civ. Cap.* 5. Ziet ook op ARBITERS en ARBITRATEURS.

REGTDOEN, geen Balliuwen, Schouten of Dykgraven binnen Steeden en Dorpen mogten oudstyds regt doen, dan in openbaare Vierſchaaren, en buiten op den weg met klimmende Zonne, niet voor neegen uuren, en niet uitſcheiden voor 't regt geëindigt was, of 't was van geen waarden, *Priv. van Max. & Mariæ* 26. *Mey* 1480. *art.* 9. ook brengen veele Handveſten en Keuren der Steede meede dat Scheepenen verpligt zyn het Vonnis te uiten binnen drie *viertiennagten*, dat is zes weeken, naa dat ze het verſtaan hebben, ziet *een Handv. van Dordregt in de Priv. van* 1. *April* 1315. *by de Heer van de Wal fol.* 141. zoo kreegen alle Balliuwen 16. *Dec.* 1342. bevel, dat men geen Vonniſſen langer en Stede dan drie *viertiennagten*. Ziet *Mieris Charterb.* 2. *D. bl.* 671. welke tyd gemeenlyk daar toe geſtelt was, men vind ook by de Keuren van Voorn, van 1519. *art.* 46. item dat geen Schepenen, heure Vonniſſen zullen moghen langer vorſten of uitſtellen dan drie vierthien daghen; en indien ſy daar in teinden haare Vonniſſen niet en uyten, ſo ſal die Schout die Schepenen terſtond ghyſelen in een Herberghe, daar ſy in ſullen blyven moeten op heuren eygen Coſt, ter tyt toe, dat ſy dat Vonniſſe bereyt ſyn te uyten, en indien eenich Schepen wt ſyn Ghyſelhuis ginghe, dat ware op die boete van t'feſtigh ponden ſwarten, ſoo dickwils als hy by den Schout ghezocht ſynde daar niet bevonden en werde, merkelyk noodſake altyd wtgeſtreken.

Tot Utrecht moeſten Scheepenen ten dien einde op het Raadhuis gaan, en daar zoo lang blyven, tot dat zy het oordeel, dat is het Vonnis hadden uitgebragt. *Coſtum. en Uſant. der Stad Utrecht van* 1456. by *van de Water Utrechts Pl. B.* 3. *D. f.* 306. ook wierd deeze gewoonte zoo heilzaam geoordeelt *dat het Hof van Holland by Sententie van* 6. *May* 1537. dezelve in opzigte van de Stad Gornichem opentlyk beveſtigde. Ziet *de Sententien van den Hoogen en Provinciale Raad*, by *Næranus n.* 92. *bl.* 328. het geen aanleidinge daar toe gaf, was, dat door het niet ſpoedig afdoen der twiſtzaaken, veeltyds onbehoorlyke regtspleegingen geboore wierden, waar uit verſcheide Schryvers hebben opgemerkt, dat zoo dra onder de Regeeringe der Bourgondiſche Vorſten, de korte manier van Regtspleginge uit de Vierſchaar geraakte, te gelyk ook de grond wierd gelegt tot beſnoeijinge der Vryheit der Onderdaanen; ook doet deeze uitdrukkinge van drie *viertiennachten*, ons zien, dat men hier te Landen als by de oude *Germani*, niet by daagen maar nagten in de middeleeuwen telden, waarom wy zoo meenigmaal in de oude Handveſten vinden, van over dwarsnagt regtdoen, voor kort regt doen, dat is gelyk *in de Keuren van Leiden van* 1583. verklaart werd, binnen den tyd van 24. uuren, of zoo als *Kiliaen* zegt, over ander nagt, over ander dagh, derden dagh.

REGTSGELEERDHEIT, is de kenniſſe van Goddelyke en Wereldlyke zaaken en wetenſchap van regt en onregt. §. 1. *inſtit. L.* 10. §. 2. *ff. de juſtitia & jure.* Ziet JURISPRUDENTIE.

REGTSPLEEGINGE (OUDE) IN HET CRIMINEELE, hier te Landen was men oudstyds gebonden zoo in het Crimineele als Civile aan zeekere Formulieren, die hoe zeer jegenwoordig ten eenemaale in ongebruik, egter, zoo hoope aan ſommige niet onaangenaam zullen zyn alhier te vinden.

Wanneer een Misdadige was gevlugt, en niet verſcheen, deet de Balliuw, Schout of Azing, de Regtbank bannen of zaamen roepen, en zeide. Ik vraag U NN. een vonniſſe, of ik alzoo goeds tyds ben gaan zitten voor de middag, dat ik regt mag doen van myns Genadige Heere weegen van den Hoogſte regte, van doode, van moorden, van manslyve, en voorts van alles dat van des Hoogſte Regts te doen is? waar op de *Schepen* antwoorde, ik wyze voor regt, dat gy Heer

Heer Schout goeds tyds zyt gaan zitten voor de middag, zoo dat gy &c. (herhalende alle die woorden), waar naa weederom de Balliuw of Schout ik vraag u een vonnis N. of ik de banke (dat is de vierſchaar) alzo bezet heb met Scheepenen dat ik regt mag doen van myns Genadige Heere wegen van den Hoogſte? *Schepen* ik wys voor regt, dat gy de banke alzo bezet hebt, dat gy &c. Ik vraag u een vonnis N. of ik het regt vertoog met *vonniſſe*, met *agtinge*, met *berade* of met eenigerlei zaken, tot de Zonne haar hoogſte gedaan had, dat het myner Genadige Heer aan zyn hoogſte regt niet deeren en zal? *Scheepen* ik wys voor regt, dat indien gy het regt vertrekt, (dat is naa *Kiliaan*, *protraheert*, *prolongeert*, *verlengt*,) met vonniſſe, met agtinge met berade of met eenigerlei zaaken, tot de Zon haar hoogſte gedaan heeft, gy myn Genadige Heer aan zyn Hoogſte regt niet deeren zult. Ik vraag U een vonniſſe, of ik den geene die ik op huiden een dag geleit hebbe, alzo goeds tyds heb doen daagen, dat ik ze van myns genadige Heere weegen te regt aanſpreeken mag van den Hoogſte Regte? dan wierd de Citatie geleezen, en dat gedaan, en wel bevonde zynde, ſprak de Scheepen, en zeide, ik wys voor regt, dat gy den geene die gy op huiden een dag gelegt hebt &c. Ik vraag U een vonniſſe N. of de doode alzoo bezien is van Scheepenen, dat het kennelyk is, dat hy van mans hand, en kwetzinge geſtorven is? *Scheepen*, ik wys voor Regt, dat de doode alzoo bezien is &c. dan vraagt hy, wat hy daar meede ſchuldig is te doen, en dan wyſt het vonnis, dat men hem met regt zyn hand afdoen zal, dan vraagt hy weeder een vonnis, hoe verre, dat hy ze hem afdoen zal? en dan wyſt het vonnis ten vyfde leede toe, dan weederom hoe men ze ſchuldig is af te doen, en zoo wyſt het vonnis, dat men die hand op een blok leggen zal, en een byl zetten op het vyfde lit, en met eene ſlag die afſlaan, dan vraagt hy, wie de byl daar op zetten zal, en dan wyſt het vonnis dat het die Regter doen zal van des Heeren weegen, dan vraagt den Regter wie die ſlag ſlaan zal, en wyſt het vonnis die Nagelnaaſte die daar teegenwoordig is, (waar door men verſtaat een die uit de Erfgenaamen *ab inteſtato* de naaſte is) ende en heeft de doode daar geen magen, zoo zal het dan den Heer (dat is den Balliuw) doen, en als dien hand afgeſlaa-

ſlaagen is, dan vatze den Heer aan, en vraagt wat hy met den doode hand ſchuldig is te doen, en zoo wyſt het vonnis een werf, ander werf, en derde werf, of ze iemant verborgen wil, zoo ſtaan daar de Vrienden en zeggen, dat zy ze verborgen willen, ende begeeren dat men het vonnis doe, hoe hoog zy ze ſchuldig zyn te verborgen, zoo wysd het vonnis alzoo meenig man als zy in den dootſlag leggen (dat is over de begaane dootſlag beſchuldigen, alzoo meenig tien pond hollands) dan vraagt den Balliuw een vonnis of men de doode aarden mag, en met der doode hand klaagen mag, behoudens den Heer, den klaager en een iegelyk zyns regts, en vraagt voort N. een vonnis of de doode hand afgewonnen is als regt is, Scheepen ik wys voor regt, dat de hand afgehouden is als regt is, dan vraagt hy of hy met de doode hand regt doen mag, gelyk of de doode teegenwoordig waare, en zegt, ik zegge, dat ik het wel doen mag, toon ik de hand als regt is, waar op de Scheepen antwoorde, ik wys voor regt, dat gy met der doode hand moogt doen, gelyk of de doode hier tegenwoordig waar, toont gy de hand als regt is, dan vraagt de Schout waar hy ſchuldig is die hand te toogen? (dat is te toonen voor den dag te brengen) daar de Scheepen op antwoord, ik wys voor regt, dat gy Heer Schout ſchuldig zyt de hand te toogen hier in gebannen Vierſchaar, dan toonde de Schout de hand en dat gedaan zynde, zeide hy, ik vraag of ik de hand getoogt hebbe als regt is, Scheepe ik wys voor regt, dat gy de hand &c. dan zey de Schout, ik vraag u een Vonnis of ik de hand op heimelen mag, (dat *Kiliaan* zegt dat verbergen *abſcondere* beteekent) en weeder haalen mag om myns Genadige Heere regt daar meede te bewaaren, of ik 't te doen hadde, en ik zegge, dat ik het wel doen mag, alzoo als 't regt is, daar de Scheepen op antwoorde, ik wys voor regt Heer Schout dat gy de hand op heimelen moogt en weder haalen &c. dan vraagt de Schout hoe hy ſchuldig is voort te varen met klaagelyke woorden of met wapenruſt (dat is te kampen Lyf om Lyf. Ziet KAMPREGT) en zegt dat hy ſchuldig is voort te varen met klaagelyke woorden, zonder wapenruſt, de Scheepen antwoord, ik wys voor regt, dat gy Schout ſchuldig zyt voort te varen met klaaglyke woorden &c. dan zegt weêr de Schout, ik vraag U

een

een Vonnis N. noeme ik den doode en den levende in myn klage, dat ik van myns Genadige Heere weegen volſtaan mag in myn regt. *Scheepen* ik wys voor regt, dat zoo gy Heer Schout den doode en leevende in dynen klage noemt, dat gy Heer Schout van myns Genadige Heere wegen volſtaan meugt in zyn regt. Waar op den Schout antwoord, zoo klaage ik dan hier over N. (en noemde de handdadige) en zegge hem aan, dat hy N. (hier noemde hy den Doode,) gedoot, gemoort en ter Mouwe (dat is verradelyk) gewont heeft, ende die ondaat zelver met der hand gedaan heeft in myns genadige Heeren Landen van Holland, binnen den Balliuwſchappen van Rhynland, en binnen de Stad Leyden, ende zegge, dat hy daar aan verbeurt heeft zyn lyf en goed, ende woude hy daar tegens zeggen, daar woude ik van myns Genadige Heere weegen meer toezeggen. Ende ik vraag wat vonnis wat ik hebben zal voor myn klage. *Scheepen* ik wys voor regt, dat gy Heer *Schout* hebben zult voor U klaagen, dat gy de handdadigen zult moogen eiſchen van den Hoogſte regt van zyn lyf en van zyn goed.

De Schout zoo eiſche ik dan hier van myns Genadige Heere weegen in de Vierſchaar van den Hoogſten regt van zyn lyf en van zyn goed N. of hoe genaamt mag weezen van zynen Kerſtelyke naame of toenaam, een werf, ander werf, derde werf over regt, en zegge hem aan, dat hy gedood, gemoord, en ter Mouwe gevreemt heeft N. en die ondaat zelver namentlyk met 'er hand gedaan heeft in myns G. Heeren Landen van Holland, binnen den Balliuwſchap van Rhynland, en binnen de Stad van Leiden, en zegge, dat hy daar aan verbeurt heeft zyn lyf en zyn goed, woude hy daar iets teegen zeggen, hy had de ondaat zelver, namentlyk met 'er hand niet gedaan, en daar aan niet verbeurt lyf en goed, daar woude ik van myns Genadige Heere weegen meer toe zeggen, en vraage U N. een vonnis, of ik hem wel geëiſcht heb als regt is, *Scheepen*, ik wys voor regt, dat gy Heer Schout hem wel geëiſcht hebt als 't regt is. Verder zeid de Schout, ik vraag U een vonnis N. en zegge, komt hy niet voort met den eiſchen binnen, ſtaande Vierſchaar als regt is, dat hy bevallen is van zyn lyf en van zyn goed, *Scheepen* ik

wys voor regt, dat komt hy niet &c. *Schout* ik vraag U een vonnis N. hoe ik ſchuldig ben daar meede voort te vaaren, en zegge met *brek* en met *branden* en balling te leggen? *Scheepen* ik wys voor regt, dat gy Heer Schout daar meede ſchuldig zyt voort te varen met *brek* en met *branden* en balling te leggen. *Schout* ik vraag U een vonnis N. hoe lang ik hem ſchuldig ben balling te leggen, en zegge hondert jaar ende eene dag op zyn lyf. *Schepen* ik wys voor regt dat gy hem ſchuldig zyt balling te leggen hondert jaar en eene dag op zyn lyf. Ik vraag U een vonnis N. hoe lange en hoe breed, hoe wyde en hoe zyde? en zegge al zoo lang en alzoo breed en alzoo wyt en zyt als myn Genadige Heeren Palen van der Graaflykheit ſtrekken, *Scheepen* ik wys voor regt al zoo lang &c. Ik vraag U een vonnis N. of ik hem regt voort balling leggen zal en beiden, want de Zon haar hoogſte gedaan heeft van den dage? *Schepen* ik wys voor regt, dat gy Heer Schout beiden zult; want de Zonne haar hoogſte gedaan heeft van den dage. Hier beide of wagte de Schout tot dat de klokke over twaleve was, en daar naa zeide hy, zoo nu de klok twaalf geſlaagen is, zoo begeer ik, dat twee Scheepenen keuren zullen of de Zonne het hoogſte gedaan heeft van den dage, en vraage U N. en N. vonniſſe of de Zonne haar hoogſte van den dage gedaan heeft &c. Daar op gingen twee Scheepenen uit de Vierſchaar en zagen naa de Zonne, en wederkomende zeiden zy. Wy wyzen voor regt, dat de Zonne gedaan heeft het hoogſte van den dage, waar op de Schout zeide, dan legge ik nu van myns Genadige Heere weegen balling N. of hoe hy genaamt werd met zyn Kerſtelyke naame of toenaame, *hondert* jaar en een dag op zyn lyf alzoo lange en breed, alzoo wyde en zyde als myn Genadige Heeren Palen van de Graaflykheid van Holland ſtrekken, en gebiede alle Balliuwen, en Balliuwsboden, alle Schouten en Schoutenboden en Officieren, waar dat zy hem konnen bekoomen, dat zy hem *heffen* (dat is binden zegt *Kiliaen*) en houden, en in myns G. H. Slooten brengen. Ik gebiede alle Welboren luiden en allen Huisluiden, by der Hoogſte boeten, waar zy vermaant werden, dat zy hem helpen heffen en houden, en in myn G. H. Slooten brengen, ik gebiede dat niemant den voorſchreeve bal-

ballinge en meet nog maal en *put* nog en *paal* en *ſgeep* nog en *ſteek* in huize nog hove by der hoogſter boeten. Waar naa de Schout vroeg een vonnis N. of hy hem balling 's Lands gelegt had, als regt is, waar op de Scheepen antwoorde, Ik wys voor regt Heer Schout, dat gy hem balling 's Lands gelegt hebt als regt is. En eindelyk ik vraag U een vonnis N. alzoo ik anders niemant gedaagd en hebbe van den Hoogſten regte, dan deeze voorgaande Perſoon, of ik opſtaan mag, en uit der Vierſchaar gaan, zonder myns Genadige Heere Regt daar van verminderd te weezen, waar op de Scheepen antwoorde. Ik wys voor regt, dat gy Heer Schout, zoo gy anders niemant gedaagt hebt van den Hoogſte regte dan deeze Perſoon, gy moogt opſtaan en uit de Vierſchaar gaan zonder daar door myns Genadige Heere regt te verminderen, en daar meede eindigde de Regtspleeginge, maar hoe de zaak wierd behandelt als een Misdadige verſcheen, zal men uit het volgende kunnen zien.

Ik *Joris van Eemkerk*, Balliuw van Zuidholland doe kond allen Luiden en make kennelyk met den jegenwoordige opene brieve, dat ik te regt zat met myns Genadige Heer Hertog *Philip van Bourgondien* Welgebooren Mannen van Zuid Holland, van myns G. H. weegen binnen onzer Steede Dordregt, 't welk was in 't jaar duizent vierhondert vyf en veertig des Maandags op S^t. Pieters avond in *zulle* (dat is Februarie) zoo kwam aan de Hooge Vierſchaar *Jan Janze* en bedingde met regt, na den regte van den lande een dag van regte van doode *Reinert Janze* zyn Broeder, hoe hem *Geerlof Damiſz.* dien of gemoord en gedood hadde, met zyn moordwapen. Ende in deze zelve Vierſchare voorſz. zoo werd *Geerlof Damiſz.* een dag van regt geleid op den Maandag daar naaſt komende, van zynen lyve en van zynen goede in der zelver Balliuwſchap van Zuidholland in de Alblaſſerwaard in den Ambagte van Streveland, by de Kerke, by de Stoepe, daar hem zynen dag beſcheiden was, met dat winnen van der Zonne als regt is, naa den Regte van Zuidholland, ende 't vonnis der Mannen wysde, dat men ſchuldig was een weete te doen, die hem gedaan werd, als 't vonnis der Mannen wysde dat regt was naa de Regte van Zuidholland, en dit was al vervolgt als het regt is, en des Maandags hier naa S^t. Pieters

avond in *zulle* zoo bezat ik *Joris van Eemkerk* als Balliuw in den Lande van Zuidholland en in den Ambagte van Streveland voorſz. alwaar ik maakte een Vierſchaar met regt, gelyk als 't vonnis der Mannen wysde dat regt was: aldaar zoo kwam *Jan Janſze* voorſchreeve aan der Vierſchaar, en begeerde een agting, (dat is een citatie) en een man die zyn woord hield, (dat was een Taalman of Procureur) die ik *Joris* als den Balliuw van Zuidholland hem gaf, en doen ſprak *Jan Janze* voor 't regt met zyn Taalman, en klaagde als het vonnis der Mannen wysde, dat hy ſchuldig was te doen naa de regte van den Lande. Te weeten met Wapenruſt, met een getooge Zwaarde, en met de doode hand van *Reyndert Janze* zyn Broeder, ende hy klaagde over *Geerlof Damiſz* of hoe dat zyn Kerſtelyke naame is, en over dat onregte weêr daar hy uitvoer en weeder invoer, doen hy *Reindert Janze* zynen Broeder, daar God de Ziel af hebben moet, of hoe dat zyn Kerſtelyke naam was moordelinge vermoort heeft met zyn Moordwapen, met geradene rade, met gelaagder laagen, en namentlyk dat zelver gedaan heeft met der hand, binnen der Graaflykheid van Holland, binnen den Balliuwſchappe van Zuidholland, en binnen den Ambagte van Streveland, en binnen deeze Lands vreede, en klaagde over die geweer (dat is ſtraffeloosheit, *Kiliaen* zegt dat gheweeren en en ghewaaren is, *indemnem ſervare*) daar hy uitvoer, en weeder invoer, op dien tyd, dat hy de moord en moorddaad deede. Ende werd daar af geëiſcht te antwoorden eener werve, ander werve, en derde werve tegens *Jan Janſze* voorſchr. gelyk als het vonnis der Mannen wysde, dat regt is, naa den regte van den Lande.

Doen kwam aan de Vierſchaar *Geerlof Damiſz*, en begeerde een agting, en een Man die zyn woord hield, die ik *Joris* als een Balliuw van Zuidholland hem gaf, en *Geerlof* ſprak met zyn Taalman met regt, en zeide, dat der tigte die men hem daar aan betyende was, hy alinge en al onſchuldig was, en dat het niet dan betigten was, en begeerde daar af een waarheid, en hy zeide, dat hy die waarheid ſchuldig was te hebben, alzoo hy ze begeerde te hebben naar inhoud der Handveſten van Zuidholland, waar 't regt, ende wysden 't de Mannen, ende begeerde dus een vonnis van die Man-

Mannen wat daar af regt weezen zoude, daar hun de Mannen op beraaden, en wysden met vonniſſe, dat hy die waarheit hebben zoude, zoo als hy ze begeerde. Doen ſprak *Geerlof* met zyn Taalman voort met regt, wie dat over de waarheit zitten zoude, doen zeide hy, dat het zoude doen den Balliuw ofte zyn Steedehouder met zyn Voorſpraak, met een gezwoore Klerk, en met den gewaarde Regter (dat is den Ambagtsheer) en zes Welgeboore Mannen, die hy daar toe name in de Vierſchaar, die geen zyde nog partye en droegen, en begeerde des een vonnis van de Mannen. Dies de Balliuw een vonnis maande den Mannen, en 't vonnis der Mannen wysde, dat de Balliuw of zyn Steedehouder over de waarheit zitten zoude met de zelve Perſoonen, gelyk als *Geerlof* met den zelve Perſoonen bedingd hadde.

Dies ik *Joris* als een Balliuw over de waarheit ging zitten en hoorde aldaar getuigen, ende de waarheit van allen Perſoonen die in den Ambagte van Streveland gezeeten en woonagtig waaren, en daar naa kwam ik weeder van der waarheit met regt in der Vierſchare om voort regt te doen, gelyk als 't vonnis der Mannen gewyſt hadde, dat regt is naa de regte van den Lande.

Doen ſprak *Geerlof* met zyn Taalman met regt, en zeide dat die Balliuw die waarheit die hy daar bezeeten hadde in der Vierſchare openbaaren en uiten zouden waar 't regt, en wyzen 't de Mannen, en anders nergens, of dat hy van dier aanſpraak kwyt en vry weezen zoude waar het regt en wysden 't de Mannen, en begeerde een vonniſſe van de Mannen, des de Balliuw een vonnis maande den Mannen, en 't vonnis der Mannen wysde, dat men die waarheit aldaar openbare en uiten zoude, des de gezwoore de waarheit aldaar in de Vierſchaar op las openbaarlyk voor den Balliuw en voor die Mannen.

Doen ſprak *Geerlof* met zyn Taalman voort met regt, en zeide, naa der aanſprake, dat hy daar aangeſprooken, en naa der antwoorde die zyn Taalman daar op weder geantwoord hadde, en naa der waarheit die zy daar af gehoort hadden, en naa den Regten van den Lande, dat hy daar kwyt en vry af weezen zoude gelykerwys als hy 't bedingt hadde. Doen ſprak *Geerlof* voor t' regt en bedong hier op een Handveſt of een handbetoon tot zynen

koſten, met des Balliuws zegel, en met zes Welgeboore Mannen zegelen, en dat werd hem alzoo gewyſt, het welk geſchiede in den jaare ons Heeren duizent vierhondert vyf en veertig op S^t. Pieters Avond in zulle (*den* 1. *February.*) Ziet *Orlers Beſchr. van Leiden. Eck Handv. van Zuidholland en de Erfgrav. Bedien.* 19. *D. p.* 274. *& ſeqq.*

REGTSPLEEGINGE (OUDE) IN HET CIVILE, de Party die regt vorderen wilde, was oudstyds gebonden aan de volgende Formulieren, en gehouden te zeggen, op een boete van 10 Schellingen, dat een hoogſte Schouts boete was. Met oorlof Heer Schout, ik bidde U om een agting, en een Man die myn woord houd. Den *Regter* ik geef het U wind en werft hem. De *Party* wy begeeren ons beraad een weinig is 't U lief? de *Schout* jaa 't, mits 't niet te lange en is. *Die Partyen Voorſpraak* Heer Schout met oorlof hebdy N. (of zoo hy met regt genoemt is) een agting gegeeven en een Man die zyn woord houd? de *Schout* jaa ik. De *Voorſpraak* hy heeft my gebeeden is het U lief dat ik het doe. De *Schout* jaa 't, my is lief dat gy regt ſpreekt. De *Voorſpraak* regt zullen wy ſpreeken en God wille. Heer *Schout* verbeur ik eenige ban of boete in zyn woorden, houd gy ze aan hem en ſchelter my van quyte. De *Schout* verwillekeurt hy ze? de *Voorſpraak* jaa hy. De *Schout* dat draag ik aan den Heemraad, en Gebuuren, desgelyks zeid die *Voorſpraak* ook; Heer *Schout* zoo ſtaat hier myn Meeſter en ik in zyne woorden, en klaage over N. dat N. of zoo hy met regt genoemt word, als dat hy daar aan ten agteren is die zomma van . . . Rynsguldens naar vermoogen zynes briefs, of zoo groot en klein als zy t' ſaamen bereekenen konnen, en alzoo hy die niet krygen kan, ten zy by U, en by de goede regte, zoo begeere ik des een Vonnis, wat zyn regt weezen zal, het is myn eerſte klagt, de *Schout* ik eiſch hier aan deeze Vierſchaare N. om N. taal en antwoord te geeven een, twee, drie, en vier werf, en alzoo hy daar niet en is, nog niemant van zynent weegen die daar voor verantwoord, zoo vraag ik U N. wat zyn regt weezen zal. De *Heemraad* ik wyze voor regt, dat men hem daagen zal ter naaſter Vierſchaar indien hy dag heeft, en ik vervolg heb. De *Voorſpraak* vraagt, wie hem daagen zal, of gehouden is te doen daagen? de *Heemraad* zegt, die Heer,

Heer, (daar door verſtaande den Ambagtsheer) of zyn gewaarde Bode (dat is de Bode van het Ambagt) indien Party hem zyn loon geeft, dat is de eerſte Regtdag eene ſtuiver, de tweede Regtdag twee ſtuivers, de derde drie ſtuivers, en de vierdag tien ſtuivers voor den Heer, en daar meede is die Party vervolgd en verwonnen, ende werd gepand. Ende als dan moet die Eiſcher uitleggen zyn loon van der Pandinge, te weeten zoo meenige Heemraad, zoo meenigen duit, en de Klerk een duit van de Pandinge te teekenen, en den Schout in der plaatſe van den Heer een ſtuiver, maakt t' ſaamen twee ſtuivers. Item, zoo vraagt die Voorſpraak, hoe lang die Pandinge ſtaan zal; zoo zeid de Heemraad, dat ze veertien dagen 't einde die weten ſtaan zal. Als dan is die Schout gehouden Partyen die weete te doen, als 't regt en herkoomen is. Item, als die veertien dagen volkomen zyn, en die Pandinge volſtaan is, zoo komt den Eiſcher naa den weete weder aan den Vierſchaare met geagter tale als voren, en begeert aan den Schout dat hy een kenniſſe aan den Heemraad doen wil, of hy over veertien dagen gepand heeft, en of die Pandinge volſtaan is, en of die weete gedaan is, als 't regt is naa den regte van den Lande. 't Vonnis vermaand de Schout een van de Heemraden. Ende 't werd zoo gewysd, die Voorſpraak zeid, zoo zeid myn Meeſter en ik in zyne woorden. Alzoo die kenninge volkoomen is, en die weete gedaan is, zoo begeeren wy dat gy ons dan die Heer (dat is den Ambagtsheer) daagt op eene *Eigeninge*, en begeere wy te weeten, wanneer dat de Regtdag weezen zal, zoo zeid de Schout met den Heemraad op den derde dag, item zoo begeerd de Eiſcher als dan den Heemraad op den derde dag verdaagt te hebben, om regt te hebben aan t' Pand, dat hy bevinden kan, item zoo daagd die Schout als dan die Heer met den Heemraad op den derde dag, hy en werd wêerzeit als regt en herkomen is, item op die derde dag zoo komt die Party weeder ende dingt, als die Schout Vierſchaar gemaakt heeft, ende zeit by monde van zyn Taalman. Heer *Schout* hebt gy myn Meeſter een agting gegeeven en een Man die zyn woord houd? die *Schout* jaa ik, die *Voorſpraak*, Heer *Schout* zoo ſtaat hier N. of zoo hy met regt genaamt is, en ik in zyne woorden, verbeur ik eenige ban of boeten in zyne woorden houd

houd gy ze aan hem en ſchelter my van kwyt. De *Schout* zeit teegen die Partye verwillekeurt gy ze? die *Party* antwoord. Jaa ik. De *Schout*, dat bezit ik aan den Heemraad en Gebuuren, desgelyks antwoord ook die *Voorſpraak*. Die *Voorſpraak* Heer *Schout* wildy my dan hooren in de plaatze van mynen Meeſter? de *Schout* jaa ik. De *Voorſpraak* een kenninge gaan wy aan u, en aan den Heemraad, of u niet kennelyk en is, dat wy den Heer met den Heemraad gedaagd hebben op huiden dat onze derde dag zoude wezen naa den Regten van den Landen onze leidinge te doen om ons loon, aan die gereedſte goederen van N. of zoo zyn Kerſten naam is, die wy weeten te beleiden, ende daar aan te regten? ende 't werd zoo geweezen. Die *Voorſpraak* vraagt, of zy hem en zyn Meeſter regt kennen, aan die gereedſte goederen, die hy tot zyn Party weet te vinden. De *Heemraad* jaa. De *Voorſpraak*. Heer *Schout*, wildy mynen Meeſter nog kennen in die agting, en my in zyne woorden. De *Schout* jaa, en gy regt, ſpreekt. De *Voorſpraak* regt zullen wy ſpreeken en God wil. Heer *Schout* een Vonnis geven wy, wie dat den *tob* (dat is daar over getwiſt, en geëxecuteert werd) hebben zal. De *Heemraat*, den eerſte dag die Partye, den tweede dag de Crediteur, en den derde dag die Heer. Ten zy dat zy 't niet genoeg ontbeeren willen, ende ten waare dat Partyen uitlegginge verzogten, en verzagen hem regts aan die Heer. Ende indien 't dan die Heemraden weezen, zoo zoud' dat zoo geſchien: zoo verre als die Partye dien Heer goed of pand wees, daar dat goed genoeg voor waare, om zyn penningen te innen met dubbelde penningen, of vierſchat aan pand om zyn ſchade en uitgeleide penningen daar aan te verhalen. De *Voorſpraak*, Heer *Schout*, wy begeeren dat gy ons dat goed ontwaard, niemant te bruiken of te beezigen op die hoogſte boete die daar toe ſtaan. Item dan zoo ontwaard hem die Schout dat goed, een, twee, drie en vierdewerf, hy gebiet op de hoogſte boeten die daar toe ſtaan, dat niemant dat goed en bruikt nog en bezigt, dan by conſent van Partyen, en wille van den Heere. Ende als dan vraagt een van de Heemraden en Gebuuren, of hy t'ontwaard heeft als 't regt is, zoo wyſet Vonnis ja. Item zoo leid den Eiſcher uit, zoo meenigen Heemraad, zoo meenigen duit, ende den Klerk

een

een duit voor zyn teikenen, en voor den Schout in der plaatſe van den Heere, alzoo veel als voor den Klerk met alle den Heemraad, dies zoo is de Schout verbonden Partyen een weete te doen van de ontwaring, ende die Eiſcher begeerd, dat men die Heer met den Heemraad dagen zal op den derden dag hier naa, om tot zyn leveringe te koomen. Item zoo daagd die *Schout* weêr den *Heemraad* met den *Heer* op den derde dag, om Partyen zyn levering te doen, naa Landregte en Herkomen is. Ende is t' alzoo, dat Partyen 't goed dat 'er ontwaard is verſteekt of weg brengt, boven die voorſz. ontwaringe en beleidinge, ofte daar en boven gebruikt zonder oorlof van den Heer, zoo verbeurt hy tien Schellingen, en die boete mag die Heer op de zesde dag als den Aanlegger levering verzoekt, meede innen. Item komt als dan den Eiſcher weder op den derde dag, welke derde dag is de ſeſte dag op de leverdag, en vraagt den *Schout* of hy Vierſchaar gemaakt of geſpannen heeft, dan zoo zeid de *Schout* jaa. De *Voorſpraak* Heer *Schout* wildy N. myn Meeſter horen en my in zyne woorden? de *Schout* jaa ik. De *Voorſpraak* zeid, myn Meeſter zeid voor die boeten. De *Schout* vraagt den *Eiſcher*. Verwillekeurt gy ze? de *Eiſcher* jaa ik, dat draagt de *Schout* aan den *Heemraad*, desgelyks ook de *Voorſpraak*: en zeid daar naa, wildy myn Meeſter voort horen? de *Schout* jaa ik. De *Voorſpraak* Heer *Schout* myn Meeſter en ik gaan een kenninge aan U, ende aan den *Heemraad*, of U lieden niet kennelyk en is, of wy den Heer met den Heemraad gedaagt hebben op huiden, om tot onzer leveringe te komen? de *Heemraad* jaa. De *Voorſpraak* Heer *Schout* myn Meeſter en ik in zyne woorden verzoeken aan U een Vonnis, hoe dat hy zal koomen aan geld ofte pand, dan zoo wyſſet Vonniſſe, dat die Party voort zal gaan, en wyzen goed of pand, item dan zoo gaan zy ter plaatſe daar den Schuldenaar woond, ende is t' alzoo dat die deur geſloten is, zoo zeid die *Voorſpraak*: Heer *Schout*, wy, te weeten myn Meeſter en ik in zyne woorden, verzoeken aan U een Vonniſſe, alzoo het huis geſlooten, en aldaar het pand in is, hoe dat wy daar aan komen zullen. De *Heemraad* Heer *Schout* wildy horen? ik zeg dat hem die Heer zoo ſterk maaken zal, dat hy daar in mag, en 't huis open, en dan wyſt daar die Party goed en pand, ende dat pand

maant de *Schout* tot verzoek van Partyen aan een Vonnis door een van den Heemraad of gebuuren te panden en te pryzen, ende dat geprezen wezende, zoo verzoekt dan den *Eiſcher*, en begeert aan den *Schout*, dat hy een Vonnis vermaanen zal, of hy wel den derden penning meer regten mag voor zyn ſchade en koſten van 't regt, en 't Vonnis werd zoo geweezen of de Schuldenaar en wilt niets genoeg ontbeeren. De *Voorſpraak*, Heer *Schout* wildy myn Meeſter voort hooren en my voor hem? de *Schout* jaa ik. De *Voorſpraak*, zoo zeid myn Meeſter en ik voor hem, en verzoek aan U een Vonnis, hoe dat hy voort daar aan koomen zal, dan werd het Vonnis geweezen, dat hem die Heer op die ſtraate geeven zal.

Maar komt een man ter antwoorde den tweede Regtdag, als dan mag hy hem verantwoorde zonder ſchade, indien dat hy zyn ſchuld ontkent, en aangeſprooken werd, daar hy voor zweeren wil, en niet ſchuldig en is, zoo zal hy een agting begeeren, en ſpreeken met geagter taale, Heer *Schout*, die zake daar hy voor aangeſproken werd is hy al geheel onſchuldig, en wil daar voordoen, dat een goed man ſchuldig is te doen van regts wegen, ende begeert een Vonnis, wat regt daar af weezen zal. Dan wyſt den *Heemraad* den eene tot zyner ſchuld, en den ander tot zyner bedingde penningen. Item dan dingt die Taalman voort, en zeid Heer *Schout*, wildy nog horen, en kennen in die agtinge, en myn in zyne woorden. Ja zeid die *Schout*. De *Taalman*, Heer *Schout* zoo zegge ik in zyne woorden, dat hy heiligen en ſtavinge hebben zal, en begeerd daar af een Vonnis van den Heemraad. Dan weiſet vonnis jaa. *Taalman* Heer *Schout*, zoo zeid myn Meeſter en ik in zyne woorden, gaat hy als die Heer hem heet gaan, en knield hy neder als den Heer hem heet knielen, legt hy zyne vingeren op dat Kruis als 't hem den Heer heet opleggen, zweerd hy den Eed naar dat hem de Heer voor ſtaaft: dat hy daar meede vry, kwyt, en los zal weezen is 't regt: ende begeert des een vonnis van den *Heemraad*. De *Heemraad* wyſt als dan, dat hy kwyt en vry zal weezen van der aanſpraak. Des Eiſchers Taalman. Heer *Schout* wildy myn Meeſter nog horen, en my in zyne woorden. dat wy hem moogen ſtooren, dan wyſt den *Heemraad* jaa. De Schuldenaars Taalman zeid: ſtoort hy myn Meeſter (dat is opponeert hy zig)

zig) t' onregt, ik hoope dat hy hem te regt zal laaten gaan, en dan knielt de Party needer en doet den Eed die hem den Heer voor ſtaaft. *Erfgrav. bedieninge 19. D. p. 289 & ſeqq.* Ziet ook EEDSWEEREN.

REGTMATIG, is, zegt *de Heer de Groot in zyn Inleid. 1. B. 1. D.* dat met het regt over een komt.

REGTVAARDIGHEIT, is een volſlaage wille om een ieder, volgens het geene regt is, het zyne te doen hebben, *pr. inſtit. L. 10. in princ. ff. de juſtitia & jure.* Ziet JUSTITIE.

REGULEN, zyn die voorafgaande beredeneringen, gegrond op de ondervindinge, die ons leiden tot die kunſten en wetenſchappen, waar in wy ons zoeken te oefenen, en zonder welke men niet gemakkelyk tot der zelver kennis koomen kan.

Door die uitdrukking verſtaat men ook de gronden, waar op men agt moet geeven, om te geraaken tot de kenniſſe van zeekere weetenſchappen.

De laatſte titul van het 50. *Boek van de Digeſten*, is een verzaameling der oude *regulen* van het regt, die in weinig woorden behelzen de deciſien der meeſten geſchillen, die tuſſchen de menſchen ontſtaan, waarom de Regters en Advocaten de zelve grondig behooren te weeten.

REHABILITATIE, is een onduitſch woord, dat *herſtelling*, of *weeder bekwaam gemaakt* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door, iemant die tot iet verweezen, of wiens aanzien of magt vermindert is, weederom in zyn voorige ſtaat herſtellen.

REKENING, wanneer *rekening, bewys* en *reliqua* moet werden gedaan, het zy ter voldoeninge van een Sententie, of om dat Partyen daar inne oneens zyn, of dat 'er moet *geliquideert* werden over *reciproque pretenſien*, in verſcheide poſten beſtaande, of dat een Erfenis, gemeen goed, Compagnie, of Societeit van Negotie, of anderzints moet werden geſchift, geſcheiden en gedeeld, als dan zal ſommierlyk werden geprocedeert voor twee Commiſſariſſen, die tragten zullen de Partyen te vereenigen over allen, of zoo veele poſten als het doendelyk weezen zal, en noopens de overige poſten, die ieder op zig zelven niet excedeeren de ſomma van hondert gls. in geld of gelds waarden, en die geen betrekkinge hebben tot andere poſten van gelyke natuur, die gecombineert zynde, de zelve ſomma zouden excedeeren, zullen Commiſſa-

riſſen naa verhoor van Partyen de *Plano* reguleeren en afdoen by arreſt.

En aangaande de verdere differentiale pointen, ordoneeren Commiſſariſſen hoedanig de zaak, alleen dien aangaande zal werden geïnſtrueert, het zy by debat, het zy by mondelinge deductien, naa voorgaande wisſelinge van ſtukken, om op het rapport van Commiſſariſſen in de reſpective Collegien te werden gedecideert, en werd van al het gebeſoigneerde voor Commiſſariſſen door den Adunct gemaakt een behoorlyk verbaal, *van Zurk Cod. Batav. Manier van Procedeeren* §. 21. *f.* 911.

Die gecondemneert is om *rekening*, *bewys* en *reliqua* te doen, moet daar toe by gyzeling werden geconſtringeert, en daar naa werd de *preſtatio facti* geëſtimeert, *art.* 31. *Ord. van Juſtitie in de Steeden en ten platten Lande*, *art.* 16. *Ampl. van de inſtructie van* 1579.

REKENKAMER TER AUDITIE, of tot het horen van 's Lands gemeene Rekeningen in Holland. Dit Collegie wierd in den jaare 1590, tyde dat het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden op den jegenwoordige voet gebragt wierd, opgeregt; en beſtond uit drie Gecommitteerdens, een uit of van wegens de Ridderſchap, en twee uit de Zuidhollandſche Steden, by beurten, welke laaſten om de drie jaaren wierden verwiſſelt, beneevens twee Secretariſſen en verdere Bedienden, de inſtructie voor deeze Kamer van den jaare 1627. vervatten 21 Articulen, in den jaare 1737. wierd 'er een Ontwerp van een nieuwe inſtructie voor die Kamer gemaakt, dog deeze Kamer, zoo wel als die van het Noorderkwartier wierden door Haar Ed. Groot Mog. vernietigt by *Reſolutie van den* 28. *Aug.* 1751. en in plaatſe van dien een Hollandſche Rekenkamer geërigeert die 1. *Mey* 1752. een aanvang nam, beſtaande uit een Heer uit of van weegens de Hollandſche Ridderſchap, vyf Leeden uit het Zuider, en drie uit het Noorderkwartier, die volgens tourbeurten daar toe gearreſteert, om de drie jaaren veranderen, voor zoo verre de Gecommitteerden uit de Steeden aangaat, blyvende de Heer weegens de Ridderſchap daar in Gecommitteert permanent, aan de zelve Kamer zyn twee Secretariſſen toegevoegt gebleeven.

REKENKAMER DER GENERALITEIT, dit Collegie is eigentlyk 1607. en 1608. ingerigt om de Raad van Staaten een

een gedeelte van haar laſt af te neemen. Haar inſtructie wierd 1622. vermeerdert, en in den jaare 1651. nog verder uitgebreit, ziet *Aitsma* 4. *B. bl.* 746. en *'t Groot Plac. Boek* 4. *Deel bl.* 134, 135.

De zelve beſtaat uit veertien Afgevaardigden, twee uit elke Provincie. Holland zend geen meer Gedeputeerden aldaar, dan de andere Provincien. Een der zelven werd uit de Ridderſchap, en vervolgens uit de Zuidhollandſche Steeden die ter Generaliteit afvaardigen, en Gornichem gekooren. De anderen heeft men uit de Noordhollandſche Steeden, naa een beurtlyſt by de zelven gemaakt, volgens welke de drie voornaamſte Steeden Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen de meeſte beurten krygen; de Steeden, Schiedam, Schoonhoven en den Briel hebben dikwils getragt een Gedeputeerde in de gemelde Rekenkamer te zenden, dog tot nog toe vergeefs, voorts vaardigt ieder der Provincien aldaar de leeden af, en zyn aan gemelde Kamer twee Secretariſſen toegevoegt, die de Reekeningen nazien, alvorens de zelve aan de Kamer aan te bieden.

REKENKAMER DER GRAAFLYKHEITS DOMEINEN, de zelve is in den jaare 1428. zeer waarſchynlyk opgeregt, zoo my ontwyfelbaar voorkomt, door die beveelinge van negene, die ſommigen voor de opregtinge van het Hof gaarne zoude willen doen doorgaan, en die geſprooten is uit de Zoen tuſſchen Vrouw *Jacoba* en Hertog *Philips* om over haar *Domeinen* directie te hebben, de Rentmeeſters tot het doen der Rekeningen te conſtringeeren, vide *art.* HOF.

In het begin van den jaare 1593. beſlooten de Staaten, naa merkelyke veranderingen in veele Collegien gemaakt te hebben, ook voor dit Collegie een nieuwe inſtructie in te ſtellen, van 104 Articulen, te vinden *in het Groot Plac. Boek* 3. *D. bl.* 719. en by *Bor in zyn tractaat van de Domeinen* 1. *D. n.* 16. *p. m.* 249, dog deeze Kamer is eindelyk, naa veele ondergaane veranderingen, en het verkoopen van het grootſte gedeelte der *Domeinen* op den 17. *Maart* 1728. vernietigt, als wanneer het beſtier der nog overgebleve Dominiale zaaken aan Heeren Gecommitteerde Raden der beiden Collegien is opgedraagen.

RELATIE, is een onduitſch woord, waar door men rapport verſtaat; zoo zyn veele ſtukken geteekent, by de Grave *Ter relatie* van den Hove als onder

andere blykt uit een der Handveſten der Steede van Vlaardingen, *van dato* 17. *April* 1448. alwaar op de plyque ſtond, by myn Heere den Hertog, *Ter relatie* van Heere *Goiswyn de Wilde*, Preſident, en anderen van den Rade van Holland, ziet *Handv. en Octroyen van Vlaerdingen fol.* 72.

RELAPS, is een onduitſch woord, dat *weedervervallen* beteekent; men verſtaat 'er door iemant die in de zelve misdaat of dwaling wederom vervallen is.

RELAXATIE, is een onduitſch woord, dat *ontbinding* beteekent; men verſtaat 'er door de ontſlaaginge en loslatinge uit de Gevankeniſſe van een Misdadige.

RELEGATIE, is een onduitſch woord, dat *banniſſement* beteekent. Ziet BANNEN.

RELEVEEREN, is in het fait van Jurisdictie onder een Regter behooren, en in cas van Leenheffing, beteekent het iemant hulde en mandſchap verſchuldigt zyn.

RELIEF, is een onduitſch woord, dat *ontheffing* beteekent; men verſtaat 'er door een daat waar door iemant weederom herſteld werd in zyn voorige ſtaat door de gunſt van de Souverain, en verbrooken werden de Actens en Contracten, waar in bevonden werden nulliteiten uit de daat zelve of het regt voorkoomende, men vraagt een Mandament in cas *relief d'appel*, of bevel van een Hoger Regter, uit kragte van het welke men zyn Party doet dag beteekenen, en den Regter ter eerſter inſtantie inthimeeren, om door dat middel ontheven te zyn van het vonnis door de zelve ten onzen laſte geweezen.

RELIQUA, is een Latynſch woord, waar door men verſtaat, *het overige*, dat men in ſtuk van rekening, het debet noemt, dat den Rendant by ſlot van zyn rekening ſchuldig blyft en waar door hy, zoo lang zulks niet is voldaan, verantwoordelyk blyft.

REMBOURSEMENT, is een Franſch woord, dat *weedergeeving* beteekent, als het geen men weederom in een beurs doet koomen; men verſtaat 'er eigentlyk door de voldoening van uitgeſchoote penningen.

REMISE, is een Franſch woord, dat verſcheide beteekenis heeft; men verſtaat 'er door een *vermindering*, *afſlag* of *kwytſchelding* van een ſchult voor 't geheel of ten deele: in het ſtuk van Koophandel verſtaat men daar door een Wiſſel, die een Koopman zend aan zyn Correspondent om te ontfangen zeekere ſomma, en ſtaat teegen over aan het woord *traite* dat

een

een Wiſſel is, die de Koopman of Banquier aan zyn Correspondent zend tot ſlot van rekening, zoo dat men de *remiſe* kan noemen een bevel om te ontfangen, en de *traite* een bevel om te betaalen.

Remiſe noemt men nog het geld, dat men van de eene plaats naa de andere zent, in contante of per Wiſſel.

Remiſe is ook uitſtel van betalinge die men iemant geeft.

REMISSIE, is een onduitſch woord, dat *kwytſchelding* beteekent; men verſtaat 'er door de gunſt of Genade die de Souverain verleent van een begaane misdaat.

Indien iemant vreeſt geen Landwinninge te kunnen bekoomen, verzoekt hy van den Heere Prince Erfſtadhouder uit naam van de Hoog Overheid brieven van *remiſſie*, een jaar naa de begaane manſlag, de welke egter ſomwyle wel werden verleent binnen 't jaar, als 'er reedenen toe dienen.

Den Impetrant de brieven van *remiſſie* bekoomen hebbende, moet volgens den inhoud van dien aan den Hove verzoeken interinement van de zelve binnen de tyd van zes maanden, of anders verlieſt hy het effect van zyn brieven.

In de brieven van *remiſſie* werd de dag niet geſtelt, wanneer die gegeeven zyn, maar alleen de maand, zulks dat het half jaar werd gereekent te beginnen, 't einde der maand in welke de voorſz. brieven zyn verleent, ziet *Plac. van 26. Mey* 1544.

De Impetrant van *remiſſie* moet in Perſoon op zyn kniën bloofts hoofts in de audientie van de Rolle voor Heeren Commiſſariſſen van den Hove zyne brieven van *remiſſie* preſenteeren, en het interinement daar van verzoeken, en werd als dan by den Hove verleent Mandament, om de Procureur Generaal, mitsgaders de Officier van de Plaats daar de doodſlag is geſchiet, mitsgaders de Vrienden van de Needergeſlaagene te dagvaarden t'eene zeekere daage voor den Hove, om de voorſz. brieven te zien interineeren, ziet *inſtructie van den Hove art.* 222 *en* 223.

Indien de Impetrant is gevange, werd de Balliuw bevolen hem *pede ligato* over te brengen op de Voorpoorte van den Hove.

Zoo wanneer geen Vrienden van de Needergeſlaagene bekent zyn, werd verzogt zoo wanneer de brieven van *remiſſie* werden gepreſenteert, om te hebben Mandament met de Clauſule van edicte authoriſatie en inſinuatie, om ter plaatſe

ſe daar de neederſlag geſchiet is, of op de uiterſte palen van Holland by edicte en klokkeſlag de maagen van de needergeſlaagen te doen dagvaarden.

De dootſlag geſchiet zynde in een Kermistyd, moet het zelve te kennen werden gegeeven, *als by het Plac. van* 30. *Jan.* 1545.

Een Voerman hollende en iemant kwetſende verbeurt Wagen en Paarden, zonder dat den Officier, maar wel de Rekenkamer daar over mag compoſeeren, en iemant doot blyvende, moet hy *remiſſie* verzoeken.

En werd *remiſſie* niet ligtelyk verleent, als het fait uit dronkenſchap is geſchiet, maar ter contrarie, indien men kan doen apprehendeeren de geenen die uit dronkenſchap een dootſlag of ander kwaat fait heeft geperpetreert, zal men den zelve eerſt doen ſtraffen ter cauſe van zyn dronkenſchap, en daar naa ter zaake van dootſlag en kwaad fait zonder verdrag, *volgens Placaat van* 7. *Octob.* 1531.

Ook mag volgens *het Placaat van* 30. *Jan.* 1545. geen *remiſſie* werden verleent van dootſlaagen in dronkenſchap, maar moeten gecorrigeert werden anderen ten exempel.

Iemant hebbende een dootſlag begaan, moet in zyn requeſt om *remiſſie* opregtelyk te kennen werden gegeeven de waarheit van de zaak, en hoe de Neederlaag is geſchiet zonder iets te verzwygen, anders zou de Procureur Generaal en de Officier van de Plaats daar het fait is geſchiet, de voorſz. brieven van *remiſſie*, die den Impetrant heeft geobtineert debatteeren, en concludeeren tot *ſub*, en *obreptie*, *ten fine* van niet ontfankelyk, en dat hem zyn interinement zal werden ontzegt, en hy ter contrarie gecondemneert tot een dootſtraf.

En by aldien hy in zyn requeſt de waarheit niet *heeft* voorgedraagen, moet hy zulks by een ander requeſt doen, en nieuwe brieven van *remiſſie* verzoeken, zonder dat 'er mag verleent werden ampliatie van brieven van *remiſſie*.

Ziet *het Placaat van Keyzer Karel in dato* 20. *Mey* 1544., alwaar men kan zien wat verder den Impetrant van *remiſſie* doen moet.

Indien de Vrienden en Magen van de Needergeſlaage tot geen ſoeninge willen verſtaan, moet den Impetrant eenige preſentatien doen, en vraagen, dat het Hof *ex officio*, onder beneficie van die preſentatien, egter gelieve de voorſz. brieven van *remiſſie* te interineeren.

In-

Indien de Vrienden van den Needergeſlaagen, met den Impetrant of iemant van zynent weegen wel wil procedeeren tot zoeninge, maar eenige conditien bedingen, die den Impetrant naadeelig oordeelt, en waar toe hy niet gehouden is te verſtaan, werd geprocedeert als in *de Papegaay van W. van Alphen te zien is.* 1. *D.* 36. *H. p.* 543.

Alle de Impetranten van Brieven van *Remiſſie* of Pardon, zoo wanneer de brieven werden geïnterineert, moeten weederom in Perſoon compareeren bloods hoofts en leggen op haar kniën voor Commiſſariſſen van de Rolle, en werden gecondemneert in een amende Civile, tot al zulke ſomme als het Hof oordeelt te behooren, en werd reguard genoomen op de middelen en Rykdom van den Impetrant, welke amende Civile betaalt moet werden in handen van de Rentmeeſter van de Exploicten.

Die brieven van *Remiſſie* of Pardon geïnterineert zynde, moet zulks aan den Officier van de Plaats daar 't fait is geſchiet, werden gedoceert, al eer zy vryelyk moogen converſeeren, *volgens 't Placaat van* 13. *Aug.* 1518.

Zoo den Impetrant geen of weinig middelen heeft, en dus de voorſz. amende niet zoude kunnen betaalen, kan hy aan den Hove verzoeken *attermination* en is het zelve by den Hove op den 30. *Mey* 1588. aan iemant geaccordeert, om te voldoen binnen 14 daagen de amende Civile, en miſen van Juſtitie, en dat by faute van dien, dezelve zouden werden gemuteert in een Corporeele ſtraf, en dat die tyd overſtreeke zynde, hy in het openbaar ſtrengelyk zoude werden gegeeſſelt. *Papegaay* 1. *D.* 36. *H. p.* 547. in deeze materie gaat maar een default, en moeten alle die geenen die brieven van *Remiſſie* of pardon hebben geobtineert, de zelve aan de Officier van de Plaats daar het fait is geſchiet doen zien volgens het *Placaat van* 15. *Aug.* 1518. dat men vinden kan by de inſtructie.

REMONSTRANCIE, is een onduitſch woord, dat *vertoog* beteekent; en gederiveert werd van het Franſche woord *remontrer*, dat *voordraagen*, *voor oogen ſtellen* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen een verzoek aan de Hoog Overheit, of ſuperieure Regter, waar by men aan de zelve onder het oog brengt en in aanmerkinge geeft de gevolgen en zwarigheeden die zig zoude kunnen opdoen in de naarkominge

van zyn beveelen, waarom zelfs Hertog *Karel van Bourgondien*, aan het Hof niet alleen by haar Inſtructie, maar by een ſpeciaale brief ordoneert zyn beveelen niet naa te koomen, als het Hof die oordeelt te ſtryden met zyn belangen, haar ſpeciaal belaſtende die te houden zelfs in ſurcheance, tot dat aan Hem diesweegens *remonſtrantien* zullen zyn gedaan; ik heb geoordeelt die brief te merkwaardig om hier niet te plaatſen, zy werd gevonden in het 5. *Memoriaal van Roza* en is van de volgende inhoud.

TRES CHERS ET BIEN AMEEZ.

Pour ce que comme nous avons eſté advertiz, aucune fois ſont impetrez de nous lettres a vous addreſchants, qui ſont au prejudice de nous & de nottre domaine de nos Pais d'Hollande, Zelande, ou contre la Loy & Juſtice du Pays, des quelles, ſi par Vous eſtoint miſe a execution plainere nous porteroient domage & prejudice, nous eſcrivons præſentement par de vers vous, & Vous ſignifions nottre intention & volonte, que ſi doresnavant telles lettres vous ſoient præſentés de par Nous, qui ſoient en noſtre præjudice, ou contre les Loix & Juſtice de noſtre dit Pays, vous icelles nos lettres ou Mandemens tenez en ſuſpens & ſurceance, jusques vous nous ayez du contenue en icelles adverti. & des raiſons, que vous aurez par les quelles elles ne ce doivent executer, comme dit eſt, & ſur ce nous ayez ſignifié vottre advis, pour en eſtre par nous pourveu, ainſi que verrons, que faire ce pourra.

Tres chers & bien Ameez. Nottre Seigneur ſoit guarde de vous Eſcrit en nottre ville de Bruxelles le VI jour d'Aouſt & ainſi ſigne Phe. Tronſon. & avoit deſſus eſcrit a Nos Ameez & feaulz Meſſire Guill. de La Laings Ch^r. Seigneur de Binguicourt, nottre Chambellan, & Gouverneur de Nos Pais d'Hollande, Zeelande, & autres Gens de nottre conſeil ordonné illic.

Ce furent ces lettres receu XIVe. XLI. collatione par moi, & ſigne Roſa.

Hier uit ziet men, dat de grootſte dwingeland zelfs, niet gewilt heeft, dat alhier de Hooge Juſtitie blindelings zyn beveelen zoude obedieeren, en de weg van repreſentatie en beklag, voor de Hooge Juſtitie heeft opengeſtelt en zelfs ſurcheance van zyn beveelen toegeſtaan.

REMPLACEEREN, is een onduitſch woord, dat *weederom in plaats ſtellen* beteekent; zoo is een Man verpligt te remplaceeren, het geen hy uit zyn Vrouws

Vrouws goederen heeft gealieneert &c. men noemt ook *remplacement* een nieuwe belegging of gebruik, dat een Voogd of Gevolmagtigde, of iemant anders maakt van Penningen, die hy ten voordeele van zyn Pupil of Principaal belegt, om niet renteloos te leggen.

RENTE, is een onduitsch woord, dat een *inkomst* beteekent; men verstaat 'er gemeenlyk door een jaarlyks inkoomen, *vel pensio annua ex re personave aliena Perceptibilis*, de zelve zyn eigentlyk spruitende, of uitgeleende penningen tot zeekere bepaalde interesse jaarlyks, of uit de inkomsten van een vast goed, of op iets anders gevestigt.

RENTMEESTER VAN DE EXPLOICTEN, is een Ministeriaal ampt van den Hove.

De zelve is gehouden alle mulcten, boeten, pœne, amende in den Raade voorvallende te ontfangen, daar uit te betalen, al het geen hem by ordonantie van den Hove, betrekkelyk tot de zaken van Justitie bevolen werd, hy is gehouden van zyn ontfang en uitgaaf rekening te doen aan de Rekenkamer nu Heeren Gecommitteerde Raden in gevolgen het 28. *articul van de instructien van den Hove*, en buiten den Haag reizende te laaten een Substitut wel geïnstrueerd, en voorts zig te reguleeren naa de verdere articulen van de instructie zyn ampt betreffende, ziet *Merula Lib. 4. tit. 12. Cap. 1 & seqq.*

RENUNTIATIE, is een onduitsch woord, dat *afstand van iets doen* beteekent, in de Practyk verstaat men 'er door een acte, waar by men cedeert of overgeeft zeeker regt, of bevoegdheit, men kan met geen effect *renuntieeren* aan een regt, dat men niet heeft verkreegen, want om aan iets te *renuntieeren*, moet men het bezitten, maar aan een verkreege regt kan men *renuntieeren*, mits dat men daar door niets benadeelt, als zyn eige regt, en geenzints het algemeene, *nam quilibet potest renuntiare juri suo, modo tamen juri publico non renuntiet; quia privatorum pactis jus publicum infringi non potest*; en zyn de generale of algemeene *renuntiatien* van geen kragt, dat is te zeggen, dat die *renuntieert* in een acte aan alle privilegien, verstaan moet werden aan geene *gerenuntieert* te hebben, dies moet het voorregt of privilegie waar aan men *renuntieert* duidelyk werden uitgedrukt, of naa dat men uitdrukkelyk aan een privilegie heeft *gerenuntieert*, mag men als dan generaal *renuntieeren* aan allen, declareerende

rende dat men daar van geen gebruik meent te maaken.

RENUNTIATIE AAN HET GEMEENE REGT, is niet beſtaanbaar, volgens *de Lex* 38. *ff. de pactis*, die leert, *publicum jus privatorum pactis mutari non poſſe* en de reede daar van is zeer klaar, *quia major eſt vis legis quam pacti, uſus hujus regulæ latiſſime patet in matrimoniis, in ſucceſſionibus & contractibus*, men ſtaat egter toe in de huwelyks contracten af te gaan van 't *algemeene regt*, door particuliere conventien, maar zulks heeft alleen maar in het ſtuk van 't huwelyk plaats, om dat het zelve is ten gemeene nutte, waarom men in dat geval alle overeenkomſten heeft toegelaaten, die niet ſtrydig zyn teegen de goede zeeden, dog aan welk contract daarom naa dat het zyn volkoome accompliſſement en vervullinge heeft gekreegen door het huwelyk zelve, geen verandering kan werden toegebragt direct of indirect door latere overeenkomſten.

RENUNTIATIE AAN HET SENATUS CONSULTUM VELLEANUM. Ziet VELLEANUM.

Dit *Senatus Conſultum*, bevryd de Vrouwen van te betalen de Schulden waar voor zy Borg zyn gebleeven, maar het ſtaat haar vry daar aan te *renuntieeren* volgens de diſpoſitie van *de Lex* 32. §. 4. *ff. ad Senat. Conſ. Vellean.* en *de L.* 21. *Cod. eodem titulo.*

Deeze *renuntiatie* kan geſchieden in regten en daar buiten *L. ult.* §. 4. *ff. ad Senatus Conſ. Vellean. L.* 21. *Cod. eodem.*

En van verdere *renuntiatien* ziet op de naamen der zaaken zelve waar aan men *renuntieeren* mag, en ook het woord BORGEN.

RENUNTIATIE, van het *Beneficie Ordinis, Diviſionis & Excuſſionis*, om van die *renuntiatie* een denkbeeld te hebben moet men weeten, dat de Borgen die zig voor den Principaale Schuldenaar verbinden, en niet hebben *gerenuntieert* aan die beneficien, niet kunnen bedwongen werden tot betalinge voor dat de *Excuſſie* van de goederen van de principaale Debiteur zal gedaan zyn, ziet EXCUSSIE.

Maar gemeenlyk, wanneer zy meer dan een zyn, doet men haar ook *renuntieeren* aan het *beneficie diviſionis* ten hunnen opzigte, waar door een ieder *in ſolidum* of voor 't geheel verbonden werd, ziet DIVISIE.

Die aan die twee beneficien hebben *gerenuntieert* of aan een van beiden, kunnen vervolgens zig daar meede niet behelpen, om

om dat *quilibet poteſt renuntiare favori ſpecialiter pro ſe introducto. Leg. pen. Cod. de pactis* maar die *renuntiatie* moet uitdrukkelyk geſchieden, want een generaale *renuntiatie* aan alle de beneficien, zoude niet voldoende zyn, om zoo een beneficie uit te ſluiten, om dat de *renuntiatien* aan zeekere regten, die wy verkreegen hebbe naadrukkelyk moeten geſchiede, en dus daar onder niet zoude kunnen verſtaan werden. Ziet ook BORGE.

RENVERSAAL, is een onduitſch woord, dat een *teegenſchrift* beteekent; men verſtaat 'er door in het algemeen, iet dat teegen een gepaſſeerde acte of obligatie ten behoeve van den Debiteur is geconfeſſeert of gedeclareert.

RENVOI, is een Franſch woord, dat *een te rug zending* beteekent; iemant zig hebbende geaddreſſeert aan een Regter die niet bevoegt is van een zaak kennis te neemen, kan daar teegen proponeeren een declinatoire exceptie, en in dat geval vraagen om te werden *gerenvoieert* naa zyn Competente Regter, *nam ſententia a non idoneo vel ab incompetente judice lata ipſo jure nulla eſt L. 6. §. 10. ff. de injuſt. rupt. & irrit. fact. teſt. & totus tit. ff. ſi non a Competente Judice.* Ziet EXCEPTIE.

RENVOIJEN, is een onduitſch woord, waar door men verſtaat *byvoegingen*, die men aan de kant ſtelt, die geteekent zyn met zeekere merkteekenen betrekkelyk tot die van het origineele geſchrift, die in publieke Actens, ook door een publiek Perſoon behooren geteekent te werden.

REPARATIEN, is een onduitſch woord, dat *herſtellingen* beteekent. Ziet HUUR en VERHUURING.

REPARATIEN CIVILE, zyn de herſtellinge of beloninge die iemant doen moet aan zyn beleedigde Party, om hem te vergoede het geleede ongelyk.

Men moet onderſcheiden de *Civile reparatien* met de vergoedinge van koſten, ſchaade en intereſſe, welke zyn de ſchaadeloos ſtellinge door het geen men in zyn middelen heeft geleeden, het anderen is het herſtel in iemants goede naam en faam, dat door den Regter werd beoordeelt, naa evenredigheit van de *leſie*, en omſtandigheit der Perſoonen.

REPLICQ, is een onduitſch woord, dat eigentlyk *een weeder vouwing* beteekent; van het Latynſche woord *replicare*, men verſtaat 'er door de Schriftuur waar van den Eiſcher dient tot weederlegginge van het antwoord van den Gedaagde, en

is dus het weeder antwoord van den Eiſcher op de weederlegginge van de Gedaagde, die dan by dat termyn van *replicq* als weedervoud, en zoekt zoo als men zegt te ploijen, of een *tournure*, zoo als men 't in 't Franſch noemt te geeven, aan zyn geſuſtineerde.

REPRESENTATIE, is een onduitſch woord, dat *vertoning* beteekent; en is het voor den dag brengen van iets, ter ontdekkinge van de waarheit. Ziet EXHIBITIE.

In cas van erfeniſſe, verſtaat men 'er door het regt om op te volgen in de plaats van een afgeſtorven, zoo dat die geenen die hem *repreſenteeren*, hoe groot zy ook in getal moogen zyn, niet verder werden toegelaaten tot de erfeniſſe als voor die portie of gedeelte, die den Overleedene zoude hebben gehad, in leeve zynde, allen geen meer regt kunnende hebben tot de erfeniſſe, als die geenen die zy vertoonen of *repreſenteren*.

Hoe verre die plaats heeft. Ziet AASDOMS REGT, SCHEEPENDOMS REGT, en VERSTERF REGT.

REPROCHES, is een onduitſch woord, dat *berispinge*, *wraking* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, de *Getuigenwraking*, en de middelen die men gebruikt, en de reedenen die men by brengt, om te beletten dat den Regter aan die Getuigen geen geloof geeft, het zy in 't Civil of Crimineel, of dat zy te naa zyn in bloedverwandſchap, of belang in de zaak hebben, of diergelyke, ziet GETUIGENIS. Die van regten doet men by de ſecreete Schriftuur, die van faiten doet men by een aparte Schriftuur, en mag in die Schriftuur niets anders geïnfereert werden, als het geen de *reproches* van Getuigen betreft. De Schrifturen werden aan Partyen gecommuniceert, en van de zelve daar teegen geſchreeven by ſalvatien om de geproduceerde Getuigen te ſalveeren.

REPUDIEEREN, is een onduitſch woord, dat *verſtooten* en *verwerpen* beteekent; men verſtaat 'er door in 't algemeen in de Practyk, afzien of van de handwyzen een erfeniſſe, het welk men vryelyk doen mag, zelfs kinderen de erfeniſſe van haar Ouders, dog moet zoodaanig een *repudiatie* duidelyk werden beweezen, want zoo lang daar van met 'er daat niets blykt, kunnen de Crediteuren het goed der kinderen, die zig als Erfgenaamen hebben gedraagen aantaſten, *Huber* 2. *B.* 24. *Cap.* *n.* 11 *en* 12., en moogen zy de

de zelve niet gedeeltelyk verwerpen, want by aldien een kind wilde voorgeeven zyn legitime alleen maar te willen naa zig neemen, zoude zulks niet vermoogen te doen, om dat de legitime een gedeelte van de erfenis is, en geen erfenis ten deelen aanvaard, en ten deele verworpen werden kan, *de Groot Inleid.* 2. *Boek.* 21. *Deel. n.* 7. *Huber* ibid. *n.* 2. *Zutphen Pract. p.* 243. *n.* 17.

REQUEST, is een onduitsch woord, dat een *verzoek* of *smeekschrift* beteekent; van het Latynsche woord *requirere* iets zoeken, iets vraagen; men verstaat 'er door een *geschrift*, waar by in het narré of verhaal de zaak werd voorgestelt, en by het slot of concluſie een proviſie van Juſtitie, of iets anders werd gevraagt, met de middelen die men meent, dat kunnen dienen tot voorſtand, of bekoominge van het verzogte.

Wat te obſerveeren, zoo omtrent het preſenteeren als expedieeren der *requeſten* in de requeſtkamer van den Hove van Holland, ziet *Reſol. van den Hove* 16. *Febr.* 1683, 22. *Febr.* 1683. *en* 12. *Febr.* 1694, hoedanig zig voortaan de Procureurs zullen hebben te gedragen in het præſenteeren der *requeſten* aan Heeren Commisſariſſen, *Reſ. van den Hove* 16, 22. *Oct.* 1683. en moeten door een Advocaat en Procureur werden geteekent, *Reſ. van den Hove* 2. *April* 1672. 16, 24. *Febr.* 1685. 12. *Febr.* 1694. zy moeten met een nette en leesbaare hand werden geſchreeven, *Reſol. van den Hove* 19. *July* 1713.

Zy moogen door de Procureurs aan Heeren Commiſſariſſen niet werden gepreſenteert om te bekoomen eenige proviſien, of daar moet by zyn het dubbelt van de obligatie, of bewys van de prorogatie van Jurisdictie, *Reſ. van den Hove* 13. *Oct.* 1603. en moeten aanſtonds naa de Rolle werden geleezen, *Reſol. van den Hove* 20. *Sept.* 1607. by de *requeſte* om Mandament van appel moeten de vonniſſen gevoegt werden, en mag niets verzweegen werden van het geen men zoude vreeze dat Heeren Commisſariſſen zoude kunnen beweegen, om het verzoek af te ſlaan, of niet te verleenen, *Reſ. van den Hove* 25. *April* 1668.

En moogen de *requeſten* eens afgeſlaagen niet weederom werden gepreſenteert, *Reſ. v. den Hove van* 27. *Oct.* 1586. vide 1. *Meun. v. Hanneman f.* 345. *&c.* dit is vernieuwt 14. *Nov.* 1614. ziet 4. *Mem. van Duik fol.* 41. die door den Hoogen Raade

de afgeſlaagen zyn, moogen zonder mentie daar van te maaken aan 't Hof niet werden gepreſenteert, *Reſ. van den Hoogen Raad* 22. *Maart* 1625, nog by de Raad van Staaten op een boete van 12 gls. en voor Haar Hoog. Mog. niet anders dan met nieuwe motiven, en annexis van de eerſte afgeſlaage *requeſte*, *Reſol. Stat. Gen.* 13. *April* 1686. en moeten de *requeſten* aan Haar Hoog Mog. by de Supplianten of hun Procureur werden geteekent, en weegens zaaken van Juſtitie aan de Procureur voor Haar HoogMog. uitgegeeven werden, *Reſ. Stat. Gen.* 1686. *en* 28. *Oct.* 1690. en moogen Heeren Commiſſariſſen van *requeſten* notabele bylagen hebbende, en extraordinair gepreſenteert, zoo veel voor haar beſoignes en vacatien profiteeren, als de zelve in diſcretie, en naa gelegenheit van zaaken zullen oordeelen. *Reſol. van den Hove* 30. *Sept.* 1675. en is by den Hove een ordre en reglement gemaakt teegen de exceſſen in het extendeeren der *requeſten*, actens judicieel, Schrifturen en Pleidoien by *Reſolutie van* 14. *Jan.* 1750. in de *requeſten* aan de Staaten te preſenteeren moogen geen eertitulen van Jonkheer, Heer, Graaf, Prins of diergelyken werden gebruikt, maar alleen de naam der Supplianten, met byvoeginge van hunne Woonplaats, Heerlykheit, Ampt en Bediening waar uit zy kennelyk en te onderſcheiden zyn of werden anders niet aangenoomen, ziet *Reſ. van Holl.* 20. *Maart* 1657 of 1667. dog is by den Hove goedgevonden, dat men de titul van Jonkheer zal moogen laaten ſtaan in het narré van de *requeſten* en allegatien van Schrifturen, maar dat men de zelve in het dictum of diſpoſitie niet zal mogen gebruiken. *Reſol. van den Hove* 8. *July* 1608.

REQUESTE CIVIL, is een middel van Gracie, *dat den* Hogen Raad uit naam van de Hoog Overheit verleent aan iemant, die iets of vergeeten of verzweegen heeft te eiſchen, waar by de zelve werd geadmitteert om zyn concluſie te moogen amplieeren: want geantwoord zynde, en met een genoome contrarie concluſie gelitisconteſteert, vermag men naaderhand niets doen, dan onder beneficie van *Requeſte Civil*, van de Hoog Overheit geobtineert, ook vraagt men die, indien men wil produceeren eenige Teſtamenten, Certificatien, Atteſtatien of Verklaringen, ſmakende naa faiten, het welk men niet vermag te doen, dan onder *Requeſte Civil*,

Civil, en niet onder *Requeſte in Judicio*. En heeft den Hoogen Raad op den 1. *Maart* 1583. een iegelyk geadverteert, dat zy geen *Requeſte Civil* zullen interineeren, dan met kenniſſe van zaaken en conform aan het 216. *artic. v. Haar inſtructie.* vide *W. V. Alphen Papegaay.* 1. *D.* 23. *Hoofdſt. p.* 297. en werden de *Requeſten Civil*, geen ſubſtantieele relieven behelzende, indifferentelyk zoo by den Hove als Hoogen Raad verleent, te weeten van judicieele verzuimeniſſen, en om eenige verificatien te mogen produceeren, anders mag het Hof die niet verleenen, volgens het 20. *artic.* van haar inſtructie. alle *Requeſten Civil* werden altyd verleent met Committimus aan dien Regter daar de zaak *litispendent* is.

Geen *Requeſten Civil* werden verleent met Committimus aan Arbiters, maar als voor de zelve kweſtie is, en men wil relief verzoeken, verzoekt men wel expreſſelyk *Requeſte Civil*, dog werd dan by den Hoogen Raad altyd verleent *nihil*, maar egter Arbiters geordoneert, om in het doen van haar uitſpraak daar op zoodanig reguard te neemen als zy in goede conſciencie zullen oordeelen te behooren. ziet *v. Alphen in de Pap.* 1. *D. f.* 615, 616. de reede is om dat Arbiters geen ordinaire Regters zyn, en daarom geen magt hebben om een *Requeſt Civil*, by de Hoog Overheit verleent te interineeren of te rejecteeren. Voorts moeten de *Requeſten Civil* ter Interinementen gepreſenteert werden ter Rolle, en daar toe werden geconcludeert, en werd dan naa het voldingen daar op gepleit, en ſtaat het dan ter deciſie van den Regter, of het *Requeſt* moet werden geïnterineert dan niet, dog dit is met onderſcheit te verſtaan, want als het *Requeſt Civil* tendeert om iet te doen, dat met de Principaale zaak kan gedecideert werden, dan werd op het Interinement gepleit en acte gemaakt om by de ſtukken te voegen, maar als het *Requeſt Civil* iets anders inhoud, als by voorbeelt, om de concluſie van eiſch te amplieeren, of diergelyke, moet de principale zaak zoo lang ſtil ſtaan tot dat 'er op het Interinement is gediſponeert.

By het Hof was bevoolen dat van alle *Requeſten Civil*, die gerejecteert wierden, men aan de Rentmeeſter van de Exploicten betaalen zoude 3 gls. *Reſol.* 9. *Mey* 1561. ziet 2. *Memor. v. Ernſt fol.* 15. *verſ.* dog by het 18. *art. van de Ampliatie van de inſtructie van* 1644. is dit bepaalt op 10 gulden naa het

Roomſche regt, was het niet geoorlooft te appelleeren van een gewysde van de *Præfectus Pretorii* om dat hy *vice ſacra Principis judicabat.* Ziet hier over *de L. unica Cod. de Sentent. Præfecti Prætorio. ratio differentiæ eſt, quia ſcilicet appellatio iniquitatis Sententiæ querelam continet L. 17. ff. de minorib. at vero illa ſupplicatio, qua petebatur reviſio litis Sententia Præfecti Prætorio deciſæ, erat tantum imploratio ejusdem Magiſtratus clementiæ ad quam ſupplicans, tanquam ad Juſtitiæ & æquitatis aſylum confugiebat.*

Veelen meenen dat het gebruik, dat wy maaken van de *Requeſte Civil* daar van zyn oorſpronk neemt, de welke meede als een gunſt van de Hoog Overheit werd geobtineert, welk middel *Civil* genaamt werd, niet alleen om dat het een heuſch en beleeft middel is, maar ook om dat het niets heeft, waar door den Regter die geoordeelt heeft, beleedigt zoude kunnen werden.

REQUEST IN JUDICIO, de zelve koomen te pas in deeze of diergelyke omſtandigheeden. *Eerſtelyk*, om in een Proces by Ampliatie van Inventaris eenige munimenten te moogen produceeren. *Ten tweede*, om in een Proces het een of ander verzoek te mogen doen, als by voorbeeld, om *viſie* van deeze of geene inſtrumenten te moogen hebben, of ook om zyn eiſch te mogen amplieeren. *Ten derde*, om zig in een Proces tuſſchen anderen *litis pendent* voor zyn intereſt te moogen voegen, of ook wel te intervenieeren (dat is het geding overneemen) op dusdaanige *requeſte* werd ten pericule van den Verzoeker gediſponeert; zynde het appointement op het zelve altoos *fiat requeſt in judicio ter preſentie van Partyen of der zelver Procureur* en werd dan voorts ter Rolle by een concluſie verzogt admiſſie om te moogen doen dat geene, waar toe het *requeſt in judicio* tendeert, waar in dan werd geconſenteert, of het verzoek van admiſſie gecontradiceert naar geleegenheit.

REQUESTKAMER, is de Vergader Kamer van Heeren Commiſſariſſen ter Rolle gecommitteert, alwaar alle de Requeſten, tot der zelver departement ſtaande, werden gepreſenteert en geëxpedieert, Partyen in kleine zake mondeling gehoort, en haar geſchillen gedecideert, of aangeweezen de middelen hoe haar regt te vervolgen. De Commiſſariſſen waar van de eerſte een ouder, en de tweede een jonger Lit van den Raad is, zyn twee in getal

en hebben tot adjunct of de Griffier of een der Secretariſſen by tourbeurten. Specteerende voornamentlyk tot het departement van de laatſten, de expeditien van al het geen die Kamer betreft, men verzoekt aan de zelven alle Mandamenten van Rau-actie, appel, poenaal, maintenue, complainte, om getuigen te hooren, &c. in 't generaal al het geen dat men proviſien van Juſtitie noemt, en waar op een voldingen volgt, en waar toe geen diſpoſitie van den vollen Raad nodig is, als het verleenen van auctoriſatien *de facto*, curateelen, confinementen &c. door de zelve werden ook ten verzoeke van de Procureur Generaal alle getuigen gehoort, ſchouwinge van neêrgeſlagen of gekwetſte gedaan, inſpectien genoomen, dog vermits daar toe door de Procureur Generaal in den Rade altoos al voorens verzoek moet werden gedaan, kan men eigentlyk niet zeggen, dat zulks zoo direct tot het departement van de *Requeſtkamer* behoort, vermits Heeren Commiſſariſſen by een reſolutie van den Raade ſpeciaal daar toe werden verzogt en gecommitteert. Haar Commiſſie duurt van het aangaan van de Rolle des maandags, tot de volgende maandag op het zelve uur, wanneer zy weederom door andere Heeren Commiſſariſſen werden afgeloſt, en blyven, de twee Commiſſariſſen die even voor de vacantie op de Rolle hebben gezeeten, geduurende de zelve in den Hage, en koomen gemeenlyk eens of tweemaal ter week ten Hove om proviſien van Juſtitie die geen uitſtel lyden kunnen te verleenen, ook zyn de zelve voor altoos gecommitteert en gequalificeert om alle inthimatien van den Hoogen Raad te ontfangen, by *Reſol. van den Hove van* 19. *Juny* 1607. Ziet voorts REQUESTEN, ROLLE, VACANTIE.

REQUISITOIR, is een onduitſch woord, dat *vordering*, of *eiſch* beteekent; men bedient zig van dat woord gemeenlyk in de Practyk, wanneer men van een ander Regter iets te vraagen of te vorderen heeft, en zyn de brieven of letteren Requiſitoriaal eigentlyk het verzoek dat den eene Regter aan den andere doet, om des verzoekers gewysde ter executie te leggen.

En zyn die brieven aan deeze of geene Regter, (by die brieven ſpeciaal genoemt) geaddreſſeert, of, wel *ad omnes judices*, dat dan zyn opene brie-

ven aan alle Regters, 't formulier daar van is te zien *in de Papegaay* 1. *D. f.* 385.

In Holland reſpecteert men over en weder in de Steeden malkanders Sententien, dog ten opzigte van andere Provincien en andere Landen en Ryken reſpecteert men die doorgaans niet, als by voorbeeld Gelderland, en Overyſſel &c. aldaar werden geen Hollandſche Sententien gereſpecteert, gelyk wy de haaren niet reſpecteeren. Voor deeze plagten de Sententien van de Parlementen in Vrankryk gereſpecteert te werden in Holland, en die van de Hoven van Juſtitie aldaar, *vice verſa*, dog is zeedert eenige jaaren in ongebruik geraakt, ziet *de Papegaay*. 2. *D. f.* 531.

Zomwyle werden wel brieven *Requiſitoriaal* verleent aan Geregten om ſtukken te collationeeren, volgens *het* 17. *art. van de Ampliatie van de inſtructie van 't Hof van 't jaar* 1579.

Als de Sententien en brieven *Requiſitoriaal* gereſpecteert werden, zoo werd daar op *Attache* verleent. Ziet ATTACHE.

RESCISSOIRE ACTIE, is, die geïntenteert werd tot *vernietiging* of *verbreeking* van iets, zoo kan een minderjaarige geobtineert hebbende een Mandament van relief van de Hoog Overheit, uit kragte van dien een *reſciſſoire actie* inſtitueeren teegen een contract van verkoop of iets anders, dat hy ſuſtineert nul te zyn, concludeerende, dat het contract zal werden verklaart vernietigt, en dat zyn Party zal werden gecondemneert tot de reſtitutie &c.

RESCISSIE, is een onduitſch woord, dat een *verbreeking*, *verſcheuring* beteekent; men verſtaat 'er in de Practyk door, een verbreeking van een acte of contract door middel van de Wet, ten voordeele van *die* geene, die door het aangaan van een onderhandeling is beleedigt.

RESCRIPTIE, is een onduitſch woord, dat een *weederſchrift*, of *ſchriftelyke beantwoording* van iets beteekent.

By de Romeinen noemde men *reſcripta*, die antwoorden die de Roomſche Keizers gaven aan de Magiſtraten van de Provincien, over de duiſterheeden of gevallen, die zy bevonden in de Provinciale Edicten, waar op men niet gedagt had; om haar te kunnen dienen tot een regul of rigtſnoer in haar uitſpraaken, de Keyzer *Adrianus* was de eerſte die zoodanige *reſcriptien* gegeeven heeft.

RESERVE, is een onduitſch woord, dat eigentlyk een *uitzondering*, een *bewaringe* van iets beteekent; van het Franſche woord *reſerver*, *bewaaren*, *ſpaaren* &c. men verſtaat 'er door in de Practyk, een zeekere *voorwaarde*, *uitzondering* of *beding* dat men van een zaak maakt, die men verkoopt, of overgeeft, met deeze of geene *reſerve*, *retenue*, of *agterhoudinge*.

RESIGNATIE, is een onduitſch woord, dat *overteekening*, beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door het neederleggen van een Ampt of Beneficie ten faveure van iemant, op wien zulks dan overgeteekent werd.

RESILIATIE, is een onduitſch woord, dat een *weigering* beteekent, en gederiveert werd van het Latynſche *verbum*, *reſilire*, dat *niet hegten*, te *rug vallen*, te *rug ſpringen* beteekent; by *Plinius* vind men het voor *inkrimpen*, ſpreekende van zaaken die gemaakt zynde kleinder werden; men verſtaat 'er door gemeenlyk in de Practyk, een *acte* waar by met een mutueel conſent ergens van werd afgegaan, terwyl de zaaken nog in zyn geheel zyn, dus is de *reſiliatie* een daad waar door men met gemeen conſent een zaak die nog in zyn geheel is *vernietigt*, daar de *reſolutie* of *onthinding* van een zaak een *verbreking* is, van iets dat reeds gedeeltelyk zyn beſlag had, men kan dus van het eerſte zeggen, dat men 'er van *afſtapt*, maar het tweede moet *verbrooken* werden.

RESOLUTIE, is een onduitſch woord, dat een *voorneemen*, een *beſluit* beteekent; men verſtaat 'er ook wel door een *verbreeking* of *vernietiging* van iets, van het woord *reſolvere* ontbinden.

RESPECTIVE, is een onduitſch woord, dat *weederzyds*, *over en weeder* beteekent; zoo werden de *transactien* gemaakt over de reſpective pretenſien van Partyen, dat is in agt genoomen zynde het over en weeder geſuſtineerde van de Partyen.

RESPYT, is een onduitſch woord dat *uitſtel* beteekent; de Impetranten van *reſpyt* moeten hunne crediteuren dagvaarden voor den Raade Provinciaal, en hunne brieven preſenteeren, en een maand daar naa de cautie ſtellen op pœne van nulliteit, kunnende de crediteuren de cautie debatteeren, *art.* 32. *van de Ord. de anno* 1544. *art.* 35, 36, 37. *ibid.* naa gegeeve *reſpyt* werd geen ceſſie toegeſtaan, maar moet de Impetrant in hegtenis gaan, *Gloſſ. in L. fin. qui bon. ced. poſſ.* Ziet ATTERMINATIE & INDUCTIE.

RESSORT, is een onduitſch woord, waar door men gemeenlyk verſtaat, de uitgeſtrektheit van een Regtsgebied. onder een hooger Regtsgebied, zegt men verſcheide Jurisdictien te *reſſorteeren*, de oorſpronk van dit woord ontdekt men wel haaſt, als men agt geeft, dat de Romeinen wanneer zy veele Provincien hadden verovert, en die Landen verdeelden onder de Soldaten, die verdeeling geſchiede *per Sortes* dat is by lotingen, en dat zy die Landen *Sortes* hebben genaamt, waarom *Procopius Lib.* 1. *C.* 5. *de Bello Vandalico* zegt, SORTES *enim proprie appellabant Romani agros quos in Provinciis a ſe devictis occuparunt, ſorte militibus diviſos ac aſſignatos*, zoo leeſt men by *Cicero ad Atticum Lib.* 1. *Sortiri Provinciam*, dat daar zeggen wil *Sorti Committere cujus Provincia futura ſit*, en nog op een andere plaats *Sortiri Provincias*, dat is de zelve by het lot verdeelen; de Gothen en Vandalen hebben in de zelve zin van dat woord gebruik gemaakt, en is het zelve door de tyd zoo gemeen geworden dat men *per ſortem* heeft beginnen te verſtaan een Land, een Akker, een Wyngaart. Men leeſt in de Wetten van de Hertogen van Bourgondien, *quod nulli vendere terram ſuam liceat, niſi illi qui alio loco ſortem aut poſſeſſionem habeat* en by *Gregorius de Tours Hiſt.* 4. *B. C.* 44. *niſi me permiſeris per tuam ſortem hunc fluvium tranſire, cum omni exercitu meo ſuper te pergam*, waar uit men klaar ziet, dat van *ſors* en *ſortiri* is gekoomen *reſſort* en *reſſortir*, wanneer men ſpreekt van de uitgeſtrektheid van een Regtsgebied.

RESTITUEEREN, is een onduitſch woord, dat *weederom geeven, herſtellen*, beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, een *gewysde*, of *Geregtelyke gunſt*, waar door een acte, contract of obligatie werd vernietigt, gegrond op de billykheit van de zaak, en Party weederom geſtelt werden in haar voorige ſtaat.

RESTITUTIO IN INTEGRUM, zyn Latynſche woorden, die *een in zyn geheel ſtelling* beteekenen; en is een *beneficie* van 't regt, waar door die geene, die bedroogen en geledeert is door het paſſeeren van een contract, of door een daat, of verzuimeniſſe van iet, geſtelt werd in die ſtaat waar in hy bevorens was, door gunſt van de Hoog Overheit, die verbreekt en vernietigt, de acte of contract, dat hy had aangegaan.

Dus is de *reſtitutie* in het geheel het effect of uitwerking van

van het relief: de gronden waar op men die *reſtitutie in integrum* verleent zyn het bedrog, de vrees, gewelt, minderjarigheit, misleiding, de ſchaade over de helft van de regte prys, of derde of vierde in een deeling, de nootzaakelyke abſentie ten nutte van de Republiek.

Dit beneficie werd toegeſtaan zoo aan meerderjaarigen als aan minderjaarigen, met dat onderſcheit, dat een minderjaarige kan volſtaan met aan te toonen de *leſie* door de acte die hy heeft gepaſſeert, *dolo, vel calliditate adverſarii, vel ætatis lubrico, aut inconſulta facilitate*, daar de meerderjaarige booven de *leſie* nog moet bewyzen, dat hy is gedwonge geweeſt, de acte door een regtmatige vrees te moeten paſſeeren, of dat een *dolus* of bedrog heeft plaats gehad aan de zyde van de Perſoon, met wie hy heeft gecontracteert of diergelyke.

De *reſtitutie* moet werden gevraagt binnen de 10 jaaren te reekenen van het paſſeeren der acte door de meerderjaarige, of van de dag van de meerderjaarigheit van de minderjaarige.

Voorts moet alle *reſtitutie* over en weeder tuſſchen de Partyen die gecontracteert hebben, zoo geſchieden *ut unusquisque in integrum jus ſuum recipiat Lex* 24. §. 4. *ff. de minorib.*

RESTRICTIE, is een onduitſch woord, dat *bepaaling* beteekent; men verſtaat 'er door de *modificatie*, of *limitatie* van een wet, overeenkomſt of diergelyke

RESULTAAT, is een onduitſch woord, dat *een gevolg, iets dat uit een zaak ontſtaat en voorkomt* beteekent, dat my toeſchynt van het woord *reſultare* dat *weederklinken* of *een weêrklank geeven* beteekent, en dus als een gevolg van de klank is; men verſtaat 'er door in de Practyk het zaakelyk beſluit, van een conferentie of van een conſultatie; de gevolgtrekkinge van een Wet &c.

RETABLISSEMENT. Ziet COMPLAINTE.

RETENUE, is een Franſch woord, dat *weederhouden, ophouden* beteekent, ook *beſpreken, beſtellen*, als *retenir une place* een plaats beſpreken; de oorſpronk van dit woord in de Practyk gebruikelyk, en dat de eerſte poſt maakt op de declaratie van een Procureur, is aan veele giſſingen onderhevig, het ſchynt my toe, dat gelyk by de oude formulieren van regtspleging, men gewoon was aan de Regter of Schout te vraagen, een agting, (dat een citatie was) en een man die ons woord hield, dat

is

is een Taalman of Procureur, waar op hy antwoorden, *ik geef het U, gaat wind en werft hem*, dat in het Franſch zeggen wil *aller le retenir, beſpreekt hem, ziet hem voor U vaſt te houden*, men daar op gewoon was zoo een Taalman zeker geld te geeven, als een Godspenning, om zig van die man te verzeekeren, en dat zulks naaderhand de eerſte en vaſte poſt op zyn declaratie geworden is. Ziet OUDE REGTSPLEEGING IN 'T CIVILE.

RETOUR, is een onduitſch woord, dat *weederkomſt* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk het regt uit kragte van het welk inmeubele goederen gegeeven door Vader of Moeder of Aſcendenten moeten weederkeeren aan den gever, wanneer de Kinderen zonder wettige Deſcendenten koomen te overlyden; de Romeinen die dit Regt hebben ingevoert, hebben redelyk geoordeelt, deeze geringe trooſt te moeten toeſtaan aan de bedrukte Ouders, die het ongeluk hebben van haare Kinderen te verliezen zonder Deſcendenten, boven dien geeven deeze Wetten een Politique aanmoediging aan de zelve om hunne Kinderen uit te huwelyken, dit regt heeft egter by ons minder voorregt en meerder bepaling, en men kan het aanmerken als een ſimpel regt van ſucceſſie.

RETRANCHEMENT, is een onduitſch woord, dat *afkorting, vermindering* beteekent; zoo zyn de legaten onderworpen aan het *retranchement* van de *quarta Falcidia*, en de fideicommiſſen aan de *quarta Trebellianica.*

RETROACTIF, is een onduitſch woord, dat *agter uitwerkende* beteekent; men verſtaat 'er door het vermoge of kwaliteit in een acte, of iets anders, die een uitwerkende kragt heeft, omtrent het geen reets voorby is, by voorbeelt de *ratificatie*, dat een conſent is, gegeeven naa dat de acte is gepaſſeert, is van de zelve uitwerking, als of de toeſtemminge van die geenen, die dat geratificeert of beveſtigt heeft, gegeeven was ten tyde van het paſſeeren der acte, dog hebben de Wetten die *reatroactive kragt* niet, ziet *de Lex 7. Cod. de legib.* Ziet RATIFICATIE.

RETROCESSIE, is een onduitſch woord, dat *weeder afſtand* beteekent; men verſtaat 'er door aan iemant *weeder overlaaten* het geen hy bevoorens gegeeven had, men kan een *retroceſſie* noemen, wanneer iemant een contract van verhuuring met iemant hebbende aangegaan,

gegaan, die huur weederom aan een ander overdoet.

REUNIE, is een onduitſch woord, dat *weeder vereeniging* beteekent; men verſtaat 'er door de weeder zaamenvoeging van een zaak, die geſcheiden was, van die, waar meede, zy bevoorens was vereenigt geweeſt.

REVERSIE, is een onduitſch woord, dat *weederkeering* beteekent. Ziet RETOUR.

REVINDICATIE, is een onduitſch woord, dat *weedereisſching*, *weedervordering* beteekent; men verſtaat 'er door een reëele actie, waar by men iets, dat ons toebehoort, en onder de handen van een ander gekoomen was, wedereiſcht, daar toe behooren de goederen die *gerevindiceert* werden, de zelve te zyn die verkogt zyn, en in de zelve toeſtand, zonder eenige veranderinge.

REVISIE, is een onduitſch woord, dat *herziening* beteekent; en by gevolg *trekking*, het *onderzoek*, de *verbeetering*, of de *reformatie* van iets.

De *reviſie* is een extraordinaire weg, die de Souverain opent aan die genen, die door een ſententie van den Hoogſte Regter zig in zyn regt verkort oordeelt, en dus een *herziening* vraagt van zyn Proces, waar toe men van de Staaten binnen drie maanden moet verzoeken *Adjuncten Reviſeurs* volgens het 282. *artic. van de inſtructie van den Hogen Raad*, de welke dan daar toe benoemen allen de Leeden van den Hoogen Raad, met byvoeginge van vyf *Adjuncten Reviſeurs* allen Regtsgeleerden, volgens gemelde 282. *artic. van de inſtructie*, en zyn doorgaans Penſionariſſen van de Steeden, beneevens twee Leeden van het Hof, de welke over die zaak niet hebben geoordeelt, welken uit de zelve ſtukken, in die zaak op nieuws regt doen, en ſententie wyzen, ziet *de Papeg.* 1. *Deel pag.* 438. welke zeeven Adjuncten moeten zweeren in de zaak nooit bevoorens geadiſeert of geconſuleert te hebben, volgens *het* 283. *artic. van de inſtructie van den Hogen Raad*, en moet *reviſie* binnen de twee jaaren naa dato van de ſententie van den Hogen Rade by *requeſte* verzogt werden, inhoudende de redenen en middelen, waar meede men het erreur wil bewyzen, ziet *art.* 279. *van de inſtructie van den Hogen Raade*, en moet men daar toe volgens *ampliatie van de inſtructie van den Hogen Raad van* 1644. *art.* 12 *en* 13. in de Griffie als een boete 200 conſigneeren. Ook moet

den Regtdag binnen die twee jaaren beteekent zyn, volgens *het* 280. *art. van de inſtructie.* en mag men by eiſch in cas van *reviſie* ook geen andere middelen allegeeren als by het requeſt, volgens *het* 281. *art. van de inſtructie van den Hogen Raad* en moet de Requiránt van Mandament van *reviſie* aan zyn Requeſt hegten de ſententie van den Hogen Raad volgens *Rvgl. van* 26. *Nov.* 1726, en werden in zaaken van Zeeland de *reviſie* gevraagt van de Staaten van Zeeland, zoo als in Hollandſche by die van Holland *art.* 13. *tract. met Zeeland* 1. *Jan.* 1597. *geconfirmeert by het accord* 1674. *art.* 48. *reviſie* ſurcheert geen executie ten waare de executie niet reparabel was, als in cas van huwelyk, in welk geval men verzoekt korte tyd te præfigeeren tot de vervolging van de *reviſie* op pœne van deſertie, dat eerſt op drie maanden en naderhand op zes weeken is geſtelt, in materie poſſeſſoir en valt geen *reviſie*, maar moet vervolgt werden ten petitoire, ook valt geen *reviſie* van appointementen interlocutoir in den H. R. gegeeven, ten definitive reparabel *inſtructie van den H. R. art.* 285, 286. mitsgaders de ordonantie op 't ſtuk van *reviſie* te vinden *in* 't 7. *Mem. v. de Griffier Ernſt f.* 306. *&c.* ook werden alle *riviſien* pro Deo geweigert in alle Crimineele zaaken, in welke de ſententien van beiden de Hoven van Juſtitie zyn conform, en geweezen met eenparigheit of pluraliteit ten minſten van twee derde van de adviſen van beiden de collegien, reglement tot bekorting der Proceſſen voor beide Hoven van 8. *Maart* 1728. *art.* 3. en werd insgelyks in Crimineele zaaken geen *reviſie* pro Deo geadmittert, zoo wanneer by het arreſt van den Hoogen Raad geen Lyfſtraf is gedecerneert *art.* 4. ook werd geen *reviſie* pro Deo verleent aan Vagabonden, Landloopers en diergelyke Perſoonen dewelke nergens een vaſt en gefixeert *domicilium* hebben, en niet als Inwoonders of Ingezeetenen van de een of andere Plaats kunnen werden geconſidereert, als meede niet aan zoodanigen, die hier te Landen of elders eens publiek aan den Lyve zyn geſtraft, of die gebannen zyn uit Holland, Zeeland, Vriesland, en Utrecht, of eenige Diſtricten van dien, en dat hoedaanig ook de ſtraf mogt weezen, tot de welke zy by ſententie van den Hoogen Raade zyn gecondemneert *art.* 4.

Die niet moogen jugeeren in een

een zaak als Regters weegens Conſanguiniteit of affiniteit, kunnen ook geen adjuncten zyn in *reviſie*, zoo met relatie tot de Perſoonen in den zelven Raad zynde, als op haar zelven en jegens den anderen geconſidereert *artic.* 14. *inſtructie van den H. R. vermeerdert*, en verklaart door de Reſolutie van de Staaten van Holland *van 6. Octob.* 1657. en moogen derhalven onder de Raaden en Adjuncten, die als een collegie werden geconſidereert niet zyn Vader en Zoon, Oom en Neeven, Regtsweerts, te weeten Suſters, en Broeders kinderen nog anderen, zynde in gelyke graden het zy van bloede of huwelyk, *ibid.*

De excuſeeringe van de Regters in den H. R. geſchiet tot de zesde graat incluſive, zoo ten reſpecte van affiniteit als conſanguiniteit *Reſ. Holl.* 24. *Mey* 1602.

Als adjunct *reviſeur* werd niemant, die niet meer heeft als de titul van Advocaat toegelaten. *Reſ. Holl.* 20. *July* 1646.

En is om alle uitvlugten te beneemen, en een einde der Proceſſen te maaken vaſtgeſteld, naa de *reviſie* geen remedie van Juſtitie te verleenen, het zy *ad querelam nullitatis*, het zy by exceptie, provocatie, *ſuper reviſie*, gracie, relief, of hoe het zelve ook zoude moogen genaamt werden *art.* 289. *inſtruct. van den H. R.* en ook by *Reſol. van Holl.* vaſtgeſtelt, en ter Generaliteit gebragt 25. *Jan.* 1659. *en Ord. van den Hove van* 7. *Febr.* 1659. *in het* 5. *Mem. v. Pots f.* 234. *verſo* ziet ook *de Papegaay* 1. *D.* 28. *Hooft. p.* 438.

En moogen in *reviſie* geen nieuwe faiten werden geallegueert of eenige nieuwe ſtukken overgelegt, ziet *de Papegaay* 1. *D. f.* 438. ook geen grieven *a minima* werden geproponeert.

En werd alleen als de *reviſie* voldongen is, maar een deductie by de ſtukken gevoegt.

En werd in materie van *reviſie* geen relief of requeſte Civil van 't verloop van de tyd van 't verzoeken en 't vervolgen van de *reviſie* toegelaten.

Op willige condemnatien van den Hoogen Raad valt geen *reviſie*, alzoo iemant in *reviſie* willende koomen erreur moet proponeeren, het welk hy niet doen kan, terwyl hy op zyn eige verzoek en overgifte is gecondemneert, ziet *het advis van den Hoogen Raad op dit ſubject by Will. v. Alphen in zyn Papegaay* 1. *D.* 28. *Hoofd. p.* 489.

En gaan in *reviſie* maar twee defaulten, het profyt van het eerſte is een andere citatie met

inthimatie, en van het tweede is te niet doeninge van de ſententie.

Tot verzoek van *reviſie* van Heeren Gecommitteerde Raaden ſtaan drie maanden *ordon.* 1679. *art.* 31. en moet die geene die van een ſententie van Heeren Gecommitteerde Raden wil koomen in *reviſie* conſigneeren 100 gls. in handen van de Secretaris van de Staaten beneevens een acte van cautie voor de verdere koſten. *Reſol. Holl.* 26. *July* 1623.

Een Impetrant van *reviſie* voor Heeren Gecommitteerde Raaden zyn zaak verliezende met compenſatie van koſten, kan niet repeteeren de boete van *reviſie*, maar wel de helft van de penningen die voor onkoſten van de *reviſie* zyn gefurneert *Reſ. Holl.* 16. *Nov.* 1758.

Ook is 'er by Haar Hoog Mog. een ordre en reglement op de *reviſien* van de ſententien van de Raad van Staaten, vaſtgeſtelt op den 5. *Sept.* 1768.

Omtrent de *reviſien* op de ſententien van de Admiraliteiten, met zeeven Raaden en zeeven Adjuncten, *Reſol. Holl.* 27. *Sept.* 1669. en de cautie en koſten, ziet 9. *Oct.* 1671.

Naderhand is goed gevonden die te termineeren met zeeven Raaden en agt Adjuncten. 14. *Nov.* 1674.

En eindelyk de *reviſien* te laaten doen door zeeven *reviſeurs*, drie uit de Regters, en vier Adjuncten, *Reſol. Holl.* 15. *Nov.* 1675.

REVOCATIE, is een onduitſch woord, dat *herroepinge* beteekent; men verſtaat 'er door een vernietiging van een voorgaande acte, zoo herroept men een Procuratie, condemnatie en diergelyke, de donatien *mortis cauſa* zyn herroepelyk, om dat het is een acte van uiterſte wil, *atqui ſuprema hominis voluntas eſt ambulatoria usque ad extremum vitæ Spiritum*, maar de donatie onder de leevende is van de natuur van de contracten, en gelyk die zyn *ab initio voluntatis & ex poſtfacto neceſſitatis*, zyn zy onherroepelyk om reedenen by de Wetten bepaalt en vaſtgeſtelt. Ziet DONATIO.

REYPAT, is het regt om over iemants Land te reyden, het *reypat* bevat in zig het voetpat, als het meerderen het minderen.

REYSEN, die geene die om reedene van hun Proces *reyſen* moet, en zig in den Haag bevinden, en die koſten naaderhand van zyn Party wil repeteeren, moet zig vervoegen in de Griffie van den Hove, en daar van aantee-

teekening verzoeken, ziet *de Ordonantie op het taxeeren van de reyſen van Partyen naa den Haag van* 24. *Oct.* 1547. te vinden *in het* 1. *Mem. v. van Dam. f.* 276. het welk vernieuwt is 19. *July* 1574. te vinden in het 7. *Mem. v. Ernſt fol.* 48. en werden niet meer dan drie *reyſen* goed gedaan en wel in groote zaken.

RIDDERSCHAP. Ziet ADEL. By de Staaten van Holland is op den 24. *Juny* 1728. als een onverbreekelyke Wet vaſtgeſtelt, dat voortaan geen Edelen buiten de geunieerde Provincien, of het Reſſort van de Unie in de Ridderſchap zullen werden beſchreeven.

RIEMTALEN, die men ook *Vroonſchult* noemt, is volgens het zeggen van *S. van Leuwen* in zyn tractaatje geïntituleert, *Redeneeringe van de oorſpronk, regt en onderſcheit der Edelen en Wel-Borenen in Holland* 10. *Hooftdeel pag.* 64. een omſlag tot onderhoudinge van Wegen, Kaden, Bruggens, Vyvers, Viſcheryen en andere Wateren. Deeze belaſtinge heeft haar naam ontleent van de Riemen, waar meede men van ouds de Scheepen plagt te regeeren, want het is een bekende zaak, dat ſommige Landſchappen en ook de Steeden en Dorpen zoodaanige Schepen ten dienſten van de Graaf, en van den Landen verpligt waaren te leveren en te onderhouden, en hier toe was ieder Dorp en Ambagt op zeeker getal van Riemen, naa maate zyner geſtelteniſſe getaxeert, volgens welk getal de zelve ook jaarlyks in den omſlag moeſten dragen, werdende voor elke Riem gerekent, twintig, vyf en twintig, dertig, en ſomtyds meerder ponden van 40 grooten, ziet hier over in het breede, de *Riemer in zyn beſchryvinge van 's Hage* 2. *Deel. p.* 407. alwaar verſcheide authenticque ſtukken ter beveſtinge van dit voorenſtaande gevonden werden, als meede *S. van Leuwen Coſtumen en Keuren van Rhynland in zyn inleid. blad.* 70-72.

RINSGULDEN, of *Rynsgulden*, was een goude munt, bedragende omtrent 30 ſtuivers men vind de zelve gevalueert of in waarde vergeleeken teegen oude Schilden, dat is oude Franſche Schilden, zynde insgelyks een goude munt, doende ten tyde van Keizer *Karel de V.* twee en veertig ſtuivers, zynde een weinig minder dan anderhalve *Rynsgulden. Ant. Matthæus tom.* 1. *analecta in* 4. *bladz.* 776. haalt ten dien einde aan uit een brief des jaars 1530 de volgende woorden; zoo zouden zy Remonſtranten geeven 20 ſtuivers 't welk op 2 ſtuivers

naa juiſt de helft waar van een oud Schilt, die gereekent werd voor 42 ſtuivers, en even te voren uit een Latynſche brief van 1508. *quolibet ſeudato eſtimato ad unum & dimidium florenum Rhenenſem aureum pleni ponderis monitæ Electorum Imperii.* 't geen hy herhaalt *bladz.* 785. in de korte aantekeningen by den gemelde Hoogleeraar in dat zelve deel uitgegeeven, onder de naam van *Henric: van Erp*, vind men op het jaar 1530. *bladz.* 110. het volgende. *Ons convent bruikt zelfs 71 mergen ende die ons naaſt geland waren, gaaven boven. ende beneden voor elcke mergen 14 ſtuivers*, Facit 23 oud ſchilt, en 28 ſtuivers daar hebben wy voor betaalt 33. *rynsgulden*, het oude ſchilt genoomen op 42, en de *rynsgulden* op 30 ſtuivers en koomen die beide vergelykingen op 4 ſtuivers naa op het zelve uit.

ROL, is een duitſch woord, van verſcheide beteekeniſſe, al het geen men in malkanderen rolt, draagt die naam: in de Practyk verſtaat men 'er eigentlyk door, een boek waar in men de Regtszaaken aanteekent, een ding of geding boek, dat onderſcheiden werd met byvoeging van een woord, wat zaaken het inhout, als de *Crimineele rolle*, de *Civile rolle*, de ordinaire en extraordinaire *rolle*, de *Pleitrolle*, de *Furneerrolle*, &c: men noemt ook de Plaats, daar de Regters gezeeten zyn, om notulen en dingtalen te houden, en zeekere zaken voor haar te laaten bepleiten de *rol*, naa de aanteekeninge en regiſters die men daar ter plaatſe houd, welke boeken men *rollen* noemt, om dat zy oudstyds op aaneen geplakte bladen papier of pa ament wierden geſchreeven, die men gewoon was aan malkanderen te plakken, en om een ſtok te rollen, *Menage* in zyn Etymologiſch Woordenboek zegt, dat het woord *Roole*, dat hy met twee oos ſchryft, komt van *rotulum pro rotula*, dus zegt hy vind men dit woord in de Ordonantien en Reglementen van het Parlement geſchreeven in 't Latyn. *Voſſius de vitiis Sermonis pag.* 705. zegt *inrotulare inſcribere vel derigere in rotulam, hoc eſt catalogum cauſarum, is enim dictus Latino Barbaris rotula, a rota, ut Belgis Rol quod vocabulum eſt vetus pro rota*, en het is daar van daan dat men Heeren Commiſſariſſen van de Rol noemt *Rotularii.* Voorts naa verſcheide geleerde aanmerkingen op dat woord en zyn oorſpronk, zegt hy, dat de arreſten van het Parlement oudstyds waaren geſchreeven op vellen van Parkement, aan malkanderen geplakt die men

op

op rolden, en dat men ten dien einde een Ampt had ingeſtelt dat *le Colleur* of de Plakker van de zelve beteekent, en hebben de Latynen dit genoemt *volumen a volvendo* om dat zy op baſten van boomen ſchreeven die zy rolden, de Hebreën noemde het *migillab* dat *involucrum* beteekent, gederiveert van het woord *galal*, dat *volvere* of *rollen* beteekent, in de Joodſche Synagoge is de Wet nog zoo geſchreeven, en het is haar niet geoorlooft die anders te ſchryven; van *rotulare* heeft men gemaakt *inrotulare* waar van het woord *enroller*, dat men oudstyds uitſprak *enrotuler*, en zoo heeft men gemaakt van *Rotulare contra rotulare*, waar van het woord *controlleur*, of *contra rolleur*.

Het was aan niemant, geen Officier des Konings zynde, dat is aan niemant dan aan Graaflykheits Officieren of des zelfs Amptenaren, dikwils zoo genaamt, geoorlooft in de audientie van de Rolle te koomen met een degen of gedekt hooft, ziet *die ordonancie van Dec.* 1516. *in het* 1. *Mem. van de Griffier Sandelyn f.* 89. *verſo. en is by den Hove op den* 4. *Febr.* 1568. verbooden aan alle en iegelyk op de Rolle te moogen klappen, praaten of eenig gerugt maaken. ziet 5. *Mem. v. de Griffier Ernſt fol.* 5. en een nader *op den* 13. *Febr.* 1591. teegen de ongeregeltheeden der Suppoosten op de Rolle vide 3. *Mem. van Hanneman f.* 185. *verſo.* mitsgaders een ordonantie van de Heeren Staaten tot expeditie van de Juſtitie en avancement van de Rolle op *den* 16. *Maart van het zelve jaar* 1591. te vinden, meede in de 3. *Mem. van de Griffier Hanneman fol.* 202. *verſo.* een verbod aan alle ongequalificeerde Perſoonen om in de banken van de Rolle te zitten *van* 9. *Jan.* 1597. 1. *Mem. van Regteren f.* 93. *verſo.* en een ordonantie van den Hove tot avancement van de Rolle in groote zaaken 15. *April* 1616. 4. *Mem. v. Duik f.* 176. *verſo.* als meede een ordonantie op het zelve ſubject 12. *Maart* 1620. 1. *Mem. van Pots. f.* 31. ook een ordonantie op het houden van de Rolle van 17. *Dec.* 1641. 1. *Mem. van Rolland f.* 265. en een *ut ſupra van* 4. *Febr.* 1642. *ibid. f.* 279. en een nader ordre op de expeditie en avancement van de Rolle van 10. *Jan.* 1656. *in 't* 3. *Mem. v. Pots f.* 35. mitsgaders een Publicatie raakende de continuatie van de Rolle van 17. *Nov.* 1656. *ibid. f.* 205. en nog een ordre en reglement voor de Rolle *van* 21. *Oct.* 1669. te vinden *in 't* 12. *Mem. van Pots f.* 150. ook

is

is men gewoon op Koppermaandag verſcheide Reſolutien en Reglementen de Rolle betreffende de ſuppooſten voor te leezen, die t'zamen geſtelt en gedrukt zyn 15. *Dec.* 1724. en verſcheiden van de voorgemelde Reglementen en anderen behelzen.

RONSELEN, zegt *Kiliaen* te beteekenen, *vermangelen, verruilen, permutare.*

ROODEN, of *Roeden*, wanneer onze Graven of ook andere Heeren hunne Wilderniſſen of Boſſchaſien aan iemant ter Landbouw uitgaaven, wierd het bekwaam maaken van dien ten Landbouwe genaamt *Rooden* of te *Roeden*, waar van wy nog heeden gebruiken het woord *uitroeden* en de naamen van Breederoode, Lange roode, Berkenroode, Roodenrys, Nieuwe roode, Tetroode &c. aan die Landen weegens die uitroedinge by ons gebleeven zyn. Ziet *du Cange in voce* RHOTUS *Erfgrafelyke bedien.* 16. *D. p.* 242.

ROOMSCHE REGT, wanneer en by wie het zelve hier in deeze Landen is ingevoert is zeer onzeeker, zulks ſommige meenen, dat het om zyn byzondere billykheit, nu en dan aan de Regteren als een voorbeeld voorgeſtelt, met 'er tyd ſtilzwygende is ingekroopen, en ten laatſte voor Regt is aangenoomen, ziet *de Groot in zyn inleiding. Lib.* 1. *tit.* 2. *verſ. Zoo wanneer Mer. prax. Civil Lib.* 1. *tit.* 4., *C.* 1. hier over heeft *ex profeſſo* in een zeer geleerd diſſertatie geſchreeven de Heer *Hendrik Fagel in den jaare* 1727. onder de titul *de origine & uſu Juris Romani in Hollandia*, waar in die Groote Staats Miniſter al in zyn eerſte jeugt voortreffelyke blyken gegeeven heeft van zyn verligt oordeel.

RUBRIQUE, dit woord komt van het Latynſche woord *Ruber* dat Root beteekent; men gaf daar meede te kennen de tituls van de boeken in het *corpus juris*, zeggende onder deeze of geene *rubrique*, in plaats van te zeggen onder deeze of geene titul, om dat men oudstyds die tituls met roode letteren ſchreef.

RUWAERT, dit woord beteekent Ruſtbewaarder. *Roeuwe* en *ruwe* beteekent ruſt, en *waeren cuſtodire* bewaaren, dus *Ruſtbewaarder*, ziet *Kilianus* op Ruwaerd, Rouwe, Rouwaard. *Ol. Vredius Hiſtor. Comit. Flandrius, prodr.* 2. *Cap.* 21. *p.* 370. en in een Handveſt van Hertog *Albrecht van Beyeren* te vinden, in de Handveſten en Octroyen van Vlaardingen van 15. *Juny* 1448. werd duidelyk dit woord verklaart door deeze woorden, *en hebben ons aangenoomen*

noomen en neemen aan Ruwaert toeſienre en beſchermer te wezen van alle ons liefs Broeders landen &c. zoo vind men het ook in een Handveſt gegeeven aan Amſterdam 1357. onder de Handveſten van de Stad *bl.* 5. *Col. a.* dit Ampt was van gelyke magt als Stadhouder, en wierd in tyde van beroerte, of om andere oorzaaken den geenen aanbevoolen, die men 't goed dagt, ziet *Hooft Nederl. Hiſt.* 12. *Boek blad.* 539. en 13. *B. bladz.* 551. *by Baſinus Cap.* 25. *tom.* 1. *analecta Mathæi in* 4to. *pag.* 543. word een *Ruwaerd* omſchreven als *Civitatis & Patriæ defenſor vel advocatus*, een beſchermer en voorſpraak van Stad en Vaderland.

S.

S A.

SAK, men noemt een *Sak* in de Practyk een verzaameling van Proces ſtukken, die men in een *Sak* ſteekt, met een opſchrift van de naam en kwaliteiten van Partyen.

Op het leveren van de *Sakken* zoo in den Raade als onder Heeren Commiſſariſſen van den Hove is een ordonantie en reglement gemaakt *in dato* 13. *Jan.* 1631. *te vinden in het* 4. *Memor. van de Griffier Criep fol.* 161.

SAKEN, noemt de Heer *de Groot in zyn inleid.* 2. *B.* 1. *D.* al wat 'er is buiten den menſch, den menſch eenigzints nut zynde, alwaar men ook vinden kan hoe hy de zelve verdeelt.

SALARIS, is een onduitſch woord, dat *beloning, vergelding voor dienſt aan iemant gedaan*, beteekent; dit woord van *Salaris* komt van *Salarium*, dat gederiveert werd van *Sal* zout.

S A.

Turneb. Lib. 18. *in zyn adverſaria Cap.* 20. zegt, *Salarium a Sale originem habere ipſius vocabuli ſono notum eſt, accedit auctoritas Plinii, verborum non incallide inveſtigatoris, nam Lib.* 3. *C.* 7. *inquit. honoribus etiam militiæque interponitur. Salariis inde dictis. Salaria autem Tribunorum Militarium & Ducum erant annonæ ipſorum*, in de Practyk verſtaat men 'er gemeenlyk door de beloning die men aan de Practiſyns geeft voor haar arbeit, dat by veelen als een honorarium werd aangemerkt, en daarom met de aller uiterſte edelmoedigheit, werd behandelt, die daar door dubbelde eere waardig zyn, want een ieder toekomt een regtmatige beloning van zyn arbeit, en het zyn laagdenkende zielen, die zulks niet op de edelmoedigſte wyze tragten te voldoen, gelyk wederom die geenen, die in

dat

dat *Salaris* als een woeker zoeken, de veragting van een ieder verdienen, voor al wanneer zy dat *Salaris* zoo weeten te zouten, dat de arme Clienten het niet als met veel moeiten kunnen doorkrygen, en met haar Vrouwen en Kinderen nog zeer lang daar van een nadorſt behouden.

By de Keizer was op den 16. *Mey* 1530. een ordonantie op het ſtuk van *Salaris* van de Practiſyns gemaakt, en gelaſt haar *Salaris* te eiſchen binnen 't jaar, op pœne van præſcriptie, ziet 1. *Mem. van de Jonge fol.* 11. *verſo.*

Als meede een voor den Raad, Procureur Generaal en Secretariſſen in 'sGravelykheits zaaken beſoigneerende van den jaare 1459. ziet 6. *Memor. van Boſſaert fol.* 166. *verſo.*

En is op het *Salaris* der Advocaten en Procureurs nog een reglement by de Staaten geformeert, zoo voor 't Hof als Hoogen Raad, ziet *Reſol. van Holl.* 17. *Jan.* 7. *Febr.* 1659.

En heeft het *Salaris* van Doctoren in de Medicynen, Chirurgyns en Apothekers regt van præferentie. *Reſ. van den Hove* 21. *Mey* 1612.

En mogen de Advocaten, Deurwaarders of anderen van malkanderen geen tranſporten van *Salaris* neemen *artic.* 83. *inſtruct. van den Hove.*

En moeten Advocaten en Procureurs ter zaaken van haar Officie voor het Hof geconvenieert werden, en ook haar actie weegens *Salaris* aldaar inſtitueeren, *inſtructie van den Hove art.* 73.

Een Advocaat of Procureur of een ander Suppooſt van den Hove iemant woonende buiten het reſſort van den Hove in cas van *Salaris* willende betrekken, heeft geen arreſt nodig om Jurisdictie te fundeeren, vermits een ander Regter daar van geen kennis neemen mag, alzoo de Suppooſten van den Hove niet gehouden zyn haar declaratien te laaten taxeeren als by den Regter, voor de welke de zaaken, en zy haar Meeſters hebben gedient, *Papegaay* 1. *D. p.* 72.

Suppooſten moogen haar luider Meeſters in Zeeland woonende in cas van *Salaris* roepen voor den Hove, niet jegenſtaande de proviſioneele ordonantie tuſſchen de Staaten van Holland en Zeeland gemaakt, en zulks is by den Hove alzoo verſtaan 31. *Jan.* 1613. vide *de Papegaay van v. Alphen* 1. *D. p.* 77. alwaar men vind hoe die getaxeert werden, ziet ook *Merula Lib.* 4. *tit.* 104. *art.* 2 & 3.

SALVATIE, is een onduitſch woord, dat een *beantwoordſchrift*,

of *weederlegſchrift* beteekent, om de tegenſpraak van een geding te beveſtigen; men kan in 't algemeen ook *Salvatien* noemen al het geen voorgeſtelt werd, om ſtaande te houden en te verweeren, het geen bevoorens door iemant is gepoſeert en dienen kan tot wederlegginge van de argumenten van Partyen teegen de ſtukken door hem geproduceert.

SALUYT, is een onduitſch woord, dat van het Latynſche woord *ſalus* heil, en nader van het Franſche *ſalut* werd afgeleit, men vind gemeenlyk dit woord in alle de Placaten van den Souverain, *alle de geenen die deeze zullen zien of hooren leezen Saluit*, waar door men niet zoo zeer een groet, als een heilwenſch van de Hoog Overheit moet verſtaan, zoo als *M. Tullius Lib. 3. de Legibus* zegt, *Salus Populi, ſuprema lex iſto*, zoo ook dit als een toewenſing van heil moet werden aangemerkt.

SAUVEGARDE, is een onduitſch woord, dat een *Schutbrief* beteekent; de zelve zyn brieven of Mandament die men van de Hoog Overheit, of opperſte Regter uit zyn naam verkrygt, wanneer gegronde reedene plaats hebben, dat iemant van een magtiger zoude werden onderdrukt, of in zyn eer of goederen benadeelt, die geene die de zelve wil obtineeren, moet klaar bewyzen, dat hy zoodanig werd bedreigt, als hy by zyn requeſt voorſtelt, anders werd zyn verzoek afgeſlaagen, om reedene, dat in effecte, de Gedaagde in cas van *Sauvegarde* daar meede werd gediffameert, en hy by een ieder zoude kunnen gehouden werden voor een moetwillig Perſoon. waarom op het allerklaarſte van die bedreigingen moet conſteeren, en wanneer zulks was verkreegen by een *ſub- en obreptif* te kennen geeven, mag den Impetrant daar over ter eerſter *inſtantie* voor den Hove werden gedagvaart, vide *de Papegaay van van Alphen* 1. *D.* 33. *Hoofdſt. p.* 514.

SCHAKINGE. Ziet RAPT.

SCHATTINGEN, noemt men belaſtingen die op het Volk werden gelegt, het was aan de Graven van Holland ongeoorlooft *Schattingen* of andere belaſtende geldmiddelen op het Volk te leggen, ten waare die op de gemeene dagvaarden aller Edelen dezer Landen met de meeſte ſtemmen voor goedgekeurt en ingewilligt waaren, en wanneer deeze *Schattingen*, niet met eenparigheit van ſtemmen door de Edelen waaren bewilligt, mogten zy alleen ge-

gevordert werden van de onderhorige Ingezeetenen, die daar toe zyn, ſtem gegeeven had, *non niſi volentibus imponebantur Philip a Leidis p.* 30 *en Matb. van der Houven.* 1. *B. C.* 10., dog waar in de Edelen zelfs niet golden of contribueerden, ſchoon zy egter voor hunne en ook andere Onderzaaten ſtemden, tot dat de Steeden van Dordregt, Haarlem, Delft en Leyden meeden tot de dagvaarden geroepen wierden, welke tyd ſchoon men niet præciſe kan bepaalen egter waarſchynlyk voorkomt dat omtrent de jaare 1296. of weinig te voore geweeſt is. Ziet STAATS VERGADERING VAN HOLLANT.

SCHELDEN. Ziet INJURIEN.

SCHENKINGE, is een toezegginge, waar door iemant aan een ander niet zynde verbonden, uit weldadigheit zig zelve verbind, om iet van 't zyne te geeven, zonder iets weederom van hem te genieten, ofte 't zynen baate te beſpreeken, vide *L.* 29. *ff. de donat. Lex* 28. *ff. de reg. jur. L.* 3. *ff. de oblig. & act. L.* 35. *ff. ult. ff. de donat. de Groot inleiding* 3. *B.* 2. *D.*

SCHEEPENEN, zyn ſteedelyke Regters zoo genaamt, om dat zy het Vonnis Schiepen, zy koomen ook wel onder de naam van *Judices Jurati* voor, Graaf *Florens de Vyfde* verſtoute zig in den jaare 1291. door heel Kennemerland de Azingen en Buren in *Scheepenen* te veranderen (*Priv. van Kennemerl. pag.* 1. *art.* 7.) en onze Graven zig meeſter gemaakt hebbende van het Noorderkwartier in Weſtvriesland hebben aan de gemeene Buuren de regtsvordering ten Platte Lande onttrokken, en het zelve gebragt tot weinigen, door de Buuren van jaar tot jaar te kiezen beëedigde Mannen *Scheepenen* genaamt, gelyk daar naa in den jaare 1388. Hertog *Albrecht van Beyeren* als *Ruwaerd van Holland* het zelve ook onderſchyn van Privilegie in Gooy en Amſtelland gedaan heeft, tot dat eindelyk in den jaare 1577. meede door geheel Rhynland, alwaar voor de Ooſtzyde des Rhyns in dat Balliuwſchap een Azing, en voor de Dorpen aan de Weſtzyde gelegen een ander Azing was, en mitsdien door geheel Holland de Vierſchaaren der Azing, en Buren zyn vernietigt geworden, *S. v. Leuwen Rhynl. Coſtum. p.* 63 *en* 246. *Erfgravel. Bed. XI. Deel p.* 201.

Niemant kan zig van het Scheepens ampt excuſeeren dan om merkelyke en geapprobeerde reedenen, *exempel in de Reſol.*

van Holland, en daar by, dat de verkorene twaalf guldens daags verbeuren, en betaalen moeſten de koſten in het vervolgen van die zaak by de Schout gedaan, *in dato* 24. *Febr.* en 28. *Maart* 1618.

Burgemeeſteren en *Scheepenen* werden verſtaan door het woord Magiſtraat, ziet *de Reſ. van Holl. op het quæritur van Edam van* 9. *Aug.* 1646, 1647.

SCHEPENDOMS-REGT, is een Verſterfregt, dat ook wel het Zeeuwſche regt werd genaamt, en ſchynt (zegt de Heer *Hugo de Groot in zyn inleiding tot de Hollandſche Regtsgeleertheit* 2. *B.* 28. *Deel.*) der Ouden Vranken regt te zyn, en vermits die van Zeeland van alle oude tyden Regters gehad hebben die beëedigt waaren, en wettig gekooren om een jaar lang te dienen, welke Regters van den eed, die zy gedaan hadden, *geſwoorens* genaamt wierden, of wel Scheepenen, een naam die by de Oude Vranken ook is bekend geweeſt, om dat zy het vonnis *Schiepen*, en dat het woord *doemen* ook *wyſen* beteekent; zoo is *Schependom* by verkorting van *Schepenendoem* een gewysde van Scheepenen.

Dit regt hebben haar Ed. Groot Mog. met het Aasdoms regt, die naa de Vrieſche regten weezen, getragt te brengen 1 *April* van den jaare 1580. door een middelweg tot een eenparig en algemeen *Landregt* by een Placaat, dat bekent is onder de naam van Politique ordonantie, dat tot zyn grondſlag heeft, dat het goet moet gaan daar 't van daan gekoomen is, dat is van Vader en Moeder, in dien verſtande egter, dat de kinderen altoos koomen in plaatſe van de Ouders met eene hand, vide *de Groot* 2. *B.* 28. *D.* als meede VERSTERFREGT, en AASDOMSREGT.

SCHEPEN-KENNISSE, zyn Schuldbrieven verleeden onder de handteekeninge, en van ouds onder de zegelen van twee Scheepenen, voor welke den opneemer der penningen in de Schuldbrief vermeld verſchynt, zy hebben regt van parate executie teegen de gebreekige Schuldenaar tot Amſterdam, en werd op de zelve gelyk als op andere Schepenen vonniſſen *in judicio contradictorio*, (dat is naa dat de zaak voor en teegen is bepleit,) geweezen, voor welke vonniſſen zy nogtans gepræfereert zyn, geprocedeert by pandinge, indien daar van by *Schepenkenniſſe* niet afgeſtaan is, en voorts tot verkopinge van 't goed van den Schuldenaar, ziet

ziet *de Handv. van Amſterdam bl.* 446. 558, 559. dog zoo iemant, buiten den Impetrant van Executie, brieven heeft, ſpreekende ten laſte van een Perceel in de twaalf nagten geëxecuteert, is hy, by een Keure van den 14 *January van* 1655. gewaarſchuwt, de zelven, binnen eene maand naa den 2. *February* ter Secretarye te laten aanteekenen, op dat de affchryving in ordre, en te beginnen met de oudſte brieven, zoude kunnen geſchieden, ziet *de Handv. bladz.* 560. *Schepen-kenniſſen*, de *Schepenvonniſſen* verjaaren tot Amſterdam niet, en moogen ter executie gelegt werden, onaangezien zy jaar en dag oud zyn. *Handv. van Amſterd. bl.* 557. 558. en voorts *Wagenaar in zyn beſchryvinge van de Stad.* 3. *St.* 5. *D. f.* 33. *en* 34.

SCHIERINGE, komt van *Schieren, waardeeren, ſchatten, doen op prys ſtellen*, een Schuldeiſcher weinig dagen naa dat hem door den Regter een Pant was toegeweezen, deet ter Vierſchaar een verzoek, dat Schepenen het gepande goed, 't geen hy van den Schuldenaar eigenen wilde, tot vergoedinge van zyn agterweezen, zoude waardeeren, en die waardeering wierd in oude Keuren en Coſtumen *ſchiering doen* genaamt, de Oudheidkundige Heer *van de Wall* in zyn Privilegien van Dordregt, doet ons uit een Keur zien, hoe aldaar de *Schieringe* plag te geſchieden. Item *ſo wie den anderen met rechten aanſpreekt met klaagelyke woorden, die mach recht gheren aan lyf en aan goet, en gheert hi recht an huſe of an arve of an renten, ſo wanneer hi dan recht begeert heeft, ſal hi comen ten naeſte ghedinge, ende verbieden dat pand, ende eyghenent, ſo ſal dat recht al bliven ſtaen ruym achte daghen, en daren teinden ſal hy Schieringe gheren, en als hi dan zyn Schieringe heeft, ſo ſal hi drie dinge daghen craft daer of gheren, en heeft hy darin binnen zyn.ghemoede niet, ſo ſal hi recht van beleide gheren, ſo verheurt hy drie pond en anderwerf X pond ſonder argheliſt. Van de Wall.* L. C. *fol.* 136.

SCHIPPERS, Waerden en Stalhouders zyn gehouden te vergoeden alle ſchaaden die iemant Lyf of goed hebbende in haar Schip, Huis of Stal, door haar Scheepsgezellen, Huisdienaars, of Stalknegts zoude moogen leyden *tot. tit. ff. de naut. Caup. & Stabul.* Ziet BEVRAGTINGE.

SCHRIFT, zyn zeekere kennelyke merkteekenen gemaakt door iemant zyn hand, om zyn gedagten uit te drukken in plaats van door de klank van woor-

woorden. Het bewys dat daar uit gehaalt werd, hieten wy een ſchriftelyk bewys, in teegenſtelling van het bewys door getuigen. Daar zyn tweederhande ſoorten van *Schrifturen*, de eene noemt men publieke, en de andere privaten, de eerſte zyn, die voor een Geregt, Secretaris of publiek Perſoon als een Notaris en getuigen zyn gepaſſeert, de anderen zyn die iemant alleen maar onder zyn handteekening heeft gepaſſeert, de zelven zyn nodig om te bewyzen wat 'er gehandelt is, en is des te noodzakelyker, *cum multi hodie inveniuntur vani & mendaces, quibuscum non eſt contrahendum in tenebris, ut de peractis rebus conſtare poſſit.*

SCHRIFTUREN, daar door verſtaat men, al het geen geſchreeven en geproduceert werd in een zaak door weederzydſche Partyen, teegen der zelver exceſſen in de extenſien als meede de langwylige Pleydoyen is by den Hove een reglement gemaakt 14. *Jan.* 1750.

En zyn de Procureurs gereprimendeert, over het vitieuſe *Schrift*, in de requeſten, *Schrifturen* &c. *by Reſolutie van den Hove van* 19. *July* 1713. Ziet SECREETE SCHRIFTUUR.

SCHILD EN SCHILDTALEN, een *Schild* was zeekere munt, die de eene tyd op hooger, de andere tyd op laager prys was, en meeſt genaamt wierden naa de Vorſt die haar deet munten, als daar waaren *Wilhelmusſchilden*, die ook wel genaamt wierden *Goude Wilhelmus*, *Hollandſche ſchilden*, *Bourgondiſche ſchilden*, *Philippus ſchilden*, geheete Ryders, *Philippus Bourgondiſche ſchilden* geheete *Clinckaerts*, *Derſche ſchilden*, goude *Eccleſie ſchilden.* Wanneer dan, als in de Verklaringe van de Præſident *Aſſendelft in den jare* 1555. by *M. van der Houven Handv. Cron.* 1. *D.* 1. *B. Cap.* 30. *bl.* 62. en *S. van Leuwen Batav. illuſtr. bl.* 684. gezegt werd, dat een Stad, Heerlykheit, of *Diſtrict* was onder de *Schildtalen*, of dat 'er *Schildtalen gezet of geordoneert waaren*, beteekende zulks, dat die behoorden tot die geene, die geſtelt waaren op zeker getal Schilden, om, wegens ieder hondert betaalt te werden, een of meer, of ook wel maar zeker gedeelte van een *Schild*; welke oude benaminge behouden is, nog zeer lang, naa dat men al by guldens had begonnen te rekenen, en voor al naa dat Keizer *Karel* de Karolus gulden had doen ſlaan, by welken, als de gemeenſte en grootſte zilvere Penning gereekent wiert. Op verſcheide Dorpen werden als nog de Dorpslaſten omgeſlaagen onder de naam van *Schildtalen.*

SCHOO-

SCHOOLE, is een plaats, alwaar men de Jeugt oefent, en in iets inſtrueert, het zelve is aan de zoogenaamde Cloppen of Bagynen verbooden *by Reſolutie van den Hove van* 23. *Oct.* 1695. als meede het opregte van een Illuſter School, (waar door men verſtaat het onderwys in het geen op de Academie, betrekkelyk tot de Studiën geleert werd) alhier in den Hage, *by Reſolutie van de Heeren Staten van Holland van* 19. *Febr.* 1711.

SCHORE, de Geleerde Heer *van de Wall* meent, dat men de oorſpronk van dit woord moet zoeken by de Angelſaxen, in welkers tale *ſcore* iets *dat boven het water uitſteekt* beteekent, waar door men gemeenlyk het Strand, of den Oever te kennen geeft; ziet ook *Wachter in Gloſſar. German. in Schore*, en dat het hier van is overgebragt in onze Moedertaal, die voor een groot gedeelte uit het Angelſaxiſche afkomſtig is, om 'er Gorſſen, Landen die boven water liggen door aan te duipen, ziet *ten Kate aanleiding tot de Nederd. Sprake* 2. *D. bl.* 350 *en* 351. buiten twyfel heeft *Dreiſchore* een Zeeuwſch Dorp in 't Land van Schouwen hier van zyn naam ontleent.

SCHOT, was een belaſting op Perſoonen en op goederen of inkomſten, het wierd gevonden by byzondere omſlaagen over de gegoede Ingezeetenen, *Schotzettingen* genaamt, de Burgemeeſters in de Steeden en Schepenen in de Dorpen wierden gemeenlyk by meerderheit van ſtemmen der Schotgeevende Ingezeetenen, tot Schotzetters of Schotgaarders of Ontfangers gekooren, dog hunne byzondere Schattingen wierden ter oorzaak der veranderingen in de geſteltheit der huisgezinnen en in de waarden der goederen om de 3, 4, 5 of 7 jaaren verandert, ook droegen de Ingezeetenen de eene tyd meer de andere tyd minder in 'sGraven *Schot*, naa dat 's Lands of 'sGraven beede grooter of kleinder waaren, ſomtyds betaalde men een penning van ieder pond, waar op men in 't *Schotboek* aangeſlagen was, ſomtyds ſlegts een heller of myt, waar van 'er drie op eene penning gingen, *Philp. a Leydis de Cura Reip. Caſ.* 39. *p.* 123. *Erfgrav. bedien.* 8. *D. p.* 141. ziet ook *de Vaderl. Hiſtor. van Wagenaer* 3. *D. p.* 184.

SCHOUT, by de kwaade Latynen *Villicus*, en *Schout* genaamt om dat hy de Schuldmaander was, en vonnis vroeg, welke woorden van *Schout* en *Scoude* ſchult beteekent. (*Anth. Matbæus Lib.* 2. *de nobil. Cap.* 17. *p.* 329 *en* 330.)

330.) was een Perſoon die in Civile zaken de Vierſchaar bande; en het Geregt beſtierde, alwaar verſchynen moeſten alle de Buuren om te doemen, de zelve wierden in de vroegſte tyden door de Buuren gekoozen, en daar naa door de Graven, uit welkers naam zy in Civile zaaken het regt vorderde; en moeſt een *Schout* te regt zittende in de hand hebben een ſtok, ſtaf of roede, om daar meede te kennen te geeven, dat hy als *Schout* een Civile Vierſchaar gebannen had, en vermits hy gemeenlyk de Perſoon was, die den Eed afnam, wierd zulks van die ſtaf of roede, die hy in de hand had, een geſtaafde Eed genoemt, of den Eed ſtaven: ziet *de Erfgravelyke regering* 30. *D. p.* 477. Hy wierd ook ſomtyds wel Regter genoemt, ſchoon hy eigentlyk geen Regter, maar een Regtvorderaar, en Regeerder van de Plaats was, zoo als te zien is *by Lams Handv. of Priv. van Kennemerland bl.* 8. in een Privilegie, *waar by aan de Kennemers was gegunt zelfs Schepenen te kiezen*, werd gezegt, *en die Schepenen zal den Regter van onſent weegen doen ſweeren, wanneer dat zy zullen gekooren weezen*, dat de *Riemer* ook aanteekent *in zyn beſchryvinge van den Haage* 2. *D. bl.* 478. en in een brief van Koning *Willem van* 1245. by *Boxhorn* op *Veldenaers Chronyk bl.* 166. vind men *Villicus de Herlem*, en in een van Graaf *Willem de V.* onder de Handv. van Enkhuizen *bladz.* 5. *Col.* 6. *Villicus de Enkhuiſen.*

De Graven noemde haar ook wel onze Dienaaren, en in het Latyn *Officiales*, en den dienſt der zelver Schouten, het *Schout-ambagt*, en in 't Latyn *Officium* dat is ampt of pligt, *du Cange Gloſſar. med. & infim. Latin. Voce Officialis & Officialitas Anton. Matthæus lib.* 4. *de Nobilit. Cap.* 5. *p.* 933. *en Wilhelm Monach Chronic. tom.* 2. *Analect. Mathæi in* 4to *p.* 444. *Judiciaria poteſtas in Alcmaer, quod Ambacht Teutonice dicitur*, der zelver hoogſte boete was 42. ſtnivers *Bort van de Domeinen pag.* 193. *&c.*

Schouten en Secretariſſen ten platten Lande, moogen geen Voorſpraak weezen, (dat is als Advocaaten of Procureurs dienen) in zaake voor haar Vierſchaar gebragt, op pœne van 100 gls. *Reſ. v. Holland* 30. *July* 1603. *Plac.* 3. *Aug.* 1603. vide *de Papeg.* 2. *D. p.* 382.

SCHOUTAMBAGT, welk woord dikwils in oude Handveſten voorkomt, beteekent niet anders als het ampt, de dienſt, pligt en Regterlyke magt

magt van de Schout, in het Latyn *officium* genaamt.

SCHOUTENBAN, een Schout alvorens tot de waarneeminge van zyn ampt te treeden, moeſt van de Graaflykheits Balliuw hebben een afzonderlinge commiſſie, die men noemde den *Schouten ban*, *Banbrief*, en ook wel eenvoudig den *ban*, waar naa hy zig als Schout ten opzigte van de Balliuw, die hem had aangeſtelt moeſt gedragen, door dien de zelve doorgaans die aanſtellinge hadden, de verſcheide formulieren van zodanige *ban* zyn te leezen by *Lams, Handv. en Privileg. v. Kennemerl. bl.* 422 *en* 423; en *S. v. Leuwen Coſtumen v. Rhynland artic.* 11. *num.* 1. *bl.* 150. het geeven van den *ban* ſchynt afkomſtig van zodanige Hooft Officieren die by hunne Commiſſie als Balliuw of Hooſd Officier ook de magt hadden, om Schouten van de Graaflykheit afhangende te mogen aanſtellen en commiſſie te geeven; daar is meenigmaal geſchil geweeſt, of alle Schouten, zoo wel die hunne commiſſie onmiddelyk van de Graaflykheit hadden bekoomen, als die, welke door de Ambagtsheeren wierden aangeſtelt, verpligt waaren den *ban* by de Balliuwen en Hooft Officieren te halen, en daar van te ontfangen, dat onzes wetens nooit finaal is gedecideert. Zie *Lams bl.* 416-437. *v. der Eyck Handv. en Priv. v. Zuidholland. fol.* 104. *en Oudenhoven beſchryvinge van Zuidholland bl.* 454, *en* 455.

SCHULDEN, verwillekeurde, gewaarde, en verplooge *Schulden*, beteekent *gehypothekeerde ſchulden*, ziet de geleerde aanteekeninge van de Heer *van de Wall, op zyn Privilegien van Dordregt.* 1. *ſtuk pag.* 40.

SCHULDEN, van een Sterfhuis klaar en liquide zynde moogen niet werden veragtert om ſchulden of laſten niet geliquideert, maar zullen betaalt werden, mits ſtellende cautie naa ráto van 't geen de goederen niet kunnen draagen, zonder af te wagten de deciſien van de Proceſſen van Schulden niet geliquideert. *Plac.* 1544. *art.* 40. en heeft het Hof aan de Staaten in *July* 1673. geadviſeert hoe verre zy meenen dat Magiſtraats Perſoonen aanſpreekelyk zyn voor de Schulden by haar Prædeceſſeuren gemaakt.

SCHUTTAP, of *Schutterstap*, was een gunſt der Graven die aan de Schutteryen verleent wierd; de geleerde Heer *van de Wall*, teekent aan, dat in een ongedrukte Ordonantie van de Schutterye van Dordrecht gemaakt op *Sint Martyns translacio in 't jaar* 1427. men onder anderen vind, *item ſo ſullen*

die Schutters jaarlyks als zy die papegaay ſchieten alleen hebben den wyntap twee dagen, te weeten den dach als zy ſchieten, en den dach daar aan, ſonder excyns te geven, des ſellen ſy dat te vooren ſeggen goet tyts, op dat men dat te kennen mag geeven als men den excyns verbuurt, en dat dit naaderband tot drie daagen werd uitgeſtrekt.

De Schutterye van Amſterdam kreeg ook (zegt de Heer *Wagenaar beſchryv. van Amſterd.* 3. *D. fol.* 166.) in den jaare 1394. vryheit om driemaal 'sjaars van daags voor *St. Maarten* in de Winter, en van Sondags voor *Vaſtenavond* telkens tien daagen, en van Sondags voor *Sacramentsdag* in de Zomer negen dagen lang, alleen wyn te moogen tappen, op zoo veel plaatſen als hun goetvond, zonder excyns ſchuldig te zyn, mits zy voor af in de Kerken lieten afkundigen, wanneer zy haar wyn dagt op te ſteeken; waar naa niemant, zoo lang de wyn der Schutterye duurde, binnen de vryheit der Steede eenige wyn verkopen mogt. Te Rotterdam genoot de Schutterye ook in 't jaar 1417. zulk een voorregt. Ziet *Mieris Charterb.* 4. *D. f.* 437., dit ſchynt op die plaatſen geen ſtand gehouden te hebben, en zoo verre my bekent is genieten dat voorregt alleen de Schutters van *St. Joris* doelen in 'sHage, welke de Heer *de Riemer* getuigt en bewyſt, dat al voor den jaare 1400 in den Hage in weezen is geweeſt. Ziet de zelve in 't 1. *Deel*, 2. *ſtuk. fol.* 660. uit kragte van het aan haar geaccordeerde voorregt, werd de zelve nog jaarlyks in *February* op hunne Doele verpagt, en met aangeplakte Billetten verkondigt, dat deeze *Schuttap* de voorſz. Confrerie van oude herkoomen is competeerende, bedraagende een halve ſtuiver op elken ſtoop wyn, die in drie termynen elk van agt dagen van dat loopende jaar in alle Herbergen in den Haag en Haagambagt gehaalt en gedronken zal werden, waar van niemant vry was als de Graaf, zyn Huisgezin en Familie, het Hof en Suppooſten, als blykt uit een Sententie *van* 30. *April* 1464. *geregiſtreert in het* 3. *Mem. van van Swieten fol.* 79. en te zien is by *de Riemer*, onder de *Bylaagen* letter XX. 2 *loco.* men noemt die vrydom ook wel het regt van *Banwyn.* Ziet hier over nog de geleerde aanteekeninge van de Heer *van de Wall op zyne privileg. van Dordrecht fol.* 307.

SCRODERGELT, wierd genaamt het geld het welk uit 's Graven naam ontfangen wiert van *het regt der Windaze, Mieris*

ris 2. D. bl. 458. by de Latynen van later tyd *Jus Geranii* genaamt, en de Luiden die dit ontfingen en de Kooplieden daar in bedienden *Scrôders* of *Scroeders* van het woord *Scroden*, 't geen in de Nederlandſche taal *verwerken*, *vervoeren* of iets diergelyks betekende, zoo leeſt men in een brief by *Mieris Charterb. 2. D. bl.* 205, *en* 448. *van den jaare* 1319. *dat hi alle die winen, die ons in onſer Gheſellinnen der Gravinnen en onſen lieden van onſen whegen toebehoren, werken ſal en* SCRODEN *binnen der vriheden van Zerixee*, men ziet hier van verder de aanteekeningen van de Heer *van de Wall in zyn privilegien van Dordregt, fol.* 47. die ook aanteekent, dat *Schroten* nog by de Hoogduitſchen beteekent *inſlaan, of in een kelder inlaaten*, waar van *Schrotleiter* een ſleede of ladder beteekent, waar langs men zware wynvaten uit of in een kelder arbeit, &c.

SECRETARISSEN, of *Geheimſchryvers*, zyn allen die geenen, die door publieke auctoriteit als Miniſters tot het ſchryven expedieeren en behandelen der geheimen gebruikt werden, de zelve droegen oudstyds de naam van Clerken, waar door men in die tyden, niet als heeden een Bladſchryver of Copiſt verſtont, maar een gelettert Man, ziet hier voor, op het woord *Clerk*, de eerſte benaaminge van *Secretgris* die my in eenige oude ſtukken voorgekoomen is, vind men in de *inſtructie van den Hove van* 1462. als wanneer nog alle Steedelyke Miniſters Clerken genaamt gevonden hebbe. Der zelver getal was naar maate van de uitgeſtrektheit van het departement van den Hove zeer groot en is te meermaalen vermeerdert en vermindert geweeſt, eindelyk op zes, daar het lang op is gebleeven, en nu tot drie gebragt. Zy zyn eigentlyk (en doen ook zoo Eedt) *Secretariſſen* van de Graaflykheit in den Hove van Holland, Zeeland en Vriesland. De oudſte *Jan Purtyk* heeft een ſpeciale Commiſſie gehad, tot de expeditien van de zaaken de Hoog Overheit en Graaflykheit concerneerende, *van dato* 4. *Jan.* 1582. te vinden *in 't* 8. *Mem. van de Griffier Ernſt f.* 154 *verſo.* Voorts is een ordonantie, waar naa zy zig zouden moeten reguleeren in het depeſcheeren van de proviſien van Juſtitie, *gearreſteert den* 28. *Oct.* 1588. te vinden *in het* 2. *Mem. van de Griffier Hanneman f.* 228. *verſo.* men vind ook verſcheide andere onderlinge ſchikkingen omtrent de waarneeminge van de depeſches tuſſchen de zelven en de Griffier van den Hove, omtrent

zaken in de Requeſtkamer voorvallende, aan welke kamer zy eigentlyk jegenwoordig als Miniſters zyn toegevoegt. Ziet REQUESTKAMER.

SECRETE SCHRIFTUUR, noemt men die, welke men, naa dat de geheele zaak voldongen is, aan den Regter overgeeft, in een beſchreve zaak.

In alle beſchreve zaaken die raulyks voor den Hoogen Raad zyn geïnſtrueert, mag den Triumphant ten laſten van den Gecondemneerde in de koſten, brengen de *Secrete Schriftuur*, de welke hy in die zaak heeft doen maaken.

Dog in zaaken van appel bevoorens beſchreeven, moogen de *Secrete Schriftuuren* aan den Raad overgegeeven niet gebragt werden ten laſte van Partyen, dog wel alleen het advertiſſement teegen de additien van Partyen, waar van voor den Raad is gewiſſelt, mitsgaders ook zoodanige *Secrete Schriftuuren* of debatten als in cas d'appel geëmploijeert werden jeegens een nieuwe of geamplieerde eiſch en concluſie, nieuwe Præferentie of nieuw verzoek of ander rauw incident of ook wel jegens een nieuwe productie van Partyen, zoo wanneer van al het zelve in geen vorige inſtantie, maar alleen voor den H. R. is gebruik gemaakt, *Reglement van den Hoogen Raad van 26. Nov. 1726.*

Ook heeft het Hof voorzien teegen exceſſen in het extendeeren van deductien, advertiſſementen en additien, die men noemt *Schriftuuren* van regten of *Secrete Schriftuuren*, en teegen de langwyligheit van dien, als ook nodelooze repetitien, extenſien en allegatien in de zelve, als ook teegen het uitſtellen van de overleveringen der *Secrete Schriftuuren.*

En zyn de Advocaten en Procureurs gewaarſchouwt zig van de lankwyligheeden, en onnodige repetitien van reeds ten Proceſſe gepoſeerde allegatien van nieuwe faiten, en geëxtendeerde adſtructien, en van het geen is *notorii juris*, te onthouden, en gelaſt zig op allerlei wyze in het opſtellen der gemelde *Schriftuuren* zoo veel doenlyk is, te bekorten.

En dat het Hof met een accuraat examen die *Schriftuuren* voortaan zal inzien, en de onnodige articulen verwerpende, verklaren voor hoe veel articulen de Advocaten ten laſten van hunne Meeſters zullen moogen declareeren zonder meer, en dat in lankwyligheit of nodelooze inſertie al te exceſſif zynde zy in een hypocras gecondemneert zullen werden ter arbitrage van den Hove.

Als

Als in een Proces aan de eene zyde de *Schriftuur* is geleverd en die aan de andere zyde ontbreekt, moet aan die Procureur wiens *Schriftuur* ontbreekt kenniſſe werden gegeeven, en hy vermaand zyn *Schriftuur* ten ſpoedigſte te voegen by zyn reeds gefurneerde ſtukken, en werd van dien dag aanteekening gehouden, en naa gemelde dag, en drie maanden daar naa werd geen reguard meer genoomen op het manquement van zoodanige *Secreete Schriftuur*, maar de zaak zonder andere advertentie afgedaan, en zonder dat ook naa die tyd eenige requeſten *in judicio* tot productie van nieuwe ſtukken werden geadmitteert, of eenige diſpoſitien op zoodanige requeſten werden gegeeven.

Ten waare dat weegens de manqueerende Party, naa gemelde eerſte waarſchouwinge by requeſte aan den Hove kwaamen gerepreſenteert te werden, de reedenen, waaromme men aan die zyde met het doen van nieuwe productien, of het maaken der *Secreete Schriftuure*, binnen de drie maanden niet zoude kunnen gereed zyn, en dat het præſenteeren van de zelve requeſte, zoo ſpoedig naa gemelde eerſte aanmaninge kwam te geſchieden, en de reedenen daar by geallegeert zoo equitabel en billyk mogten bevonden werden, dat het Hof daar uit kwam te zien, dat het verzoek van verder uitſtel niet was gepractiſeert, om eenig onbehoorlyk dilai te zoeken.

En werden anders wanneer de zaaken zonder *Secreete Schriftuur* werden afgedaan, de Advocaten en Procureurs door wiens ſchult het manquement veroorzaakt werd ook in een hypocras gecondemneert ter arbitrage van den Hove, *Reſ. van* 10. *Nov.* 1727.

SEDITIE, is een onduitſch woord, dat *oproer*, of *muiterye* beteekent; de zelve is een beleediging van de oppermagt, een verſtoringe van de algemeene ruſt, waar door die geenen welkers pligt het is te gehoorzaamen, zig ſtellen in de plaats van die magt hebben om over haar te gebieden, deeze misdaat werd in *de L.* 1. *&* 2. *Cod. de Sedit.* genoemt *Seditie*, men kan het ook *rebellie* noemen. Ziet REBELLIE.

SEDUCTIE, is een onduitſch woord, dat *verleiding* beteekent; men verſtaat 'er door gemeenlyk de misdaat van iemant, die gebruik maakt van de eenvoudigheit en weinig doorzigt van een jonge Dogter, de zelve verleit om van haar te verkrygen, dat

dat geene, dat de eerbaarheit haar niet toelaat, buiten 't Huwelyk aan iemant te accordeeren of toe te ſtaan. Ziet RAPT DOOR VERLEIDING.

SEGEL VAN HOLLAND, door dit woord verſtaat men een *ſtempel*, waar op gegraveert is het waapen van de Souverain; waar meede de zelve allen zyne beveelen, ordonancien, gracien en commiſſien doet *Seegelen*, in roode waſſe, onder uithangende aan een Francyne of Perkamente ſtaarte, dit is het Groot Segel, dat bewaart werd by den Groot Segelbewaarder, dat een van de alleraanzienlykſte Ampten is van het Land, de welke ook in die hooge kwaliteit alle die beveelen, ordonancien, gracien en commiſſien teekent.

SEGEL VAN DEN HOVE, het Segel van den Hoven van Holland, Zeeland ende Vriesland, dat eertyds was het wapen van de Graaf, is naa de afzweeringe van de Graaflyke Regeering in den jaare 1581. door de Heeren Staaten goedgevonden te doen dreſſeeren in de forme van een zittende Perſonage houdende een Sweert in zyn hand.

Het zelve moeſt ingevolge de inſtructie van den Hove werden bewaart by den Heere Stadhouder, en in zyn abſentie by de Heer Præſident, dog zeedert dat de Heer Præſident, by abſentie van den Stadhouder, in den Raad als het Hooft van de zelve, daagelyks by Hoogſt des zelfs abſentie, zyn plaats bekleet, beruſt het altoos onder de Heer Præſident, en by vacature van de Præſidents plaats onder de oudſte Raad, ingevolge *de Reſol. van den Hove van* 8. *Maart* 1604. *en* 5. *Mey* 1616.

Voorts maakt het Hof nog gebruik van een kleinder *Segel*, met de wapens der drie Provincien, dat men eigentlyk het *Signet* noemt, anders het *Segel ad cauſas*, en waar meede alle brieven van den Hove werden beſegelt, dat tot Certificatien en Atteſtatien dient, en als dan beneevens de onderteekening van een der Miniſters, gedrukt werd op een roode ouwel met een papiere ruite bedekt, en ten dien einde ten Hove beruſt.

SEGEL, (KLEIN) is geïntroduceert in den jaare 1624.

En is de inſtructie voor de Commiſſariſſen en Contrarolleur van het *Klein Segel* gearreſteert by *Reſol. v. Holl.* van 5. *July* 1635.

En een nadere verbeterde en geamplieerde ordonantie daar op by de Heeren Staaten gemaakt en gearreſteert *den* 3[illegible]. *Sept.* 1744.

SELFS-

SELFSMOORD, deeze misdaat wierd oudstyds hier te Lande geſtraft, met het doode lighaam op een horde te ſleepen, op te hangen in een Mik, en confiſcatie van goederen, maar *Damhouder* en *Zypæus* zeggen, dat deeze gewoonte en ſtraffe geen plaats heeft omtrent die geenen, die door Krankzinnigheit of anderzints haar zelve verdoen, zonder aan eenige misdaat ſchuldig te zyn, *Damhouder prax. Civ. C.* 88. *n.* 6, 7, *Zypæus not. Jur. Belg. de bis qui ſibi mort*, dit is alzo meede by den Hove verſtaan, in den jaare 1616. ziet *Holl. Conſ.* 1. *D. Conſ.* 332. overeenkomſtig met de Handveſten van Vrouw *Maria* van Bourgondien, van 14. *Maart* 1476. alwaar gezegt werd, dat in Holland, Zeeland ende Vriesland, egeene Beraeders of andere Amptluiden zullen moogen moeite aandoen van Lyf of van goed, daar men iemant doot vint, onder dekzel van dien, dat die doode hem zelve verdaan of gedoot zoude hebben, ten waare, dat men eerſt wettelyk bevond, dat die Perſoon hem zelve met opzette wille, ende met boosheit verdaan hadde, en men zal een iegelyk uit het water mogen trekken, het zy levende of doot, zonder verbeuren, maar indien hy doot bevonden werd, zal men hem weeder met de voeten in 't water leggen. Ziet wyders *Groenew. de L. L. abrog. in L.* 1. *Cod. de bon. eor. qui mort ſibi conſ.* en *v. Alphen in zyn Papeg.* 2. *D. p.* 53.

SENATUS CONSULTUM, naa de definitie, de welke ons van dit woord werd gegeeven door de Keizer *Juſtinianus* § 5. *tit. inſt. de Jure Naturali Gentium & Civili*, was het een decreet of beſluit van de *Senaat*, waar by iets bevoolen en vaſtgeſtelt wierd door den zelve.

Die in den Raad voorzat nam de ſtemmen op, en reſumeerde de adviſen, om met de meerderheit te beſluiten, dat gevolgt en uitgevoert wierd.

Wanneer de ſtemmen verdeelt waaren, en men niet gemakkelyk de zelve konde tellen om de groote meenigte, deet men een gedeelte, te weeten allen die van een gevoelen waaren, by elkanderen zig voegen aan eene zyde, en aan de andere kant, die geenen, die daar meede niet overeenſtemden, als wanneer het nog ieder vry ſtond van gevoelen te veranderen; het raadsbeſluit vaſtgeſtelt zynde, en de vergadering geſcheiden, wierd door een van de Raade het zelve aan het Volk voorgeleezen.

Dog hadden die *Senatuscon-*

Julta geen kragt van Wetten, zoo lang zy niet door een Wet met toeſtemminge van het Volk waaren beveſtigt, waar van die formula, *Populus jubet*, *Senatus auctor eſt* zyn oorſpronk heeft.

Onder *Tiberius* begonnen zy kragt van Wetten te krygen, om dat zy ter requiſitie en onder het gezag van den Vorſt gemaakt waaren, dat men noemde *Senatus conſultum factum ad orationem Principis*, dat een volleedige auctoriteit had, dit gebruik van die te maaken *ad Orationem Principis*, was een Staatkundige kunſtgreep van de Keizer *Tiberius*. Die goedvond, dat in plaats van het Volk raad te vraagen, men zulks zoude doen aan den *Senaat* onder voorwendzel, dat het niet wel meer moogelyk was, om der zelver groot getal, die by een te doen vergaderen.

Dus deet de Keizer, bekleet door de *Lex Regia*, met de auctoriteit van het Volk den Raad vergaderen, om voor te ſtellen de Wet, die hy wilde invoeren, en die beſluiten van den *Senaat* ter requiſitie van de Keizer, waaren van geen minder kragt als de Wetten gemaakt ten tyde der Republiek, niet zoo zeer door het gezag van de *Senaat*, als wel als een gevolg, en uit kragte van de auctoriteit van de Vorſt.

Onder de laatſte Keizers had de *Senaat* wel magt om reglementen te maaken, zonder verzoek van de Keizers zelfs, als over de pragt &c. maar die moet men meer aanmerken als reglementen van Policie, dan wel als Wetten; onder *Juſtinianus* was het gezag van den *Senaat* zeer vermindert, dat eindelyk onder Keizer *Leo de Philoſooph* geheel vernietigt wierd, die haar volkoomen de magt benam, om eenige Wetten of ordonantien te maaken. Schoon zy egter altyd behielden het regt om te onderzoeken, en haar toeſtemminge te geeven aan de Wetten door de Vorſten gemaakt, dat moogelyk niet ongelyk was aan het regt van Regiſtraturen eertyds der Parlementen van Parys, maar of ſchoon de *Senaat* dat regt van Wetten te maaken had verlooren, verviel daarom niet de auctoriteit van de bevoorens gemaakte, de welke altoos in vigeur zyn gebleeven, als het *Senatus Conſultum Velleanum*, *Macedonianum*, *Trebellianum*, *Tertullianum* en *Orphitianum*, ziet de zelven, en was tuſſchen de *Senatusconſulta* en de *decreta* dit onderſcheit, dat de eerſte de gantſche Republiek, en de tweede alleen het belang van eenige particulieren betrof.

SENTENTIE, is een gewysde, waar

waar van men zig kan beroepen op een hooger Regter, uitgeſproken naa voorgaande verhoor en geregtelyke teegenſpraak van Partyen, werdende die gewysden, welke geen appel onderheevig zyn *Arreſten* of uiterlyk gewysden genaamt; de zelve zyn *proviſioneel*, *interlocutoir*, of *definitif*.

Proviſioncele noemt men, de welke blyvende de queſtie ten principale, by proviſie iets ſtatueert.

Interlocutoire, zyn, waar by, inmiddels, en zonder de queſtie ten principale te decideeren, iets nader tot adſtructie of verificatie werd geordoneert.

Definitive zyn, die een finale uitſpraak over de zaak maakende, daar door de regtspleginge en onderling geſchil eindigt, inhoudende een abſolute condemnatie of abſolutie.

De Staaten van Holland en Zeeland hebben 27. *April* 1575. een ordre beraamt, in wat maniere de Sententien van den Hove gepronuntieert, daar van geappelleert, en die geëxecuteert moeten werden, ziet 7. *Mem. van de Griffier Ernſt. fol.* 83. *verſo.*

In den jaare 1581. is by Reſolutien van de Staaten van 25. *July*. 19 *en* 21. *Aug.* goed gevonden, dat voortaan in alle Sententien van den Hove zoude werden geſtelt, doende regt in de naam en van weegen de Hoog Overheit en Graaflykheit van Holland, Zeeland, ende Vriesland, dat weederom by *Reſol.* 27. *Sept.* 1668. by de Staaten verbooden wierd, ziet 12. *Mem. van Pots.* dog daar naa wederom goed gevonden.

En is op den 29. *Maart* 1726. goedgevonden en verſtaan, dat alle Sententien definitif van den Hove voortaan moeten inhouden condemnatie of abſolutie in het geheel of ten deele van 't geen waar over queſtie is, zonder te gebruiken de clauſule van den eiſch en concluſie te ontzeggen, zoo als die is gedaan en genoomen of diergelyke en zulks conform het 26. *art. van de Ampliatie van de inſtructie van den Hove van den jaare* 1579. Ook zullen alle Sententien van Geregten van Steeden, Mannen en Geregte van Dorpen inhouden, dat de Gedaagde gecondemneert werd in het geheel of ten deele in 't gunt dat van hun geëiſcht word. *Manier van Proc. in de Steeden en ten Platten Lande. art.* 19. *in princ.* zonder dat zy ook in haare Sententien of Vonniſſen zullen moogen gebruiken de Clauſule van den eiſch en concluſie te ontzeggen, zulks en in dier

voegen als die is genoomen of diergelyke, ziet *het* 20. *art. van de ordon. op kleine zaaken, en het* 26. *van de Ampliatie van den jaare* 1579. *hier voore gemelt.*

En zal in de extenſie van de Sententie niet moogen werden geſtelt, dan de middelen van de concluſie van eiſch en antwoord, mitsgaders de præſentatie en contra præſentatie beroerende de deciſie van de zaaken, die in de Proceſſen gedaan zyn.

En zullen de voorſz. Geregten gehouden zyn terſtond naa de deciſie van de zaaken haare Sententien te pronuntieeren, zonder de zaaken te moogen uitſtellen meer als 14. dagen in eene zaak, *Manier van Proced. art.* 19. §. 1. en zullen alle Sententien zoo definitive als Proviſioneel hebben haar executie tot alzulke ſomme toe als de Steeden daar dezelve Sententien geweezen zyn, mitsgaders de Dorpen geprivilegeert zyn, niet teegenſtaande oppoſitie of appellatie, en ook verleende proviſie en inhibitie van den Hove, en zonder prejudicie der zelve, ziet voorſz. *ordon. art.* 20. *in princ. & §. fin.*

Dat meede teegens *Sententien* definitive geen Mandamenten van appel met de clauſule van inhibitie, of reformatie met de clauſule van ſurceance verleent zullen moogen werden teegen Privilegien van eenige Steeden, Collegien, en Plaatſen, ook niet in andere zaaken, ten zy dat by de Appellanten of Reformanten in haare requeſten geëxpreſſeert zy de ſomma, waar in zy gecondemneert zyn by het vonnis waar van aan den Hove zal werden geprovoceert, mitsgaders de datum van het zelve vonniſſe, vide *Ampl. van de inſtructie van den Hove van* 21. *Dec.* 1579. *art.* 4., en zal ook by den voorſz. Hove geen proviſie van appel of reformatie verleent werden teegen *Sententien* interlocutoir van de Geregte van de Steeden, Balliuwen, Mannen en Dorpen, ten waare de executie van dien by der definitive niet reparabe. zoude weezen. *ibid. art.* 3. het welk by een ſpeciale *Reſol. van Haar Ed. Groot Mog. in dato* 19. *Maart* 1622. is geëxtendeert tot alle namptiſſementen, en gezegt, dat teegen de zelve geen appel of reformatie plaats hebben zal, zelfs niet onder prætext van nulliteit of iniquiteit, ziet een notabel geval hier toe relatif by *Boël in notis ad Loenii deciſiones Caſ.* 86. Ziet APPEL & REFORMATIE.

SEPARATIE, is een onduitſch woord, dat *ſcheiding* of *verdeeling* beteekent; men verſtaat in de Practyk door *Separatie* van het,

bet, tafel, en bywooning, de uitſpraak van den Regter, waar door twee gehuwde Perſonen van den anderen werden geſcheiden zoo, dat de zaamenwoning tuſſchen henlieden werd verbroken voor een tyd, waar toe den Regter nooit komt als om zeer goede en zwaarwigtige reedenen, tot voorkominge van met reede te dugte onheilen, als de Wet zegt, *cum tanta ſit Viri ſævitia, ut mulieri trepidanti non poſſit ſufficiens ſecuritas provideri, non ſolum, non debet reſtitui, ſed ab eo potius removeri*, of andere gewigtige reedenen. Waar by men gemeenlyk die van de goederen voegt, dog welke door den Regter wel werd toegeſtaan, zonder de ſcheiding van bet, tafel en by woning, *ſi maritus vergat ad inopiam, matrimonio conſtante, mulier ſibi proſpicere poteſt, repetendo, ſi evidentiſſime appareat mariti facultates ad dotis exactionem non ſufficere; quod dignoſcitur, quando neque tempus neque finem impenſarum habet, & annuatim impendit plusquam habet ex reditu L. 24. ff. ſolut. matrim. L. 29. cod. de jure dot. L. 1. cod. de curat. furios.*

SEQUESTER, is een onduitſch woord, waar door men een *ſcheidsman* een *middelaar* verſtaat, van *ſequeſtreeren* iemant iets te bewaaren geeven; men verſtaat 'er door in de Practyk een derde Perſoon, buiten de contendeerende Partyen, door auctoriteit van den Regter aangeſtelt, of met weederzydſche bewilliging, tot de bewaring of beheering van iets, waar over verſchil is, waar van hy als de bewaarder is, met laſt om weederom te geeven, aan die geenen die daar toe werd geregtig verklaart, waar van men gebruik maakt. *Cum non apparet quis litigantium potiore jure poſſideat, res pendente lite debet ſequeſtrari, ut interim neuter litigantium poſſideat, ſed ſequeſter, definitive judicio rei poſſeſſio victori reſtituatur. Lex 17. ff. de poſ.*

SERVITUT, is een onduitſch woord, dat *dienſtbaarheit* beteekent; en is een regt op een zeker erf, teegen de natuurlyke vryheit, waar door het zelve onderworpen is aan zeekere laſten ten voordeele van een ander erf, of van iemant die geen eigenaar is van het bezwaarde erf.

Dus is een *ſervitut* een regt en een onlighamelyke zaak, die nog overgegeeven nog verdeelt werden kan. *Lex 43. §. 1. ff. de acq. rer. domin. L. 32. §. 1. ff. de ſervit. prædior. urbanor. L. 14. & L. 17. ff. de ſervit. vindicet.* Vervolgens kan men

geen *ſervitut* voor een gedeelte op een erf verkrygen, om dat het *ſervitut* beruſt geheel op het erf, die het verſchuldigt is, en op alle de gedeeltens van het zelve *L.* 9. *ff. de ſervit.* men kan ook geen *ſervitut* bedingen *pro parte indiviſa*, om dat het gebruik van het *ſervitut* geen deelbaarheit lydt, dat is te zeggen, dat men zig daar van niet voor een gedeelte kan bedienen, om dat wanneer wy ons daar van bedienen, wy zulks doen voor het geheel en in *ſolidum. L.* 17. *ff. eodem.* dit is de reede, dat als men een *ſervitut* ergens op legt, men gewoon is te bepaalen, op wat deel van het erf dat men dat legt, in welk geval de andere gedeelten vry zyn, en die Party waar het op gelegt is, alleen daar aan maar onderhevig blyft *L.* 13. §. 1. *Lex* 23. *ff. de ſervit. prædior. ruſticorum.*

Maar hoe zeer de dienſtbaarheit of ſervitus een regt is geſtelt op een erf teegen de natuurlyke vryheit, om dat alle erven uit haar aart en natuur vry zyn, zyn de zelve als een gevolg van de natuur aan zeekere laſten onderworpen, als wanneer het water van bergen of hoogtens afloopt op laager erven, ſchoon men zulks eigentlyk geen *ſervitut* noemen kan, om dat het van de natuur voorkomt; de *ſervituten* zynde aanloopende teegen de natuurlyke vryheit, is die geenen, die een *ſervitut* op een erf pretendeert, gehouden het zelve te juſtificeeren. *Leg. latius, Cod. de Servit. & aquir.* dus moet 'er een titul zyn, *nulla enim ſervitus ſine titulo*, en moet die geene, die een *ſervitut* ergens op legt duidelyk en klaar zig uitdrukken, op wat gedeelte van het erf hy het legt. *ſervitutibus tempore conſtitutionis modus ad certam partem fundi tam remitti quam conſtitui poteſt Lex* 6. *ff. de ſervitutibus*, maar eens daar op gelegt zynde, en bepaalt tot een zeeker gedeelte van het erf, kan zulks niet weeder verandert werden, *quando modus ſervituti impoſitus eſt, non conceditur conſtituenti plusquam pactum eſt in ſervitute habere*, de grond van deeze Wet ſteunt op de billykheit, en gronden van het regt *unius incluſio, eſt excluſio alterius, maxime in odioſis, & ſervitus utpote contra naturam, odioſa eſt, libertas vero res favorabilis eſt, favores autem ſunt ampliandi.* Boven dien verklaart men altoos een duiſtere uitdrukkinge in een contract, teegen die geenen in wiens faveur die geſtelt is, en meeſter geweeſt is het zelve klaarder te

te doen ſtellen. *Veteribus placuit pactionem obſcuram vel ambiguam iis nocere, in* QUORUM POTESTATE *fuit legem apertuis conſcribere Lex* 39. *ff. de pactis.*

Daar zyn tweederlei ſoorten van *ſervituten*, te weeten de *reëele*, die het eene erf of goet of het ander heeft, en de *ſervitutes mixtæ* of vermengde, die iemant geen eigenaar zynde verbint aan den eigenaar van een ander goet, welke men gemeenlyk *Perſoneele* noemt. en drie in getal zyn, als *het vrugt gebruik*, *het gebruik*, en *de bewoning*, waar van ik op ieder zyn reſpect heb geſprooken.

Een reëel *ſervitut* is dan, die het eene erf, aan zeekere zaaken onderwerpt ten voordeele van het andere, en gaat over tot de Succeſſeuren van dat erf of goet, want een regt aan iemant in zyn particulier toegeſtaan of vergunt *ut in Leg* 8. *ff. de ſervit.* zoude geen reëel *ſervitut* zyn, om dat die vergunning niet altoos duurende is, en zig in de Perſoon bepaalt, ook moeten de twee erven, het domineerende, en het lydende naaſt den anderen geleegen zyn, *Leg.* 1. §. 1. *ff. commun. præd. tam urban. quam ruſtic. L.* 23. §. *ult. ff. de ſervit. præd. urban. Leg.* 10. *ff. de ſervit. præd. ruſtic.* dus zoude de afſtand tuſſchen twee erven, die beletten zoude de *ſervituten*, ook beletten dat men de zelve daar op met geen effect zoude kunnen ſtellen. *L.* 7. *in fin. ff. eod. L.* 14. §. 2. *ff. de ſervit. L.* 38. *ff. de ſerv. præd. urban.* ook moet het erf van het domineerend en lydend *ſervitut* aan twee onderſcheide eigenaars toebehooren, *quia nemini res ſua ſervit, ſed prodeſt jure proprietatis domino.*

De dienſtbaarheeden waar van hier voore is geſprooken, verdeelt men in Huis- en Veltdienſtbaarheeden.

Onder de Huisdienſtbaarheeden of *ſervituten* telt men, voor eerſt: de laſtdragende *vel oneris ferendi* waar door men verſtaat de onderwerping van te moeten draagen de laſt van een buurmans huis, *L.* 33. *ff. de ſerv. præd. urban.* dit *ſervitut* heeft dat zonderlings, dat daar alle *ſervituten* maar beſtaan in zuiver iets te moeten lyden, *L.* 15. §. 1. *de ſervit.* hier den eigenaar van het erf dat daar meede is bezwaart, verpligt is niet alleen te draagen de laſt van het gebouw van het domineerende erf, maar ten zynen koſten moet onderhouden de muur of palen, die dat gebouw draagen, om dat daar in eigentlyk beſtaat het *ſervitut* van de laſt te draagen, vide *L.* 33.

ff. de

ff. de ſervit. præd. urban. L. 6. ff. ſi ſervit. vindicet. de tweede is: *tigni immittendi* of de inänkerende of inbalkende, dat is het regt om ankers of balken te leggen in een anders muur, zonder dat men egter daarom die muur moet onderhouden of repareeren, waar in deeze dienſtbaarheit van de voorige verſchilt, de derde is: *tigni projiciendi* of het regt van myn getimmerte te moogen overſteeken, of overhangen op een anders grond zoo als zyn de balcons en uitſtekken, *Leg.* 142. §. 2. *ff. de verb. ſignif.* de vierde is: *ſervitus ſtilliciidii recipiendi vel non recipiendi*, dat men noemt drop en dropvang, waar omtrent in veele Steeden particuliere Keuren zyn gemaakt, ziet die *van Leyden, art.* 104. de vyfde is: *Servitus fluminis recipiendi vel non recipiendi* of 't regt van waterloop, om zyn water te laaten loopen over een anders grond, die het voort gehouden is over zyn erf, of door een goot weg te leiden. §. 1. *inſtit. de ſervitut. præd. L.* 28. *ff. de ſervit. urban. præd.* het welk van ſchoon water te verſtaan is, ten welken einde die geene, die zoodanig een regt heeft, gehouden is voor het gat van de loozinge een rooſter te houden, op dat de vuiligheit daar blyve; de zesde is: *Jus non altius tollendi* dat is belet van *booger timmering* en is een dienſtbaarheit waar by iemant ten gevalle van een ander iets belet word, dat hem anders naa het gemeene regt vry ſtont, *L.* 8. *cod. de ſervit. & aqua*, ook tot hinder van een ander, *L.* 9. *ff. de ſerv. urban.* de zevende is: *Jus proſpectus aut ne luminibus officiatur* of het regt van vry ligt, dat in zig begrypt de dienſtbaarheit, dat het ligt met geen getimmerte mag bezet, of belet werden. *d.* §. 1. *inſtitut. de ſervit.* uit kragte van het welk men van zoodanige ligten zoo verre moet blyven, dat het zelve door geen getimmerte of geboomte kan werden beſchaduwt. *L.* 4. *L.* 15. *ff. de ſervit. præd. urban.* maar gaat het regt van vry uitzigt verder, en begrypt niet alleen het hemel ligt naar om hoog, maar een vry en onbelet uitzigt langs de aarde, regt uit, uit kragte van het welk iemant de uitzigt in de zelve geſtalte moet laaten, daar in die was ten tyde van de inſtellinge van het *ſervitut. L.* 15. *& ſeqq. ff. de ſerv. urb. prædior.* waar toe men nog voegen kan het VENGSTER REGT, dat een regt is om een Vengſter te hebben hangende of opgaande over een anders erf, dat meede regt van vry ligt in zig

zig bevat, het welk anders meede niemant en behoeft te gedoogen *arg. l. ult. §. ult. ff. de ſerv. urban. præd.* dog ſtaande ligten in zyn muur te hebben, waar meede men op een anders erf zien kan en mag men niet beletten, *arg. L.* 8. *Cod. de ſervit. & aqua.* als alleen, dat men de zelve mag betimmeren en bezetten, waar van in veele Steeden byzondere Keuren zyn. Ziet hier van verder *de Groot inleid.* 2. *B.* 34. *D. en v. Leuwen* 2. *B.* 20. *D.*

De Veltdienſtbaarheeden zyn naa het Roomſche Regt, *iter, actus, via.*

Door *Iter* wert verſtaan het regt van doorgang, dat is te zeggen, de vryheit van te gaan, te wandelen, op een anders erf te voet en te paart, met magt om de grond te roeren, gelyk te maaken, en al te doen dat noodig is, om te kunnen gebruiken dat regt, dat in 't Latyn genaamt is *iter*, van het *verbum ire* gaan, dat wy verdeelen in voet, en rypat, zynde het eerſte het regt om te gaan over het Land, *pr. inſt. de ſervit. L.* 1. *ff. de ſervit. ruſtic. præd.* en het rypat, om met een paard of waagen daar over te ryden, vide *L.* 8. *ff. ejusd. titul.*

Actus is, dat wy een *dreef* noemen, dat en voet en rypat in zig bevat, dat van het Latynſche woord *agere, dryven*, gederiveert wert; en vermag men vervolgens beeſten daar langs dryven, en te voet en te paart en met een waagen daar over ryden, ziet *de Lex* 4. §. 1. *ff. ſi ſervit. vind.* en de *L.* 1. *ff. de ſervit. præd. ruſtic.* en *arg. l.* 1. *ff. de adimend. legat.* en de *L.* 9. *ff. ſi ſervit. vindicet.*

Via, beteekent een *weg*, en behelſt in zig het regt om te gaan wandelen op een andermans gront, beeſten daar over te dryven, en bevat in zig de voorige *ſervituten, dicta lege* 1. *ff. eod.*, dus kan men contendeeren afzonderling tot de twee voorige zoo men het goed vint. *arg. L.* 13. §. 1. *ff. de acceptilationib.* en daar in verſchilt het regt de *via*, van het regt van *actus*, *nam licet qui actum habet, iter quoque habeat per conſequentiam Leg.* 1. *ff. de ſerv. præd. ruſtic. & arg. L.* 1. *ff. de ſervit. prædior. ruſtic. & arg. Leg.* 1. *ff. de adimend. legat. directo tamen iter vindicare non poteſt L.* 4. *ff. eodem. via vero utrumque etiam directo continet arg. L.* 13. §. 1. *ff. de acceptilation. juncto Cujacio Lib.* 22. *obſerv. Cap.* 35. alle welke dienſtbaarheeden dit met den anderen gemeen hebben, dat de zelve heuſſelyk en ter minſte ſchade van de lydende grond moeten gebruikt wer-

werden, volgens *de L. 9. ff. de ſervitut.*

Het Roomſche Regt ſpreekt nog van agt Veltdienſtbaarheeden, waar van de eerſte is, *aquæ ductus*, dat is het regt van het water door een andermans gront te leiden, door looden, ſteenen of houte buiſen, of op een andere wyze, *L. 1. ff. de ſervit. præd. ruſtic.*, *L. 2. ff. de aqua quotidiana.*

De tweede is, *aquæ hauſtus*, dat is het regt om water te putten uit een andermans fontein, of zyn put. *L. 5. in ff. de ſervit. præd. ruſtic.*

De derde is, *pecoris ad aquam apulſus*, of het regt om zyn beeſten naa het water te dryven, om die te doen drinken uit een anders fontein, put, of poel. *L. 1. & Lex. 2. §. ult. ff. eod.*

De vierde is, *jus paſcendi pecoris*, of het regt om zyn beeſten te weiden, op een anders grond, welke laatſte, en voorige dienſtbaarheeden Perſoneel kunnen zyn, en alleen aan iemant in zyn privé toegeſtaan. *L. 4. ff. de ſervit. præd. ruſtic.* in welk geval zy met zyn leeven eindigen, en aan zyn erfgenaamen niet overgaan. *Leg. penult. ff. eodem.* De vyfde en volgende als *calicis coquendæ*, te weeten om kalk te kooken. De zesde, *arenæ fodiendæ*, om zand te delven uit een anders grond, alleen uitgezondert, maar ook de zevende, *Cretæ fodiendæ*, om kryt uit een anders lant te haalen; en de agtſte, *eximendi lapides*, of ſteenen uit een anders grond te graven, hebben by ons geen plaats. Ziet over alle die dienſtbaarheeden *Hugo de Groot, in zyn inleiding* en *van Leuwen in zyn Roomſch Holl. regt. 2. Boek 21. D.* beneevens de *Keuren van Rhynland, Delfland en Schieland.*

En werden de dienſtbaarheeden door verſcheide middelen verlooren. Als *eerſt*, door vermenginge, en het bekoomen van eigendom van die geene, de welke de dienſtbaarheit moeſt leiden, of met het zyne niet al vermogt te doen, dat hem anderzints geoorloft was. *L. 1. L. 15. ff. ſi ſervit. vindicet.* terwyl men geen regt van *ſervitut* hebben kan op een goed, dat aan ons toebehoort, *ſi quidem nemini res ſua ſervit*; ten *tweede*, door het niet gebruik daar van te maaken geduurende de tyd bepaalt by de Wet, dat by verzuim is van een derde deel van hondert jaar. *L. 7. Cod. de præſcript. 30 annorum. L. 13. L. 14. Cod. de ſervit.* Ten *derde*, door de afſtand, en het weederzeggen van die geene, die de dienſtbaarheit toekomt *L. 6. ff. de ſervit. §. 40. inſtit. de rerum diviſ. L. 35. ff. de reg. juris.*

Ten

Ten *vierde*, door toelatinge van 't geen teegen de dienſtbaarheit ſtryt, als of iemant toeliet dat zyn Buurman de gront betimmerden daar hy een overpat op had, of het ligt, dat hy verpligt was vry en onverlet te laten. *L.* 8. *ff. quemadmod. ſervit. amitt.* Ten *vyfde*, wanneer iemant het goed, dat bezwaart is met een *ſervitut* verlieſt, zoo als wanneer een ſtuk Land wert overſtroomt, waar op een overpad was, *L.* 14. *ff. quemadm. ſervit. amitt.*, welk *ſervitut* weederom herleeft, zoo ras de zaake weederom in haar vorige ſtaat geraken. *L.* 35. *ff. de ſerv. præd. ruſtic.* Ten *zesde*, door het ophouden van het regt van die geene, die een *ſervitut* had toegeſtaan op, of over iets, dat hem maar voor zyn leeven, of voor een zeekere tyd op zeekere conditien toekwam, *arg. L.* 31. *ff. de pign. junct. L.* 11. *ff. quemadmod. ſervit. amitt.* want niemant kan meer regt geeven als hy heeft. *L.* 120. *ff. de reg. jur. junct. L.* 105. *ff. de condit. & demonſtrat.*

SEURETE DE CORPS, zyn Franſche bewoordingen, en beteekenen *verzeekering van iemants ligbaam*; men verſtaat 'er door een verzeekering of bewaring door de Hoog Overheit verleent aan iemant, die vreeſt door zyne Crediteuren te zullen werden gearreſteert. De zelve werden by de Staaten verleent op advis der Steeden daar de Suppliante woonen, en by der zelver abſentie by Heeren Gecommitteerde Raden, tot eenige daagen ter naaſte vergaderinge van Haar Ed. Groot Mog., die zulks gemeenlyk voor zes maanden toeſtaan, en naa omſtandigheeden van zaaken wel continueeren, mits dat blykt, dat behoorlyke devoiren zyn aangewent om de Crediteuren genoege te geeven: en is het geeven van *Seurete de Corps*, of Vrygeleide, onder wat benaming het ook zyn mag alleen het werk der Hoog Overheit, en geenzints van de Magiſtraaten, die niet bevoegt zyn, zig die magt aan te matigen, door dien zy als dienaren van de Hoog Overheit, altoos de zelve gebleeven zyn, die zy bevorens onder de Graafelyke Regering waren, waar uit haar magt en gezag afdaalden, even als thans uit de ſchoot en boezem der geener, die in de plaats der Landheeren gevolgt zyn, dat is de algemeene Ingezeetenen van ieder Provincie, en by de Staaten als der zelver Repreſentanten.

En moet in alle requeſten waar by verzogt werd *Seurete de Corps* werden geëxpreſſeert voor de hoeveelde reis zulke

prolongatie werd gevraagt, of werden de zelven by faute van dien ter Vergaderinge van Holland niet ingebragt, veel minder op gediſponeert. *Reſol. van Holl.* 15. *Sept.* 1654. en wie zig in Holland van Brieven van *Seurete de Corps* van de Heeren Staaten Generaal wil bedienen, moet brieven van *attache* van de Staaten van Holland verzoeken exempel, *Reſol. v. Holland* 29. *Maart* 1612. en wert de *Seurete de Corps* alleen voor Perſoonen en niet voor goederen gegeeven exempel, *Reſol. van Holl.* 5. *Maart* 1598. en is op den 29. *Oct.* 1695. by Hoogſt de zelve gereſolveert, op het vertoog van den Hoogen Raad, dat men geen *Scurete de Corps* meer zal verleenen, dan met kenniſſe en conſent van het meerendeel van de Crediteuren, en met die expreſſe clauſule, dat de zelve geen plaats hebben zullen teegen arreſten van den Hoogen Raad of andere ſententien en proviſien gegaan in kragten van gewyſde, ziet *W. van Alphen Papeg.* 1. *D.* 47. *Hooft. p.* 623. egter is aan Mr. B. M. *Seurete de Corps* verleent, 7. *April* 1751. ook tegen condemnatien, ſententien en vonniſſen onvermindert de *Reſol. van* 19. *Oct.* 1605.

SEVENTUIG, was een regtbank geformeert en zaamen geroepen door een Schout ten platten Lande, beſtaande in *ſeven* naaſt belanden of behuisden van de twiſtende Partyen, ter beoordeelinge van alle queſtien over eigendom van Landen en Huizen, de zelven wierden door den Schout op zeekere boete, en eindelyk op verbeurte hunner Landen of Huizen daar toe geroepen, en verſcheenen zynde, naa voorgaande Eede van regt te zullen ſpreeken, uitede zy met meerderheit van Stemme het vonnis, het welk aanſtonts, door Schout en Scheepenen, of door Azing en Buuren zonder eenig onderzoek beveſtigt wiert, om daar door kragt van gewysde te bekoomen, dog welk niet dan een jaar bondig was, ten waaren ten einde dier tyd weederom door het *Seventuig* beveſtigt, en mitsdien voor altoos bondig gemaakt wiert, ziet 3. *Mem. van Roſa f.* 51. *Philip. a Leidis p.* 64 *en* 84. *Amſterd. Handv. des jaars* 1446. *p.* 8, 20, 23 *en* 26 *Handv. van Middelburg p.* 44. *Alkmaar. p.* 23. *Kennem. priv. p.* 3. *Keuren van Rhynland p.* 194. *van Delfland art.* 9. *p.* 182. *Groot Utrechts Plac. Boek.* 2. *D. bl.* 9. en veele andere Plaatſen.

SIGNALEMENT, is een onduitſch woord, en beteekent een *oftekening*; men verſtaat 'er door een nauwkeurige beſchry-

ſchryving, niet alleen van de naam, toenaam, jaren, trekken van 't weezen, couleur van hair, groote, manier van gaan, geſtalte, maar ook van de kleedinge, houdinge, en al het geene dienen kan om te kennen en ontdekken de Perſoon die vermiſt, en gezogt wert, of om zeekere misdaat gevlugt is.

SIMONIE, is een onduitſch woord, dat *geeſtelyke amptverkoping* beteekent, *Menage* en *Borel* beiden in haar Etymologiſche Woordeboeken, meenen dat dit woord van *Simonie* komt van *Simon* den Tovenaar, de welke ziende, dat door de oplegginge van de handen der Apoſtelen de Heilige Geeſt gegeeven wierd, haar geld aanbood, om die magt meede van haar te ontfangen, *Handel. van de Apoſtelen Cap.* 8. *vers* 17, 18, *en* 19. waar op *Petrus* hem in het 20. *vers* antwoorde, *U gelt zy met U ten verderve, om dat gy gemeent hebt, dat de gave Gods door Geld verkreegen werd, &c.* Men verſtaat door *Simonie* dan de misdaat van iemant, die omtrent Geeſtelyke zaaken verboden handel dryft.

SINNEN, naa zyn vyf *Sinnen* oordeelen, dat dikwils in de oude Handveſten voorkomt, beteekent geenzints naa zyn goedvinden vonniſſen zonder aan Wetten gebonden te zyn, of te vonniſſen naa de regulen van Billykheid, die men zig zelve voorſchryft, maar beteekent met alle zyn vermogen zig daar op toe leggen om het verſchil naa 's Lands regten en gewoonten te beoordeelen, men vind by *Oudenhoven* in *zyn Coſtumen van Zuid Holland bl.* 488. zulks klaar beweezen, door deeze woorden. *Item ſo wat zaaken, dat in deſer Handveſten niet verklaart en zyn, die zullen Heemraden wyſen metter gemeen Landrecht na haar vyf Sinnen.* Het Landregt vervolgens, en niet de billykheit, die men zig zoude kunnen of moogen voorſtellen, moeſt 'er dus gevolgt werden, en dit werd nog klaarder beveſtigt, in een Handveſt van Gornichem van 1409. te vinden *in Mieris zyn Charterboek* 4. *D. f.* 129. volgens welke, Burgemeeſters gehouden zyn te zweeren, dat zy de Stad in haar regten zullen helpen houwen by haar vyf *Sinnen*, en dat na inhout der Handveſten en brieven.

SINT JORIS, aan de Confrerie van *St. Joris* in 's Gravenhage, die van een zeer aanzienlyke oudheit is, heeft de laatſte Graaf, Koning *Philips* op den 18. *Mey* 1563. aan der zelver Koning, Deken, Hooftmannen en agt Raaden by confirmatie van voorige Privilegien geac-

cordeert, dat alle breuken, mulcten, en gedebourſeerde penningen by de Hooftmannen voor de abſente Leeden verleit, mitsgaders al wat men den Ridder ſchuldig is, geëxecuteert zal werden teegen de onwillige by Schutters bode, hebbende een Pyl in de hand, na de ordonantie van Hooftmannen realyk en by faiten, of anders met al zulk regt of regten als de Koning, Deken, Hooftmannen gelieven en oirbaarlyk dunken zal, &c. ziet *van Alphen in de Papegaay. 2 D. p.* 494.

SLAVERNYE, is by ons onbekent, zoodanig, dat tot voorſtant van de aangebore vryheit, de Slaven en Lyf eigenen die hier van andere geweſten gebragt werden, zoo haaſt zy de Grenzen van ons Land genaken, met 'er daat in weêrwil van haar Meeſters voor vreije Luiden werden verklaart. *Chriſtin. vol.* 4. *dec.* 80. *num.* 2. *& ſeqq. Gudel. de jure noviſſ. lib.* 1. *Cap.* 4. *de Groot inleid. Zyp. not. Jur. Belg. Lib.* 6.

SLEISCHAT, over de oorſpronk van dit woord zyn verſcheide giſſingen, de waarſchynlykſte die my voorgekoomen is, en door een voornaam kenner van onze Vaderlandſche Oudheden geſuppediteert, is dat men daar door moet verſtaan *Slagſchat*, en dat dit woord van *Slei* wel van *Slegge* zoude kunnen koomen, als een inſtrument, dat men daar toe gebruikte, men verſtaat 'er door het geen aan de Hoog Overheit betaalt werd voor het regt om te doen munten, naa voldoeninge van het welk de geld ſpecie mogt werden geſlaagen op de Graaflykheits munt, mits dat het alloi en de loop der penningen zyn moeſt, naa het believen van de Staaten.

SLIKHEEMRADEN. Ziet AMBAGTSBEWAARDERS.

SLEUTEL OP DE KIST LEGGEN. Ziet BAAR of VOOR DE BAAR UITGAAN.

SOCIETYT, is in 't algemeen een *verbinteniſſe* of *quaſi contract* om met een ſaamgevoegde magt iets te vervolgen of naa te jaagen; men verſtaat 'er door in het algemeen een verbintenis of een contract, waar by twee of meer Perſoonen haar goederen in gemeenſchap brengen, het zy allen of een gedeelte van dien, om te deelen in de winſten, voordeelen en ſchaaden van zeekere negotie of trafic, dus is die *univerſeel* of *particulier*, *univerſeel* wanneer alle de goederen, die de geaſſocieerde bezitten of te wagten hebben in de gemeenſchap werden gebragt, *particulier* wanneer bepaaldelyk zeekere ſomme, of een gedeelte van iemants goed

in

in de *Societyt* verbonden werd, tot voortzetting van een negotie of trafic, ten effecte om de winſten te deelen, en in de ſchaaden gelyk, of zoo veel te draagen, als het contract van aſſociatie inhoud.

Uit dit contract proflueert een mutueele actie tuſſchen Partyen, die men noemt een *actie pro Socio*, dat een *actio directa* is over en weeder, om dat de conditie van alle geaſſocieerde egaal is, *omnium Sociorum æque principaliter intereſt, atque adeo non poteſt uni ex Sociis actio directa competere alteri vero contraria.*

Een *Societyt* vermag niet te werden aangegaan als over een eerlyke en geoorloofde handel, en moeten alle de geaſſocieerden vrywillig toeſtemmen en agreeren de conditien van de *Societyt* of *Maatſchappye*, de welke niet moogen ſtryden met de goede trouw of billykheit, door dien 'er geen actie is, daar de goede trouw meer in werd vereiſcht, dus iemant iets verbergende of toeëigenende, dat in 't gemeen is, of daar van een particulier voordeel zoekende te behaalen, begaat een particulier diefſtal, en zoo hy het geld van de *Societyt* gebruikt ten zynen voordeele, is hy daar van intereſſe ſchuldig als een ſtraf van zyn ontrouw, *L.* 45. *ff. pro Socio.* alle obligatien die een van de geaſſocieerde contracteert, verbinden de *Societyt* niet, maar alleen die tot dezelve betrekkinge hebben, een billet geteekent uit naam van de Compagnie, maakt een verbintenis van ieder der geaſſocieerde *in ſolidum* ten opzigte van den Crediteur, ſchoon in dat billet niets is geſtipuleert, en is een Crediteur van de *Societyt* geprefereert op de effecten van de *Societyt*, booven de Crediteuren van een der Geaſſocieerde. Een *Societyt* kan ook niet werden beweezen door Getuigen, maar alleen door een geſchrift, *Mornac ad leg.* 31. *ff. pro Socio.* in cas van delict komt geen *Societyt* te pas, zoo dat de *Societyt*, al ging de zelve over alle de goederen, daar door niet zoude moeten leiden *Socius* (*enim*) *nunquam tenetur ex delicto Socii, etiamſi eſſent Socii omnium bonorum, ſed qui maleficium commiſit, ipſe tantum ſentire debet, & de ſuo præſtare, non autem de communi. leg. ſi fratres. §. ult. ff. pro Socio.*

Het ſtaat een Geaſſocieerde vry van de *Societyt* af te zien, zoo hy zulks niet doet ter kwader trouwe, of op een onbehoorlyke tyd, het zy dat daar in by het contract voorzien is of niet, om dat zulks zoude ſtryden teegen de goede trouw, dat

dat het weezentlykſte deel is van zoo een contract, ziet hier over verder *Hugo de Groot in zyn inleiding* 3. *Boek* 21. *Deel.*

SOCIETYT, is de naam die gegeeven werd aan een Collegie, reſiderende in 's Gravenhage, dat beſtaat uit Gecommitteerden van den Hoogen Raad, het Hof Provinciaal, en de Graaflykheits Rekenkamer, (nu Gecommitteerde Raden van Holland en Weſtvriesland, als repreſenteerende die kamer,) en de Magiſtraat van den Hage. Uit ieder der drie eerſtgemelde Collegien werden twee Heeren gecommitteert, maar vier uit de Magiſtraat, te weeten een Burgemeeſter, een Schepen, en twee uit de Vroedſchap, dog deeze twee laatſten zitten ieder zes maanden by beurten, zoo dat het Collegie voltallig zynde in het geheel uit negen Leeden beſtaat. Die van den Hoogen Raad zitten vier jaar, naa verloop van welke tyd, zy door twee Heeren haar in Rang volgende werden geſuccedeert, mits dat de zelve de oude Raaden in Rang hebben zien zitten, *Ref. v. den H. R.* 12. *Jan.* 1678. *en Febr.* 1711., die van het Hof zitten maar twee jaaren, dog de tyd van de eene eindigt een jaar vroeger dan van den andere, jaarlyks op den eerſte Régtdag naa Kersmis werd een Heer uit het Hof ter *Societyt* afgevaardigt, het eene jaar uit de vyf oudſte, en het tweede uit de zes jongſte Leeden, dog niemant werd meede ter *Societyt* gecommitteert, die niet allen de Heeren op hunne Rang heeft zien voorgaan, *Ref. v. den Hove* 18. *Dec.* 1692., en werden daar in jegenwoordig zoo wel Zeuwſche als Hollandſche Raaden gecommitteert, vermits by een verdrag tuſſchen Holland en Zeeland in dato 11. *Juny* 1674. ten opzigte van beide de Hoven is vaſtgeſtelt, dat aan de Raaden van de eene Provincie met de uitſluitinge van die der andere, geen zaaken zoude moogen opgedraagen werden, ziet *Groot Plac. B.* 3. *D. bl.* 693.

De Graaflykheits Rekenkamer vernietigt zynde, werden in deszelfs plaats twee Leeden uit het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden, daar toe gecommitteert: die van den Haag werden gemagtigt doorgaans voor twee jaaren en ſomtyds langer, naar goedvinden der Regeeringe de twee Vroedſchappen werden jaarlyks ieder voor zes maanden gemagtigt, de gewoonlyke tyd der verwiſſeling is met den aanvang van het jaar, dog de gemagtigden van den Haag werden met den laatſte *December* verandert; de Leeden

Leeden van de *Societyt* voeren de titul van Edele Mogende Heeren.

Alle de middelen van conſumtie over den Haag, werden op de naam van de *Societyt* beſtiert en ingevordert, als meede de ordinaire en extraordinaire laſten in tyde van Oorlog over den Haag en Haagambagt, zy maaken de quohieren van de ordinaire en extraordinaire Verpondingen op, zenden de billetten om, en hooren de doleantien van die meinen te hoog belaſt te zyn, zoo als zy nog in den jaare 1740. over de doleantien der Verpondingen hebben gezeeten, zy doen al wat de Magiſtraten der byzondere Steeden op dat ſtuk gewoon zyn te doen, de Heeren Staaten addreſſeeren ook aan dat Collegie de reſolutien, die op het ſtuk der belaſtingen genoomen werden, met aanſchryvinge om de penningen ten beſtemde daagen ten Comptoire van Holland of elders te betaalen, zy hebben het opzigt over de Brand en Brandſchouwinge in den Haage, zy ſtellen een Generaale Brandmeeſter aan, zy viſiteeren de brandſpuiten, en hebben in den jaare 1678. door den ganſchen Haage lantaarnen doen ſtellen, daar zy het opzigt over behouden hebben, de koſten daar toe betaalen, en de bedienden aanſtellen; de nieuwe Kerk omtrent 1646. geſtigt, ſtaat ook onder haar beſtier, de Leeden der *Societyt* zyn daar Kerkmeesteren van, en ſtellen de Rentmeeſter daar over aan, en verdere bedienden; de Haagſche Predikanten genieten jaarlyks by forme van een liberale gift boven haar ordinair tractement nog van de *Societyt* drie hondert gls., dog zyn gehouden, het zelve jaarlyks te verzoeken, en de Predikant van Scheveningen op gelyke voet 100. gls., zy hebben al van 1595. een Student in het Staten Collegie der Godgeleerden te Leyden, verſcheide byzondere ſchikkingen zyn wel eer van Statenweegen aan haar aanbetrouwt, in den jaare 1629. en 1635. wierd hun aangeſchreeven voor de beſcherminge van den Haag te waken, de *Societyt* heeft ook ſomtyds Waartgelders aangenoomen, en in den jaare 1672. toen men voor een overrompeling van den Haag bedugt was, wierd de *Societyt* gelaſt, de boomen om de toegangen van den Haag om ver te doen houwen, en andere middelen tot beveiliging in 't werk te ſtellen; zoo dat men haar wel als een Magiſtraat in den Haag kan aanmerken. Alle de verdere bezigheeden van dit Collegie,

dat eigentlyk de wezentlykſte directie over de Police in den Haag heeft, buiten het geen aan Heeren Gecommitteerde Raden, nog over de Graaflykheits grond is gedemandeert alhier te bepaalen, leyt het beſtek van dit werk niet, en dient niet tot myn oogmerk in deeze.

SOENINGE, beteekent *verſoeninge*, *genoegdoeninge*; in 't Latyn *expiatio*, iemant by ongeluk een manſlag hebbende begaan, en daar van willende vraagen remiſſie of Pardon, vroeg oudstyds eerſt landwinning om te koomen tot den Zoen, dat een bevreediging was voor der Maagen of naaſte Vrienden, dat nog plaats heeft. Ziet LANDWINNING.

De *Soen* of *Maag-gelden*, ſtrekte zig niet verder uit als Suſterlingen, het *Soengelt* moeſt betaalt werden binnen het jaar in drie termynen, het eerſte deel wierd genaamt de *heimelyke Soen*, en was altyd voor de Magen die daar meeſt in gedaan hadden, op de tweede termyn wierd betaalt een ander derde deel, en wierd genaamt de *Erf-ſoen*, om dat alles was voor de Erfgenaamen van der doode hand, op de derde termyn wierd betaalt het laatſte derde deel voor de gemeene Maagen en wierd eigentlyk genaamt de *Maag-ſoen*, en dit alles betaalt zynde, vorderde de Graaf, Balliuw of Schout zeeker geld voor zyn Landwinning, en als dan, en eerder niet, vermogt hy dit als zyn eige regt pardoneeren en kwytſchelden; het oude formulier der *Soeningen* bragt meede, dat zoo wanneer een doodſlag geſoent wierd, men binnen 't jaar als booven gezegt is, die moeſt betaalen, dat te verſtaan is tot elke zeven weeken, waar naa hy den voetval doen moeſt, en ten middelſte daage moeſt hy de Zielmiſſen en Kloſterweijingen overleveren, en wanneer hy die voetval deet, moeſt de Schout hem doen ontkleeden tot op zyn hemt toe, en hem leiden aller voorts en doen hem knielen, zyn handen te zaamen gebonden, en moeſten de andere Maagen desgelyks knielen, en zoo moeſt hy ootmoedelyk bidden, dat men hem die misdaat wilde vergeeven, die hy aan N. zyn Vader, Broeder, of Maag misdaan mogt hebben, waar naa de Vrienden van der doode hant hem opnamen, en vergaaven het hem al en geheel om Gods wille, zeggende dat hy nimmermeer des gelyke doe; dit moeſten ook de twee andere naaſte Vrienden doen, waar naa de Schout vroeg, of zy kende dat de voetval gedaan was als voorwaarde en regt

regt was, waar naa men weederom *oir-vee* of *oirveede* begeerde (dat een Eed was om niemant om geleede ongelyk eenig leed te zullen doen. Ziet OIRVEEDE.

Tot de *Soeninge* moeten nog alle devoiren werden aangewent, by de Vrienden van de Needergeſlaagen alvoorens de Landwinninge te kunnen obtineeren, volgens de *Reſol. van den Hove van* 21. *Octob.* 1626. dog de *Soeninge* geweigert werdende, heeft het Hof de manſlag wel gehouden voor verſoent, *Reſ. van den Hove van den jaare* 1701. *van* 11. *Febr. & ſeqq.* Ziet REMISSIE en LANDWINNINGE.

SOLDEEREN, is een onduitſch woord, dat *effen maaken, ſluiten* beteekent, en gederiveert word van het woord *ſolidare* dat vaſt en beſtendig maken beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, afreekenen en reekening ſluiten, die daar door als geſolideert dat is bepaalt, en vaſtgemaakt werd.

SOLEMNEEL, is een onduitſch woord, dat *plegtelyk*, beteekent; men verſtaat door een *ſolemneele acte*, zoo een acte die authentiecq is, verſelt met alle de formaliteiten, die de Wet vordert, om de zelve te doen beſtendig zyn, een *ſolemneel* huwelyk is, dat openbaar in de Kerk, ten byzyn van getuigen wert beveſtigt &c.

SOLIDAIRE ACTIE, is die actie waar uit men ageert teegen een alleen, als *meede verpligte* of *ſchuldenaar* voor de geheele *ſchuld*, en waar omtrent geen excuſſie plaats heeft.

SOLUTIE, is een onduitſch woord, dat *voldoeninge* beteekent, van het *verbum ſolvere betaalen*; men verſtaat 'er door in materie van reekening, de naadere opheldering, ook draagt die naam de *ſchriftuur*, waar by men in materie van rekening het debat nader beweert, en het contra debat weederſpreekt, en zyn de *ſuper ſolutien*, de naader beweeringe van het contra debat, en weederleggingen van de *ſolutien* by den Debattant ingebragt. Ziet DEBAT, PAIJEMENT.

SOMMATIE, is een onduitſch woord, dat *aanmaning* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, de acte waar door men iemant aanſpreekt of aanmaant om iet te doen, de *ſommatie* is het begin van een executie, by den Hoogen Raad, doet men binnen 14. daagen daar naa de renovatie, en geſchiet *als in de Pap.* 1. *D. f.* 452. te zien is, by het Hof word naa de *ſommatie* aan de geëxecuteerde maar 24. uuren gegeeven volgens het 173. *artic. van*

des zelfs inſtructie, maar voor den Hoogen Raad moet de *ſommatie* gedaan werden aan de Procureur van de Gecondemneerde en gegeeven werden 14. daagen, ziet 265. *art. van de inſtructie v. d. Hogen Raad.* Ziet EXECUTIE.

SOUVERAIN, is een onduitſch woord, dat *oppermagt* beteekent, en eigentlyk niet anders is, als iemant, die boven een ander is, van *ſuperior* dat hoger beteekent; dog men verſtaat 'er door, iemant die alleen abſolutelyk over een ander heerſt, waarom men die titul aan Koningen en Vorſten heeft gegeeven, die niemant booven haar erkennen, en welkers gezag, alleen door de Goddelyke, natuurlyke en grondwetten van het Land bepaalt zyn. Ziet OPPERMAGT.

SOUVERAINE JUSTICIEREN. Ziet REGTERS.

SPECIFICATIE, is een onduitſch woord, waar door men gemeenlyk, een byzondere *opnoeming* en *bepaaling* van iets als by ſtuk voor ſtuk verſtaat, zoo als het getal van iets ſpecificeeren, is, het getal der zaaken uitdrukken en bepaalen.

SPECIFICATIE, is naa het Roomſche Regt een zeekere *aanwas*, *byvoeging*, of *vermenging*, dat ons eigenaar maakt van een ſtuk werk, gemaakt van een ſtof een ander toebehoorende, dit heeft een verdeelinge van gevoelen gemaakt tuſſchen de Regtsgeleerden; de *Sabinianen*, gaaven zonder onderſcheit den eigendom, aan het werk, dat uit die ſtof gemaakt was, aan die geenen, die van die ſtof of materie was eigenaar geweeſt, op die grond, dat een lighaam niet kan beſtaan zonder de ſtof of materie. De *Proculeianen* in teegendeel gaaven den eigendom aan die geenen, die 'er het werk van gemaakt hadden, op fundament, dat de forme de wezentlykheit maakt van de zaak, *quia forma dat eſſe rei, ſiquidem quod factum eſt antea nullius erat L. 7. §. 7. ff. de acq. rer. dom.* De Regtsgeleerden die men *Erciſcundi* noemt, adjudiceerden by een ſoort van middelweg het gemaakte werk aan den eigenaar van de materie, *quia quæ ad rudem materiam redigi poſſunt, nunquam materiæ vires effugiunt. L. 78. §. 4. ff. de Leg. 3.* mits dat het konde gebragt werden tot zyn voorige ſtaat, zoo niet, weezen het toe aan den maker, en die diſtinctie was billyk, om dat zy was gegrond daar op, dat het geen tot zyn eerſte ſtaat kan werden gebragt, altoos iets van de ſtof in zig bevat, dat nog door de konſt, niet heeft kunnen werden vernietigt,

tigt, daar in tegendeel in die werken, die niet kunnen gebragt werden tot haar eerſte ſtaat, de materie als vernietigt is, om welke reeden het natuurlyk ſchynt, hem het werk toe te kennen, mits egter den eigenaar ſchadeloos ſtellende van het gebruik van die ſtof of materie, gelyk ook in het eerſte geval, den eigenaar van de materie, als een gevolg, eigenaar zynde geworden van het werk, waar toe hy die materie had geëmploijeert, aan den werkman gehouden was te voldoen, zyn loon. Ziet *hier over de 25. §. van de eerſte titul van het tweede boek der Inſtituten.*

SPEL, men verſtaat daar door, voor al wanneer men van *baſard ſpeelen* ſpreekt, die onnutte tyd verkwiſtingen, die van het uiterſte gevaar zyn, voor die geenen, die zig daar aan overgeeven, die by naa in alle Landen om de gevaarlyke gevolgen verbooden zyn, dog niet dan met veel moeite kunnen belet werden.

De beloften en verbinteniſſen die daar uit ſpruiten, kunnen in regten niet werden geëiſcht, zoo als gedecideert is by *de L. 2. §. 1. ff. de aleatoribus.* egter indien het zelve betaalt is, is 'er geen actie om het te kunnen wedereiſchen, ten waare die geene, die het geld verlooren had minderjarig was. Over de obligatien, beloften, en transactien, gemaakt ter gelegenheit van het *Spel*, ziet *Julius Clarus L. 5. ſent.* en de obſervatien die aan het einde van het werk van die zelve autheur zyn. Verſcheide Placaten en Publicatien zyn in ons Land daar teegen gemaakt, als by het Hof een van 27. *April* 1723. Ziet DOBBELEN.

SPELDEGELD, is de benaaminge van zeekere kleine toegift die men op de koop van iets dikwils bedingt voor de Vrouwen, zoo als de wynkoop voor de Mans een zeekere toegift is, die men aan wyn bedingt, deeze kleine gift onder de benaminge van *Speldegeld* is al van oude tyde hier te Landen bekent geweeſt, het blykt zelfs, dat de Graven, naa het verleenen van Vrydommen van Tollen voor haar of haar Gezellinnen nog zoo een kleine laſt onder benaminge van *Speldegeld* hebben gereſerveert, zoo vint men 1448. een Sententie waar by den Tollenaar van Geervliet *als Pagter van het Speldegeld* van Jr. van Gaasbeek zyn eiſch is ontzegt teegen eenige Kooplui-den &c. 2. *Mem. van Boſſaert. fol.* 90. als meede dat die van Amersfoort een bewys overleggen dat zy Tolvry zyn uitgezondert van het *Speldegeld*

3. *Mem. van Boſſaert. fol.* 1. en een ſententie zelve, waar by zy Tolvry werden verklaart, uitgezondert van het *Speldegeld.* ibid. *fol.* 11.

SPOLIE, is een onduitſch woord, dat *beroving* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk de geweldadige ontzetting waar door iemant van zyn goed of regt werd berooft, dat gelegenheit geeft tot de *reintegratie*, waar door een *geſpolieerde* voor alle dingen moet geſtelt werden in het bezit, waar van hy ontzet was, en jaar en dag onverſtoort genooten had naa de regul, *Spoliatus ante omnia reſtituendus eſt*, om daar toe te koomen vraagt men van 't Hof of den Hoogen Raad een Mandament van *Spolie*, om het welk te obtineeren de Impetrant moet aantoonen, dat hy is geweeſt in vrye poſſeſſie van het beroofde goet, de zelve werden by het Hof verleent, *in gevolge van het* 39. *artic. der zelver inſtructie;* als meede by den Hoogen Raad, volgens *het* 96. *artic. van die van den H. Raad*, en valt in die materie geen reconventie, nog exceptie, nog compenſatie, volgens de leere van *Merula fol.* 301. *in notis.*

In deeze materie gaan twee defaulten, volgens *het* 112. *art. van de inſtr. van 't Hof*, en voor het profyt van 't verſtek van antwoord werd den Gedaagde gecondemneert het *geſpolieerde* goet te reſtitueeren. Ziet REDINTEGRATIE, en COMPLAINTE.

STAALEN, zyn een ſoort van *ſtaken* of *dunne palen* waar aan de Viſſchers gewoon zyn hunne Netten en Fuiken vaſt te maaken, men vint by *Alkemade* in zyn *beſchryvinge van den Briel* 2. *D. bl.* 2. een brief van 1249 waar by aan eene *Jacob van Perniſſe* en zyn erfgenaamen vergunt werd om ſtekken die men *Staalen* noemt, by *Mateneſſe* en van de have van *Perniſſe* in de Merwe tot aan Schonerlo toe te mogen zetten en plaatſen, hier van werden ſommige Viſſchers van ouds *Staalluiden* genaamt, *Coſt. van den Briel* 1. *D. f.* 271. waarſchynlyk ontfing het water, dat voortyts van den Briel op Maasſluis plag te loopen, daar van de naam van *Staeldiep*, by het 27. *artic. van 't Groot Privilegie van Vrouwe Maria van Bourgondien van* 14. *Maart* 1476. wiert aan de Hollandſche en Zeeuwſche Steeden vergunt, *om naavolgende zeker Privilegie, die eenige Steeden daar af hebben, alle die Staalen die in de Wateren en Rivieren der voorſz. Landen om Viſſchen te vangen, gezet werden, wien dat zy toebehooren, op en uit te mogen trekken*, waar toe ook zeer aanmerkelyk is de waarſchou-

ſchouwinge van Keyzer *Karel van* 28. *Maart* 1544. S. C. rakende het Viſſchen in de Merwede, waar in de *Staalen* omſchreeven werden, *als ſtecken of ſtaken dick en groot van eicke of andere ſterke houte, ſtreckende tot groote dangier en pericule van de Schepen, die zeylende by nachte mogen pericule lyden, op den ſelven ſterke ſtaeken.*

STAATSVERGADERING VAN HOLLAND, is die Hooge en aanzienlyke Vergadering, waar door, met den Heer Erfſtadhouder aan haar Hooft, de Edelen en Gevolmagtigden der Steeden, Hollands Burgerſtaat gerepreſenteert, en uit der zelver naam het opperſte gezag geoefent word.

De oudheit van deeze Vergadering is onzeker, onbetwiſtbaar is het, dat de Edelen ten tyde der Hollandſche Graven, de meeſte invloet in 's Lands Regeeringe hadden (vide *Melis Stoke bl.* 98, 146, 149 *& ſeqq.*) dog welkers getal doen zeer groot was, door dien men te dier tyd voor Edelen hield alle Vrye en Welgebore Mannen die een Heerlykheit in Holland in volle en vryen eigendom bezaten, en zoo ſommige willen de Groote Amptenaaren of die een aanzienlyk Leen bezat, wiens naam in 's Gravenboek was aangeteekent. (ziet het woord *Adel*) de Steeden waaren te dier tyd voor het grootſte gedeelte Heerlykheeden van groote Edelen, anderen wierden beſtiert door de Leenmannen of bedienden van de Graaf; anderen weederom klein en van gering aanzien, oordeelde men niet nodig tot 's Lands Regeering te roepen, de oudſte die men beſchreven vind op 's Lands dagvaarden omtrent het einde van de dertiende eeuwe, waaren Dordregt, Haarlem, Delft en Leyden, omtrent welke tyd die Steeden ook het Steederegt verkreegen hebben (*Erfg. Bed. C.* 7. *p.* 104.) dog ſommigen beweeren, dat al in den jaare 1061. zaken van gewigt door den Raad der gemeene Steeden van Holland, daar toe ter dagvaart beſchreeven, zyn verrigt. (*Goudſch. Cron. bl.* 34.) in den jaare 1296 kwaamen de Edelen met de Steeden over een, waarſchynlyk op een beſchreeve dagvaart, om eenige uit de Edelen naar Engeland te zenden, om Graaf *Jan de Eerſte* van daar herwaarts te brengen. vide *Melis Stoke bl.* 141, 142, en niet lang daar naa wierd het verbond geſlooten in den jaare 1299 tuſſchen de Graaf *Jan van Avennes* en *Jan van Holland* met vier Hollandſche Steeden, beneevens Alkmaar en Geer-

Geertruidenberg, teegen die Edelen, die aan het gevange neemen en ombrengen van Graaf *Floris de V.* deel hadden gehad, (*Goudſch. Chr. bl.* 352.) hier naa zyn de Steeden, door dien de Edelen meer en meer in den haat raakten, meer gekent in 's Lands zaaken, waar op in den jaare 1304 Graaf *Willem de III.*, eerſt te Dordregt, toen te Schiedam, daar naa te Delft, en voorts te Leyden, Haarlem, en te Alkmaar gehuldigt wierd, als meede door de afgevaardigden van 't Platte land. (*Melis Stoke. bl.* 259.) waar op hy in 't volgende jaar een dag deet leggen in den Haage, op welke veele Edelen en Scheepenen der Steeden van Holland, en Zeeland geroepen wierden, welke byeenkomſt men *dagvaart* genoemt vind (*van Leuwen regt der Edelen XI. Hooftdeel bl.* 67.) en heeft die zelve Graaf ook in den jaare 1348 op een *dagvaart* van Steedelingen en Landlieden, tot Katwyk gehouden, de Regeering voor een tyd aan zyn Zoon opgedraagen (*Pars Katwykſche oudheeden bl.* 435.) in den jaare 1384 zyn de Hollandſche Steeden, Dordregt, Geertruidenberg, Leyden, Haarlem, Alkmaar, Amſterdam en Oudewater, in die ordre ook te Geertruidenberg beſchreven, om den opdragt der Graaflykheit door de Keizerin *Margaretha* aan haar Zoon *Willem* te bezegelen (*A. Matthæi analecta Tom.* 5. *p.* 561.) en beſloten verſcheide Steeden op een dagvaart, gehouden in den jaare 1358. Hertog *Albrecht van Beieren* tot Ruwaerd der Landen aan te ſtellen. (*ibid. pag.* 65.) en vint men in den jaare 1397 ook Gouda, door de doot van *Jan van Blois* aan de Graaf vervallen zynde, meede zeedert die tyt beſchreven. (*Handveſten v. Amſterd.* 1. *D.* 1. *B. Cap.* 6. *n.* 7. *p.* 12, *Erfgr. Bed.* 7. *Deel. bl.* 108.) in den jaare 1417. wierden de Hooftſteeden van Holland ook beſchreven om de Regeeringe van het Land aan Vrouw *Jacoba* te verzekeren, dat Dordregt, Haarlem, Delft en Leyden waaren (*Joh. a Leidis Cron. Belg. L.* 1. *C.* 1. *Beka Cron. auct. p.* 254.) en beloofde Hertog *Jan van Beieren* in een brief van 20. *Juny* 1418 zig op het ſtuk van de munt met zyn Hooftſteeden als Dordregt, Haarlem, Delft en Leyden te zullen beraden (*van Balen beſchryv. van Dordregt bl.* 522.) en naa dat Haarlem in den jaare 1475 niet wilde bewilligen in de begeerde belaſtingen, deet Hertog *Karel* Amſterdam extraordinair neevens de vier Steeden Dordregt, Delft, Leyden

den en Gouda beſchryven, welke Stad wel haaſt ordinair beſchreven wiert, want 1477 kort naa de doot van *Karel de Stoute* zyn ook de groote Steeden van Holland te Haarlem op een dagvaart by een geweeſt, daar ook Amſterdam en Gouda waarſchynlyk geweeſt zyn (*Holl. Cron. diviſ.* 21. *C.* 4. *Erfgrav. Bed.* 7. *D. bl.* 109.) en in den jaare 1522 vint men onweederſpreekelyk Dordregt, Haarlem, Leyden, Delft, Gouda en Amſterdam, allen groote Steeden genoemt, die nevens de Edelen 's Lands Staaten vertoonden, en de Vergadering uitmaakte, alwaar dikwils ook kleine Steeden by geroepen wierden, welke Vergadering in den jaare 1518 en doen voor het eerſt van een Advocaat van 't Land voorzien was, ziet *Erfgr. Bed.* 7. *D. p.* 116., ziet *Handv. van Amſterdam* 1. *D.* 1. *B.* 14. *Cap. n.* 7. *bl.* 73., *van der Houven Handv. Cron.* 1. *D. bl.* 175. *Regiſt. v. Mr. A. van der Goes bl.* 1 *& ſeqq.*

In den jaare 1525. verſcheenen ook Rotterdam, Schiedam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Schoonhoven, Gornichem en Oudewater in den Haag op een dagvaart *Regiſtr. van Aart van der Goes bl.* 11. Geertruidenberg vind men ook 1526. *ibid. fol.* 31. men vint ook in dat Regiſter van den Advocaat van 't Land, Edam, Monnikendam, dan ook wel eens Purmerende, ſomtyts ook wel de zelve onder de naam van de Waterſteeden, als meede Goederede, Woerden, Naarden, Muyden, Wezop, Heusden, Vlaardingen &c. dog naa 1542 als wanneer men in dat Regiſter vind aangeteekent *bladz.* 334. dat de Landvoogdeſſe *Maria* Koningin van Hongaryen op een dagvaart gehouden tot Bruſſel in *Maart* van dat jaar vroeg, hoe de kleine Steeden op die dagvaart kwaamen? waar op hy Advocaat antwoorde, dat zy in alle beeden altoos waaren beſchreven geweeſt, en dat zy mogelyk gekoomen waaren, om haar gracie te ſolliciteeren, gelyk die groote Steeden, waar op zy antwoorde, die kleine Steeden hebben daar niet te doen, en daar naa vint men de zelve niet meer gecompareert.

De zes groote Steeden hebben zeedert die tyd alleen de Staatsvergadering uitgemaakt. Dit blykt klaar uit een verzoekſchrift van den jaare 1553. door de kleine Steeden, Rotterdam, Schoonhoven, Gornichem, Schiedam, Heusden, Vlaardingen, den Haag, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, en Texel aan Keizer *Karel de V.* overgeleevert, waar

in zy zig beklaagen, dat de Edelen en Gedeputeerden der zes groote Steeden alleen geroepen wierden, en verzoeken dat op de Communicatie, Concent, en Omſlaagen ook de Gedeputeerden der vier kleine Steeden mogten geroepen werden (ziet *Brand Hiſtorie van Enkhuizen bl.* 75.) de Staaten tot Dordregt op den 15. *July* 1572 beſchreeve zynde, met het begin der troubles, vint men daar behalven twee Edelen, uit de geenen die by naamen beſchreven waaren, (dat voortyts geen plaats had, ziet *Erfg. Bed.* 2. *B. p.* 116.) gemagtigden van Dordregt, Haarlem, Leyden, Gouda, Gornichem, Alkmaar, Oudewater, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam, en daar zegt *Grotius in zyn Annales Libr.* 2. *p.* 36. zyn de eerſte en ruwſte gronden gelegt van ons aanſtaande gemeene beſt, in welke Vergadering *Hooft* aanteekent 6. *B. bl.* 258. dat de kleinſte Steeden zoo veel te zeggen hadden als de grootſte, ziet ook *Bor* 6. *B. bl.* 281 (386) *Velius Cronyk van Hoorn* 3. *B. p.* 191. en vermits men door *Brand* in zyn hiſtorie der Reformatie, vint aangeteekent, 1. *D. bl.* 535., dat *Dirk Volkerſe Koornhard* 1572 de eerſte Secretaris van de zelve Staaten was, (dat egter door ſommigen wert betwiſt, en zelfs getwyfelt of hy het ooit is geweeſt) zoude het, zulks zoo zynde, waarſchynlyk zyn, dat my ook uit andere omſtandigheeden zoo toeſchynt, dat de beſchryving van die Vergadering door het Hof, op die tyd heeft opgehouden, en de Griffier van den Hove zeedert die tyd aldaar niet meer als Miniſter gefungeert heeft. Men vond het volgende jaar 1573. op den dagvaart, Dordregt, Delft, Leyden, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Gornichem, Schoonhoven, Oudewater en Woerden, (Haarlem was in de magt van Spagne gevallen,) *en* aldaar wierd beſlooten, dat de Steeden die haar ſtem niet wilde verliezen, Gemagtigden moeſten zenden op alle dagvaarden, en aan alle kleine Steeden wierd acces vergunt, om haar zaken voor te dragen, die gehouden zouden zyn, op ſpeciale aanſchryven haar Gemagtigden te zenden. *Bor.* 7. *B. bl.* 7. (482.)

In *Maart* 1575 verſcheenen ter Vergadering benevens die van Dordregt, (alwaar die Vergadering gehouden wierd) ook die van Delft, Leyden, Gouda, Rotterdam, Gornichem, Schiedam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam, Purmerende, Schoon-

Schoonhoven, Geertruidenberg, Briel, Oudewater, Woerden, ziet *Bor 7. B. bl. 91 (602)* in *Maart* van den jaare 1583. op het ſtuk der Overdragt van de Hoog Overheit aan Prins *Willem de I.* van Orange, vint men drie en twintig Steeden geroepen, ter dagvaart, als Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, Gornichem, Briel, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Schoonhoven, Edam, Monnikendam, Purmerende, Oudewater, Woerden, Heusden, Geertruidenberg, Naarden, Weesp en Muiden (ziet *Bor 15. B. bl. 201. (187.)* en in *July* 1584 ter gelegenheit van het ombrengen van Prins *Willem de I.* vint men 'er twee en dertig beſchreven, Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Gouda, Amſterdam, Rotterdam, Gornichem, Schiedam, Schoonhoven, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Purmerende, Woerden, Oudewater, Geertruidenberg, Heusden, Naarden, Weesp, Muiden, Vianen, Aſperen, Woudrichem, Heukelom, Leerdam, Yſſelſtein en Goedereede. (ziet *Alkemade Beſchryv. van den Briel 1. D. 24. C. bl. 46.*

En zeedert heeft men 'er veertien t' huis gelaaten, waar van de reedenen en giſſingen meenigvuldig zyn, ziet *Hooft 6. B. bladz. 258., Coſterus Hiſt. Verb. pag. 50. & ſeqq. M. Z. Boxhorn Theatr. Urb. Holl. Cap. 2., p. 13.* en meer anderen.

Egter vint men nog in de *Reſolutien van Holland van 26. Jan. en 18. Maart* 1608. eenige van die beſchreeven, dog van die tyd af zyn 'er ter vergaderinge van Holland geen andere beſchreeven als de volgende, en wel in die ordre, te weeten, Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, Gornichem, Schiedam, Schoonhoven, den Briel, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Meedenblik en Purmerende, waar uit nog heeden die Vergadering beſtaat, waar voor een reglement is gemaakt in den jare 1581 op den 17. *Maart*, te vinden *in 't Groot Plac. Boek 3. D. fol. 87.*

Deeze Vergadering wierd oudstyts door den Hove van Holland beſchreven, en de brieven door de Griffier van den zelve Hove afgevaardigt.

In den jaare 1565. beweerde Prins *Willem de I.* dat aan hem die beſchryving toekwam, ingevolge de uitdrukkelyke woorden van Zyn Commiſſie. Ziet STADHOUDER. Daar over ontſtonden oneenigheeden, de

Landvoogdeſſe *Margaretha* ſtont de Staaten toe die te moogen beleggen, dog met kenniſſe van den Stadhonder, naderhant wierden weederom alle Vergaderingen zonder ſpeciaal concent van den Heere Stadhouder verbooden, dog naa de opregtinge van het Collegie der Heeren Gecommitteerden in den jaare 1584 zyn de Staaten altoos door dat Collegie beſchreven, de plaats was al in den jaare 1581 in den Haage vaſtgeſtelt, *by Reſol. van* 29. *July*, niemant mag daar verſchynen dan de beſchreve Edelen, en de Afgevaardigden der ſtemmende Steeden met der zelver Penſionariſſen, de Heeren Raad-Penſionaris, en twee Secretariſſen van Staat, en moeten daar uit zig abſenteeren, die in Eed van de Generaliteit zyn, als Gedeputeerden in den Raad van Staaten, Admiraliteiten, Rekenkamer der Generaliteit &c. *Reſ. van Holl.* 17. *Maart* 1581. *en* 21. *Dec.* 1619., en mag niemant als Vroedſchap of Gedeputeerde der reſpective Steeden of als Miniſter daar verſchynen om den Eed af te leggen, ten zy hy zig alvorens zal hebben aangegeeven, en binnen beſcheiden zal zyn, en binnen beſcheiden zynde zal de zelve geen ſeſſie neemen, voor dat hy den Eed en verklaringe zal hebben afgelegt, *Reſ. Holl.* 17. *Sept.* 1717. 25. *Sept. en* 17. *Nov.* 1717., en moeten alle Miniſters in de Vergadering geïntroduceert, als Penſionariſſen, Secretariſſen, en anderen vyf en twintig jaren oud zyn, in Holland gebooren, buiten dienſt of tractement van anderen, als haar Ed. Groot Mog. en ten minſte duizent gls. tractement genieten, houdende hunne Woonplaats in de Steeden, daar zy dienen, waar op zy Eed moeten doen, *regl. van Holland* 14. *Mey* 1658. onvermindert deeze Reſolutie is verſtaan, dat niemant ter Vergadering van Haar Ed. Groot Mog. als Comparant mag werden geadmitteert, die in andere eed, dienſt of gagie zal zyn van anderen dan van deeze Provincie, de verdere Bondgenooten of ook van de Generaliteit, uitgenoomen dat zulks geen plaats zal hebben ten reguarde van de goederen die iemant ter Leen bezitten zal, of ook zulke prerogativen als uit hoofden van de Leengoederen of anderen iemant zoude kunnen competeeren, meede uitgezondert de eertitulen van eenige Ridderlyke ordre of Commanderyen daar van dependeerende, of ook eenige Adeldom die iemant van een vreemt Prins of Vorſt bekoomen

men mogt hebben, naa dat hy daar op verzogt en geobtineert zal hebben het concent van Haar Ed. Groot Mog. *Reſ. van Holl.* 19. *Dec.* 1715.

De Afgevaardigden van de Zuidhollandſche Steeden brengen laſtbrieven, die men Credintialen noemt, meede, dog die van 't Noorderkwartier niet, en de Heeren van de Ridderſchap hebben 'er geen: Die voor de eerſte maal ter Vergadering verſchynen, moeten vooraf zweeren, 's Lands voorregten en loffelyke gewoontens te zullen helpen handhavenen, zoo verre de laatſten niet met de voorregten hunner byzondere Steeden ſtrydig bevonden werden, voorts te zullen ſtemmen overeenkomſtig met de laſt hunner principalen, de Staatsbeſluiten te zullen helpen uitvoeren, ten waare zy in eenig geval de goedkeuring hunner Principalen eerſt moeſten afwagten, ook moeten zy onder Eede belooven, aan niemant, dan aan hunne Principalen te openbaren de zaken ter Vergaderinge verhandelt en beſlooten, wanneer men Staatsgewyze belaſt heeft, die geheim te zullen houden.

En moogen allen de Leden, Gecommitteerde Raden, en Miniſters van Holland vrymoediglyk ten dienſte der Landen adviſeeren, zonder dat zy daar over eenigzints in hunne Perſonen of goederen moogen gemoleſteert werden, en zoude zulks werden gehouden, als teegen den Staat gedaan, ook moet zulks ten laſten van het gemeene Land werden afgedaan, zonder dat 'er præſcriptie in deeze valt, ziet *de acte van indemniteit* 19. *July* 1663. *Reſ. Holl. Mey* 1618. en werden de Leden van de Vergadering van Holland, en zulks als Leeden van de Hoog Overheit *quaſi Sancti* aangemerkt. *Plac. v. Holl.* 27. *Sept.* 1672. *en Staaten Gen.* 1673. en hebben de Staaten van ieder Provincie Jurisdictie over hunne Onderdanen, ſchoon in dienſt van de Generaliteit. *Plac. v. Holl.* 3. *Oct.* 1656.

In die Vergadering werd gehandelt over de inwilliginge op de beeden of de petitien van de Raad van Staaten, het welk doorgaans geſchiet op de Vergadering die gehouden werd, naa dat den Staat van Oorlog ter Generaliteit is ingebragt, voorts handelt men over alle anderen belaſtingen, omſlaagen &c. en alle obligatien, en verbanden waar by Perſonen of goederen van 's Lands Ingeſeetenen voor een tyd of altoos verbonden werden, over het ſtuk van 's Lands Regering, het maaken

van verbonden met andere Mogentheeden, over vrede, beſtant en oorlog, over giften van 's Lands goederen, Jaargelden en Wedden, over het maaken van Wetten en Ordonnancien, en het invoeren of afſchaffen van algemeene Lands gewoontens, over het nomineeren van Perſoonen tot voornaame Ampten, over 's Lands laſten en omſlaagen, over het verleenen van Privilegien of Octroien aan Steeden, Dorpen of Collegien, of gunſten en gracien aan Particulieren, over de verandering, en loop van de munt, over het betalen van 's Lands ſchulden, en diergelyken, en ook min gewigtige zaken, werdende de zaken van aanbelang en van gewigt egter daar niet verhandelt, dan naa dat de zelve uitdrukkelyk door Heeren Gecommitteerde Raaden in de pointen van beſchryvinge geſtelt zyn, *Reſ. v. Holl.* 1581. *en* 19. *Febr.* 1584. op dat de Edelen en Steeden, zig daar op voor af zoude kunnen en moogen beraden, en ten dien einde hunne Afgevaardigden ſpeciaal gelaſten, en met reede, vermits de Staaten by Haar Placaat van 16. *Oct.* 1587. zeggen, dat de Souverainiteit niet by particuliere Perſoonen of Gecommitteerden, maar by de Edelen en Steeden van den Landen, die zy uit kragte van haare Commiſſien repreſenteeren, reſideert. Ziet OPPERMAGT.

Egter moogen de Gedeputeerden van de Steeden uit eige hoofde, en zonder præjudicie van hunne principalen, propoſitien ter Vergaderinge doen, op zaaken die incidentelyk en ſtaande vergaderinge voorkoomen. *Reſol. van Holland* 12. *Mey* 1650. en wanneer overneeminge plaats heeft, ziet *Reſ.* 18. *Dec.* 1709. voorts kan geen Stad belaſt werden zonder haar concent, *Reſ. van Holland* 13. *Mey* 1579. 17. *Maart* 1581.

Die Vergadering wert geopent door een Gebed, het welk de eerſte Secretaris van Staat gemeenlyk leeſt, waar naa men tot de behandelinge der zaaken overgaat, beginnende met die het Gemeene Land aangaan, daar naa die van eenige Leeden, Steeden, Dorpen, en Collegien des Lands, eindelyk die der gemeene middelen en alle anderen die byzondere Perſonen aangaan: het Lit der Edelen zit altyt voor en ſtemt eerſt in de Vergadering, gemeenlyk door de mond van de Heer Raadpenſionaris als Penſionaris van de Ridderſchap, dog ſtelt als Raadpenſionaris de zaken voor die overwogen moeten werden, en neemt de ſtem-

ſtemmen op, het welk den eerſte Heer van de Ridderſchap of de Penſionaris van Dordrecht in zyn abſentie gemeenlyk doet; allen de Edelen hebben te zaamen maar eene ſtem, en maaken dus met de 18 Steeden 19 ſtemmen uit. Ieder mag vryelyk zyn advis uiten, ten dienſten van den Landen, zonder daar over in zyn Perſoon of goederen aanſpreekelyk te zyn, werdende alle beleedigingen hun om het vry uiten hunner gevoelen aangedaan, aangemerkt als teegen den Staat begaan. Ziet *Reſol. van Conſideratie van de Wit bl.* 96., de Leeden overſtemmen malkanderen in alle zaaken, het gemeene Landbeſtier betreffende, uitgezondert in het ſtuk van de conſenten of inwilliging van beeden of onderſtantgelden, en het uitvinden van middelen, tot het vervullen der Staatslaſten, of anderen van Steeden, Perſoonen of goederen, handelingen van beſtant, vreede of oorlog, veranderinge van Regeering en diergelyke zwaarwigtige zaaken, in welke geen overſtemming plaats heeft; tot bemiddeling van de geſchillen die over alle deeze uitgezonderde zaaken zouden kunnen voorvallen, wiert op den 9. *Febr.* 1585. zeekere ordre vaſtgeſtelt, dat, zoo de Leeden zig niet zouden kunnen desweegens verdragen, en de twee derde deelen der ſtemmen overeenkwaamen, de deciſie zoude werden geſubmitteert aan zulke neutrale Heeren of Perſonagien binnen de geunieerde Provincien, die men ter weederzyde gehouden zoude zyn te nomineeren binnen de tyd van veertien dagen of drie weeken, naa dat de geſchillen ontſtaan zouden zyn, by de welken, die geſchillen (Partyen gehoort) zouden werden gedecideert, en dat de reſpective Partyen zouden gehouden weezen te agtervolgen, 't geen by de voorſz. Perſoonen dienſthalven zoude werden uitgeſprooken, ten minſten by Proviſie, geduurende den oorlog, ziet *Groot Plac. B.* 3. *D. bl.* 88., dit was in die aller ongelukkigſte tyd, wanneer den Staat, door de doot van Prins *Willem de I.* van Orange, de grondlegger van de vryheit, ontbloot was van een eminent Hoofd, dog in een Stadhouderlyke Regeering kan of behoort deeze zwarigheit geen plaats te hebben, en de deciſie als dan gelaaten werden, aan den Heere Stadhouder, om veele reedenen, die het beſtek van dit werk niet permitteert te detailleeren.

De Vreemdelingen, immers die in zulke plaatſen gebooren zyn,

zyn, alwaar men de Hollanders uit de Regering ſluit, zyn altoos en van ouds uitgeſlooten van het voorregt om daar te verſchynen, nog als Leeden nog als Miniſters van de Steeden, volgens *een Reſ. van* 20. *Dec.* 1670. te vinden *in 't Groot Plac. B.* 3. *D. fol.* 101.

Alle Ampten moeten op den derde dag der ordinaire Vergadering werden vervult, dog de Ampten die ſtaande die vergadering openvallen, werden niet vervult als de derde dag van de volgende vergadering, ten waaren zy van dat gewigt waren en bevonden wierden, dat men de zelve zonder merkelyke ondienſt voor den Lande niet konde uitſtellen; en werden alle ampten maar by proviſie, en tot weederzeggens toe begeeven, het welk ook gewoonlyk in de Commiſſien wert geſtelt. Ook is 'er 1663. beſlooten zeer uitdrukkelyk, nimmer eenige ſurvivance van ampten toe te ſtaan, of toe te zeggen, zonder afſtant van den Amptenaar; die een ampt bekomt, het zy Politiek of Militair, moet by eede verklaaren, dat hy 'er niets voor gegeeven of belooft heeft, dat men den eed van zuivering noemt; men vind voor deeze in de Graaflyke tyd de Staaten dikwils genoemt, *Ernſveſte Hoog-geleerde*, *Wyze Voorzienige Discrete Heeren*, ook wel eens *Edele Vermogende*, dog in den jaare 1656. beſloot men op de opſchriften te doen ſtellen *Edele, Groot Mogende Heeren, de Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland*, en aan 't Hooft *Edele Groot Mog. Heeren*, en de onderteekening moet door de buitelandſche Mogentheden, of eenige der Vereenigde Provincien geſtelt werden, *goede Vrienden, geallieerde Bondgenoten, en Naburen*, of woorden van gelyke beteekenis. *Reſol. van Conſideratien ten tyde van de Wit bladz.* 281. eenige Leeden van Holland aan de Vergadering ſchryvende moeten in de onderteekening zig noemen *Uwer Edele Groot Mogende dienſtwillige* zonder de benoeminge van Vrienden. *Reſol. van Conſ. ten tyde van de Wit. bl.* 380.

STAATEN GENERAAL, men moet de Vereenigde Nederlanden niet aanmerken als verſcheide lighamen onder eene Oppermagt, maar als verſcheide Oppermagten, die zig met elkanderen in een nauw en ſterk verbond hebben begeeven, dus is de Vergadering der Heeren Staaten Generaal *een Vergaderinge van gevolmagtigde afgevaardigde uit zeeven oppermagtige en nauw verbonde Landſchappen, tot waarneminge en handhavinge van het gemeene belang der Bondgenooten.* Zy doen de daagelykſche zaken die geen

geen uitſtel kunnen leyden af, zonder rugſpraak te houden met hunne Provincien, over zaaken van grooter aanbelang vragen en volgen zy der zelver laſt; de Gecommitteerden, die de zelve te buiten gaan, zyn daar voor ieder aan haar Provincie verantwoordelyk, ziet *de Deductie van den jaare* 1654., en hebben de Staaten van Holland goedgevonden 22. *Aug.* 1653, dat niemant uit de Edelen of ſtemmende Steeden hunner Provincie in de Vergadering der Staaten Generaal zal moogen verſchynen, zonder daar toe byzondere Commiſſie ontfangen te hebben, en moet ieder Afgevaardigden te regt ſtaan in de Provincie van welke hy is afgevaardigt, zonder dat de Staaten Generaal eenig regtsgebied over hem hebben: Krygslieden of die in dienſt zyn van vreemde Mogentheeden, moogen niet ter Generaliteit werden afgevaardigt, en heeft ieder Gedeputeerde zyn daggelt, van die Provincie die hem committeert.

De Staaten Generaal kwaamen in de eerſte opkomſt der vereeniging niet by een als op een byzondere beſchryving, de welke door den Raad van Staate geſchieden, dit geſchiede zeer weinig ten tyde van het Gouvernement van de Graaf van *Leiceſter*, het welk de Staaten zeer mishaagde, de welke in *Mey* 1588 beſlooten in den Haag by een te koomen, en zig van Delft derwaarts te begeeven, zy waaren in den jaare 1585 te Middelburg vergadert, zy waaren zedert tot Utregt, en daar naa tot Delft vergadert geweeſt, evenwel was 'er verſcheide jaren daar naa, nog geen Vergadering der algemeene Staaten bepaalt, en braken de zelve hunne Vergaderinge van tyd tot tyd af, tot in den jaare 1593. ſcheidende voor 't laatſt 31. *Dec.* 1592., en dus heeft die byzondere, allengskens de gedaante van een altoos zittende Vergadering aangenoomen, op de naam van de Algemeene Staaten der Vereenigde Neederlanden, die zy vertoonen, *hæc legatio ſenſim* (zegt Grotius) *in perpetui conceſſus ſpeciem tranſiit, Ordines foederatos referens, eoque nomine utitur Annales Lib. V. pag.* 110. De Staaten van Holland hebben aan die Vergadering Territorium of Grondgebruik verleent, en geeven hun in alle openbare ontmoetingen beleeftheitshalve de voorrang, zonder dat zy egter gerekent moeten werden, daar door iets het allerminſte afteſtaan van de eer der Oppermagt,

magt, die haar in haar Provincie toekomt.

Elke Provincie mag zoo veel Gedeputeerden zenden als hy wil, mits dat hy de koſten van de zelve draagt, dog maaken allen te zaamen maar eene ſtem uit, en dus zyn 'er zoo veel ſtemmen als Provincien, te weeten Zeven, de rang in welke zy malkanderen gemeenlyk volgen is deeze, Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overyſſel, Groningen en Ommelanden.

Gelderland zend een Gecommitteerde uit de Ridderſchap van ieder der drie deelen van die Provincie, als Nimwegen, Zutphen, en de Veluwe, de ſtemmende Steeden van ieder kwartier zenden ook een Gedeputeerde uit haar Regeering, dog de Ridderſchap van ieder kwartier zit in rang voor die Steeden.

Holland heeft een Heer uit de Ridderſchap ter Generaliteit, die doorgaans die waardigheit zyn leeven lang behout. In 't jaar 1640 wiert in overweging genoomen om alle de groote Steeden van Holland het voorregt te verleenen van Afgevaardigden ter Generaliteit te zenden (*Aitsma* 20. *B. bl.* 104.) dog het bleef alleen tot zeven Zuidhollandſche en drie Noordhollandſche Steeden bepaalt, de Steeden Dordrecht, Delft en Amſterdam zenden op eene tyd ieder een Afgevaardigde, dan Haarlem en Leyden, dan Gouda en Rotterdam de Groote Steeden van Noord Holland, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen hebben regt om op haar beurt een Afgevaardigde by de anderen te voegen, zoo dat 'er in het geheel ſomtyds vier en ſomtyds drie Afgevaardigde der Steeden zyn, de zelve werden voor drie jaaren Gecommitteert, en beginnen en eindigen met *Mey*. Het Lit van de Ridderſchap zit voor, en daar naa de oudſte Stad in rang. Heeren Gecommitteerde Raaden van Holland hebben ook in die Vergaderinge ſeſſie, en is men gewoon maandelyks uit dat Collegie twee Leeden te committeeren, die beneevens de andere Leeden bevoegt zyn plaats te neemen. De Raad Penſionaris van Holland woont meede als ordinaris Gedeputeerde die Vergaderinge by, en doet de voorſtellen weegens die Provincie.

Zeeland heeft buiten den Heer, welke in die Provincie Zyn Doorlugtigſte Hoogheid, den Heere Prince Erfſtadhouder als eerſte Edele van Zeeland repreſenteert, en in die aanzienlyke kwa-

kwaliteit, daar meede Seſſie heeft, nog vier Gedeputeerden, de welke aldaar een permanente Seſſie hebben, haar leeven lang gedurende.

Utrecht zend drie Afgevaardigden ter Generaliteit, een uit de Geëligeerde, zynde van ouds het Lit der Geeſtelykheit, een uit de Ridderſchap, en een uit de Stad, die van de Geëligeerde heeft de Rang boven de anderen, deeze Provincie heeft lang met Vriesland getwiſt over de Rang, de Vriezen beweerde, dat Keizer *Karel de V.* en Koning *Philips de II.* haar de Rang boven Utrecht gegeeven had, zelfs werd in 't *Placaat van 26. July* 1581. waar by *Philips de II.* van zyn regt op deeze Landen werd vervallen verklaart, aan Vriesland de Rang booven Utrecht gegeeven, *Groot Pl. B. 1. D. Col.* 25.

Die van Utrecht beweerden daar en tegen, dat men hun, die voor de Vriezen in het verbond der Vereeniging geweeſt waaren, en altyd Kerkelyk gezag in Vriesland geoeffent hadden, die voorrang niet behoorde te weigeren, dit wierd door 't lot beſliſt, het welk Utrecht toeviel, deeze Provincie behielt dan de Rang tot 1673 wanneer zy in de magt der Franſchen gevallen zynde, in 't volgende jaar weederom met de Provincien vereenigt zullende werden, Vriesland op nieuw de Rang begeerde, dat aan zyn Hoogheid *Willem de III.* als Stadhouder van Utrecht, en *Hendrik Caſimir* als Stadhouder van Vriesland gelaten wierd, die 27. *Dec.* 1675, de uitſpraak ten voordeele van Utrecht deeden, het welk de Staaten Generaal confirmeerden, niet teegenſtaande Vriesland daar over zeer te onvreede was.

Vriesland zent twee Gecommitteerden uit de drie deelen van de Provincie Ooſtergo, Weſtergo, en Zevenwolden, ter Generaliteit, en twee anderen uit de Steeden, waar by men nog een vyfde gevoegt heeft. De Afgevaardigden uit Ooſtergo, Weſtergo, en Wolden zitten voor, de Commisſien der Afgevaardigden van de Steeden zyn eigentlyk voor drie jaaren, maar behouden dikwils hunne waardigheit veel langer.

Overyſſel zent een Afgevaardigde uit de Ridderſchap, van ieder der drie deelen deezer Provincie, Zalland, Twente, en Vollenhoven, en een uit ieder der Groote Steeden Deventer, Campen, en Swolle, ter Generaliteit, de Ridderſchap zit voor de Gecom-

mitteerden uit de Steeden, en het kwartier van Zalland heeft de Rang booven de anderen.

Groningen en Ommelanden zenden drie Afgevaardigden uit de Stad, en drie uit de Ommelanden ter Vergaderinge van de Heeren Staaten Generaal, die van de Stad zitten voor die van de Ommelanden, de Commissien van die van de Stad Groningen zyn doorgaans maar voor een jaar, en die van de Ommelanden voor twee, dog werden dikwils gecontinueert.

De Titul, die aan de Algemeene Staaten volgens een besluit van 7. *Febr.* 1653. in de Opschriften der brieven moet gegeeven werden, is Hoog Mogende Heeren myn Heeren de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, alle de Vorsten van Europa geeven hun deeze titul, uitgezondert de Koning van Spagne, die Hun *Messieurs les Etats Generaux*, myn Heeren de Staaten Generaal noemt; *Lodewyk de XV.* is de eerste der Koningen van Vrankryk, die, naa het sluiten der Triple Alliancie of drievoudig verbond in den jaare 1717. de Staaten Generaal door zyn Afgezant den Abt *du Bois* de titul van Hoog Mog. Heeren gegeeven heeft.

Van de magt of afzonderlinge verrigtingen van deeze hooge en aanzienlyke Vergaderinge hier te spreeken, zoude zyn van te veel uitgestrektheit, en behoort eigentlyk tot dit werk niet.

STAD HOUDEN, en *effect sorteeren*, door die woorden meenen sommigen, dat men moet verstaan *stand houde*; dog vermits men als nog concludeert, dat de beveele poenaal *Stad houden* en *effect sorteeren* zullen, meen ik geen redenen te dienen, om aan die woorden een andere uitlegginge te geeven door dien *Stad houden is Steede houden*, en dus beteekent *plaats hebben*, hoe zeer het eerste en laatste in de werkinge op een en het zelve uitkomt.

STAD, daar door verstaat men een plaats met *muuren* en *grafften* omcingelt, en *poorten* geslooten, (hoe zeer zulks niet volstrekt wert vereischt) het Steede regt van den Souverain verkreege hebbende. Ziet Steden, Stederegt, Poorteren, Burgemeesteren.

STADHOUDER of STEDEHOUDER, beteekent in een eigentlyke zin, die geene die de *plaats*, of *Steede* houd, beslaat of bekleet van een ander, en komt volkomen over een met

met het Franſche woord *Lieutenant.*

Zoo zyn 'er verſcheide *Stedehouders* in onze Landen, zoo is de Repreſentant van Zyn Doorlugtige Hoogheit in Zeeland als eerſte Edele des zelfs *Stedehouder*, zoo hebben de drie Land Droſten van Overyſſel, ieder een Verwalter, of Subſtitut Droſſaert, dat meede een Lit van de Ridderſchap is, die men als haar *Stedehouders* kan aanmerken, men vint zelfs zeer veel andere Balliuwen en Drosten die haar Subſtituten hebben die men ook wel *Stedehouders* van de zelven noemt, als den Dykgraaf van Rhynland voor de Bailliuage van Rhynland en meer anderen.

Gelyk nu die geene de welke eenige ampten en bedieningen of waardigheeden hebben, de welke zy niet altyt zelf konden waar neemen, daar toe gebruikt hebben anderen, die in en uit hun naam de zaken beſtelden en uitvoerden, zoo hebben ook de Graven van Holland hunne byzondere *Stedehouders* of *Stadhouders*, tot het beſtellen, waarnemen, en uitvoeren van zekere zaken gehad, en ook wanneer zy afwezend waaren tot het geen het beſtuur van den Lande in het gemeen betrof, welke *Stedehouders* daar door, en als de plaats van den Graaf bekleedende, de zelve magt en authoriteit hadden in den Landen, als de Graaf zelve.

Dog om zig van de magt en het gezag van het *Stadhouderſchap* een juiſt denkbeeld te maken, dient men te letten op de drie ſoorten van vermogens, de welke aan het Oppergezag werden toegekent; beſtaande *het eerſte* in 't vermogen om Wetten te maken; *het tweede* in 't vermogen om die Wetten ter uitvoer te brengen, *het derde* om recht te oefenen.

Welke drie vermogens wel reſideeren in het Oppergezag, dog, indien zy daar in alleen als opgeſlooten en vereenigt bleeven een diſpoſitismus zouden uitleveren. De Groote *Montesquieu* geeft ons daar van een klaar denkbeelt in zyn oordeelkundig boek *l'Eſprit des Loix Liv.* 11. *Cap.* 6. zeggende, *Lorsque dans la même Perſonne ou dans le même Corps de Magiſtrature, la Puiſſance legislative eſt réunie a la Puiſſance exécutrice, il n'y a point de Liberté; par ce qu'on peut craindre que le même Monarque, ou le même Sénat ne faſſe des Loix tiraniques, pour les executer tirânniquement. Il n'y a point encore de Liberté, ſi la Puiſſance de juger n'eſt pas Séparée de la*

la Puiſſance legislative & de l'executrice. Si elle étoit jointe a la Puiſſance legislative, le pouvoir ſur la vie & la liberté des Citoyens ſeroit arbitraire; car le juge ſeroit Legislateur. Si elle étoit jointe a la Puiſſance executrice le Juge pourroit avoir la force d'un oppreſſeur. Tout ſeroit perdu ſi le même Homme ou le même Corps des Principaux ou des Nobles ou du Peuple exerçoient ces trois Pouvoirs, celui de faire des Loix, celui d'executer les reſolutions publiques, & celui de juger les Crimes ou les différends des Particuliers: dans la plupart des Royaumes de l'Europe le Gouvernement eſt modéré, par ce que le Prince qui a les deux prémiers pouvoirs, laiſſe à ſes Sujets l'exercice du troiſième. Chez les Turcs, ou ces trois pouvoirs ſont réunis ſur la tete du Sultan, il règne un affreux Despotisme. Men gelieve verder naa te leezen by dien Autheur, dat geheele zesde Capittel, waar in men nog meerder en klaarder diſtinctien van die drie onderſcheide magten, en der zelver uitwerkingen vinden zal.

Wat het eerſte van die vermogens betreft, te weeten de legislative of wetgevende magt de zelve is nooit eigendunkelyk of willekeurig aan onze Graven toegeſtaan, en voor zoo verre zy dat vermogen hadden, konde zy dat oeffenen ſchoon afweezig zynde, derhalven hebben zy dat nooit aan hunne *Stedehouders* overgedragen, ten minſte is zulks my nergens gebleeken.

Maar zy hebben de executive magt, en onder anderen het beſtuur of het bezorgen, dat de Wetten wierden uitgevoert, en dat 'er regt wierd geoeffent aan hunne *Stedehouders* opgedragen, zoo dat hunne *Stedehouders* de zelfde magt ten dien opzigte hadden, die de Graven zelven konde oeffenen, dus was het ook geleegen met de beden, met het toeſtemmen in de accynſen &c.

Philippus afgezworen zynde, is het Oppergezag gedevolveert of vervallen tot het Volk, het welk bereids door de Ridderſchap, Edelen en Steden nu en dan zynde gerepreſenteert geweeſt, voorts by aanhoudenheit is gebleven in de ſituatie van door de Vergadering van Ridderſchap, Edelen en Steden gerepreſenteert te worden. Zynde Prins *Willem den Eerſte*, gebleven de Stadhouder van Holland uit de naam en ten behoeve van het Volk, gelyk hy te voore was geweeſt uit naam van de Graaf.

Als

Als men nu agt geeft op den aart en eigenſchappen van het Stadhouderlyke Gezag, en het driederley vermogen van het Oppergezag, daar zoo even van is geſproken, en dat in het oog houd, dan zal men zeer klaar bezeffen, dat men vry grof mistaſt, als men waant of zoude willen ſtaande houden, dat onder de Regeeringe van de Staaten, geen *Stadhouder* zoude kunnen plaats hebben, zoo als men in de Stadhouderloze Regeeringe zoo veele jaaren lang onkundigen getragt heeft wys te maaken, dat de Staaten altoos preſent zynde, geen *Stadhouder*, of iemant die haar plaats bekleede zoude, nodig hadden; het tegendeel is te klaarblykelyk. Vermits een Vergadering nooit het uitvoerend vermogen of de uitvoerende magt hebben kan; en dat de zelve daar toe altyt *een* of *meerder* AFZONDERLYKE Perſonen moet gebruiken, die als dan haare *Stedehouders* zyn, of ſchoon zy die met een minder algemeene benaminge mogten beteekenen.

Het zelfde vermogen het welk de Graven niet opdroegen aan hunne *Stedehouders* en waar in de kragt van 't Opperſte gezag gelegen is, is de *legislative magt* of het vermogen om Wetten te maken, en die magt beruſt in de Vergadering der Staaten, een *Stadhouder* heeft 'er evenwel deel aan voor zoo veel hy een Lit van die Vergadering is, waar in hy zoo uit hoofde van zyn Domeinen, als anderzints meede het Volk helpt repreſenteeren, in welk opzigt Hy ook het eerſte en aanzienlykſt Lit van die Vergadering is.

Maar wat het uitvoerent vermogen betreft, en wat het oeffenen van 't recht aangaat, dit kan niet alleen een *Stadhouder* van Holland onder een Staatsregering zoo wel bezitten als de zelve het onder een Graaflyke Regering bezeten heeft, maar het is in facto waar, dat het zelfde vermogen 't welk door den Graaf *Philippus de II.* aan Prins *Willem de I.* is opgedragen, naderhand aan Prins *Maurits* en de volgende *Stadhouders* is geconfereert, daar en boven al was het zoo, dat de Vergadering van Holland een Collegie uitmaakte dat altyt zat, zoo blyft het waar, dat de zelve een Collegie uitmaakt, en dus uit haar aart niet ſuſceptibel is, om zelve iets uit te voeren, gelyk het de Graven gedaan hebben, die zelve reisden

den om haar Wetten ter uitvoer te brengen, en regt te ſpreken, en mitsdien is 'er veel meerder reede, om onder een Staats Regeering een *Stadhouder* te hebben, dan onder de Graaflyke Regeering.

Vraagt men nu waar in het Stadhouderlyk gezag beſtaat, of wat een *Stadhouder* is, dan zal men uit het geen hier boven gezegt is, ligtelyk konnen opmaken, dat het Stadhouderlyk gezag beſtaat in het vermogen om in den Landen van Holland de Wetten te doen agtervolgen en regt te doen oeffenen, met al het geen daar uit voortvloeit, en in de Vergadering van Holland de belangens van het Volk in 't algemeen te helpen voordragen, gelyk de Steeden het voor hunne byzondere Ingezetenen doen, en dat de *Stadhouder* van Holland is een Perſoon, aan wie dat vermogen toebehoort, en dat vervolgens ons Landsbeſtuur zonder een *Stadhouder* niet kan beſtaan, zynde aan den zelve volkoomen door de Souverain gecedeert, het tweede van de drie hier voorgemelde vermogens te weeten de executive magt, zonder welke de eerſte *legislative* zelve kragteloos is, men leeze voorts met aandagt de Commiſſien zoo van de Graafelyke, als Staats Stadhouderen, zoo zal men bevinden, dat aan de Heeren *Stadhouders* onder de Staats Regering door de zelven als Repreſentanten van het Volk, de zelve magt is opgedragen, die de Graven aan haar *Stadhouders* voormaals opgedragen hebben, en dat alles, wat daar in, als tot de kwaliteit van *Stadhouder* behoorende, werd opgenoemt, wezentlyk te brengen is tot het tweeledig vermogen hier boven gementioneert, en dus, dat de Heer Prince Erfſtadhouder toekomt, in die kwaliteit, als was hy niet nog ten overvloede bekleet met de Commiſſie van Capitein en Admiraal Generaal, het bevel en regts oeffening over al het Volk van Oorlog zoo te Water als te Land, als direct ſpecterende tot de *executive* magt, en dat verder al het gezag dat de Graaf uit zyn naam aan zyn *Stadhouder* had gedefereert, nu door de Heeren Staaten als Repreſentanten van het Volk volkomen aan den Heere Erfſtadhouder is opgedragen, en dus wettig door hoogſt de zelve werd geoeffent. Waar in men nader door de lecture van deeze twee volgende Commiſſien zal werden geconfirmeert.

Com-

Commiſſie voor Zyn Vorſtelyke Doorlugtigheit Prins WILLEM DE I. Prince van Orange en Naſſau, als Stadhouder, &c.

Van 9. *Aug.* 1559.

Phle. par la Grace de Dieu Roy de Caſtille, de Leon, de Arragon, de Navarre &c. &c. &c.

Scavoir faiſons, que conſiderans les bons leaulx notables & agreables ſervices que Nre. tres Cheir & feal Couſin, Chevallier de noſtre ordre, Conſeiller d'Eſtat, & Chambellan Meſſire Guilliaume de Naſſauw Prinſe d'Orange, Comte du dit Naſſau &c. &c. a fait par pluſieurs annees a feu de tres heureuſe memoire l'Empereur Monſeigneur & tres Sainct Pere a qui Dieu faſſe Miſericorde, & depuis a nous, tant a la derniere guerre contre la France en eſtat de Lieutenant & Capitaine General de noſtre Armée que aultrement, & fait journellement en diverſes manieres, *Nous Iceluy Prinſe d'Orange confians entierement de ſes prudence, Vaillance & experience avons retenu, commis ordonné & eſtably, retenons, commettons, ordonnons, & etabliſſons, par ces preſentes en l'Eſtat de Gouverneur & Lieutenant General de nos Comtez de Hollande, Zeelande & Pays d'Utrecht, Friſe Occidentale, Voorne & la Brielle terres adjacentes & annexees au dit Comtez d'Hollande & Zeelande*, & ce au Lieu de feu nôtre Couſin Meſſire Maximilien de Bourgoigne, Marquis de la Veere dernier poſſeſſeur d'icelluy Eſtat, naguaires decedez, *en donnent au dit Prince d'Orange plain pouvoir auctorite & mandament eſpecial du dict Eſtat de Gouverneur & Lieutenant General ſusdit doresnavant tenir, exercer & deſervir, de y Garder nos droix, haulteur & Seigneurie, de faire dreſſer & conduire le bien du dit Pays, & de nos ſubjects en iceulx, & de les garder & defendre de toutes foulles & oppreſſions, de y faire adminiſtrer droit, raiſon & juſtice,*

a tous ceulx & celles qui les requereront, de faire expedier, depeſcher & executer toutes Proviſions de juſtice, a l'avis de nos amez & feaulx le Premier Conſeiller & autres de noſtre Conſeil en Hollande & Utrecht, renouveller les Bourgemaiſtres Echevins & Loix ou meſtier ſera, comme l'on eſt accoutume faire d'archienete, de faire Guet, & guarde es villes & fortz des ditz terres. Aſſembler les Etats quant beſoing ſera pour la guarde tention & deffenſe d'icelles, *& au ſur plus faire bien & duement toutes & ſingulieres les choſes que bon & Loial Gouverneur & Lieutenant General ſus dit peut & doit faire* & que au dit Eſtat competent & appartiennent d'anchienete, le tout en la meſme forme & maniere & en telle auctorite Prerogative & preeminence que le dit feu Marquis de la Veere & autres Predeceſſeurs les ont tenu, & ont jouy & uſé, en leurs temps, aux gages, honneurs, prerogatives & preeminences, libertez, franchiſes, droits, profitz, & emoluments accouſtumez & y appartenans. *Sur quoi le dit Prince d'Orange ſera tenu faire le ſerment a ce duc & pertinent, es* mains de noſtre tres Cheire & tres Amee Seur la Ducheſſe de Parme, Plaiſance &c. pour nous Regente & Gouvernante Generale de nos Pays de par deca *ſi donnons en Mandement a nos dit Premier Conſeillier & Gens de noſtre dit Conſeil,* & de nos Comptez en Hollande, aux Prelats, Nobles, Vaſſaulx & autres repreſentans les Eſtats, *& a tous autres nos Juſticiers, & Officiers de nos dits Pays de Hollande, Zeelande & Friſe occidentale, la Briele & Voorne, que noſtre dit Couſin le Prince d'Orange ils tiennent & reputent pour Gouverneur Lieutenant General des dits Pays, Lui portant tout honneur & reverance en toutes choſes concernant le fait, conduite & exercice du dit Eſtat & ce quen depend, lui obeiſſent & facent adreſſe & aſſiſtance* comme a nous Mesmes, & au ſur plus le facent, ſouffrent & laiſſent d'icelluy Eſtat enſemble des droitz, honneurs, prerogatives, præeminences, libertes, franchiſes prouffits & emolumens ſusdit pleinement & paiſiblement jouyr & uſer, ceſſant tous contreditz & empeſchemens, Mandons en oultre a Noſtre Rentmaiſtre de Hollande au quartier de Noord Hollande ou aultre Noſtre Receveur preſent & avenir, qui les gaiges au dit Eſtat appartenant & accoutumez a payer, il paye, baille delivre doresnavant chac' an a noſtre dit Couſin, le Prince d'Orange, ou a ſon commandement

pour

pour luy aux termes a commencer, tant qu'il nous plaira comme dit eſt; Et par rapport a ces meſmes preſentes vidimus ou copie authentycque d'icelles pour une & la premiere fois, & pour tant de fois que meſtier ſera, quitance ſuffiſante de noſtre dit Couſin le Prince d'Oranges, ſur ce ſervant tant ſeulement, nous voulons tout ce qui payé, baillé, & delivré luy aura eſte a la cauſe dicte eſtre paſſé & alloué es Comptes, & rabattu de la recette de Noſtre dit Rentmaiſtre de Hollande au dit quartier de Noord Hollande, ou aultre noſtre Receveur preſent & advenir, qui payé l'aura par les dicts de nos Comptes.

Ausquels Mandons d'ainſi le faire ſans difficulté, car ainſi nous plaiſt il, non obſtant quelconque ordonances, mandemens, reſtrictions, ou deffenſes a ce contraires, en temoing de ce nous avons faict metre noſtre ſcel a ces preſentes.

Donné en noſtre ville de Gand le neufjesme jour d'Aougſt L'an de Grace Mil cinq cens cincquante neuf, de nos regnes aſſavoir des Eſpagne, Sicile &c. le quatriesme, & de Naples le ſixiesme. Sur la plycque eſtoit eſcript, par le Roy. ſoubſigne van der AA.

Geëxtraheert uit het eerſte Memoriaal van de Griffier *Baſtiels Ernſt*, *f.* 212. *verſo.*

Commiſſie van Zyn D. H. den Heere Prince van Orange en Naſſau WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, als Stadhouder van Holland &c.

Van 3. *Mey* 1747.

De Staaten van Holland en Weſtvriesland, doen te weeten, dat wy uit conſideratie van de bekommerlyke conſtitutie van tyden en zaaken, en om onder Gods Zeegen den Staat dezer Landen des te beter te redden, uit den zorgelyken en

gevaarlyken toeſtant waar in zig bevint; als meede uit aanmerking van de goede getrouwe notabele en aangename dienſten, die uit zonderlinge affectie by voorige Heeren Princen van Orange Hoogloffelyker Memorie, als ſucceſſivelyk, Stadhouders, Gouverneurs en Capiteinen Generaals en Admiraals der voorſz. Landen, veele jaaren lang, in veele en meenigvuldige zwaare tyden, gelegenheden en periculen tot Godes eere, bevrydinge en welvaren van den zelven Landen zyn beweezen, en daar omme vaſtelyk vertrouwende, dat by zyn Hoogheid den Doorlugtige Vorſt en Heere, Heer Wilhelm Carel Hendrik Friſo, Prince van Orange en Naſſau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, &c. &c. &c. in navolginge van de exempelen en voetſtappen van vorige Heeren Princen van Orange Zyn Hoogheits Voorzaaten, den voorſz. onzen Landen uit gelyke affectie, en mede tot voorſtant van de waare Chriſtelyke religie, zoo die tegenwoordig by publieke authoriteit in den voorſz. Landen geëxerceert wert, insgelyks goede dienſten zullen moogen beweezen werden, *hebben met goede kenniſſe van zaaken*, en met deliberatie van Raden *den Hoog wel gemelden Heere Prince van Orange en Naſſau, Wilhelm Carel Hendrik Friſo, onthouden, gecommitteert, geſtelt en geordoneert, onthouden, committeeren, ſtellen en ordoneeren mits deezen jegenwoordige, als Gouverneur, Capitein Generaal, en Admiraal van den voorſz. Onzen Lande van Holland en Weſtvriesland met den Brielle en Voorne, wezende geleegen en behoorende aan den voorſz. Onzen Lande van Holland; geevende den Hooggemelde Heere Prince Wilhelm Carel Hendrik Friſo volkoomen magt, authoriteit en ſpeciaal bevel den voorſz. Staat van Gouverneur, Capitein Generaal en Admiraal Generaal voortaan te houden exerceeren en bedienen, daar inne voor te ſtaan te vorderen en te bewaren, de Hoogheid, Geregtigheid, Privilegien en Welvaren van den voorſz. onzen Lande, Leeden, Steeden en Ingezetenen van dien:* mitsgaders het gebruik van de voorſz. Chriſtelyke Religie, de zelfde te conſerveren en te beſchermen voor alle overlaſt en foulen, disordre, oneenigheit, afbreuk en ſchaade: *Voorts in den voorſz. Landen te doen gebruiken en adminiſtreeren Regt en Juſtitie, de Proviſien van Juſtitie behoorlyk te doen verleenen, allen den genen die zulks verzoeken zullen; en de zelve te doen executeeren, alles aangaande de zaaken*

ken van Juſtitie met advis van den Preſident en Raden over onze Lande van Holland en Weſtvriesland, vorders naa genoome advis van den gemelden onzen Hove te verleenen, brieven van Gratie, remiſſien, pardon en abolitien, des dat de voorſz. reſpective brieven zullen moeten werden geïnterineert als naa behoren; wel verſtaande nogtans, dat van gequalificeerde dootſlagen en enorme delicten, gecommitteert met geleider laage en opzetten wille, geen remiſſie of pardon zal werden verleent of gegeeven: en aangaande de zaaken van Oorlog en Policie van den voorſz. onzen Lande, by goeddunken van Ons, en met advis van onze Gecommitteerde Raden, in conformiteit van der zelver inſtructie; *de Burgemeeſteren, Schepenen en Wetten te veranderen naa behoren, en agtervolgende de Privilegien van de reſpective Steden en Plaatzen; te doen houden goede opzigt, ordre en wagte in de Steden en Sterkten alſdaar, zoo te water als te Lande daar het zelve van noden weezen zal; en voorts in het generaal en Particulier alles te doen, dat een goed en getrouw Gouverneur, Capitein Generaal en Admiraal van den voorſz. onze Landen vermag en behoort te doen; waar op den Hooggemelde Heere Prince van Orange en Naſſau Wilhelm Carel Hendrik Friſo gehouden werd te doen den behoorlyke eed aan onze handen: laſten en beveelen daar omme den Præſident en Raden van den voorſz. onzen Hove, en alle anderen Juſticieren en Officieren van meergemelde onzen Lande van Holland en Weſtvriesland, dat zy den Hooggemelden Heere Prince Wilhelm Carel Hendrik Friſo houden en reſpecteeren als Gouverneur, Capitein Generaal en Admiraal voornoemt, den zelve bewyzen alle eere en reverentie, en in al het gunt het beleit en gebruik van den voorſz. Staat aangaan mag, en het gunt daar aan kleeft, hem te obedieeren, en te doen alle addres en aſſiſtentie.*

Gegeèven in den Haage, onder onzen Grooten Zeegele hier aan gehange, op den 3. *Mey* des jaars Onzes Heere en Zaligmakers Jeſu Chriſti 1747.

Onder ſtond

Ter ordonantie van de Staaten.

STADSKINDEREN, noemt men die geenen aan de welke by de Magiſtraat en de Steeden, of het Hof by openbare afkundiging het bewind van haare goederen om kwaade voorzorg of verkwiſtinge is verboden, *de Groot in zyn Inleiding* 1. *B.* 2. *D.* *n.* 3, 4, 5. Ziet QUISTGOEDEREN.

STAPELREGT, het woord *Stapel* en *Markt* zyn van eenerlei betekenis, en in de oude Schriften daar dit woord in voorkomt kan 'er ook niets anders door verſtaan werden. *Kiliaen* vertaalt het *emporium*, *Forum rerum venalium* een *markt* of *handelplaats*, offchoon, zegt de Heer *van de Wall* in zyn aanmerkingen op zyn uitgegeeve *Privilegien van Dordrecht*, de Regtsgeleerden en Oudheidkenners in de juiſte definitie van dit woord meer of min verſchillen, koomen zy egter allen daar in over een, dat zulks een voorregt zy door den Heer van den Lande aan de Ingezeetenen van een Stad of Plaats gegeeven, om de voorby varende Schippers en Koopluiden te nootzaken van hunne ingeſcheepte goederen te ontladen, en binnen hun Stad ter markt te brengen, of daar voor eenige geregtigheeden te betaalen, en dat het ſchier onmogelyk is om een algemeene uitlegginge, die op alle plaatſen paſt, van dit regt te kunnen geeven, aangezien dat zulks afhangt van de bewoordingen der Handveſten, by welke zulk een regt vergunt is. Dog definieert het *Stapelregt* van Dordrecht als *een voorregt, uit kragte van het welk allerhanden goederen en koopmanſchappen, koomende uit Landen boven en Ooſtwaarts van Dordrecht gelegen, in de Lek en Merwede nedergebragt werdende binnen die Stad ter markt moeten koomen*: ziet verder zyn geleerde aanmerkingen en citatien aldaar, *op fol.* 101. *& ſeqq.*

STATEREN, is een onduitſch woord, dat *doen ſtilſtaan* beteekent; van het Latynſche woord *ſtare* ſtilſtaan, men verſtaat 'er door in de Practyk het verzoek dat men om wettige redenen aan den Regter doet om een zaak voor zeekere tyd in ſtaat te houden. Ziet hier over *Waſſenaar Pract. Judic.* 1. *D.* *Cap.* 5. *p.* 120.

STATUEEREN, is een onduitſch woord, dat *ordoneeren*, *voorſchryven*, *bepaalen*, beteekent; men noemt dierhalve een *Statut*, een inzetting, een ordening, ſteedewet, keur of willekeur, dog men verſtaat 'er eigentlyk door een particulier regt, waar naa men regeert en gouverneert de Perſoonen en goe-

goederen van een en de zelve Provincie, Balliuwſchap &c., zoo dat men de *Statuten* kan verdeelen in Perſoneele en reëele, en by aldien men zoude moogen twyffelen, welke *Statuten* Perſoneel of reëel zyn, zoo kan men voor een generale regul vaſt ſtellen, dat in alle gevallen, daar de Perſoonen het voornaame voorwerp zyn van het *Statut*, men moet volgen de Wet van zyn woonplaats, als by voorbeeld of iemant baſtaart of wettig geboore is, edel of onedel, meerderjarig of minderjarig bekwaam om van zyn goederen te diſponeeren, en zig Perſoneel te verbinden, daar toe zyn ook betrekkelyk meubilaire goederen, en al het geen tot de Perſoon betrekkelyk is, van wat aart het ook zy.

Ten opzigte van de immeubile goederen, als Huizen, Landen, Boſſchen &c. en de diſpoſitien, die men daar over maaken kan, of wil, het zy by donatie, teſtament of verdeelinge, moet men zig bepaalen naa het *Statut* van de Plaats, als meede omtrent de uiterlyke formaliteiten, en de queſtien reſulterende uit het contract moet men ſig reguleeren naa de Wet van de Plaats daar het zelve is gepaſſeert; en agt geeven op het domicilium der gecontracteert hebbende Partyen en andere omſtandigheeden.

STAVEN, een Eed *Staven*, is aan iemant een Eed af nemen, dat ontleent werd van de wyze waar op de zelve aan iemant wierd afgenomen, door den Schout of Regter die een roede of ſtaf in zyn hand had. Ziet SCHOUT.

STEEDEN, wanneer teegens eenige *Steeden* by de Hoven verzogt wert eenige proviſie van Juſtitie, pœnaal, en rauactie moeten de requeſten volgens *Reſolutie van Haar Edele Groot Mog. van den jaare* 1591 geſtelt werden in haar handen, om den zelve daar op te berigten, ſomwyle wel met de clauſule van Surceance conform de *Reſol. van Haar Ed. Groot Mog. in dato* 31. *July* 1658. ziet *van Alphen in zyn Papegaaay.* 2. *D. p.* 463. Ziet BURGEMEESTEREN, BURGERREGT, POORTER, en STEDE REGT.

STEEDEREGT, beſtont hier in, dat Schout en Scheepenen door de Graaf gekoozen zynde, gemagtigt wierden, voortaan aan te klaagen en by arreſt te vonniſſen over Lyf en goed van hunne Poorteren, het welk men oudtstyds noemde, de magt om regt te ſpreeken van of uit den hoogſte, zoo wel als over alle andere Civile en Burgerlyke zaaken, en dat die

Poor-

Poorters zelve over misdaden, geen als hunne Scheepenen vonniſſe hebben zouden, als meede dat $\frac{2}{3}$ dier boeten ten behoeve van de Graaf, en $\frac{1}{3}$ der Steede zoude werden beſteet, en dat die Schout en Scheepenen alleen bevoegt zouden zyn, om ordre te ſtellen, dat is willekeuren te maaken over Ruſt en Vreede der Inwoonderen van de Stad, over Vierſchaaren, Regtsplegingen, Jaarmarkten, Markdaagen, over Brand, Eed en Drinkwaaren, Handwerken of Gildens, over Straaten, Kaijen, en Gragten, Bruggen, Poorten, Wallen en Stadsveſten, en die Keuren te doen naarkoomen, en dat niet op hals en hand, maar op zeekere duizende gebakke ſteenen tot der Steede publieke gebouwen te leveren, of op zeekere penning boete, die niet ten behoeve der Graven was, maar in het geheel ten behoeve der Steede kwam, als ontſtaande uit haar eige Keure (zynde de hoogſte ſtraf ontpoorteren of ontborgeren) nogte ook alzoo niet, dat die willekeuren teegen hooger regt mogten ſtryden. Maar vermits de oude vryheit, en ook het *Steederegt* meede bragt, dat de gemeene Burgers met de meeſte ſtemmen jaarlyks koozen twee Raden en Burgemeeſteren, die niet in der Graaven maar in der gemeenten Eet waaren, om dat die het bewind hadden over alle der Steeden en der Weezen inkomſten, als ook over Schutterijen, Wapenen en gemeene Eet waaren, en *om dat* by gevolge de gemeene gebouwen ook uit de gemeene beurſe der Poorteren gemaakt, en alle de dienaren der Police ook onderhouden wierden, en vermits daar benevens door de Graven, jaa zelfs door Burgemeeſteren en Raaden geen beeden mogten werden ingevordert, ten waare die met de meeſte ſtemmen des Ryk*doms*, dat is aller Borgeren *of* Landzaten, die daar inne te gelden hadden, waaren ingewilligt, en dat zonder der zelver inwilliging geen omſlaagen gemaakt, geen ſchoten gegadert, geen accynſen of impoſten opgeſteld, of eenige gelden ten laſten der Steeden of Landen op intereſſe geligt moeten werden, en eindelyk dat geen Poorters om Burgerlyke ſchulden, ſchoon daar over uitgewonnen, ten zy die alvorens ontpoortert waaren, gevangen mogten werden, zoo is hier uit ontſtaan, dat die Schouten en Scheepenen aan hunne willekeuren geen kragt hebben kunnen bybrengen, dan wanneer die met goetvinden van Burgemeeſteren, en mits-

dien

dien der gemeene Burgerſchap gemaakt waaren, zulks die magt der Regeeringe, zoo wel in de groote als kleine Steeden was by die gemeente der Steeden.

Gelyk nog heeden blykt uit meeſt alle oude Handveſten, Bezegeltheeden en Privilegien der Steeden, die doorgaans uitdrukken, dat aangegaan, gemaakt en verleent zyn van wegen en ten behoeven, niet alleen der Magiſtraten en Raden, maar ook der gemeene Poorteren der Steeden, en de Segelen veeltyds uitdrukkelyk meede brengen deeze of diergelyke woorden; het ſegel der Gemeente, of het ſegel der Poorteren van de Steede N. het ſegel der Steede N., daar en teegen zoo brengen de oude Handveſten nooit meede, dat de Privilegien door de Graven zyn gegeeven aan Schout, Scheepenen, Burgemeeſteren en Raden of aan de Regeerders alleen, maar aan de Steede N. aan de Gemeente der Steede N. aan de goede Leeden van N. door alle welke bewoordingen men verſtont alle manluiden die bevoegt waaren om ten gebanne daagen op de gemeene Maalen, Werven, Vierſchaaren, of in eenige andere gemeene Vergaderinge der Buuren, Poorteren, Burgeren, of des Rykdoms te verſchynen, om morgenſpraak te houden, en aldaar hunne Burger- of Buurſtem te geeven, waar toe wierd vereiſcht dat zy in het ſchot bekent, en niet eerloos verklaart waaren, ziet *Buchel in Bec. & Hed. Saxen Spiegel B.* 1. §. 51. *Weben in voce Morgenſpraak Philips a Leidis en J. Bottelgier ſomme rural. Liv.* 2. *tit.* 19. en anderen.

STEENEN, de onwillige of misdoende Poorters wierden dikwils verweezen in een boete van een zeker getal *Steenen*, te leeveren ten gebruike van de Stad, of in zoo veel roede muurs, zoo vint men in een Publicatie van 18. *April* 1482. by *Balen beſchr. van Dordregt bladz.* 797. *op die boete van een duizend Steens, ſonder verdragh* en *bl.* 785. *col. a.* in een Publicatie van 1476. *op die boete van tien duyſent Steens*, en in een zeer merkwaardige Keur van 20. *Febr.* 1472. by *van Balen bladz.* 782. *col.* 6. *nog te betalen tot ter Steede behoeff twee roede muuren of voor elcke roede te betalen* 54 *Burgoenſe ſchilden*, en aldaar *bladz.* 780. *zoo zal hy daar voor Gode ter eere, ende den Heere en de Steede ter beteringe doen maeken tot der Steede behoef twee roede muuren, daer men hem die*

wyſen ſall, joff voor elcke roede betalen 53 *Burgoenſche ſchilden te betalen Martini.* enz.

STEEN DRAGEN, was een Vrouwe ſtraf, men leeſt in een Keure der Steede Vlaardingen te vinden in de Handveſten, *fol.* 349. *item ſoo wat wiven ſchelden die verbeuren tien pond of zy ſellen die Steen dragen om die poort,* deeze ſtraf beſtond daar in, dat de veroordeelde droeg een ſteen, vaſtgemaakt aan een ketting, welkers boven einde gehegt was aan een yzere halsband, die men om haar hals toeſloot, hangende die ſteen op de rugge tot beneeden de billen, door welkers zwaarte de halsband hevig drukte teegen de keel, het geen de draagſter zeer benauwt maakte, en haar verpligte om met de hand geduuriglyk dien halsband voorwaarts en van de keel af te houden, 't geen haar om de zwaarte van de ſteen, die naa giſſinge, (in aanmerkinge van die ſteen die men tot Gouda ter eene zyde van 't Stadhuis ziet hangen) agt of tien ponden zwaar was, zeer moeilyk viel, en haar het hooft regt deet ophouden, waar door zy wel in het aangezigt konde werden bezien, dus het meer een ſchandelyke, dan een pynelyke ſtraffe was.

STELLIONATUS, is een Latynſch woord, dat *bedrog*, of *liſt* beteekent, en gederiveert werd van het woord *Stellio* een *geſprikkelde hagedis*; men verſtaat onder die benaminge alle de misdaaden en bedrog, dat men niet wel noemen kan, en ſtrekt om zig geld te doen toebetrouwen, waar toe iemant, alle ſoorten van bedriegereijen in het werk ſtelt, even als een geſpikkelde Hagedis alle couleuren aanneemt, dog is eigentlyk een zoort van dieverye, die begaan werd door die geenen, die verkoopt of verpand een inmeubel goed, waar aan hy geen eigendom heeft, of die het zelve hypothekeert of belaſt als een vry goed, ſchoon het is bezwaart, of die het verkoopt als of het geheel hem toebehoorde, ſchoon hy maar voor een gedeelte eigenaar is. *Stellionatus Criminis reus eſt, qui rem alteri obligatam denuo obligavit, diſſimulata priori obligatione. Leg.* 1. *Cod. de Crim. Stellionatus.* deeze ſtoffe is behandelt *in het* 47. *boek van de ff. tit.* 20. en in 't *Codex Lib.* 9. *tit.* 34. en heeft de condemnatie over het *Crimen Stellionatus* een *Sequele* van infamie. *Crimen Stellionatus infamiam irrogat L.* 13. *ff. de his qui not. infam.*

STILSWYGEN, het is een gemeen

meen zeggen, *die ſwygt die conſenteert*, *L.* 142. *de reg. Jur. qui tacet.* dog zulks heeft geen plaats in zaken, die tot iemant zyn nadeel ſtrekken, als blykt, *per textum in L. invitum* 5. *ff. de ſerv. urb. præd. & ibi Gothofredum*, welke laaſt genoemde uit de Wet dat gevolg trekt, dat het *Stilſwygen* voor geen toeſtemming moet gehouden werden, by aldien het regt van hem die zwygt, daar door zoude werden vermindert, *& in L. in eo* 45. *ff.* §. 5. *de ritu nupt. & plures allegatos a Barboſa ad d. L.* wat meer is, een *Stilſwygende* toeſtemminge is zelfs niet voldoende in zaken, die iemant ten voordeele kunnen ſtrekken, wanneer behalve het toeſtemmen, nog iets anders werd vereiſcht, ook voldoet geen toeſtemminge door zwygen, wanneer hy die zwygt, den handel door tegenſpreken niet zoude hebben kunnen beletten, als blykt, *per text. Leg. ſi fidejuſſor 6. Cod. mandati*, en werd een die zwygt, ook niet gehouden toe te ſtemmen, wanneer het regt met de daat ſtrydig is. *Maſcard. de probat. Vol.* 3. *Concl.* 1153. *n.* 52., men kan hier omtrent nog veele geleerde aanmerkingen vinden *in de Noten op de Batav. Arcadia p.* 7, 8, 9.

STIPULATIE, is een onduitſch woord, dat *beding*, *woordgeeving* beteekent; naa het Roomſche regt is het een contract van het Civile regt, waar van de wezentlykheit beſtont in de formaliteit van zeekere bewoordinge, maar zulks heeft by ons geen plaats, wy houden voor verpligtent en obligatoir alle overeenkomſten en conventien onder de menſchen, alwaar geen redenen plaats hebben om die te vernietigen, en wy verſtaan door *Stipulatien* alle bedingen, en conventien, die in een contract werden vermelt.

STOOLE, is een Plegtig kerkelyk gewaat, de beſchryvinge van der zelver gedaante vint men by *Matthæus ad Bekam in annalect. Tom.* 3. *pag.* 327. vergeleken met *Tom.* 1. *p.* 255. in kerkelyke zaaken deet een Biſchop met zeven *Stoolen* regt, zoo vint men in een verdrag van den Biſſchop van Utrecht met de Graaf van Holland geſlooten, dat van Muiden, Weeſp, en 't goet by de Vegt, de Graaf bezitter zoude blyven tot dat den Biſſchop met zeven *Stoolen* zyner Kerke plegtig zoude verklaart hebben, dat 'er 't Stigt alleen regt op had, en had zoodanige verklaringe in kerkelyke zaaken de kragt van

een Geregtelyke uitſpraak, even als het Zeeventuig in Burgerlyke zaaken, ziet *de Vaderl. Hiſt. v. Wagenaar* 3. *D. p.* 112. *in notis.*

STRAATVOOGD, door dien oudstyts alle Vrouwen alnier voor onmondig gehouden wierden, zoo konden nog bejaarden ouderlooze Maagden, nog Weduwe iets regtelyk doen, of eenige goederen vervreemden dan door haar Voogts hand, dat is met haar Voogts magt ende toeſtemminge, tot zoodanige zaaken dan verkozen zy een man die zy vertrouwde, en zulk een wierd genaamt een gekoren Voogd of wel een *Straatvoogd*, om dat hy door de Wethouders niet geſtelt, en by haar als onbekent genoomen was: dat dit regt op de meeſte plaatſen in ongebruik is gekoomen, en zyn kragt verlooren heeft, ziet *H. de Groot Inleid. tot de Holl. Regtsgel.* 1. *B.* 4. *D.*, dit heeft nog tot Amſterdam plaats in vaſte goederen.

STRAFFE, is de tugtiging of kaſtyding die men doet ondergaan, aan die geenen, die een ſchelmſtuk of misdaat hebben begaan, en gelyk de *Straffen* afhangen van de wil van de Souverain, ſtaat het den Regter niet vry de zelve willekeurig te ſtatueeren, maar is daar in gebonden door de Wet. Egter *proſpiciendum eſt judicanti* (zegt *de L.* 11. *ff. de pœnis*) *ne quid aut durius aut remiſſius conſtituatur quam cauſa depoſcit; nec enim aut ſeveritatis aut clementiæ gloria affectanda eſt, ſed perpenſo judicio, pro ut quæque res poſtulat ſtatuendum eſt, Plane in levioribus cauſis proniores ad lenitatem judices eſſe debent, in Gravioribus pœnis ſeveritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi.*

STRANDREGT, de oude Volkeren, meerendeels alle Natiën voor Barbaren houdende, oordeelden, dat het hun geoorlooft was der zelver Perſoonen en goederen aan te taſten, en daar meede naa welbehaagen te handelen, ziet *Puffendorf de Jure Nat. & Gent. L.* 2. *C.* 2. §. 10. *ibique Barbeirac in notis*, daar uit vloeide voort, dat ieder Koning of Heer zig aanmatigde het regt tot alle goederen van vreemde Natiën, die door hooge Vloeden of Schipbreuk op zyne Oevers en Stranden wierden aangeſpoelt of in Zee gevischt, die ſorteerende onder de regalia van elks Heerſchappye, *Sextinus de Regalibus Lib* 2. *Cap.* 3. *Ant. Matbæus in notis ad J. de Leidis Annal. Egmund Cap.* 67. *p.* 240. *Bodinus de republ. Lib.* 1. *C.* 1.

Dog

Dog deeze gewoonte ſtrydig met de équiteit en het regt der natuur, heeft men in de volgende eeuwen beginnen te mitigeeren. De Romeinen zyn daar in niet de laatſte geweeſt, want de Keizeren *Adrianus* en *Antoninus* hebben daar tegen al beginnen te voorzien, en de zelven aan de regte eigenaars overgelaaten, vide *L.* 3, 4, 5, 7, & 10. *ff. de incendis, ruina & naufragio* als meede de *Lex ult. eod.* alwaar *Ulpianus* zegt, *licere unicuique naufragium ſuum impune colligere conſtat, idque Imperator Antoninus cum Divo Patre ſuo reſcripſit.* Egter ſchynt het dat de *Fiſcus* nog eenig regt op die goederen heeft blyven oeffenen, hoewel dit *Jure novo* al mede is afgeſchaft, zoo als is op te maken uit de conſtitutie van Keizer Conſtantinus *L.* 1. *Cod. de Naufragiis ubi Imperator, ſi quando naufragio navis expulſa fuerit ad littus, vel ſi quando aliquam terram attigerit ad dominos pertineat: Fiſcus meus ſeſe non interponat. quod enim jus habet Fiſcus in aliena calamitate, ut de re tam luctuoſa compendium ſectetur.* Egter zyn deeze Wetten niet in alle Landen even ſchielyk in train gebragt, maar men heeft by continuatie die oude gewoonten nog blyven aankleven, zoo als uit de Hiſtorien van alle Volkeren is op te maken, zoo dat veele Europiſche Vorſten nog zeker *Strandregt* of regt van Zeevonden hebben blyven exerceeren, ſommige geheel, anderen ten deele zig die goederen toeëigenende, als blykt uit verſcheide Doctoren, mitsgaders regten en gewoontens, zoo van deeze als andere naburige Landen, geciteert by *Boel in notis ad Loenium. Caſ.* 94. *n.* 5.

H. de Groot meent, dat in Holland, Zeeland en Vriesland van alle oude tyde af is geëxerceert een *Strandregt* houdende Zeedriften, Zeevonden, en geſtrande goederen voor des Graaflykheits eigen goed, ziet *zyn Inleid.* 2. *B.* 4. *D.* §. 36. *waar meede Bort over een komt in zyn tractaat van de Domeinen.* 5. *D. N.* 60. & 61.

Dog welk regt meer geſupponeert dan beweezen werd, want vinde in een uitſpraak van den Hove op de klagte van *Jacob Dirikſz van Hoorne* over *Benjaert Sey* van 31. *July* 1442. wegens eenige 100 wagenſchot en eenig teer hem en andere Koopluiden by *Benjaert* voorſz. afgenoomen, (die ik meen te dier tyd Caſtelein en Balliuw van Medenblik geweeſt te zyn) *dat al dat die voorn. Benjaert der voorſz. Coopluiden afgenomen heeft, boven dat zy de Buuren van Vlieland gegeeven hebben van berch-*

geld, zonder regt en redenen genoomen heeft, en dat hy hem, dat ſchuldig is weder te geeven, GEMERKT DIE GRAVE VAN HOLLAND VAN ZEEBRAAK NIET EN PLECHT TE NEMEN, ENDE MEN OOK NIET SCHULDICH EN IS, YET DAER AF TE NEMEN NA DE BESTE RECHTE, *in 7. Mem. v. Roſa f. 36. verſo.*

En zekerlyk hadden de Graven al zedert het begin der 15. Eeuw ſomtyds om Gods wille de geſtrande goederen aan de eigenaaren doen reſtitueeren apparent om den Koophandel, die omtrent die tyd hier te Lande begon te proſpereeren, te favoriſeeren; waar van men een voorbeelt vint van den jaare 1404. *in het Memoriaal B. 7.* 1401, - 1404. *Cas R. pag. 65. verſo*, ter Leen en Regiſter Kamer beruſtende, egter hebben zy nooit willen gedoogen, dat geſtrande goederen of Zeevonden door iemant anders, dan door hunne Rentmeeſteren zouden werden aanvaart of bekeert, ten welken einde zy dan ook Zee- of Strandvonders hadden aangeſtelt, waar van de oudſte aanſtelling die my is voorgekoomen van 10. *Maart* 1350. door *Willem de V.* Hertog van Beieren is, meede ter Leenkamer berustende, andere ſoortgelyke aanſtellingen vint men door Hertog *Aalbrecht* by de Heer *de Riemer* 1. *St.* 2. *Hoofd. p.* 55.

En het is uit een zeer groot aantal oude ſtukken evident, dat zoo wel voor, als naa de mitigatie van het *Strandregt*, de Zee- en Strandvonden altoos geſtaan hebben onder een publieke beheeringe van 'sGraven wegen, dat nog nader wert beveſtigt door de ordonantie van den Hove van 17. *Dec.* 1438.

Zelfs had die aanvaardinge en beheeringe plaats, omtrent de geſtrande goederen van 's Lands eige Onderdanen tot dat eerſt Hertog *Karel* den 1. *January* 1469. zyn leven *lang* gedurende, die van Noordholland en Vriesland, en naaderhand Vrouw *Maria* van Bourgondien des zelfs Dogter alle Ingezetenen van Holland, Zeeland en Vriesland, voor Haar, Haare Erven, en Nakomelingen de vreije aanvaarding hunner goederen gegeeven heeft, dog welk Groot Privilegie haar Soon en Succeſſeur den Aartshertog *Philips* niet heeft willen bezweeren, maar ter contrarie verklaart te aboleeren, caſſeeren en van onwaarde te zyn, en des niet tegenſtaande is hy door de Staaten gehuldigt en in Eed genomen, als blykt uit de acte van huldiging en Eed, *in 't Groot Pl. B. 4. D. p. 8.* en dus is de beheeringe der Zeedriften weder

weder gekeert aan de Graaflyke Rentmeesters, en het voorregt der Inlandsche Eigenaars gecesseert.

Vervolgens is onder de Regeering van Keizer *Karel* 16. *Maart* 1529. geëmaneert een Placaat te vinden in het 1. *Memoriaal van de Jonge fol.* 3. *verso.* over de beheeringe der Strandvonden en Zeedriften, waar by de zelve privatelyk aan de Rentmeesters wert gedemandeert, en waar by aan het Hof alleen de judicature over de Overtreeders van het daar by gestatueerde is aan bevoolen.

En dit is het oudste Placaat (uitgenoomen de ordonantie van het Hof van 1438. en van 1440.) dat op deeze materie gevonden werd, en waar meede alle volgende, zoo op de naam der Graven, als op die van de Staaten, en van Præsident en Raden, het zy met of zonder Stadhouder aan het Hoofd geëmaneert, genoegzaam woordelyk over een koomen. By het zelve werd geconfirmeert de bevorens aangetoonde privative directie der Graaflykheits Rentmeesters over de Zee- en Strandvonden, en gezegt, dat die hier teegen doet, delinqueert teegen de Hoogheit van den Souverain, en dat om die redenen de aanvaardinge, en berginge der reeds gestrande goederen, aan alle en een iegelyk buiten last van 's Graven Rentmeester of zyn Substitut verboden, en de denuntiatie der in Zee gevisste goederen binnen twaalf uuren naa het aan Land koomen, bevolen werd, en werd de zelve pœnaliteit gestelt teegen die geenen, die als 'er Zeevonden aankomen, zig Strandwaarts begeeven, met voorneemen om 'er zig meester van te maken. En werd verder aan de Rentmeester en zyne Substituten bevel gegeeven, om de overtreders, die op versche daat bevonden werden, te vangen en te brengen op de voorpoorte van 's Graven gevangenisse in den Hage, en de zulken, die niet in *flagranti delicto* bevonden zyn, te gyzelen op pœne te Compareeren voor 's Graven Stadhouder Præsident en andere Raden om te verantwoorden van dezelve delicten, of de zelve te denuncieeren aan 's Graven Procureur Generaal, en aan de zelve de præcedente informatien over te leveren, die alleen tot de geregtelyke pourfuites werd gequalificeert, en eindelyk werd daar by de handhaving en uitvoering van dit Placaat alleen den Hove, den Procureur Generaal en de Rentmeesters met der zelver Substituten geïnjungeert, en alle andere Officieren niets-

niets anders geordoneert dan het verleene van hulpe en adſiſtentie, en is dit Placaat door Keizer *Karel* op den 13. *Sept.* 1549. gerenoveert en geamplieert, met een bepalinge van het Bergloon der Zeedriſten, of in Zee geviſte goederen, zoo nogtans, dat indien de Viſſchers daar meede niet te vrede wilde weezen, en verklaarden meerder koſten en moeite gedaan te hebben, zy lieden daar van betaalt zouden werden, tot discretie en taxatie van den Hove. Voorts behelſt het een verbod aan des Rentmeeſters ſubſtituten, om des vinders deel te koopen of portie met de Kopers te hebben, of zulks van iemant anders te gehengen voor de publieke verkopinge der goederen, met een verbod om de Zeevonden by andere Officieren, als des Graven Rentmeeſters aan te brengen of anderzints zig kwyt te maaken.

Dit aldus geamplieerde Placaat is naaderhant diverſche maalen gerenoveert, als driemaal door Koning *Philips de II.* te weeten op den 12. *July* 1563 vide 3. *Mem. van Ernſt. fol.* 13. *verſo*, op den 15. *Mey* 1574. *Gr. Pl.* 2. *D. col.* 2117. en nog eens 29. *Febr.* 1579. als blykt uit het 8. *Mem. v. Ernſt. fol.* 88. welk Placaat het laatſte is, van wegens de laatſte Hollandſche Graaf op dit ſtuk geëmaneert, want deeze twee jaaren daar naa door de Staaten afgezwooren zynde, zyn de volgende geëmaneert door de Stadhouder Præſident en Raden, *of* door den Præſident en Raden alleen, uitgezondert die van 17. *Mey* 1651. ſtaande in 't *Groot Plac. B.* 1. *deel fol.* 1072. en van den 2. *Dec.* 1663. te vinden in het 2. *deel fol.* 3081. die op den naam der Staaten zyn geëmaneert, en wel het eerſtgemelde met advis van den Hove.

Het eerſte Placaat dat *naa de* ereſtie dezer Republiek, *en naa* dat de Ridderſchap, Edelen en Steden van Holland en Weſtvriesland als repreſenteerende de Staten van den zelven Lande het hoogſte gezag hadden beginnen te oeffenen, is van 16. *Maart* 1588. op de naam van Prins *Maurits* van Naſſau als Stadhouder, mitsgaders de Præſident en Raden van den Hove, en is woordelyk van den zelve inhoud als die van 12. *July* 1563, van 15. *Mey* 1574, en van 29. *Febr.* 1579, de volgende zyn insgelyks niet anders dan by naa woordelyke renovatien van die drie Placaten, en zyn van 4. *Nov.* 1606, van 24. *Mey* 1613, van 25. *April* 1620, van den laatſte *Oct.* 1626,

van

van 4. *Febr.* 1648, van 2. *April* 1674, van 24. *Febr.* 1698, en van 28. *Jan.* 1739. alle welken zoo in de Placaatboeken van Holland als Memorialen van den Hove gevonden werden, dog is nu onlangs door Haar Ed. Groot Mog. by der zelver Placaat in *dato* 22. *July* 1772. omtrent het aanvaarden en bewaringe der geſtrande goederen, wanneer de Schipper, Eigenaar of die geenen die de zelve repreſenteeren, daar by of omtrent gebleeve zyn, eenige andere ſchikkinge gemaakt en beveelen gegeeven in het gemelde Placaat breder vermelt, dog alles egter met dien verſtande, (zoo als het 2. *artic.* behelſt) ten aanzien van geſtrande goederen, dat daar door het opzigt of de beheeringe over de Zeeſtranden in geenen deele zal werden geprejudicieert of verkort, en dat dien volgende de reddinge van de op *Strand* geraakte Scheepen, met kenniſſe en onder het opzigt van de Subſtituten van de Rentmeeſters der *Eſpargnes* zal moeten geſchieden. Blykende uit al het gepræmitteerde, dat van ouds en door alle conſtitutien van tyden heen, en nog heeden ten daagen, de Zeedriften, Zeevonden en geſtrande goederen hebben behoort, en behooren tot de Regten van den Souverain, en dat allen die geenen, die de zelve ongekwalificeert aanvaarden misdoen tegen des zelfs Hoogheit, die de ſuperintendentie van die goederen en de verantwoording daar van had aanbevolen aan de Rekenkamer van de Domeinen der Graaflykheid, en nu aan Heeren Gecommitteerde Raden, als in der zelver plaats geſurrogeert zynde.

Vervolgens is het Hof van Holland privatelyk en alleen bevoegt over delicten aan Zeevonden, Zeedriften, en geſtrande goederen gepleegt, als roerende de Regalia en regten van den Souverain, en ſtrekkende tot læſie van des zelfs Hoogheit, en præjudicie van des zelfs Domeinen te cognoſceeren, en te oordeelen volgens het bovengemelde agtſte en zesde *articulen* van des zelfs inſtructie, waarom ook by alle Placaten op dat ſtuk geëmaneert met preteritie van alle Regteren en Officieren, de Judicature aan den Hove, en de accuſatie aan den Procureur Generaal is gedemandeert en aanbevolen, die uit den aart van zyn ampt en zyn Commiſſie privativelyk daar toe is geregtigt, zoo als den Stadhouder Præſident en Raden *qui non tantum nomine ſed vice Sacra Principis judicant*, tot de beoordeelinge. Waarom ook in de re-

reſpective inſtructien, zoo van 1462. als 1531. wert gezegt, *dat aan Haar* ALLEEN *de kenniſſe daar van toebehoort.*

Des niet tegenſtaande heeft men hier over hevige diſputen, en kweſtien gezien, waar over zeekerlyk een Vreemdeling zig ten uiterſte zoude moeten verwonderen. Ziet CASUS REGIUS of CAS ROYAUX.

STYL, is de geregtelyke ſchikkinge, ordre, of wyze waar op een regtsgeding werd aangelegt en voortgezet, beveſtigt door het gebruik, dat is te zeggen de manier van procedeeren in regtszaaken, de wyze waar naa de actens daar inne voorkomende moeten werden opgeſtelt, overeenkomſtig met de ordonantien en reglementen in diverſche regtbanken gebruikelyk, *in iis quæ ad ordinationem litis ſpectant, ſtilum quidem jervari æquum eſt, in quo judicium redditur, ſed non ita in iis quæ ad deciſionem*, zegt *Mornacius ad tit. Cod. uti lite pendent &c.* en is vervolgens een ſpecie van onbeſchreve regt, het welk men in de Practyk *Styl* noemt, tuſſchen 't welk en de coſtume dat onderſcheit is, dat een coſtume plaats heeft in alles, de *Styl* alleen maar in zaaken aangaande de Juſtitie en Regtspleginge welke *Styl* en manier ſtilzwygende op de Rolle by de Suppooſten, en by de Procureurs in de Vierſchaar werd ingevoert, en aldaar gehouden, erkent en aangenoomen wert als een Wet, en kragt heeft en auctoriteit van een ordonantie; ziet *W. de Groot Inleid. tot de Practyk* 1. *B.* 1. *C.* 2. 10. *& Rebuff. ab eo alligatum.* n*tandum axioma Stylus Curiæ habetur pro lege*, waarom men niet te nauwkeurig agt geeven kan, dat door de Practiſyns, dikwils geen *Styl* werd ingevoert, inloopende teegens voorige en vroeger ordonantien van den Hove, die in vergetenheit geraakt, en egter om goede redenen met veel wysheit door onze Voorouderen zyn ingevoert.

STYL, daar door verſtaat men ook een tydrekening. Op den 10. *Dec.* 1582. deet den Hertog van *Alencon* een Placaat publiceeren, tot verandering van de *Styl* of het jaar met verkortinge van tien daagen, welke verkortinge door Paus *Gregorius de XIII.* was ingeſtelt, men kan dit zeer ampel vinden by *Bor*, als meede de groote oneenigheeden daar uit ontſtaan, in de Neederlanden hebben te dier tyd, Brabant, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland en Zeeland die aangenoomen, dog Gelderland, Zutphen, Utrecht, Overyſſel, Groningen en

en anderen de oude *Styl* behouden, *Vaderl. Hiſt. v. Wagenaar 7. D. p. 469, 47*. dog de Provincien die de oude *Styl* hadden gehouden zelfs naa 1582. hebben 1701. de nieuwe meede geëmplecteert als Gelderland, Utrecht, Vriesland, Overyſſel Stad en Landen. Ziet JANUARY.

SUBALTERNE, is een onduitſch woord, dat *onder een ander ſtaande* beteekent; men verſtaat 'er door iemant, die onder een anders gezag geſtelt is, of in rang of waardigheit beneeden iemant is.

SUBDELEGATIE, is een onduitſch woord, dat *een bevel* of *laſt* beteekent; door iemant aan een ander overgegeeven, men verſtaat 'er door een benoeming van een ander Regter, of iemant aan wien men meededeelt een gedeelte van de magt die bevoorens aan hem is gegeeven by zyn eerſte volmagt, dog het welk nog aan den Regter, nog aan niemant vry ſtaat, ten zy hem die magt uitdrukkelyk by zyne commiſſie is medegedeelt.

SUBDIVISIE, is een onduitſch woord, dat *onderdeeling* beteekent; men verſtaat 'er door een tweede verdeelinge van een gedeelte, waar van het geheel reets verdeelt is. Zoo werd een gemeene boedel tuſſchen Man en Vrouw naa het overlyden van een van de zelve verdeelt in twee gelyke deelen en de eene helft weederom geſubdivideert, tuſſchen de kinderen of erfgenaamen.

SUBHASTATIE, is een onduitſch woord, dat een *openbaare Verkoping* beteekent; deeze uitdrukkinge vint zyn oorſprong by de Romeinen, alwaar men tot teeken van een Publieke verkoping een Piek in de gront ſtak, die men *haſta* noemde, *itaqui ſubhaſtare, eſt ſub haſta diſtrahere, quia ſcilicet haſta erat præcipuum ſignum eorum. quæ publice venundabantur, ſub haſta & præcone.*

SUBMISSIE, is een onduitſch woord, dat *onderwerping* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een verbinteniſſe of beloſte, om iets te betaalen of te doen onder verband of onderwerping aan de Wet, onder verbeurte van het geen in de acte van onderwerping of *ſubmiſſie* is bepaalt, men ſubmitteert zig ook wel aan een ander Regter, als die waar onder men hoort, en die onze daagelykſche en competente Regter is. Ziet PROROGATIE.

SUBMISSIE, iemant in Crimineele Proceduren ingewikkelt zynde of vreezende daar in te vallen, ſubmitteert zig ingevolge het 27. *art.* van de inſtructie aan de arbitrage van den Hove

om een lang proces, koſten en moeiten te ſchuwen, ziet *van Alphen in zyn Papegaay 2. D. p.* 573.

En is iemant by het Hof om redenen geëxcuſeert van de Perſoneele Comparitie om te hooren pronuntieeren een Sententie in *Submiſſie*, *Reſ. v. den Hove van* 28. *Mey* 1716.

SUBREPTIE, is een onduitſch woord, dat *onderkruiping* beteekent; men verſtaat 'er door het geen men by het voorſtel van een zaak voegt, of waar meede men verdraait of verduiſtert de omſtandigheeden, om te verkrygen het geen men vraagt, en wert teegen overgeſtelt aan de *obreptie*, dat een uitlating, en een verzwyging is, van omſtandigheeden en zaaken die men meent, dat hinderlyk zouden zyn om iet te kunnen verkrygen. *Itaque in eo differunt ſubreptio & obreptio, quod per ſubreptionem exprimenda ſilentio prætermittantur, per obreptionem vero requiſita falſo ſupponantur.* Ziet OBREPTIE.

SUBROGATIE, is een onduitſch woord, dat *Plaatsvervanging* beteekent; men verſtaat 'er door aan iemant zyn regt afſtaan, een ander in zyn plaats ſtellen, gelyk men by het doen van een tranſport aan iemant cedeert zyn regt, kwaliteit, actie, privilegie, en hypoteek, &c.

SUBSIDIAIR, is een onduitſch woord, dat *behulpzaam* beteekent; men verſtaat door *Subſidiaire middelen*, die, welke eigentlyk niet principaal of hooftzakelyk zyn, maar daar aan als onderſchikt, en waar men zig bedient, niet zoo zeer om zyn regt te bewyzen, maar om zyn bygebragte bewyzen te verſterken.

SUBSTITUTIE, is een onduitſch woord, dat *in de plaats ſtelling*, *onderſtelling* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk een tweede benoeming of een inſtellinge, waar by een tweede of een derde, in de eerſte of tweede plaats by gebreke van den Erfgenaam werd geſtelt.

By de Romeinen telden men vyfderlei *Subſtitutien*, als de *vulgaire*, de *pupillaire*, de *exemplaire*, de *militaire*, en de *fideicommiſſaire*, dog by ons hebben maar drie plaats, als de *vulgaire*, waar door men verſtaat de algemeene *Subſtitutie*, dus beſtaande, Jan zy myn Erfgenaam, en by zyn overleiden Pieter.

De *exemplaire* of voorbeeldige om dat zy op het voorbeeld van de Vaderlyke is ingevoert, zynde gemeen aan Vader en Moeder, om haar zinnelooze Kinderen meer als 14, of 12 jaaren oud een erfgenaam te geeven, by aldien zy buiten zinnen koomen te ſterven.

De

De *fideïcommiſſaire* waar by de eerſt geſtelde erfgenaam belaſt werd om de goederen aan een ander over te draagen het zy terſtont of naa eenige jaren, of naa zyn doot, met of zonder voorwaarden, zoo als het hun goet dunkt, mits zulks alleen plaats heeft, in de goederen van den Teſtateur gekoomen.

SUCCESSIE, is een onduitſch woord, dat *opvolging* beteekent. Ziet VERSTERF REGT.

Wat regt op de *Succeſſien* in Indiën, ziet *Reſ. Holl.* 7. *Dec.* 1660. en hebben de beiden Hoven aan de Staaten geadviſeert hoe te reguleeren de *Succeſſien* van de delinquanten met de doot geſtraft of voortvlugtig, ziet *Reſ. van de Staaten.* 13. *Jan. en* 9. *Dec.* 1734.

Als meede een vaſte voet beraamt op de *Succeſſien ab inteſtato in Surinaame*, Reſolutie en Illucidatie op de zelve, vide *ibid.* 24. & 28. *Maart* 1740.

En is omtrent die geenen die in Indiën en op de reis gints en herwaarts koomen te overleiden, by Haar Hoog Mog. een Octrooy verleent 10. *Jun.* 1661.

SUGGESTIE, is een onduitſch woord, dat *ingeeving*, *inblazing* beteekent; en in 't algemeen genoomen werd voor een valſche en kwaade indruk die men iemant, als in het verborge van een zaak geeft, men verſtaat 'er ook door een kunſtgreep, waar door iemant gebragt of verleit werd zyn toeſtemming te geeven aan een diſpoſitie of uiterſte wil, zonder zyn volkoome bewilliging, en als by ſurpriſe, of uit een al te groote toegeevenheit en inwilliginge aan de begeertens van geduurige en aanhoudende ſollicitatien en verzoeken van iemant.

SUICIDE, is een onduitſch woord, dat *zelfsmoord* beteekent. Ziet SELFSMOORD.

SUMMER, volgens *Kilianus in voce Summer* zoude dit woord of *Sommer* by de Gelderſche die Korenmaat, welke men gewoonlyk een Mudde noemt, beteekent hebben, dit woord ſtamt af van het Latynſche *Sombrum* het welk de Schryveren der Middel eeuw gebruiken, om 'er een toen gebruikelyke Korenmaat meede uit te drukken. *Carpentier in voce* SOMBRUM & SOMBERINUS.

SUPERSOLUTIE, is een onduitſch woord, dat *een naader ontbinding* of *oploſſing* van een zaak beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk de nadere beweering van het contradebat, en de wederlegginge van de *ſolutien* by den Debattant ingebragt.

SUPPOSITIE, is een onduitſch

woord, dat *onderſtelling* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk gemeenlyk, een vervalzing en verwiſſeling van het een voor het ander, de *Suppoſitie* van iemants naam en kwaliteit, is een misdaat die arbitrair wert geſtraft, *Boucbel* citeert een arreſt van 't Parlement van Parys van 8. *Maart* 1596. waar by zeekere *Jacques de la Ramu* is opgehangen, die zig noemde *François de Valois*, en voorgaf te zyn een Zoon van *Karel de IX.* dat de Koningin *Elizabeth* van hem was verloſt, en dat de Koningin Moeder een Dogter in zyn plaats had geſtelt, dat hy te minnen was gegeeven aan een Vrouw die hy noemde, en welke voor haar doot, hem dat geopenbaart had, hy zeide verder, dat hem was geopenbaart, dat hy moeſt naa Reims gaan om zig daar te doen inweiden, daar hy gehangen wierd, en zeekere medegevange, die voorgaf een ſtem gehoort te hebben die zeide *François de Valois ſchept moet, de Kroon komt U toe*, is gegeeſſelt en gecondemneert de executie van *de la Ramu* aan te zien.

SUPPOSITIE, van een Kind is de *verwiſſeling* of *verruiling* van een kind, en werd die misdaat begaan door iemant die een kind tragt toe te kennen aan iemant, uit welke het zelve niet is geboore, en dus een daat, waar door men dat kind als van zyn waare geboorte regt berooft, om hem een valſche toe te kennen, het zelve dus ontrekkende aan zyn wettige Ouders, en overgeevende aan die het niet zyn, welke enorme misdaat, een beleediging als aan de natuur zelve is, waar door de ordre in de familien getrobleert, en de wettige erfgenaamen van haar goed ontnet werden, *Publice intereſt* (zegt daarom *de Lex* 9. §. 1. *ff. de inſpiciendo ventre*) *partus non ſubjici, ut ordinum dignitas, familiarumque ſalva ſit* het zyn egter maar alleen de Vader en Moeder en allernaaſte Vrienden aan welke dat kind toebehoórt, die bevoegt zyn daar over een actie te inſtitueeren, volgens de *L.* 30. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de Falſ. de partu ſuppoſito accuſant parentes, aut ii ad quos pertinet, non quilibet ex populo, ut publicam accuſationem intendat.*

SURSEANCE, is een onduitſch woord, dat *opſchorting* of *uitſtel* beteekent, wy verſtaan in de Practyk door de Clauſule van *Surſeance*, dat bevel van opſchorting, dat door den Opper Regter gegeeven werd, om alles dien aangaande op te ſchorten en te houden in de zelve ſtaat

ſtaat waar in het zig werkelyk bevint.

En zyn de Hoven van Juſtitie bevoegt in haare brieven aan de Steeden of anderen om berigt, te moogen laaten invloeijen de Clauſule van *Surſeance*, ziet *Reſol. van Haar Ed. Groot Mog. van* 30. *July* 1658.

SUSPENSIE, is een onduitſch woord, dat eigentlyk een *twyfelmoedigheit*, en *onzekerheit* beteekent; waar aan iemant als blyft hangen; wy verſtaan 'er door in de Practyk een bevel waar by een Amptenaar wert bevoolen, zig van de waarneminge van zyn ampt te onthouden.

In zaaken van Officieren, daar *Suſpenſie* valt, en egter de zaak niet is gediſponeert tot incarceratie, moet op de *Suſpenſie* op de Rolle *parte audita* gediſponeert werden, en by aldien de *Suſpenſie* op de requeſte van de Procureur Generaal of anderen gedecerneert word, mag men daar van appelleeren, en grieven overleggen, gelyk zulks is verſtaan in de zaak van *Dirk van Sypeſtein* Balliuw van den Haag, daar de *Suſpenſie* op een requeſt was gedecerneert en by grieven afgedaan en gerepareert anno 1586, is naaderhant op de Rolle gehoort en geſuſpendeert, vide *de Rolle van de Pr. Generaal van* 5. *Dec.* 1590, *by W. van Alpben in zyn Papegaay* 1. *D. p.* 578.

SWINDELHANDEL, is een van de aller ergſte ſoort van woekerhandel, waar aan de Franſchen een zeer zinryke benaminge gegeeven hebben, van *Negotiation a parte de Finance.* waar zy in beſtaat, en hoe zy gedreven word, en wat kunſtgreepen men gebruikt om de zelve als een eerlyke negotie te doen ſchynen, ontdekt men dagelyks in de Practyk, zoo by de Hoven van Juſtitie als Stedelyke Regtbanken, de zelve ſtrekt niet alleen tot verderf van geheele Familiën, maar tot ruïne van alle eerlyke en deugtſame winkeliers, want ſchoon die winkelwaaren door die geenen, die de zelve koopen verre boven de waarden werden ingekogt, werden zy door de beunazen en adſiſtenten van die Swindel dryvende koopluiden verre beneden de waarden dikwils langs de deuren, en gemeenlyk voor de helft verkogt, op een wyze, dat door de berekeninge van Courtage als anderzints, 'er voor den ongelukkige koper van die goederen op zyn beſt een vierde overſchiet.

Vervolgens kan die negotie nooit gelyk geſtelt werden, of daar omtrent naa regten en Practyk

Practyk plaats hebben, het geen men gemeenlyk in de beoordeelinge over eerlyke negotie en handel obſerveert, door dien het zelve, verre van tot maintien van de eerlyke koophandel te dienen, tot nadeel en ondergang der Burgerlyke negotie verſtrekken zouden, waar om men in Vrankryk in zekere Provincien daar tegen rigoureuſelyk heeft voorzien. Ziet hier voor op het woord MOHATRA.

SWEMMEN, vermits het dikwils gebeurt, dat in publieke wateren, en voor al waar langs veel paſſagie is, Jongens, en aankoomende Mans, zig verſtouten te *Swemmen*, en zig aan de paſſanten moedernaakt vertoonen, is daar teegen by de meeſte Steeden by Keuren voorzien, als meede by een *Plac.* 5. *Juny* 1599. 12. *Mey* 1696.

SYNALLAGMATIEK, is een woord, dat van het Grieks ontleent is, en *uitwiſſeling*. of ook wel *over en weeder verpligtende* beteekent; men verſtaat 'er door een Contract of verbintenis, waar by twee contractanten zig over en weeder verbinden, als in huur en verkoop, en werd teegen overgeſtelt aan zoo een, waar in zig een alleen maar verbind, als in de geld leening, daar den leender alleen maar tot de wedergifte verbonden is.

T.

TAAL, dit woord werd dikwils voor *aantaal*, dat *aanſpraak* beteekent, gebruikt; men vint in de Keuren van Middelburg by *Mieris Charterb.* 1. *D. f.* 275. *na die XL daghen hebben die aenhoerden gheen talen aan die arve*, dat is naa veertig dagen hebben die geenen die regt van naeſting hebben geen aanſpraak meer op die erve. Hier van daan, het *recht van aantale*, *Taalman*, *ter tale* koomen, en diergelyke.

TACITE, is een Latynſch woord, dat *ſtilzwygende* beteekent; men verſtaat 'er door dat niet is uitgedrukt, maar in de natuur van de zaak gelegen is. vide *L.* 75. *in fine D. de eviction.*

TAFEL, *Tafelhouden*, is te regt zitten, de Geleerde en Oudheidkundige Heer *van de Wall* in zyn Privilegien van Dordregt teekent aan, *fol.* 111. 1. *St.* dat het Schryfambagt van de *Tafel* in 't Balliuwſchap van Zuidholland is het Secretarisſchap van de Vierſchaar, en dat wanneer in de middel eeuw de Balliuwen gezegt wierden *tafel te houden*, men daar door verſtont, dat zy in haar onderhorig regtsgebied te regt zaten, dat daar van zoude koomen het zeggen van *een zaak ter Tafel brengen*, ook dat het regiſter der dingtalen voortyds *de tafel* geheeten wierd, alwaar men de autheurén by dien Heer geallegeert tot ſtaavinge van zyn gezegde, vinden kan.

TALIO, is een Latynſch woord, dat een *Straffe van gelykmatige vergelding* beteekent; waar van de Wet eerſt is ingevoert door *Moſes*, ziet *Exodus* 21.

De Grieken en Romeinen hebben deeze ſtraf ook geoeffent, want volgens *de Lex* 12. *Tab.* was het geoorloft aan iemant, die eenig nadeel in zyn

leeden had ondergaan, zelfs daar over de wraak te oeffenen, en die Perſoon een arm of been aan ſtukken te ſlaan, zoo hy een gelyk ongeluk had moeten ondergaan, maar vermits die wraak niet altyd zoo evenreedig konde werden geoeffent, en ook geen diſtinctie was gemaakt tuſſchen de kwaliteit van die geenen, die beleedigt was, of van die zulks moeſt ondergaan, en men boven dien daar in veele moeilykheeden ondervond, wierd deeze Wet afgeſchaft; in de deſpoſitique Ryken zegt de Preſident *Montesquieu* maakt men van die Wet van gelyke vergeldinge veel gebruik, in de meer gematigde Ryken ſomwyle, dog altyt met dat onderſcheit, dat in de eerſte de zelve ſtrengelyk werd geoeffent, in de tweede altyt met eenige gematigtheit.

TAXE, is een onduitſch woord, dat *ſchatting*, *waardeering* beteekent; welk woord men oudstyts pleeg *tauxe* te ſchryven, ziet *Menage* in zyn Etymologicon, in de Practyk verſtaat men door *Taxatie* van koſten, de liquidatie van de koſten waar in een van de Partyen is gecondemneert. Ziet SALARIS, en KOSTEN.

TENEUR, is een onduitſch woord, dat *inhoud* beteekent; of het begrip van een Schrift; men verſtaat 'er door al het geen een geſchrift behelſt, en wezentlyk inhoud, ſomtyts de geheele extenſie van een acte, een ſententie moet werden geëxecuteert naa zyn forme en *teneur* of inhoude, &c.

TERME, is een onduitſch woord, dat een *uitdrukking* of *bewoording* beteekent; men verſtaat 'er door de bewoordinge, waar van men zig bedient om uit te drukken of te kennen te geeven onze gedagten of gevoelen, om de zaaken zoo klaar voor te ſtellen als of men die met 'er daat zag, maar gelyk veelen onderworpen zyn aan onderſcheide uitleggingen, vereiſcht de voorzigtigheit, dat men zig in alle actens bedient van zoodanigen, die onweêrſprekelyk onze meeninge verklaaren en zoo klaar voorſtellen, dat men daar aan nog kan nog mag twyfelen, vermits de duiſterheit der zelven veel tyds gelegenheit geeft tot zwaare oneenigheeden, en proceduren, die niet gemakkelyk zyn te beſlisſen.

En gelyk alle kunſten en wetenſchappen haar *termen* of uitdrukkingen hebben, die haar als eige zyn, en die men als kunſtwoorden kan en mag aanmerken, zoo zyn 'er in onze Practyk een zeer groot aantal van

van bewoordingen, die aanleidinge gegeeven hebben tot dit werk, en die of van de Latynſche of Franſche Taal zyn ontleent, en die ik getragt heb naa myn vermoogen voor te ſtellen en te verklaren.

TERMEYN, is een onduitſch woord, waar door men *een bepaling van tyd* verſtaat, aan iemant zeeker *termeyn* van betalinge vergunt zynde, is hy voor het expireeren van die *termeyn* niets verſchuldigt, *nam quando ſolutioni dies adjicitur in gratiam debitoris, totus hic dies ejus arbitrio tribuitur.* Dus iemant die in een jaar, in een maand, in een dag iets is verſchuldigt, heeft in zyn voordeel dat loopende jaar, die maand, en die dag, *L.* 50. *ff. de oblig. & actionib. L.* 42. *ff. de verbor. obligat.* dog daar van moet men uitzonderen, wanneer iemant bejooft *bodie* of ten zelve daage, want dan kan men dien dag zelve ageeren, om dat 'er dien dag is bygevoegt in faveur van de Crediteur *L.* 118. *ff. de verb. obligat.*

Men noemt ook een *termeyn*, de tuſſchentyd die aan iemant gegunt wert om in regten te produceeren een acte van geding of diergelyke.

TERRITOIR, is een onduitſch woord, dat *Regtsgebiet*, *Regtsbedwang* beteekent; men verſtaat 'er door de uitgebreitheit van het Land, dat onderhorig of onderworpen is aan zeker Regtsgebiet, dus is 'er een groot onderſcheit tuſſchen *Terrein*, dat een zekere plaats of gront, en *Terroir* dat een zekere aarde of Landſtreek beſtreeken, en *Territoir. Territorium ab eo dictum eſt, quod Magiſtratus Jus ibi terrendi habeat Leg.* 239. §. 8. *ff. de verb. ſignificat.*

TESTAMENT, dit woord ontleent niet zyn benaming, als zekere *Gramatici* gantſch verkeerdelyk begrypen, zeggende *teſtamentum ab eo appellatur, quod ſit teſtatio mentis*, dat even zoo weinig procedeert, als dat men zoude zeggen, dat *calceamentum* zoude zyn een *calcatio mentis*, maar heeft het woord *teſtamentum* die benaming, om dat het is een Verklaring van onze wil, gedaan ende gegeeven voor of en in byzyn van getuigen, *teſtatio mentis, eſt voluntas teſtata, ſeu teſtibus adhibitis declarata & probata, deducto teſtamenti nomine ex ipſa rei ſubſtantia, non vero ex ipſis verbis.*

Hugo de Groot in zyn Inleid. 2. B. 14. Deel zegt het te zyn *een oirconde van het geen iemand wil dat naa zyn doot geſchieden zal*, de wil van den Teſtateur is dan de ziel van zyn *teſtament. Semper* zegt daarom

de *Lex 6. Cod. de neceſſ. Serv. hæred. inſtit. veſtigia voluntatis teſtatorum ſequimur*, en die wil moet onderzogt en gereſpecteert werden, zelfs in dubbelzinnige uitdrukkingen, de welke die ſchynen als te verbergen *Lex 3. ff. de reb. dub.* dus op wat wyze men maar ontdekken kan, de wil van den Teſtateur, hoe zeer dikwils met nevelen van duiſterheit als omheint, moet zy exact werden naa gekomen, maar het ſtaat daarom niet vry aan Executeurs, Adminiſtrateurs, Voogden of diergelyken, daar aan naa haar zinnelykheit uitleggingen te geeven, dat is het werk van den Regter, naa een volledig onderzoek omtrent de waare zin, door een zamenvoeginge van alle de daar in voorkomende periodes, welke dubbelzinnige duiſterheden men zelden ontdekt, wanneer de *teſtamenten* met oplettenheit zyn opgeſtelt door kundige en in het Regt en Practyk ervarene eerlyke luiden, want niemant moet zig zulks onderwinden, als hy niet de nodige kundigheit bezit, en voor al niet, zoo hy niet allerklaarſt en duidelyk de meening van den Teſtateur of Teſtatrice heeft verſtaan en begreepen, en die wel begreepen hebbende, aan den Teſtateur of Teſtatrice, zig in ſtaat bevindende, om daar van een regt begrip te hebben, heeft voorgeleezen, en behoorlyk doen verſtaan, voor al als de zelve zulke dubbelzinnigheeden bevatten, omtrent welkers verklaringe men dikwils groote Regtsgeleerden verdeelt vint. Wierden die precautien altoos genomen, waar toe een eerlyk Notaris verpligt is, zoude het onmogelyk zyn, dat daar uit alle die zwaare onheilen, en voor geheele familien ruïneuſe procedures zouden kunnen ontſtaan, als daagelyks voorkomen, die ſomwyle ſchynen ſtudieuslyk duiſter *ingerigt*, met veele Practicale bewoordingen, om een ſtok oud man, om een oude en onkundige vrouw te verkloeken, dat meeſt plaats heeft, wanneer een Notaris, die by zoo een *teſtament* is bevoordeelt, of zekere voor hem voordelige kwaliteit heeft geacquireert, dat *teſtament* of heeft opgeſtelt, of door een ander opgeſtelt zynde, ten zynen voordeele naa zyn fantaſie in bewoordinge heeft verandert, en het zelve dan *quaſi* door een ander, die daar van maar de blote Copiſt is, heeft doen paſſeeren, die men nergens makkelyker als in den Haag onder de hondert vier en twintig alhier reſiderende Notariſſen vinden kan, dog welke

daar,

daat, directelyk aanloopt tegen de wil van den Souverain, en diſpoſitie van het regt, door dien de daar by bevoordeelde daar van den Opſtelder is en blyft, ſchoon het eigentlyk niet voor hem wert gepaſſeert, dog alle deeze reflectien, die men dagelyks zoo hier, als elders hoort, zoude my te verre afleiden, en keere dus tot de wezentlyke vereiſchtens van een *teſtament* weder.

Om het zelve te doen beſtendig zyn, werd vereiſcht, dat de Teſtateur begrypt, wat hy wil en begeert, en dat aan hem of haar niets omtrent die magt ontbreekt, *quæ quidem facultas ei Competit non Jure dominii, ſed jure legis.* Vermits de diſpoſitie van den Teſtateur geen effect hebben kan als naa zyn doot, wanneer het regt van eigendom tot zyn goet ophoud, en is vervolgens het teegengeſtelde van de magt die iemant by zyn leven heeft, om de goederen die hy bezit te veralieneeren, *quia quilibet eſt rerum ſuarum moderator, poteſtque ad arbitrium de ea diſponere, niſi lex arbitrium tollat*, welke faculteit, als inhereerende aan den eigendom die hy heeft, voortvloeit uit het regt der Volkeren.

De *Teſtamenten* moeten werden gepaſſeert voor twee Scheepenen en een Secretaris, zoo wel in de Steeden als ten platten Lande, van iemants Maalſteede of daar buiten, of wel voor een Notaris en twee getuigen, Mans Perſoonen, en luiden van eer en waardig van geloove boven de 14 jaaren oud §. 6. *inſtit. de Teſtam.* die den Teſtateur wel kennen, dat by het *teſtament* moet werden uitgedrukt, volgens het 13. *art. van 't Plac. van* 4. *Octob.* 1540. *en de Reſ. van* 18. *Maart* 1671.

En mogen geen *teſtamenten* maaken Jongemans beneeden de 14. en Jongedogters beneeden de 12 jaaren geen dulle of onzinnigen, of aan welke de adminiſtratie van hunne goederen is verbooden, of die in een Godshuis uit armoede werden onderhouden, binnen 't jaar dat zy uit de alimentatie aldaar geleeft hebben, waar omtrent by byzondere Keuren en Octrooyen aan die Godshuizen verleent, is voorzien; of die by de Vyanden als Verraders overloopen, en is men gewoon, als wanneer een blinde teſteert, tot meerder zekerheit drie getuigen te neemen, het welk egter verſcheide Regtsdoctooren oordeelen niet volſtrekt nootzakelyk te zyn, ook mag een ſtomme zoo hy ſchryven kan, zyne wille in geſchrift brengen, mits dat de Notaris

en getuigen verklaren, dat zy het hem hebben zien ſchryven, en mag een ſtomme en dove zulks mede doen by gunſte van de Hoog Overheit, by aldien hy de vermogens heeft, om aan den Regter op een verſtaanbaare wyze zyn wille te kennen te geeven, zoo als ik gezien heb, dat de Heer *P. de la Croix* Konſtſchilder alhier, voor den Hove van Holland in den jaare 1758. dog naa bekoome Octrooi van de Staaten, en favorabel advis van den Hove zeer uitdrukkelyk gedaan heeft.

Een Leenman mag by uiterſte wil van zyn Leen niet disponeeren, als by gunſte van de Hooge Overheit:

Wanneer de eerſt ſtervende der Egtgenoten, de langſtlevende eenige voordeelen heeft gemaakt, en daar naa belaſt hoe de goederen van den gemeenen boedel naa de dood van de langſtlevende zullen gaan, de langſtlevende die voordeelen genoten hebbende, mag daar naa van zyn of haar deel niet anders beveelen by uiterſte wille, jegens de uiterſte wille des Overledens. Ziet *de Groot Inleid.* 2. *B.* 15. *D.*

En moogen geen Roomſche Geeſtelyke teſteeren dan naa bekoome Octrooi van de Staaten, ook geen andere Roomsgezinden van haare Leengoederen dan voor de Geregten van haar Woonplaats, ziet de *Placaten op het teſteeren der Paapsgezinden*, en de *Reſol. v. Holl.* 20. *Juny* 1653., 4. *Mey.* 14. *Sept.* 1664., 29. *Jan.* 31. *Jan.* 4. *Febr.* 1665. als meede de generale Wet omtrent de wyze van teſteeren voor die van de Roomſche Wereldlyke ordre, 17. *Juny* 1741. en moogen by *teſtament* niets ontfangen luiden die haar by de Vyand onthouden, nog overwonne Baſtaarden, uitgezondert dat by de geeſtelyke regten, die hier inne werden gevolgt, toegelaaten is, de zelve zoo veel *naa te* laaten, waar uit zy haar nodig onderhoud zouden kunnen bekoomen, *de Groot Inl.* 2. *B.* 16. *D.* Ook mag een Man of Vrouw zig begeevende ten tweede of verder huwelyk met een Man of Vrouw die kinderen heeft van voorgaande bedde, by uiterſte wille van zyn tweede of verder Egtgenoot, niet meer genieten, dan een kindsgedeelte, en indien 'er veel kinderen zyn, en het eene meerder geniet als het andere mag de Egtgenoot niet meer genieten, dan het kind, dat het minſt geniet, *de Groot Inleid. ibid.* en de *L. 6. hac edict. C. de ſecund. nupt.* en *Groen. ibid. Sande L.* 2. *tit.* 3. *def.* 4. *cum ſeqq.* Ook moogen geen

Voog-

Voogden van haar Pupillen, nog Notariſſen by een *teſtament* voor haar gepaſſeert werden gebenificeert. Voorts mag men niet diſponeeren van Leengoederen zonder Octrooi als hier voore gezegt is, nog van verbonden of fideicommiſſaire goederen, *van Leuwen Roomſch Holl. Regt* 3. *B.* 3. *en* 4. *Deel.* ziet verder *de Groot in zyn Inleiding* 2. *B.* 24. *Deel.* Ziet NOTARIS.

TIENDREGT, is een geregtigheit, om het elfde, en niet het tiende deel van eenige vrugten jaarlyks te trekken, dat een bewys is, dat het niet van het Goddelyke of Geeſtelyke regt, (zoo als ſommigen zig verkeerdelyk inbeelden, en de Geeſtelykheit gaarne zoude doen gelooven,) maar veel eer uit het oude duitſche regt voortvloeit, en veel ouder dan het Chriſtendom, door de wereldlyke magt is ingevoert, het zy tot een teeken of bewys van onderdanigheit, of wel tot een ander einde, men vint in de Capitulatien der Weſtvriezen en met onze Graaf en Haar Heer *Jan* op den jaare 1299. de volgende woorden:

Voorts ſoo zullen enſe luiden van Weſtvriesland en haar nakomelingen den tienden, die ſy ons ſchuldig zyn te geeven jaarlyks in elk Kerſpel gaderen in een voegelyke plaatſe, die wy of onſe Nakomelingen, of onſe bode hen wyſen ſal, op haar eige koſten te koope te brengen. Is het ſake dat wy die niet verkoopen. Maar waar het zake dat wy die te voren verkoopen of verkogten, ſoo ſoudeſe de koper ſelver te koope voeren op ſyn ſelfs koſt, en de geene die onſe Tienden kofte, die ſal niemand perſſen den tienden te koopen ten waere by ſyn vrye wille, maar by ſal ſyn tienden ontfangen ſonder wederſeggen, ſo als by ſchuldig is, die te ontfangen. Waar uit meede ten klaarſte is beweezen, dat de tienden niet haar oorſpronk neemen, uit een Loon der Kerkelyke dienſten van de Geeſtelyken, maar dat de tienden als een Graafly-ke laſt en oudeigen in Holland geheeven wierden *Erfgrav. Bed.* 17. *D. p.* 244.

Zy zyn driederlei, Koorntienden, Smaltienden, beſtaande in Landvrugten, en Krytende tienden, betrekkelyk tot het jonge Vee, als van Kalveren, Lammeren, jonge Varkens &c. en is niemant daar toe geregtigt, die niet ſpeciaal daar meede is verleit, ziet *de Groot* 2. *Boek* 45. *D.* v. *Leuwen* 2. *B.* 10. *D.*

TIMMERING, is de opbouwinge van iets, *belet van boger timmering* is een regt, dat iemant heeft verkreegen om te verbieden dat een Buurman zyn Getimmerte niet hoger mag optrek-

trekken, *de Groot in zyn Inleid.* 2. *B.* 34. *D. van Leuwen* 2. *B.* 20. *Deel*, teegen het gemeene regt, volgens het welk, een ieder vermag te *timmeren* zoo hoog als hy wil, ſchoon zyn nabuur zelfs daar door ongemak leid, vide *L.* 8. *Cod. de Servit.*

TITUL, dit woord heeft veelderhande beteekeniſſen, het beteekent een *eernaam*, een *waardigheit*, door de *titul* van een boek verſtaat men de naam of opſchrift van het zelve, men verſtaat 'er eigentlyk door in de Practyk de wettige grond of reede, waar door blykt, dàt op zoo een daat, zoo een regt toepaſſelyk is. Want de daat zelve waar door wy dat regt verkrygen, is *de modus acquirendi*, de Regtsgeleerden verſtaan 'er door, de hooftverdeelingen, maar in het algemeen verſtaat men 'er door in de Practyk de acte die beveſtigt, het regt van iemants eigendom, of het regt dat hy bezit, om iets te kunnen genieten.

Daar zyn *tituls* waar door den eigendom voor altoos aan iemant overgaat, als, wanneer de overgifte is geſchiet door den Eigenaar, als in verkoop, de donatie, de verwiſſeling, en anderen, daar zyn 'er, waar door den eigendom niet voor altoos overgaat, als van pand, huur, en diergelyke; daar zyn ook laſtige *tituls*, die men *onereuſe* noemt, en zyn die geenen waar door men iets verkrygt, mits betalende de waarde in geld of andere zaaken, als de koop, de verwiſſeling, het huwelyks goet, andere weederom die men voordeelige of *Lucrative* noemt, waar door men die verſtaat, die men voor niet krygt, zonder dat het ons iets koſt, als zyn de donatien en de legaten, en ſomwyle bezit men iet *titulo vitioſo* of by een gebrekkelyke *titul*, dat is zoo een die ſtrydig is, met het bezit dat iemant van een zaak heeft, de welke beweezen zynde, alles doet vervallen, al was hy daar van meer dan een eeuw in bezit geweeſt, *quare ſatius eſt non habere titulum, quam habere vitioſum* en waarom *Mornacius* zegt *ad L.* 13. *ff. de public. in rem. act. ſi titulus non ſit idoneus ad dominium transferendum, vel ſi poſſeſſum eſt contra titulum, etiam per* 350 *annos dominium revocatur a poſſeſſore.* Ziet EERTITULEN.

TOESEGGING, is een vrywillige daat van een menſch, waar by hy aan een ander iets beloſt met meening, dat den ander het zelve aanneemen, en daar door op den Belover eenig regt zal moogen krygen, en is de toezegging meer als beloſte,

belofte, want door de belofte, begaat iemant die zulks niet naakomt, wel een onbehoorlyke daat, maar geeft een ander geen regt om zulks te moogen aanneemen, *Grotius de Jure B. & P. L. 2. C. 11. n. 3.*

TOGT, is een geregtigheit om de vrugten van een anders zaak te trekken, zonder des zaaks vermindering, *Princ. inſt. de Uſufr. L. 1. D. eodem* vide *Grotius Inleid. 2. B. 38. Deel.* Lyftogt is de *togt* voor des togters leeven, en heeft plaats in tilbaar en ontilbaar goed, uitgezondert conſumabel of verbruikbaar goed, als Geld, Wyn, Koorn, &c. ziet *Grot. loco cit.*

TONTINE, met die naam noemt men jegenwoordig, een ſoort van Compagnie of Maatſchappy van Lyfrenten, waar van de eene portie op den andere verſterft, en niet als met de doot van allen die daar in deel hebben, ophoud.

Deeze benaaming is zyn oorſpronk ſchuldig aan zeekere *Nicolaes Tontie* een Napolitaen, die een diergelyke negotiatie uitvond, die in Vrankryk doorging in den jaare 1653., als te zien is uit een edict van de Koning te Chalons gegeeven, waar by hy in *Novemb.* van dat jaar zoodaanig een Societeit onder de naam van *Societé de la Tontine Royale* heeft opgeregt, in verſcheide Claſſis van jaaren verdeelt, teegen drie hondert Livres elke portie, waar van de intereſſe der afgeſtorven accresſeerde aan de andere Participanten; zeedert die tyd heeft men zoo in dat Koninkryk, als elders verſcheide negotiatien onder die benaminge gedaan, en geſchieden de zelve nog dagelyks.

TOURNOIS, is een oude Franſche munt, welkers rand bezet was met lelien, en van de Stad Tours zyn naam had, jegenwoordig is het maar een ingebeelde munt, daar men by rekent, in tegenſtellinge van die, welken men *Pariſis* noemt, zy is een vyfde minder als de *Pariſis*, hondert ponden *Tournois* rekent men voor hondert gulden in wat munt het ook is, zonder vermeerdering of vermindering, maar hondert pont *Pariſis* beteekent hondert gulden met de vermeerderinge van een vierde nog daar en boven, dat is hondert vyf en twintig ponden, en dit is het onderſcheit, dat oudstyts was tuſſchen de munt van Tours en Parys. Ziet PARISIS.

TRADITIE, is een onduitſch woord, dat *overgifte* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, de overdragt van het bezit van een zaak, waar door met die geenen, in wiens hand men dat ſtelt, poſſeſſeur of bezitter

zitter daar van maakt. Waar omtrent men dient te letten, dat de *traditie* een middel is van te acquireeren, wanneer de zaak is overgegeeven, en in iemants hand geſtelt uit kragte van een tranſlative oorzaak van eigendom, door die geene die 'er eigenaar van is, en de magt heeft van zyn goed te alieneeren. Vervolgens wanneer de eigenaar van een goed my dat donateert, en my daar van in poſſeſſie ſtelt, werd ik door die *traditie* eigenaar, zonder welke ik maar zoude hebben een *jus ad rem* dat is te zeggen een regt om te kunnen aanſpreeken den Donateur, om my te geeven, dat hy had gedonateert, en ik zoude niet hebben een *jus in re* dat is den eigendom, *quia non pactionibus ſed traditionibus dominium rerum transfertur*, waar uit volgt, dat twee Kopers of Donatariſſen van een en het zelve goet, die geene die het eerſte is in poſſeſſie geſtelt, den eigenaar daar van is, al was zyn contract later als dat van den andere volgens de Wet, *quoties 15. cod. de rei vind. L. 31. §. ult. ff. de action. empti & lex 9. §. 4. ff. de public. in rem act.*

TRAITE, noemt men in de koophandel, een *wiſſelbrief* die een koopman trekt op zyn Correspondent om die te voldoen, dus verſchilt de *traite* en de *remiſe* daar in, dat de *traite* is een laſt om te voldoen, en de *remiſe* om te ontfangen.

TRANSACTIE, is een onduitſch woord, dat een *handeling*, een *verdrag*, of *overeenkomſt* beteekent; men verſtaat 'er door een acte waar by twee of meer Perſoonen in het minnelyke met malkanderen zig verdragen over eenige geſchillen reets ontſtaan of nog te ontſtaan, waar by iets gegeeven, belooft, of gereſerveert werd, aan een van beide zyde, zonder het welk het geen *transactie* maar een acte zyn zoude, waar by men voor niet, en uit edelmoedigheit of liberaliteit zonder afzien van een regt, dat men pretendeert te hebben, *transactio autem nullo dato, vel retento, aut promiſſo minime procedit L. 38. Cod. de transact.* en werd eigentlyk de *transactie* een geſchreeve Wet tuſſchen twee overeengekoomen Partyen, naa dat zy hebben onderſchreven, welke niet te klaar of te duidelyk kan werden ingeſtelt en verklaart, en hebben de duiſterheden daar inne ſomwylen bevonden, te meermalen daar uit een proces doen gebooren werden, ſchoon het was aangegaan, om dat voor te koomen. Ziet Accoord.

TRANSPORT, is een onduitſch woord, dat *vervoering*, *overbrenging*

ging van de eene plaats op de andere beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk, de opdragt, of overdragt die men doet aan een derde, van zyn regt of ſchuld zonder tuſſchenkomſte van den debiteur, en zoo aangemerkt, is het eigentlyk een verkoop van de getransporteerde ſchuld; men verſtaat 'er ook door een overdragt, zonder preſumptie van fraude, der goederen in betalinge van een ſchuld of uitkoop, en is het wezentlyke deel van het zelve de ſpecificatie der goederen en de prys, en hebben geen *transporten* van roerende goederen haar effect, ten zy de zelve met 'er daat zyn overgelevert en vervoert, of dat de ſleutels, zoo zy beſloten zyn, zyn overgegeeven, en zyn de zelve onwettig by aldien men kan aantonen, dat die zyn geſchied in *fraudem Creditorum*, dat is om een ſchulteiſſcher te bedriegen, waaromtrent in veele Steden, immers zoo veel mogelyk by Keuren is voorzien, ook is volgens een Placaat van Haar Ed. Groot Mog. in *dato* 16. *Nov.* 1735. geſtatueert, dat voortaan de *transporten* de welke by de huis- of bouwlieden van hunne meubilaire en haaflyke goederen, bouwgereedſchappen en veldproducten, met de clauſule om die præcario of te leen of te huur te moogen blyven bezitten ten behoeven van anderen, dan de waare grondeigenaars zullen werden gedaan, niet valide of beſtendig zullen zyn, ten waare de zelve *transporten* drie Sondaagen agter den andere ter woonplaats van den transportant, en ter plaatſe daar men zulks gewoon is, zullen zyn gedenuntieert, en geaffigeert, en daar van ter Secretarye van de woonplaats als voore behoorlyke regiſtratie zal zyn gedaan, en dat het binnen de drie voorſz. Sondaagſche denuntiatien aan een iegelyk zal vryſtaan, om zyn regt of actie op de zelve goederen te vervolgen, en te inſtitueeren daar, en zoodanig als hy te raden werden zal.

Statueerende voorts by Ampliatie van het Placaat van 27. *April* 1725. dat geen *transporten* van vaſten of anderen in de verpondingen contribueerende goederen zullen moogen geſchieden, voor dat de zelve van alle ordinaire en extraordinaire verpondingen zullen weezen gezuivert op een boete van 100 gls. ten laſten van den Griffier of Secretaris voor ieder brief van opdragt, die hy zal hebben geteekent of uitgegeeven, voor en aleer aan hem zal zyn gebleeken, dat de zelven van alle ordinaire en extraor-

dinaire verpondingen zyn gezuivert, *ibidem.*

Dat voorts ook geen *transporten* van zoodanige goederen, waar van den Trasportant het regt van collaterale ſucceſſie verſchuldigt is, zullen moogen werden gedaan, voor en aleer van de betalinge van het zelve regt, meede zal zyn gebleeken, insgelyks by een pœnaliteit van 100. gls. ten laſten van den Griffier, Secretaris, of Notaris, voor ieder *transport* dat by hem zal zyn gepaſſeert, onderteekent of uitgegeeven, voor dat hem van de betalinge van het zelve regt zal zyn gebleeken, met dien verſtande nogtans, dat deeze laaſte pœnaliteit geen plaats zal hebben, dan alleen in gevallen, waar in den Regter genoeg zal blyken, dat de Griffiers, Secretariſſen of Notariſſen geweeten hebben of ter goeder trouwe niet hebben kunnen ignoreeren, dat de getransporteerde goederen het collateraal ſchuldig waaren, en dat egter het voorſz. middel daar van niet betaalt was, *d. Plac. 16. Nov.* 1735.

TREBELLIANIQUE *Portie*, is de vierde *portie* der goederen, die den met *Fideicommis* bezwaarde erfgenaam voor zig vry en onbezwaart mag behouden uit de goederen van den Teſtateur. En is deeze aftrekkinge de *quarta Trebellianica* even als de *quarta Falcidia* geïntroduceert om de geïnſtitueerde en met *fideicommiſſis* bezwaarde erfgenaamen aan te moedigen, om de erfenis te aanvaarden, invoegen, dat hy dat vierde deel onbezwaart van den boedel of van dat deel des boedels waar in hy erfgenaam is geſtelt, de waarde gerekent, zoo als die was ten ſterfdage, mag genieten *de Groot Inleiding* 2. *B.* 23. *D.* §. 20. *van Leuwen* 3. *B.* 2. *D. n.* 3. *Huber* 2. *B.* 19. *Cap. n.* 97.

En heeft de aftrek der *Trebellianique* maar plaats in de eerſte erfgenaam en verder niet, ten waare dat de eerſte erfgenaam het regt van aftrek niet had gebruikt, in welk geval werd verſtaan, dat een tweede en verdere Erfgenaam over de hand zulks nog altyt doen mag. En offchoon den eerſten Erfgenaam geen ſtaat en Inventaris had doen maken, zoo verlieſt hy egter zyn regt niet tot dat gedeelte, gelyk 'er van de *falcidique portie* is aangeteekent, ziet v. *Leuwen* 3. *Boek* 2. *D. n.* 6. & 7. *Huber ibid. n.* 100. dog kan de aftrek der *Trebellianique portie* werden verboden, volgens de Regul in regten, die men vereert kan men bezwaren, en ſtaat hem die conditie niet aan, kan hy ze niet bediſputeeren, maar de

de erfeniſſe wel verwerpen, volgens *de Groot*, *van Leuwen*, en *Huber loc. cit.* ook kan de aftrek van die *portie* aan kinderen in de eerſte graat of die hun Ouders repreſenteeren, by hunne Ouders of Grootouders verboden werden, wanneer de kinderen alvorens in de Legitime *portie* zyn geïnſtitueert en in 't overige bezwaart met *fideicommis*; om dat de kinderen niet meer als de legitime te eiſchen hebben, dog niet wanneer alle de goederen daar onder de legitime *portie* met een generaal *fideicommis* bezwaart zyn, vermits zy als dan trekken de legitime en *trebellianique portien* te ſaamen uitmakende de helfte der nalatenſchap, *de Groot Inleid. 2. B. 2. Deel n. 19. van Leuwen ibid. n. 9.* en competeert aan een Legataris de aftrek van die *portie* niet, om dat het zelve alleen aan den Erfgenaam is geaccordeert, dus zoude het nutteloos zyn, die by een teſtament te verbieden.

TRESOR, is een Franſch woord, beteekenende, een *ſchat*, *rykdom*, &c.; men verſtaat 'er door in de Practyk een *verzameling* of *meenigte van geld*, dat verborgen geweeſt is, en waar van den eigenaar is onbekent.

Naa de Roomſche Regten, wierd die geene, die in zyn Land een ſchat vond, daar van eigenaar, en zulks vindende in een ander mans Land, deelde hy het zelve met den eigenaar van dat Land, *leg. unic. Cod. de theſaur.* daar is egter een geval in 't welk die geene die een *treſor* gevonden heeft in een anders grond, daar op niets pretendeeren kan, te weeten wanneer hy voorbedagtelyk in een anders grond geſnuffelt of gezogt heeft, buiten zyn weeten of conſent, in welk geval die ſchat gedeelt moet werden, tuſſchen den eigenaar van de grond en den Fiscus, volgens de zelve *L. unic. Cod. de theſaur. inventor hoc caſu nihil ex theſauro conſequitur, quia non licet, data opera in alieno fundo theſaurum quærere.* Wanneer de ſchat is gevonden op een groote Heereweg, komt de helft den Heer of de Hoog Overheit en de helft den vinder toe, om dat de Heereweegen, behooren aan de Souverain, dog heeft dit alleen maar plaats, als het by geval daar gevonden is, *nam data ad hoc opera* komt het de Souverain toe *Leg. 11. Cod. de theſ.* wanneer het in een byweg is gevonden moet het gedeelt werden tuſſchen den vinder, en die geene, die de Hooge Jurisdictie daar heeft, maar gevonde zynde op een geheiligde plaats, als by voorbeelt

beelt een kerkhof, behoort het geheel aan die het gevonden heeft, volgens 't Roomſche Regt in §. 39. *inſt. de rer. diviſ.* egter werd vermeent, en niet zonder reede, dat die geene die daar 't hoogſte regts gebiet heeft, ook om reedene hier boven geallegeert, daar in behoort deel te hebben; wat aanbelangt een *treſor*, dat gevonden is in een gantſch verlaate en geabandoneerde plaats, behoort de helft aan de vinder, en de helft toe aan die geene die daar de Hooge Jurisdictie heeft, zoo hy regt tot de geabandoneerde goederen of Strandregt heeft, anders aan de Souverain, *quia quæ nullius in bonis ſunt, & qui dominum aſſertorem nullum habent cenſentur eſſe Principis*, als *Faber* getuigt op de §. 39. *inſt. de rer. diviſ.* Ziet VERBORGE SCHATTEN.

TRIBUNAL, beteekent *Regterſtoel*. *Voſſius* in zyn *Dict. Etymolog.* zegt dat het komt van *tribunus, gemeensman, Volksvoorſtander, nam ut anima* (zegt hy) *eſt animalis & animale, ita tribunus, tribunalis & tribunale, nam proprie eſt ſedes tribuni, hoc eſt* SOLIUM *ſive locus ſublimis ubi is jus dicit* het welk voor al de Regters, en de geheele Jurisdictie zelve ſomtyds genomen werd.

TRIBUT, is een onduitſch woord, dat *tol* of *ſchattingen* beteekent, en van *tributum* ontleent werd; men verſtaat 'er door een belaſting die de Souverain, op de ingezetenen hooft voor hooft legt, en is dit het onderſcheit, tuſſchen een *impoſt*, en een *tribut*, dat het eerſte is een belaſtinge op de goederen en waaren, het tweede op de perſoonen.

TRIBUTAIRE ACTIE, is die, welke by het Roomſche Regt was toegeſtaan aan de Schuldenaaren, van een Zoon des Huisgezin of Slaaf, wanneer zy aan hun hadden toegeſtaan eenige handelinge of negotie te doen: zy heeft haar benaminge van *tributaire* van het woord *tribuere* dat *deelen* beteekent. De *Pretor* in dat geval ordoneerde, dat alle de goederen en gelden toebehoorende aan die Zoon of Slaaf, verdeelt zouden werden tuſſchen de Vader of Meeſter, als hy hem iets ſchuldig was, en de andere ſchuldenaaren *pro rata* van de ſchulden, men vergunde geen preferencie aan die Vader of Meeſter, om dat hy had toegeſtaan, dat hy zyn *peculium* daar toe beſteede, en dus onderſtelt wierd, daar in deel te hebben gehad, hy wierd dan geſtelt in gelyke rang met de ſchuldenaren, die geld tot die negotie geleent hadden, en zy konden derhalve niet vol-

ſtaan,

ſtaan, en jouïſſeeren van het privilegie dat de Ouders en Meeſters hadden, van niet verder in de ſchulden en engagementen van haar Zoons of Slaaven gehouden te zyn, dan tot concurrentie van haar *peculium*, naa aftrek van het geen men haar ſchuldig was. Ziet PECULIUM.

TROUWBELOFTEN, is een vrywillig en onbedwonge verbinteniſſe van twee vrye Perſoonen; aan de welke, nog door bloedverwantſchap, nog om eenige andere reedenen in regten, verbooden is, met malkanderen een Wettig huwelyk aan te gaan, en kan zulks niet werden verbroken, dan met wederzydſche toeſtemminge, en is daar van het wezentlyke deel de toeſtemminge en acceptatie: wanneer de zelve in Zeeland zyn aangegaan, tuſſchen kinderen van den huizen en dienſtknegten of dienſtmaagden, die geduurende haar dienſt, met den anderen vleeslyk hebben geconverſeert, het zy die meerder of minderjarig zyn, zyn zy nul, ten waare de Ouders daar inne bewilligden, maar die niet bewilligende, en de Ouders zulks begeerende, werden de Knegts en Meyden, byzonder als zy met minderjarigen hebben aangelegt, gebannen of zwaarder geſtraft. *Nader Ampliatie van de Pol. Ord. in Zeeland van 24. Jan. 1673. art. 15.* en zoo de gedefloreerde bezwangert is, of kind of kinderen heeft, is zy gehouden de zelven tot haar laſten te neemen, zonder dat die haar bezwangert heeft, daar toe zal weezen geobligeert, ten waare by afſterven van de Moeder, ook is hy niet verpligt eenige bruitſchat aan de gedefloreerde te geeven *art. 14. van de zelve Ordonantie.* Ziet HUWELYK, HUWELYKS GEBODEN en HUWELYKSCHE VOORWAARDEN.

TROUWEN. Ziet HUWELYK.

TROUWPENNING, het geeven van een *trouwpenning*, of het verwiſſelen van een Ring geeft naa de gedagten van onze Regtsgeleerden zeer veel vermoeden van gegeeven trouwbeloften, ten minſten dan, wanneer van de ontkennende party niet kan beweezen werden, dat de zelve uit een andere oorzaak zyn gegeeven, althans is het wiſſelen van zodanige zaken ter verzekeringe der trouwbeloften zeer bekend; ſommigen brengen die tot de Roomſche Regten *in tit. Cod. de ſponſalibus & arrhis ſponſalitiis*, daar die gewoonte naa de gedagten van de zeer Geleerde Heer Mr. *L. P van den Spiegel*, en het regt daar uit voortvloeijende eigentlyk by de oude *Franken* t'huis hoort.

Taci-

Tacitus de Mor. Germ. C. 18. verhaalt hoe de oude Duitſchers de gewoonte hadden, by het huwelyk geſchenken te doen aan de Bruid en haar Magen.

De *Franken* lieten een Bruid verloven *per ſolidum & denarium*, het geen een ſchyn van koop was, waar door de Bruid in de magt van haar Man kwam, *formula apud* BIGNONIUM, *ego in nomine Dei dulciſſimæ Conjugi dum ego te per ſolidum & denarium ſecundum legem ſalicam viſus ſum deſponſare.* Ziet ook MARCULPHI *formulæ, ſecundum legem ſalicam & antiquam conſuetudinem* en FREDEGARIUS *Geſt. Franc. C.* 18. *legati offerentes ſolidum & denarium, uti mos eſt Francorum, cum partibus Chlodovei ſponſant*, vide *Eccard ad leg. ſal. F.* 47. naa deeze trouwbeloften van *Klovis*, door zyn Gezanten verrigt, zond hy een Ring aan zyn Bruid, en ontfing weederom een Ring van Haar *Fred. loc. cit.* welk gebruik *Gregorius van Tours in vit. patr. C.* 16. *en* 20 naader opheldert, zeggende, dat de *Franken* de gewoonten hadden malkander onder een kus de Ring over te geeven, *Otto in Jurisprud. Symb. Exerc. L.* 1. *C.* XI. *p.* 64. Uit deeze plegtig beveſtigde trouwbelofte volgde, dat de zelve niet konden geſcheiden werden, dan om een zeer wigtige oorzaak en by de Weſt Gothen was een Wet *L.* 3. *t.* 1. §. 3. (*edit. Georg. p.* 1917.) *ut nullatenus promiſſio violetur, ſi annulus arrarum nomine datus fuerit, vel acceptus.*

TUCHTHUISEN, zyn zoodanige *huiſen*, daar misdadigen opgeſlooten en bewaart werden om de zelve te tuchtigen, de zelve zyn in ſpeciale protectie en beſcherminge van den Staat, zo, dat Regenten en bedienden onſchuldig gehouden werden, die tuchtelingen in noodwêer, geweld of teegenſtand doende, kwetſen of doden, daar toe is Octrooi verleent aan de Stad van Amſterdam. 14. *Maart* 1597. aan Delft en Gouda 7. *Aug.* 1664., de zelve werden onder de Godshuizen geſuſtineert te behooren. Ziet *Reſ. Holl.* 22. *Jan.* 1675.

TWYFELAGTIGE SAAKEN, noemt men die *ſaaken*, waar omtrent wy onze gedagten niet kunnen bepaalen dan naa lang denken, verpligt zynde te volgen in de bepalinge, de reeden en billykheit.

De voornaamſte regulen die de Roomſche Wetten ons aan de hand geeven, om te kunnen ontvouwen de duiſterheeden en dubbelzinnigheeden, zyn de naavolgende.

Wanneer onze twyfeling is over een fait, of iet dat geſchiet is, moet men zyn

zyn vooronderſtellingen haalen uit de gezonde reeden, by voorbeeld wanneer een Vader of Moeder met een Zoon te gelyk in een ſchipbreuk of brand omkoomen, moet men onderſtellen dat de Zoon het langſte heeft geleeft, zoo hy reets gekoomen was tot huwbare jaaren, maar voor die tyt werd hy onderſtelt eerſt omgekoomen te zyn, ten waare de daar by belang hebbende, het teegendeel konden bewyzen volgens de *Lex* 10. *ff. de reb. dub.* de reeden is, om dat kinderen voor die jaaren veronderſtelt of gepreſumeert werden, minder in ſtaat te zyn om te kunnen wederſtaan aan eenig geweld, als wel die tot meerder jaaren gekoomen zyn, aan welken in dat geval meerder kragt als aan haar Ouders werd toegeſchreeven. *L.* 23. *en L.* 24. *ff. de reb. dub.*

Om *twyfelagtige ſaaken* te decideeren, bedient men zig ook ſomwylen van veronderſtellingen uit de waarſchynlykheit voortvloeiende, *ut apparet ex laudatis L.* 10, 23, 24. *ff. de reb. dub.*, of men obſerveert het geen gemeenlyk in ſoort gevallen werd in agt genoomen, *L.* 114. *ff. de reg. Jur.* ziet hier over *Cujacius* en anderen. Wanneer wy verleegen zyn om iets te kunnen onderſtellen, volgt men beſt de billykheit, *in ambiguis rebus, humaniorem ſententiam ſequi oportet. L.* 10. §. 1. *ff. de reb. dub. ſemper in obſcuris quod minimum eſt ſequitur L.* 9. *ff. de regul. jur.*

En betrekkelyk tot dubbelzinnigheeden die ons in de contracten voorkoomen, neemt men in 't algemeen in agt de billykheit, die vordert, dat men daar aan die uitlegginge geeft, en de meeninge van de zelven kragt by zet, veel eer als zoo een, die de zelve in zyn kragt zoude kunnen verzwakken of verminderen, volgens *de L.* 18. *ff. de reb. dub.*

In Contracten van verkoop of huur, duiſterheeden voorkoomende, legt men die gemeenlyk uit ten naadeele van den Verkooper of Verhuurder, in wiens magt het is geweeſt zig klaarder te kunnen uitdrukken, volgens *de L.* 39. *ff. de pactis.*

Het geen in ſtipulatien of bedingen duiſter gevonden werd, legt men uit ten naadeelen van den Schultëiſcher, volgens *de L.* 26. *ff. de reb. dubiis.*

En wat de duiſterheeden in de Teſtamenten of uiterſte Willen betreft, al wat daar in *twyfelagtig* of niet klaar uitgedrukt

gedrukt gevonden wert, legt men uit zoo veel moogelyk ten voordeele en tot beveſtiging van de wil van den overleedene, volgens *de L.* 24. *ff. de rer. dub.* & *de L.* 12. *ff. de reg. jur.*

TYT, is een zeekere vaſte bepaling van dag, wanneer een zaak dient te werden gedaan, om vaſt, beſtendig en van waarden te kunnen zyn, zoo als de *tyt* om zyn appel te kunnen interjecteeren, een ſententie ter executie te kunnen leggen, om een Wiſſelbrief te betalen, &c.

U.

U I.

UITLANDERS, zyn die buiten dit Land gebooren zyn, oudstyds vervielen der zelver goederen, wanneer zy hier ſtierven aan de Graaflykheit, ook mogten zy niet oirconde nog getuigen teegen een Inboorling als te zien is uit het Handveſt gegeeven by Graaf *Floris* aan die van Monnikendam *anno* 1288. zoo mag tot Haarlem een vreemde geen oirconde dragen teegen een Poorter, beſchryving van Haarlem *p.* 228. *art.* 46. by een Handveſt door Koning *Willem* 1. *April* 1246. aan die van Delft gegeeven werd meede uitdrukkelyk geſtatueert, dat een Uitheemſch man teegen geen Poorter zal moogen oirconde doen. Een dootſlag, of ander ongelyk, en wat haar overkwam, wierd ook minder geſtraft, als dat het aan een Inboorling was bedreeven, ook waaren de zelven

U I.

by verſcheide Handveſten uitgeſlooten van bedieningen van aanzienlyke ampten, maar door lankheit van tyd, deeze Landen zeer toeneemende in Volkrykheit, negotie en neeringen met vreemde Landen, is zoodanig onderſcheid onoorbaar bevonden, zulks nu de Uitlanders erflaaten en beuren als andere Inboorlingen, en in alle andere zaaken der regtspleegingen zoo veel voordeel hebben als de Inlandſche, jaa dat meer is, het *Gaſtding*, dat is wanneer een van beiden is een Vreemdeling wert ſpoediger gehouden dan het *poorterding*, *de Groot* 1. *B.* 13. *D.*

Uitlanders bekoomen Inboorlings regt door bewilliging van de Staaten des Lands, zonder dat zulks van ouds in de magt der Graven alleen geweeſt is, vide *de Groot ibid.* Ziet AUBAIN, NATURALISATIE en VREEMDEN.

UITSETTINGE, in de trouble tyden deezer Landen, is by de Staaten goedgevonden by een acte de Officieren en Magiſtraten te authoriſeeren om ſuſpecte Perſoonen uit hunne Steeden te moogen zetten, onvermindert haare kwaliteiten, en dat haar goederen aan haar zouden volgen. Ziet hier over *de Reſ. van Holl. van* 22. *en* 24. *July* 1579. *en* 28. *April* 1581. 17. *April* 3, 4. *en* 31. *Mey*. 5. *Juny* 1585. hier uit is aan de zelve toegeſcheenen een regt gebooren te zyn, om zulks zonder forme van regtspleeginge by continuatie te mogen doen, en niet teegenſtaande alle *Uitſettingen* zonder voorgaande regtspleeginge, ten aller uiterſte ſchynen ſtrydig teegen de algemeene Vryheit, die voor al in een Republiek dient plaats te hebben, is het egter verbooden aan de Hoven van Justitie van diergelyke *Uitſettingen* kenniſſe te neemen, als blykt by meer dan eene Reſolutie van Haar Ed. Groot Mog. waar jegens vrugteloos by de Hoven aan de Staaten remonſtrantien tot heeden toe zyn gedaan, de welke begreepen hebben, dat die daar meede oordeelt te weezen bezwaart, die bezwaarniſſe aan de Staaten moet voordragen, gegront op de aanſchryvinge van de zelve van 17. *April* 1585. waarom iemant verzogt hebbende een beſloote miſſive van appel teegen die van Edam weegens een *Uitſettinge* uit die Stad, het Hof daar op heeft doen ſtellen *fiat ſermo ordinibus*. Ziet *de Reſ. v. den Hove* 13. *Nov.* 1722.

UITSPRAKEN, noemt men gemeenlyk de deciſien van Arbiters in een gecompromitteerde of aan haar verbleeve zaak.

Het ſtaat een ieder vry van alle *Uitſpraken* van Arbiters aan den Hove te moogen koomen in reductie, (als 'er geen willige condemnatie van den Hove of Hogen Rade op is gedecerneert,) niet teegenſtaande het compromis eenige pœne is inhoudende, en beloſte van die te zullen naarkoomen, zonder in die pœne gehouden te zyn, *van Alphen Pap.* 1. *D.* 20. *Cap. p.* 234. zelfs by aldien iemant compromitteerende gezwooren had om van de ſententie of *Uitſpraak* van Arbiters niet te zullen koomen in reductie, al waaren zelfs de *Uitſpraken* nul, onbeſtaanbaar of onregtvaardig, zoude zoodanige Eed niet kunnen beletten de reductie, vermits zulk een Eed zoude inloopen teegen de goede zeden, en by gevolge van geen waarde zyn. Ziet *Wieland* 8. *C.* 23 *n.* 7.

En moogen geen *Uitſpraken* werden geſtelt ter executie daar geen

geen condemnatie op is gedecerneert, dog hebben in Gelderland en Overyſſel alle *Uitſpraken* haar effect, zonder dat daar van werd toegelaaten reductie, appel of reformatie. Ziet, ARBITERS, en REDUCTIE.

UITERSTE WIL. Ziet TESTAMENT.

UNIE, is een onduitſch woord, dat een *vereeniging*, een *zamenvoeging* beteekent; wy verſtaan in de Vereenigde Neederlanden, gemeenlyk door het woord *Unie*, die ſolemneele verbinteniſſe, waar by de zeven Provincien zoo aan elkanderen zyn verbonden, als of zy maar eene Provincie waaren, zonder zig te laaten ſcheiden by Donatie, Ceſſie, Tractaten, onvermindert ieders Privilegien, Regten, Statuten, waar in zelfs de Provincien zig verbonden hebben elkanderen te zullen helpen handhavenen, *art.* 1. van de *Unie* geſlooten tot Utrecht 29. *Jan.* 1579. Alle kweſtien of geſchillen tuſſchen eenige van de Provincien, Steeden of Leden van de *Unie* zynde, noopens hunne particuliere Privilegien, Vryheeden, Exemptien en Regten, moeten beſliſcht werden by de ordinaris Juſtitie, Arbiters of minnelyk accord, zonder dat de andere Landen, Provincien, Steeden of Leeden van dien, (zoo lang zig beide Partyen 't regt ſubmitteeren) zig des zullen hebben te bemoeijen, ten waare hen gelieffde te intercedeeren tot accort *ibid.* acte van de Groote Vergadering by *Reſol. van Holland* 23. *Juny* 1651.

En moet de adſiſtentie en defenſie van malkanderen by de Generaliteit van de *Unie* gedecerneert werden, met kennis en naa gelegentheit van zaken. *art.* 3. *ibid.*

En mag geen beſtand, vreede of oorlog gemaakt, nog impoſten opgeſtelt werden de Generaliteit aangaande, dan met gemeen advis en toeſtemminge van de Provincien, in andere zaaken, het beleid van de *Unie*, en dependentien van dien, is men gehouden te volgen de meeſte ſtemmen, agtervolgende het 9. *art.* en mogen geen Bondgenooten hoger bezwaart werden, dan eige Ingezeetenen *art.* 18. tuſſchen de Provincien oneenigheit komende, zal zulks beſlift werden by de andere Provincien, of de geene, die zy daar toe deputeeren zullen, en zal de uitſpraak zonder wyder beroep of proviſie van regten gevolgt werden. *art.* 16. en zullen de Leeden van de *Unie* moeten vermyden en geen occaſie geeven tot oorlog, en aan allen zoo vreemden als Ingezeetenen adminiſtreeren goed regt

en Juſtitie, en by gebreeke van dien, zullen de andere Bondgenooten de hand moeten houden, dat zulks gedaan werde, by alle behoorlyke middelen, als naa regten, en ieders Privilegie *art.* 17. en is voorts al wat niet expreſſe is overgegeeven aan de Generaliteit, aan ieder van de Provincien, gebleeven gereſerveert. Ziet *de Deductie van Holl. over de Militie. Anno* 1657. *art.* 123. *&c.*

UNIVERSITEIT, is een onduitſch woord, dat *algemeenheit* beteekent; het is de benaminge, die men geeft aan een Hooge School, alwaar in alle Faculteiten leſſen gegeeven werden, als een Lighaam, bevattende verſcheide Leedemaaten. Ziet ACADEMIE.

De Rector en Profeſſoren van de Univerſiteit tot Leyden, zyn ter eerſter inſtantie convenibel voor den Hove van Holland, maar de Studenten, Secretariſſen, Bodellen en alle andere Leedemaaten van de Univerſiteit zyn zoo in Crimineele als Civile zaaken, het zy de zelve aanleggers of verweerders zyn, alleen aanſpreekelyk voor den Rector en Aſſeſſooren, met Burgemeeſteren en Scheepenen der Stad Leyden ziet het 39. *art.* van de Privilegien der Univerſiteit ſprekende van de Vierſchaar.

USANCE, is een Franſch woord, dat een aangenoome gebruik, en in 't Franſch *un uſage recu* beteekent; (*dict. des ſciences.*) men verſtaat 'er door in 't algemeen in materie van wiſſel die tyd, die men gewoon is toe te ſtaan tot der zelver betalinge, welke tyd, begint te loopen of van de dag van de acceptatie van de brief, of van de dag van de daar in geſtelde datum, en is langer of korter naa het gebruik en gewoonte op de plaats, in't algemeen verſtaat men 'er door een maand, *un lettre a uſance* is een brief betaalbaar in een maand, *a double uſance* twee maanden.

USO, dit woord is van de zelve beteekenis, men verſtaat 'er gemeenlyk een *maand* door.

USUCAPIO, is een Latynſch woord, dat *gebruikneming* beteekent; men verſtaat 'er door de verkryging van eigendom van iets, door middel van een continueel en ongeïnterrumpeert bezit geduurende een tyd, door de Wet bepaalt. *L.* 3. *ff. de Uſurpat. & uſucap. de preſcriptie*, in teegendeel by de Romeinen, was een belet van niet te kunnen verkrygen, en een ſpeciaal verbod, uit kragte van het welk, de bezitter, die van de tyt van preſcriptie gebruik maakte, wierd gemaintineert in het bezit met een

een volkoome en volledige zeekerheit teegen de reëele actie van den eigenaar, en teegen alle regt van hypotheeken.

Vervolgens was 'er tuſſchen de *Uſucapio* en de *preſcriptio* naa het Roomſche Regt een zeer merkelyk onderſcheid, dat men vinden kan in de *zesde titul van 't tweede boek van de inſtituten.* Maar zeedert dat die Keizer de *Uſucapio* heeft vervormt in de *preſcriptie*, beteekenen die twee woorden het zelve, dog men zal gelieve aan te merken, dat men meer gebruik gemaakt vint van de uitdrukkinge van *Uſucapio* in 't nieuwe regt, om corporeele zaaken uit te drukken, en van dat van *preſcriptio* voor de incorporeele zaaken en middelen om zig te kwyten van obligatien, actien, ſervituten en andere gelyke regten.

USURPATIE, is een onduitſch woord, dat *onregtvaardig bezit* beteekent; men verſtaat 'er door de onregtvaardige poſſeſſie van een anders goed, waar van men zig met gewelt heeft meeſter gemaakt.

UTRECHT, deeze Provincie is ten eeuwige daage aan Holland geannexeert met het Land van Neder Yſſel, en geſtipuleert, dat zy voortaan by eene Stadhouder zouden werden geregeert, by *accord en Unie* 17. *April* 1534. en dat zy nooit van malkanderen zullen geſcheiden werden. Ziet UNIE.

En is met Holland en die Provincie een conventie aangegaan omtrent het doen van arreſten over en weder, *Reſ. van Holl.* 20. *Sept.* 1657. Ziet het 5. *Memoriael van Pots fol.* 125.

V.

V A.

VACANTIE, is een onduitſch woord, dat *leedigheit* of *ſtilſtant der oefeningen* beteekent; men verſtaat 'er door in de Practyk de daagen op welken men geen regt en doet, en het Hof partyen geen acces verleent tot regtvordering, vide *tit. ff. & C. de Feriis* en moogen naar onze ſtyl werden geconſidereert ordinair en extraordinair; ordinaire zyn, die by naa zonder verandering jaarlykſche trein en ordre houden, ingevoert zo ter eere Gods, *L. 2. ut indic. L. 6. quadraginta cum quinque ſeqq. C. h. t.* als tot nootzakelykheit en profyt der Menſchen *L. 1. & 4. ff. h. t. L. 2. L. omnes 7. Cod. eodem.*, vermelt en uitgedrukt in de *inſtructie van den Hove van Holland art.* 233. met deeze woorden. *Item* wy ordoneeren dat in de Kamer van den Rade weezen zal een Bert, by maniere van Calendrier, in 't welk zullen geſchreven ſtaan met Roode letters alle de Heilige daagen, die men gewoon is te vieren, daar op men ſchryven zal met zwarte letteren. *Curia Vacat.* De Heeren Staaten amplieerende de inſtructie 1579. hebben by het 29. *art.* het voorgaande geabrogeert, en gemelt, dat van nu voortaan in plaatſe van alle die *feſta Palatii*, en Vierdagen komende buiten de *Vacantie*, uitgezondert Hemelvaartsdag, neevens de ordinaire *Vacantien* gehouden zal werden de Saturdag alle de weeken, en die welken in het zelve Calendrier geteekent zyn, als hier naa volgt.

Van den eerſte dag van *Auguſtus* tot den eerſte dag in *September.*

Item van den 22. *December* tot des anderen daags naa *drie Koningen.*

Item van 's Maandags voor de *Vaſten* tot Woensdag daar naa, beiden incluis.

Item van *Palmavond* tot *quaſi modo* dat is de eerſte Sondag naa *Paaſchen.*

Item van *Cinxen* (dat is *Pinxteren*) *avond* naa de noen tot des anderen daags *Trinitatis*, zonder meer *Vacantien* te houden, binnen welke *Vacantien* onze Raadsluiden zullen moogen trekken en vaceren in hunne affaires en anderzints daar 't hen believen zal, zonder wedden te verliezen.

De Hoven moogen ook in de *Vacantien* regt doen. *Reſ. van Holland* 3. *en* 9. *Aug.* 1655.

En is by het Hof goedgevonden, dat den 1. *Aug.* koomende op een Woensdag of Donderdag de *Vacantie* voor den Raad zal beginnen op Vrydag te voren, zullende niet te min de Rolle continueeren tot de dag van de *Vacantie*, *Reſ. v. den Hove* 4. *July* 1737. *en* 26. *July* 1754.

Bedenkelykheit zynde gemoveert of geduurende de Zeeuwſche *Vacantie* van den 1. *Dec.* tot den laatſte *Febr.* pleidoijen in Zeeuwſche zaaken mogten werden geordoneert, is daar over ingenoomen het advis van de voornaamſte Advocaten en Procureurs, ziet *Reſ. van den Hove* 6. *Febr.* 1748. en is meede gereſolveert op den 16. *Dec.* 1751.

Dat wanneer de *Vacantie* van *Kersmis* ingaat Dingsdag of Woensdag, de Heeren Commisſariſſen van de voorgaande week moeten continueeren, dog ingaande Donderdag of Vrydag moeten in die week andere Commiſſariſſen ter Rolle werden gecommitteert.

VACATIE, is een onduitſch woord, dat *beroep*, *neering* of *ambagt* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door in de Practyk het *honorarium*, ſalaris of beloning die men geeft aan de Regters en andere Officieren van de Juſtitie, als meede aan de Advocaten en Procureurs, voor de tyd die zy zig verleedigt hebben, en bezig zyn geweeſt, in het onderzoek, en expeditie der Judiciëele zaaken.

VADERLYKE MAGT, de grote magt der Romeinen over haare kinderen, heeft by ons geen plaats, ziet *de Groot Inleid. Lib.* 1. *C.* 6. *n.* 5. *van Leuwen* 1. *B.* 13. *D.* de zelve bepaalt zig by naa alleen in de eerbiet, die zy aan haar Ouders ſchuldig zyn, en aan de andere zyde in de hulp en byſtant die de Ouders gehouden zyn aan haare kinderen te verleenen. En is aan de Zoons beneeden de 25. jaaren, en de Dogters beneden de 20. verboden zonder bewilliging van haar Ouderen een huwelyk aan te gaan, *Pol. Ord.*

art. 3. en werd een Vader toegelaten om wettige oorzaake zyn kind matelyk te kaſtyden, en komt de Vader het bewind, en de Voogdye van zyn onbeſtorve kinderen goederen toe. *L. fin. Cod de cur. furioſ.* ten waare, daar toe by die geene die de Erfenis nalaat Voogden waaren geſtelt; egter mag hy het vrugtgebruik van de goederen, de kinderen van buiten aangekoomen niet genieten, maar het zelve moet voor de kinderen oploopen. *Contra L.* 1. *& tot. tit. Cod. de bonis maternis & tit. de bonis quæ liberis.* Uitgezondert alleen, dat de kinderen daar uit moogen werden opgevoet, vermits een Vader daar toe niet is gehouden, zoo ras het kind zig onderhouden kan. *L.* 5. §. 7. *ff. de agnoſc. lib.* en houd de *Vaderlyke magt* op, *eerſtelyk* door 't Huwelyk waar door minderjarigen haar eige meeſter werden. *de Groot Lib.* 1. *Cap.* 6. *n.* 9. *en C.* 10. *n.* 3. zoo verre, dat een minderjarige Weduwe niet weederom onder de magt van haar Ouders valt, ten *tweede* door handligtinge of uitzet, zelfs die ſtilzwygende toegelaaten werd; wanneer zy zig op haar zelve neederzetten, en voor haar zelve in regten ſtaan moogen *Novell. Leon.* 25. *in fine de Groot Lib.* 1. *Cap.* 6. *n.* 10, 11. *ten derde* als zy booven de 25. jaaren zyn gekoomen.

VAGABONDEN, is een onduitſch woord, dat *een dolende en zwervende* beteekent; men verſtaat 'er door die luye leediggangers, die zonder beroep of handwerk omzwerven, en agter 't Land loopen, zonder vaſt *domicilium* of verblyf, die de Franſchen *des Gens ſans aveu* noemen, dat is die van niemant gekent zyn, en die niemant zig aantrekt, *hominet illi telluris ſunt inutile pondus, & fruges conſumere nati.* Dat volk kan over al aangehouden en om haar misdaden geſtraft werden, en zyn teegen de zelvên verſcheide Placaten gemaakt.

VALEUR, is een onduitſch woord, dat *waarde* of *prys* beteekent; men verſtaat 'er eigentlyk door in de Wiſſelhandel, het genot, dat men van iet gehad heeft, waar uit ten onzen voordeele aan onze ordre een Wiſſelbrief gepaſſeert is, dat men gemeenlyk dus verklaart, de *Valeur* of waarden in reekening, in geld, in goederen, &c.

VALSCHE MUNT, of *Muntvervalſching*, is een misdaat waar door de Souverain ten allerhoogſte beleedigt werd, waarom het ook als een misdaat van gekwetſte Majeſteit werd aangemerkt. De Wetten van het *Codex*

Codex en de *Pandecten* houden het voor een Capitaale misdaat, *& de L. 2. Cod. de falſa monita*, daar het ook voor een misdaat van gekwetſte Majeſteit werd gehouden, condemneert den *Valſche munter* ten vuuren. Ziet MUNT.

VANCHEILIGEN, door het zweeren ten *Heiligen* en ten *Vancheiligen*, dat dikwils in de regtsplegingen der Mideleeuwen voorkomt, verſtont men, naa de gedagten van de Geleerde Heer *van de Wall* in zyn aantekeningen op de Privilegien van Dordrecht, door het eerſte een plegtige eed die men deet met een opgeheeve hand in het gezigt en naabyheit der *Heilige* overblyfzelen, en door het tweede den eed by *Vancheiligen*, die geſchiede knielende, met aanrakinge van die Heilige reliquien of overblyfzelen, waarſchynlyk *Vancheiligen* geheeten, om dat hy die zweerende genoodzaakt was te omvangen, of gelyk 'er in ſommige Coſtumen ſtaat, die te omvatten binnen haaren vier tacken: daar waaren verſchillende wyzen om eed te doen, ſomtyds ſtaande, ſomtyds knielende, als men zien kan in het *Gloſſarium van du Cange in Jusjurandum.* Ziet EEDEN.

VASSAL, is een onduitſch woord, dat *Leenman* beteekent; over de oorſpronk van dit woord zyn veele bedenkelykheeden, ſommige deriveeren het van het woord *Geſſus*, dat een dapper man beteekende by de Oude *Galli*, als *Severius* aanteekent op die plaats in het 8. *boek van de Eneidos van Virgilius*

— *duo quisque Alpina coruſcat*
GESSA MANU.

Van dit woord *Geſſus* zoude dan moeten koomen *Veſſus*, of *Vaſſus*, waar toe de Romeinen door de uitſpraak de *V.* in *G.* zoude verandert hebben. *Spelman* leit het af van het duitſche woord *Geſel*, als meede *Cujacius* in zyn voorreede over de Leenen, *ſed & Vaſſi & Vaſalli nomen ſervitium ſignificat, ſive Comitatum, cum deducatur non ex eo, quod ſunt in Vaſario nobilium, & Vaſa eorum inſtrumenta cenſeantur, ſed a Germanica & veteri Gallica voce* GESEL, *qua ſignificatur Comes, qui nobis ſervit certa mercede.*

Andere meenen weederom dat het van *Vas Vadis*, dat een borg of verbondene beteekent; moet afgeleit werden, en dat men door *Vaſſal* moet verſtaan een dapper man, gelyk *Vaſſelage*, *Valliance* dat is dapperheit beteekent. *Wachter in zyn Gloſſar. German. p.* 1759. zegt *Vaſſal. Vaſallus, Cliens fiduciarius homo Domini, diminutivum a*

Vaſus vel Vaſſus, quod Latino Barbaris famulus ſervus, ſed liberæ conditionis major vel minor pro fortuna viri, vaſſos primitus fuiſſe quos FAMILIARES *ætas poſterior appellavit ſeu domiſticos & qui ex Regia aut alicujus Principis familia erant, optime judicat Cangius ex Lege Alam. tit.* 79. 3.

Die meerder hier van gelieven te weeten, zullen het vinden in *Menage* zyn *Etymologicon.*

Een *Vaſal* is een Leenman, die een Eed van hulde en manſchap aan zyn Leenheer gehouden is te doen, dat binnen de tyd van een jaar en zes weeken telkens, en zoo dikwils het leen verſterft of van bezitter verandert, vernieuwt werd, *Neoſt de feud. cap. ult. num.* 4. telkens betaalende de Hofregten en Heergewaden, daar toe ſtaande, de welke meeſt in de uitgift brieven werden uitgedrukt. Ziet LEENEN, HOMMAGE.

VEELIKE SAKEN, daar door verſtond men oudstyts *vegt ſaken*, als die ſpruiten uit *veete*, dat *haat, vyandſchap* beteekende; ziet *Regtspleg. en Coſtumen van den Briel* 1. *D. f.* 295. *en* 337.

VEEMVONNISSE, dit komt voor in dat fraaije en aloude ſtuk van de politique Regeering, Regten, Coſtumen en Regtspleginge van den Briel en Landen van Voorn, alwaar van een *Veemvonniſſe* en *Veemſchepen* geſproken werd, *f.* 287 en 288. de Heer *van der Schelling* in zyn aantekeningen hier op, zegt, by een *Veemvonniſſe* iemant verwyzen, is ἀκατάκριτον *indicta cauſa* ongehoort iemant verwyzen, welke harde manier (zegt hy) van Procederen, van iemant onverhoort en by een *Veeme*, dat is heimelyk vonnis, zonder hem reede te geeven ter doot te brengen; men wil, dat *Charle Manje*, omtrent het begin van de agtſte eeuw eerſt in Weſtphaalen, om de hardigheit der inwoonderen, zoude hebben ingevoert, om namentlyk deeze en omleggende, doen genaamt Saxiſche volken, door hem overwonnen, dog in zyn afweezen telkens rebelleerende, met hen aldus hun Proces te maken, in ſchrik en onderdanigheid te houden. Hoewel ſommige meenen, dat de Geeſtelykheit, niet vergenoegt met een Geeſtelyke Regtbank, ook zoude ingevoert hebben zekere waereldlyke, en alleen van haar afhangende Regtbank of Landraad genaamt VEEMSTOEL; waar van de Leden de naam droegen van VEEMSCHEPENEN en der zelver Hoofd VRYGRAAF der zelver vonniſſen VEEMVONNISSEN. En dat de Biſſchoppen dezer en omleggende Landen onder zekere voorwendzelen

len van noodzakelykheit, zoo van de Roomſche Keizeren, als Pauzen, de magt hebben weeten te verkrygen, om zoodanige Regters te kiezen en aan te ſtellen. Het welk ook in omleggende en andere Landſchappen ſchynt aangenomen en ingevoert, en omtrent het jaar 1400. nog in den Landen van Voorn in gebruik geweeſt te zyn in zekere gevallen, dog de zelven voegen daar by, dat deeze voorſz. Regtbank eerſt eenige eeuwen naa *Karel de Groot* is ingeſtelt. 1. Om dat naa getuigeniſſe van *Eginhardus* deeze Vorſt een afſchrik had van wreedheit en onregtvaardigheit. 2. Om dat de inſtellinge van zoodanig een Regtbank, onder zoodanige Volken niet zou over een te brengen zyn met de Staatkunde van dien Vorſt nog met zyn oogmerk. (gelyk men 'er kan byvoegen) dewyl dit eer een middel zoude zyn geweeſt, om zulk een oproerig Volk te tergen, te verbitteren en tot het uiterſte te nopen, als hen tot bedaren en onderdanigheit te brengen, en den opſtand of afval voor te komen. 3. Dat hy de overwonne Saxen, naar hun oude Wetten en gebruiken heeft laaten leeven. Volgens *Lindenbrochius Chron. Sax. p.* 153. 4. Om dat men van deeze Regtbank geen gewag vind gemaakt by een eenig Schryver, als eenige eeuwen naa deeze Keizer, en zyne Levensbeſchryveren daar van niet reppen. Zynde de eerſte die daar van als een zoo ouden Regtbank gewaagt heeft, de Kardinaal *Æneas Sylvius*, naderhand Paus *Pius* in zyn Europa *Cap.* 49. die de Roomſche ſtoel beklom in 't jaar 1458. in, en omtrent welke tyden, de uſurpatien der zoo genaamde Geeſtelykheit ten top geſteegen ſchenen; hebbende eenige andere Schryveren zyn getuigenis waarſchynlyk blindelings en zonder nader onderzoek gevolgt, als *Joh. Trithemius*, *Faber*, *Aventinus*, *P. Æmilius*, *Cranzius*, *Munſterus*, *Wern*, *Rolewink*, *Lindenbrochius*, *&c.*

Die daar van meer berigt begeert, zie *Marcquardus Freherus de occult. Judic. Gryphiander de Weichbildis Saxonicis cap.* 54, 55. *&c. Menochius Lib.* 2. *de arbitr. judic. quæſt.* 3. *caſ.* 185. *n.* 10. *Colerus lib.* 1. *deciſ.* 147. als ook *de Groote Holl. Chron.* 3. *div. Cap.* 66. *M. V. D. Houven* 2. *D.* 8. *B.* 3. *C.* 't is wel waar, dat men in eenige brieven en Handveſten van de veertiende eeuw vint gewag gemaakt van zoodanige Regtbank en *Veemvonniſſen*, en dat deeze ook wel eer ſchynen ingevoert

in den Lande van Voorn, zulks dat daar van omtrent het jaar 1400 eenig gewag of blyk gevonden werd onder der zelver Coſtumen, en dat dus deeze Regtbank, Proceduren en Coſtumen in den Lande van Voorn en elders moeten zyn opgedrongen, en erkent voor de tyden van de Cardinaal *Sylvius*. Maar dit belet niet, dat deeze Regtbank in 't begin der veertiende eeuw of in de dertiende kan zyn opgeregt, en op verre naa de tyd van *Karel de Groot* niet kan bereiken, en dat deeze Paus, en die hem volgen, als ook de *Vry Graven* en *Veemſchepenen*, om de weerdigheit van hun *Veemſtoel*, door des zelfs ouderdom te beveſtigen, en onder dat voorwendzel des zelfs onregtvaardigheit en wreedheit te bedekken, het gemeene Volk hebben tragten te doen gelooven, dat deeze Regtbank al ten tyde, en door Keizer *Karel de Groot* zou zyn opgeregt. *Ut dignitatem ſui judicii ex antiquitate commendarent, eoque pretextu crudelitatem palliarent, originis Carolinæ opinionem & famam credulo vulgo impreſſiſſe, cum ea ſit falſiſſima, Gryph. d. l. Cap.* 54.

VELLEANUM, (*Senatus Conſultum*) is een decreet van den Roomſche Raad, waar door de Vrouwen wierden belet, zig validelyk te verbinden voor anderen, zoodanig, dat wanneer zy op zig hebben genoomen een ſchuldbekentenis, van een ander, 't zy als cautionaris, of anderzints, zy daar over in Regten niet aanſprekelyk waaren.

Het geen aanleiding tot dat Raadsbeſluit heeft gegeeven, kan men vinden in de eerſte Wet van het *Codex ad Senat. Conſ. Velleian.* in deeze aanmerkelyke bewoordingen. *Nam ſicut moribus civilia officia adempta ſunt fœminis, & pleraque ipſo jure non valent, ita multo magis adimendum eis fuit id officium; in quo non ſola opera, nudumque miniſterium earum verſaretur, ſed etiam periculum rei familiaris.* Het effect van dat *Senatus Conſultum*, is abſolut voor nul te verklaaren de verbintenis van een Vrouw voor een ander.

Een Vrouw kan en vermag aan dat *Senatus Conſultum* renuncieeren, maar ſchoon zy daar niet aan heeft gerenuncieert, kan zy in zekere gevallen validelyk zig vinden geobligeert, waar in dit Privilegie geen plaats heeft, waar van de aanmerkelykſte zyn. 1. Wanneer een Vrouw zig als Cautionaris heeft laaten gebruiken, met een oogmerk om iemant te bedriegen *L.* 2. § *ſed ita. ff. ad Senat. Conſ. Velleian.* 2. Als zy zig heeft verbonden voor een ander, tot haar voor-

deel

deel *L.* 13. *ff. eodem.* waar uit volgt, dat als een Vrouw zig had verbonden om haar Man uit de gevangenis te doen ontſlaan, zy zig met dat *Senatus Conſultum* niet zoude kunnen behelpen. 3. Als zy met iemant te ſaamen geld had geleent, en zig in *ſolidum* had verbonden, om te gebruiken ten gemeenen nutte, als om een huis in 't gemeen te doen opbouwen, zoude zy zig in dat geval niet kunnen bedienen van dat privilegie, als wierd zy in 't geheel voor die ſchuld vervolgt. *L.* 17. §. 2. *ff. eod.* ten 4. Zoo twee jaar naa haar Borgtogt, zy zig op nieuws had verbonden, en pand had gegeeven aan de Schuldenaar, op een andere naam als die van haar Man, vide *Leg.* 22. *Cod. eod.*

VENGSTERREGT, is het regt om een *Vengſter* te hebben, hangende of gaande over een anders grond, en begrypt in zig *vry ligt.* Want naar gemeene regten behoeft niemant zulks te gedogen, dog de toelatinge van een *Vengſter* open te laaten gaan over zyn erf, werd alleen op zig zelve zonder verder bewys, voor geen ſervitut aangemerkt. Ziet daar van de Keuren in verſcheide Steeden, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 34. *D.*

VENIA AGENDI, zyn Latynſche woorden, beteekende *verlof om iemant in regten aan te ſpreeken*, de kinderen moogen haar Ouders in regten niet betrekken, zonder alvoorens te obtineeren *veniam agendi*, maar wel een Stiefvader of Stiefmoeder, en wanneer ten Hove *prima inſtantia*, of voor een Subaltern Regter de Ouders werden geconvenieert *ſine venia agendi*, werd den Gedaagde geabſolveert van de inſtantie met de koſten, en den Impetrant voorts verklaart *in die tyd* niet ontſankelyk.

Iemant verzoekende *veniam agendi*, moet in zyn requeſt uitdrukken de redenen en motiven die hem dwingen het Proces te onderneemen, en geſchiet zulks gemeenlyk by het verzoek van Juſtitie, dog een Vader zyn Zoon in regten betrokken hebbende, behoeft de Zoon geen *veniam agendi* te vragen om reconventie te doen, ook niet als hy wil appelleeren van een vonnis teegen hem geobtineert.

VENIA ÆTATIS, zyn Latynſche woorden, die *ontſlag* of *verſchooning van jaaren* beteekenen; iemant den ouderdom van 20 jaaren bereikt hebbende, mag om reedenen daar toe dienende *veniam ætatis* vraagen

van

van Haar Ed. Groot Mog. de welke gewoon zyn daar op het advis van den Hove te requireeren, het welk gemeenlyk wert geſtelt in handen van het Geregt der Woonplaatſe van de Supplianten, en welk berigt ingekoomen zynde, werd als dan aan de Staaten geadviſeert, dat gemeenlyk werd gevolgt, dog werden geen brieven van voorſchryvens tot Amſterdam verleent aan die beneeden de 22 jaaren zyn. En moeten de requeſten om zulks te obtineeren præciſe inhouden, de jaaren van den Suppliant, en daar van uit het doopboek of andere particuliere aanteekeninge of by ſuffiſante atteſtatien, mits dat de zelve zulks klaar bewyzen, blyken, welke men gewoon is by de requeſten te voegen. *Reſol. van Holl.* 4, 14, *Dec.* 1669.

De brieven van *venia ætatis* in Utrecht by een inboorling aldaar verkreegen, habiliteeren de zelve ook buiten eenige controverſie om van zyne goederen in andere Landen en Provincien geleegen te diſponeeren, *exemp. Reſ. v. Holl.* 7. *Dec.* 1673.

En is iemant woonende in Zeeland, dog onder de Voogdye van de Weeskamer van Amſterdam ſtaande, gerenvoijeert naa de Staaten van Zeeland, om aldaar de *veniam ætatis* te verzoeken, ziet *Reſ. van Holl.* 23. *Jan.* 1739.

VENNOTEN, dit woord wert verſcheidelyk geſchreven, men vint *Veneuten* in een Keure van den Haage by *de Riemer.* 2. *D. bladz.* 50. *reg.* 12. *Veinoots* in een Handveſt van Amſterdam. ziet *die Handv. bladz.* 682. *n.* 1. en by *Alkemade* beſchryving van den Briel 2. *D. bl.* 18. *art.* 13. *bl.* 26. *art.* 18. en *bl.* 27 *en* 28. *Vennoten* by *de Groot in zyn Inl. toſ de Holl. Regtsg.* 3. *B.* 21. *D.* welk woord afkomſtig is van de oude Deenen, en beteekent *Maats*, of *Maatſchappye*, *Chron. van Zeeland.* 1. *D. bl.* 63. Ziet MAATSCHAP,

VERBAAL, is een onduitſch woord, dat *woordelyk* beteekent; door een *verbale belofte*, verſtaat men iets dat mondeling en niet ſchriftelyk is belooft, dog eigentlyk in de Practyk, een acte of accort ten overſtaan van Heeren Commisſariſſen van den Hove geſlooten, en met condemnatie bekragtigt, waar by men over zeekere differentiale pointen overeenkomt en een verdrag aangaat, ook wel een geſchrift, dat in zig vervat alle het geen door Heeren Commiſſariſſen van den Hove is verrigt, het zy uit kragte van zeeker mandament

van

van Tuigen, of andere Commissie, waar omtrent by een *Resol. van den Hove in dato* 3. *en van* 4. *Febr.* 1721. de Procureurs is aangezegt, dat zy op haar inventaris agter ieder verklaring zullen moeten noteeren, op welk folio van het *verbaal* van Tuigen de zelve is te vinden, en dat de zelve *verbaalen* voortaan door Heeren Commissariissen en Adjunct zullen moeten werden geteekent, *Res. v. d. Hove* 30. *Juny* 1746. en dat van alle *verbaalen* proflueerende uit een Commissie van den Rade voortaan een afzonderling register zal werden gehouden, *Resol. van den Hove* 8. *Sept.* 1748.

VERBORGE SCHATTEN, een *Schat* is, gelyk de Regtsgeleerde *Paulus* zegt, *in Leg. nunquam* 31. §. 1. *ff. de acquirendo rerum dominio*, een elders geplaatste Partye geld, waar van geen geheugen over is, zoo dat het geen eigenaar meer en heeft, of als de Keizer *Leo* zegt, *in lege unica Cod. de Thesaur.* goederen die van over oude tyden van onbekende Heeren verborgen zyn, of als *Cassiodor. Lib. 6. variar.* zegt, geld dat elders is weggelegt, en door lankheit van tyd zyn wettige eigenaar verlooren heeft. Maar dewyl het nu niemant toebehoort, werd het den eigendom van die het vind, *dict. leg.* 31. §. *Thesaur. ff. de acquirendo rerum dominio*, daarom het geen iemant, het zy om winst, of uit vrees, of om des te beter te bewaren onder de aarde *verborgen* heeft, is geen *Schat*, en die het zelve vindende voor zig behoud begaat een diefstal *dict. L. nunquam in fine.* Want het is en blyft de bezitting en eigendom van die geenen die het verborgen heeft. *L. a tutore* 67. *ff. de rei vind.* Men vind daar van een merkwaardig voorbeeld by *Sneidewinus ad* §. *Thesaurus inst. de rer. divis. n.* 4. *adde Argentreum ad Consuetud. Brit. art.* 53. *n.* 1. alwaar hy zegt, dat een die betuigt eenige zaken door hem of de zynen *verborgen* te zyn, ook verpligt is dat te bewyzen *Argentr. & ibi allegatos.* Wonderlyk nogtans verschillen hier in de heedendaagsche gewoontens, instellingen en ordonantien der Overheden, naa het zeggen van de Heer *Elbertus Leoninus* eertyds Cancelier van Gelderland. *Emendat. Jur. Lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 13. *per ibi allegatos.* Ziet TRESOOR.

VERBAND, een *verband* is, waar door men iets voor zeekere zaak of schuld verbind, en is of *gemeen* of *conventioneel*, een *gemeen* is op Persoon en goederen, *conventioneel* is het geen by conventie of door overkomst werd getroffen, en waar voor

zeeker vaſt goet ſpeciaal werd verbonden, en geeft het eerſte geen preferentie, maar wel het tweede op het goed; voorts is tuſſchen het algemeen of byzonder dat onderſcheit, dat een byzonder of ſpeciaal *verband*, geoordeelt werd altoos voor te gaan voor een generaal of algemeen *verband*, al was dit ouder en voor het zelve Geregt gepaſſeert, dog gaat voor Perſoneele ſchulden, als ook voor een tweede ſpeciaal *verband* 't geen naa het generale *verband* gemaakt is, dit onderſcheid tuſſchen het ſpeciaal en generaal *verband* heeft binnen Amſterdam geen plaats, volgens een byzonder Octrooi van de Heeren Staaten van Holland in *dato* 8. *Maart* 1598. invoege aldaar een ouder *verband* gaat voor een jonger *verband*, uitgezondert, dat een kuſtingbrief kragtiger is, dan een algemeen voorgaande *verband*. *de Groot* 2. *B.* 48. *D. van Leuwen* 4. *B.* 13. *Deel. n.* 18. *en* 19. Ziet Hypotheek.

VERGADERINGEN, *Societyten* of *Collegien*, of met wat naam men de zelve ook noemen mag, uitmakende een zeker getal Perſoonen, die zig als een lighaam verzaamelen, en by malkanderen voegen, zyn ongeoorlooft zonder de ſpeciale toeſtemminge der Hoog Overheit, want gelyk de zelve, als de Ziel moet werden aangemerkt van het lighaam, dat de gemeente is, zoo moet 'er in het zelve niets geſchieden als met zyn ſpeciale toeſtemminge, daarom deet by de Romeinen de *L. Licinia*, (waar van *Cicero* ſpreekt in zyn redevoering voor *Plancius*.) weederom herleeven de oude wet, waar by het verboden was eenige collegien of vergaderingen op te regten zonder het publiek gezag, en is de eerſte wet van *de ff. de Colleg. illic.* een bewys dat zulks niet alleen te Romen, maar ook in Italien, en in alle de Provincien, verbooden was. *Dioniſius Halicarnaſſeus*, *Titus Livius*, *Valerius Maximus* en anderen leeren ons, dat by de Romeinen, de vergaderingen of byeenkomſten der Prieſteren zelfs niet geoorlooft waaren, zonder het gezag der Koningen, of van het Volk, ten tyde der Republiek, de Keizer *Juſtinianus* verbiet ook in de *novella* 67., aan particulieren, geeſtelyke huizen te ſtigten zonder zyn permiſſie, en zyn met reede alle vergaderingen, collegien, ſocietyten verbooden, wanneer de zelve zonder publieke auctoriteit werden gehouden, onder wat voorwendzel het ook zyn mag. *Plac. van Zeel.* 23. *Sept.* 1684, *en* 11. *April* 1696.

VER-

VERGADERING DER STAATEN VAN HOLLAND, STAATEN GENERAAL, *&c.* Ziet STAATEN VAN HOLLAND, STAATEN GENERAAL, en de naamen van andere Collegien.

VERGIFT, men moet daar door verſtaan al het geen iemant de doot kan veroorzaaken, het zy by *reſpiratie*, *tranſpiratie*, *wonde*, *beet*, of *door de mond*, met eeten of drinken. Welke wyze om iemant van kant te helpen de aller wreedſte is, die men kan of mag uitdenken, *cum plus ſit hominem extinguere veneno, quam gladio, L. 1 & 3. Cod. ad leg. Corn. de Sicariis & Venef.* om dat men buiten ſtaat geſtelt is gemeenlyk, om zig daar teegen te wapenen, zoo als men zouden kunnen doen, als men vreesde door gewelt het leeven benoomen te zullen werden, door dien het dikwils geſchiet door luiden welke men niet mistrouwt.

VERGOEDINGE, is de daat waar door iemant werd *ſchadeloos* geſtelt, een Regter wyzende teegen de Wetten, die men behoort te weeten, of gunnende uitſtel teegen regt, een Landmeeter doende een onregte meeting, een Notaris maakende een geſchrift teegen de Wetten, alwaar 't door onverſtand, zyn gehouden in alle ſchaden, die iemant daar door komt te leiden. *de Groot Inleid. 3. B. 37. D.*

Schippers, Waarden, en Stalhouders, zyn verpligt te vergoeden alle de ſchaaden die iemant Lyf of goet hebbende in haar ſchip, huis of ſtal, door haar Scheepsgezellen, Huisdienaaren of Stalknegts zouden moogen lyden.

Wanneer iemant zyn beeſt, door een anders beeſt wert gedoot of letzel toegebragt, is den eigenaar gehouden de ſchaden te beteren, of het beeſt over te geeven ter keuſe van die geene wiens beeſt is gekwetſt of gedoot. Beeſten die op een anders grond gevonden werden, moogen geſchut werden, en blyven tot dat de ſchaade is vergoed; een Wagenaar of Huisman wiens paarden hollen, alwaar het buiten zyn ſchuld, is meede gehouden in de vergoedinge. De eigenaar van een hond, die iemants Swaanen of ander gevogelte doot heeft gebeeten, is gehouden zulks te vergoeden, zonder te moogen volſtaan met het overgeven van de hond, dog deeze ſchuld vergaat met de doot van het beeſt, zoo daar niets by is, dat den eigenaar kan werden geweeten, *de Groot Inleid. 3. B. 38. D.*

VERJARINGE, vonniſſen van Steeden en Dorpen, zyn naa het jaar en dag *verjaart*, de

Sententien van den Hove naa vyf jaaren, die van den Hoogen Raad naa tien jaaren, en moogen de zelve daar naa niet ter executie werden gelegt, ten zy daar op alvorens executie werd verleent, ziet verder over het bekoomen door verjaring, *H. de Groot in zyn Inleid. 2. B. het gebeele 7. Deel.* Ziet PRESCRIPTIE en EXECUTIE.

VERIFICATIE, is een onduitsch woord, dat *waarmaking*, *bekragtiging*, *bevesliging* beteekent; men verstaat 'er door, alle actens die dienen tot beveſtiging, het regiſtreeren van Placaten en Ordonantien, by de Hoven naa de gedaane publicatie van een Placaat of Ordonantie kan men een *Verificatie* noemen, en dus alles, dat de egtheit van iets bewyſt, als meede het onderzoek, dat men doet naa de egtheit van een geſchrift, het zy by confrontatie van het zelve met gelyke handteekeninge of op een andere wyze, voor den Regter, door luiden daar toe by de zelven gequalificeert.

VERKIESINGE, is de bepalinge van iemants wil, tot een of andere zaak.

Verkieſinge van verſterfregt, is de keuze die men doet, om volgens zeeker regt te willen afſterven, en moogen Egtgenooten by huwelykſche voorwaarden kiezen het Aasdoms of Scheependoms regt in 't geheel of ten deelen aangaande het verſterfregt van haar kinderen goederen, en moogen de Ouders of Voorouders niet alleen zoodanige *Verkieſinge* doen by huwelykſche voorwaarden, maar ook by haar uiterſte wille, aangaande de goederen die zy aan haar kinderen of kindskinderen naalaaten, en heeft die *Verkieſinge* gelyke kragt als de *Verkieſinge* by huwelykſche voorwaarden gedaan, ten waare in de uiterſte wil was geſtelt verbod van Vervreemding, want dan zoude door geheel Holland (uitgezondert te Amſterdam) de goederen zelfs zyn verbonden, dat de kinderen de zelve nog by levende lyve, nog by uiterſte wille niet en zoude moogen vervreemden, behoudens de kinderen in zulke gevalle de vrye aftrekkinge van de gedeeltens van zulks als naa regten. Ook mag die *Verkieſinge* geſchieden by boedelſcheidinge of vertigtinge, die ter Weeskamer geſchiet, het welk met goede reede is ingevoert zegt de Heer *de Groot*, alzoo de langſtlevende bewoôgen werd aan zyn kinderen veel rykelyker te bewyzen, wetende dat by voor afſlyvigheit van de zelve kinderen de zelve goederen hem of haar

haar weederom zullen aankoomen, waarom *Verkieſinge* van regt alzoo gedaan zynde, met goetvinden van Weesmeeſteren, Voogden, en Maagen, de zelve daar op gehoort zynde, een gelyk regt heeft, als of het zelve by huwelykſche voorwaarden was geſchiet. Waarom de Heeren Staaten zig aldus uitdrukken by het 29. *articul* van de Politique ordonantie, dat het zelve Landregt zal plaats hebben, zoo wanneer by uiterſte wil, huwelykſche voorwaarde, of bewys ter Weeskamer gedaan, daar in niet anders is voorzien.

VERKRAGTING, is een *beroving* van de *eer* van een jonge Dogter of getrouwde Vrouw, door iemant die zig met geweld meeſter heeft gemaakt, van die gunſt, die de deugt, de betaamelykheit, en de eerbaarheit niet toelaaten aan iemant te vergunnen, deeze dierlyke ongelukkige en zondige drift, die de reede als vernietigt, en de menſch tot die beroving vervoert, wert by alle natiën een dootſtraf waardig geoordeelt, *Julius Capitolinus* in het leven van *Opilius Macrinus* de drie en twintigſte Keizer van Romen, verhaalt, dat die Keizer twee Soldaaten, die een Vrouw met gewelt hadden *verkragt*, liet ſteeken ieder in het lighaam van een Os, en daar in de zelve deet toe naaijen, alleen met haar hoofden daar uit, om daar in, langzaam door het bederf van dat dier te vergaan, terwyl zy daar door nog aan alle de omſtanders konden ſpreeken, en zig over hun nootlot beklaagen, en is by de *Lantcharter van* 1312. *art.* 4. 1. *Brab.* 117. *geſtatueert*, dat wie Vrouwen of Jufvrouwen *verkragt* men hem den hals zal afzaagen met een plank.

Verkragters van Vrouwen werden gebannen, en moogen nooit weederkoomen, en valt geen compoſitie over de zelven, *art.* 28. *Læti introit.* 1355. *en art.* 15. *anno* 1415. *edict.* 20. *Dec.* 1527. 1. *Brab. f.* 130. 1. *Brab. f.* 144. 1. *Vlaanderen f.* 144.

Mannen van Wateringen iemant die een *ſtuprum violentum* had gepleegt, gecondemneert hebbende tot de Galey, (die 1689. geordoneert was te leggen tuſſchen Holland en Zeeland, voor banditen, by *Reſol. van Holland van* 8. *Maart* 1598. dog afgeſchaft wierd by *Reſ. van* 23. *Mey* 1609.) is die Sententie, vermits de Pr. Gen. daar van had geappelleert by het Hof 1606. den 4. *July* te niet gedaan, en hy gecondemneert om te werden onthooft,

en de gecondemneerde daar van aan den Hoogen Raade hebbende geappelleert, en aldaar *nihil* zynde verleent, is die Sententie geëxecuteert.

Die over *Verkragtinge* klaagen wil, moet zulks doen binnen zes weeken, en werd dan goed en Lyf van den raptor verbeurt. *Keuren van Zeeland. Cap.* 4. *art.* 5, 6.

VERMENGING, is, wanneer twee ſtoffen van verſcheide eigenaars onſcheidelyk werden; by voorbeelt het zilver van twee eigenaars is by wille van beiden of geval te zaamen geſmolten, die klomp werd gemeen, maar ieder zal daar van trekken, zoo veel hy aan ſtoffe gehad heeft. Maar zoo wanneer de ſtoffen ſcheidbaar zyn, gelyk des eens goudt, en des anders koper was gemengt, of des eens tarwe met des anders rogge, zoo en werd den eigendom niet verandert, ten waare de vermenginge by wille des eigenaars was geſchiet, ziet *de Groot Inleid.* 2. *B.* 8. *D.*

VERPONDINGEN, hier uit meent de Heer *Wagenaer* in zyn beſchryving van Amſterdam, dat al ten tyde de Graven de beden plagten voldaan te werden, en dat men deeze belaſtinge oudtyts noemde *Schildtalen*, om dat zy ten tyden van 's Lands Graven uit den Huize van Bourgondiën in zeker getal Schilden of Ecus wierd opgebragt. Elk werd in deeze belaſtinge geſchat naa zyn bezittingen, door aangeſtelde Perſoonen in Kennemerland en elders Schot-zetters, in Vlaanderen *Zetters* en *Pointiers* genaamt, van waar hy meent, dat ons woord *Verpondingen*, als of men *Verpointing*, dat is herzetting, zeide, gemaakt is, ziet de Heer *Wagenaer* 3. *St.* 2. *B. fol.* 389. Het oudſte bekende Quohier der *Verpondingen* die van Huizen in Holland geheeven werd, is van den jaare 1447. ziet *Regiſt. der Reſ. van Holland van Adr. van der Goes op 't jaar* 1550. *bl.* 26. Ziet SCHILD en SCHILDTALEN.

VERSEKERING. Ziet ASSURANCIE.

VERSTEK, is een middel van regten, waar door aan iemant belet of ontnoomen werd een regt dat hy anders had.

Op den 6. *September* 1670. is by het Hof geordoneert, dat de Procureurs die eenige zaaken hebben, daar inne teegens haar op *verſtek* werd geſolliciteert, werden gelaſt, de zelve *verſtekken* binnen agt daagen naa de publicatie te zuiveren, ende meede van haare ſtukken te dienen, ofte haare procuratie onder den Hove te leveren, op pœne dat anderzints ſententie

tie op haar naam zal werden gepronuntieert, en is ten dien einde op den 12. *Novemb.* daar aan volgende ten zelve einde, een naader Publicatie gedaan, en by een naader Waarſchouwinge gearreſteert den 16. *Oct.* 1674. en gepubliceert *den* 30. *Octob.* daar aan volgende, dat de Procureurs de zaaken, daar inne zy *verſteken* zyn, binnen den tyd van 14. daagen zullen hebben te purgeeren, en van haar ſtukken te dienen, ofte haar Procuratie onder den Hove leveren, of dat by gebreke van dien, regt op haar naam zal werden gedaan. En is nog laaſtelyk op den 11. *Febr.* 1772. by het Hof geremarqueert zynde, dat de reſpective Procureurs uit een verkeerde inſchikkelykheit voor elkanderen, ten nadeele van hunne meeſters en tot merkelyk dilay der proceſſen, de by hun reſpective geobtineerde *verſtekken* by naa nimmer doen opmaken, dat de Subſtitut Griffier van den Hove een pertinent regiſter zal houden, waar uit Heeren Commiſſariſſen ter Rolle zullen kunnen zien, op welke tyd, en welke zaak, *verſtek* op *purge* of *abſolut* genoome zy, dat voorts de *verſtekken* ter behoorlyker tyd præciſe zullen werden gepurgeert, en dat de tyd der *purge* verſtreeken, en de *verſtekken* niet opgemaakt zynde, het Hof *ex officio* de zelve *verſtekken*, zal doen opmaaken, ten waare de Procureur, ten wiens laſte het *verſtek* legt, aan Heeren Commiſſariſſen zoude weeten te allegeeren en te ſuppediteeren, zoodanige redenen en bewyzen, waar door Heeren Commiſſariſſen zouden mogen werden gepermoveert, om, ten dien opzigte, nog eenig kort uitſtel te permitteeren, van welke Reſolutie aan de oudſte Procureurs kenniſſe is gegeeven, om aan de overige Procureurs zulks te communiceeren.

VERSTERFREGT, is het *regt* waar naa de Goederen op iemants overlyden werden verdeelt, en is het zelve regt in Holland, tweederlei, en werd onderſcheiden in het *Scheependoms* en het *Aasdoms* regt, of wel het *Vrieſche* en het *Zeeuwſche* regt.

En vermits in 't oud Hollandſch *doemen* beteekende een vonnis geeven, waar van ook een vonnis een *wysdom* dat is der *wyſen doem* of *dom* genaamt wierd, zoo wierd een vonnis by een Azing met de Buren genaamt *Azingdom* en by verkorting *Aasdom*, en een vonnis by Scheepenen geweezen een *Schependom*, en de Azingen wyzende naa het oude Vrieſche regt,

regt, wierd het zelve genaamt *Aasdoms* regt, en dat van Scheepenen die naa het Zeeuwſche regt weezen, *Schependoms-regt.*

Welke twee regten, zoo lange by elk in zyn bedryf zyn onderhouden geweeſt, tot dat de Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland in den jaare 1580. getragt hebben de zaak te brengen tot een eenparig regt, waar meede zig wel eenige plaatſen, geleegen tuſſchen den Rhyn en Yſſel hebben geconformeert, dog waar toc de plaatſen geleegen aan de Noordooſt zyde van den Rhyn niet wel te brengen zyn geweeſt, zulks de Staaten ten verzoeken van ſommige plaatſen aan Haar by het Placaat op de ſucceſſien *ab inteſtato* geëmaneert 18. *Dec.* 1599. een byzonder Landregt gemengt uit Aasdoms en Schependoms regt hebben moeten vergunnen, beſtaande het voornaamſte onderſcheit tuſſchen het Landregt vervat in de politique ordonantie van 1. *April* 1580. en het Placaat van 18. *Decemb.* 1599. hier inne; dat in het gemeene Landregt, volgens de politique ordonantie het bedde geſcheurt zynde, het goet altyt moet gaan aan de beſtorve zyde, en nimmer opklimt of te rugge gaat, *Pol. Ord. art.* 27. en volgens het Placaat de langſt levende Vader of Moeder, benevens volle Broeders en Suſters en Groot-Vader en hoger opgaande Oude Vader of Moeder benevens halve Broeders en Suſters, elk voor de eene helfte of anders in het geheel komen te erven, *Plac. art.* 5, 6, 7.

Dat de naaſte afkomelingen van Broeders en Suſters kindskinderen volgens de zelve ordonantie gaan voor Grootvader en Grootmoeder beiden nog in leven *art.* 24, 28, de welke volgens 't Placaat voor Oomen en Moejen gaan. *art.* 8., dat de repreſentatie, volgens 't Placaat alleen in ongelyke Leden plaats heeft en de nedergaande zonder einde, en de Zydmaagen tot Broeders en Suſters kinds-kinderen, en Oomen en Moejen kinderen. *Plac. art.* 11. die volgens de Politique ordon. ook in gelyke Leeden plaats heeft, zonder onderſcheit *art.* 28., dat voorts die in gelyke Leden even naa zyn, gelyk moeten erven, en in ongelyke Leden de naaſte voorgaat met uitſluitinge van alle verdere maagen. Ziet hier over *de Groot Inleid.* 2. *B* 28. *D.* en verder *articul.* SCHEPENDOMS regt, en AASDOMS regt.

VERTIGTING, is een *acte* of *bewys* die Vader of Moeder aan haar

haar Voorkinderen doet, weegens des overledens goed, willende treeden in een tweede huwelyk, of ook wel een acte waar by de langſtlevende met de kinderen van de eerſtgeſtorven, ten overſtaan van der zelver Voogden of naaſtbeſtaande bloedverwanten van de beſtorve zyde, noopens die naagelate goederen, bewys en uitkoop doet, waar omtrent men ſpeciaal moet in agt neemen, dat zulks niet geſchiet ten naadeele van een derde, dat 'er gemaakt werd een pertinente ſtaat en inventaris van de goederen, debiten en crediten, als die ten tyde van het overlyden bevonden zyn; al wat naa de doot ontfangen, uitgegeeven, gekogt, ofte verkogt zoude moogen zyn, moet alles by rekening werden verantwoord. *Holl. Conſ.* 6. *D.* 2. *St. C.* 29. 1. *D. c.* 40.

VERVALDAG, noemt men den dag, wanneer men de ſchuld moet voldoen, want men is het wel ſchuldig *quando nata eſt obligatio*, maar voor den *vervaldag* kan men het niet eiſchen, om te weeten wanneer een zaak is verſchuldigt, en wanneer de ſchuld kan werden gevordert, moet men aanmerken, dat een obligatie is gemaakt, zuiver, of op zekere tyd, of op zekere voorwaarden, als een obligatie zuiver gemaakt is, zonder byvoeging van dag of conditie, is de beloofde zaak of ſomme op het oogenblik verſchuldigt, en kan daadelyk werden geëiſcht. *L.* 14. *ff. de reg. jur. L.* 213. *ff. de verb. ſignif.* de obligatie gemaakt op tyd, is wel daadelyk verſchuldigt, maar kan niet gevordert werden als op de *vervaldag. L.* 186. *ff. de verb. ſign.* om dat die dag 'er bygevoegt is in faveur van den debiteur. *L.* 41. *cum ſeq. ff. de verb. oblig.* ten waare iemant zig had verbonden om te voldoen ten zelve dage, want dan kan den ſchultëiſcher daadelyk ageeren zonder te wagten, om dat 'er zulks is bygevoegt ten zynen faveure. *L.* 118. *ff. eod.* en wat aanbelangt de conditioneele conventie, daar meede moet men wagten tot de vervullinge van de daar in geſtipuleerde voorwaarde, dus is de beloofde zaak onder conditie of voorwaarde niet verſchuldigt, en kan dus niet gevordert werden zoo lang dat geval niet is gebeurt. *L.* 54. *en* 213. *ff. de verb. ſignif.*

VERVOEREN, is teegen wil en dank iemant of iets van de eene naa de andere plaats *transporteeren.* die een Vrouw getrouwt, of ongetrouwt, vervoert van Man, Ouders of Voogden, werd aan den lyve, zelfs ook

naa exigentie van zaake met de doot geſtraft. En wanneer door die *vervoering*, of *vlugt* het concent tot trouwen volgt is het nul volgens het *Egt regl. van de Staaten Generaal van* 18. *Maart* 1658. *art.* 85, in Holland en Zeeland is Vrouwekragt ſtrafbaar met de doot, naa Keizerlyke regten. *art.* 59, 60. *Crim. ord. anni* 1570. *art.* 18. *Politique Ord. Holl.* 1580. *Zeeland* 1583. *art.* 35. *inſt. milit.* 1590. *art.* 9. Ziet ook het Placaat van Holland teegen het weggaan van jonge luiden en aangaan van huwelyke in weêrwil van der zelver Ouders en Voogden van 25. *Febr.* 1751.

VERVREEMDING, is een *beroving* van zyn naaſtbeſtaande ten voordeele van *vreemden*; men verſtaat 'er in 't gemeen door het *belet*, dat de goederen niet zullen moogen werden *vervreemd* buiten 't bloed, of een *verbintenis* of *erflating* over de hand ten voordeelen van de bloetverwanten, zulks dat de zelve goederen (uitgenomen het regterlyke en trebellianique deel daar de zelve plaats hebben) nog by handelingen onder de levenden, nog by teſtament niet *vervreemd* en mogen werden, uitgezondert tot Amſterdam, alwaar men door zulke woorden alleen maar verſtaat een aanwyzinge, hoe die goederen gaan zullen by verſterf, dat is by gebrek van teſtament of uiterſte wil, en voor zoo veel de zelven by levende lyve niet en zyn *vervreemd*. een verbod van *vervreemdinge* gedaan by uiterſte wille, belaſt de goederen zulks, dat die daar meede zyn gebaat, niet alleen opſpraak hebben op den *vervreemder*, maar ook aantal op het *vervreemde* goed. *Hugo de Groot Inleid.* 2. *B.* 20. *D.* Ziet FIDEICOMMIS.

VERWANTEN, zyn die in *maagtal* onder een *geſlagt* behooren, door geboorte, *of door* huwelyk, waar van deeze de *bloedverwandſchap*, de andere de *Swagerſchap* werd genaamt. *L. ult. ff. de juſt. & jure.*

VICARIS, is in 't algemeen die *een anders beurt waarneemt*, men verſtaat 'er ook wel door de Prieſter die als Kapellaan *dienſt* doet in een Kappellanye, de Kappellanyen waaren Kerkelyke ampten die geſtigt wierden by milde giften van devote Perſonen, de welke tot onderhoud en betalinge der Kapellanen, ook wel daar en boven van anderen behoeftige menſchen, daar aan vaſtmaakten en daar toe verbonden de jaarlykſche inkomſten van Landeryen of andere vaſte goederen 't geen men *fundeeren* noemde, *Du Con-*

ge Gloſſar. med. & infim. Latinit. in VICARIA en VICARII.

VICARIE OF KAPELRYE, de Parochie Kerken waaren doorgaans voorzien van verſcheide Kapellen, waar van elke *Kapel* haar *Kapellaan* of *Vicaris* had, die op zekere gezette dagen van de week gehouden waaren in zoodanige *Kapelle* op het altaar de miſſe te leezen, waar voor de *Kapellaan* zoo veel genoot, als daar toe by den Stigter was geſtelt, de *Kapellaan* overlydende of van dat ampt vrywillig afſtand doende, wierd de begeevinge of Collatie van de *Vicarie* gedaan door den zoodanigen, die daar toe by den Stigter uitdrukkelyk was benoemt, en den titul verkregen had van Collateur of Patroon, zynde meeſt van des Stigters naaſte maagen. Over de begeeving der *Vicarien* ontſtont dikwils groote twiſt, als aan welke men zig zeer veel liet geleegen leggen, ook wierd een afgryzelyke ban teegen de verſtoorders van die begeevinge uitgeſprooken, daarom wierd doorgaans een man van verſtand en aanzien aangeſtelt om het *Jus Patronatus*, of dat regt van begeeving voor te ſtaan en te beſchermen die ook Patroon en Advocaat genaamt wierd. *Kerkel. Oudh. van Rhynl. bladz.* 64-73. *du Cange Gloſſar. med. & infim. latinit. in advocatus col.* 190. *fin.* Ziet op 't woord PATROON.

VIDAMUS, is een titul, die aan iemant gegeven werd, waar door men verſtaat een *Plaats* of *Steedehouder* van een Biſchop, voor zoo verre het waereldlyke betreft. Zy waaren eertyds Regters en verdeedigers van het waereldlyke, betrekkelyk tot de Kerk, naderhand heeft men 'er van gemaakt als een Leenroerige waardigheit van de Kerk, zoo dat zy als Vaſallen van de Geeſtelykheit geworden zyn, dit woord komt van *Vicarius* of *Vice dominus*. Ziet het woordenboek van *Trevoux*.

VIDIMUS, is een Latynſch woord, dat beteekent *wy hebben gezien*. Iemant in handen hebbende een origineel ſtuk, vraagt daar van een *Vidimus* van den Hove, dat in effecte is een collatie gedaan in den Rade, waar van naa examinatie en confrontatie een acte werd uitgegeeven, *van Alphen in zyn Papeg. 1. D. 48. Hoofd. p. m.* 625.

VIERSCHAER, dit woord waar door men een *Regtbank* of *Dingſtoel* verſtaat, is t'zaamen geſtelt van het woord of getal van *vier*, en *ſchaaren*, dat *Kilianus* leert, dat oudtyts *congregare*, en in Franſch *amaſſer*

beteekent; en dus is *vierſchaar* een vergaderinge of zaamenvoeginge van vier deelen, waarom ook *S. van Leeuwen in zyn Roomſch Holl. Regt* te regt meent deeze benaaminge ontleent te zyn daar van, dat zy al van ouds beſtaan heeft in een vierderhande ſoort van bediening. Als in een Regter, een Aanlegger, een Verweerder, en een Schout, die het Regt of ſchult eiſchte of maande, waar van zyn naam ook ontleent is. Dit geſchiede voormaals op deeze wyze, naa dat de Schout op den dag van Regte, die hy behoorlyk had doen beteekenen, de Scheepenen voor de middag had doen vergaderen, gebood hy luſt, om de gemeente (waar door men verſtont de Buuren, Welgeboore Mannen, of Scheepenen,) te doen zwygen, en vermaande een van die, wat zy kennen 't gemeene lands oorbaar te wezen; dat gedaan zynde, moeſt hy vraagen, of aan een der zelve zeggen, ik vraag u N. of gy kent den dag zoo verre gegaan te weezen, dat ik *vierſchaar* ſpannen mag, gemerkt, den dag van Regte een iegelyk dien 't behoort beteekent is? N. Heer Schout wildy hooren? ik kenne den dag zoo verre gegaan te weezen, dat gy *vierſchaar* maken meugt naar den Regte van den Landen zoo verre ik vervolg hebbe, (dat is men daar inne bewilligt) en niemant met regte daar teegen en agt. De Schout agt daar niemant teegen? ik mag dan hier *vierſchaar* maaken naa den Regte van den Lande, dat vraag ik een, twee, drie en vierwerf? alzoo daar niemant met regte teegens en agt, zoo banne ik *vierſchaar* van weegens de Graaf van Holland, van den Balliuw van Zuidhollands weegen, van den Ambagtsheers weegen, van Heemraads weegen, van myn zelfs weegen als Schout; *Ik* gebie luſt, ik verbie onluſt, ik gebie dat niemant in deeze *vierſchaar* ſpreeke, hy en ſpreeke met geagter Taale en met oorlof van den Heer of Regter als Regt is. *Ik* gebie dat niemant eenige vonniſſe aan en vaart, gaat hy daar meede uit, hy brengt ze wederom inne, en wyſt ze en ſtaaf ze als regt is, Ik gebie dat niemant den Heemraad of den Regter te naar en gaat, of en ſtaat, nog en ſpreekt, met woorden of werken, nog met geenerhande zaaken, ik gebie al dat deeze *vierſchaar* behulpelyk mag weezen, ik verbie al dat hinderlyk mag weezen. Dat gebiede ik van 's Heeren weegen, een, twee, drie en viermaal op de hoogſte

boete

boeten die daar toe ſtaan, (de hoogſte boete van een Balliuw was 10 pond te 40 groten, van een Schout 42 ſtuivers, *Bort van de Domeinen. p.* 193. *&c.*) Ik vraag Uw N. of ik deeze *vierſchaar* gebannen heb naa de Regte van den Lande, naar voorgeweeze vonniſſen die daar af gegaan zyn zoo verre ik vervolg hebbe. Voorts vraag ik Uw N. of my die voordemiddag te kort viel, of ik my aan den naamiddag wel mag verhaalen? Den Heemraad. Ik zegge dat gy U aan de naamiddag wel meugt verhaalen, alzoo gy dat in tyds bedingt: en zoo verre ik vervolg heb, daar naa begon de regtspleeginge.

Wanneer nu een misdadige was gevlugt en niet verſcheen, zey, de Graaf, Balliuw, Schout, Azing, of de Klager. Ik vraag U N. N. een vonniſſe of ik alzoo goeds tyds ben gaan zitten voordemiddag, dat ik Regt mag doen van myns genadige Heere weegen, van den Hoogſte Regte, van doode, van moorde, van manslyve, en voorts van al dat van den Hoogſte Regte te doen is. De *Scheepen* antwoorde, ik wyze voor regt, dat gy Heer Schout goeds tyd, zyt gaan zitten, voordemiddag, en dat gy regt moogt doen &c. herhalende alle die woorden. Ik vraage U een vonnis N. of ik de banke. (dat is de *vierſchaar. Kilianus* Bank van Rechte. *Tribunal*) alzoo bezet heb met Scheepenen, dat ik regt mag doen van myns Genadige Heere weegen van den Hoogſten? *Scheepen* ik wys voor regt, dat gy de banke alzoo bezet hebt, dat gy regt moogt doen, &c.

Ik vraag U een vonniſſe, N. of ik het regt vertoog met *vonniſſe*, met *agtinge*, met *berade* of met eenigerlei zaaken tot de Sonne haar hoogſte gedaan had, dat het myn Genadigen Heer aan zyn Hoogſte regt niet deeren en zal. *Scheepen* ik wys voor regt dat indien gy 't regt vertrekt met vonniſſen met agting &c.

Ik vraag U een vonniſſe N. of ik den geene die ik op huiden een dag geleid hebbe, alzo goeds tyds heb doen daagen, dat ik ze van myns genadige Heers weegen te regt aanſpreken mag van den Hoogſte Regte? dan wierd op die tyt de citatie geleezen en het zelve gedaan zynde, ſprak de Scheepen, ik wys voor regt dat gy die geene die gy op heeden een dag hebt doen leggen, alzoo goeds tyds hebt doen daagen dat gy hem van weegens myn genadige Heere te regt aanſpreeken moogt van 't Hoogſte regt. En dan procedeerde men

zoo als op het woord *regtspleeginge* is te zien. En wanneer die formaliteiten waaren afgeloopen en de Schout wilde de *vierschaar* opbreeken, moeſt hy eerſt vragen of 'er iemant iets meer aan die *vierschaar* te doen had, een, twee, drie en vierde werf, en zoo daar niemant meer aan te doen heeft, zeide hy, zoo vraag ik of ik die opbreeken mag. Waar op de Scheepen of een der Regters antwoorden. Heer Schout, wilt gy hooren, ik zegge dat gy die *vierschaar* wel opbreeken meugt, zoo daar niemant meer regt aan te doen heeft, zoo verre ik vervolg hebbe. Waar naa de Schout zeide alzoo breeke ik deeze *vierschaar* op van 's Heeren weegen, en legtze weeder als huiden over veertien dagen of wanneer ze den Heer, of Partyen of die Buuren eerſt van doen zullen hebben, ik daag als dan den Heer, den Heemraad, den Houder, en den klaager en alzoo veel Buuren daar tegens, dat den Heer of Partye geen regt ontbreekt op de hoogſte boeten, die men teegen den Heer zoude moogen verbeuren, ik daagze van 's Heeren weegen een, twee, drie en vierde werf, ik vraag U N. of ik die *vierschaar* opgebroken heb, en die anderen weederom gelegt heb als 't regt is of niet. Heer Schout ik zegge dat gy die *vierschaar* opgebrooken hebt, en de anderen weederom geleit hebt als 't regt is, zoo verre ik vervolg hebbe. Waar naa de Schout Ik vraag U N. of gy kent de dag, zoo verre gegaan te zyn, dat ik den Heer wel *vierschaar* vorſten mag, dat vraag ik van 's Heeren weegen, een, twee, drie en vier werf, alzoo daar niemant met regt teegen en agt, zoo vorſt ik deeze *vierschaar* en legze weederom over veertien daagen, ik daag daar den Heer, den Heemraad, en alzoo veel Buuren teegen, dat den Heer nog Partyen geen regt ontbreekt, ik daagze van 's Heeren weegen, een, twee, drie en vier werf. Ik vraag U N. of ik deeze *vierschaar* heb gevorſt naa den Regte van den lande of niet. Heer Schout, wilt gy hooren, ik zegge dat gy die *vierschaar* gevorſt hebt, en weederom geleit hebt, naar voorgeweeze vonniſſen die daar af zyn, zoo verre ik vervolg hebbe. Waar naa de *Schout* vroeg het *vervolg*. (dat is beveſtiging) ziet VOLGEN. En zulks wierd hem toegeweezen.

VINDICTE, is een onduitſch woord, dat *wraak* beteekent; men verſtaat 'er gemeenlyk door de oefeninge van de *vin-*

dicta

dicta publica, of algemeene wraak en de vervolging der misdaden, waar toe de magt alleen reſideert in den boezem van den Souverain, de Particulieren die eenige beledingen geleeden hebben zyn bevoegt, die aan te brengen, of zig als beleedigde civile Partyen te ſtellen, dog de magt om de misdadigers te vervolgen, die alleen by de Souverain of opperſte magt huisveſt, is door de zelve toebetrouwt, in de eerſte Plaats, aan haar Procureur Generaal en voorts aan alle de Graaflykheits Officieren, die als uitvoerders van die aan haar toevertrouwde magt, alleen bevoegt zyn alle zwaare en capitale delicten te vervolgen, en het ſtaat aan Particulieren wel vry de beleedigingen haar aangedaan te verdragen, mits dat de Regters zig niet verpligt vinden daar van kennis te neemen, dog heel anders is het geleegen met al het geen de groote misdaden betreft, waar door de Wetten geſchonden, de publieke ruſt verſtoort, en de Juſtitie beleedigt werd, der zelver ſtraffe moet alleen aangemerkt werden, als de weezentlykſte ſteunpylaar van het Oppergezag, waarom *Tiberius* gewoon was te zeggen, dat by de beleedigingen hem Perſoneel aangedaan wel konde remitteeren en kwytſchelden, maar geenzints die, waar door den Staat in haar gezag nadeel wierd toegebragt, dat is waar door de Wetten geſchonden en de gemeene ruſt verſtoort wierd, dierhalve is de ontveinzing, of het ſtilzwygen van de Regters in die gevallen niet alleen voor haar ten aller uiterſte ſchandelyk, maar als een beleediging zelfs aan te merken, die zy door haar ſtilzwygen doen, zoo aan het gemeen, als aan de Oppermagt, waar van zy de ſteun en voorſpraak behooren te zyn, want door het niet ſtraffen van al het geen waar door de magt der Juſtitie beleedigt wert, zetten zy ſtilzwygende de deur als open niet alleen voor alle misdaaden, maar begunſtigen de vertreedingen der Wetten, en beleedigen de Souverainiteit, en gaan dus eed en pligt te buiten.

VISSERYE, de *Viſſerye* en *Jagt*, zyn de oudſte en eerſte middelen om iets te moogen verkrygen, dus een zaak waar toe ieder een naa het regt der Volkeren geregtigt is, als zynde de eerſte kunſt die de natuur zelve aan den menſch heeft aangeweezen om zig te voeden, waar toe die dieren als de prys geworden zyn van de ſchranderheit en het vernuft van die geenen, die de zelve

weeten

weeten te vangen, dog welke natuurlyke vryheit naaderhand door Wetten is bepaalt, zoo komt nu het *viſſen* in de Noord- en Zuider-zee toe alleen *Viſſchers* van aanpalende Landen, *L.* 1. *ff. de acquir. rer. domin. Bataviſche Arcadia. p.* 300.

Maar in Stroomen en andere Wateren, die als regalia van den Souverain werden aangemerkt, ſtaat het alleen vry met de hengelroede te *viſſen*, welverſtaande dat onder dekzel of voorwentſel van te *viſſen* met de hengelroede, niemant zig vervorderen op lyfſtraffe, de Ingelanden in haar Hooi, Riet, Turf, Elſt of ander gewas ſchade te doen. *arg.* §. 12. *inſt. de rer. diviſ. Verſ. Plane. Placaten van den Hove van Holland van* 3. *Aug.* 1613, 18. *Mey* 1646. en nog veele anderen.

Met ander *vistuig* ſtaat het niemant in de ſtroomen en vaarbaare wateren vry te *viſſen*, dan die daar toe regt van de Graaflykheit hebben geobtineert en verkreegen. *Plac. van* 10. *April* 1550. 8. *Sept.* 1552, 13. *April* 1558., 14. *Mey* 1568.

En van de manier van *viſſen* en wat Tuig men daar toe moet gebruiken zoo in de Noordzee, op de Haringvangſt, en groote *Viſſerye*, als voorts op 't ſtuk van 't *viſſen* en 't *viswand*, in de Rivieren, Meeren en binnewateren zoo buiten als binnens dyks ſpreeken de Placaten van 8. *Febr.* 1521, *en den* 26. *April* 1578. *den* 9. *Maart* 1580, 10. *April* 1582, *en* 3. *Juny* 1609. en anderen.

VLAANDEREN, (RAAD VAN) is opgeregt by een Proviſioneele acte 6. *Nov.* 1599, (*Groot Plac. B.* 2. *D. f.* 2236,) de zelve reſideert tot Middelburg in Zeeland, en heeft regtsgebied over de Steeden en Kwartieren in *Vlaanderen* onder Haar Hoog. Mog. behoorende, ziet *ordon. en inſtr. van Keizer Karel de V. van* 9. *Mey* 1522. *Gr. Pl. B.* 2. *D. f.* 920. *de Ampliatie* 22. *Auguſt.* 1531. *ibid. f.* 974. 16. *July* 1543. *fol.* 979. en voor al haar *Ord. en Inſtr. van* 25. *Oct.* 1661. *Gr. Pl. B. f.* 2. *D. f.* 2701.

Zy moogen geen Officien bedienen onder het reſſort van den Raade, nog Penſioenen trekken van eenige collegien, of vervallen *re ipſa*, *inſtr. art.* 24. *Reſ. van de Staaten Gener.* 7. *Dec.* 1665. 6. *Nov.* 1684. en zyn verpligt haar *fixum domicilium* te houden, daar den Raad reſideert, en haare functien op de daagen daar toe geſtelt, en buiten de vacantien waar te neemen, als by de inſtructie is gereguleert, *Reſ.* 6. *Juny* 1715. *Groot Pl. B.* 5. *D. f.* 905.

VLOTREGT, dit *regt* werd dikwils genaamt *Zeevaardigh*, of

of *Vlotvaardich* en in oude Keuren van Amſterdam *Vlietvairdigh regt*, en wert verleent aan zulken, die met hun eeden hielden, dat zy zeevaardig of vlotvaardig waren, of dat hunne aanſpraecken van zeevaerdighen goede roerde, in welk geval de Schout tot Amſterdam hun regtevoort, dat is terſtont en zonder uitſtel recht doen moeſt. *Handv. van Amſterd. bladz.* 111. dit regt is ook in andere Steeden van Holland ingevoert. Ziet *F. van der Vorm van 't Vlotregt Hoofdſt.* 11. *bladz.* 31. & *leqq.*

VOEGING, is wanneer iemant zig voor zyn belang met een ander in een proces *voegt*, blyvende de origineele gedaagde in het proces, waarin *voeging* met de *interventie* verſchilt.

Als een executeur in regten ageert, kan den erfgenaam zig voegen, preſenteerende een requeſt in *juditio*, en verzoeken geadmitteert te werden om voor zyn intereſt zig te moogen voegen, om door die weg zig in 't proces bekent te maaken, dog is daar toe niet altoos een requeſt nodig, door dien men zig ook wel by de concluſie voegen kan. Ziet INTERVENTIE.

VOERING, wert genaamt zekere kleine koopmanſchap, die Scheepsgezellen mogen meebrengen, *ingevoert* om de jonge luiden daar door tot de Zeevaart aan te moedigen, dog de zelve daagelyks ten naadeelen der Koopluiden grooter en grooter werdende, is zulks bepaalt by Placaat van Haar Hoog Mog. *in dato 26. July* 1597. Ziet verder *de Groot in zyn Inl.* 3. *B.* 20. *D.*

VOETPAD, is het regt om te *voet* te gaan over een anders land. *L.* 1. *D. de Servit. Præd. ruſtic. Holl. Conſult.* 1. *Deel Conſ.* 270.

VOGELEN, de Jagt van Edele *Vogelen* komt de Graaflykheit toe, en die geenen, die zulks by de Graaflykheit is vergunt, zulks dat wie de zelven zonder opzet vangt, gehouden is die te brengen aan den Stadhouder volgens het Placaat van 22. *Sept.* 1549. *en* 18. *Nov.* 1555. *Merula van de Wildernisſen. L.* 3. *tit.* 3. *Cap.* 1. dog waar voor hy ontfangt reedelyk loon, voorts iemant buiten dit, *voogelen* vangende op zyn land, ook op een anders land werd daar van eigenaar, dog ieder een mag een ander verbieden op zyn land te koomen. Swaanen of andere *voogelen* te ſchieten, die iemant houd in de wateren die hem eigen ofte hem uitgegeeven zyn is verbooden, by diverſche Placaten, als 10 *April* 1550. 8 *Sept.* 1552,

13. *April* 1559. 2. *Maart* 1605, 10. *Sept.* 1608, 11. *Mey* 1610, 27. *Octob.* 1710.

In veele Plaatſen van Holland is ook verbooden duyfhuizen of duivenkotten te zetten dan die merkelyk is gegoet als in Rhynland *Plac* 28. *Jan.* 1591. *Delfland Plac. v. den Hove v. Holland* 20. *Mey* 1611. en meer anderen, ook by ſommige Keuren in de Steeden. Voorts werden de Pauwen zoo wel als de Duiven onder de wilde *vogelen* gerekent, Byën zyn ook wild, en werden niet voor eigen gehouden, eer de zelve haar in de Byekorven vaſt hebben geſteld, Ganſen en Hoenderen zyn tam, en overzulks die de zelve vangt, maakt zig aan dieverye ſchuldig.

VOGELKOYEN, zyn plaatſen alwaar men door middel van tamgemaakte Endvogelen wilden vangt, die door de zelven als verleit in de fuiken gedreven werden. Welke Vogelvangſt zoodanig by Placaat van 8. *Jan.* 1585. is begunſtigt, dat niemant hem vervorderen mag by dag of nagt by of op vyfhondert roeden naa omtrent de *vogelkoyen* of *driften* nog in of omtrent de Kreken, Killen, Rivieren of andere Wateren daar by of aanloopende nog op eenige Werven daar omtrent gelcegen, eenige lange of korte roeren af te ſchieten, nog op haar luiden ſchutten te kloppen, nog ook haarluider Zeilen te ſchudden, ofte over te werpen of ander diergelyk geluid, of met roepen of kryten, in of omtrent de voorſz. Kreeken, Killen, Rivieren of andere Wateren te maken, daar by het gevogelte uit de voorſz. *koyen* en *driften* verjaagt of verſtoort zoude mogen werden, op pœne van te verbeuren de buſſen of roeren, en boven dien een boete van tien gulden voor de eerſte reis, ende op arbitraire correctie voor de tweede reis, verbiedende meede alle vogelaars met de lange lyn of met vogel getouwen, op vyf hondert roeden omtrent eenige *vogelkoyen* of *driften* te mogen komen leggen op een boete van zes gulden, en verbeurte van de lynen of getouwen voor de eerſte, en op tien gulden met arbitraire correctie voor de tweede reis.

Dog is om de ſchaade wederom die door de Endvogelvangſt in de Thienden Gras- en Korenlanden zoude moogen ontſtaan by Placaat van 20. *December* 1550., het welk op den 30. *January* 1604. is vernieuwt, verboden, dat niemant van doen voortaan eenige *vogelkoyen* van nieuws binnens Dyks zoude

zoude mogen opſtellen op een boete van 40 gulden, en dat de zelve zal werden afgebrooken, ten waare dat iemant al zoo veel land had, ter plaatſe daar hy eenige *vogelkoyen* zoude willen ſtellen, dat hy daar door zyne gebueren geen ſchaden zoude kunnnn doen, het welk hy by ſupplicatie aan de Hooge Overheit zoude moeten verzoeken, en dat alle de genen die binnen tien jaren herwaarts eenige *vogelkoyen* geſtelt hadden, en geen agt morgen lands op elke Koye en had, de zelven zoude moeten afbreken, behoudelyk de Ambagtsheeren, die daar van behoorlyke tytel hebben het vogelen met de lange lyn, (het welk meede verſtaan werd des Graaflykheits regt te zyn) en zyn meede allen die Koyen houden het zy binnen of buiten Dyks gehouden haar vogelen op te ſluiten in de Zaaityt en Maaityt van half *Maart* tot den eerſte *Mey*, en van half *Juny* tot den eerſte *September*, op een boete van zes gulden, boven de ongehokte vogelen. Ziet verder *de Placaaten van* 1658., 1665, 1678, *en* 1680.

VOLDINGEN, de zaak *voldongen* zynde, indien 'er proviſie geëiſcht werd, werd de zaak op de rol gebragt om op de proviſie te werden bepleit en de principaale zaak blyft zoo lang ſtaan: als 'er geen proviſie geëiſcht is, gaat men overwegen, wat dispoſitif te neemen, dat is of een wederzyds verdrag van partyen of een ordre van 't Hof, hoe de zaak ten principale zal werden geïnſtrueert: voor den jaare 1728. nam men in de zaaken dispoſitif op driederlei wyze, voor eerſt als de zaak ten eenemaal beſtont in regten, zoo wierd die bepleit naa wiſſeling van inventaris en ſtukken in den vollen Raad, als nu. Ten tweede beſchreef men de zaaken by memorien advertiſſementen van Regten volgens het 58. en 59. *artic.* van de inſtructie van 't Hof en 12. *art.* van de ampliatie van den jaare 1579. ziet *Merula* 4. *B. tit.* 57. *Cap.* 1. en dit geſchiede in zaken die wel puur in regten beſtonden, edog waar by nogtans eenige faiten gepleegt waaren. Ten derde in zaken die altemaal in faiten beſtonden, nam men dispoſitif om te ſchryven by eiſch, antwoord, re- en duplicq met middelen, ziet *art.* 12. van de meergemelde ampliatie van 1579. en moeſt 'er dus een dubbelde eiſch gedaan werden, de eerſte zonder middelen, en dan concludeerde men als *apud acta*, vervolgens ging men een inventa-

ris maaken, vide *Merula Lib.* 4. *tit.* 45, 46. *en* 49. maar dit is nu verandert by het reglement van 1728. by het 6. *artic.* van het zelvde reglement.

In het Crimineele wierden voor den jaare 1728. de zaken beſchreeven by eiſch antwoort, re- en duplicq met middelen, maar nu werden de zelve mondeling in het collegie van den Raade bepleit, volgens het 1. *artic.* van het reglement van 1728. ten waare het Hof om de operensheit van de zaak anders goed vond.

Zaken beneeden de duizent gulden werden niet bepleit in den Raad, ook niet beſchreven, maar voor twee Heeren Commiſſariſſen, ziet *art.* 7. van 't meergemelde reglement van 1728.

Dispoſitif genoomen zynde om te beſchryven, procedeert men aahſtonds tot het doen van productie is 't nood, of anderzints tot het wiſſelen van inventaris en ſtukken. En by aldien productie van getuigen nodig is, preſenteert men requeſt om te erlangen Commiſſie op twee Heeren Commiſſariſſen, ten einde de getuigen te horen en te examineeren. Dit geobtineert zynde, werden de getuigen gedagvaart voor Heeren Commiſſariſſen, en vervolgens neemt de geene die productie wil doen, in preſentie van zyn party daar toe dag te zes weeken min of meer, naa dat zy ver afwoonen, dit tyd neemen is daarom nootzakelyk, om dat geen productie validelyk kan gedaan werden, ten zy daar toe by appointement van den Hove tyd is loopende, waar van acte in de Furneerkamer geligt en in de zak geſtoken werd, deeze tyd van productie genomen zynde, en by Commiſſariſſen dag om die te hooren, moet aan de party ter hand geſtelt werden Copie van de articulen waar op de getuigen zullen werden gehoort met *inthimatie* om de zelve te koomen horen, eeden en zweeren, en werden de getuigen in preſentie van partyen beëedigt, dog by het examen mag niemant preſent zyn, en moet die inthimatie ten minſte zes daagen te voore gedaan werden, op dat partyen behoorlyke contra interrogatorien zoude kunnen overleveren, ten daage dienende werden de getuigen ieder apart door de Procureur voor Heeren Commiſſariſſen gebragt met overlevering van een Biljet inhoudende de articulen waar op men verzoekt dat de zelve gehoort mogen werden, en de geïnthimeerende partye niet koomende, werd verleent default. En voorts geprocedeert

tot

tot het eeden en horen der getuigen. Verklaaringen gedaan zynde, werd de zelve op de inventaris gebragt en dit alles zynde verrigt, werd *binc inde* gerenuntieert van productie, en ter furneerkamer gedient van de ſtukken, en opening van informatien verzogt, mitsgaders tyd genoomen om teegen des anders getuigen te ſchryven by reproches, zynde 14 daagen of 3 weeken, ziet *art.* 89, 121, 125, 146, 147, 149. *van de inſtructie van den Hove*, en zyn de reproches of van regten of van faiten, die van regten, doet men by zyn ſecrete ſchriftuur, die van faiten by een aparte ſchriftuur, die niets mag inhouden dan alleen de reproches van getuigen, de ſchrifturen werden aan partyen gecommuniceert, en van de zelven daar teegen geſchreeven by ſalvatien, om de geproduceerde getuigen te ſalveeren, eindelyk ampliatie van inventaris gedaan zynde, concludeert men in regten, en verzoekt men regt, en is alzo de zaak in ſtaat van wyzen, dit als partye gecompareert is, maar niet gecompareert zynde en wanneer 'er by default is geprocedeert, zoo werd 'er by de inventaris een intendit gevoegt, en daar op werd by het Hof regt verzogt, en wat gedaan werd alvorens te ſententieeren is te zien in het 219. *artic. van de inſtructie van den Hove.*

VOLGEN, is *beveſtigen, confirmeeren*, in de Handveſten van Kennemerland van den jaare 1291 en 1415. by *Mieris in zyn Charterboek* 1. *D. bl.* 537, 4. *D. bl.* 333. leeſt men, *waar dat die rechter eenen man een oordeel vraghet, en die man dat oordeel deylet, en hys vervolcht heeft, daar nae mach die Rechter niet wederſeggen*, en in een ander van 11. *April* 1426. *item* als *onſen Balliuw van Kennemerland, die in der tyd weezen zal, een aanſpraak doet aen enighe van onze onderſaten voorſchreven op 't ghewin en die meere helft van de Volghers niet en volgen, daer ſy eenen eedt voor doen willen nae den rechten van den lande, ſoo ſal daer mede dat verwin te niete gaan, ende die betichtigde ſal quyt weſen, en die Volghers en ſullen daar aen niet verbeuren teghens ons, noch teghens onſe Graefſyckhede.* Zoo leeſt men in een aanmerkelyk regtsgeding van den jaare 1421. by *Mieris in zyn Charterboek* 4. *D. bl* 579. *daer wysden die Mannen voir recht, dat hy des wail gemachtigt was en dat waert Vervolcht als recht was.* Om deeze uitdruk-

kinge regt te vatten, zegt den onvermoeide naaſpeurder van onze oudheeden de Heer *van de Wall*, heeft men in opmerkinge te neemen, dat de Graaflyke Regters of Balliuwen in de vierſchaar te regt zittende de gewoonte hadden, een der Scheepenen of Mannen te verzoeken dat hy het vonnis wilde wyzen, dat is uitſpreeken of voortbrengen. Dit geſchiet zynde, keerde hy zig tot de andere Scheepenen en vroeg hen *of het gevolgd ware*; of anderzints *of zy 't volgden* dat is of zy het gewyſde vonnis toeſtemden, buiten twyfel geſchiede zulks tot opentlyke verzekering, dat het vonnis naar waarheit en volgens de uitſpraak van Scheepenen of Mannen gewyſt waare. De Scheepenen die, zoo volgden, werden daar van Volgers of Volgſchepenen geheeten; en te regt, wyl zy de uitſpraak van die Scheepen die het vonnis wees, volgden, dat is toeſtemden, beveſtigde. Men kan in de aanmerkingen van dien geleerde Heer op zyn Privilegien van Dordrecht *fol.* 440. nog zeer veele fraaye ſtukken tot opheldering van dit ſtuk vinden, als meede de reede waarom Koning *Willem* in zyn handveſt aan die van Haarlem gegeeven in 't jaar 1245. dat by *Mieris in zyn Charterb.* 1. D. *bl.* 221. gevonden werd, gezegt heeft, *ſententiam ſcabini* (en niet *ſcabinorum*) *cum conſilio aliorum ſcabinorum factam & ſtabilitam nemo poterit caſſare.* buiten twyfel is daar van onder ons nog die gewoonte overig (zegt de Heer *van de Wall*) dat in Crimineele regtspleginge de Schout van Dordrecht en de Balliuw van Zuidholland den jongſte der Scheepenen of Mannen, naa dat den eiſch in de vierſchaar geleezen is, aanſpreekt en tot hem zegt *Heer N. ik vermaan U het vonnis*, die daar op den Secretaris beveelt het vonnis voor te leezen, wyzende alzoo door de mond van de laaſtgemelde zulks uit naam der geſpannen vierſchaar, waar van waarſchynlyk het gemeen zegge, *de jongſte Scheepe wyſt het vonnis.*

VOLKEREN REGT, is het regt, dat de natuurlyke reede onder alle menſchen heeft ingevoert, en in 't algemeen is aangenoomen en geobſerveert werd by alle *Volkeren.*

Men verdeelt het zelve in het *Jus Gentium primarium*, & *ſecundarium*. Het eerſte is dat regt, dat uit de zuivere reede van den menſch voorkomt de welke God in der zelver hart als gegraveert heeft, te weeten de kenniſſe van goed en kwaat,

kwaat, de eerbied voor God, de liefde omtrent zyn Ouders, en Vaderland, en de verpligtinge om zyn beloſte en woord naa te koomen.

Het tweede is het regt, dat de menſchen door de rede ten hunne nutte en voordeelen hebben ingevoert van tyd tot tyd, naa vereiſch van zaaken en omſtandigheeden, ter beveſtiging en tot onderhoudinge van de menſchelyke zamenleving. Waar uit geboore en voortgevloeit is, de verdeelinge der Landen, de opbouwinge en ſtigtingen der Steeden, Koninkryken en Republiken, waar uit geſprooten zyn de Oorlogen, de Slavernye, de vryſtellinge van de zelven, de verwiſſelingen, en byna alle handelingen en contracten.

VONNIS, dit woord zegt *Kiliaen* is eigentlyk *vond-niſſe* van *vinden*, *id eſt ab inveniendo dici videtur.* Het *vonnis* vinden zegt hy, *eſt antiquiſſima phraſis tam apud nos, quam apud veteres Si cambros & Saxones, audita utraque parte & cauſa ex allegationibus & probationibus penitus cognita, ſententiam eruere, & inveſtigando invenire, atque inde pronuntiare.* Wy verſtaan 'er door een geregtelyke uitſpraak of gewysde van een lager Regter, werdende die van ſententie alleen gegeeven aan de deciſien van de Hoven van Juſtitie, of die collegien die by arreſt wyzen.

De definitive *vonniſſen* by de Geregten van de zes groote Steden als namentlyk Dordregt, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, en Gouda, geweezen en houdende condemnatie van 20 ponden Vlaams en daar beneden hebben voor deeze executie gehad, onder cautie, volgens haar privilegien, dog volgens de nader ampliatie van de inſtructie ter ſomma van drie hondert guldens, ziet *nader ampliatie art.* 2. en is aan Rotterdam zulks meede ter ſomma van drie hondert gls. geaccordeert, en aan de andere Steeden van Holland en die van Noordholland den Hage daar onder begreepen ter ſomma van 150. ziet *ampliatie art.* 3. dog den 8. *Mey* 1674. is by de Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland vaſtgeſtelt, dat, by de beſloote Steeden van Holland en Weſtvriesland den Hage daar onder begrepen in zaaken niet excedeerende hondert gulden, en by Balliuw en Mannen, mitsgaders de Geregten en Dorpen niet meer als 40 gls., zal geweezen werden by arreſt, zoo de zelve hebben geen ſequele van infamie of merkelyke prejudicie, dat de definitive *vonniſſen* van Dordregt, Haar-

Haarlem, Delft, Leyden, Gouda en Rotterdam, voor deeze en onder cautie executabel ter ſomma van 300 gls. voortaan executabel zullen weezen ter ſomma van 600 gls. de definitive *vonniſſen* van de andere beſloten Steeden, mitsgaders van den Hage, die voor deeze niet hoger zyn gepriviligeert geweeſt als tot 150 gls. in het toekomende zullen executabel weezen ter ſomma van 300 gls. en dat de definitive *vonniſſen* van Balliuw en Mannen in plaatſe van 60 gls. tot 120 gls. en aan de Geregten en Dorpen in plaatſe van 40 tot 80 gls. executabel zullen zyn.

En moet van een *vonnis* by het minder getal van Scheepenen der Stad Amſterdam geweezen, alvoorens ontfangen te kunnen werden in appel, reanditie aan het meerder getal van Scheepenen gevraagt werden, ziet *Reſ. v. den Hove* 25. *April* 1668.

Vonniſſen van de Houtveſterye inhoudende pecunieele boete van 100 gls en daar beneden hebben executie onder cautie volgens 't Placaat van 25. *Juny* 1621. Balliuw en Mannen tot 60 gls. en de Dorpen tot 40 gls., *nader Ampliatie art.* 4.

In de zaaken van Viſſerye tuſſchen Zeeluiden, wyzen lage Regters by arreſt, en mag van zoodanig *vonnis* niet geappelleert nog gereformeert werden ziet 22. *art. van de ordonantie van de groote Viſſerye en Haringvangſt van den jare* 1597.

Vonniſſen nopens Dykagien, Watergangen, Sluizen, Policen, boeten van Officieren, correctien en anderen van gelyke natuur hebben executie onder cautie, ten ware nogtans dat 'er groote merkelyke redenen waaren die den Hove zouden moogen moveren, of dat de executie van de voorſz. *vonniſſen* was irreparabel.

Hoogheemraden van Delfland hebben particuliere Privilegien, dat alle zaken by hen getermineert tot 200 gls. toe hebben executie onder cautie.

Van *vonniſſen* in zaken van Stads accynſen by de Steeden geweezen, mag aan het Hof niet werden geappelleert.

Op crimineele *vonniſſen* in Indiën geweezen, werd executie verleent by den Regter waar onder de Gecondemneerde werd gevonden en valt geen appel. *Reſ. Holl.* 4, 14. *Dec.* 1669.

Door Perſoonen tegen welken Crimineel extraordinair en op confeſſie is geprocedeert, kan van de ſententien en *vonniſſen* daar op gevolgt, niet werden geappelleert of gereformeert, of geprocedeert ingevolge de *Reſolutie van Haar Ed.*

Ed. Groot Mog. van 6. Sept. 1591.

Ook mag ingevolge de zelve reſolutie tegen de Collegien van den Hoge en Provinciale Raden, nog teegen de Steden geen proviſien van Juſtitie werden verleent zonder alvorens de requeſten van Partyen aan de Steeden te zenden, ten einde zyluiden binnen zeekere tyd den Rade mogen onderrigten, wat van de gelegenheit van de zaake is, om in 't verleenen van de verzogte proviſie daar op gelet en gedaan te werden naa behooren.

Van conceſſien van ſimpele of Perſoneele dagvaardingen, brieven van Complainte, Sauveguarde, Commiſſien om informatien te neemen, het zy præparatoir of valetudinair, en van toekomende grief mag niet werden geappelleert, en moogen ook op alle zulke appellatien niet werden verleent brieven van relief van appel, nog de Regters daar van de eerſte kenniſſe benoomen werden, en indien by onbedagtzaamheit of anderzints eenige zulke brieven verleent waaren, zyn de zelve kragteloos en van onwaarden, en werden de Impetranten van dien gecondemneert in een boete van 10 gls., ziet *inſtructie van den Hoogen Rade art.* 102.

In zaaken van Huwelyk waar in de verklaringe van de Magiſtraat met die van de Ouders, of de langſtlevende van dien overeenkomt, mag niet geappelleert, gereformeert, geprovoceert, of eenige proviſien teegen verleent werden, *Reſol. 5. Dec.* 1597. vide de zelve *in de Papegaay* 1. *D.* 23. *Cap. p.* 309. en het *perpetueel edict in dato* 27. *Sept.* 1663. *p.* 310.

Die van Middelburg hebben Privilegie, dat alle *vonniſſen* ten definitive reparabel executie hebben onder cautie, niet tegenſtaande appellatie, en iemant van zoodanig *vonnis* komende in appel, werd in het mandament geſtelt, dat Partyen, mitsgaders die van den Geregte met de executie van het voorſz. *vonnis* zullen hebben te ſuperſedeeren, tot dat cautie volgens het Privilegie der Stad Middelburg zal zyn geſtelt. En moogen die van Middelburg haar *vonniſſen*, waar af niet is geappelleert doen executeeren by een Deurwaarder van den Hove, *Papegaay* 1. *D.* 23. *C. p.* 311.

De *vonniſſen* van Arnemuiden zyn executabel in alle forme, en de manieren als die van Middelburg by Octrooi van de Prins van Orange, *in dato* 12. *Juny* 1579. te vinden *in* 3. *Mem.* van de Griffier *Hanneman. f.* 288.

De *vonniſſen* van Vliſſingen hebben executie tot 50 ponden Vlaams, volgens Octrooi van de Prins van Orange, *in dato* 2. *Maart* 1574., die van Veere tot 100 ponden Vlaams, de andere Steeden tot 10 ponden Vlaams.

De Steeden van Zeeland wyzen by arreſt in zaken niet meer bedragende dan vier ponden Vlaams, behoudens dat de *vonniſſen* niet hebben ſequele van infamie of andere merkelyke prejudicie, vide 11. *artic. van het Proviſ. accord tuſſchen Holland en Zeeland.*

Vonniſſen in Zeeland geweezen aangaande Landpagten, hebben executie niet tegenſtaande appellatie of reformatie, en zonder prejudicie van dien, *in 't proviſioneel accord art.* 13.

De ſententien van den Hove Provinciaal van Holland niet excederende boven de 800 gls. hebben executie onder cautie, vide *nader ampliatie van de inſtructie art.* 22. Proviſioneele of interlocutoire ſententien van den Hove Provinciaal hebben executie onder cautie ter ſomma van 1500 gls., vide *nader ampliatie van de inſtructie art.* 19.

Die van den Hoogen Raade nemen geen reguard aangaande de begrootinge van de reſpective ſomma van 800, en 1500 gls. voor zoo veel daar onder zoude moogen zyn eenige intereſſe, maar moeten de capitalen meer bedragen als de voorſz. reſpective ſommen, van 800 en 1500 gulden, of anders zoo werd by haar daar van geen appel verleent.

De Impetrant van Mandament in cas d'appel ſtaat het vry ten daage dienende te moogen verzoeken mutatie van appel in reformatie, of van de inſtantie te renuntieeren mits betaalende de koſten.

Mutatie van appel in reformatie en heeft geen plaats wanneer 't appel is deſert, en zulks is verſtaan in 't volle Collegie van den Rade *in Jury* 1552. *Papegaay* 1. *D.* 23. *Cap. p.* 315. Ziet APPEL, REFORMATIE &c.

VOOGDYE OF MOND-BORGSCHAP, is een *regterlyke magt* van een menſch over een ander en zyn goed tot byzonder nut ingevoert, en dus een laſt die iemant op zig neemt om te zorgen en toezigt te hebben op Perſoonen en goederen van Vader- of Moederlooze Weezen, de zelven zyn verandwoordelyk ter plaatſen van haar adminiſtratie, en zyn *Teſtamentair* of *Gewettigden.*

Teſtamentaire zyn, die by Uiterſte Wille zyn geſtelt. *Wettige* zyn, die geboore Voogden zyn als Vader en Moeder, en

en moet in het Land van Voorn by gebrek van Vader en Moeder de oudſte en naaſte Manshoofd de *voogdye* aanneemen, en gaan de naaſte van 'sVaders weegen voor de naaſte van 'sMoeders weegen, dog kon de naaſte geen cautie ſtellen, gaat men over tot de naaſte daar aan, tot dat men iemant vint. De zelve werden by gebreke van *teſtamentaire*, by de Overheit van de Plaats, daar het Sterfhuis is gevallen, naa gedane onderzoek geſtelt; dog de langſtlevende der Ouderen, by de Uiterſte Wille of Overheit niet geſtelt zynde, tot Voogd, behoud egter altoos het opzigt die de zelve naa de aangeboore en Goddelyke wet toekomt, en over zulks werd op der zelver goede raad, zoo omtrent het huwelyk der kinderen als der zelver opvoeding zonderling gelet, *de Groot Inl. 1. B. 7. D.*

Der zelver Ampt en pligt is alvoorens eenig beſtier op zig te neemen een inventaris of beſchryvinge te maaken van allen der Weezen goederen en inkomſten, jaarlyks of om de twee jaaren reekening te doen, daar het behoort, en mogen de zelve in het doen van de reekeninge van haar adminiſtratie geen andere tantiesmes van ontfang en uitgaaf brengen, als van die poſten, die by haar waarlyk zyn ontfangen en uitgegeeven, *Publ. v. d. Hove van 3. Nov. 1741.*

De penningen der Weezen ten meeſten oirbaar te beleggen, en voorts alles te doen, dat een Vader en getrouw bezorger van zyn kinderen belange ſchuldig is tot het eindigen van zyn *voogdye* toe, dat is tot de vyf en twintig jaaren der Weezen, of tot haar huwelyk, naa haar voorgaande bewilliginge en toelatinge, anderzints by aldien het huwelyk zonder wil en toelatinge der Voogden was aangegaan, zouden de Voogden het beſtier van het goed tot de vyf en twintig jaaren onder haar kunnen behouden.

Aan ſommige Weezen werd ook wel om byzondere redenen met kenniſſe en goedvinden der Voogden door de Heeren Staaten *veniam ætatis* vergunt, waar door zy tot het beſtier van haar goederen werden toegelaten, het welk hoe geſchiet, en wat verder in zaaken van *voogdye* te pas komt, men zien kan by *van Leuwen in zyn Roomſch Holl. regt 1. B. 16. D.* en by *de Groot Lib. 1. C. 8, 9, 10.*

En werd gemeenlyk by een teſtament aan een Voogd gegeeven de magt van Subſtitutie, dat is om by afſterven iemant

mant in zyn plaats te ſtellen, dog zulks niet geſchiet zynde, werd daar in by de Overheit voorzien. En zyn de langſtlevende van de Ouders, en by gebreke van dien, twee van de naaſte maagen van weederzyde gehouden binnen agt weeken naa het overleyden van een of beiden de Ouders of binnen zulke tyd als de Keuren in de Steeden zulks meede brengen, aan de Weeskamer zoo 'er een is, anders het Geregt kenniſſe te geeven, van de Uiterſte Wille, waar by zy Voogden zyn geſtelt, zoo niet om de zelve aan het Geregt te verzoeken, en zyn ook tot zulks verpligt de geſtelde Voogden, zoo wanneer een haarer meedevoogden is overleeden, of dat een ander in der zelver plaats geſtelt werde, *de Groot Inleid.* 1. *B.* 7. *D.* en van der zelver magt *ibidem* in het 8. der zelver pligt in het 9. en der zelver uitgang in het 10. deel.

En mag niemant zig van een *voogdye* excuſeeren dan om wettige redenen by de Overheit te bepalen, die hooftzakelyk hier inne beſtaan, wanneer iemant met de adminiſtratie van drie boedels of *voogdyen* is belaſt, of met zulk een gebrek of lighaams kwaal dat hem belet, en daar toe onbekwaam maakt, daar *Huber* nog deeze byvoegt, het bewind van 's Lands penningen, ampt van Overheit, afwezen om 's Lands zaken, en oefening van konſten der geleertheit, tot welke laatſten hy voornamentlyk brengt, de bedienaars des Goddelyken Woords, zoo in de Steeden als ten Platten Lande, mitsgaders alle Leeraars in de Hooge- en laage Schoolen, 1. *B.* 17. *Cap.* *n.* 2 *en* 7, dog alles hangt voornamentlyk af van het oordeel van den Regter, die oordeelen moet naa omſtandigheit van zaken.

En moogen geen Voogden of Curateuren Roomſch zynde minderjarige kinderen, welkers Ouders of een der zelve Gereformeert is geweeſt onder hunne *voogdye* neemen, maar moeten der zelver gelegenheit aan de Magiſtraat of Weesmeeſteren bekent maaken. *Plac. van de Staaten Generaal.* 14. *April* 1649. *en van Zeeland* 16. *Octob.* 1642.

En moet een Voogt zig omtrent zyn Weezen in alles eerlyk en beſcheide gedragen, want de zelve misleidende, en ſlaapende by zyn pupille, verbeurt hy 60 ponden, en werd aan de Kaak gezet, en voor vyftig jaaren gebannen naa verſcheide Keuren, en is te Haarlem een Schoolmeeſter die een van zyn Schooldogteren had onteert,

eert, gegeeſſelt en gebannen, *Groen ad C. ſi quis eam cujus tutor fuerit, corrupit*, en is tot Leyden een getrouwt man zyn winkeldogter onteerende boven de boeten van overſpel voor eenige jaaren gebannen *v. Leuwen R. H. R. 4. B. C. 37. n. 2.* en is een Voogd aldaar zyn pupil geſchonden hebbende gegeeſſelt. ziet *Cod. Batav. tit. Momboirs Voogd. §. 20. in notis.*

VORSTEN, opſchorten, *Kiliaen* vertaalt dit woord van *Vorſten, friſten, verſten*, en *voorſten*, door het Latynſche woord, *differre, ſuperſedeeren*; ook beteekende, volgens onze oude Hollandſche formulieren, een vierſchaar *Vorſten*, de zelve opſchorten, en weederom op een andere tyd beleggen.

VRAGTLOON, is de *loon* of *waarde* aan een Schipper belooft voor het vervoeren van goederen of Perſoonen in zyn Schip van de eene plaats naa de anderen.

VREDE, oudstyts mogten de Graven, Balliuwen, Scheepenen en Raaden der Steeden, verzogt zynde of niet, een *vrede* leggen, en Partyen gebieden die te houden op zeekere penningen te verbeuren ten behoeven der Graven, der Steeden, of wel op groter ſtraffe, welke *vrede* niet langer gehouden moeſt werden dan jaar en dag, of tot zekere korte bepaalde tyden of regtdaagen, om middelerwyle door Soeninge of difinitif vonniſſe de beledigden genoege te geven; (welke Soeninge of Maaggelden zig niet verder uitſtrekten als tot Suſterlingen) die zig Erfgenaam droeg der Nedergeſlaage was de Bloedwreeker, en vermogt met hulp zyner maagen, den ſlagter dooden, zoo lang daar *veete* (diffidatio) was, dat is wanneer daar geen *vrede* aangebode was, en dat in tegendeel de vyantſchap was aangezegt, of zoo lange allen de geenen, die by verſterven konden erven niet waaren verſoent, welke *vrede* gelegt, en verſoeninge niet mogt geſchieden, indien de Bloedwreker het Lyk in de vierſchaar had doen brengen, en naa beſchouwinge of verklaringe dat hy door mans hand gedoot was, ſtraffe begeert had. want als dan moeſt de levende gelegt werden by de dooden, als men zyns magtig was. indien niet, zoo bleef aldaar een doode hand, met welke men gewoon was in Regten voort te vaaren, en de misdadige balling des Lands gelegt wiert, vide *Vehen. obſerv. in voce befebden. Heda op den jaere 1349. p. 249. Siccama LL. Triſ. p. 76, 81, 87, Saxen ſpiegel p. 456. Orlers Beſch. van Leyden*

p. 37. *Amſterd. Priv. v. Philips* 1446. *Eck Beſch. van Zuidholl.* p. 164. *Balen Beſchr. van Dordr.* p. 11. *Erfgrav. bedien. C.* 3. p. 33. waar van het formulier was, als te zien is *in de Keure van Leyden* van den jaare 1583. te weeten dat allen van die van den Breden Raad der Steede N. N. *vrede* mogen eiſchen, leggen of neemen, daar toe verzogt zynde of niet, in deeze manieren. Ik vermaane U een *vrede* van myns Genadige Heeren en van Stads weege, en gebiede U de zelve te onderhouden van nu tot den aanſtaande Regtdag, hier aanvolgende, den geheele dag gedurende, en dit alles op Crimineele of Civile Correctie van die van den Geregte. Ende die alzoo een *vrede* gelegt is, zal terſtont gehouden zyn te gaan inneleggen ter zyner Woonplaatſe, of is hy vreemt in eener Herberge te zyner gelieven, zonder daar uit te gaan buiten oorlof van den Schout, op tien gulden te verbeuren, en zullen verder tegen malkanderen den weg van Juſtitie wandelen, ende indien men iemant *vrede* wil leggen, die men niet bekoomen nog vinden en kan, het zelve zal men doen te zyner laatſte woonplaatſe, in jegenwoordigheit van twee gebuuren, ende als daar iemant doot gebleeven is, zoo zullen twee Schepenen den naaſte Vrienden en Maagen een *vrede* mogen leggen, in maniere als boven, maar op een boete van zeſtig gulden, en pœne van banne. en zoo wie jegens malkanderen bevreedigt zynde geweeſt, als nog in kweſtie ſtaan, of dat heur geſchil by vonniſſe geëindigt, en zy zulks verſoent zynde, booven dien met woorden *vrede* of ſoenbraak deede, die zal verbeuren zes guldens, maar die daadelyk *vrede* of ſoenbraak deede, het zy zyn Party kwetſende, of anderzints die zal verbeuren vyf en twintig gulden, en gecorrigeert werden. *Erfgr. Bed.* 19. *D. pag.* 271.

VREEMDEN, zyn die geenen, die malkanderen nog door geboorte nog door huwelyk beſtaan, *L.* 19. *Cod. de jure deliber. L.* 6. *ff. de ventre inſpic.*

VREEMDELINGEN, men houd voor *vreemdelingen* allen die geenen die buiten het Land dat zy bewoonen, zyn gebooren, ten waare zy door de Overheit regt van Burgerſchap hadden verkreegen, de zelve zyn in Holland niet alleen van alle ampten geëxcludeert, maar is ook aan de zelve by privilegie gegunt, dat alle giften van ampten de Ridderſchap en Steeden van ouds toegekoomen hebben-

de

de en contrarie het zelve aan anderen gegeeven, nul en van geen waarde zyn, ziet *van Zurk in zyn Cod. Batav. art.* AMPTEN §. 15.

En is by de Staaten gereſolveert dat *vreemdelingen* die om eenige militaire ampten te verkrygen met uitheemſche recommandatien zig behelpen ineligibel zyn, en dat tot der zelver bevordering daar op geen reguart zal werden genoomen, *Reſ. Holl. 5. Aug. en 21. Nov. 1661.* Ziet UITLANDERS.

VREES, is een gemoeds beweeging veroorzaakt door een daadelyk of toekooment gevaar. *eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa mentis trepidatio.*

Men onderſcheit de zelve in een ligtvaardige, of zwaare *vrees*, de eerſte noemt men in 't regt een *metus levis*, en werd gehoude voor die *vrees* die in een bloode, ſchroomagtig en vreesagtig menſch valt, als die om aan iemant te mishaagen, of zyn ongunſt op zig te haalen, de tweede noemt men een *metus gravis*, dat is die, welke zelfs in een kloekmoedig en dapper man valt, als de *vrees* voor de doot, voor gevankeniſſe, het verlies van zyn goet &c. dan is 'er nog eene *vrees* die de eerbiet ons als ingeeſt dat men de *vrees* uit eerbiet, of de *metus reverentialis* noemt, die men gemeenlyk voor zyn Ouders heeft, dog die wert niet onder de *metus gravis* of zwaare *vrees* getelt, waarom een huwelyk door kinderen uit oorzaak van die *vrees* aangegaan egter voor wettig gehouden werd, om dat de zelve niet geoordeelt werd te beletten de toeſtemminge, daar de *metus gravis* van dien aart is, dat zy een reden uitleevert van herſtel teegen een daat, die men teegen zyn wil gedaan heeft, waar van de reede is, om dat de billykheit niet toelaat, dat ſtoutmoedige door haar misdaat voordeel zouden genieten, of behaalen door de zwakheit van bloode of vreesagtige menſchen.

VRIENDSCHAP, wy noemen iemant die wy beminnen onze *Vriend*, en die wy haaten onze Vyand. Wy zyn verpligt ieder een te beminnen, en moogen niemant haaten, zelfs naa de wet der natuur, vermits onze verpligting ten opzigte van een ander niet ophoud, om dat zy ten onzen opzigte aan haar pligt mankeeren, door dien elks zyn verpligting op zig zelve beſtaat, dus moeten wy zelfs naa de wet der natuur tragten niemant zyn haat te verdienen, maar zyn *Vriendſchap* te zoeken, zonder egter daar

daar toe iets te doen, dat met de natuurlyke wet, waar door een ieder verbonden is, zoude kunnen ſtrydig zyn, maar waar toe de Goddelyke Wet ons nog ſterker verpligt.

VROEDSCHAP, is een Collegie van de Steedelyke Regeering, gekoozen uit de wyſte en gegoedſte aldaar, want het woord *Vroed*, beteekent wys, voorzigtig, vooruitziende, ſpaarzaam, *bevroeden* overwegen en bevatten. Men vint in de Chronyk van Holland, van den ongenoemde Klerk *bl.* 139. *Bedroefde ben die oude en die Vroeden, en ſtacken het hoofd te ſaemen en vonden een raet.* Ziet van de *Vroedſchappen* in 't algemeen *de Riemer. in zyn Beſch. v. 's Hage* 2. *D.* 30. *Hoofdſt. bl.* 84. en vervolgens ook de tegenwoordige Staat der Vereenigde Neederlanden, de zelve wierden gekoozen uit den Rykdom, en dus moet men de *Vroedſchap* aanmerken als een Collegie te ſaamen geſtelt uit de voorzigtigſte en wyſten, en teffens de vermogentſte der Steeden, om te repreſenteeren en te handhavenen der zelver Burgeren belangen.

Dit Collegie disponeert alleen over Staats en Stads zaaken, en beſtaat in de Steeden vervolgens uit de notabelſte der Burgerye, de Staaten meenen by Haar Manifeſt van 16. *Oct.* 1587. dat de zelven zoo oud zouden zyn als de Steeden zelfs, immers dat van haar begin geen memorie is, maar of die aloude *Vroedſchappen* van dien aart waaren als de jegenwoordige komt my zoo klaar niet voor, ſchoon het zeeker is, dat van de vroegſte tyden, alles met de Vroedſte en Rykſte wiert overlegt en beraadſlaagt, en zonder haar beradingen geen laſten op de Burgerye gelegt wierden. Zy moogen niemant van hunne medeleeden uit de Regeeringe zetten, of ſuſpendeeren, en wert zulks voor nul gehouden, dog de kenniſſe en Judicature daar over gelaaten aan het oordeel van de ordinaire en competente Regter, en is aan het Hof ſpeciaal gedemandeert op zulke zaaken naarſtig toezigt te houden, ten einde daar inne behoorlyk werde geprocedeert by der zelver *Reſolutien van* 10. *July en* 9. *Aug.* 1658.

VROEDVROUWEN, noemt men die *Vrouwen*, de welke de Vrouwen in Barends nood behulpzaam zyn in de Verloſſinge.

De zelve moeten, in gevolge het *Egt reglement van de Generaliteit van* 18. *Maart* 1656. *art.* 88. by de Magiſtraten werden beëedigt van binnen de 24 uuren naa de geboorte van een baſtaart

baſtaart kind, het zelve aan te brengen, met de naam en wooninge van de Moeder, op dat de Officieren daar naa kunnen procedeeren. En ſtaat in Zeeland op dat verzuim 100 gls. en dat zy 't kint zelfs zullen moeten houden, *Pol. Ord. Zeel.* 18. *Maart* 1666. *art.* 15. by die ordonantie is meede geſtatueert, dat zig niemant, als beëedigde *Vroedvrouwen* tot de verloſſinge moogen laaten gebruiken, egter is het haar niet geoorlooft aan iemant in barends nood zynde, een eed af te neemen, om dat zulk een Regterlyke daat is, waar toe zy in geenen deelen bevoegt, maar naa regten calangabel zyn.

VROON, beteekent in de oude Nederduitſche taal *Vry*. *Vroonlanden*, *Vroonakkers*, *Vroonwateren* en diergelyken, zyn zulke landen die aan niemant leenroerig zyn, en die in volle en vrye eigendom werden bezeeten, zoo draagen de Viſſeryen die den Heer van het Land toebehooren, de naam van *Vroon* viſſeryen, als vrye viſſeryen, dog waar van waarſchynlyk de naams reeden en oorſpronk in het *Fron* der Duitſchen, en anderen middel eeuwſche Volkeren, naa de gedagten van de Oudheitkundige Heer *van de Wall* moet gezogt werden, by wien zulks een *Heer* beteekende; daar toe citerende het Gloſſarium van *Wachter in voce Fron* en anderen. Ziet des zelfs aantekeningen op de Privilegien van Dordrecht. *fol.* 117.

VROUWEN, van ouds zyn alle *Vrouwen* in deeze Landen onmondig geweeſt, zulks dat bejaarde ouderlooze Maagden of Weduwen niets regtelyks mogten doen, nog eenige goederen vervreemden, dan door haar Voogds hand, waar uit overgebleeven is de gewoonte, van tot zekere zaaken te neemen een gekooren Voogt, die men anders een Straatvoogt noemt, maar dit regt zegt de Heer *de Groot in zyn Inleid.* 1. *B.* 4. *D.* door lange tyden in ongebruik zynde gekoomen, heeft wel eenige ſchyn behouden, maar de kragt verlooren, zulks dat het gunt als nu by bejaarde ongetrouwde Wyven werd gepleegt, ſchoon zonder Voogd, niet en laat geſtaade te zyn.

Onder het woord van Mannen werden ook de *Vrouwen* begreepen, *enunciatio Sermonis, in ſexu maſculino, fœminas etiam comprehendit niſi juſta interpretatio aliud ſuadeat. L.* 1. *&* 152. *ff. de rer. ſignif. & Mornac. ad leg.* 3. *ff. de negot. Geſt, & ad leg.* 6. *ff. de præſcript. verbor.*

De zelve zyn niet admiſſibel tot eenige publieke bedieningen,

naa de Roomſche Wetten die op dat ſtuk by ons plaats hebben. *fœminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ ſunt, & ideo nec judices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere, nec poſtulare, nec pro alio intervenire nec Procuratores exiſtere. L. 2. ff. de reg. jur.* Vervolgens kunnen zy ook by geen Compromis tot Arbiters werden geſtelt; hoe zeer men aan haar als ervarene in een kunſt of weetenſchap, die tot haar beroep betrekkelyk is, wel iets kan verblyven, om dat zulks niet eigentlyk is een oefening van het ampt van Regter, vide *leg. ultim. Cod. de Arbitr.*

Zy kunnen ook geen Voogdeſſen zyn als van haar eige kinderen, *quia tutela quaſi publicum & virile munus eſt, & ſupra fœminei ſexus infirmitatem.* Egter vermag de Vrouw Curatrice zyn van haar Man, als hy voor een kwiſtgoed of prodigus verklaart is, of onzinnig is, by aldien zy by den Regter daar toe werd bekwaam geoordeelt; om dat niemant kan werden gepreſumeert meer belangen te ſtellen in het welzyn van die Man, en de conſervatie van zyne goederen als zyn Vrouw, ziet hier over *Belordeau letter F. art.* 2. die zelfs van begrip is, dat zy geen inventaris gehouden is te maaken.

Voorts vervallen alle handelingen die een getrouwde Vrouw doet buiten haar Man met 'er daat, uitgezondert, dat zy doende openbare Neringe en Koopmanſchap, haar zelve mag verbinden, en de goederen van de Neringe mag vervreemden en belaſten, een Vrouw ook iets borgende, dat tot de gemeene huishoudinge is vertrekt, werd de zelve verſtaan daar door haar zelve en haar man te verbinden, *arg. L. 3. ff. de jure dotis. L. 78. §. 2. ff. eodem, van Leuwen Roomſch Holl. Regt 1. B. 6. D. n. 7 en 8.*

VRUGTGEBRUIK, is het regt van voordeel te trekken uit een zaak die aan een ander toebehoort, zonder vermindering van het zelve goet, want alle baat, die uit de zaak ontſtaat, is daar onder begreepen, hoedanig die is, maar niet het geen het wezen van de zaak aangaat, gelyk als Gras, Koorn, *L. 9. ff. de uſufructu L. 35. ff. de uſur.* Geboorte van Beeſten, Melk, Wol, &c. §. 37. *inſtit. de rerum diviſ. L. 68. §. 1. ff. de uſufruct.* huur van Huizen. *L. 7. §. 1. ff. de uſufr. L 62. ff. de rei vind.* den houw van Boomen die houwbaar zyn, mits dat het zelve ſtoovs oirbaar geſchiede *L. 9. §. fin. ff. de uſufr.* ook Lyfrenten die jaarlyks vervallen.

vallen. ziet *van Leuwen R. H. R. 2. B. 9. D.* ook werd alles wat uit de aarden gegraven werd, mits dat het jaarlyks aangroeid daar onder gerekent, *L. 7. §. item ſi vir ff. ſolut. matrim. Elbert. Leonin. tract. de uſufruct.*

En verſcheelt, daar in het gebruik, van het *Vrugtgebruik*, dat die geene die het *Vrugtgebruik* heeft al de vrugten geniet van de zaak waar van hy het *Vrugtgebruik* heeft, maar die geene die alleen maar het gebruik van een zaak heeft, kan daar geen ander voordeel uit haalen, als voor zoo verre hy zulks voor hem en zyn huisgezin nodig heeft.

VRYGELEYDE. Ziet SEURETÉ DE CORPS.

VRYHEIT, is een aangeboore magt om te doen het geen men wil, ten waare men daar in door gewelt of de Wet werd verhindert, maar gelyk het gewelt een daat is, zoo kan zy ons wel beletten het gebruik en oefeninge van de *Vryheit* maar niet beneemen de *Vryheit* zelve. Want met 'er daat, kan in het geen in een regt beſtaat, ons niet werden ontnoomen of vernietigt, zulks kan niet geſchieden als door het regt zelve, dus is aan iemant zyn *Vryheit* niet benoomen, die in een magt valt van Struikrovers.

De Groote Preſident *Monteſquiou* zegt in zyn 11 *boek* van zyn *Eſprit des Loix* 2. *Cap.* dat 'er geen woord is, waar aan men meer uitlegginge gegeeven heeft, de eene hebben gemeent zegt hy, dat de *Vryheit* beſtond, om die geenen, die zy de magt in handen hadden gegeeven daar van wederom te kunnen ontzetten, de anderen in de magt om te mogen verkiezen een Perſoon, aan wien zy moeſten gehoorzaamen, de anderen wederom hebben de *Vryheit* geſtelt in de magt om gewapent te moogen zyn, en gewelt te kunnen gebruiken, anderen weederom in het voorregt om geregeert te werden door iemant uit het midden van haar eige Volk, of naa haar eige en particuliere Wetten, en dus heeft den eene de *Vryheit* gemeent te moeten zoeken in een Republikynſche de andere wederom in Monarchale regeeringen, en eindelyk een iegelyk in zoo een Gouvernement, dat het meeſte met zyn gewoonte en ſmaak over een kwam, en om dat men niet altyt, dadelyk en zigbaar onder het oog heeft in een Republiek de beweegende oorzaaken, der onheilen waar over men zig beklaagt, en de Wetten zelfs aldaar meer ſchynen te ſpreeken als de uitvoerders

van de zelve, houden de meeſten die regeeringsform voor de beſte, met uitſluitinge van de Monarchale of alleenheerſchende magt, en eindelyk om dat in een Democratiſche Regeering het volk eenigzints als ſchynt te doen, het geen het wil, heeft men in zoo een ſoort van Gouvernement zig verbeelt, dat de *Vrybeit* geplaatſt was, maar men heeft de magt van het volk, met de *Vrybeit* van het volk, te ſaamen geconfondeert en vermengt, want de *Vrybeit* beſtaat geenzints in het doen van het geen men wil; in een Staat of Maatſchappye daar goede Wetten zyn, beſtaat de *Vrybeit* maar alleen in de magt van te moogen doen, dat men verpligt is om te willen doen, en om niet gedwongen te zyn te doen, dat men niet zoude behooren te willen doen, dus moet men zig een regt denkbeelt maken van de onafhankelykheit, die onderſcheiden van de *Vrybeit* is, wanneer men zal bevinden, dat het regt om te moogen doen, het geen ons de Wetten accordeeren en toeſtaan, alleen *Vrybeit* is, want by aldien het een Borger en Ingezeeten vryſtont te doen, dat geenen dat de Wetten verbieden, was 'er geen *Vrybeit* meer, om dat zulks dan aan ieder een op die zelve voet zoude geoorloft zyn. En dus een ieder die magt zoude willen oefenen, teegen zyn meedeburger: de waare *Vrybeit* dan beſtaat in die bedaarde geſtalte van geeſt die in ons geboore werd uit het denkbeelt, dat ieder een heeft, dat zyn Perſoon en goederen zeeker, en in een goede beſcherming zyn, dat geen plaats hebben kan, zoo dra den eene Burger of Ingezeten voor den anderen moet bevreeſt zyn. Dus is het zeeker, dat geen ſtaat zonder een Eminent hooft gelukkig zyn kan, en dat een Regeering als de onze onder een Eminent hooft of Stadhouder, beneevens de zelve uit de beſte in den Burgerſtaat beſtaande, alwaar de legative, dat is de wetgeevende en de executive, dat is de uitvoerige magt der Wetten in geen eene hand is, de aller gelukkigſte is, mits dat ieder zig bepaalt in het geen de Wetten hun geeft, en aan den Regter de *Vrybeit* gelaaten werd, om zonder eenig beletzel, dien conform regt te doen, en een ieder in zyn Voorregten en Privilegien te beſchermen, zonder het welk men in een diſpotismus valt, dat met de *Vrybeit* onbeſtaanbaar is, zoodanig een *Vrybeit* is voorwaar een onwaardeerlyke zaak,

zaak, *L. libertas* 106. *ff. reg. jur.* en de *L. non eſt ſingularis* 176. §. 1. *ff. eod.* en aangenamer dan alle dingen *L. Libertas* 122. *ff. d. t.* waar voor men zig altyt in gevaar ſtellen moet *L. quoties* 20. *ff. eod.* om dat de *Vryheit*, van nature is, de ſlaverny tegen de natuur. *inſt. de Jur. Perſ.* §. 1. & 2. hierom is het dat *Plato* met regt, de *Vryheit* des levens, een heerſchappye noemt, en het grootſte van alle goederen, en *Trajaan Boccalini* een Italiaanſch Schryver, zegt in zyn kondſchappen van Parnas 1. *Deel* 36. *Verhand. pag.* 197. de *Vryheit* is de lieflykſte en koſtelykſte gave, die de onſterfelyke Godt, door meer dan eene genade alleen geeft aan die geene, die hem meeſt lief heeft, die de zelve niet kent, is blind, die ze niet agt, is zot, en die met gantſcher herten die niet naa en jaagt, is een wreede vyand van zig zelfs en van zyn Vaderland.

VRYLIGT, of *vry gezigt*, is het regt, om te verbieden, dat U naabuur met zyn getimmerte of met zyn boomen u niet belette het ſcheppen van *ligt*, of ook open uitzigt, 't welk meer is als *ligt*, want naa het gemeene regt mag ieder op het zyne ſtellen getimmerten of boomen, al is het zoo, dat zyn nabuurs gezigt of *ligt* daar door benadeelt werd, maar niemant vermag ingevolge dat regt, zyn boomen laaten hangen over een anders grond, zonder dat de Grondheer vermag 't gunt over zyn grond hangt te korten; en doet hy zulks niet, zoo komen hem toe de overhangende vrugten. *de Groot Inleid.* 2. *B.* 34. *D.*

W.

WAARBORG, noemt men iemant die voor den Verkooper van eenig onroerend goed, ten behoeve van den Koper zig verbint, teegen allen en een iegelyk die eenige aanſpraak op het verkogte goed zoude willen maken, om des wegens den Koper voor alle ſchaaden te indemneeren.

WAARDYN, is de benaaming van de opzigter der munt, dit woord is afkomſtig van het oude Vlaamſche woord *waarden* of *waaren*, dat *toezien*, *bezorgen*, beteekent; en van eene beteekenis met het Franſche woord *Gardien*, welk genoegzaam het zelfde woord is, ziet *Kiliaan dict. Etymol.*

WAARHEIT BEZITTEN. Ziet INFORMATIEN.

WAARSEGGERS OF WAARSEGSTERS, en die van *Toveryen* wierden beſchuldigt, wierden voor deeze levendig verbrand, *arg. L.* 3. *Cod. de Malef.* dog naademaal men klaar bevonden heeft, dat die zaaken maar in een inbeeldige magt beſtonden, en in een bedrog, waar meede men eenvoudige en ligtgelovige menſchen misleit, werden alle *Waarſeggers*, en die met eenige zoogenaamde bezweeringen omgaan of zig des vermeeten, om haar bedrog, waanwysheid en bygeloof met een geeſſeling, banniſſement of diergelyke meer of minder ſtraffe naa de omſtandigheeden der zaaken geſtraft. ziet *J. van den Sande Lib.* 5. *tit.* 9. *defin.* 8. en in 't brede *van Heemskerk in zyn Bataviſche Arcadia p.* 113. en volgende.

WANTAAL, is *onbebouwe taal*, *onbetaamelyke taal*, in teegenſtellinge van *dingtaal*, dat behoorlyke en ter zaake dienende *taal* beteekent; *de Riemer beſchry-*

ſchryving van den Haage 2. *D. in de coſtumen pag.* 18. *in notis*, anders is dingtaal de taal die men in 't geregt gebruikt.

WAPELDRENKEN OF WAPENDRENKEN, beteekent iemant in vuil water werpen, en daar meede begieten, *Erfgrav. Bedien.* 30. *D. p.* 485.

WATERHALING, is het regt om water te halen uit een anders put of regenbak, welke dienſtbaarheit of ſervitut ook het voetpad derwaarts leidende in zig begrypt, want die een ſervitut heeft, heeft ook alles zonder het welk hy van dat ſervitut geen gebruik zoude kunnen maken, die zoodanig regt heeft, is ook gehouden zoodanige meede te helpen ſchoonmaken en te onderhouden, ziet *de Groot Inleid.* 2. *B.* 35. *D.*

WATERLEIDING, is het regt om het water uit iemants *water af te leiden*, ieder een vermag uit 's Heeren wateren of Ban-wateringen water op zyn grond *leiden*, voor zoo verre de Keuren zulks niet verbieden, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 35. *D.*

WATERLOOP, is het regt om zyn *water te laaten lopen* over een anders grond, want naa het gemeene regt moet ieder een zyn water op het zyne leiden, of door het zyne ter ſtraate uit, het welk van ſchoon water te verſtaan is, ten welken einde die geenen, die zoodanig een regt heeft, gehouden is voor het gat van de lozinge een rooſter te houden, op dat de vuiligheit daar voor blyve, ziet hier over *de Groot in zyn Inleid.* 2. *B.* 34. *D. en van Leuwen* 2. *B.* 20. *D.*

WATERLOSINGE, is het regt om zyn water te *loſen* over een anders grond, of te doen lopen buiten zyn eigen, want naa het gemeene regt mag ieder een zyn water laaten loopen zoo het van zelfs loopen wil, waar van daan het oude ſpreekwoord, *die water deert, water keert, de Groot Inleid.* 2. *B.* 35. *D.*

WEDDE, dit woord komt meenigmaal voor in de formulieren der oude regtspleeginge van de middel eeuw, alwaar men vint, wanneer *een zaak onder het wedde gekoomen is*, in een formulier om de vierſchaar te ſpannen van den Haag, vind men onder de Coſtumen dat de Schout vraagt of zegt, *alleen de geenen die gedaagt zyn met regt ofte wedde beſaakt zyn, eiſch ik an der vierſchaar een werf, ander werf &c.* de Heer *de Riemer*, zend in zyn noten op dat ſtuk de Lezer om dit te verſtaan, tot de Heer *de Groot in zyn Inleid. tot de Holl. Regtsgel.* 3. *B.* 3. *D.* letter (*e*) tuſſchen *n.* 115. en 116. alwaar gevonden werd, *dat in Hol-*

Holland zeer gebruikelyk plag te zyn, dat den eenen dingman den anderen in regt een wedde hood over ſchuld of onſchuld, om door de vrees van groot verlies de luiden af te ſchrikken van onregtmatige Regtspleegingen, ende alle wedden hadden haar weder wedden, dat is die het wedden wierd aangeboden, moeſt het wedde volgen, ofte lyden aan zyn teegendingers woorden, maar het hoger wedde velde het lager, maar zoo wanneer het hooger wedde was tot een groter hoop gelts, dan daer van den laeger Regter kenniſſe konde neemen, zoo wierd door het wedden de geheele zaak geknogt aan een Hoffaart, dat is aan de kenniſſe van 't Hof met welke naam als doen genoemt wierden der Bailjuwen vierſchaaren, dan zulks is nu genoeg in ongebruik gekoomen. dit zegt *de Riemer* ſchynt de Heer *de Groot* genoomen te hebben uit de Coſtumen van Rhynland (zoo als die door Mr. *S. van Leuwen* zyn uitgegeeven.) *art.* 63. *p.* 244, 245. waar by men nog voegen kan *art.* 78, 79, 80, *en* 81, *p.* 260. en volgende. Ziet *de Riemer beſchryvinge van den Haag.* 2. *D. Coſt. p.* 11 *en* 12.

WEDDE OF WEDDINGE, is een zoort van overeenkomſt over een twyfelagtige zaak, op welkers uitkomſt men zeekere prys ſtelt, en waar toe men met 'er daat iets tot onderpand geeft of belooft, de zelven werden by ons met het dobbelſpel gelyk geſtelt, en is daar teegen op veele plaatſen by Keuren voorzien, ten waare de zelven van dien aart waaren, dat daar in beider voordeel beſtont, zoo als in materie van aſſurancie, bodemerye &c. ſchoon dat in effecte *weddingen* zyn, ziet *de Groot Inl.* 3. *Boek* 3. *D. Chriſtin. vol.* 2. *dec.* 200. *n.* 5. de zelve hebben in Vrankryk zoo weinig als by ons plaats, wanneer de zelve van het enkel geval afhangen, vide *L. Charond. in memorabil verb. contractus & verb. gage* en voor al niet zoo 'er geen geld op pand onder geſtelt is. *C. Loiſeau L.* 4. *de deguerpiſement Cap.* 3. *num.* 13. ziet ook *van Leuwen Roomſch Holl. Regt.* 4. *B.* 15. *D.*

WEDERDRYVING, is *naaſting.* ziet *H. de Groot Inleid. tot de Holl. Regtsg.* 3. *B.* 16. *D.* genaamt *wederdryvinge, ſinninge, aanboord, nakoop.* Ziet NAASTING.

WEDUWE, noemt men een Vrouw welkers Man is overleeden, en ſchoon een minderjarige Vrouw door het huwelyk onder de maritale magt en Voogdye komt, en als minderjarig werd aangezien, zoo werd egter een minderjarige *Weduwe*, die den ouderdom van vyfentwintig jaaren, nog niet heeft bereikt,

bereikt, by ons voor mondig gehouden, en vervalt niet weederom onder de magt van haar Ouders *Tiraquell. in legib. connub. gloſſ.* 3. *num.* 1. & 2, het welk ook alzo in de Keuren der Stad Amſterdam op het ſtuk van huwelyks zaaken duidelyk is verklaart *art.* 13. vide *van Leuwen* 1. *B.* 13. *D.* en by gevolg ook omtrent de Voogdyſchap van haar kinderen, dat niet alleen door twee ſententien van den Hove van Holland en van den Hoogen Raad zoo is gedecideert, maar ook omſtandig beweert door een *conſilium facultatis Juridicæ Academiæ Lugduno Batavæ* 23. *Jan.* 1651.

Men gelieven hier op naa te zien de geleerde aanteekeningen van de Heer Raadsheer van *Heemskerk in zyn Batav. Arcaſ. p.* 142. & *ſeqq.* dus men daar aan in 't vonniſſen en raadplegen gehouden is, egter kunnen zy door een tegenſtrydige ordonantie daar van in 't geheel wederhouden werden, zoo als men 'er een te Dordregt vint, die aldus luid. Geen Vrouwen, alwaar 't ook Moeder of Grootmoeder zullen eenige voogdye mogen hebben. toeſtaande niet te min, dat Moeder of Grootmoeder daar toe bekwaam zynde, de adminiſtratie zullen mogen hebben (indien 't hen belieft) van de goederen haar kinderen of kindskinderen toekomende, dog niet anders als met ſpeciaal goetvinden, en ordonantie van de Heeren Weesmeeſteren, en der kinderen Voogden, ofte Vrienden, die Erfgenaamen daar af zouden zyn, ofte eenige ſucceſſie verwagten, en dat ook met cautie, en onder renuntiatie van 't *beneficium Senatus conſulti Vellejani*, en van alle anderen beneficien van regten de Vrouwen competeerende *ordon. van de Weeskamer van Dordregt art.* 22. Zoo is 't ook in de Stad Amſterdam, by naa van de zelve inhoud. *in de ordon. van de Weeskamer art.* 37. ook is op eenige plaatſen beſloten en vaſtgeſtelt, dat een Moeder *Weduwe* zynde, niet voor haar 25. jaar, nog naa het 70 jaar haars ouderdoms over haar kinderen Voogdeſſe kan zyn, gelyk te zien is *in de ordon. van de Weeskamer van den Briel tit.* 5. *art.* 3. van Alkmaar, Edam, en Purmerende, ieder in het byzonder. Zy hebben ook het voorregt van by preventie, die geenen van wien zy iet te eiſchen hebben te moogen roepen ter eerſter inſtantie voor den Hove van Holland, ziet 8. *art. van de inſtructie*, dog dit regt competeert haar niet, zoo zy by transport is gekoomen aan de actie waar uit zy ageert, ziet *Reſ.*

van den Hove 20. *Juny* 1603. en mag anders een *Weduwe* in Holland wonende haare debiteuren wonende in Zeeland ter eerſter inſtantie betrekken voor den Hove, het welk by het Hof zo is verſtaan op den 26. *Nov.* 1682. overeenkomſtig met het proviſioneel accord tuſſchen Holland en Zeeland 11. *Juny* 1674. *art.* 3 *en* 4. *van Alphen in zyn Papegaay* 2. *D. p.* 313. en heeft een *Weduwe* van een geweeze Miniſter van de Keizer by requeſte aan den Hove verzogt dat zy mogt jouïſſeeren van het Privilegie en Voorregten vergunt aan de *Weduwe* der Edelen alhier, het welk aan haar is geaccordeert, *Reſ. van den Hove* 9 *en* 10. *Jan.* 1719.

WEESEN, noemt men minderjaarige Vaderlooze kinderen, of die nog Vader nog Moeder hebben, zoo wel Dogters, als Jongelingen, van ouds plagt in Holland een Jongman mondig te zyn tot 15 en een Dogter tot 12 jaaren, daar naa heeft men de tyd verlengt tot 18 en eindelyk tot 25 jaren. Ziet MONDIGEN, ONMONDIGEN EN VOOGDYE.

WEESHUISEN, noemt men huiſen door publieke auctoriteit geſtigt, tot alimentatie en educatie der ongelukkige en arme ouderlooze kinderen.

Die daar in werden gealimenteert, moeten daar inbrengen al het geen zy bezitten en verſterft aan de zelven al het gunt de Weeskinderen aankomt by Ervenis of anderzints volgens een *Reſ. van de Staaten van Holland van* 7. *Maart* 1680. ook koomen de goederen van die geenen die daar in zyn opgevoet *ab inteſtato* aan het huis, zoo 'er geen wettige deſcendenten zyn, en by teſtament moeten zy een derde aan het huis laten, *Reſ. Holl.* 29. *Nov.* 1604. 7. *Juny* 22. *Octob.* 1605.

Verſcheide *Weeshuiſen* hebben van Haar Ed. Groot Mog. octrooi verkreegen, waar by der zelver Regenten werden gequalificeert en geauthoriſeert, om ten opzigte van het voorledene, te blyven by de poſſeſſie, en het regt dat zy hebben geëxerceert en geacquireert, zonder daar inne eenige præjudicie te lyden, en zonder ook wegens het geen zy uit dien hoofde genoten hebben, eenige reclame ſubject te zyn, en ten opzigte van het toekomende om te mogen behouden en naa zig neemen, al het geen zal werden nagelaten by eenige Perſonen in haar reſpective *Weeshuis* groot gemaakt, wanneer de zelve komen te ſterven zonder kinderen, en verdere deſcendenten naa te laaten, ten waaren de zelve met de Supplian-

plianten of haar Succeſſeuren in der tyd daar van uitkoop was gedaan, mitsgaders om de geringe middeltjes welken de kinderen, die in de reſpective *Weeshuiſen* reeds ingenomen zyn, of naa dien nog ingenomen zullen werden, voor den tyd hunner inneminge of eigen of aanbeſturven mogen zyn, voor haare Weduwen te blyven behouden, daar onder nogtans niet begrepen het geen de zelve kinderen gedurende haar opvoedinge in het zelve huis, by erffeniſſe, legaten of giften verkreegen zouden mogen hebben, behoudens egter dat de voorſz. reſpective Regenten de vrugten daar van zullen mogen genieten, zoo lange de zelve kinderen in reſpective *Weeshuiſen* opgevoet zullen werden en langer niet.

Zoodanig een octrooi is verleent aan *Burger-* en *Arme Weeshuis* te Edam 15. *Jan.* 1734. *Kerkel. Plac. Boek fol.* 606. aan de Regenten van 't *Aalmoeſeniershuis* te Amſterdam. 6. *Juny* 1733. aan 't *Weeshuis* te Delft 29. *Jan.* 1734. aan 't *Burger Weeshuis*, *Huiszitten-* en *Arme Weeshuis* te Hoorn, 26. *Febr.* 1734. *Kerkl. Plac. Boek f.* 609. aan Regenten van 't *Krankzinnige Godshuis* te Amſterdam 4. *Maart* 1734. *ibid. f.* 610. aan die van Yſſelmonde 8. *Dec.* 1734.

En moet aan alle Regenten van *Weeshuiſen* een inventaris zonder eenige koſten van proceduren werden gelevert, of by de executeurs in hunne privé werden betaalt exempel *Reſ. v. Holl.* 12. *Aug.* 1609, 18. *Dec.* 1610, 2. *April*, 12. *April* 21. *Mey* 1611.

En mogen Regenten van *Weeshuiſen*, Diaconen van Gereformeerde Kerken, Aalmoeſeniers van gemeene Armen, en Huiszittenhuiſen in de Steeden en ten platten Lande erfeniſſen adieren zonder beneficie van inventaris, en zyn niet verder gehouden, als voor zoo verre de zuivere effecten van den boedel meedebrengen, mits den inventaris gemaakt zy ten overſtaan van Schepenen, *Reſ.* 7. *Maart* 1680.

WEESKAMER, is een Collegie of Regtbank met publieke auctoriteit opgerigt, tot Voogdye, beſtier en behandelingen, zoo over de Perſoonen als goederen, van Ouderlooze Minderjarige *Weezen* van een Plaats waar omtrent, door de Ouders of naaſtbeſtaande geen voorzieningen zyn gemaakt, alle actens voor *Weesmeeſteren* gepaſſeert beroerende den geenen, welkers goederen ter *Weeskamer* beruſten, werden gehouden en zyn van gelyke kragt als Schepenkenniſſen, ordonantie van de

Weeskamer van Leyden. *art.* 42. tot Amſterdam *art.* 29. en *Reſ. van de Staaten v. Holland van* 2. *Sept.* 1592. octrooi voor Amſterdam en andere Steden. *van* 4. *Mey* 1656. de obligatien op *Weeskamers* regt en goederen daar gebragt ten voordeelen van Weeskinderen geeven regt van preferentie en legaal verband, zonder dat daar af de 40. penn. behoeft betaalt te werden, *Plac. v. Holl.* 5. *Febr.* 1665.

Penn. op *Weeskamers* regt beleit zynde, hebben de erfgenaamen het zelve regt, mits zy 't een jaar naa het overlyden bekent maaken, exempel. *Reſ. Holl.* 26. *Nov.* 1609.

En moogen Weesmeeſteren op Hollandſche Comptoire Geld beleggen, octrooi Amſterd. 11. *Dec.* 1642. Zy moogen ook geld uitzetten op ordonantien van Soldy, *Reſ. Holl.* 13. *Mey* 1678. en moogen naa verloop van een derde van een eeuw zedert de laatſte ſcheidinge door geen mandamenten by de Hoven werden gedagvaart volgens *Reſolutie van de Staaten van* 1708.

WEG, die tot het regt van een *weg* te gebruiken is bevoorregt mag daar over met Paarden of waagens ſchoon over een anders land ryden, en begrypt het *voetpat*, *rypat* en *dreef*, en die geene die een van deeze geregtigheeden heeft, moet daar van heuſelyk en ten minſte kwetzinge van zyn nabuur gebruik maken. *L.* 9. *ff. de Servit.* Ziet Noodweg, Heere Weg, en Buurweg.

WELGEBORE MANNEN, daar door heeft men van ouds al verſtaan die geenen, welkers Ouders en Voorouders vrye en eerlyke luiden waaren, die van haar inkomſten leefden, en nooit eenige dienſtbaarheit of ambagt hadden gedaan, men koos de zelven tot Regters in de Crimineele vierſcharen, als blykt uit verſcheide handveſten, en te zien is uit dat door Graaf *Floris* des Vrydags naa half vaſten aan die van Kennemerland gegeeven 1291, dat geen Balliuw nog Ambagtsheer of Schout, geen vrye man ter boete winnen mag ten zy met vrye Luiden, *item* die Schout zal wezen vry en *Welgebore*, die over een vryman Regten zal, ende nog, zo wie wyzen zal over een vryman vonniſſe van den Schout, hy zal wezen vry en *Welgebore*, zoo ook by handveſte van Keizerin *Margareet* aan die van Noord-holland gegeeven Dingsdags voor Pinxteren in den jaare 1346. blykt daar gezegt werd, Wy zullen, nog onze Nakomelingen niemant neemen tot onze geſwoiren Raiden, hy zy een *Welgebore man*. *Hugo de Groot* meent,

meent, dat Graaf *Floris* haar had begunſtigt met het regt om haar wapen, dat is haar geſlagt teeken opentlyk te voeren, te ryden met een Spoor, en ſchotvry te zyn, dog huiden al het zelve met anderen zynde gemeen gemaakt door het gebruik blyft 'er alleen dat onderſcheit, dat *Welgebore Mannen* werden gebruikt als Regters van des Balliuws Hof, in plaatſe van Leenmannen, en daar meede vry zyn, om tot het Schepensampt gekoren te werden. *de Groot Inleid.* 1. *B.* 14. *Deel.*

WELSPREKENTHEID, is een gaave van de natuur om zyn gedagten wel te kunnen uitdrukken en voorſtellen, om iemant te overtuigen, zyn verſtand te verligten, en zyn hart te beweegen; de waare *welſprekenheit*, beſtaat in een zuiverheit van taal, welgeſchikte denkbeelden, en toonvallen, en daar meede overeenkoomende gebaarden, waar omtrent men vooral dient in agt te neemen, eerſtelyk, om met een wel gepaſte ſchikkinge en klaarheit de zaak zoo voor te ſtellen, dat den Regter daadelyk een goet denkbeelt daar van hebben kan. Waar naa men moet tragten met kundigheit en nadruk gebruik te maaken van de middelen, die men oordeelt te moeten dienen om den Regter te overtuigen, zonder eenige argumenten over te ſlaan, die ons voorkoomen, daar toe te kunnen dienen, om dat men dikwils ziet, dat de Regters van een en het zelve begrip zyn, ſchoon uit onderſcheide beweegredenen; voorts dient men te houden in de ſtoffe die men behandelt een zeekere evenreedigheit, want het is niet minder ongereimt zig over een zaak te' lang uit te breiden, als de zelve al te kort te behandelen, dus dient men zonder veel omweegen regt naa zyn doelwit te gaan, en niets te zeggen; dat tot de zaak niet dient, en zig van geen uitdrukkingen te bedienen die verzwakken de zaak die men verhandelt, zaaken van aanbelang behandelende, gebruik maaken van die uitdrukkingen die over een komſtig zyn met den aart en het gewigt van de zaak, in hoope van daar meede als te verrukken en in te neemen het hart en denkbeelden van den Regter en toehoorders, egter zo, dat de denkbeelden voorkoomende uit de vlugheit van geeſt, niet wegneemen of verdooven de wezentlykheit der zaaken; verder dienen de zaaken getrouw en zonder eenige bewimpeling te werden voorgeſtelt, waar toe een Advocaat van de geringſte omſtandigheit

van de zaak grondige kenniſſe dient te hebben, om het geobjicieerde wel te kunnen wederleggen, altoos zonder de waarheit te kort te doen, of de eer en reputatie van zyn Partye te beleedigen. Gebruik maakende van geen andere middelen, als die de waarheit, het regt en de billykheit hem aan de hand geeven. Ook dient een Advocaat zig voor al te onthouden van die laffe boerteryen en ſcherſingen, die alleen dienen om de toehoorders te doen lagchen, en niets tot de zaak dienende, hem altoos beſpottelyk maken, *ſtultum enim eſt in ſacro Juſtitiæ templo inanes proferre nugas Majeſtati loci parum convenientes.* En eindelyk zyn pleidooy niet opvullen met onnodige en niets ter zaake dienende omſtandigheeden, de reedenen die hy by brengt, de vergelykeniſſen die hy maakt, de auctoriteiten die hy allegueert, moeten alle overeenkomſtig, en met de zaaken gepaſt zyn, zonder 't welk, de allergeeſtigſte en oordeelkundigſte gedagten, zoo zy tot de zaak niet dienen, zyn redevoering meer verduiſteren als ligt of glans by zetten. *Nam producenda ſunt non quæ pulcra ſed quæ convenientia*, want gelyk *Cicero* zegt *Lib.* 2. *de Orat. omnium ſententiarum gravitate, omnium verborum ponderibus eſt utenduin. Accedat oportet oratio varia, vehemens, plena animi, plena ſpiritus, plena veritatis* dog alles moet gepaſt en over eenkomſtig zyn met de zaak die men behandelt.

Daar werd zeer veel vereiſcht om de naam van een *Welſprekent* Advocaat te verdienen, heel iets anders is de *Welſprekentheit* van de Predikſtoel en die van het Hof, het zoude geen *Welſprekent* Predikant zyn, die zig van de toonvallen van een *Welſprekent* Advocaat bediende, en geen *Welſprekent* Advocaat, die zig aan de declamatien van den Predikſtoel zogt te gewennen, om de zelve dan regt te leeren, dienen de jonge Heeren Advocaten daagelyks met aandagt te hooren, en tragten naa te volgen, die geenen, die een univerſeele naam door haar welgepaſte *Welſprekentheit* aan 't Hof verkreegen hebben, waar op men jegenwoordig met reede roemen mag. Wel is waar, dat de natuur alleen die talenten geeft, maar hoe dikwils heeft men niet gezien, dat die geenen, die daar meede niet begaaft waaren, zulks zyn te boven gekoomen door een zorgvuldige oplettenheit in naavolginge van anderen, die daar meede rykelyker waarên bedeelt, te meer om dat de *Welſprekent-*

ſprekenheit niet alleen in de welgepaſte toonvallen beſtaat, maar teffens in een zuiverheit van taal, aangenaame ſpreekwyze, verhevenheit van gedagten, en de kunſt om de zaaken als met de aller levendigſte couleuren af te ſchilderen en zoo voor te ſtellen, dat de zelve een indruk maaken op het hart van den Regter, alles gepaart met zedigheit, de welke eigentlyk aan alle die groote talenten de meeſte kragt en luiſter byzet. Ziet PLEIDOOI.

WESTINDISCHE COMPAGNIE, even naa het eindigen van het twaalfjarig beſtand, in 't jaar 1621. gaven Haar Hoog Mog. verlof tót het opregten van een algemeene *Weſtindiſche Maatſchappye*, ziet *Groot Plac. Boek* 1. *D. Col.* 565. aan de zelve wiert toegeſtaan, om, met de Weſtindiſche Koningen verbonden te ſluiten, Schanſſen en Sterktens te ſtigten, Volkplantingen op te regten, Krygsvolk onder het beleid van de Staaten Generaal, en de Prins van Oranje aan te neemen, regt te oefenen tot halsſtraffen toe, en verder alles te doen, wat tot bevordering van haar Handel in de Landen van Haar Octrooi ſtrekken kon. De inlaag der nieuwe Maatſchappye wert op twee en zeventig hondert duizent guldens bepaalt. Elk die 'er twaalf hondert aandeel in had kreeg regt om tot verkiezing van een Bewindhebber te ſtemmen. De beſtiering der Maatſchappye wert by naa op gelyke voet als die der Ooſtindiſche gebragt, en men verdeelden het Bewind in vyf kamers, zynde die van Amſterdam, van Zeeland, van de Maaze, van Noord-holland en van Stad en Lande. Men regte daar en boven eene Kamer van Negentienen op, in welke tyd een of meer Leden uit de Vergadering van Hunne Hoog Mog. afgevaardigt werden. In den beginnen ſcheen die Maatſchappye, die van de Ooſt te zullen evenaaren, niet alleen, maar zelfs te zullen overtreffen, men had al tot twintig en vyf en twintig ten Hondert uitgedeelt, jaa zelfs naa het bemagtigen der Silvervloot door *Pieter Pieterzoon Hein* in den jare 1628. deelden men vyftig ten hondert uit, men had reeds 1625. Sant Salvador verloren, en men had veel reeden om zig over die zwaare uitdeeling te beklaagen, men was genootzaakt een nieuwe inlaag van alle de Participanten te verzoeken, Scheepen, Huizen, Sterktens en Krygsvolk ſleepten onnoemelyke ſchatten weg, daar kwam by, dat een zekere Party in Holland, alles aanwende om Graaf *Jan Maurits* van Naſſau,

Naſſau, een Bloedverwant van Prins *Fredrik Hendrik*, aan wie de Landvoogdy van Brazil en het beſtier over de Legers in *Weſtindiën* was opgedragen het Gouvernement aldaar onaangenaam te maaken, en hier te rug te doen keeren, naa welkers retour, door verraad en geweld eenige Hollanders zelfs ſchelmſch genoeg waaren, om verſcheiden Steden der Maatſchappye aan de Portugeezen te verkoopen, die zwaare verliezen, deet de uitdeelinge agter blyven, en het gereet gelt aan Sterktens, Krygsvolk &c. verſpilt, deet de Deelgenoten de luſt verliezen, om den Handel te vervolgen, het Octrooi liep met 1671. ten einde, en de Staaten Generaal ziende hoe alles tegen liep, vonden niet goed het zelve te vernieuwen, maar vernietigde de oude en regte een nieuwe Maatſchappye op.

De nieuwe Maatſchappye die in geenen deele voor de ſchulden der oude zoude aanſprekelyk zyn, kreeg regt, om alleen te mogen handelen op de Kusten van Africa van de Kreefts-keer-kring af, tot op dertig graden bezuiden de Evennagts lyn, en op alle de tuſſchen beiden geleegen Eilanden, als meede op Iſequebo en andere Plaatſen, aan de Kuſten van Amerika gelegen, en byzonder op het Eiland Curaçao. De Vaart op alle andere Plaatſen, by het vorig Octrooi aan de oude Maatſchappye alleen vergunt, werd nu door alle Ingezetenen van den Staat opengeſteld. Onder beding nogtans, dat, indien de Ooſtindiſche of nieuwe Weſtindiſche Maatſchappye, zig voor anderen, in 't bezit van eenige Plaatſen, buiten 't Octrooi, ſtelden, zy de Vaart daar op alleen behouden zouden, zoo lang zy in 't bezit bleeven. De hoofdſom der nieuwe Maatſchappye beſtont uit de verminderde hoofdſommen der oude Participanten en Crediteuren. Ieder Participant moeſt 'er nog vier, en ieder Crediteur agt ten hondert byvoegen (ziet *Groot Plac. B. 3. D. bl.* 1331, 1333.,) door welke ſchikking de Compagnie in den jaare 1674, 1675, en 1676. hondert en twintig duizent gulden in gereet geld ontfing, die met het geene de Schuldëiſchers hebben moeſten, een Capitaal van omtrent zesmaal hondert en dertig duizent guldens uitmaakten.

De *Weſtindiſche Compagnie* dus wederom in ſtaat geſtelt, is tot heden toe in ſtaat gebleven, dog haar handel en voordeelen zyn by die van de Ooſtindiſche Compagnie op verre naa niet

te

te vergelyken. Haar Octrooi dat met het jaar 1700 ten einde liep, wiert toen voor 30 jaren verlengt, en daar naa nog van 1730 tot 1760.

De Weſtindiſche Maatſchappye is in vyf Kamers verdeelt, Amſterdam, Zeeland, de Maas, het Noorderkwartier, Groningen en Ommelanden.

Amſterdam beſtiert vier negende deelen, Zeeland twee negende, en de andere Kamers ieder één negende deel.

Niemant mag te gelyk Bewindhebber van de Ooſt- en Weſtindiſche Maatſchappye zyn. Een Hoofdparticipant ter Kamer Amſterdam moet ten minſte vierduizent tweehondert gulden aandeel in de Compagnie hebben, in de drie volgende Kamers kan men met agt en twintig hondert gulden beſtaan.

En is het aandeel, dat men in de Kamer van Stad en Landen hebben moet, om een Hoofdparticipant te zyn, aan de bepaling van die Provincie gelaaten.

De Kamer Amſterdam beſtaat tegenwoordig uit zeventien Bewindhebbers tien wegens die Stad, en drie uit de Steden Haarlem, Leyden en Gouda en vier uit de Provincien Gelderland, Utrecht, Vriesland en Overyſſel, de Bewindhebbers uit de byzondere Provincien en Steden werden naar 't goetvinden van hunne Meeſters verwiſſelt.

De Kamer van Zeeland wert door elf Bewindhebbers beſtiert.

De Kamer op de Maaze door zeven.

Die van 't Noorderkwartier door negen, twee weegens Hoorn, twee weegens Enkhuizen, twee weegens Alkmaar, een weegens Edam, een weegens Monnikendam, en een weegens Medenblik.

De Kamer van Stad en Lande heeft nu zeven Bewindhebberen.

De Wedden der Bewindhebberen met malkanderen is op tien ten hondert van de uitdeeling die zy doen, bepaald, mits dat die tien ten hondert niet boven de zeſtig duizent gulden beloopen.

De gewigtigſte zaken der Maatſchappye werden door de vergadering van Tienen afgedaan, zy beſluit hoe veel Schepen men afzenden zal en werwaarts. Deze vergadering beſtaat uit vier Bevelhebbers van Amſterdam, twee van Zeeland, een van de Maaze, een van 't Noorder-kwartier, een van Stad en Lande, en een uit de vergadering der Algemeene

Staaten. Valt 'er verſchil in de Kamer van Tienen, dat niet by overſtemming kan werden afgedaan, moet het aan de uitſpraak van hunne Hoog Mog. verbleeven werden.

Deze Vergadering werd beurt om beurt, nu zes jaaren te Amſterdam, en dan twee jaaren te Middelburg in Zeeland gehouden.

De Bewindhebbers der *Weſtindiſche*, voeren zoo wel als die der Ooſtindiſche Maatſchappy de titel van EDELE HEEREN.

WET, is de rigtſnoer en regul, waar naa wy onze daaden gehouden zyn te bepaalen.

De *Wet*, (werd ook ſomwyle regt genaamt, om dat zy 't regt voorſchryft) en beſtaat in een werk des redens, iets dat eerlyk is, ſchikkende ten gemeene beſte, ingeſtelt en gekondigt (want anders verbint de *Wet* niet) door iemant die het gezag over een gemeenſchappye toekomt, zegt de Heer *de Groot in zyn Inleiding* 1. *B.* 2. *Deel*, en waar van de wezentlyke kragt beſtaat in 't gebieden, toelaten, verbieden, en ſtraffen, waar aan den Regter ſtiptelyk verbonden is, en aan de welke daar over geen oordeel toekomt, *L. ult. Cod. de Leg.* en zig daar in maar gedraagen moet, als uitvoerder en dienaar.

De *Wetten* zyn of van buiten ingevoert, of by ons zelve gemaakt, deeze zyn geſchreven of ongeſchreven; de geſchreven zyn wederom algemeen of byzonder, de algemeene zyn, die door de Souverain gemaakt zyn, of door anderen, aan wie die magt wettig is opgedragen; de byzondere zyn, die niet alleen by de Staaten of Overheeden, maar by die geenen, die volkoome magt verkregen hebben om Keuren of Ordonantien te maaken, gemaakt zyn tot haar Stads of Lands oirbaar.

En vermits de Landswetten, Handveſten en Privilegien by de Staaten, jaa by de Graven zelfs bezwooren zyn, kunnen de zelve niet ligtelyk werden verandert, en is vervolgens een ieder van wat ſtaat of conditie hy zy, verpligt die te onderhouden, en zig daar aan te onderwerpen, (ziet *de Groot de Jure Belli ac Pacis L.* 1. *C.* 4. *num.* 8. *& de antiq. reip. Bat. Cap.* 5.) zoo ras de zelve zyn afgekundigt, en is niet genoeg dat zulks door laſt van de Staaten door het Hof geſchiet, maar het moet ook in de Steeden en ten platten Lande alomme daar men gewoon is publicatie te doen, geſchieden.

WETTIG GEBOOREN, zyn die ontfangen zyn terwyl beiden haar Ouders te zaamen in den egt waaren gebonden, *L. 6. ff. de his qui vel ſui vel alieni jur. L. 11. §. 9. ff. ad leg. Jul. de adulter.* ziet ook *Andreas Gail lib. 2. obſ. 97.* het welk heel ruim genoomen werd, zoo dat het genoeg is, dat de Vader en Moeder van de kinderen t' eniger tyd van de dragt, 't zy in den beginne of in 't einde getrouwde luiden waaren, *pr. inſtit. de ingen. L. 2. ff. de ſtatu homin.* want naar regten werd de Man voor Vader van het kint gehouden dat zyn Vrouw voortbrengt. *d. L. 6. ff. de ſtatu homin. L. 29. §. 1. ff. de probat.* ten waare dat van zyn onmagt tot voortteelinge volkoome was gebleeke, of van zyn gedurig afweezen, of dat de Man met eede wilde verklaaren, dat hy zyn Vrouw voor het huwelyk nooit had bekent, vide *Gail Lib. 4. obſerv. 2. n. 12. Sande Lib. 1. tit. 10. defin. 2.* zoo verre, dat men voor een wettig geboore houd, die op de zeevende maand of ook wel op de hondert en twee en tagtigſte dag naa het voltrekken van het huwelyk en het byſlapen geboren is. *L. 12. ff. de ſtatu homin. L. 3. §. 12. ff. de ſuis & legetim.* en wederom een Vrouw, die van goed leven en buiten opſpraak is binnen de elfde maand naa haar mans doot een wettig geboorene voortbrengt. *Nov. 39. Cap. 2.*, vide *Sanden. Lib. 4. tit. 8. defin. 10. J. Beverwyk ſchat der gezontheit 2. D. Cap. 4.* Wettig geboore te zyn was by ons van alle tyden een groot voorregt, een onwettig geboore mogt teegen een *wettig geboorен* geen getuigenis geven, veel min over een egt en Welgeboorene te regt zitten. Ook waaren zy by veele Landwetten uit de voornaamſte ampten uitgeſlooten, ziet *Alkemade* en *van der Schelling op de Coſt. van den Briel 1. D. bladz. 241. Kampregt Hooftd. 9. bl. 43.* de Privilegien van Kennemerland dienen hier toe meede tot een bewys, ziet *Mieris zyn Charterb. 1. D. bl. 535. 2. D. bl. 89. 732, 855. Coſtum. v. Middelb. Rubr. 1. §. 5.* en te Utrecht mogen ook geen anderen dan egt geborene in de Stads Regeering zitten. *Gildebrief van 1455. in 't Utr. Plac. Boek 3. D. bl. 82.* Ziet ook LEGITIEM.

WILLEKEUREN, is een ſchikkinge ten gemeene nutte gemaakt by het Geregt, als daar toe door den Souverain geoctrojeert zynde, met kennis en bewilliging van zulken, die daar in behooren gekent te

werden, men moet daar geenzints door verſtaan een *willekeurige* Wet, door de bloote *wil* van den Wetgever gemaakt; *verwillekeuren* beteekende oudstyts ergens in bewilligen. *H. de Groot* zet ook het woord *verwillekeuren* over door *conſenteeren. de Groot Inleid. tot de Holl. Regtsg. 3. B. 19. D. §. 3. bl. 338.* Ziet KEUREN.

WISSEL, is een bevelſchrift, waar by *A.* als trekker ordoneert aan *B.* zyn debiteur en betrokkene om aan *C.* den houder te betaalen een ſomma van . . . . . waar van hy betrokkene de waarde heeft genoten, of tegen den trekker zal valideeren, en is dus een overeenkomſt, waar by iemant zeker gelt by hem ontfangen, voor zeker gewin aanneemt, op zekere tyd en plaats aan een ander te doen tellen, *de Groot 3. B. 13. D.* en wert de geene op wie die houd niet verder verbonden als hy heeft aangenoomen §. 11. *inſtit. mandat.* de welke geweigert zynde, heeft die geene ten wiens voordeel de zelve houd, zyn verhaal van ſchaade en intereſſe tegen den trekker, mits hem tydelyk daar van verwittigende, en moet de *wiſſel* geweigert zynde aan te neemen, den houder daar teegen door Notaris en getuigen terſtont of uiterlyk binnen den derde dag daar naa proteſt en betuig doen, tot verhaal van de ſchaade, daar door te hebben en te lyden, en het zelve aan den trekker met de wiſſelbrief te rug zenden, het welk tydelyk geſchiet zynde, is hy gehouden, de wiſſelbrief met alle ſchaaden daar op gevallen goet te doen *Coſt. van Amſterd. Cap. 50 art. 3. & 4.*, en moet de wiſſelbrief aangenoomen zynde, en niet op zyn tyd betaalt, gelyk proteſt gedaan werden binnen 8 of 10 dagen, of verlieſt den houder zyn regt van verhaal teegen den trekker van de brief. *Coſtum. v. Amſterdam C. 55. art. 9. Hugo de Groot Inleid. 3. B. 45. D.* Ziet ASSIGNATIE.

WISSELAERS EN WISSELHUISEN, de oorſpronk van de zelve hier te landen vind men by *Wagenaer beſchryv. van Amſterdam. 1. D. bl. 130. 2. D. fol. 536.*

WISSELEN, de Procureurs moeten *wiſſelen* van inventaris en ſtukken, 14 dagen voor het pleidooi volgens *het 27. artic. van de nader ampliatie van de inſtructie voor beiden de Hoven van 24. Maart 1644.* en teffens aan elkander geeven Copien van zoodanige ſtukken, als reſpectivelyk

tivelyk zullen werden gerequireert op pœne van twee ducatons, en zoo de *wisſeling* werd getardeert door verzuim van den Advocaat, werd aan de Procureur ceſſie van actie gegeven ten laſte van den Advocaat, volgens ordre van den Hoogen Raad omtrent het *wisſelen* van inventaris en ſtukken ter audientie van de Rolle gepubliceert den 19. *Sept.* 1724.

WOEKER, noemt men een onbehoorlyk *gewin* dat iemant het zy uit zyn *geldleening*, of andere handeling *trekt*, dat zyn oorſpronk vint in de *begeerlykheit* aan de eene zyde van den *geldleener*, aan de andere zyde in het gebrek van die geene die het *opneemt*, het welk ſtrydig is met het natuurlyke, Goddelyke en wereldlyke regt. Ziet INTEREST.

WONDEN, daar door verſtaat men de *kwetſuren* die iemant werden toegebragt; in de oude Handveſten vint men ſomtyts gewag gemaakt van *Koor* of *Keurwonden*, ook wel van *actbare wonden*, ziet hier over de aanmerkingen, van de Heer *van de Wall* in zyn uitgegeeve Privilegien van Dordregt *fol.* 25. de welke zegt, dat *achbare wonden*, die zyn, die weegens haar groote en diepte *achting*, dat is aandagt en opmerking verdienen, de zelve koomen zoo voor in de vegtkeuren van Zuidholland (*by Oudenhoven bladz.* 562.) van de Landen van Stryen, van de Beierlanden en anderen, en welke *wonden* men van ouds *achtbaar* tot Dordregt rekende, zegt zyn Wel Ed. Geſtrenge bepaalt te zyn by een Keur van 1. *Febr.* 1505. en dat uit vergelykinge van de zelve, met een ander, naar de aantekening van de Secretaris Mr. *Gerard Michaëlis* gedagteekent 1. *Febr.* 1495 zoude blyken, dat daar onder geteelt wierden, *hoofdwonden* het been rakende, *wonden* in de leden, ellebogen, handen en kniën, zulken die in het vlees gaan ter diepte van een lit of meerder en eindelyk *wonden* doorgaande door de buik of ribben, en dat volgens een regtsgeleerd advis van 10. *Sept.* 1590. een ſneede in het aangezigt, ſchoon niet gevaarlyk daar onder ook te tellen zoude zyn, diergelyke *wonden* draagen ook de naam van *Matewonden*, om dat zy naa der zelver zwaarte, grootheit, en diepte werden afgemeeten, en op welk een wyze zulks geſchieden leeren ons de Saliſche Repuariſche, Vrieſche en andere Vaderlandſche Wetten, *Wagenaer beſchr. v. Amſt. 1. D. bl.* 111. *Wigt Landr. v. Ooſtvriesl. 3 B. Hooft. 55. en volg. Keuren van Leyden van den jaare* 1583. *gedrukt op 't Raadhuis bl.* 113.

Y.

YE.

YETSAM, of *werpgoed*, is wanneer een Schip is in gevaar van te vergaan; en om het Schip te ontlaſten *werpen* de bootsgezellen de *goederen* in Zee, en hoewel het Schip naderhand komt te blyven, zoo zyn geen van deeze goederen

YE.

voor Wrak gehouden, zoo lang als de zelve blyven in of op de Zee, maar zoo eenige van dien te Lande gedreven werden by de Zee, de zelve zullen gehouden werden voor Wrak, ziet *Bat. Arc.* v. *Heemskerk, in notis, pag.* 291.

Z.

ZE.

ZEE, in deeze Landen is altyt verſtaan dat in de openbaare *Zee*, zelfs onder de kuſten van deeze Landen, zoo wel Vreemdelingen als Inboorlingen vry mogten zeilen en viſchen, dog tot weeringe van Zeeroverye en andere misdaden ter *Zee*, heeft men nodig geoordeelt dat de Land-Overheeden malkanderen dienden te verſtaan, om elk een deel van de *Zee* aan te neemen en te beveiligen, en zoo is in die zin van ouds verſtaan en verklaart, dat het regt van Holland en Weſtvriesland komt allezints ter halver *Zee*, maar wat belangt de Zuider *Zee* alzoo dezelve niet is een deel van de Noord *Zee*, maar een vergaderinge van Inlandſche ſtroomen, die door groote Vloeden en afſpoelingen van Landen, zoodaanige ruimte heeft bekoomen, werd de zelve verſtaan toe te koomen aan de aanpalende Volkeren, over zulks is tuſſchen Holland en Weſtvriesland ter eenre, en Overyſſel ter andere zyde een afdeelinge gemaakt van de Zuider *Zee*, voorts mag de *Zee* een ieder gebruiken uit het algemeene regt, zonder nogtans een ander te beſchadigen, *de Groot Inleid.* 2. *B.* 1. *D.*

ZE.

ZEEGEREGT, alle kweſtien over Zeezaken en Avarye koomen voor een Collegie, genaamt het *Zeegeregt*, en heeft hier omtrent geen prorogatie plaats nog van minderjarigheit of Weduwſchap, volgens de nadere *Ampliatie van de Inſtruktie, de anno* 1644. *art.* 8.

Tot Amſterdam en Rotterdam is een Collegie opgeregt ter berigtinge van de Zeezaaken onder de benaminge van Commiſſariſſen van het *Zeegeregt*.

En

En zyn by die Steeden zoo over Aſſurancie als andere Zeezaaken gemaakt byzondere Keuren en Ordonantien.

De oude Keur van Amſterdam op het ſtuk van Aſſurancie 17. *July* 1612. door de Staaten by Octrooi beveſtigt, dikwils verandert en vermeerdert zynde, is 1744. geheel vernieuwt, en deeze met de vermeerderinge van den jaare 1756. is de rigtſnoer van de beſoignes van Heeren Commisſariſſen van die Kamer, die van Rotterdam op de Aſſurancie en Avary in Zeezaaken is van 19. *Juny* 1721.

Ook is 'er een ordonantie van Burgemeeſteren, Scheepenen en Raden van Middelburg op de Zeezaaken en het Waterregt, mitsgaders de kweſtien en verſchillen daar over binnen de voorſz. Stad voorvallende van 24 *Jan.* 1693. *Groot Pl. B. 5. D. f.* 1259.,

Voorts volgt men in Holland de Visbuiſche *Zeeregten*, gemeenlyk genaamt die gemeene Coſtumen van de *Zee*, de ordonantie van Keizer *Karel de V.* van 19. *July* 1551. en van Koning *Philips* 31. *Oct.* 1565. Ziet ook de aanteekeningen van *Glins* en die van *Adr. Verwer* over alle de zelven; de voorſz. *regten* zwygende, volgt men de beſchreve regten en byzonder de titul *ff. de Lege Rhodia de jactu.* Eindelyk het conſulaat van de *Zee*, zynde in het Italiaanſch geſchreven, dog te Leyden in het Nederduitſch vertaalt. *Gedrukt tot Leyden* 1704. Ziet ASSURANTIE.

ZEELAND, deeze Provincie is van alle oude tyden door de zelve Graven gelyk Holland beſtiert geweeſt, en zyn daar door, en door menigvuldige gemeene belangen, nauwer dan de anderen Provincien aan elkander verknogt, gelyk beider Ingezeetenen ook aan de zelve Hoven van Juſtitie zyn onderworpen. Vervolgens oordeel ik, dat hier iets van haar Staatsbeſtier dient gezegt.

Ten tyde der Graven van oude en onheugelyke tyden af, beſtont het ligchaam van *Zeeland* uit drie Leeden, te weten, de Edelen, de Brede geërfden en de Steden, maar in volgende tyden kreeg de Prelaat van Middelburg de *eerſte plaats*, onder de titul van Abt, daar na onder die van Biſchop, als de voornaamſte van de Geeſtelykheit. *Ten tweede* de Edelen als de hoogſte, voornaamſte en gegoedſte van den Lande, het belang der Ridderſchap en van het platte Land waarnemende. *Ten derde*, de afgezondenen van de twee oudſte groote Steden Middelburg en Zierikzé, die

die nooit ter Leen gegeeven of verpand zyn geweeſt, mitsgaders van de drie Steden, Reimerswaale, Goes en Tholen, naa dat die wederom in 's Graven Boezem vereenigt waaren, deze wierden geheeten de vyf goede Steden, dog makende alleen met haar vyven een Lit, en Stem in de Staten.

De opkomende verandering in de Regeering ten tyden der Spaanſche beroerten, gaven gelegenheit tot het weeren van den Prelaat uit de Vergadering, waar tegen de goede dienſten by die van Vliſſingen en Veere onder het Gouvernement des Prinſen van Orange ter behoudeniſſe van Vryheit en Godsdienſt beweezen, den zelven Prins 1574 bewoogen hebben, om die Steeden mede tot de Vergaderinge der Staaten toe te laten. De Stoel van 't eerſte Lid dus ledig ſtaande, is de zelve by het tweede Lid, nu de naam van eerſte Edelen aangenoomen hebbende, ingenomen, deeze waardigheid van eerſte Edelen is begonnen in de Perſoon van *Maximiliaan van Bourgondiën* Markgrave van Veere en Vliſſingen, zonder uitſluiting van andere Edelen.

Maar deze overlede zynde, en des zelfs boedel niet toereikende, om de zwaare ſchulden te betalen, moeſten des zelfs heerlykheden verkogt werden, by welke gelegenheit Prins *Willem de I.* de waardigheit van eerſte Edelen, als Voogd en Guarde Noble van zyn minderjarige Zoon den Grave van Buuren als Heer van St. Maartensdyk deet bekleeden door Jonkheer *Adolph van Borſelen* op een Commiſſie van 12. *Oct.* 1562. waar tegen (dog te vergeefs) zig Jonkheer *Arend van Dorp* als Curator in des Markgraafs boedel wel enigzints verzette; daar naa kogt Koning *Philips* het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen by decreet, de welke aan Jonkheer *Adolf van Bourgondiën* Heere van Wakené commiſſie gaf om in zyn naam ter Staatsvergaderinge te verſchynen, dog door de opkomende beroerten in de Nederlanden, Veere en Vliſſingen de zyde van de Prins kiezende, en het vertrek van Wakené, wierd die waardigheit wederom aan de Graaf van Buuren opgedragen, en door de uitwykinge der andere Edelen, wier grootſte gedeelte de zyde des Konings en de Roomſche Godsdienſt toegedaan waaren, geene der Edelen ter Vergaderinge van de Staten verſchynende, bleef Mr. *Picter de Ryke* 's Prinſen gemagtigde, als eerſte Edele in die hoedanig-

heid alleen 't ganſche Lid der Ridderſchap en Edelen van Zeeland verbeelden, en de eerſte verkopinge van het Markgraafſchap te niet gedaan zynde, wierd Prins *Willem* in den jaare 1581. by een andere opveilinge en decreet koper van het zelve, en teffens volgens de Koops voorwaarden geregtigt om over alle Edelen van *Zeeland* te verbeelden de tweede Staat van den Lande. Egter bleef *Pieter de Ryke* nog op zyn voorige Commiſſie uit naam van de Graaf van Buuren die waardigheid bekleeden. Na Prins *Willem's* doot, gaf Prins *Maurits* aan *Pieter de Ryke* een nieuwe Commiſſie, maar even als zyn Vader, op zyn Broeders naam de Graaf van Buuren. Dog in den jaare 1596. na het afſterven van *Pieter de Ryke* een aan den Heer *Maldeŕée* uit zyn eige naam als Markgraaf van Veere en Vliſſingen, gelyk vervolgens alle de Prinſen van Orange tot heeden in die kwaliteit zulks gedaan hebben, daar zyn nog veele oneenigheden ontſtaan over het regt om de Propoſitien of voorſtellen te doen in de Vergadering waar over eindelyk op den 19. *Maart* 1599. door tuſſchenkomſt van de Afgezondenen van de Staaten Generaal onder een acte van *non prejudicie* van de Prins een verdrag is getroffen. Geen minder verſchillen hadden de gezamentlyke Leden over de bepalinge der Stemmen in de Vergadering der Staten, in welke de goede, dat is de Graafelyke Steden begonnen te ſtemmen Lid voor Lid als ieder een Stem hebbende, daar zy te voren met haar vyven niet meer dan een, dat is de derde Stem onder de drie Staten hadden uitgebragt, waar tegen de eerſte Edele en de Vaſalle Steden Vliſſingen en Veere zig aankanten. Dat eindelyk aan de uitſpraak van de Prins van Orange verbleeven zynde, op den 14. *Juny* 1579. in dier voegen is by gelegt, dat de Graafelyke Steden geduurende den Oorlog zouden adviſeeren na de eerſte Edele, Stad voor Stad, hebbende haar eige Stem, en dat daar na Vliſſingen en Veere zoude ſtemmen, dat zoo gebleeven is, Reimerswaale ontvolkt, verarmt, en afſtand van haar regt gedaan hebbende, beſtaat nu de Regeering van *Zeeland* in zeven Stemmen, te weeten de eerſte Edele, Middelburg, Zierikzee, Goes, Tholen, Vliſſingen en Veere, makende te zamen de Souveraine Vergadering der Staaten van *Zeeland* die door haar Afgezondenen werd verbeeld. En door een

Raad-

Raad-Penſionaris en Secretaris als Miniſters werd bedient, welk gewigtig en aanzienlyk ampt al voor de Nederlandſche Beroerten in wezen is geweeſt onder de Titul van Penſionaris van Prelaat en Edelen dog waar van men geen Lyſt vind, zynde de laatſte der zelven, en teffens de eerſte der volgende Heeren Raad-Penſionariſen van *Zeeland*, Mr. *Chriſtoffel Roels*, die by de verandering van de Regering in zyn dienſt bleef volharden, en op den 22. *Mey* des jaars 1578. tot Raad-Penſionaris van 't Land aangeſtelt wierd.

Op het fait van Juſtitie zyn tuſſchen Holland en *Zeeland* verſcheiden tractaten en conventiën geſlooten, die men allen in de Placaatboeken, en voor het grootſte gedeelte onder de bygevoegde ſtukken agter de inſtructie van den Hove vinden kan.

ZEEVONDEN, noemt men die goederen, die aan de Stranden gevonden werden, door hooge Vloeden of Schipbreuken verlooren of geworpen, of by de Zee opgeviſt, waar van den eigendom blyft aan den voorige Heer of Eigenaar, zonder dat die by iemant anders kunnen werden geëigent. § 47. *inſt. de rer. diviſ. L.* 1. *Cod. Naufr. L. ult. ff. de incend. ruin. & naufr.* welke wetten eerſt by ons in onbruik zyn geweeſt, wanneer men begreep, dat allen *Zeevonden* en geſtrande goederen, in navolginge van ſommige andere Landen, aan de Graaflykheit vervallen moeſten. Dog waar omtrent men naderhand billyker heeft gedagt, en wel ter gelegenheit van een Hamburger Schip by Scheveningen geſtrand in den jaare 1443. wanneer men gewilt en beſlooten heeft, dat uitgezondert omtrent de Ingezeetenen van die Landen, die anders teegen de Ingezetenen van Holland handelen, een ieder zyn verloore en gebrooke goederen weederom zoude mogen aanvaarden waar hy die ook vont, de welke voor den Regten Eigenaar zorgvuldig en met trouwe opzigt van den Rentmeeſter Generaal der Eſpargnes bewaart en gaade geſlaagen, of ten meeſte oirbaar van die geenen, die in tyd en wylen bevonden werden daar toe geregtigt te zyn tot gelt gemaakt werden. Ziet hier van *de volgende Placaaten.* 10. *Maart* 1529. 13. *Sept.* 1549. vernieuwt 27. *July* 1556, 8. *July* 1559. 12. *July* 1563. 9. *Maart* 1567. 5. *July* 1569, 29. *Febr.* 1579. 4. *Nov.* 1606. 25. *April* 1620, *en 't Placaat van den Hove van den laatſte Octob.* 1626.

Ziet *de Groot Inleid. L. 2. tit. 4. in fine.* en *de Jure Belli Lib. 2. C. 7, n. 1. Andreas Gail Lib. 1. obſ. 18. Zyp not. Jur. Belg. tit. de Jure fiſci in verb. bona Naufraga, Chriſtin. vol. 5. dec. 64. Bataviſche Arcad. p. 447.* in de druk van den jaare 1663. *p.* 288. en volgende.

En werd meede zoo gehandelt met al ander goet dat van den regten Eigenaar buiten meening van te verlaten afgedwaalt, verloren of vermiſt werd, de welke daar door zyn eigendom niet verlieſt. *L. 67. ff. de rei vind.* maar moet by den vinder *publicæ Cuſtodiæ* aangebragt werden *Burgund ad conſuetud. Flandr. tract. 12. n. 2, 3, 4,* welk goed, even als de Strandvonden zoo den Eigenaar daar van niet verſchynt, eindelyk blyft en vervalt aan de Graaflykheit *tot. tit. Cod. de bon. vacant. Coſt. van Antwerpen. tit. 58. art. 3. Goris adverſ. Miſcell. tract. 3. Cap. 12. num. 1. & ſeqq. Chaſſan ad conſult. Burg. rub. 1, §. 2.* Ziet STRANDREGT.

REGISTER
DER
WOORDEN
In dit BOEK Begrepen.

A.

	Bladz.		*Bladz.*
Aangeboore regt.	1	Accarer.	13
Aanlegger.	2	Acceptatie.	ibid.
Aanvanck.	ibid.	Acceptilatie.	ibid.
Aanwas.	ibid.	Acces.	14
Aasdomsregt.	3	Acceſſoir.	ibid.
Abandonneeren.	4	Accoleeren.	ibid.
Abdicatie.	5	Accommodement.	ibid.
Abigeatus.	ibid.	Accord.	15
Abjuratie.	6	Accreſſeeren.	ibid.
Abolitie.	ibid.	Accuſeeren.	16
Abonneeren.	7	Acquieſceeren.	17
Aboutiſſeeren.	ibid.	Acquiſitie.	ibid.
Abreviatien.	ibid.	Acquit.	ibid.
Abrogeeren.	8	Acte.	ibid.
Abſent.	ibid.	Actens en Dingtalen.	18
Abſtineeren.	9	Actens van Verzoek.	ibid.
Abſolveeren.	ibid.	Actie.	ibid.
Abtsregt.	10	Actio ceſſa.	19
Abuis.	ibid.	Actueel.	ibid.
Academie.	12	Additie.	ibid.

	Bladz.		*Bladz.*
Adel.	19	Alibi.	42
Adieeren.	22	Alienatie.	ibid.
Adjournement.	23	Alimentatie.	43
Adjudicatie.	ibid.	Allodiaal.	44
Adminicul.	ibid.	Alluvio.	ibid.
Adminiſtrateur.	ibid.	Ambagts-bewaarders.	ibid.
Admiraalſchap.	ibid.	Ambiguiteit.	45
Admiraliteit.	24	Amende.	ibid.
Admitteeren.	33	Amneſtie.	46
Admodiateur.	ibid.	Ampliatie.	47
Admoneſteeren.	ibid.	Ampt.	ibid.
Adoptie.	34	Anatocismus.	49
Adulterie.	ibid.	Andwoort.	50
Adulterinus.	ibid.	Animadverſie.	ibid.
Adventitia, bona.	ibid.	Annates.	ibid.
Advers.	35	Annotatie.	ibid.
Advertiſſementen.	ibid.	Annulleeren.	51
Adveu.	ibid.	Antichreſe.	ibid.
Advis.	ibid.	Anticipatie.	ibid.
Advocaat.	36	Antidateeren.	52
Advocaat Fiscaal, ziet *Fiscaal.*		Antidotaal.	53
Advoé of Advoué	39	Antiquiteit.	ibid.
Affaire.	ibid.	Antiteſe.	ibid.
Affecteeren.	40	Apocriph.	ibid.
Affermeeren.	ibid.	Apoſtille.	ibid.
Affiliatie.	ibid.	Appel.	54
Affiniteit.	ibid.	Appointement.	60
Affirmatie.	ibid.	Appreciatie.	61
Afflictie.	ibid.	Approprieren.	ibid.
Affranchiſement.	41	Acquiter.	ibid.
Affrettement.	ibid.	Arbiter.	ibid.
Agaſtis.	ibid.	Arbitrage.	62
Agio.	ibid.	Archiven.	ibid.
Agraria.	ibid.	Argliſt.	63
Agreatie.	42	Ariſtocratie.	ibid.
Agterborg.	ibid.	Armen.	ibid.
Agting.	ibid.	Arrementen.	64
Aleu.	ibid.	Arrerages.	65

	Blad.
Arreſt.	66
Arrhes.	71
Articulen.	ibid.
Aſcendenten.	73
Aſſertie.	ibid.
Aſſignatie.	ibid.
Aſſociatie.	74
Aſſurantie.	ibid.
Aſſurement.	76
Attache.	ibid.
Attentaat.	77
Atterminatie.	ibid.
Atteſtatie.	78
Atteſtatie de vita.	ibid.
Aubain.	ibid.
Auctoriſatie.	79
Audiencie.	80
Autentica.	ibid.
Autentiecq.	ibid.
Autographa.	ibid.
Avary.	ibid.

B.

Baar of voor de Baar uitgaan.	82
Baattrekking.	83
Baccalaureatus.	ibid.
Bachelier.	ibid.
Bailli.	ibid.
Bailliu.	ibid.
Bailluage.	84
Balans.	ibid.
Ban, ziet *Schouten Ban.*	
Bander of Baanderheeren.	ibid.
Bank.	ibid.
Bannaliteit.	ibid.
Bannen.	ibid.
Bannus.	85
Banqueroet.	85
Baronnen.	86
Baſilica.	ibid.
Baſtaert.	87
Bedrog.	88
Behoudens een ieders zyn regt.	ibid.
Beloften.	ibid.
Beloning,	ibid.
Beneficiën.	ibid.
Beneficie van inventaris.	ibid.
Bergloon, ziet *Stranden.*	
Beſaken.	91
Beſchreve ſaaken.	ibid.
Bezit.	ibid.
Bezit regt.	92
Befloote miſſive.	ibid.
Befloote tyden.	ibid.
Betalinge.	93
Beunaazen.	ibid.
Bevragten.	ibid.
Bevrugting.	94
Bewaergeeving.	95
Bezeegeling, ziet *hypotheek.*	
Biffeeren.	ibid.
Biſſextilis.	ibid.
Blameeren.	97
Blanc ſigné.	ibid.
Blaſphemie.	ibid.
Bodemary.	98
Bodemarybrief.	ibid.
Boedel.	99
Boedel afſtand.	ibid.
Boedelmenging.	ibid.
Boekdrukkers.	ibid.
Boete.	100
Bordeelen.	ibid.
Borderellen.	ibid.

	Bladz.		*Bladz.*
Borg.	100	Caſus poſitie.	117
Borg. (Contra)	101	Caſus regius.	ibid.
Borgtogt reëel.	ibid.	Cautie.	118
Bornes.	102	Cavel cedulle.	ibid.
Bottingen.	ibid.	Cedulle.	ibid.
Brabant. (Raad van)	103	Celebratie.	119
Brevet.	104	Certe party.	ibid.
Breuken.	105	Certificatie.	ibid.
Bruik.	ibid.	Ceſſie.	ibid.
Bruikleen.	ibid.	Ceſſie. (Brieven van)	120
Bulle.	ibid.	Ceſſie van actie, ziet *Actio Ceſſa.*	
Burg.	106	Chambellage.	123
Burgemeeſters.	ibid.	Chartes.	ibid.
Burgerregt.	ibid.	Chef.	ibid.
Burgers.	107	Chirographe.	ibid.
Burgerwet.	ibid.	Chynsregt.	ibid.
Buuren.	108	Cinxen.	ibid.
Buurwegen.	ibid.	Circumſtantien.	ibid.
Bylbrief.	ibid.	Citatie.	124
C.		Citatien.	125
		Citatie requiſitoriaal.	ibid.
Cachet	109	Clandeſtin.	ibid.
Caduc.	ibid.	Clauſule.	ibid.
Calendrier.	ibid.	Clauſule ſalutair.	126
Calendrier.	111	Clerk.	ibid.
Calumniateur.	112	Clerken in de Griffie van den Hove.	ibid.
Cancelerye.	113	Clerken van Procureurs.	127
Cancelier.	ibid.	Client.	ibid.
Canon.	114	Cloture.	ibid.
Capitaal.	ibid.	Codicil.	ibid.
Capitatie.	ibid.	Cognaten.	128
Capitulatie.	ibid.	Cognoſcement brief.	ibid.
Captatoir.	115	Cohabitatie.	ibid.
Cargazoen.	ibid.	Collateraal.	ibid.
Caſſatie.	ibid.	Collateraale ſucceſſie.	ibid.
Caſteleyn.	ibid.	Collatie.	ibid.
Caſteleyn of congierge.	116	Collecte.	ibid.
Caſus fortuitus.	ibid.		

	Bladz.		*Bladz.*
Collegataris.	130	Confrontatie.	152
Collocatie.	ibid.	Confuſie.	ibid.
Colluſie.	131	Conjectures. Ziet *Indices.*	
Commandement.	ibid.	Conjuratie.	153
Comminatoire ſtraf.	ibid.	Conſanguiniteit.	ibid.
Commiſe.	ibid.	Conſent.	ibid.
Commiſſariſſen.	132	Conſignatie.	ibid.
Committimus.	ibid.	Conſorten.	154
Commmodatum.	ibid.	Conſpiratie.	ibid.
Commorientes.	ibid.	Conſteeren.	ibid.
Communicatie van ſtukken.	ibid.	Conſtituant.	ibid.
Communie.	ibid.	Conſtitutie.	155
Commutatie.	133	Conſtrainte.	ibid.
Comparitie.	ibid.	Conſultatie.	ibid.
Compareeren.	ibid.	Conteſtatie.	ibid.
Comparatie.	ibid.	Contrabande.	ibid.
Comparuit.	134	Contract.	ibid.
Compatibel.	ibid.	Contradictie.	159
Compenſatie.	ibid.	Contradictien.	ibid.
Competentie.	135	Contra-rolle.	ibid.
Complainte.	138	Contraſigneren.	ibid.
Complice.	141	Contraventie.	160
Compoſitie.	142	Contributie.	ibid.
Compromis.	ibid.	Contumacie.	ibid.
Comptabel.	143	Conventiculen.	ibid.
Compulſoir.	ibid.	Conventie.	161
Conceſſie.	ibid.	Converſie.	ibid.
Concierge.	ibid.	Conviction.	ibid.
Concluſie.	ibid.	Convocatie.	ibid.
Concubinage.	144	Copie.	ibid.
Concurrentie.	ibid.	Corruptie.	ibid.
Concuſſie.	ibid.	Coſtume.	162
Condemnatie.	145	Crediteur.	163
Conditie.	147	Crimen.	164
Confeſſie.	149	Crimineele Ordonantie.	166
Confiſcatie.	151	Crimineele proceduren.	169
Conflict.	ibid.	Curateur.	170
Confrerie.	ibid.		

	Bladz.
D.	
Dagvaardinge.	172
Dagvaarding in Perſoon.	ibid.
Daingen.	173
Datio.	ibid.
Debat.	ibid.
Debet.	174
Debiteur.	ibid.
Debitis.	ibid.
Deceptie.	176
Decerneren.	ibid.
Deciſie.	ibid.
Deciſoir.	ibid.
Declaratie.	ibid.
Declaratie van koſten.	ibid.
Declaratoire acte.	179
Declinatoire exceptie, ziet *Exceptie.*	ibid.
Decreet.	ibid.
Decreet. (onwillig)	ibid.
Decreet. (willig)	182
Decretalen.	185
Defaillant.	ibid.
Default.	ibid.
Defenſie.	187
Definitif.	188
Defloratie.	ibid.
Degradatie.	ibid.
Delai.	189
Delegatie.	ibid.
Delibereeren.	ibid.
Delict, ziet *Crimen.*	
Delinquant.	ibid.
Demonſtratie.	190
Denatureeren.	191
Denegatie.	ibid.
Denier.	ibid.
Denuntiatie.	191
Departement.	192
Dependentie.	ibid.
Depens.	ibid.
Deportatie.	ibid.
Depoſitaris.	193
Depoſitie.	ibid.
Depoſſideren.	ibid.
Depouilleeren.	ibid.
Derogatie.	ibid.
Dertien dag.	194
Deſaveu.	ibid.
Deſcendenten.	ibid.
Deſertie.	ibid.
Deſignatie.	195
Deſiſteeren.	ibid.
Deſpache.	ibid.
Deſtinatie.	196
Deſtitutie.	ibid.
Deurwaarders.	197
Devolutie.	200
Dictum.	ibid.
Dienſtbaarheit.	ibid.
Dienſtboden.	ibid.
Diffamari.	ibid.
Digeſta.	201
Dilai, ziet *Delai.*	
Dilatoire exceptie, ziet *Exceptie.*	
Directie.	202
Dirimeeren.	ibid.
Disjunctie.	ibid.
Diſpenſatie.	203
Diſpoſitie.	ibid.
Diſpoſitif.	204
Diſſolutie.	ibid.
Diſtractie.	ibid.
Diſtributie.	ibid.
Diſtrict.	ibid.

	Bladz.
Diverteren.	204
Diviſie.	205
Diviſie. (beneficie van)	205
Dobbelen.	206
Doctor.	207
Document.	ibid.
Doende.	ibid.
Dolus.	208
Domain.	ibid.
Domicilium.	209
Dominiale goederen.	210
Dominium.	ibid.
Donatie.	ibid.
Doot.	211
Dootſchulden.	212
Dootſtraf.	ibid.
Dorpelyk.	214
Dote.	ibid.
Douane.	ibid.
Douarie.	ibid.
Douariere.	215
Doubleeren.	ibid.
Dreef.	ibid.
Dronkenſchap.	ibid.
Droſſaert.	216
Dropvang.	217
Duël.	ibid.
Duplicq.	218
Dwersnagt.	ibid.
E.	
Ecrou of Eſcroue.	219
Edelboortig.	ibid.
Edict.	ibid.
Educatie.	221
Eedt.	ibid.
Eedt der Graven van Holland.	223
Eertitulen.	226
Eenranſche luiden.	ibid.
Effect.	227
Egaliteit.	ibid.
Egtſcheiding.	ibid.
Eigendom.	ibid.
Eigendoms verwagt.	228
Eiſch.	ibid.
Eiſcher, ziet *Aanlegger.*	
Electie.	229
Emancipatie.	ibid.
Emendere.	ibid.
Emolument.	ibid.
Empeſchement.	ibid.
Emphyteoſis.	230
Endoſſement.	ibid.
Engagement.	ibid.
Enlevement.	231
Enqueſten valetudinair.	ibid.
Enquete of Enqueſte.	232
Enregiſtreeren.	ibid.
Enterinement.	ibid.
Entrecours.	ibid.
Epargnes.	233
Epaves.	ibid.
Equiteit.	234
Equivoque.	ibid.
Erfdienſtbaarheit.	235
Erfelyke zaaken.	ibid.
Erfenis aanvaarding.	236
Erfenis verlatinge.	ibid.
Erfgenaam.	237
Erfkuſting.	ibid.
Erflaating.	ibid.
Erfpagt.	238
Erfzoen.	239
Erreur.	ibid.
Eſcroix. Ziet *Ecroue.*	

	Bladz.
Eſtimatie.	240
Eſtime.	ibid.
Etiquette.	241
Etymologie.	ibid.
Evangeliſeeren.	ibid.
Evenknie.	242
Evenredigheit.	ibid.
Eventueel.	243
Evictie.	ibid.
Evocatie.	ibid.
Evocatie.	ibid.
Exactie.	244
Exceptie.	ibid.
Excluſie.	246
Excuſatie.	ibid.
Excuſſie.	ibid.
Executeur.	ibid.
Executie.	247
Executie. (Parate)	252
Executorie.	ibid.
Exemptie.	253
Exheredatie.	ibid.
Exoine.	ibid.
Expedieeren.	254
Expedient.	ibid.
Expert.	ibid.
Exploict.	ibid.
Expoſant.	ibid.
Extenſie.	ibid.
Extinctie.	255
Extorqueeren.	ibid.
Extract.	ibid.
Extrajudicieele.	ibid.
Extraordinair.	256
Exue, ziet *Iſſue.*	

F.

	Bladz.
Fabriceeren.	257
Facteur.	ibid.
Factum.	257
Faculteit.	ibid.
Faillite.	259
Faiten.	ibid.
Falcidia. (quarta)	ibid.
Falſiteit.	262
Falſificeeren.	ibid.
Famille.	ibid.
Fataal.	263
Faut.	ibid.
Faveur.	ibid.
Felonie.	ibid.
Feudaal.	264
Fictie.	ibid.
Fideicommis.	265
Fideicommiſſair.	268
Fidejuſſio.	ibid.
Fidejuſſor.	269
Fiduciair.	270
Figuratif.	ibid.
Filiale portie.	ibid.
Filiatie.	ibid.
Fine. (ten)	272
Fiſcaal. (Advocaat)	ibid.
Fiſcus.	274
Flagrans delictum.	275
Fletriſſure.	276
Fol appel.	ibid.
Forclos.	ibid.
Foreſtier.	277
Formaliteit.	ibid.
Forme.	ibid.
Formulier.	278

	Bladz.
Fornicatie.	278
Fourneeren.	ibid.
Franc.	279
Fraterniteit.	ibid.
Fratricide.	ibid.
Frauderen.	279
Frnt.	ibid.
Frigiditeit.	ibid.
Fruſtratoir.	280
Fundatie.	ibid.
Furie.	ibid.

G.

Gabelle.	281
Gaives. (Choſes)	ibid.
Garanderen.	282
Garniſoen.	283
Gaſtding.	ibid.
Gecommitteerde Raaden.	ibid.
Gecommitteerde Raaden in 't Noorder kwartier.	291
Gedaagde.	293
Gedaagde in Perſoon.	294
Geervlietſche tol.	ibid.
Geeſtelyken.	295
Gemeenſchap van Goederen.	296
Gemeenſchaps deeling.	297
Generaliteit, ziet *Staaten Generaal.*	
Geole.	ibid.
Gezigt verbod.	298
Geſtrande goederen, ziet *Stranden.*	
Getuigenis.	ibid.
Gevangenis.	300
Gewaarde Regter.	301
Giften en gaaven.	ibid.
Gilden of gulden.	ibid.
Glorie.	303
Goddelyke Wet.	ibid.
Godshuizen.	ibid.
Goede Mannen.	305
Goodregt.	ibid.
Goud en Zilver.	305
Goudſmeeden.	ibid.
Gouw.	306
Graaf.	ibid.
Gratis.	ibid.
Gravamen.	ibid.
Gravengeding.	ibid.
Grieven.	ibid.
Griffier.	307
Griffier (Subſtituit.)	308
Grond-eigenaar.	309
Groſſe.	ibid.
Gruitgeld.	ibid.
Gyſeling.	310
Gyſeling. (gedecreteerde)	311

H.

Habiliteeren.	313
Halm.	ibid.
Halslosſinge.	ibid.
Handveſt.	314
Handvreede.	ibid.
Hans.	ibid.
Haro.	ibid.
Hartog.	315
Hebergement.	ibid.
Heergewaden.	316
Heemraden.	ibid.
Heereweg.	ibid.
Heerlykheeden.	ibid.
Heller of Myt.	317
Herbergen.	ibid.

	Bladz.
Hereditair.	318
Heritage.	ibid.
Herediteit.	ibid.
Heven.	ibid.
Heventeit.	ibid
Hoeren en Hoerhuizen.	318
Hofaart.	120
Hof van Holland.	ibid.
Hofregten.	324
Hofſtede.	ibid.
Hoirs.	325
Holland, ziet *Staats Vergadering.*	
Hollandſche tuin.	326
Hoogen Raad.	327
Holographie.	330
Hommage.	ibid.
Homologatie.	331
Honorair.	ibid.
Houtveſterye.	ibid.
Houve.	334
Huisſier.	ibid.
Huisraat.	ibid.
Hulde.	ibid.
Hulpe.	ibid.
Huur.	335
Huwelyk.	337
Huwelykſche Voorwaarden.	341
Huwelyks Geboodeń.	342
Huwelyks gift.	344
Huwelyks makelaardy.	345
Hypocriſie.	ibid.
Hypoteek.	ibid.

I.

Jaar en dag.	349
Jagtgerigt, ziet *Houtveſterye.*	
January.	350
Ignominie.	ibid.
Ignorancie.	351
Illegitiem.	352
Illuſoir	ibid.
Immemoriaal.	ibid.
Immiſſien.	ibid.
Immuniteit.	353
Imperitie.	ibid.
Impertinent.	ibid.
Impetrabel.	ibid.
Impetrant.	354
Impoſitien.	ibid.
Impoſt.	ibid.
Impreſcriptibel.	355
Imprudencie.	ibid.
Impuberes.	ibid.
Impuiſſance.	ibid.
Impuniteit.	356
Inbalking.	357
Inboel.	ibid.
Inbrenginge, ziet *Collatie.*	
Incapabel.	ibid.
Inceſt.	359
Incident.	360
Incluſif.	ibid.
Incommutabel.	ibid.
Incompatibel.	ibid.
Incompetent.	361
Incorporeel.	ibid.
Indecis.	ibid.
Indefinitif.	362
Indemniteit.	ibid.
Indentura.	ibid.
Indices.	363
Indigne.	ibid.
Indirect.	364
Indiſſolubel.	ibid.
Indivis.	ibid.
Inductie.	ibid.

	Bladz.
Infaam.	365
Infeudatie.	366
Infirmeeren.	ibid.
Informatie.	ibid.
Infractie.	368
Ingraet.	ibid.
Inhabiel.	ibid.
Inhibitie.	ibid.
Injurie.	369
Inken.	370
Inmatriculeeren.	ibid.
Innocent.	371
Inofficieus.	ibid.
Inquiſitie.	ibid.
Inſchult.	ibid.
Inſinuatie.	372
Inſoleet.	ibid.
Inſolvabel.	ibid.
Inſtallatie.	ibid.
Inſtancie.	ibid.
Inſtituten.	ibid.
Inſtitutie.	373
Inſtructie.	ibid.
Inſtrument.	374
Intendit.	ibid.
Intentie.	ibid.
Interdictie.	375
Intereſſe.	ibid.
Interjectie.	ibid.
Interinement.	ibid.
Interligne.	376
Interloqueeren.	ibid.
Interpoſitie van het decreet.	ibid.
Interpretatie.	377
Interrogatorien.	378
Interruptie.	ibid.
Interventie.	380
Inteſtatus.	ibid.
Intimatie.	380
Inventaris.	381
Inveſtiture.	ibid.
Joden.	382
Jonker.	383
Jouïſſance.	ibid.
Journaal.	384
Irrelevant.	ibid.
Iſſue.	ibid.
Judicature.	386
Judiciair.	ibid.
Juridicq.	ibid.
Jurisconſulten.	ibid.
Jurisdictie.	ibid.
Jurisprudencie.	387
Jus deliberandi.	ibid.
Juſticiabel.	388
Juſtitie.	ibid.
Juſtificatie.	390

K.

Kampregt.	391
Kaplaken.	394
Karolus.	ibid.
Keersluiden.	ibid.
Kenninghe.	ibid.
Kerkvoogd.	396
Keuren.	ibid.
Keviskint.	397
Kinderen.	ibid.
Kindsgedeelte.	ibid.
Kleederen.	398
Kleinodien.	399
Klinkaarts.	ibid.
Koop.	ibid.
Koopman.	400
Koppermaandag.	401
Kort regt.	ibid.

	Bladz.
Koſt.	403
Koſten.	ibid.
Kroosheemraden. Ziet *Ambagts-bewaarders.*	
Krygsraat. (Hoogen)	404
Krytbewaarder.	405
Kudde.	405
Kureyt.	ibid.
Kuſtingbrief.	ibid.
Kuſting.	406

L.

Lagan.	409
Land en wonings toebehoren.	410
Landgemeene zaaken.	ibid.
Landmeter.	ibid.
Landregt.	411
Lant-ſtantregt.	ibid.
Lantwinning.	ibid.
Laſtgeeving.	412
Laſtaadje.	ibid.
Leen.	413
Leenen.	415
Leenhof. Ziet *Leenkamer.*	
Leenkamer.	ibid.
Legaal.	417
Legaat.	ibid.
Legaliſatie.	419
Legataris.	420
Legislateur, ziet *Wetgever.* &c.	
Legitiem.	ibid.
Legitimatie.	421
Legitime portie.	422
Leiſten.	423
Leprooſen.	ibid.
Leſæ Majeſtatis.	ibid.
Leſie.	426
Leſio ultra dimidium.	426
Leuwen.	428
Leven.	ibid.
Lex diffamari.	429
Libelleeren.	ibid.
Libellen.	429
Liberatie.	430
Liberteit.	ibid.
Licenten.	ibid.
Licentiaat.	ibid.
Licité.	431
Lieuteant.	ibid.
Lige.	ibid.
Ligne en lignage.	ibid.
Limiten.	ibid.
Liquidatie.	ibid.
Litigieux, Litige, Litispendentie.	432
Litisconteſtatie.	ibid.
Litisfinitie.	ibid.
Litispendentie.	ibid.
Locaal.	ibid.
Locatie.	433
Loftocht.	ibid.
Loial.	ibid.
Lombarden.	ibid.
Loon.	435
Lootsman.	ibid.
Lope, Lop, of Loop.	436
Loterye.	ibid.
Lugt.	437
Lyfrenten.	ibid.
Lyfstoebehooren.	ibid.
Lyftogt.	ibid.

M.

Maagſoen.	438
Maagtaalen.	ibid.

Maa-

	Bladz.
Maakelaar.	438
Maarſchalk.	440
Maatſchap.	ibid.
Magiſtraat.	441
Majoraat.	443
Main.	444
Maintenue.	445
Maire.	447
Malck.	ibid.
Malverſatie.	ibid.
Mandaat.	ibid.
Mandament.	448
Manſchap.	449
Manſlag.	ibid.
Maritale Magt.	450
Manoir.	451
Manumiſſie.	ibid.
Manutentie.	ibid.
Marc.	ibid.
Materie.	452
Matewonden, ziet *Wonden.*	
Matricule.	ibid.
Matrimonieel.	ibid.
Medereederſchap.	ibid.
Medeſchult.	ibid.
Mediateur.	453
Meerderjarigen.	ibid.
Meeſterknapen.	454
Melioratie.	ibid.
Memorie.	455
Menken.	ibid.
Mercurialen.	ibid.
Meſſen.	456
Meſure.	ibid.
Midvaſten.	ibid.
Milicie.	ibid.
Minderjarigen.	458
Miniſter.	459
Minute.	460
Misdaat.	ibid.
Miſe van Juſtitie.	461
Miſerable Perſoonen.	ibid.
Modificatien.	ibid.
Moetſoen.	462
Mohatra.	ibid.
Mondborgſchap.	ibid.
Mondigen.	463
Monopolie.	ibid.
Morgengaav.	ibid.
Municipaal.	464
Munt.	ibid.
Muntkamer van de Generaliteit.	466
Mutatie.	467
Mutueel.	468
Muuren en Poorten van een Stad.	ibid.
Muur en Muurbeſwaring.	469

N.

Naagel vriend.	471
Naaſting.	ibid.
Naatrekking.	472
Namps.	ibid.
Nantiſement.	ibid.
Naturaliſatie.	473
Negative.	ibid.
Negotiatie.	ibid.
Negotie.	474
Noodweg.	ibid.
Notaris.	ibid.
Notificatie.	478
Notorieteit.	ibid.

	Bladz.
Novale Landen.	479
Novatie.	ibid.
Novellæ.	ibid.
Nulliteit.	480
Numeratie.	ibid.
Nuncupatif.	ibid.
O.	
Objectie.	481
Obligatie.	ibid.
Obreptie.	483
Obſeſſie.	ibid.
Occupeeren.	ibid.
Octrooi.	484
Officie.	ibid.
Officieren.	ibid.
Oirconde.	ibid.
Oirlemſche goederen.	485
Oirvede of Oervede.	ibid.
Olographe, ziet *Holographe.*	
Onbeheerde goederen.	ibid.
Onbemaagde.	ibid.
Onderhout.	486
Onderwindt.	ibid.
Onereus.	ibid.
Ont-erfenis.	ibid.
Ontpoorteren.	488
Onveranderlyk regt.	491
Onwettige.	ibid.
Oorconde, ziet *oirconde.*	
Oorhave.	ibid.
Ooſtindiſche Compagnie.	ibid.
Opineeren.	494
Oppermagt.	ibid.
Oppoſitie.	ibid.
Optie.	495
Opzigt.	ibid
Ordinair.	495
Ordonantie.	ibid.
Origineel.	ibid.
Overdaging.	496
Overjarigheit.	ibid.
Overſpel.	ibid.
Overſtrominge.	499
Overſtuiving.	ibid.
Overvonniſſe.	ibid.
Overwonne Baſtaarden.	ibid.
Ouverture.	ibid.
Ouwe of Auwe.	500
P.	
Pacificatie.	501
Pactum.	ibid.
Panage.	502
Panden.	503
Pandecten.	ibid.
Pandgeeving.	ibid.
Panſier.	ibid.
Paragraphe.	ibid.
Parapheeren.	504
Parapherna. (Bona)	ibid.
Paratitla.	ibid.
Parcours, ziet *Entrecours.*	
Pardon.	505
Pareatis.	ibid.
Parere.	506
Parere.	ibid.
Pariſis.	ibid.
Parlement.	507
Parquet.	508
Paricide.	ibid.
Partage.	ibid.
Partye.	ibid.
Paspoort.	509

Pas-

	Bladz.		*Bladz.*
Pasquillen. Ziet *Libellen.*		Poortergedinghe.	527
Patenten.	509	Posſeſſie.	ibid.
Patrimonie.	ibid.	Posſeſſoir.	ibid.
Patroon.	ibid.	Posthumus.	528
Patroon.	ibid.	Postulatie.	ibid.
Paijement.	510	Pourſuite.	ibid.
Peculaet.	ibid.	Poytieren.	ibid.
Peculium.	ibid.	Pragmatique.	ibid.
Penſioen.	ibid.	Practyk.	529
Peremptoir.	511	Praktiſyns.	530
Permutatie.	ibid.	Prealable.	ibid.
Perquiſitie.	ibid.	Preambule.	ibid.
Perſoonen.	ibid.	Precario.	ibid.
Perſoneele actie.	512	Preciput.	531
Petitoir.	ibid.	Preferentie.	ibid.
Pilori, Pilon.	ibid.	Préjugé.	533
Placet.	ibid.	Prelegaat.	ibid.
Plagiarius.	513	Preopineeren.	534
Plagiarius.	ibid.	Preparatoir.	ibid.
Plaiſir.	ibid.	Preſcriptie.	ibid.
Plebeſcita.	ibid.	Préſeance.	535
Pleige.	514	Preſident.	ibid.
Pleiten.	ibid.	Preſumptie.	536
Pleidooy.	ibid.	Preteritie.	537
Plein poſſeſſoir.	517	Prevaricatie.	ibid.
Plein pouvoir.	ibid.	Preventie.	ibid.
Plus petitio.	ibid.	Preuve.	538
Poenaal.	ibid.	Principaal.	540
Point d'honneur.	520	Privilege.	ibid.
Police.	ibid.	Proceduren.	541
Police van Aſſurancie.	ibid.	Proces.	ibid.
Politike zaaken.	521	Procuratie.	542
Pollicitatie.	523	Procureur ad negotia.	ibid.
Polygamie.	ibid.	Procureur ad lites.	ibid.
Ponden.	ibid.	Procureur Generaal.	544
Pondgeldt.	524	Pro Deo.	546
Poorter.	ibid.	Productie.	ibid.

	Bladz.
Profyt.	547
Prohibitie.	ibid.
Promeſſe.	ibid.
Pronuntiatie.	ibid.
Propoſitie.	ibid.
Pro rata.	548
Prorogatie.	ibid.
Prorogatie van Jurisdictie.	ibid.
Proteſt.	549
Proteſtatie.	550
Protocol.	ibid.
Proviſie.	551
Proviſie.	ibid.
Prys.	ibid.
Publicatie.	552
Pupille, ziet *Minderjarige.*	
Purge.	ibid.

Q.

Quadyen.	555
Qualiteit.	ibid.
Quanti minoris actio, of eſtimatoria.	ibid.
Quanti plurimi.	556
Quarta Falcidia.	ibid.
Quarta Trebellianica. Ziet *Trebellianica.*	
Quaſi contract.	ibid.
Quaſi delicten.	557
Quaſi modo.	ibid.
Querela in officioſi teſtamenti.	ib.
Queſtie.	ibid.
Quinquenellen.	558
Quiſtgoederen.	ibid.
Quitancie.	ibid.

R.

Raad of Raadsheer.	560
Raad van Brabant. Ziet *Brabant.*	
Raad van Staaten.	560
Rabatteeren.	563
Rachetteeren.	ibid.
Radiatie.	564
Rang.	ibid.
Rappel.	ibid.
Rapport.	ibid.
Rapportgelden.	565
Rapt.	566
Rapt met gewelt.	567
Rapt door verleidinge.	ibid.
Raroof. Ziet *Reeroof.*	
Ratificatie.	ibid.
Rato cavere. (de)	568
Rau-actie.	ibid.
Reauditie.	570
Realiſeeren.	572
Reaſſurancie.	ibid.
Reatus.	ibid.
Rebellie.	573
Recepiſſe.	ibid.
Receptie.	ibid.
Reclameeren.	ibid.
Recollement.	575
Recommandatie.	ibid.
Reconciliatie.	ibid.
Reconventie.	576
Recours.	577
Recredentie.	ibid.
Recriminatie.	578
Recuſatie.	ibid.
Rederye.	579
Redhibitie.	ibid.
Redintegratie.	ibid.
Reductie.	580
Reëele actie.	582

	Bladz.
Reeroof of Raaroof.	582
Reformatie.	583
Refractair.	584
Regalen.	585
Regenten. Ziet *Magiſtraten.*	
Reglement.	ibid.
Regres.	ibid.
Regt.	ibid.
Regters.	586
Regtdoen.	589
Regtsgeleertheit.	590
Regtspleeginge. (oude) in 't Crimineele.	ibid.
Regtspleeginge. (oude) in 't Civile.	598
Regtmatig.	603
Regtvaardigheit.	ibid.
Regulen.	ibid.
Rehabilitatie.	ibid.
Rekening.	ibid.
Rekenkamer ter Auditie.	604
Rekenkamer der Generaliteit.	ib.
Rekenkamer der Graaflykheits Domainen.	605
Relatie.	ibid.
Relaps.	606
Relaxatie.	ibid.
Relegatie.	ibid.
Releveeren.	ibid.
Relief.	ibid.
Reliqua.	ibid.
Rembourſement.	ibid.
Remiſe.	ibid.
Remiſſie.	607
Remonſtrantie.	609
Remplaceeren.	610
Rente.	611
Rentmeeſter van de Exploicten.	611
Renuntiatie.	ibid.
Renuntiatie aan 't gemeene regt.	612
Renuntiatie aan 't Senatus Conſultum Velleanum. Ziet *Velleanum.*	ibid.
Renuntiatie van beneficien.	ibid.
Renverſaal.	613
Renvoi.	ibid.
Renvoijen.	ibid.
Reparatien.	ibid.
Reparatien civile.	ibid.
Replicq.	ibid.
Repreſentatie.	614
Reproches.	ibid.
Repudieeren.	ibid.
Requeſt.	615
Requeſt Civil.	616
Requeſt in judicio.	618
Requeſtkamer	ibid.
Requiſitoir.	619
Reſciſſoire actie.	620
Reſciſſie.	ibid.
Reſcriptie.	ibid.
Reſerve.	621
Reſignatie.	ibid.
Reſiliatie.	ibid.
Reſolutie.	ibid.
Reſpective.	ibid.
Reſpyt.	ibid.
Reſſort.	622
Reſtitueeren.	ibid.
Reſtitutio in integrum.	ibid.
Reſtrictie.	623
Reſultaat.	ibid.

	Bladz.
Retabliſſement. Ziet *Complainte.*	
Retenue.	623
Retour.	624
Retranchement.	ibid.
Retroactif.	ibid.
Retroceſſie.	ibid.
Reunie.	625
Reverſie.	ibid.
Revindicatie.	ibid.
Reviſie.	ibid.
Revocatie.	628
Reypat.	ibid.
Reyſen.	ibid.
Ridderſchap, ziet *Adel.*	629
Riemtalen.	ibid.
Rinsgulden.	ibid.
Rol.	630
Ronſelen.	632
Rooden.	ibid.
Roomſch regt.	ibid.
Rubrique.	ibid.
Ruwaert.	ibid.

S.

Sak.	634
Saken.	ibid.
Salaris.	ibid.
Salvatie.	635
Saluyt.	636
Sauvegarde.	ibid.
Schakinge, ziet *Rapt.*	
Schattingen.	ibid.
Schelden, ziet *Injurien.*	
Schenkinge.	637
Scheepenen.	ibid.
Schependoms-regt.	638
Schepen-kenniſſe.	638
Schieringe.	639
Schippers.	ibid.
Schrift.	ibid.
Schrifturen.	640
Schild Schildtalen.	ibid.
Schoole.	641
Schore.	ibid.
Schot.	ibid.
Schout.	ibid.
Schoutambagt.	642
Schoutenban.	643
Schulden.	ibid.
Schulden.	ibid.
Schuttap.	ibid.
Schrodergelt.	644
Secretariſſen.	645
Secrete Schriftuur.	646
Seditie.	647
Seductie.	ibid.
Segel van Holland.	648
Segel van den Hove.	ibid.
Segel. (Klein)	ibid.
Selfsmoort.	649
Senatus conſultum.	ibid.
Sententie.	650
Separatie.	652
Sequeſter.	653
Servitut.	ibid.
Seureté de Corps.	659
Seventuig.	660
Signalement.	ibid.
Simonie.	661
Sinnen.	ibid.
Sint Joris.	ibid.
Slavernye.	662
Sleiſchat.	ibid.

	Bladz.
Slikheemraden. Ziet *Ambagtsbewaarders.*	
Sleutel op de kiſt leggen. Ziet *voor de Baar uitgaan.*	
Societeyt.	662
Societeyt (Collegie van de)	664
Soeninge.	666
Soldeeren.	667
Solemneel.	ibid.
Solidaire actie.	ibid.
Solutie.	ibid.
Sommatie.	ibid.
Souverain.	668
Souveraine Juſticieeren. Ziet *Regters.*	
Specificatie.	ibid.
Specificatie.	ibid.
Spel.	669
Speldegeld.	ibid.
Spolie.	670
Staalen.	ibid.
Staatsvergadering van Holland.	671
Staaten Generaal.	680
Stad houden.	684
Stad.	ibid.
Stadhouder of Stedehouder.	ibid.
Stadskinderen.	694
Stapelregt.	ibid.
Stateeren.	ibid.
Statueeren.	ibid.
Staven.	695
Steeden.	ibid.
Steederegt.	ibid.
Steenen.	697
Steen dragen.	698
Stellionatus.	ibid.
Stilzwygen.	698
Stipulatie.	699
Stoole.	ibid.
Straatvoogt.	700
Straffe.	ibid.
Strandregt.	ibid.
Styl.	706
Styl.	ibid.
Subalterne.	707
Subdelegatie.	ibid.
Subdiviſie.	ibid.
Subhaſtatie.	ibid.
Submiſſie.	ibid.
Submiſſie.	ibid.
Subreptie.	708
Subrogatie.	ibid.
Subſidiair.	ibid.
Subſtitutie.	ibid.
Succeſſie.	709
Suggeſtie.	ibid.
Suicide.	ibid.
Summer.	ibid.
Superſolutie.	ibid.
Suppoſitie.	ibid.
Suppoſitie.	710
Surſeance.	ibid.
Suſpenſie.	711
Swindelhandel.	ibid.
Swemmen.	712
Synallagmatiek.	ibid.

T.

Taal.	713
Tacite.	ibid.
Tafel.	ibid.
Talio.	ibid.

	Bladz.
Take.	714
Teneur.	ibid.
Terme.	ibid.
Termeyn.	715
Territoir.	ibid.
Teſtament.	ibid.
Tiendregt.	719
Timmering.	ibid.
Titul.	720
Toeſegging.	ibid.
Togt.	721
Tontine.	ibid.
Tournois.	ibid.
Traditie.	ibid.
Traite.	722
Transactie.	ibid.
Transport.	ibid.
Trebellianique.	724
Treſor.	725
Tribunal.	726
Tribut.	ibid.
Tributaire actie.	ibid.
Trouwbeloften.	727
Trouwen. Ziet *Huwelyk.*	
Trouwpenning.	ibid.
Tugthuiſen.	728
Twyfelagtige ſaaken.	ibid.
Tyt.	730

U.

Uitlanders.	731
Uitſettinge.	732
Uitſpraken.	ibid.
Uiterſte Wil. Ziet *Teſtament.*	
Unie.	733
Univerſiteit.	734
Uſance.	ibid.
Uſo.	734
Uſucapio.	ibid.
Uſurpatie.	735
Utrecht.	ibid.

V.

Vacantie.	736
Vacatie.	737
Vaderlyke magt.	ibid.
Vagabonden.	738
Valeur.	ibid.
Valſche munt.	ibid.
Vancheiligen.	739
Vaſſal.	ibid.
Veelike ſaken.	740
Veemvonniſſe.	ibid.
Velleanum.	742
Vengſterregt.	743
Venia agendi.	ibid.
Venia ætatis.	ibid.
Vennoten.	744
Verbaal.	ibid.
Verborge ſchatten.	745
Verband.	ibid.
Vergaderingen.	746
Vergadering der Staate van Holland, Staaten Generaal, &c.	747
Vergift.	ibid.
Vergoedinge.	ibid.
Verjaringe.	ibid.
Verificatie.	748
Verkieſinge.	ibid.
Verkragting.	749
Vermenging.	750
Verpondingen.	ibid.
Verſekering. Ziet *Aſſurancie.*	
Verſtek.	ibid.

	Bladz.
Verſterfregt.	751
Vertigting.	752
Vervaldag.	753
Vervoeren.	ibid.
Vervreemding.	754
Verwanten.	ibid.
Vicaris.	ibid.
Vicarie of Kapelrye.	755
Vidamus.	ibid.
Vidimus.	ibid.
Vierſchaer.	ibid.
Vindicte.	758
Viſſerye.	759
Vlaanderen. (Raad van)	760
Vlotregt.	ibid.
Voeging.	761
Voering.	ibid.
Voetpad.	ibid.
Vogelen.	ibid.
Vogelkoyen.	762
Voldingen.	763
Volgen.	765
Volkeren regt.	766
Vonnis.	767
Voogdye of Mond-borgſchap.	770
Vorſten.	773
Vragtloon.	ibid.
Vrede.	ibid.
Vreemden.	774
Vreemdelingen.	ibid.
Vrees.	775
Vriendſchap.	ibid.
Vroedſchap.	776
Vroedvrouwen.	ibid.
Vroon.	777
Vrouwen.	ibid.
Vrugtgebruik.	778
Vrygeleide, ziet *Seureté de Corps.*	
Vryheit.	779
Vryligt.	781

W.

Waarborg.	782
Waardyn.	ibid.
Waarheit bezitten, ziet *Information.*	
Waarſeggers of Waarſegſters.	ib.
Wantaal.	ibid.
Wapeldrenken of Wapendrenken.	783
Waterhaling.	ibid.
Waterleiding.	ibid.
Waterloop.	ibid.
Waterloſinge.	ibid.
Wedde.	ibid.
Wedde of Weddinge.	784
Wederdryving.	ibid.
Weduwe.	ibid.
Weeſen.	786
Weeshuyſen.	ibid.
Weeskamer.	787
Weg.	788
Welgebore mannen.	ibid.
Welſprekentheit.	789
Weſtindiſche Compagnie.	791
Wet.	794
Wettig gebooren.	795
Willekeuren.	ibid.
Wiſſel.	796
Wiſſelaers en Wiſſelhuiſen.	ibid.
Wiſſelen.	ibid.
Woeker.	797
Wonden.	ibid.

Bladz.

Y.

Yetſam. 798

Z.

Zee. 799
Zeegeregt. ibid.
Zeeland. 800
Zeevonden. 803

E Y N D E.

DRUKFEILEN, dus te verbeteren.

Bladz. 10. Col. 2. reg. 2. *in defunctiorum bonis*, lees *defunctorum*.
—— 10. —— 2. —— 10. *ad conſuetudinis, Flandriæ*, lees *conſuetudines*.
—— 11. —— 1. —— 12. het *gebruik in de wetten*, lees *en* de wetten.
—— 11. —— 2. —— 36. *perpetuo gravat idioque*, lees perpetuo gravat ideoque.
—— 14. —— 2. —— 29. *tot het aportil*, lees apoſtil.
—— 20. —— 1. —— 16. *veradelt zynde*, lees veradelt zyn.
—— 20. —— 1. —— 21. *claſſis de Edelen*, lees der Edelen.
—— 45. —— 2. —— 6. *in anbiguo*, lees ambiguo.
—— 45. —— 2. —— 35. *muleta*, lees mulcta.
—— 52. —— 1. —— 36. *Vol appel*, lees fol appel.
—— 53. —— 2. —— 1. *de oudſte van de laats*, lees plaats.
—— 53. —— 2. —— 29. *de vitis Sermonis*, lees vitiis Sermonis.
—— 57. —— 2. —— 35. *ontfangen in een extraordinair* Proces, lees ordinair Proces.
—— 77. —— 1. —— 4. *ter exeutie*, lees executie.
—— 78. —— 1. —— 29. *Leon Dec. Curiæ*, lees Loen. Dec. Curiæ.
—— 85. —— 1. —— 31. *dienſtplegtigheit*, lees dienſtpligtigheit.
—— 119. —— 2. —— 21. *vryheit in het leven*, lees en het leeven.
—— 148. —— 1. —— 19. *impoſſibilica*, lees impoſſibilia.
—— 154. —— 1. —— 9. *gelegt by de Griffier*, lees geligt by de Griffier.
—— 192. —— 2. —— 29. *de Gedeputeerden*, lees Gedeporteerden.
—— 213. —— 1. —— 34. *ſingularem prudentium*, lees prudentiam.
—— 228. —— 2. —— 16. *en 't zynen boete*, lees baete.
—— 247. —— 2. —— 20. *anno* 1590., lees 1579.
—— 279. —— 1. —— 26. FRATICIDE, lees FRATRICIDE.
—— 293. —— 2. —— 18. *Contratie*, lees Contrarie.
—— 297. —— 2. —— 23. Koey, lees Kooy.
—— 305. —— 1. —— 25. *de Sevit.*, lees de Servit.
—— 352. —— 1. —— 34. *in een duitſch woord*, lees is een duitſch woord.

Bladz.

Bladz. 352. Col. 2. reg. 6. *het getuigen der menſchen*, lees het geheugen.
—— 353. —— 2. —— 23. *de ruine en doot*, lees of doot.
—— 371. —— 1. —— 30. *is officicus*, lees in officieus.
—— 395. —— 2. —— 37. *in een van de zelve Steden*, lees der zelven Steden.
—— 433. —— 2. —— 12. *Cauwerinne Kort*, lees koſt.
—— 466. —— 1. —— 30. *meede Schroeyen*, lees ſchroeven.
—— 480. —— 2. —— 19. *dat een acte*, lees actie.
—— 487. —— 1. —— 16. *te verbergen*, lees verborgen.
—— 537. —— 1. —— 22. *een teſtamentaire diſpoſitie*, lees in een teſtamentaire diſpoſitie.
—— 554. —— 1. —— 17. *koomen in urge en*, lees Purge en.
—— 632. —— 2. —— 6. *in een zeer geleerd diſſertatie*, lees zeer geleerde diſſertatie.
—— 641. —— 1. —— 32. *door aan te duipen*, lees door aan te duiden.
—— 691. —— 2. —— 22. *Baſtelt Ernſt.* lees Bartelt Ernſt.
—— 707. —— 2. —— 14. *itoqui*, lees itaque.
—— 778. —— 2. —— 12. *is vertrekt*, lees verſtrekt.
—— 800. —— 1. —— 29. *Visbuiſche Zeeregten*, lees Wisbuiſche Zeeregten.